BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
4 II
3

Tomo Unico

T = H:º 7 = N:1

Digitized by Google

A VII a 145 fra

Digitized by Google

[illegible] Google

R. P. IO. STEPHANI

MENOCHII

E SOCIETATE
IESV,

HIEROPOLITICΩN

Siue Inſtitutionis

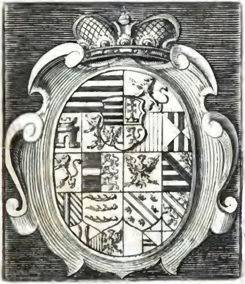
POLITICÆ

E S. SCRIPTVRIS DEPROMPTÆ,

LIBRI TRES;

Editione ſecundâ correcti & aucti.

Cum Indice Rerum, & locorum S. Scripturæ.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Apud IOANNEM KINCKIVM
ad interſigne Monocerotis.
ANNO M. DC. XXVI.

Digitized by Google

Sereniſſimo ac Potentiſſimo.

FERDINANDO III

REGI HVNGARIÆ &c.

ARCHIDVCI AVSTRIÆ, &c.

Domino Clementiſſimo.

BEATAS fore Reſpubl. ſi eas Docti ac Sapientes regerēt, prȩclarè olim Diuinus Plato ſenſit. ſed quantò verius, ſi ſublimioris Doctrinȩ ac Sapientiȩ fontem agnouiſſet, ſine quo vera ac ſtabilis Reipublicæ fȩlicitas conſiſtere nequit. Nos ergo potiori iure fælicis ac beatæ Reipublicæ præſidium in Doctorũ ac Sapiētum regimine ponimus: eorum inquam, qui diuinæ legis ac voluntatis ſcientiam, velut fȩlicis Imperij ducem ac poteſtatis ſuȩ regulam reſpiciunt: adeoque ſic imperant, vt humanæ prudentiæ non æquo plus innixi,

 diui-

diuinæ potius Sapientiæ conſilia ſequã-
tur. DEVS enim eſt, per quem Reges re-
gnant, & legum conditores iuſta decer-
nunt. Ab hoc fonte ſi quis Regum Sapi-
entiam poſtulet, facilè tã iuſti & pru-
3. Reg. 3 dentis voti cũ Rege illo Sapiente com-
pos fiet: quin & cætera potentiæ adiu-
menta nõ deerunt, ſi prima Sapiẽtię pe-
nes Principẽ cura fuerit. Huius ergò ſa-
pientiæ fontem, eiuſq; guſtum ſalutarẽ
Scriptura nobis diuina præbet, vti prę-
clarè teſtatur doctiſſ. P. Io. Steph. Me-
nochius hoc libro, quo VERI PRINCIPIS
ideam ex Litteris diuinis format, do-
cetq;, Beatas fore Reſpublicas, ſi Prin-
cipes imperent, memores, nil ſine Deo
feliciter, recteq; geri: adeoq; Pietatis,
Religionis ac Sapientiæ ductu Imperij
clauũ moderẽtur. Ad Te verò Sereniſ-
ſime Rex, meritò & ſub ipſa Regni tui
auſpicia opportunè properat, vt ſaluta-
rium monitorum face imperanti præ-
luceat, aut potius vt à Solio Tuo velut
Sole

Sole lucem accipiat. Sed an iſta Tibi ad felix regimen face opus, in quo clariſſimos ſapientiæ radios, quin & æmulos Paternę virtutis igniculos admiramur? & fortes creari fortibus ac bonis, generosâ animi tui indole teſte, agnoſcimus? Quid; verò vltra requirat aliquis, vt Beatum ſit, Te Rege Regnũ ac fœlix Reſpublica? Quid amplius ad felicitatem ſuam optent ſubditi, quam ſi videant Te Magnum Parentem, quem Regno ſecutus es, Pietate ac virtute ſequi? Raro ſanè exemplo & per omnes deinceps ætates memorabili in Auguſtiſſimo Parente Tuo Orbis vidit, quid in Principe, Rege ſeu Imperatore valeat pectus deuotum Deo, eiuſq; parens legibus, ac diuinâ virtute ſubnixum. Didicit, quid poſſit virtus, Religio, & vtilis ad omnia Pietas. Agnouit palam duce Deo ac Virtute comite, facilè regi populos, defendi Juſtitiam, protegi Fidem, vinci pericula, hoſtes fundi, rebel-

les ſubiugari. Nam præter admiranda fortis animi geſta, impauidus tot hoſtiũ ſpectauit acies, aut, vt ſanctiori formulâ cum ſimilis animi Rege in pari cauſa loquar, dum conſiſterent aduerſus eum caſtra, nõ timebat cor eius. quin & perſtat etiamnum ſolida eius mens, & immota virtus, nec minus Imperij (fremẽte inuidiâ) illæſa felicitas, tot hoſtium impetita machinis, tot dolis, artibuſq; laceſſita; ceſſura certè, niſi eam Magni Imperatoris PIETAS ac SAPIENTIA vallaſſent. Et quis credidiſſet Amalecitas illos caſtra DEI viuẽtis oppugnare auſos, tam inopinâ & memorandâ ſtrage delendos, niſi vnus ille MOSIS pariter & IOSVÆ arma iunxiſſet? Quid multis? Principem Pietate, Sapientia, omniq; virtute ad regimẽ idoneum, paucis, verè Chriſtianum, qualem præclaro illo Politicorum opere nuper Auguſtiſſimo Regiæ M.V. Parẽti inſcripto, & à me edito Doct. Auctor P. Adamus Contzen

formare

formare volebat, Magnus Parens Tuus velut viuum exemplar expreſſit. Præſens verò Liber, cum idẽ ei ſcopus ſit, Te Sereme Rex, potiſſimum ſpectabat, vtpote quẽ non degenerem tãti Parentis Filium orbis celebrat, & hinc Tibi ac Hungariæ tuæ lætus gratulatur, quippe cui Te Rege Pacem & Fælicitatẽ polliceri audet. Ego verò inter cęteros, aut ſaltem poſt cæteros gratulantium applauſus, vt meam quoque in Te Maximi Imperatoris Filium, & verè dignũ Imperio obſeruantiam, imò memorem beneficij animum oſtenderem, Librum iſtum teſtem aut vadem mittere auſus fui. Regia & Te planè digna virtus Clementia, quin & affinis huic, mihiq; cognita Beneficentia faciet, vt culpæ expers audacia ſit, & à libertate temeritas abſit. Cur dubitem? animus vtriuſq; noſtrum diſplicere non poteſt, nec meus, nec Auctoris: huic Reipublicæ ac Regũ fœlicitas vnicè in votis eſt, Tua

mihi, Rex Clementiſſime, ſingulariter. Vtinam vota noſtra ſecundet Deus Regum Rex, & ſaluum faciat Te Regem nunc & in æuum.

Coloniæ Agrippinæ. Anno M. D. C. XXVI. Pridie Annunciationis B. Virg. Deiparæ.

Sere^ma^ Regiæ V. M.

Deuotus Cliens,

IOANNES KINCKIVS
Ciuis ac Bibliopola
Colonienſis.

ALEXANDRO VRSINO CARDINALI AMPLISSIMO

IO. STEPH. MENOCHIVS E SOCIETATE IESV, S. D.

QVÆ *me potiſſimum cauſſæ impulêre,* PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *vt ciuilem inſtitutionem à multis cum laude contextam ex prophanis ſcriptoribus, ego ſacris è litteris concinnarem quòd ſcilicet hæc ſcribere religioſi hominis inſtitutum & ſtudia non dedeceat, & hæc legere Principibus (ſi qui tamen Principes iſta legent) non vtile tantum ſit, ſed etiam citra iacturam dignitatis, quæ nimirum videatur imminui, ſi homines hominibus impoſiti ab hominibus præceptis humanis inſtituantur: eædem me ambæ admonuerunt, vt te vnum ex omnibus ſeligerem, cuius inſcriberem nomini has qualeſcumque lucubrationes meas. Etenim ex vna parte tenor iſte vitæ, quam tu ad maiorem ſanctimoniam componis, ad cuius exemplum ſuam poſteri explorabunt, & exigent, incurrit quidem in omnium oculos, quippè in Principe viro mala iuxtà, ac bona eminent omnia, ſed trahit in primis afficitq; religioſorum hominum animos, quibuſcum quantum tibi temporis à publicis muneribus ſupereſt, familiariter ipſe, ſuauiterquè diſpenſas. Inter quos cum Societatis noſtræ viros præcipua beneuolentia, ac patrocinio, quæ tua eſt benignitus, complectaris, eorumq; ſtudijs & conatibus in re litteraria delecteris, erit, vti ſpero, tibi non ingratum quidquid ex hâc fa-*

milia, cui tantum tribuis, perſoluetur. Ex altera verò parte (quæ mihi cauſſa adhuc potior fuit) cum tu te in rerum adminiſtratione, non ex præſcripto humanæ ſapientiæ, quam tamen & præcellenti iſto ingenio & totius antiquitatis notitia perfectam habes, ſed ex diuinis oraculis, æternæque legis interpretatione modereris: imò cum hoc ipſo de argumento, vt inaudiui, opus aggreſſus ſis, quo regnorum initia, proceſſuſque, atque interitus ex ſacrarum hiſtoria litterarum, ea qua præſtas comprehenſione rerum omnium ponis ob oculos; accedo ipſe, vt arbitror, opportunè, dum tibi in hanc curam intendenti offero hæc à me vtcunque collecta: ſi fortè diſtrahentibus animum publicis priuatiſq; negotijs ab otio litterarum, prompta hæc congeries mea partem aliquam tui laboris imminuat. Accipe igitur, PRINCEPS, hoc quidquid eſt operis, quod tibi & noſtræ familiæ nomine, & argumenti ſimilitudine, opportunitateque fretus inſcribere auſus ſum, atque hominum expectationem, quam me hac denuntiatione conſilii tui concitaturum ſcio, tu expertus olim puer quid in omni litterarum genere valeas, maiorem nunc cum virili ætate ſapientiæ maturitatem adeptus, morari diutius, ac deſiderio, & expectatione torquere noli.

Vale. Romæ Kal. Maij.

1624.

AD

AD CANDIDVM LECTOREM.

PAucula quædam, Amice Lector, in huius libri limine monendus es. Primum eſt, conſilium meum fuiſſe dum hæc ſcriberem, teſtimonijs ex Sacris tantùm litteris deprom-ptis, in certum ordinem redactis, & inter ſe concinnatis, Politices præcepta tradere, explicare, confirmare. Alterum eſt, à profanis auctoribus citandis me cõſultò abſtinuiſſe, quanquam ex ijs multa huc commodè deriuari poſſe videbam. Cum enim ſatis multa huius argumenti volumina ab alijs conſcripta ſint, veterum Philoſophorum, Poëtarum, Hiſtoricorumque placitis, dictiſque refertiſſima, quæ paſſim circumferuntur & manibus omnium teruntur, ſatius eſſe duxi extra Sacrarum litterarum fines, quos mihi præfixeram non vagari, & hanc ſpartam dumtaxat ornare, quam mihi ipſe ſelegeram. Quanquã non negauerim quædam, raró tamen, interſperſa, ex profanis legenti obuia futura; quibus non vt teſtimonijs, ſed vt dicendi formulis, cum aptè cadebant, vſus ſum. Ea qui in illorum auctorum lectione ſunt verſati, non difficile agnoſcent. Tertium eſt, ſanctorum etiam Patrum dicta, & documenta quæ ad ciuilem inſtitutionem faciebant, me parce admodum adhibuiſſe, & tunc tantùm cum ex ſacris Scripturis ſuas poſitines ipſi confirmant: quæ enim meis ego

Digitized by Google

is ego verbis dicere debuiſſem, ſi Patrum verbis efferrem, plus grauitatis & auctoritatis habitura eſſe non ignorabam. Tandem ordinem librorum eſſe huiuſmodi. In primo diſſeri de Rerumpublicarum formis, & legitima ratione veniendi ad principatum; electione ſcilicet, & ſucceſsione. Deinde tribus vltimis capitibus muniri viam ad ea quæ ſecundo libro, qui totus eſt de virtutibus Principis, dicenda ſunt. Tertio verò de ijs quæ Reipublicæ ſtatui, Principiſq; gubernationi commodant aut incommodant. Itaq; diſputari de conſiliarijs, adminiſtris, legibus, pace, bello, tyrannide, ſeditionibus, & huiuſmodi. Hæc te nolui Lector neſcire. Tu noſtra hæc qualia qualia ſunt beneuolo animo accipe, & vale.

IN-

INDEX CAPITVM
LIBRI PRIMI, QVORVM PARAgraphi, per numeros marginales diſtributi, hîc ſubijciuntur.

CAPVT I.
In ſacris Scripturis ciuilem doctrinam contineri.

Num. 1. CHriſtum eſſe Scripturarum argumentum præcipuũ, multa tamen in iis tractari, ex quibus Politices iuſtum opus colligi poſſit. pagina 1.
2. Probatur excellentia Politiæ ſacræ ex authore præcipuo ſcripturarum, qui eſt Deus; & ex ipſis ſcriptoribus qui ſapientes, & in Republica verſati fuerunt. 2
3. Idem probatur ex materia ſacræ Scripturæ, hiſtoriis nimirum & libris, quos illa complectitur. 8
4. Idem probatur ex forma ſcribendi horum ſcriptorum. 9
5. Idem probatur ex fine ſacræ Scripturæ. 11
6. Cur tam pauci in Scripturis quærant politica præcepta. 13
7. Adhortatio ad hanc doctrinam ex Scripturis petendam. 14

CAPVT II.
De Imperij neceſſitate & Anarchiæ malis.

Nu. 1. Nullam Rempublicã gubernatione deſtitutam ſaluã eſſe. p. 16
2. Probatur ex mutua ope, qua indigemus. 17
3. Idem probatur ex Angelorum politia. 20
4. Idem probatur, quod ne ſceleſtorum quidem hominum cætus gubernatore carere poſſint. 22
5. Idem probatur, quod etiam in ſeditionibus, quæ alioqui turbulentiſſimæ ſunt, caput quæratur. 23
6. Idem probatur, quod ne Satanæ quidem regnum ſine capite eſſe poſſit. 24
7. An olim apud Hebræos fuerit aliquando Anarchia. 26

CAPVT III.
Poteſtatem Rerumpublicarum gubernatricem à Deo eſſe, illique obtemperandum.

Num. 1. Poteſtas gubernatrix in ſtatu naturæ à Deo fuit. pa. 28
2. Idem fuiſſe in lege ſcripta. 30

** 3. Idem

3. *Idem eſſe in lege Euangelica.* 31
4. *An Apoſtoli obediendum praceperint Principibus, qui tyrannicè regna occupauerant.* 32
5. *An infidelibus aut peccatoribus Principibus parendum.* 33
6. *Principibus in iis duntaxat parendum eſſe, quæ diuinæ legi non aduerſantur.* 36

CAPVT IV.

De Reipublicæ formis, Democratia, Ariſtocratia, Monarchia; hancque cæteris præſtare.

Num. 1. *Quot ſint Imperii formæ.* pag. 38
2. *Monarchiam cæteris præſtare probatur ex ipſa natura, cælis, elementis, &c.* 39
3. *Idem probatur ex Angelorum politia.* 40
4. *Idem probatur ex Eccleſia gubernatione.* 43
5. *Idem probatur ex Hebræorum antiqua politia.* 45
6. *Idem probatur ex proprietatibus bonæ gubernationis.* 47
7. *Vnius dominatum in Scripturis promitti vt magnum bonũ.* 50

CAPVT V.

Mulieres Imperijs regendis vt plurimum aptas non eſſe.

Num. 1. *Probatur ex naturali earum conditione, quia factæ magis ad parendum.* pag. 51
2. *Idem probatur, quia deſtitutæ animi & corporis vigore; qui ad gubernandum neceſſarius eſt.* 52
3. *Idem probatur, quod illarum conſilium imbecillum ſit, faciléq; decipiantur.* 55
4. *Idem probatur, quia vehementibus animi perturbationibus cõmoueri ſolent.* 57
5. *An cum mulieribus Imperii arcana communicanda ſint.* 58

CAPVT V.

De legitima ratione Principatus capiendi, quæ eſt electio & ſucceſſio.

Num. 1 *Duplex ratio ineundi principatus, electio & ſucceſſio.* p. 60
2. *Argumenta quibus probatur electionem præſtare ſucceſſioni.* 60
3. *Argumenta pro ſucceſſione contra electionem.* 64
4. *Cur ſummi Pontifices eligantur.* 71
5. *An Peregrini ad regnum eligendi.* 72

Regna,

CAPVT VII.

Regna, quæ ſucceſſione ineuntur, primogenitis deberi.

Num. 1. *Ita vſum Gentium tenuiſſe.* pag. 75
2. *Ita factum propter amorem quo parentes primogenitos filios proſequuntur.* 77
3. *Idem probatur ex maiori primogenitorum excellentia.* 79
4. *Cur ſecundo loco nati primogenitis aliquando antelati.* 80
5. *An expediat fœmineam prolem, Regni hæredem eſſe.* 81
6. *Quid de illegitimis.*

CAPVT VIII.

Quibus diſciplinis, & Magiſtris inſtituendi ſunt ij, qui in ſpem Imperij educantur.

Num. 1. *Aliqua de diſciplina doctrinaque neceßitate.* 85
2. *Deum ipſum magiſtrum Principum agere.* 857
3. *Ipſos Principes in quibuſdam liberos erudire debere.* 91
4. *Alios etiam magiſtros addendos.* 92
5. *Eloquentiæ ſtudium Principe dignum.* 96
6. *Hiſtoriam cognoſcat Princeps.* 99
7. *Præcipuum ſtudium Principis, prudentia ciuilis,* 101
8. *Moderate Principi ſtudendum.* 104

CAPVT IX.

Finem boni publici Principi propoſitum eſſe debere.

Num. 1. *Baſis, Fundamentū, appellatur Princeps in Scripturis.* 106
2. *Murus, Angulus.* 107
3. *Paſtor.* 108
4. *Caput.* 110

CAPVT X.

Principem virtutem colere debere, vt exemplo ſubditis proſit.

Num. 1. *Quantum poſsit Principis exemplum in vtramque partem* pag. 111
2. *Grauiter peccare Principes, qui ſuo exemplo ſubditis nocent, ſubditorumque peccata illis adſcribi.* 117

CAPVT XI.

Initio Principatuum Principes fermè eſſe meliores, quàm ſint poſtea: & quænam huius mutationis ſint cauſæ.

Num. 1. *Probatur exemplo Saulis & Salomonis.* pag. 119
2. *Luxum & delicias Regius hanc mutationem afferre.* 122

3. *Negotiorum etiā multitudinem, quæ mentis culturā impedit.* 124
4. *Idem efficit adulatorum corruptela.* 125
5. *Quia latens vitium, virtutis tectum inuolucris paulatim ſe aperiente natura retegitur, poſitaq; larua, dira ſcelerum facies quæ latuerant, tandem apparet.* 157

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI, QVI EST DE VIRTVTIBVS Principis.

CAPVT I.

Religionem Principi colendam eſſe, & de externo eius cultu.

Num. 1. *Omnibus gentibus inſitum eſſe religionis ſenſum & amorem.* p.129
2. *Exemplis oſtenditur, Principem cultum externum religionis cordi habere debere.* 131
3. *Scripturis & rationibus probatur, externum hunc cultum retinendum eſſe.* 132

CAPVT II.

Principem non ſimulato animo, ſed ſerio religioſum eſſe debere.

Num. 1. *Magnum eſſe Rerumpublicarum malum, Principem hypocritam.* pag. 134
2. *Quales ſint huiuſmodi Principes, explicatur exemplis.* 135
3. *Principes hypocritas ſimulatione religionis vti ad conſequendum id quod cupiunt.* 146
4. *Quantopere Deus deteſtetur modum hunc agendi.* 149

CAPVT III.

Nec hæreticos in Republica, aut eorum doctrinam, nec eam quam vocant libertatem conſcientiæ, ſine graui cauſa permitti debere.

Num. 1. *Hæreticos extremo etiam mortis ſupplicio puniendos eſſe.* 153
2. *Hæretici in Republica tolerandi non ſunt, quia alios prauitate doctrinæ inficiunt.* 159
3. *Hæretici tolerandi non ſunt in Republica, quia ſeditionibus & turbis publicæ paci incommodant.* 163

4. Sol-

4. *Soluuntur argumenta, quæ contra hactenus dicta afferri poſſunt.* 167
5. *Libros hæreticorum flammis abolendos.* 171

CAPVT IV.

Non debere Principem cum infidelibus inire fœdus, nec illorum opem implorare:& de locanda ſpe in diuino auxilio.

Num.1. *Dominum deteſtari fœdera cum infidelibus inita.* pag. 173
2. *Crebro accidere, vt qui infidelium auxilia implorant, aut ab illis deſtituantur, aut etiam impugnentur.* 177
3. *In Deo ſpem locandam, qui multis, miriſq́; modis ſuis ſpem fert.* 180

CAPVT V.

Principes Eccleſiarum & Sacerdotum iura ſarta tecta ſeruare debere.

Num.1. *Pontifices Hebræorum & Leuitas in rebus Eccleſiaſticis à Regum poteſtate exemptos fuiſſe.* pa. 187
2. *Leuitas olim in Republica Hebræorum à Iudicum ſecularium poteſtate exemptos fuiſſe.* 188
3. *De eadem exemptione ex Nouo Teſtamento.* 192
4. *De immunitate à tributis.* 194
5. *De iure Aſyli.* 201

CAPVT VI.

De liberalitate & munificentia Principis in Eccleſias, & res ſacras.

Num 1. *Exemplis oſtenditur quanta eſſe debeat Chriſtiani Principis in Eccleſiam liberalitas.* pag. 207
2. *Ex auro templi de cæteris expenſis capitur coniectura, ex quo eadem liberalitas Principi commendetur.* 212

CAPVT VII.

Qualem Confeſſarium, Concionatorem aut Theologum ſibi deligere debeat Princeps, & quomodo ſe cum illo gerere.

Num. 1. *Debere Principes in rebus dubiis Doctores conſulere, & de veteri Hebræorum ritu in conſulendo Dominum.* pa. 216
2. *Contra eos Principes, qui tantum auribus blandientia à Concionatoribus audire volunt.* 219
3. *Quanta cum libertate Concionator aut Confeſſarius cum Principe geredebeat.* 224

4. *Concionatorem ſuo tantum muneri operam dare debere, nec ſe aulæ negotiis immiſcere.* 230

CAPVT VIII.

Principes virtutis, ac præſertim Religionis cultores diutius ferè viuere.

Num. 1 *Sanctos viros vt Dauid & Iob ex impiorum proſperitate quaſi ſcandalum paſſos eſſe; eoſdem tamen eorundem infortunia deſcripſiſſe, ac præſertim immaturam mortem; ex quo diuina aſſeritur prouidentia.* 232

2. *In ſcriptura de quibuſdam ſanctis dici quod multum vixerint & tandem mortui ſint in ſenectute bona, & pleni dierum: quod pietati & in Deum religioni acceptum ferendum oſtenditur* 239

3 *Ad prolixam vitam in ſanctis ipſis multum contuliſſe pacem animi internam, ex bona conſcientia prouenientem.* 242

4. *Longitudinem vitæ, Dei beneficium eſſe, & ſanctos etiam viros mortem timuiſſe.* 244

CAPVT IX.

De Principis iuſtitia: ac primò de ea quæ eſt in commutationibus.

Num. 1. *Exemplis Scripturæ commendatur Principi iuſtitia commutatiua.* pag. 245

2. *Rationes duæ explicantur, quibus ſe permoueri dixit Iob ad iuſtitiam incommutationibus ſeruandam.* 253

3. *Proponitur exemplũ Achabi, qui vinea ſua ſpoliauit Naboth.* 255

4. *Expenduntur quædam adiuncta ſuperioris hiſtoriæ.* 258

CAPVT X.

De æqualitate & iuſtitia in ponderibus, menſuris ac numiſmatibus à Principe conſtituenda.

Num. 1. *Afferuntur quædam teſtimonia, quibus oſtenditur quantopere Deo cordi ſit iuſtitia in menſuris ac ponderibus.* 261

2. *Varietas in ponderibus & menſuris vitanda.* 261

3. *De generibus monetarum apud veteres Hebræos.* 263

4. *Publico aliquo ſigno ſeu charactere inſignita eſſe debere.* 263

CAPVT XI.

De Principis iuſtitia diſtributiua.

Num. 1. *In Republicæ gubernatione Principem adminiſtris inferiori-*

rioribus indigere: cauendumque ne ex iſtis aliquem nimis attollat. pag 264.
2. Aliquibus Scripturæ locis probatur, abſurde facere Principem, qui immerenti honorem tribuit. 270
3. Peculiaria quædam præcepta huc facientia, vt de conſanguineorum Principum potentia in officio continenda. 272.

CAPVT XII.

De iuſtitia vindicatiua Principis.

Num. 1. Pœnis inflictis malos à peccando deterreri. pag. 280
2. Sontibus parcendum non eſſe, quia non fiunt meliores: & quia ſanguis ab ipſis fuſus clamat ad Principem. 282
3. Formam iudiciorum diligenter ſeruandam. 284
4. Quid faciendum Principi cum populus vniuerſus peccauit. 290
5. Ne ſit Princeps nimium minutus in delictis inquirendis. 291
6. Iram Principi cauendam dum punit. 292
7. Iuſtitiæ vindicatiuæ clementiam copulari poſſe. 293

De clementia Principis.

CAPVT XIII.

Num. 1. Clementiam Principem Deo ſimilem facere. pag. 298
2. Clementiam Principis munere, qui quaſi medicus ac pater eſſe debet, digniſſimam eſſe. 303
3. Clementiam Principes populis gratos efficere. 306
4. Clementia Principibus ſecuritatem parari. 310
5. In gratulationibus publicis, aut cum beneficia inſignia diuinitus accipiuntur, clementia largius vtendum. 312

CAPVT XIV.

De affabilitate & facilitate Principis.

Num. 1. Explicatur in quo ſita ſit affabilitas. pag. 313
2. Affabilitatem Maieſtati non officere ſi prudentia regatur; eſſe autem Barbarorum & abiectioris conditionis hominum immodicam quandam affectare maieſtatem. 314
3. Principem cum pauperibus præſertim affabilem eſſe debere 317
4. Etiam cum iis affabilem eſſe debere Principem, à quibus aliquando læſus, ſed iis noxas condonauit. 318

CAPVT XV.

De fide ac veritate Principis.

Num. 1. In quo fides hæc veritaſque ſita eſt. 320
2. Vniuerſim Principi hæc virtus commendatur. 563

3. *Fidelem Principem & veracem, Deum ſummum Principem imitari.* 324
4. *Mendacem dæmoni ſimilem eſſe.* 326
5. *Seruile eſſe mentiri, ac proinde Principem maximè dedecere.* 328.
6. *Mendacium vix latere poſſe.* 329
7. *Mendacium Reipublicæ plurimum nocere.* 330
8. *In mendacio culpam eſſe grauiterq́ à Deo puniri.* 333
9. *Conſideratè Principem loqui, & promittere debere.* 335
10. *Etiam inimicis ſeruandam fidem.* 338

CAPVT XVI.

De liberalitate Principis.

Num. 1. *Quomodo hic accipiatur liberalitas, & de eius affinitate cum iuſtitia.* 342
2. *De liberalitatis vtilitate.* 343
3. *Liberalitatem honeſtam eſſe, quia pecunia in eos conferuntur vſus ad quos facta ſunt.* 346
4. *Liberales Deum imitari, Principeſq́ liberalis titulum affectare.* 347
5. *In dando, ſed maximè in reddendo beneficio liberalitatem requiri.* 349
6. *Dandum hilariter.* 352
7. *Videndum cui, & quantum detur.* 353
8. *Cum dederit Princeps, ne improperet ei cui dedit.* 355

CAPVT XVII.

An Priucipi liceat diuitijs augendis ſtudere, & quibus artibus augeri poſſint.

Num. 1. *Licere Principibus theſauros colligere, & quæ rationes ſuadeant vt id fiat.* pag. 356
2. *Induſtriâ diuitias a ſapienti Principe augeri poſſe.* 385
3. *Primus modus augendi diuitias latifundiis parandis.* 358.
4. *Alter modus augendi regii cenſus ex fodinis, lapicidinis, ſiluis ſalinis, &c.* 361
5. *Tertius modus ex mercatura.* 363
6. *Quartus modus ex tributis, vbi etiam docetur ea moderata eſſe debere.* 367
7. *An ars chymica diuitiis parandis vtilis eſſe poßit.* 396

Ca-

CAPVT XVIII.

De Auaritiæ turpitudine, damnis, eiuſdemque remedijs.

Num. 1. *Auaros in Sacris litteris ferarum quarundam beſtiarum nominibus appellari, & quæ huius rei ſit cauſa. Vbi etiam de auaritiæ inſatiabilitate.* 371
2. *Auaritiam deteſtandam, quia ſeruitus eſt idolorum.* 374
3. *Hanc ſeruitutem turpem eſſe, quòd Dei ſeruituti repugnet.* 377
4. *Hanc ſeruitutem duram eſſe, ac laborioſam, ideoque defugiendam.* 379
5. *Laborem qui ferendus eſt in hac ſeruitute malè collocari, quod ſcilicet malè parta malè dilabantur.* 381
6 *Colligitur ex dictis, diuitiis non eſſe fidendum.* 383
7. *Principem auarum eſſe non debere, quia auaritia odioſum facit populo, & periculum amittendi Principatus creare poteſt.* 384
8. *Principem non debere auarum eſſe, quia populorum eſt Pater.* 385
9. *Idem probatur, quia eſt paſtor populorum.* 386
10. *Remedium præcipuum auaritiæ proponitur, vt ſcilicet Princeps cupiditates ſuas intra modum ſuarum virium moderetur.* 389
11. *Poſſe etiam Principem non admodum diuitem ſibi Reipublicæque proſpicere.* 393

CAPVT XIX.

De fortitudine Principis, & animi magnitudine.

Num. 1. *Quid ſit fortitudo, de qua hîc diſputandum: & quatenus corporis fortitudo requiratur in Principe.* 394
2. *De fortitudine quæ ſpectatur in faciendis & ſuſtinendis aduerſis.* 369
3. *An fortitudini repugnet edere ſigna doloris.* 401
4. *Magnitudinis animi eſſe, minus ſecundos rumores qui ſparguntur, negligere.* 402
5 *De fortitudine quæ cernitur in aggrediendo.* 404
6. *Primum adiumentum ad fortitudinem conſequendam, de ea ſcilicet à Deo poſtulanda.* 407
7. *Secundum adiumentum de iuuanda fortitudine induſtriæ adminiculis.* 408

8. *De inanibus terroribus non formidandis.* 410
9. *De incommodorum, quæ timidos & remiſſos in aggrediendo conſequuntur.* 412
10. *De fortium virorum exemplis & imitatione.* 413

CAPVT XX.

De perſeuerantia & conſtantia Principis.

Num. 1. *Explicatur quid ſit perſeuerantia & conſtantia, vt hic accipitur, & Moſis & aliorum exemplo illuſtratur.* p. 414
2. *Cõmendatur Principi conſtantia, quòd eũ Deo ſimilem faciat.* 418
3 *Jnconſtantes etiam inter homines leuitatis infamia laborare* 419
4. *Aliud incommodum proponitur, quod incurrunt ii, qui in bene captis non perſeuerant, quod eorum quæ iam facta ſunt, iacturam faciunt.* 420
5. *Laudabilem eſſe conſtantiam in miniſtris, & magiſtratibus non facilè à ſuis muneribus amouendis.* 420
6. *Cauendum Principibus, ne eorum conſtantia mulierum precibus infringatur.* 421
7. *Ita amplectendam conſtantiam, vt vitium pertinaciæ non incurratur.* 424

CAPVT XXI.

De magnificentia Principis.

Num. 1 *Explicatur quid ſit magnificentia, & Salomonis exemplum proponitur.* pa. 426
2. *Aliud magnificentiæ exẽplũ proponitur in conuiuio Aſſueri.* 427
3. *An peccauerit Aſſuerus tam ſumptuoſo diuturnoq́ conuiuio inſtruendo, & de conuiuiis, quæ in principum inauguratione celebrata legimus in Scripturis.* 430
4. *De Principis magnificentia in largitionibus.* 433

CAPVT XXII.

De Principis magnificentia in ædificando.

Num 1. *Studium ædificandi decere Principem: & de variis ædificiorum generibus, neceſſariis, vtilibus, aut ad voluptatem comparatis.* 435
2. *Quo tempore ædificatio vrgenda, & quorum expenſis ædificandum.* 437
3. *De ædificiorum Regiorum magnificentia.* 438
4. *De veteribus ædificiis inſtaurandis.* 440

Capvt XXIII.

De Maieſtate Principis.

Num. 1. *De Principis maieſtate in veſtibus & corporis cultu* p. 441
2. *An odorum vſus in veſtibus Principis laudabilis ſit.* 445
3 *De cæſarie promiſſoq́ capillo.* 448
4 *De ſtipatoribus & cohorte militum corporis cuſtodum.* 449
5. *De maieſtate in aliis quibuſdam, quæ Principem circumſiſtunt vt throno Regis.* 453
6. *Ad maieſtatem facere ſi ſe Princeps in loco à vulgi conſpectu ſubducat.* 454
7. *De miniſtrorum numero & aulæ frequentia.* 455
8. *De Titulis Principis.* 458
9. *Cur Saul iam Rex Iſraelis creatus, contra quam poſtula: ſummi Magiſtratus maieſtas, boues ſecutus fuerit.* 461

Capvt XXIV.

De temperantia Principis in cibo, potu & ſomno

Nu. 1. *Naturam paucis parabilibuſq́ cibis contentam eſſe.* p. 462
2. *Ciborum multitudinem valetudini incommodare.* 464
3. *Periculoſiorem eſſe intemperantiam in viro Principe, quia ex illius vita plerunque pendet publica quies.* 466
4. *Vitam eorum, qui voluptatem in cibis quærunt, non eſſe voluptuoſam.* 467
5. *De intemperantia in potu, & ebrietatis malis* 471
6. *Intemperantiam in cibo, potuq́ viam munire grauiſſimis peccatis.* 473
7. *De intemperantia in ſomno.* 477

Capvt XXV.

De temperantia Principis in voluptatibus tactus, ac primò de vitijs huius occaſionibus.

Num. 1. *Quanta ſit in paratis occaſionibus illecebra ad peccandum.* p. 479
2. *Otium eſſe occaſionem luxuriæ.* 480
3. *Etiam incuſtoditos oculos, alioſq́ ſenſus.* 482
4. *De ſaltationibus aliiſq́ huiuſmodi luſibus.* 485
5. *Intemperantiam in cibo, potuq́ occaſionem eſſe luxuriæ.* 488
6. *Exemplis Dauidis & Salomonis idem confirmatur.* 490

Ca-

CAPVT. XXVI.

De malis, quibus propter luxuriam corpora afficiuntur.

Num. 1. *Luxuriã properatam adducere ſenectutẽ morboſq́; p.* 492
2. *Affertur ratio cur corporibus intemperantia noceat.* 495
3. *Agitur de turpitudine intemperantiæ.* 499
4. *Turpitudinem incontinentiæ parentum redundare in filios. vbi aliqua de nothis tanguntur.* 448
5. *De malis animi quæ ex intemperantia proficiſcuntur.* 500
6. *Vitio intemperantiæ homines belluis ſimiles euadere.* 504

CAPVT XXVII.

De malis, quæ Principes aut Reſpublicæ libidinis alicuius occaſione paſſæ ſunt.

Num. 1. *Primum exemplum Pharaonis & Abimelech, qui Saram ab Abrahamo extraxerant.* pag. 505
2. *Secundũ exemplũ ex hiſtoria* Dinæ, *quæ à Sichem violata eſt* 507
3. *Tertium exemplum ex clade Beniamitarum cum reliquo Iſraele pugnantium.* 510
4. *Quartum exemplum ex iis, quæ Dauid eiuſque Poſteri propter parentis luxuriam paſsi ſunt.* 511
5. *Quintum exemplum ex damnis quæ Iſraeli Salomonis luxuria intulit.* 513
6. *Vltimum exemplum ex hiſtoria diluuii.* 515

CAPVT XXVIII.

De caſtitate coniugali, & quædam alia præcepta ad Principum matrimonia ſpectantia.

Num. 1. *Amor vnius coniugis ſuadetur.* 515
2. *De bigamia, & polygamia Veteris Teſtamenti.* 519
3. *Matrimonia cum infidelibus ineunda non eſſe.* 522

CAPVT XXIX.

De modeſtia Principis, & animi demiſſione.

Num. 1. *Facile Principis animum in ſuperbiam attolli, adeo vt ſuperiorem neminem velit agnoſcere, ſeque* Deo *parem faciat, quod exemplis oſtenditur.* pag. 524
2. *Affertur remedium contra hoc malũ, vt ſcilicet agnoſcat Princeps ſe Deo ſubditum eſſe.* 526
3. *Affertur aliud remedium, vt ſcilicet intelligat, adeo ſe Deo ſubditum eſſe, vt etiam infirmus ſit & imbecillis, & more aliarum creaturarum* Dei *comparatione nihil.* 526

4. Oſten-

4. *Oſtenditur exemplis quàm malè ſibi conſuluerint ii, qui Dei obliti, in ſuperbiam elati, ſibi nimium placuerunt.* 532

CAPVT XXX.

De prudentia Principis,& de ingenio regni & populi.

Num. 1. *Regnorum inſtabilem eſſe poſſeſſionem.* pag. 533
2. *Principes multorum odiis & inuidiæ patere.* 535
3. *Principes abundare ſuſpicionibus & metu.* 536
4. *Peculiares regni cui præeſt conditiones Principi cognitas eſſe debere: vbi de cenſu.* 537
5. *Populi ingeniũ Principi cognitũ eſſe debere, & quale illud ſit.* 541
6. *Finitimorum populorum ac principũ mores & vires, &c. Principi inueſtiganda.* 543
7. *Curandum Principi vt ſuos bene norit, & quibus ex notis poſſit eos agnoſcere.* 544
8. *An phyſiognomiæ ſignis aliquid credendum, & an ex corporis pulchritudine de animo liceat facere coniecturam.* 547
9. *An delatores in Republica ferendi.* 550

CAPVT XXXI.

Alia quædam præcepta ad prudentiam pertinentia.

Num. 1. *Non facile aliquid aggrediendum eſſe, niſi omnibus rei circumſtantiis diligenter exploratis.* 552
2. *Prudenti mutandum eſſe aliquando conſilium.* 555
3. *Prudentis eſſe ingruenti neceſſitati ſe accommodare, illique ſeruire.* 558
4. *Prudentis eſſe non facile credere, quod præceptum late explicatur.* 558
5. *Odia inter coniunctos facile reconciliari.* 565
6. *An Principi hebeti & tardo gerenda Reſpublica.* 566

CAPVT XXXII.

Cauendum Principi à Diuinorum, Magorum, Necromanticorum, aliorumque huiuſmodi damnatis artibus.

Num. 1. *Huiuſmodi artibus ad Regum aulas aditum nonunquam patere.* pag. 566
2. *Has artes deteſtãdas, quod illarũ authores dæmones fuerint.* 567
3. *Fallaces eſſe has artes, & ea polliceri quæ præſtare nequeunt.* 569
4. *Tractatur breuiter quæſtio an Samuelis anima à Pythoniſſa euocata, vi illarum incantationum apparuerit.* 571

5. *Ar-*

5. *Artes iſtas diuino iure quod ſacris Scripturis continetur, prohiberi.* 573
6. *Explicantur duo ſcripturæ loca, quæ his artibus fauere videntur.* 574

INDEX CAPITVM LIBRI TERTII.

CAPVT I.

De Conſiliariorum & conſilij capiendi neceſſitate.

Num. 1. *Conſilii capiendi neceſſitas aliquibus ſacræ Scripturæ teſtimoniis probatur.* p. 576
2. *Probatur idem exemplis Principum, & ipſius Dei.* 577
3. *Incommoda quæ illi incurrunt, qui conſilium capere recuſant.* 579
4. *Capiendum interdum conſilium, vt conſcientiæ ſatisfiat.* 581
5. *Eum, qui cum conſilio aliquid aggreditur, prudenter habendum, etiamſi id, quod agendum ſuſcepit, infelicem exitum ſortiatur.* 582

CAPVT II.

Qualis Conſiliarius à Principe deligendus ſit.

Num. 1. *Senes conſilio meliores eſſe, quàm iuuenes.* p. 583
2. *Senum maturitatem à moribus potius & prudentia, quàm ab annis ſpectandam eſſe.* 584
3. *Senum prudentiam experientiæ magna ex parte acceptam eſſe referendam.* 585
4. *Senes veteri gentium more in conſilium adhiberi ſolitos.* 585
5. *Eos deligendos conſiliarios, qui à vitæ probitate commendationem habeant.* 586
6. *Prauorum & aſtutorum hominum conſilia non eum ſortiri exitum, quem ipſi voluiſſent.* 588
7. *Illa eadem conſilia, quæ praui homines excogitant, in eorundem perniciem frequenter conuerti.* 590
8. *Eos deligendos conſiliarios, qui ſuis commodis quæritandis non ſtudeant.* 590
9. *Conſiliarium in ſententia ferenda liberum eſſe debere.* 598
10. *Conſiliarium ſuæ ſententiæ non nimis adhærere debere.* 60
11. *Conſiliarium fidelem eſſe debere arcanorum cuſtodem.* 60
12. *Conſiliarium experientia & rerum, de quibus agitur, vſu præditum*

...ditum eſſe debere. 604

Capvt III.

De Principis Adminiſtris, & monita quædam ad ipſos pertinentia.

Num 1. *De Adminiſtrorum Principis ætate, quædam.* 607

2. *Quam conſideratè miniſtri eligendi, & de aliquibus conditionibus, quæ in illis ſpectandæ ſunt.* 680

3. *Cauendum ne tantum quis augeatur, vt ipſi Principi euadat formidabilis.* 611

4. *Quatenus adminiſtri Principibus ſuis obtemperare teneantur.* 617

5. *Non facilè credant Principes criminationibus quæ magiſtratibus impinguntur, nam ſæpè ab inuidia proficiſcuntur.* 6 9

6. *Principem adminiſtris eam facultatem, & agendi poteſtatem concedere debere, quam negotia requirunt.* 622

7. *Adminiſtros Principis potius gloriæ, quàm ſuæ deſeruire debere, idq́; commodo ſuo facturos.* 624

8. *An peregrinis adminiſtris potius vtendum ſit quàm ciuibus.* 626

9. *An nobilibus potius quàm ignobilibus.* 627

10. *An coniugati potius adminiſtri ſint adhibendi, quàm coniugio ſoluti.* 629

11. *Adminiſtros priùs probandos eſſe in inferioribus magiſtratibus, quàm ad ſummos euehantur.* 631

12. *An vni tantùm adminiſtro prudenter omnia negotia credantur.* 632

13. *Aliqua de legatis qui extraordinarii ſunt miniſtri.* 633

14. *De inſpectoribus prouinciarum, ſiue viſitatoribus.* 635

Capvt. IV

Leges Reipublicæ neceſſarias eſſe, quales eſſe debeant, iiſque parendum.

Num. 1. *Leges vtiles eſſe ac neceſſarias Reipublicæ.* p. 637.

2. *Legum neceßitas in Republica colligitur ex naturali rerum ordine ac lege.* 639

3. *Idem probatur ex diuinis legibus, quas Deus hominibus præſcripſit: vbi etiam de legum obſeruatione.* 640

4. *Curandum Principi vt leges ſeruentur, præſertim cum recenter latæ ſunt.* 644

3. Le-

5. *Leges paucas eſſe debere.* 646
6 *Curandum vt ſubditi legibus non inuiti pareant.* 648
7. *Quomodo leges interpretari debeamus.* 650
8. *Quædam de conſuetudinibus.* 651

CAPVT V.

De ciuitatis condendæ ſitu, alijſq; eò ſpectantibus:

Num. 1. *Glorioſum eſſe Principi ciuitates condere.* pag. 635
2. *De ſitus ſalubritate in quo locanda ciuitas.* 655
3. *An potiores ſitus earum vrbium, qui ora maris adiacent.* 657
4. *Pingue ſolum, & vber, vrbi ponendæ deligendum.* 657
5. *Quam ampla ciuitas eſſe debeat.* 658
6. *De figura an ſcilicet quadrata, vel potius rotunda.* 660
7. *De nomine vrbi imponendo.* 660

CAPVT VI.

An Peregrini in ciuitates admittendi, & an ciues deductis colonijs aliò ablegandi.

Num. 1. *An Peregrini in vrbem admittendi, aut aliqua occaſione ſiue pacis, ſiue belli tempore eiiciendi.* 662
2. *De Aſylis, an licita ſint.* 668
3. *An vtilis coloniarum deductio.* 669

CAPVT VII.

Beneuolentiam populi, ſubditorumque, Principem ſibi conciliare debere.

Num. 1. *Beneuolentiam populorum parari moderatione imperii & lenitate agendi cum cum ſubditis.* pag. 672
2. *Annonæ vilitate Principes apud populum inire beneuolentiam.* 677
3. *Spectaculis beneuolentiam Principi conciliari.* 679

CAPVT VIII.

Quale ſit Tyrannidis ingenium, & de vitanda Tyrannide.

Num. 1. *Tyranni nomen non ſemper in vitio poni in ſcripturis.* pa. 681
2. *Prima Tyranni nota, crudelitas.* 682
3. *Tyrannos timidos eſſe, & ſuſpicionibus obnoxios.* 684
4. *Tyrannos auaros eſſe & rapaces.* 685
5. *Tyrannos eſſe legum violatores & contemptores.* 688

6. *Tyrannos, doctos homines veramq́ doctrinam odiſſe:* 688
8. *Deum Tyrannidis ſcelus grauibus pœnis vindicare.* 691
9. *Cur Deus in Rebuſpublicis Tyrannos permittat.* 692

CAPVT IX.

De ſeditionibus, ciuiumque diſcordijs, quibus Reſpublicæ euertuntur.

Num. 1. *Ingentibus malis ſubiacere Reſpublicas propter diſcordias turbaſq́ ciuiles.* p. 694
2. *Quibus potiſſimùm occaſionibus, temporibuſq́ diſcordiæ gliſcant in Republica.* 695
3. *In diſcordiis, belliſq́ ciuilibus quantum fieri poterit, ſanguinî parcendum.* 696
4. *De tollendis diſcordiis ciuilibus documentum. ibidem.* 697

CAPVT. X.

Bellis Reſpublicas interdum euerti, & liceatne bellum gerere, quique finis in ſuſcipiendis bellis ſpectandus ſit.

Num. 1. *Licitum eſſe aliquando bellum gerere probatur.* pag. 698
2. *An vtile ſit Principi neutrum contra alterum iuuare, cum bellum inter finitimos exarſerit.* 700
3. *Quæ conditiones requirantur, vt bellum, quod ſuſcipitur, iure ſuſcipiatur.* 701
4. *De fæcialibus mittendis, & rebus iniuſtè ablatis, aut occupatis, antequam ad arma veniatur, repetendis.* 704
5. *An pax perpetua ineunda ſit, an verò ad tempus tantùm.* 705

CAPVT XI.

De belli Duce, eiuſque notis.

Num. 1. *Ducem belli optimum quærendum, cum belli neceſſitas incubuerit.* p. 706
2. *An debeat Princeps in caſtris verſari & belli Ducem agere.* 707
3. *An vnus tantum belli Dux, an verò plures eſſe debeant.* 709
4. *In belli Duce rei militaris peritiam, quæ experientia colligitur, requiri.* 710
5. *Corporis etiam fortitudo vt militares labores ferre poſſit.* 712

**

6. *Pru-*

6. *Prudentia militari Ducem praditum eſſe debere.* 713

7. *Plurimum in belli Duce exiſtimationem,qua de ipſius virtute habetur,ad res bene gerendas,momenti habere.* 715

Caput XII.

De militum delectu, diſciplina, exercitatione, & armis.

Num. 1. *Locus quidam Iſaia explicatur, quo egregii militis deſcriptio continetur.* pag. 717

2. *Huiuſmodi milites ad defendendam Rempublicam deligendos eſſe.* 718

3. *De militum deligendorum atate.* 721

4. *An Chriſtiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.* 723

5. *De diſciplina militari monita quadam.* 726

6. *De militari exercitatione.* 728

7. *De militum armis.* 729

8. *De recenſendis militibus.* 732

Caput XIII.

De equeſtribus copijs, ſtratagematis, exploratoribus.

Num. 1. *De equitatu.* p. 733

2. *De ſtratagematis.* 736

3. *De exploratoribus.* 737

4. *Aliqua de transfugis.* 741

Caput XIV.

De caſtris & arcibus.

Num. 1 *De caſtrorum deſcriptione, vexillis, &c.* p. 742

2. *De arcibus conſtruendis, earumq́; ſitu.* 745

3. *Alia quadam de arcium ſitu.* 747

4. *De arcium propugnatoribus,* 747

5. *De cuſtodiendis ciuitatum & arcium portis.* 750

Caput XV.

Monita quædam ad pugnam ſpectantia.

Num. 1. *In aggrediendis hoſtibus loci temporiſq́; opportunitatem captandam.* p. 750

2. *An noctu no tempore aggredi hoſtem expediat.* 751

3. *Cum hoſtibus confligendum cum aliqua occaſione aut animis ſunt* con-

conſternati, aut fracti viribus. 757
4. *An expectandi ſint hoſtes intra regnum, an verò in eorum fines irrumpendum.* 753
5. *De tubis tympaniſq; militaribus ad animos in prælia acuendos.* 754
6. *De fuga, hoſtibuſq; perſequendis.* 755
7. *De obſidione* 757
8. *De annona in vrbem, quæ obſidionem timet, importanda.* 758
9. *De arcanis litteris, quas cifras vocant, vltro citroq; mittendis.* 759

CAPVT XVI.

De victoria, & illius vſu, victorumque præmijs, triumphis, & trophæis.

Num. 1. *Pro victoria* Deo gratias agendas eſſe. p.761
2. *Victoriam citra crudelitatem perſequendam eſſe.* 762
3. *De ſpoliis detrahendis, & colligenda præda.* 763
4. De præmiis tribuendis qui victoriæ fuerint authores. 767
5. *Nobilium parentum & bene de Republica meritorum liberis fauendum.* 770
6. *De triumphis & trophæis.* 770

MV

MVTIVS VITELLESCVS,
Societatis IESV *Præpoſitus Generalis.*

CVm opus, Politica ſacra inſcriptum, P. IOANNIS STEPHANI MENOCHII, noſtræ Societatis; tres eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognouerint; ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur; ſi ita ijs, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Romæ 10. Februarij. 1624.

MVTIVS VITELLESCVS.

Approbatio.

IOnnes CLAVDIVS DE VILLE in ſacra Theologia Doctor, in S. Pauli Ludunenſis Canonicus, & in hac Diœceſi à D. Dionyſio Simone de Marquemont Illuſtriſſimo, & Reuerendiſſimo Archiepiſcopo in librorum cenſuram incumbere iuſſi; fidem facimus nos librum hunc qui inſcribitur, *Inſtitutio politica, è ſacris Scripturis deprompta, Auctore* P. IOANNE STEPHANO MENOCHIO, *è Societate* IESV, vidiſſe, nec in eo aliquid contra Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ Eccleſiæ ſanam doctrinam aut bonos mores inueniſſe. Non. Decembr. *1624.*

DE VILLE.

HIERO-

HIEROPOLITICΩN,

SIVE

INSTITVTIONIS POLITICÆ EX SACRIS Scripturis depromptæ

LIBER PRIMVS.

In ſacris Scripturis ciuilem doctrinam contineri.

CAPVT PRIMVM.

PRAECIPVVM ſacrorum voluminum argumentum Chriſtus Dominus eſt, vt tradit Apoſtolus, cum ait, *finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti*, & ipſe Chriſtus teſtatus eſt, verbo quidem, cum Iudæos ad ſcripturas, quarum ſcientiam profitebantur, ablegauit, *Scrutamini*, inquit, *ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitā æternam habere, & ipſæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me*. Facto autem, cum duobus diſcipulis in Emaus pergētibus, *Incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretatus eſt illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant*. Hoc verò argumentū à ſcriptoribus ſacris non paucis, & ieiunè tractatur, ſed luculenter & copioſè. Nā ab ipſa mundi origine ita deſcenditur ad Chriſtū, vt dū eius genealogia deſcribitur, ac proinde regū, ac principum eorū incidit mentio, à quibus Dominus ſecundùm carnē traxit originē, ſimul per amœna diuerticula lector circumducatur, rerùm quæ in Hebræorum potiſsimùm Republica temporibus illis acciderūt, Prophetarumq; recenſeantur oracula, ſapientum virorum prouerbia, & effata, ex quibus non tantum vera de

Chriſtum eſſe ſcripturarum argumentum præcipuum, multa tamē in iis tractari, ex quibus politices iuſtum opus colligi poſſit.

Rom. 10. 4.
Jo. 5. 30.
Luc. 24. 27.

Chriſto dogmata ſolidè fundari, ſed etiam vitam priuatim benè inſtituendi, & Reſpublicas temperandi ſaluberrima præcepta peti poſſint. Quod mihi videtur D.
2 Tim.3.16 Paulus docuiſſe, cum ait: *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* Cum enim voluerit Dominus horum voluminum ſcrutatores, vt hoc loco D. Paulus indicat, ea omnia habere in promptu, quibus hominis perfectio continetur, ſanè oportuit Reipublicæ benè gerendæ præcepta non prætermitti, ne ea vitæ humanæ pars minus eſſet exculta, quæ præclarior eſt, & præſtantior, finemque ſpectat excellentiorem, quàm ea facultas, quæ priuatam tantummodo vitam inſtituit. Fauent autem illa Pauli verba, cum ait, *Ad erudiendum in iuſtitia*, quæ iuſtitiæ vox, licet accipi frequenter ſoleat in ſcripturis pro omnium complexione virtutum; nihil tamen obſtat quo minus hic ad eam peculiarem virtutem referatur, quæ vnicuique ſuum reddit; & in continendis Rebuſpublicis, benèque gubernandis, maximum momentum obtinet. Quare quod de vno codice
Prou.1.1. à ſe conſcripto teſtatur Salomon, eum ſcilicet dirigi *Ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem, vt detur paruulis aſtutia, adoleſcenti ſcientia, & intellectus*; totum cum alijs noui veteriſque inſtrumenti libris commune eſſe videtur, ex quibus præclariſſimis monitis imbui poſſe eos, qui ad publicas accedunt functiones, tractandamque Rempublicam certum puto. Quod vt ſentirem aliquot me rationes, quas ordine ſubnectam, permouerunt.

Probatur excellentia politica ſacra ex auctore præcipuo ſcripturarum, qui

2 Prima deſumitur ex auctore præcipuo ſacrarum Scripturarum, qui eſt Deus ipſe, qui per Prophetas ſuos, horumque codicum ſcriptores, qui inſtat *calami velociter ſcribentis* habuerunt, has quaſi paræneticas, & inſtructorias epiſtolas ad nos tranſmiſit, in quibus vt diuinam decet bonitatem, ac ſapientiam, nihil non verum, non ſanctum,

ſanctum, non aptum reperiri poteſt. *Eloquia enim Domi-* *eſt Deus, &*
ni, eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, *ex ipſis ſcri-*
purgatum ſeptuplum, nullis ſcilicet mendaciorum aut er- *ptoribus, qui*
rorum inquinamentis reſperſa, ſecus quàm hominum *ſapientes, &*
eſſe ſoleant, de quibus ibidem pronuntiat Dauid, *Di-* *in Republi-*
minutæ ſunt veritates à filijs hominum, vana locuti ſunt vnuſ- *ca verſati* *fuerunt.*
quiſque ad proximum ſuũ, labia doloſa in corde, & corde lo- Pſal. 44. 2.
cuti ſunt. Nam vel ipſius Balaam teſtimonio: *Non eſt Deus* Pſal. 11. 7.
quaſi homo vt mentiatur. eſt enim Deus verax, ait Apoſto- Ibid. n. 2.
lus, *omnis autem homo mendax*. Nec verò vitiatur diuina Num. 23. 19.
iſta veritas quod humano ore proferatur: *Non enim vos* Rom. 3. 4.
eſtis qui loquimini, ait Chriſtus Apoſtolis, *ſed ſpiritus Pa-* Matt. 10 20
tris veſtri qui loquitur in vobis, &c, *qui vos audit me audit*; Luc. 10. 16.
conſentitque Zacharias, qui Deo plenus teſtatur in can-
tico ſuo Dominum *locutum eſſe per os Sanctorum, qui à ſæ-* Luc. 1. 70.
culo ſunt, Prophetarum eius. Itaque Prophetæ illud cre-
brò vſurpare conſueuerant, *Hæc dicit Dominus*, & illud
Verbum Domini, verbum Domini. Sunt enim ſacri Scri- Ezec. 1. 12.
ptores animalia illa Ezechielis, quæ *vbi erat impetus ſpi-*
ritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent.
Ita enim à ſpiritu porrò agebantur, vt non retrocederent
per dolum, aut mendacium: *Non enim*, inquit D. Petrus, 2. Pet. 1. 21.
voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu
ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines. Quare S.
Gregorius in præfatione ſuæ moralis expoſitionis in
Iob, docet ipſum Iob ſua geſta ita ſcripſiſſe, vt quaſi
de alio quopiam narret, vt cum dicit; *Vir erat in terra* Iob. 1. 1.
Hus, nomine Iob, cuius rei hanc affert rationem. Scripto-
res, inquit, ſacri eloquij, qui repleti Spiritu ſancto ſu-
per ſe trahuntur, quaſi extra ſemetipſos fiunt, & ſic Dei
ſententias, quaſi de alijs proferunt, &c. Sed quamuis
nullo diuino Spiritu afflati fuiſſent ſacrorum biblio-
rum auctores, tanta tamen plerique eorum prudentiæ
ciuilis laude floruerunt, tamque diligenter, & aſſiduè in
Reipublicæ tractatione verſati ſunt, vt meritò eorum
authoritas ethnicorum ſcriptorum, qui politica præ-
cepta collegerunt, aut profanas ſcripſerunt hiſtorias;

præferenda ſit. Et ne de ſingulis dicendo longum faciã, pauca quædam attigiſſe contentus ero ex libro Eccleſiaſtici, in quo cum multorum egregiorum virorum, qui de Republica Iſraëlitarum benè meruerunt, continentur encomia; tum ſcriptorum etiam aliquot biblicorum laudes recenſentur, ex quibus etiam ea prætermittam, quæ de eorum probitate dicuntur, eaque tantum breuiter perſtringam, in quibus à ciuili hac facultate, de qua nunc agimus, commendantur. Ac primò quidem laudãtur vniuerſim, deinde eæ laudes attinguntur, quæ cuiuſque propriæ ſunt.
Eccl. 44. 1. *Laudemus*, inquit, *viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua, dominantes in poteſtatibus ſuis*, vel vt in Græco eſt, *in regnis*. Recenſentur enim reges aliqui: vt Dauid, & Salomon, aliqui etiam, qui licet reges non fuerint, ad regnorũ tamen ſederunt gubernacula, iudices, & principes populi, vt Moſes, & Ioſue. Pergit, *magni virtute & prudentia ſua præditi, & imperantes in præſenti populo*: Græcus textus habet, *Rectores populi in conſiliis, & intellectu literaturæ populi*: ea nimirum ſcientes, quæ doctrina populi regendi requirit, ad eos ſcilicet in officio continendos, prudenterque gubernandos. *Homines diuites in virtute, pacificantes in domibus ſuis.* Græcè eſt εἰρηνεύοντες, *Pacifici viuentes*, quod magnum prudentiæ ciuilis indicium eſt, cum non ſit procliue contraria ſubditorum ſtudia ita temperare, aut finitimorum libidinibus reſiſtere, vt nihil domi turbetur, aut foris. Nec verò cum dicitur illos pacificè vixiſſe in domibus ſuis, de ea pace ſermo eſt, quæ cum domeſticis agitur, & vernaculis, ſed vt indicat Græcus contextus, de ea quæ cum externis, & allophylis, quibus cum frquens concertatio eſt, magnàque iurgiorum ſeges. Nam τὸ *in domibus ſuis*, Græcè eſt ἐν παροικίαις αὐτῶν, id eſt, *cum accolis, & finitimis*. Deſcendit mox Eccleſiaſticus ad eas commendationes, quæ vniuſcuiuſque ſunt propriæ, auſpicatus à Moyſe, cuius opus eſt Pentateuchus, eùmque appellat
Eccl. 45. 1. *dilectum Deo, & hominibus, cuius memoria in benedictione ſit, quem Dominus ſimilem fecerit ſanctis in gloria, & magnificauerit*

ficauerit in timore inimicorum, qui nimirum virtutis illius, & ſapientiæ exiſtimatione, & miraculorum diuinitus patratorum eximia opinione concepta, illum formidabant. Hunc autem *glorificauit Dominus in conſpectu regum*, non tantùm quia *in verbis ſuis monſtra placauit*, quæ ad frangendam Pharaonis contumaciam, Dominus ſerui ſui miniſterio ediderat, ſed etiam quia, vt paulò poſt ſubditur, Dominus *dedit illi coram præcepta*, illum familiariter alloquendo, ita vt ex eo congreſſu admirabilem à Domino infuſam ſcientiam conſequeretur, *& legem vitæ, & diſciplinæ*, non vt ſibi tantum bonus eſſet, ſed vt alios etiam, quippe dux & princeps, gubernaret imperiis, & doctrina cœlitùs hauſta, ſubditur enim: *Docere Iacob teſtamentum ſuum, & iudicia ſua Iſrael.* Moyſi planè geminum Ioſue filium Naue, cuius eſt liber nominis eiuſdem facit Eccleſiaſticus, ſiue bellicam ſpectes fortitudinem, ſiue prudentiam, ſapienſque conſilium in tractanda Republica, nimirum ad quem illius ſpiritus, hæreditario quodammodo iure tranſierat. Itaque illum appellat *fortem in bello, ſucceſſorem Moyſi in Prophetiis*, vel vt eſt in Eccl. 46. 1. Græco textu, *In prophetiis*, qui prudentia ſua & auctoritate ſciuerit *prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ*, cū ſcilicet populus exploratorum ſermone deterritus, in ſeditionem concitatus, reditum in Ægyptum meditatus eſt. Porrò de Samuel, à quo liber Iudicum, & Ruth, & magna etiam ex parte libri Regum cōſcripti ſunt, ita loquitur Eccleſiaſticus. *Dilectus à Domino Deo ſuo Samuel propheta Domini, renouauit imperium &* Eccl. 46. 16 *vnxit principes in gente ſua.* Et paulò poſt. *Et ante tempus finis vitæ ſuæ, & ſæculi, teſtimonium præbuit in conſpectu Do-* Ibid. n. 112. *mini, & Chriſti, pecunias, & vſque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accuſauit illum homo.* Ex quibus verbis apparet Samuelem præſtantiſſimum fuiſſe populi iudicem, ſiue integritatem morum incorruptam ſpectes, ſiue dexteritatem in iudicijs abſque vllius offenſione exercendis; cum nemo repertus ſit in tanta hominū multitudine, qui Samueli iniquitatis vllius crimē tot an-

nis auſus eſſet impingere. Præclarum ſanè à populo teſtimonium, quale vix vllus reportet princeps, etiam vitæ integritate conſpicuus. Quam enim difficile eſt placere omnibus, præſertim cum iudicio diſceptandæ ſunt lites, controuerſiæque dirimendæ, in quibus facilius quiſque ius ſuum, quã alterius agnoſcit, potiùſq; eſſe ſibi, perſuadere ſolet! Nec ſanè, minor laus illa eſt, quæ ab Eccleſiaſtico Samueli tribuitur, cum ait: *Renouauit imperium & vnxit principes in gente ſua.* Ipſe enim populo importunis precibus mutationem imperij flagitante, aliam politię formam ita induxit vt nullus, quod in huiuſmodi mutationibus fieri amat, exiſteret tumultus, aut turbulenta ſeditio; ſed innuctum regem regni gubernaculis admoueret, populuſque ſumma animorum conſenſione eum reciperet, eique debitum obedientiæ præſtaret obſequium. Poſt Samuelem laudatur ab Eccleſiaſtico Nathan propheta, quem aliqui opinantur Dauidis res geſtas in Regum hiſtoria perſecutum eſſe, illumque à prophetia tantum commendat quemadmodum Dauidem à bellica fortitudine, cum tamen ex libris Regum conſtet, vtrumque prudentiſſimum fuiſſe, Nathanque in regia crebrò verſatum, & ad interiora conſilia regni admiſſum, floruiſſe excellentis opinione prudentiæ. Sequitur Salomon, cuius monumenta ſunt Prouerbia, Eccleſiaſtes, Sapientia, Canticum canticorum. Huius tale
Eccl. 47. 14 eſt elogium apud Eccleſiaſticum. *Poſt ipſum ſucceſſit filius*
Ibid. n. 16 *ſenſatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum.* & paulò poſt. *Et impletus es quaſi flumen ſapientia, & terram retexit anima tua, & repleſti in comparationibus ænigmata: ad inſulas longè diuulgatum eſt nomen tuum, & dilectus es in pace tua. In cantilenis, & prouerbiis, & comparationibus, & interpretationibus mirata ſunt terræ, & in nomine Domini Dei, cui eſt cognomen Deus Iſrael.* Sed Salomonis ſapientia illuſtrior eſt apud omnes, ac celebrior, quã vt commendationem cuiuſquam oratione, vel ſcriptis nanciſci poſſit. Pergit porrò Eccleſiaſticus in laudandis viris illuſtribus gentis ſuæ; ex quibus ſunt (vt eos præteream

tercam, qui nullum ſuæ ſapientiæ monumentum poſteritati reliquerunt) Ezechiel, Nehemias, duodecimque Prophetæ. De his ita ſcribit. *Et duodecim prophetarum* Eccl. 49. 12.
oſſa pullulent de loco ſuo, nam corroborauerunt Iacob, ſuis quippe admonitionibus & increpationibus iniquorum regum vitio labantem Rempubl. fulſerunt. De Nehemia verò cuius ſtudio, prudentia, & fortitudine recreata eſt Iudæorum Reſpublica multis diuturniſque malis priùs afflictata, ita loquitur. *Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, ſtare fecit portas, & ſeras, qui erexit domos noſtras.* Sed de te ipſo Ieſu fili Sirach, qui tam præclarum Eccleſiaſtici codicem tuæ teſtem ſapientiæ nobis reliquiſti, quid ſentis, aut prædicas? *Si enim gloriari volueris, non eris inſipiens. Doctrinā*, inquit, 2. Cor. 12.
ſapientiæ, & diſciplinæ, ſcripſit in codice iſto Ieſus filius Sirach 16.
Hieroſolymita, qui renouauit ſapientiam de corde ſuo, vel vt in Græco eſt, ἀνώμβρησε σοφίαν, Diffudit inſtar pluuiæ ſapientiam: qui dicendi modus non ſemel occurrit in ſacris Scripturis, vt cum dicitur in libro Job, *Super illos* Iob. 21. 2.
ſtillabat eloquium meum, expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum, & in cantico Deut. 32. 2.
Moſis, *concreſcat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina.* Significari autem videtur imbrium metaphorâ copia quædam vbertaſque doctrinæ, quam meritò in ſuis ſcriptis agnoſcit Eccleſiaſticus. Et fortè etiam per pluuiam quæ minutulis guttis, ſed crebris campos infundit terræ gremium grato liquore paulatim molliens, & fœcundans, doctrinæ ſapientum virorum conditio explicatur: quemadmodum enim minutæ guttæ anguſti oris vas ingrediuntur, quod alioqui largius infuſum humorem nō admitteret: ita prudentis doctoris præcepta, & aphoriſmata paucis verbis comprehenſa, ita ad captum auditorum accommodantur, vt non modò acutiores, ſed tardiores etiam, & hebetiores, quæ dicuntur aſſequantur. Sed hoc obiter.

Idem probatur ex materia ſacræ Scripturæ, hiſtoriis nimirum & libris quos illa complectitur.

3. Secunda ratio, qua adducor vt credam in ſacris biblijs excellentem latere doctrinam ciuilem, deſumitur ex materia. In hiſtoricis quippe narrationibus crebris, & admirabilibus, quæ toto iſto ſacro volumine continentur, ſanè multa colligi poſſe contendo ciuilis vitæ documenta; nam in libris à Salomone conſcriptis, aut à Ieſu filio Sirach, cuiuſmodi ſunt Prouerbia, Eccleſiaſtes, Sapientia, Eccleſiaſticus, nullus, vt arbitror, inficiabitur multa præcipi ad publicorum munerum adminiſtros politicis monitis imbuendos. Ponat ergo ſibi vnuſquiſque ob oculos quandam quaſi ſynopſim ſcripturarum, eaſque breuiter percurrat, planéque intelliget in tam multis, tamque varijs rerum tot ſæculis geſtarum narrationibus, ciuilis doctrinæ præcepta nec pauca, nec obſcura deprehendi poſſe. Spectet itaque poſt naſcentis mundi exordia, corruptoſque hominum mores, & catacly ſmum [a], dura Nembrotis imperia [b], qui ſuis finibus non contentus, ſtudio regni amplificandi, quà iure, quà iniuria ſui limites proferebat imperij. Molitionem turris [c] auſu temerario in altum ſublatæ, vnde nata ſermonum linguarumque varietas, hominesque ad varias mũdi plagas delati, noua regna fundata, ciuitates extructæ: Ioſephi dein ærumnas, & carcerem [d], & mox diuino fauente numine, fælicitatem, & imperium. Poſtea filiorũ Iſrael profectionem in Ægyptum [e], totique regno ſalutarem rei frumentariæ conſtitutionem: Hebræorum in Ægypto calamitates [f]: Moſis cum Pharaone altercationes [g]: terræ plagas: exitum populi de Ægypto [h], totq; myriadum in deſertis locis, per tot annorum decadas difficilem cerebroſæ gentis ſub Moyſe gubernationem: populi cenſum [i]: tum exploratores in Chananitidem à Moyſe dimiſſos [l]: Gabaonitarum fraudulentam deceptionem [m]; cum tribu Beniamin reliquarum tribuum ciuile bellum [n], atrox ſanè, & plurimorum cæde funeſtum: tot denique iudicum, poſt extinctũ Moyſem ſucceſſiones: populi poſt peccata in religionem, ac Dominum, clades, ac ſeruitutes, à quibus cum primum pænitudine

a Gen. 6. 1.
b Gen. 10. 8.
c Gen. 11. 2.
d Gen. 30. & ſeq.
e Geneſ. 46. 6.
f Exod. 1. 10.
g Exod. 5. 1. & ſeq.
h Ibid. 12. 37.
i Exod. 12. 37. & alibi.
l Num. 13. 4
m Ioſue 9. 3.
n Ibid. 20. 11.

tudine crimen deleuerant, armis, aut aſtu ducum fortiſſimorum libertati reſtituti, ad priſtinum ſtatum emergebant. Stratégemata Gedeonis [o], & Sampſonis [p], eorūdemque bellicam virtutem, & gloriam: mutationem deinde imperij, nouamque politiæ datam formam, iudicum antiquata, regum noua inducta poteſtate [q]: Dauidis res in bello fortiter, & callidè geſtas [r]: aſtuta conſilia Achitophelis [s]. filiorum Dauidis in parentem excitatas turbas, & creata pericula [t]: Pacificum Salomonis regnum [u], templi ſtructura illuſtre [x], diuitijs ex vltimo oriente aduectis abundans [y], reginæ Sabæ aduentu nobilitatum [z]: florentiſſimum poſtea imperium in duas partes diſciſſum, atque diſtractum, dum prudentiam ſenum, feruidum iunioris regis ingenium habet deſpectui [α]: tot deinde regum, partim Iudæ, partim Iſraelis res domi, ac militiæ geſtas: ſomniorum Nabuchodonoſor [β] & monarchiarum Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum, Romanorumque interpretationem [γ]: Bethuliæ obſidionem [δ], obtruncatum Holophernem, mulieremque infirmam tanti ducis cruore delibutam [ε]: Hieroſolymorum ſub Zorobabele inſtaurationem [ζ]: Mardochæi in Aſſueri aula aduerſus Amani furentem inſolentiam, cōſtantiam [η], & promeritum in regem, cuius iugulum Eunuchorum mucro petebat [θ]: res deinde à Machabæis geſtas fortiter, ac prope modum ſupra fidem, contra potentiſſimorum principum duces, & copias [ι]. Ex quibus omnibus alijſque compluribus, quæ toto volumine recenſentur, tanta præceptorum, exemplorumque copia, me quidem iudice, colligi poteſt, vt nulla ſit politicæ facultatis pars, ad quam irrigandam ſcripturarum ſacrarum fontes, ſi quis recludere nouerit, commodè deriuari non poſſint.

o Jud. 7. 1.
p Iud. 15. 4.
q 1. Reg. 10. 21.
r 2. Reg. 17. & ſeq.
s 2. Reg. 15. 12.
t 2. Reg. 15. 1.
u 3. Reg. 1. 39.
x 3. Reg. 6. 14.
y 3. Reg. 3. 13.
z 3. Reg. 10. 1.
α 3. Reg. 12. 1.
β Dan. 2. 1.
γ Dan. 2. 38.
δ Iudith. 7. 5.
ε Iudith. 13. 10.
ζ 1. Eſdr. 3. 8
η 1. Eſther. 3. 2.
θ Eſther. 6. 2.
ι 1. Mach. & 2. libro.

4 Tertia ratio ducitur ex forma, modoque ſcribendi, quem ſacri Scriptores ſecuti ſunt: nam nullis animi perturbationibus obſequentes, nihil amicitiæ dantes, aut odio, omnia verè, & vt geſta ſunt, fideliter ſuis libris complexi ſunt, quod ſanè plurimum momenti habet in

Idem probatur ex forma ſcribendi horū ſcriptorum.

 hiſto-

hiſtoria, vt ciuili doctrinæ vſui eſſe poſſit. Cum enim in ea quid fugiendum, quid amplectendum ſit, quid ex hoc, illòue conſilio boni conſequi poſſit, aut mali timendum ſit, quaſi in ſpeculo quodam humanarum actionum proponatur; ſi ipſum nutet labetque fundamentum, neceſſe eſt omnia etiam illa corruant, quæ illo nitebantur: vna enim aut altera circumſtantia addita, detracta, immutata totius facti ſpeciem corrumpit, aliamque inducit faciem, iuxta quam longè diuerſum eſſe debet ciuilis prudentiæ iudicium. At verò profani ſcripto-
Prou. 19. 6. res, quia (vt dicitur in prouerbiis,) *multi colunt perſonã, potentis, & amici ſunt dona tribuentis,* muneribus corrupti à principibus viris plus iuſto gloriæ cupiditate flagrantibus, nihil nõ auſi ſunt, vt de illis verè dici poſſit, quod de
Ierem. 8. 8. ſcribis ætatis ſuæ queſtus eſt Ieremias. *Verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum*, vel vt ex Hebræo vertit Pagninus, *Verè etiam mendacium fecit ſtylus. Fruſtra ſcriba.* Hoc ſenſu fruſtra eſt ſcribarum officium in Repub. quandoquidem qui ſcripturas incorruptas in tabulariis, veterumque monumentorum memoriam fideliter conſeruare debuiſſent, adeò quod ſui fuiſſet muneris non præſtant, vt eis etiam adſperſis mendaciis vitium afferre non dubitent. Et ſanè de huiuſmodi homi-
Pſal. 48 19. num genere verè dicitur in Pſalmo. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Symmachus eodem ſenſu legit ἐπαινέσουσί σε, *laudabunt te.* Hoc enim eſt adulationis ingenium, quæ facili negotio irrepit in hiſtoriam, vt veritatem extermiuer, aut certè non mendaciorum tegmine obuolutam publicum aſpicere patiatur. Volunt enim principes viri, & ornari ſua vehementius, quam hiſtorici ſentiant, & vitia diſſimulari, ac præteriri, rebuſque geſtis, qualeſcumque tandem ſint, pluſquàm concedat veritas, indulgeri, vno verbo hiſtoriæ leges penitus negligi. Tandem vt demus principes ſolicitos non eſſe quomodo ſcribatur hiſtoria, quotuſquiſq; eſt, qui ab amore vel odio vacuus ſit? quibus perturbationibus ſcriptorum ſtyli acuuntur & incitantur ad infenſorum famam lacerandam,

vt

vt meritò, qui talem nactus fuerit inimicum, Dauidicum illud vſurpare poſſit; *Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii circumdederunt me.* Quare ſi dixero hiſtoricorum aliquos priuatis affectibus ſeruientes mētitos eſſe, nec mihi ſuccenſere, nec expoſtulare iure poſſint. Vnius enim Scripturæ ſacræ propria eſt laus illa quam ſuo tribuit Euangelio S. Ioannes, cum ait, *Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius:* qui quamuis eſſet *diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus*, vanitatis tamen, aut mendacij, quaſi in amici gratiam aliquid non veræ laudis affinxerit, nulla ratione reprehendi poteſt. Pſal. 108 34 Io. 21. 24. Io. 21. 20.

5 Quarta ratio, quam paucis ſupra attigi, ex fine ſacræ Scripturæ petenda eſt, vocatur enim hæc à Patribus nonnumquam *Inſtrumentum:* huius autem vocis duplex eſt notio, & vtraque in ſcripturas optimè quadrat, & ad rem noſtram facit. Nam inſtrumentum apud latinos id ſignificat quod σκεῦος aut ὄργανον apud Græcos, qua ſignificatione calamus graphiarius inſtrumentum ſcriptoris eſt, trulla cæmentarij. Hac verò ſignificatione ſcriptura dici poteſt inſtrumentum, quia licet Deus nullis opus habeat inſtrumentis ad ſalutem noſtram procurandam, quæ tamen illius eſt in prouidendo ſuauitas, vt ſe ſe captui noſtro accommodet, libros hoſce ſacros adhibere voluit, quibus tanquam inſtrumentis nos dirigeret in eum finem, quem nobis ipſe conſtituit. Altera ſignificatio eſt, vt vox iſta, *Inſtrumentum*, preſſiùs accipiatur, & ijs rebus accommodetur, quibus aliqua ratione inſtruimur: ex quo fit, vt quia Scripturæ ſacræ nos inſtruunt, normā tradendo de Deo, & Chriſto Domino rectè ſentiendi, rationemque præſcribendo piè ſanctéque viuendi, inſtrumenti nomē meritò ſortiantur. Quare D. Paulus diſcipulum ſuum Timotheum ad ſacrarum litterarum ſtudium ſedulò capeſſendum cohortatur, *Quæ te*, inquit, *poſſunt inſtruere ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu*, ac rurſus, *vt perfectus ſit homo Dei, ad omne* *Idem probatur ex fine ſacræ Scripturæ.* 2. Tim. 3. 15 Ibid. n. 16.

opus

opus bonum inſtructus. Quod verò præcipit Paulus Timotheo, hoc Dauid habebat in votis, cum orabat Domi-
Pſal 118.27. num: *Viam iuſtificationum inſtrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.* Notandum autem eſt, in Græco D. Pauli cõtextu cum dicitur; *quæ te poſſunt inſtruere*, haberi σοφίσαι, *ſapientem reddere*, quod nimirum nullum ſit ſapientię genus, quod à diuina ſcriptura lumen non accipiat. *Habe-*
2. Pet.1. 19. *mus*, ait D. Petrus *firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis, attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat:* dũ enim caligine huius mortalitatis inuoluimur, Ægyptiorum more palpamus in tenebris, nec quò greſſum debeamus intendere ſatis intelligimus, ſi lucernæ huius, vt illam Dauid appellat, ſplendore de-
Pſal.118. 104. ſtituamur. *Lucerna*, inquit, *pedibus meis verbum tuum,*
Pſal.18.9. *& lumen ſemitis meis.* & alibi. *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos*; à qua parentis metaphora filius Salo-
Prou.6. 23. mon non diſcedit, cum ait, *Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ.* Cui ergo hæc lampas fulſerit, perfectus erit homo Dei. Græcè ἄρτιος, ita numeris omnibus abſolutus, vt nihil eorum deſit, quibus opus habere poſſit. Is enim à Græcis ἄρτιος dicitur, qui omnibus ſuis partibus ita conſtat, vt nihil deſideretur, aut redundet. Cum ergo homini inter alios verſanti, nec ſe à ciuium cætibus ſubducenti multa incidant, tempora ac negotia ambiguitatibus implicata, & perplexa, ſi perfectus futurus eſt in ciuilibus ſuis functionibus, normam habeat neceſſe eſt ac regulam in ſacrarum litterarum cuſam officinis, qua dicta ſua metiatur, & facta, ne à rationis rectitudine ad vitij deflectat prauitatem. Hinc Dominus Ioſue populi ducem futurum inſtituens (quamuis ſeruum ſuum dignaretur alloquio, & per ſe ipſum pleraque doceret) libros Moſis vt ſemper præ oculis haberet, imperauit, vt ad eorũ præſcriptum, quaſi materiatæ cuiuſdam regulæ vſu, ſuas o-
Ioſue 1.8. mnes ciuiles actiones diligenter exigeret. *Non recedat*, inquit, *volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia quæ ſcripta ſunt*

ſunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Nec aliam inſtituit viam ſanctus Dauid belli artibus clariſſimus, & pacis, cuius illa ſunt verba: *Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum iuſtificationes tuæ.* Pſal 118 24.
Immò non veretur honeſtiſſima quadam iactantia, & quæ in Domini laudem redundaret, de ſe ipſo prædicare, *Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo; & ſuper omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt, ſuper ſenes intellexi, quia mandata tua quæſiui.* Pſal.118 98.

6 Sed quid cauſæ eſſe dicemus, cur tam multi imitentur filios Agar, *qui exquirunt prudentiam, quæ de terra eſt, fabulatores, & exquiſitores prudentiæ, & intelligentiæ, vias ſapientiæ autem ſapientiæ non intellegunt?* An quia deprauatis, corruptiſque ſunt moribus, qui autem admittendi ſunt ad iſta oraculorum adyta integri ſint vita, probatiſque moribus neceſſe eſt, dicente Salomone, *In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*; & Eccleſiaſtico, *Fili, concupiſcens ſapientiam conſerua iuſtitiam, & Deus præbebit illam tibi*, quare Chriſtus Dominus amicis ſuis Apoſtolis multa retexit arcana, & recondita euoluit myſteria, quæ ſapientes in oculis ſuis, & multum in lectione ſcripturarum volutatos Phariſæos, Scribaſque latebant. *Vos autem*, inquit, *dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui a Patre meo, nota feci vobis?* An quia à Domino eximium hoc ſapientiæ donum, ea qua par eſt animi demiſſione poſtulare dedignantur, naturalibus ingenij, & iudicij ſui viribus fidentes, cũ tamẽ dicat D. Iacobus, *Si quis veſtrum indiget ſapientia poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei*: & Salomon: *Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia?* An quia nonnulli politicorum infælicis huius ſæculi in fide nutant, religionemque ad ſuas dumtaxat ſpes, quibus velificantur, accommodant, cum tamen dicat Iſaias, iuxta Septuaginta interpretationem: *Niſi credideritis, non intelligetis?* An quia non ſolidam, veramque prudentiam, ſed potius aſtutiam quandam ſibi comparare nituntur, qua

Cur tam pauci in vias ſcripturis quærant politica præcepta.
Baruch.3. 23.
Sap. 1. 4.
Eccl.1. 33.
Io.15.15.
Iacob.1.5.
Prou.11.2.
Iſa.7. 9.

qua poſſint ambulantes ſimpliciter, dolis ſuis, & fraudi-
1.Theſſ.4.6 bus innectere, & *in negotio circumuenire fratrem*? Eos ve-
rò,qui iuſtitiam colunt, & religionem, ipſi ludibrio ha-
Pſal.13.6. bent, *Conſilium inopis confundentes*; hoc eſt irridentes,
quoniam Dominus ſpes eius eſt, vt quodam loco canit Pſal-
Sap. 1. 5. tes: *Spiritus autem ſanctus diſciplinæ*, vt docet Sapiens, *ef-
fugiet fictum, & auferet ſe a cogitationibus, quæ ſunt ſine in-
tellectu.*

Adhortatio ad hanc doctrinam ex ſcripturis petendam. 7 Quæcunque autem cauſa ſit, propter quam diui-
nam hanc lucem auerſantur, & fontis huius aquas hau-
rire detrectant, illos ſinamus, qui culpa ſua *Luminis re-
belles* eſſe voluerunt, quibùſque nulla alia fulget lampas,
Iob. 24, 13. quam peccatum: nam *Lucerna impiorum peccatum*. Nos
Prou.21. 4. cum S. Iob melius ſentiamus, qui pro comperto habuit
huiuſmodi homines vehementer errare, & lumen illud,
quod ipſi tantoperè adamarunt, ad certiſſimam perni-
Io.18.5. ciem tandem ducere. *Nonne*, inquit, *lux impii extinguetur, neque ſplendebit flamma ignis eius? Lux obtenebreſcet in
tabernaculo illius, & lucerna, quæ ſuper ipſum eſt*, (conſiliũ
Apoc. 24. ſcilicet, & prudentia) *extinguetur*? Omittamus illorum
Iſa.8.19.20. puteos erroris, & iurgij, & quas deteſtatur D. Ioannes
Altitudines Sathanæ; ſiue vt eſt in Græco, τὰ βαθέα *Pro-
funditates*: turpe enim eſt *quærere a pythonibus, & diuinis,
qui ſtrident in incantationibus ſuis*: *Nunquid non populus à
Deo ſuo requiret*? An non turpe eſt reſponſa dubitatio-
Ibidem. num quæ incidunt expectare *pro viuis a mortuis*? Ne, ob-
ſecro, tantum dedecus ſuſcipiamus, *Ad legem magis, ad
teſtimonium accedamus*, & ad veræ genuinæque pruden-
Prou.18 4. tiæ ſcaturigines iter intendamus, cum re vera ſit *Torrens
redundans fons ſapientiæ*. Imitemur Sanctum Moyſem, e-
Baruch.3. iuſque virga, quæ eſt crux Chriſti, aquas de ſilice eliciamus, ne quadret in nos Prophetæ illa conqueſtio. *Quid
10. eſt Iſrael, quod in terra inimicorum es, inueteraſti in terra a-
liena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum deſcen-
dentibus in infernum? Dereliquiſti fontem ſapientiæ. Nam ſi
in via Dei ambulaſſes, habitaſſes vtique in pace ſempiterna.
Diſce vbi ſit prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus, vt
ſciat*

ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas vitæ, & victus, vbi ſit lumen oculorum & pax. Ad aures, & ad mentem parænetica Salomonis verba admittamus, qui in Prouerbijs ita compellat vnumquemque noſtrûm. *Si quæſieris eam* (ſapientiam) *quaſi pecuniam, & quaſi theſauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam Dei inuenies, quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia, & ſcientia, cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter, ſeruans ſemitas iuſtitiæ, & vias Sanctorum cuſtodiens. Tunc intelliges iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem ſemitam bonam. Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuæ placuerit, conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris a via mala, & ab homine qui peruerſa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas, qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis, quorum viæ peruerſæ ſunt, & infames greſſus eorum.* Hactenus Salomon, qui tamen tam acri adhortatione non contentus, poſt aliquot prouerbiorum ſuorum capita, illuſtri proſopopæia, Sipario reducto ſapientiam ipſam producit in hæc verba loquentem. *Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt fortitudo, per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam, mecum ſunt diuitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & iuſtitia. Melior eſt enim fructus meus auro, & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo. In viis iuſtitiæ ambulo, in medio ſemitarum iudicii, vt ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.* Hæc Sapientia. Cum verò iam multa præcepta benè viuendi, & rectè Rempubl. adminiſtrandi Sapiens tradidiſſet, *Ecce*, inquit, *deſcripſi eã tibi tripliciter in cogitationibus & in ſcientia*, quæ verba ſic verti poſſunt ex Hebræo, vt Rabinis quibuſdã placet, quos Janſenius & Vatablus probant, *Ecce deſcripſi tibi verbã Principalia, aut Ducalia*, ea ſc. de quibus dixerat c. 8. *Audite, quoniam de rebus magnis locutura ſum.* τὸ *De rebus magnis* Chaldæus vertit *Principe digna*, Symmachus ἡγεμονικὰ, *Ducalia*, ſeu *Principalia*. Quare cum Eccleſiaſtico concludamus. *Beatus qui in iſtis verſatur bonis,* qui

Prou. 2. 5.

Prou. 8. 14.

Prou. 22. 20.

Prou. 8. 6.

qui ponit illa in corde ſuo, ſapiens erit. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit, quia lux Dei veſtigium eius eſt Græcè, ὅτι φῶς κυρίου τὸ ἴχνος αὐτοῦ, quia veſtigium, ingreſſus, actiones illius, qui iſta frequenter meditabitur, diuina luce dirigentur.

Eccl. c. 50. n. vltimo.

De Imperij neceſſitate, & Anarchiæ malis.

CAPVT II.

Nullam Rempublicam gubernatione deſtitutam ſaluam eſſe poſſe.

1 NVlla hominum ſocietas (vt communis eſt hominum ſenſus, ipſaque docet experientia) diu ſtare poteſt, rectoribus deſtituta. *Vbi non eſt gubernator*, inquit Sapiens, *populus corruet*; addunt Septuaginta, *velut folia*. Quod nos in vulgata editione habemus *Gubernator*, in Hebræo eſt הַהְבָלוֹה, quæ vox à radice הָבַל deducitur, quatenus ſignificat nauim gubernare, quamuis deinde recepta linguæ ſanctæ metaphora, transferatur ad quamcumque aliam gubernationem, in qua conſilio, induſtria, experientia opus ſit. Quare ſi vis Hebraicæ vocis expendatur, hic nobis ſenſus à Sapiente exhibetur. Quemadmodum nauim Gubernatore vacantem, medioque iactatam mari, ſaluam eſſe impoſſibile eſt; nihilque procliuius quàm eam ad ſcopulum aliquem alliſam naufragium facere, aut ſyrtibus adhæreſcere, aut aquarum vorticibus hauſtam funditus interire; ita Reſpublica ſapienti moderatore carens, incolumis diu perſeuerare non poteſt. Porrò Rempublicam nauis inſtar ſe habere præclarè tractata allegoria oſtendit Ezechiel, cum ciuitatem Tyrum ſic alloquitur. *O Tyre, tu dixiſti: Perfecti decoris ego ſum & in corde maris ſita. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum: abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris, cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum: quercus de Baſan dolauerunt in remos tuos. & tranſtra tua fecerunt ſibi ex ebore Indico, & prætoriola de inſulis Italiæ.*

Prou. 11. 14.

Ezech. 27. 3.

Italia. Byſſus varia de Ægypto texta eſt tibi in velum, vt poneretur in malo hyacinthus, & purpura de inſulis Eliſa facta ſunt operimentum tuum. Habitatores Sidonis, & Aradii remiges tui, ſapientes tui, Tyre, facti ſunt gubernatores tui. Sed vt ad locum illum Prouerbiorum reuertamur, Septuaginta, vt diximus addunt, *vt folia.* Quemadmodum enim folia ex arboribus facilè defluunt, cũ radice vitiatâ truncus exareſcit, aut cum hyeme ingruente, aut ventis acrius flantibus externa vi decutiuntur; ita reſpublica, quam ſapienti conſilio prudens aliquis gubernator non adminiſtrat, quaſi quodam inteſtino morbo laborans, vergit ad interitum; quòd ſi diſcordiarum etiam, & ſeditionum, aut bellicus à finitimis tumultus acceſſerit, reipublicæque ſtatum concuſſerit, iam verò nulla ſalutis ſpes ſupereſſe poteſt, ſed omnia ſurſum, deorſum euerſa præſentiſſimam politiæ illi perniciem afferant neceſſe eſt.

2. Huius autem rei dum cauſam inquiro, ea potiſſimum occurrit, quod homo animal quoddam ſit ſociale, non ſolùm propenſione quadam naturæ, ſed etiam conditionis ſuæ neceſſitate, adeò vt qui ſolus ſit, mutuaque ſociorum ope, qua in multis indiget deſtitutus, ſibi ſatis eſſe non poſſit. vnde Sapiens: *Melius eſt*, inquit, *duos eſſe ſimul, quam vnum; habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ: ſi vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ ſoli, quia cum ceciderit, non habet ſubleuantem ſe. Et ſi dormierint duo, fouebuntur mutuo; vnus quomodo calefiet? & ſi quiſpiam præualuerit contra vnum, duo reſiſtunt ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Quamuis enim rationis vſum nacti ſint homines, & generales quaſdam in mente notiones conſignatas habeant, ex quibus ſi accedat alterius inſtitutio, facilè quid in quaq; re faciendũ fugiendũve ſit, intelligãt; tamen ſi noſtrum vnuſquiſq; ſeorſim in manu conſilij ſui relinquatur, nulliuſque magiſterio erudiatur, & ad humanitatem informetur, præſtanti hoc animante nihil ſtolidius, hebetius, tardius reperiri poſſit. Eſt in ipſis pecudibus ratione carentibus, & ad paſtum proiectis, vis quædam admirabilis illis à natura tributa, quò vitam tu-

Probatur ex mutua ope qua indigemus.

Eccl. 4. 9.

dine quàm naturæ auctor Deus diſpoſuerit collocatis, non incommoda tantum plurima creari, ſed totam etiam præſtantiſſimi animalis fabricam euerti neceſſe eſt: ita in republica ſi illius partes diſcordent, ſi nullius magiſtratus imperio contineatur, ſi publica munera, & honeſtas functiones ambiat vnuſquiſque, manus verò aut pedis officia refugiat, & recuſet, quid aliud expectari poteſt, quam vt diſſoluta ordinis compage tota communitas diſſipetur, & pereat? Præclaram hanc humanorum membrorum ſimilitudinem vrget S. Paulus ad Corinthios ſcribens, cum enim dixiſſet, *Diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus*, ſubdit poſt nonnulla. *Nam & corpus non eſt vnum membrum, ſed multa. Si dixerit pes quoniam non ſum manus, non ſum de corpore; & ſi dixerit auris, quoniam non ſum oculus, non ſum de corpore: non ideo non eſt de corpore? ſi totum corpus oculus, vbi auditus? ſi totum auditus, vbi odoratus? Nunc autem poſuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore ſicut voluit, quod ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus. Non poteſt autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus; Non eſtis mihi neceſſarii. Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt, & quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundantiorem circundamus; & quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorē honeſtatē habent. Honeſta autem noſtra nullius egent, ſed Deus tēperauit corpus, ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorē, vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed id ipſum pro inuicē ſolicita ſint membra, & ſi quid patitur vnū membrū, compatiuntur omnia membra, ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra.* Hanc verò humani corporis ſimilitudinem video D. Paulo vehementer placuiſſe, nam & illam fuſiùs explicauit, & alibi eandem vſurpauit, vt quum ad Romanos ſcribit. *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius*

1. Cor. 12. 5.
Rom 12. 4.
Epheſ. 4. 4.

nem, & omne nomen. Et ad Coloſſ. *Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt.* Quibus verbis D. Paulus docet Chriſtum Dominũ antecellere dignitate, non ſolum inferiorum ordinum Angelos, ſed etiã ſuperiorum, eoſque omnes, cuiuſcumque tandem ſint ordinis, aut hierarchiæ, ab eodem creatos eſſe. Hoc ergo, de quo agimus, diſcrimen ordinum & hierarchiarum, agnoſcit & docet Apoſtolus. Rurſus. Angelorum Aſſiſtentes aliqui ſolent appellari, aliqui Miniſtrantes, quæ diſtinctio ex Danielis colligitur Prophetia. *Millia millium,* inquit, *miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Quare meritò propter hunc ordinẽ, & ſuperiorum inferiorumque diſcrimen, officiorumq; quà aſſiſtendi, quà miniſtrandi, varietatem, Angelos appellat ſcriptura *Militiam cœli,* quod etiam nomen propter eandem ordinis rationem ſtellis tribuitur. De his ſermo eſt in libris Regum, cum dicitur. *Et adorauerunt vniuerſam militiam cœli*: & in Deuter. *Seruiant Diis alienis, & adorent eos, ſolem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi.* Angeli verò Militia cœli dicuntur etiam ab Iſaia, cum ait, *Educit in eo numero militiam eorum.* & à Iob. *Nunquid,* inquit, *eſt numerus militum eius?* Eſt autem hæc Angelorum militia ſuo Duci, & Archiſtratego, Deo ſcilicet omnipotenti qui Deus eſt exercituum, & à quo gubernantur, planè ſubiecta. Hinc legimus in Pſalmis. *Omnes Angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius,* & alibi, *Circundabo domum meam ex his qui militant mihi euntes, & reuertentes.* Optimè enim quadrat in cœleſtes hoſce milites id quod de ſuis prædicabat Centurio ille Euangelicus. *Habeo ſub me milites, & dico huic, vade & vadit, & alii, veni, & venit.* Nec verò ſummo dũtaxat Principi Deo cœleſtes iſti ſpiritus obtẽperare didicerunt, ſed aliȷs etiam Angelis ſuperioribus ſubſunt, & obediunt. *Et audiui,* inquit Daniel, *vocem viri inter Vlai* (eſt hoc nomen

Coloſ. 1. 16.
Dan. 7. 10.
4. Reg. 17. 16.
Deut. 17. 3.
Iſa. 40. 26.
Iob. 25. 3.
Pſal. 102. 20.
Zach. 9. 8.
Matth. 8. 9.
Dan. 8. 16.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

portæ) *& clamauit, & ait Gabriel; fac intelligere iſtum viſionem, & venit, & ſtetit iuxtà vbi ego ſtabam. Cumque veniſſet, pauens corrui in faciem meam, & ait ad me. Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur viſio.* Quis ille fuerit qui imperauit, cuius vocem ſe audiuiſſe teſtatur Daniel, non exprimitur à Propheta. Videtur vnus fuiſſe de Sanctis, id eſt, Angelis: dicitur enim eodem capite. *Et audiui vnum de Sanctis loquentẽ, & dixit vnus ſanctus alteri neſcio cui.* Putant tamen Hebræi teſte D. Hieronymo, imperantem fuiſſe Michaëlem, ſed nullam ſuo more dicti ſui afferunt rationem, ſed ne coniecturã quidem. Jllud nobis ſatis eſt, colligi hinc commodè poſſe, diſparem eſſe Angelorum auctoritatem, & potentiam; alioſque alijs imperare: quæ graduum, poteſtatis, imperijque diuerſitas rempubl. Angelorum conſtituit, & conſeruat.

Jbid. n. 13.

Idem probatur quod ne ſceleſtorum quidẽ hominum cœtus gubernatore carere poſſint.

4. Tertia ratio peti poteſt ex ijs ipſis cœtibus, quos non honeſtatis alicuius ſtudium, ſed potius alijs nocendi cupiditas, & libido conciliauit, cuiuſmodi eſſe videmus latronum manus, qui ſuis ducibus, & legibus, & aſſimilata quadam ad iuſtas rerum publicarum formas imperandi, & parendi ratione reguntur, ſi quando ad patrãda facinora coierunt. Cum Iephte paternis laribus eiecto, *Congregati ſunt viri inopes & latrocinantes, illumque quaſi principem ſequebantur.* Rectè dicitur, *quaſi principẽ,* neque enim legitimus princeps is eſſe poterat, qui ad principatum non legis adminiculo aſpirauerat, ſed prauorũ hominum conſpiratione, & voluntate munus illud adeptus fuerat. Similẽ principatum in diſſimili cauſa (niſi etiã Iephte cum doctis quibuſdam recentiorib. culpa eximere placeat) nactus eſt Dauid, cũ Saulis inuidiam, impotentemq; furorem cautè declinaret. Nã *Conuenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorũ Princeps, fueruntq; cum eo quaſi quadringenti viri.* Prudenter vt in illa fortuna: quid enim illis factum fuiſſet ſi temerè, & ſine duce palantes in campis, aut montibus vagati fuiſſent?

Jud. 11. 2.

1. Reg 22. 2.

ſent? Id ſanè contigiſſet, quod votis omnibus optabat Saul, vt nimirum in eos caſſes, quos tandiu, tam multis locis intenderat, aliquando impingeret.

5. Quarta ratio ex ipſiſmet ſeditionibus deſumi poteſt, quæ in ciuitatibus & rebuſpublicis exiſtunt aliquãdo. Eſt ſanè vulgus imperitum ſeditione aliqua concitatum inſanum, vecors, & à prudentibus conſilijs planè remotum: quod ſi alibi certè in ſeditione illa Epheſi exorta, Demetrio Argentario contra D. Paulum populum concitante planiſsimè apparuit, nam vt dicitur in Apoſtolorum actis: *Impleta eſt ciuitas confuſione, & alii aliud clamabant, erat enim Eccleſia confuſa, & plures neſciebant, qua ex cauſa conueniſſent, & vox facta vna eſt omniũ, quaſi per horas duas clamantium, Magna Diana Epheſiorũ.* Inſigne procul dubio ſuperſtitionis, & popularis inſaniæ, furoriſque argumentom. Non tamen ille furor, quo quaſi arbitro hi ſeditionum fluctus concitantur, adeò perturbati vulgi mentem obcæcat, quin intelligat duce aliquo, & rectore opus eſſe, cuius imperijs in rebus agendis dirigatur. Ardebant Iſraelitæ cupiditate Ægyptum repetendi, deſertæ ſolitudinis ſqualorem, cum delicijs vrbium, quas deſeruerant, componentes; ea cupiditas exarſerat in ſeditionem, dicebant enim: *Vtinã mortui eſſemus in Ægypto, & non in hac vaſta ſolitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi noſtri ducantur captiui. Nonne melius eſt reuerti in Ægyptũ?* Cumque hæc obtinerer ſententia, iamque de itinere Ægyptum verſus capeſſendo deliberarent, prima eos ſubit cura de Duce aliquo multitudinis conſtituendo (nam Moſes conſiliũ præceps, & diuinæ contrarium voluntati damnabat) cuius nutu populus vniuerſus regeretur; *Dixeruntque alter ad alterum: Conſtituamus nobis Ducem, & reuertamur in Ægyptum.* Nec capite caruit, aut capitibus, ſeditio in Moyſem à Core, Dathan, Abiron, & Hon ſuſcitata, hi enim alios poſt ſe quam plurimos traxerunt, eorum in ſcelere Duces effecti. ſic enim habemus in Nume-

Idem probatur, quod etiã in ſeditionibus quæ alioquì turbulentiſſima ſunt, caput quæratur.

Act. o. 29. & 32. & 34.

Num. 14. 3.

Ibid. n. 4.

Num. 16. 1. *Ecce autem Core filius Iſaar, filii Caath, filii Leui, & Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben, ſurrexerunt contra Moyſen, aliique filiorũ Iſrael ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, & qui tempore conſilii per nomina vocabuntur.* Si ergo ſeditioſum vulgus cùm ad arma, & ignes, quà illum rapit impetus diſcurrit, ſui furoris duces legit; quis putet ſtatum ſuum tenere poſſe rempubl. rectore aliquo, & moderatore deſtitutam?

Idem probatur quod nẽ Satanæ quidem regnum ſine capite eſſe poſſit. 6 Quinta ratio. Adeò neceſſarius eſt Gubernator aliquis in Regno, aut in Republica, vt ne ipſum quidem perturbatiſſimum Satanæ regnum ſtare poſſit, ſi in duas inter ſe contrarias factiones diſtractum fuerit ac diuulſum, dicente Domino; *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Si autem & Satanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius.* Luc. 11. 17. Illud ſcilicet regnum quod Dæmones in eos præſertim exercent, quos vario tentationum genere, quà technis & aſtu, quà ſuauium, & oblectantium rerum obiectu, decipiunt, & ineſcant, ſuique quodammodo iuris faciunt. Si ergo regnum hoc ita diuidatur in factiones, vt in vexando hominum genere, & ad vitia & corruptelas trahendo, inter ipſos Dæmonas non conueniat; iam regnum hoc alioqui conſtans, & antiquum, proximum erit ruinæ; non minùs quàm alia regna, quæ ſeditionibus, ac factionibus ciuium euertuntur, & pereunt. Et quamuis fieri poſſit vt vnius Dæmonis imperio, qui naturæ ſuæ viribus alio potentior ſit, alius Dæmon inuitus & repugnans ex corpore aliquo exturbetur, & de illius poſſeſſione depellatur, ſi tamen ipſa Dæmonum vniuerſitas, & multitudo, aut ipſæ, vt in Euangelio appellantur, legiones, quaſi quodam ciuili bello exardeſcente, ſibi mutuo aduerſentur, & configant; nimirum vetus illud Satanæ regnum euerſum cadat neceſſe eſt. Dicat hic aliquis non tantum prauos, ſed etiam ſanctos Angelos inter ſe diſſidere, & alterum alteri reſiſtere ac repugnare, ex quo nimirum confici videatur, ſpiritus iſtos

ſtos diſcordantibus voluntatibus, inter ſe committi aliquando, ac quaſi quodam ciuili bello Rempubl. illam cæleſtem laborare. Quid enim aliud ſibi vult quod legimus apud Danielem. *Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quò poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vnò diebus, & ecce Michaël vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum.* Sed huic dubitationi facilè occurremus, ſi dicamus ſanctis Angelis non eſſe adeò cognitam atque perſpectam diuinam voluntatem, vt ſemper intelligant quid fieri velit, ac propterea mirum non eſſe, ſi contrarijs interdum ſtudijs boni bonis reſiſtant, ac contraria velint, ac repugnantia. Ita hîc accidit. Nam inter Principem Perſarum & Gabrielem erat diſſenſio an Iudæi ex Perſide liberandi eſſent. Negabat Princeps Perſarũ, Angelus ſcilicet Perſidis tutelaris ac patronus, vel quod exiſtimaret eum populum necdum admiſſorum peccatorum pœnas luiſſe, vel quod Perſas Judæorum conſuetudine, qui ſcilicet veri Dei cultores erant, proficere cuperet. Contra Gabriel oſtendebat Iudæos libertati reſtituendos eſſe, ne ſi diutius in Perſide hærerent paulatim in Idololatrarum mores tranſcriberĕtur. Interim vterque pro gente ſibi commiſſa cauſam agebat, in idem conſpiraturi, cum primùm illis diuinæ voluntatis decretum innotuiſſet. Satis igitur ex dictis patet magnum eſſe malum Anarchiam, omniumque calamitatum atq; ærumnarum, quæ Reipubl accidere poſſunt, ſeminarium. Hinc Jſaias continentibus malis vaſtatam ciuitatem, & ad hanc de qua loquimur Anarchiam, redactam deflet, illiuſque calamitatem mœrens ita deſcribit; *Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos, & ſicut ſeruus, ſic Dominus eius, ſicut ancilla, ſic domina eius.* & non multò poſt, *Attrita eſt ciuitas vanitatis.* Vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Ciuitas inordinationis.* Quod tunc propriè accidit, cum is eſt ciuitatis ſtatus, vt nullus ſit in ea imperantium

Dan. 10. 12.

Jſa. 24. 2.

Ibid. n. 10.

bi (id eſt, in terrâ Promiſſionis *quæ nos hic facimus hodie,* Deut. 12. 8
ſinguli quod ſibi rectum videtur? Quod ſanè tanto duci vi-
io verti poſſet, ſi diuinæ cuſtos legis, populique vniuer-
i gubernator, in conſilij ſui manu populares ſuos reli-
uiſſet, nec ad diuinarum ſanctionum normam vitam in-
ſtituere coegiſſet. Nec minor culpa illis videtur adhæ-
ſiſſe qui ad populi gubernacula ſedebant eo tempore, de
uo dicitur in Judicum hiſtoria. *In diebus illis non erat Rex* Iud. 17. 6.
*in Iſraël ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc fa-
ciebat.* Reſpondeo exiſtimandum non eſſe in ſolitudine,
er quam Moyſes populum circumduxit (de eo enim
ſraeliticæ Reipubl. ſtatu Deuteronomij verba loquun-
ur) vixiſſe populum legibus planè ſolutum; ſed tantum
gnificari, loci in quo vitam agebant conditionem, illam
ttuliſſe neceſſitatem, vt ſacrificiorum feſtorumque die-
um ſacras ceremonias à Domino peculiari lege conſti-
utas, aliaſque huiuſmodi obſeruationes, ritè, & ad vn-
uem ſeruare non poſſent, ea fortaſſe de cauſa, quod fini-
imi populi Iſraelitarum hoſtes infenſiſſimi, ea ſuppedi-
are recuſarent, quæ in peragendis ſacris vt adhiberen-
ur præſcriptum erat in lege; boues, agnos, arietes, ſimi-
am, vinum: nec eas leges ſeruandi neceſſitas pro eo tẽ-
ore, ac ſtatu Hebræis erat impoſita. Itaque cum ritum
orum ſacrificiorum conſtituebat Dominus, quo etiam
empore eſſet vſurpandus, ita explicabat. *Cum ingreſſi fue-* Num. 15. 2. & 18.
ritis terram habitationis veſtræ, quam ego dabo vobis. Quod
c alibi iiſdem ferè verbis repetitur. Sermo igitur de le-
alibus ceremoniis, ritibus ſacrificiorum, & oblationum,
no verbo de iis præceptis, quæ iuris naturalis non ſunt,
n quæ etiam diſpenſatio cadere poteſt. Nam quod atti-
et ad naturæ legem, & ea quæ pro loci conditione ſer-
ari poterant, ita legibus tenebantur, vt etiam qui illas
uiſſent tranſgreſſi, à Moyſe, ipſa etiam morte, ſi id delicti
rauitas poſtulaſſet, punirentur. Hoc ſatis patet in eorũ
æde, qui idololatriæ labe ſe ſe maculauerant, vitulum,
onflantes, & dicentes: *Hi ſunt Dii tui, qui te eduxerunt de* Exod. 32. 4
terra

c ſtudiorum ſimilitudo coniunxit, eos nec ſceleratorũ
iominum inſolentia.& procacitas,nec rerum ad vitam
bene, feliciterque tranſigendam neceſſariarum penuria
liſtrahat,ac diſſociet.Hoc vt verum eſt, ita facili negotio
x ſacris Scripturis probari poteſt, ſiue veterem illum
egis naturæ ſtatum,ſiue legis per Moyſen traditæ, ſiue
andem Euangelij per Chriſtum accepti placeat replica-
e memoriam.Cum enim homines naturali lumine du-
ti (vt de naturalis legis ſtatu dicere incipiamus) ipſa-
ue experientia magiſtra edocti ſatis intelligerent pote-
tatem aliquam reipubl.præficiendam eſſe, qua publicũ
onum procurante, cœtus hominum continerentur in
fficio,& ſuum cuique ius tribueretur;aut Regium do-
ninatum,aut popularem potentiam, aut aliam aliquam
Reipubl. formam induxerunt.Id autem, quia ratio ipſa
ictabat vt fieret,naturali illo lumine illuſtrata, quod in
uiuſque mente Dominus accendit, de quo loquitur
Dauid cum ait *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Do-* Pſal. 4. 7.
mine, non immeritò inſtitutionis huius auctorem faci-
nus Deum,qui nimirum luminis illius auctor eſt.Tales
uêre Principes Iob,Abraham & Melchiſedech, alijque
uamplurimi,etiam apud barbaras gentes, & prauis de
eligione dogmatibus imbutas, nimirum quicumque
on ipſi in principatum irruperunt,aut malis artibus ad
lum obrepſerunt, ſed legitima populorum electione,
ut ſucceſſione ad regnum peruenerunt. Itaque audien-
i non ſunt,qui primum in orbe imperium à tyrannis
nſtitutum putant, eiuſque authorem Nembrotum fa-
iunt, non multò ante ipſum &ciuitates fuerunt,in qui-
us congregati homines politicè viuerent, & Principes
uorum imperio regerentur.Nam Cain Adami primo- Gen. 4. 17.
enitus vrbem condidit, eamque Enochiam de filij ſui
omine nuncupauit, vt latrocinandi ſtudio, vt quidam
ixerunt,cum probabile non ſit eum,qui pauore diuini-
us immiſſo ab omnibus ſibi timebat, alios prædis a-
gendis,& latrociniis exercendis violare voluiſſe:præſer-
im cum nulla adhuc eſſet illecebra,quæ ad facinus ſoli-
citaret,

-iam operam præſtantes, eodem quo Deus ipſe nomine
ippellari, nam cum Deus ipſe אֱלֹהִים *Elohim* frequenter
licatur in ſacris litteris, eadem Hebræorum lingua Iu-
lices dignata eſt quod ἀντίθεοι, & Dei ipſius viua ſimu-
achra ſint. Itaque præcipitur in Exodo. *Diis non detra-* Exod. 22.
es, & Principi populi tui nõ maledices. τὸ Diis, de Iudicibus 18.
ccipitur, & eſt in Hebræo contextu vox, *Elohim.* Rur-
ùs in Pſalmis dicitur. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in*
nedio autẽ Deos diiudicat. Quãuis enim vbi nos legimus,
)eus, ſit in Hebraico textu vox אֱלֹהִים, vbi verò, *Deos*
ox אֵל ita vt non Iudicibus, ſed Deo vox *Elohim* tribu-
tur, ex Hebræo tamen nihil prohibet quin ita vertã-
ıus; *Deorum ſtetit in Synagoga, Deus.* Atque ita *Elohim*
udicibus tribuetur. Huc etiã facit D. Hieronymi tranſ- Pſal. 81. 1.
ıtio, qui ita locum hunc Latinum fecit. *Deus ſtetit in*
ynagoga Dei, & ſenſus eſt idem cum ſententia, quam Se-
tuaginta virorum Græca translatio, & noſtra quæ in
ſalmis illi inhæret, nobis exhibent: nihil enim aliud
ſt Dei Synagoga, quàm Iudicum conuentus, qui pote-
ate Deum referunt, illiuſque in iudicando locum
btinent: nam D. Iacobo teſte, *Vnus eſt Legiſlator, & Iu-*
ex, cæteri verò iudices ſunt quatenus in eos poteſtas Iacob. 4. 12.
ıdem deriuatur, illiuſque participes fiunt.

Sed poſtquam Chriſtus Dominus, qui eſt *Rex re-*
um, & Dominus dominantium in terris viſus, cum homini- *Idem eſſe in lege Euangelica.*
s conuerſatus eſt, Euangelium mundo inferens, & no-
am legem hominibus promulgans; adeò Principum, & Apoc. 19.
egum imperia non abrogauit, vt potius illis parendum 16
ocuerit. Argumento eſt, quod cum Phariſæi callidum Baruc. 3. 38.
onſilium ſe inueniſſe putarent, quo Chriſtum Domi-
um eorum ſectæ participem efficerent, qui cenſum à
omanis imperatum pendendum eſſe negabant, Do-
ıinus eorum captiunculas eluſit ſapientiſſimo reſpon-
ı, quo vt Deo quæ Dei, ita Cæſari reddenda pronunci-
ıit quæ Cæſaris eſſent. Quamuis poſtea per calumniam Math. 22.
imen negati cenſus illi impingere, Cæſariſque poteſta-
s inimicum facere, & hoc nomine in inuidiam voca-

um verba citauimus, principibus illis, qui tunc imperi-
m obtinebant, Romanis ſcilicet, parere dum dixerint:
tis enim conſtare videtur ex veterum hiſtoriarū mo-
umētis eos per iniuriam in aliorum ditiones irrupiſſe, *An Apoſtoli obediendū praeceperint principibus qui tyrānicè regna occupauerant.*
ellíſque iniuſtis imperium amplius feciſſe. Quam for-
ſſe ob cauſam Romanorum, Aſſyriorum, Medorum,
ræcorumque imperia Danieli oſtenſa ſunt typo im-
anium quarundam beſtiarum, quæ cum magnis viri-
as inſtructæ ſint, non tamen ratione reguntur, ſed im-
etu cæco rapiuntur. Reſpondendum cenſeo Apoſto- Dan. 7. 3.
s de ſublimioribus poteſtatibus generatim dumtaxat
iputaſſe: An verò hic aut ille principatus iure ac legi-
mè fundatus eſſet, quærere noluiſſe. Neque enim tunc
agebant, nec vt agerent expediebat: cumque paſſim
nperia illa iuſtè parta cenſerentur, ſatis hoc illis fuiſſe,
fideles admonerēt, vt dicto audiētes eſſent. Quanquā
iam iuſta bella à Romanis ſuſcepta fuiſſe plerumque
quum eſt exiſtimare, & ſi non omnes prouincias cer-
multas aut pleraſque iure belli in eorum veniſſe po-
ſtatem credendum eſt. Adde quòd licet aliquot for-
ſſe regna tyrannicè occupauerint, ac proindè nullum
ea ius nanciſci potuerint, tamen temporis decurſu
opuli volentes & libentes eos admiſerunt, & vt legiti-
e gubernantes agnouerunt. Atque ita iuſtam domi-
andi poteſtatem nouo Reipubl. conſenſu conſequuti
int.

Nec verò illorum error admittendus eſt, qui putaue-
int principatus legitimi ius in infidelibus idolorum *An infidelibus, aut peccatoribus Principibus parendum.*
ultoribus, aut quacunque alia ratione peccatoribus
ſſe non poſſe. Nam ſacræ Scripturæ teſtimonia hunc
rrorem planè iugulant & conficiunt. Sanè veræ fidei
xpertes erant. & verò etiam aliis peccatis obnoxij illi,
uibus dicitur in libro Sapientiæ; *A Domino data eſt*
oteſtas vobis, & cum eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè Sap. 6. 4.
udicaſtis. Vt etiam Cyrus, de quo dicitur apud Iſaiam,
Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. Nabuchodonoſor Iſa. 45. 1.
erò multo fortaſſe deterior his omnibus, audit tamen

 à Danie-

utem, & regnum quod non ſeruierit Nabuchodonoſor Regi
abylonis, & quicumque non curuauerit collum ſuum ſub iu-
Regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo
per gentem illam, ait Dominus omnipotens. Vocat Domi-
us Nabuchodonoſor ſeruum ſuum, non quod deuotę
entis obſequio ſe diuino numini ſubiectum agnoſce-
t, eamque quam debuiſſet exhiberet ſeruitutem; ſed
od illo Dominus, vt miniſtro aut carnifice ad puni-
dos noxios vteretur. Quam etiam ob cauſam vt ſer-
,aut carnifici ſuam Dominus mercedem conſtituit. vt
lchrè Ezechiel quodam loco. *Fili hominis*, inquit, *Na-*
chodonoſor Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſer- Ezech. 29. 18.
tute magna aduerſus Tyrum, omne caput decaluatum, &
nis humerus depilatus eſt (geſtatione ſcilicet galearum,
geſtatione ponderum, vt fit in bello) *& merces*
n eſt reddita ei, neque exercitui eius, de Tyro, pro ſeruitute,
à ſeruiuit mihi aduerſus eam. Propterea hæc dicit Domi-
s Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonoſor Regem Babylonis
terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & deprędа-
tur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces ex-
citui illius, & operi quo ſeruiuit aduerſus eam. Dedi ei terrã
Ægypti pro eo quod laborauerit mihi, ait Dominus Deus.
x his autem quæ diximus hactenus, ſatis apparet arro-
nter, impiè, & ſuo more, mendaciter dixiſſe Dæmo-
em, *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam eo-* Luc. 4. 6
m, quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do ea. Quamuis e-
m Dæmon appelletur à Chriſto Princeps huius mun-
, cum dicit: *Nunc iudicium eſt mundi, nunc Princeps hu-*
s mundi eiicietur foras: non tamen cenſendum eſt arbi- Ioan. 12. 31
um illum eſſe diſpenſatoremque regnorum, ſed quan-
m quaſi regni ſpeciem exercere in eos, qui cùm pec-
to, & Dæmoni militent, ad regnum etiam peccati,
od Dæmonis eſt, pertinere dicuntur. Quare D. Paulus
m dixiſſet quodã loco. *Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus* Epheſ. 6. 12
rnẽ, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & Poteſtates, ad-
rſus mũdi Rectores, cõſulto addidit ſtatim; *tenebrarũ ha-*
m. Ita notauit S. Auguſt. *Ne forte*, inquit, *cùm dixiſſet,*

 Mundi,

In Pſal. 45. ad primum verſum. *Mundi,intelligeres Dæmones eſſe Rectores cæli & terræ;mundi dixit,tenebrarum harum,mundi dixit, amatorum mundi; mundi dixit impiorum, & iniquorum;mundi dixit,de quo in Euangelio dicit: Et mundus eum non cognouit.*

Ioan. 1.10.

Principibus n iis duntaxat parendum eſſe, quæ diuinæ legi non aduerſantur.

Prou. 8. 15.

Coloſ. c. 3. verſ. 23.

Epheſ. 6. 5.

6. Quando igitur, vt hactenus demonſtratum eſt, per Deum *Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*,par eſt vnumquemque ita Principum iuſſis obedientiam accommodare,vt quodam loco Coloſſenſes monet D. Paulus: *Quodcumque*, inquit,*facitis, ex animo operamini,ſicut Domino, & non hominibus, ſcientes quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis.Domino Chriſto ſeruite.* Et Epheſios, cum ait: *Obedite Dominis carnalibus cũ timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino & non hominibus.* Meminerimus tamen ita Principibus obtemperandum, vt nihil admittamus, aut faciamus,quod diuinæ legi, quod rationi, quod propriæ conſcientiæ, vno verbo, quod Deo,qui ſummus Princeps eſt, & Rex Regum, eiuſque voluntati aduerſetur, aut etiam minus cõſentaneum ſit.

Matt. 6. 24 Cum enim *Nemo poſſit duobus Dominis ſeruire*, cum ea præcipiunt,quæ ſimul conſiſtere non poſſunt, aut pugnantia ſunt inter ſe,ſupereſt vt, ſi ſapimus, illius potiorem habeamus rationem,qui maior eſt, & à quo iuſta duntaxat,nobiſque ſalutaria præcepta promanant.Concionabantur Ieroſolymis Apoſtoli, initio naſcentis Eccleſiæ, multoſq; ad Chriſti gregem nouæ legis promulgatione aggregabant. Tulit hoc ægrius Princeps totuſq;

Act. 5. 27. ſacerdotum conuentus, quare *cum adduxiſſent illos,ſtatuerunt in concilio: & interrogauit eos Princeps ſacerdotum, dicens: Præcipiẽdo præcepimus vobis,ne doceretis in nomine iſto, & ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius.* Quid hic Petrus, & Apoſtoli? *Obedire*,inquiunt, *oportet Deo magis quàm hominibus.* Quale etiam reſponſum tulerat non multò pridem

Act. 4. 19. à Petro, & Ioanne,idem magiſtratus. *Si iuſtum eſt*, aiebant,

ant, in conſpectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate. Non enim poſſumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui. Similis in pari vitæ diſcrimine loquendi libertas atque conſtantia Mathathiæ ſacerdotis: nam cum veniſſent, *Qui miſſi erant à Rege Antiocho, vt cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin immolare, & accendere thura, &* 1. Machab. *à Deo diſcedere: multi de populo Iſraël conſentientes acceſſerunt ad eos, ſed Mathathias & filii eius conſtanter ſteterunt.* 2. 15. *Et reſpondentes qui miſſi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ. Princeps, & clariſſimus, & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filiis, & fratribus; ergo accede precor, & fac iuſſum Regis, ſicut fecerunt omnes gentes, & viri Iuda, & qui remanſerunt in Ieruſalem, & eris tu, & Filii tui inter amicos Regis, & amplificatus auro, & argento, & muneribus multis. Et reſpondit Mathatias, & dixit magna voce: Et ſi omnes gentes Regi Antiocho obediunt, vt diſcedat vnuſquiſque à ſeruitute legis Patrum ſuorum, & conſentiat mandatis eius: Ego & filii mei, & fratres mei, obediemus legi Patrum noſtrorum. Propitius ſit nobis Deus, non eſt nobis vtile relinquere legem & iuſtitias Dei, non audiemus verba Regis Antiochi, nec ſacrificabimus tranſgredientes legis noſtræ mandata, vt eamus altera via.* Digna ſanè tanto ſacerdote vox, atq; conſtan- 2. Mach. 6. tia. Cui, libertate ac fortitudine planè geminus Eleazarus ille, à quo nec tyranni minis aut ferro, nec amici precibus, aut blanditiis quod tetenderant, vt ſcilicet porcina carne veſceretur, obtinere potuerunt: indignum enim exiſtimabat, ſi veterem gloriam nonaginta annorum ſpatio collectam, recenti flagitio aboleret, exemplumq; triſte poſteris relinqueret diuinæ legis, viuẽdi deſiderio poſthabitæ. Itaque non illum preces amicorum: non denunciatio mortis, non acerbiſſimorum cruciatuum incurſus, non liberorũ conſpectus ac miſeratio, non ſalutis, libertatis, vitæue cupiditas permouerunt, vt ſe ipſum reſpiceret, ac viuere vellet. Cum ergo tale aliquod tempus nobis inciderit, in quo Principis imperio, aut leges cum diuinis præceptis pugnare animaduerterimus, ne quid peccemus, caueamus, & ſi quid lapſi fuerimus,

quæ noſtra eſt ignorantia, & recti inconſtantia, vſurpemus illud Balaam, *Domine peccaui, neſciens quod tu ſtares*
Num. 33. 34 *contra me, & nunc ſi diſplicet tibi vt vadam, reuertar.* Si negotium quod ſuſcepi, ſi iter quod inſtitui, tuo honori, aut voluntati, ſi religioni, aut virtuti aduerſatur, planè reuertar, aliamq; viam inſiſtam, quæ ſit iuxta legem, & iuſtificationes tuas. Et ſi nobis minæ, cruciatus, mors ipſa intentatur, putemus ab Eccleſia matre noſtra auribus noſtris verba illa inſonare, quibus olim ſeptem filios ſuos virili pectore mulier ad certamen accendens vtebatur. *Peto, Nate, vt aſpicias ad cælum, & terram, & ad*
2. Mach. 7. 28. *omnia quæ in eis ſunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. Ita fiet vt non timeas carnificem iſtum, ſed dignus fratribus tuis effectus particeps* (martyrum ſcilicet ſanctorum, quorum multæ myriades pro Chriſto ſanguinem, & vitam conſtanter profuderunt) *Suſcipe mortem, vt in illa miſeratione* (extremo ſcilicet illo die, cum Chriſtus Dominus eos pro ſuis agnoſcet, qui ſe cõfeſſi fuerint) *cum fratribus tuis te recipiam.* Sic fiet vt magno noſtro bono *Audiamus diſciplinam Patris noſtri, &*
Matt. 10. 32 *matris noſtræ legem non dimittamus, & addatur gratia capi-*
Prou. 1. 8. *ti noſtro, & torques collo noſtro.*

De republicæ formis, Democratia, Ariſtocratia, Monarchia, hancq; cæteris præſtare.

CAPVT IV.

Quot ſint imperij formæ.

1. IMperij formæ ſimplices tres tantùm numerantur, Democratia, Ariſtocratia, atque Monarchia. Prima eſt populi dominatus, altera Optimatium, tertia vnius. Eſt tamen, cum miſcentur inter ſe formæ iſtæ, & Monarchiæ adiungitur Ariſtocratia, aut Democratia, aut hæ duæ in vnam coaleſcunt, aut tandem ex his tribus vna dumtaxat Reipubl. forma conflatur. Porrò ex his formis nobiliſſimam & optimam eſſe Monarchiam nonnullæ ſuadent rationes, quas ordine ſubiiciam.

2. Ac

.. Ac primò quidem libet ab ipſa natura argumentũ *Monarchiã*
ιetere. illius enim partes optimo, ac præſtantiſſimo or- *cæteris præ-*
line deſcriptæ, quandam quaſi politiam videntur con- *ſtare proba-*
ſtituere, hæc autem Monarchia eſt. Cæli plures ſunt, *tur, ex ipſa*
Moyſes enim ait, *Domini Dei tui cœlum eſt, & cælum cæli*. *natura, cæ-*
Et D. Paulus *Raptus eſt vſque ad tertium cælum*. Hi autem *lis, elemen-*
omnes cœlorum orbes, primi mobilis, vt appellant, cur- *tis, &c.* Deut. 10. 14
ſum ita ſequuntur, vt quamuis ipſi ſuopte nutu, & incli- 2. Cor. 12. 2.
natione ab occaſu ferantur in ortum, aſſidua tamen con-
uerſione eius cœli, cui parent, aduerſo motu ab oriente
rapiantur ad occaſum, admirabili prorſus curſus perni-
citate, & ciuilis obedientiæ ſingulari quodam exemplo.
Quemadmodum enim par eſt eum qui ſubditus eſt, ſuas
actiones ita temperare, vt primùm quæ ab lege, vel Prin-
cipe publici boni cauſa imperantur, ad vnguem exequa-
tur, deinde verò cùm hæc effecta dederit, priuatas ſuas
res curet: Ita cœleſtes iſti orbes curſum à primo mobili
impreſſum celerrimè, hoc eſt, viginti quatuor horis con-
ficiunt, proprium autem temporis ſpatio lõgiore decur-
runt; vt cum S. Iob ſubeat admirari. *Quis enarrabit cœ-
lorum rationem, & concentum cœli?* (id eſt, curſum illius Iob. 38. 37.
ordinatiſſimum) *quis dormire faciet?* Porro ſol, quem
non temporum modo, terrarumque, ſed ſyderum etiam
ipſorum, cœlique rectorem appellare poſſumus, nonne
Monarcham agit, cum cætera ſydera, ſe per diem lucen-
te, quodammodo ſubmouet, ac faceſſere iubet, noctu
verò de ſuo illis lumine, vt apparere poſſint, impertitur?
Hoc enim imperium à Domino nactus eſt, qui, vt ſan-
ctus vates canit, *Fecit luminaria magna, ſolem in poteſta-* Pſal. 135. 7
tem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis, & quia, *Alia
claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum*; ſed 1. Cor. 15. 41
claritas ſolis prima claritas eſt, & quaſi quidam peren-
nis fons luminis vniuerſi, propterea omnia alia
minutiora lumina, maximæ huic cœli faci famulan-
tur, & obediunt; ipſe verò ſuo pulcherrimo ornatu
Tanquam ſponſus procedit de thalamo ſuo, exultat vt gigas Pſal. 18. 6
ad currendam viam, à ſummo cœlo (tanquam à Regio

 domi-

domicilio) *egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius*, Principis in morem omnes regni ſui prouincias percurrens, & legibus, imperiiſque ſuis componens, *Nec*
Ibid. n. 7. *eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* Quemadmodum enim Princeps bonos ciues, & de Republica benè meritos muneribus auget, & ornat laudibus; ſontes verò, & publicæ quietis perturbatores verbis caſtigat, & pœnarum metu continet in officio, & ſi opus fuerit vltimo etiam ſupplicio coërcet, ita vt nullus ſit, qui illius potentiæ vim declinare poſſit. Ita ſol omnia colluſtrat, & perambulat, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius, elementis mixtiſque corporibus, & animalibus vniuerſis, ſi benè ſint diſpoſita iucundo, & ſalutari; ſi verò ad illum excipiendum præparata non ſint, noxio, & ipſius etiam interitus conciliatore. Quid de aquis dicam, quæ licet pluribus diſcretæ locis, ſtagna, fluuios, & paludes, aut ampliori concepta alueo, maria efficiant, ita tamen inter ſe cõmunicant, vt de montibus & ſpecubus, in quibus fontes ſuos habent, agmine facto ad mare ſemper decurrant, cui tanquam principi tributum pendant vndarum, à quo rurſus accipiãt vt fluere poſſint. *Omnia enim flumi-*
Eccl. 1. 7. *na intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.* Vt meritò S. Joannes, ſiue is, qui illum alloquebatur Angelus, hanc
Apoc. 17. 15 aquarum politiam præuidens dixerit: *Aquæ populi ſunt, & gentes, & linguæ.* Idẽ verò in cæteris elemẽtis apparebit, quamuis non ita luculenter, mentis oculos adiicienti.

Idem probatur ex Angelorum politia.

3. Alterum argumentum ab Angelorum politia deſumi poteſt. quamuis enim ex ſupra dictis cùm probauimus eorum rempubl. gubernatione aliqua contineri, colligi poſſit eandem Monarchiam eſſe; placet tamen eundem locum breuiter retractare, vt res fiat planior, &
Epheſ. 3. 14 illuſtrior. *Huius rei gratia* (inquit D. Paulus) *flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur.* Qui locus vt intelligatur & ad probãdũ quod volumus accõmodari poſſit, ſciendũ eſt Principes & dominos à ſubditis, & ſeruis ſuis

ſcriptu-

ripturarum phraſi, Patres appellari ſolitos. Sic *Ma-*
hir dicitur *Pater Galaad, & Phanuel pater Gedor*, & *E-* 1.Paral. 2.
zer pater Hoſa, & *Ioab pater vallis artificum*, & *Theinna* 21.
ter vrbis Naas. Hac de cauſa ſerui Naaman Syri, cùm 1.Paral. 4.4 Ibid.n.14.
ominum ſuum alloquerentur, Patrem appellabant. Ibid.n.12.
etrectanti enim lauari aquis Jordanis, quod præcepe-
t Eliſæus, *Pater*, inquiunt, *& ſi rem grandem tibi dixiſ-* 4.Reg.5.13
t Propheta, certè facere debueras. Ex hoc autem vocabu-
Patris hac ſignificatione vſurpato, vox *Paternitas* apud
tinum interpretem, & Græca πατριά apud D. Paulum
educta eſt; idemque ſignificat quod φυλή, familia, tribus,
ens aliqua, quæ vel ab vno capite manauit, vel vni ca-
iti obedit. Hinc etiam veteres illi præcipuarum fami-
iarum Iſraeliticarum Principes, *Patriarchæ* dicti ſunt,
oc eſt πατριῶν ἄρχοντες, vel πατριῶν ἀρχαί. Cum igitur di-
t S. Paulus. *A quo omnis Paternitas.* Græcè πατριά, ſi-
nificat teſte D. Hieronymo, Angelos in cælis ſuos ha- D.Hier. l.
ere, & agnoſcere Principes, & vt ſcripturæ phraſi lo- aduerſus
uamur, *Patres*, qui claſſibus illis, atque ordinibus im- Heluidiũ
nortalium ſpirituum præſint, & imperent. *Quæritur ve-* & in c.3.ad
ò, inquit D. Hieronym. *quam ob cauſam, & in cœlis ab eo* Epheſ.
mnis paternitas appelletur, quomodo nos qui non ſumus de ge-
ere Abraham; Patriarchas quoque & Prophetas (ſi ta-
men nos ab eis peccata non ſeparent) noſtros Patres dicamus:
a puto Angelos, cæteraſque virtutes habere principes ſui ge-
eris in cæleſtibus, quos Patres gaudent appellare. Archange-
us enim niſi Angelorum dici non poteſt, & Dominatio, &
Principatus, & Poteſtas, niſi inferiores habeant ſubditos, non
vocantur. Porrò vnus ex huiuſmodi Angelorum Princi-
ibus fuit perditus ille Angelus, de quo dicitur apud Iob. Iob.40.14.
Ipſe eſt principium viarum Dei, quaſi dicat *Primogenitus*,
t quadret in illum benedictio illa Ruben, *Prior in do-* Gen. 49.3.
nis, maior in Imperio. Prior ſanè in donis, nam ipſe eſt de
quo dicitur. *Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia,* Ezech. 28.
& perfectus decore, in deliciis paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis 12.
pretioſus operimentum tuum, & cætera, quæ ibi S. Prophe-
a per pretioſorum lapidum allegoriam latè perſequitur.

C 5 Sed

Sed etiam *Maior in imperio*, quod ex eo confici videtur, quod ab Ezechiele dicitur *Cherub extentus*, *& protegens*. Quemadmodum enim duo Cherubim alas ſuas expandebant, & arcã obumbrabant; ita tu nobilitate & præſtantia tuæ naturæ ad Principatum factus, minorũ Angelorum ordines ſub tuæ protectionis vmbra latentes imperio regere, ſapientia illuminare potuiſſes, niſi quæ
Apoc.12. tua fuit ſuperbia, *In draconem magnum, rufum*, Deo inimicum mutatus, ſeptenoque diademate redimitus, decemque cornibus armatus, cum Deo pugnare maluiſſes, donec potentioribus armis oppreſſus comitem te malè fultæ ruinæ dare coactus es. Nec verò tibi quies poſt tantam cladem, ſed libidine vindictæ ſuccinctus, & humani generis odio inflammatus bellum redintegrare, & regnum debilitatum & fractum propugnare non deſinis, factus Princeps eorum qui in Dominum amaro ſunt animo, quiq; licet incolant *Terram tenebroſam*, *&*
Iob.10.21. *opertam mortis caligine, terram miſeriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*; ordinẽ tamen in hoc tuentur, & Monarchiam, quo ad nocẽdum hominibus totum Diaboli regnum promptius eſſe poſſit, & expeditius. Quare S. Dauid magis ab his hoſtibus ſibi timens, à quibus fuerat aliquando fœdè proſtratus, quàm ab ijs qui mortem illi intentabant, quorum magnum numerum Deo benè iuuante
Pſal.7.1. deuicerat, ita precatur: *Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me. Ne quando rapiat vt leo animam meam, dum nõ eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.* Numero priùs loquitur multitudinis, ſentiens multas contra ſe perditorum Angelorum phalangas ſtare, ſed quia ſub vno militãt capite; qui *Tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*, vt de
1.Pet.5.8. vno loquitur, *Nequando*, inquit, *rapiat vt leo*; ſermonem verò eſſe de Diabolo, capere poſſumus ex eo valdè probabilem coniecturam, quod cum inſcriptio in hæc verba concepta ſit: *Pſalmus Dauid, quem cantauit Domino, pro verbis Chuſi filii Iemini*, Aquila D. Hierenymo teſte vertit,

vertit, *pro verbis Æthiopis*, Diaboli autem facies ſuper carbones denigrata eſt, peccati teterrima fuligine, quâ qui infecti ſunt, meritò Æthiopes audiunt, vt filij Iſraël apud Amos. *Nunquid non vt filii Æthiopum vos eſtis mihi, filii Iſrael ait Dominus?* Quò etiam videri poteſt reſpexiſſe alius Propheta, cum populum caſtigans ait, *Si mutare poteſt AEthiops pellem ſuam.* Omnibus ergo peccatoribus Æthiopis nomen non malè conuenit, ſed præ cæteris Dæmoni, qui etiam ſuper cæteros peccati ſordibus & atrore deturpatus eſt. Amos. 9. 9. Ierem. 13. 23.

4. Cæterùm quemadmodum cæleſtis illa Jeruſalem, cuius ſupremus Rex & ipſe Deus, *Rex Regum & Dominus dominantium*, ſuos habet ordines, vt diximus, Angelorum, ſuoſque Principes, qui Monarchico more dominantur: ita Eccleſiam ſuam Chriſtus, quæ etiam regnum cęlorũ frequenter appellatur in ſcripturis, in ſuos ordines digeſſit, vt tota adminiſtratio ab vno dũtaxat capite penderet. Eſt .n. cæleſtis illa Jeruſalem typus quidã, & expreſſio Eccleſiæ, ad cuius exemplar hæc à Chriſto Domino fundata eſt, & in ſuas diſtincta Hierarchias, quę tamen omnes vni ſummo Paſtori ac Hierarchæ Chriſti in terris vicario, aſpectabilique Eccleſiæ vniuerſæ capiti ſubijciuntur. Quare S. Ioan. in Apocalypſi. *Vidi*, inquit, *ciuitatem ſanctam Ieruſalem, nouam deſcendentem de cœlo, à Deo paratam.* quem locum explicans ſanctus Bernardus, ita ſcribit. *Ego enim propter ſimilitudinem dictum reor, quod ſicut illic Seraphim, & Cherubim, ac cæteri quique vſque ad Angelos & Archangelos ordinãtur ſub vno capite Deo, ita hic quoq; ſub vno ſummo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiſcopi, vel Epiſcopi, Presbyteri, vel Abbates, & reliqui in hũc modũ. Quod ſi dicat Epiſcopus nolo eſſe ſub Archiepiſcopo, aut Abbas nolo obedire ego, hoc de cœlo nõ eſt. Niſi forte Angelorũ quempiã audiſti dicentem: Nolo ſub Archãgelis eſſe, aut ex alio quolibet inferiorũ ordinũ aliquem non ferentem ſubeſſe cuiquam niſi Deo.* Hactenus Bernard. Porrò Eccleſiam ſub vno capite gubernari, figuræ ſcripturarum quæ de illa ſunt, Chriſtique Domini expreſſa verba decla-

Idem probatur ex Eccleſiæ gubernatione. Apoc. 19. 16. Apoc. 21. 2. Lib. 3. de conſid. paulò ante finem.

Can 6. 3. declarant. In canticis de Eccleſia dicitur. *Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* De eadem Daniel ita vaticinatur.
Dan. 2. 44. *In diebus autem regnorum illorum, ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur.* Apud Ioannem etiam Chriſtus Dominus Eccleſiam ſuam ouile quoddam eſſe dicit, & D. Petrus ſimilem naui, ſeu Arcæ illi noëticæ eandem facit Eccleſiam. Certum autem eſt nec exercitum ſine Imperatore, nec regnum ſine Principe, nec ouium gregem ſine Paſtore; nec tandem nauim aliquã ſine Nauiculario, qui illius curſum dirigat gubernati poſſe; ac proinde etiam Eccleſiæ vniuerſæ vnum aliquẽ præfici debuiſſe, cui illius procuratio & regimen demãdaretur. Chriſti autem teſtimonia quibus hoc idem confirmatur, adeò ſunt aperta, vt nullus, qui fidem non deſeruerit, negare audeat. Vnum & alterum duntaxat proferam, ne longum faciam, in re præſertim eruditè, & ſolidè, ab alijs contra Eccleſiæ ac fidei perduelles diſputata. Primum eſt apud S. Matthæum, cum Chriſtus Petrũ alloquens poſt illuſtrem illam confeſſionem, qua Petrus illum prædicauerat, & agnouerat Deum, ait. *Et ego dico*

Ioan. 10. 16
1. Pet. 3. 20

Matt. 16. 18. *tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Eſt autem adeò illuſtre hoc Chriſti Domini teſtimonium, vt ſcripſerit Gregorius.

Lib. 4. epiſtola 32. *Cunctis Euangelium ſcientibus liquet, quod voce Dominica ſancto & omnium Apoſtolorum Principi Petro, totius Eccleſiæ cura commiſſa eſt. Ipſi quippe dicitur, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Alterum Chri-

Ioan 21. 17 ſti teſtimonium eſt apud S. Ioannem, cum enim ex Petro Dominus trina percontatione quæſiuiſſet an ſe diligeret, ad extremum addidit. *Paſce oues meas.* Vox autem paſcendi non modo apud ſcriptores ſacros, ſed etiam apud profanos, adhibetur ad ſignificandum in ſubditos Imperium, ita enim Poëta Græcorum Regem appellauit

uit ποιμένα λαῶν, Paſtorem populorum, & vox Hebraica, רעה & paſcere ſignificat & regere. Propterea in Pſalmo legere poſſis, *Dominus regit me*, vel *Dominus paſcit me*, vel Pſal 22. 1.
vt vertit D. Hieronymus: *Dominus Pater meus.* Rurſus quod eſt in Pſalmis, & Apocalypſi, *Et ipſe reget eos in virgaferrea*, Græcè eſt, καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, Pſal. 29. 1.
hoc eſt, *& ipſe paſcet eos.* Quare S. Leo, *De toto*, inquit, Apoc. 19. 51
mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuerſarum gentium vocationi, & omnibus Apoſtolis, cunctiſque Eccleſiæ Patribus præponatur: & quamuis in populo Dei multi ſacerdotes ſint, multiq; paſtores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Chriſtus. Serm. de aſſumpt. ſua ad Põtificatum.
Si ergo Chriſtus Dominus Eccleſiæ ſuæ Monarcham præfecit, hancque Imperij formam præ alijs probauit, ſequitur vt cæteris præſtantior ſit, & ad regendos populos, & reſpublicas accommodatior.

5. Quartum ſequitur argumentum ductum ex Hebræorum politia, quæ pariter Monarchia fuit. Principes porrò fuerunt apud Hebræos Patriarchæ, vt Abraham, Iacob, Iudas. Nomen autem ipſum, & res geſtæ poſitionem noſtram ſtatuunt. *Idẽ probatur ex Hebræorum antiqua politia.*
Nomen quidem, quia Patriarchæ πατριῶν ἄρχοντες fuerunt, vt dictum eſt. Res verò geſtæ, & domi & militiæ idem ſuadent. Nam & bella geſſerunt, vt Abraham, qui *Numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſecutus eſt vſque Dan, & diuiſis ſociis irruit ſuper eos nocte, percuſsitq; eos.* Et domi tãquam Phylarchæ & populi principes capitalia exercuerunt iudicia, vt Iudas, à quo Thamar nurus rogo addicta eſt, quod fornicata eſſet, vterumque geſtaret. *Producite*, inquit, *eã vt comburatur.* Gen. 38. 24.
Poſt Patriarchas rempub. Hebræorum gubernauerunt Duces, & Iudices, vt Moſes, Joſuë, Samuel, Gedeon, & alij qui etiam Monarchicum imperium tenuerunt in populum, nam Moſes ad Exod. 32. 27.
vindicandum publica poteſtate piaculum quod in vitulo adorando contraxerant, multa Hebræorum millia per Leuitas cecidit. Gedeon verò, vt legimus in libro Iudicum, *Tulit ſeniores ciuitatis, & ſpinas deſerti, ac tribulos, &* Iud. 8. 16.

con-

contriuit cum eis, atque comminuit viros Socchoth. Turrim quoque Phanuel ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis. Interim verò non videmus aut populi rogationem vllam expectatam, aut ſenatuſconſultum, vt iſta fierent, ſed ad Ducum imperantium nutum (quod Monarchiæ argumentum eſt,) facta fuiſſe in Scriptura narrantur. Quod verò attinet ad Reges, quia res eſt exploratiſſima, nec vllus inficiatur, ab eorum dumtaxat voluntate rempubl. aptam fuiſſe, ab afferendis exemplis ſuperſedebimus. Nec verò regiam poteſtatem improbauit Dominus, quaſi minus perfectam reipub. gubernandæ formam; imò cum populus Regem ſibi à Samuele flagitaret, iuſsit Prophetam illorum poſtulatis acquieſcere, quamquam ſibi ab illis illatam iniuriam eſt conqueſtus, quod Regem optaſſent, quaſi Domini Dei, quem tantum ad eam diem Regem agnouerant, ſatietas illos inceſsiſſet. Di-
1. Reg. 8. 7. xit enim ad Samuelem. *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Illum enim populum peculiari cura regendum ſibi Dominus reſeruauerat, & cum regna terræ, quaſi menſorio funiculo, Principibus diſtribueret, quaſi hæreditatem ſuam eſſe voluit, quem ipſe regeret, & peculiari cura tueretur, coleret faceretque meliorem. *Quando*
Deut. 32. 8. *diuidebat Altiſsimus gentes* (dicitur in Deuter.) *quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſrael. Pars autem Domini populus e-*
num. 12. *ius, Iacob funiculus hæreditatis eius.* Et paulò poſt, *Dominus ſolus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agro-*
num. 15. *rum, vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſsimo.* Et tamen populus hic tam multis auctus beneficijs, *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſsit à Deo*
Oſee 10. 3. *ſalutari ſuo*, Dixitque vt eſt apud Oſeam. *Non eſt Rex nobis, non enim timemus Dominum, & Rex quid faciet nobis?* Hæc igitur querimoniæ Domini, & expoſtulationis cau-

ſa fuit. Quamquam aliter etiam peccatum eſt ab Iſraelitis, cum Regem ſibi præfici petierunt. Non enim Re- 1.Reg.8 5.
gem ſimpliciter poſtularunt, ſed *ſicut vniuerſa habent nationes*, Perſæ nimirum, Ægyptij, Syri, Chaldæi, finitimique populi, apud quos Reges tyrannidi proximam poteſtatem obtinebant. Cum enim duplex ſit Regiæ poteſtatis modus, finitus alter, certiſque legum, & conuentorum vinculis aſtrictus, alter verò nullis circumſcriptus finibus, cum ſcilicet Reges quid libet poſſunt in leges, in ſubditos, eorumque fortunas, quod dominandi genus ſanè barbaricum, eo tempore apud multas obtinebat nationes, & tot poſtea ſæculis pauculis verbis expre ſsit Dominus cum dixit Zebedæi filijs primatum Marc. 10.
affectantibus. *Scitis quia hi qui videntur principari genti-* 42.
bus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent ipſorum. Græcè οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Vbi voces κατακυριεύουσιν, & κατεξουσιάζουσιν, abuſum ſignificant Regiæ poteſtatis, cum ſcilicet Princeps, non publicum, aut ſubditorum bonum, ſed commodum ſuum, ſuaſque libidines reſpicit; hanc inquam dominandi formam, nondum ſuo malo docti Iſraelitæ poſtularunt, quare votum illorum damnauit meritoque ſuccenſuit Dominus, quod regiæ maieſtatis ſplendore, quam in vicinis populis admirabantur, illecti, genus illud gubernationis præ alijs optaſſent. Adde Samueli tanto viro, tamque de republ. diu & ſanctè temperata benè merito, grauem ſanè irrogatam fuiſſe iniuriam, poſtulatione, ac præpropera illa Regis creandi feſtinatione, qua nimium prouecti non refugerunt patriæ parentem, ſenio confectum in ordinem redigere, Rege ſuperinducto. Hæc igitur peccata ab Iſraelitis.

6. Quintum ſequitur argumentum depromptum ex proprietatibus optimi regiminis. Hæ autem in Monarchia magis elucent, quam in alijs gubernationis formis. Prima autem proprietas ſit, Ordo; illa enim meliùs inſti-

Idē probatur ex proprietatibus bonæ gubernationis.

inſtituta reſpubl. cenſenda eſt, in qua vt quodam loco
1.Cor.14. 40. præcipit D. Paulus, *Omnia honeſtè, & ſecundum ordinem fiunt*, quæ verò reſpubl. ordinem deſiderat, ea *Ciuitas va-*
Iſa.24.10. *nitatis* appellatur ab Iſaia, ita enim vertit noſter interpres, quod ex Hebræo vertere potuiſſet, *Ciuitas inordinationis.* Porrò inter ſuperiores & inferiores ordo conſiſtit, cum ſcilicet ſubijciuntur aliqui, aliqui rurſus imperant, quod in Monarchia perfectius locum habet, in qua nullus planè eſt, qui maiori non ſubdatur, Principi nimirum: cum interim in Democratia pares ſint omnes, quãuis ſint de fæce populi; in Ariſtocratia autem ſi nõ plebs optimatibus, ſaltem optimates inter ſe ita ſint pares, vt inter eos ſuperiorum, & inferiorum nullus ſit ordo cõſtitutus; in vnius autem dominatu illud Eccleſiaſtæ lo-
Eccl.5.7. cum habeat, *Excelſo excelſior eſt alius, & ſuper hos quoque eminentiores ſunt alii, & inſuper vniuerſæ terræ Rex imperat ſeruienti.* Secunda proprietas eſt concordia, quo quaſi glutino ita continentur inter ſe Reipublicæ partes, vt ſi hæc deſit, ſtatim in diuerſa diſtractæ, & diuiſæ funditus intereant. Quare S. Paulus tam frequenter, tam ſeriò Chriſtianos admonet vt idem ſentiant, idem velint, idẽ loquantur, ne ſi concordiæ iacturam fecerint, omnia in
1.Cor.1.10. rempubl. mala, & incommoda impetum faciant. *Obſecro*, inquit, *vos fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia.* & alibi
Rom.15.6. vult eos eſſe *Vnanimes, & idipſum inuicem ſentientes*, non
Rom.12.16 ignorans illud Eccleſiaſt. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo,*
Eccl.25.1. *quæ ſunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorũ, & vir & mulier benè ſibi conſentientes.* Porrò in Democratia, aut Ariſtocratia, diſcordiæ frequentes exiſtunt, dum in contraria ſtudia alii ab alijs ſcinduntur, ſeditiones etiam nonnunquam excitantur, quæ corpus vniuerſitatis lacerant, imò ſæpenumerò tot ſunt ſententiæ quot capita, vt illis euenire videatur quod
Iud.15.4. trecentis illis Sampſonis vulpeculis, quæ caudis quidem inter ſe colligabantur, capitibus interim aliò ſpectanti-
bus

bus& tendentibus. Quamuis enim in ſenatu aliquo, verbi gratiâ, conſilio, experientiâque valeant ſenatores aliqui, quorum ſententia ſi obtineret ſaluam rempubl. facere poſſet, quia tamen ſuffragia non appenduntur; ſed numerantur, alijque aliud volunt, ſuis quique animi perturbationibus, & cupiditatibus incitati, fit, vt diſcordiarum ciuilium incendium exiſtat, quod poſtquam eas abſumpſit relpubl. in quibus primùm exarſit, finitimos etiam corripit ac deuaſtat, ad eum planè modum quo Philiſtinorum ſegetes, & maturæ fruges flammis ab illis vulpibus importatis conflagrarunt. Tertia proprietas, quæ ex ſecunda conſequitur, eſt, quod in vnum collecta virtus fortior ſit quàm diſſipata: in Ariſtocratia autem, & Democratia in multas quaſi partes virtus diſtrahitur, ac propterea minus habet ad agendum potentiæ, & efficacitatis: adeòque cum ſuas exercere vult vires ad aliquid perficiendum, in vnum ciues omnes cōſpirent neceſſe eſt: Alioqui diremptis diductiſque viribus, conatus omnis caſſus erit, & in irritum cadens. Ad eum planè modum quo multi in ingentis molis ſaxo funibus attrahendo ita vires communicant, vt ſumma conſpiratione ſimul nitantur oporteat, ſi opus inceptum promouere velint. Quod cum in Democratia, aut Ariſtocratia contingit, tunc ciues Reipubl. ſeruiunt *humero vno*, vel vt habent Septuaginta *ſub iugo vno*. Hoc autem, quod rarum admodum eſt in alijs Reipubl. formis, perpetuum eſt in Monarchia; cùm enim vnius duntaxat expectatur imperium, faciliùs vires expediuntur, adhibenturque conſtantiùs. Quarta proprietas eſt, facilitas gubernationis; eſt autem multo faciliùs Principem vnum bonum nanciſci, quàm centum, aut eo amplius probos, integroſque Senatores, qui rem familiarem ſuam præ republica ampliorem facere non ſtudeant, qui cum alijs æqualibus contentiones non exerceant, qui dum proprijs commodis, aut cupiditatibus ſeruiunt, rei benè gerendæ occaſiones non corrumpant. *Beatus enim diues, qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum*

Soph. 3. 9.

Eccl. 31. 8.

non abiit, nec ſperauit in pecunia theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Optandúque magis, quàm ſperandum eſt, vt D. Pauli admonitioni

Philipp. 2. 3 pareatur, vt ſcilicet, *Nihil* (fiat) *per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.* Bonoque publico propoſito ſua quiſque

Ibid. n. 4. compendia negligat, *Non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum*; ſed illud frequentiùs locum

Ibid. n. 21. habet, *Omnes quæ ſua ſunt quærunt*, & laus illa Timothei

Philipp. 2. 21. cum paucis communicari poteſt, quem S. Paulus *Vnanimem, & ſincera affectione pro omnibus ſolicitũ* fuiſſe teſtatur.

Vnius dominatum in ſcripturis promitti vt magnum bonum. 7. Tandem vt huic capiti clauſulam imponamus, vnius dominatus ita proponitur in ſcripturis, vt de illo ſermo fit, quaſi de ingenti aliquo bono. Itaque Abimelech nouis rebus ſtudens apud Sichimitas regnumque affectans apud populares ſuos, cognatis, & ſuffragatoribus ſuis hanc rationem ſuggerit, qua potiſſimum animos conciuium ſuorum pelliciant, vt ſe eligant in Prin-

Iud. 9. 2. cipem. *Loquimini*, inquit, *ad omnes viros Sichem, quid vobis eſt melius vt dominentur veſtri Septuaginta viri, aut vt dominetur vnus*; quaſi dubium eſſe non poſſit; hac machina ex communi hominum ſenſu deprompta, Septuaginta filiorum Ierobaal Oligarchiam euerti poſſe, quod etiam conſecutus eſt. Verùm, quod maius habet pondus, ipſe Dominus per Prophetas ſuos non ſemel Monarchiã pollicetur quaſi excellens quoddam bonum, & ipſis ve-

Ezech. 34. 23. hementer optabile. *Et ſuſcitabo*, inquit, *ſuper eas Paſtorem vnum*, cui ſimilis eſt illa pollicitatio, quæ eſt apud Oſeã.

Oſee. 1. 11. *Et congregabuntur filii Iuda, & ponent ſibi caput vnum.* & a-

Ierem. 30. 8 pud Ieremiam: *Non dominabuntur eis amplius alieni, ſed ſeruient Domino Deo ſuo, & Dauid Regi ſuo, quem ſuſcitabo*

Prou. 28. 2. *eis*, & idem Salomonis ſenſus fuiſſe videtur cum ait, *Propter peccata terræ multi Principes eius*, quod in Ariſtocratia, & Democratia præcipuè verum eſt. ſed aliquo etiam modo in Monarchia, cum ſcilicet frequentatis Principum funeribus, crebra Regum ſucceſſione multi eodem ferè tempore ad reipubl. gubernacula ſedent, &

Monar-

Monarchia in quamdam quaſi Ariſtocratiæ formam degenerat, certè eadem ferè ſentit incommoda. Veriſſimũ enim eſt effatum illud Ieremiæ: *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam.* Quod etiam euenit cum iuſtum aliquod regnum inter ſe aliqui, vel ſucceſſionis iure, vel etiam gladijs partiuntur. Tunc enim nihilominus Paſtores multi populis inducuntur, qui maiores quàm pro ditionis anguſtijs concipientes ſpiritus, ſubiectos populos deglubunt potiùs quàm tondent. Hinc S. Lucas, cadens, ac penè proſtratum Iudæorum regnum deſcribens in quatuor tetrarchias diuiſum narrat, vt ex eo ſatis intelligere liceat proximè ab interitu abfuiſſe, cum in tot fruſta diſtractum eſſet ac propè dixerim laceratum. Nã iuxta dictum Domini. *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur.*

Iere.12. 10. Luc.3.1. Luc.11. 17.

Mulieres Imperiis regendis vt plurimùm aptas non eſſe.

CAPVT V.

RArò admodum contingit fœminam adeò excellenti prudentiâ, conſtantiâ, conſilioq; præditam eſſe, vt Reipubl. gubernandæ par eſſe poſſit. Ea cauſa eſt quãobrem, ſi ius ſinat (interdum enim ſucceſſionis iure veniunt ad Principatum) à gubernandi munere ſunt, vel remouendæ, vel certè ad illud non adhibendæ.

1. Ac primò quidem id perſuadet ipſa naturalis earum conditio, factæ enim ſunt à Deo ad parendum magis quàm ad regendum, totaque imperandi prouincia viris demandata, fœminæ verò planiſſimè, & diſertiſſimè à Domino dictum; *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Qua ratione vtitur D. Paulus, vt docendi munus mulieribus minimè conuenire oſtendat, quippe quæ alijs præeſſe non debent, ſed potiùs obedire, & à viris docentibus diſcere: *Mulier*, inquit, *in ſilentio diſcat, cum omni ſubiectione. Docere aute mulieri nõ permitto, neq; domi-*

Probatur ex naturali earum conditione, quia facta magis ad parendũ, Gen 3.16. 1.Tim.2 11.

nari in virum, ſed eſſe in ſilentio: Adam enim primo formatus eſt, deinde Eua, (ac proinde ſub poteſtate viri eſſe debet, & illius dominari) *& Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in praeuaricatione fuit.* Huc etiam reſpexit,
1. Cor. 14. 34. idem Apoſtolus cum ait; *Mulieres in Eccleſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex di-*
Epheſ. 5. 22 *cit.* Et rurſus, *Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino, quoniam vir caput eſt mulieris.* Huius autem viri in mulierem poteſtatis inſigne eſt, velamen illud, quo S. Paulus
1. Cor. 11. 7. mulieres iubet nubere capita, cum ait. *Vir quidem non debet velare caput ſuum, quoniam imago & gloria Dei eſt, mulier autē gloria viri eſt. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Etenim non eſt creatus vir propter mulierem, ſed mulier propter virum. Ideo debet mulier poteſtatem habere ſuper caput.* τὸ *Poteſtatem*, Græcè ἐξουσίαν, ſunt qui vertunt *velamen*, ſenſum potius Apoſtoli ſecuti, quàm vim vocis. Significat autem Poteſtas hoc loco auctoritatem, ius, imperium, principatum viri in mulierem, cuius nota velamen eſt, quod capitibus fœminæ inijciunt, quaſi profeſſæ virum earum capiti inſidere, & dominari. Huius etiam poteſtatis virorum in mulieres argumentum eſt, quod vxores maritos ſuos *Dominos* appellare conſueuerant apud Hebrӕos. *Sic enim aliquando* (inquit D. Petrus)
1. Pet. 3. 5. *& ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe, ſubiectæ propriis viris, ſicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* Is locus eſt in Geneſi. Cum enim Angelus Abrahamo filium ex Sara illi naſciturum fuiſſet pollicitus;
Gen. 18. 12. *Riſit occultè* (Sara) *dicens: Poſtquam conſenui, & Dominus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo?* Judicum etiam libro de vxore Leuitæ tota nocte vim paſſa dicitur. *At mu-*
Iud. 19. 26. *lier recedentibus tenebris venit ad oſtium domus, vbi manebat Dominus ſuus, & ibi corruit* Et Berſabee eâdem ratione Dauid Dominum ſuum appellauit. *Nonne*, inquit, *tu*
3. Reg. 1. 13. *Domine mi Rex iuraſti mihi?*

Idem probatur quia eſt iusta animi, & 2. Altera cauſa eſt muliebris imbecillitas animi æquè ac corporis, ſexui illi innata, quæ pondus Imperij, ſanè grauiſſimum, ſuſtinere non poteſt *Ecce hoc inueni*, inquit

Eccleſiaſtes, *vnum & alterum, vt inuenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea, & non inueni, τὸ vnum*. & alterû. *corporis vigore; qui ad gubernandum neceſſarius eſt.*
Caietanus Italicæ linguæ proprietatem ſecutus vt melius rem exprimeret, *vertit vnam per vnã*, id eſt, diligenter & minutim omnium mulierum naturas, propenſiones, ſtudia, conſideraui. Quid verò tam diligentem tam ſapientis viri inueſtigationem conſecutum eſt? *Virum de mille reperi vnum, mulierem ex omnibus non inueni*. Paucos ſanè viros reperi, qui viri nomen, factis, & virtutę tuerentur; at verò mulieres prorſus nullas, quæ à prudentia, conſilio, fortitudine ciuili laudari poſſent. Itaque egregiè idem Salomon ſapientis mulieris characteres deſcripturus, exorditur ab earum raritate, præſertim ſi fortitudinem requiras, & cum ijs mercibus comparat, quæ ab vltimis vſque terræ finibus ad nos aduehũtur, ac propterea ſunt in pretio. *Mulierem*, inquit, *fortem quis inueniet? procul, & de vltimis finibus pretium eius*. Nec tamen Salomon mulierem hanc cuius ideam quamdam egregijs coloribus deſcribit, & à prudentia potiſſimùm & ſolertia commendat, continuò ad Reipubl. gubernacula ſedere iubet, ſed eam tantùm domeſticæ diſciplinæ Præſidem conſtituit, familięque moderatricem, cui præſit imperando, exemplis præeundo, lanam faciendo, colum tenendo, ponendo in gremio calathum, fuſum rotando, ſtamina pollice ducendo. *Quæſiuit*, inquit, *lanam, & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. De nocte ſurrexit, deditque prædam* (id eſt cibum) *domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis. Conſiderauit agrum, & emit eum, de fructu manuum ſuarum plantauit vineam. Accinxit fortitudine lumbos ſuos, & roborauit brachium ſuum. Guſtauit, & vidit quia bona eſt negotiatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. Manum ſuam miſit ad fortia*, vel vt habent Septuaginta, ad vtilia, *& digiti eius apprehenderũt fuſum. Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem. Non timebit domui ſuæ a frigoribus niuis, omnes enim domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus. Stragulatam veſtem fecit ſibi, byſſus, & purpura indumentum eius*. Cum tamen hæc, a-

Eccl. 7. 28.

Prou. 31, 10

Ibid. n 13.

 liaque

liaque nonnulla in tam præſtantis fœminæ laudem ore pleno dixiſſet Sapiens; omnes tamen publicas functio-
Ibid. n. 23. nes illius marito referuauit, eamque à tractanda Republ. penitus remouit. *Nobilis*, inquit, *in porta* (id eſt, in ſenatu, in curia) *vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ*, ipſa interim portas non frequentet aut forum, ſed domi
Ibid. n 31. ſe contineat, eo contenta quod *laudent eam in portis opera eius*, vel vt habet Aquila, Symmachus, Theodotio, *Laudetur in portis vir eius*. hoc ſenſu, ipſa ſatis habeat rem domeſticam labore, induſtria, œconomicamque diſciplinam continendo facere ampliorem: vir autem eius ad Rempubl. accedat, & magiſtratibus, publiciſque muneribus gerendis gloriam conſequatur. Facit etiam ad eandem, de qua agimus, mulierum imbecillitatem oſtẽdendam, id quod à Propheta dicitur de Ægyptijs, qui ſi-
Iſa. 19. 16. bi aliquid ſapere, & nonnihil poſſe videbantur. *In die illa*, inquit, *erit Ægyptus quaſi mulieres, & ſtupebunt, & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipſe mouebit ſuper terram.* In omnes enim ferè mulieres
Deut. 28. 56 illud quadrat, quod dicitur in Deuteronomio. *Tenera mulier, & delicata, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollitiem, & teneritudinem nimiam*: quæ mollities ab habitu corporis tranſit ad animum, & cum illo communicatur. Hic mihi aliquis De-
Iud. 4. 4. boram obijciat, quæ *Iudicabat populum. & ſedebat ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel, in monte Ephraim, aſcendebantq́; ad eam filij Iſrael in omne iudicium.* Sed qui hæc obijciunt, animaduertant eam ibidẽ Propheti dem vocari, vt miru non ſit fœminam populo præeſſe potuiſſe, quam Domini Spiritus agebat. Quamquam & video in bellica expeditione contra Siſaram, ducem fuiſſe renunciatum Barac, Dei ipſius iuſſu, ne tan-
Ibid. n. 6. ti facti fœmina dux foret, dicitur enim ibidem. *Quæ miſit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cedes Nephtali, & de filijs Zabulon, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſraël, vade. & duc exercitum in montem Thabor, &c.* Qui fortiſſimi ſunt, ij in Scripturis ſacris vtraque manu ita ſcien-

ſcienter vti dicuntur, ac ſi eſſet dextera. *Inuenti qui ſunt,* Iud. 20. 15.
dicitur in libro Iudicum, *viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium præter habitatores Gabaa, qui ſeptingenti erant viri fortiſsimi, ita ſiniſtra vt dextra præliantes.* & de Aod dicitur eodem libro, *Suſcitauit eis,* Dominus Iud. 3. 15.
(ſcilicet Iſraelitis) *ſaluatorem vocabulo Aod, filium Gera* Hipocr.
filium Iemini, qui vtraq; manu pro dextera vtebatur. Hoc Aphoriſ.
autem natura mulieribus denegauit, ſi enim curioſis ha- ſect. 7. c 44
rum rerum exploratoribus credimus, nulla prorſus mu- Plin. lib. 7.
lier inuenitur, quæ vtraque manu pro dextera vti poſsit, c. 17.
ſoliſque viris naturæ quadam facultate donatum eſt, vt id longa aſſuetudine conſequi poſsint, quaſi mulieribus, natura refragante, in numerum, ac cenſum fortium, adſcribi non liceat. Itaque Dominus cum iubet duces ſuos populi vniuerſi cenſum inire. *Quidquid,* inquit, *ſexus eſt* num. 1. 2.
maſculini à vigeſimo anno & ſupra, omnium virorum fortium ex Iſrael, muliebri imbecillitati teſtimonium dans quod ſcilicet ad difficilia capeſſenda vires, & animus illis non ſuppetant. Quod ad ſpiritualem ſenſum ſuo more transferens Origines: *Donec,* inquit, *ineſt alicui noſtrum* Initio Cõ-
vel puerilis, & lubricus ſenſus, vel fœminea & reſoluta ſegnities, ment. in
haberi apud Deũ in ſancto, & conſecrato numero nõ meremur. Numer.
Hinc Pharao licet Hebræorum genti infenſiſsimus, quã ſi poſſet, radicit[9] cupiebat exſcindere, aut certè adeò atterere, vt ab eis nihil ſibi timere poſſet Ægyptus, non ve- Exod. 1. 15.
tuit fœminas educari, à virili tantũ ſexu ſibi, regnoq; timens. Viros. n. fortes quales poſtea experta eſt Ægyptus, Moſen, & Aaron, malũ aliquod imperio ſuo creare poſſe intelligebat. fœminas verò tantos in pectore ſpiritus cõcipere non poſſe ſentiebat, vt ab eis incommodum aliquod in Ægyptum importari poſſet.

3. Hæc verò de qua hactenus dictum eſt muliebris im- *Idem pro-*
becillitas, & mollitudo, agnatam habet inopiam quam- *batur quod*
dam conſilij, & prudentiæ. Quare quod Euæ accidit, quæ *illarũ conſi-*
blandientis pomi pulchritudine capta, ſerpentiſque ve- *lium imbe-*
nenatis verbis, ſed dulcibus pellecta, ſeipſam, & virum, *cillum ſit,*
noſque omnes in ingens malorum barathrum præ- *fa ilq; decipiantur.*

 cipites

cipites dedit, id alijs etiam frequenter vſu venire ſolet.
Hom. 23 in Matth. *Sexus enim mulierum*, inquit Chryſoſtomus, *incautus & mollis eſt*: incautus, quia non omnia quæ videt, aut audit, *cum ſapientia, aut ratione conſiderat: mollis autem, quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum.* Imò idem Chryſoſtomus alibi docet mulierum proprium eſſe, decipi.
Hom. 23 in epiſt. 2. ad Cor. Quæ etiam cauſa eſt, propter quam illas Apoſtolus à docendo ſubmouet. *Adam enim*, inquit,
1. Tim. 2. 14. *non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* quaſi diceret. Mulieres magis patent erroribus, ſeducũtur faciliùs, deceptionibus magis obnoxiæ ſunt, periculoſum igitur illis eſt, aut dogmata fidei tradere, aut fidelium moribus regendis pręſidere, ne fortè quos ipſæ per imprudentiam hauſerint errores, cum alijs communicẽt, morboq́; vulgato ingens aliquod detrimentũ Reſp. patiatur. Enumeret hic mihi aliquis inſignes aliquot mulieres ex Scripturæ ſacræ monumentis, quorum prudentia aut inimicorum conſilia Patriæ noxia diſcuſſa ſunt, & euerſa, aut ſolerti iudicio prouiſum eſt, ne impendens aliquod malum, aut familiam, aut gentem Hebræorum vniuerſam corriperet. Talis ſancta Iudith, quæ ciues ſuos deditionem meditantes in officio continuit; talis Eſther quæ populũ ſuum ab Amani fauore, Rege Aſſue-
Iudith. 8. 10. ro Iudæis, placato, & veritatem edocto liberauit: talis Abigail quæ Dauidis gladium à Nabalis mariti ſui ceruicibus auertit. Sed Iudith quamuis ad ſe vocatis presbyteris Chabri, & Charmi, illiſque clementer increpitis effeciſſet, ne de facienda hoſtibus intra tot dies deditione cogitarent, ſi auxilia a ſuis non ſuppeterent; ipſa tamẽ nõ prodiuit in publicum, non habuit concionem ad populum, ſed quidquid hoc erat honoris, & oneris, ſenioribus
Ibid. n. 21. reliquit. *Et nunc fratres*, inquit, *quoniam vos eſtis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquiũ veſtrum corda eorum erigite*, ab illa etiam, de qua dixi, increpatione temperatura, niſi id Reipubl. tempora, diuinique nominis gloria poſtulaſſent, ipſaq; peculiari inſtinctu, ad id faciendum fuiſſet impulſa, quod & ipſa teſta-

teſtatur, cum ait. *Quod potui loqui, Dei eſſe cognoſcitis.* Porrò Eſther magnum ſanè attulit momentum ad res Hebræorum penè deploratas, ac depoſitas reſtituendas, populumque à cæde ad condictum diem decreta, liberandum. Sed nec inficiari quiſquam poſſit magnum, ei ad rem benè gerendam attuliſſe adiumentum ipſum Mardochæum patruum insignis prudentiæ virum, & in Aſſueri aula diuturno tempore verſatum, cuius ipſa ſapiens conſilium etiam poſtquam in locum Vaſthi renunciata eſt Regina, ita excipiebat, vt ab eius præſcripto, ne latum quidem vnguem diſcederet; id enim ſacra hiſtoria narrante diſcimus. *Quidquid enim,* inquit, *ille præcipiebat* (Mardochæus ſcilicet) *obſeruabat Eſther, & ita cuncta faciebat, vt eo tempore ſolita erat, quo eam paruulam nutriebat.* Prudentia verò Abigail, de qua dicitur in libro Regum, *Eratq; mulier illa prudentiſſima*, œconomica potiùs fuiſſe videtur, quàm politica; quæ etiam in domus incolumitate tuenda & ſeruanda Nabalis mariti ſui re familiari, & etiam vita, luculenter apparuit, vt Nabali illud accidere potuerit (niſi Dominus illum ſuſtuliſſet) quod dicitur in Eccleſiaſtico: *Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex*, ereptus enim ab imminenti cæde beneficio vxoris, vitam quam ſtultitia ſua ipſe ſibi acceſſierat, longius produxiſſet. Ibid. n. 3o. Eſther. 2. 2o Reg. 2 5. 3. Eccleſ. 26.

4. Quamquam autem ſi illud tantum eſſet incommodum in muliere Principe, quòd prudentia conſilioque deſtituta, minus quàm viri Reipubl. commodare poſſit, eſſet quidem etiam per ſe ſumptum grande malum, & toto niſu à Republ. amoliendum: verùm illud ſæpenumero accidit, quod deterius eſt, vt muliebres cupiditates potentia armatæ magis furent, & tanquam immanes beſtiæ effractis clathris erumpant è caueis, diuina humanaque omnia permiſceant, perturbēt, euertāt. *Non enim eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Exemplo ſit Iezabel, quæ Prophetas Domini interfecit, Eliam capitali odio perſecuta eſt, Naboth virum innocentiſſimum bonis paternis & *Idem probatur, quia vehementibus animi perturbationibus commoueri ſolent.* Eccleſ. 25. 18. 3. Reg. 18. 4. & 19. 2.

auitis per ſummam iniuriam ſpoliauit, mariti ſui ſimplicitatem irridens, quod regali poteſtate ad ſua commoda vti neſciret, & quaſi precario regnaret, honeſta dumtaxat ſibi licere ratus. *Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Iſraël, ſurge, & comede panem, & æquo animo eſto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ*, & conſecutus eſt quidem Achab vineam Naboth, quam optauerat, liberauitque Iezabel fidem ſuam, quam ſcelerata pollicitatione viro ſuo obſtrinxerat, interim ſe multis grauiſſimiſque ſceleribus obligans, quæ omnibus perſpectiſſima ſunt, quibus hiſtoria illa nota eſt. Nec multum diſſimiles Herodiadis mores, quæ Regem acuit in S. Ioannem Baptiſtam, quē alioqui reuerebatur, & eò tandem impulit, vt capite truncare non vereretur. Quid de Athalia dicam, quæ ſui regni exordium cæde Regalis ſtirpis funeſtauit? quā cum Ioiadas Sacerdos de medio ſuſtuliſſet; *Lætatus eſt omnis populus, & ciuitas conquieuit.* Non igitur mirum videri debet ſi Tharſenſes, & Mallotæ ſeditionem concitarunt; quod mulieri dono dati eſſent (quamquam illud etiam ægrè ferre potuerunt, quod diobolare ſcortum, turpitudinis infamia notatum, illos cum imperio eſſet gubernaturum.) Nam cum caput mulieris ſit vir, vt ſupra oſtenſum eſt, non ita æquo animo ferunt populi mulierem habere pro capite. Si enim turpe eſſe videtur ac periculoſum, fœminam veſte viriliamictam, aut virū, ſtola, cultuve muliebri in publicum prodire, quod vetatur in Deuteronomio. *Non induetur mulier veſte virili, nec vir vtetur veſte fœminea, abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc.* Ita etiam abſurdum eſt, & incommodum, ſi mulier imperij thronum occupet, aut viri muliebribus imperiis ſubiaceant.

[3. Reg 21. 7. | Matt. 14. 8. | 4. Reg. 11. | Ibid. n 20. | 2. Mach. 4. 30. | Deut. 22. 5.]

An cū mulieribus Imperii arcana communicanda ſint.

5. Ex his autem quæ hactenus dicta ſunt, colligi poteſt ſapiens eſſe conſilium, mulieres etiam coniunctiſſimas, cuiuſmodi vxores ſunt, regni arcana celare. *Ab ea quæ dormit in ſinu tuo*, ait Propheta, *cuſtodi clauſtra oris tui.* Formula autem illa loquendi, *quæ dormit in ſinu tuo*,

[Mich. 7. 5. | Deut. 13. 6.]

vxor

vxor deſcribitur, vt cum dicitur in Deuteronomio, *ſiue vxor quæ eſt in ſinu tuo*, & alibi. *Et vxori quæ cubat in ſinu tuo*. Eſt autem mira quædam vis in mulieribus ad id quod voluerint à maritis ſuis eblandiendum. Imminebant Sampſoni Philiſtiim, eum ad necem quærentes. Dalilam ergo, quam mulierem Sampſon è Philiſtæorum gente adamauerat, mille, & centum argenteorum pollicitatione corrumpunt, vt ex ipſo Sampſone arcanum eliciat, diſcatque in quo tandem ſita eſſet admirabilis illius fortitudo. Vide quibus illum artibus, qualibuſque verbis aggrediatur. *Dic mihi obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quid ſit quo ligatus erumpere nequeas.* Sed Sampſon cum fortaſſe mulieris ingenium ſuſpectum haberet, quæ ſuis gratificandi ſtudio teneretur, ac propterea, vnam, & alteram, imò etiam tertiam petitionem obſtinato ſilentio repuliſſet, illius tamen blanditiis, & importunitate fractus eſt. *Dixit enim ad eum Dalila: Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non ſit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluiſti dicere in quo ſit maxima fortitudo tua. Cumq; moleſta eſſet ei, & per multos dies iugiter adhæreret, ſpatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vſque laſſata eſt. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam. Ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meum, quia Nazaræus, id eſt, conſecratus Deo ſum de vtero matris meæ: ſi raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroq; ſicut cæteri homines.* Hæc autem Sampſonis inconſtantia, & oculos illi, poſtmodum verò etiam vitam ademit; Aliis mentis oculos aperire poteſt, vitam dare, ſi obfirmato ad muliebria blandimenta animo, quæ tacenda eſſe ſtatuerint, cum vxoribus non communicauerit.

Jbid. 28.56.

Iud. 16.6.

Ibid. nu. 15

Di

De legitima ratione Principatus capiendi, quæ eſt electio, & ſucceſſio.

CAPVT VI.

Duplex ratio ineundi Principatus electio & ſucceſſio.

1. DVplex tantum reperitur ratio ineundi Principatum (ſi tyrannicam occupationem excludas) eæ ſunt electio, & ſucceſſio, de quibus meritò quis poſſit ambigere, quænam potior ſit, & Reipubl. ſtatui vtilior. Nos rationum, atque exemplorum momenta pro vtraque parte in medium afferemus, ex quibus ſapiens lector de tota re iudicium ferre poſſit.

Argumenta quibus videtur probari electione præſtare ſucceſſioni.

2. Ac primò quidem pro electione illud facit, quod ſi animis perturbatione vacuis ad illam veniatur, optimus eligi poteſt in Principem, taleſque fermè ij fuerunt, quos electio euexit ad regnum. Nam (vt de Moyſe, Ioſuë, aliiſque populi ducibus, quos ipſemet Deus Iſraëlis gubernatores conſtituit, nihil dicam, quos ſanctiſſimos fuiſſe ſatis conſtat) optimus & ſtrenuiſſimus fuit Gedeon, de quo in libro Iudicum. *Dixerunt omnes viri Iſraël* (Iud. 8. 22.) *ad Gedeon: Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filii tui: quia liberaſti nos de manu Madian.* Talis Iephte, qui cum Ammonitæ Iſraëlitas opprimerent, Principum Galaaditarum ſuffragio electus eſt, vt bella Domini depugnaret. Interpoſita enim iuramenti religione Principatus tradendi formulam in hæc verba Galaaditæ conceperunt. (Iud. 11. 10) *Dominus qui hæc audit, ipſe mediator, ac teſtis eſt, quod noſtra promiſſa faciamus* (vt ſcilicet tu Princeps noſter ſis,) *abiit itaque Iephte cum Principibus Galaad, fecitque eum omnis populus Principem ſui.* Talis Saul egregia iuuenis indole, & ad virtutem propenſa, niſi poſtea impotens ambitio, & regnandi cupiditas eam corrupiſſet, qui in Regem à Samuele inunctus eſt, Domino iubente, & poſtea populis volentibus, & Regem acclamantibus, & ſalutantibus ad Imperium eſt admotus. Talis Dauid, qui cum extincto Saul, diuino conſilio, & iuſſu ab eodem Samuele Rex inauguratus eſſet, à viris Iuda in Hebron eſt ad Regnum admiſſus, & deinde ab vniuerſo Iſra-

Iſraële, Jsboſeth ex humanis ſublato, honorifica rerum ab eo geſtarum commemoratione in Regem ſuper omnes tribus eſt receptus. *Venerunt enim vniuerſa tribus Iſraël ad David in Hebron dicentes: Ecce nos os tuum & caro tua ſumus. Sed heri & nudiustertius, cum eſſet Saul Rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſraël. Dixit autem Dominus ad te: Tu paſces populum meum in Iſraël & tu eris Dux ſuper Iſraël. Venerunt quoque & ſeniores in Iſraël ad Regem in Hebron, & percuſſit cum eis Rex David fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntq́ David in Regẽ ſuper Iſraël.* Talis Ionathas, qui in Iudæ fratris locum, qui in bello fortiter ceciderat, ſubrogatus eſt electione amicorum Iudæ, vt ſacra Machabæorum narrat hiſtoria. *Et congregati ſunt,* inquit, *omnes amici Iuda, & dixerunt Ionatha. Ex quo frater tuus Iudas defunctus eſt, vir ſimilis illi non eſt, qui exeat contra inimicos, Bacchidem, & eos qui inimici ſunt gentis noſtræ. Nunc itaque te hodie eligimus eſſe pro nobis in Principem, & Ducem ad bellandum bellum noſtrum. Et ſuſcepit Ionathas tempore illo Principatum, & ſurrexit loco Iuda fratris ſui.* Talis etiam videtur fuiſſe S. Iob, de quo dicitur in libro Geneſeos, *Mortuus eſt autem Bela, & regnauit pro eo Iobab.* (is eſt Job iuxta veriorem ſententiam) *filius Zare de Boſra.* Accepit ergo regnum electione, non ſucceſſione, cum enim filius eſſet Zare, non tamen parentis ſui Zare, ſed Belæ Principatum dicitur obtinuiſſe. Tandem electione etiam regnum adepti ſunt Melchiſedech, & Adoniſedech Reges Ieruſalem, ſi vera eſt quorundam ſententia, qui ex nominis originatione, quod Regem aut Dominum iuſtitiæ ſignificat, ſuſpicantur non illud proprium Principum illorum nomen fuiſſe, ſed appellationem potius muneris alicuius publici, quod ſuſtinerent, quodque ſuffragatione circumiectorum Regum conſequerentur, inter quos etiam ius dicerent, liteſque componerent, ſi quando aliqua vt vſu venire ſolet, contentio extitiſſet. Quam ſententiam quod ad Melchiſedech attinet, probabiliorem facit, quod illum binominem, & eundem cum Sem filio Noe multi faciunt. Quod autem per-

2. Reg. 2. 4.
2. Reg. 5. 1.
1. Machab. 9. 28.
Geneſ. 36. 33.

pertinet ad Adoniſedech, ex illius in vicinos Reges Imperio id ſatis quod diximus videtur confici. Ita enim dicitur in Libro Ioſue. *Quæ cum audiſſet Adoniſedech Rex Ieruſalem, miſit ad Oham Regem Hebron, & ad Pharam Regem Ierimoth, ad Iaphia quoque Regem Lachis, & ad Dabir Regem Eglon, dicens. Ad me aſcendite, & ferte præſidium, vt expugnemus Gabaon.* Nec ſolum illi duo Reges, aut cæteri qui Ieroſolymis illis temporibus regnarunt, ſed alij etiam aliqui orientis populi, Principes, aut Reges ſibi electione optabāt, quippe qui Magis, hoc eſt, ſapientioribus, quoſque naturæ bonitas, & diligens ſtudium longiùs à vulgò, & plebe prouexerat, Imperij habenas credebant. Quam conſuetudinem fortaſsè reſpexit Ieremias, cum ait: *Quis non timebit te ô Rex gentium? tuum eſt enim decus, inter cunctos ſapientes terræ.* (quibus ſcilicet recepto more ad Regnum licet aſpirare) *& in vniuerſis regnis eorum nullus eſt ſimilis tui.* Sunt etiam (vt hoc obiter attingamus, quando de gentium conſuetudine in Regibus eligendis mentio incidit) qui putent Ægyptios Pharaones eligi ſolitos fuiſſe in Principes, capiuntque coniecturam, ex eo quod dixit Dominus. *Media nocte ingrediar in Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis, qui ſedet in ſolio eius,* &c. Cùm enim ipſe Rex Pharao tantæ calamitati ſuperſtes fuerit, colligunt eum primogenitum non fuiſſe, nec ſucceſſione, per quam Regnum in primogenitos traducebatur, cæpiſſe Principatum, ſed potiùs electione. Cæterùm argumentum hoc vt probabile forte ſit, certè non eſt neceſſarium, nam nec alij primogeniti videntur occiſi quàm ij, qui parentes viuentes haberent, vt filiorum chariſſimorum cædis dolor in parentes redundaret, eſſetque parentum ac nominatim Pharaonis ipſius pœna. Et vt concedamus ab Angelo etiam eos interfectos qui primogeniti fuiſſent, licet parentibus iam eſſent orbati, nulla tamen ratio nos affirmare cogit, electione potiùs quàm ſucceſſione ad regnum perueniſſe Pharaonem; cum nonnumquam accidat, vt primogenito abſ-

que

Ioſ. 10. 1. & 3

Ierem. 10. 7

Exod. 11. 5

abſque liberis extincto, ſucceſſionis iure capiat principatum frater demortui Principis, ſecundo loco in lucem editus. Porrò quemadmodum electione optimus quiſque ad regnum vocari poteſt, ita ſucceſſione frequenter ad Principis inſipientis, tardi, ſtupidi, aut etiam crudelibus, tyranniciſque moribus imbuti manus, habenæ Principatus deueniunt. Ideò Salomon ſe tam graui incommodo obnoxium animaduertens, parumque idoneum Regni ſucceſſorem ſe relicturum timens, *Rurſus,* inquit, *deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, quâ ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui habiturus heredem poſt me, quem ignoro vtrum ſapiens an ſtultus futurus ſit, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui, & ſolicitus fui, & eſt quidquam tam vanum? Vnde ceſſaui, renunciauitq; cor meum vltra laborare ſub ſole. Nam cum alius laboret in ſapientia, & doctrina, & ſolicitudine homini otioſo quæſita dimittit, & hoc ergo vanitas, & magnum malum.* Nec verò ſolùm ita accidere poſſe aliquando, ſed frequenter euenire vſus ipſe docuit, & prudentiæ magiſtra experientia. Quam longa fuerit ſeries Regũ Iuda, ex hiſtoria librorũ Regũ, & Paralipomenõ cognoſcere facili negotio quilibet poterit. Quam verò multi ſe integros ſeruauerint, & à Iuſtitiæ, orthodoxæque religionis tramite, veroque Dei cultu non declinauerint, Ioſiam laudans, docet Eccleſiaſticus his verbis: *Memoria Ioſiæ in compoſitionem odoris facta opus pigmentarii.* & paulò poſt additur. *Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam, omnes peccatum commiſerunt. Nam reliquerunt legem Altiſſimi reges Iuda, & contempſerunt timorem Dei. Dederunt enim regnum ſuum aliis, & gloriam ſuam alienigenæ genti* (quia nimirum vt ita fieret cõmeriti ſunt.) *incenderunt electam ſanctitatis ciuitatem,* &c. Tandem, vt concedamus eximio quodam Dei beneficio Principes Regni ſucceſſores optimam nactos eſſe indolem ad virtutem capeſſendam, planeque tales, quales eos votis noſtris, ſi daretur effingeremus; accidit nihilominus vt parentibus orbati, dum adhuc puerilem agunt ætatem, nec dum negotiis tractandis apti ſunt

Reſpu-

Eccl. 2.18.

Eccl. 49.1.

Reſpublica illud experiatur incommodum, de quo Sapiens: *Væ tibi terra cuius Rex puer eſt, & cuius Principes manè commedunt.* Et quamuis non deſint multi Regij curatores, Præfecti, Magiſtratus, Conſiliarij, rerumque gerendarum adminiſtri, illud tamen meritò timendum eſt, ne vel oſcitanter cuncta procurent, quippe mercenarij, non Paſtores, ; vel certè auaritiæ ſtudeant in omnem rei faciendæ occaſionem intenti, illud potiſſimum curantes, qua ratione filios aut propinquos locupletent, & honorum inſignibus augeant, poſthabita interim ea cura, quę potior eſſe debuiſſet boni nimirum communis, & publicæ vtilitatis, vt in eos quadret conqueſtio illa Ezechielis: *Væ paſtoribus Iſraël qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges a paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum, non ſanaſtis, quod confractum eſt, non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auctoritate imperabatis eis & cum potentia.* Hæc Ezechiel, quæ mirum quantum mercenariis quibuſdam Rerumpublicarum, & iudiciorum adminiſtris, cum Dei, hominumque timorem poſthabuerunt, ad vnguem conueniant.

Eccl 10.16

Ezech 34.2

Argumenta pro ſucceſſione, contra electionem.

3. Hactenus pro electione diſputatum eſt. Nunc ad ſucceſſionem veniamus, pro qua multa afferri poſſunt; Ac primò quidem nobilitas Patrum, & Auorum longa ſerie in clariſſimos, ac potentiſſimos Reges genus ſuum referentium, magnũ habet momentum ad ingenerandam in populis de Principe exiſtimationem, virtutis opinionem, maieſtatemque conciliandam; & quia ex Aquilis columbæ, ex Leonibus cerui, aut lepores non naſcuntur, expectationem quamdam excitant, vt quemadmodum Principis parentes, aui, maiores, politica prudentia, & bellica virtute floruerunt, ita qui ex illis prognati ſunt, & in Regno adminiſtrando ſucceſſerunt, earundem virtutum exhibeant actiones. Quare Salomon eos beatos prædicat, qui eiuſmodi nacti ſunt Principẽ,

cum

eum ait, *Beata terra cuius Rex nobilis eſt*. vel vt ex Hebræo verti poteſt, *filius candidorum*, vel *candidatorum*, quæ dicendi formula in idem recidit, eſtque periphraſis nobilium, quæ claræ illuſtriſque ſtirpis ſunt germina. Itaque Patricios appellat Iſaias *altitudinem populi terræ*, & vt eſt in Prouerbiorum libro: *Gloria filiorum Patres eorũ*. Ideò in Scripturis, qui egregium aliquod facinus perpetrarũt, quamquam propria virtute ſatis illuſtres videri poterãt, maiorum tamen enumeratione nobilitantur. Phinees ſacerdos, cum vidiſſet vnum de filiis Iſraël intraſſe ad meretricem Madianitidem, zelo legis animo incenſus, & efferueſcens, virum ſimul & mulierem pugione confodit. Cum factum hoc Scriptura commemorat, Phinees genus illuſtre non tacuit. *Quod cum vidiſſet*, inquit, *Phinees filius Eleazari, filius Aaron ſacerdotis, ſurrexit*. Mathathiæ etiam, cuius virtus in aſſerenda Iſraël tamen libertate nobilitata eſt, genus, & Patria recenſetur in Machabæorum libro, vt inde aliqua tanto viro accederet commendatio. *In diebus illis*, inquit, *ſurrexit Mathathias, filius Ioannis, filii Simeonis, ſacerdos ex filiis Ioarib, ab Ieruſalem, & conſedit in monte Modin*. Magnum ergo Principi decus accedit ex nobilitate, quæ ex maioribus exiſtit, magnum ad tractandum regnum adiumentum. Hoc autem ſpectatur in Principatus initiis. Illud enim eſt in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ ſint, & quietæ, ſed plerumque ſeditionum turbinibus obnoxiæ, cum is ferè contemnatur, qui à priuata perſona obrepſit ad Principatus inſignia, nec caret inuidia, qui ex æquali repentè cæteris omnibus tanto ſuperior factus eſt, quantum Regium faſtigium inter priuatos ciues eminet. Quod Saul tantis animi & corporis dotibus ornatus, tamque luculenta numinis voluntate ad regnum euocatus, vitare non potuit. Nam cum primùm populo acclamante Regni poſſeſſionem adiuit; *Filii Belial dixerunt, Num ſaluare nos poterit iſte? & deſpexerunt eum, & nõ attulerunt ei munera*. Et ſanctus Dauid canit in Pſalmo. *In circuitu impii ambulant, ſecundum altitudinem tuam multi-*

Eccl. 10. 18.

Iſa. 24. 4.

Prou. 17. 6.

Num. 25. 7.

1. Mach. 2. 1

1. Reg. 10. 27.

plicaſti filios hominum. Vel vt ex Hebræo verti poteſt. *Cum exaltati fuerint viliſſimi hominum*, vt ſenſus ſit. Cum
Pſalm. 11.9 ad Principatũ infimæ fortunæ homines, nullaq́; aut certè non adeò clarara maiorum commendatione illuſtres, euehuntur (quod in electione contingere poteſt) tunc in circuitu impij ambulant, id eſt, omnia facinoroſis & impiis hominibus infeſta ſunt, circuniectãq́; regionem per ſeditiones, perduelliones, popularesq́; tumultus obſident, certi tam obſcuro capiti obſequium non præſtare. Huc accedit omnium ferè gentium conſenſus, quarũ legibus ſancitum eſt, vſuque receptum, vt regni ſucceſſores non ſuffragiis in optimatium, aut populi comitiis eligantur, ſed filij parentibus, aut propinquis propinqui iure ſanguinis ſuccedant. Quæ etiam conſuetudo apud Hebræos obtinuit, apud quos parentum imperium traducebatur ad filios iure ſucceſſionis, vt Regum Iuda longam ſeriẽm conſideranti liquidò parebit. quamquam ad conſtituendos primos illos Reges, ſiue decem tribuum, ſiue Iuda, ſiue Iſraëlis vniuerſi, videtur populi acceſſiſſe ſuffragium, vel ad regnum conferendum, vt aliqui putant, vel ad Reges in adepti Regni poſſeſſionem mittendos. Nam primo Regum deſcribuntur comitia populi in Galgalis celebrata ad Saulem Regem conſtituen-
1. Reg. 11.14 dum, à Samuele conuocata. *Dixit autem Samuel ad populum: Venite vt eamus in Galgala, & innouemus ibi Regnũ. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino in Galgala.* Hanc autem populi electionem reſpiciens Samuel, cum eundem populum al-
1. Reg. 12.13 loqueretur, ait: *Nunc ergo praſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis.* Dauid etiam populi cõſpiratione, & electione Rex primò in Hebron electus eſt, deinde vt dicitur ſecundo
2. Reg. 5. 1. Regnm, venerunt vniuerſæ tribus Iſraël, ad Dauid in Hebron dicentes: *Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus, ſed & heri & nudiuſtertius cum eſſet Saul Rex ſuper nos, tu eras educens, & reducens Iſraël. Venerunt quoque ſeniores Iſraël ad Regem in Hebron, & percuſſit eum eis Dauid fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntq́ Dauid in Rege ſuper Iſraël.*

Isboſeth

Isboſeth etiam populi ſuffragiis electus eſt, vel certè vt Saulis filius in Regem receptus, populo tamen, vt videtur, ſuffragante. *Nam Abner filius Ner, Princeps exercitus Saul, tulit Isboſeth filium Saul, & circunduxit eum per caſtra, Regemq́; conſtituit.* Illa autẽ Isboſethi per caſtra circumductio ad captandas populi voluntates videtur inſtituta, vt cum poſtea in ſuffragia iuiſſent, Rex Isboſeth declararetur. Rurſus tribus duodecim ante ſciſſum ſub Roboamo imperium in Sichem congregatæ, ad Regem conſtituendum Roboamo ſuffragari renuerunt, quod tributa, quæ à Salomonis tempore pendebant, minuere noluiſſet. Quamquam autem in horum Regum inaugu- ratione aliquam habitam fuiſſe apparet populi rationẽ, illumq; admiſſum fuiſſe ad electionem faciendã, vel ſaltem calculo ſuo comprobandam, credibile tamẽ eſt procedente tempore, conſentiente populo, & de ſuo iure decedente, ita hoc ius in Reges fuiſſe translatum, vt eũ admitterent Regem, quem legitimæ ſucceſſionis iure ad Principatum veniſſe, ſibiq; Regem ſubſtituiſſe cõſtitiſſet. Hoc enim ius penes antiquos Hebræos obtinuit, vt integrum eſſet Regi quem maximè ipſe probaſſet, & aliis præferendum cenſuiſſet futurũ Regem deſignare, nulla Primogeniorum habita ratione; eo fortaſsè conſilio vt ſucceſſionis & electionis incommoda vitarentur, vtilitates verò quæ in vtriq; eſſent, accerſerẽtur. Hác ob causã expectabat Iſraël vniuerſus, quem ex multis filiis quos ſuſceperat Dauid, Regni faceret heredem. *Verumtamen Domine mi Rex*, ait Bethſabee ad Dauid, *in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, vt indices eis quis ſedere debeat in ſolio tuo Domine mi Rex poſt te.* Quod Dauidi licere, etiam ſenſit Nathan Propheta, nam ad Dauidem ingreſſus, ita eũ interrogat, *Domine mi Rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronũ meũ?* Quaſi dicat, ſi tuu eſt hoc decretũ, tuę vt par eſt volũtati acquieſcimus; alioqui caue ne alius aliquis temerè irrũpat in regni poſſeſſionẽ. Roboã etiã ex 28. filiis maſculis quos ex variis vxorib⁹, quas duxerat, ſuſcepit; *Conſtituit in capite Abiam filiũ Maacha,* ducem

2.Reg. 2.8.

4 Reg.12.

3.Reg.1.20.

Ibid.nu.24

ducem ſuper omnes fratres ſuos, ipſum enim Regem facere cogi-
2 Par. 11.22 *tabat, quia ſapientior fuit & potentior ſuper omnes filios eius.* Hæc autem parentum in eligendis filiis ad regnum poteſtas ſuis incommodis non caret, inprimiſque ſuſcitat inter fratres diſcordias, odiiſque fomentum miniſtrat, vnde poſtea alter frater alterius vitæ inſidias ſtruat, paretque perniciem, vt eius ad regnum ſpes poſſit intercipi. Exemplum habemus in Geneſi, nam *Iſraël diligebat*
Gen. 37.3. *Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, eo quod in ſenectute genuiſſet eum, fecitq; ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius, quod a Patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.* Adeò autem conceptum odium cępit incrementum, eoque proceſſit, vt fratrem ſuum in ſeruitutem tradere non dubitauerint, quamuis parentis ſui luctum mente præciperent, & quanto ſe crimine obſtringerent, non ignorarent. Multos genuerat filios Rex Dauid, nec magis vni, quàm alteri regnum debebatur. Futurum hoc erat Regis iudicium, vt dictum eſt. Hinc ſtatim Abſolonis extitit ambitio adeò violenta
2. Reg. 15.1. & impotens, vt non blanditiis tantum, & officiis Iſraelitas ſtuduerit demereri, ſed violato publicè per ſummã impudentiam parentis thoro, copiiſque contractis, ſancto Dauid vitæ periculum creare non dubitauerit. Huius exemplum ſecutus Adonias triſtem fratris ſui exi-
3. Reg. 1.5. tum non reformidans, *Eleuatus eſt, dicens: Ego regnabo,* nec deerant ex Regni Magnatibus, qui illi fauerent, nam
Ibid. nu. 7. *Sermo ei cum Ioab filio Sarniæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ,* adeò vt pro Dauidis ſucceſſore ſemel conſtituendo, non ſemel turbæ extiterint, regnum in contraria ſtudia diſtrahentes, & ad cædes etiam maximaque regni damna erumpentes. Præterea electioni ſucceſſio hoc etiam præſtat, quod qui ex abiecta fortuna, aut certè non adeò celſa in regale faſtigium recepti ſunt, ſuperbiam facilè, ac contumaciam, morumque aſperitatem induunt, neſcij ſecundas res moderatè ferre, ſeque à ſubditis, qui priſtinæ conditionis memores ſunt, ſperni metuentes. Vidit Salomon hanc morum

inæ-

inæqualitatem, cum ſcripſit in Prouerbiis; *Per tria mouetur terra, & quartum non poteſt ſuſtinere, per ſeruum cùm regnauerit, per ſtultum cum ſaturatus fuerit cibo, & per odioſam mulierem, cum in matrimonium fuerit aſſumpta, & per ancillam cum fuerit heres Dominæ ſuæ.* Et fortè Eccleſiaſticus eoſdem notat, cum ait: *Tres ſpecies odiuit anima mea, & aggrauor valdè animæ illorum.* primo autem loco *Pauperem ſuperbum* collocat, qui cum demiſsè de ſe ſentire, & loqui debeat, aut ſuæ paupertatis, qua premitur oblitus, aut ſtatus illius immemor, vnde paulò antè emerſerat, typho faſtidioſè tumidus, omnium in ſe odia, & inuidiam concitat. Adde ſucceſſionem hoc habere commodi, quod cum Reipubl. ſtatus perpetuus ſit, & ſtabilis; ſi parentibus filij ſubrogentur, ſtabilis etiam quodammodo perpetuuſque princeps aulam tenet, publiciſque negotiis præſidet, parenteque ex humanis ſublato, vix iactura ſentitur, nam vt ait Eccleſiaſticus: *Mortuus eſt Pater eius, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo, in obitu ſuo non eſt contriſtatus, nec confuſus eſt coram inimicis, reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Contra verò in electionibus crebræ mutationes Rempubl. perturbant, & in incolumitatis diſcrimen adducunt. Non eſt autem prætereundum quod dicitur; *Reliquit defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiã.* Nam & qui Regno alicui imminent, aut aliqua ratione infeſti ſunt, etſi ſenio confectum Regem ſciant, ac propterea negotiis gerendis imparem, non tamen quidquam mouere audent, propterea quod mox regnaturi Principis offenſionem reformidant, & amici, Magiſtratus, Præfecti, ſtrenuè regni commoda procurant, ſiue domi in ciuilibus negotiis, ſiue foris in militaribus expeditionibus. Nam extincto Rege nihilominus expectant à filio induſtriæ, fidelitatis, impenſique laboris mercedem ſibi reddẽdam. Omnes verò regni partes diligentius curantur ab eo, qui ſe ſtirpis ſuæ ſucceſſoribus imperium relicturum non ignorat, quã ab eo qui extra-

Prou. 30. 21
Eccl. 25. 3.
Eccl. 30. 4.

neum aliquem, ſibi fortaſſe ſuiſq; rebus infenſum, cum
Ecc. 2. mori contigerit, ſucceſſurum ſuſpicatur. *Nam cum alius,* inquit Eccleſiaſtes, *laboret in ſapientia & doctrina & ſolicitudine, homini otioſo quæſita dimittit, & hoc ergo vanitas, & magnum malum.* Aliud etiam reperio in electionibus incommodum, quod eorum qui paulò ante rerum potiebantur, miſerabilis quodammodo conditio eſſe videtur, ſi qui prius Regum filij primas in Republ. tenebant, in quos omnium oculi & ſtudia erant conuerſa, poſtea paſſim ſi non contemnantur, certè non magnifiant, & ab iis à quibus primùm fuerant culti prætereãtur, imperio ad alios, cũ faſcibus, & maieſtatis inſignibus translato. Itaq; Eccleſiaſticus cum Aaronis ornaméta commemoraſſet, illud tanquam egregium addidit priuilegium, quod non
Eccl. 45. 16. eſſet *Indutus illis alienigena aliquis, ſed tantum filii ipſius ſoli, & nepotes eius per omne tempus.* Et fieri etiam poſſit, vt de violandis legibus, & in ſua gente retinendo Principatu, quà iure, quà iniuria deliberent, qui illius ſemel compotes facti fuerint. Neque enim eſt omnium ea animi moderatio qua præditum fuiſſe ſcimus ſanctum virũ Moyſem, qui etiam propoſito Aaronis fratris exemplo, cui ſacerdotium ad filios & nepotes tranſiturum creditum erat, de filiis tamen ſuis ad Principatum vocandis, ſibiq; in ſummo Magiſtratu ſubrogandis nunquam egiſſe reperitur. Tandem qui electione venerunt ad Imperium, ſi veterem hiſtoriarum memoriam replicemus, nõ multò meliores, imò aliquando non paulò deteriores iis fuerunt, qui ſucceſſionis beneficio Reges facti ſunt, vt animum adiicienti, ex Scripturis etiam ſacris conſtare poterit. Præſtat ergo, me quidem iudice, electioni ſucceſſio. Quare Deo bonorum omnium largitori ſupplicare debent Principes, qui filios nondum ſuſceperunt, vt proles illis cõtingat Imperio digna, quam loco ſuo Reip. relinquant, non enim deſunt exempla in Scripturis diuinis principum virorum, quos paternæ, aut maternæ preces mundo, ſuiſque Rebuſpubl. pepererunt. Talis Samuel & Sampſon par illud Heroum, quorum alter omnis probitatis,

tatis, & ſapientiæ in iudicando; alter bellicæ fortitudinis egregium exemplar omnibus eſſe poteſt.

4. Quærat hic aliquis, quid ergo cauſæ eſt, quamobrem ſummus ſacrorum Princeps Pontifex Maximus nō ſucceſſione propagetur, ſed electione ad Pontificatum euehatur? Reſponderi poteſt multiplicem cauſam, cur ita fieri debuerit, afferri poſſe. Nam primò id ſuadet vetus figura Melchiſedechi Sacerdotis, iuxta cuius ordinē Chriſtus, & Chriſtiani ſacerdotes eſſe dicuntur. Is autem à D. Paulo deſcribitur eſſe. *Sine Patre, ſine matre, ſine genealogia,* vt nimirū hinc intelligeremus Sacerdotes Chriſtianos, nominatimq; ſummum Sacerdotum Antiſtitem, nō debere naſci, ſed fieri. Deinde ex Iſaiæ verbis hoc idem colligitur, cum de futuris olim in Eccleſia Sacerdotibus vaticinans ait, *Aſſumam ex iis Sacerdotes & Leuitas*, ſatis indicans, vt D. Hieron. annotauit, nō ex vna aliqua familia naſcituros, ſed ex omnibus gentibus quæ ad Eccleſiā confluxiſſent, eligendos, & aſſumendos eſſe. Tertiò idem probatur ex diſcrimine quod inter nouum, ac vetus teſtamentum intercedit. Nam quemadmodum vetus naturali generatione ex Iacob, ita nouū ſpirituali per Chriſtum regeneratione propagatum eſt: par ergo erat Aaronicum Sacerdotium carnale, mactandiſq; pecudibus occupatū, & intentū, carnali etiam generatione ad ſucceſſores tranſmitti: Eccleſiæ autem ſpirituale, & ſpirituali ac diuinæ hoſtiæ ſacrificandæ deſtinatum, electione potiùs quàm generatione ad Sacerdotium peruenire. Tandem in Sacerdotibus Eccleſiæ qui propter vitæ integritatem, & morum puritatem, quam tam ſanctum miniſterium exercentes profiteri par eſt, cęlibem vitam agunt, ſucceſſio locum habere non poteſt, ac proinde quod ſupereſt electione Pontifex, alijque Antiſtetes, & Sacerdotes quærendi ſunt.

Cur ſummi Pontifices eligantur.

Heb. 7. 3.

Iſa. 66. 21.

5. Rurſus autem quod ad electionem pertinet, alia dubitatio exiſtit: nam ſi alicubi Reipubl. magis arriſerit Principis electio quàm ſucceſſio, ſtatim vocari poteſt in dubium; vtrum præſtet Indigenas an peregrinos ad Re-

An peregrini ad regnū eligendi.

gnum promouere. Qua in re video Iſraelitis imperaſſe Dominum, vt ne alterius nationis Principem ſibi deligerent, ita enim legimus in Deuteronomio. *Cum ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaueriſq; in illa, & dixeris. Conſtituam*
Deut. 17. 14 *ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* Adeò non voluit Dominus aduenas, & peregrinos Regno Iſraelitico potiri, vt etiam eos excluſerit, qui cum eadem ſacra ſuſcepiſſent, & Hebræorum Religioni nomen dediſſent, Proſelyti appellabantur; hi enim fratrum nomine, aut filiorum Iſrael non
Matth. 23. quæſt. 90. cenſebantur, vt docet Abulenſis. Cur autem aduenæ
Et Ex. d. 11 repellerentur, ea potiſſimum ratio eſſe potuit, ne veri
quæſt. 58. Dei religio, quam puram, & incontaminatam ab omni errorum, & idololatriæ labe ſeruabant Hebræi, ab externis Regibus pollueretur, ritus enim exoticos vulgus ignarum facilè recipiſſet, Principis ſui imitatione ductũ, Deorumque profanam multitudinem, quæ à gentibus colebatur, inuexiſſet: Proſelyti verò reiiciebantur, nam hoc hominum genus non ita eſt in ſuſcepta fide conſtans, cum enim ab ineunte ætate aliis Religionibus imbuti fuerint, aliaſq; ſacrorum ceremonias diuturno tempore vſurpauerint, fit nonnunquam vt animus identidem cum quadam ad eadem propenſione & inclinatione referatur. Deinde vt ſint in ſuſcepto propoſito conſtantiſſimi, fieri tamen poteſt vt propinquos ſuos, quos naturali beneuolentia complectuntur, Principatus participes faciant, honeſtioribus quibuſque muneribus eis demandatis, qua in re vel eadem, vel paulò
1. Tim. 3. 6 minora incommoda ſentiret Reſpubl. ac ſi Rex ipſe alienæ Religionis cultor eſſet. Quare S. Paulus vetat Neophytum eligi in Epiſcopum, quamquam cum dicti ſui rationem affert, periculum potius priuatum Neophyti, quàm publicum Eccleſiæ timere videtur: *Ne in ſuperbiam*, inquit, *elatus in iudicium incidat Diaboli:* ſibi

ſibi enim facilè placeret, ſi cum vix è fonte baptiſmatis emerſiſſet, in Paſtoris ſolio conſtitueretur; Eccleſiamq; cui præficeretur, præ ſe deſpiceret, quaſi illius opera indiguiſſet, nec ſine eo ſalua eſſe potuiſſet. Tandē ita Dominum in Deuteronomio mandaſſe crediderim, quia Regali poteſtate, quæ præcipuus eſt honoris gradus in Republica populum ſuum quem elegerat à principio, malebat ornare, quàm extraneos; cum præſertim hoc plurimum valeret ad mutuam beneuolentiā inter Principem, & ſubiectos populos alendam, & augendam. Affectabat Abimelech Sichimitarum imperium, ſubmiſſiſque ſuffragatoribus ſuis, hoc præſertim argumento conabatur ſibi populares ſuos adiungere, quod ſanguinis coniunctione illos attingeret, ac proinde potiùs ſe eligere deberent, quàm quemuis alium de filijs Ierobaal. *Abiit autem, Abimelech,* inquit ſcriptura, *filius Ierobaal in Sichem, ad fratres matris ſuæ, & locutus eſt ad os, & ad omnem cognationem domus Patris & matris ſuæ, dicens. Loquimini ad omnes viros Sichem. Quid vobis eſt melius vt dominentur veſtri Septuaginta viri, omnes filii Ierobaal, an vt dominetur vir? Simulque conſiderate quod os veſtrum, & caro veſtra ſum. Locutique ſunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuerſos ſermones iſtos, & inclinauerunt cor eorum poſt Abimelech, dicentes, frater noſter eſt.* Iud. 9. 2. Seposuerat ſibi Dominus Iſraelitarum populum quem *Vineam ſuam electam,* quodam loco apud Prophetam, appellauit. Huic vineæ vt melius proſpectum eſſet per Oſeam pollicetur: *Et dabo ei vinitores ex eodem loco.* Apud quem Prophetam etiam legimus, *Dies multos ſedebunt filii Iſrael* (id eſt mœſti erunt, & dolentes, ſeſſio enim dolentis habitus eſt) *ſine Rege, ſine Principe*, ſed Chaldæa paraphraſis locum aptè ad id quod intendimus probandum, explicat. *Abſque Rege,* inquit, *de domo Dauid.* Et Iſaias populi ſui calamitatem deplorans; *Regionem,* inquit, *veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili*, quod malum deprecatur Dauid in Pſalmis, cum ait. *Erue me de manu filiorum alienorum,*

Iere. 2. 21. Oſee. 2. 15. Oſee. 3. 4. Iſa. 1. 7.

Pſal. 143. 7. Pſal 53. 5. & alibi: *Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me.* Et Ieremias nuntium, quo omnium animi mœſtitia contracti ſunt, commemorans: *Ecce*, inquit, *auditum eſt in Ieruſalem, cuſtodes venire de terra longinqua.* Cui contrarium, & Iere 4. 16. lætitia perfundens eos ad quorum aures accidiſſet, eſt Ioel. 3. 17. apud Ioel, cum ait: *Erit Ieruſalem ſancta, & non tranſibunt alieni* (Chaldæus extranei) *per eam amplius, & erit in die illa, ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum.* quę allegoria florentem ciuitatis ſtatum exhibet, quē ſua benignitate pollicebatur Deus populo ſuo. His verò allatis ex Scriptura teſtimonijs illud cōficitur. Extrema mala, & totius Reipubl. euerſionem illis impendere Rebuſp. quibus Principes alieni dominantur, idolis cultum diuinum impēdentes, aut de orthodoxa fide malè ſentientes. Nam de his Pſaltes Prophetæque loquuntur. Hos enim cum parum Deo fidi ſint, procliue eſt credere in ſeruandis fœderibus, ac conuentis, quæ cum ſubditis ſuis pepigerūt, nihilo magis fideles fore, cumque Deum non reuereantur, nec hominum offenſionem reformident, grauiſſima Reipubl. incommoda allaturos. Quod ſi contingat alterius nationis Reges, aut voluntaria deditione populos aliquos in ſuam recepiſſe fidem, & tutelam; aut iuſto bello ſubegiſſe: ſi veri Dei cultores ſint, & puram ſeruent, & incorruptam fidei integritatem, eximij cuiuſdam diuinitus accepti beneficij loco numerari debet, ſub huiuſmodi Principis imperio æuum agere, qui non fortunarum modò, & vitæ, ſed etiam probatorum morum, & dogmatum cuſtos ſit, & vindex; quo protegente Remp. nec luporum rabies ouiculas Chriſti lacerare, nec hæreſum vulgata contagio, Paſtoribus in pace excubantibus, gregem corripere, aut corrumpere poſſit.

(:)

Regna

Regna, quæ ſucceſſione ineuntur, Primogenitis deberi.

CAPVT VII.

Dictum eſt ſuperiori capite de Electione, & Succeſſione, ſtatuimuſque hanc illi præſtare, ex hoc alia exiſtit dubitatio, cui potiſsimùm ex filijs debeatur Regnum, ſi contigerit Principem decedentem multiplicem ſobolem ſibi ſuperſtitem relinquere.

1. Huic autem quæſtioni reſpondendum cenſeo Primogenito principatum deberi, quod vſus gentiũ, ratioque confirmat. Atque, vt de vſu dicere incipiamus, reperio apud antiquos Hebræos Primogenitos ſemper, in honore habitos, melioremque eorum fuiſſe conditionem, quàm cæterorum fratrum: quare Deuteronomij lege cautum erat, vt parentes primogenitos filios largiori hereditatis portione donarent, nec quidquam odio darent, vel amori; ſed lex iſta perpetuo ſancta eſſet, & firma. *Si habuerit*, inquit, *homo vxores duas, vnam dilectã, & alteram odioſam, genuerítque ex ea liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitq; de his quæ habuerit cuncta duplicia, iſte enim eſt principium liberorum eius, & huic debentur primogenita.* Porrò vt in herciſcunda hereditate præferebantur primogeniti reliquis fratribus, ita in optione loci tribuebatur honeſtior, cuiuſmodi eſt, qui eſt ad dexterã. Ideò Ioſeph cũ ad dexterã parẽtis ſui Iacob Manaſſem Primogenitũ ſtatuiſſet, ad ſiniſtram verò Ephraim iſq; decuſſatis brachiis dexteram impoſuiſſet Ephraim, Manaſsi verò ſiniſtrã, cum latens myſterium non aſſequeretur, conatus eſt Patris dexteram transferre in caput Primogeniti. *Videns enim Ioſeph quod poſuiſſet Pater ſuus dexteram manũm ſuper*

Ita vſum gentium obtinuiſſe.

Deut. 21. 15.

Gen. 48. 17.

caput Ephraim, grauiter accepit, & apprehenſam manum Patris, leuare conatus eſt de capite Ephraim, & transferre ſuper caput Manaſſe, dixitque ad Patrem; Non ita conuenit Pater, quia hic eſt primogenitus, pone dexteram tuam ſuper caput eius. Propter eamdem loci dignitatem Chriſtus Dominus, qui *Primogenitus eſt in multis fratribus*; *conſtitutus eſt ad dexteram Patris in cæleſtibus.* Rurſuſque quicumq; diuino beneficio cæleſtis regni participes erunt, dexterã tenebunt in extremi Iudicij die: Dominus enim quas oues in beatas illas cæli caulas erit inducturus, à dextris ſtatuet, ipſo dicente: *Statuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.* Nec loci tantum dignioris prærogatiua tribuebatur Primogenitis, ſed cultu etiam honeſtiore, & pulchriore amiciebantur: ſunt enim qui putent veſtes illas, quibus Rebecca filium ſuum Iacob induit, cum ad Patrem Iſaac, Eſau ſupplantaturus, & benedictionem percepturus, ingreſſus eſt, fuiſſe Eſau quà Primogenitus erat, atque adeò fuiſſe veſtes Sacerdotales, quibus ille inter ſacrificandum vteretur. Putant enim Primogenitos in legis naturalis ſtatu fuiſſe Sacerdotes, quod verũ ſit an ſecus, non diſputo. Quod verò ad Principatum attinet, illum etiam illius æui conſuetudo, & eorum quæ ſecuta ſunt, ſæculorum vſus, primogenitis attribuit. Quare bonus ille ſenex Iſaac dierum plenus, benedicens filio ſuo Iacob, de quo paulò ante dicebamus, qui non quidem ætate, ſed diuinæ decreto voluntatis pro maiore, & primogenito habendus erat, *Seruiant*, inquit, *tibi populi, & adorent te tribus, eſto Dominus fratrũ tuorum, & incuruentur ante te filii matris tuæ*; & Paralipomenon lib. 2. narratur factum Ioſaphat Regis Iuda, qui cum multos filios procreaſſet, Principem tamen conſtituit natu grandiorem, cæteris enim *dedit Pater ſuus multa munera argenti, & auri, & penſitationes, cum ciuitatibus munitiſſimis in Iuda. Regnum autem tradidit Iorã, eo quod eſſet Primogenitus.* Similis elicitur probatio ex diſſimilis facti narratione, quæ habetur in Regum hiſtoria. *Quod cum vidiſſet*, inquit, *Rex Moab*, præualuiſſe ſcilicet

Rom. 8. 29. Eph. 1. 20.

Matt. 25. 33. D. Hieronymus in epiſt. ad Oceanum & in cap. 49. Geneſ. & alij.

Gen. 27. 29.

2. Paral. 21. 3.

hoſtes

hoſtes, *tulit ſecum ſeptingentos viros educentes gladios, & irruperunt ad Regem Edom, & non potuerunt. Arripienſque filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum.* Ex his autem ad rem noſtram explicari poteſt D. Paulus, qui virũ mulieri præeſſe vult quodam quaſi iure Primigeniorum, ita enim ſcribit ad Timotheum; *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.* Cur autem dominari in virum non permittat, ſubijcit rationem. *Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua,* quaſi diceret, hoc illi deberi, quod priùs in hanc lucem editus, Primogenituræ iura conſecutus eſſet. Hinc ſanctus Dauid Deum alloquẽtem Chriſtum Dominum inducens, quem, vtpote primogenitum à dextris ſuis ſedere iubet (*Sede a dextris meis*) *Tecum Principium,* inquit, vel *tecum Principatus,* Græcè enim eſt ἀρχὴ, quod vtrumque ſignificat, quæ gemina eiuſdem vocis ſignificatio id quod volumus quodammodo probat, quaſi eidem debeatur Principatus, qui, vtpote Primogenitus, eſt etiam naſcendi principiũ. Satis ergo ex his conſtat, Primogenitis potius, quàm cæteris minoribus fratribus Imperium tradi conſueuiſſe, ſed cur ita fiat, rationes aliquas ſubijciamus.

4. Reg. 3.26

1. Tim. 2. 13

Pſal. 109. 3.

2. Ac prima quidem ſit amoris vis vehementior, quo parentes filios ſuos, quos primo loco ſuſceperunt, complectuntur. Inceſtauerat Amnon ſororẽ ſuam Thamar, idque per vim: eam iniuriam Abſalon, Thamaris frater moleſtiſſimè tulerat. Dauidi etiam vtriuſque parenti indignum facinus viſum fuerat, de eo tamen ita legimus in Reg. hiſtoria. *Cum autem audiſſet Rex Dauid verba hæc, contriſtatus eſt valde & noluit contriſtare ſpiritum Amnon filii ſui, quoniam diligebat eum, quia Primogenitus erat ei.* Itaque tantum ſcelus inultum tranſmiſit, quamquam non impunè abijt Amnon, eſt enim à fratre in vindictam iniuria trucidatus, quæ cædes cum ad Parentis aures perlata eſt, eius animum mirum quantum perculit! *Nam ſurrexit Rex & ſcidit veſtimenta ſua, & cecidit ſuper terram, & omnes ſerui illius qui aſſiſtebant ei, ſciderunt veſtimenta*

Ita factum propter amorem, quo Parentes primogenitos filios proſequuntur.

2. Reg. 13 21

Ibid. n 31.

menta ſua. Significationibus hiſce mœroris oſtendens quam grauiter ferret cædem Amnonis Primogeniti, quod etiam Abſalonis proſcriptio ad multum tempus, planè confirmat. Huius etiam amoris vehementiam ex dolore quem parit, ſi primogenitus moriatur, expreſſit
Zach.12.10 Zacharias illis verbis. *Et plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitũ, & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte Primogeniti.* quod Ægyptij experti ſunt, nam cum ad frequentes plagas, quibus illos cædebat Dominus, callum obduxiſſent grauiore percuſſione, hoc eſt, primogenitorum clade excitati ſunt, vt doloris ſenſu, acerbiore cõmoti tandem populum Dei permitterent capeſſere iter in deſertum, iuxta decretũ Domini, nec amplius ſe æquis illorum poſtulatis opponerent. Moyſes ergo minas intentans, & mala quæ erant experturi prædicens, denun-
Exod.11.4. tiabat. *Hæc dicit Dominus: Media nocte ingrediar in Ægyptũ, & morietur omne Primogenitum in terra Ægyptiorum, à Primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio eius, vſque ad primogenitum ancillæ, quæ eſt ad molam, & omnia primogenita iumentorum.* Et quidem Pharao minis commotus nõ eſt, vt populum miſſum faceret, ſed cum tandem Primogenitum ſuum percutientis Angeli mucrone proſtratũ vidiſſet, ſuo malo doctus, Diuinæ ceſſit potentiæ, & Iſraë-
Exod.4.22 litis abeundi fecit poteſtatem, quiq; Iſraëli, Dei *Primo-*
Eccl.30.14. *genito* (ſic enim beneuolentiæ cauſa appellatur in Scripturis) reſtitit, ne quo vocabatur, iter poſſet intendere, Primogeniti ſui morte, & ingenti populi, iumentorumque ſtrage cognouit, quàm ſint infirmæ vires humanæ, ſi cum Diuina potentia componantur. Quærenti autem rationem, cur parentes tanto amore primogenitos filios proſequantur, ea reddi poteſt, vel quod diuturniore tempore confirmata beneuolentia etiam maior euadat quotidianis auctibus, vel quod multùm ea amemus, quæ magno labore nobis comparauimus; Primogenitorum verò partus matri laborioſior eſt, maiorisque periculi quàm cæterorum filiorum, & vtrique parenti plures affert moleſtias, curas, & ſolicitudines dum educantur,
cum

cum primogeniti ſint etiam aliquo temporis ſpatio vnigeniti, ac proinde vnica parentum cura, orbitatiſque ſolatium quam parentes maximè timent, & refugiunt. Eaque cauſa eſt, cur in ſcripturis Primogeniti appellentur primitiæ laborum parentum ſuorum, v[illegible]um dicitur in Pſalmo: *Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.* & in Geneſi. *Ruben Primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei.* Pſal.77 56. Gen.49.3.

3. Sed ne cæca quadam animi propenſione, cuiuſmodi amor eſt, credamus homines ductos fuiſſe, cum Primogenitos paterni Principatus heredes conſtituerunt, facti huius probabilis ratio duplex afferri poteſt. Prima eſt, quod maior quædam excellentia in illis eluceat, & in ſuo genere, quæcumque primogenita ſunt, eadem etiam perfectiora, & abſolutiora eſſe videantur, ideò dicitur de Abelis ſacrificio: *Abel quoq; obtulit de Primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum.* Studuit autem Abel ea Domino offerre, quæ ſelectiora eſſent, & meliora, vnde commeritus eſt, vt *Reſpiceret Dominus ad Abel, & ad munera eius.* Hinc Moyſes Ioſeph benedicens ait, *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius.* Et Dominus iuſſit Primogenita omnia animalium, & frugum primitias ſibi offerri, ac ſanctificari. Imò inter res alioqui malas, & auerſantas, illa dicitur primogenita, quæ peior, truculentior, feralior. Sic apud Job. Baldad Suhites, diris neſcio quē deuouens, & grauiſsima quæque mala imprecans ait; *Deuoret pulchritudinem cutis illius, conſumat brachia illius primogenita mors,* funeſtiſsima ſcilicet, quæ meritò inter luctuoſas mortes obtinere poſsit principatum. Altera ratio eſt, quod Primogeniti ætatis prolixioris beneficio pluribus experimentis edocti, ſolidiorem prudentiam collegiſſe credantur. Idcirco Sapientia, quæ *Gyrum cæli circuiuit ſola, & profundum Abyſſi penetrauit, in fluctibus maris ambulauit, & in omni terra ſtetit, & in omni populo, & in omni gente primatum habuit,* Primogenitam eſſe gloriatur, cum ait; *Ego ex ore Altiſsimi prodiui,* *Idem probatur ex maiori Primogenitorum excellentia.* Gen.4.4. Ibid. Deut.33.17. Exod.13.2. Exod.34.26. Job.18.13. Eccl.24.8. Ibid.v.5.

Primo-

ducem ſuper omnes fratres ſuos, ipſum enim Regem facere cogi-
2 Par. 11.22 *tabat, quia ſapientior fuit & potentior ſuper omnes filios eius.* Hæc autem parentum in eligendis filiis ad regnum poteſtas ſuis incommodis non caret, inprimiſque ſulcitat inter fratres diſcordias, odiiſque fomentum miniſtrat, vnde poſtea alter frater alterius vitæ inſidias ſtruat, paretque perniciem, vt eius ad regnum ſpes poſſit intercipi. Exemplum habemus in Geneſi, nam *Iſraël diligebat*
Gen. 37.3. *Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, eo quod in ſenectute genuiſſet eum, fecitq; ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius, quod à Patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.* Adeò autem conceptum odium cępit incrementum, eoque proceſſit, vt fratrem ſuum in ſeruitutem tradere non dubitauerint, quamuis parentis ſui luctum mente præciperent, & quanto ſe crimine obſtringerent, non ignorarent. Multos genuerat filios Rex Dauid, nec magis vni, quàm alteri regnum debebatur. Futurum hoc erat Regis iudicium, vt dictum eſt. Hinc ſtatim Abſolonis extitit ambitio adeò violenta
2. Reg. 15.1. & impotens, vt non blanditiis tantum, & officiis Iſraelitas ſtuduerit demereri, ſed violato publicè per ſummã impudentiam parentis thoro, copiiſque contractis, ſancto Dauid vitæ periculum creare non dubitauerit. Huius exemplum ſecutus Adonias triſtem fratris ſui exi-
3. Reg. 1. 5. tum non reformidans, *Eleuatus eſt, dicens: Ego regnabo.* nec deerant ex Regni Magnatibus, qui illi fauerent, nam
Ibid. nu. 7. *Sermo ei cum Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ,* adeò vt pro Dauidis ſucceſſore ſemel conſtituendo, non ſemel turbæ extiterint, regnum in contraria ſtudia diſtrahentes, & ad cædes etiam maximaque regni damna erumpentes. Præterea electioni ſucceſſio hoc etiam præſtat, quod qui ex abiecta fortuna, aut certè non adeò celſa in regale faſtigium recepti ſunt, ſuperbiam facilè, ac contumaciam, morumque aſperitatem induunt, neſcij ſecundas res moderatè ferre, ſeque à ſubditis, qui priſtinæ conditionis memores ſunt, ſperni metuentes. Vidit Salomon hanc morum

inæ-

æqualitatem, cum ſcripſit in Prouerbiis; *Per tria moue-*
r terra, & quartum non poteſt ſuſtinere, per ſeruum cùm re- Prou. 30. 21
auerit, per ſtultum cum ſaturatus fuerit cibo, & per odio-
n mulierem, cum in matrimonium fuerit aſſumpta, & per
cillam cum fuerit heres Dominæ ſuæ. Et fortè Eccleſiaſti-
s eoſdem notat, cum ait: *Tres ſpecies odiuit anima* Eccl. 25. 3.
a, & aggrauor valdè animæ illorum. primo autem loco
uperem ſuperbum collocat, qui cum demiſsè de ſe ſen-
e, & loqui debeat, aut ſuæ paupertatis, qua premitur
litus, aut ſtatus illius immemor, vnde paulò antè e-
erſerat, typho faſtidiosè tumidus, omnium in ſe odia,
inuidiam concitat. Adde ſucceſſionem hoc habere
mmodi, quod cum Reipubl. ſtatus perpetuus ſit, & ſta-
is; ſi parentibus filij ſubrogentur, ſtabilis etiam quo-
mmodo perpetuuſque princeps aulam tenet, publiciſ-
e negotiis præſidet, parenteque ex humanis ſublato,
iactura ſentitur, nam vt ait Eccleſiaſticus: *Mortuus eſt*
ter eius, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim reliquit ſi- Eccl. 30. 4.
poſt ſe. In vita ſua vidit, & lætatus eſt in illo, in obitu ſuo
i eſt contriſtatus, nec confuſus eſt coram inimicis, reliquit e-
n defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem
tiam. Contra verò in electionibus crebræ mutatio-
s Rempubl. perturbant, & in incolumitatis diſcrimen
ducunt. Non eſt autem prætereundum quod dicitur;
liquit defenſorem domus contra inimicos, & amicis redden-
n gratiã. Nam & qui Regno alicui imminent, aut ali-
a ratione infeſti ſunt, etſi ſenio confectum Regem ſci-
t, ac propterea negotiis gerendis imparem, non tamen
iidquam mouere audent, propterea quòd mox regna-
ri Principis offenſionem reformidant, & amici, Ma-
ſtratus, Præfecti, ſtrenuè regni commoda procurant,
ie domi in ciuilibus negotiis, ſiue foris in militaribus
peditionibus. Nam extincto Rege nihilominus expe-
ant à filio induſtriæ, fidelitatis, impenſique laboris
ercedem ſibi reddẽdam. Omnes verò regni partes di-
gentius curantur ab eo, qui ſe ſtirpis ſuæ ſucceſſoribus
nperium relicturum non ignorat, quã ab eo qui extra-

neum aliquem,ſibi fortaſſe ſuiſq; rebus infenſum, cum
Eccl. 2. mori contigerit,ſucceſſurum ſuſpicatur. *Nam cum alius*, inquit Eccleſiaſtes,*labor et in ſapientia & doctrina & ſolicitudine,homini otioſo quaſita dimittit, & hoc ergo vanitas, & magnum malum.* Aliud etiam reperio in electionibus incommodum, quod eorum qui paulò ante rerum potiebantur, miſerabilis quodammodo conditio eſſe videtur, ſi qui prius Regum filij primas in Republ. tenebant, in quos omnium oculi & ſtudia erant conuerſa,poſtea paſſim ſi non contemnantur,certè non magnificant, & ab iis à quibus primùm fuerant culti prætereâtur, imperio ad alios,cũ faſcibus,& maieſtatis inſignibus translato.Itaq; Eccleſiaſticus cum Aaronis ornaměta commemoraſſet, illud tanquam egregium addidit priuilegium,quod non
Eccl. 45.16. eſſet *Indutus illis alienigena aliquis, ſed tantum filii ipſius ſoli, & nepotes eius per omne tempus.* Et fieri etiam poſſit,vt de violandis legibus, & in ſua gente retinendo Principatu, quà iure,quà iniuria deliberent,qui illius ſemel compotes facti fuerint.Neque enim eſt omnium ea animi moderatio qua præditum fuiſſe ſcimus ſanctum virũ Moyſem, qui etiam propoſito Aaronis fratris exemplo, cui ſacerdotium ad filios & nepotes tranſiturum creditum erat,de filiis tamen ſuis ad Principatum vocandis, ſibiq; in ſummo Magiſtratu ſubrogandis nunquam egiſſe reperitur. Tandem qui electione venerunt ad Imperium, ſi veterem hiſtoriarum memoriam replicemus,nõ multò meliores,imò aliquando non paulò deteriores iis fuerunt,qui ſucceſſionis beneficio Reges facti ſunt, vt animum adiicienti,ex Scripturis etiam ſacris conſtare poterit.Præſtat ergo,me quidem iudice, electioni ſucceſſio. Quare Deo bonorum omnium largitori ſupplicare debent Principes,qui filios nondum ſuſceperunt, vt proles illis cõtingat Imperio digna, quam loco ſuo Reip. relinquant,non enim deſunt exempla in Scripturis diuinis principum virorum,quos paternæ, aut maternæ preces mundo,ſuiſque Rebuſpubl.pepererunt.Talis Samuel& Sampſon par illud Heroum, quorum alter omnis probi-
tatis,

tis, & ſapientiæ in iudicando; alter bellicæ fortitudinis egregium exemplar omnibus eſſe poteſt.

Quærat hic aliquis, quid ergo cauſæ eſt, quamobrem ſummus ſacrorum Princeps Pontifex Maximus nõ ſucceſſione propagetur, ſed electione ad Pontificatum euehatur? Reſponderi poteſt multiplicem cauſam, cur ita fieri debuerit, afferri poſſe. Nam primò id ſuadet vetus figura Melchiſedechi Sacerdotis, iuxta cuius ordinẽ Chriſtus, & Chriſtiani ſacerdotes eſſe dicuntur. Is autem à D. Paulo deſcribitur eſſe. *Sine Patre, ſine matre, ſine genealogia,* vt nimirũ hinc intelligeremus Sacerdotes Chriſtianos, nominatimq; ſummum Sacerdotum Antiſtitem, nõ debere naſci, ſed fieri. Deinde ex Iſaiæ verbis hoc idem colligitur, cum de futuris olim in Eccleſia Sacerdotibus vaticinans ait, *Aſſumam ex iis Sacerdotes & Leuitas,* ſatis indicans, vt D. Hieron. annotauit, nõ ex vna aliqua familia naſcituros, ſed ex omnibus gentibus quæ ad Eccleſiã confluxiſſent, eligendos, & aſſumendos eſſe. Tertiò idem probatur ex diſcrimine quod inter nouum, ac vetus teſtamentum intercedit. Nam quemadmodum vetus naturali generatione ex Iacob, ita nouũ ſpirituali per Chriſtum regeneratione propagatum eſt: par ergo erat Aaronicum Sacerdotium carnale, mactandiſq; pecudibus occupatũ, & intentũ, carnali etiam generatione ad ſucceſſores tranſmitti: Eccleſiæ autem ſpirituale, & ſpirituali ac diuinæ hoſtiæ ſacrificandæ deſtinatum, electione potiùs quàm generatione ad Sacerdotium peruenire. Tandem in Sacerdotibus Eccleſiæ qui propter vitæ integritatem, & morum puritatem, quam tam ſanctum miniſterium exercentes profiteri par eſt, cęlibem vitam agunt, ſucceſſio locum habere non poteſt, ac proinde quod ſupereſt electione Pontifex, alijque Antiſtetes, & Sacerdotes quærendi ſunt.

Cur ſummi Pontifices eligantur.

Heb. 7. 3.

Iſa. 66. 21.

5. Rurſus autem quod ad electionem pertinet, alia dubitatio exiſtit: nam ſi alicubi Reipubl. magis arriſerit Principis electio quàm ſucceſſio, ſtatim vocari poteſt in dubium; vtrum præſtet Indigenas, an peregrinos ad Re-

An peregrini ad regnũ eligendi.

gnum promouere. Qua in re video Iſraelitis imperaſſe Dominum, vt ne alterius nationis Principem ſibi deligerent, ita enim legimus in Deuteronomio. *Cum ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaueriſq; in illa, & dixeris. Conſtituam*

Deut. 17.14 *ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* Adeò non voluit Dominus aduenas, & peregrinos Regno Iſraelitico potiri, vt etiãm eos excluſerit, qui cum eadem ſacra ſuſcepiſſent, & Hebræorum Religioni nomen dediſſent, Proſelyti appellabantur; hi enim fratrum nomine, aut filiorum Jſrael non

Matth. 23. quæſt. 90. Et Ex d. 12 quæſt. 58.

cenſebantur, vt docet Abulenſis. Cur autem aduenæ repellerentur, ea potiſſimum ratio eſſe potuit, ne veri Dei religio, quam puram, & incontaminatam ab omni errorum, & idololatriæ labe ſeruabant Hebræi, ab externis Regibus pollueretur, ritus enim exoticos vulgus ignarum facilè recipiſſet, Principis ſui imitatione ductũ, Deorumque profanam multitudinem, quæ à gentibus colebatur, inuexiſſet: Proſelyti verò reiiciebantur, nam hoc hominum genus non ita eſt in ſuſcepta fide conſtans, cum enim ab ineunte ætate aliis Religionibus imbuti fuerint, aliaſq; ſacrorum ceremonias diuturno tempore vſurpauerint, fit nonnunquam vt animus identidem cum quadam ad eadem propenſione & inclinatione referatur. Deinde vt ſint in ſuſcepto propoſito conſtantiſſimi, fieri tamen poteſt vt propinquos ſuos, quos naturali beneuolentia complectuntur, Principatus participes faciant, honeſtioribus quibuſque muneribus eis demandatis, qua in re vel eadem, vel paulò

1. Tim. 3.6 minora incommoda ſentiret Reſpubl. ac ſi Rex ipſe alienæ Religionis cultor eſſet. Quare S. Paulus vetat Neophytum eligi in Epiſcopum, quamquam cum dicti ſui rationem affert, periculum potius priuatum Neophyti, quàm publicum Eccleſiæ timere videtur: *Ne in ſuperbiam*, inquit, *elatus in iudicium incidat Diaboli:*

ſibi

ſibi enim facilè placeret, ſi cum vix è fonte baptiſmatis emerſiſſet, in Paſtoris ſolio conſtitueretur; Eccleſiamq; cui præficeretur, præ ſe deſpiceret, quaſi illius opera indiguiſſet, nec ſine eo ſalua eſſe potuiſſet. Tandē ita Dominum in Deuteronomio mandaſſe crediderim, quia Regali poteſtate, quæ præcipuus eſt honoris gradus in Republica populum ſuum quem elegerat à principio, malebat ornare, quàm extraneos; cum præſertim hoc plurimum valeret ad mutuam beneuolentiā inter Principem, & ſubiectos populos alendam, & augendam. Affectabat Abimelech Sichimitarum imperium, ſubmiſſiſque ſuffragatoribus ſuis, hoc præſertim argumento conabatur ſibi populares ſuos adiungere, quod ſanguinis coniunctione illos attingeret, ac proinde potiùs ſe eligere deberent, quàm quemuis alium de filiis Ierobaal. *Abiit autem, Abimelech*, inquit ſcriptura, *filius Ierobaal in Sichem, ad fratres matris ſuæ, & locutus eſt ad eos, & ad omnem cognationem domus Patris & matris ſuæ, dicens. Loquimini ad omnes viros Sichem. Quid vobis eſt melius vt dominentur veſtri Septuaginta viri, omnes filii Ierobaal, an vt dominetur vir? Simulque conſiderate quod os veſtrum, & caro veſtra ſum. Locutique ſunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuerſos ſermones iſtos, & inclinauerunt cor eorum poſt Abimelech, dicentes, frater noſter eſt.* Iud. 9. 2. Seposuerat ſibi Dominus Iſraelitarum populum quem *Vineam ſuam electam*, quodam loco apud Prophetam, appellauit. Huic vineæ vt melius proſpectum eſſet per Oſeam pollicetur: *Et dabo ei vinitores ex eodem loco*. Apud quem Prophetam etiam legimus, *Dies multos ſedebunt filii Iſrael* (id eſt mœſti erunt, & dolentes, ſeſſio enim dolentis habitus eſt) *ſine Rege, ſine Principe*, ſed Chaldæa paraphraſis locum aptè ad id quod intendimus probandum, explicat. *Abſque Rege*, inquit, *de domo Dauid*. Et Iſaias populi ſui calamitatem deplorans; *Regionem*, inquit, *veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili*, quod malum deprecatur Dauid in Pſalmis, cum ait. *Erue me de manu filiorum alienorum*,

Iere. 2. 21. Oſee. 2. 15. Oſee. 3. 4. Iſa. 1. 7.

Pſal. 143. 7. Pſal 53. 5. & alibi: *Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me.* Et Ieremias nuntium, quo omnium animi mœſtitia contracti ſunt, commemorans: *Ecce*, inquit, *auditum eſt in Ieruſalem, cuſtodes venire de terra longinqua.* Cui contrarium, & Iere 4. 16. lætitia perfundens eos ad quorum aures accidiſſet, eſt Joel. 3. 17. apud Ioel, cum ait: *Erit Ieruſalem ſancta, & non tranſibunt alieni* (Chaldæus extranei) *per eam amplius, & erit in die illa, ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum.* quę allegoria florentem ciuitatis ſtatum exhibet, quē ſua benignitate pollicebatur Deus populo ſuo. His verò allatis ex Scriptura teſtimonijs illud cōficitur. Extrema mala, & totius Reipubl. euerſionem illis impendere Rebuſp. quibus Principes alieni dominantur, idolis cultum diuinum impēdentes, aut de orthodoxa fide malè ſentientes. Nam de his Pſaltes Prophetæque loquuntur. Hos enim cum parum Deo fidi ſint, procliue eſt credere in ſeruandis fœderibus, ac conuentis, quæ cum ſubditis ſuis pepigerūt, nihilo magis fideles fore, cumque Deum non reuereantur, nec hominum offenſionem reformident, grauiſſima Reipubl. incommoda allaturos. Quod ſi contingat alterius nationis Reges, aut voluntaria deditione populos aliquos in ſuam recepiſſe fidem, & tutelam; aut iuſto bello ſubegiſſe: ſi veri Dei cultores ſint, & puram ſeruent, & incorruptam fidei integritatem, eximij cuiuſdam diuinitus accepti beneficij loco numerari debet, ſub huiuſmodi Principis imperio æuum agere, qui non fortunarum modò, & vitæ, ſed etiam probatorum morum, & dogmatum cuſtos ſit, & vindex; quo protegente Remp. nec luporum rabies ouiculas Chriſti lacerare, nec hæreſum vulgata contagio, Paſtoribus in pace excubantibus, gregem corripere, aut corrumpere poſſit.

(:)

Regna, quæ ſucceſſione ineuntur, Primogenitis deberi.

CAPVT VII.

DIctum eſt ſuperiori capite de Electione, & Succeſſione, ſtatuimuſque hanc illi præſtare, ex hoc alia exiſtit dubitatio, cui potiſsimùm ex filijs debeatur Regnum, ſi contigerit Principem decedentem multiplicem ſobolem ſibi ſuperſtitem relinquere.

1. Huic autem quæſtioni reſpondendum cenſeo Primogenito principatum deberi, quod vſus gentiũ, ratioque confirmat. Atque, vt de vſu dicere incipiamus, reperio apud antiquos Hebræos Primogenitos ſemper, in honore habitos, melioremque eorum fuiſſe conditionem, quàm cæterorum fratrum: quare Deuteronomij lege cautum erat, vt parentes primogenitos filios largiori hereditatis portione donarent, nec quidquam odio darent, vel amori; ſed lex iſta perpetuo ſancta eſſet, & firma. *Si habuerit*, inquit, *homo vxores duas, vnam dilectã, & alteram odioſam, genuerıtque ex ea liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ, ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitq; de his quæ habuerit cuncta duplicia, iſte enim eſt principium liberorum eius, & huic debentur primogenita.* Porrò vt in herciſcunda hereditate præferebantur primogeniti reliquis fratribus, ita in optione loci tribuebatur honeſtior, cuiuſmodi eſt, qui eſt ad dexterã. Ideò Joſeph cũ ad dexterã parẽtis ſui Iacob Manaſſem Primogenitũ ſtatuiſſet, ad ſiniſtram verò Ephraim iſq; decuſſatis brachiis dexteram impoſuiſſet Ephraim, Manaſsi verò ſiniſtrã, cum latens myſterium non aſſequeretur, conatus eſt Patris dexteram transferre in caput Primogeniti. *Videns enim Ioſeph quod poſuiſſet Pater ſuus dexteram manum ſuper*

Ita vſum gentium obtinuiſſe.

Deut. 21. 15.

Gen. 48. 17.

caput

caput Ephraim, grauiter accepit, & apprehenſam manum Patris, leuare conatus eſt de capite Ephraim, & transferre ſuper caput Manaſſe, dixitque ad Patrem; Non ita conuenit Pater, quia hic eſt primogenitus, pone dexteram tuam ſuper caput eius. Propter eamdem loci dignitatem Chriſtus Dominus, qui *Primogenitus eſt in multis fratribus*; *conſtitutus eſt ad dexteram Patris in cæleſtibus.* Rurſuſque quicumq; diuino beneficio cæleſtis regni participes erunt, dexterã tenebunt in extremi Judicij die: Dominus enim quas oues in beatas illas cæli caulas erit inducturus, à dextris ſtatuet, ipſo dicente: *Statuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.* Nec loci tantum dignioris prærogatiua tribuebatur Primogenitis, ſed cultu etiam honeſtiore, & pulchriore amiciebantur: ſunt enim qui putent veſtes illas, quibus Rebecca filium ſuum Jacob induit, cum ad Patrem Jſaac, Eſau ſupplantaturus, & benedictionem præcepturus, ingreſſus eſt, fuiſſe Eſau quà Primogenitus erat, atque adeò fuiſſe veſtes Sacerdotales, quibus ille inter ſacrificandum vteretur. Putant enim Primogenitos in legis naturalis ſtatu fuiſſe Sacerdotes, quod verũ ſit an ſecus, non diſputo. Quod verò ad Principatum attinet, illum etiam illius æui conſuetudo, & eorum quæ ſecuta ſunt, ſæculorum vſus, primogenitis attribuit. Quare bonus ille ſenex Iſaac dierum plenus, benedicens filio ſuo Iacob, de quo paulò ante dicebamus, qui non quidem ætate, ſed diuinæ decreto voluntatis pro maiore, & primogenito habendus erat, *Seruiant,* inquit, *tibi populi, & adorent te tribus, eſto Dominus fratrũ tuorum, & incuruentur ante te filii matris tuæ*; & Paralipomenon lib. 2. narratur factum Ioſaphat Regis Iuda, qui cum multos filios procreaſſet, Principem tamen conſtituit natu grandiorem, cæteris enim *dedit Pater ſuus multa munera argenti, & auri, & penſitationes, cum ciuitatibus munitiſſimis in Iuda. Regnum autem tradidit Iorã, eo quod eſſet Primogenitus.* Similis elicitur probatio ex diſſimilis facti narratione, quæ habetur in Regum hiſtoria. *Quod cum vidiſſet,* inquit, *Rex Moab,* præualuiſſe ſcilicet hoſtes

Rom. 8. 29
Eph. 1. 20.
Matt. 25. 33.
D. Hieronymus in epiſt. ad Oceanum & Agrium & in cap. 49. Geneſ. & alij.
Gen. 27. 29
2. Paral. 21. 3

hoſtes, *tulit ſecum ſeptingentos viros educentes gladios, & irruperunt ad Regem Edom, & non potuerunt. Arripienſque filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum.* Ex his autem ad rem noſtram explicari poteſt D. Paulus, qui virũ mulieri præeſſe vult quodam quaſi iure Primigeniorum, ita enim ſcribit ad Timotheum; *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.* Cur autem dominari in virum non permittat, ſubijcit rationem. *Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua*, quaſi diceret, hoc illi deberi, quod priùs in hanc lucem editus, Primogenituræ iura conſecutus eſſet. Hinc ſanctus Dauid Deum alloquẽtem Chriſtum Dominum inducens, quem, vtpote primogenitum à dextris ſuis ſedere iubet (*Sede à dextris meis*) *Tecum Principium*, inquit, vel *tecum Principatus*, Græcè enim eſt ἀρχή, quod vtrumque ſignificat, quæ gemina eiuſdem vocis ſignificatio id quod volumus quodammodo probat, quaſi eidem debeatur Principatus, qui, vtpote Primogenitus, eſt etiam naſcendi principiũ. Satis ergo ex his conſtat, Primogenitis potius, quàm cæteris minoribus fratribus Imperium tradi conſueuiſſe, ſed cur ita fiat, rationes aliquas ſubijciamus.

4 Reg. 3. 26 | 1. Tim. 2. 13 | Pſal. 109. 3.

2. Ac prima quidem ſit amoris vis vehementior, quo parentes filios ſuos, quos primo loco ſuſceperunt, complectuntur. Inceſtauerat Amnon ſororẽ ſuam Thamar, idque per vim: eam iniuriam Abſalon, Thamaris frater moleſtiſſimè tulerat. Dauidi etiam vtriuſque parenti indignum facinus viſum fuerat, de eo tamen ita legimus in Reg. hiſtoria. *Cum autem audiſſet Rex Dauid verba hæc, contriſtatus eſt valde. & noluit contriſtare ſpiritum Amnon filii ſui, quoniam diligebat eum, quia Primogenitus erat ei.* Itaque tantum ſcelus inultum tranſmiſit, quamquam non impunè abiit Amnon, eſt enim à fratre in vindictam iniuria trucidatus, quæ cædes cum ad Parentis aures perlata eſt, eius animum mirum quantum perculit! *Nam ſurrexit Rex & ſcidit veſtimenta ſua, & cecidit ſuper terram, & omnes ſerui illius qui aſſiſtebant ei, ſciderunt veſtimenta*

Ita factum propter amorem, quo Parentes primogenitos filios proſequuntur. | 2. Reg. 13 21 | Ibid. n 31.

cum primogeniti ſint etiam aliquo temporis ſpatio vnigeniti, ac proinde vnica parentum cura, orbitatiſque ſolatium quam parentes maximè timent, & refugiunt. Eaque cauſa eſt, cur in ſcripturis Primogeniti appellentur primitiæ laborum parentum ſuorum, v[illegible]um dicitur in Pſalmo: *Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.* & in Geneſi. *Ruben Primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei.* Pſal.77 56. Gen.49.3.

3. Sed ne cæca quadam animi propenſione, cuiuſmodi amor eſt, credamus homines ductos fuiſſe, cum Primogenitos paterni Principatus heredes conſtituerunt, facti huius probabilis ratio duplex afferri poteſt. Prima eſt, quod maior quædam excellentia in illis eluceat, & in ſuo genere, quæcumque primogenita ſunt, eadem etiam perfectiora, & abſolutiora eſſe videantur, ideò dicitur de Abelis ſacrificio: *Abel quoq; obtulit de Primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum.* Studuit autem Abel ea Domino offerre, quæ ſelectiora eſſent, & meliora, vnde commeritus eſt, vt *Reſpiceret Dominus ad Abel, & ad munera eius.* Hinc Moyſes Ioſeph benedicens ait, *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius.* Et Dominus iuſſit Primogenita omnia animalium, & frugum primitias ſibi offerri, ac ſanctificari. Imò inter res alioqui malas, & auerſandas, illa dicitur primogenita, quæ peior, truculentior, feralior. Sic apud Job. Baldad Suhites, diris neſcio quē deuouens, & grauiſsima quæque mala imprecans ait; *Deuoret pulchritudinem cutis illius, conſumat brachia illius primogenita mors,* funeſtiſsima ſcilicet, quæ meritò inter luctuoſas mortes obtinere poſsit principatum. Altera ratio eſt, quod Primogeniti ætatis prolixioris beneficio pluribus experimentis edocti, ſolidiorem prudentiam collegiſſe credantur. Idcirco Sapientia, quæ *Gyrum cæli circuiuit ſola, & profundum Abyſsi penetrauit, in fluctibus maris ambulauit, & in omni terra ſtetit, & in omni populo, & in omni gente primatum habuit,* Primogenitam ſe eſſe gloriatur, cum ait; *Ego ex ore Altiſsimi prodiui, Primo-*

Idem probatur ex maiori Primogenitorum excellentia.

Gen.4.4. Ibid. Deut.33.17. Exod.13.2. Exod.34.26. Job.18.13. Eccl.24.8. Ibid.v.5.

Iob. 12. 12. *Primogenita ante omnem creaturam.* Et Iob, *In antiquis*, inquit, *eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia*; & eodem libro, Eliu ſe reliquos amicos reueritum fuiſſe teſtatur, quod cum eſſent natu grandiores, plus etiam ſapientiæ

Iob. 32. 6. illis ineſſe ſibi perſuaſiſſet, ait enim: *Iunior ſum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demiſſo capite veritus ſum vobis indicare meam ſententiam, ſperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret ſapientiam.* Et Eliphaz Themanites Iobi eleuãs prudentiam, ſuamque, & ſuorum commendans, eodem argumento vtitur

Iob. 15. 7. ab antiquitate, & experientia petito. *Nunquid*, ait, *primus homo tu natus es, & ante colles firmatus? Nunquid conſilium* Dei *audiſti, & inferior te erit omnis ſapientia? quid noſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus? & ſenes & antiqui ſunt in nobis, multò vetuſtiores quam Patres tui.*

Lib. primo in Iouin. Huc etiam Dominus reſpexit, ſi D. Hieronymo credimus, cum Petro potiùs ſeniori, quàm Ioanni, dilecto quidem, ſed iuniori dixit. *Paſce oues meas. At dices*, inquit

Ioan. 21. 17. D. Hieronymus; *Super Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur. Tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio, ſed cur non Ioannes electus eſt virgo? Ætati delatum eſt, quia Petrus ſenior erat.*

Cur ſecundo loco nati Primogenitis aliquando antelati. 4. Sed obijciat hic aliquis, ſi quæ de Primogenitis hactenus diſputata ſunt, ita ſe habent, vt diximus, quid eſt quod in ſcripturis ſanctis non rarò reperimus minores natu grandioribus eſſe prælatos, idque Dei ipſius iudicio, quem tamen in his iudicijs falli non poſſe certius eſt, quàm vt de eo dubitari poſſit? Dilexit enim Abel magis quàm Cain, Iſaac quàm Iſmael, Iacob quàm Eſau Phares quàm Zaram, Ephraim quàm Manaſſem, Iudam quàm Ruben, Dauid quàm fratres eius, Moyſem quàm Aaron. Sed hoc ipſum quod obijcitur, id quod nos de Primogenitorum prærogatiuis attulimus confirmat: quamuis enim Primogeniti alijs præſtarent, voluit tamen

men non ſemel Dominus minores maioribus anteferri, vt maiorum typhum, ſuperbiamque comprimeret, vtque intelligerēt homines verum illud eſſe quod D. Paulus teſtatur: *Infirma mūdi elegit Deus, vt confunderet fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret, vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius:* verumque eſſe appareat quod Dominus dixit, *Multi autem erunt primi nouiſsimi, & nouiſsimi primi.* Deinde præcipuum quoddam myſterium ea prælatione tegitur: ita enim factū eſt, vt intelligeremus Synagogam ex Iſraele collectam, de qua Eccleſiaſticus loquitur cum ait: *Miſerere plebi tuæ ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum, & Iſrael quem coæquaſti Primogenito tuo.* id eſt quem vt Primogenitum earum habuiſti; iam contentione Eccleſiæ ſecundas tuliſſe, illique fuiſſe poſtpoſitā.

1.Cor.1.27

Matth. 19. 30.

Eccl.36.14.

5. Ex his igitur quæ hactenus diximus, confici videtur, in Primogenitum debere tranſmitti Principatum ab eo qui multiplicem prolem maſculam ſuſcepit. Quod ſi filio parens ſuperſtes fuerit, in illius ius, & locum more gentium ſufficiendum eſſe fratrem qui ab illo proximus eſt, cæteroſq; deinceps, ſi natu grandiores contigerit adeò immatura morte ſubduci, vt nec filios procreare, nec ad Principatum venire potuerint. Sed quærat aliquis ſi fœminæ tantùm ex Principe naſcantur, quid ſit è Reipubl. re, an nimirum commodius putandum ſit eas Regni heredes eſſe, ita vt cum nuptæ procreauerint filios, his non paterni tantùm, ſed materni etiam principatus iura cedant, an ſatius ſit illas ab hoc de quo agimus ſucceſſionis iure ſubmouere? Et ſubmouendas quidem eſſe ratio videtur ſuadere; nam fœmina regni alicuius heres ſiquidem nubere recuſauerit, ac proinde nullam ſuſceperit prolem, Rempubl. in magnum turbarum diſcrimen adducit, potentiſſimo quoque imperio imminente, & inſidiante. Si verò nupſerit, aut peregrino Principi nubit, aut ciui, ſubditoque ſuo. Si peregrino, iam Regnum tranſit ad exteros, ciuibus frementibus, Principiſque ſuæ coniugium damnantibus, ne dicam peregrino pa-

An expediat fœmineam prolem Regni heredē eſſe.

tractandis, morum integritas, iuſtitiæ tenacitas, aliæque dotes animi, & corporis, vt quandoquidem hoc ſpectat electio, vt optimus eligatur, meritò euehi poſſit ad Principatum. Talis fuit Iephte, quem ſcriptura *filium mulieris meretricis* appellat, qui tamen prudenter & opportunè à Galaaditis electus eſt Princeps, cum bello Ammonitico premerentur. Si verò ad ſummum magiſtratum ſucceſſione veniatur, videndum erit quid Regni legibus ſanctionibuſque decretum ſit, nam vulgo concepti ferè vbilibet gentium arcentur ab Imperio, nec iniuria. Nam ſi licuit Abrahamo filios concubinarum, hoc eſt vxorum quæ legitimæ quidem erant, ſed ſecundariæ, & minori in pretio habitæ, ab omni hereditate excludere, datis tantum muneribus, auro videlicet, argento, veſtibus, pecoribus, quibus ſe ſuoſque alerent, omnium verò reliquorum bonorum ſuorum heredem dicere Jſaacum ex Sara primaria coniuge progenitum; multò magis licebit nothos ex vago concubitu ſuſceptos, patriorum bonorum aut Principatus exortes facere. Jllud tamen ſemper Parentibus curandum eſt, vt proli, quomodocumque ſuſcepta ſit, bona contingat educatio, eaque ſuppetant quæ ad vitam propagandam neceſſaria ſunt. Jn veteri Hebræorum Republ. è ſcortis nati, qui Mamzeres apud illos dicebantur, in Eccleſiam Dei venire non poterant, hoc eſt ad ſocietatem politicam, & iurium communionem, quibus alij gaudebant, non admittebantur. Putant aliqui eos in populo Dei hereditatis capaces non fuiſſe, alij à dignitatibus tantum publiciſque muneribus ſubmotos exiſtimant, ſicque interpretantur illud Deuteronomij: *Non ingredietur Mamzer in Eccleſiam Domini.* quo reſpexiſſe videri poſſit Sapiens cum ait, *Filii adulterorum in inconſummatione erunt*, Græcè τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα nam apud Græcos ἀτέλεστος quamquam alia ſignificat, accipitur etiam pro eo, qui ἐν τέλει non eſt, aut eſſe non poteſt, hoc eſt qui à publicis muneribus, & functionibus arcetur. Id autem fiebat in Hebræorum politia,

Iud. 11. 1.
Deut 23. 2.
Sap. 3. 16.

quia communi gentium omnium ſenſu huiuſmodi homines propter pudendos natales infamia notantur: quare cum Chriſtus Dominus Iudæis, qui Patre Abrahamo
Iob.8.41. gloriabantur, diceret; *Hoc Abraham non fecit*, quod ſcilicet vos facitis, adderetque: *Vos facitis opera Patris veſtri*, quaſi eos ſemen Abrahæ eſſe negaret, vt Origenes interpretatur, ac proinde opinione, aut errore illorum contumeliam impingeret; eos Nothos faciendo, commoti vociferebantur, *Nos ex fornicatione non ſumus nati.* Adde non infrequenter accidere, vt qui parentum ſcelere geniti ſunt, etiam parentum prauos mores ad quos ediſcẽdos plus æquo dociles ſumus, imitentur, & referant, cum præſertim eorum qui præ legitimis liberis non multum diliguntur à parentibus, ferè negligatur educatio, liberalique homine digna inſtitutione deſtituti, ad vitia capeſſenda fiant promores. *Quod ſi eſtis extra di-*
Hebr. 12.8. *ſciplinam*, inquit D. Paulus ad Hebræos ſcribens, *cuius participes facti ſumus omnes, ergo adulteri & non filii eſtis.* τὸ *Adulteri* Græcè eſt νόθοι, indicans eos qui ſunt huiuſmodi extra diſciplinam ferme eſſe, χωρὶς παιδείας, hoc eſt honeſtam & ingenuo homine dignam educationem minimè nanciſci. Non tamen propterea negauerim multos reperiri, qui cum nothi ſint, & vt S. Ioannes quodam loco
Io. 1. 13. eos appellat. *Nati ex voluntate carnis*, concupiſcentia ſcilicet carniſque voluptate, non autem amore prolis parentes ad concubitum incitãte, videri tamen poſſint nati *Ex voluntate viri*, hoc eſt ex legitimo iuſtoque congreſſu, cuiuſmodi ille eſt qui honeſtum finem ſpectat procreandæ ſobolis, qualem ſibi finem virum proponere æquum eſt: nam & virtutem colunt, & vtilem Reipubl. nauant operam, aut ſtudijs doctrinarum, aut amorum tractatione bellicaque virtute, vt ſupra de Iephte dictum eſt.

Quibus

Quibus diſciplinis, & magiſtris inſtituendi ſint ij, qui in ſpem Imperij educantur.

CAPVT VIII.

1 QVi educantur in ſpem Principatus, vt alios vitæ ſtatu antecellunt, ita inſtrumentis bene Rem-publ.gubernandi præſtare debent, eaque quantum licet ſibi comparare, tenerioris ætatis inſtitutione, vt cum adminiſtrationem Principatus capeſſere opus habuerint, earum doctrinarum fructibus vtantur, in quibus elaborauerint. Quamquam enim ſunt aliqui ipſius naturæ habitu ita formati ad virtutem, tantaque docilitate ingenij, vt accedente experientia rerum magiſtra, ad omne decus ipſi per ſe poſſint eniti; negari tamen non poteſt, doctrinam munus quoddam eſſe diuino beneficio hominibus datum, quo qui præditi ſunt, longè à vulgi ſimilitudine abducuntur, & in arce prudentiæ atque ſapientiæ conſtituuntur. *Poſtquam ingreſſi ſunt filii Dei ad filias hominum, illaq; genuerunt* (exorti ſunt gigantes) *iſti ſunt potentes à ſæculo viri famoſi.* Liceat improbum hoc factum ad rem bonam ſignificandam transferre. Si duo iſta magnum ſcilicet aliquod & excellens ingenium, cui accedant doctrinæ præſidia, miſceantur, tunc viri potentes exiſtunt, Principes rerum in pace, & bello geſtarum fama illuſtres, quorum tanta eſt virtutis magnitudo, vt cum communem hominum modum ſupergrediantur, gigantes meritò appellari poſſint, quorum humeris orbis inſideat, vt quodam loco S. Iob poëtico ſchemate nobis expreſſit, qui illos gigantes eſſe ſub aquis gementes pronunciauit, magnos proculdubiò viros, & pares ferendo tanto ponderi, quod tamen vt hoc obiter dicamus, gemitum ab illis nonnunquam exprimit, dum populorum multitudine, immenſaque negotiorum ſarcina, quaſi aquarum multarum mole premũtur,

Aliqua de diſciplina, doctrinaq; neceſſitate.

Gen.6.4.

Iob.26.5.

17. Mor. cap. 12. tur, ac penè obruuntur. Quare D. Gregorius locum hunc S. Iob explicans, ait: *Si autem gigantum nomine potentes huius ſaculi deſignantur, in aquis poſſunt populi figurari. Ioanne atteſtante, qui ait, Aquæ enim ſunt populi.* & paulò

Apoc. 17. 15. poſt. *Quantò quis hic altius erigitur, tanto curis grauioribus oneratur, eiſque ipſis populis mente, & cogitatione ſupponitur, quibus ſuperponitur dignitate.* Et ſanè doctrina fax quædam eſt illuſtriſſima, quæ in vitæ huius implicatiſſima varietate, in qua multis ac periculo pleniſſimis erroribus obnoxij ſumus, nobis prælucet, ac viam demonſtrat, qua gradiendum ſit, vt non immeritò in ſacris literis lucis

Iſa. 24. 15. nomen inuenerit. *Propter hoc*, inquit Iſaias, *in doctrinis glorificate Dominum.* τὸ *Doctrinis*, in Hebræo eſt אֻרִים, quæ vox lucem etiam ſignificat, & in Exodo occurrit, cū de luce ſermo eſt, quam in ſacerdotis Principis pectore ſplendeſcere voluit Dominus: quod enim habemus in

Exod. 28. 30. editione vulgata, *Pones in rationali, iudicii Doctrinam, & veritatem*, ex Hebræo vertere poſſis, *Illuminationes*, & *Perfectiones.* Hos autem doctrinæ radios Principi ab ipſa pueritia affulgere plurimum intereſt: tenaciùs enim adhæreſcunt, quæ teneræ illi ætatulæ, tamquam molliori ceræ imprimuntur, & quo ſemel imbuti ſunt colorē ſeruant, & ſaporem doctrinæ; nec annis creſcentibus, ab ea, quam inſtituerunt, via deflectunt, aut diuertunt.

Prou. 22. 6. *Adoleſcens enim iuxta viam ſuam ambulans, & dum ſenuerit, non recedet ab ea*, ſiue bona ſit, ſiue mala. Quare

Iob. 20. 18. S. Iob de ijs verba faciens, qui ab ineunte ætate vitijs aſſueuerunt, *Oſſa eius*, inquit, *implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.* Quas enim labes, & vitia quis in adoleſcentia contraxerit, ea vix exuit in ſenectute, ſed perpetuos habet vitæ ſuæ comites, donec ſepulchro condatur. Ideò Salomon adoleſcentem hortatur, vt continenti ſtudio, & pertinaci, doctrinam ca-

Prou. 19. 27 peſſere non deſiſtat, cum ait, *Non ceſſes fili audire doctrinam, nec ignores ſermones ſcientiæ.* Quod cum omnibus conueniat, in Principes etiam aptiùs quadrat, qui Rempubl. ad rectæ rationis præſcriptum regere debent. Itaq;

de

de Jeroboamo filio Nabath Ephrатæo, qui in Principem peſſimum euaſit, fortaſſis commemorat conſulto ſcriptura illud adiunctum. *Cuius mater erat nomine Sarua mulier vidua,* quòd viduarum filij liberiùs nullo inſtituente educati, faciliùs vitiorum iter ingrediantur, quàm ij quorum Parentes, & magiſtri ſeueriore diſciplina, vt loquitur ſcriptura, *Ceruicem curuant.* Cum ergo primum per ætatem licuerit, futurus aliquando Princeps ſub magiſtro probæ ætatis, vitæ, atque eruditionis militare incipiat, & quemadmodum Saul ſub regni initium *In Naioth* profectus eſt, vel vt Chaldæus reddit *In domum doctrinæ,* ſic Princeps noſter limen muſarum maturè terere non detrectet. De Moyſe qui Pharaone Ægypti Rege loco filij habebatur, ita in Apoſtolorum actis loquitur S. Stephanus. *Et eruditus eſt Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis & in operibus ſuis.* Qui locus ex ijs quæ Philo in Moſis vita conſignata reliquit, lucem accipit, ait enim. *Moyſe iam facto grandiuſculo, confeſtim acceſſerunt aliunde præceptores quidam vltrò venientes è præfecturis Ægypti proximis, alii magnis premiis inuitati à Græcia. At ille eos intra modicum tempus ſuperauit, natiua docilitate inſtitutionem præcurrens, vt reminiſci videretur non diſcere, in rebus difficilioribus de ſuo comminiſcens aliquid. Itaque numeros, & geometriam, vniuerſamque muſicam, rythmicam, harmonicam, metricam ſiue contemplatiuam, ſiue per inſtrumenta voceſque promentem ſe modis variis, accepit ab Ægyptiis doctoribus, & inſuper occultam philoſophiam deſcriptam litteris vt vocant hieroglyphicis, hoc eſt notis animalium, quæ ipſi venerantur pro numinibus: reliquas liberales artes Græci docebant. Ex propinquis autem regionibus euocati Aſſyrii ſuas litteras Chaldæi ſideralem, hanc & ab Ægyptiis didicit, Mathematicæ cum primis deditis.* Hæc Philo, ex quibus, alijſque ſupra commemoratis apparet puerilem ætatem in Principe litteris imbuendam eſſe.

3. Reg. 11. 26.

Eccl. 30. 12.

1. Reg. 19. 23.

Act. 7. 22.

Philo lib. 1. de vita Moſi.

2. Porrò ſi quis quærat quem potiſsimum vitæ benè in-

Deū ipſum magiſtrum

Principum agere. inſtituendæ, morumque ad virtutis præſcriptum componendorum Magiſtrum, Princeps futurus habere debeat; antequam de alijs magiſtris diſſeram, Reſpondeo à teneris condocefaciendum eſſe, & hac ſalutari opinione imbuendum Principem, optimum eſſe eum ſibi doctorem eligere, quem ſibi olim Dauid tantus Rex, vt iuſtitiã addiſceret, omneque genus prudentiæ, tantò ante delegerat, qui de ſe ipſo teſtatur in Pſalmo. *Manè aſtabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es:* quaſi diceret, ex matutinis hiſce ſcholis, quibus à te Domino meo erudior, illud præſertim conſtat operæ pretium quod magis perſpicuè intelligo quantopere peccati genus omne, iniuſtitiamque nominatim deteſteris, quæ omnes quidem dedecet, ſed potiſſimùm Principes, qui æquitatis aſſertores, & propugnatores eſſe debent. Talem Doctorem vbi euigilauerimus matutino tempore vt adeamus nobis auctor eſt Eccleſiaſticus, cũ ait. *Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius, & qui vigilauerint ad illum, inuenient benedictionem.* Nam cum D. Iacobo teſte, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum ſit, deſcendens à Patre luminum*; dubitari non poteſt quin genus omne doctrinarum, ac præſertim ciuilis illa ſapientia, qua Reges indigent, deſurſum ſit, *a regalibus illis ſedibus* deſcendens, à quibus, ſi fortè cunctetur, precibus ad Deũ fuſis ſit deuocanda, quod Moyſem feciſſe, & illius miniſtrũ, ac poſtea in populi gubernatione ſucceſſorem, Ioſuë, cognoſcimus ex ſacris litteris. Nam Moſis quidem facies ex diuini ſermonis conſortio, longaque ac familiari conſuetudine ſplendorem quemdam contraxit, vt de monte deſcendens capite radiato ſuis apparuerit. Ioſuë verò introductore Moyſe eiuſdem gymnaſij limen terere inſtituit, Dominusq; magiſtralem cathedram conſcendere non detrectauit, vt illum inſtitueret, columnam ſcilicet illam in nube, quam, iuxta Pſaltem Dominus *ponit aſcenſum ſuum*, primoque à fortitudine, Imperatoria virtute, ſuas ſcholas, quas poſtea ſæpius erat habiturus, auſpicatur, cum dixit.

Pſal. 5. 5.
Eccl. 32. 18.
Iacob. 1. 17
Sap. 18. 15.
Exod. 34. 24.
Deut. 31. 15.
Pſal. 103. 3.

dixit: *Confortare, & eſto robuſtus.* Tantumque hoc magi- Deut.31.23
ſtro ſub quo fortitudinem præſertim didicerat,profecit,
vt de illo dixerit Eccleſiaſticus; *Fortis in bello Ieſus Naue,* Eccl. 41. 1.
expugnauit inſurgentes hoſtes, vt conſequeretur hereditatem
Iſrael. Eiuſdem magiſtri doctrina, ſcholis ſe eruditum
eſſe gloriatur Iſaias Propheta,eodemque matutino tem-
pore monita, ac documenta illa excepiſſe teſtatur, cum
ait: *Dominus erigit manè, manè erigit mihi aurem,vt audiam*
quaſi magiſtrum. Quorum verborum ſenſus eſſe poteſt. Iſa.50. 4.
Dominus excitat me ad audiendum, & dicendi ardorem
inicit,doctrinamque illam cœleſtem ſine inuidia com-
municat: nam ſingulis diebus matutino præſertim tem-
pore, cum illi adſto, erudit me in iuſtificationibus ſuis.
Illa autem repetitio, *manè, manè,* idem ſignificat ac quo-
tidie, ſingulis diebus tempore matutino, vt ſit dicendi
formula illi ſimilis quæ eſt in Pſalmo, *Illuc aſcenderunt tri-* Pſal.121. 4.
bus, tribus, omnes ſcilicet tribus; & illi quæ in libro Ge-
neſis eſt,vbi habemus, *Vallis autem ſilueſtris habebat puteos*
multos bituminis, in Hebræo enim eſt, *Puteos Puteos.* Iis au- Gen.14.10.
tem qui doctrinæ huius ſtudioſi fuerint, laboris ac dili-
gentiæ fructus conſtat non pœnitendus, eos enim Do-
minus ad interiora quædam arcana cognoſcenda admit-
tit, quæ cum aliis vulgò communicare non ſolet. *Firma-*
mentum eſt Dominus timentibus eum, & teſtamentum ipſius Pſal. 24 14.
vt manifeſtetur illis. D. Hieron. vertit *Secretum Domini*
timentibus eum. Quod cum experimento didiciſſet Eliſæ-
us, quaſi nouum quiddam & inſolitum miratur, quod
mors filij hoſpitæ ſuæ ſibi diuinitùs patefacta non eſſet,
Et Dominus, inquit, *celauit à me, & non indicauit mihi.* Sa- 4 Reg.4.27
lomon etiam in Prouerbiis, *Cuſtodiet,* inquit, *Dominus*
rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter. Ex He- Prou.2.7.
bræo benè vertere poſſis, *Abſcondet rectis ſalutem,* vel
ſapientiam. Quod autem dicitur, *Abſcondet*, ſignificat
Dominum quaſi theſaurum ſapientiæ ſe poſiturum in
commodum,vſumque iuſtorum, ſicut conſimili phraſi
dicitur in Pſalmo. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ*
Domine, quam abſcondiſti timentibus te. Poſteà verò quàm Pſal.30,20.
F 5 vt

Tit. 2. 11. vt dixit Apoſtolus: *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos*, ipſum etiam Chriſtum in peculiarem magiſtrum Principes adoptare debent. *Et* Pſal 2. 10. *nunc Reges intelligite*, inquit S. Dauid, *Erudimini qui iudicatis terram*. Et paulò poſt magiſtrum indicans quem audiant. *Apprehendite*, inquit, *diſciplinam*, vel vt ex Hebræo Ibid. nu. 12. vertere poſſumus: *Oſculamini filium*, hoc eſt Chriſtum Dominum, magno reuerentiæ ac pietatis affectu, tamquam magiſtrum cœlo delapſum admittite, ipſe enim eſt Ioel 2. 23. de quo legimus apud Ioël. *Et filii Sion exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ*, ac proinde præcipuus, vnuſque magiſter veſter eſſe debet, cum reliquos omnes ſapientes infinito poſt ſe interuallo relinquat, vt de ſe ipſo verè teſtatus eſt, cũ ait: *Magiſter* Matth. 23. 8 *veſter vnus eſt Chriſtus*, quem à vobis auferre nemo poteſt, ſed quantum volueritis, & quamdiu ex illius fontibus, qui omnibus ſemper recluſi ſunt, haurire poteri-Iſa. 30. 20 tis. *Non enim faciet auolare à te vltra doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes Præceptorem tuum.* Quanti verò doctrina hæc de cœlo veniens fieri debeat, ex eo perſpici poteſt, quod hominum ſapientia vniuerſa quaſi guttæ cuiuſdam tenuiſſimæ inſtar habet, vnde nec eos qui eã collegerint penitus imbuere poteſt, ſed leuiter tantùm aſpergere; doctrina verò quæ *de fontibus* manat *Saluatoris* perennibus, & vberibus, largiùs pectus noſtrum infundere, mollire, prudentiæque germinibus fæcundum facere poteſt. Hinc Iſaias diuinam ſapientiam cum huma-Iſa. 40. 13. na prudentia componens: *Quis adiuuit*, inquit, *Spiritum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi, cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi? Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ.* Quaſi dicat, quemadmodũ ſtilla vnica nihil ferè eſt, ſi cũ aquis quas complexu ſuo ſitula continet, comparetur: nec qui aquam baiulat, de vnica ſtilla ſolicitus eſt, quæ de madefacto canthare aut ſitula inter eundum decidat: ita planè humana prudẽtia nihil propemodũ eſt, ſi cum vaſtiſſimo diuinæ ſapientiæ Oceano in contentionem venerit.

3. Sed

3. Sed præter hunc Magiſtrum de quo diximus, ipſis parentibus qui Principem genuerunt, magna cura incumbit, non tantum illum educandi vt corpus mole, & viribus adoleſcat, ſed multò magis vt virtutum incrementis augeatur, doctrinarumque præſidiis magis ſemper magiſque confirmetur. Hinc frequenter in Scripturis ſanctis reperio filios & filias à parentibus eruditas fuiſſe, vt de Suſanna primaria fœmina dicitur apud Danielem. *Parentes enim illius*, inquit, *cum eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi.* Et ſenior Tobias filium ſuum multis egregiiſque præceptis imbuit, quæ litteris ſacris conſignata etiamnũ multis proſunt, ea verò vt non ſolùm ad aures admitteret, ſed etiam in pectus altè demitteret bonus ſenex poſtulabat. *Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quaſi fundamentum cõſtitue.* Et Salomon de ſeipſo teſtatur, ſe ſub parentum ſuorum diſciplina profeciſſe, ſic enim ſcribit in Prouerbiis. *Audite filii diſciplinam Patris, & attendite vt ſciatis prudentiam. Donum bonum tribuam vobis, legem, meam ne derelinquatis. Nam & ego filius fui Patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea, & docebat me, atque dicebat. Suſcipiat verba mea cor tuum, cuſtodi præcepta mea, & viues. Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam, ne obliuiſcaris, neque declines a verbis oris mei.* Et Dominus mirãda opera quæ patrauit, vt ex hoſtibus ſuis Iſraëliticũ populum eriperet, ea voluit ita ad poſteros tranſmitti, vt parentes ipſi filios ea docerẽt; ac proinde paterna hac inſtitutione cognoſcerent, quàm diligenter, & ſedulò, quàm ſanctè & piè Dominũ tantorũ beneficiorum auctorem colere deberent, ac venerari. *Quanta*, inquit, S. Dauid, *mandauit Patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera: filii qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filiis ſuis, vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operũ Dei, & mandata eius exquirant.* Voluiſſe autẽ Dominũ, vt per parentes filij nepoteſque iſta cognoſcerent, tũ alibi habemus in Scriptura, tum in libro Exodi. *Et dixit*, inquit, *Dominus ad Moyſen; ingredere ad Pharaonem, ego enim*

Ipſos Principes in quibuſdam liberos ſuos erudire debere.

Dan. 13. 3.

Tob. 4. 2.

Prou. 4. 1.

Pſal. 77. 6.

Exod. 10. 1.

enim indurauı cor eius, & ſeruorum illius,vt faciam ſigna mea hæc in eo,& narres in auribus filij tui, & nepotum tuorũ quoties contriuerim Ægyptios, & ſigna mea fecerim in eis,& ſciatis quia ego Dominus. Adeò verò proprium eſt parentũ munus filios inſtituere, & bonis artibus perpolire, vt Patris nomen in Scripturis ſacris idem ſignificet quod

Gen. 45. 8. Magiſtri. *Non veſtro conſilio*, inquit Ioſeph fratres ſuos alloquens, *ſed Dei voluntate huc miſſus ſum, qui fecit me quaſi Patrem Pharaonis, & dominum vniuerſæ domus eius.*

Gen. 41. 3. Et eodem libro Geneſis dicitur. *Præco clamabat vt omnes coram eo genua flecterent*, in Hebræo eſt, *Clamauerunt corã eo Abrech*, de qua voce non ſatis conſtat Ægyptianè ſit an Hebræa, nec omnino quid ſignificet, certò cognoſci poteſt. D. tamen Hieronymus in traditionibus Hebraicis interpretatur *Pater tener*, Ionathas, quod ad rem noſtram facit, *Pater Regis*, Thargum verò Hieroſolymitanum, ita per paraphraſim locum totum expreſſit. *Præconizabant coram eo, & dicebant : Viuat Pater Regis, qui eſt*

4 Reg. 6. 21 & cap. 13. 14 *Princeps in ſapientia, & tener in annis.* Sic Rex Iſraël Eliſæum parentem ſuum vocabat, ſacræque Scripturæ recepta phraſis eſt, vt qui artis alicuius inuentores fuerunt, verbi gratia, muſices, aut artis fabrilis, ij Muſicorum Patres, aut ferrariam exercentium appellentur, quia nimirum alios

Gen. 4. 22. docendo, artificij illius præcepta propagabant. ſic Tubal dicitur in Geneſi *Pater canentium cithara, & organo.* Decet ergo parentes magiſterium hoc, vt per eoſdem filij ſint, & boni ſint, doctriniſque benè culti.

Alios etiam magiſtros adaentos qualeſcunque eſſe debeat. 4. Verùm quia plurimis grauiſſimiſque negotiis publicis occupantur Principes; vir aliquis probus ſeligatur, & doctus, qui etiam ipſa prima elementa puero tradat; non enim ſunt contemnenda quaſi parua, ſine quibus magna conſtare non poſſunt. Ipſe elementorum ſonus, & prima inſtitutio præceptorum aliter de erudito, aliter de ruſtico ore profertur. Ex Berſabee ſuſceperat Dauid filium Salomonem, eum, cum primum creſcens ætas parenti, de magiſtro cogitare ſuaſit, Nathan credidit, viro, non tantum ſanctitate morum inſigni, quippe qui

qui Propheta Domini erat, ſed etiam ciuilis prudentiæ laude clariſſimo, Regioque conſiliario. *Quæ genuit* (Berhſabee) *filium, & vocauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum, miſitq; in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis Domino, eò quod diligeret eum Dominus.* 2. Reg. 12 25.
τὸ *Miſit in manu Nathan,* quamuis alij ad nomen tantum imponendum referant, vt ſcilicet Dominus Nathan iuſſerit infanti nomen imponere, alij tamen putant ad erudiendum traditum eſſe, vt magni magiſtri nobilis alumnus magnos ſub tanto Doctore progreſſus faceret. *Fecit Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos,* vt dicitur in Regum hiſtoria; ita enim fere accidit vt magiſtris ſuis quàm ſimillimi euadant eorum alumni, moribus probabilibus, & ſanctis ſi boni, malis contra & tyrãnicis ſi improbi. De Ioſeph dicitur in Pſalmis; *Conſtituit eum* (Pharao) *dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ, vt eruderet Principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* τὸ *ſicut ſemetipſũ,* in Hebræo vt nunc legimus, eſt בְּנַפְשׁוֹ *in anima ſua,* ſed paulò aliter legiſſe videntur Septuaginta, modica vnius litterulæ, quæ alteri perſimilis eſt, immutatione כְּנַפְשׁוֹ *ſecundum animam ſuam.* & ſenſus eſt, optauit Pharao, vt quam ipſe Ioſeph doctrinam ſiue diuino munere, ſiue ingenij bonitate, ſtudijque aſſiduitate fuerat conſecutus, eam cum aulæ Primoribus communicaret, eoſque ſibi ſimiles efficeret (hoc enim ſignificat *ſicut ſemetipſum,* & *ſecundum animam ſuam*) multoſque quaſi Ioſephos, ſi fieri poſſet, exhiberet Ægypto. Qui ergo huiuſmodi pædagogum, quem filiis ſuis præficiat, nactus fuerit, non minùs habeat in pretio quàm theſauros ſuos, nam *Pretioſi ſpiritus vir eruditus,* inquit Salomon, vniuſque nonnunquam hominis induſtria, ſolertia, doctrina, conſilium plus Reipubl. proſunt, aut Principi, quàm aliorum plurimorum; maiorque multò iactura eſt, ſi huiuſmodi hominem, aut ad alios Principes tranſire contingat, aut mortem oppetere, quàm ſi ex aliis gregariis multæ decades,

Margin notes: 4. Reg. 12. 2. — Pſal. 104 21 — Prou. 17. 27

cades, aut etiam centuriæ, ne dicam chiliades cadant.
1 Reg 6.19 Primo Regum libro dicitur: *Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eo quod vidiſſent arcam Domini, & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Videtur totius loci ſenſus eſſe, percuſiſſe Deum in populo illo ſeptuaginta ſupra quinquaginta virorum millia, ſed Hebræi (ſi tamen illis credendum eſt) aptè ad rem noſtram putant ſententiam eſſe ſeptuaginta quidem ſolos interfectos fuiſſe, ſed adeò excellẽtes, & eximios, vt pro quinquaginta millibus computari poſſent. Porrò ſub huiuſmodi magiſtro lectiſſimi & alij pueri legantur, qui cum futuro Principe militent in hoc literario puluere, vt nimirum aſſueſcat iam à tenero non reformidare homines, neque ſolitaria & veluti vmbratili vita palleſcat. Peruidit hoc ſapienter Salomon, qui Roboamo, quem ſibi ſucceſſorem erat relicturus, ſtudiorum ſocios videtur adiunxiſſe, vt capere licet coniecturam ex narratione eius conſultationis, quam Roboam inſtituit de remittẽ-
3.Reg.12.8. dis tributis. *Qui dereliquit*, inquit, *conſilium ſenum, quod dederant ei, & adhibuit adoleſcentes qui nutriti fuerant cum eo, & aſſiſtebant illi.* Cum enim dicitur *qui nutriti fuerant cum eo*, ſatis innuitur honorarios quoſdam Ephebos fuiſſe, quibuſcum, & ſtudiis daret operam, domeſticæque & vmbratili armorum exercitationi, vt mores, & ſpiritus Principe dignos conciperet. Cæterùm qui puerum ſuſceperit inſtituendum, non nimium vrgere debet, nec plenam exigere operam, ne qui ſtudia aut Præceptorem amare nondum poteſt, oderit, & amaritudinem difficultatemq; diſciplinarum ſemel præceptam, etiam vltra rudes annos reformidet. Cum viris etiam, ne dum cũ pueris maximè opportuna eſt iſta dexteritas, non enim facilè Principis animus Philoſophi, aut Magiſtri medicas manus patitur, præſertim ſi reſecanda ſint vitia, quibus inſueuerit. Iuſſus fuerat Nathan Propheta à Domino, Dauidem adire, ſcelus quo ſe maculauerat illi ante oculos ponere, verbis caſtigare, & ad ſanitatem reducere. Hic Propheta Regiorum morum benè gnarus, quaſi
medicus

medicus aut pharmacopola ſapiens, bolum quem ęgroto Principi erat oblaturus, apologo quodam conueſtit, animumque Regis tantiſper abducit à ſceleris admiſſi cogitatione, quaſique priuati cuiuſpiam flagitium narrans. *Duo*, inquit, *viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues, & boues plurimos valde, pauper autem nihil habebat omnino, prater ouem vnam paruulam, quam emerat, & nutrierat, & qua creuerat apud eum cum filiis eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu eius dormiens, eratq; illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus, & de bobus ſuis vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & praparauit cibos homini illi qui venerat ad ſe. Iratus autem indignatione Dauid aduerſus hominem illum nimis, dixit ad Nathan. Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir.* Reiectiſque ambagibus poſtquam ab ipſo fonte ſententiam elicuerat, liberiori oratione in peccatum inuectus eſt, tantumque diuina gratia iuuante profecit, vt dolore patrati ſceleris concepto clamauerit: *Peccaui Domino*, parum fortaſſe aut nihil profecturus ſi Prophetha ab acriori obiurgatione fuiſſet exorſus. Conſimili ſolertia vſus eſt Ioab in Dauide Abſoloni reconciliãdo, ſubmiſſa ſapiente illa muliere Thecuitide, quæ habitu corporis ad luctum compoſito, admirabili illa, & paulatim progrediente inſinuatione vſa, quod volebat obtinuit, & decretum de exule reducẽdo extorſit: quod fortaſſe minus Ioab cõſequi potuiſſet, ſi animũ Regis palã expugnare aggreſſus eſſet. Par Achimelechi ſacerdotis dexteritas, & in Principẽ ſuũ reuerẽtia, nã cũ ad illũ Dauid diuertiſſet cũ ſuorũ manu, itineris labore fractus, & fame propemodũ enectus, paneſq; sãctos propoſitionis poſtulaſſet, quos niſi à mulierũ cõſuetudine aliquo tempore abſtinuiſſẽt, illis retribuere ſacerdos ſibi integrum per religionem non putabat, de Comitibus interrogat Achime-

2. Reg. 12. 1

1 Reg. 14. 1

Achimelech non de ipſo Dauid: *Non habeo*, inquit, *laicos*
Ibid, n. 4. *panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum, ſi mundi ſunt pueri maximè à mulieribus.* Dauid verò, ſentiens ſe etiam peti ſapienti illa Sacerdotis interrogatione, pro ſe etiam, non tantùm pro pueris ſuis reſpondit, & Achimelech omni religione liberauit. *Equidem*, inquit, *ſi de mulieribus agitur, continuimus ab heri & nudiuſtertius, quando egrediebamur & fuerunt vaſa puerorum ſancta.* Quòd ſi cum ſancto Dauid, cuius manſuetudini teſtimonium dant Sacræ litteræ, tam cautè agendum putauerunt viri ſapientes, vt nudam, & retectam veritatem illi obiicere non auderent, ne fortè quod illam conſequi ſolet odium excitarent; quid cum aliis faciendum putabimus, pueris præſertim, aut adoleſcentibus, qui non facilè ſe premi patiuntur, qua dexteritate cohibendi erunt, retinendi, ſufflaminandi, ne regni licentia ferantur per abrupta vitiorum? Nec tamen dum dexteritatem iſtam commẽdo, hoc ago, vt illam ſeueritate quadam aſperſam, atque cõ-
Eccl. 30. 8. ditam nolim. Memini Sapientis ita monentis. *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet, lude cum eo, & contriſtabit te. Non corrideas illi ne doleas, & in nouiſſimo obſtupeſcant dentes tui. Non des illi poteſtatem in iuuentute, & ne deſpicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi,*
1. Reg. 2. 23. *& erit tibi dolor animæ.* Memini Heli remiſſam indulgentiam grauiſſimis caſtigatam verbis, & pœnis ſeueriſſimis vindicatam. Illud ergo tantum contendo Magiſtri hoc munus eſſe, vt cum blandis verbis Principem in officio continere poteſt ab aſperiore abſtineat increpatione, quam ſibi interdictam putare non debet, ſi eam vtilem fore crediderit, ad curuandam nimis erectam pueri
Thre. 3. 27. ceruicem, vt diſcat *Portare iugum ab adoleſcentia ſua.*

Eloquentiæ ſtudium Principe dignum. 5. Sed iam videamus quibus ſtudiis Princeps futurus operam ſuam debeat impendere. Ac primùm exiſtimo cum ex Grammaticorum dumetis euaſerit, per eloquentiæ campos excurrere debere, hæc enim facultas illi & pacis

pacis temporibus,& belli vſui futura eſt,illiuſque beneficio conſequetur, vt liberi homines quibus præfuerit, legum decretis,aut Principum iuſſis æquo animo ſe adſtringi patiantur;& ſi quando ſeditiones, turbævè populares publicam quietem turbauerint, eas componere poſſit, & ſedare animos mulcendo,& noxia conſilia in melius oratione conuertendo. Rurſus ſi bellandum fuerit vt conſternatos militum animos à metu reuocare facultate dicendi,& tot pericula adeuntibus, laudem vita potiorem,& antiquiorem eſſe debere perſuadere poſſit. Hinc olim aliqui ex ijs qui ad gubernandum populum à Domino deſtinabantur, ſi ſe infacundiores,& lingua impromptos ſentiebant, defugiebant munus hoc publicum, & quantum poterant deprecabantur,vt Ieremias, qui etiam poſtquam à Domino audiuerat: *Priuſquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua ſanctificaui te, & Prophetam ingentibus dedi te,* ſuam tamen opponit ineloquentiam,detrectatque munus demandatum. *Et dixi,* inquit, *A A A, Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Similem excuſationẽ Moyſes prætendit,qui mittendus in Ægyptum,vt populo ſuo ſalutem afferret, quod linguæ eſſet impeditioris, & ad eloquendum parum expeditæ cauſabatur. *Obſecro Domine,* inquit, *non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius, & ex quo locutus es ad ſeruum tuũ impeditioris, & tardioris linguæ ſum.* Hanc autem excuſationem Dominus non ita amolitur, vt dicat eloquentia eum opus non habere, quod patrandorum miraculorum poteſtatem accepiſſet, ſed potiùs ſe illi adfuturum pollicetur, & in os verba poſiturum promittit, vt quæ,& quomodo opus eſſet,dicere poſſet. *Dixit enim Dominus ad eum: Quis fecit os hominis, aut quis fabricatus eſt mutum,& ſurdum, videntem, & cæcum? Nonne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doceboq́; te quid loquaris.* Apud Ezechielem etiam ſimilem Dominus anteuertere videtur excuſationem,cum dixit. *Fili hominis vade ad domum Iſraël, & loqueris verba mea ad eos,* ſtatimq́ue aditum excuſationi præcludit. *Non enim,* in-

Ierem.1.5.

Ierem.1.

Exod.4.10

Ibid. nu.11.

Ezech.3.4.

G quit,

quit, *ad populum profundi ſermonis, & ignota lingua tu mitteris, ad domum Iſraël, neque ad populos multos profundi ſermonis, & ignota lingua, quorum non poſſis audire ſermones, & ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te.* Quemadmodum autem ij, qui ſeminùs ab eloquentia inſtructos arbitrabantur, publica munera reformidabant; ita qui paratã, & promptam haberent facultatem dicendi, tanto Dei munere non diſſimulanter lætantur, vt Salomon, cuius illud eſt; *Mihi dedit dicere ex ſententia,* id eſt, ita dicere, vt

Sap. 7. 17. quæ mentis agitatione priùs conceperim, ornatè etiam eloqui poſſim, ſententiamq; meam efferre oratione luculenta. quam non libenter tantùm admittant auditores, ſed etiam ſuſpiciant. Nam vt idem inquit; *In conſpectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabun-*

Sap. 8, 12. *tur me, tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponent.* Nec vana hæc Salomonis iactatio, ſed ſolida eſt & vera laus, vt e-

Eccl. 47. 16 nim teſtatur Eccleſiaſticus, *Impletus eſt, quaſi flumen, ſapientia*, vt non tam copia rerum, quàm verborum etiam ornatiſſimorum flumine redundaret. Sanctus etiam Iſa-

Iſa. 6. 6. ias, ad quem *volauit vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os illius*: ſibi propter eamdem cauſam gratulatur, cum ait: *Dominus*

Iſa. 50. 4. *dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt verbo.* vel vt Forerius vertit ex Hebræo: *Vt ſciam tempeſtiuè miſcere cum defatigato colloquium*, eorum ſcilicet mitigando dolorem, ac leniendo, qui curis preſſi, aliquo indigent leuamento, quique vt dicitur in Prouer-

Prou. 25, 20 biis, *Corde peſſimo* ſunt, id eſt, afflicto, & malis, ærumniſque fracto, quibus ſi ſermone medicinam facere velis, (quod non vulgaris artis eſt) ita verba componas ac moduleris neceſſe eſt, vt nec nimius ſis, nec tamen ea quæ dicenda ſunt prætermittas, eam quaſi ſuſcipiens dicendi neceſſitatem, ad quam ij ſe adſtringunt, qui carmina conſcribunt, in quibus omnia ad certam quamdam pedum ſyllabarumque menſuram exiguntur, cui quid-

quam

quam addere, vel demere non liceat, niſi totam carminis concinnitatem, artificioſamque ſtructuram corrumpere velis. Qui ſenſus Sapientis eſſe videtur, cum ait: *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo.* Importunè enim & ad faſtidium carmen conſolatorium alicui inculcare, adeò non ſedat animum, vt potiùs illum exaſperet, quaſi acetum nitro ſuperinfuſum. Paret ergo ſibi Princeps futurus facultatem eloquendi, quæ mente conceperit, quæ enim cultiùs efferuntur, gratiam quamdam rebus ipſis conciliant, quæ ſermoni ſubiectæ ſunt, quod docuit Salomon, cum ait: *Lingua ſapientium ornat ſcientiam*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Bonam reddit*: quæ enim bona ſunt ipſa per ſe ſe, ſi etiam benè dicantur, & aptè, bonitatem quamdam ab ipſa dicendi forma mutuantur, vt non ſolùm qui ita loquitur (quod de Nephthali dicitur in Geneſi) *det eloquia pulchritudinis*, pulchra ſcilicet & ornata, ſed etiam vacillantem ſententiam confirmare, & meliorem facere poſſit. Prou. 15. 2. Gen. 49. 21

Hiſtoriam cognoſcat Princeps.

6. Alterum futuri Principis ſtudium in hoſtoriæ cognitione verſari debet. Cum enim quæ vitæ noſtræ breuitas eſt, non ita facilè colligere poſſimus experientiam, ex iis quæ noſtro æuo gignuntur, annalium lectione incommodum hoc facilè compenſatur: qui enim diligẽter in eorum peruolutatione verſati ſunt, non ita multi temporis lectione, multorum ſæculorum illuſtria facta cognoſcunt, vitæ humanę commutationes varias, rerum omnis generis inſtabilitatem, & conuerſiones, Imperiorum ortus, & occaſus, ſontium pœnas, præmia fortium virorum, vt qui hiſtorias legerint, præteritis etiam ſæculis vixiſſe videantur. Hinc de ſapiente dicitur in Eccleſiaſtico; *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, & narrationem virorum nominatorum conſeruabit.* Quod qui faciunt domi reſidentes in ſuo muſæo vaſtiſſimas regiones tranſmittunt, conſiliis ac deliberationibus regum interſunt, certaminum ac triumphorũ ſpectatores Eccl. 39. 1.

ſunt, magnaque animi voluptate, vitæ humanæ theatrũ ingreſſi, quam quiſque perſonam, & quam decore egerit contemplantur. Ex hac autem hiſtoriæ cognitione, quæ res præteritas repræſentat, veterem memoriam replicans, licet etiam de futuris facere coniecturam: nam eiuſdem gentis ferè mores iidem perpetuò ſunt, propterea quod ſub eodem cœlo viuunt, in quo etiam nati ſunt, iiſdem cibis aluntur, eaſdem hauriunt aquas, & auras, ex quo fit vt ſimilia ſint corporum temperamenta, & craſes & propenſiones etiam animorum. Quare locũ hic habet illud Sapientis. *Nihil eſt ſub ſole nouum, & quid*
Eccl. 1.9.10 *eſt quod erit? id quod fuit.* Et fortaſſis Epimenides Cretenſium Propheta appellatus eſt à D. Paulo, quia mores
Tit. 1. 12. eorum deſcribens carmine illo, *Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri*, non tam quales fuerint illo æuo, quo Epimenides vixit, ſed etiam quales tantò poſt futuri eſſent, hoc eſt D. Pauli tempore, verè & ad viuum expreſſit: quare illud etiam ſuo ſuffragio confirmauit A-
Ibid. poſtolus, cum addidit, *Teſtimonium hoc verum eſt.* Capiebat autem Aſſuerum voluptas illa, de qua dicebamus, hiſtoriæ cognoſcendæ, quem legimus earum recitatione delectatum; adeò vt cum nocte quadam ſomnum capere non poſſet, afferri iuſſerit Regni annales, vt hone-
Eſther. 6 1. ſta illa animi oblectatione, moleſtum illud tempus iucundiùs falleret. Cuius lectionis extitit ſanè operæpretium, nam Mardochæus ſuæ in Regem fidei præmium tulit, & ad ampliora promerita Regi, & Regno ſalutaria ſibi aditum patefecit. Et ſanè multùm Reipubl. intereſt publica extare monumentá hiſtoriarum, annalium, quibus inſignium virorum facta, dicta, conſilia ab obliuione vindicantur, earumq; rerum memoria conſeruatur, quæ alioqui diuturnitate temporis obrutæ funditus interirent. Itaque iubet Dominus Moyſen quædam ſcri-
Exod. 17. 14 ptis mandare, ſed facti memoriam conſeruandam, cum ait: *Scribe hoc ob monumentum in libro.* Nam accidit nonnumquam, vt ad capiendum prudens aliqua de re anci-

piti

piti conſilium, veteres memorias conſulere multùm expediat; quod Dario contigit, qui Bibliothecæ Regiæ monumentis edoctus, Cyro poteſtatem faciente, inſtituiſſe Iudæos moliri templum, adeò eos non prohibuit, vt etiam ex Regio ærario ſumptus ſuppeditarit. *Tunc enim Darius Rex præcepit, & recenſuerunt in Bibliotheca librorum, qui erant repoſiti in Babylone, & inuentum eſt in Ecbathanis, quod eſt caſtrum in Medena prouincia, volumen vnum, taliſq; ſcriptus erat in eo commentarius.* Valet etiam plurimùm hiſtoria ad accendendos virtutis amore animos, nam multi rerum præclarè geſtarum commemoratione ita excitantur, vt paribus cedere turpe ducant, interdum verò etiam maiores honeſtiſſima virtutis æmulatione ſuperare conentur. Idcircò in ſacra Regum hiſtoria tam enucleata, tam diligens fortium Dauid enumeratio, de quibus multa minutim toto capite benè longo dicuntur, quæ vt cognitu ſunt iucunda, ita militarem fortitudinem cote æmulationis vehementer exacuunt. Verſet igitur adoleſcentulus futurus aliquando Princeps veterem, recentemq́ue hiſtoriam, & in ea quæ eſt lux veritatis, & magiſtra vitæ omnis exempli documenta in illuſtri poſita contempletur, vt inde ſibi & Reipubl capiat, quod viſum fuerit imitandum aliorumq́ue malis, ipſe interim periculi exors, erudiatur. 1. Eſdr. 6. 1 2. Reg. 23. 8.

7. Venio ad ciuilis prudentiæ doctrinam, quam præ cæteris omnibus colere Principes debent, huiuſque argumenti libros nocturna verſare manu, verſare diuturna. Inſtituta enim ſunt huiuſmodi ſcripta, *Ad ſciendam ſapientiam, & diſciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem, vt detur paruulis aſtutia, adoleſcenti ſcientia, & intellectus.* Quæ præcepta *Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit.* Itaque Sapiens alio quodam loco prudentiæ huius laudes exquiſitiſſimis Rhetorum pigmentis, elegantiſſimiſque metaphoris exequitur, & inter cætera Sapientiam inducit egregia quæ- *Præcipuum ſtudiũ Principis Prudẽtia ciuilis.* Prou. 1. 2.

dam dona, & quæ pluriinùm à mortalibus expetuntur ſuis renentem manibus, oſtentantem aſſectatoribuſque ſuis largientem, eamque inter cætera lignum vitæ appellat, cuius illa vis erat, vt vitam hominum qui ex illius fructu deguſtaſſent, abſque morborum, ægritudinumque moleſtiis, imò vigentem, hilaremque ad plurimas ſæculorum longinquitates extenderet *Beatus homo*, in-
Prou. 3. 13. quit, *qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentiâ, melior eſt acquiſitio eius negotiatione argenti, & auri primi, & puriſsimi fructus eius, pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ, & gloria. Viæ eius, viæ pulchræ, & omnes ſemitæ illius pacificæ. Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Dominus ſapientiâ fundauit terram, ſtabiliuit cælos prudentiâ, ſapientiâ illius eruperunt abyſsi, & nubes rore creſcunt. Fili mi ne effluant hæc ab oculis tuis. Cuſtodi legem atque conſilium, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget, ſi dormieris non timebis, quieſces, & ſuauis erit ſomnus tuus.* Hactenus Salomon. Capeſſat ergò Princeps hanc benè gubernandi doctrinam, diligentique ſtudio in ea tanquam ſibi maximè propria ſe exerceat, ne quod pueris accidit, qui ſub
Gal. 4. 1. tutoribus ſunt, *Nihil differat a ſeruo, cum ſit omnium Dominus*, cogaturq; miniſtris ſuis aut Conſiliariis omnia credere, illiſque quodammodo ſubeſſe, nec audeat ab eorum præſcripto, ne latum quidem vnguem diſcedere, quod genus ſeruitutis eſt ſanè miſerum, periculiq; pleniſſimum. Quantùm enim præſtaret ipſum Principem res ſuas noſſe, & in deliberationibus, mentis agitatione, & conſilio expedire poſſe, quid agẽdum ſit, mox manus operi admoliri, & virtute ſua effecta dare, Præfectorum, Magiſtratuumque ſuorum operam adhibentem, quàm ſub vnius, aut alterius Satrapæ poteſtate ignobilem & inertem vitam agere, illamque dominationem pati, de qua loquitur Salomon in Prouerbiis. *Seruus ſapiens do-*
Prou. 17. 2. *minabitur filius ſtultis, & inter fratres hereditatem diuidet.*

Et

Et Eccleſiaſticus. *Seruo ſenſato liberi ſeruient.* Exemplo Eccl. 10.28
eſſe poteſt Aman ille, quo rerum potiente non Iudæorũ
tantùm res, ſed Aſſueri ipſius regnum, in maximum
diſcrimen adductum eſt. Pauci enim ſunt qui cum Ioſepho homine peregrino, & fratrum iniuria,ſeruo,conferri poſſint, cui ſalutem tota Ægyptus acceptam retulit, cùm eum Terræ Saluatoris titulo honeſtauit. Prudentiæ ergò ciuilis ſtudium plurimum vrgeat Princeps, 3. Reg.3. 7.
eamque cum Salomone poſtulet à Domino,cuius vota, & preces vſurpare vtiliter poterit; dicebat enim: *Domine Deus tu regnare feciſti ſeruum tuum pro Dauid Patre meo, ego autem ſum puer paruulus, & ignorans egreſſum & introitum meum, & ſeruus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti,populi infiniti, qui numerari, & ſupputari non poteſt præ multitudine. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile* (vel vt Chaldæus habet, *Intelligens*, vel vt Septuaginta vertunt, *Sapiens*) *vt populum tuum iudicare poßit, & diſcernere inter bonum & malum. Quis enim poterit iudicare populum tuum hunc multum? Placuit ergo ſermo coram Domino,quod Salomon poſtulaſſet huiuſmodi rem. Et dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec diuitias,aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi Sapientiam ad diſcernendum iudicium, ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit,nec poſt te ſurrecturus ſit. Sed & hæc quæ non poſtulaſti dedi tibi, diuitias ſcilicet & gloriam, vt nemo fuerit ſimilis tui in Regibus, cunctis retro diebus.* Hanc verò prudentiam ex ſacræ Scripturæ oraculis & hiſtoriis potiſſimùm petendam cenſeo, quamquam à lectione profanorum ſcriptorum,qui tamen orthodoxi ſint, nouerintque tribuere, *Quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt Dei Deo,* Principem non arceo; cenſeo enim ex iis multa vtiliter peti poſſe ad formandam augendamque prudentiam; nec verò Ethnicorum
ſcripta cognoſcere, hoc enim eſt, vt D. Hieronymus Epiſt. 84
docet, Ægyptum diuitiis ſuis ſpoliare, & extorquere de & 86. Exod: 12.36
manibus hoſtium gladium, Goliæque caput proprio 1 Reg.17.51

mucrone truncare, hoc eſt, captiuæ mulieris radere ca-
Deut. 21. 12 put, ſupercilia, pilos & vngues amputare, & ſic habere
in coniugio, hoc eſt ex vxore fornicaria generare filium
Oſee. 1. 4. Iezrahel, qui vocatur ſemen Dei, hoc eſt nouacula acu-
Iſa. 7. 20.
Ezech. 5. 1. ta barbam, & crura radere peccantium, hoc tandem eſt
fornicantis tondere cæſatiem. Et video Moyſen, quod
ſupra tetigimus, eruditum fuiſſe omni ſapientia Ægyptio-
rum, quæ quamuis profana eſſet, & multa falſa contine-
ret, eam tamen cognoſcere illi fuit vtiliſſimum, vel vt
eſſet maiori in pretio apud Ægyptios, apud quos qui illa
ignorabat, doctus haberi non poterat, quod & conſecu-
Exod. 11. 3. tus eſt, de eo enim dicitur: *Fuit Moyſes vir magnus valde
in terra Ægypti, coram ſeruis Pharaonis, & omni populo*; vel
quia pertinet ad ſapientiæ conſummationem omnia
noſſe, propria & aliena, vera & falſa, vtilia & noxia, hæc
vt cauere poſſis; illa verò ſequi. ideoque Salomon vt nu-
meris omnibus abſolutam ſapientiam nanciſceretur; *De-
dit cor ſuum vt ſciret prudentiam atque doctrinam, erroreſ-*
Eccl 1. 17. *que ac ſtultitiam.* Et Eccleſiaſticus ſapientiæ ſectatorem
deſcribens ait: *In terram alienigenarum gentium pertranſiit,*
Eccl 39. *bona enim & mala in hominibus tentabit.* Quod tamen ita
cautè fieri debet, vt tanquam explorator caſtra ini-
micorum ingrediaris, non vt transfuga, nec damna-
torum opinionum auctores Eccleſiaſticis legibus pro-
ſcriptos, de quibus hîc ſermo non eſt, coneris attin-
gere.

Moderatè Principi ſtudendum. 8. Verùm quia quædam eſſe poteſt ſtudij litterarum intemperantia, quæ eo magis in Principe damnanda eſt, quo publica negotia crebriorem, & diuturniorem eius præſentiam deſiderant, curandum eſt, vt moderatè ſe ſtudiis bonarum artiũ impendere Princeps aſſueſcat, ne cognitionis dulcedine nimiùm prouectus, aut Reip. functiones negligat, aut remiſſiùs curet. Neq; enim tã-tum temporis Philoſophiæ v.g. contemplatrici dandum eſt, aut Mathematicis diſciplinis, quantum publicus aliquis harum ſcientiarum profeſſor, aut quiuis alius o-

tio abundans tribuere poteſt; ſed parciùs ſunt iſta delibanda, manuque ſuſpenſiore tractanda, ne philoſophũ potius agere in lycæo aut academia, quàm Principem in aula, aut curia voluiſſe videatur. *Mel inueniſti*, inquit Sapiens, *comede quantum ſufficit tibi, ne forte ſatiatus euomas illud*. Huc etiam facit cõmendatio illa ſobrietatis ſapiendi, quæ eſt apud D. Paulum, (quamuis alio etiam fortaſſe ſpectans) vt ſcilicet intelligamus modum eſſe quemdam in diſciplinarum ſtudijs, ac litteris, quem deceat vnumquemque tenere, ſtatus conditioniſque ſuæ prudenter æſtimata ratione. *Ego Eccleſiaſtes*, inquit Salomon, *fui Rex Iſrael in Ieruſalem, & propoſui in animo meo quærere, & inueſtigare ſapienter de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peßimam dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea.* Meritò *occupatio peßima dicitur*, hoc eſt laboris pleniſſima, quia multis, arduis, & vix explicabilibus quæſtionibus omnia implicata ſunt, quas extricare, aut euoluere, operoſiſſimum eſt. *Vidi*, inquit idem Salomon, *afflictionem quam dedit Deus filiis hominũ, vt diſtendantur in ea.* id eſt, affligantur, macerentur in ea. *Cuncta fecit bona in tempore ſuo, & mundum tradidit Diſputationi eorum.* Rurſus Eccleſiaſtes hanc eandem ſciendi difficultatem magis exaggerans ait. *Et appoſui cor meũ vt ſcirem ſapientiam, & intelligerem diſtentionem, quæ verſatur in terra. Eſt homo qui diebus & noctibus ſomnum non capit oculis, & intellexi quòd omnium operum Dei nullam poßit homo inuenire rationem eorum, quæ fiũt ſub ſole, & quãtò plus laborauerit ad quærendum, tãtò minus inueniet; etiam ſi dixerit Sapiens ſe noſſe, non poterit reperire.* Cum ergo litterarum ſtudia animi vires in diuerſa rapiant, & Principẽ à publicis negotijs auocare poſſint; ita attingenda ſunt, vt imbuatur quidem animus doctrinis quantũ fieri poteſt, ſed intra modum, ne cum publicam perſonam ſuſtineat, otium auidè conſectans, turbaſque deuitans, à publico ſe ſubducat, quod idem fermè eſſet atque ſi Principis nomine retento, Principem tamen exueret,

Prou. 25.16

Rom. 12, 3.

Eccl. 1. 12.

Eccl. 3. 10.

Eccl. 8. 16.

quod quàm noxium ſit, & indecorum nemo non videt.

Finem boni publici Principi propoſitum eſſe debere.

CAPVT IX.

PRæcipua boni Principis cura eſſe debet in publicis commodis curandis, promouendis, amplificandiſq; . Imò hanc vnam illi curam incumbere, quà Princeps eſt, meritò affirmare poſſumus. Vt autem hoc illius munus explicemus, allegorias quaſdam hoc capite euoluemus, Baſis nimirum, aut fundamenti, muri, ſiue anguli, Paſtoris, & Capitis, quibus, cum in ſacris litteris principibus tribuuntur, hoc quod agimus ſignificari videtur, vt animum adijcienti ſatis conſtabit.

Baſis. Fundamentum. 1. De Principibus ergo in Scripturis ita aliquando ſermo eſt, ac de *Baſibus*, ac *Fundamentis*, quibus totius politiæ ſtructura innitatur. Hinc Moyſes Iſraelitici populi totius Baſis ſub grauiſſimo pondere molis illius gemens conquerebatur apud Dominum, quod ſupra vires

Num. 11.10 impoſitæ gubernationis ſarcina grauaretur. *Sed & Moſi*, inquit, *intoleranda res viſa eſt, & ait ad Dominum: cur afflixiſti ſeruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te, & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me?* Et

Ibid n.14. paulò poſt. *Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populũ, quia grauis eſt mihi. Sin aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Cui Dominus iam ex parte exoratus, ſeniores adiunxit, qui venirent in partem laboris oneris fulciendi.

Ibid. n.17. *Vt*, inquit, *ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graueris.* Quod etiam faciendum monuerat Iethro, cum ad

Exod 18.18 generum ſuum Moyſem venit in deſerto. *Vltra vires*, inquit, *tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Quamobrem etiam illi auctor fuit, vt aliquos ſibi aſciſceret laboris ſocios, ſicque ſublatum humeris pondus minueret,

ret, *Leuiuſque ſit tibi*, inquit, *partito in alios onere*. Hinc S. Iob Principes, quaſi quoſdam Atlantes facit, mundum humeris fulcientes, cum ait, *Sub quo curuantur qui portant orbem*; Reges nimirum ac Principes quorum humeris vniuerſa gubernationis machina inſedit. Eodem etiam tendunt, quæ habemus apud Iſaiam, vbi etiam legimus: *His qui lætantur ſuper muros cocti lateris, loquimini plagas ſuas*. Ex Hebræo verti poteſt, *Propter fundamenta ciuitatis fictilis, cogitabitis vos claudi qui ſolum euaſiſtis*, hoc ſenſu, Vos obſcuri, & inermes prælij infelicis triſtes reliquiæ, propter fundamenta ciuitatis, id eſt, propter Principes, ſoliciti eritis. Sed clariùs etiam Principes fundamenta dicuntur apud alium Prophetam cum ait. *Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ*. Et apud S. Dauid in Pſalmo *Mouebuntur*, inquit, *omnia fundamenta terræ*; de quibus autem loquatur, ex ſequentibus patet cum ait: *Ego dixi, Dii eſtis, & filii Excelſi omnes*. huiuſmodi autem ſunt Principes, qui Dei locum tuentur in terris, eiuſque vices implent.

Ibid. n. 22. Iob. 9. 13. Iſa. 16. 7. Micheas 6. 2. Pſal. 81. 5.

2. Ab illa autem Baſis, & Fundamenti metaphora parum recedit alia (vt pote à domorum ſtructura deſumpta) qua Principes *muri* appellantur, ac præſertim murorum *anguli*, vt ſcilicet intelligatur non minus Rempubl. Principibus ſuis inniti, quàm tectum ipſum, & tabulata muris & angulis domus incumbant. Aut ſi à mœnibus ducta ſit ſimilitudo, propterea dicemus Principes muros eſſe, quod quemadmodum murorum munitione tuti ciues ſunt ab hoſtium incurſionibus, & violẽtia, ita vt publica quies ab illis nihil timeat; ita Principe publicum bonum procurante Reſpubl. vniuerſa, Præfectorum iniuſtitiam, aut auaritiam, cæteraſque labes quæ Rempub. vaſtare ſolent, Principe ſe illis tanquam murũ opponente, non reformidat. Hinc Ieremias conqueritur, Principes ſui temporis parietes eſſe inclinatos, & ruinæ proximos, qui nec ſtare ipſi, nec alios ſuo obiectu defendere poſſint. *Omnes iſti Principes*, inquit, *decli-*

Murus. Angulus. Iere. 6. 28.

declinantes, Græcè διεφθαρμένοι, *corrupti*, *ambulantes fraudulenter, æs & ferrum vniuerſi corrupti ſunt*, vt iam populis non minus periculum immineat, quàm ſi murus æreus perfoſſus eſſet, aut ſubrutus, aut ſuo vitio tam grandes egiſſet rimas, vt in vrbem, aut domum hoſtes admitteret. Contra quam facit Deus, ſub cuius tutela omnis periculi expertibus, omniq́ue ſolicitudine vacuis, viuere licet: *Super hoc* inquit Iſaias, *laudabit te populus fortis,*
Iſa. 25. 3. *ciuitas gentium robuſtarum timebit te, quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu, ſpiritus enim robuſtorum, quaſi turbo impellens parietem.* Sed paries hic cedere neſcius eſt, & quâtaſuis venti procellas excitarint, ſtat, tegitq́ue ſuos, & ab omni diſcrimine immunes, ac ſecuros præſtat. Sunt ergo Principes muri, ſed ſunt etiam murorum anguli, ita enim illos appellat Iſaias, apud quem legimus,
Iſa. 19. 13. *Deceperunt Ægyptum angulum populorum eius*, vel vt alij vertunt, *Errare fecerunt Ægyptum anguli familiarum eius.* Et ſenſus eſt, Principes familiarum Ægyptiarum populos in errorem induxerunt. Eſt autẽ à fabricis ſumpta metaphora vt dictum eſt. Nam quemadmodum in angulis firmiores collocantur lapides, *Vt faciant vtraque vnum*, ſolidiuſque tota moles conſurgat, ita Principes quibus innititur Reſpubl. inſtar habent angulorum, cũ ipſam conſilio, prudentiâ imperioque ſuffulciant. Sic in
Iud. 20. 1. libro Iudicum dicitur. *Egreſſi itaque ſunt omnes filii Iſrael, & pariter congregati quaſi vir vnus de Dan vſque Berſabee, & terra Galaad ad Dominum in Maſpha, omneſque anguli populorum, & cunctæ tribus Iſrael in Eccleſiam populi Dei conuenerunt.* Et primo Regum habetur: *Dixitque Saul,*
1. Reg. 14. 38. *applicate huc vniuerſos angulos populi:* Principes ſcilicet & Phylarchos.

Paſtor 3. Sed frequentiſſimè in Scripturis ſacris Principes
Ioan. 10. 11. *Paſtores* appellantur. Nam quemadmodum *Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis*, illudque potiſſimùm curat, vt toti gregi ſeruiat, & ab ouilibus lupos, aut leones arceat, qui perniciem pecoribus afferre ſolent; ita Princeps

ceps aut externos hoſtes, aut ſceleratos ciues, quibus haud ſecus quàm lupis Reſpubl. laceratur, de medio tollit, magnoque ſtudio, & vigilantia ſubiectis populis parat ſecuritatem. Itaque Paſtoris munus Regni quoddã rudimentum aliquibus fuit, vt S. Dauid, qui cum parentis ſui oues paſceret in deſerto, factus eſt Paſtor populorum, vt ipſe canit in Pſalmo. *Et elegit*, inquit, *Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium: de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hereditatem ſuam.* Imò paſtor Dauid, Paſtorem non ſemel facit Dominum cui Iſraelis caulæ cordi ſint, vt cum ait: *Qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ouem Ioſeph.* Et alibi: *Dominus regit me, nihil mihi deerit.* Et *Reges eos in virga ferrea.* Vtrobique enim regendi verbum Paſtoris officiũ exprimit, idque clariùs in Græco contextu, in quo τὸ ποιμαίνειν ſumptam à Paſtoribus metaphoram luculenter oſtendit. Sunt ergo Principes Paſtores, quo etiam allegoriæ integumento frequenter à Prophetis arguuntur, cũ accepta ad bonum gregis poteſtate, ad ſuas explendas libidines abutuntur. *Paſtores multi*, inquit Ieremias, *demoliti ſunt vineam.* Chaldæus habet, *Reges multi.* & infrà. *Væ Paſtoribus qui diſperdunt, & dilacerant gregem paſcuæ meæ, dicit Dominus, Ideò hæc dicit Dominus Deus Iſrael ad Paſtores qui paſcunt populum meum. Vos diſperſiſtis gregem meum, & eieciſtis eos, & non viſitaſtis eos.* Et poſt pauca, *Suſcitabo*, inquit, *ſuper eos Paſtores, & paſcent eos; non formidabunt vltra, & non pauebunt, & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Quam eamdem ſententiam pluribus proſequitur Ezechiel toto cap. 34. copioſè ſanè, & eleganter, alijque Prophetæ nonnulli. vt Micheas, & Zacharias. Sanctus verò Iob, quem alibi Principem fuiſſe diximus, munus etiam Paſtoris egregiè ſuſtinuit, vt de ſe ipſe teſtari videtur. Nam ſe à grege abſtractas ouiculas è beſtiarum dentibus eripuiſſe gloriatur, cum ait: *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam;* periculo etiam ſuo gregi ſedulò & proſpiciebat ſeruiebatque. Sed inuenio etiam aliquid amplius in Scripturis,

Pſal. 77. 70.

Pſal. 79. 1.

Pſal. 2. 9.

Iere 12. 10.

Iere. 23. 1.

Ibid n. 4.

Micheas. 3. 3.

Z ch. 11. 5.

Iob. 29. 17.

ris, quod ad Paſtores iſtos populorum pertineat, vt ſcilicet non more vulgari tantum greges ad læta paſcua adducant, domumque reducant tanquam pecudes ratione carentes, ſed ita Paſtores ſint, vt etiam *nutrices* appellari poſſint, eam ſcilicet paſcendi rationem adhibendo, quæ hominum naturæ accommodata eſt, quod eſt apud
Iſa. 49, 21. Iſaiam. *Ecce*, inquit, *leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo ſignum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas ſuper humeros portabunt, & erunt Reges nutri-*
Iſa 60. 16. *tii tui, & Reginæ nutrices tuæ*. Et alibi. *Et ſuges lac gentium & mamilla Regum lactaberis*. Quod nutricis munus ſibi impoſitum ſentiebat, & querebatur Moſes, cum Dominum
Num. 11. 12. ita appellat: *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua*
Iſa 46. 3. *iuraſti Patribus eorum?* & Iſaias populum ſibi à Domino creditum inſtituens, *Audite me*, inquit, *Domus Iſrael, qui portamini a meo vtero, qui geſtamini à mea vulua, vſque ad ſenectam ego ipſe, & vſque ad canos ego portabo, ego feci, & ego feram, ego portabo, & ſaluabo*. Illi planè ſimilis qui de ſe
Galat. 4. 19. ipſo dicebat: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis*. Ipſe verò Dominus populi ſui ingratitudinem accuſat, quod ne nutricem quidem ſuam (quod tamen infantuli faciunt) Deum agnoſcerent, qui tanquam Princeps, & nutrix peculiarem illorum curam
Oſee 11, 3. ſuſceperat. *Et ego*, inquit, *quaſi nutritius Ephraim portabã eos in brachiis meis, & neſciunt quod curarem eos*.

CAPVT. 4. Tandem *capitis* etiam nomine Principes ſignificantur in ſcriptura vt ex hoc intelligant, propterea in arce corporis huius, quod eſt Reſpubl. collocatos eſſe, vt quemadmodum caput, ſentiendique facultates, quæ in eo præcipuè ſedem habent, pro totius corporis ſalute excubant, illud in ſuis functionibus officijſque dirigendo; ita Princeps totius Reipubl. incolumitati præſidere debet, reſque noxias omni conatu à reliquo corpore amoliri. Adeo verò frequenter Principes *Capita* appellantur à ſacris ſcriptoribus, vt neceſſe non ſit operosè multa

multa huius rei teſtimonia conquirere. Paucula quædã de multis afferam, quæ rem planam faciant. In libris Regum ait Samuël ad Saül; *Nonne cum paruulus eſſes in oculis tuis, Caput in tribubus Iſraël factus es? vnxitq́, te Dominus in Regem ſuper Iſraël?* Et Iſaias, *Diſperdet*, inquit, *Dominus ab Iſraël caput, & caudam, incuruantem, & refrenantem die vna*; & ne ſchematis inuolucrum ſententiam redderet obſcuriorem, ſtatim ſubdit dicti ſui interpretationem, *Longæuus*, inquit, *& honorabilis ipſe eſt caput*. Nec diſſimiles minæ apud Oſeam, *Cœpit*, inquit, *gladius in ciuitatibus eius, & conſumet electos eius, & comedet capita eorum*, id eſt Principes eorum, quæ metaphora etiam alibi apud eundem Prophetam occurrit, vt cum ait: *Et congregabuntur filii Iuda, & filii Iſraël pariter, & ponent ſibimet caput vnum, & aſcendent de terra*. Quod in vulgata legimus in Pſalmo. *Herodii domus dux eſt eorum*, in Hebræo eſt. *Herodii domus eſt in capite eorum.* Id eſt caput, Dux, ac Princeps eorum. Et Amos Caput ſextum ſuæ Prophetiæ his verbis exorditur. *Væ qui opulenti eſtis, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Iſrael.* Quando ergo Principes *Baſes* ſunt ac *Fundamenta* populorum, *Paſtores*, & *Capita*, diligenter curent ne ſuo vitio ſtructura quam fulciũt labet, aut ruat; néve greges creditos lupis prodant, tandemq́; ne corporis totius membrorumque incolumitatem negligant. Sed omnes cogitationes ſuas eò dirigant: vt quoniam Reip. pręſunt, illi etiam pro virili prodeſſe contendant.

1.Reg.15.17 Iſa 9.14. Oſee 11. 6. Oſee 1.11. Pſal.103 20 Amos. 6.1.

Principem virtutem colere debere, vt exemplo ſubditis proſit.

CAPVT X.

Quantum poſſit Principis exemplum in vtramque partem.

1 QVamquam ſua ſponte Princeps virtutem colere debet, vt melior fiat, alia tamen ratio de qua hoc capite agemus, idem ſuadet, vt ſcilicet exemplo ſuo, quod

in

in vtramque partem plurimum poteſt, ſubditos ad omne genus honeſtatis extimulet. Hanc autem habere vim vitam moreſque Principis, vt vel proſint plurimum, vel
Matth. 5. 14 noceant, facilè intelliget qui animaduerterit eos eſſe *Ciuitatem ſupra montem poſitam, & Lucernam ſuper candelabrum*, ita locatam, vt nulla poſſit ratione velari, quo minus in omnium oculos incurrat, ingenitamque ſubditis inclinationem quamdam animi ad æmulandos Principis ſui mores & ſtudia, ſiue quod præclarum videatur ſe ſuaque ad excellentioris imaginem exemplumque cōponere; ſiue quod illius voluntati obſequendo compēdium aliquod ſperetur diuitiarum, honoris, aut rerum earum, quas à Principibus conſequi ſolent homines ad adulandum proiecti: ſiue tandem cæco quodam (quod multis accidit) impetu ferantur, vt quod à primoribus vſurpari vident, & ipſi ſequantur, honeſta ſint an turpia; vtilia, an noxia, non diſquirant. Suſcepturus Abraham ſignaculum illud à Domino inſtitutum, quo à cæteris gentibus ipſe cum ſuis diſtingueretur, & carnem præputij ſui, vt ſcriptura loquitur, circumciſurus, quo vulnere
Gen. 17. 26. acerbus in primis dolor afferebatur, voluit primus ipſe vulnus pati, ſatis gnarus nec filios, nec vernas ſi exemplo ipſe præiſſet, imperium detrectaturos. Nec ſanè mirum
Pſal. 122. 2. domum vniuerſam heri ſui exemplum ſecutam, nam *Oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum*, quorum illud ingenium eſt, nihil obſeruare attentiùs quàm eorum actiones, ſtudia, propenſiones, vt in quamcumque partem inclinauerint, ipſi etiam eò ſe conferant. *Tulit Iacob*
Gen. 30. 37. *virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas, detractiſque corticibus in his quæ ſpoliata fuerant, candor apparuit, illa verò quæ integra fuerant, viridia permanſerunt, atque in hunc modum color effectus eſt varius. Factumque eſt vt oues in ipſo calore coitus intuerentur virgas, & parerent maculoſa, & varia, & diuerſo colore reſperſa.* Eodem planè modo ſubiti, qui ſub Paſtoribus populorum Principibus viuunt, quæ illis obijciuntur, & oſtentantur exempla, ita contemplantur, vt ſuarum actionum

ctionum fœtus concipiant, & in lucem edant eiuſdem coloris, quem in virgis ſceptriſque Regalibus ineſſe animaduerterint. Ac quemadmodum agmina Iſraëlitarum in deſerto nube ſtante conſiſtebant, progrediente caſtra mouebant, illiuſque ductum in omnibus ſequebantur; ita populi pro voluntate Principum aut exemplo actiones omnes ſuas moderari ac regere conſueuerunt. Eſt autem id Principibus adeò facilè, vt vel digito vno admoto ea moliri poſſint, quæ priuati quamtũuis toto conatu adnitantur, loco mouere non poſſunt. Hinc fortaſſis illa reprehenſio Scribarum,& Phariſæorum; *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis,ſeruate, & facite, ſecundum verò opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt; Alligant enim onera grauia,& importabilia in humeros hominum,digito autem ſuo nolunt ea mouere*, cum tamẽ, vt diximus,ſi vel digitum vnum applicent,facilè poſſint: quippe cathedram Moyſi vt populi Capita, & Paſtores occupantes. Quanto ardore animi Ieroboam impium Regem ſecuti ſunt populi,Regis noui exemplum,in veteri religione, quam cum lacte ſuxerant,deſerenda? Teſtis Oſee Propheta,qui, eos *lætificaſſe Principes*, qui nimium id optabant, *Omnes adulteraſſe*,hoc eſt,ad Idola, à veri Dei cultu defeciſſe,idque nõ remiſsè aut languidè, ſed magno animi ardore feceſſe conqueritur: *Omnes enim calefacti ſunt quaſi clibanus*, calore ab ipſo Principe, qui priùs exarſerat,contracto,nec eos aut veritatis præcones, aut mille conſcientiæ teſtes, aut eorum qui ſteterant, nec genua ſua ante Baal curuare ſuſtinuerant,exempla, in officio continere potuerunt. Tantus enim aliquando eſt ardor, quo ſubditi dicta, aut facta Principũ ſuorum æmulantur, vt à rebus difficilioribus,& quas alioqui refugerent,adeò nõ abhorreant, vt etiam ſtudioſè conſectentur.Re in bello infœliciter geſta; *Arripuit Saül gladium,& irruit ſuper eum. Quod cum vidiſſet armiger eius,videlicet quod mortuus eſſet Saül, irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum,& mortuus eſt cum eo*, funeſtam mortis faciem,

Exod.13.21

Matth.23.2

Oſee 7.3.

1.Reg.31. 4

ciem, qua nihil terribilius obijci poteſt hominibus, non reformidans, Principis ſui exemplum ſecururus. Verbis pœniſque grauiſsimis ſanxerat Dominus, ne quis profana illa & execranda ſacra faceret, quæ Ammonitæ exercebant, liberos ſuos idolo Moloch concremantes.

Leuit. 18. 21. *De ſemine tuo*, dicitur in Leuitico, *non dabis vt conſecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui.* Et rurſus. Leuit. 20. 2. *Homo de filiis Iſrael, & de aduenis qui habitant in Iſrael, ſi quis dederit de ſemine ſuo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. Et ego ponam faciem meam contra illum, ſuccidamq́ eum de medio populi ſui, eo quod dederit de ſemine ſuo Moloch, & contaminauerit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum. Quod ſi negligens populus terræ, & quaſi parui pendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponã faciem meam ſuper hominem illum, & ſuper cognatione eius, ſuccidamq́ & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei, vt fornicaretur cum Moloch de medio populi ſui.* Quem à ſcelere non deterreat tam diſerta, & enucleata, tam ſeuera & grauis malorum denuntiatio? & tamen cum genus hoc impietatis ſuo tempore Achaz inſtaurauit (nam *ipſe eſt qui adoleuit incenſum in Vellebenennom, & luſtrauit filios ſuos in igne iuxta ritum gentium*) morbus repentè, vulgatus plurimos corripuit, & quod Hieroſolymis Rex faciebat, in alijs etiam Regni ciuitatibus paſſim vſurpari cæptum eſt, pluſque apud ſubditos ſuperſtitione inſana furentes Principis exempla valuerunt, quam filiorum cariſſimorum amor, quorum eiulatus triſtiſſimos, ne auribus perciperent, commiſerationeq́ue tam ſæuæ mortis commouerentur, tympanis ciebant ſtrepitus, eorumq́ue voces penitus obruebant. Sed ecce tibi illo extincto, excitat Dominus pium Regem Ezechiam, qui Sacerdotum Leuitarumq́ue cætu conuocato, *Audite me*, inquit *Leuitæ, & ſanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immunditiam de ſanctuario.* Nec mora, omnis impietatis veſtigia continuò abolita ſunt, cæſæ victimæ, purgatum templum, antiqui mores reſti-

2. Paral. 28. 3.

2. Paral. 29. 5.

reſtitui, & quod ad rem noſtram facit, cùm populus priùs contagione impietatis non tantum afflatus eſſet, ſed planè corruptus, rediјt tamen ad priſtinam Religionem Principe præeunte, & adhortante, idque volens ac libens, nam eodem capite dicitur: *Et completus eſt cultus domus Domini, lætatuſque eſt Ezechias, & omnis populus, eò quod miniſterium eſſet expletum; de repente quippè hoc fieri placuerat*, id eſt, adeò verbis, & exemplo boni Principis incenſi ſunt omnes, vt quod ipſe fieri cupiebat, placuerit etiam citò effectum dare, nullaque temporis mora interpoſita, vt magis Regi ſuo gratificarentur. Similis Ioſiæ zelus deſcribitur in libris Regum, parque ſucceſſus, vt vel ex his duabus hiſtorijs ſatis pateat, quanta ſit exempli vis in vtramque partem. *Quare fremuerunt gentes*, inquit S. Dauid, *& populi meditati ſunt inania*? & ſtatim cauſam quam habebat in promptu, à prauo Regum, & Principum exemplo petitam, ſubdit. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius*. Quis enim credat populum tantis, tamque crebris atque inſignibus ornatum beneficijs à Chriſto Domino, qui *Pertranſiit cunctis benefaciendo*, ægritudines pellendo, oculis captos illuminando, debiles pedibus erigendo, mortuos ipſos iam conditorijs incluſos ad vitam excitando, tam ſæuis cruciatibus, tàm acerba, ac turpi morte necaturum fuiſſe, ſi Herodes & Pilatus, Annas & Caiphas, cæteriq; populi, ac Sacerdotum præſides, tã immanis facinoris auctores non fuiſſent? Quare Pſalmum ſuum Dauid ita concludit, vt ad Reges ſolos orationem ſuam conuertat, ac ſi ipſi duntaxat perpetrati ſceleris labem contraxiſſent; eoſque ad Filium Dei debito reuerentiæ, & honoris cultu colendum adhortatur. *Et nunc Reges*, inquit, *intelligite, erudimini qui iudicatis terram, ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore; Apprehendite diſciplinam*, ſeu vt alij ex Hebræo vertunt, *Oſculamini filium, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta*. Et meritò nititur capita ſanitati reſtituere: hæc enim ſi morbus aliquis corripuerit,

Ibid. n. 55.

Pſal. 2. 1.

Pſal. 2. 10.

ciem, qua nihil terribilius obijci poteſt hominibus, non reformidans, Principis ſui exemplum ſecuturus. Verbis pœniſque grauiſsimis ſanxerat Dominus, ne quis profana illa & execranda ſacra faceret, quæ Ammonitæ exercebant, liberos ſuos idolo Moloch concremantes.
Leuit. 18. 21. *De ſemine tuo*, dicitur in Leuitico, *non dabis vt conſecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui.* Et rurſus. *Homo*
Leuit. 20. 2. *de filiis Iſrael, & de aduenis qui habitant in Iſrael, ſi quis dederit de ſemine ſuo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. Et ego ponam faciem meam contra illum, ſuccidamq́; eum de medio populi ſui, eo quod dederit de ſemine ſuo Moloch, & contaminauerit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum. Quod ſi negligens populus terræ, & quaſi parui pendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponā faciem meam ſuper hominem illum, & ſuper cognatione̅ eius, ſuccidamq; & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei, vt fornicaretur cum Moloch de medio populi ſui.* Quem à ſcelere non deterreat tam diſerta, & enucleata, tam ſeuera & grauis malorum denuntiatio? & tamen cum genus hoc
2. Paral. 28. 3. impietatis ſuo tempore Achaz inſtaurauit (nam *ipſe eſt qui adoleuit incenſum in Vellebenennom, & luſtrauit filios ſuos in igne iuxta ritum gentium*) morbus repentè, vulgatus plurimos corripuit, & quod Hieroſolymis Rex faciebat, in alijs etiam Regni ciuitatibus paſſim vſurpari cæptum eſt, pluſque apud ſubditos ſuperſtitione inſana furentes Principis exempla valuerunt, quam filiorum cariſſimorum amor, quorum eiulatus triſtiſſimos, ne auribus perciperent, commiſeratione que tam ſæuæ mortis commouerentur, tympanis ciebant ſtrepitus, eorumque voces penitus obruebant. Sed ecce tibi illo extincto, excitat Dominus pium Regem Ezechiam, qui Sacerdotum
2. Paral. 29. 5. Leuitarumque cætu conuocato, *Audite me*, inquit, *Leuitæ, & ſanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immunditiam de ſanctuario.* Nec mora, omnis impietatis veſtigia continuò abolita ſunt, cæſæ victimæ, purgatum templum, antiqui mores

reſti-

reſtitúti, & quod ad rem noſtram facit,cùm populus priùs contagione impietatis non tantum afflatus eſſet, ſed planè corruptus, rediјt tamen ad priſtinam Religionem Principe præeunte, & adhortante , idque volens ac libens, nam eodem capite dicitur: *Et completus eſt cultus domus Domini, lætatuſque eſt Ezechias, & omnis populus, eò quod miniſterij eſſet expletū; de repētè quippè hoc fieri placuerat*, id eſt,adeò verbis, & exemplo boni Principis incenſi ſunt omnes, vt quod ipſe fieri cupiebat; placuerit etiam citò effectum dare, nullaque temporis mora interpoſita,vt magis Regi ſuo gratificarentur. Similis Ioſiæ zelus deſcribitur in libris Regum, parque ſucceſſus, vt vel ex his duabus hiſtorijs ſatis pateat,quanta ſit exempli vis in vtramque partem. *Quare fremuerunt gentes*, inquit S. Dauid, *& populi meditati ſunt inania* ? & ſtatim cauſam quam habebat in promptu,à prauo Regum , & Principum exemplo petitam, ſubdit. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum,aduerſus Dominū, & aduerſus Chriſtum eius*. Quis enim credat populum tantis,tamque crebris atque inſignibus ornatū beneficijs à Chriſto Domino, qui *Pertranſiit cunctis benefaciendo*, ægritudines pellendo, oculis captos illuminando , debiles pedibus erigendo,mortuos ipſos iam conditorijs incluſos ad vitam excitando, tam ſæuis cruciatibus, tàm acerba, ac turpi morte necaturum fuiſſe, ſi Herodes & Pilatus, Annas & Caiphas,cæteriq; populi, ac Sacerdotum præſides, tā immanis facinoris auctores non fuiſſent? Quare Pſalmum ſuum Dauid ita concludit,vt ad Reges ſolos orationem ſuam conuertat,ac ſi ipſi duntaxat perpetrati ſceleris labem contraxiſſent; eoſque ad Filium Dei debito reuerentiæ, & honoris cultu colendum adhortatur. *Et nunc Reges*, inquit , *intelligite , erudimini qui iudicatis terram , ſeruite Domino in timore , & exultate ei cum tremore; Apprehendite diſciplinam,* ſeu vt alij ex Hebræo vertunt, *Oſculamini filium, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta*. Et meritò nititur capita ſanitati reſtituere;hæc enim ſi morbus aliquis corripuerit,

Ibid.n.55.

Pſal.2.1.

Pſal.2.10.

ad reliquas etiam corporis partes lues facilè proſerpit: *Omne caput languidum*, inquit Iſaias, *& omne cor mœrens.*
Iſa.1.5. & ſtatim quis effectus exiſtat, ſubijcit: *A planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas.* Nam, vt eſt in Eccle-
Eccl.10.2. ſiaſtico, *ſecundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius, & qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes in ea; Rex inſi-*
Prou.29.12 *piens perdet populum ſuum.* Et in Prouerbijs dicitur, *Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes miniſtros habet impios.* Talis domus Ieroboam, cuius filius, qui nondũ
3.Reg.14. per ætatem capax erat impietatis, propterea *ſolus in ſe-*
13. *pulchrum illatus eſt* ex vniuerſa Regis illius familia, quod prauam parentum ſuorum inſtitutionem, & noxia exempla mortis beneficio anteuertiſſet, nihilo fortaſſe me-
Dan.5.1. lior cæteris futurus, ſi diutius viuere licuiſſet. *Balthaſſar Rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille, & vnuſquiſque ſecundum ſuam bibebat ætatem. Tunc allata ſunt vaſa aurea, quæ aſportauerat de templo quod fuerat in Ieruſalem, & biberunt in eis Rex, & optimates eius, vxores & concubinæ illius.* Nec ex tanto numero repertus eſt quiſquã
Ionæ3.6. qui tam immane ſacrilegium Rege præeunte, & inſaniam illam cum vino propinante, reformidaret. Contrà ſi Rex ad honeſtatem & virtutem præiuiſſet, affirmare auſim, compoſuiſſet ſe ſe turba illa concubinarum, & aulicorum, ad Religionem & modeſtiam; vt Niniuitis videmus accidiſſe, qui cum eſſent plurimis grauiſſimiſque ſceleribus cooperti, Rege tamen, Ionæ prædicatione concuſſo, & ad pœnitentiam commoto, doloris, & ſcelerum ſuorum deteſtationis ſignificationes ediderunt, quantas qui legunt, vehementer non admirari non poſſunt. Nam ſordidatus Rex, ſaccoque pro regali paludamento indutus, cum ſediſſet in cinere ſubditiſque exemplo ſuo quid in eo diſcrimine facto opus eſſet, oſtendiſſet: repentè ciues vniuerſi cũ Principe veſtem mutarunt, imò ipſas pecudes inſtrauerunt ſaccis, ſibi cibũ, beſtijs ſolitum pabuli demenſum detrahentes, vt imminentẽ auerterẽt calamitatem, vt ſatis appareat quàm verè dictũ
Pſal.71.11. ſit in Pſalmo. *Adorabunt eum omnes Reges terræ*, ſtatimq;
ſub-

ſubdatur, quid Regum, & Principũ exemplũ poſſit: *Omnes gentes ſeruient ei*, quaſi ſit hoc perpetuum, ac neceſſarium conſectarium, vt per Regis veſtigia populus incedat, ſicut etiam apud D. Joannem habemus; *Credidit Regulus, & domus eius tota.* Ex hactenus autem diſputatis apparet, quid timuerit Aſſueri conſiliarius, qui à Rege conſultus, quid cum Regina Vaſthi videretur agendum, quæ ab Aſſuero ad conuiuium accerſita venire contempſerat, in eam dixit animaduertendum videri, ne ſi ipſa impunè abijſſet, ad reliquas manaret exemplum, totiuſque Regni mulieres viros ſuos parui penderent, obſequiumque detrectarent. Quod conſilium omnibus viſum eſt ſapiens, & Rex ipſe ſecutus eſt. Mirum profectò videtur, ſapientiſſimos viros credere potuiſſe Reginæ contumaciam tantùm apud reliquas mulieres valituram, vt meritò timeri poſſet, ne vxores maritis in poſterum parere recuſarent. Sed nimirum quæ vis eſſet exempli in principe fœmina, perpendebant, quod mulieres in re ſibi grata arripere potuiſſent.

Ioan. 4. 53.

Eſther. 1.

2. Cùm ergo tantum habeat momentum Principis exemplum in vtramque partem, vt hactenus dictum eſt, nemini mirum videri debet, ſi peccata Magiſtratuum & Regum, qui alijs facem ad delinquendum præferunt, in ſcripturæ hiſtorijs, & apud Prophetas, grauium verborum apparatu, & tanquam ſeueriſsimè à Domino vltore vindicanda, proponuntur. Cùm incidit mentio Ieroboã primi Regis Iſrael ſuper decem tribus, illa nota ferè ſemper inuritur. *Qui peccare fecit Iſrael*, vt non citius Regis illius memoria, quàm piaculum tanti ſceleris recurreret. *Adhuc modicum*, inquit Oſee, *& viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu.* Senſus eſt: Paulò poſt vlciſcar ſcelera (quæ ſanguinis nomine in ſacris litteris deſignantur, quòd animæ peccatis quaſi lethalibus quibuſdam vulneribus cruententur) in Jezrahel ciuitate Regni metropoli perpetrata, peſtifero exemplo regię domus Jehu, quæ populis illis peccata peccatis cumulandi cauſa fuit, nam: *Et ipſi receſſerunt de via*, vt eſt apud Prophetam; *Et*

Grauiter peccare Principes, qui ſuo exemplo ſubditis nocẽt, ſubditorũq; peccata illis adſcribi.

3. Reg. 15 26

Oſee 1. 4.

Malac. 2. 8.

ſcandalizauerunt plurimos in lege, quare commeriti ſunt, *vt*
Ibid.n. 12. *diſperdat Dominus virum qui fecerit hoc, Magiſtrum & diſcipulum de tabernaculis Iacob*. Eodemque infortunio inuoluuntur, & qui ſe diſcipulos præbent, & qui Magiſterium hoc improbitatis ſuſcipiunt, nec verentur ſedere,
Pſal. 1. 1. *In cathedra peſtilentiæ*. Hos autem Dominus apud Iere-
Iere. 2. 33. miam inexcuſabiles eſſe pronuntiat, cum ait: *Quid niteris bonam oſtendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ inſuper & malitias tuas docuiſti vias tuas, & in alis tuis inuentus eſt ſanguis animarum pauperum & innocentum?* Sententia eſt. Quid fruſtrà contendis gratiam meam inire, quaſi non peccaueris, cùm maculatus ſis in iniquitate tua, nec multa nitri, ſmigmatis, aut herbæ fullonum põdera, tantas ſordes poſſint abſtergere, nominatimq; ſcelus illud admiſeris, quòd alios exemplo, doctrinaque tua corruperis. Alas enim tuas, quibus ſcelera perpetrantes defenderes, expanderas, vt iam non latenter in angulis,
Ibid. n. 34. receſſibus, & *foſsis*, vt paulò poſt dicitur, ſed palam, & in omnium oculis, magnaque cum impudentia, ad omne peccati genus tuo magiſterio inſtituti, proiecti eſſent. Deteſtatus fuerat Dauid peccatum ſuum, & à Propheta au-
2. Reg. 12. 13. diuerat; *Dominus tranſtulit peccatum tuum*. Verùm quia Principis adulterium clam populo eſſe non poterat, ipſeque palam Bethſabee in Regiam traducta nuptias celebrauerat, crimen hoc praui exempli, peculiari quodam
Ibid. n. 14. vindictæ genere expiandũ fuit. *Verumtamen*, inquit Nathan, *quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus eſt tibi, morte morietur*, nec pœnam hanc, puerique periculum oratione, ieiunio, humi cubatione, animique dolore, ac contractione deprecatus auertere potuit: nam *Percuſsit Dominus paruulum, quẽ*
Ibid. n. 15. *pepererat vxor Vriæ Dauid, deprecatusq; eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunio, & ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram*. Tanta verò doloris pertinaciâ ſe ipſum macerauit, vt omnibus ſummotis continenti fletu, ac lacrymis indulgeret. Sic enim legimus. *Venerũt ſeniores domus eius, cogentes eum vt ſurgeret de terra, qui noluit, nec comedit*

medit cum eis cibum. Accidit autem die ſeptima vt moreretur infans. Hinc ſubditorum peccata Principibus imputantur. Sic Aaron propter vitulum conflatilem reprehenditur à Moyſe: *Quid tibi,* inquit, *fecit hic populus, vt induceres ſuper eum peccatum maximum*; cæteriſque diſcipulis ſomno ſepultis Petrus arguitur quòd non vigilaret: *Et ait Petro. Simon dormis?* vt futurus aliquando Eccleſiæ Rector intelligeret ſubditorum peccata ad Principes ipſos aliqua ratione pertinere. Exod. 32. 21. Marc. 14. 37.

Initio Principatuum Principes fermè eſſe meliores, quàm ſint poſtea: & quænam huius mutationis ſint cauſa.

CAPVT XI.

1 ACcidit nonnunquam, ſiue humanæ imbecillitatis vitio, ſiue Jmperij ipſius conditione, vt aliqui, cum primùm Principatum adipiſcuntur, clementia, animi moderatione, cum omnium ordinum hominibus æquitate, cæteriſq; virtutibus Principum proprijs, ſe populis egregiè probent, qui poſtmodum in ſæuitiam, tyrannicos mores aliaque omnis generis vitia ſenſim inclinant. Ac quemadmodum ſtatuæ, quæ per quietem Nabuchodonoſori Chaldæorum Regi viſa eſt, *Caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porrò venter & fœmora ex ære, tibia autem ferrea, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.* vt tam præclarum opus tandem in lutum deſineret: ita Regum aliquot initia principatus aurea planè ſunt, ſed tamen paulatim ita degenerant in vitia, vt luto deſpicabiliori exitu concludantur. Cuius illuſtrior modeſtia, Regni initio, quàm Saül, qui Samueli Prophetæ neſcio quæ ad regnum ſpectantia prænuntianti, quaſi exitiabilis alicuius mali denuntiatione cohorruit, omniq́ue niſu amoliri conatus eſt, generis obſcuritatem prætexens, cum ait: *Numquid non filius Iemini ego ſum, de minima tribu Iſraël, & cognatio mea noniſſima inter omnes familias de tribu Beniamin?* *Probatur exemplo Saulis & Salomonis.* Dan. 2. 32. 1. Reg. 9. 21

quare ergo locutus es mihi ſermonem iſtum? Nec modeſtiùs locutus eſt, quàm fecit: nam cum ſortibus eductis per tribus, cognationes, & capita, ad ipſum Saül ventum eſſet, quæſitus non apparuit, ſe quippe ſubduxerat, ne
1. Reg. 10. 21. Regio faſtigio admoueretur. *Quæſierunt ergo eum, & non eſt inuentus, & conſuluerunt poſt hæc Dominum vtrumnam venturus eſſet illuc. Reſponditque Dominus: Ecce abſconditus eſt domi*, vel vt eſt in Hebræo, Chaldæo, & Septuaginta, *Inter vaſa*, hoc eſt, inter domeſticam ſupellectilem, intra quam vt ab eo diſcrimine ſecurus eſſe poſſet, latebras quæſierat. Hic tamen tam bonus Princeps, moribus tã candidis, tam ab omni faſtu, regnandique libidine alienus, quàm à ſe ipſo deſciuit, aliuſque factus eſt? quàm ſuperbus & contumax, quàm regnandi, & Principatum ad filios tranſmittendi cupidus? quàm ſolers in ijs amoliendis, quæ rerum ſuarum curſum poſſent intercipere, quàm in Dauidem ingratus, & ſæuus, quàm in alios etiam ſuos truculentus, & barbarus? ſtatim ſimulandi, ac diſſimulandi guarus factus eſt: nam ab ipſa ſtatim inau-
1. Reg. 10. 27. guratione, cum perditi quidam dixiſſent; *Num ſaluare nos poterit iſte?* nec eum muneribus coluiſſent: *Ille diſſimulabat ſe audire.* Sed laudabilis fortè iſta diſſimulatio; non enim in illos, initio recentis Principatus, nondum diuturnitate firmati ſæuiendum fuit, ſed tantiſper eorum turbæ tolerandæ, dum compoſitis rebus, & ſeditioſorum pacatis animis, tempeſtatem excitatam ſerenitas optata ſequeretur. Jlla nulla ratione excuſabilis, quâ peccatum ſuum velare potiùs, quàm abſtergere pœnitẽtiâ ſatagens, & de regno tantùm ſolicitus, Samuelem ita
1 Reg. 15. 25 rogauit. *Sed nunc porta quæſo peccatum meum.* Et, *Peccaui, ſed nunc honora me coram ſenioribus populi, & coram Iſrael; & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum tuum.* Hoc quippe ſummoperè illi curæ erat, ne ſi Samuële recedente, populus intellexiſſet Saülem regio iure excidiſſe, etiam de Regni poſſeſſione, quam tenebat, deturbaretur; itaque eum retinere niſus eſt, ne à ſacerdote deſtitutus, tamquam Deo inimicus, à ſuis ipſe deſereretur. Vſſit

eum-

eumdem Saül pſallentium mulierum chorus, cum Dauidis facinora patrio carmine decantantes ingeminabant; *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia.* Quid hoc cauſæ fuit? Regno timuit. Itaque Dauidem tantæ ſpei imminentem, crebrò mortis periculis obijciebat, finiſque alterius diſcriminis gradus erat futuri: nam protinus reduci nouum parabatur certamẽ, quo ſi fieri poſſet, è medio tolleretur, dicebat enim. *Non ſit manus mea in eum, ſed ſit ſuper eum manus Philiſthinorũ.* Sic filiam Michol ei deſpondit, ſi centũ cæſorum Phyliſthæorũ præputia numeraret, quod nimirum eodem conſilio factũ eſt, vt hoſtium telis obiectus caderet. *Dabo eam,* dicebat, *illi, vt fiat ei in ſcandalum, & ſit ſuper eũ manus Philiſthinorum.* Tandemque cum fraudes non ſuccederent, ad apertam inimicitiam, & ſimultatẽ malè ad eum diem diſſimulatum odium erupit. *Nam factus eſt Saul inimicus Dauid cunctis diebus,* illumque quà apertâ vi, quà dolis, & aſtu, ſemper tamen conatu in irritum cadente, ſublatum voluit. Huius autem tam diuturni tamque vehemẽtis furoris cauſa fuit, quòd filium Jonatham, quem nequicquam ſui ſceleris participẽ facere conatus eſt, in Regno ſtabilire, Dauide ſummoto, cupiebat: ita enim eum alloquebatur. *Omnibus diebus quibus filius Iſai vixerit, non ſtabilieris tu, neque Regnum tuum.* Nec priùs deſijt in Dauidem, & in eos quos partes eius fouere ſuſpicabatur, debacchari, quàm vitam exuit, præclarum nobis mutationis illius de qua agimus, relinquens documentum. Quid Salomon? cuius tanta fuit ſapientia, vt *Ad inſulas longe diuulgatum ſit nomen eius,* Reginamque Sabam euocauerit, quæ illius ſapientiam, & in Deũ pietatem admirata, *Non erat præ ſtupore vltra in ea ſpiritus, dixitque ad Regem: Verus eſt ſermo quem audieram in terra mea de virtutibus, & ſapientia tua. Non credebam narrantibus donec ipſa veniſſem, & vidiſſent oculi mei, & probaſſem vix medietatem ſapientiæ tuæ mihi fuiſſe narratam. Viciſti famam virtutibus tuis.* Tantus tamen Princeps, tantis, &

1.Reg.18.7. 1.Reg.18.13 Ibid.a.29. 1.Reg.20.31. Eccl.47.17. 2.Paral.9.4

tam multis naturæ præſidiis ornatus, tam præclaris diuinitùs acceptis muneribus cumulatus, inclinata iam ætate, qua ætate adeò homines à recto virtutis tramite deflectere non conſueuerunt, vt etiam ij, qui virtutis iter per adoleſcentiam non tenuerunt, maturitatem annorũ adepti, multoque magis ætate iam ad ſenium vergente, ab erroribus reuocent ſeſe: inſanis mulierum cæterarũ amoribus implicatus, diuino Numini debitum honorẽ, vt mulierculis blandientibus gratificaretur, idolis tribuere non dubitauit. Nam Idumæas, & Sidoneas, Moabi-
3.Reg 11 1. tidas, & Ammonitidas vxores duxit ex Aegypto, etiam filium Pharaonis, tanta intemperantia, vt ſeptingentis vxoribus, trecentas adhuc concubinas ſuperinduceret, quarum tandem mollitus blanditiis, fana idolis excitauit, in quibus vxores profanis gentium ſimulacris adolerent thura, tandiuque hæc inſania tenuit, vt de Salomonis ſalute adhuc ſoliciti ſimus, & in ſapientiſſimum
Gal.3.3. mortalium illa D. Pauli quadret reprehenſio, *Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu caperitis, carne conſumemini.*

Luxum, & delicias Regias hanc mutationẽ afferre.

2. Huius autem rei ſi quis cauſas inquirat, non erit difficile inuenire. Ac prima quidem ſit luxus, opulentia, regiæque deliciæ, quarum proprium eſt rigorem virtutis frangre, & ad omne genus corruptelæ viam ſternere. Quis autem neſciat Principũ eſſe delicias illas, de quibus Amos quodam loco: *Væ,* inquit, *qui opulenti e-*
Amos. 6.1. *ſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, Optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Iſraël.* Et paulò poſt. *Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis ve-*
Ibid. nu. 4. *ſtris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem pſalterii, ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici.* Exemplum ſcilicet Dauid, pſalterio canentis ſuæ luxuriæ prætexentes, quæ tamen defenſio illos nihil iuuabat cum diſpar eſſet cauſa. Sanctus enim Pſaltes diuinas laudes exequens muſica pulſauit inſtrumenta, ipſi verò vt aurium dumtaxat voluptatem captãrent: *Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti* Sed hæ fortaſſe delitiæ intra priuatæ fortunæ modum ſe

con-

contineri facilè videri poſſunt, illæ planè Regiæ quas enumerat Salomon, in Eccleſiaſte, cum ait. *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium; poſſedi ſeruos, & ancillas, multamq́; familiam habui, armenta quoque & magnos ouium greges, vltra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem; coaceruaui mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias Regum, ac prouinciarum; feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos & vrceos in miniſterio ad vina fundenda, & ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ieruſalem.* tandemque concludit, *ſapientia quoque perſeuerauit mecum* (quod fortè conſilio Salomon expreſſit, quaſi rē alioqui difficilem conſecutus ſit, nam ſapientia vt eſt apud S. Iob, *Non inuenitur in terra ſuauiter viuentium*) & *omnia quæ deſiderauerunt oculi mei non negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his quæ præparaueram.* Hunc autem tam profuſum luxum peccata quæ ſupra memorauimus ſecuta ſunt; anguſto enim admodum limite luxus & luxuria ſeparātur, facileque ex illo iſta progignitur. *Ecce*, inquit Ezechiel, *hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſuperbia*, ea ſcilicet, quę in cultu eſt corporis, purpura, auro, acu pictis veſtibus gemmis etiam interlucentibus diſtinctis; hoc enim exhibet vox Hebraica גאון quæ decorum, & ſpeciem ſignificat, vt cum dicitur apud Iob; *Circunda tibi decorem*, vbi eadem vox occurrit. Pergit Ezechiel; *Saturitas panis*, & *abundantia*, ciborum ſcilicet omnis generis quæ palatum intemperantium irritare ſolent, quare Septuaginta verterunt, & *delitiis affluebat.* Nec ſe malum intra mænia ciuitatis cōtinuit, ſed à metropoli ad circūiectos pagos manauit, nā pergit Ezechiel: *Et otium ipſius & filiorum eius*, eorū ſcil. qui circumiectos pagos, & villas incolebāt; nā agreſtes etiā homines, qui victu alioqui tenui vitā tolerare cōſueuerāt, ciuiū tamē elegantiorūq; hominū delitias æmulabātur, ex quo tandem extremā calamitatem ſibi

Eccl. 2. 4.

Iob. 28. 13.

Ezech. 16. 49.

Iob. 40. 5.

ſibi accerſiuerunt. Itaque Salomon cibi pręſertim & potus intemperantiam ab aulis Principum conatur amoliri, cum beatos eos prædicat, qui ſub Regibus viuunt, qui ſuis temporibus ad vires corporis inſtaurandas, non ad noxiam ventris voluptatem cibum capiunt. *Beata,* inquit, *terra cuius Rex nobilis eſt, & cuius Principes veſcũtur in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Et in Prouerbiis, cùm per omne genus præceptorum, quibus ad honeſtatem informemur, vagatus eſſet, paucula quędam quaſi aureolam appendicem addere voluit, quæ librum quaſi ſigillo clauderent, altiuſque legentium mentibus inhærerent. *Viſio,* inquit, *qua erudiuit eum mater ſua.* Et paulò poſt. *Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas, & ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.* Cum enim (vt præclarè Oſeas pronuntiauit) *Fornicatio, & vinum, & ebrietas, auferant cor* omnibus, qui gubernationis clauum tenent, ſaluberrimum erit conſilium, ita potum, delitiaſque omnes ciborum moderari, vt benè ſobrij ad ius dicendum accedant. Quare Dominus in Leuitico Sacerdotibus vini vſum certis temporibus interdixit, in Sacerdotalis miniſterij reuerentiam: & verò etiam qui iudicaturos inter ſanctum & profanum, pollutum & mundum, integros ſenſibus, non torpentes temulentiâ, ac madidos eſſe oportebat. Deliciæ ergò, quibus Principes abundant, pretioſæ veſtes, cibi accerſiti, ac ſuaues, multorumque manibus miniſtrati, domus ipſæ ac pauimenta, quę calcantur, pretioſa, aſſectatorum, famulorumque ſerico, auroque nitentium agmina, reliqua tandem ſenſuum blandimenta, tranſuerſos illos agunt, & mores ad virtutem propenſos deflectunt ad vitia, penituſque corrumpunt.

Eccl. 10. 17. — Prou. 31. 1. num. 4. — Oſee. 4. 11. — Leuit. 10. 9.

Negotiorum etiam multitudinem quæ mentis culturam impedit.

3. Altera cauſa quæ afferri poteſt, eſt negotiorum multitudo, quibus ita Principes obruuntur, vt niſi intentâ curâ malum auertant, virtutum ſemina, ex quibus lætæ fruges, ſi ſe effunderent, poſſent exiſtere, mole negotiorum

rum geſtorum depreſſa vim ſuam exercere non valeant. Eſt enim virtutis, diuturnitate temporis, repetitiſq; honeſtis actionibus confirmatæ, ita ſe publico negotiiſq; permittere, vt de priorum integritate morum nihil deteri patiatur. In aulis autem Principum *Plures ſunt negotiationes eorum, quàm ſtellæ ſint cœli.* Quare mirum non eſt, ſi *Solicitudinibus, diuitiis, & voluptatibus vita ſuffocantur.* Principiſque animus, licet fortaſſe olim virtutis cultura ſubactus, paulatim ſilueſcit, & pro floribus ac frugibus dumos ac ſentes procreat, fitque ager illius cum ſtulti viri agro planè geminus, de quo Salomon ait: *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat.* Hanc ob cauſam S. Dauid ſtatum mentis ita tueri conabatur, vt licet pluribus diſtraheretur negotiis pro Regij muneris neceſſiare, ſe tamen illis commodaret potiùs, quàm traderet, ne fortè eorum raperetur impetu, & *Turbaretur, circa plurima* occupatus, quod tamen perpetuò tenere non potuit, Regni curis illum incurſantibus, vocemq; illam exprimentibus, *Cor meum conturbatum eſt*; vel vt D. Hieronymus legit, *Cor meum fluctuabat*; vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Cor meum circumuagatur,* vel *Circumcurſat.* Licet alio poſtea tempore maiorem adeptus conſtantiam dicere non dubitauerit: *Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.* Ita nimirum virtutis tenax, vt militari honeſtatis viæ inſiſtens ad nulla vitiorum diuerticula ſe rapi pateretur.

Nahu. 3. 16. — Luc. 8. 14. — Prou. 24. 30. — Luc. 10. 41. — Pſal. 37. 11. — Pſ. 118. 60.

4. Tertia cauſa duabus hactenus explicatis addi poteſt, quòd Principes viros adulatorum agmina ſemper circumſiſtant (*Multi enim colunt perſonam potentis*) veritatiſque facem ſubmoueant, *Ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* De quibus Iſaias quodam loco: *Populus meus,* inquit, *qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Hi ergò ſolita vanitate ſpes Principum inflant, ſuauiterque blandiendo præſentiſſimam perniciem de-

Idem efficit adulatorũ corruptela. — Prou. 19. 6. — Iſa. 5. 20. — Iſa. 3. 12.

cepris

ceptis parant; quos tantò cautiùs vitare debemus, quantò ab amicitia, quam mentitur, propiùs abeſt adulatio, quæ ſubmiſſa, & humana quadam ſpecie, vbi ad aures obrepſit, *faſcinatione nugacitatis*, abducit à virtutibus, & in turpes vitæ ſcopulos non aduertentes illidit. Itaque Salomon. *Meliora ſunt*, inquit, *vulnera amici, quam fraudulenta oſcula inimici*. Et, *Melius eſt a ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi*. Hinc Dauidis ſanus, & ab initio benè fundatus animus, corripientis ſermonis auſteritatem optabat præ laudantis blanda oratione, cum dicebat. *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Tò *Peccatoris*, in Hebræo eſt ראש, quod caput, aut venenum capite ſerpentum latens ſignificat, vt commodiſſimè ſenſus hic elici poſſit; oleum autem peccatoris, cuius venenata verba, ſi apertis & propitiis auribus recipiuntur, veneni inſtar habent, non impinguet caput meum, blandimentis demulcendo, ac demerendo. *Babylonem illam glorioſam in Regnis, inclytamq́ ſuperbiam Chaldæorum*, docet Iſaias ſirenes incolere, cum ait. *Et ſirenes in delubris voluptatis*. Quid autem aliud ſunt ſirenes, quàm aſſentatores, qui ventoſa mendaciq́ue vanitate ſuauiter blandiendo, ita loquuntur, vt ſtuporem quemdam ac ſomnum audientibus concilient, quo merſos miſerrimè conficiant? Hi autem habitant *In domibus voluptatis*, vt Chaldæus & Septuaginta vertunt; meliùs autem & ad ſignificandum aptiùs vulgatæ editionis author, *In delubris voluptatis*, quod Principum ædes, opulentorumq́ue palatia hoc adulatorum conſenſu concentuq́; circumſonent, meritòq́; delubra quædam cenſeri poſſint idolo voluptatis conſecrata, quorum antiſtites, & myſtæ *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi, dum ducunt in bonis dies ſuos*. Cum tamen ſi ſirenibus hiſce faciem ſuã reddere velimus, nihil aliud ſint quàm *Dracones*, vt Chaldæus vertit, quorum habitu peſtifero Principes afflati, vitiorum hauriunt corruptelam. Hos ergo Dracones, quia multi Principes amant, & dicunt; *Frater fui Draconum*,

Prou. 27. 6.
Eccl. 7. 6.
Pſal. 140. 5.
Iſa. 13. 22.
Iob. 21. 12.
Iob. 30. 29.

mum. Et, *Vadam poſt amatores meos, qui dant mihi oleum meum,* in peiora ſemper, & turpiora vitia deuoluuntur.

5. Vltima tandem mutationis huius in deterius cauſa ſit, quod latens vitium, virtutis tectum inuolucris, paulatim ſe aperiente naturâ retegitur, poſitaque larua, dira ſceletũ facies, quæ latuerat, tandem apparet. Multi enim dum in priuata viuunt fortuna, moderationem ſimulãt, altoque pectore perturbationes animi premunt, ne ſi fortè aliquo indicio eruperint, ſpes quibus velificantur interceptæ, in irritum cadant. Non fugit hæc hominum aſtutorum nequitia Sapientem, qui eam conſummatam, omnibuſque numeris, abſolutam malitiã appellauit. *Eſt,* inquit, *ſolertia certa, & ipſa iniqua.* Septuaginta vertunt πανουργία ἀκριβὴς, *Exacta perfecta malitia. Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo.* Et paulò paſt. *Et ſi ab imbecillitate virium vetetur peccare, ſi inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet,* cum ſcilicet nactus fuerit potentiam, eoſque ſubmouerit, quos reuerebatur, tunc enim liberè ſcelus erumpit, *Peccatumq́; ſuum* (tanta eſt impudentia) *quaſi Sodoma prædicant, nec abſcondunt.* Quia verò multũ Reip. intereſt huiuſmodi homines noſſe, docet Sapiens rationem eorum mores explorandi, & tentãdi: vix enim fieri poſſe, quin ex habitu corporis, ac motu, ex riſu, & amictu, ac præſertim ex ſermonibus, quos miſcet, quæ ſit natura, quæ ſtudia conijcere aliquãdo poſſimus. *Ex riſu,* inquit, *cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus, amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enuntiant de illo.* Quemadmodum enim vt dicitur in Prouerbiis, *In facie prudentis lucet ſapiẽtia*, ita in deceptoris vultu, ac moribus notas quaſdam ſapientes homines, qui oculos eruditos habent, quibus minimè falluntur, deprehendunt. Quare Apoſtatam, cuiuſmodi planè is eſt, de quo loquimur, deſcribens Salomon, ſuiſque notis diſtinguens; *Homo,* inquit, *Apoſtata, vir inutilis graditur ore peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malũ, & omni tempore iurgia ſeminat.* Hæc ergo ſigna perſecutus Sapiens facilè penetrat ſe ſe ad cubilia receſſuſque animi, illique

Eccl. 19. 22
Ibid. nu. 25.
Iſa. 3. 9.
Eccl. 19. 26
Prou. 17. 24
Prou. 6. 12.

Prou. 10.10 *Qui deprauat vias ſuas, manifeſtus eſt*; vel vt habent Hebræa, & Græca exemplaria, & vulgatæ editionis ſententia eſt, *Deprehendetur*, quippe *Agnitio vultus eorum, re-*
Iſa. 3.9. *ſpondet eis*, vt loquitur S. Iſaias: ex vultu enim, inceſſu, amictuque, vt dicebat Salomon, quinam ſint, haud difficile
Prou. 14.16 lè cognoſcuntur. *Et nequitia in habitaculis eorum in medio eorum*, id eſt, vt D. Auguſtinus interpretatur, in corde
Prou. 21.29 eorum educuntur in lucem, quamtumuis agnoſci nolint, aliiſque fucum facere per ſummam diſſimulationem ſtudeant; *Procaciter obſirmantes vultum ſuum*, vt alibi locutus eſt Sapiens.

HIERO-

HIEROPOLITICωN LIBER SECVNDVS,

Qui eſt de

VIRTVTIBVS PRINCIPIS.

Religionem Principi colendam eſſe, & de externo eius cultu.

CAPVT PRIMVM.

PRINCIPIO illud tanquam certiſſimum ſtatuendum eſt, nullam eſſe gẽtem adeò barbaram, quæ vel ipſo naturæ lumine dictante, non ſentiat aliquod eſſe Numen, quod humanis rebus interſit, illiſque ſua prouidentia præſit, & pro arbitratu cuncta moderetur. Hinc vera extititReligio, quæ præcellenti huic naturæ, & de humano genere optimè meritæ, cultum debitæ ſeruitutis impendit. Hinc etiam variæ ſuperſtitiones exortæ ſunt eorum, qui vt loquitur D. Paulus: *Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & ſerpentium, qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & ſeruierunt creaturæ potiùs, quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſecula*, in eò diſſidentes à legitimis veri Numinis cultoribꝰ, quod ea pro Numinibus habuerũt, quæ diuinitatis erant prorſus expertia; illis verò conſentientes, quod naturæ ductu aliquem eſſe Deum ſenſerunt, qui ſacris, religioſiſque ceremoniis colendus eſſet. Eſt autem ſenſus hic mentibus humanis

Omnibus gentibus inſitum eſſe religionis ſenſum, & amorem.

Rom. 1, 23.

Digitized by Google

manis adeò altè inſitus, vt tūc demum exiſtiment homines ſe in maximas incidiſſe calamitates, cùm euerſa religione contigerit, diuinum in ciuitatibus cultum intermitti, & populum ab vſurpandis ſacris ceremoniis prorſus arceri. Hinc grauis illa comminatio apud Hoſeam.
Hoſee 3. 4 *Quia dies multos ſedebunt filii Iſraël ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine ephod, & ſine teraphim.* Seſſuri autem dicuntur filij Iſraël, quia habitus ille
Tren. 1. 1. corporis abiectorum eſt, & mœſtorū. Sic Ieremias, *Quo-*
Ierem. 13. 13 *modo ſedet ſola ciuitas plena populo?* & alibi: *Dic Regi, & dominatrici, humiliamini, & ſedete, quoniam deſcendit de ca-*
Pſal. 136. 1. *pite veſtro corona gloriæ.* & Dauid: *Super flumina,* inquit, *Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, cum recordaremur Sion.* Sedebunt ergo filij Iſraël cum ſacrificio, altari, religioniſque cultu caruerint; hoc eſt, maximo conficietur mœrore, vt vitam planè ingratam, & acerbam putent. Fecerat ſibi Michas, vt Iudicum narrat hiſtoria, ædiculā quādam, & in ea ſtatuerat idolum, ſacerdotiſque operas cōduxerat, cui etiam, ne quid deſiderari poſſet, inſtrumentum ad rem ſacram faciendam parauerat. Sed ecce tibi ſexcenti viri de tribu Dan, cùm in montem Ephraim veniſſent, fanum Michæ compilarunt, idolum, ac ſacerdotalem omnem apparatum aſportantes, *qui cum pergerent, & ante ſe ire feciſſent paruulos, & iumenta, & omne*
Iud. 18. 21. *quod erat pretioſum, & iam à domo Michæ eſſent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes ſecuti ſunt, & poſt tergum clamare cœperunt. Qui cum reſpexiſſent, dixerūt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? Qui reſpondit: Deos meos, quos mihi feci, tuliſtis, & Sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis, quid tibi eſt?* Putabat Michas omni ſe poſſeſſione ſpoliatum, quia quæ ad ſui Numinis cultum pertinebant, milites abſtulerant, nec clamoris ſui cauſam edendam cenſebat, cum res ipſa loqueretur, nec atrociorem iniuriam, aut damnum grauius, quodq; iniquius ferendum eſſet, arbitrabatur, quàm ſi ſacris, veneratione q; eius Dei, quem ſibi ipſe fecerat, prohiberetur. Hic ergò Michæ, hic humani generis vniuerſi ſenſus eſt.

2. Eſt

2. Eſt porrò Religio duplex, vel potius vna cum ſit, duplici ratione functiones ſuas exercet, vel corporis adminiculo, vt cum ſacrificiis, ſupplicationibus, cantu, cæteriſque huiuſmodi externis actibus, ab interna pietate prodeuntibus, diuinum Numen honoramus: vel cum intra nos taciti diuinæ illæ maieſtati nos ipſos ſubmittimus, nullum intereà exercentes externum actum, quo prodamus, quid mente & cogitatione voluamus. Atq; vt de externa dicere incipiam, maximè decet Principem optimè affectum eſſe ad Eccleſiaſticos ritus & ceremonias, ſacræque ſupellectilis nitorem, & maieſtatem amare, & verò etiam ſuis pecuniis templorum fabricas excitare, augere valorum ſacrorum numerum, veſtiumque ſacerdotalium, vt omnia decorè tractentur, & vt diuinam maieſtatem decet, magnificè exerceantur, quod procul dubio multum facit ad reuerentiæ affectum in fidelium animis excitandum. Sanè Dauid, vir alioqui militaris, multiſque bellis exercitus, hoc nihilominus meditabatur aſſiduè, hancq; animo curam coquebat, qua ratione poſſet templum Deo ſuo excitare, quod verba illa Pſalmi docent: *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis eius.* Tò *Manſuetudinis*, cum D. Hieronymo verti poteſt, *Afflictionis* (eum vocat Aquila κακουχίαν, Symmachus κάκωσιν eodem ſenſu) ſignificaturq; Dauidis animo mordacem quandam & ſubindè reuertentem curam, ac ſolicitudinem inſediſſe, quæ illum malè habebat, reputanté, ſe magnificas ædes, regiumque planè domicilium incolere, cum interim Dei arca ſtabilem ſedem nondum eſſet nacta. *Sicut*, inquit, *iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* Hoc ergo Dauidis votum, qui cùm cedrinam habitaret domũ, Dei verò arca ſub hirſuto, ac vili pellium tegumento lateret, de magnificentiſſimo templo diuino Numini excitando cogitauit, vt ipſe de ſe filium Salomonem allo-

Exemplis oſtenditur Principem cultum externum religionis corde habere debere.

Pſal. 131. 1.

Ibid. nu. 2.

quens, teſtatur; effectumque dediſſet, niſi diuinitùs fu-
1. Par. 22.7 iſſet prohibitus, neque enim Domino placuit tot cæſo-
rum hominum millibus ſanguine imbutas manus habẽ-
tem, quamuis alioqui ſanctum Regem, ſed eius potiùs
filium Salomonem, iuxta nominis etymon Pacificum,
tam ſancto operi manus admoliri, quanquã Dauid plu-
rimùm contulit ad templi fabricam, qui & materiei plu-
rimùm congeſſit, auri, argẽti, marmoris; prętantiſſimoſ-
que artifices parauit, quibus deinde Salomõ ad deſtina-
tum opus perficiendum vſus eſt, vt meritò de ſe dicere
Pſal. 25.8 potuit ſanctus Vates: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Quid de Salomone dicemus,
qui parentis ſui mandatorum memor templum excita-
uit, cuius, vt de inquilinis ipſis nihil dicam, tanta fuit a-
pud exteras etiam gentes, vel admiratio, vel religio, vt lo-
ci illius ſanctitate, exciti, eius viſendi. & in eo Numen
adorandi cauſa, ethnici etiam homines Hieroſolymã ſe
conferrẽt, aut certè loci ſanctitatem, ſi ipſi adeſſe nõ poſ-
2. Mach. 5. 3 & cap. 3. 12 ſent, deſtinatis eo muneribus cultã vellent, quare in hi-
ſtoria Machabæorum, *Famoſiſſimum in toto orbe templum & quod in vniuerſum mundum honoratur*, appellatur.

Scripturis & rationibus probatur externum hunc cultũ retinendum eſſe.

3. Et ſanè eorum, quæ ad externum religionis cultum
ſpectant, cur tam diligens, diſtincta, ac penè curioſa de-
ſcriptio Deo ipſo dictante, ac præcipiente, in ſacris litte-
ris habetur, niſi quia docere mortales voluit, *domum e-
am quam decet ſanctitudo*, etiam dicere nitorem, cultum,
& ornatum externum? Infinitus ſim ſi ea velim hic atte-
Pſal. 92. 7. xere, quæ in Exodo de Tabernaculo, arca, altari, ſacrifici-
Vide Exod. à cap. 25 ad 31. & à cap. 35. ad 39. is, ſacerdotalibus indumentis, & aliis huiuſmodi locutus
eſt Dominus, excipiente Moſe, quæ deinde Exodi libro,
aliiſque ſacræ legis voluminibus complexus eſt. Tanti
verò fecit externum hunc religionis cultum, qui in
ſacris ceremoniis conſiſtit, ſapiens ille Jethro ſo-
cer Moyſis, qui multa prudenter generum ſuum do-
cuit ad Reipublicæ conſtitutionem pertinentia, vt
iudicia quidem aliis permitti poſſe cenſuerit, ſacras ve-
rò religionis ceremonias, Moyſi auctor fuerit, vt
trade-

traderet ipſe per ſeſe. *Eſto,* inquit, *tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur ad eum, oſtendaſq; populo ceremonias, & ritum colendi, viamq;, per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autem de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore.* Putabat itaque Iethro facturum Moſen operæpretium, ſi ritus ceremonialeſque ipſe doceret. Et ſanè meritò, nam plurimùm refert in Republ. vt id exactè, & ad vnguem ſeruetur, quod Corinthiis commendat D. Paulus, cum ait: *Omnia autem honeſtè, & ſecundum ordinem fiant.* Quod dicit, *honeſtè*, Græcè eſt εὐσχημόνως, quod ſignificare videtur, cum honeſta, ac decenti corporis conformatione, quod ſpectat ad cultum hunc externum, de quo verba facimus. Nec verò iſtæ ceremoniæ tantùm faciunt ad tuendum decorum, ſed præterea multiplex vtilitas ex illis exiſtit; nam fidei, quæ in animo noſtro latet; exterior quædam profeſſio illis continetur, & eas vſurpando, *Confitemur coram hominibus eum, qui confitebitur nos coram Patre ſuo.* Rudium verò intelligentia & memoria iuuatur, qui nuda fortaſſe myſteria non caperent, niſi hoc ceremoniarum apparatu, qui in ſenſus incurrit, proponerentur, & vt perciperēt citiùs audita dilaberentur, niſi externæ illius actionis ſpecies, cui interfuerunt, memoriam renouaret, & harum rerum gnaros percontandi occaſionem non præberet. Præceperat Dominus Moyſi, & Aaroni plurima ad Agni eſum ſpectantia, & azymorum panum, quibus explicatis, ait: *Cum introieritis terram, quam Dominus daturus eſt vobis, vt pollicitus eſt, obſeruabitis ceremonias iſtas, & cum dixerint vobis filii veſtri. Quæ eſt iſta religio? dicetis eis; Victima tranſitus Domini eſt.* Adde quod affectum excitant voluntatis, qui magis exardeſcit, cum feruor conceptus in pectore, etiam exeritur actionibus corporis, non enim parum profuiſſe credendum eſt publicano pectoris illam tunſionem, qui in imo templo preces fundebat ad Dominũ;

Exod. 18. 19
1 Cor. 14. 40
Matt. 10. 32
Exod. 12. 25
Luc. 18. 13

nec fruſtra manus ad cœlum tendebat Moyſes, ſed illis
Exod. 17. 1. in altum ſublatis haud paulò plus ardoris concipiens,
fortius ipſe precibus in monte, quàm in campo milites, contra populi ſui hoſtes depugnabat. Tandem ſacris hiſce ceremoniis Chriſtianæ religionis ſectatores ab iis diſtinguuntur, qui aut Ethnici ſunt, aut Iudæi, aut cũ Chriſtiana ſacra ſuſceperint, opinionum tamen peruerſitate ab Eccleſia deficientes, ad hæreticorum caſtra transfugerunt. Hos autem noſſe plurimum Reipubl. intereſt, vt vitari poſſint, ne peſtilentium doctrinarum vulgato morbo, etiam ſana Reipubl. membra inficiantur, iuxta D. Pauli præceptum, *Qui hæreticum hominem poſt vnam, &*
Tit. 3. 10. *ſecundam correptionẽ* deuitandũ monet, *quia ſubuerſus eſt.*

Principem non ſimulato animo, ſed ſerio religioſum eſſe debere.

CAPVT II.

Magnum eſſe Rerum publ. malũ Principem hypocritam.

Job. 34. 30.

VErè de Deo dicitur in libro Iob, qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi: vix enim maius inuenias Reipubl. malum, quàm Principem hypocritam, qui omnia diuina & humana iura ſubuertit, vt regnum tueatur, religionem verò, non integro, & fideli animo amplectitur, ſed ſuis libidinibus ſeruire cogit ficté & ſimulatè eam colens, quatenus nimirum conſiliis fore vtilem crediderit, tunc deſerturus, & perſonam abiecturus, cũ ſibi noxiã fore perſuaſerit, aut minus vtilem, quaſi pręſtigiis quibuſdam religione abutens ad regnum, aut priuata commoda, cum ingenti Numinis iniuria, & Reipubl. totius pernicie. Si qua regio huiuſmodi Principem nacta eſt, exiſtimet licet ſe grauitate ac multitudine ſcelerum diuinum Numen offendiſſe, vnde factũ
Oſee. 13. 11. ſit, vt quod Dominus olim comminatus eſt, *Dabo tibi Regem in furore meo*, populorũ noxis irritatus impleuerit. Hi ſunt enim illuſores illi, qui ſimpliciores homines per ſpeciem quandam falſæ, aſſimulatæque virtutis circumuenire, & in fraudem inducere, veteratoriã & mali-
Iſa. 28. 14 tioſã peruerſitate conantur, de quibus Iſaias: *Audite*, inquit,

quit, *verbum Domini illuſores, qui dominamini ſuper populum meum.* Et alibi: *Dabo pueros Principes eorum, & effæminati domioabuntur eis.* Tò *effæminati*, Septuaginta verterunt, ἐμπαῖκται, quæ vox, illuſores aut irriſores ſignificat: & conſentit vox Hebraica תַּעֲלוּלִים quæ eandem cũ Græca ſignificationem habere poteſt, vt ſcilicet grauis Domini comminatio illis verbis contineatur, qua ſe permiſſurum aſſeueret, vt Principes illuſores, & qui populis imponant ſubdolâ fallacique pietatis & religionis ſimulatione, apud eos dominatum obtineant. Sed antequam explico incommoda, quæ ab huiuſmodi hominibus Reſpub. patitur, veteratoriam illorum agendi rationem, exemplis ex ſacris Scripturis petitis ponam ob oculos. Iſa. 3. 4.

Nullũ autem illuſtrius, meo quidem animo, inueniri poteſt, quàm impii illius Ieroboami, qui religionem apud Iſraelitas penitùs euertit, & idololatriam in decem tribus inuexit, non alio conſilio, quàm vt regnum, cui ſibi à Roboamo timebat, retineret. Vt autem planiùs agẽdi ratio Principis huius intelligatur, & in eo quaſi in imagine cæterorum pſeudopoliticorum ingenium quale ſit, appareat, res paulò altius repetenda eſt, & quàm benè fundatas haberet ſpes regnandi, & quomodo ad regnũ venerit, recolendum, vt impia illius conſilia certiùs deprehendere, & damnare poſſimus. Rem totam ſacra narrat hiſtoria tertio libro Regum. Ac primò Ahiæ Prophetæ regni prædictionem his verbis. *Factum eſt igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalem, & inueniret eum Ahias Silonites Propheta in via opertus pallio nouo, erant autem duo in agro. Apprehendenſq; Ahias pallium ſuũ nouum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Ieroboam. Tolle tibi decem ſciſſuras, hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael. Ecce ego ſcindam regnũ de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.* Et poſt nonnulla. *Te autem aſſumam: & regnabis ſuper omnia, quæ deſiderat anima tua, eriſq; Rex ſuper Iſrael. Si igitur audieris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectũ eſt*

Quales ſint huiuſmodi Principes, explicatur exemplis.

3. Reg. 11. 29

Ibid. nu. 37

eſt coram me, cuſtodiens mandata mea, & præcepta mea, ſicut fecit David ſeruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domũ fidelem, quo modo ædificaui David domum, & tradam tibi Iſraël. Hæc fuit Regni per Ahiam pollicitatio. Salomone autem è viuis erepto, cum populus tributorum penſitationẽ ſibi minui poſtulaſſet à Roboamo, & repulſam paſſus eſſet, Regem dixit Ieroboam, quod ita narratur in li-
3 Reg. 12. 21 bris Regum. *Factũ eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael, quod reuerſus eſſet Ieroboam, miſerunt, & vocauerunt eum congregato cætu, & conſtituerunt eum Regem ſuper omnem Iſraël, nec ſecutus eſt quiſquam domum David, præter tribum Iuda ſolam.* Sed ecce tibi praua Ieroboami conſilia, qui cum primùm Regnum adeptus eſt, quaſi ſuo conſilio & induſtria ad illud faſtigium euaſiſſet, non diuinæ prouidentiæ beneficio, de illo ſtabiliendo ſolicitus, eas adhibuit artes, per quas adeò Regni poſſeſſionem firmiorem non fecit, vt per eaſdem & ſummum ſibi parauerit dedecus, & ſei-
Ibid. nu. 28 pſum, regnumque perdiderit. *Dixitq; Ieroboam in corde ſuo, Nunc reuertetur Regnum ad domum David, ſi aſcenderit populus iſte, vt faciat ſacrificia in domo Domini in Ieruſalem, & ſcrutetur cor populi huius, ad Dominum ſuum Roboam Regem Iuda, interficientq; me, & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite vltra aſcendere in Ieruſalem: Ecce Dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Poſuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan: & factum eſt verbum hoc in peccatum; ibat enim populus ad adorandum vitulum, vſq; in Dan. Et fecit fana in excelſis, & Sacerdotes de extremis populi, qui non erant de tribu Leui. Conſtituitq; diem ſolemnem in menſe octauo, quintadecima die menſis in ſimilitudinẽ ſolemnitatis, quæ celebrabatur in Iuda. Et aſcendens altare ſimiliter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat. Conſtituitq; in Bethel Sacerdotes excelſorũ, quæ fecerat, & aſcẽdit ſuper altare, quod extruxerat in Bethel 15. die menſis octaui quem finxerat de corde ſuo; & fecit ſolemnitatẽ filiis Iſraël, & aſcendit ſuper altare, vt adoleret incenſum.* Vt autem meliùs intelligamus quid timuerit Ieroboam, recolendum eſt Domini præceptum,

quo

quo Iſraëlitis mandatum fuerat, vt ter quotannis ſe Domino ſiſterent in Ieruſalem, in feſto ſcilicet Azymorum, Exod. 23.
Pentecoſtes, & Tabernaculorum, vt non vno loco ha- 14. & 17.
betur in Exodo, & Deuteronomio. Cùm ergo Ieruſalem, Exod. 34. 23
quò diebus iſtis feſtis aſcendendum erat, eſſet in regno Deut. 16. 12
Roboam Regis Iuda, timuit impius Rex, ne ſi populus eò ſe conferret adorandi cauſa, auctoritate ſacerdotum templi, qui ſtarent à Roboamo, ſolicitarentur ad defectionem, quam non ita difficili negotio perſuadere poſſent populis, ſi promiſſionem Dauidi à Domino factam illis in memoriam reuocarent: dixerat enim Dominus per Nathan Prophetam. *Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuum poſt te, quod* 2. Reg. 7. 12
egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. Et paulò Ibid. nu. 16
poſt. *Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum vſque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus iugiter.* cuius etiam promiſſionis meminit in Pſalmis S. Dauid, cum ait: *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.* Augebatur Ieroboami ſuſpicio, quod impetu quodam, non conſilio populus à Roboamo defecerat, cũ quo facili negotio reconciliari poſſe videbatur, poſtquã repulſæ illius dolor reſediſſet; præſertim ſi Roboam illorũ animũ verbis lenire, & indulgẽdis poſtulatis mitigare ſtuduiſſet. Illud fortaſſis etiã veniebat in mentẽ, quod Roboamus parentis Salomonis ſapientiſſimi, & Dauidis aui ſanctitate & virtute bellica maximè inſignis, commẽdatione, à quibus regnum iure hereditario acceperat ipſe natus in purpura gratior foret, quam Ieroboam qui floruerat quidem laude prudentiæ, & fortitudinis, ſed tamen à priuata fortuna ad regnum venerat per ſeditionem & tumultum. Et fortaſſe etiam vim ſubditis ſuis à Roboamo inferendum pertimuit, qui intra fines ſuos deprehenſos Iſraëlitas, tanquam fidei datæ deſertores, regiſque ſui proditores, vel ſupremo ſupplicio mulctaret, vel ad præſtandum rurſus obſequium, quod

denegauerant, adigeret. Sed nimirum à carnis prudentia conſilia hæc omnia proficiſcebantur, *qui enim ſecun-*
Rom.8.5. *dum carnem ſunt, quæ carnis ſunt, ſapiunt, qui verò ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt, prudentia autem ſpiritus vita, & pax; quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo.* Sanè inimica, quippè quæ horrendam peccati faciem, quo ſolo cum Deo contrahimus inimicitiam, non exhorret, aut refugit, vt accidit Jeroboam cuius graue in primis, ac multiplex peccatum fuit. Nam nouos Deos inuexit, duos ſcilicet aureos vitulos, alterum in Bethel, alterum in Dan collocando: nouas aras & templa in editis locis extruxit: nouos veteribus eiectis Sacerdotes conſtituit, eoſq; ex plebe extrema, & vulgi fæce, quo eos ad nutum obſequentiores haberet: nouum Pontificem creauit, ſe ipſum ſcilicet, cum ipſe altare aſcenderet, & ſacrificandi munus ſibi arrogaret: cum tamen, ſi ſaperet, nullam ita agendi cauſam haberet, ſed poſſet citra periculum regni veterem religio-
Num.23. nem non minus colere, quàm antea coluiſſet. *Nam ſi*
19. *non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur,* quæ probabilis cauſa timoris poterat ſupereſſe
3.Reg.11 37 cum dixiſſet Dominus. *Te autem aſſumam, & regnabis ſuper omnia quæ deſiderat anima tua, eriſq; Rex ſuper Iſrael.*
Prou.21.1. An non *cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud?* ac proinde ſperare debuit Roboamum, ſacerdotes, Iudæoſque vniuerſos æquo animo laturos Ieroboami regnum, cum cognouiſſent ad illud faſtigium diuini Numinis voluntate euectum eſſe, & Dominus ſe diuiſionis illius regnorum authorem profeſſus eſſet, & Regi Iuda populoque denuntiaſſet, vt à capiendis armis
3.Reg.12.22 contra reliquum Iſraël abſtinerent. *Factus eſt enim ſermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens. Loquere ad Roboā filium Salomonis Regem Iuda, & ad omnem domum Iuda, & Beniamin, & reliquos de populo, dicens: Hæc dicit Dominus. Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſraël, reuertatur vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Audierunt ſermonem Domini, & reuerſi ſunt de iti-*

de itinere ſicut præceperat ei Dominus. Cui præcepto cum tam promptè paruiſſent, quæ rogo cauſa ſuadebat iura omnia humana & diuina euertere, niſi furor quidam inſanus, quo actus Ieroboam, ne illud quidem peruidere potuit, quod ciuilis prudentia præſcribebat? Nam ſi ſacerdotum Ieroſolymitanorum ſuaſiones timebat, habebat in promptu grauiſsimam Ahiæ Prophetæ auctoritatem, quam opponeret, ordinemque Leuiticum vniuerſum, quem ſi vt par erat, coluiſſet, nec eos, vt loquitur ſcriptura, *abiecisset*, magnum ſanè nactus fuiſſet regni firmamentum, cum eorum auctoritas plurimum apud populares poſſet. Tandem quod caput eſt, quàm inanis erat ille timor, cum regnum diuina promiſſione niteretur, cuius etiam prouidentia in poſterum fuiſſet effectū, vt quod regnum diuino beneficio acceperat, eiuſdem Numinis ope retineret. Quanto prudentiùs dixiſſet cum Dauide: *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? ſi cōſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum; ſi exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Non ita ſanè ſibi ſuæque Reipub. timuit Ioſuè, qui cum Iericho obſidione propè iam cingeret, à Domino iuſſus eſt ſacram circumciſionis ceremoniam tanto tempore intermiſſam reuocare, & populum omnem ritu illo initiatum ad Paſchalia feſta, quæ celebranda erant, præparare. Nec veritus eſt, ne ſicut olim Sichimitæ tunc oppreſſi ſunt, cum recrudeſcentè vulneris dolore per circumciſionem inflicto ad arma tractanda minus idonei eſſe poterant; ita ipſi à Ierichuntinis in omnem occaſionem intentis, & quid in hoſtium caſtris ageretur, facilè cognoſcere poterant, cladem aliquam acciperent, ſed inſigne poſteris documentum reliquit, pericula quædam interdum negligenda eſſe, vt diuinæ gloriæ ſanctiſſimiſque legibus ſeruiatur. Quamquam, vt dixi, nec Ieroboam bellum expectare debuit ab ijs, quos diuina auctoritas, iuſſioque pacauerat, nec ſi illud excitare perrexiſſent, cladem timere debuit, pro quo pugnaſſet Dominus exercituum. Videant infelicis huius ſæculi politici, hoc nomine ſa-

Pſal. 26. 26.1.

Ioſ. 5.3.

ne ſanè indigni, cuius veſtigijs inſiſtant, cum Chriſtiana ſacra, ſanctiſſimamque religionem ridiculo habent; eaque ad ſuas regnorum aucupandorum, aut ſtabiliendorum nundinationes, impiè, & verò etiam (quod ſibi perſuaderi non ſinunt) imprudenter abutuntur. quippe ſub Ieroboamo magiſtro militant, cuius cum facta imitentur, & mores, exitus non diſſimiles expectare poſſunt. Jeroboamo autem planè euenit, quod Deo plenus Ahias tanto ante illi prædixerat, cuius verba legimus in
3. Reg. 14. 7 Regum hiſtoria. *Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducem ſuper populum meum Iſraël, & ſcidi regnum domus Dauid, & dedi illud tibi, & non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo, ſed operatus es mala ſuper omnes, qui fuerunt ante te, & feciſti tibi Deos alienos & conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proieciſti poſt corpus tuum, idcirco ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, id eſt*, maſculum iam grandiuſculum, *& clauſum*, loco ſcilicet tuto intra domum tuam, *& nouiſſimum*, vel vt habent LXX. *derelictum*, poſteros ſcilicet quos reliquerit, *in Iſraël, & mundabo reliquias domus Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſque ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboam in Ciuitate comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt aues cœli: quia Dominus locutus eſt.* Terribiles profectò minæ, de quibus dicere poſſu-
1. Reg. 3. 11. mus: *Fecit Dominus verbũ in Iſraël, quod quicumq; audierit, tinnient ambæ aures eius.* Quantoperè autẽ regno ſuo incommodarit, ex eo perſpicere licet, quod habemus in Scriptura, regnum Roboami firmius factum eſſe plurimorum acceſſione incolarum, qui fugientes impietatẽ, ſedibus mutatis ad regnum Judæ tranſibant, vt in ea qua nati, & alti fuerant religione æuũ traducere liceret. Hactenus oſtendimus, quanta fuerit Jeroboami impietas, & imprudentia, cuius exemplum ſatis eſſe poſſet ad rem, de qua diſputamus, illuſtrandam: quia tamen hodieque Ieroboami errorum ſectatores non deſunt, qui ſuam impie-

impietatem honeſto politicorum conſiliorum pallio velare ſatagũnt, duo adhuc exempla ſubnectam, iam allato planè gemina, ſiue cæca conſilia ſpectes, ſiue exitum votis planè contrarium. Primum ſit Jaſonis de quo ita ſcribitur in Machabæorum hiſtoria. *Poſt Seleuci vitæ exceſſum, cum ſuſcepiſſet regnum Antiochus qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotium, adito rege promittens ei argenti talenta trecenta ſexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta.* Et paulò poſt. *Quod cum Rex annuiſſet, & obtinuiſſet Principatum, ſtatim ad gentilem ritum contribules ſuos transferre cœpit, & amotis his quæ humanitatis cauſa Iudæis à Regibus fuerant conſtituta, ciuium iura deſtituens, praua inſtituta ſanciebat. Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium, ſed incrementum quoddam, & profectus gentilis, & alienigenæ conuerſationis, propter impii, & non ſacerdotis Iaſonis nefarium & inauditum ſcelus, ita vt ſacerdotes iam non circa altaris officia dediti eſſent, ſed contempto templo, & ſacrificiis neglectis, feſtinarent participes fieri palæſtræ & prabitionis eius iniuſtæ, & in exercitiis diſci, & patrios quidem honores nihili habentes Græcas glorias optimas arbitrabantur, quarum gratia periculoſa eos contentio habebat, & eorum inſtituta æmulabantur, ac per omnia his conſimiles eſſe cupiebant, quos hoſtes & peremptores habuerant.* Proiecta ſanè adulatio, quæ hominem impulit ad patria ſacra ſanctiſſima deſerenda, nomenque mutandum: nam cum prius Ioſepho teſte Ieſus diceretur, Iaſonis nomen cum gentilium ſuperſtitione ſuſcepit, vtque Regi gratificaretur magis, irrita fecit Iudæorum priuilegia à Syriæ ſuperioribus Regibus conſtituta per inſignem virum Ioannem Eupolemi patrem impetrata, hoc enim eſt quod dicitur, *& amotis his quæ humanitatis cauſa Iudæis à Regibus fuerant conſtituta per Ioannem patrem Eupolemi,* auſus etiam eſt Gymnaſium extruere, impuræ libidinis officinam, in quo adoleſcentuli auerſæ Veneri mancipati proſtituerentur: hoc enim apertè ſignificat quod S. Hieronymus vertit, *optimos quoſque*

2 Machab. 4.7.

Ioſeph. 7 antiq. Iud. l. 12. c. 4.

2 Mach. 4.12.

Ibid. n. 12.

que epheborum in lupanaribus ponere, & Lyranus interpretatur, *proſtibulum pulcherrimorum poſuit*, quale ſcortorum maſculorum domiciliũ ſolo æquauit Ioſias Rex,
4. Reg. 23. 7 de quo dicitur quarto Regum. *Deſtruxit quoque ædiculas effæminatorum, quæ erant in domo Domini.* Et quamuis quod S. Hieronymus vertit *in lupanaribus ponere*, in Græco textu dicatur ὑπὸ τὸν πέτασον ἦγε *ſub petaſum egit*, ſenſus tamen idem eſt, nam vel petaſus erat epheborum iſtorum exoletorum inſigne, vel petaſus, quæ vox à Græco verbo πετάννυμι, id eſt, extendo, deducitur, cortinam ſignificat in fornicibus illis prætenſam, poſt quam libidini darent operam. Ad hunc ergo modum corruptis moribus facilè fuit religionis etiam mutationem inducere,
2. Mach. 4. 14. quod etiam impius Iaſon conſecutus eſt. *Nam ſacerdotes iam non circa altaris officium dediti erant, ſed contempto templo, & ſacrificiis neglectis*, hoc vnum agebant, vt Græcorum gentilium ritus planè ſuſciperent, illiſque quantum poſſent ſimiles fierent: de hoc enim apud eos erat
Ibid. n. 16. contentio, *& eorum*, inquit, *inſtituta æmulabantur, ac per omnia his conſimiles eſſe cupiebant, quos hoſtes ac peremptores habuerant.* Verbis etiam, & ſuaſionibus iam plus ſatis ad ſuam perniciem concitatos populos extimulabat Iaſon, vnus proculdubio ex iniquorum illorum numero, de quibus in eodem Machabæorum hiſtoria narratur, cum dicitur. *In diebus illis exierunt ex Iſrael filii iniqui, & ſua-*
1. Machab. 1. 12. *ſerunt multis, dicentes. Eamus & diſponamus teſtamentum cum gentibus, quæ circa nos ſunt, quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos multa mala*; quod quamuis mendaciſſimè dictum eſſet, tamen *bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum*, incommoda, ſi quæ paſſi fuerant, religioni imputantes, cum tamen ea verius impietati, ac peccatis, quibus Deũ irritauerant, accepta ferre deberent: non diſſimili errore decepti, atque cultores illi ſimulacrorum, quos fruſtrà Ieremias reuocare conabatur à ſcelere, dicebant e-
Iere. 44. 16. nim: *Sermonem quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, ſed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore noſtro, vt ſacrificemus Reginæ cœli, & libemus*

mus ei libamina, ſicut fecimus nos, & Patres noſtri, Reges noſtri, & Principes noſtri, in vrbibus Iuda, & in plateis Ieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & benè nobis erat, malumq́ non vidimus. Ex eo autem tempore quo ceſſauimus ſacrificare Reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſumus. Sed eos acriter increpat Jeremias, ſimulque errorem conatur eximere, veramq; malarum cauſam oſtendere, ait enim. *Propter malitiam ſtudiorum veſtrorum, & propter abominationes, quas feciſtis, facta eſt terra veſtra in deſolationem, & in ſtupore, & in maledictum, eo quod non ſit habitator ſicut eſt dies hæc, propterea quòd ſacrificaueritis idolis, & peccaueritis Domino, & non audieritis vocem Domini, & in lege, & in præceptis, & in teſtimoniis eius non ambulaueritis, idcircò euenerunt vobis mala hæc, ſicut eſt dies hæc.* Cæterùm Jaſoni malè omninò ceſſit impietas, & ambitio, & conſilia à carnis prudentia profecta: nam quæ putauit adminicula fore ad ſtabiliendum ſibi Principatum ſacerdotum, ijs Numine irritato, ſacerdotio caruit, & patria, exulq; *ipſe deceptus, profugus, in Ammanitem expulſus eſt regionem,* ex quo apparuit excogitatū conſiliū (quod frequenter accidit) ipſi, qui excogitauerat, perniciem attuliſſe. Tertium tandem exemplū ex ea conſultatione petitur, quam Scribæ, & Phariſæi contra Chriſtum Dominū poſt Lazarum à mortuis excitatum inſtituerunt. Rem ita narrat S. Ioannes. *Quidam autem ex ipſis* (Iudæis) *abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis, quæ fecit Ieſus. Collegerunt ergo Pontifices, & Phariſæi concilium, & dicebant. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum, ſic omnes credent in eum. & venient Romani, & tollent noſtrum locum, & gentem. Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cum eſſet Pontifex anni illius, dixit eis. Vos neſcitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Hæc prudentes illi conſiliarij, vt ſibi quidem videbantur, quorum tamen conſilia & ſtulta fuerunt, & impia, & decreta, iuxta ratiocinandi artē, vitioſè collecta. Nam primò hoc pacto melius fuiſſent ratiocinati: Hic homo multa ſigna facit,

Ibid n. 21.

2. Mach. 4. 26.

Ioan. 11. 46.

facit, ſigna autem hæc eius ſunt generis, vt non niſi Deo auctore fieri poſſint, hæc enim illa erant, de quibus prædixerat Iſaias. *Confortamini & nolite timere, Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt; tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Quæ omnia cum viderent cumulatiſſimè impleri, aliaque etiam maiora, cuiuſmodi eſt mortuorum ſuſcitatio, potius de Chriſto eiuſque doctrina recipienda, quàm de illo è medio tollendo, conſultare; ſaltemque operibus, quæ in oculos incurrebant, credere debuiſſent, ſi verbis docentis fidem accommodare non audebant: quod vt facerent, Chriſtus ipſe eos fuerat adhortatus, cum dixit: *Si mihi non creditis, operibus credite.* Altera eorumdem deceptio illis verbis continetur. *Si dimittimus eum: ſic omnes credent in eum:* nam contra planè accidit, vt granum hoc ſinapis morte crucis cõminutum, & contuſum, vires exereret, & frumentum cadens in terram, mortuumque, plurimum fructum afferret, quod multò ante Iſaias fuerat vaticinatus, cum dixit. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum,* & Chriſtus etiam affirmauerat, dicens. *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Tertius error eſt, quod putauerint fore, vt Romani venirent, & tollerent gentem & locum, ſi omnes in Chriſtũ credidiſſent. Cum potius ſperandum eſſet Romanos agnita per Chriſtum veritate ſeſe illi adiuncturos, accedente præſertim tot, tamque illuſtrium miraculorum teſtimonio, quibus nihil ſimile turba illa Deorum, quos colebant, patrare poterat. Nec vt falſam hanc ſectam crederent Romani, continuò probabile erat illam ita impugnaturos, vt quos illius aſſertores eſſe comperiſſent, perſequi, & regno euertere vellent; nam ſatis notum erat eos, qui omnibus dominabantur gentibus, omnibus etiam illorũ erroribus ſeruire ſuſtinuiſſe, ad ius diuinitatis, quantum in ipſis erat, admiſſis falſis victorum populorum numinibus illorumque cultores effectos eſſe. Et ſi fidem Chriſti impugnare inſtituerent, diuino freti auxilio, optima

Iſa. 35. 4.
Ioan. 10. 38.
Iſa. 53. 10.
Ioan. 12. 32.

optima quæque ſperare debebant, ſibíque certiſſimè perſuadere, eius ope capturam incrementum, quo auctore ſumpſiſſet exordium, oppugnatorum audacia, & viribus compreſſis. Nam ſi Iudith Holophernis caput amputauit, Eliſæus latrones cæcitate percuſſit, Elias igne de cœlo deuocato quinquagenarios illos duces abſumpſit, non minus tantorum miraculorum patratori fuiſſet procliuè, externam Romanorum vim auertere vel frangere. Sed vt dixi, meliora ſperare debuerant; nã de Chriſto vaticinatus fuerat Iſaias: *Fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi.* Et alibi; *Ambulabunt gentes, in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui.* Quod verò timuerant Chriſto abire permiſſo, illis accidit occiſo. Nam hoc ſcelere prouocatus Domini furor, poſt aliquot annos eorundem Romanorum miniſterio, Templum, Ciuitatem, Regnum euertit, & peſſundedit, iuxta Chriſti oraculum dicentis. *Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quod non cognoueris tempus viſitationis tuæ.* quod etiam Prophetarum ſcriptis conſignatum erat Danielis & Iſaiæ, hoc dicente. *Numerabo vos in gladio, & omnes cadē corruetis, pro eo quod vocaui, & non reſpondiſtis; locutus ſum, & non audiſtis, & faciebatis malum in oculis meis*; illo verò his verbis, quod futurum erat prænuntiante, *Occidetur Chriſtus, & ciuitatem cum ſanctuario diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli, ſtatuta deſolatio.* Quàm verò magna peruerſio eſt, dum ſpiritale bonum temporarijs commodis, & regno poſtponunt? ita enim ſtatuunt. Ne temporarium hoc regnũ amittamus, hominem hunc quantumuis iuſtum, & ſalutaria ſuadentem, de medio tollamus; atque ita iuſtitiam, religionemque dominandi cupiditati poſthabuerunt, quod conſilium quàm imprudens, & noxium eſſet, facilè cognoſcere potuiſſent, ſi ſacrarum ſcripturarum veteres hiſtorias replicare voluiſſent, ex quibus ſatis apparere poterat gentem illam ſemper Domino protegente ab hoſtibus ſecuram fuiſſe, quamdiu à vera religione diuinoque cultu nõ deſciuit, quod Achiori ethnico homini

Iudith. 13. 10.
4. Reg 6. 18
4. Reg. 1. 10.
Iſa. 2. 2.
Idem 60. 3.
Luc. 19. 44.
Iſa. 65. 12.
Dan 9. 26

mini notum fuit, ne dum Hebræis, quorum aures frequentiſſimè geſtis maiorum ſuorum Sacris litteris com-
Iudith.5.25 prehenſis circumſonabant. *Si non eſt offenſio* (inquit Achior) *populi huius coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis, quoniam Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuerſæ terræ.* Quod quia Holophernes credere noluit, quam id verum eſſet, ſuo malo expertus eſt. Caiphæ verò conſilium ſuadentis vt vnum occidant hominem, ne tota gens pereat, eodem laborat vitio, nam ibi trepidauit trepidatione, vbi timor non erat, & innocentem morti adiudicandum cenſuit, vt hac ratione ſalus vniuerſæ Reipub. pararetur, cũ tamen ex iniuſta illa, impiaque cæde, regni illius calamitates & euerſio natæ ſint. Tale ergo eſt pſeudopoliticorum ingenium, vt ſcilicet Religionem, aut iuſtitiam deſerant, cùm eas ſuis commodis minus opportunas eſſe crediderint.

Principes hypocritas ſimulatione religionis vti ad conſequendum id quod cupiunt.

3. Verùm, quia impijs iſtis hominibus religio ludibrio eſt, quà facilitate illam deſerunt, cum ea retenta malum ſibi timent, ita cum ſimulatione illius ſe ad ea, quæ optant, facilius aſpirare poſſe confidunt, egregiè religioſos ſe faciunt, mentita morum honeſtate, & loquendi religioſa ſanctitate ad tempus ita compoſiti, vt adeò quod ſunt non videantur, vt qui eos non nouerim, aſſimulatæ ſanctitatis actionibus in errorem inducantur. Exemplo
4.Reg.16.3 ſit Achaz rex Iuda, impietatis infamia notatiſſimus: *Nã ambulauit in via regum Iſrael, inſuper & filium ſuum conſecrauit, transferens per ignem, ſecundum idola gentium, quæ diſſipauit Dominus coram filiis Iſrael, immolabat quoque victimas, & adolebat incenſum in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo.* Altare etiam extrui iuſſit Hieroſolymis iuxta formam altaris, quod viderat Damaſci apud Regem Aſſyriorum, ipſeque victimas ei impoſuit, & altare æreum, quod erat coram Domino tranſtulit, vt nar-
4.Reg.16.18. ratur 4. Regum libro, quod in Regis Aſſyriorum gratiam factum eſſe, capere licet coniecturam ex eo, quod iſta ab eo facta ſunt cum Regis illius indigebat auxilio, opemque aduerſus Iſraelis Regem implorabat, qui cum

Rege

Rege Syriæ contra Acham conſpirauerat: quodque *propter Regem Aſſyriorum*, vt ſcilicet ei rem gratam præſt[illegible]ret, dicatur *Muſach Sabbathi quod ædificauerat in templo, & ingreſſum Regis exterius conuertiſſe in templum Domini*. Quę verba alij aliter interpretantur. Nobis ſatis eſt, Regis Aſſyriorum metu commotum, eique placendi ſtudio ductum circa ea quæ in templo iuxta veterem religionem ſeruabantur, immutaſſe aliquid aut ſuſtuliſſe, ſiue *Muſach* tentorium ſit ſacerdotum, ſiue regium ſolium, ſiue quid aliud, quod nunc non diſquiro. Hic ergò Achaz tam vile Idololatriæ adulationiſque mancipium, poſt tot ſcelera quibus ſe maculauerat adhuc religionem pietatemque ſimulare non eſt veritus. Nam cùm eum Dominus ad ſaniora conſilia traducere per Iſaiam Prophetam niteretur, hicque animum eius confirmaret vt locata in Deum ſpe contra hoſtiles copias ſtaret intrepidus, dicebat enim: *Vide vt ſileas*, æquo animo ſis, *noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium iſtorum*, à quibus nihil tibi timendum eſt, nã ipſi aliquam fortaſſe moleſtiam qualem fumus oculis affert, creare poterunt, vrendo nocere, me impediente, non poterunt. Et paulo poſt vt facilius Regi perſuaderet ita fore adderet: *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra, dixit Achaz, Non petam, & non tentabo Dominum*. Quaſi diceret: Iubes me ſecuro, & ſoluto animo eſſe, quaſi nihil mali ab hoſtibus iſtis mihi timere debeam, qui tantis inſtructi copijs in regnum meum impetum faciunt. Non ego tibi parebo Iſaia, nam Numinis offenſionem reformido, noxamque aliquam contrahere refugio, cùm hoc quod ſuades ad Dei tentationem pertinere videatur, nam in aliquo diſcrimine conſtitutos iubet Dominus ad illud auertendum auxilia omnia atque adiumenta conquirere, quibus incolumitati ſuæ proſpiciant. Abundo ego diuitijs, & pecunia, cur non potius ærarium reſero, theſauros meos depromo, Aſſyriorum exercitum aduoco, quem mihi adfuturum confido, ne fortè ſi aliam agen-

Ibid. nu. 18.

Iſa. 7. 4.

Ibid. n. 11.

di rationem inſtituamus, Domini furorem in nos eum tentando prouocemus? Sed Religio iſta commouebat Achaz, ſcilicet: imo verò vt hominem prudentia carnis imbutum par erat, qui nihil niſi humana ſapere didicerat, in ſubſidiarijs Aſſyriorum copijs duntaxat ſpem ſuam locauerat, Domini verò promiſſa per Iſaiam, quaſi aniles fabulas, & malè ſani capitis deliramenta aſpernabatur. Vt tamen conſilium quod afferebat Iſaias, cuius magna apud omnes ordines erat auctoritas, honeſto aliquo prætextu repudiaret, religionem prætendit, tantiſperq; ſe religioſum facit, dum Prophetam amoliatur, quem aliquam fortaſſe moram conſilijs ſuis afferre poſſe animaduertebat. Sed illius retegit impoſturam ſanctus Vates
Ibid. n. 13. cùm ait; *Audite ergo domus Dauid, Nunquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus*, Chaldæus habet, *Prophetis*, eos, ſcilicet, contemnendo, *quia moleſti eſtis & Deo meo*, ſcilicet, non credendo, non fidendo, eorum ſuaſionibus repugnando. Satis his verbis indicans nō religione motum fuiſſe Achaz, ſed potius eam contemnere, quamuis ſimulatione pietatis, & in Deum reuerentiæ ſcelus ſuum velare niteretur. Non abſimilem ſimulatæ religionis, & pietatis abuſum cernere eſt in Iudæorum hoſtibus, qui templi ſtructuram ſub Zorobabel duce bellè procedere animaduertentes, vt qua ratione poſſent ſurgentis operis molitionem impedirent, zelum ſimulant, & pietatē operamque ſuam prolixè pollicentur, ſignificationem hanc religioſæ voluntatis, ad nocendum gradum facien-
1. Eſdr. 4. 1. tes. *Audierunt autem*, dicitur in hiſtoria Eſdræ, *hoſtes Iudæ, & Beniamin, quia filii captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Iſrael, & accedentes ad Zorobabel & ad Principes Patrum dixerunt eis. Ædificemus vobiſcum, quia ita & nos quærimus Deum veſtrum. Ecce nos immolauimus victimas à diebus Aſer Haddan Regis Aſſur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, & Ioſue, & reliqui Principes Patrum Iſrael. Non eſt vobis & nobis vt ædificemus domum Deo noſtro, ſed nos ipſi ſoli ædificabimus Domino Deo noſtro, ſicut præcepit nobis Cyrus Rex Perſarum.* Cum ergò illis ſubdolum

lum conſilium non procederet, intelligerentq; technas Judæorum ſolertiâ retectas, apparere; inchoatum opus, quà vi apertâ, quà calumnijs apud Perſarum Regem impedire aggreſſi ſunt, quanquam irrito conatu, Deo ſeruis ſuis, pro diuina gloria ſolicitis, opem ferente, nam licet Artaxerxes ad aliquod tempus fabricam procedere vetuiſſet, anno tamen ſecundo Darij, intermiſſa ædificatio iterum promoueri cœpta eſt.

4. Satis opinor oſtendimus, quomodo praui iſti Politici, religione abutantur: quantoperè autem eorum mores agendique rationem deteſtetur Deus, facilè erit ex ſcripturis cognoſcere. Dicitur in Prouerbijs. *Abominatio Domini eſt omnis illuſor.* Et in Eccleſiaſtico. *Væ duplici corde, & labiis ſceleſtis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis. Ecce enim*, inquit Dauid, *veritatem dilexiſti*, quem verſiculum ex Hebræo ita vertunt aliqui; *Ecce veritatem voluiſti in renibus.* Non enim exteriori tantùm cultu, aut compoſitis ad pietatem verbis contentus eſt Dominus, ſed poſtulat animi, & cordis ſenſum cum externa ſpecie conſentientem, qui autem mali cùm ſint, probi tamen viri perſonam tantiſper aſſumunt, donec ſuis cupiditatibus ſatisfaciant, gentis illius *Fallacis* nomine cenſentur, de qua Iſaias. *Ad gentem fallacem mittam eum.* Chaldæus habet, *hypocritam*, & Hebraicæ vocis vis eos ſignificat, qui tecti ſunt & obſcuri, quique aliud verbis præſeferunt, aliud corde premunt, quos Dominus lupos appellat ouillâ pelle contectos, quibus tamen perſonam detrahet magno illorum malo. *Aut placebit*, inquit Iob, *ei quem celare nihil poteſt? aut decipietur, vt homo, veſtris fraudulentiis?* Ex Hebræo ad verbum. *Num bonum erit vobis, ſi explorauerit vos*, Deus ſcilicet, *aut ſi deceperitis hominem, decipietis eum?* Quaſi dicat, ſi retruſa cordium veſtrorum perueſtigauerit Dominus, qui cordium ſcrutator eſt, quomodo ſcelera, quæ animo concipitis, & fronte perfrictâ celatis, diſſimulare poteritis? An putatis poſſe vos Deo fucum facere, ſicut homines decipitis, qui externo oris habitu falli poſſunt? Po-

Quantoperè Deus deteſtetur modū hūc agendi.
Prou. 3. 31.
Eccl. 2. 14.
Iſa. 10 6.
Matt. 7. 15.
Job. 13. 9.

Ibid.nu. 11. Poſtea verò ſubdit. *Statim vt ſe cõmouerit, turbabit vos, & terror eius irruet ſuper vos, memoria veſtra cõparabitur cineri, & redigẽtur in lutũ ceruices veſtræ,* tãto odio proſequitur Dominus fictos & duplici corde. *Ne fueris hypocrita*, ait Eccl. 1. 37. Eccleſiaſticus, *in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labiis tuis. Attende in illis ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem, & reuelet Deus abſconſa tua, & in medio ſynagogæ elidat te: quoniam acceßiſti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum eſt dolo, & fallacia.* Et ſanè mirum eſt Chriſtianum Principem, cui diuinæ ſcripturæ oracula, quibus credit, propoſita ſunt, adeò cæcum in re tanti momenti, eſſe poſſe, vt ſibi perſuadeat aliquid proſperè, & exanimi ſententia ſibi ſuccedere poſſe, ſi à vera religione deflexerit ad impietatẽm. Quàm enim frequenter in ſacris illis hiſtorijs & Prophetis repetitur, tunc demum Reges longo tempore, Imperio pacato potituros, hoſtium victores futuros, gloriam nomenque clarum conſecuturos, ſi religioſi fuerint? Contra verò ſi religionem neglexerint, ſe imperiumque omne, quamtumuis firmum alioqui, ac ſtabile perdituros? Audiamus Dominum, futurum aliquando Principem ſuper Deut. 17. 18. Iſrael in religionis ſtudio inſtituentem. *Poſtquàm autem*, inquit, *ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt, nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe, & filius eius ſuper Iſrael.* Vult ergò Dominus primam noui Regis curam eſſe in lege cognoſcenda, eaque ſincera, non errorum corruptelis adulteratâ, ſed purâ, qualem à Sacerdotibus Leuitici generis accipere poterat, eumq; Pſal. 1. 2. 3. iubet in ea benè verſatum eſſe, *& in ea meditari die, ac nocte,* vt floreat ipſe *tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum,* ſobolemque relinquat regni, & paJoſ. 10. ternarum virtutum heredem. Nec diſſimilia Domini monita

monita ad Ioſue, cui inter cætera, *Non recedat*, inquit, *volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo; tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.* Et Dauidis, cum iam proximè abeſſet à morte ad filium Salomonem: *Ego ingredior*, inquit, *viā vniuerſæ carnis, confortare & eſto vir, & obſerua, vt cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, & præcepta eius, & iudicia, & teſtimonia, ſicut ſcriptū eſt in lege Moyſi, vt intelligas vniuerſa quæ facis, & quocūque te verteris. Vt confirmet Dominus ſermones tuos quos locutus eſt ad me, dicens. Si cuſtodierint filii tui vias meas, & ambulauerint corā me in veritate, in omni corde ſuo, & in anima ſua, non auferetur tibi vir de ſolio Iſrael.* De victorijs autem aduerſus hoſtes, quid eſt opus hic aliquid attexere, cū infinita propemodū exempla ex Scripturis ſacris depromi poſſint, quibus planum fiat religioſos duces quamuis modica militum manu ingentes aduerſariorum copias fudiſſe? Quis neſcit, Machabæorum aut Gedeonis, vt de cæteris ſileam, de idolorum cultoribus inſignes reportatas victorias? Sed nobis vnum Ioſue teſtimonium ſufficiat, qui plurimis locis contra bellicoſiſſimas, ferociſſimaſq; nationes, præſentiſſimum Numinis auxilium expertus erat. Huius ergo iam morti proximi hæc verba ſunt ad maiores natu Principes, ac Duces Iſrael. *Confortamini & eſtote ſoliciti vt cuſtodiatis cuncta quæ ſcripta ſunt in volumine legis Moyſi, & non declinetis ab eis neq; ad dexterā, neque ad ſiniſtram, ne poſtquam intrauertis ad gentes quæ inter vos futuræ ſunt, iuretis in nomine Deorum earum, & ſeruiatis eis, & adoretis illos, ſed adhæreatis Domino Deo veſtro, quod feciſtis vſq; in diem hanc. Et tunc auferet Dominus Deus in conſpectu veſtro gentes magnas, & robuſtiſſimas, & nullus vobis reſiſtere poterit. Vnus è vobis perſequetur hoſtium mille viros, quia Dominus Deus veſter pro vobis pugnabit, ſicut pollicitus eſt. Hoc tantū diligentiſſimè præcauete, vt diligatis Dominū Deū veſtrū.* Contra verò Dominum contemnentibus, religionemque aſpernantibus iſta denunciat. *Quod ſi voluerítis gentium harum, quæ inter vos habitant erroribus*

Ioſue, 23. 6.

Ibid n. 12.

adhærere, & cum eis miſcere connubia, atque amicitias copulare, iam nunc ſcitote, quod Dominus Deus veſter non eas deleat ante faciem veſtram, ſed ſint vobis in foueam, ac laqueum & offendiculum ex latere veſtro, & ſudes in oculis veſtris, donec vos auferat, atq; diſperdat de terra hac optima, quã
Ibid n.15. *tradidit vobis.* Et paulo poſt. *Sicut ergo impleuit opere quod promiſit, & proſperè cũcta venerũt, ſic adducet ſuper vos quidquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat, atque diſperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis, eò quod prætericritis pactum Domini Dei veſtri, quod pepigit vobiſcum, & ſeruieritis Diis alienis, & adoraueritis eos; citò atque velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quã tradidit vobis.* Mirũ igitur eſt tantum apud
Sap 4 12. Principes aliquos poſſe *faſcinationem nugacitatis ſenſum tranſuertentem*, quæ illis à pſeudopoliticis neſcio quibus propinatur, vt illa hauſta, quaſi temulẽti palpent in meridie, imò velut cœci per abrupta vitiorum deuoluantur, nec tamen ſentiant, niſi malis eruditi, (ſi tamen vel tũc
Iere. 2. 19. ſentiunt) *Quia malum, & amarum eſt reliquiſſe Dominum Deum, & non eſſe timorem Dei apud eos.* Quam multi enim ſunt, qui Deo percutiente attriti, non tamen malorum ſuorum veras cauſas intelligunt, ſed aut fati neceſſitati, aut caſui neſcio cui calamitates adſcribunt, minus miſerandi quod mali aliquid paſſi ſint, quàm quod ſtupore quodam mentis affecti, non ſentiant vndè infortunia illa cladeſque proficiſcantur. Rex Syriæ Benadad cum exercitu ſuo fuſus ab Iſraelitis fuerat, plurimoſque in prælio deſideraucrat ex ſuis. Non Rex, non conſiliarij veram tantorum malorum cauſam intellexerunt, ſed anili quadam ſuperſtitione ducti, cùm de bello inſtaurando conſultarent, ſtatuunt in poſterum à montibus quantum poſſunt, recedere, & in explicata aliqua planitie de-
3. Reg. 20. 23. pugnare. Quid ita? *Dii montium*, inquiunt, *ſunt Dii eorum, ideò ſuperauerunt nos, ſed melius eſt vt pugnemus contra eos in campeſtribus, & obtinebimus eos.* Sed nimirum cau-
Pſal. 26. 12. ſam plane inanem comminiſcebantur, ideò *mẽtita eſt iniquitas ſibi.* Deuſque, cui idem eſt in multis vincere, aut in

paucis

paucis,in montibus,aut in campis altera clade vires Syrorum afflixit. *Nam ſeptima die commiſſum eſt bellum, percuſſeruntq́; filii Iſraël de Syris centum millia peditum in die vna. Fugerunt autem qui remanſerant in Aphec, in Ciuitatem, & cecidit murus ſuper viginti ſeptem millia hominum, qui remanſerant.* Hac verò clade Dominus tantas Syrorum copias deleuit,vt ſcirent omnes quàm procul à vero aberrarent Syriæ Regis conſiliarij: *nam accedens vnus vir Dei dixit ad Regem Iſraël. Hac dicit Dominus, quia dixerunt Syri, Deus montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium, dabo omnem multitudinem hic grandē in manu tua, & ſcietis, quia ego ſum Dominus. Nunc ergo Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram*, & ſcitote quod ſi cuſtodierit Dominus Ciuitatem aut Regnum veſtrum, vobis benè erit,nam,vt inquit Dauid: *Deus in medio eius, non commouebitur, adiuuabit eam Deus manè diluculo*,id eſt, cum primum diuina indiguerit ope,feret auxilium, hancq́ue Ciuitatem, aut Rempubl. *fluminis impetus lætificabit*, vel vt Chaldæus vertit, *Populi conuentus.* Nam florebit ciuium multitudine, fruetur pacatiſſima tranquillitate, opibus affluet,ita vt nihil deſit ad cumulatā, quæ in hac vita haberi poteſt,fælicitatem,ſed ſeipſa contenta, finitimis etiam hoſtibus inuidenda ſit. Si verò ad praua ſtudia, falſamq́ue religionem conuerſi fueritis,nullas non calamitates, & vobis, & Reipubl. vniuerſæ timere poteritis, Deo iniurias ſuas immiſſis malis ſeueriſſimè vindicante.

3. Reg. 20. 29.

Ibid. nu. 28

Pſal. 2. 10.

Pſal. 45. 6.

Ibid. n. 5.

Nec hæreticos in Republica, aut eorum doctrinam, nec eam, quam vocant libertatem conſcientiæ, ſine graui cauſa permitti debere.

CAPVT III.

1. SAcrarum Scripturarum teſtimoniis facilè probari poteſt, hæreticos, qui erroribus ſuis pertinaciter adhærent, nec ad ſanam mentem Catholicorum monitis & ***, redire volunt, è Republ. exterminari, & ſi opus fuerit

Hæreticos extremo etiam mortis ſupplicio puniendos eſſe.

fuerit extremo ſupplicio puniri poſſe. Dicitur in
Deut. 13. 1. Deuter. *Si ſurrexerit in medio tui propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi. Eamus, & ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſeruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat vtrum diligatis eum, an non in toto corde, & in tota anima veſtra. Dominum Deum veſtrum ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite, & audite vocem eius, ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor ſomniorum interficietur, quia locutus eſt vt vos auerteret à Domino* Deo *veſtro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo ſeruitutis, vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus, & auferes malum de medio tui.* Nulli magis falſi prophetæ ſunt, quã
Matth. 7. 15 hæretici, *Qui veniunt ad nos pellibus ouium tecti, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Hi etiam ſomniorum fictores appellari poſſunt; nam ſomnia ſua nobis quaſi res geſtas obtrudunt, eaque quamuis abſurda ſint, qualia ægrotantium eſſe ſolent, tamen pro veris hiſtoriis venditare conantur. Hos ergo lege illa iubebat Dominus interfici, quia à Domino Deo auertunt, illiuſque legitimo cultu & ad falſarum opinionum idola traducere ſatagunt. Nec tamen lex Domini illis parcit, qui alios prauis dogmatibus non currumpunt, ſed vt morte plectantur ſatis habet, ſi adoraſſe idola deprehenſi fuerint, aut militiam cœli, ſic enim eodem libro dicitur. *Cum reperti fuerint apud te intra vnam portarũ tuarũ, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malũ in conſpectu Domi-*
Deut. 17. 2. *ni Dei tui, & tranſgrediantur pactum illius, vt vadant & ſeruiant Diis alienis, & adorent eos, ſolem & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nuntiatum, audienſq; inquiſieris diligenter, & verum eſſe reperreris, & abominatio facta eſt in Iſraël: educes virum ac mulierem, qui rem ſceleratiſſimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur.* Quibus ſimilia capite etiam ſequenti præcipiuntur. Quod autem à Domino præceptum acceperat

perat Moyſes,opere etiam compleuit,cum multa idololatrarum millia, quæ vitulum aureum adorauerant,à Leuitis concedi iuſſit,adeoque noxam aliquam ſe tanta cæde contraxiſſe non putauit,vt quos ad parandam cædem illam immiſit,eos manus ſuas tanto facinore conſecraſſe, confirmarit. *Conſecraſtis,* inquit, *manus veſtras hodie Domino, vnuſquiſque in filio, & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio,* ad conſecrationis Sacerdotalis ritum fortaſſe reſpiciens. Nam quemadmodum in Sacerdotum veteris illius legis conſecratione auris dextra, polliceſq; manus & pedis dextri ſanguine immolatæ victimæ imbuebantur,ita Leuitæ iſti dexteras ſuas cæſorum idololatrarum ſanguine reſperſas non inquinarunt,ſed potius conſecrarunt Domino, nec aures pedeſque conſecratione ſua caruerunt,illæ dum ad obediendum ſe promptas accommodarunt, quamuis ij forent obtruncandi,quos filios & fratres ſacra appellauit hiſtoria. Hi verò dum eunt, & redeunt de porta vſque ad portam, iuxta Moyſis præceptum,qui dixerat: *Ite & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem & amicum, & proximum ſuum.* Vel etiam dicuntur manus ſuas conſecraſſe,quod Dominus Leuiticæ tribui propterea conceſſerit Sacerdotium, templique miniſteria tradiderit, quod in gentem ſuam pro zelo Dei gladium ſtrinxiſſent in vindictá. Itaq; in benedictione Leui, quæ eſt in Deuteronom. dicitur. *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro vos, & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam ô Iſrael,* ac deinde, quodnam inde præmium reportarint, ſubdit. *Ponent thymiama in furore tuo* (vel vt ex Hebræo clarius verti poteſt) *in naſo tuo*, & *holocauſtum ſuper altare tuum.* Quale etiam præmium tulit Phinees Eleazari filius, qui zelo diuinæ legis efferueſcens Iſraëlitam cum ſcorto allophylo contra quam Deus præceperat concumbentem pugione confodit. Dixitque Dominus ad Moyſen: *Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis auertit*

Deut. 18. 9.
Exod. 32. 29
Leuit. 8. 24
Exod. 32. 27.
Deut. 33. 9.
Nu. 25. 10.

auertit iram meam a filiis Iſrael, quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi quam ſemini eius pactum Sacerdotii ſempiternum; quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſrael. Quid de Eliæ zelo dicam, qui quadringentos quinquaginta pſeudoprophetas cultores idolorum, à populo iuſſit in-

3.Reg.18.40 terfici, monens ita agerent, *vt ne vnus quidem effugeret ex*

4. Reg 10. *eis?* Quid de Iehu Iſraëlis Rege, qui quotquot ſacrificu-

25. los Baal cogere potuit, quaſi decipula irretitos militibus ſuis trucidandos obiecit? Quid de Joſia, *qui deleuit*

4.Reg. 23.5 *aruſpices, quos poſuerunt Reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ieruſalem, & eos qui adolebant incenſum Baal, & ſoli & lunæ, & duodecim ſignis & omni militiæ cœli?* Quid tandem de Mathathia, qui cùm ciuem ſuum vidiſſet omnibus inſpectantibus ad aram accedere vt idolis ſacrificaret: *Doluit, & contremuerunt*

1.Mach. *renes eius, & accenſus eſt furor eius, ſecundum iudicium legis,*

2. 24. *& inſiliens trucidauit eum ſuper aram*, imò cædem eius, alterius, qui ad idololatriam iuſſu Antiochi Iudæum ſtimulauerat, cæde cumulauit, aramque demolitus eſt? Sed poſſumus etiam ab idololatris argumentum petere ad id quod volumus confirmãdum. Nam Rex ipſe Nabuchodonoſor, cum tres illos adoleſcentulos fornacis incendium euaſiſſe diuino miraculo animaduertiſſet, pœnam mortis in eos ſtatuit, qui contra Deum, quem tres illi pueri colebant, blaſphemando ora ſoluiſſent. Quo exemplo ad rem de qua agimus, comprobandã quodã loco

Epiſt.146. ad Donatiſtas. vſus eſt D. Auguſt. *Nabuchodonoſor*, inquit, *miraculo ſalutis trium puerorum commotus atque mutatus pro veritate contra errorem edictum propoſuit, vt quicunque blaſphemarent Deum Sidrach, Miſach, & Abdenago, in interitum irẽt, & domus eorum in diſperſionem, & non vultis vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Chriſtiani?* Hactenus Aug.

Dan.3 96. Et hoc quidem præclarè Nabuchodonoſor; regiâ enim interpoſita auctoritate, quidquid in Republ, exiſtit malorum, facilè diſcutitur, ac diſſipatur; nam vt eſt à Sapiente

ente dictum: *Rex qui ſedet in ſolio iudicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo.* Et eodem capite. *Diſſipat impios Rex ſapiens, & incuruat ſuper eos fornicem*, vel vt eſt in Græco contextu καὶ ἐπιβαλεῖ αὐτοῖς τροχόν, *immittit eis rotam*. Quæ verſio ad rem noſtram facit, nam ſenſus eſt, pœnis à Rege ſapiente ita coercendos impios, vt extremo etiam ſupplicio tollantur è medio, & reſpexiſſe videtur Salomon parentis ſui factum, de quo dicitur in Regum hiſtoria. *Populum quoque eius* (regis ſcilicet Ammonitarum) *adducens ſerrauit* (id eſt, ſerris ſecuit) *& circumegit ſuper eos ferrata carpenta, diuiſitq; cultris, & traduxit ex typo laterum ſic fecit vniuerſis Ciuitatibus filiorum Ammon.* Hoc vltimum quod dicitur: *Et traduxit eos in typo laterum*, difficilè ſatis eſt, ac propterea ſi inueſtigauerimus quodnã pœnæ genus verbis illis ſignificetur, operæpretium fortaſſe fecerimus, nec à re, de qua agimus, vt paulò poſt patebit, hac breui excurſiuncula, multum diuertemus. Ac primò ſi Septuaginta dumtaxat interpretationem conſideremus, διήγαγεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πλινθίου, *traduxit eos per laterem*, non eſſet improbabile exiſtimare pœnam hanc in aliquos ex Ammonitis eſſe ſtaturam, vt per ordinatam militum aciem tranſirent, eoſque milites in ordinem diſpoſiti, dum tranſeunt, telis impeterent, & occiderent. Genus hoc mortis pœna quædam militaris eſt; in Caſtris vſitata, quam Itali appellant, *Paſſar per le picche.* Lateris autem nomine, aciem in lateris formam quadratam intelligi poſſe patet ex auctore libelli De antiquis ordinibus, & Suida, apud quos, πλινθεῖα, & πλινθωτὸν, quadratum agmen in lateris formam ſignificant. Quod etiam ex Ioſepho dicere poſſumus, in libris de Iudaicis antiquitatibus, qui ita alicubi loquitur. ἐν πλινθίῳ τάξαι τὸν στρατιὰν, quæ verba Interpres vertit, *In lateris formam.* Quod ſi Vulgatæ editionis lectionem ſolam ſpectemus, *Traduxit eos in typo laterum*, cùm typus laterum ſit inſtrumentum illud, quo lateres formantur, & omnes ad eandem menſuram, & modulum exiguntur, ſignificari videtur ita curruum rotis, & equorum calcantium vngulis contritos, & comminutos

Prou 20 8.

Ibid. nu. 28

2 Reg. 12. 31.

minutos fuiſſe Ammonitas, vt quaſi ex luto ſubacto lateres ex illis formari, ac fingi poſſet. Verũ vt lectio Septuaginta virorum, & Vulgatæ editionis meliùs intelligantur, oſtendamuſq; vtramq, cum Hebraico textu conſentire, videndum eſt quid vox Hebræa בַּמַּלְבֵּן *Malben*, quæ
Nahu.3.1 hic habetur, ſignificet. Nahum tertio dicitur: *Aquam propter obſidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas, intra in lutum, & calca, ſubigens tene laterem*, vbi Tò *laterem* in Hebr. eſt מַלְבֵּן, Chaldæus *Multiplica cæmẽta, ſubige lutũ, fortifica ædificia tua.* Ad verbũ ex Hebræo vertere poſſis. *Tene, vel apprehende, robora fornacem*, vt Pagninus interpretatus eſt, & cõſentit Rabbi Abrahã in Commentario huius loci, qui מַלְבֵּן interpretatur locum in quo fiunt lateres: nam iuxta fornaces, aut in ipſo fornacis conceptu, nondum flammis ſuccenſæ, laterum formatores lutum ſubigunt, & admotis typis figuram imprimunt: eſt ergo ſenſus, traduxiſſe eos per fornacem, hoc eſt, ignibus fornacis abſumpſiſſe, idemque typum laterum ſignificare in Vulgata, & πλινθίον apud Septuaginta. Verùm aduertendum adhuc eſt, in Hebraico textu, de quo nunc agimus, variam eſſe lectionem propter vnius litterulæ cum alia perſimili mutationem, vel enim legitur מלבן vt eſt in Hebraicorum Bibliorum cõtextu, vel vt ad marginem adnotatur, pro littera ב ſubſtituitur littera כ, & legitur מַלְכֵּן. Quam lectionem ſi ſequamur, ſenſus eſſe poteſt, & traduxit eos per ignem, quemadmodum iis fieri ſolebat, qui Molochi idolo ſacrificabantur. Nam Moloch idolum, etiam Melchon, & Malchen appellabatur, pro varietate punctorũ, quæ voci מלכן ſubiiciebantur. Æquiſſimũ autem erat, vt per quæ Ammonitæ peccauerant, per eadem etiam plecterentur. Nemo autem eſt qui neſciat, fuiſſe Moloch idolum Ammonitarum, ritumque ſacrificandi eum fuiſſe, vt victima igne cremaretur, & holocauſtorum more penitus abſumeretur, vel certè per flammas ita traduceretur, vt aliqua ratione, ſed tamen citra vitæ periculum, amburereturum. Digna ſanè

ne pœna quæ ſtatueretur in impios illos Ammonitas; noſtrique temporis hæreticis, vt vſus habet Eccleſiæ, accommodatiſſima: quam qui vſurpant Principes, impios ita coërcendo, vt propoſita etiam mortis pœna à ſcelere perpetrando deterreant, tunc Domino ſeruiunt iuxta Dauidis præceptum, qui Reges vt Domino ſeruiant, adhortatur Pſalm. ſecundo. Quomodo verò hoc præſtent exemplis è Scriptura conglobatis oſtendit D. Auguſtinus, cuius verba quidni adhibeamus? *Aliter ſeruit*, inquit, *Rex Deo, quia homo eſt, aliter quia Rex eſt, quia homo eſt, ei ſeruit viuẽdo fideliter, quia verò etiã Rex, ſeruit leges iuſta præcipientes, & cõtraria prohibẽtes conuenienti vigore ſanciendo, ſicut ſeruiuit Ezechias, lucos, & templa idolorum deſtruendo, ſicut ſeruiuit Ionas, talia & ipſe faciendo; ſicut ſeruiuit Rex Niniuitarum, vniuerſam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo; ſicut ſeruiuit Darius, idolum frangendum in poteſtatem Danieli dando; ſicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, omnes in regno ſuo poſitos à blaſphemando Deo lege terribili prohibendo.* Hæc ille. Epiſt. 50 4. Reg. 18. 4 4 Reg. 23. 4 Ionæ 3. 6. Dani. 4. 21. Dan. 3. 96.

2. Sed iam veniamus ad cauſas cur ita faciendum ſit. Ac prima quidem eſt, quòd niſi ita fiat etiam pars illa Reip. quę ſincera eſt, inficietur: nam vna oue facta morbida, reliquum etiam ouile corrumpitur: *Nec peruerſi* iſti, aut vt D. Paulus vocat, *ſubuerſi, facilè corriguntur*, imò alios etiam ſubuertere nituntur, & luporum inſtar plenis ouilibus inſidiantur, irrepere ſatagentes oratione blanda in animos fidelium, vt mactent & perdant, quare etiam à Domino lupi appellantur, cum cauendum monet, *à falſis Prophetis qui veniunt ad nos in veſtimentis ouium.* Quod vt oſtenderet Dominus in veteri lege, paſſus non eſt in acerrã Sacerdotũ prophanũ ignẽ immitti, nec arcã Dei in eodẽ templo cũ idolo Dagon cõmorari, & Iebuſæos, aliaſq; gẽtes Chananæorũ, intra Iſraëlitarũ fines vetuit habitare: *nã qui tangit picẽ, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam.* Quam ob cauſam Iacob Eſau, fratrẽ alioqui ſuũ, fugiebat, & Loth è Sodomis diuino beneficio eductꝰ eſt. Egregiè verò D. Paul. duplici ſimili-

Hæretici in Repub. tolerandi non ſunt, quia alios prauitate doctrinæ inficiũt. Eccl 1. 15. Tit 3. 11. Matth. 7. 15 Leuit. 10. 1 1. Reg. 5. 4. Deut. 7. 1. Eccl. 13. 1.

ſimilitudine fermenti ſcilicet & cancri, rem totam poſ-
Gen.24.43 nit ob oculos. Ac prima quidem vſus eſt ad Galatas
Gen.19.17. ſcribens, cùm eos monet vt à Iudaizantium fermento
Galat.5.9. 1.Cor.5.6. abſtinerent, qui legalia præcepta ſeruanda contende-
bant. *Modicum*, inqit, *fermentum totam maſſam corrum-
pit*. Quod dictum parœmiæ cuiuſdam vim habet, qua
etiam vſus eſt ſcribens ad Corinthios, de fornicario illo
agens, quem ipſe abſens corpore, ſed ſpiritu præſens iu-
dicauerat Satanæque tradiderat, cuius impura in Eccle-
ſia Corinthiorum conuerſatio, quia alios poterat in-
ficere, & ſuis moribus & exemplo cæteros maculare, vt
caueatur monet, adagioque iſto vtitur, *Modicum fer-
mentum*, &c. Cùm ergo ſcribit ad Galatas, cuius loci pri-
ùs meminimus, fermenti hanc ſimilitudinem Iudaizan-
tibus aptat, eorumque doctrinæ, vt oſtendat modicum
fermentum paucorum quorumdam prauis opinionibus
imbutorum, poſſe totam corrumpere multitudinem fi-
delium; idque quod modicum & exiguum videtur, vnũ
ſcilicet dumtaxat errorem in fide, totam fidei ſubſtanti-
am, ipſamque religionem, ac Chriſtianiſſimum euerte-
re. Hæc D. Pauli ſententia eſt. Nec verò iſta, quaſi parua
contemnenda, ſunt, quia à paruis initiis ſenſim progre-
diendo, ſe vitium ſemper vlterius porrigit, & ſerò ingen-
ti malo paratur medicina, cùm morbus longa mora cõ-
firmatus eſt. Itaque locum hunc Apoſtoli ad Galatas ex-
plicans D. Hieronymus. *Doctrina*, inquit, *peruerſa ab vno
incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit audi-
tores, ſed paulatim vt cancer ſerpit in corpore, & iuxta vulga-
re prouerbium, vnius pecudis ſcabies totum commaculat gre-
gem. Igitur & ſcintilla vbi apparuerit, extinguenda eſt, & fer-
mentum à maſſa vicina ſemouendum; ſecandæ putridæ car-
nes, & ſcabioſum animal à caulis ouium repellendum, ne tota
domus, maſſa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putre-
ſcat, intereat. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit, ſed quia
non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem eius flamma populata eſt.*
Hæc Hieronymus. Altera D. Pauli ſimilitudo eſt Cancri,
2.Tim.2.17 ea vtitur cùm ad Timotheum ſcribit, epiſtolarum ſe-
cunda.

cunda. *Profana autem*, inquit, *& vaniloquia deuita: multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer ſerpit, ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuerterunt quorumdam fidem.* Apertè ſermo eſt de hæreticis: Quod autem habemus in vulgata editione. *Vaniloquia*, & in Græco textu eſt κινοφωνίας, D. Ambroſius, & D. Chryſoſt. paulò aliter legerunt καινοφωνίας, quæ vox ſignificat *vocum nouitates*, vt vulgatus interpres vertit prima ad Timoth. legens καινοφωνίας, cum tamen in Græcis exemplaribus nunc habeamus κινοφωνίας, id eſt, *Inanitates vocum*, ſeu *Vaniloquia.* Vt vt legamus parum refert ad id de quo agimus: nam hæretici inania loquuntur, & noua affectant, quibus Eccleſiam perturbent: ſemper autem vitandi ſunt, *quia ſermo eorum ſerpit vt cancer.* Docent autem medici (vt vim ſimilitudinis melius aſſequamur) Cancri obſcura eſſe rudimenta, ac plerumque tumorem exorientem ſentiri ciceris magnitudine, cum dolore, & calore quaſi ferientis candentis acûs, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde etiam iuglandis, & oui magnitudinem æquare, dum tandem in ampliorem molem attollatur, & increſcat, & eius eſſe naturæ, vt niſi malignitate ocyus interimat, longè lateq; prorepat. Morbus vtique horrendus, ait D. Chryſoſtomus in eum locum D. Pauli, *& qui medicina contineri nequit, ſed omnes in dies corrumpit, ac perimit, ideò nullum ei remedium valet adhiberi. Additq;. Oſtendit per hæc eos corrigi, emendariq; non poſſe, qui ſponte à veritate aberrarunt.* Hæc ille. Pertinet ergo D. Pauli ſimilitudines explicatæ ad probandam prauorum hominum, ac nominatim hæreticorum conſuetudinem bonis ac ſimplicibus noxiam in primis eſſe, ac propterea eos qui fidei iacturam fecerunt omoliendos eſſe, ne vulgata tabes putreſcentis membri, ad reliquum corpus prorepat, & interitum afferat. Huc referri poteſt Saræ factum, *quæ cum vidiſſet filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo, dixit ad Abraham: Eiice ancillam hanc, & filium eius, non enim erit*

2. Tim. 2. 17.

Gen. 21. 9.

heres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. *Durè accepit hoc Abraham pro filio ſuo. Cui dixit Deus. Non tibi videatur aſperum ſuper puero, & ſuper ancilla tua, omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Alij aliter luſum Iſmaelis, quo tantoperè commota eſt Sara, interpretantur. Probabilius ij
Vide Gen. 16 8.9. ſentire videntur, qui luſum hunc aut ad turpitudinem aliquam referunt, quam Iſmaël natu grandior Iſaac docere voluerit, aut ad idololatriam; cum vtrumque in Scriptura luſus nomine ſignificetur. Hunc autem luſum, quo ad vitia inſtituebatur Iſaac, perſecutionem appellat D. Exod. 32.6.
Galat 4.29 Paulus ad Galat. ſcribens. *Sed quomodo*, inquit, *tunc is, qui ſecundùm carnem natus fuerat, proſequebatur eum qui ſecundùm ſpiritum, ita & nunc.* Nullam enim acerbiorem quis patitur perſecutionem, quàm cum à veritate ad errorem, à virtute ad vitium, ab orthodoxa fide ad hæreſim, à prauis & malè ſentientibus hominibus trahitur. Itaque in Apocalypſi Epiſcopus Pergami increpatur, quod haberet apud ſe quoſdam tenentes doctrinam Nicolaitarum.
Apoc. 2.12. *Habeo*, inquit, *aduerſus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaã, qui docebat Balac mittere ſcandalũ, corã filiis Iſraël edere, & fornicari, ita habes, & tu tenentes doctrinã Nicolaitarum.* Quibus verbis mihi videtur caſtigari quorumdam Principum remiſſio, qui cùm nulla ſubeſt cauſa, hæreticos tolerant, ne dicam fouent, quorum dogmata cum erroribus Nicolaitarum mirum quantum conueniunt; nam illi vagam Venerem licitam
Num. 3.16. eſſe docebant, hi libertati carnis laxas quantum poſſunt habenas relinquunt, pernicioſam quandam licentiam carnis, imò neceſſitatem inducentes, vt non minus Balaamo ſimiles ſint, quàm Nicolaitæ: quemadmodum enim Balaam auctor fuit Balac Regi Mohabitarum, vt Iſraelitas per ſcorta ſeduceret, vt habemus in Numerorum hiſtoria, ita iſti, libidinibus patrocinantes, ſcandalum fidelibus opponunt, quo multi ſalutis æternæ iacturam faciunt, effæminati ipſi, effæminatos & molles etiam alios ſuo prauo dogmate reddentes. Hinc nonnulli Patres, & ſacræ Scripturæ interpretes, reprehenſionem illam, qua Thia-

Thiatyræ Epiſcopus arguitur, *quod permittat mulierem Iezabel, quæ ſe dicit Prophetam, docere, & ſeducere ſeruos Dei fornicari, & manducare de Idoloîhytis*, non tam de muliere aliqua impia, quæ moribus Iezabelem illam Achabi vxorem referat, intellligi debere putant, quàm de ipſa hæreſi, aut hæreticis. De hæreſi quidem per proſopopæiam quandam, de hæreticis autem propter mores in fœmineam mollitiem fractos. *Hi autem ſeducunt ſeruos Dei, & fornicari docent*, vel quia carni quidquid libet indulgent; vel quia fideles fornicari docent, & datam Domino fidem fallere, qui animas noſtras ſibi *ſponſat in fide*, quæ fornicatio etiam adulterij fæditatem adiunctā habet, non minùs quàm eorum fornicatio, quæ apud Ieremiam reprehenditur, cùm dicitur. *Facilitate fornicationis ſuæ contaminauit terram, & mœchata eſt cum lapide & ligno.*

Apoc. 2. 20

Oſee. 2. 19.

Ierem. 3. 9.

4. Altera cauſa eſſe poteſt, vt multis ſeditionibus & turbis occurratur, quæ in rebus publicis exiſtunt, ſi varietate ſectarum, opinionū, errorumvè, populi in varias partes diſtrahantur. Violentiſſimè enim ſæuiunt huiuſmodi factiones in negotio religionis, quod vno aut altero exemplo ex ſacris litteris deprompto, comprobabo. Demetrius quidam argentarius donariorum quæ in tēplo Dianæ Epheſiæ offerebantur architectus, & faber, ſibi, artique ſuæ timens, ne quæſtus, quem ex ſuo artificio parabat, interciperetur, Paulum idolorum euerſorem apud quoſdam opifices, & per hos apud Epheſios pleroſque vocauit in inuidiam, & ſuſpicionem iniicere conatus eſt fore vt cultus Dianæ Epheſiæ, prædicante Paulo intermitteretur. *His auditis*, inquit S. Lucas, *repleti ſunt ira, & exclamauerunt dicentes, Magna Diana Epheſiorum; & impleta eſt ciuitas confuſione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, rapto Caio, & Ariſtarcho Macedonibus, Comitibus Pauli.* Cum verò Alexander neſcio quis Iudæus, eorum, quæ geſta fuerant, rationem reddere vellet, manuque ſilentium poſtularet, nihil tamen impetrare potuit à concitato populo, qui furēti ſalo per-

Hæretici tolerandi non ſunt in Republica, quia ſeditionibus & turbis publicæ paci incōmodant.

Act. 19. 29

perſimilis magis ſemper inhorreſcenti,&grandiores fluctus agenti æſtu quodam cæco inſanoque perturbatus,
Ibid.n.34. omnia clamoribus complebat, *nam vox facta vna eſt omnium, quaſi per horas duas clamantium. Magna Diana Epheſiorum.* Scriba verò qui tandem turbam compoſuit, ac ſedauit,ſentiens tumultum propterea extitiſſe, quod Epheſij Dianæ cultores ſibi perſuaſiſſent peregrinos illos Iudæos in Dianam blaſphemos eſſe, & noui aliquid ad illius religionem ſpectans moliri,hanc eis opinionem eripere ſtuduit,quaſi nullus eſſet qui contra Dianæ Numen loqueretur,aut loqui poſſet. *Viri Epheſii*, dicebat,
Ibid,nu.35. *quis eſt hominum qui neſciat Epheſiorum ciuitatem cultricem eſſe magnæ Dianæ, Iouiſq; prolis? Cum ergo his contradici non poſſit, oportet vos ſedatos eſſe, & nihil temerè agere.* Quibus verbis vulgò perſuaſit vt ſedatiùs ageret,domoſque ſuas,vnde concurſus factus fuerat,ſinguli repeterent. A modico igitur initio progreſſa ſuſpicio,Epheſiorum turbauit animos,& ſuperſtitionis antiquæ zelo imbutis, viſa res eſt indigna, ſi quis Dianæ diuinitatem vocaret in dubium, adeò vt publicum malum, communi etiam cōſpiratione conarentur amoliri,nec prius conquieſcerēt, quàm omnia circa religionem tuta eſſe, ſcribæ teſtimonio ſibi perſuaderent.Decipiebantur illi quidem erroribus gentium,cum Dianæ diuinitatem tribuebant; nobis tamen ſuo facto illuſtre documentum reliquerunt, quo intelligere poſſimus quibus fluctibus,ac tempeſtatibus, cum huiuſmodi diſcordiæ exiſtunt,Reſpublica diſtrahatur,ac laceretur.Sed adhuc illuſtrius huius rei, de qua agimus,exemplum,ex eo quod alia quadam occaſione D. Paulo accidit,petere poſſumus.Venerat Ieroſolymam Apoſtolus, poſtquam Aſiæ prouincias nonnullas emenſus, Euangelium latè diſſeminauerat, multoſque Iudæorum,qui peregrè verſabantur, adiunxerat Chriſto.Eum humaniter exceptum admonebant reliqui Chriſti diſci-
Act. 21. 21. puli,apud Iudæos nomen ipſius vocatum eſſe in inuidiam, quaſi doceret, *deceſſionem a Moyſe, eorum qui per gen-*

tes

tes ſunt Iudæorum, diceretq́, non debere eos circumcidere filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi. His auditis Paulus, quanquam præſagiebat animus, quid futurum eſſet, tamen Deo fretus, cuius agebat cauſam, non abſtinuit à publico, ſed luce palam profectus in templum. Itaque, *Qui de Aſia erant Iudæi, cum vidiſſent eum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes: Viri Iſraëlitæ, Adiuuate; Hic eſt homo, qui aduerſus populum, & legem, & locum hunc, omnes vbique docens, inſuper & gentiles induxit in templum, & violauit ſanctum locum iſtum:* His ergò clamoribus excitus populus, concurſu facto, captum Paulum trahunt extra templi ſepta, nec manus abſtinent, prout cuique promptum erat, verberantes. Aduolat repentè cum militibus Tribunus, binas Paulo catenas iniici iubet, quæ turbarum cauſa ſit, interrogat. Ingeminant Iudæi clamores, tolli de medio ſceleribus notatiſſimum caput, poſtulant. Ille perduci iubet in caſtra, tam acri ſtudio iis, qui confluxerant Paulum Tribunumq́ue ſtipantibus, vt cum ad caſtrorum gradus perueniſſent, *portaretur Paulus à militibus propter vim populi.* Tandem facto ſilentio, cum commotos animos Paulus oratione ſedare ſtuduiſſet, adeò non ſunt ad tranquillitatem traducti, vt pòtius furentium more *Vociferantes, & proiicientes veſtimenta ſua, & puluerem iactantes in aërem,* eum poſtulauerint ad necem. Itaque Tribunus Apoſtolum flagellis cædit, demumq́ue ſacerdotum conuocato concilio in eo Paulum cauſam dicere iubet, cuius diſputantis os cum percuti Ananias Pontifex iuſſiſſet, ad eas ſe anguſtias redactum intelligens Paulus, ex quibus non facilè poſſet emergere prudenti conſilio ſe ad Phariſæorum ſectam pertinere, omni audiente concilio palam profeſſus eſt, *ſciens quia vna pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum. Itaque cum hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſæos, & Sadducæos, & ſoluta eſt,* ἐσχίσθη, diſtracta, diuiſa in factiones duas, *multitudo*: Sadducæis contrariæ ſectæ hominem cum ſuo dogmate impugnantibus. Phariſæis verò ſuæ doctrinæ alumnum, quod

Ibid. nu. 27

Ibid. nu. 35

Act. 22, 23.

Act. 23. 6

Pauli conſilium fuerat, defendentibus. Quod tunc accidit Sadducæis, & Phariſæis, quos iniecta quæſtionum inter ipſos controuerſarum mentio diduxit in partes atque diſtraxit; hoc quot diebus familiæ patiuntur, & Reſpublicæ dum illæ domeſticis iurgiis atque conuitiis religionis cauſa perſonant, hę etiã in factiones ferro armatas diuiſæ, ſe ipſas conficiunt, ac perdunt. Quando ergò veram religionem quam profitemur, mordicus, & per vitæ etiam periculum retinere debemus, ſi ſalui eſſe volumus, profectò conſequitur, diſſidiorum fomitem, atque materiam procul amouendam eſſe ab iis, quorum intereſt, Principibus nimirum, Eccleſiæque paſtoribus, hæreticos homines pœnis coërcendo, vt pacata Republica frui liceat. Alioqui ſi ſecùs fecerint, meritò timendum erit, ne quod Dominus Iſraelitis euenturum prædixit, ſi promiſſam terram à gentibus idolorum cultricibus perpurgare neglexiſſent, ipſi experiamur. *Sin autem*, inquit, *nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanſerint, erunt vobis quaſi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduerſabuntur vobis in terra habitationis veſtræ.* Nec eſt veritas hæc in obſcuro poſita, nam etiam cultoribus idolorum viſum eſt ad incolumitatem reipublicæ pertinere, ſi vna religio, cæteris è republica exterminatis, obtineret. Conatus eſt id conſequi in regno ſuo Antiochus: nam vt eſt in Machabæorum hiſtoria, *ſcripſit omni regno ſuo, vt eſſet omnis populus vnus, & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam.* Idem in meliori cauſa ſenſus fuit Iſraelis vniuerſi, nam cùm duæ tribus cum dimidia, quæ primæ terræ promiſſæ portionem acceperant, exiſtimarentur noui aliquid in religione moliri, quod altare ſibi ædificaſſent, de bello contra eas ſuſcipiendo cogitarunt, vt nimirum iniuriam in DEVM, cuius tam citò eſſent obliti, armis perſequerentur, & Reipublicæ incommodum quod à religionis ſchiſmate naſcebatur, auerterent. Itaque legatos mittunt, qui ab impio conſilio labantes in veteri Patrum religione fratres ſuos reuocent, oſtendantque vnius ſcelus totius populi plaga

Num. 33. 55

1. Mach. 1 41.

Ioſu. 22. 16.

ga à Domino vindicatum fuiſſe, & cùm culpa paucos infeciſſet, pœnam tamen ad plurimos perueniſſe. Sed cum docuiſſent altaris illius excitatores, non hoc ad religionis auſpicandas nouitates factum fuiſſe, ſed potius ad veterem ſtabiliendam, retinendamque, *placati ſunt, & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe libentiſſimè ſuſceperunt*, iam ſperantes Deum, ſub cuius peculiari tutela Reſpublica illa acquieſcebat, propitium ſe habituros, & à ſeditionibus, quæ Reipublicæ ſtatum turbant, vacaturos. Nam vt querebatur S. Dauid: *Alieni inſurrexerunt aduerſum me*, ita Principes & Reſpublicæ multa, & ſæua ab *Alienis*, qui ſcilicet religione mutatâ ad Hæreticos transfugiunt, paſſæ ſunt. Itaque populorum moderatori illud cordi eſſe debet, vt non ipſe dumtaxat religionem colat, ſed curet etiam, vt ij, quibus præeſt, *Conſeruent præcepta patrum ſuorum, & matris ſuæ*, Eccleſiæ ſcilicet leges, & præſcripta, & dogmata, *non dimittant*. Pſal. 53. 5 Prou. 6. 20

4. Sed quia nonnulla ex Scripturis ſacris videtur obiici poſſe aduerſus ea, quæ allata ſunt, breuiter diſcutienda ſunt. Ac primò quidem ex iis, quæ diximus de Sadducæorum, Phariſæorumque diſſidio, colligi poſſe videtur in Republica Hebræorum hanc fuiſſe ſentiendi, & loquendi libertatem, vt ſcilicet nullus ad hoc vel illud dogma amplectendum adigeretur, ſed liber vnicuique eſſet opinionum, & dogmatum quæ ſequi voluiſſet, delectus. Et quidem Sadducæi apertè erant hæretici, quippe qui mortuorum reſurrectionem aliquando fore inficiebantur, qui error apertè Scripturæ ſacræ teſtimonio iugulatur. Cum itaque Ieroſolymis habitarent, & ad concilia & ſynedria admitterentur, confici videtur, Principes & Sacerdotum Concilium ſenſiſſe, non eſſe contra eos, qui alieni dogmatis eſſent, pœnis animaduertendum. Sed hoc facilè dilui poteſt, nam ex allatis hoc capite teſtimoniis, ſatis conſtat non licuiſſe benè conſtituta Hebræorum Repub. hæreſes ſequi. Sadducæorũ verò impietas nõ multò antè Chriſti aduentũ exorta, nõ eſt à

Soluuntur argumenta quæ contra hactenus dicta afferri poſſunt. 2. Mach. 12. 43.

ſynagoga proſcripta, quod ſeneſcente eorum qui Conciliis præſidebant authoritate, ij remiſſius agerent, qui cathedram Moyſis obtinebant; præſertim ſub Idumæo Rege Herode, qui politicorum more ad regni commoda religionem referebat, nec quid variorum dogmatum aſſertores inter ſe digladiarentur, morabatur. Itaque cum Sadducæorum error multos corripuiſſet, eſſentque hi clientelis, & opibus potentes, mirum non eſt, ſi ex ſuo illos ſinu excutere ſynagoga non potuit.

Iſa. 11 9. Secundò obiici poteſt illud Iſaiæ: *Non nocebunt, & non occident in vniuerſo monte ſancto meo*, id eſt, in Eccleſia; ſed ibi ſermo non eſt de Catholicis, ſed potius de hæreticis, quos Propheta reguli, & aſpidis nomine deſignauerat: hos ergo, quantumuis venenati ſerpentes ſint, tamen adeò Eccleſiæ non nocituros docet, vt infans ab vbere, innoxiè foramina, & cauernas, in quibus deliteſcũt, protegente Deo Eccleſiæ ſuæ alumnos, tractate poſſit, *quia*, inquit, *repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aqua maris operientes*. infantes enim qui lac doctrinæ Eccleſiæ ſugunt, & ſenſus ſimplicitate mentes inclinant in obſequium fidei, Deo dante, ita abundabunt cognitione rerum ad dogmata fidei pertinentium, vt monſtra hæc tumentia ſuperbia, venenoque hæreſum armata, tenera adhuc manu, nullo ferè negotio elidere poſſint.

Tertiò, afferri poteſt, quod diſcipulos in Samaritas zelo exardeſcentes, & igne de cœlo deuocato eos comburere cupientes Dominus *increpauit, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis*, & Petro meditanti gladio Chriſtum defendere, *Mitte*, inquit, *gladium tuum in vaginam*, quod ſcilicet ſentiret gladium potius ſpiritus expediendũ eſſe, quàm armis contra aduerſarios fidei digladiandũ. Sed in promptu eſt reſponſio: prohibuit enim Dominus Petro, qui nullo publico munere fungebatur, vſum gladij, & diſcipulorũ vltionis affectũ, quo ducebãtur, verbis illis caſtigauit. Hinc verò non ſequitur non poſſe Pontifices & Eccleſiarum præſides, cùm è re Catholica id eſſe cognouerint, brachij, vt vocant, ſæcularis auxilium implorare,

Luc. 9. 55.

Ioan. 18. 11.

vt ferreis

vt ferreis gladijs illi conficiantur, qui gladio ſpiritus cordis duritiam, & in præceptis erroribus pertinaciam, opposuerunt.

Quartò, obijci poteſt quod Hæretici extra Eccleſiam ſint, qui verò ſunt huiuſmodi, iudicio Eccleſiæ ſubiecti eſſe non videntur, dicente D. Paulo. *Quid mihi de his, qui foris ſunt?* 1. Cor. 5. 12. Sed reſpondetur, hæreticos aberrare à caulis Eccleſiæ, & vitio ſuo extra Chriſti ouile vagari; cùm tamen baptiſmali charactere ſignati, Chriſtumque & eius fidem profeſſi ſint, ad illud redire debere, & ſi non faciant, pœnis in illos animaduertere fas eſſe. Sanctus verò Paulus de ijs loquitur, qui nullo vnquam tempore Chriſti fidem receperant.

Quintò, poteſt etiam obijci reſponſio illa patrisfamilias, qui cum in ſatis zizania apparuiſſent, ſeruis illa extirpare volentibus, dicentibuſque: *Vis imus & colligimus ea? Ait, non, ne fortè colligentes Zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum: ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem.* Matth. 13. 28. Cùm ergo paſſim interpretes zizania hæc hæreticos eſſe doceant, conſequi videtur, non eſſe cum eis vi agendum, ſed tempus meſſis expectandum, extremum ſcilicet Iudicij diem, Chriſtoque Domino Iudici cauſæ huius cognitionem integram reſeruandam eſſe. Sed argumentum hoc ſi quid probaret, plus ſanè probaret, quàm vellent ij, qui illud obijciunt. Conficeretur enim non hæreticos modo impunè dimittendos eſſe, ſed etiam fures & homicidas, & huiuſmodi ſontes, qui zizaniorum nomine cenſentur: quamuis enim hæretici peſſimum genus zizaniorum ſint, non tamen propterea fures, aut homicidæ zizania non ſunt. Cum ergo paterfamilias zizania extirpari vetuit, ſatis indicauit quo pacto hoc eſſet accipiendum. *Ne forte*, inquit, *eradicetis ſimul & triticum*, facturus colligendi poteſtatem ſi abſque tritici detrimento, à quo fortè non ita facilè ſecernerentur, euelli poſſent. Quod ſi facilè internoſci poſſint, nec periculum immineat, ne pro nocentibus plectantur innoxij, quid ni extirpentur? ſi verò periculum ſit ne hæretici,

 quia

quia potentiores, turbas excitent, aliquamuè maiorem perniciem Eccleſiæ aut reipublicæ moliantur, tunc ſanè iudicium Dei patienter expectandum eſt. Non debent autem facilè Principes alicuius incommodi metu, qui frequenter inanis eſſe poteſt, eò deſcendere, vt libertatem, quam conſcientiæ vocant, concedant, ſine graui cauſa, de qua ſtatuendum non eſſet, niſi communicato cum Eccleſię capite conſilio vt diſpiciatur dicendũ ne ſit, *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*; parati potius ipſi (ſi alia ratione corruptos homines ad ſaniora conſilia reuocare non poſſint) in iſtos vepres ac ſpinas moliri ferrum, & horum zizaniorum radices ac fibras, ne iterum ſuccreſcant, euellere, ſi è re Chriſtiana id futurum cenſuerint ij, quorum iudicium hoc eſſe diximus. Tandem
Iſa. 11. 6. obijci poteſt quod de Eccleſia vaticinans Iſaias, ita loquitur: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit; vitulus, & leo & ouis ſimul morabuntur.* Sed hæc non de hęreticorum contubernio cum Catholicis accipienda ſunt, ſed de ijs qui cùm eſſent efferis moribus & immitibus, antequam Chriſti iugo colla ſubmitterent; poſteaquam ſe Eccleſiæ aggregarunt ex lupis agni facti ſunt, compreſſis diuinæ gratiæ beneficio naturæ propenſionibus, prauiſque habitibus continenti exercitatione virtutum, ſuperatis. Huiuſmodi lupum quis neget fuiſſe D. Paulum, *qui ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domi-*
Act 9. 1. *ni*, Chriſti ſectatores vinctos in Ieruſalem perducere a-
Act. 8. 3. nimo deſtinauerat, *quique deuaſtabat Eccleſiam per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres tradebat in cuſtodiã?* Hic tamẽ tam truculentus ac ferox Chriſti gregis inſectator, vnus ex eo grege quem perſequebatur factus eſt. Eſt enim mutatio hæc dextræ Excelſi, & Chriſtianæ Eccleſiæ propria, in qua magnus eorum prouentus eſt, qui omninò ſuſpicienda mutatione in alios viros euaſerunt, adeò vt nihil veteri conuerſationi ſimile retinerent.

5. Iam verò argumenti ſimilitudo ſuadet vt aliquid de hę-

de hæreticorum libris exterminandis, & flammis abo- lendis, addamus. Non eſt nouitia hæc in huiuſmodi impietates animaduerſio, ſed ab antiquis etiam vſurpa- ta, cuius aliquod in Scripturis ſacris veſtigium reperio. Nam in actis Apoſtolorum legimus. *Multi ex iis qui fue- rant curioſa ſectati contulerunt libros, & combuſſerunt corã omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Quid feciſſent hæreti- corum libris, qui inania quædam, & curioſa continenti- bus, non pepercerunt? ſunt in Eccleſia Dei rerum ad fi- dem pertinentium ſacri quæſitores, qui tanquam *os Do- mini*, ſegregant mundum ab immundo, & pretioſum à vili. His facultas à Principibus permittẽda eſt, vt ſuo fun- gantur munere, ſontes puniant, noxios libros proſcri- bant auctorum quorumcumque ſcripta recognoſcant, & ſi quid errores ſpargendi ſtudio malitioſè aut per im- prudentiam ſimpliciter exaratum eſt, corrigant vel ex- pungant. Qui verò libros in lucem edituri ſunt, non æ- quo tantum animo hanc legem pati debent, ſed etiã exi- mij cuiuſdam beneficij loco numerare, quod quę ſcripſe- runt ad doctorum, & piorum hominum examen, ante- quam ſpargantur in vulgus, venire poſſint. Nec deſunt in ſcripturis ſacris inſignis in ſimili materia, modeſtiæ documẽta: *Impleuerat* Dominus *Beſeleel & Ooliab*, nobi- les ſui temporis artifices, *ſpiritu Dei, ſapientia, & intelligen- tia, & ſcientia & omni doctrina, ad excogitandum, & facien- dũ opus in auro, & argento, & ære, ſculpendiſq; lapidibus, & o- pere carpẽtario, quidquid fabrè adinueniri poteſt, dedit in cor- de eorũ, amboſq; erudiuit ſapientia, vt facerent opera abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hyacintho, ac purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo, & texerent omnia, & noua quæq; reperirent.* Hi ergò cũ adeò exactam, & numeris omnibus abſolutã ar- tem à Domino accepiſſent, ea tamen opera ad quæ ma- nus admouerunt, Moyſe iubente, & modum pręſcriben- te, fecerunt, nec quæ abſoluerant ſacris vſibus adhibi- ta ſunt, priuſquam *Moyſes vidit cuncta completa, & be- nedixit eis*, nec ægrè tulerunt tanti viri cenſuræ, ea quæ ela-

Libros hæreticorum flammis abolendos.

Act. 19. 18.

Iere. 15. 19.

Exod. 35. 30.

Exod. 39. 43.

elaborauerant ſubijcere; cogitabant enim humanæ imbecillitatis errore fieri poſſe, vt in aliquo peccarent, aut certè non ita aptè, & ad vſus, ad quos ſacra illa ſupellex deſtinabatur, accommodatè omnia perficerent. Idem S. Pauli ſenſus, qui cum diuina reuelatione accepiſſet Euangelium, voluit nihilominus illud cum alijs Apoſto-
Galat. 2. 2. lis conferre, *ne fortè* inquit, *in vanum currerem, aut cucurriſſem.* in quo modeſtiæ ſuæ inſigne nobis reliquit documentum non tantum ſibi tribuens quaſi aliorum ope non indigeret, qua in ratione docendi Chriſti Euãgelium dirigeretur, nec illam negligens ſecuritatem, quę ex iudicio Eccleſiæ concionatoribus, & librorum ſcriptoribus, prouenit. Expedit autem nonnunquam, quod & vſus Eccleſiæ comprobat, quorundam hæreticorum, qui vel in erroribus diſſeminandis familiam duxerunt, aut in eiſdem propagandis multum elaborarũt, ita libros omnes abolere, vt etiam ſi partes aliquæ integræ ſint, nullaque hæreſum labe infectæ, aut reſperſæ, tamen cum auctore extinguantur: hoc enim hæreſis commerita eſt, quæ cuiuſuis generis telis eſt configenda. Nec adeò pauper eſt Eccleſia Dei, vt pauculorum aliquot librorum iacturam timere debeat, feracia enim ingenia, & acuta ſuſcitabit Dominus Eccleſiæ ſuæ, quibus damnum illud, ſi quod eſt, facilè compenſetur. Chriſtus Dominus dæmo-
Luc. 4. 34. nia loqui non ſinebat, licet clamarent, *Scio te quis ſis, ſan-*
Act. 16. 17. *ctus Dei.* Et Diuus Paulus vetuit Diabolo dicere: *Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annuntiant vobis viam ſalutis.* Ratio autem, * cur ita agendum ſit, ea afferri poteſt, quia cum libros de rebus ad religionem minimè pertinentibus terimus, ſi ab ingenioſo, & eloquenti ſcriptore profecti ſint, neſcio quo modo erga ipſum libri auctorem afficimur; ab eo verò quem amamus vix fieri poſſe putamus, vt mali aliquid, aut noxij dogmatis prolatum ſit, atque ita minus illius doctrinam incipimus deteſtari, cuius decorum ingenium, aut eloquentiam exoſculamur; quæ res hauriendis ipſis hæreſum erroribus, viam munit. Nec officit quod D. Paulus quodam loco dicat:

* Cur libri hæreticorum comburendi.

Prophe-

Prophetias nolite ſpernere, omnia probate, quod bonum eſt tenete. quaſi liceat promiſcuè cuiuſuis doctrinam ad aures, aut libros ad oculos admittere, licet illa deinde probanda non ſint, quæ fidei veritati repugnant. Loquitur enim tantum D. Paulus de Prophetijs illis, aut libris ſcriptis, quæ bona ne ſint aut mala nondum conſtat; huiuſmodi enim non ſunt temerè reijcienda, interim dum examinata non ſunt: poſtquam verò de illis per Eccleſiam pronuntiatum aliquid eſt, amplius integrum eſſe non debet cuilibet, illa ſcripta verſare, ne fortè pro vera ac ſalutari doctrina, prauis noxiorum dogmatum ſuccis, quibus afferatur animis certa pernicies, imbuantur. 1. Theſſ. 5. 20.

Non debere Principem cum Infidelibus inire fœdus, nec illorum opem implorare: & de locanda ſpe in diuino auxilio.

CAPVT IV.

1. DVplex modus eſt fœderis pangendi cum infidelibus. Alterum paciſcimur ne mutuo noceamus bellum inferendo, prædas agendo, mercatores aut peregrinos intercipiendo, quod nihil aliud eſt, quàm pacẽ conſtituere, & populi quietem, ac ſecuritatem patare, plurimaque incommoda auertere, quæ bella conſequũtur. Eſt autem modus hic maximè laudabilis, illiuſque exemplum (præter alia plurima quæ paſſim in ſcripturis ſacris occurrunt) habemus in Geneſi, in qua fœdus iuramento firmatũ narratur, quod Iſaac, & Abimelech contraxerunt. *Nam cum veniſſent de Geraris Abimelech & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum, locutus eſt eis Iſaac. Quid veniſtis ad me hominem quem odiſtis, & expuliſtis à vobis? qui reſponderunt. Vidimus tecum eſſe Dominum, & idcirco nos diximus, ſit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali, ſicut & nos nihil*

Dominum deteſtari fœdera cum infidelibus inita.

Gen. 26. 28

nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet, ſed cum pace dimiſimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo eis conuiuium, & poſt cibum, & potum ſurgentes manè iurauerunt ſibi mutuo, dimiſitq́ eos Iſaac pacificè locum ſuum. Alter modus eſt ſi mutuum auxilium ſibi Principes pollicentur, vt ſi exempli cauſa chriſtianus Rex cum alio chriſtiano Rege bellum gerens arma infidelium aduocet, aut ipſe illis præſtò ſit cùm hoſtium ſuorum bellis premuntur, id verò quamquam ſaluo officio, & abſque conſcientiæ labe fieri poſſe in aliquo raro caſu non negauerim, ſi ſcandalum abſit, nec aliundè periculum aliud timeatur, ſacræ tamen litteræ pluribus locis damnant, oſtenduntque huiuſmodi fœdera exitus plerumque parum fælices, imò nonnunquam calamitoſos, & miſerabiles nanciſci. Inter Aſa Regem Iuda, & Baaſa Regem Iſraëlis bellum exarſerat, quod Baaſa in finibus Beniamin, quæ tribus ad Regnum Aſa pertinebat, arcem excitaſſet in Rama, quæ Aſæ plurimum incommodabat, vt e-
2. Par. 16. 1. nim dicitur in libris Paralip. *Aſcendit Baaſa Rex Iſrael in Iudam, & muro circundabat Rama, vt nullus tutè poſſet egredi, & ingredi de Regno Aſa.* Timens ergò Aſa vires Iſraëlitarum, reputanſque fieri poſſe vt Baaſa Regem Syriæ Benadab, armis viriſque florentem aduocaret, quorum copię ſi coniungerentur, ipſe tanto bello ferendo par eſſe non poſſet, prudens conſilium eſſe putauit, ſi Baaſam anteuerteret, miſſiſque muneribus Syrum conciliaret ſibi, eidemque auctor eſſet, vt violato fœdere quod inter Baaſa, & Syros intercedebat, Iſraelitis vltrò bellum inferret; quod & conſecutus eſt: nam Aſæ gratificatus Benadab Nepthali ciuitates nonnullas cepit,
Ibid. n. 5. regionemque populationibus vaſtauit. *Quod cum audiſſet Baaſa, deſiit ædificare Rama, & intermiſit opus ſuum.* Bellè proceſſerat conſilium, vt Aſę videbatur, nam & hoſtes ab incepto opere deterruerat, & ſibi præpotentem Regem fœdere copulauerat, ex quo non mediocrem ſibi acceſſuram exiſtimationem apud circumiectos populos ſperabat, pecuniarumque non maxima iactura plurima

ſima redemerat incommoda, quæ à finitimo Rege ſibi regnoque ſuo imminente timebat. Nec ſanè aliud eorum eſſet iudicium qui Politici audire volunt. Sed mirum quantum ab horum iudicio Domini iudicium diſſentit, qui tamē falli, aut fallere nulla ratione poteſt. Miſſo enim Prophetâ & ſtultè illum egiſſe docuit, & incommoda ex hoc fœdere, quæ ipſe minimè credidiſſet, ſecutura, denuntiauit. *In tempore illo*, inquit, *venit Hanani, Propheta ad Aſa Regem Iuda, & dixit ei. Quia habuiſti fiduciā in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcircò euaſit Syriæ Regis exercitus de manu tua. Nonne Æthiopes, & Libyes multo plures erant, quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia, quos cum Domino credidiſſes, tradidit in manu tua? Oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent.* Habebat autem hæc Syri euaſio, pœnæ inſtar, nam ſi ab iſto fœdere abſtinuiſſet Aſa, non ſolum ſuis, domuſque Dei theſauris pepercisset, ſed etiam Syriæ Regis ſpolijs, quo cum dimicandum fuiſſet, ditatus magnam inſuper gloriam, & verò etiam ſecuritatem in poſterum conſecutus eſſet. Adde quod fœdus hoc bellorū pluriorum ſementis fuit ita permittente Domino, *ut qui ſub protectione Dei cœli commorari* non curauerat, qua *obumbrante* altiſſima pace frui potuiſſet, Iſraelis Regis offenſionem incurreret. ex quo ex bellis bella ſererentur, vt enim dicitur in Regum hiſtoria, *Bellum erat inter Aſa, & Baaſa Regem Iſrael, cunctis diebus eorum.* Quàm verò luculenta ſtultitia fuit, eum, qui diuini vires auxilij expertus fuerat, victoriaſque admirabiles ex hoſtibus ferociſſimis, multitudineque propemodum innumerabilibus reportauerat, tam ſubitò iſta fuiſſe oblitum, *& non poſuiſſe Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauiſſe in multitudine diuitiarum ſuarum*, hancque *vanitatem praualuiſſe* certiſſimæ Prophetarum pollicitationi, quas proſper euentus diuinitùs editas eſſe ſatis ſuperque docuerat. *Nam Azarias filius Oded facto in ſe ſpiritu Dei, egreſ-*

Ibid. n. 7.

Pſal. 90. 1.

3. Reg. 15. 16

Pſal. 51. 8.

2. Par. 15. 1.

Ibid.n.15. *greſſus eſt in occurſum Aſa*, & inter cætera, quæ ore fatidico eſt elocutus, *Confortamini*, inquit, *& non diſſoluantur manus veſtræ, erit enim merces operi veſtro.* Quibus auditis Aſa, *& omnes qui erant in Iuda, in omni corde ſuo iurauerunt, & in tota voluntate quæſierunt Dominum, & inuenerunt, præſtititq; eis Dominus requiem per circuitum.* Non diſſimili reprehenſione caſtigatus eſt à Propheta Rex Ioſaphat Aſæ filius à Iehu vidente quod impijs præberet

2. Paral. 19.1. auxilium, & cum ijs fœdus pepigiſſet, *Cui*, Regi ſcilicet Joſaphat, *occurrit Iehu filius Hanani, videns & ait ad eum. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Iuda & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deũ Patrum tuorum.* Sed ad rem de qua agimus confirmandam nullum afferri poteſt illiuſtrius exemplum, quàm Amaſiæ Regis Juda, qui cum centum *talentis argenti decem militum myriadas* conduxiſſet à Rege Jſrael, *venit homo Dei ad illum, & ait. O Rex ne egrediatur tecum exercitus Iſrael, non enim eſt Dominus cum Iſrael, & cunctis filiis Ephraim: quod ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſtibus, Dei quippe eſt adiuuare & in fugam conuertere. Dixitq; Amaſias ad hominem Dei, quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Iſrael? & reſpondit ei homo Dei: Habet Dominus vnde tibi dare poßit multò his plura. Separauit itaque Amaſias exercitũ qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum ſuum, & illi contra Iudam vehementer irati, reuerſi ſunt in regionem ſuam.* Sed illorum offenſionem non reformidauit Amaſias, nec ingentis illius pecuniæ iacturam, ſed piè admodum, & religioſè Deo fidens, qui mentiri non poteſt, ſuas contra hoſtes eduxit copias, inſignemque victoriam conſecutus eſt. Princeps ſanè ob egregium hoc facinus laudandus in primis, ſi conſtantiam in benè cęptis tenuiſſet; ſed idola quorum cultores ſuperauerat, ſtultè adorans, à Propheta, cui tamen non acquieuit, meruit verbis illis

Ibid.n.15. caſtigari: *Cur adoraſti Deos, qui non liberauerunt populum ſuum*

ſuum de manu tua? Omnibus documentum Principibus relinquens, vt hoc obiter moneamus, quantoperè diuinæ gratiæ auxilio indigeant, ne plus æquo, cùm ſecunda proſperitatis aura afflauerit, ſe fortunæ permittant, vndè miſerè ad ſuperbiæ ſcopulos adhæreſcant, quod Amaſiæ accidit, qui re cum Idumæis benè geſta, quaſi viribus ſuis, non Dei auxilio fretus, *virtutem illam magnam feciſſet*, Iſraelitas ad bellum vltrò prouocare non eſt veritus, à quibus cōmiſſo certamine, non ſolum ipſe victus eſt, ſed etiam in hoſtium poteſtatem venit, vrbſque Ieruſalem capta, theſauris tam Regis ipſius, quam domus Dei direptis, & aſportatis, tanta regni totius clade peccatum luens, illudq; veriſſimum eſſe oſtendens, quod dixit Achior in Iudith hiſtoria, Deum alloquens: *Oſtende quoniam non derelinquis præſumentes de te; & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias.* Iudith. 6. 15

2. Porrò Dominus pſeudoſapientes iſtos, *qui ponunt carnem brachium ſuum*, non modò ipſe deſtituit, ſed permittit etiam vt ab ijs ipſis deſerantur, vel etiam prodantur, in quibus maximè ſperauerunt. *Væ filii deſertores*, inquit Iſaias, *dicit Dominus, vt faceretis conſilium, & non ex me, & ordiremini telam, & non per ſpiritum meum; vt adderetis peccatum ſuper peccatum, qui ambulatis vt deſcendatis in Ægyptum, & os meum non interrogaſtis, ſperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Ægypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionē, & fiducia vmbræ Ægypti in ignominiam. Erant n. in Tani principes tui, & nuntii tui vſque ad Hanes peruenerunt. Omnes confuſi ſunt ſuper populo, qui eis prodeſſe non potuit, nō fuerunt in auxilium, & in aliquā vtilitatem, ſed in confuſionē, & in opprobrium.* Diſertè verò denuntiauit Oſeas quod Iſraelitarū Synagogæ eſſet euenturum, quæ finitimarum gentium auxilio freta, optima quæque ſibi pollicebatur, dicens: *Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.* Sed *ſequetur*, inquit Propheta, *amatores ſuos, & nō apprehendet eos, & quæret eos, & nō inueniet.* Quod Chal-

Crebrò accidere vt qui infidelium auxilia implorant, aut ab illis deſtituantur, aut etiam impugnentur. Iere. 17. 5. Iſa. 30. 1. Oſe. 25. Ibid. n. 7. Ibid. n. 7.

dæus per paraphraſim elucidans, ait, *& proſequetur pacem cum populis amatoribus ſuis, ſed ab illis minimè obtinebit, & quæret adiutorium, & non inueniet*. Itaq; malis grauiſſimis
Ibid. n. 7. exercita, vexatione intellectũ dante dicere cogetur: *Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia benè mihi erat tunc magis, quam nunc*. Hanc porrò populi ſui calami-
Iere. 1. 1. tatem lamentatur Ieremias, cum ait: *Facta eſt quaſi vidua Domina gentium*, nam ab ea diuertit Dominus, plurimis illius adulterijs cum Idolis & gentibus falſorum deorum cultricibus, quas quaſi pulchritudinis ſuæ procos Ieruſalem admittebat irritatus. *Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo plorans plorauit in morte, & lachryma eius in maxillis eius, non eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis eius*;
Ibid nu. 19. vel vt legunt *70. diligentibus eam*: illis nimirum quos Oſeas *amatores* appellat. *Omnes amici eius ſpreuerunt eam, & facti ſunt ei inimici*. Rurſuſque eodem capite, idem lamẽtatur. *Vocaui amicos meos, & ipſi deceperunt me. Audierunt, quia ingemiſco ego, & non eſt qui conſoletur me*. Atque ita quæ prius, dum rebus ſecundis florebat multos amicos numerabat, iam facie rerum mutatâ repentè ab omnibus deſerta eſt, inimicis facta ludibrium, quibus prius fuerat metuenda, Domino ita volente, vt intelligant o-
Sap. 7. 11. mnes, quanto melius ſit adhærere Deo, & cum illo pactas amicitiæ leges ſeruare, quas ſi ſanctè coluerimus, *venient nobis omnia bona pariter cum illis, & innumerabilis ho-
Prou. 11. 21. neſtas per manus illarum*. Sed referamus nos ad fœdera de quibus agebamus. *Manus in manu*, inquit Salomon, *non erit innocens malus*. Intelligunt aliqui locum hunc de deſidioſis, torporeque marceſcentibus, quorum habitus eſt
Eccl 4. 5. manus otioſas complicare, vt docet Eccl. cum ait. *Stultus complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, dicens: melius eſt pugillus cum requie, quàm plena vtraque manus cum labore, & afflictione animi*. Hos autem Salomon ait non fore innocentes, hoc eſt, à pœna immunes non abituros, idem enim ſignificat hic innocens, quàm impunitus, vt etiam in Exodo, cum dicitur: *Non habebit inſontem Domi-
Exod. 20. 7 nus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra*. Quã-

ſis enim inertes,ac deſides non noceant,innocentes ta-men non ſunt, ſi cum debeant non proſunt. Pagninus in theſauro linguæ ſanctæ in voce יד manus ad verbum verti poſſe putat, *Mox Mox non erit innocens malus*, in Hebræo enim eſt יד לְיד Iad le Iad, *Manus ad manum*, vt reſpondeat hæc locutio noſtræ Italicæ phraſi, *à mano à mano*, id eſt, Mox, Mox, ſignificeturque impijs hominibus diuinam vindictam impendere, quam declinare nulla ratione poſſint. Alij ad ſucceſſionem parentum & filiorum referunt, vt ſenſus ſit, pœnas nō effugere ſceleſtos, plectique ipſos dum numerantur in viuis, aut cum ipſi vitâ conceſſerint, filios & nepotes, quos poſt ſe reliquerint. Et ſi hoc modo verba hæc interpretemur, Hebraicum יד לְיד alteri phraſi Italicæ reſpondere poterit, qua ſucceſſionem ſignificantes dicimus, *Di mano, in mano*. Huic autem explicationi fauet quod ſtatim ſubditur, *ſemen autem iuſtorum ſaluabitur*. Aliqui tandem, quod ad rem noſtram facit, de fœderibus & pactis intelligunt, quibus ſe impij mutuò fide data, & reddita, obſtringere ſolent, nam gentium ferè omnium ritu iniecta dextera fœdera iunguntur. Hos ergo, ſceleſtos ſcilicet, quia frequenter *conueniunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius*, non impunè laturos docet Sapiens, quippe qui vt veteres illi Hebræi *Confidunt ſuper baculum arundineum confractum, cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam*, vt etiam hac manus perforandæ metaphora intelligatur eos puniri, qui manus extenderūt ad fœdus pangendum, manuſque vulneratæ, ac traiectæ ſymbolo innuatur, hæc ipſa pacta, & fœdera, quæ crediderant Principes fore ſalutaria, ipſiſmet perniciem allatura ipſamque perniciem (vt manui ab arundine) ita ipſis ab iiſdem prouenire, à quibus ipſi prius auxilium ſperauerant. *Et ab Ægypto confunderis* inquit Ieremias, *ſicut confuſa es ab Aſſur, nam & ab iſta egredieris & manus tua erit ſuper caput tuum*; quam enim manum inieceras ad

Pſal. 2. 2.

Iſa. 36. 6.

Iere. 2. 36.

fœdus firmandum,eam in capitis tui perniciem ſenties
Iſa.25.10. eſſe conuerſam.Longè igitur melius eſt *vt iungamur Domino fœdere ſempiterno, & requieſcat manus Domini* (pa-ctum ſcilicet & fauor) *in monte ſancto iſto*,ſic.n. fiet quod ſequitur,*Et triturabitur Moab ſub eo,ſicuti teritur palea in plauſtro, & extendet Dominus manus ſuas ſub eo, ſicut extendit natans ad natandum*,quaſi dicat,porrectâ vtraque manu puniet, *& humiliabit gloriam eius cum alliſione manuũ eius*; vel vt aliqui vertunt ex Hebræo, *cum perforatione manuum eius*, malum in hoſtes noſtros reijciendo, quod nobis conciliauiſſemus,ſi illis maluiſſemus inniti,quàm Domino, cuius amicitiam ſi ſanctè coluerimus, aliorumque omnium fœderi præpoſuerimus, experiemur profectò, ipſius nobis adeſſe fauorem, etiam apud Reges & Principes,vt omnia quibus habuerimus opus ob-
1.Eſdr.7.6. tineamus,quod Eſdræ contigiſſe legimus, *cui Dedit Rex ſecundum manum Domini eius ſuper eum, omnem petitionem eius*,id eſt,omnia quæ voluit conſecutus eſt,Domini manu,cui ſe ſancto fœdere obſtrinxerat, illum protegente, illiuſque res fauore ſuo promouente.

In Deo ſpē locandam, qui multis mirifiq; modis ſuis ſpē fert. Quamuis autem dubium eſſe non poſſit,quin Dominus multis,mirifiſque modis,nobis auxilio eſſe poſſit,*cum non ſit difficile Domino ſaluare vel in multis vel in paucis*, vt ſapienter dixit Jonathas ad armigerum ſuum; & non ſit apud eum *vlla diſtantia, vtrum in paucis auxilietur,an in*
1 Reg.14.6 *pluribus*,fructu tamen,& iucunditate non vacabit, ſi ex
2. Paral.11. ſacris litteris aliqua prompſerimus, quibus appareat, quàm ingenioſa, ſic loqui liceat, fuerit Numinis prouidentia in auxilio ijs,quos ſaluos eſſe volebat, opportunè ferendo,vt his excitati diſcamus, & nos in Domino ſpem noſtram locare, cuius manus abbreuiata non eſt, vt difficilibus noſtris temporibus opem ferre non poſſit,nec imminuta caritas,vt minus nunc velit, quã tunc voluerit. Pugnabat Joſue contra Amorrhæos, ſuaſque phalangas in campis explicauerat ad prælium, cum Dominus è ſuperiore loco grandes deuoluens lapides plu-
Ioſu.10.11. rimos populi ſui hoſtes contriuit: nam *mortui ſunt multò plures*

plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percuſſerunt filii Iſrael, oratione quippe ſua Ioſue *ingreſſus fuerat theſauros illius grandinis, quæ præparauit Dominus in tempus hoſtis in diem pugnæ, & belli*, vt loquitur S. Iob, & quaſi auxiliares copias in aciem eduxerat contra Amorrhæos. Simile de cœlo auxilium Iſraelitis pugnantibus contra Chananæos præſto fuit, Angelis de cœlo pugnantibus, vt dicitur in libro Iudicum: *De cœlo*, inquit, *dimicatum est contra eos, ſtellæ* (Angeli ſcilicet) *manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt*: Narrat autem Ioſephus illius conflictus tempore procellam magnam exortam fuiſſe, aquæ etiam & grandinis multum Chananæorũ oculis offuſum, atq; ideò arma bellica eis vſui eſſe non potuiſſe. Dicuntur autẽ ſtellæ pugnauiſſe, quia pugnauerunt Angeli, qui ſtellarũ nomine cenſentur aliquãdo in Scriptura, vt cum dicitur in Apocalypſi, *Draconẽ cauda traxiſſe tertiam partem ſtellarum*: Stetiſſe autem in ordine ſuo, quia Angeli ſuos ſeruant ordines, & hierarchias, in quas tributi ſunt: Curſum verò tenuiſſe, quia ſuum illud ſolemne tenuerunt, vindicandi ab hoſtibus Iſraelitas, quos ſuſceperant defendendos. Sed non ſemper Dominus tanto honore dignatus eſt populi ſui hoſtes, vt vel fulmine caderent, vel maris vorticibus haurirentur, vel ingeſtis de cœlo lapidibus conficerentur: ranunculis interdum, & culicibus agendum putauit, quemadmodum cum Ægyptio Pharaone, vt cum tam paruis beſtiolis ſe pugnando pares eſſe non poſſe intelligerent, multo magis brachium ſummi Principis, cui omnis militat creaturarum exercitus, formidarent. Nec minor ad defendendum beſtiolæ vnius vis, Domino dante, quàm ad lædendum. *Clamabo*, inquit Dauid, *ad Deum, altiſſimum, Deum qui benefecit mihi*. Chaldæus Paraphraſtes locum hunc ita conuertit vel explicat. *Ad Deum qui præcepit araneæ, vt conficeret in ore ſpeluncæ telam ad defenſionem meam*. Sermo eſt de ſpelunca Engaddi, in quam ſeceſſarat Dauid latebras

Iob. 38. 22.

Iud. 5. 20.

Apoc. 12. 3.

Pſal. 56. 3.

quærens, quibus ſe à Saulis furore ſubduceret. Texuit ergo araneola telam ſuã, vt Chaldæus auctor eſt, quam cum vidiſſet Saul non venit Dauid in ſuſpicionem quæſitæ in ſpelæo illo recentis latebræ, atque ita ſeruatus eſt. Quid de terrore panico dicam in Syriæ exercitu concitato, opinioneque incerto auctore edita, Hebreis aduenisse auxiliares copias Regum Ægypti, Hethæorumq; vnde factum eſt vt obſidio repente ſolueretur, quam diu
4.Reg 6. 25 tolerauerant, fameſque ſit annonæ vilitate depulſa, *cum prius venundaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinq; argenteis*, imò ab ipſis liberis deuorandis immites matres nõ abſtinerent?
4.Reg.7.6. *Sed Dominus ſonitum audiri fecit in castris Syriæ curruum & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad inuicem, Ecce mercede conduxit aduerſus nos Rex Iſrael Reges Hethæorũ, & Ægyptiorum, & venerunt ſuper nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos, & aſinos in caſtris, fugeruntque, animas tantum ſuas ſaluare cupientes.* atque ita factum eſt, vt cum Iſraelitæ obſcœna illa fame propè modum enecti à deſperatione non procul abeſſent, repente debellatum eſſe cognoſcerent, ſpoliaque plurima ereptis hoſtium caſtris barbarica opulentia refertiſſimis, colligerent, tantaque vilitas
4.Reg 7.23. caritatem illam annonæ exciperet, vt *factus ſit modius ſimiliæ ſtatere vno, & duo modij hordei ſtatere vno iuxta verbum Domini*. Non abſimilem Palæſtinis terrorem immiſſum crediderim, cum auditus ſonitus gradientis in cacumine pyrorum, vt ſecundi Regum narrat hiſtoria. Videtur enim illud fuiſſe Domini cõſilium, vt Philiſthæi, qui in valle Raphaim conſederant, cum ſtrepitus in pyreto increpuiſſet, exercitum aliquem auxiliarem, qui Iſraeli ferret ſuppetias, eſſe exiſtimarent, ſicque terrore perculſi verterentur in fugam, ad eum fortè modum quo Samuele tonitrui fragore conſternati, gladijs Iſraelitarum ceciderunt, & fortaſſe ſuis; vt cum tempore Gedeo-
1.Reg.7.10 nis *Immiſit Dominus gladium in omnibus caſtris, & mili-*
Iud.7.22. tes *mutua ſe cæde truncabant*. adeò vt diuerſa omnium

quæ

quæ vnquam acciderunt, ciuilium armorum facies eſſet, cùm non prælio, non aduerſis è caſtris, ſed iiſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentes; dies ſimul quietos nox habuerat, diſcederent in partes, tela ingererent, vulneribus ſe mutuis appeterent, ſanguiſque & cædes palàm, cauſa eſſet in occulto. Sed alia interdum ratione vſus eſt Dominus ad populos ſuos ab hoſtium incurſibus ſecuros reddendos, incuſſo nimirum ipſis hoſtibus timore, non ſpecie aliqua externa, quæ in oculos incurreret, aut deferretur ad aures, vt in allatis exemplis oſtendimus, ſed opinione quâdam virtutis Iſraelitarũ in eorum mẽtibus ingenerata, ex quo fieret vt etiam ſi Iſraelitæ domos defererent, aut vrbes incuſtoditas relinquerẽt, militeque vacantes, eos tamen qui domi remanſiſſent laceſſere, aut aliqua ratione violare non auderent. Experiebatur hoc Dei populus quotannis: nam cum frequenter ex legis præſcripto maſculi omnes in Ieruſalem ad ſacrificia aſcendere deberent, ſolæque mulieres domi hærerent, nihil tamen finitimi hoſtes contra illos moliri vnquam auſi ſunt, quod diuinæ prouidentiæ peculiari beneficio factum eſt, ita Domino in Exodo promittente. *Cum tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in cõſpectu Domini Dei tui ter in anno.* Hunc autem timorem, qui hoſtes Iſraelis continebat, ne contra illos quidquam mouere auderent, ſe immiſſurum populo ipſi ſuo comminatur, ſi officium deſeruiſſent, rectamque virtutis, & diuini obſequij viam, quam fuerant ingreſſi. *Qui de vobis remanſerint*, inquit, *dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient quaſi gladium, cadent nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos, quaſi bella fugientes, nemo veſtrum inimicis audebit reſiſtere.* Rurſus aliquando Dominus ſuis opem tulit, animum & vires mirum in modum ſufficiendo, vt reuera fieret quod ibidem Hebræis eventurum dicitur his verbis: *Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis, perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & cen-*

Exod. 34. 24.

Leuit. 26. 36.

& centum de vobis decem millia. Adeò verò euidens erat diuinum hoc auxilium, vt illud nullus non agnoſceret, nec poſſet quiſquam, cum id accidebat, *dicere in corde ſuo*;
Deut.8.17. *Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt*; ſed potius *recordari Domini Dei ſui, quod ipſe vires præbuiſſet, vt impleret pactum ſuum, ſuper quo iurauerat patribus ſuis*. Tale Domini auxilium Sampſoni adfuiſſe vi-
Iud.15.14 demus, *qui cum veniſſet ad locum Maxillæ, & Philiſthiim vociferantes occurriſſent ei, irruit ſpiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad odore ignis lina cōſumi, ita vincula quibus ligatus erat, diſſipata ſunt, & ſoluta: inuentamq; maxillam, id eſt, mandibulam aſini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, & ait. In maxilla aſini, in mandibula pulli aſinarum deleui eos, & percuſſi mille viros*. Tandem pugnat aliquando Dominus pro ſuis, ipſis omninò quieſcentibus, & manus ad arma non admouentibus, vt nimirum diuino nomini planè cedat gloria. Sic Ægyptiorum cladis ſpectatores fuerunt Hebræi, dum ipſi maris fluctibus hauſti volutarentur in aquis rubri maris iuxta quod pollicitus fue-
Exod.14.13 rat Dominus, cum per Moſen ait: *Nolite timere, ſtate & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie: Ægyptios n. quos nunc videtis nequaquā vltra videbitis, vſq; in ſempiternum, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis*. Vt autem auxiliares copias quas Dominus ſubmittebat, ſibi adeſſe ſentirent illi quibus aderant, eas aliquando in conſpectū dedit, vt miniſtro Eliſæi, qui timore conſternatus quod ingens hoſtiū exercitus vrbi circumfuſus eſſet, plures, quam contra ſtarent, ſuorum propugnatores, & vindices in curribus & equis expeditos ad pugnam animaduertit.
4.Reg.6.15 *Conſurgens autem diluculo*, inquit, *miniſter viri Dei, egreſſus, vidit exercitum in circuitu Ciuitatis, & equos & currus, nuntiauitque ei dicens, Heu, Heu, Heu, Domine mi, quid faciemus? At ille reſpondit: noli timere, plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis. Cumq; oraſſet Eliſæus, ait. Domine aperi oculos huius, vt videat, & aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi*. Sic etiam Ioſue viſus eſt Angelus euaginatum
teneas

tenens gladium, qui contra Iſraelis hoſtes pugnaturus aduenerat. *Cum autem eſſet Ioſue*, inquit Scriptura, *in agro* Ioſ. 10. 41. *vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum ſtantem contra ſe euaginatum tenentem gladium, perrexitq́; ad eum; & ait: Noſter es, an aduerſariorum? Qui reſpondit: Nequaquam, ſed ſum Princeps exercitus Domini, & nunc venio.* Quare mirũ non eſt, ſi de Ioſue hoſtium ſuorum victore dicitur eodem libro: *Vniuerſos reges & regiones eorum vno impetu cœpit, atque vaſtauit, Dominus enim Deus Iſraël pugnauit* Ioſ. 10. 39. *pro eo.* Non abſimilis Iudæ viſio, cui à Ieremia aureus gladius datus eſt, quam in hoſtes victor diſtringeret, vt habemus in Machabæorum hiſtoria, qui locus quoniam inſignis eſt, multaque continet, quibus ad locandam in Domino ſpem excitari poſſimus, totus hic adſcribetur. *Machabæus autem*, inquit, *ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi a Domino adfuturum, & hortabatur ſuos* 2. Mach. *ne formidarent ad aduentum nationum, ſed in mente haberent* 15. 7. *adiutoria ſibi facta de cœlo, & nunc ſperarent ab omnipotente ſibi adfuturam victoriam. Et allocutus eos de lege, & Prophetis admonens etiam certamina quæ fecerant prius, promptiores conſtituit eos, & ita animis eorum erectis, ſimul oſtendebat gentium fallaciam; & iuramentorum præuaricationem. Singulos autem illorum armauit, non clypei, & haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis, & exhortationibus; expoſito digno fide ſomnio, per quod vniuerſos lætificauit. Erat autem huiuſcemodi viſus: Oniam, qui fuerat ſummus Sacerdos, virum bonum, & benignum, & verecundum viſu, modeſtum, moribus, & eloquio decorum, & qui à puero virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Poſt hac apparuiſſe, & alium virum, ætate; & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Reſpondentem verò Oniam dixiſſe. Hic eſt fratrum amator, & populi Iſraël, hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta Ciuitate Ieremias Propheta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dexteram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe ſanctum gladium munus a Deo, in quo deiicies aduerſarios populi mei Iſrael.* Igitur erecti ingenti fiducia diuini auxilij, cum iam

tempus adeſſet cum Nicanore confligendi, ita Dominū
Ibid.nu.22. Iudas orauit: *Tu Domine qui miſiſti Angelum tuum ſub Ezechia Rege Iuda, & interfeciſti de Caſtris Sennacherib centum octoginta millia, & nunc dominator cœlorum mitte Angelum tuum bonū ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachii tui, vt metuant, qui cum blaſphemia veniūt aduerſus ſanctū populū tuū. Nicanor aute, & qui cum ipſo erant cum tubis, & canticis admouebant, iudas vero & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes, congreſſi ſunt, manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minus triginta quinque millia, præſentia Dei mirifice delectati.* Quid hoc fortiſſimi viri exemplo afferri poteſt illuſtrius? Cum ergò Dominus tam multis, tamque admirabilibus modis populo ſuo, ſeque vocantibus in ipſo diſcrimine adeſſe conſueuerit, vt vidimus, ſtatuat Princeps apud ſe in Domino potiſſimùm ſperandum eſſe, dicatq;
Pſal.19. 8. cum S. Dauid. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus: ipſi obligati ſunt, & ceciderūnt, nos autem ſurreximus, & erecti ſumus.* Et rurſus cum eodem; *Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo,*
1 Reg. 17. 47. *ego autem venio ad te in nomine Domini Dei exercituum, Dei agminum Iſrael.* Itaque ſiue bellum ingruens propulſandum ſit, ſiue aliis inferendum, eundem Dominum ſibi precibus conciliet, eiuſque imploret auxilium, ſic enim incurſus aggredientium hoſtium facilè eludet: *Turris e-*
Prou.18. 10 *nim fortiſſima nomen Domini, ad ipſum currit iuſtus, & exaltabitur;* ipſe verò alienas vrbes iuſto bello aggrediens,
Pſal. 59. 11. expugnabit. Nam *quis deducet me,* inquit S. Dauid, *in ciuitatem munitam? nonne tu Deus?* Quem animi ſenſum vtinam Dominus Principibus omnibus communicet, vt & ipſi proſperè agant: & quod Deo debent, ſeruitutis obſequium impendant.

Prin-

Principes Eccleſiarum, & Sacerdotum iura ſarta tecta ſeruare debere.

CAPVT V.

1. ECcleſiæ, Eccleſiaſticique homines diuino cultui mancipati, exemptionibus, immunitatibus, priuilegiiſque nonnullis iam inde ab exordio naſcentis Chriſtianæ religionis ornati ſunt, quæ illis inuiolata manere decet; eaque Principis pietas eſſe debet, vt de illis quidquam imminuere, aut deterere ſummæ ſibi religioni ducat. De aliquibus nos hoc capite breuiter diſſeremus, quantum ex ſacris litteris, pro inſtituti noſtri ratione, colligere poterimus. At primò quidem (vt de exemptione in rebus merè Eccleſiaſticis dicere incipiamus) in Hebræorum Repub. reperio ſummos Sacerdotes, cæteroſque Leuitas in cauſis, quæ Eccleſiaſtici iuris erant, ita exemptos à iudicum poteſtate fuiſſe, vt ne Regibus quidem vlla ex parte ſubiacerent. Nam poterant Pontifices citra Regis auctoritatem ſacrificia ſtatis temporibus, & locis offerre, ſanctuarium ingredi, expiare populum, Leuitas, & Sacerdotes conſecrare, legem interpretari, Deũ conſulere; nec vllum ex Scripturis teſtimonium afferri poteſt, quo probetur ad hæc facienda Reges ius aliquãdo habuiſſe, aut illa ne à Sacerdotibus fierent, prohibere potuiſſe. Quod ſi qui temerè aliquid auſi ſunt, reprehenſione & verò etiam pœna diuinitùs inflicta coërciti ſunt. Exemplo ſit Ozias, qui ſuper altare thymiamatis incenſum adolere voluerat, verbis enim à Pontifice caſtigatus, & fœdo etiam lepræ morbo diuinitùs percuſſus, temeritatis ſuæ pœnas luit. *Non eſt tui officii Ozia*, dicebat Pontifex, *vt adoleas incenſum Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſcemodi miniſterium. Egredere de Sanctuario, ne contempſeris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratuſq; Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incenſum*

Pontifices Hebræorum & Leuitas in rebus Eccleſiaſticis à Regum poteſtate exemptos fuiſſe.

2. Paral. 26. 18.

cenſum, minabatur Sacerdotibus. Statimq; orta eſt lepra in fronte eius coram Sacerdotibus in domo Domini ſuper altare thymiamatis. Itaque & ipſe *ſenſit plagam Domini*, & quamdiu vixit, Regni adminiſtratione caruit, ſeorſimque ab hominum conſuetudine, more leproſorum, vitam miſerè traduxit. Obiiciat aliquis factum Salomonis, qui Abiathar Pontificem ſummo Sacerdotio priuauit, Sadoc in illius locum ſubrogato, ex quo probari poſſe videtur ius Regibus fuiſſe in Pontifices, quos pro arbitrio ab illo munere poſſent amouere. Sed in promptu eſt reſponſio. Nam ſi Salomon poteſtate Regia hoc auſus eſſet, nec legitimè feciſſet, nec magis excuſari poſſet, quam excuſari poſſint reliqui Principes, ſi violant interdum iura Sacerdotum. Verùm probabilius eſt diuino inſtinctu, quippè Prophetam feciſſe; quod innuere videntur ſacri contextus verba, quæ ſunt huiuſmodi. *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non eſſet Sacerdos Domini, vt impleretur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.* Quaſi diceret, id effectum dedit Salomon diuino ſpiritu inſtinctus, quod olim Dominus Heli fuerat comminatus. Nō ergo ex Salomonis facto ius aliquod Regibus in Pontifices fuiſſe confici poteſt. Sed nec in Leuitas habuerunt, quod ex iis, quæ dicturi ſumus, facilè conſtabit: ſi enim probauerimus Leuitas in iudiciis etiam ſpectantibus ad res non Eccleſiaſticas fuiſſe à Regis poteſtate exemptos, probauerimus etiam, & multò magis, in rebus Eccleſiaſticis exemptos fuiſſe.

[3. Reg. 2. 27]

2. Colligitur autem ex libro Numerorum exemptio hæc Leuitarum, de qua diſputamus. Nam ibi legimus à Domino Moyſi dictum fuiſſe, ſe loco primogenitorum tuliſſe Leuitas, eoſque ſibi peculiari quodam titulo deberi ab eo tempore, quo Ægyptiorum primogenitos exterminatoris Angeli miniſterio proſtrauit in Ægypto, filios autem Iſraëlitarum ſeruauit incolumes. *Ego tuli Leuitas*, inquit, *à filiis Iſraël pro omni primogenito, eruntq; Leuita mei. Meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenitos in terra Ægypti*, & alibi. *Statueſq; Leuitas*

[*Leuitas olim in Repub. Hebræorum à Iudicum ſecularium poteſtate exemptos fuiſſe.*]

[Num. 3. 12.]
[Num. 8. 13.]

in conſpectu Aaron, & filiorum eius, & conſecrabis oblatos Domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſraël, vt ſint mei, quoniam dono dati ſunt mihi a filiis Iſraël, pro primogenitis accepi eos. Mea ſunt enim omnia primogenita filiorum Iſrael tam ex hominibus quàm ex iumentis. Ex his autem locis ſic argumentari licet: ſi voluiſſet Dominus ipſa primogenita accipere, quæ ſibi debebantur, proculdubio,poſtquã illa accepiſſet,tranſiſſent in dominium Dei,nec vllus in ea, tanquam in rem alienam, ius habuiſſet, poteſtatem, aut iuriſdictionem. At Dominus pro primogenitis Leuitas accepit, hi ergo Domini ita facti ſunt, vt nullus in eos præter Dominum,qui ſibi illos ſepoſuit, ius habere poſſit. Et ſanè poterat Dominus hos Leuitas, quos voluit funiculum eſſe hereditatis ſuæ, tanquam rem ſuam, aut Regi, aut alij ſubijcere, vt ab illo in Politicis regeretur. Noluit autem ſubijcere poteſtati Regis, ſed Pontificis,vt loco proximè citato habetur. *Tuli*, inquit, *Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſraël,tradidique eos dono Aaron, & filiis eius de medio populi.* Pontifici ergò,cui donati fuerant, nõ Regi debebant obſequium. Quod etiam conſtat ex alio eiuſdem libri teſtimonio, cum dicitur, *dixitq; Dominus ad Aaron: Excubabunt Leuitæ ad præcepta tua.* Plenum itaque ius in tribum illam ſummo Sacerdoti tributum eſt, dicundi iuris, cauſaſque eorum cuiuſcumque generis eſſent,cognoſcendi. Rurſus Principibus familiarum Leuiticarum poſtulantibus, & Ioſuë populi duce Eleazaroq; Sacerdote tribuẽtibus octo ſupra quadraginta oppida ex omni terra promiſſionis conſecuti ſunt Leuitæ: *Nam dederunt filii Iſraël de poſſeſſionibus ſuis iuxta Imperium Domini ciuitates, & ſuburbana earum de tribu Iuda, & Simeon, & Beniamin ciuitates tredecim de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribus Manaſſe in Baſan ciuitates numero tredecim; De tribubus Ruben, & Gad, & Zabulon vrbes duodecim.* Cum ergò ciuitates iſtæ Leuitarum eſſent propriæ,illiſque ad inhabitandum tributæ, ſinguliſque ciuitatibus Iudices præeſſent, vt ratio ipſa benè conſtitutæ gubernationis perſuadet,

Num. 8.18.

Num. 18.3.

Ioſ. 21. 3.

det, dubitari non poteſt quin ex vrbium illarum ciuibus iudices dati ſint populo, potiùs quàm ex aliis tribubus accerſiti peregrini, aut à Principibus miſſi. Imò probabile eſſe crediderim alios Leuitas ſparſim in Iſraëliticis tribubus habitantes, eadem ratione à Leuitici generis iudicibus fuiſſe iudicatos, quod probabile dixi, nam adhuc teſtimonium ex Scriptura deſidero, aut certiorem aliquã coniecturam. Tandem ex ampliſſima ſummi Sacerdotis poteſtate colligitur Leuitarum omnium cauſas ad illius tribunal, aut iudicum ab ipſo conſtitutorum pertinuiſſe. Nam ſi ciuiles, aut criminales omnes cognitiones, quæ paulò intricatiorem haberent expeditionem, adeò vt iudicum variantibus ſententiis non facilè eſſet diſpicere, quid faciendum eſſet, ad ſummum ſpectabant Sacerdotem, nec alia poterant ratione finiri, quàm illius expectata ſententia, ea ſcilicet de causa, quod cum omnia apud populum illum legis Moſaicæ ſanctionibus gubernanda eſſent, nulli meliùs intelligentia aſſecuti credendi eſſent, quàm Sacerdotes, de quibus dixit Malachias, *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore*
Malac. 2.7 *eius: quia Angelus Domini exercituum eſt*, probabiliter admodum colligitur, Leuitas à Leuitis tantum iudicatos, ne qui omnes alios iudicarent, ab aliis ipſi iudicarentur. Hoc verò ſummi Sacerdotis ius, de quo dixi, habetur in Deuteronomij libro, vbi legimus. *Si difficile & ambiguum*
Deut. 17.8. *apud te iudicium eſſe perſpexeris, inter ſanguinem, & ſanguinem*, (quod ad crimina vindicanda, ſonteſque puniendos ſpectat) *cauſam & cauſam*, (quod pertinet ad componendas dirimendaſq; inter litigantes controuerſias) *lepram & lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge, & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, venieſq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæreſq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerit te iuxta legem eius, ſequeriſq; ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram,*

ram, neque, ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo ſuo & decreto iudicis, moriatur homo ille, & auferes malum de Iſrael, cunctuſq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Hinc Dominus Reipublicæ negotia grauiora, & implicatiora, ita per Principem voluit expediri, vt tamen per Sacerdotem Domini voluntas exquireretur, Principesque nec bellum ſuſcipere, nec aliud magni momenti negotium aggredi poſſet, niſi conſulto per Pontificem oraculo, vt habemus in libro Numerorum. *Dixit Dominus ad Moyſen: Tolle Ioſuë filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum, qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc,* (ſcilicet Principe ſæculari) *ſi quid agendum erit, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum, ad verbum eius* (Eleazari) *egredietur, & ingredietur ipſe* (Ioſuë vel quicunque alius Princeps ſæcularis) *& omnes filii Iſrael cum eo, & cætera multitudo.* Atque propterea, quia negotium partitionis terræ promiſſæ valdè arduum erat, multiſque ſeptum difficultatibus, idcircò ſummo adhibito Sacerdote, quæ Dominus ſeruanda præceperat, Ioſuë executus eſt, vt in eiuſdem libro dicitur. *Hoc,* inquit, *eſt quod poſſederunt filii Iſrael in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar ſacerdos, & Ioſue filius Nun, & Principes familiarum per tribus Iſrael.* Cum ergò cauſæ illæ omnes difficiliores ad Sacerdotis tribunal referendæ eſſent, illiuſque iudicio ſtandum, cuiuſcunque tandem tribus eſſent homines inter quos illa verteretur controuerſia; ſequitur pleniùs aliquod ius illum habuiſſe in homines ſuæ tribus, quos à Domino dono fuerat conſecutus, vt ſuprà vidimus; hoc autem illud eſſe videtur, vt ad nullum aliud ſiſterentur tribunal, quàm ſummi Sacerdotis, cuius ſuprema inter Leuitas erat auctoritas. Itaque ſi tantum in veteri lege tributum eſt ordini Sacerdotali, cuius longè minor fuit poteſtas & dignitas, quàm Sacerdotum noui-

Num 27.18

Ioſ 14.1

ui teſtamenti à Chriſto inſtitutorum,facilè erit iudicare quàm deceat, nihil à Principibus de hac immunitate, qua gaudent,imminui aut detrahi.

De eadem exemptione ex nouo teſtamento.

3. Temporibus autem Apoſtolicis reperio ſancti Pauli reſcripto mandatum eſſe Corinthiis,vt lites controuerſiaſque ciuiles, ſi quæ inter ipſos exiſterent, diſceptatoribus Chriſtianis adhibitis,& ad hoc in Eccleſia conſtitutis, componerent, nec ad tribunalia infidelium Chriſtianis iniqua & infeſta eos traherent,quibuſcum litigarent. Nec ſolùm Clerici, ſed laici etiam hiſce iudicibus ſuas lites finiebant.Erant porrò hi iudices aut Epiſcopi, aut ex Clero ſelecti viri, grauitate & ſapientia inſignes, aut etiam laici Epiſcoporum voluntate, & nutu ad hoc munus deſtinati. Diu autem tenuit mos iſte in Eccleſia vt ſcilicet fideles in ſuis cauſis adirent Epiſcopos, eorumque ſententiæ acquieſcerent. Nam aliquot poſt ſæculis D. Auguſt. queritur ſe quippe Epiſcopum, *tumultuoſiſſimas perplexitates cauſarum alienarum pati de negotiis ſæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis, quibus nos moleſtiis,* inquit, *idem afflixit Apoſtolus.* Reſpicit autem Auguſtinus ad illa verba ad Corinth.quæ ſunt huiuſmodi. *Audet aliquis veſtrûm habens negotium aduerſus alterũ,iudicari apud iniquos,& nõ apud ſanctos? An neſcitis quoniam ſancti de mundo iudicabunt? & ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis. Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis ſæcularia? ſæcularia igitur iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in Eccleſia,illos conſtituite ad iudicandum.* Eſt autem Apoſtoli auctoritate ſancitum vt lites & controuerſiæ,quę inter Chriſti fideles extitiſſent, arbitrorum ſententiâ dirimerentur, ne fortè de Chriſtiani nominis exiſtimatione aliquid deperiret, ſi adeò pauper eſſe crederetur Eccleſia, vt nullos haberet, qui cauſas eorum diſceptare poſſent;neuè inter illos aduerſæ voluntates aut lites eſſe deprehenderentur,quorum lex mutuæ charitatis vinculo potiſſimùm contineri paſſim prædicaretur: aut tandem ne vexarentur Chriſtiani ab iniuſtis iudicibus & Chriſtiani

Lib. de opere monachorum cap. 20.

1. Cor. 6. 1.

Chriſtiani nominis inimicis, qui contemptoribus idolorum quacumque ratione incommodare poſſent, maximè vellent. Quæ ergò ſanctio Apoſtoli iuſſu recepta Eccleſiarum praxi vſurpabatur decurſu temporis, poſtquam Chriſti legem integræ ſuſcepêre prouinciæ, tranſlatis ad laicos laicorum iudiciis obſoleuit. Jllud tamen ſemper fixum fuit, vt quæ cauſæ, aut controuerſiæ res, aut perſonas Eccleſiaſticorum attingerent, harum cognitio ad ſolos Epiſcopos, iudiceſque Eccleſiaſticos pertineret. Itaque Apoſtolus quodam loco ad Timotheum Epiſcopum ſcribens, iudicij quidem formam præſcribit, ſi presbytero contingat crimē aliquod impingi, vt ſcilicet non minus quàm tribus, aut certè duobus teſtimonium contra reum dicentibus admittatur accuſatio. *Aduerſus*, inquit, *presbyterum accuſationem noli recipere niſi ſub duobus, aut tribus teſtibus*: iudicium autem hoc ad Epiſcopum pertinere non exprimit, quod in re ſatis explorata dubitationi locus non ſupereſſet. Hanc ergo iuriſdictionem in Eccleſiaſticas perſonas, de qua diſputamus, ne minima quidem ex parte violare tentet religioſus Princeps, ſibique perſuadeat optimo iure factum eſſe, vt à iudicum ſæcularium poteſtate eximerentur. Nam cum præcipui actus Eccleſiaſticæ poteſtatis ſint doctrinam ſalutarem proponere, vitia arguere, virtutum officia commendare, & ſi opus ſit imperare; peccantes item corrigere, contumaces plectere, abſoluere pœnitentes, obſtinatos ac rebelles anathematum, reliquarumque cenſurarum mucrone ferire; non poſſent iſta ea qua par eſt dignitate, & auctoritate præſtari, ſi qui in ſpiritualibus negotijs ſuperiores, & iudices futuri ſunt, ijdem in reliquis laicæ poteſtati ſubderentur. Nonnunquam etiam accideret, vt quæ præſtanda eſſent, penitus omitterentur, ſi aliqua timeretur offenſio, aut remiſſè, & languidè exercerentur: & vt qua par eſt conſtantia, & ſedulitate præſtarentur, contemnerentur nihilominus functiones illæ, earumque adminiſtri, ab ijs ſaltem quorum poteſtati ſubiecti eſſent; quod vtinam corrupti hominum mores tempo-

1. Tim. 5. 1.

raque quibus viuimus minus frequentibus exemplis rem ita vt dicimus ſe habere, non oſtenderent.

De immunitate à tributis. Sed iam de immunitate à tributis verba faciamus. Huius autem multa in Scriptura reperiuntur exempla, Principum etiam barbarorum, qui licet veræ religionis lumine carerent, exiſtimabant nihilominus æquum non eſſe, vt Sacerdotes tributi penſitatione, ſicut reliqua populi pars oneraretur; imò nonnulli eorum publici ærarij impenſis eos alendos putabant: nam cum pro vniuerſo populo apud Deum quaſi ſequeſtres quidam agerent, publicamque totius Reipublicæ cauſam apud Deū precibus, ſacrificiiſque iuuarent, publicis etiam expenſis ſuſtentandi videbantur. Ita apud Ægyptios ſub Pharaone populus bona ſua vniuerſa diſtrahere coactus eſt.
Gen. 47. 20 cum fames ingruiſſet, *vendentibus ſingulis* (Ioſeph Ægypti gubernatori) *poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis*, adeò vt omnia Ægyptiorum latifundia pecuniis regiis
Ibidem. emerentur, *præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non ſunt compulſi vendere poſſeſſiones ſuas.* Quanta verò, quamque prolixa fuerit Artaxerxis Perſa-
1. Eſd. 7. 21. rum Regis in Iudæos Sacerdotes liberalitas, illius declarat edictum, quod eſt huiuſmodi. *Ego Artaxerxes Rex ſtatui atque decreui omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vobis Eſdras Scriba legis Dei cœli, abſque mora detis, vſque ad argenti talenta centum, & vſque ad frumenti coros centum, & vſque ad vini batos centum, ſal verò abſque menſura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne fortè iraſcatur contra regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoque notum facimus de vniuerſis Sacerdotibus, & Leuitis, & Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei huius, & vectigal, & tributum, & annonas, non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.* Hæc pietas Ethnicorum Principum in eos etiam prolixè liberalis à quorum religionibus abhorrebant. quam non fruſtra ſacris litteris con-

conſignari voluit Dominus ad eorum damnandam auaritiam, qui quidquid in Clericos, Deoque dicatos homines pia antiquitas liberaliter erogauit, per Reipublicæ detrimenta patum conſultè effuſa decernunt, & cum Rempublicam tractant immunitates haſce quantum poſſunt accidere tentant, & minuere. Atque hæc, vt diximus, gentilium exempla ſunt. Apud Hebræos autem tantum abeſt, vt Sacerdotes, aut Leuitica tribus, Principibus tributa penderent, vt potiùs ipſis primitiæ traderentur, & decimæ frugum, & animalium, vt habemus ex libro Numerorum, in quo iſta legimus. *Dixitq; Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil poſſidebitis* (loquitur de Leuitis) *nec habebitis partem inter eos. Ego pars, & hereditas tua, in medio filiorum Iſraël. Filiis autem Leui dedi omnes decimas Iſraëlis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et paulò poſt. *Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui.* Adde, quod cum præcepiſſet Dominus in cenſu populi ſingula cenſitorum capita dimidium ſicli pendere; tamen Leuitica tribus vniuerſa immunis fuit, quia illius numerus per cenſum initus non eſt. *Quando tuleris*, inquit Dominus, *ſummam filiorum Iſrael, iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars ſicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis & ſupra, dabit pretium. Diues non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet.* Cum verò adeò exactè colligi tributum hoc vellet Dominus, vt nec paupertatis quidem haberetur ratio, quo minùs quis quod imperabatur perſolueret; Leuitas tamen exemit. Nam cum populus vniuerſus recenſendus eſſet, *Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Tribum Leui noli numerare, neq; pones ſummam eorum cum filiis Iſrael*; ex quo factū eſt

Num. 18. 20
Ibid. nu. 24
Exod. 30. 12
Num. 1. 48.

vt etiam ab illius tributi penſitatione ſeruarentur immunes. Sed dicat fortaſſe aliquis, mirum non eſſe, ſi Leuitico generi conceſſum eſt, vt à tributorum ſolutione eximerentur, cum cæteris filijs Iſraël pauperiores eſſent, quippe qui nullas habebant poſſeſſiones in terra promiſ-

Deut. 10. 9 ſionis: quare dicitur in Deuter. *Non habuit Leui partem, neque poſſeſſionem cum fratribus ſuis, quia ipſe Dominus poſ-*

Ioſ. 13. 14. *ſeſſio eius eſt.* Et in libro Ioſuë legimus: *Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionem, ſed ſacrificia & victimæ Domini Dei Iſraël, ipſa eſt eius hereditas, ſicut locutus eſt illi.* Sed non ſunt hæc Scripturæ teſtimonia ita accipienda, quaſi nullos agros licuerit Leuitis poſſidere; ſed ita loquitur Scriptura, quia in partitione terræ Chanaan, quam Iſraelitis Dominus conceſſit, non erant cum reliquis tribubus vrbes, & agros ſortituri. Cæterum & vrbes proprias habuerunt ad habitandum, & ſuburbana, poterantque agros & vineas emere, aut à Dominis relictas poſſidere. Clariſſimis ex Scriptura locis id euinci poteſt. In Numeris di-

Num. 35. 2. citur: *Præcipe filiis Iſraël, vt dent Leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinſecus per circuitum mille paſſuum*

Leuit. 25. 32. *ſpatio tendentur.* De Leuitarum etiam domibus, & poſſeſſionibus mentio eſt in Leuitico, cum dicitur. *Ædes Leuitarum, quæ in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi: ſi redempta non fuerint, in Iubilæo reuertentur ad Dominos: quia domus vrbium Leuitarum pro poſſeſſionibus ſunt inter filios Iſraël, ſuburbabana autem eorum non veneant, quia poſſeſſio ſempiterna eſt.* Et domos ergo, & agros poſſidere poterant. Rurſus Leuitici cap. vltimo. de eo qui vouerat Deo

Leuit. 27. 19. agrum dicitur: *Quod ſi voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æſtimatæ pecuniæ, & poſſidebit eum; ſin autem noluerit redimere, ſed alteri cuilibet fuerit venundatus, vltra eum qui vouerat redimere non poterit, quia cum Iubilæi venerit dies, ſanctificatus erit Domino, & poſſeſſio conſecrata ad ius pertinet ſacerdotum.* Senſus ergo legis eſt, ſi quis agrum Domino vouerit, integrum ei ſit poſtquam ſacerdos illum æſtimauerit, addita quinta parte taxati pre-

pretij redimere: quod ſi redimere noluerit, diſtractuſque fuerit ager,& illum dato pretio aliquis ſuum fecerit: cum Iubilæi annus recurrerit, quo tempore poſſeſſiones ad antiquos Dominos redeunt; iam pertinebit ager ille ad ſacerdotes omni primi poſſeſſoris iure in agrum illum extincto. Itaque non ægrè Domini auctario illo pretij res ſuas recuperabant, ne illas in perpetuum amitterent. Vt autem lege poſſeſſio agrorum ſacerdotibus & Leuitis concedebatur,ita eoſdem poſſeſſiones habuiſſe ex ſcriptura docere poſſumus. Nam Abiathar ſacerdos, & Ieremias Propheta, qui etiam ſacerdos fuit, agrum poſſediſſe dicuntur in Anathoth,illi enim legimus in Regum hiſtoriæ dictum fuiſſe à Salomone Rege: *Vade in Anathoth ad agrum tuum:* hic verò ſe agrum à patruele ſuo emiſſe teſtatur, cum ita ſcribit: *& emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui eſt in Anathoth, & appendi ei argentum centum ſtateres, & decem argenteos,& ſcripſi in libro, & ſignaui, & adhibui teſtes, & appendi argentum in ſtatera: & accepi librum poſſeſſionis ſignatum,& ſtipulationes & rata, & ſigna forinſecus.* Porrò Ieremiam fuiſſe ſacerdotem ex initio prophetiæ illius habetur,quæ ſic incipit. *Verba Ieremiæ filij Helciæ, de ſacerdotibus,qui fuerunt in Anathoth in terra Beniamin.* Nec fuit, vt quidam voluerunt, ager ille Ieremiæ hortus olitorius iuxta domum,nam & Hebraica vox agrum ſignificat, qui ſubigitur aratro, & illa agri emptione propoſitum erat Domino oſtendere quid futurum eſſet, vt ſcilicet agri venderentur, & emerentur, quod non ſatis commodè intelligi potuiſſet, ſi quem emit Ieremias,verus ager non fuiſſet. Tandem in actis Apoſtolorum dicitur de Barnaba: *Ioſeph autem, qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & poſuit ante pedes Apoſtolorum.* Ex his autem,quæ attulimus, colligitur adeò non fuiſſe pauperes Leuitas,vt potiùs eſſent multo quam reliquus populus opulentiores,& ditiores. Nam cum vix eſſent ſexageſima populi totius

3. Reg. 2. 18. Ierem. 32. 9

Ierem. 1. 1.

Act. 4. 36.

pars, decimam tamen frugum partem, animaliumque percipiebant, primitias etiam, plurimaſque populi oblationes, quibus largè ſuſtentari poſſent. Non exceſſiſſe autem ſexageſimam partem populi, conſtat ex cenſu, nam cum de reliquis tribubus numeratis ſermo eſt, di-
Num. 2. 32 citur: *Hic numerus filiorum Iſraël per domos cognationum ſuarum, & turmas diuiſi exercitus, ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non ſunt numerati.* Cum verò Moyſes in deſerto Sinai iuſſus eſt inire Leuitarum cenſum, omnium maſculorum numerus infantibus etiam computatis, viginti duorum millium ſum-
Num. 3. 39 mam non exceſſit, dicente Scriptura. *Omnes Leuitæ, quos numerauerunt Moyſes, & Aaron iuxta præceptum Domini per familias ſuas in genere maſculino a menſe uno, & ſupra fuerunt viginti duo millia*, reliquus verò Iſraël ita numeratus eſt, vt eorum qui vigeſimum annum non attigerant, aut expleuerant nulla haberetur ratio, nec ſumma
Num. 1. 2 iniretur: dicitur enim eodem libro: *Tollite ſummam vniuerſæ congregationis filiorum Iſraël per cognationes, & domos ſuas, & nomina ſingulorum, quidquid ſexus eſt maſculini, a vigeſimo anno, & ſupra omnium virorum fortium ex Iſraël.* His ergò ſi addas pueros & ſenes ſummam proculdubio efficies duplo maiorem, cuius ferè ſexagiſimam partem fuiſſe Leuitas ſupputanti conſtabit. Porrò Chriſtianorum clerus (vt cum eo Leuitarum numerum conferamus) maior fortaſſe eſt, cùm nulla ferè domus quæ paulò amplior ſit Eccleſiaſtico aliquo viro, nullus pagus vno templo careat, aliquando verò alterum etiam habeat & tertium, in quo ſæpenumerò Sacerdotes nonnulli ſacris operantur. Adde Cœnobitarum familias ſanè frequentes quæ plurimis Monaſteriis, & domibus ingentem religioſorum multitudinem alunt, quorum
Pſal. 105. 23 opera Eccleſiæ DEI vtiliſſima eſt, nam partim iratum peccatis noſtris Numen precibus propitiant, quod ſanè cogitaret *vt diſperderet nos*, ſi non ſancti hi viri, *electi eius ſtarent in confractione*, cum ſcilicet pœnarum exercitibus, peccatorum vindicibus admotis labantia & con-

confracta infirmitatis noſtræ mœnia ſatisfacerent ac ſoluerentur, *niſi ſtarent in conſpectu eius, vt auerterent iram eius, ne diſperderet nos.* Partim rudes litteras, Chriſtianæque doctrinæ rudimenta docent, contra hæreſum monſtra pugnant, concionibus, adhortationibuſque populum ad pietatem, officiumque faciendum excitant, confeſſionibus peccatorum audiendis animas expiant, aliiſque Chriſtianæ charitatis, & pietatis operibus ſe exercent, quibus mirum quantum Reipublicæ vniuerſæ commodant. Quàm multi verò quod debent Eccleſiaſticis viris ſiue decimæ ſint, ſiue quid aliud, malignè ſoluunt, quàm multa detrahunt, interuertunt, quàm frequenter Principibus concedunt Pontifices, vt Eccleſiæ redditũum bonam aliquam partem in ſuos vel Reipublicæ vſus conuertere poſſint? Quæ omnia ſi prudenter ſuis momentis expendere voluerimus; percipiemus quam iniuſte faciant ij, qui Eccleſiam diuitiarum nomine vocant in inuidiam, quorum voces illius vocibus conſentiunt, qui dicebat: *Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud venundari multo, & dari pauperibus.* Vt enim hic pretioſum illud vnguentum in Chriſti caput effuſum, quaſi pauperes illi cordi eſſent, ægrè ferebat, ita his dolent oculi, quod Chriſtiani populi pietate, virorumque Principum munificentia liberali, myſticum Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia, aliquas opes nactum ſit, quas tamen ipſemet Chriſtus ſequentibus ſe pollicitus eſt cum dixit? *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* quod centuplum de bonis etiam in hac vita accipi debet, cùm expreſsè dicat Diuus Marcus: *Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro vitam æternam.* Quod autem Dominus ipſe per ſe promiſit Eccleſiæ, multo ante prædictum eſt à Prophetis, præſertim ab Iſaia, cuius illud eſt vaticinium; *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiſſo adorabunt te, & puluerem*

Matt. 26. 8.

Matt. 19. 29

Mar. 10. 30

Iſa. 49. 23.

pedum tuorum lingent. Qui verò Regum gazis aluntur, & nutriuntur, pauperes, & malè habiti eſſe non poſſunt. Sed rurſus Iſaias populorum multitudinem ad Chriſtiana ſacra conuolantem deſcribens, diuitiarum etiam meminit, quibus Eccleſiam locupletabunt. *Tunc,* inquit,
Iſa 60.6. *videbis & afflues & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio camelorum operiet te, dromadarii Madian, & Epha, omnes de Saba venient, aurum & thus de-*
Ibid. nu. 9. *ferentes: & laudem Domino annuntiantes.* Et paulò poſt. *Me enim inſulæ expectant, & naues maris in principio, & adducam filios tuos de longè, argentum eorum, & aurum eorum cum eis,* offerendum ſcilicet *nomini Domini Dei tui & ſancto Iſraël, quia glorificauit te.* De diuitiis etiam Eccleſiæ illud accipiēdum eſt, quod apud eundem Iſaiam legimus: *Et ſtabunt alieni, & paſcent pecora veſtra, & filii peregrino-*
Iſa. 61. 5. *rum agricolæ & vinitores veſtri erunt. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini, Miniſtri Dei noſtri, dicetur vobis. Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria eorum ſuperbietis,*
Ibid. nu. 7. id eſt, vt vertentes explicant Septuaginta, *eritis admirabiles.* Et paulò poſt. *Propter hoc in terra ſua duplicia poſſidebūt, lætitia ſempiterna erit eis.* Hactenus ex Scripturis veteris teſtamēti probauimus nō modò apud Hebræos, ſed etiam apud Principes, & Reges aliquos, quorum mentio in Sacris litteris habetur, à tributorum penſitatione exemptum fuiſſe ſacerdotale genus. Nunc antequam ad alia tranſeamus, ex dicto Chriſti, quod habemus apud S. Matthæum, quomodo idem probetur, videamus. *Cum*
Matt. 17. 23 *veniſſet,* inquit, *Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait etiam. Et cum intraſſet domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? & ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergo liberi ſunt filii. Vt autem non ſcandalizemus eos, Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem, illū ſumēs da eis pro me, & te.*

Ex

Ex hoc ergo teſtimonio ſatis apertè colligitur Clericos, qui ſunt filij. & domeſtici Dei, à ſolutione tributorum immunes eſſe debere: nam Chriſtus ſoluit quidem didrachma, ſed tamen addidit, *ne ſcandalizemus eos*, non ſoluturus ſi collectorum illorum ſcandalum abfuiſſet. Deinde ſi ipſe, & eius diſcipuli Eccleſiæ, Clerique primitiæ, ad tributi penſionem tenebantur, cur non pro omnibus ſoluit, ſed tantùm pro ſe & Petro? Adde quod Chriſtus aſſeruit filios Regum eſſe liberos à tributo, aut hoc nomine cunctos ſignificans Apoſtolos, aut ſe ipſum tanquã æterni Regis Dei filium, quomodocumque autem id intellexerit, ſemper ſequitur immunes à tributis eſſe debere Apoſtolos, eorumque ſucceſſores, Clericos. Nam ſi filij ſunt Regis, propterea liberi ſunt, quia filij: ſi verò Chriſtus Regis filius eſt; adhuc Apoſtoli liberi, quia in benè conſtituta republica Regum familiares ac domeſtici, à tributis ſoluendis eximuntur. Adde Dominum non ex loculis ad ſuorum victum deſtinatis didrachma ſolui voluiſſe, ſed aliunde pecuniam parauiſſe, vt indicaret Eccleſiæ bona in Principum tributa conuertenda non eſſe.

Sequitur vt de iure Aſyli dicamus aliquid. Aſylus autem dicitur locus à quo quis abſtrahi ſalua religione nõ poteſt, etiam ſi criminis alicuius reus ſit. Apud Hebræos, vt habemus in libro Joſue, ſex ciuitates diuino iuſſu conſtitutæ ſunt, ad quas ij ſe reciperent, qui per imprudentiam aliquem interfeciſſent. Hi enim ſi ſenioribus ciuitatis illius innocentiam ſuam approbaſſent, legis eius beneficio aduerſus ſanguinis vindices, & inſectatores protegebantur, quorum dolori indulgebatur, vt ſi homicidam illum extra Aſyli Ciuitatem nacti eſſent, impunè poſſent occidere. Sunt autem diuina lege refugij ciuitates inſtitutæ, vt innocentiæ eorum qui inuoluntariam cædem patraſſent, præſidium aliquod præſtaretur. Deinde vt rixarum, cædiumque, quibus Reſpubl. turbatur, materia, dolore eius qui propinquum aliquem amiſiſſet ſubtraheretur, ſuperſtite propinquo, & homi-

De iure Aſyli.

Ioſ. 20, 1.

cida in diuerſa loca diductis. Vt autem facilius ad iſtas ciuitates aditus pateret; tres ex illis vltra, reliquæ verò tres citra Iordanem, conſtitutæ ſunt, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtantes, ſiue quæ cis Iordanem erant, inter ſe comparentur, ſiue cum illis, quæ vltra Iordanem erant. Quamuis, enim pars illa terræ promiſſionis, quæ trans fluuium erat, anguſtioribus finibus coërceretur, ita tamen diſpoſitæ erant vrbes, vt reſpectu prouinciæ totius, quam Jordanis interfluebat, æquè diſtarent inter ſe ſe, eſſetque homicidijs vtriuſque regionis integrum, ad quã voluiſſent, opportunioremque ſibi credidiſſent, ciuitatem confugere. Ita enim locus Deuteronomij accipien-
Deut. 19. 7. dus eſt, in quo dicitur: *Præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter ſe ſpatu diuidas*: quod clarius paulò ante dictum fuerat eodem libro, *In tres æqualiter partes totam terra tua*
Ibid. n. 3. *prouinciam diuides, vt habeat è vicino, qui propter homicidiũ profugus eſt, quo poſſit euadere.* Si enim peccatis Iſraelitarum non impedientibus vniuerſam promiſſam terram ſuæ ditionis feciſſent, iam nouem, non ſex tantùm futuræ erant ciuitates refugij, plures pro ampliori Prouinciæ ſpatio, ternæ ſcilicet in qualibet tripartitæ illius regionis portione. Erant porrò editis fere, & conſpicuis in
Ioſ. 20. 7. locis ſitæ, vt vel ignaris viarum, facilius ad illas liceret adſpirare. Nam vt dicitur indicato Ioſue loco: *Decreuerunt Cedes in Galilæa montis Nepthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe ipſa eſt Hebron in monte Iuda. Et trans Iordanem contra orientalem plagam Iericho, ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Ba-*
Deut. 19. 3. *ſan de tribu Manaſſe.* Sola autem Boſor in planitie ſita erat, patente tamen loco, ita eminẽs vt conſpici facilè poſſet. Viæ autem quæ ad vrbes iſtas ducebant, commodè ſtratæ, complanatæque erant, iuſſu Domini: imò iuxta quorumdam auctorum ſententiam, ſubinde in biuijs, aut triuijs fixi erant ſtipites, aut columellæ, vt itinerum erroribus occurreretur, illorumque indicio dirigerentur.

tur, & quaſi manu ducerentur, qui ad eas confugere opus habuiſſent. Nec ciuibus tantum, & Hebræi ſanguinis hominibus, ſed quibuſcumque etiam peregrinis concedebatur, vt cum ſe poſt cædem ad illas reducerent, ſalui eſſe poſſent, vt in Numerorum libro apertè dicitur. Tandem ſex iſtæ Ciuitates inter quadraginta octo oppida numerantur, quæ Leuitis ad habitandum obtigerunt, vt Ioſue caput vigeſimum primum percurrenti conſtare poterit, vt non omnino profanum, & ciuili tantum lege conſtitutum, ſed Sacerdotum etiam & Leuitarum, qui illic habitabant, præſentia verendum aſylum illud redderetur. Erat autem proſcriptio hæc & exilium homicidarum; aliquando diuturnius, aliquando contractius, pro ſummi Pontificis vitæ breuitate, aut prolixitate. Statutum enim erat vt cum ipſe è viuis exceſſiſſet, fas cuilibet profugo eſſet, patrios lares impunè repetere. Id autem datum vel publicæ hilaritati, vt nouo ſummo Sacerdote Pontificatum ineunte, exules denuo in communi gratulatione ſuis pænatibus redderentur; vel ita inſtitutum, vt ab homicidio quàm maxime Iſraelitæ abſterrerētur, ſi cogerentur ij, qui humano ſanguine manus imbuiſſent, tamdiu extra patriam agere, dum ſuperſtes is eſſet, quem in terris, Dei primarium interpretem, & diuinæ maieſtatis perſonam quodā modo ſuſtinentem agnoſcerent: quaſi ſceleris ſui diritate ab eius conſpectu, interim dum temporis longinquitate noxam abſtergerent, arcerentur. Quod ſi alicui lex iſta parum æquitati conſentanea videtur, quod fieri poſſet, vt quis in pari crimine, breue toleraret exilium, alius verò multò diuturnius, prout tempus patratæ cædis, à tempore mortis ſummi Sacerdotis parum aut multùm recederet: animaduertat oportet, hanc eſſe conditionem earum pœnarum, quæ ſortem aliquam habent admixtam, vt vno aut altero, pluribùſve, pœnalem illam legem patientibus, aliqui, aut, multi ſortis beneficio impunitatem conſequantur, vt accidit in militari pœna apud Romanos olim vſurpata, qua cum in

com-

commune aliquid ab aliqua legione aut exercitu peccatum eſſet, decimus quiſque capite truncabatur, cæteris impunè dimiſſis. Atque hæc de ſex Ciuitatum Aſylo dicta ſint. Sequitur vt videamus, an ijs, qui ſe ad cornu altaris applicuiſſent; illudque tenuiſſent, impunitas Aſyli iure concederetur. Sunt qui negant. Et ſanè in ſcripturis nuſquam diſertè lex ponitur, qua hoc ſtatuatur. Coniecturis tamen veterem morem veſtiganti, nonnulla occurrunt, quibus probabiliter confici poſſe videtur, certis quibuſdam ſontibus exceptis, alijs ius ex recepta ſaltem conſuetudine fuiſſe, vt inde auelli, & ad ſupplicium rapi non poſſent. Id primò indicat exceptio illa

Exod. 21. 14 quæ eſt in Exodo. *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur:* quaſi dicat, voluntaria cæde polluto nihil proſit

3. Reg. 2 28. loci ſanctitas, quæ alios tueri ſolet. Deinde idem confirmat factum Ioab ſub Salomone Rege, qui cũ cædis duorum inſignium virorum reus eſſet. ingreſſus tabernaculum, altare Domini, apud quod reliqui ſontes ſalui eſſe conſueuerant, eo conſilio tenuit, vt ſibi pararet impunitatem. Sed eum Salomon de medio tolli iuſſit quod meditatæ cædis reus, religione loci, iuxta Exodi recitatam

1. Mach. 10. 43. legem, tutus eſſe non poſſet. Tandem Demetrius Rex in Machabæorum hiſtoria, cum ſibi Iudæorum voluntates conciliare ſtuderet, illud inter cætera, in loci, & gentis illius gratiam conceſſit, *vt quicumque confugerent in templum, quod eſt Ieroſolymis & in omnibus finibus eius obnoxii regi in omni negotio dimitterentur.* Id autem propterea à Rege videtur indultum, vt hac ratione Judæis oſtéderet ſe illorum religionibus fauere velle, quas ſartas tectas conſeruaret, aut etiam ſuo priuilegio, eorum cauſa amplificaret. Cur autem æquum fuerit in ædibus ſacris, locíſque diuino obſequio deſtinatis aſyla conſtituere, haud ſanè difficilè occurret ratio animum adijcienti. Nã ſi apud Gentiles, ij, qui depoſcebantur ad mortem ob ſcelus aliquod, ſi aram, ſi Dei ſimulacrum tenuiſſent, ſi denique ipſas aquilas ſignaque caſtrenſia amplexi fuiſſent,

ſent, ſe religione tutabantur; eoſque inde abſtrahere per vim piaculum erat: nonne æquum fuit vero numini nihil minus venerationis impendi à Chriſtianis, quàm à gentilibus vaniſſimis illis commentitijſque dijs tribueretur? Adde hoc eſſe diuinæ maieſtatis documentum, dum eius ædes & templa in quibus Deum veneramur, illique ſacra facimus apud nos ſacroſancta adeò habentur, vt illa violari credamus, ſi qui ad ea confugerint, vt tuti eſſe poſſint, in loci ſanctitate præſidium, noſtro vitio non inuenerint. Tandem pertinere poteſt ad rectam Reipub. gubernationem, vt poſt patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum intereſt, prius reſideant, & compenantur, vt conſilio potiùs quàm impetu res peragatur. Hæc verò quæ diximus non de confugientibus dumtaxat ad templum, & loca ſacra vt aſyli iure gaudere poſſint intelligenda ſunt, ſed de ijs etiam, quæ in templis aliquando deponuntur, aut religioſis locis, vt pecuniis, & huiuſmodi, quæ proinde omninò tuta ſacrarum ædium reuerentia eſſe debent, nec per iniuriam inde abſtrahi poſſunt abſq; ſacrilegio: ita apud Hebræos nefas eſſe putabant quidquam attingere eorum quæ templi cuſtodiæ credita fuiſſent, quare cum Heliodorus pecunias in templo depoſitas aſportare vellet, ita reſpondit ſummus Sacerdos: *Decipi eos qui credidiſſent loco & templo, quod per vniuerſum mundum honoratur, pro ſui veneratione, & ſanctitate omnino impoſſibile eſſe*, vel vt ex Græco verti poteſt, *Iniuria affici eos, qui credidiſſent loci ſanctitati, & honorati per vniuerſum mundum templi venerationi, & integritati omnino difficile eſſe*. Et ſenſus eſt, magnam omninò templo irrogari iniuriam, ijſque qui pecunias in eo depoſuiſſent, ſi ijs aſportatis intelligerent homines ſe deceptos, cum crediderunt nullum adeò futurum impium, qui auderet in pecuniam illam ſanctiſſimo loco creditam inuolare. Quod ſi templum Ieroſolymitanum ita Principes ſacrorum, Reges, vniuerſuſque populus venerabatur: videant Principes noſtri quantò maiorem Eccleſijs noſtris debeant reuerentiam; quæ

2. Mach. 3. 12.

longè

longè ſanctiores ſunt; caueantque ne ſimiles fiant ſuperbo illi Nembrot,qui turrim illam ingentem excitans iuris ſui fines ad cœlum vſq; protendere velle viſus eſt, cuius tamen Dominus conſilium diſiecit, operarum voces confudit, molitionemque operis interrupit, & ad
Gen.11.9. perpetuam tantę temeritatis infamiam locum illum *Babel*, id eſt, confuſionem appellari voluit, vt intelligant Principes debere ſe intra rationis gyrum ſuas coërcere cupiditates, nec vlla affulgente lucri ſpe,alteriùſve commoditatis,quæ Eccleſiaſtici iuris ſunt, ſibi per iniuriam vindicare. Verum enim eſt quod dicitur in Prouer-
Prou.20.25 bijs. *Ruina eſt homini deuorare ſanctos*, vel vt ex Hebræo verti poteſt *laqueus eſt homini deglutire ſanctum*: quod tūc Principibus accidit,cum aurum Eccleſiæ auidè ſitiunt, à
Pſal.68.23. quo ſi non abſtinent fit illis *menſa*,quæ talibus cibis inſtruitur, *coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & ſcan-*
Iob. 20. 12. *dalum*. Quamuis enim fortaſſe dum occupantur, *ingrediantur blandè, & dulce ſit in ore eorum malum*, tamen non
Ibid.n.14. multò poſt, *Panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Diuitias quas deuorauerat euomet, & de ventre illius extrahet illas Deus. Caput aſpidum ſuget, & occidet eum lingua viperæ. Non videbit riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur, iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic & ſuſtinebit. quoniam confringens nudauit pauperes, domum rapuit, & nō ædificauit eam. Nec eſt ſatiatus venter eius, & cum habuerit, quæ concupierat, poſſidere non poterit. Non remanſit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius, cum ſatiatus fuerit arctabitur, æſtuabit, & omnis dolor irruet ſuper eum.* Hæc enim,multaque alia mala, quæ capite illo enumerantur,impios manent,& Eccleſiaſticorum bonorū voratores, qui quoniam pauperibus, Eccleſijſque benignè
Pſal.51.5. facere noluerunt, *diligentes malitiam ſuper benignitatem omniaque verba præcipitationis*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Deuorationis, propterea Deus deſtruet eos in finem, euellet & emigrabit eos de tabernaculo ſuo, & radicem eorum de terra viuentium*. Quod vtinam intelligant impij vt corrigan-

rigantur, videant etiam iuſti, & timeant, vt in officio cõtineantur! Tandemque meminerint Principes Pontificijs legibus munita eſſe iura Sacerdotum, additis etiam in violatores grauibus cenſuris: quas diras execrationeſque Sacerdotales qui parum formidant, aut etiam, quod deterius eſt, penitus aſpernantur, videant ne ſibi graue aliquod malum diuinitus accerſant: quod Hieli de Bethel in ſimili cauſa videtur accidiſſe, nam cum Ioſue Ierichuntina mœnia ſolo æquaſſet, & imprecatus eſſet, dicens, *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauerit, & adificauerit Ciuitatem Iericho, in primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius*: aggreſſus tamen eſt auſu planè temerario muros illos moliri, & portas aperire, & vrbem inſtaurare, quo facto minas à Ioſue, quanquam non Pontifice, viro tamen ſancto, & numine pleno pridem intentatas, conuertit in caput ſuum, dicitur enim in Regum hiſtoria. *In diebus illis adificauit Hiel de Bethel Jericho, & in Abiram primogenito ſuo fundauit eam, & in Segub nouiſſimo ſuo poſuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Ioſue filii Nun.* Ioſ.6.26. 3. Reg.16.34.

De liberalitate, & munificentia Principis in Eccleſias & res ſacras.

CAPVT VI.

1. MAximè decet Principem in rebus, quæ ad Diuinum cultum pertinent, cuiuſmodi ſunt templa, veſtes Sacerdotales, vaſa ſacra, cœnobitarum domicilia; liberalem eſſe, ac munificum: cum enim hæc omnia ad Dei honorem referantur, per quē Reges regnāt, ratio gratitudinis exigit; vt cui omnia debent, aliqua ſaltem in illius cultum liberaliter erogando, rependant. Huius liberalitatis occaſionem Iſraelitarum Reipubl. Principes, populuſque nacti ſunt, cum Dominus *Exemplis oſtenditur quanta eſſe debeat Chriſtiani Principis in Eccleſiam liberalitas.* Prou.8.15.

per

per Moyſen populi ducem, velle ſe apud eos figere tabernaculum ſignificauit, ac propterea cupere, vt ſibi iuxta modulum præſcribendum, de populi oblationibus voluntarijs ſanctuarium excitaretur. *Locutus eſt enim Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere filiis Iſrael, vt tollant mihi primitias ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Hæc ſunt autem quæ accipere debetis. Aurum & argentum, & æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas, pelleſq́; ianthinas, & ligna ſethim, oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguentum, & thymiamata boni odoris, lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale, facientque mihi ſanctuarium, & habitabo in medio eorum.* Igitur Moſes Domini placitum populo in vnum coacto enuntiat, cuius tantum fuit in conferendis, quæ requirebantur, ardor & ſtudium, vt cum nullus eſſet modus donorum voluntariorum (quæ, vt ſcriptura loquitur, *Obtulerunt mente puriſſima atque deuota*) præconis voce populo edicendum fuit, vt à congerendis oblationibus abſtinerent, *Iuſſit ergo Moyſes*, inquit, *præconis voce cantari. Nec vir, nec mulier quidquam offerat vltra in opere ſanctuarii. Sicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eò quod oblata ſufficerent, & ſuperabundarent.* Eximiam hanc Reipubl. vniuerſæ Hebræorum liberalitatem, multis poſt annis ſecuti ſunt Cyrus & Darius Perſarum Reges, Ethnici illi quidem, & à Iudæorum religione abhorrentes, ſed tãtæ in eorum ſacra, templumq́ue excitandum, religionis, & pietatis, vt vel hæc Regum iſtorum exempla Principes omnes qui in Eccleſiam adſtrictiores ſunt pudefacere poſſit, & officij ſui admonere. Nam Cyrus populo Iudæorum non ſolùm poteſtatem fecit patrios lares repetendi, templiq́ue ruinas inſtaurandi, ſed etiam ex theſauris ſuis auream, argenteamq́ue ſupellectilem, quam Nabuchodonoſor Rex olim abſtulerat, depromens, reſtituit, vaſa partim aurea, partim argentea ad quinq; millia, Judæorum verò capita ſupra quadraginta millia è regno ſuò dimiſit, quibus etiam conceſſit, vt ſarcinas ſuas diui-

Exod. 25.1. — Exod. 35.20 — Exod. 36.6. — 1. Eſdr. 1.1.

diuitijs graues auehere poſſent, greges & armenta liberè abducere, & vt vrbis mœnia moliri, domos excitare, terramque ſuam, quâ tot annos caruerant, inter ſe partiri, eamque poſſidere liceret, edicto regio cauit. Sed Cyro ex humanis ſublato, cum hoſtium ſuorum calumnijs apud Perſarum Reges traducti ædificationem templi, quam fuerant aggreſſi, promouere amplius Iudæi non poſſent, tandem Dario rei geſtæ veritatem edocto, non tantum placuit templi inchoati conſtruendi facere poteſtatem, ſed ſumptus etiam ex Regio ærario ſuppeditare, vt ſibi regnoque ſuo propitium haberet Deum Iudæorum, vt ipſemet ſcripſit ad Satrapas ſuos, qui regiones illas cum imperio obtinebant. Imò & vitulos, & agnos, & hædos, & quidquid opus eſſet ad ſtata ſacrificia largè ſuppeditari iuſſit, capitali pœna ijs propoſita, qui regiæ voluntati reſiſtere auſi fuiſſent. Legi poſſunt locis indicatis Regum edicta, quæ nullus dubitare poſſit diuinæ prouidentiæ conſilio ſacrarum litterarum monumentis conſignata ad nos perueniſſe, vt tam prolixa barbarorum Principum, & Iudæorum ſacris alienorum, liberalitas eorum argueret impietatem, qui cùm Chriſtũ induerint per Baptiſmum, illiuſque fidem, ac legem profeſſi ſint, adeò tamen liberales vt barbari illi non ſunt in Eccleſiam, eiuſque Sacerdotes, ac miniſtros, vt potiùs ęgrè ferant aliquibus acceſſionibus illorum augeri bona, quantumque illis tribuitur, tantum ſibi detrahi putent, quaſi Dominus, in cuius manu *diuitiæ, & gloria*, longè amplioribus diuitijs Principes locupletare non poſſit. Quamuis enim pſeudopolitici non intelligant, quippe *cœci ſunt, & duces cœcorum*, fit tamen frequenter, vt pij Principes, qui ſumptibus non parcunt, vt foueant miniſtros Eccleſiarum, templaque diuino cultui dicata ſuis donarijs ornent, quique nihil habent vera religione antiquius, occultis augeantur incrementis, floreant diuitijs, regna regnis addant, Prouincias Prouincijs, cum interim ſapientes illi, qui iacturam ſe ingentem facere putant, ſi quid ad Eccleſiaſticos homines populorum pie-

1. Eſdr. 6. 8.

Prou. 3. 16.

tate deriuetur, aut bellis continentibus vexati; aut alijs malis diuinitus immiſſis attriti, æraria exhaurire, & longo tempore collectas opes effundere cogantur, auaritia in Deum paupertatem illis ſummam conciliante. Sed iam aliquid de Dauide dicamus, eiuſque filio Salomone, quorum alter ſumptus ad templum excitandum neceſſarios præparauit, alter congeſtas diuitias liberaliſſimè effundens, templum amplitudine maximum, deſcriptione elegantiſſimum, ſacra ſupellectile aurea, argenteaque inſtructiſſimum fabricatus eſt, de quo quia plurimi plurima ſcripſerunt, paucula ego quædam delibabo, quæ ad rem noſtram faciant, ad oſtendendam ſcilicet ingentem Regum iſtorum magnificentiam, quæ ſanè tanta fuit, vt omnem admirationem ſuperet. Illi enim magnitudinem expenſarum non ex ærarij tenuitate penſabant, ſed ex Dei ſumma dignitate, cui templum parabatur, ex quo fiebat, vt maximis etiam aggeſtis diuitijs, ſe tamen tanto muneri, quale mente præceperant, impares eſſe ſentirent. Hinc ſanctus Dauid de templo à

1. Para. 29. 1 Salomone ædificando verba faciens: *Opus grande eſt*, inquit, *neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo. Ego*

2. Para. 2. 5. *autem totis viribus meis præparaui impenſas domus Dei mei.* Et Salomon, *Domus*, inquit, *quam ædificare cupio, magna eſt, magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes Deos: quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignam domum?* Præparan-

1. Para. 22. 2. dæ verò materiæ ſtudium quantum fuerit in Dauide, patet ex libris Paralipomenon, *nam præcepit vt congregarentur omnes proſelyti de terra Iſrael, & conſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commiſſuras, atque iuncturas præparauit Dauid, & æris pondus innumerabile, ligna quoque cedrina non poterant æſtimari, quæ Sydonij, & Tyrij deportauerant ad Dauid.* Salomonem

Ibid. n. 14. itaque filium ſuum compellans, ita loquitur. *Ecce ego in paupertate mea præparaui impenſas domus Domini auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum. æris*

verò

verò & ferri non eſt pondus, vincitur enim numerus magnitudine, ligna, & lapides præparaui ad vniuerſa impendia. Et a libi. *Ego autem*, inquit idem Dauid *totis viribus meis præparaui impenſa: domus Dei mei, aurum & vaſa aurea, & argentum in argentea as in ærea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea, & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemque pretioſum lapidem, & marmor Parium abundantiſſimè, & ſuper hæc quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum, & argentum do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparaui in ædem ſanctã. Tria millia talenta auri de Ophir, & ſeptem millia talentorũ argenti probatiſſimi ad deaurandos parietes templi, & vbicumq; opus eſt aurũ de auro, & vbicumq; opus eſt argentum de argento, opera fiant per manus artificũ, & ſi quis ſponte offert, impleat manum ſuam hodie, & offerat quod voluerit Domino. Pollicitι ſunt itaque Principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque & centuriones & Principes poſſeſſionum Regis, dederuntq; in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia, argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia, ferri quoque centum millia talentorũ, & apud quemcumq; inuenti ſunt lapides, dederunt in theſauros domus Domini per manum Ahiel Cerſonitis.* Hanc autem collectæ pecuniæ ſummam perdiligens harum rerum indagator Villalpandus, in ſuis ad Ezechielem commentarijs, redactam ad ſummam ducatorum Hiſpanicorũ docet, Auream quidem, effeciſſe mille ſexcentos tres, vt vocat milliones, & octingenta millia ducatorum: Argenteam verò, mille ducentos, & octo milliones, & centum nonaginta ſex millia ducatorum. Quis autem Princeps vnquam tantam auri argentique vim in theſauris ſuis congeſtam habuit, ne poſt repertas quidẽ noui orbis ditiſſimas aurifodinas, ex quibus ſuperiore, noſtroque ſæculo tantum auri in Europam inuectum eſt, quantum nuſquam (Iſraeliticis iſtis exceptis opibus) vidit antiquitas? Vt oſtendere voluiſſe videatur Dominus, cum regibus iſtis populoque quodammodo certaſſe, & quo ipſi plura, alacrioreq; animo parabant offerre, tanto maiorib. eos

a 1. Paral. 29. 2.

incrementis auxiſſe, vt quod animo deſtinauerant, effe-
ctum dare poſſent. Offerentium autem alacritatem tum
ex pecuniæ oblatæ quantitate licet æſtimare, tum ex Scri-
1.Par.29.9. pturæ verbis, dicentis. *Lætatuſque eſt populus cum vota
ſpontè promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino*; nec
enim cum tam multa dediſſent, placebant ſibi, quaſi de
Domino benè meriti eſſent, ſed potius cogitabant ſe
Domino reddidiſſe quæ illius erãt: ita enim loquitur Da-
uid cùm ingenti lætitia perfuſus, pronam populi ſui vo-
1.Par.29.13 luntatem ad offerendum Deo animaduertiſſet. *Nunc i-
gitur*, inquit, *Deus noſter confitemur tibi, & laudamus no-
men tuum inclytum. quis ego, & quis populus meus, vt poſſi-
mus hæc tibi vniuerſa promittere? tua ſunt omnia, & quæ de
manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini enim ſumus co-
ram te, & aduenæ ſicut omnes patres noſtri. Dies noſtri quaſi
vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. Domine Deus noſter,
omnis hæc copia, quam parauimus vt ædificaretur domus no-
Marc.12.43 mini ſancto tuo, de manu tua eſt, & tua ſunt omnia.* Ex quo
diſcant illi, qui cum duo minuta inferant in Eccleſiæ ga-
zophylacium, non aliquid ex neceſſarijs ſibi detrahen-
tes, vt vidua illa pauper, quæ Chriſti ipſius ore commen-
Matth.6.2. data eſt, *ſed ex eo quod abundant illis*, ſibi tamen placent,
& tuba canunt ante ſe, cum etiam aliquando ex malè par-
tis, & per iniuriam pauperum quæſitis pecunijs Deo mu-
nus inuiſum offerre non dubitent, quibus dicit Domi-
Malach.1.13. nus per Malachiam: *Intuliſtis de rapinis claudum & langui-
dum, & intuliſtis munus, nunquid ſuſcipiam illud de manu
2.Cor.9.7. veſtra, dicit Dominus?* Diſcant inquam, cum Domino lar-
gius agendum eſſe, & alacrius; *nam hilarem datorem dili-
1.Par.29.17 git Deus.* qualis ſanè Dauid, qui verè dicebat: *Ego in ſim-
plicitate cordis mei lætus obtuli vniuerſa hæc, & populum tuum
qui repertus eſt, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.*

Ex auro templi de cæteris expenſis capitur coniectura, ex quo

2. Porrò quamuis ex multis quæ de magnitudine tem-
pli, & ſtructura dici poſſent, impenſæ etiã pecuniæ quã-
titatem æſtimare poſſemus, quia tamen hoc nimis ope-
roſum eſſet, ac longum, vnum caput dumtaxat breuiſſi-
mè perſequar, ex quo aliquam huius rei, de qua agimus
con-

coniecturam capere poſſimus: aurum enim quod in templo fuiſſe ſcriptura commemorat, recenſebimus, nulla argenti, aliorumve metallorum, aut lapidum magni pretij facta mentione. Ac primò oraculum totum, quæ pars erat templi ſanctior, totum auro puriſſimo cõueſtitum fuit: ſic enim legimus in Regum hiſtoria. *Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, & operuit illud atque veſtiuit auro puriſſimo.* Immò ſcriptura docente diſcimus, domum etiam ante oraculum, immò quæcunque erant in templo aureis laminis contecta; ipſas verò laminas aureis clauis cùm parietibus fuiſſe confixas. *Domum quoque*, inquit *ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis, nihilque erat in templo quod non auro tegeretur.* Rurſus altare thymiamatis, menſam cui panes propoſitionis imponebantur, ſeu potius menſas (fuiſſe enim duas colligitur ex Paralipomenon libris) aliaque ſacra vaſa, & inſtrumenta templi ex auro puriſſimo fabrefecit, dicente Scriptura: *Fecitque Salomon omnia vaſa in domo Domini altare aureum, & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis auream, & candelabra aurea quinque ad dextram, & quinque ad ſiniſtram contra oraculum ex auro puro, & quaſi lilii flores, & lucernas deſuper aureas & forcipes aureos, & hydrias, & fuſcinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro puriſſimo, & cardines oſtiorum templi ex auro erant.* Quot verò fuerint aurea vaſa Scripturam docere non memini, ſed poſſumus ex duplici coniectura, Ioſephique teſtimonio exiſtimare, fuiſſe quamplurima. Prima coniectura ſumitur ex multitudine vaſorum æris, de quibus ita ſcribitur. *Erat autem multitudo vaſorum innumerabilis, ita vt ignoraretur pondus æris.* nam ſi innumerabilia ærea vaſa; aurea ſanè vt multo pauciora eſſent, plurima tamen fuiſſe credibile admodum eſt. Altera coniectura ducitur ex numero vaſorum quæ poſt captiuitatem Babylonicam in templum reportata ſunt. nam poſt

eadem liberalitas Principi cõmendatur.

3. Reg. 6. 19

Ibid. n. 22.

2. Para. 4. 19

3. Reg. 7. 48

2. Para. 4. 18

Septuaginta annorum decurſum, adhuc ſanè multa vaſa, quæ de templi ſupellectili eſſent, reperta ſunt, cum tamen par ſit credere multa furto ſublata perijſſe, multa in vſus prophanos auro conflato fuiſſe conuerſa. Numerus autem vaſorum templi, quæ Cyrus reſtituit, recenſetur
1. Eſdr. 1. 9 in Eſdræ libro. *Phialæ*, inquit, *aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti nouem, ſcyphi aurei triginta, ſcyphi argentei ſecundi quadringenti decem, vaſa alia mille. Omnia vaſa aurea, & argentea quinque millia quadringenta*, quibus ſi addas Roboami tempore à Sciſac Ægypti Rege theſau-
2. Para. 12. 9 ros domus Domini fuiſſe direptos, nã *Receſſit Seſac Rex Ægypti ab Ieruſalem. ſublatis theſauris domus Domini, & domus Regis, omniaq; ſecum tulit.* Quod non de theſauris tantum repoſitæ pecuniæ, ſed fortaſſis etiam de ſacris vaſis intelligi poteſt: ſanè probabile fiet, quod de vaſorum multitudine, quæ in vſum templi Salomon fecit, Ioſephus ſcribit in Iudaicis antiquitatibus, dum illa his
Lib. 8. c. 3. verbis enumerat. *Phialæ & pateræ aureæ vigeſies mille, candelabrorum decem millia, cantharorum vinariorum octoginta millia, & phialarum aurearum decem millia. Lancium aurearum ad offerendum in eis ſimilam maceratam octoginta millia, craterarum in quibus ſimilam oleo ſubigebant aurearum ſexaginta millia. Menſurarum quales Moſi Sin vocantur, & Aſſaron viginti millia. Acerræ quibus odoramenta in templum inferri ſolent vigeſies mille, & aliæ quibus defertur ignis à magno altari ad paruum intra templum ſitũ quinquagies mille.* Ex his ergo quæ de auro diximus poſſumus cogitatione percipere quàm fuerint cætera omnia magnifica, quàm amplum, excelſum, ornamentis inſtructũ templum illud, cui tam diues ſupellex debebatur, vt meritò Ezechiel cum ſibi in viſione templum oſtenſum eſt,
Ezech. 40. 2 de illo quaſi de ciuitate aliqua loquatur: ait enim : *Facta eſt ſuper me manus Domini, & in viſionibus adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad auſtrum.* Habent ergo Principes in Salomone, & Dauid eximiæ magnificentiæ admirabile prorſus exemplar, quod pro modulo

dulo ſtudeant æmulari; quamuis quantumlibet conentur, non niſi longo proximi interuallo illud conſequi poſſint.

Qualem Confeſſarium, Concionatorem, aut Theologum ſibi deligere debeat Princeps, & quo modo ſe cum illo gerere.

CAPVT VII.

1. QVoniam ab aulis quorundam Principum, eorum vel infortunio, vel vitio veritas exulat, omnibus ferè qui in illis viuunt, ad turpem quandam adulationem adeò proiectis, vt licet de rebus benè ſentiant, eloqui tamen quod ſenſerint pertimeſcant, magno etiam animarum, Reipublicæque detrimento: facturum me operæ pretium exiſtimo, ſi, quando agimus de religione, aliquid breuiter dixero de Concionatoris Principum officio, rurſuſque de officio Principis aduerſus ipſum Concionatorem, Theologum, aut Confeſſarium. Placet enim hæc munera cum valdè ſint affinia inter ſe, ſaltem quod ad rem noſtram attinet, non ſeparare. Cum enim multa incidant tempora, in quibus inquiritur poſſitne hoc aut illud tuta conſcientia ſaluoque officio à Principe imperari, aut à ſubditis exigi; aduerſeturne conſilium aliquod diuinæ legi, an potius ſit illi conſentaneum. Rurſus cum Principes aliquid audire velint ſpectans ad mores componendos, vel cum priuatim peccata enuntiant, vel cum palam concionibus publicis interſunt, plurimum reipublicæ intereſt quales Theologi, Confeſſarij, aut Concionatores adhibeantur. Nam ſi doctrina, pietate, dicendi opportuna libertate fuerint inſtructi, optimè etiam de Principe negotiorumq; de quibus agitur ſucceſſu ſperare poterimus; ſi verò doctrinæ, & virtutis expertes, ſi compoſiti ad adulationē ſuis com-

Septuaginta annorum decurſum, adhuc ſanè multa vaſa, quæ de templi ſupellectili eſſent, reperta ſunt, cum tamen par ſit credere multa furto ſublata perijſſe, multa in vſus prophanos auro conflato fuiſſe conuerſa. Numerus autem vaſorum templi, quæ Cyrus reſtituit, recenſetur

1. Eſdr. 1. 9 in Eſdræ libro. *Phialæ,* inquit, *aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti nouem, ſcyphi aurei triginta, ſcyphi argentei ſecundi quadringenti decem, vaſa alia mille. Omnia vaſa aurea, & argentea quinque millia quadringenta,* quibus ſi addas Roboami tempore à Seſac Ægypti Rege theſau-

2. Para. 12. 9 ros domus Domini fuiſſe direptos, *nã Receſſit Seſac Rex Ægypti ab Ieruſalem ſublatis theſauris domus Domini, & domus Regis, omniaq; ſecum tulit.* Quod non de theſauris tantum repoſitæ pecuniæ, ſed fortaſſis etiam de ſacris vaſis intelligi poteſt: ſanè probabile fiet, quod de vaſorum multitudine, quæ in vſum templi Salomon fecit, Ioſephus ſcribit in Iudaicis antiquitatibus, dum illa his

Lib. 8. c. 3. verbis enumerat. *Phialæ & pateræ aureæ vigeſies mille, candelabrorum decem millia, cantharorum vinariorum octoginta millia, & phialarum aurearum decem millia. Lancium aurearum ad offerendum in eis ſimilam maceratam octoginta millia, craterarum in quibus ſimilam oleo ſubigebant aurearum ſexaginta millia. Menſurarum quales Moſi Sin vocantur, & Aſſaron viginti millia. Acerræ quibus odoramenta in templum inferri ſolent vigeſies mille, & aliæ quibus defertur ignis à magno altari ad paruum intra templum ſitũ quinquagies mille.* Ex his ergo quæ de auro diximus poſſumus cogitatione percipere quàm fuerint cætera omnia magnifica, quàm amplum, excelſum, ornamentis inſtructũ templum illud, cui tam diues ſupellex debebatur, vt meritò Ezechiel cum ſibi in viſione templum oſtenſum eſt,

Ezech. 40. 2 de illo quaſi de ciuitate aliqua loquatur: ait enim: *Facta eſt ſuper me manus Domini, & in viſionibus adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad auſtrum.* Habent ergo Principes in Salomone, & Dauid eximiæ magnificentiæ admirabile prorſus exemplar, quod pro modulo

dulo ſtudeant æmulari; quamuis quantumlibet conentur, non niſi longo proximi interuallo illud conſequi poſſint.

Qualem Confeſſarium, Concionatorem, aut Theologum ſibi deligere debeat Princeps, & quo modo ſe cum illo gerere.

CAPVT VII.

1. QVoniam ab aulis quorundam Principum, eorum vel infortunio, vel vitio veritas exulat, omnibus ferè qui in illis viuunt, ad turpem quandam adulationem adeò proiectis, vt licet de rebus benè ſentiant, eloqui tamen quod ſenſerint pertimeſcant, magno etiam animarum, Reipublicæque detrimento: facturum me operæ pretium exiſtimo, ſi, quando agimus de religione, aliquid breuiter dixero de Concionatoris Principum officio, rurſuſque de officio Principis aduerſus ipſum Concionatorem, Theologum, aut Confeſſarium. Placet enim hæc munera cum valdè ſint affinia inter ſe, ſaltem quod ad rem noſtram attinet, non ſeparare. Cum enim multa incidant tempora, in quibus inquiritur poſſitne hoc aut illud tuta conſcientia ſaluoque officio à Principe imperari, aut à ſubditis exigi; aduerſeturne conſilium aliquod diuinæ legi, an potius ſit illi conſentaneum. Rurſus cum Principes aliquid audire velint ſpectans ad mores componendos, vel cum priuatim peccata enuntiant, vel cum palam concionibus publicis interſunt, plurimum reipublicæ intereſt quales Theologi, Confeſſarij, aut Concionatores adhibeantur. Nam ſi doctrina, pietate, dicendi opportuna libertate fuerint inſtructi, optimè etiam de Principe negotiorumq; de quibus agitur ſucceſſu ſperare poterimus; ſi verò doctrinæ, & virtutis expertes, ſi compoſiti ad adulationē ſuis com-

modis velificantes, blandiri, & aures ſcalpere maluerint; nullum incommodum per huiuſmodi homines in rempub. non importabitur.

Debere Principes in rebus dubiis doctores conſulere & de veteri Hebræorum ritu in conſulendo dominum.

1. Ac primò quidem illud ſtatuendum eſt Chriſtiani Principis munus eſſe, nihil prius aggredi quod maioris alicuius momenti ſit, cuiuſmodi eſt bellum aliquod ſuſcipere, noua ſubiectis populis onera imponere, cum Principibus fœdera, aut matrimonia conciliare, de ſontibus vltimum ſupplicium ſumere, diuino Numine inconſulto, ne forte iuſti ſpecie deceptus, ſui potius animi perturbationibus obſequatur, quàm, quod ſemper præ oculis habere debet, publico bono commodet. Exigit autem ab omnibus prudentia, & amor officij faciendi, vt in rebus ſuſcipiendis, aut gerendis, ſi ambiguitatis aliquid habeant, conſilio noſtro ita non adhæreamus, vt aſpernemur alienum, ſed eorum potius ſententias exquiramus, quos in rebus, de quibus agitur, benè peritos eſſe cognouerimus, cuiuſmodi in nodis qui ad ius conſcientiæ pertinent expediendis Concionatores, & Confeſſarios, vtpote Theologos, fore credendum eſt, quos qui conſulunt, Deum ipſum conſulere mihi videntur, cùm ipſi non tam ſuæ prudentiæ ſenſa in dicenda ſententia ſequi debeant, quàm diuina ſacræ Scripturæ oracula, Eccleſiæque Doctorum placita, ad quorum normã & amuſſim, qui ſuas actiones exigunt, ij à diuina voluntate non aberrant. Eſt autem vetus iſte mos Dominum conſulendi, & à Principibus viris, quorum mentio eſt in Scriptura, frequenter vſurpatus: Nam Saül & Dauid, primi Hebræorum Reges, Dominum conſulerunt an contra Philiſtæos pugnare deberent, hic etiam cum Amalechitis latrunculis, qui Siceleg ſuccenderant, congreſſurus, & Saule iam è viuis erepto, aliquam ſibi Iudæ ciuitatem, in qua Philiſtæis relictis habitaret, electurus. Quorum exempla alij quoque Principes poſtea ſunt ſecuti. Hanc autem diuinæ voluntatis indagandæ curam ſibi cordi fuiſſe Dominus oſtendit: nam varijs modis edebantur oracula ſciſcitantibus, vt facilè colli-

1. Reg. 14. 3 & 28 6. & 23 2. & 2. Reg. 5. 19. 1. Reg. 30. 8. 2 Reg. 2. 1.

colligi poteſt ex Scriptura, cum dicitur Saulem nullum ab irato Numine reſponſum tuliſſe: quo loco tres modi exprimuntur, quibus cum Dominum conſulerent, reſponſa reportabant. *Et non reſpondit ei*, inquit, *neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.* 1.Reg.28.6 *Per ſomnia* igitur aliquando, & vt loquitur S. Iob, *in viſione nocturna quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperiebat aures virorum, & erudiens eos inſtruebat diſciplina.* Iob.33.15. Sic Abimelech prohibuit ne Saram Abrahami, quam ſororem illius ipſe crediderat, vitiaret: nam *Venit Deus ad Abimelech per ſomnium nocte, & ait illi. En morieris propter mulierem, quam tuliſti, habet enim virum.* Geneſ.20.3 Sic S. Ioſeph Chriſti Domini nutritium, rationem in Matth. 2.13 ſomnis per Angelum docuit, qua ſæuientis Herodis furorem declinaret, præcipiens vt collectis nocte ſarcinulis in Ægyptum clam iter intenderet. Sic Pharao pinguedine diſtentas boues ſeptem, & rurſus alias totidem macras; ſpicas etiam ſeptem plenas, & granorum pondere curueſcentes, rurſuſque alias ſeptem inanibus ariſtis leues in ſomnis vidit, quibus per ænigmatum inuolucra velata veritas oſtendebatur, quam alius Ioſeph diuinitùs infuſa coniectandi ſcientia, ſapienter, & magno Pharaonis, totiuſque Ægypti compendio retexit. Per Prophetas verò frequentiſſimè cognoſcebant Principes, quid in propoſitis negotiis eſſet agendum, nam ſancti illi viri Deo pleni quid facto opus eſſet, vel nulla interpoſita mora reſpondebant in promptu, vt reſpondit Eliſæus qui tribus Regibus ſe conſulentibus, adducti pſaltis modulatione concitatus, ſtatim erupit in Prophetiam vel capto ad conſulendum Numen ſpatio temporis, tamdiu precibus Dominum fatigabant, donec reſpõſum aliquod extunderent. *Sic cũ completi eſſent decem dies, factum eſt verbum Domini ad Ieremiam.* Ierem.42.7 Et de ſe ita ſcriptũ reliquit S. Daniel: Dan.10.2. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum nõ introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum donec complerentur trium hebdomadarum dies.*

Die autem vigeſima & quarta menſis primi, eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris, & leuaui oculos meos, & vidi, &c. pergitque oſtenſi ſibi viri admirabilem ſpeciem deſcribere, quam vt ipſe poſſet intueri, afflictatione corporis, & lachrymarum profuſione conſecutus fuerat, alijs qui aderant, viſionis illius penitus expertibus. Sed tertius oraculorum modus, cum ſcilicet applicato à Sacerdote Ephod, diuinæ voluntatis ſignificatio quædam, ſignis aſpectabilibus edebatur, illuſtriorē habet Numinis teſtificationem, pium conſulentium ſtudium approbantis. Id autem qua ratione fieret, non eodem modo explicatur ab auctoribus. Nam conuenit quidem inter eos ſummi Sacerdotis Ephod applicantis, id eſt, ſuper humerale cum rationali, miniſterio fieri ſolitum, ita enim illud interpretantur, quod non ſemel dicitur in Scriptura: *Applica*
1.Reg.23.9 *ephod.* Signa verò, quę applicato ephod conſequebantur, alij alia fuiſſe contendunt; aliqui enim ſyngraphę cuidam quæſtionem inſcribi ſolitam fuiſſe volunt, cui diuinum reſponſum expreſsè & diſertè exaratum diuino miraculo in eadem charta protinus appareret. Alij Angelorum miniſterio vocem quandam aëris percuſſione formatam, ad Sacerdotis aures accidere ſolitam; qua propoſitæ quæſtionis nodus euolueretur. Alij tandem, inter quos eſt Ioſephus vetus auctor, & gente Iudæus, in ſardoniche, qui erat in ſuperhumerali ad humerum dextrum, tantum tamque inſolitum fulgorem repentè emicare ſolitum, vt coruſcantis lapidis ſplendor Numinis præſentiam indicaret, proſperique euentus certiſſimam ſignificationem daret. Id verò beneficium perpetuum non fuiſſe docet idem auctor, nam ducentis circiter annis antequam illa ſcriberet, ſeneſcente iam apud Dominum populi illius gratia, à quo multis magniſque criminibus fuerat irritatus, ſplendorem illum deſiiſſe affirmat, quod etiam probabili coniectura ex ſcripturis colligi poteſt. Nam nuſquam legimus Machabæos viros alioqui, vt fortitudine bellica, ita pietate in Deum inſignes, Dominum per ſacerdotem conſuluiſſe, cum tamen ipſi ſacerdotale

dotale genus eſſent, ſed cum altare holocauſtorum, ſacrilegorum hominum ſcelere pollutum purgare vellent aliquando, animiſque penderent quid conſilij caperent, *Incidit illis*, vt ſcriptura loquitur, *conſilium bonũ, vt deſtruerent illud, ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti ſunt illud, & repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret Propheta, & reſponderet de eis.* Nam ſi oraculorũ vſus per lapides rationalis eo tempore viguiſſet, procliuè ſanè illis fuiſſet à Domino ſciſcitari quid facto opus eſſet, nec ſolutio quęſtionis ad Prophetam olim excitandum fuiſſet reijcienda. Quocunque modo ſe res habeat, inſignis profectò temporibus illis fuit Domini facilitas, probantis populi ſui ſtudium, ad ſe tanquam ad patrem accurrentis editiſque ſignis pietatem illius religionemque fouentis & confirmantis. Sed nec minus ſibi propitium Dominum affuturum, ſi parem cum veteribus illis afferent cum pietate fiduciam, Principes poſſent polliceri, non quidem patratis miraculis, quæ in confirmata iam Eccleſia vt minus neceſſaria, ita minus crebra ſunt, ſed illuſtratione mentis, qua rei benè gerendæ rationes, rectaque conſilia Dominus ſuggereret, doctrinæque illius quam Eccleſiæ ſuæ reliquit ſingulari beneficio: quam qui ſequitur, viris doctis, ſi rem ipſe per ſe expedire non poſſit, in conſilium adhibitis, non eſt quod timeat, ne errore aliquo à recto tramite depulſus ab aſſequenda excidat veritate.

1. Machab. 4. 45.

2 Eum igitur Princeps ſibi Confeſſarium, aut Concionatorem optet, qui recti tenax, veritatis rigidus ſatelles ſit, nec audire ab illo velit noua, curioſa, auribus blandientia, ſed potius ſolida, vera, & quibus ad virtutem conſtanter capeſſendam excitetur. Eſt enim ſanè miſera eorum conditio, qui voce Concionatoris, hoc eſt, Dei verbó, omni gladio ancipiti penetrabiliori, adeò nihil conturbari, aut commoueri ſe patiuntur, vt potius tanquàm citharædum aliquem fidibus ludentem audire velint, rem omnium dicere auſim, quæ in Eccleſia gerun-

Contra eos Principes, qui tantum auribus blandiẽtia à cõcionatoribus audire volunt, diſſeritur ex ſcripturis

geruntur, maximè ſeriam, in ludibrium vertentes, in
Ezec. 33.32 quos benè conueniat illud Ezechielis, *In canticum oris ſui verterunt ſermones tuos, & tu es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulciq́; ſermone cantitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.* Et illud S. Pauli vaticinium, qui magno doloris ſenſu futuram aliquando in Eccleſia Dei hu-
2. Tim. 4.3. iuſmodi corruptelam, multo ante prædixit, ad Timotheum 2. ſcribens, cum ita loquitur: *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Quanquam non facilè quis dixerit, Principumnè vitio, an Concionatorum factum ſit, vt quibus pro officij ſui ratione cum verba faciunt inſtandum eſt, obſecrandum,
Iſa. 58. 1. arguendum, increpandum, quibuſque dictum eſt. *Clama,*
Ezech. 13. 18. *ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum; conſuant potius puluillos ſub omni cubito manus, & faciant ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis*, vt in ſtratis peccatorum ſuorum molliter cubent, nulliſque, quibus ad ſurgendum excitari poſſint, aculeis compungantur. Ego ſanè ad vtroſque crediderim culpam pertinere; ad Principes quidem, qui veritatis impatientes illius præcones auerſantur; ad Cõcionatores verò, qui ab ea qua eos vti par eſt conſtantia, aut offendendi timore, aut ſpe commodi alicuius quod aucupantur, ſe patiuntur abduci. Sed de Concionatorum vitio, paulò pòſt erit dicendi locus. Principes ergò Theologis ſuis, aut Concionatoribus, cum eos conſuluerint, ita aures & animum accommodent, vt ſi quæ ſalutaria ſuggerunt, aut à noxiis, & culpæ alicuius affinibus deterreant, dicto audientes ſint, nec ad ſuam ſententiam eos, etiam reluctante conſcientia, trahere ſatagãt. Jn quo vehementer aliqui errant, qui ſi Theologis, aut Confeſſariis ſuis perſuadere potuerint, vt prodita veritate vitij alicuius aut abſurdæ opinionis, quæ ſuis faueat cupiditatibus, patrocinium ſuſcipiant, omnia ſibi tuta exiſtimant: ideoque nullum non mouent lapidem, vt Concionato-

Digitized by Google

res deſerta veritatis tutela, ad vitij partes deficientes, ſua auctoritate viam ſternant ad ea, quæ ipſi impotenter optauerint. Illuſtria habemus huius rei exempla in ſacris litteris. Nam Balac Rex Moabitarum imminentem ſibi, regnoque ſuo Jſraëlitarum exercitum animaduertens, fierique poſſe putans, vt ſi Balaam ariolus populum diris imprecationibus deuoueret, cladem quam timebat auerteret, miſſis ad eum legatis & muneribus, eius ſibi voluntatem conciliare ſtuduit, dicens: *Noui, quod benedictus ſit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congeſſeris.* Quos cum Balaam diuina voce deterritus, dimiſiſſet irritos, & Iſraëli maledicendi munus detrectaſſet, non dubitauit tamen Balac conſtantiam illius rurſus tentare honeſtiore legatione, & maiorum pollicitatione donorum; nam, vt ait Scriptura; *Multò plures, & nobiliores quam antea miſerat, miſit: qui cum veniſſent ad Balaam, dixerunt, ſic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me, paratus ſum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi, veni & maledic populo huic.* Cùmque ſæpius Moabitarum Principi obſequi voluiſſet Balaam, nec tamen aliud eloqui potuiſſet, quàm quæ à Domino agitante ſuggerebantur, *Iratus Balac contra Balaam, comploſis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertio benedixiſti, reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnifice honorare te, ſed Dominus priuauit te honore diſpoſito:* Infelicibus nimium, & plane miſerandis honoribus, ad quos abiuratæ veritatis contumelia cum certiſſimo ſalutis æternæ periculo aditum patefeciſſet. Quorum ſplendore vtinam noſtris temporibus nulli dementatur, dum perituræ dignitatis fulgore lactari, nec infamiã metuunt, quam apud ſapientes incurrunt, nec æternos cruciatus, quibus ſe obnoxios reddunt, reformidant. Similis Achabi impij Regis amentia, cuius inanem ſpem cum quadringenti idolorum ſacerdotes vanis promiſſis inflarent, præſertim Sedecias, qui factis ſibi cornibus ferreis dicebat, *Hæc dicit Dominus. His ventilabis Syriam, donec conteras eam*, quem omnis pſeudoprophetarum caterna

Num. 22. 6.
Ibid. n. 15.
Num. 24. 10.
2. Paral. 18. 10.

caterua mendax mendacem ſecuta eſt; *nam omnes Prophetæ ſimiliter prophetabant, atque dicebant: Aſcende in Ramoth Galaad, & proſperaberis, & tradet eos Dominus in manu Regis.* Vnus tantùm Micheas inuentus eſt, qui Regi Iſraëlitarum, ingrata quidem, ſed ſi crederet ſalutaria, etiam cum vitæ periculo dicere non dubitauit: nam Ioſaphat Rege Iuda poſtulante, atque dicente ad Achab: *Nũquid non eſt hic Prophetes Domini, vt ab illo etiam requiramus? Ait Rex Iſraël ad Ioſaphat, eſt vir vnus, à quo poſſumus quærere Domini voluntatem, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore. Eſt autem Micheas filius Iemla.* Hunc autem cum ad Regem Eunuchus adduceret, intempeſtiua fortaſſis Prophetæ commiſeratione motus, aut Regi ſuo gratificandi ſtudio, vt à cæteris Prophetis non diſſentiret hortabatur, dicebat enim: *En verba omnium Prophetarum vno ore bona Regi annuntiant, quæſo ergo te vt & ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſq; proſpera.* Sed Micheas, qui frontem fingere, & ad alienam voluntatem ſermonem componere neſciebat, ita reſpondit. *Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* Quæ dicẽdi libertas, carceris ſqualore, fameq; tentata, vinci tamen potuit nunquã, ſed clarior multo ex ærumnis illis emicuit: nam clades exercitus, & Regis ipſius Achabi iaculo confixi cædes, quâ illius reditus, vt Propheta prædixerat, interceptus eſt, ingẽtẽ illi cõciliauit auctoritatẽ: contra verò pſeudo-Prophetarũ illorũ grex vniuerſis, vtpotè mendax, quiq; Principem ſuum cum vniuerſa Republica falſis pollicitationibus perdiderat, omnibus deſpectui eſſe cœpit, & odio. Ita enim fermè fit, vt initio cum veritati reſiſtitur, multis illam obruere conantibus, quibuſdam obſcuretur quaſi nebulis mendaciorum, quæ tamen paulò poſt eiuſdem radijs afflatæ ita diſijciuntur, vt inde fulgorem illa ſuum multo lætiorem exerat & hilariorem. Porrò de ijs qui ad veritatis ſplendorem hunc oculos claudunt, nec illum admittũt, ita Dominus loquitur per Prophetã: *Nunc ergo ingreſ-*

Ibid. n. 5. Ibid. n. 12. Iſa. 30. 8.

greſſus ſcribe ei ſuper buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo in teſtimonium vſque in æternũ: populus enim ad iracundiam prouocans eſt. & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus nolite videre & aſpicientibus nolite aſpicere, ea quæ recta ſunt, loquimini nobis placētia, videte nobis errores. Magna profecto malitia, cognitæ veritati pugnaciter velle reſiſtere, & intelligentiæ, quæ cum aliquid euidēti cognitione aſſecuta eſt, voluntati parere non poteſt, ita vim afferre velle, vt quæ videt non videat, & quæ in oculos incurrunt, ita tranſmittat, ac ſi omnino non apparerent; nec ſuo tantum errore contentum eſſe, ſed alijs etiam velle fucum facere, & cũ feceris, aut vt faceres fueris annisus, ita te iactare, quaſi pietatis ſuſceperis patrocinium, quæ meo quidem animo extremæ impietatis vltima linea cenſenda eſt. Quare Dominus grauiſſimas tanto ſceleri minas intentās, *Propterea*, inquit, *erit vobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadens, & requiſita in muro excelſo, quoniam ſubito dum non ſperatur, veniet contritio eius, & comminuetur ſicut conteritur lagena figuli contritione prævalida, & non inuenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.* Ibid. n.13. Vel vt vertunt LXX. quorũ verba affero, vt cum Vulgatæ contextu coniuncta clariùs tota ſententia percipiatur: *Propterea erit vobis peccatum hoc ſicut murus decidens ſubito ciuitatis munita capta, cuius repente adeſt ruina, & ruina eius erit ſicut contritio vaſis teſtacei ex figuli officina comminuta, ita vt non inueniatur in eis teſta, in qua ignem tollas, & in qua extrahas aquàm puſillam.* Nam quemadmodum ſi murus ciuitatis alicuius ſubita ruina procumbens adeò conteratur, vt nulla in fruſta diremptorum lapidum pars tantæ magnitudinis inueniatur, vt vel vna de incendio pruna poſſit in illa circumferri, nulla proculdubio ſpes ſuper eſſe poſſit ex illa materia mœnia reſtaurādi: ita Deus, quia percuſſione prævalida ſe illos percuſſurũ minatur, qui nōvera, ſed placētia ſibi à Prophetis nũtiari volunt, omnē poſt inflictā plagā ſpē ſalutis exclu-

excludit. Quod etiam lagenæ figuli ſimilitudo ponit ob. oculos.vaſa enim quæ ex luto ducuntur,poſſunt quidem cũ adhuc recentia ſunt,in varias partes flecti,vt libuerit fingenti, & ſi caſu aliquo in terram deferantur, & frangantur, rurſus aqua macerata formari: at poſtquam flammis in fornace durata ſunt, ſi in plures partes comminuantur,priorem quam habuerant formam,aut aliam

Pſal. 2.9. amplius accipere non poſſunt: Itaquos Dominus *virga ferrea* furoris ſui percutiendos cenſuerit, *tanquam vas figuli confringet eos*, vt dicitut in Pſalmis, nec vllus erit qui vas hac ratione percuſſum,cum in varias diſſiluerit partes, inſtaurare poſſit.

3. Sed iam de ipſorum Concionatorum officio dicamus,quibus in primis commendanda eſt animi conſtantia,& fortitudo, vt ſcilicet potentium purpuram & ſceptra non formidare condiſcãt,queque pro veritate Principibus dicenda cenſuerint, ea qua par eſt libertate proloquantur. *Ne timeas*, inquit Dominus ad Ieremiam *à facie eorum,quia tecum ego ſum,vt eruam te,dicit Dominus. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices,& plantes.* Et poſt aliqua. *Tu ergo accinge lumbos tuos,& ſurge,& loquere ad eos omnia, quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatẽ munitam, & in columnam ferream & in murum æreum,ſuper omnem terram, Regibus Iuda, Principibus eius, & ſacerdotibus,& populo terræ,& bellabunt aduerſum te, & non præualebunt, quia ego tecum ſum,ait Dominus,vt liberem te.* Quibus ſanè verbis Propheta contra exilia,carceres, verbera,mortem denique ipſam ſubornatus, tyrannorum minas ſecurus audiuit. Nec verò cùm conſtantiam Concionatoribus commendo,id ago, vt Reges ac Principes reuerentiæ honore fraudari velim,quos Apoſtoli præcepto, naturæque lege, honorificandos ſcio; ſed illud tantum contendo,pompam illam ſtipatorum,& ſatellitum, purpuræ veſtiumque pretioſarum, reliquumque ſupre

Quanta cũ libertate cõcionator aut Confeſſarius cum Principe agere debeat.

Iere.1.8.

Ibid. n.27.

Iere.1.10.

m-

mæ potentiæ apparatum, quæ imbecillas quorundam mentes timore percellere ſolent, adeò Cócionatoris aut Confeſſarij mentem obſtupefacere non debere, vt ſui muneris partes non agnoſcat,aut exequatur. Si enim rebus externa iſta ſpecies,quæ multorum perſtringit oculos, quaſi perſona quædam dematur, illiſque ſua facies reddatur, ſe adeò Principe inferiorem non eſſe intelliget, vt ſi quà Concionator eſt, & præco veritatis ſpectetur,ſit ipſomet Rege longè ſuperior.Quod enim à Domino dictum eſt Ieremiæ: *Conſtitui te ſuper gentes, & ſuper regna*, non ad Ieremiam dumtaxat pertinet, ſed ad omnes qui vſquam ſunt Concionatores, qui idem in Eccleſia Dei cum Ieremia munus exercent, qui propterea diuo Gregorio teſte illud Moſis dictum ad Pharaonem vſurpare poſſunt: *Vſquequo non vis ſubiici mihi?* Nam vt idem Gregorius ait. *In electorum miraculis quidquid temporaliter eminet,altum non eſt,nam veluti in magni vertice môtis ſiti,præſentis vitæ plana deſpiciunt: Vnde & nullis contra veritatem poteſtatibus parcunt, ſed quos attolli per elationem conſpiciunt, per ſpiritus auctoritatem premunt.* Ita Gregorius. Si ergo ſtatus ſui Conditionem Concionator agnoſcat,confirmabit animum,timoremque minuet, maioris præſertim Principis metu ſibi propoſito; Dei nimirum ipſius,cuius imperió concionatoribus magna neceſſitas impoſita eſt enuntiandæ veritatis. Quis enim potius timendam putauerit faciem potentium præſentiſſimum etiam periculum denuntiantem, quàm Deum? cuius illa ſunt verba apud Ezechielem. *Si dicente me ad impium,morte morieris, non annuntiaueris ei, neq; locutus fueris vt auertatur à via ſua impia,ipſe impius in iniquitate ſua morietur,ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris impio,& ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua,& à via ſua impia, ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti.* An vllus adeò demens inueniri poteſt, vt aliena crimina multa, & grauia, qualia poteſtate Regia abutentium eſſe ſolent, tanquam ſua velit arceſſere, & alienum peccatum, quod

D.Greg. lib.7 moral.c.22.
Exod.10.3.
Ezech.3.18
2.Reg.15. 25.

cupiebat Saül, diſſimulando portare ſuſtineat, cum nullus inueniri poſſit, qui tam diligenter cõſcientiæ ſordes eluerit, tam caſtè vixerit, & ſanctè, vt nulla in extremo illo iudicio, cui ſiſtendi ſumus omnes, formidãdi materia ſuperſit? Quanto facilius eſt, & melius contra inanes iſtos timores obfirmare frõtem, & Nathã Domini Prophetam

2. Reg. 12. 7 imitari, qui Dauidi dicere non dubitauit: *Tu es ille vir qui*

Exod. 32. *feciſti hanc rem*: & quando Domini gladio, hoc eſt, verbo

Vide D. Greg. 3. Paſtor. c. 28 Dei femur accincti ſunt, Leuitarum illorum more, qui per Iſraëlis caſtra, de porta ad portam idololatras obtrũcando Moyſe præcipiente diſcurrerunt, ita æqualiter in omnes, Pauperes, & diuites, nobiles, & obſcuros aciem veritatis exerere, vt nemini parcatur, quàm animo timore contracto, grauiſſimis pœnis obnoxios fieri. Ex his autem ſatis intelligitur, quanto in periculo verſentur Concionatores aliqui, aut Confeſſarij, qui potentibus, & principibus viris ſecuritatem quandam, & impunitatem pollicentur, eum tamen mortiferis criminibus obſtringantur: contra verò tenuioris fortunæ homũculos, à quibus nihil ſperant, aut timent, quos benignè tractari chriſtiana charitas ſuadet, ſeuero vultu, & verbis aſperioribus accipiunt, iſtos æternæ mortis denuntiatione terrent intempeſtiuè, illis cum ſerpente dicunt. *Nequaquam*

Geneſ 3. 1. *moriemini* Hoc enim eſt diuerſis ponderibus eadem peccata appendere, contra quam faciendum præcipitur in ſcriptura, cum dicit: *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor. Pondus habebis iuſtum & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi, vt multo viuas tempore ſuper terram: abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc.* Cũ enim qui peccatis mortiferis tenentur, graues cum Deo, qui omne genus iniquitatis deteſtatur, gerãt inimicitias, pacẽ tamen iam conciliatam eſſe pronũtiant, eoſque ſecuros reddũt, quos maximè trepidos eſſe cõueniret, & de expi-

Ezech. 13. 7 ando crimine, Numineq; propitiãdo, ſolicitos. *Nunquid non viſionem caſſam vidiſtis*, ait Dominus apud Ezechielẽ, *& diuinationem mendace locuti eſtis? & dicitis, ait Dominus,*

cum

eum ego non ſim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium. ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea ſuper Prophetas, qui vident vana, & diuinãt mendacium, in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſraël non ſcribentur, nec in terrã Iſraël ingredientur, & ſcietis quia ego Dominus Deus. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & nõ eſt pax, & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſq; paleis. Dic ad eos qui liniunt abſq; temperatura, quod caſurus ſit, erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem. Si quidem ecce cecidit paries, nũquid non dicetur vobis: vbi eſt litura, quã liniſtis? Hæc Propheta. Iſraëlitarum enim populus inclinati muri, & multas rimas agentis inſtar habebat, multis enim grauibuſque ſceleribus vetus illa ſanctitas, & pura vnius Dei Religio labem fecerat, cumque tam malè habitus paries omni ex parte ruinam minaretur, Dei præſertim vindicta illum ſubruente, & euertente, hoc etiam malum omnium maximum addebatur, quod quo ſtatu res eſſent, populus ipſe non intelligebat, & Prophetæ qui periculum retegere debuiſſent, confirmabant potius populi ſecuritatem, falſis, infirmiſque rationibus, quas Dominus *lutũ* appellat *abſq; paleis*. Quod vt intelligatur, ſciendum eſt, conſuetudinem eſſe in quibuſdam regionibus, vt paleæ comminutæ, & contritæ luto permiſceantur, vt quod tenue eſt ac ſolutum, ſpiſſius fiat, & coactius; quam conſuetudinem vſurpatam fuiſſe in Ægypto à coctilium laterculorum formatoribus filijs Iſraël diſcimus ex libro Exodi. In hos igitur inuehitur Dominus, Exod. 5. 8. qui ne moleſtiam populis in ſuis ſceleribus conquieſcẽtibus afferrent, eos à periculorum ſuſpicione auertebant, quibus tamen paulò pòſt repentinus ſuperuenturus erat interitus ad eum planè modum, quo malè materiatus paries, ventis, aut imbribus, aut incumbentis machinæ impetu ruinam trahit, etiamſi benè læuigato tectorio, rem externa ſuperficie tantum æſtimantibus, procul à periculo poſitus crederetur. Nullius

modis velificantes, blandiri, & aures ſcalpere maluerint; nullum incommodum per huiuſmodi homines in remp.non importabitur.

Debere Principes in rebus dubiis doctores conſulere & de veteri Hebræorum ritu in conſulendo dominum.

1. Ac primò quidem illud ſtatuendum eſt Chriſtiani Principis munus eſſe, nihil prius aggredi quod maioris alicuius momenti ſit, cuiuſmodi eſt bellum aliquod ſuſcipere, noua ſubiectis populis onera imponere, cum Principibus fœdera, aut matrimonia conciliare, de ſontibus vltimum ſupplicium ſumere, diuino Numine inconſulto, ne forte iuſti ſpecie deceptus, ſui potius animi perturbationibus obſequatur, quàm, quod ſemper præ oculis habere debet, publico bono commodet. Exigit autem ab omnibus prudentia, & amor officij faciendi, vt in rebus ſuſcipiendis, aut gerendis, ſi ambiguitatis aliquid habeant, conſilio noſtro ita non adhæreamus, vt aſpernemur alienum, ſed eorum potius ſententias exquiramus, quos in rebus, de quibus agitur, benè peritos eſſe cognouerimus, cuiuſmodi in nodis qui ad ius conſcientiæ pertinent expediendis Concionatores, & Confeſſarios, vtpote Theologos, fore credendum eſt, quos qui conſulunt, Deum ipſum conſulere mihi videntur, cum ipſi non tam ſuæ prudentiæ ſenſa in dicenda ſententia ſequi debeant, quàm diuina ſacræ Scripturæ oracula, Eccleſiæque Doctorum placita, ad quorum normã & amuſſim, qui ſuas actiones exigunt, ij à diuina voluntate non aberrant. Eſt autem vetus iſte mos Dominum conſulendi, & à Principibus viris, quorum

1. Reg. 14. 3 & 28 6. & 23 2. & mentio eſt in Scriptura, frequenter vſurpatus: Nam Saül

2. Reg. 5. 19. & Dauid, primi Hebræorum Reges, Dominum conſulerunt an contra Philiſtæos pugnare deberent, hic et-

1. Reg. 30. 8. iam cum Amalechitis latrunculis, qui Siceleg ſuccen-

2 Reg. 2. 1. derant, congreſſurus, & Saule iam è viuis erepto, aliquam ſibi Iudæ ciuitatem, in qua Philiſtæis relictis habitaret, electurus. Quorum exempla alij quoque Principes poſtea ſunt ſecuti. Hanc autem diuinæ voluntatis indagandæ curam ſibi cordi fuiſſe Dominus oſtendit: nam varijs modis edebantur oracula ſciſcitantibus, vt facilè colli-

colligi poteſt ex Scriptura, cum dicitur Saulem nullum ab irato Numine reſponſum tuliſſe; quo loco tres modi exprimuntur, quibus cum Dominum conſulerent, reſponſa reportabant. *Et non reſpondit ei*, inquit, *neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas. Per ſomnia* igitur aliquando, & vt loquitur S. Iob, *in viſione nocturna quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperiebat aures virorum, & erudiens eos inſtruebat diſciplina.* Sic Abimelech prohibuit ne Saram Abrahami, quam ſororem illius ipſe crediderat, vitiaret: nam *Venit Deus ad Abimelech per ſomnium nocte, & ait illi. En morieris propter mulierem, quam tuliſti, habet enim virum.* Sic S. Ioſeph Chriſti Domini nutritium, rationem in ſomnis per Angelum docuit, qua ſæuientis Herodis furorem declinaret, præcipiens vt collectis nocte ſarcinulis in Ægyptum clam iter intenderet. Sic Pharao pinguedine diſtentas boues ſeptem, & rurſus alias totidem macras; ſpicas etiam ſeptem plenas, & granorum pondere curueſcentes, rurſuſque alias ſeptem inanibus ariſtis leues in ſomnis vidit, quibus per ænigmatum inuolucra velata veritas oſtendebatur, quam alius Joſeph diuinitùs infuſa coniectandi ſcientia, ſapienter, & magno Pharaonis, totiuſque Ægypti compendio retexit. Per Prophetas verò frequentiſſimè cognoſcebant Principes, quid in propoſitis negotiis eſſet agendum, nam ſancti illi viri Deo pleni quid facto opus eſſet, vel nulla interpoſita mora reſpondebant in promptu, vt reſpondit Eliſæus qui tribus Regibus ſe conſulentibus, adducti pſaltis modulatione concitatus, ſtatim erupit in Prophetiam vel capto ad conſulendum Numen ſpatio temporis, tamdiu precibus Dominum fatigabant, donec reſpōſum aliquod extunderent. *Sic cū completi eſſent decem dies, factum eſt verbum Domini ad Jeremiam.* Et de ſe ita ſcriptū reliquit S. Daniel: *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum nō introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum donec complerentur trium hebdomadarum dies.*

1. Reg. 28. 6
Iob. 33. 15.
Geneſ. 20. 3
Matth. 2. 13
Ierem. 42. 7
Dan. 10. 2.

Die autem vigeſima & quarta menſis primi, eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris, & leuaui oculos meos, & vidi, &c. pergitque oſtenſi ſibi viri admirabilem ſpeciem deſcribere, quam vt ipſe poſſet intueri, afflictatione corporis, & lachrymarum profuſione conſecutus fuerat, alijs qui aderant, viſionis illius penitus expertibus. Sed tertius oraculorum modus, cum ſcilicet applicato à Sacerdote Ephod, diuinæ voluntatis ſignificatio quædam, ſignis aſpectabilibus edebatur, illuſtriorē habet Numinis teſtificationem, pium conſulentium ſtudium approbantis. Id autem qua ratione fieret, non eodem modo explicatur ab auctoribus. Nam conuenit quidem inter eos ſummi Sacerdotis Ephod applicantis, id eſt, ſuper humerale cum rationali, miniſterio fieri ſolitum, ita enim illud interpretantur, quod non ſemel dicitur in Scriptura: *Applica*
1.Reg.23.9 *ephod.* Signa verò, quę applicato ephod conſequebantur, alij alia fuiſſe contendunt; aliqui enim ſyngraphę cuidam quæſtionem inſcribi ſolitam fuiſſe volunt, cui diuinum reſponſum expreſsè & diſertè exaratum diuino miraculo in eadem charta protinus appareret. Alij Angelorum miniſterio vocem quandam aëris percuſſione formatam, ad Sacerdotis aures accidere ſolitam; qua propoſitæ quæſtionis nodus euolueretur. Alij tandem, inter quos eſt Ioſephus vetus auctor, & gente Iudæus, in ſardoniche, qui erat in ſuperhumerali ad humerum dextrum, tantum tamque inſolitum fulgorem repentè emicare ſolitum, vt coruſcantis lapidis ſplendor Numinis præſentiam indicaret, proſperique euentus certiſſimam ſignificationem daret. Id verò beneficium perpetuum non fuiſſe docet idem auctor, nam ducentis circiter annis antequam illa ſcriberet, ſeneſcente iam apud Dominum populi illius gratia, à quo multis magniſque criminibus fuerat irritatus, ſplendorem illum deſiiſſe affirmat, quod etiam probabili coniectura ex ſcripturis colligi poteſt. Nam nuſquam legimus Machabæos viros alioqui, vt fortitudine bellica, ita pietate in Deum inſignes, Dominum per ſacerdotem conſuluiſſe, cum tamen ipſi ſacer-

dotale

dotale genus eſſent, ſed cum altare holocauſtorum, ſacrilegorum hominum ſcelere pollutum purgare vellent aliquando, animiſque penderent quid conſilij caperent, *Incidit illis*, vt ſcriptura loquitur, *conſilium bonũ, vt deſtruerent illud, ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti ſunt illud, & repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quo uſque veniret Propheta, & reſponderet de eis.* Nam ſi oraculorũ vſus per lapides rationalis eo tempore viguiſſet, procliuè ſanè illis fuiſſet à Domino ſciſcitari quid facto opus eſſet, nec ſolutio quęſtionis ad Prophetam olim excitandum fuiſſet reijcienda. Quocunque modo ſe res habeat, inſignis profectò temporibus illis fuit Domini facilitas, probantis populi ſui ſtudium, ad ſe tanquam ad patrem accurrentis editiſque ſignis pietatem illius religionemque fouentis & confirmantis. Sed nec minus ſibi propitium Dominum affuturum, ſi parem cum veteribus illis afferent cum pietate fiduciam, Principes poſſent polliceri, non quidem patratis miraculis, quæ in confirmata iam Eccleſia vt minus neceſſaria, ita minus crebra ſunt, ſed illuſtratione mentis, qua rei benè gerendæ rationes, rectaque conſilia Dominus ſuggereret, doctrinæque illius quam Eccleſiæ ſuæ reliquit ſingulari beneficio: quam qui ſequitur, viris doctis, ſi rem ipſe per ſe expedire non poſſit, in conſilium adhibitis, non eſt quod timeat, ne errore aliquo à recto tramite depulſus ab aſſequenda excidat veritate. 1. Machab. 4. 45.

2 Eum igitur Princeps ſibi Confeſſarium, aut Concionatorem optet, qui recti tenax, veritatis rigidus ſatelles ſit, nec audire ab illo velit noua, curioſa, auribus blandientia, ſed potius ſolida, vera, & quibus ad virtutem conſtanter capeſſendam excitetur. Eſt enim ſanè miſera eorum conditio, qui voce Concionatoris, hoc eſt, Dei verbo, omni gladio ancipiti penetrabiliori, adeò nihil conturbari, aut commoueri ſe patiuntur, vt potius tanquam citharædum aliquem fidibus ludentem audire velint; rem omnium dicere auſim, quæ in Eccleſia gerun-

Contra eos Principes, qui tantum auribus blandiëtia à còcionatoribus audire volunt, diſſeritur ex ſcripturis

gerun-

geruntur, maximè ſeriam, in ludibrium vertentes, in
Ezec. 33.32 quos benè conueniat illud Ezechielis, *In canticum oris ſui verterunt ſermones tuos, & tu es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulciq́, ſermone canitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.* Et illud S.Pauli vaticinium,qui magno doloris ſenſu futuram aliquando in Eccleſia Dei hu-
2. Tim.4.3. iuſmodi corruptelam, multo ante prædixit, ad Timotheum 2. ſcribens, cum ita loquitur: *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Quanquam non facilè quis dixerit, Principumnè vitio, an Concionatorum factum ſit, vt quibus pro officij ſui ratione cum verba faciunt inſtandum eſt, obſecrandum,
Iſa.58.1. arguendum,increpandum,quibuſque dictum eſt. *Clama,*
Ezech.13. *ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo*
18. *ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum;* conſuant potius *puluillos ſub omni cubito manus, & faciant ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis*, vt in ſtratis peccatorum ſuorum molliter cubent, nulliſque, quibus ad ſurgendum excitari poſſint, aculeis compungantur. Ego ſanè ad vtroſque crediderim culpam pertinere; ad Principes quidem,qui veritatis impatientes illius præcones auerſantur;ad Cõcionatores verò,qui ab ea qua eos vti par eſt conſtantia, aut offendendi timore, aut ſpe commodi alicuius quod aucupantur,ſe patiuntur abduci.Sed de Concionatorum vitio, paulò pòſt erit dicendi locus. Principes ergò Theologis ſuis,aut Concionatoribus,cum eos conſuluerint, ita aures & animum accommodent, vt ſi quæ ſalutaria ſuggerunt,aut à noxiis, & culpæ alicuius affinibus deterreat, dicto audientes ſint, nec ad ſuam ſententiam eos, etiam reluctante conſcientia,trahere ſatagãt. In quo vehementer aliqui errant, qui ſi Theologis,aut Confeſſariis ſuis perſuadere potuerint, vt prodita veritate vitij alicuius aut abſurdæ opinionis,quæ ſuis faueat cupiditatibus, patrocinium ſuſcipiant,omnia ſibi tuta exiſtimant: ideoque nullum non mouent lapidem, vt Concionato-
res

res deſerta veritatis tutela,ad vitij partes deficientes,ſua auctoritate viam ſternant ad ea, quæ ipſi impotenter optauerint. Illuſtria habemus huius rei exempla in ſacris litteris. Nam Balac Rex Moabitarum imminentem ſibi, regnoque ſuo Iſraëlitarum exercitum animaduertens,fierique poſſe putans,vt ſi Balaam ariolus populum diris imprecationibus deuoueret , cladem quam timebat auerteret, miſſis ad eum legatis,& muneribus, eius ſibi voluntatem conciliare ſtuduit, dicens: *Noui,quod benedictus ſit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congeſſeris.* Quos cum Balaam diuina voce deterritus, dimiſiſſet irritos,& Iſraëli maledicendi munus detrectaſſet, non dubitauit tamen Balac conſtantiam illius ruſus tentare honeſtiore legatione,& maiorum pollicitatione donorum;nam, vt ait Scriptura; *Multò plures , & nobiliores quam antea miſerat,miſit:qui cum veniſſent ad Balaam,dixerunt,ſic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me, paratus ſum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi,veni & maledic populo huic.* Cùmque ſępius Moabitarum Principi obſequi voluiſſet Balaam, nec tamen aliud eloqui potuiſſet,quàm quæ à Domino agitante ſuggerebantur, *Iratus Balac contra Balaam,comploſis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertio benedixiſti, reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te,ſed Dominus priuauit te honore diſpoſito:* Infelicibus nimium,& planè miſerandis honoribus, ad quos abiuratæ veritatis contumelia cum certiſſimo ſalutis æternæ periculo aditum patefeciſſet. Quorum ſplendore vtinam noſtris temporibus nulli dementarẽtur,dum perituræ dignitatis fulgore lactati, nec infamiã metuunt,quam apud ſapientes incurrunt, nec æternos cruciatus,quibus ſe obnoxios reddunt, reformidant. Similis Achabi impij Regis amentia, cuius inanem ſpem cum quadringenti idolorum ſacerdotes vanis promiſſis inflarent,præſertim Sedecias, qui factis ſibi cornibus ferreis dicebat, *Hæc dicit Dominus. His ventilabis Syriam, donec conteras eam*, quem omnis pſeudoprophetarum

Num. 22. 6.

Ibid. n. 15.

Num. 24. 10.

2. Paral. 18. 10.

caterna

caterua mendax mendacem ſecuta eſt; *nam omnes Prophetæ ſimiliter prophetabant, atque dicebant: Aſcende in Ramoth Galaad, & proſperaberis, & tradet eos Dominus in manu Regis.* Vnus tantùm Micheas inuentus eſt, qui Regi Iſraëlitarum, ingrata quidem, ſed ſi crederet ſalutaria, etiam cum vitæ periculo dicere non dubitauit: nam Ioſaphat Rege Iuda poſtulante, atque dicente ad Achab: *Nũquid non eſt hic Prophetes Domini, vt ab illo etiam requiramus? Ait Rex Iſraël ad Ioſaphat, eſt vir vnus, à quo poſſumus quærere Domini voluntatem, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore. Eſt autem Micheas filius Iemla.* Huncautem cum ad Regem Eunuchus adduceret, intempeſtiua fortaſſis Prophetæ commiſeratione motus, aut Regi ſuo gratificandi ſtudio, vt à cæteris Prophetis non diſſentiret hortabatur, dicebat enim: *En verba omnium Prophetarum vno ore bona Regi annuntiant, quæſo ergo te vt & ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſq; proſpera.* Sed Micheas, qui frontem fingere, & ad alienam voluntatem ſermonem componere neſciebat, ita reſpondit. *Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* Quæ dicẽdi libertas, carceris ſqualore, fameq; tentata, vinci tamen potuit nunquã, ſed clarior multo ex ærumnis illis emicuit: nam clades exercitus, & Regis ipſius Achabi iaculo confixi cædes, quâ illius reditus, vt Propheta prædixerat, interceptus eſt, ingẽtẽ illi cõciliauit auctoritatẽ: contra verò pſeudo-Prophetarũ illorũ grex vniuerſis, vtpotè mendax, quiq; Principem ſuum cum vniuerſa Republica falſis pollicitationibus perdiderat, omnibus deſpectui eſſe cœpit, & odio. Ita enim fermè fit, vt initio cum veritati reſiſtitur, multis illam obruere conantibus, quibuſdam obſcuretur quaſi nebulis mendaciorum, quæ tamen paulò poſt eiuſdem radijs afflatæ ita diſijciuntur, vt inde fulgorem illa ſuum multo lætiorem exerat & hilariorem. Porrò de ijs qui ad veritatis ſplendorem hunc oculos claudunt, nec illum admittũt, ita Dominus loquitur per Prophetã: *Nunc ergo ingreſ-*

Ibid. n. 5. — Ibid. n. 12. — Iſa. 30. 8.

greſſus ſcribe ei ſuper buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſſimo in teſtimonium vſque in æternū: populus enim ad iracundiam prouocans eſt. & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus nolite videre & aſpicientibus nolite aſpicere, ea quæ recta ſunt, loquimini nobis placētia, videte nobis errores. Magna profectò malitia, cognitæ veritati pugnaciter velle reſiſtere, & intelligentiæ, quæ cum aliquid euidēti cognitione aſſecuta eſt, voluntati parere non poteſt, ita vim afferre velle, vt quæ videt non videat, & quæ in oculos incurrunt, ita tranſmittat, ac ſi omnino non apparerent; nec ſuo tantum errore contentum eſſe, ſed alijs etiam velle fucum facere, & cū feceris, aut vt faceres fueris annixus, ita te iactare, quaſi pietatis ſuſceperis patrocinium, quæ meo quidem animo extremæ impietatis vltima linea cenſenda eſt. Quare Dominus grauiſſimas tanto ſceleri minas intentās, *Propterea*, inquit, *erit vobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadens, & requiſita in muro excelſo, quoniam ſubito dum non ſperatur, veniet contritio eius, & comminuetur ſicut conteritur lagena figuli contritione prævalida, & non inuenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.* Vel vt vertunt LXX. quorū verba affero, vt cum Vulgatæ contextu coniuncta clariùs tota ſententia percipiatur: *Propterea erit vobis peccatum hoc ſicut murus decidens ſubito ciuitatis munita capta, cuius repente adeſt ruina, & ruina eius erit ſicut contritio vaſis teſtacei ex figuli officina comminuta, ita vt non inueniatur in eis teſta, in qua ignem tollas, & in qua extrahas aquàm puſillam.* Nam quemadmodum ſi murus ciuitatis alicuius ſubita ruina procumbens adeò conteratur, vt nulla in fruſta diremptorum lapidùm pars tantæ magnitudinis inueniatur, vt vel vna de incendio pruna poſſit in illa circumferri, nulla proculdubio ſpes ſuper eſſe poſſit ex illa materia mænia reſtaurādi: ita Deus, quia percuſſione prævalida ſe illos percuſſurū minatur, qui nōvera, ſed placētia ſibi à Prophetis nūtiari volunt, omnē poſt inflictā plagā ſpē ſalutis Ibid. n.13.
exclu-

Digitized by Google

excludit. Quod etiam lagenæ figuli ſimilitudo ponit ob oculos. vaſa enim quæ ex luto ducuntur, poſſunt quidem cũ adhuc recentia ſunt, in varias partes flecti, vt libuerit fingenti, & ſi caſu aliquo in terram deferantur, & frangantur, rurſus aqua macerata formari: at poſtquam flammis in fornace durata ſunt, ſi in plures partes comminuantur, priorem quam habuerant formam, aut aliam
Pſal. 2.9. amplius accipere non poſſunt: Jta quos Dominus *virga ferrea* furoris ſui percutiendos cenſuerit, *tanquam vas figuli confringet eos*, vt dicitur in Pſalmis, nec vllus erit qui vas hac ratione percuſſum, cum in varias diſſiluerit partes, inſtaurare poſſit.

3. Sed iam de ipſorum Concionatorum officio dicamus, quibus in primis commendanda eſt animi conſtantia, & fortitudo, vt ſcilicet potentium purpuram & ſceptra non formidare condiſcãt, quęque pro veritate Principibus dicenda cenſuerint, ea qua par eſt libertate proloquantur. *Ne timeas*, inquit Dominus ad Ieremiam *à facie eorum, quia tecum ego ſum, vt eruam te, dicit Dominus. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* Et poſt aliqua. *Tu ergo accinge lumbos tuos, & ſurge, & loquere ad eos omnia, quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatẽ munitam, & in columnam ferream & in murum æreum, ſuper omnem terram, Regibus Iuda, Principibus eius, & ſacerdotibus, & populo terræ, & bellabunt aduerſum te, & non præualebunt, quia ego tecum ſum, ait Dominus, vt liberem te.* Quibus ſanè verbis Propheta contra exilia, carceres, verbera, mortem denique ipſam ſubornatus, tyrannorum minas ſecurus audiuit. Nec verò cùm conſtantiam Concionatoribus commendo, id ago, vt Reges ac Principes reuerentiæ honore fraudari velim, quos Apoſtoli præcepto, naturæque lege, honorificandos ſcio; ſed illud tantum contendo, pompam illam ſtipatorum, & ſatellitum, purpuræ veſtiumque pretioſarum, reliquumque ſupre-

Quanta cũ libertate cõcionator aut Confeſſarius cum Principe agere debeat.
Iere. 1. 8.
Ibid. n. 27.
Iere. 1. 10.

mæ potentiæ apparatum, quæ imbecillas quorundam mentes timore percellere ſolent, adeò Cócionatoris aut Confeſſarij mentem obſtupefacere non debere, vt ſui muneris partes non agnoſcat, aut exequatur. Si enim rebus externa iſta ſpecies, quæ multorum perſtringit oculos, quaſi perſona quædam dematur, illiſque ſua facies reddatur, ſe adeò Principe inferiorem non eſſe intelliget, vt ſi quâ Concionator eſt, & præco veritatis ſpectetur, ſit ipſomet Rege longè ſuperior. Quod enim à Domino dictum eſt Ieremiæ: *Conſtitui te ſuper gentes, & ſuper regna*, non ad Ieremiam dumtaxat pertinet, ſed ad omnes qui vſquam ſunt Concionatores, qui idem in Eccleſia Dei cum Ieremia munus exercent, qui propterea diuo Gregorio teſte illud Moſis dictum ad Pharaonem vſurpare poſſunt: *Vſquequo non vis ſubiici mihi?* Nam vt idem Gregorius ait. *In electorum miraculis quidquid temporaliter eminet, altum non eſt, nam veluti in magni vertice montis ſiti, præſentis vitæ plana deſpiciunt: Vnde & nullis contra veritatem poteſtatibus parcunt, ſed quos attolli per elationem conſpiciunt, per ſpiritus auctoritatem premunt.* Ita Gregorius. Si ergo ſtatus ſui Conditionem Concionator agnoſcat, confirmabit animum, timoremque minuet, maioris præſertim Principis metu ſibi propoſito, Dei nimirum ipſius, cuius imperio concionatoribus magna neceſſitas impoſita eſt enuntiandæ veritatis. Quis enim potius timendam putauerit faciem potentium præſentiſſimum etiam periculum denuntiantem, quàm Deum? cuius illa ſunt verba apud Ezechielem. *Si dicente me ad impium, morte morieris, non annuntiaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à via ſua impia, ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti.* An vllus adeò demens inueniri poteſt, vt aliena crimina multa, & grauia, qualia poteſtate Regia abutentium eſſe ſolent, tanquam ſua velit arceſſere, & alienum peccatum, quod

D. Greg. lib. 7 moral. c. 22.

Exod. 10. 3.

Ezech. 3. 18

2. Reg. 15. 25.

eum ego non ſim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium. ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea ſuper Prophetas, qui vident vana, & diuinãt mendacium, in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſraël non ſcribentur, nec in terrã Iſraël ingredietur, & ſcietis quia ego Dominus Deus. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & nõ eſt pax, & ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſq; paleis. Dic ad eos qui liniunt abſq; temperatura, quod caſurus ſit, erit enim imber inundans, & dabo lapides pregrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem. Si quidem ecce cecidit paries, nũquid non dicetur vobis: vbi eſt litura, quã liniſtis? Hæc Propheta. Iſraëlitarum enim populus inclinati muri, & multas rimas agentis inſtar habebat, multis enim grauibuſque ſceleribus vetus illa ſanctitas, & pura vnius Dei Religio labem fecerat, cumque tam malè habitus paries omni ex parte ruinam minaretur, Dei præſertim vindicta illum ſubruente, & euertente, hoc etiam malum omnium maximum addebatur, quod quo ſtatu res eſſent, populus ipſe non intelligebat, & Prophetæ qui periculum retegere debuiſſent, confirmabant potius populi ſecuritatem, falſis, infirmiſque rationibus, quas Dominus *lutũ* appellat *abſq; paleis*. Quod vt intelligatur, ſciendum eſt, conſuetũdinem eſſe in quibuſdam regionibus, vt paleæ comminutæ, & contritæ luto permiſcerentur, vt quod tenue eſt ac ſolutum, ſpiſſius fiat, & coactius; quam cõnſuetudinem vſurpatam fuiſſe in Ægypto à coctilium laterculorum formatoribus filijs Iſraël diſcimus ex libro Exodi. In hos igitur inuehitur Dominus, Exod. 5. 8.
qui ne moleſtiam populis in ſuis ſceleribus conquieſcẽtibus afferrent, eos à periculorum ſuſpicione auertebant, quibus tamen paulò pòſt repentinus ſuperuenturus erat interitus ad eum planè modum, quo malè materiatus paries, ventis, aut imbribus, aut incumbentis machinæ impetu ruinam trahit, etiamſi benè læuigato tectorio, rem externa ſuperficie tantum æſtimantibus, procul à periculo poſitus crederetur. Nullius

poſtea cum eum fefelliſſet, peccatum quod ille ſuſceperat exprobrauit, & mala etiam pronuntiauit quæ illum eſſent exceptura: ita Principes cum à Doctoribus extorſerunt, vt pro mendacio ſtent contra veritatem, quam perturbatione aliqua oppugnatum fuerant, poſtquam tumor ille tandem reſedit, contemptui habent, nec eos vt cauſæ ſuæ propugnatores fouēt, ſed vt veritatis deſertores auerſantur, vileſq; animas eſſe deputāt, pro tantula pecunia ſalutem æternam licitantes: cōtra verò eos, quos erectos viderint, & excelſos, quibus veritatis tutelam nulla vis potuit excutere, quique intrepidi, & inconcuſſi etiam telis nocentiſſimis, exilij, carceris, plagarum periti, ſe commoueri paſſi non ſunt, virtutis miraculo admirationi eſſe incipiunt, illiſque tandem Principes æquiores facti, maiori quàm vnquā fuerint ſunt in pretio, eoſque prolixioris beneuolentię ſignificationibus complectuntur. Quoniam verò non ſemel hoc capite Concionatoribus animi conſtantiam, dicendique libertatem cōmendaui, eos monitos volo (quod etiam ſuprà me dixiſſe memini, cum de Principis magiſtro ſermo eſſet) fortitudinem hanc ita temperandam eſſe, vt cum increpatione, ſi quando adhibenda ſit, lenitatem admiſceat; eoſque, vt S. Paulus docet, *inſtruat in ſpiritu lenitatis, increpetque in omni patientia*, vel vt in Græco eſt, *μακροθυμία longanimitate*: vt enim D. Auguſtinus ait in locum illum ad Galatas ſcribens, *quicquid lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, non charitas corrigentis.* Quare ſermoni ſuo ita debent moderari Confeſſarij, & Concionatores, vt in vitia inuehi eos voluiſſe omnes intelligant, nullo verò modo peccantis perſonam acerbiore reprehenſione perſtringere: quod mihi mirum quantū ſapiēter pręſtitiſſe videtur Propheta à Domino miſſus ad Ieroboam filij Nabath caſtigādam impietatem. Nam *Ieroboam ſtāte ſuper altare, & thus faciente, exclamauit contra altare in ſermone Domini, & ait. Altare, Altare, hæc dicit Dominus. Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te Sacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccendūt,*

Galat. 6. 1.

3. Reg. 13. 1.

2. Tim 4. 2

& oſſa hominum ſuper te incendet. Deditq; in illa die ſignum, dicens: Hoc erit ſignum quod locutus eſt Dominus. Ecce altare ſcindetur, & effundetur cinis qui in eo eſt. Cur enim Propheta ad altare potius ſermonẽ conuertit, quàm ad Regem, qui vtpote peccati auctor appellandus potius videretur? Ob eam nimirum cauſam, vt ipſe Rex omneſque intelligerẽt increpatione illa peccatum potius ipſum peti, quã ſceleris auctorem Ieroboamum; quem alioqui nec odiſſet Dominus, nec Propheta reprehenderet, niſi nefario idololatriæ piaculo, ſe populumque ſuum contaminaſſet. Sed quia, vt dixi, de hac dexteritate agendi, nonnulla diximus alibi, quæ huc commodè transferri poſſunt, in præſentia iſta ſufficiant.

Concionatorem ſuo tantũ muneri operam dare debere, nec ſe aulæ negotijs immiſcere.

4. Porrò antequam caput iſtud claudamus, aliud præceptum, tãquam laciniã, attexamus oppidò quam neceſſarium, vt nimirum fines ſui muneris; quod eſt ſpiritualia tractare, Concionator nulla ratione tranſiliat, nec operã ſuam polliceatur, aut impẽdat ijs, quæ à ſacrarum tractatione litterarum auocare poſſunt. Nam ſi ſui immemor ſe negotijs ſecularibus tradere ſuſtinuerit, nec ab illis ſe vindicare poterit cũ voluerit, vt ſibi vacet, & ſtudijs; nec inuidiam effugiet obtrectationeſque multorum, qui cũ Sacerdotes aulam terentes aſpiciunt, ſtomachãtur, remque indignam putant, ſi qui negotijs ſecularibus valedixerunt, iterum in aula ſe illis implicare non dubitent, cõtra Apoſtoli præſcriptum, dicentis: *Nemo militãs Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus.* Quemadmodùm enim qui viuunt in Caſtris ſeuera militiæ diſciplina cõtinentur, nec ſuis aut familiæ commodis ſeruire poſſunt, in id tantum intenti, vt ſtrenuè depugnando victoriam contra Principis hoſtes conſequantur; ita qui Deo mancipatus ſub illius vexillis militauerit, non matrimonia in aula conciliantibus, non perſequentibus, aut periclitantibus in iudicijs, non ad ampliores dignitates promoueri cupientibus adeſſe debet, falſa quadã deceptus ſpecie charitatis, ſed in continenti illa fluctuum aulicorum volutatione ſe ſibi aſſerere, & quaſi *à terra* cum Chriſto Domino *puſillum*

2. Tim. 2. 4.

Luc. 5. 3.

lum reducere, ne circumſtantium negotiorum turba adeò prematur, quin orationi, aut ſacrarum litterarum ſtudijs operam dare queat; ſique aliquis ex aulicis, ſpiritualibus auxilijs iuuari velit, ex proximo à Concionatore petere poſſit, illud tantum ſpectans vt peccatorum peſtes quantum potuerit profliget, & verbi gladio iugulet monſtra vitiorum, ſic enim fiet vt plurimis ſit vtilis, nullis moleſtus, omnibus verò iucundus, & gratus, ampliorémque ſibi in dies campum diuinæ gloriæ promouendæ, cui tãtum ſeruire debet, patefaciat. Qui verò iniquius ferunt religioſos viros à Principibus adhiberi, ac propterea eos ab aulis omnino ſubmotos vellent, parum æqui rerum æſtimatores cenſendi ſunt; cum Chriſtianæ philoſophiæ profeſſores Principum animos ad virtutem erudiendo, & concionibus, ſpiritualibuſque monitis iuuando, rem faciant honeſtatis, Reipublicæ, humanitatiſque ſtudioſo homini conuenientem, non vt quidam falsò opinantur, ambitioſo. Ac quemadmodum Sacerdotes, qui inter Deum, & homines, quaſi interpretes quidam ſunt, *pro hominibus conſtituti in iis, quæ ſunt ad Deum*, propterea honore colendos exiſtimamus, quòd bona à Deo non ſibi tantum ſuiſque amicis, aut familiaribus, ſed in commune ciuibus omnibus vniuerſæque Reipubl. precantur, cum tamen Deum ſuapte natura ad benefaciendum propenſum, & beneficum, & largitorem non faciant, ſed tantum precibus, & ſacrificiorum oblatione, placare, & ad benefaciendum inclinare ſtudeant, quidni Sacerdotes, Confeſſarios, & Concionatores exiſtimemus eſſe Reipubl. vtiles, honoreque dignos, cum Principes, qui Deorum quorundam inſtar habent in terris, non vt liberaliter agant, aut iuſtè iudicent cum ſe obtulerit occaſio has virtutes exercendi, precibus obtinẽt; ſed vt habitu virtutis contracto moderati ſint, liberales, iuſti, monendo, inſtituendo, à vitijs reuocando, efficiunt? Nam ad hunc modum Elias, Eliſæus, & vt alios prętercam, Ioann. Baptiſta, Regũ aulas frequẽter adiuerunt, nec ſibi religioni duxerũt ſolitariæ, & ab hominũ frequẽtia reductæ vitę quietẽ Heb. 5. 1.

quam adamarant, cum actuoſæ laboribus coniungere, ſed è ſuis ſpelæis, in quibus ſibi & Deo vacabant, cum res poſtulabat, ad Regum palatia cilicijs paludati, & paupere pellium amictu intecti veniebant, nec à ſuis conſilijs vitæque ratione alienum exiſtimabant, ſi aberrantes reuocarent ad virtutis ſemitam, morum corruptelas tollerēt, contumacium etiam ſuperbiam diuini ſpiritus efficacitate comprimerent. Itaque qui eodem ſpiritu ducti, aut è monaſterijs à Principibus euocati, aut à moderatoribus ſuis emiſſi Chriſtianos mores inter aulicos ſerere conātur, rem ſanè honeſtam faciunt, & veterum illorum Prophetarum geſta, quos ſanctitatis miraculo omnis antiquitas admirata eſt, cum laude æmulantur.

Princepes Virtutis, ac præſertim Religionis cultores diutius ferè viuere.

CAPVT VIII.

Sanctos Viros vt Dauid & Iob ex impiorũ proſperitate quaſi ſcandalũ paſſos eſſe; eoſdem tamē eorũdem infortunia deſcripſiſſe, ac præſertim immaturā mortem, ex quo diuina aſſeritur prouidētia.

1. NOtius eſt, quàm vt probandum ſit, Principes ſtrenuos virtutis cultores, religioſéque *inquirentes Dominum, non minui omni bono*, potentiam, victorias, gloriam, pacem denique conciliante pietate. Nulla tamen re magis delectantur homines quàm diuturnioris vitæ expectatione; hanc enim ſi Dominus pacatam à iactationibus, quæ Reſpubl. nonnunquam perturbant, Principibus conceſſerit, putant ſe bonorum omnium quæ in hac vita haberi poſſunt, cumulum complexionémque conſecutos. Itaque Dominus in Deuter. cum futuri olim in ſuo populo regis inſtitutionem traderet, ea præſertim commendans, quæ ad religionis ceremoniarumque præſcriptarum obſeruationem pertinent, tandem addit: *Neque declinet in partem dextram vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe & filius eius ſuper terram.* Dominus enim qui ſua prouidentia rebus humanis intereſt, nec, vt impij fabulantur, *Nubes latibulum* quoddam in eis ſibi conſtituit, *noſtra non conſiderans, & circa cardines cœli* otioſus *perambulans,* quos videt eorum veſtigijs

Pſal. 33. 11.
Deut 17. 0
Iob. 22. 14.
Iob. 22. 17.

ſtigijs inſiſtere, *qui dicebant Deo: Recede à nobis, & quaſi nihil poſſet facere omnipotens, æſtimabant eum*, coërcet eos pari pœna; nam vt illi *ſublati ſunt ante tempus ſuum, & flu- uius ſubuertit fundamentum eorum*, cataclyſmi aquis vitam ante tempus ab ipſis fundamentis ſubruente, & euertẽte, ita hos *diſrumpit inflatos ſine voce, & commouet eos a fundamentis, adeò vt vſque ad ſupremum deſolentur*. Hoc enim ad diuinæ prouidentiæ rationem pertinet, vt eos Principes, qui nullos habent in terris à quibus coërceantur, nec ſe tamen à praua malè agendi conſuetudine abduci patiuntur, more ſapientis medici, qui membrũ abſcindit priuſquam totum corpus lues importuna peruaſerit, quaſi funeſtam Reipubl. peſtem, dum ſe morbo gliſcente latiùs diffundere parat, præcidat in tempore. Id autem præſtare Dominum diſcimus ex libro Eccleſiaſtici, in quo hæc legimus: *Omnis potentatus breuis vita, languor prolixior grauat medicum; breuem languorem præcidit medicus, ſic & Rex hodie eſt, & cras morietur*. Quorum verborum ea ſententia eſt, quam dixi: Principibns nimirum, qui impotenti dominatione populos premunt, ſuntque in homines parum iuſti, in Deum verò parum religioſi, multò citeriorem vitæ terminum à Deo conſtitui, quam ijs, qui in populos ſubiectos æqui ſunt, & diuini Numinis reuerentes; imitarique Deum medicos, qui breuem languorem præcidunt, hoc eſt, recenti, & nondum confirmatæ medentur ægritudini, ne ſi ægrotus in prolixiorem incidat languorem, fiat morbus omni arte validior; atque propterea inde fieri, vt Rex aliquis hodie ſit inter viuos, ſed repente è vita eripiatur, cum tamen annos, nõ ſcelera computanti morti immaturus videri poſſit. Sed nimirum Dominus, qui rebus publicis conſultum vult, *Non relinquit virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas*; quia licet ad virgam ſceptrumque tractandum veniant in altum ſublati, ſuo tamen malo ad iſtos dignitatum gradus attolluntur, nam caſu grauiore ruunt: *Dominus enim deiicit eos, dum alleuantur*. Id autem eo conſilio à Domino fieri

Ibid. n. 18.
Sap. 4, 19.
Eccl. 10. 11.
Pſal. 124. 3.
Pſal. 72. 18.

docet Dauid, ne fortè qui virtutis cultores fuerant, ab ea deficiant, impiorum proſperis ſucceſſibus commoti, qui cum iſta vident, ſolicitantur *ad extendendas ad iniquitatem manus ſuas.* Nam non vulgus tantùm imperitum immeriti prauorum hominum honores, reſque proſperè fluentes perturbant, ſed etiam candidatos interioris ſapientiæ, quales erant ſanctus Dauid, & Iob, qui pluribus verbis ſceleſtorum fœlicitatem deſcribentes, diuinā quodammodo prouidentiam requirere videbantur, quaſi rem indignam faceret Deus, qui cū nullo negotio zizania hæc inter triticum ſuccreſcentia poſſet euellere, ad ea tamen demetenda potentiæ ſuæ falcem non moliretur. Iob. 21.7. *Quare ergo impii viuunt,* inquit Iob, *ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitiis, ſemen eorum permanet corā eis, propinquorū turba, & nepotū in conſpectu eorum? Domus eorū ſecura ſunt, & pacata, & non eſt virga Dei ſuper illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit, vacca peperit, & non eſt priuata fœtu ſuo. Egrediuntur quaſi greges paruuli eorū, & infantes eorū exultant luſibus. Tenent tympanū, & citharam, & gaudent ad ſonitū organi. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Nec his diſſimiles querelas, ſimilis Dauidis dolor euocauit. *Zelaui,* inquit, *ſuper iniquos pacem peccatorū* Pſal. 72.3. *videns, quia non eſt reſpectus morti eorum* (quia ſc. mortem, non reſpuendā nanciſcuntur, eſt.n. in Græco ἀνάνευσις renutus, deſpectus, repulſa) *& firmamentum in plaga eorum:* ſi enim aliquando morbis, aut alijs huius vitæ malis tentantur, illicò conualeſcunt, nec admodum diuturna eſt illa vexatio. *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus nō flagellantur;* eæ.n. moleſtiæ quibuſcum cæteri homines conflictantur, illos non attingunt. *Ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate, & impietate ſua, prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorū,* magna ſc. abundantia ſe effundens: tranſierunt in affectum cordis, cum eſſent ea, quæ in hac vita ſuis affectibus optauerant, conſecuti: *Cogitauerunt, & locuti ſunt nequitiā, iniquitatem in excelſo locuti ſunt, poſuerunt in cœlo os ſuum,* auſi cœleſtia, & diuina ſcelerată linguâ inceſſere, *& lingua eorum tranſiuit in terra,* minus enim homi-

hominibus parcebant,qui Deum ipſum blaſphemis verbis impetere non dubitabant. *Ideo conuertetur populus meus hic*,ad hæc ſcilicet conſideranda,& quomodo ſe habeant perpendenda, *& dies pleni*, calicis ſcilicet, vt Hebræi interpretantur , *inuenientur in eis*, plenæ nimirum afflictionis. *Et dixerunt, quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in Excelſo?* Habetne rerum humanarum procurationem Deus? Agnoſcitne iſta, & ſi agnoſcit vt ſanè agnoſcit, cur impunè abire permittit? *Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die & caſtigatio mea in matutinis.* Fruſtrà igitur cultor pietatis fui,& innocentiæ , ab omni ſcelerum contagione abſtinẽs,cum mihi modò malè ſit, & nulla vitæ pars ab infortunijs vacet; quæ domum meã quodammodo videntur obſidere,& cum primũ euigilo, in me impetum faciunt. Hæc ſancti viri Iob, & Dauid, Ibid.n.22 quorum *penè moti ſunt pedes, & greſſus effuſi*,quaſi dubitare cœperint,an Deus rebus humanis ſua prouidẽtia proſpiceret.Sed tandem re melius interiuſque perſpecta,abſtulit Deus hunc turbatarum mentium tumultum : nam ſanctus Dauid cum illa omnia, quæ recitauimus, pronũtiaſſet,ſubdit: Ibid.n.15. *Si dicebam,narrabo ſic,ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.* hoc eſt. Si ita de tota iſta re ſtatuo,prouidentiamque diuinam tollo, iam omnes filios Dei , qui illam agnoſcunt, & fatentur, damno: quod tamen vt faciam animus refugit. *Exiſtimabam*, & mecum ipſe diligenter reputabam, *vt cognoſcerem hoc*, ſed quia difficilis admodum, & implicata quæſtio eſt , *labor eſt ante me*, nec illam euoluere potero , *donec intrem in ſanctuarium Dei*, & ad illius ſecreta intelligenda admittar, *& intelligam in nouiſſimis eorum*, diligenter conſiderando , quem finem tandem impij nanciſcantur, nec enim iſta certior vlla ratio iniri poteſt,quâ diuinam prouidentiam humana iſta moderari intelligamus. *Veruntamen propter dolos poſuiſti eis, deiecisti eos dum alleuarentur.* Quia enim pauperes,ac innocentes circumuenire,& dolos in eorũ perniciem

niciem nectere ſtuduerunt, tu, vt diuinæ tuæ prouidentiæ ſpecimen dares, effeciſti, vt doli impiorum in eorum capita reciderent, eoſque dum honoribus, diuitijſque ſublati ſuperbirent, acciſis eorum viribus deieciſti, & ad terram afflixiſti: quique felicitatis miraculo ab alijs ſuſpiciebantur, nunc è conuerſo inſtar ciuitatis bellicis machinis diſturbatæ, & euerſæ, cuius nihil ſupereſt præter ruinas, antiquæ teſtes magnitudinis, & potentiæ, eos bonis omnibus, quibus florebant, euertiſti: nam, *quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt: perierunt propter iniquitatem ſuam; velut ſomnium ſurgentium, Domine, in ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.* Adeò enim citò felicitas eorum euaneſcet, vt ſomnij cuiuſdam inſtar habitura ſit, quo nihil inanius eſſe poteſt, cum huius mundi figura non prætereat modò, ſed præteruolet, & illi fidentes deludantur, & tranſuerſi agantur: tu verò Domine, imaginum iſtarum quas ſibi homines fingunt, inanitatem reteges, & quantoperè falſi fuerint, qui

Pſal. 54. 26. ludicra iſta, & leuia ſectabantur, oſtendes. Nam *Tu Deus deduces eos in puteum interitus, viri que ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, neque permanebit ſpiritus tuus*, vitæ

Gen. 6. 3. ſcilicet, *in homine* huiuſmodi, quia caro eſt, cum tantum carnalia ſapiat, Deumque & ſpiritualia nihili pendat. Contra verò religioſos, & ſanctos in hac vita *replebit lon-*

Pſal. 90. 16. *gitudine dierum*, & in alia, *oſtendes ſalutare tuum*, quò plenam habeant, & cumulatam bonorum omnium complexione felicitatem. Sanctus etiam Iob poſt eorum bonorum enumerationem, quibus iniquos abundare dixerat, adeò illis non eſſe inuidendum docet, vt etiam ſit eorum conditio deprecanda: nam & cum multis ærumnis in hac vita confligantur, & immaturâ morte rapiuntur è viuis, & tandem ad æternos inferorum crucia-

Iob. 21. 16. tus deſtinantur. *Veruntamen*, inquit, *quia non ſunt in manibus eorum bona*, ſed viciſſitudines etiam ipſi experiuntur, malis & ærumnis proſperitates, & res ſecundas excipientibus, *conſilium impiorum longè ſit à me quoties lucerna impiorum extinguetur, & ſuperueniet eis inundatio*, vt ijs

ſimiles

ſimiles ſint, qui in mari deprehenſi cum diem nubes eripiunt, & ſalum ventis impellentibus commouetur, quid conſilij capiant, timore perculſi penitus ignorant, illis enim Dominus *dolores diuidet furoris ſui, erunt ſicut paleæ ante faciem venti, & ſicut fauilla, quam turbo diſpergit. Deus ſeruabit filiis illius dolorem patris*, vt non in ſe ipſis tantum, ſed in prole etiam, quam ſuſceperint, impij puniantur, *& cum reddiderit, tunc ſciet:* cum enim grauiſſimas pœnas dederint, tunc tandem quam graues ſint, & atroces intelligent, neque enim ij ſatis quid ſint, aſſequi poſſunt, qui experientia monſtrante non didicerunt. *Videbunt oculi eius interfectionem ſuam, & de furore omnipotentis bibent:* nam ante tempus, cum adhuc ſenſus vigent, ſenectute nondum hebetati, & retuſi, cum adhuc melior ſanguis in venis turget, quaſi bruta quædam animalia ad macellum trahentur, & ipſi ſuæ interfectionis ſpectatores erunt; quod ijs non accidit, qui morte minus violenta in ſenectute bona moriuntur, ſenſibus, ac viribus paulatim deficientibus, & languentibus. *Quid enim ad eum pertinet de domo ſua poſt ſe, & ſi numerus menſium eius dimidietur*? Quamuis enim filiorum pœna ad parentes, qui cũ illis magno amoris nexu coniuncti ſunt, aliquo modo pertineat, tamen in ſe ipſis puniendi ſunt, & de medio tollendi, violenta morte immiſſa, dum annis florent & rebus; vt illis planè accidat, quod in eodem libro Iob legitur. *Antequam dies eius impleantur, peribit, & manus eius areſcent, lædetur quaſi vinea in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proiciens florem ſuum*, à qua nimirum prius decidunt flores, quàm debitum capiant incrementum, & ſuam maturitatem aſſequantur. Hæc S. Job, cui concinit Salomon, qui mortem malis ante tempus imminentem, eoſque de medio tollentem peruidens, ab impietate, & à ſtultitia, quibus vocibus in Scriptura, omne genus peccati ſignificatur, ſed præſertim illud quo in religionem contra Deum peccatur, de quo propriè dicitur, quod *Impij ſint multum* qui illud admittunt, auertere ſatagens, *Ne impiè agas multum*, inquit, *& noli eſſe ſtultus, ne moria-ris*

Iob.15.32.

Eccl.7.18.

ris in tempore non tuo. Quem locum aliqui ita interpretantur, vt mori tempore non ſuo, idem ſit ac tunc extingui, cum minus putaueras. Improbi enim quamuis longiſſimam vitam duxerint, in mortis tamen expectatione nũquam ſunt, quam adhuc plurimum diſtare putant, atque ita mors ſemper illis præcox eſſe videtur, & immatura, certè inopinata, & ingrata; quippe quæ tempore non ſuo, id eſt, non eo quod ipſi mente, & cogitatione præceperant, ſed alio vt ipſis videtur importuno aduenerit. Vt cuidam ex hoc ſtultorum numero accidiſſe dicitur a-
Luc.12.20. pud Lucam, cui cum vberes fructus ager attuliſſet, cogitabat intra ſe dicens: *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? & dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte animam tuam repetunt a te, quæ autem paraſti, cuius erunt?* Quamquam autem hoc veriſſimum eſt, ſenſus tamen Sapientis eſſe videtur, vt alij plures explicant, vt nimirum impij tempore non ſuo extingui dicantur, quia plerique eorum moriuntur morte intempeſtiua, violenta, & anticipata, & ante naturalem vitæ terminum quem attingere potuiſſent. Id autem veriſſimum eſſe filiorum Heli Sacerdotis probat hiſtoria, qui cum eò deueniſſent impudentiæ, & impietatis, vt ritum ſacrificiorum, ſanctiſſimaſque religiones perturbarent, idque vi etiam ſa-
1.Reg.2.17. crificia oblaturis intentata, ita vt *eſſet peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à ſacrificio Domini*, vt ſcriptura ipſa teſtatur; ita Samuelem alloquens comminatus eſt Dominus, Helique Sacerdoti ſacrilegorum illorum parenti ſuis verbis renuntiari
Ibid.n.31. iuſſit. *Ecce dies venient, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua: & videbis æmulum tuum in templo, in vniuerſis proſperis Iſrael, & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus. Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem*

tem erit tibi ſignũ, quod venturum eſt duobus filiis tuis Ophni, & Phinees: In die vno morientur ambo. quod accidit cum arca capta à Philiſtæis, vterque ab hoſtibus cæſus eſt, vt quæ euentura prædixerat Dominus, ipſo adhuc ſuperſtite patre adimplerentur, omneſque intelligerent veriſſimum eſſe quod ab Ezechiele dictum eſt contra Ciuitatem idolis ſeruientem: *In idolis tuis, quæ feciſti, polluta es, & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum*; quia enim religione conculcata, diuiniq́ue Numinis legitimo cultu poſthabito, ad idola conuerſa es, eaque pro dijs habuiſti, propterea tuo hoc ſcelere vitæ tempus tibi breuius, & contractius feciſti, ita impietatem tuam Domino vindicante. Hoc enim genus hominum iuſto Dei iudicio non infrequenter *ſicut fœnum tectorum, priuſquam euellatur, exareſcit*: contra verò iuſti & pij homines, quibus religio cordi eſt, *tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum*, eſſe ſolent, quod non modo amœniſſima foliorum viriditate conueſtitur, ſed etiam *fructum ſuum dat in tempore ſuo*, nec ſunt vt oliua illa, quam dicebat Iob *proiicere florem ſuum*; illum ſcilicet amittere, ſed ad debitam maturitatem, hoc eſt, ad bonam, & fructibus iuſtitiæ plenam ſenectutem perueniunt, de qua paucula quædam ex ſcripturis more noſtro excerpta ſubijciemus.

Ezech. 22. 4 — Pſal. 128. 6. — Pſal. 1. 3. — Iob. 15. 32.

2. Sacra ergò Scriptura de aliquorum virorum ſanctitatis laude inſignium morte verba faciens, hoc de ſenectute, quam attigerunt adiunctum non prætermiſit: nam de Abraham dicitur in Geneſi, *& deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, prouectaq́; ætatis, & plenus dierum.* De Iſaac etiam eius filio dicitur eodem libro, *& completi ſunt dies Iſaac centum octoginta annorum, conſumptuſq́; ætate mortuus eſt, & appoſitus eſt populo ſuo ſenex, & plenus dierum.* Dauid etiam ſenex dicitur in libris Paralipomenon, & de Iob ita ſcribitur in extrema illius hiſtoria: *Vixit autem Iob poſt flagella hac, centum quadraginta annis, & vidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum vſque ad quartam generationem, & mortuus eſt ſenex, & plenus dierum.* De vtro-

In ſcriptura de quibuſdã ſanctis dici quod multũ vixerint; & tandem mortui ſint in ſenectute bona & pleni dierum, quod pietati & in Deum religioni acceptum referendum oſtenditur.

Digitized by Google

Gen.35.29. vtroque etiam Tobia idem notatur in ſcriptura: De ſe-
1.Para 23. niore quidem,cum dicitur: *Et poſtquam illuminatus eſt To-*
Job 42.16. *bias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum*
Tob 14.1. *ſuorum. Completis itaque annis centum duobus, ſepultus eſt*
Ibid.n.14. *honorificè in Niniue.* De iuniore autem eodem capite ita legimus. *Factum eſt autem poſt obitum matris ſuæ, Tobias abſceſſit à Niniue, cum vxore ſua, & filiis & filiorum filiis, & reuerſus eſt ad ſoceros ſuos, inuenitq; eos incolumes in ſenectute bona, & curam eorũ geſſit, & ipſe clauſit oculos eorum, & omnem hereditatem domus Raguelis ipſe percepit, viditque quintam generationem filios filiorum ſuorum: & completis annis nonaginta nouem in timore Domini, cum gaudio ſepelierunt eum.* Agnoſcit ergo Scriptura, & prædicat tanquam Dei beneficium inſigne, vt reuera eſt, vitæ diuturnitatẽ, cum præſertim vegeto corpore, & ſenſibus integris ſpatium illud totum decurritur; vt ijs accidit quos enumeraui, & peculiariter exprimitur de Moyſe in libro Deu-
Deut.34.7. teronomij, cum dicitur. *Moyſes centum & viginti annorum erat, quando mortuus eſt, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt.* Septuaginta verterunt, *neque corrupta ſunt labia eius*; Chaldæus, *neque mutatus eſt ſplendor gloriæ vultus eius.* Vatablus, & Caietanus, Maxillæ eius nihil defecerant, vel, *Nec emarcuerat viror eius*, vt ſcilicet Moyſi grandæuo viridis & cruda ſenectus eſſet, corpus validũ, vires integræ, facies non exſucca, & arida, vt ſenibus eſſe ſolet, ſed ſucculenta, & florida. Hoc autem in omnibus his quos recenſui, pietatis præmium fuiſſe quis dubitet? Genus quoddam ſacrificij inſtituerat Abraham, vaccis, arieribus, auibuſque iuxta Domini præceptum mactatis, & quia ſuas haſce victimas, volucres inuolabant, in illis abigendis adeò fatigatus eſt, donec illum
Gen.15.12. labore maceratum ſomnus complexus eſt, *cumq; ſol occumberet*, inquit Scriptura, *ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus, & tenebroſus inuaſit eum, dictumq; eſt ad eum, ſcito prænoſcens, &c.* Et paulò poſt: *Tu autem ibis ad patres tuos in pace ſepultus in ſenectute bona.* Tunc ergo potiſſimũ Abrahamo vitæ longioris facta per ſomnium, aut (vt

vertunt

vertunt Septuaginta,) *Ecſtaſim*, promiſſio eſt, cum ſacrificij laborem ſomnus excepiſſet: vt intelligeremus frequenter pietatem hoc ferre præmium, vt in hac etiam vita, diuturna fœlicitatę perfruatur. Idem verò de cæteris iudicium eſſe debet. Quis enim Iſaac pietatem in Deũ ignorat, cuius ea fuit conſuetudo, vt ad diuina animo pertractanda prodiret in agrum; de eo enim ſcribitur in Geneſi. *Et egreſſus fuerat ad meditandum.* Chaldæus, *ad orandum in agro, inclinata iam die.* Gen. 24. 63. Cui eximia Dauidis in Deum religio, & pietas, vel ex Regum hiſtoria, vel ex libro Pſalmorum perſpecta non eſt? qui verè prædicat de ſe ipſo *ſepties in die ſe Deo laudem dixiſſe*, idque non interdiu tantum, aut matutino tempore (nam etiam hoc tempus ad orandum valdè idoneum, oratione vacare non permittebat) ſed etiam nocte concubia, cum reliqui homines diurno labore fracta membra componunt ad quietem, vigilabat ipſe: *nam media nocte ſurgebat ad confitendum nomini Domini.* Pſal. 118. 164. Pſal. 118. 62 Quàm decantata ſancti Job patientia, & in Deum religio, qui ſacrificijs non ſemel repetitis, filiorum peccata expiare ſatagebat, qui tam multarum, tam grauium ærumnarum tolerantia, quas Deo ſciebat auctore ad explorandam mentis conſtantiam immiſſas, ſui, vel ex ipſo fimeto ſuauiſſimum holocauſti odorem exhalabat? Cui verò nota non ſunt Tobiæ in proximos eleemoſynæ, & in Deum pietas per orandi ſtudium diligenter exculta, cui vni accepta referenda ſunt, quotquot beneficia diuinitus accepit? Nam ſi Angelus filium eius in peregrinatione longinqua, & periculoſa incolumem, & abſque errore duxit, & reduxit, ſi creditam Gabelo pecuniam recepit, ſi vxori diuiti, piæque adiunxit, ſi dæmonium ne ſponſis noceret, compeſcuit, ſi longam ipſe ſenex vitam traduxit, horum bonorum omnium tunc ſemina iaciebat, *Quando orabat cum lacrymis, & ſepeliebat mortuos, & derelinquebat prandium ſuum, & mortuos abſcondebat per diem in domo ſua, & nocte ſepeliebat eos.* Tob. 12. 12. Alterius verò Tobiæ mors, quia ſeni accidit, & bonorum omnium

 diutur-

diuturna vſura perfuncto, quia doloribus illis, & crucia-
tibus caruit, quibus torquentur ij qui nondum ætate
confecti moriuntur, quia plures vt bonorum ſuorum
heredes, ita etiam virtutum, ac pietatis imitatores reli-
Tob.14.17. quit; *nam omnis cognatio eius in bona vita, & in ſancta con-
uerſatione permanſit, ita vt accepti eſſent tam Deo, quam ho-
minibus, & cunctis habitantibus in terra*, luctum filiorum
non elicuit, ſed potius cum gaudio elatus eſt, vt Scriptu-
ra docet, cum ait: *cum gaudio ſepelierunt eum*, quia nimi-
rum dierum plenum ita tempeſtiuè mortuum intellige-
bant, vt ſi diutius viueret, commodatitia hæc, & deſertu-
ra corporis bona, deuexa ſenectus iam non augeret, ſed
corrumperet, ingreſſuſque eſt, vt dicitur in libro Iob, *in*
Iob.5.26. *abundantia ſepulchrum, ſicut infertur aceruus tritici in tem-
pore ſuo.*

Ad prolixã vitam in ſanctis ipſis multum cõtuliſſe pacẽ animi internam, ex bona conſcientia prouenientem.

3. Huius autem longæ feliciſque ſenectutis (vt di-
ximus) auctor eſt Deus, qui ea remouet impedimenta,
quibus vitæ curſus ſolet intercipi, morbos, angores ani-
mi, curarum mordaces ſolicitudines, quibus pectus fo-
ditur, & lancinatur; animi verò & conſcientiæ tranquil-
litatem impertit, quâ qui curis vacuus, ſub Domini la-
tens tutela, perfruitur, dicere poteſt cum ſancto Dauid,
Dominus adiutor meus, in ipſo ſperauit cor meum, & adiu-
Pſal.27.7. *tus ſum, & refloruit caro mea.* Vel (vt vertit D. Hierony-
mus & Chaldæus) *Et gauiſum eſt cor meum, itaq; reflo-
ruit caro mea*, quia, vt docet Sapiens; *animus gaudens æta-
tem floridam facit*, & lætitia mentis redundat in corpus,
illudque vegetum, florens & viuax reddit; contrà verò
qui curarum & ſolicitudinum fluctibus æſtuant, corpus
Gen.42.38. & 44.29. & alibi. attenuatum, & macilentum circumferunt: *nam ſpiritus
triſtis exſiccat oſſa, deducuntur q; cum mœrore ad inferos*, vt
de ijs loquitur Scriptura, qui dolore confecti & curis, ta-
beſcunt ante tempus. Hanc igitur tranquillitatem animi,
quæ iuſtis familiaris eſt, ab impijs autem longiſſimè ab-
eſt, bonam illis conciliare ſenectutem crediderim. Nam
cum impij ſint quaſi mare feruens, vt ait Iſaias, *quod*
Iſa.57.20. *quieſcere non poteſt, cuius fluctus redundant in conculcatio-
nem,*

nem, & in lutum, nec ſit illis pax, contra iuſtitiæ ſectatores in pace nutriuntur, vt Abrahamo promiſſum eſt in Geneſi, cum ei à Domino dictum eſt (vt legunt 70. & ſequuntur Patres Auguſtinus & Ambroſius) *Tu autem ibis ad patres tuos, in pace nutritus, ſepultus in ſenectute bona*. Gen.15.15.

Quæ verba de pace potius, & tranquillitate animi quam externa ab armis quiete accipienda ſunt; nam & bella ſuſcepit aliquando Abraham, vt legimus in Geneſi, & patria caruit, & ſuæ fœlicitatis aduerſarios, & oppugnatores nactus eſt, quorum tamen violentia ſtatum mentis, animique conſtantiam commouere nulla ratione potuit, quo minus ſedatis perturbationibus, æqualitatem quam diuino munere, & virtutis exercitatione fuerat adeptus, retineret. Magnam enim conciliat tranquillitatem, Nihil conſcire ſibi, nullaque admiſſæ culpæ formidine palleſcere, nam *cum fugiat impius, nemine perſequente*, conſcientiæ ſtimulis pectus fodientibus, contrà *iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit*. Cui Sapientis effato conſentit ſanctus Iob, apud quem legimus. *Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit*, vel, vt ex Hebræo verti poteſt: *Omnis impii vita in cura verſatur, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius*. quod LXX vertunt, *Anni verò numerabiles potenti tributi ſunt*, menſura breuiore, & contractiore, tempus vitæ illis admetiente Deo: ſubditur autem huius rei cauſa, cum dicitur. *Sonitus terroris ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur, non credit quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndiq; gladium, cum ſe mouerit ad quærendum panem, nouit quod paratus ſit in manu eius tenebrarũ dies*, propinati veneni ſuſpicionibus perturbatus, *terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum, ſicut regem qui præparatur ad bellum*. Harum autem ſolicitudinũ ac moleſtiarũ cauſam ſtatim ſubdit: *Tetendit .n. aduerſus Deũ manũ ſuã, & contra Omnipotentẽ roboratus eſt, cucurrit aduerſus eũ erecto collo & pingui ceruice armatus eſt*. Quã verò ſit *timida nequitia*, & quomodo *ſemper præſumat ſæua perturb. ta cõſcientia*, elegãtiſſimè deſcribitur in libro Sapientiæ, his verbis. *Siue ſpiritus*

Aug 16. de ciu c 24. Ambr. l. 2. de Abraham c. 9.

Prou. 28. a

Iob. 15. 20.

Sap. 17. 10. Ibid, n. 17.

ritus ſibilans inter ſpiſſos arborum ramos, auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonans de altiſsimis montibus Echo, deficientes faciebat illos præ timore. Magna ſanè animi conſternatio, quā ea etiam formidantur quibus cæteri mirum quantum delectantur. Nam tenues ventorum ſuſurri arborum comis leniter ventilatis, & auium in ſiluis garritus, aut Echo in cauernis vallibuſque reſultans, quos non oblectet? Et tamen iſta fiunt impijs terriculamenta, quibus obſtrepente conſcientia, nihil tutum, aut pacatum eſſe poteſt. Manus ſuas Cain fraterna cæde maculauerat, ideoque tanti ſceleris ſibi conſcius

Gen. 4. 14. dicebat. *Omnis qui inuenerit me, occidet me.* Euidens, inquit D. Ambroſ. *generaliſque ratio, quia omni impio mala adſunt, & adfutura ſunt; quæ adſunt, triſtitiam operantur,*

D. Ambr. l. 2. de Cain & Abel. *quæ futura, formidinem.* Et poſt nonnulla *ſed a quo*, inquit, *timebat occidi, qui ſolos parentes habebat in terris?* Sed nimirum per conſcientiam quieto illi eſſe non licebat; quæ cum peccati ſui faciem ante oculos illi frequenter obijceret, totum pectus grauiſſimo timore percellebat. At verò iuſtorum etiam in præſentiſſimis periculis illę ſunt voces. *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor*

Pſal. 26. 3. *meum. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo?*

Pſal. 26. 1. *Deus noſter refugiū & virtus*, &c. *propterea non timebimus.*

Pſal 46. 1. Ecce Deus, *Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo.*

Iſa. 12. 2. *Non enim contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit, nam qui*

Prou. 12. 20. 21. *pacis ſequuntur conſilia, ſequitur eos gaudium.*

Longitudinem vitæ Dei beneficium eſſe & ſanctos etia viros mortem timuiſſe. 4. Sed hic fortaſſe dicat aliquis *dies, hominis deſiderandos*, non eſſe, quorum vnumquemque ſua malitia comitetur *dies potius antiquos cogitandos, & annos æternos in mente habendos*, cum *cunctis diebus pſalmos cantabimus in domo Domini.* Sanè non inficior, æternarum illarum manſionum, quæ in domo cæleſtis Patris ſunt, pulchritudinem conſideranti, omnia iſta bona aſpectabilia vileſcere,

Iere 17. 16. magnaque ſanctitatis viros aliquando depoſita mortali-

Matt. 6. 34. tatis ſarcina, in meliorem beatorum ſortem optauiſſe

tran-

tranſcribi, cum præſertim huius vitæ malis iactarentur. Pſal. 76. 6.
Ideò S. Dauid, partim manifeſtæ inimicorum violentiæ, partim dubiorum amicorum inconſtantiæ pertæſus, clamabat ad Dominum. *Libera me a perſequentibus me. Educ de cuſtodia animam meam.* Pſal. 141. 6.
Qui igitur tantā adeptus fuerit vitæ ſanctioris perfectionem, noſtræque mortalitatis conditionem, ſe ſupra communem hominum modum extollendo tranſilierit, vitæ huius commoda negligat, & per *paucitatem dierum* præſentis vitæ, qui *breui finientur*, ad æternam illam aſpirare contendat: Iob. 10. 20.
ſed quotus quiſque eſt, qui iuxta D. Pauli ſententiam non gaudeat, *pietatem promiſsionem habere vitæ eius, quæ nunc eſt pariter, & futuræ*? 1. Tim. 4. 8.
imò qui iuxta eiuſdem dictum, *expoliari non timeat*, 2. Cor. 5. 4.
malitque, ſi fieri aliqua ratione poſſit, veſtibus illis gloriæ ſuperueſtiri? Equidem animaduerto ſanctiſſimos etiam viros mortis faciem exhorruiſſe, illamque fuiſſe deprecatos. Nam Ezechias ægritudine inualeſcente cō- Iſa. 38. 10.
tabeſcens, flebiliter lamentatur, *quod in dimidio dierum vadat ad portas inferi*, quod *præciſa eſſet velut à texente vita ſua, dumq; adhuc ordiretur, ſuccideret eum Dominus*, hoc verò timore conturbatum ſe *ſicut pullum hirundinis clamaſſe, & ſicut columbam meditatum fuiſſe*, teſtatur. Quid? nonne ab ipſo Dauid vocem illam expreſſit mortis formido: *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum*? Pſal. 101. 25.
Quid de Abraham, Iacob, Helia dicemus, quos etiam, vt ex ſcripturis diſcimus, mortem timuiſſe comperimus? Eleganter tractat locum hunc S. Chryſoſtomus, cuius verba, quia in exemplis ex Scriptura depromptis explicandis, & amplificandis verſatur, deſcribam. *Patriarcha*, inquit, Serm. de SS. Bernice, & Proſdoce.
Abraham iuſtus Dei amicus, qui patriam reliquerat, qui domum, cognatos, amicos & præſentes res omnes ob Dei mandatum contempſerat, ita timebat, ac reformidabat mortem, vt in Ægyptum ingreſſurus hac vxori ſuæ diceret. Noui quod pulchra ſis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii, te vendicabunt, me autem interficient. Quid igitur? Dic, ſoror illius ſum, vt benè ſit mihi propter te & viuat anima mea. Quid hoc rei eſt, O ſancte, & Patriarcha? Pro nihilo habes vt vxori ſtu- Gen. 12. 11.

prum afferatur, vt thorus lædatur, & coniugium violetur? ita ne tandem mortem reformidas? neque verò tantum pro nihilo habes, ſed etiam cum vxore dolum nectis, ac ſtupri fabulam cum ea ſimulas, omnemq; das operam, vt Rex dum adulteriũ inceptat, latere poſſit. & ablato coniugis nomine, perſonam illi ſororis adaptaſti, &c. Et paulò poſt. *Videamus ergo quam intolerabilem, ac moleſtam rem paſſus ſit*, vt ſcilicet mortẽ effugeret: *nam vxorem cernere conſtupratam, & adulterio pollutam intueri, ſexcentis mortibus eſt intolerabilius. Quid dico adulterio pollutam? ſi vel tenuis de ipſa ſuſpicionis cogitatio mentem occupet, acerba illi vita omnis & minimè vitalis videtur. Eſt enim ignis illi quidam, & indomita flamma Zelotypiæ morbus, cuius tyrannicam, & ineuitabile vim declarans*
Prou 6.34. *quiſpiam dicebat; Plenus enim Zelo animus viri eius, non commutabit vlla redemptione odium, neque parcet in die iudicii, neque diſſoluetur multis donis.* & alibi. *Durus vt infernus eſt*
Cant.8.6. *Zelus. Sicut enim non poteſt infernus,* inquit, *pecuniis flecti, ſic neque is, qui zelotypia laborat, leniri atque placari. Multi vtique ſæpe vita ſua libenter redemiſſent vt adulterum inuenirent ſanguinem ipſum viri eius qui vxorem conſtuprarat, perlubenter deguſtaſſent, & quæuis aut agere, aut pati eius rei cauſa contenti fuiſſent. Sed nunc nihilominus intolerãdum morbũ, hunc violentum, & implacabilem, iuſtus, patientiſſimè tolerauit, & ſtuprum vxoris, præ nimio mortis, & interitus timore contempſit.* Poſt hæc S. Chryſoſt. ingenioſè & ſolidè Abrahamum in hoc facto ab omni peccati ſuſpicione liberat, quę qui volet, apud ipſum legat. Tranſit deinde ad Iacobi exemplum, de quo ita ſcribit; *Reſtat vt ad eius nepotem Iacob orationem traducamus, vt illum quoque necem metuentem, & trementem, videas, hominem, qui a prima iam ætate Philoſophiam Apoſtolicam præſetulerat. Paulus enim diſci-*
1.Tim.6 8. *pulis in hæc verba præcipiebat. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus, hoc & ipſe poſtulabat à Deo, di-*
Gen.28.20. *cens. Si dederit mihi Dominus panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, ſufficit nobis. Sed & iſte tamen, qui nihil præter neceſſaria quærebat, qui domum neglexerat, qui benedictiones acceperat, qui matri paruerat, qui Deo amicus erat,*

rat, qui ſapientia naturæ vim attulerat, poſterior quippe natura cum eſſet, benedictionibus prior euaſit, qui tam multa potuerat, qui tantam philoſophiam, tantamq́; pietatem præ ſe tulerat, poſt ſexcenta certamina, poſt ſexcentos agones, poſt ſexcentas luctas & plurimas illas coronas, cum in patriam reuerteretur, & occurſurus fratri eſſet, quaſi belluam conſpecturus, eiuſq́; memoriam iniuriarum pertimeſcens, ſupplex Deo fit, & orat. Gen. 32. 11. *Erue me de manu fratris mei Eſau, quia valdè eum timeo ego, ne fortè veniens percutiat me, & matrem ſuper filios. Vides vt hic quoque mortem pertimeſcat? vt tremat, Deumque illius cauſa precetur? Viſne oſtendam & alterum virum magnum hoc eodem modo rurſus affectum: Pone ibi ante oculos Eliam, animam ad cœlum pertingentem, ac diuinam; ille enim qui cœlum clauſit, rurſuſque reſerauit, qui deſuper ignem deiecit, qui mirabile illud ſacrificium obtulit, qui pro Deo zelo exarſit, ille qui in corpore humano angelico vitam exhibuit, qui præter ouinam pellem nihil habuit, qui rebus omnibus humanis ſuperior euaſit adeò mortem metuit ac reformidat, vt poſt illa cuncta, poſt cœlum & ſacrificium, poſt deſertum, & philoſophiam, tantamq́; fiduciam, vilem mulierculam pertimeſcat, & idcirco fugiat; Nam quia dixerat Iezabel. Hæc faciant mihi Dii,* 3. Reg. 19. 2. *& hæc addant, niſi cras animam tuam ponam, ſicut animam vnius ex illis, qui mortui ſunt: timuit Elias,* inquit, *& fugit itinere dierum quadraginta. Vides vt mors ſit terribilis;* Hactenus D. Chryſoſt. *Quis igitur eſt homo, qui vult vitam, &* Pſal. 33. 13. Ibid. n. 14. *diligit dies videre bonos? Prohibeat,* qui hoc habet in optatis, *linguam a dolo,* nec manus ſuas extendat ad iniuſtitiam, præſertim verò Nūmen diuinum ſanctè & religioſè colat; ſic enim fieri poterit vt diuturna, & felix vita contingat, nec tamen ab illa excidat hereditate, quam, Deo iuuante, expectamus in patria.

(:)

De Principis Iuſtitia: ac primò de ea, quæ eſt in commutationibus.

CAPVT IX.

Exemplis Scripturæ commendatur Principi iuſtitia commutatiua.

1. IVſtitiam Philoſophi in duas præcipuas diducunt formas; Commutatiuam,& Diſtributiuam. Hæc in munerum,bonorum præmiorumque diſtributionibus, & inter Rempub. aut ipſius Principes, & capita, & priuatos verſatur: illa ſemper verſatur inter priuatos, aut certè eos, qui priuatorum more ſe habent, etiamſi Principes alioqui ſint, æqualitatemque conſtituit inter ipſas res , nullo habito reſpectu conditionis perſonarum; cum Diſtributiua in eo potiſſimùm laboret,vt æqualitatem conſtituat perſonarum pro meritis, ac conditione ſpectata. Nunc ergo de Commutatiua breuiter dicendum. Accidit enim nonnunquam vt Principes emant, vendant, aut cum ſubditis ſuis alia ratione cõtractus ineant, in quibus ne aliquis potentiæ abuſus interueniat, Principi curandum eſt, vt priuatis,quibuſcũ agit, ita ius ſuum tribuat, & cum æquitas poſtulauerit,proſequi permittat, ac ſi ipſe non princeps eſſet, ſed priuatus: vt iuſtitiæ huius, de qua nunc agimus,rationem poſtulare dictum eſt. Hanc ergò iuſtitiam vt cum ciuibus ſeruarent, ſolicitos olim fuiſſe Iudæos magiſtratus inuenio apud Iſaiam:nam cum murorum munitionem vrgerent,vt hoſtium impetum ſuſtinere poſſent, ſi fortè ingruerent,domos priuatorum quas diruerant, aut quarum aream occupauerant,diligenter numerarunt, vt illorum ratio haberi poſſit qui damni aliquid demolitione illa paſſi eſſent , caueretúrque ne Reipublicæ cauſa detrimentum aliquod priuatorum fortunis irrogaretur. hoc n. ſignificat id quod legimus apud Prophetam , *Domos Ieruſalem numeraſtis, & deſtruxiſtis domos ad muniendum murũ:* quod

Iſa.22.10.

factum

factum proculdubio laude dignum eſt, cum à iuſtitia, quæ vnicuique ius ſuum reddit, proficiſcatur. Nec eos Propheta propterea reprehendit eo loco,ſed tantum eo nomine in eos inuehitur,quod ſpem omnem in humanis conſilijs,auxilijſque collocaſſent;ad Deum verò oculos non *leuaſſent, vnde auxilium illis venire poterat.* Quod ex Pſal.120.1. ipſo Jſaiæ contextu apertè conſtat; nam cum dixiſſet in extruendis muris, foſſiſque ducendis eos fuiſſe occupatos,addit, *& non ſuſpexiſtis ad eum qui fecerat eam,*(Jeruſalem ſcilicet) *& operatorem eius de longè non vidiſtis.* Maior etiam Dauidis exactiorque iuſtitia,qui aream ad excitandum altare coëmpturus ab Areuna Iebuſæo, vltrò ipſe ad Areunam acceſſit, aream oblato pretio poſtulauit, nec pecuniam repudianti acquieuit, ſed *illi dedit Dauid* 1.Par.21.25. *pro loco ſiclos auri iuſtiſtimi ponderis ſexcentos*, & cur ita fieri deberet,addidit rationem; *Neque enim tibi*,inquit, Prou.3.9 *auferre debeo, & ſic offerre Domino holocauſta gratuita.* Nam cum iuxta Sapientis dictum, *honorare Deum* vnuſquiſque debeat *de ſua ſubſtantia*, id præſertim Dauidi faciendum eo tempore videbatur; nam cum ſacrificium illud pro expiando Dauidis peccato inſtitueretur non ab Areuna, quæ ad ſacrificium neceſſaria erant ſuppeditari,ſed ab ipſo Dauid ex bonis ſuis proferri par erat. Et quamuis liberali animo,vt credibile eſt,dixiſſet Areuna. *Tolle, & faciat Dominus meus Rex quodcunque ei placet.* 1.Par.21.23. *Omnia libens præbebo*: donum tamen admittendum non exiſtimauit. Cum enim *beatius ſit magis dare, quàm accipere*, iuxta verbum Domini, honeſtius dant Principes Act.20.35. priuatæ fortunę hominibus,quàm ab illis quidquam accipiunt.Eſt autem vox iſta Dauidis, Areunæ donum reijcientis illi perſimilis, qua vſum aliquando Abrahamum legimus in libro Geneſis:*Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum,poſſeſſorem cœli,& terræ, quod à filo* Gen.14.22 *ſubtegminis,vſque ad corrigiam caligæ,non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt,ne dicas.Ego ditaui Abraham.* Id verò in ijs præſertim locum habet, quæ tunc demum abſque pretio offerũtur,cum ea Princeps,vt ſibi venderētur, poſtu-

lauit. Maior enim ſuſpicio ſubeſſe poteſt, ne officioſius iſta dicantur quã verius, ſi præſertim alia accedant adiũcta, ex quibus conſtet Principem rei illius potiundæ cupiditate flagrare, vt ſi non per internuntiũ, ſed per ſe ipsũ vltrò Dominum adiens poſtulauerit, vt Dauid, iſtis enim externis ſignificationibus magis commouentur priuati, turpeque putant Principum ſuorum voluntati etiam cũ aliqua rerum ſuarum iactura, non obſecundare. Quando verò Abrahami incidit mentio, egregium illius factum huc ſpectans commemoremus, cum ſcilicet agrum, & duplicem ſpeluncam, ad vxorem ſuam Saram ſepeliendam ab Ephron Hetbæo mercatus eſt. Quanquam enim cum ſubditis non agebat Abraham, quippe
Gen. 23. 4. *aduena, & peregrinus apud eos*, tanta tamen erat apud barbaros illos viri reuerentia, virtutis, & verò etiam potentiæ opinione excitata, vt magni cuiuſdam Principis loco apud eos eſſet. Ipſo enim ſepulchri ius poſtulante, reſponſum hoc ab Hethæis tulit. *Audi nos Domine, Princeps Dei es apud nos, in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum, nulluſq; te prohibere poterit, quin in monumento eius ſepelias mortuum tuum.* Nec populi tantum placitum, ſed ipſius Ephronis ſpeluncæ Domini, hæc fuit in Abrahamum voluntas, vt ſcilicet nulla erogata pecunia, ſibi agrum quem poſtulauerat, haberet, & in duplici ſpelunca, quæ in eo ſita erat, extinctæ vxoris cadauer inferret. Nam cum pretij mentio ab Abrahamo fuiſſet illata, ita
Ibid. n. 11. locutus eſt Ephron: *Nequaquam ita fiat, Domine mi, ſed tu magis auſculta quod loquor. Agrum trado tibi, & ſpeluncam quæ in eo eſt præſentibus filiis populi mei, ſepeli mortuum tuum.* Sed Abraham donum admittere nulla ratione ſuſtinuit, *ſed adorauit coram populo terræ*, eis ſcilicet gratias agens, quod tam liberalem, ac beneficam aduerſus hominem peregrinum gererent voluntatem, *& locutus eſt ad Ephron circumſtante plebe: Quæſo vt audias me. Dabo pecuniam pro agro, ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo.* Quam Abrahami conſtantiam cum vidiſſet Ephron, diu-

diutius repugnandum non exiſtimauit,ſed agro ſuo pretium dixit ſiclos quadringentos: *Reſpondit q; Ephron*, inquit Scriptura, *Domine mi, audi me. Terra quam poſtulas quadringentis ſiclis argenti valet, iſtud eſt pretium inter me & te. Sed quantum eſt hoc? ſepeli mortuum tuum.* Quaſi diceret, eo me adigis, vt pretium agri poſtulem , quod ſanè feci, quando ita voluiſti: ſed quia tam modicæ pecuniæ facilis eſt iactura, agenti præſertim cum tanto viro, rogo te vt ne pecuniam numeres, ſed quod iam non ſemel, ego populuſque animo libenti obtulimus, ſpelunca tanquam tua vtaris, de eius enim iure libenter decedo. Sed nihilominus Abraham pretium perſoluit, *appendit enim pecuniam, quam Ephron poſtulauerat, audientibus filiis Heth, quadringentos ſiclos argenti probata moneta publica*, vel vt habet Græcus contextus LXX. Interpretum, ἀργυρίϰ δοκίμϰ ἐμπόροις *argenti probati a mercatoribus*. Jtalicè diceremus, *Moneta corrente fra mercanti.* quæ probatiſſima eſſe debet, vt multis in regionibus, in quibus ipſi negotiantur, facilè poſſit expendi. Jdemq; vxor Hebræa עובר *Hober*, tranſeuntis ſignificat: quod enim probatiſſimum eſt , adeò vt à nullo reiici poſſit tanquam adulterinum, id ab Hebræis dicitur עובר *tranſiens.* Jtalicè diceremus *Corrente.* Sic enim habemus in Canticis, *digiti mei pleni myrrha probatiſſima.* τι *Probatiſſima,* in Hebræo eſt עובר non adulterina, ſed maximè vendibili, ac propterea à venditore ad emptorem facilè tranſeunte. Nec minus Ioſephi in Ægyptiorum ſubleuandis neceſſitatibus apparuit ſtudium Commutatiuæ iuſtitiæ. Nam primum iuſtum à populis pretium accipiens, frumentum quantum opus habebant ſuppeditauit; deinde cum annonæ charitate nihilominus premerentur: *Venit cuncta Ægyptus ad Ioſeph, dicens. Da nobis panes, quare morimur corã te, deficiẽte pecunia? Quibus ille reſpõdit: Adducite pecora veſtra, & dabo vobis pro eis cibos, ſi pretiũ nõ habetis. Quæ cũ adduxiſſẽt, dedit eis alimẽta pro equis, & ouibus, & bobus, & aſinis, ſuſtẽtauitq; eos illo anno pro cõmutatione pecorũ. Venerũt quoq; anno ſecũdo, & dixerũt ei. Nõ celabimꝰ*

Ibid. n. 14.

Cant. 14. 13.

Gene. 14. 4

Dom-

Dominum noſtrum, quod deficiente pecunia, pecora ſimul defecerunt, nec clam te eſt quod abſque corporibus, & terra, nihil habemus: cur ergo moriemur te vidente? Et nos & terra noſtra tui erimus, eme nos in ſeruitutem regiam, & præbe ſemina, ne pereunte cultore redigatur terra in ſolitudinem. Emit igitur Ioſeph omnem terram Ægypti, vendentibus ſingulis poſſeſsiones ſuas præ magnitudine famis, ſubiecitq́ eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouiſsimis terminis Ægypti, vſque ad extremos fines eius. Cum itaque illos haberet in poteſtate, iuſtoque emptionis titulo agros Ægypti vniuerſos Regis feciſſet, atque propterea cum Ægyptijs imponere poſſet tributorum pendendorum conditionem, quam maluiſſet, inſtar paſtoris greges ſuos amantis, tondere ſatis habuit, deglubere non ſuſtinuit, eoſque ad hunc modum allocutus eſt: *En vt cernitis, & vos, & terram veſtram Pharao poſsidet, accipite ſemina, & ſerite agros vt fruges habere poſsitis. Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in ſementem & in cibum familiis, & liberis veſtris. Qui reſponderunt: Salus noſtra in manu tua eſt, reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſeruiemus Regi. Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Ægypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* In hoc autem Ioſephi facto æquitatis, & liberalitatis pleniſſimũ conſilium ſubit admirari, qui non tam quintam ab Ægyptijs partem frugum exegit, quã illis quatuor reliquas remiſit, quarum Rex ex inito contractu dominus erat, idque ipſis maximè volentibus, & probantibus; quod ex eo patet, quod nõ mœrentes, & inuiti, ſed hilares, alacreſque conditionem oblatam admiſerunt, diuturnoque ſeruauerunt tempore, non tanquam onus graue conantes excutere, ſed vt vectigal iuſte, & ad rationis præſcriptum conſentaneè imperatum, perſoluentes. Ipſe verò iuxta Sapientis præceptum, dicentis: *Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam ſuam, ſeruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua, nõ defraudes illum libertate, neq́ inopem derelinquas illum:* ita ſubditorum

Ibid. n. 23.

Eccl. 7. 22

torum

torum inopiam ſubleuauit, vt ſimul Regis negotium vtiliter gereret, iuſtitiamque, vt bonum Principem erga ſuos decet, liberalitate temperaret.

2. Putet ergo Princeps hanc ex præcipuis ſuis laudibus vnam eſſe, ſi cum poteſtate omnibus ſit ſuperior, voluntate tamen ſua in contractibus, & alijs huiuſmodi ad Commutatiuam iuſtitiam ſpectantibus, priuatis quibuſcumque infimæ etiam conditionis hominibus parẽ ſe faciat, adeò vt nemo inueniri poſſit adeò tenuis fortunæ, qui cum ipſo Rege contrahens, ius ſuum tueri non poſſit, non ſecus ac ſi cum aliquo priuato agendum eſſet. Hoc ſe cumulatiſſimè præſtitiſſe commemorat S. Iob, cum ait quodam loco: *Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo, & ancillæ mea, cum diſceptarent aduerſum me.* Cuius loci ſententia hæc eſt: Quamuis ſeruus abiectiſſimæ ſit contidionis, atque ideò cum Rege comparatus, contemnendus, permenduſque videatur; humanæ tamen naturæ, conditioniſque, cuius particeps eſt æqualitè ſpectata, diuinique iudicij, cui magnus ac paruus, diues ac pauper, Princeps, ac ſeruus ſiſtendi ſunt, ſeueritate penſatâ, diſco ſuperbè non ſapere, ſed me ad æqualia cum ſubditis iudicia demittere, eorumque ius ſartum rectumque in omnibus conſeruare. Hanc enim S. Iob rationem affert, cur cum ſeruis ſuis ita agendum exiſtimaret. *Quid enim*, inquit, *faciam, cum ſurrexerit ad iudicandum Dominus, & cũ quæſierit, quid reſpondebo illi?* Cuius iudicij ſeueritatem ſi crebrò, & ſeriò cogitent Principes, intelligantque ſibi ab eo *qui Rex Regum eſt, & Dominus Dominantium*, factorum omnium repoſcendam eſſe rationem, facilè in officio continebuntur, nec per alienam iniuriam rem ſuam priuatam ampliorem facere audebunt. Propterea frequenter in ſacris Scripturis hæc vrgetur ratio, quæ ad frænandam potentiorum cupiditatem momenti plurimum habere poteſt. *Audite Reges terræ, & intelligite* (dicitur in libro Sapientiæ) *diſcite iudices finium terræ, quoniam data eſt a Domino poteſtas vobis, qui interrogabit opera veſtra.* Et Eſaias: *Væ*, inquit, *qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniu-*

Rationes duæ explicãtur, quibus ſe ſermone ... ob ... d iuſtitia in commutationibus ſeruandam.

Iob 31. 13.

Ibid. n. 14.

Apoc. 15, 16

Sap. 6. 2.

Iſai. 10. 1.

iniuſtitiam ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei, vt eſſent viduæ prada eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis
Coloſſ. 4. 1. *auxilium?* Et D. Paulus ad Coloſſenſes ſcribens, *Domini,*
Epheſ. 6. 9. inquit *quod iuſtum eſt, & æquum, præſtate, ſcientes quod & vos Dominum habetis in cælo.* Et ad Epheſios. *Et vos Domini,* inquit, *eadem facite illis, remittentes minas, ſcientes quia illorum & veſter Dominus eſt in cælis & perſonarum acceptio non eſt apud Deum.* Aliam deinde rationem ſubdit S. Iob, cur ita humaniter ſe gereret cum ſeruis ſuis, ex eo
Iob 31. 15. petitam, quod eandem cum ijs naturam nactus eſſet: *Nunquid,* inquit, *non in vtero fecit me qui & illum operatus eſt, & formauit me in vulua vnus?* Optime enim illud intellige-
Sap 7. 1. bat, quod poſtea ſenſit, & docuit Sapiens cum ait. *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore, coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente. Et ego natus accepi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans in inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis; nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus eſt omnibus ad vitam, & ſimilis exitus,* vt fruſtra ſint qui in tumorem propter regnum elati, putant ſe tranſcendere mortalitatem, ſibique quæ habent tribuentes, ita ſe ge-
Pſal. 9. 21. runt, quaſi à Deo omnium bonorum largitore profecta non eſſent, ſed *Dominus conſtituit ſuper eos legiſlatorem, vt ſciant, quia homines ſunt,* & quidem miſeriis & laboribus obnoxij, vt cæterorum hominum vulgus, id enim ſignificat vox Hebraica אנוש *Enoſch.* Magna profectò laus Regis Tyri apud Ezechielem habetur, cum illũ cõpellat
Ezec. 28. 13. his verbis. *Tu ſignaculum ſimilitudinis, & plenus ſapientia, & perfectus decore in delicijs paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis pretioſus operimetũ tuũ, ſardius, topazius, & iaſpis chryſolithus, & onyx, & berillus, ſapphirus, & carbũculus, & ſmaragdus, aurum*

aurum opus decoris tui. Sed ſtatim ſubditur: *Et foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt,* quod Chaldæus in hanc ſententiam interpretatur. Adeò elatus fuiſti, vt conditionis tuæ oblitus, non conſideraueris te hominem eſſe, tibique quo die natus es, tanquam homini mortali formina oris, & narium ad ſpirandum data eſſe. Vt hinc Tyri Rex diſcere poſſet, quod ſuo malo edoctus tandem intellexit Nabuchodonoſor, quia ſcilicet, *poteſtas Domini poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generationem, & omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt; iuxta voluntatem enim ſuam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non eſt qui reſiſtat manui eius, & dicat ei; Quare feciſti?* Hanc autem æquitatem didiciſſe videtur S. Iob ab omnium virtutum perfectiſſimo exemplari Deo, qui vt quodam loco docet idem Propheta, adeò deteſtatur iniquitatem in iudicijs, vt ſi fieri poſſet aliqua ratione, vt pro iniuſtitia ſtaret ipſe Deus, ignorans v.g. ſe iuſtam oppugnare cauſam, contra ſe mallet, quàm pro ſe à iudice pronuntiari, adeoque offenderetur ſi iudex Dei perſonam reueritus, illi cauſam adiudicare niteretur, vt ſcelus hoc grauiſſimis pœnis vindicandum cenſeret. *Nunquid,* inquit Iob, *faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? ſtatim vt ſe cõmouerit, turbabit vos & terror eius irruet ſuper vos. Memoria veſtra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices veſtræ.* Æquo igitur animo ferre debent Principes, ſi priuatus aliquis contra regium fiſcum v.g. aliquid euicerit, hoc enim maximum decus Principis eſt, cum ius ſuum hoc pacto obtinere priuati non poſſint, niſi ſub optimo Principe.

Dan 4.31.

Iob.13 8.

Ibid. n. 11.

3 Vidimus in allatis exemplis quæ imitari Principes velint iuſtitiæ documenta, nunc quando vitij contentione, & oppoſitu, virtutis ſplendor clarius eluceſcit, vnum dumtaxat Achabi Regis tyrannicum factum afferamus in medium, ex quo facilè intelligere poterimus, quo tandem euadat, ardens alienæ rei cupiditas, potentia armata, & quam non pertimeſcat diuina omnia, humana-

Proponitur exẽp ũ Achabi qui vinea ſpo iauit Naboth.

que

que iura peruertere. Rei geſtæ narrationem habemus in 3. Reg. 21. 2 hiſtoria Regum libro tertio. *Poſt verba autem hæc*, inquit, *tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ qui erat in Iezrahel iuxta palatium Achab Regis Samariæ. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth dicens. Da mihi vineam tuam; vt faciam mihi hortum olerum, quia vicina eſt, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem, aut ſi commodius tibi putas, argenti pretium quanto digna eſt. Cui reſpondit Naboth. Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hereditatem Patrum meorum tibi. Venit ergo Achab in domum ſuam indignans, & frendens ſuper verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens, non dabo tibi hereditatem patrum meorum, & proiiciens ſe in lectulum ſuum, auertit faciem ſuam ad parietem, & non comedit panem. Ingreſſa eſt autem ad eum Iezabel vxor ſua, dixitque ei. Quid eſt hoc; vnde anima tua contriſtata eſt, & quare non comedis panem?* Quæ cum à Rege mœroris cauſam tandem elicuiſſet, ſimplicitatem illius amarè irridens, ait: *Grandis authoritatis es, & benè regis Regnum Iſraël: ſurge, & comede panem, & æquo animo eſto: ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ. Scripſit itaque literas ex nomine Achab, & ſignauit eas annulo eius. & miſit ad maiores natu, & optimates qui erant in Ciuitate eius, & habitabant cum Naboth. Litterarum autem hæc erat ſententia. Prædicate ieiunium, & ſedere facite Naboth inter primos populi, & ſubmittite duos viros filios Belial contra eum, & falſum teſtimonium dicant: Benedixit Deum, & Regem, & educite eum, & lapidate, ſicque moriatur.* Ita autem factum eſt, ſicut Regina præceperat. *Miſeruntque ad Iezabel, dicentes, lapidatus eſt Naboth, & mortuus eſt. Quod cum audiſſet Achab ſurrexit, & deſcendebat in vineam Naboth, vt poſſideret eam.* Sed obuium habuit Eliam Thesbiten Prophetam, qui Domini iuſſu, quæ illum pœnæ pro tanto ſcelere manerent, denuntiaret, fore nimirum vt quo loco linxerant canes ſanguinem Naboth, Achabi etiam ſanguinem lamberent, nullúſque de illius domo ſuperſtes eſſet, germina omnia tam atrociter iniuſti Principis extirpante Domino. Iezabeli

zabeli verò, quem vitæ exitum eſſet habitura, prænuntiauit, dicens. *Canes comedent Iezabel in agro Iezabel:* quæ omnia vt à Propheta ſunt Regi prædicta, ita prorſus euenerunt; nam Achab ſagitta ad mortem ſauciato, & mox extincto, cadauer perlatum eſt in Samariam, cumque regium currum ſanguine imbutum lauiſſent in piſcina Samariæ, *linxerunt canes ſanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.* 3 Re. 22. 38 Ioram verò Achabi filium, regnique poſt Ochoziam, qui duobus tantum annis regnum tenuerat, ſucceſſorem, Iehu ſagitta *percuſſit inter ſcapulas, & egreſſa eſt ſagitta per cor eius, ſtatimque corruit in curru ſuo. Dixitque Iehu ad Badacer ducem: Tolle, proiice eum in agro Naboth Iezrahelitæ. Memini enim quando ego, & tu ſedentes in curru ſequebamur Achab patrem huius, quòd Dominus onus hoc leuauerit ſuper eum, dicens. Si non pro ſanguine Naboth, & pro ſanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro iſto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & proiice eum in agrum, iuxta verbum Domini.* 4. Re. 9. 24. Vltima reſtabat Iezabel, quæ technas illas, exitiumque in innocētē Naboth fuerat architectata, cuius mortem ita narrat Regum hiſtoria. *Porrò Iezabel introitu eius audito* (Iehu ſcilicet, qui Ioram interfecto regnum inuadebat) *depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum, & reſpexit per feneſtram, ingredientem Iehu per portā, & ait. Numquid pax poteſt eſſe Zambri, qui interfecit Dominum ſuum? Leuauitque Iehu faciem ſuam ad feneſtram, & ait, quæ eſt iſta? & inclinauerunt ſe ad eum duo, vel tres Eunuchi. At ille dixit eis. Præcipitate eam deorſum, & præcipitauerunt eam, aſperſuſque eſt ſanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam. Cumque introgreſſus eſſet vt comederet, biberetque, ait. Ite, & videte maledictam illam, & ſepelite eam, quia filia Regis eſt. Cumque iſſent vt ſepelirent eam, non inuenerunt niſi caluariam, & pedes, & ſummas manus, reuerſique nuntiarunt ei, & ait Iehu. Sermo Domini eſt, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Eliam Thesbiten, dicens. In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, & erunt carnes Iezabel ſicut ſtercus ante faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt* Ibid. n. 30.

prum afferatur, vt thorus lædatur, & coniugium violetur? ita ne tandem mortem reformidas? neque verò tantum pro nihilo habes, ſed etiam cum vxore dolum nectis, ac ſtupri fabulam cum ea ſimulas, omnemq; das operam, vt Rex dum adulteriũ inceptat, latere poſſit, & ablato coniugis nomine, perſonam illi ſororis adaptaſti, &c. Et paulò poſt. *Videamus ergo quam intolerabilem, ac moleſtam rem paſſus ſit*, vt ſcilicet mortẽ effugeret: *nam vxorem cernere conſtupratam, & adulterio pollutam intueri, ſexcentis mortibus eſt intolerabilius. Quid dico adulterio pollutam? ſi vel tenuis de ipſa ſuſpicionis cogitatio mentem occupet, acerba illi vita omnis & minimè vitalis videtur. Eſt enim ignis illi quidam, & indomita flamma Zelotypiæ morbus, cuius tyrannicam, & incuitabile vim declarans*
Prou 6.34. *quiſpiam dicebat; Plenus enim Zelo animus viri eius, non commutabit vlla redemptione odium, neque parcet in die iudicii, neque diſſoluetur multis donis.* & alibi. *Durus vt infernus eſt*
Cant.8.6. *Zelus. Sicut enim non poteſt infernus*, inquit, *pecuniis flecti, ſic neque is, qui zelotypia laborat, leniri atque placari. Multi vtique ſæpe vita ſua libenter redemiſſent vt adulterum inuenirent ſanguinem ipſum viri eius qui vxorem conſtuprarat, perlubenter deguſtaſſent, & quæuis aut agere, aut pati eius rei cauſa contenti fuiſſent. Sed nunc nihilominus intolerãdum morbũ, hunc violentum, & implacabilem, iuſtus patientiſſimè tolerauit, & ſtuprum vxoris, præ nimio mortis, & interitus timore contempſit.* Poſt hæc S. Chryſoſt. ingenioſè & ſolidè Abrahamum in hoc facto ab omni peccati ſuſpicione liberat, quę qui volet, apud ipſum legat. Tranſit deinde ad Iacobi exemplum, de quo ita ſcribit; *Reſtat vt ad eius nepotem Iacob orationem traducamus, vt illum quoque necem metuentem, & trementem, videas, hominem, qui a prima iam ætate Philoſophiam Apoſtolicam præſetulerat. Paulus enim diſci-*
1.Tim.6 8. *pulis in hæc verba præcipiebat. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus, hoc & ipſe poſtulabat à Deo, di-*
Gen.28.20. *cens. Si dederit mihi Dominus panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, ſufficit nobis. Sed & iſte tamen, qui nihil præter neceſſaria quærebat, qui domum neglexerat, qui benedictiones acceperat, qui matri paruerat, qui Deo amicus erat,*

rat, qui ſapientia naturæ vim attulerat, poſterior quippe natura cum eſſet, benedictionibus prior euaſit, qui tam multa potuerat, qui tantam philoſophiam, tantamq́; pietatem præ ſe tulerat, poſt ſexcenta certamina, poſt ſexcentos agones, poſt ſexcentas luctas & plurimas illas coronas, cum in patriam reuerteretur, & occurſurus fratri eſſet, quaſi belluam conſpecturus, eiuſq́; memoriam iniuriarum pertimeſcens, ſupplex Deo fit, & orat. Gen. 32. 11 *Erue me de manu fratris mei Eſau, quia valdè eum timeo ego, ne fortè veniens percutiat me, & matrem ſuper filios. Vides vt hic quoque mortem pertimeſcat? vt tremat, Deumque illius cauſa precetur? Viſne oſtendam & alterum virum magnum hoc eodem modo rurſus affectum: Pone ibi ante oculos Eliam, animam ad cœlum pertingentem, ac diuinam; ille enim qui cœlum clauſit, rurſuſque reſerauit, qui deſuper ignem deiecit, qui mirabile illud ſacrificium obtulit, qui pro Deo zelo exarſit, ille qui in corpore humano angelico vitam exhibuit, qui præter ouinam pellem nihil habuit, qui rebus omnibus humanis ſuperior euaſit adeò mortem metuit ac reformidat, vt poſt illa cuncta, poſt cœlum & ſacrificium, poſt deſertum, & philoſophiam, tantamq́; fiduciam, vilem mulierculam pertimeſcat, & idcirco fugiat: Nam quia dixerat Iezabel. Hæc faciant mihi Dii,* 3. Reg. 19. 2 *& hæc addant, niſi cras animam tuam ponam, ſicut animam vnius ex illis, qui mortui ſunt: timuit Elias,* inquit, *& fugit itinere dierum quadraginta. Vides vt mors ſit terribilis:* Hactenus D. Chryſoſt. *Quis igitur eſt homo, qui vult vitam, &* Pſal. 33. 13. Ibid. n. 14. *diligit dies videre bonos? Prohibeat,* qui hoc habet in optatis, *linguam à dolo,* nec manus ſuas extendat ad iniuſtitiam, præſertim verò Numen diuinum ſanctè & religioſè colat; ſic enim fieri poterit vt diuturna, & felix vita contingat, nec tamen ab illa excidat hereditate, quam, Deo iuuante, expectamus in patria.

(:)

De Principiis Iuſtitiæ: ac primò de ea, quæ eſt in commutationibus.

CAPVT IX.

Exemplis Scripturæ commendatur Principi iuſtitia commutatiua.

1. IVſtitiam Philoſophi in duas præcipuas diducunt formas; Commutatiuam, & Diſtributiuam. Hæc in munerum, bonorum præmiorumque diſtributionibus, & inter Rempub. aut ipſius Principes, & capita, & priuatos verſatur: illa ſemper verſatur inter priuatos, aut certè eos, qui priuatorum more ſe habent, etiamſi Principes alioqui ſint, æqualitatemque conſtituit inter ipſas res, nullo habito reſpectu conditionis perſonarum; cum Diſtributiua in eo potiſſimùm laboret, vt æqualitatem conſtituat perſonarum pro meritis, ac conditione ſpectata. Nunc ergo de Commutatiua breuiter dicendum. Accidit enim nonnunquam vt Principes emant, vendant, aut cum ſubditis ſuis alia ratione cõtractus ineant, in quibus ne aliquis potentiæ abuſus interueniat, Principi curandum eſt, vt priuatis, quibuſcũ agit, ita ius ſuum tribuat, & cum æquitas poſtulauerit, proſequi permittat, ac ſi ipſe non princeps eſſet, ſed priuatus: vt iuſtitiæ huius, de qua nunc agimus, rationem poſtulare dictum eſt. Hanc ergò iuſtitiam vt cum ciuibus ſeruarent, ſolicitos olim fuiſſe Iudæos magiſtratus inuenio apud Iſaiam: nam cum murorum munitionem vrgerent, vt hoſtium impetum ſuſtinere poſſent, ſi fortè ingruerent, domos priuatorum quas diruerant, aut quarum aream occupauerant, diligenter numerarunt, vt illorum ratio haberi poſſit qui damni aliquid demolitione illa paſſi eſſent, caueretúrque ne Reipublicæ cauſa detrimentum aliquod priuatorum fortunis irrogaretur. hoc n. ſignificat id quod legimus apud Prophetam, *Domos Ieruſalem numeraſtis, & deſtruxiſtis domos ad muniendum murũ:* quod

Iſa. 22. 10.

factum

factum proculdubio laude dignum eſt , cum à iuſtitia, quæ vnicuique ius ſuum reddit, proficiſcatur. Nec eos Propheta propterea reprehendit eo loco,ſed tantum eo nomine in eos inuehitur,quod ſpem omnem in humanis conſilijs,auxilijſque collocaſſent;ad Deum verò oculos non *leuaſſent, vnde auxilium illis venire poterat.* Quod ex Pſal.120.1.
ipſo Iſaiæ contextu apertè conſtat; nam cum dixiſſet in extruendis muris, foſſiſque ducendis eos fuiſſe occupatos,addit,*& non ſuſpexiſtis ad eum qui fecerat eam,*(Ieruſalem ſcilicet)*& operatorem eius de longè non vidiſtis.* Maior etiam Dauidis exactior que iuſtitia,qui aream ad excitandum altare coëmpturus ab Areuna Iebuſæo , vltrò ipſe ad Areunam acceſſit , aream oblato pretio poſtulauit, nec pecuniam repudianti acquieuit , ſed *illi dedit Dauid* 1.Par.21.25.
pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos, & cur ita fi- Prou.3.9
eri deberet,addidit rationem ; *Neque enim tibi*,inquit, *auferre debeo , & ſic offerre Domino holocauſta gratuita.* Nam cum iuxta Sapientis dictum , *honorare Deum* vnuſquiſque debeat *de ſua ſubſtantia*, id præſertim Dauidi faciendum eo tempore videbatur ; nam cum ſacrificium illud pro expiando Dauidis peccato inſtitueretur non ab Areuna, quæ ad ſacrificium neceſſaria erant ſuppeditari,ſed ab ipſo Dauid ex bonis ſuis proferri par erat. Et quamuis liberali animo,vt credibile eſt,dixiſſet Areuna. *Tolle , & faciat Dominus meus Rex quodcunque ei placet.* 1.Par.21.23.
Omnia libens præbebo: donum tamen admittendum non exiſtimauit. Cum enim *beatius ſit magis dare, quàm acci-* Act.20.35.
pere, iuxta verbum Domini , honeſtius dant Principes priuatæ fortunę hominibus,quàm ab illis quidquam accipiunt.Eſt autem v ox iſta Dauidis, Areunæ donum reijcientis illi perſimilis , qua vſum aliquando Abrahamum legimus in libro Geneſis:*Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum,poſſeſſorem cœli,& terræ , quod à filo* Gen.14.22
ſubtegminis,vſque ad corrigiam caligæ,non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt,ne dicas.Ego ditaui Abraham. Id verò in ijs præſertim locum habet, quæ tunc demum abſque pretio offerũtur,cum ea Princeps,vt ſibi venderētur, poſtu-

 lauit

lauit. Maior enim ſuſpicio ſubeſſe poteſt, ne officioſius iſta dicantur quã verius, ſi præſertim alia accedant adiũcta, ex quibus conſtet Principem rei illius potiundæ cupiditate flagrare, vt ſi non per internuntiũ, ſed per ſe ipsũ vltrò Dominum adiens poſtulauerit, vt Dauid, iſtis enim externis ſignificationibus magis commouentur priuati, turpeque putant Principum ſuorum voluntati etiam cũ aliqua rerum ſuarum iactura, non obſecundare. Quando verò Abrahami incidit mentio, egregium illius factum huc ſpectans commemoremus, cum ſcilicet agrum, & duplicem ſpeluncam, ad vxorem ſuam Saram ſepeliendam ab Ephron Hethæo mercatus eſt. Quanquam enim cum ſubditis non agebat Abraham, quippe
Gen. 23. 4. *aduena, & peregrinus apud eos*, tanta tamen erat apud barbaros illos viri reuerentia, virtutis, & verò etiam potentiæ opinione excitata, vt magni cuiuſdam Principis loco apud eos eſſet. Ipſo enim ſepulchri ius poſtulante, reſponſum hoc ab Hethæis tulit. *Audi nos Domine, Princeps Dei es apud nos, in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum, nulluſq; te prohibere poterit, quin in monumento eius ſepelias mortuum tuum.* Nec populi tantum placitum, ſed ipſius Ephronis ſpeluncæ Domini, hæc fuit in Abrahamum voluntas, vt ſcilicet nulla erogata pecunia, ſibi agrum quem poſtulauerat, haberet, & in duplici ſpelunca, quæ in eo ſita erat, extinctæ vxoris cadauer inferret. Nam cum pretij mentio ab Abrahamo fuiſſet illata, ita
Ibid. n. 11. locutus eſt Ephron: *Nequaquam ita fiat, Domine mi, ſed tu magis auſculta quod loquor. Agrum trado tibi, & ſpeluncam quæ in eo eſt præſentibus filiis populi mei, ſepeli mortuum tuum.* Sed Abraham donum admittere nulla ratione ſuſtinuit, *ſed adorauit coram populo terræ*, eis ſcilicet gratias agens, quod tam liberalem, ac beneficam aduerſus hominem peregrinum gererent voluntatem, *& locutus eſt ad Ephron circumſtante plebe: Quæſo vt audias me. Dabo pecuniam pro agro, ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo.* Quam Abrahami conſtantiam cum vidiſſet Ephron,
diu-

diutius repugnandum non exiſtimauit,ſed agro ſuo pretium dixit ſiclos quadringentos: *Reſpondit'q; Ephron*, inquit Scriptura, *Domine mi, audi me. Terra quam poſtulas quadringentis ſiclis argenti valet, iſtud eſt pretium inter me. & te. Sed quantum eſt hoc? ſepeli mortuum tuum.* Quaſi diceret, eo me adigis, vt pretium agri poſtulem , quod ſanè feci, quando ita voluiſti: ſed quia tam modicæ pecuniæ facilis eſt iactura, agenti præſertim cum tanto viro, rogo te vt ne pecuniam numeres, ſed quod iam non ſemel, ego populuſque animo libenti obtulimus, ſpelunca tanquam tua vtaris, de eius enim iure libenter decedo. Sed nihilominus Abraham pretium perſoluit, *appendit enim pecuniam, quam Ephron poſtulauerat, audientibus filiis Heth, quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ*, vel vt habet Græcus contextus LXX. Interpretum, ἀργυρίου δοκίμου ἐμπόροις *argenti probati a mercatoribus*. Jtalicè diceremus, *Moneta corrente fra mercanti*. quæ probatiſſima eſſe debet, vt multis in regionibus, in quibus ipſi negotiantur, facilè poſſit expendi. Jdemq; vox Hebræa עובר *Hober*, tranſeuntis ſignificat: quod enim probatiſſimum eſt , adeò vt à nullo reiici poſſit tanquam adulterinum, id ab Hebræis dicitur עובר *tranſiens*. Italicè diceremus *Corrente*. Sic enim habemus in Canticis, *digiti mei pleni myrrha probatiſſima*. το *Probatiſſima*, in Hebræo eſt עובר non adulterina, ſed maximè vendibili, ac propterea à venditore ad emptorem facilè tranſeunte. Nec minus Ioſephi in Ægyptiorum ſubleuandis neceſſitatibus apparuit ſtudium Commutatiuæ iuſtitiæ. Nam primum iuſtum à populis pretium accipiens, frumentum quantum opus habebant ſuppeditauit; deinde cum annonæ charitate nihilominus premerentur: *Venit cuncta Ægyptus ad Ioſeph, dicens. Da nobis panes, quare morimur corã te, deficiẽte pecunia? Quibus ille reſpõdit: Adducite pecora veſtra, & dabo vobis pro eis cibos, ſi pretiũ nõ habetis. Quæ cũ adduxiſſet, dedit eis alimẽta pro equis, & ouibus, & bobus, & aſinis, ſuſtẽtauitq; eos illo anno pro cõmutatione pecorũ. Venerũt quoq; anno ſecũdo, & dixerũt ei. Nõ celabimus*

Ibid. n. 24.

Cant. 14. 13

Gene. 14. 5

Domi-

Dominum noſtrum, quod deficiente pecunia, pecora ſimul defecerunt, nec clam te eſt quod abſque corporibus, & terra, nihil habemus: cur ergo moriemur te vidente? Et nos & terra noſtra tui erimus, eme nos in ſeruitutem regiam, & præbe ſemina, ne pereunte cultore redigatur terra in ſolitudinem. Emit igitur Ioſeph omnem terram Ægypti, vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis, ſubiecitq; eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouiſſimis terminis Ægypti, vſque ad extremos fines eius. Cum itaque illos haberet in poteſtate, iuſtoque emptionis titulo agros Ægypti vniuerſos Regis feciſſet, atque propterea cum Ægyptijs imponere poſſet tributorum pendendorum conditionem, quam maluiſſet, inſtar paſtoris greges ſuos amantis, tondere ſatis habuit, deglubere non ſuſtinuit, eoſque ad hunc modum allocutus eſt: *En vt cernitis, & vos, & terram veſtram Pharao poſſidet, accipite ſemina, & ſerite agros vt fruges habere poſſitis. Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in ſementem & in cibum familiis, & liberis veſtris. Qui reſponderunt: Salus noſtra in manu tua eſt, reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſeruiemus Regi. Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Ægypti Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legem, abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* In hoc autem Ioſephi facto æquitatis, & liberalitatis pleniſſimũ conſilium ſubit admirari, qui non tam quintam ab Ægyptijs partem frugum exegit, quã illis quatuor reliquas remiſit, quarum Rex ex inito contractu dominus erat, idque ipſis maximè volentibus, & probantibus; quod ex eo patet, quod nõ mœrentes, & inuiti, ſed hilares, alacreſque conditionem oblatam admiſerunt, diuturnoque ſeruauerunt tempore, non tanquam onus graue conantes excutere, ſed vt vectigal iuſte, & ad rationis præſcriptum conſentaneè imperatum, perſoluentes. Ipſe verò iuxta Sapientis præceptum, dicentis: *Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam ſuam, ſeruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua, nõ defraudes illum libertate, neq; inopem derelinquas illum:* ita ſubditorum

Ibid. n. 23.

Eccl. 7. 22

torum inopiam ſubleuauit, vt ſimul Regis negotium vtiliter gereret, iuſtitiamque, vt bonum Principem erga ſuos decet, liberalitate temperaret.

2. Putet ergo Princeps hanc ex præcipuis ſuis laudibus vnam eſſe, ſi cum poteſtate omnibus ſit ſuperior, voluntate tamen ſua in contractibus, & alijs huiuſmodi ad Commutatiuam iuſtitiam ſpectantibus, priuatis quibuſcumque infimæ etiam conditionis hominibus parē ſe faciat, adeò vt nemo inueniri poſſit adeò tenuis fortunæ, qui cum ipſo Rege contrahens, ius ſuum tueri non poſſit, non ſecus ac ſi cum aliquo priuato agendum eſſet. Hoc ſe cumulatiſſimè præſtitiſſe commemorat S. Iob, cum ait quodam loco: *Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo, & ancilla mea, cum diſceptarent aduerſum me.* Cuius loci ſententia hæc eſt: Quamuis ſeruus abiectiſſimæ ſit contidionis, atque ideò cum Rege comparatus, contemnendus, permenduſque videatur; humanæ tamen naturæ, conditioniſque, cuius particeps eſt æqualite ſpectata, diuinique iudicij, cui magnus ac paruus, diues ac pauper, Princeps, ac ſeruus ſiſtendi ſunt, ſeueritate penſatâ, diſco ſuperbè non ſapere, ſed me ad æqualia cum ſubditis iudicia demittere, eorumque ius ſartum tectumque in omnibus conſeruare. Hanc enim S. Iob rationem affert, cur cum ſeruis ſuis ita agendum exiſtimaret. *Quid enim*, inquit. *faciam, cum ſurrexerit ad iudicandum Dominus, & cū quæſierit, quid reſpondebo illi?* Cuius iudicij ſeueritatem ſi crebrò, & ſeriò cogitent Principes, intelligantque ſibi ab eo *qui Rex Regum eſt, & Dominus Dominantium*, factorum omnium repoſcendam eſſe rationem, facilè in officio continebuntur, nec per alienam iniuriam rem ſuam priuatam ampliorem facere audebunt. Propterea frequenter in ſacris Scripturis hæc vrgetur ratio, quæ ad frænandam potentiorum cupiditatem momenti plurimum habere poteſt. *Audite Reges terræ, & intelligite* (dicitur in libro Sapientiæ) *diſcite iudices finium terræ, quoniam data eſt a Domino poteſtas vobis, qui interrogabit opera veſtra.* Et Eſaias: *Væ*, inquit, *qui condunt leges iniquas, & ſcribentes*

Rationes duæ explicātur, cur [illegible] ſe permouere i[illegible] ob [illegible] iuſtitia in commutationibus ſeruandam.

Iob 31. 13.

Ibid. n. 14.

Apoc. 15, 16

Sap. 6. 2.

Iſai. 10. 1.

iniuſtitiam ſcripſerunt,vt opprimerent in iudicio pauperes, &
vim facerent cauſa humilium populi mei,vt eſſent viduæ præ-
da eorum,& pupillos diriperent. Quid facietis in die viſitatio-
nis,& calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis
Coloſſ.4.1. *auxilium?* Et D.Paulus ad Coloſſenſes ſcribens, *Domini,*
Epheſ. 6.9. inquit *quod iuſtum eſt, & æquum, præſtate,ſcientes quod &*
vos Dominum habetis in cælo. Et ad Ephe ſios. *Et vos Domi-*
*ni,*inquit,*eadem facite illis,remittentes minas, ſcientes quia*
illorum & veſter Dominus eſt in cœlis & perſonarum accep-
tio non eſt apud Deum. Aliam deinde rationem ſubdit S.
Iob,cur ita humaniter ſe gereret cum ſeruis ſuis, ex eo
Iob 3.1.15. petitam,quod eandem cum ijs naturam nactus eſſet: *Nũ-*
*quid,*inquit,*non in vero fecit me qui & illum operatus eſt,&*
formauit me in vulua vnu? Optime enim illud intellige-
Sap 7.1. bat,quod poſtea ſenſit,& docuit Sapiens cum ait. *Sum*
quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere
terreni illius,qui prior factus eſt,& in ventre matris figuratus
ſum caro,decem menſium tempore, coagulatus ſum in ſangui-
ne,ex ſemine hominis,& delectamento ſomni conueniente. Et
ego natus accepi communem aërem,& in ſimiliter factam de-
cidi terram,& primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans
in inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis;nemo enim ex
Regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus
eſt omnibus ad vitam,& ſimilis exitus, vt fruſtra ſint qui in
tumorem propter regnum elati, putant ſe tranſcendere
mortalitatem,ſibique quæ habent tribuentes, ita ſe ge-
runt,quaſi à Deo omnium bonorum largitore profecta
Pſal. 9.21. non eſſent,ſed *Dominus conſtituit ſuper eos legislatorem,vt*
ſciant,quia homines ſunt, & quidem miſeriis & laboribus
obnoxij,vt cæterorum hominum vulgus, id enim ſigni-
ficat vox Hebraica אנוש *Enoſch.* Magna profectò laus
Regis Tyri apud Ezechielem habetur,cum illũ cõpellat
his verbis. *Tu ſignaculum ſimilitudinis, & plenus ſapientia,*
Ezec.28.13. *& perfectus decore in delicijs paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis*
pretioſus operimentũ tuũ,ſardius,topazius,& iaſpis chryſolith⁹,
& onyx,& berillus,ſapphirus,& carbũculus,& ſmaragdus,au-
rum

aurum opus decoris tui. Sed ſtatim ſubditur : *Et foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt,* quod Chaldæus in hanc ſententiam interpretatur. Adeò elatus fuiſti, vt conditionis tuæ oblitus, non conſideraueris te hominem eſſe, tibique quo die natus es, tanquam homini mortali formina oris, & narium ad ſpirandum data eſſe. Vt hinc Tyri Rex diſcere poſſet, quod ſuo malo edoctus tandem intellexit Nabuchodonoſor, quia ſcilicet, *poteſtas Domini poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generationem, & omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt; iuxta voluntatem enim ſuam facit, tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ, & non eſt qui reſiſtat manui eius, & dicat ei; Quare feciſti?* Hanc autem æquitatem didiciſſe videtur S. Iob ab omnium virtutum perfectiſſimo exemplari Deo, qui vt quodam loco docet idem Propheta, adeò deteſtatur iniquitatem in iudicijs, vt ſi fieri poſſet aliqua ratione, vt pro iniuſtitia ſtaret ipſe Deus, ignorans v.g. ſe iuſtam oppugnare cauſam, contra ſe mallet, quàm pro ſe à iudice pronuntiari, adeoque offenderetur ſi iudex Dei perſonam reueritus, illi cauſam adiudicare niteretur, vt ſcelus hoc grauiſſimis pœnis vindicandum cenſeret. *Nunquid,* inquit Iob, *faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? ſtatim vt ſe cõmouerit, turbabit vos & terror eius irruet ſuper vos. Memoria veſtra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices veſtræ.* Æquo igitur animo ferre debent Principes, ſi priuatus aliquis contra regium fiſcum v.g. aliquid euicerit, hoc enim maximum decus Principis eſt, cum ius ſuum hoc pacto obtinere priuati non poſſint, niſi ſub optimo Principe.

Dan 4.31.

Iob. 13. 8.

Ibid. n. 11.

3 Vidimus in allatis exemplis quæ imitari Principes velint iuſtitiæ documenta, nunc quando vitij contentione, & oppoſitu, virtutis ſplendor clarius elucеſcit, vnum dumtaxat Achabi Regis tyrannicum factum afferamus in medium, ex quo facilè intelligere poterimus, quo tandem euadat, ardens alienæ rei cupiditas, potentia armata, & quam non pertimeſcat diuina omnia, humana-

Proponitur exemp. ū Achabi qui vinea, ua ſpoliauit Naboth.

que

zabeli verò,quem vitæ exitum eſſet habitura,prænunciauit,dicens.*Canes comedent Iezabel in agro Iezabel:* quæ omnia vt à Propheta ſunt Regi prædicta, ita prorſus euenerunt;nam Achab ſagitta ad mortem ſauciato, & mox extincto,cadauer perlatum eſt in Samariam,cumque regium currum ſanguine imbutum lauiſſent in piſcina Samariæ,*linxerunt canes ſanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.* Ioram verò Achabi filium,regnique poſt Ochoziam, qui duobus tantum annis regnum tenuerat,ſucceſſorem, Iehu ſagitta *percuſſit inter ſcapulas, & egreſſa eſt ſagitta per cor eius,ſtatimque corruit in curru ſuo. Dixitque Iehu ad Badacer ducem:Tolle,proiice eum in agro Naboth Iezrahelitæ:Memini enim quando ego,& tu ſedentes in curru ſequebamur Achab patrem huius,quòd Dominus onus hoc leuauerit ſuper eum,dicens.Si non pro ſanguine Naboth,& pro ſanguine filiorum eius, quem vidi heri,ait Dominus, reddam tibi in agro iſto, dicit Dominus.Nunc ergo tolle,& proiice eum in agrum,iuxta verbum Domini.* Vltima reſtabat Iezabel,quæ technas illas, exitiumque in innocētē Naboth fuerat architectata,cuius mortem ita narrat Regum hiſtoria. *Porrò Iezabel introitu eius audito*(Iehu ſcilicet,qui Ioram interfecto regnum inuadebat)*depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum,& reſpexit per feneſtram,ingredientem Iehu per portā, & ait.Numquid pax poteſt eſſe Zambri,qui interfecit Dominum ſuum? Leuauitque Iehu faciem ſuam ad feneſtram, & ait,quæ eſt iſta? & inclinauerunt ſe ad eum duo, vel tres Eunuchi.At ille dixit eis. Præcipitate eam deorſum,& præcipitauerunt eam,aſperſuſque eſt ſanguine paries,& equorum vngulæ conculcauerunt eam. Cumque introgreſſus eſſet vt comederet,biberetque,ait. Ite,& videte maledictam illam,& ſepelite eam,quia filia Regis eſt. Cumque iſſent vt ſepelirent eam, non inuenerunt niſi caluariam,& pedes,& ſummas manus,reuerſique nuntiarunt ei,& ait Iehu.Sermo Domini eſt, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Eliam Thesbiten, dicens. In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, & erunt carnes Iezabel ſicut ſtercus ante faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt*

3. Re. 22. 38

4. Re. 9. 24.

Ibid. n. 30.

nec priuſquam attenuatus eſſet, vt Scriptura loquitur, hoc eſt,cum neceſſitate premente coactus eſſet; at verò Achab qui domus ſuæ pomaria,& hortos laxiores facere volebat,cum animo deſtinauerat vineas extirpare,ſulcoſque complanare,elegantique deſcriptione areolis cápum diſtinguere,oleribus floribuſque conſerere, aliamque planè faciem,vt Principes ſolent,toti agro inducere: id vt faceret libero iure coëmere ſatagebat à Naboth primario viro,& locuplete , et,ſi Judæorum traditioni credimus,patruo ſuo. Hoc autem nihil aliud erat,quàm diuini iuris præcepta conuellere,& in alienam poſſeſſionem inuolare,non tantum Naboth inuito,ſed etiam Domino,legis auctore repugnante. Excogitata verò à Iezabele ratio agri potiundi , quàm plena iniquitatis fuit? Quid enim magis à iuſtitia alienum eſſe poteſt, quàm vt aliquem fortunis euertas,in famæ etiam , ac vitæ diſcrimen adducere , grauiſſimi criminis impacta calumnia, immerentemque ita falſis teſtibus iactare ,ac circumuenire , vt extremo tandem ſupplicio lapidibus obrutus quæ pœna atrocium delictorum compertis ſtatuta erat, afficiatur? Idque dum agitur,pietatem prætendere, quaſi diuini Numinis iniurias perſequaris, non tuis obtemperes cupiditatibus,& vt videaris omnia conſilio , ac prudenter gerere,populo ieiunium,ac preces indicere, quaſi,vt propitiato Domino,quid faciendum ſit , diſpicere poſſis? Quæ ſanè,ſi,vt excogitata fuerant, proceſſiſſent, nec vt ſolet veritas tandem emerſiſſet, Naboth blaſphemum,ac perduellionis reum,in Deum ac Regẽ grauiſſimè peccaſſe, tamque grauibus ſceleribus obnoxium re vera fuiſſe,omnis credidiſſet antiquitas. Nec verò Achabi diſſimulatio vllam apud prudentes rerum æſtimatores excuſationem meretur;nam vt concedamus conſilio cum Rege minimè communicato Jezabelem ad optimates litteras dediſſe,& ad mortem innocenti inferendam impuliſſe , non tamen propterea culpa vacare credendus eſt Achab , qui vt vxoris nouerat ingenium , ita

Ibid. n. 25.

R 2 agri

De æqualitate & iuſtitia in ponderibus, menſuris ac numiſmatibus à Principe conſtituenda.

CAPVT X.

1. QVod præceptum non ſemel in Scriptura reperitur, vt ſcilicet ſtatera doloſa tollatur & modius maior & minor, illud non ad priuatos tantum deterrendos, ne in contractibus proximos ſuos circũueniant, dictũ eſt, ſed etiam ad Principes erudiendos ſpectat, quorũ munus eſt curare, & quantum conſequi poſſunt, efficere, vt in commutationibus ac contractibus iuſtitia ſeruetur, & æqualitas. *Statera doloſa* (inquit Salomon) *abominatio eſt apud Dominum, & pondus æquum voluntas eius.* Et in Deuteronomio. *Non habebis*, inquit Moſes, *in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor pondus habebis iuſtum & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi, vt multo viuas tempore ſuper terrã, quam Dominus Deus dederit tibi: abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & auerſatur omnem iniuſtitiam.* Et in Leuitico. *Nolite*, inquit, *facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere in menſura, ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquuſque ſextarius, ego Dominus.* Mirum enim quantum augeantur illæ Ciuitates & emporia, in quibus bona fide, qui res diſtrahunt, quique illas mercantur, agunt inter ſeſe, & à Principe cuius eſt omnia moderari, fraudibus, maliſque dolis, aditus omnis intercluditur.

Afferuntur quædam teſtimonia quibus oſtẽditur quãtopere Deo cordi ſit iuſtitia in mẽſuris ac põderibus.

Prou. 11. 1

Deut. 25.

Leuit. 19. 35

2 Quoniam verò facilè fraus irrepit ſi in ponderibus & menſuris, & pecunijs, quæ publica cuduntur auctoritate, conſtantia, idemque tenor non ſeruetur, cenſeo curandum Principi, vt numiſmata eiuſdem ſemper ſint ponderis ac metalli, nec patiatur compendij alicuius faciendi auiditate numiſmatum materiæ adulterinum ali-

Varietas in ponderibus & menſuris vitãda.

ſionem. Cui phraſi illa perſimilis eſt, vel potius eadem, cum in eiſdem Pſalmis alicubi dicitur. *Sorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis*, & in Deuteronomio cum canit Moyſes. *Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius.* Pſal. 77. 54. Deut. 32. 9.

Quod verò ad pecunias attinet, antiquiſſima omnium monetarum, quas Scriptura commemorat, ſiclus eſt, cuius in omnibus ferè veteris inſtrumenti libris occurrit mentio etiam antiquiſſimis, vt in Geneſi, in qua legimus Abraham pro ſepulchro, quod Ab Ephron coëmerat, appendiſſe *quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ*. Huius autem monetæ quantitas & valor habetur in Exodi libro, cum dicitur. *Siclus, viginti obolos habet*, in obolis autem minutis admodum monetis non facilè mutatio poterat incidere, nam tanti erat oboli vnius argentei pondus, quantum eſt grani vnius fructus illius, quem ſiliquam Scripturæ Jnterpres appellauit apud S. Lucam in hiſtoria prodigi, quod in Græco eſt κεράτιον, quod oblongus ſit fructus ille, & κέρατος, id eſt, cornu ſimilitudinem quandam præ ſe ferat. Rurſus, ſiclus in partes etiam minores diuidebatur, nam & dimidij ſicli mentio eſt in Exodo, & tertiæ partis in libro Eſdræ, & quartæ illius partis in hiſtoria Regum, quibus reſpondiſſe creduntur pecuniæ illæ, quæ Græco vocabulo dicuntur drachma, didrachmum, ſtater; nam hic ſiclo fuit pondere, & valore æqualis, didrachmum autem dimidio ſiclo, drachma verò idem fuit cum quarta ſicli parte. Sed iſta diligentius diſcutere noſtri non eſt inſtituti, quibus ſatis eſt oſtendiſſe in benè conſtituta Repub. rem iſtam nummariam conſtantem ordinem habere debere, ne turbæ exoriantur inter ciues, & iuſtitia in contractibus, & æqualitas detrimentum aliquod patiatur.

De generib. monetarũ apud veteres Hebræos. Gen. 23. 16. Exod. 30. 13 Luc. 16. 16. Exo. 30. 13. 2. Eſd. 10. 32 3. Reg. 9. 8.

4 Eſt autem receptiſſima apud omnes gentes conſuetudo, vt pecunijs, quæ publica Principis auctoritate procuduntur, ſignum etiam publicæ poteſtatis apponatur, exempli gratia, imago ipſius Principis & inſcriptio, qua

Publico aliquo ſigno, eu charactere inſignia.

D. Paulus, adeò vt ſine illis, nec caput ipſum, nec reliquum corpus conſiſtere poſſit, ita in Republ. Principis, qui eſt inſtar capitis, munus eſt cæteris præſidere magiſtratibus, illiſque prouincias, & munera quæ obeant, demandare, & quomodo in illis adminiſtrandis ſe gerant, cognoſcere; omnino autem magiſtratibus minoribus, aut adminiſtris carere non magis poteſt, quàm poſſit caput ſine pedibus aut manibus, reliquorùmve membrorum adminiculis, vniuerſis corporis neceſſitatibus prouidere. Quod ſi quærat aliquis, an quemadmodum ad Rempubl. benè gerendam Princeps inferioribus magiſtratibus opus habet, quorum miniſterio ius dicat; ipſe etiam Princeps per ſeſe ſuorum cauſas, & controuerſias cognoſcere debeat, & diſceptare. Reſpondendum cenſeo, nullam aliam difficultatem à iure dicendo Principem auocare debere, quàm eam, quæ in hoc munere exercendo vires ſuperat: nam Principi laborioſum munus impoſitum eſſe, omnes qui ſapiunt, ſatis intelligunt, cui conueniat illud Ieremiæ: *Conſtitui te ſuper gentes, & regna*, non vt otio indulgeas, & voluptatibus, ſed *vt euellas & plantes, vt ædifices, & diſperdas.* Quæ duæ Agricolarum cæmentariorumque metaphoræ, aſſiduum bonorum Principum laborem in Republ. excolenda, & in melius attollenda ponunt ob oculos; ea autem difficultas tunc accidit, cum latè admodum patet Principis iuriſdictio & litium, controuerſiarumque immenſa quædam moles exiſtit, cui ſalua valetudine, ne remiſſionibus quidem certis temporibus admiſſis, par eſſe poſſit. Nam ſi exiguus ſit principatûs modus, paucoſque numeret ſubditos, qui & ad Principem adire propter modicam locorum diſtantiam non grauentur, & quos ipſe per ſe ipſum audire poſſit, eum affirmo, & rem officio ſuo cõſentaneum, & populis gratam, ſuæ dignitati non indecoram facturum, ſi per ſeipſum illos audiuerit, & lites controuerſiaſque aut compoſuerit, aut iudicando diremerit. Dum Iethro Moſis ſocer genero ſuo auctor fiebat, vt inferiores iudices conſtitueret, non alia ratione

cauendumque ne ex iſtis aliquem nimis attollat.

Rom. 12. 4.

Iere. 1. 10.

vſus legitur, quàm ea, quæ ex rei immenſa difficultate
Exod. 18. 1b. petebatur, dicebat enim. *Vltra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere*; quod & Moſes ipſe vidit, qui
Deut. 1. 10. populum ita alloquebatur. *Non poſſum ſolus ſuſtinere vos, quia Dominus Deus veſter multiplicauit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli plurimi, non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, & pondus, & iurgia.* Nec tamen aut Iethro, aut Moſes putauerunt à iudicijs penitus abſtinendum ſupremo Reipublicæ moderatori, ſed partito in inferiores iudices labore onus dumtaxat humanæ imbecillitati tolerabilius reddendum. Ipſe Salomon, quo nullus principum in orbe ſapientior fuit, an non ipſe ſuis ius dicebat, etiam meretriculis, quæ res adeò eius auctoritati nihil detra-
3. Reg. 3. 28 xit, vt potius multum exiſtimationis addiderit. *Nam audiuit omnis Iſrael iudicium quod iudicaſſet Rex & timuerunt Regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium*, idque eo tempore contigit, cum iam in Rempublicam Hebræorum regia dignitas, & maieſtas erat inducta: nam qui ante Reges ſummam rerum moderabantur, & iudices appellabantur, & erant: nam Samuël vnus ex eorum numero quandiu vixit, populum iudicauit in Ramatha, & cum ſenuiſſet, filios, qui eodem munere fungerentur, ſibi ipſe ſubſtituit. Et cum Iſraëlitas Regis habendi cupido inceſſit iuxta morem alia-
1. Reg 8 1. rum gentium, dixerunt Samuëli. *Conſtitue nobis regem vt*
1. Reg. 8. 5. *iudicet nos, ſicut & vniuerſa habent nationes*, & duæ illæ mulieres, quæ ingentis illius famis tempore, quæ Samariam inuaſit, de infantulo in cibum tradendo, & ablu-
4. Reg. 6. 28 mendo litigabant ſuper hac controuerſia, ſe Regi ſtiterunt in muro deambulanti; & Salomon in Prouerbijs benè ominatur principibus, qui pauperum etiam cauſas
Prou. 29. 14 iudicant, cum ait: *Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur*. Dominus autem per Pro-
Ier. 22. 2. phetam vt etiam ita fiat, præcipit, cum ait. *Audi verbum Domini Rex Iuda, qui ſedes ſuper ſolium Dauid, tu & ſerui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas iſtas. Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iuſtitiam. Et liberate vi oppreſſum*

preſſum de manu calumniatoris, & aduenam, & pupillum & viduam nolite contriſtare, &c. Multum verò refert ad fouendam ſubditorum in Principem beneuolentiam, ſi eos ipſe audiat per ſe ſe; nam & communicatio illa iucunda eſt, & ſic intelligunt non contemni ſe, quo nihil ægrius ferunt, facilius enim & animo æquiore à Principe auditi, cauſa cadant, quàm ſi ſaluis rebus ſuis ad eius conſpectum non admittantur, & ſi audiri poſtulent, ſubmoueantur. Rurſus, nihil eſſe poteſt quod tantam iuſtitiæ auctoritatem conciliet, quàm ſi Princeps idem ſit & iudex, qui nec violentiam potentium reformidat, *ſed in ſolio ſuo ſedens*, vt ait ſapiens, *diſſipet omne malum*; nec legum apicibus ad eum modum aſtrictus ſit, quo iudices minorum gentium obligantur. Optandum ergo eſt, vt ipſi Principes ius ſubditis, quantum fieri poteſt, dicant, vt verè de illis vaticinium illud Iſaiæ prædicari poſſit. *Factus eſt Principatus ſuper humerum eius*, aut certè in tribunalia inferiorum iudicum aliquando, aut etiam frequenter deſcendant. Sic enim fiet, vt ſi non iuſtitiæ, certè Principis reuerentia exactius, fideliuſque ius ſuum ad ſe accedentibus tribuant. Hactenus quæſtioni propoſitæ ſatisfactum eſt. Verùm quia omnium Principatuum ea eſt conditio, vt ſine minoribus Magiſtratibus conſiſtere nulla ratione poſſit, cumque nihil magis optent Regni proceres, aliique primarij viri, qui vel à nobilitate, vel à doctrinarum cognitione, vel à rebus præclarè geſtis commendationem habent, quàm publica munera & eorum inſignia, honoreſque adipiſci, diligentiſſimè Principi curandum eſt, ne aliquis error, aut perturbatio in illis diſtribuendis interueniat, quæ vel ipſi reipublicæ vel honorum iſtorum candidatis fraudi eſſe poſſit. Nam vt honorum titulos dignitatumque faſtigium ciues refugiant, & ſe publicis muneribus impares putent, & verò etiam ſubducere conentur, optandum potius eſt, quàm ſperandum; quamquam fuit, vt obiter hoc dicamus, demiſſio hæc & modeſtia in magnis viris, qui quo conatu alij ad magiſtratus graſſantur, eodem

Prou. 20. 8.

Iſa. 9. 6.

dem illi declinarent, ac deprecarentur. Prophetabant in Hebræorum caſtris Eldad, & Medad: commouit ea res
Num. 11. 28 Ioſue, qui ſtatim ad Moyſen accurrens, *Domine mi Moyſes*, inquit, *prohibe eos*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Mitte illos in carcerem*: quæ cauſa tantum virum in prophetantes, & diuino Spiritu afflatos incitauit, vt eos prohiberi, & in carcerem dari voluerit? Sunt qui dicant, penes quos tamen fides ſit, id curaſſe, propterea, quòd vaticinantes, & futura prædicentes, eum poſt Moſis obitum Reipublicæ præfuturum diceret: cuius diuinationis ipſa etiam verba ſunt apud Thargum Ieroſolymitanum. *En Moſes Propheta, ſcriba Iſraelitarum congregatus eſt de medio mundi, & Ioſue filius Nun eius diſcipulus poſt eum adminiſtrabit res exercitus.* Hæc Thargum. Nimirum quo ſtudio quis Prophetas iſtos ſibi conciliare ſtuduiſſet, vt apud populum eorum teſtimonio non idoneus tantùm, ſed diuinitus etiam deſtinatus ad Reipublicæ gubernationem videretur; tanto vir ſanctus eaſdem voces, quibus ſibi imperium polliceri ſentiebat, qua erat modeſtia, & animi demiſsione, coërcere conabatur. Sed ad inſtitutum noſtrum redeamus. Eſt ſanè admodum procliuè in magiſtratibus demandandis impingere, vel quia Principes ſubditorum ingenia moreſque cognoſcere non ita facilè poſſunt, vel quia ijs, quos ſatis cognitos habent, alios quos magis amant, anteponunt. *Eſt malum*, inquit
Eccl. 10. 5. Salomon, *quod vidi ſub ſole, quaſi per errorem ingrediens à facie Principis poſitum ſtultum in dignitate ſublimi, & diuites* (virtutum ſcilicet & doctrinarum opibus abundantes) *ſedere deorsùm. Vidi ſeruos in equis, & Principes ambulantes ſuper terram, quaſi ſeruos.* In nullum aptius conuenit iu-
Eſther 3. 1. ſtiſſima hæc conqueſtio Salomonis, quam in Aman Agagiten, quem *Rex Aſſuerus exaltauit*, vt Scriptura loquitur, *& poſuit ſolium eius ſuper omnes Principes quos habebat, cunctiq; ſerui Regis, qui in foribus palatii verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman, ſic enim præceperat eis Imperator*, qui cum omnia videret ex ſe vno pendentia, ita iubente Aſſuero, hominibuſque ac gentibus fortu-
nam

nam ſe dare poſſe exiſtimaret, omnium ab ipſo vno ambitione ſuſpenſa: adeò ægrè tulit ſibi à Mardochæo cultum illum denegari, quem reliqui omnes exhibere conſueuerant, vt ſuæ iniuriæ vindicandæ ſatis eſſe non putaret, ſi illum de medio tolleret; ſed de vniuerſa Iudæorum gente penitus abolenda cogitarit. Tam verò ſupinus, & negligens in Amani moribus, & ſtudijs explorandis fuit Aſſuerus, vt quidquid ipſe ſuggereret, oraculi cuiuſdam loco haberet, ipſiq; quantam vellet, in ſubiectos populos concederet poteſtatem, tradito etiam annulo ſignatorio, quo ipſe ad Judæorum perniciem vteretur. *Tulit ergo Rex annulum*, inquit Scriptura, *quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag hoſti Iudæorum, dixitque ad eum. Argentum quod tu polliceris tuũ ſit, de populo age, quod tibi placet.* Hunc autem ſtultum meritò dicere poſſimus, non tantum eo nomine, quod Scripturarum phraſi; improbi omnes ſtultitiæ cuiuſdam notentur ignominia, ſed etiam propterea quòd fortunam ſuam reuerenter habere neſciuerit, non ſatis intelligens quàm in lubrico ſit eorum potentia, qui ab humili loco, malis etiam artibus progreſſi ad ſummos magiſtratus prorepſerunt; quibus ſi moderatione animi, comitate in omnes, morumque facilitate locum quem ſunt adepti, non tueantur, ferè accidit, vt & ſe ipſos perdant, & alios etiam multos in idem exitium trahant. Hoc quàm verum ſit Amani exitus ſatis ſuperque declarauit: nam collectam multo tempore gratiam vna duntaxat effudit offenſio, & quam inimico ſuo parari iuſſerat crucem, aſcendit ipſe, Dominoque illi pro malo iuſtam rependente vindictam, cum ſuis funditus euerſus, & extinctus eſt. Mardochæus verò cuius eximia fuerant in Regem promerita, à cuius iugulo coniuratorum Eunuchorum gladios auerterat, ab Amano priùs deſpectui habitus, & odio; poſtea ab inuito etiam triumphantis habitu circumductus, non iam amplius, vt loquitur Eccleſiaſtes, *ſuper terram ambulauit quaſi ſeruus*, ſed equo Regio inſidens, honoribus auctus & potentia,

Ibid. n. 10.

popu-

ſum enim eſt, ne vel per inſcitiam, dum lites ad ſe venientium controuerſiaſque diſceptat, à recto veritatis tramite deflectat: vel animi perturbationibus tranſuerſus agatur, volenſque ac prudens eis noceat, quos ab iniuria inimicorum incolumes ſeruare debuiſſet. Sed fortaſſe Septuaginta Hebræam vocem Margema, σφενδόνην id eſt, *palam* verterunt, quod duplicem ſignificationem haberet, & purpuram, aut annuli palam ſignificare poſſet. Fauet autem huic coniecturæ, quod aurifices ſolent palam annuli, cui gemma aliqua inſerenda eſt, bracteola aliqua purpurea, vel alterius coloris ab interiori parte munire, ne gemmæ vſque ad aurum viſum tranſmittant, neue fulgor ex lapillis exiſtens, flaccidus, & iners ſit, ſed viuidus & vibrans: quare qui Hebræum contextum de purpura illa palæ intellexerit, & ſenſum commodiſſimum eliciet, & Septuaginta Interpretes cum Hebraica lectione conciliabit. Huiuſmodi autem homines, qui ijs carent dotibus, quibus par eſt præditum eſſe eum, qui alijs gubernandis præficitur, idola vocat Zacharias, pulcherrima ſanè ſimilitudine, & cum Salomonis ſimilitudine, quam hactenus explicauimus, optimè conſentiente. *O Paſtor*, inquit, *& idolum*, Quemadmodum enim ſaxum aliquod ex aliqua rupe excitum, & in humanā formā edolatū, ſpeciem quidem exhibet hominis, homo tamen non eſt, cum nec audire poſſit quæ dicuntur, nec quæ in ſuo conſpectu perpetrantur, intueri. *Os enim habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt*, vt de mutis ſimulacris canit ſanctus Dauid: ita homines iſti lapidibus nihilo ſapientiores, licet ad inſtar ſtatuarum, ſericis, aut purpureis veſtibus amiciantur, licet magiſtratuum inſignia, & ornamenta circumferant, lapides ramen ſunt ad omnia muti & ſenſibus carentes, ad ea tantùm vigilantes, erecti, maioremque in modum imminentes, & intenti, quæ lucri alicuius aut honoris ſpem aliquam patefaciunt. *Nā licet dereli-*

Zach. 11. 17.

Pſal. 113. 15.

Zach. 11. 16

cta

dicente Salomone, *Virũ autem fidelem quis inueniet?* Cordato tamen Principi & in hanc rem non oſcitanter intẽto, multi deeſſe non poterunt, qui cum ſuam induſtriã, & virtutem in minoribus magiſtratibus Principi egregiè probauerint, ſenſim ac per gradus ad maiores attollantur; ſic enim illi rerum geſtarum præmium aliquod conſecuti animos erigunt, & ad rem in poſterum optimè gerendam redduntur alacriores, & in ampliorem educti campum, clariora exhibent ſuæ documenta virtutis. Sic Alexander Macedonum Rex, poſtquam toto Oriente arma circumtulit, plurimaſque gentes Macedonico ſubiecit imperio, cum plurimis tam diuturno bello commiſſis pugnis, ſuorum virtutem cognitam haberet, atque perſpectam, Prouincias inter præcipuos ſuos duces, viuens ipſe, ſed morti tamen proximus, partitus eſt, vt ex ſacra Machabæorum hiſtoria diſcimus, vt ſcilicet, quemadmodum eos in adeundis periculis alacreș in laboribus tolerandis fortes, in conſilijs deliberationibuſque prudentes eſſe compererat, ita præmium quam poſſet ampliſſimum eorum virtuti decerneret, illiſque conſtitutis Principibus, prouinciarum ſuarum incolumitati, quam optimè fieri poſſet, conſultum eſſet. Sed non omnibus Principibus ea eſt ſolertia, vt quid cuique debeatur, cui quiſque muneri à natura factus ſit, quæuè doctrinarum, aut experientiæ ſibi comparauerit adiumenta, diſpicere poſſint; & vt poſſint, periculum tamen eſt, ne alia omnia interdum ſpectent, aut ærariũ locupletius reddere ſtudentes, aut animi propenſione in adulatores neſcio quos, ne quid grauius dicam, inclinantes; eoſq; in vltimis hærere ſinẽtes, qui cum malis artibus ad magiſtratus conſequendos graſſari indignum putent, à virtute duntaxat, quæ minimùm in aliquorum Principum aulis poteſt, commendationem habent. *In duobus*, inquit Eccleſiaſticus, *contriſtatum eſt cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus, contemptus*, qui etiamſi cũ difficilia Reipublicę tempora incidunt, adhibeatur in conſilium, vel rebus gerendis præficiatur, tamen poſtquam

vt de conſanguineorũ Principum potentia in officio continenda ſit.

Prou. 20. 6.

1. Mach. 1.

Eccl. 26. 25.

periculoſa tempeſtate defuncti ſunt Principes, nullam, vt par eſſet, ſtrenui, & de Republica benè meriti viri rationem habent, ſed deſpectum, contemptum, omnibuſque poſthabitum eſſe patiuntur. *Hanc quoque* (inquit
Eccl.9 13. Salomon) *ſub ſole vidi ſapientiam, & probaui maximam: Ciuitas parua, & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus. & vallauit eam, extruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentuſq; eſt in ea vir pauper, & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis.* Vt ergo Princeps bonorum Magiſtratuum delectum ſapienter habere poſſit, omnes animi perturbationes exuere ſtudeat, Reipublicæ dumtaxat commodo ob oculos poſito, eos apud ſe conſtituat ad præfecturas, & magiſtratus euehere, quos ad veram laudem ſolida virtus & aliquibus probata experimentis, erexit. Et quamuis nobilibus viris fauere æquum ſit, & diuitibus etiam, quos ab auaritiæ ſordibus longiùs abeſſe meritò credendum eſt, quibus etiam generis, & opulentiæ fama exiſtimationem conciliat; quæ in negotijs tractandis, plerumque magno vſui eſſe ſolet: non tamen tenuioris fortunæ homines propterea, conſentaneum eſt eum aſpernari, cum ſub ſordido palliolo ſapientia latere poſſit: nam quemadmodum inſanum eſſet, equum aliquem ad curſum expeditiſſimum exiſtimare, quod pretioſis phaleris, aureoque fræno eſſet ornatus; ita non mediocriter errant illi, qui cum aliquem ſericis indutum veſtibus, aureo torque de collo ſuſpenſo ornatum cernunt, magna etiam clientum famulorumque caterua ſtipatum, continuò ſapientem hominem ſuſpicantur, quaſi cultus hic ſapientiæ debitus ſtultos etiam homines frequenter non circumſiſtat. Reddēda ergo eſt vnicuique natiua ſua facies, phaleriſque cogitatione detractis, ad exactum vocanda ſunt examen vitia quæ
Iacob.2.2. latent, virtuteſque ſi quæ fortè ſunt: hoc ſi facere neſcimus, ſtulti ſumus rerū æſtimatores. *Etenim*, inquit D. Iacobus *ſi introierit in conuentum veſtrum vir anulum aureum habens in veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido*

ſordido habitu, & intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei, Tu ſede hic benè, pauperi autē dicatis, Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedū meorū, nonne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum? Sed à Principum conſanguineis, & propinquis tanto fortaſſe magis ſibi Diſtributiua iuſtitia timere poteſt, quanto facilius beneuolentia, qua propinquos complectimur, fucum nobis facere poteſt, quam externa illa diuitiarum ſpecies, & apparatus, quem licet tenuioris fortunæ homines admirentur; viri tamen principes, quorum cenſus tanto ampliores ſunt, & frequentior ſtipātium numerus, adeò non ſuſpiciunt, vt opulentiſſimos quoſque præ ſe, etiam contemnere nonnunquam conſueuerint. At coniunctio iſta ſanguinis ita veritati nonnunquam velum obtendit, vt ignauiſſimus quiſque ad ſummos etiam Reipublicæ honores non alia de cauſa admoueatur, quàm quia eiuſdem gentis eſt, & familiæ, tantaque indulgentia corruptiſſimi eorum mores tolerentur, ac ſi virtutes eſſent. Nimirum *oculi carnei* aliquibus Principibus eſſe ſolent, *& ſicut videt homo, & ipſi vident, ſenſumque ſuum euertunt, oculoſq́; ſuos declinant vt non videant cœlum, neque recordentur iudiciorum iuſtorum.* Iob.10.4. Sed illud tantum quantum poſſunt modis omnibus vrgent, vt diuitijs & honoribus augeantur: ſi verò ad munera reipubl. inepti ſunt, ſi in ſubditos acerbi, ſi faſtu ſuperbiaque turgidi, hoc ſcilicet pro minimo habent, illos ne verbis quidem leuiter increpare ſuſtinentes. Sicut de Dauide legimus in tertio Reg. qui 3.Reg.1.6. Adoniam eleuantem ſe, & regnum affectantem, *Non corripuit aliquando, dicens, quare hoc feciſti?* Cuius negligentiæ (nam ab aliquo, licet fortaſsè non ita graui negligentiæ crimine Dauidem plerique ſacræ Scripturæ interpretes non liberant) cauſam in nimium amorem, quo Adoniam ſecundo loco genitum poſt Abſalon, illique pulchritudine planè geminum proſequebatur, cōferre poſſumus. Nam paterna in filium charitas, & Abſalonis extincti imago in Adonia fratre ſuperſtite elucēs,

ætaſque in ſenium iam inclinata, quę homines ad audendum timidiores facit, impedimento fuerunt, quo minus aſperiore aliquo verbo filium ea mouentem, quibus publica pax, & quies turbabatur, increpare non auderet. Vt ex hoc vno exemplo colligere poſſimus quid de Principibus qui ſine delectu conſanguineos ſuos ad ſummos honores euehunt, quorum virtus cum Dauidis ſanctitate conferenda non eſt, ſperare poſſimus. Huc etiam facit Heli ſummi ſacerdotis in filios grauiſſimè peccantes remiſſio, de qua alibi diximus, quæ à Domino per Prophetam acriter reprehenſa eſt; & grauiſſimis pœnis, ad poſterorum exemplum vindicata. Affectum hunc egregiè vicerat S. Moyſes, qui cum diuinitus ſe proximè à morte abeſſe cognouiſſet, menteque reputaret fieri poſſe, vt in ſucceſſore deſignando, quæ eſt humanorum iudiciorum imbecillitas, falleretur; non filios, non conſanguineos nominauit; ſed quia multi ſunt in hominum animis receſſus, totum hoc iudicium Deo cordiũ ſcrutatori relinquendum putauit, vt ipſe quem vellet, atque idoneum eſſe ſciret, ſiue propinquus eſſet, ſiue alienus, ad Reipublicæ illius gubernacula admoueret. *Prouideat,*
Num.27.15 inquit, *Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, & poſſit exire, & intrare ante eos, & educere eos vel introducere, ne ſit populus Domini, ſicut oues abſque paſtore.* Huius facti adiuncta elegantiſſimè, vt ſolet, & grauiſſimè perſequitur Philo libro de Charitate, cuius verba, quia ad rem noſtram mirum in modũ faciunt, adſcribere erit operæpretium. *Cum,* inquit, *mortalis huius vitæ finis inſtaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullum vel Regem, vel priuatum imitatus eſt, quorum vnicum votum habetur, ac ſtudium, heredes liberos relinquere; ſed quamuis pater eſſet duorum filiorum, neutrum ſucceſſorem ſibi optauit, victor affectuum erga cognatos, & domeſticos, & poterat ſi filios ſuſpicabatur parum idoneos, certe fratris filios extollere, iam virtute meritos ſacerdotium: ſed fortaſſe aut non placebat eos a diuinis rebus diſtrahi, aut potius cogitabat impoſſibile eſſe eundem hominem rectè curare ſimul regnum, &*

Philo lib. de charitate.

ſacer-

ſacerdotium, quandoquidem alterum religionis, alterum ſubditorum curam profitetur: aut fortaſſe non putauit rem tā magnam pertinere ad ſuum iudicium, maluitq; iudicandam Deo committere, qui pro ſua potentia perſpicit etiam intima pectorum. Hæc vera eſſe vel hinc colligitur. Erat ei amicus, & familiaris penè a puero Ieſus nomine, non vulgaribus conciliatus artibus, ſed amore integro cæleſtique. è quo omnes virtutes prouenient. Is etiam conuictor, contubernaliſque Prophetæ fuit, niſi ſi quando ille ſeceſſum quæſiuit propter diuina colloquia: Idem adminiſtrationis Reipub. particeps, & tantum non Principis vicarius, multa pro poteſtate ſolitus erat gerere. Attamen quamuis ſciret hunc eſſe diu ſpectatæ probitatis hominem, dictiſq; factiſq; honeſtatem eius expertus, & quæ maximè requirebatur ad beneuolentiam erga populum, nec ſic quidem auſus eſt ei principatum committere, ne fortè opinione falleretur, non ſatis fidens humano iudicio. Itaque ne ſibi ipſi quidem credens, ſupplex inuocauit Deum, qui ſolus inuiſibilem animam introſpicit, & mentium arcana penetrat, vt ex optimatibus eligeret vnum aliquem idoneum Principem, qui paternam curā ſubditorum gereret: ſubleuatiſq; ad cælum puris, & virgineæ (vt ita loquar) caſtitatis manibus, ſic precatus eſt. Proſpiciat Dominus Deus ſpirituum & vniuerſæ carnis, de homine, qui plebem hanc curet, paſcatque ſine crimine, ne corrumpatur, ſicut grex diſperſus carens Magiſtri cura & diligentia. Quis nō miretur has preces, dicatq;. Here quid ais? ſtane tibi fratriq; deſunt germani filii, ſucceſſoreſq; à natura dati? aut his, aut illis principatū relinquito. Quod ſi neutros exiſtimas idoneos, & potior eſt tibi Reipublica, quam neceßitudinis domeſtica ratio; habes certè amicum irreprehenſibilem, ac probatæ virtutis, vel tuo iudicio ſapientiſſimo. Quin igitur hunc, ſi probitas, non genus ſpectatur, eligis? Verum reſpondebit, cum in omnibus rebus non eſſe præcipitandum iudicium, tum in his potiſſimum, quæ rectè aut ſecus adminiſtrata, plurimis felicitatem, aut calamitatem afferunt. Nihil autem principatu maius cui belli paciſque arbitrium committitur a ciuibus: quemadmodum enim ad proſperam nauigationem opus eſt bono peritoq; gubernatore, ſic etiam ſapiente Principe ad tuendam tranquillitatem benè con-

ſtitutæ Reipublicæ. Cæterùm de ſapientia, quæ non me tantũ, ſed & toto mundo eſt antiquior, non eſt fas quemquam indicare niſi Deum, aut aliquem & ſincerum, purum, germanumque amatorem ipſius ſapientiæ. Et iam antè exemplo meo didici, ne aliis quidem vtcumque idoneis in ſpeciem, principatum decernere. Nam Reipublicæ curam inuitus ſuſcepi, non humanis ſuffragiis Princeps deſignatus, ſed manifeſtis oraculis, diuina voce iubente, quantumlibet deprecarer, molem rerum veritus, donec iterum atque iterum iubenti parere, metu coactus ſum. An non igitur abſurdum fuerit, nunc non per eadem incedere veſtigia, & cum ipſe noluerim principatum, niſi ex Dei ſententia ſumere, nunc arbitratu meo ſucceſſorem eligere, ne hominum quidem expectatis ſuffragiis? præſertim cum agatur de regimine gentis non vulgaris, ſed primùm periculoſiſsimæ omnium quotquot vſquam ſunt, deinde profeſſæ rem maximam, cultum eius qui eſt pater conditorque rerum omnium. Quidquid enim aliis contigit ex optimæ cuiuſque philoſophiæ ſtudio, id Iudæis ex ſuis legibus, ac moribus, videlicet ſummi Dei notitia, repudiato errore Deorum, ex creaturis conſecratorum. Nullus enim creatus verè Deus eſt, quantumuis habeatur pro Deo, cum æternitate, ſine qua non eſt Numen, careat. Hoc vnum euidens argumentum eſt eximiæ erga ſuam gentem charitatis, ac fidei. Hactenus Philo. Quibus planè conſentiunt, quæ quodam loco habet Origenes, ſiue ſententiam ſpectes, ſiue vtilitatem quæ ex ijs percipi poteſt. *Receſſurus,* inquit, *Moſes de ſæculo orat Deum, vt prouideat ducem populo. Quid agis Moſes? nunquid filii tibi non ſunt Gerſon & Eleazar? aut ſi aliquid de illis dubitas, non ſunt filii fratris magni, & egregii viri? quomodo non oras Deum pro ipſis, vt eos conſtituat populo duces? Sed diſcant Eccleſiarum Principes, ſucceſſores ſibi non eos qui conſanguinitate generis iuncti ſunt, nec qui carnis propinquitate ſociantur, teſtamento ſignare, neque hereditarium tradere Eccleſiæ principatum, ſed referre ad iudicium Dei, & non eligere illum quem humanus commendat affectus, ſed Dei iudicio totum de ſucceſſoris electione permittere. Nunquid non poterat Moyſes eligere*

Hom. 22. in Num.

principem populo, & vero iudicio eligere, & rectâ iuſtaq́, ſententia? ad quem dixerat Deus: Elige presbyteros populo, quos tu ipſe ſcis presbyteros eſſe, & elegit tales, in quibus cõtinuò Dei ſpiritus requieſceret, & prophetarent omnes. Quis ergo ita potuit eligere principem populi, vt Moyſes poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne poſteris præſumptionis relinquat exemplum. Sed auſculta quid dicit. Prouideat, inquit, *Dominus Deus ſpirituum & omnis carnis, hominem ſuper Synagogam hanc, qui egrediatur ante faciem eorum, & qui ingrediatur, & qui producat eos, & qui reducat. Si ergo tantus ille ac talis Moyſes, non permittit iudicio ſuo de eligendo Principe populi, de conſtituendo ſucceſſore; quis erit, qui audeat vel ex plebe, quæ ſæpè clamoribus ad gratiam, aut ad pretium fortaſſe excitatis, moueri ſolet; vel ex ipſis etiam Sacerdotibus quis erit, qui ſe idoneum ad hoc iudicet, niſi ſi cui oranti, & petenti a Domino reueletur?* Hæc Origenes. Illud tandem obſeruatione dignum videtur, quod alicubi S. Auguſt. notauit, quamobrem ſcilicet Ioſephus, poſtquam fratrum ſcelere in Ægyptum delatus eſt, & è carcere eductus, toti regno cum ſumma poteſtate prępoſitus, parentem tamẽ, quem vehementer diligebat, quemq́ue mœrore & lacrymis confici non ignorabat, ſtatus ſui certiorem non fecerit. Nam nec obliuiſci potuit parentis indulgentiſſimi, qui fratres tanto poſt agnouit cum primum eos aſpexit in Ægypto, nec qui omnia cum poteſtate moderabatur, à rege prohibitus eſt, nuntios deſtinare, nec longè diſſitarum regionum intercapedo prohibuiſſe credẽda eſt, cum minus quàm trecenta millia paſſuũ inter Ægyptum, & Chananitidem, in qua Iacob agebat, numerentur, nec deeſſent mercatores, aliįque viatores, qui vltrò citroque frequenter commearent, cuiuſmodi illi erant Iſmaelitæ, qui de Galaad portabant aromata, & reſinam, & ſtacten in Ægyptum, quibus, accepto pretio, Ioſeph à fratribus venditus fuerat. Quæſtioni reſpondet Auguſtinus, diuino id accidiſſe conſilio, ne tribulationis, & doloris illius fructu ſanctus ſenex fraudaretur; cui reſponſioni non repugno, ſed illud addi poſſe puto,

Serm. 82. de tempore, tom. 10.

Gen 37. 25.

criminibus deterrebit. *Peſtilente flagellato*, inquit Sapiens, *ſtultus ſapientior erit*. Et alibi. *Mulctato peſtilente ſapientior erit paruulus*. Et Iſaias. *Cum feceris* (inquit) *iudicia tua in terra, iuſtitiam diſcent habitatores orbis*. Hinc grauiter in Regum hiſtoria caſtigatur Achab Rex Iſraël, quod Regem Aſſyriæ Benadad, quem habebat in poteſtate, ac pro eo quod multis malis Iſraëlem vexauerat, Deo volente interficiendus erat, non ſolum liberum dimiſiſſet, ſed in currum ſuum ſuſtuliſſet, fratremque nominaſſet. *Quia dimiſiſti* (inquit Propheta) *virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius*. Quod vaticinium tunc impletum eſt, cum in pugna aduerſus eundem Benadad commiſſa, ſagittâ in incertum à milite excuſſâ, grauiter ſauciatus Achab, poſt aliquot tandem horas extinctus eſt. Illud verò multo magis vitandum eſt, ne qui morti omninò debentur, aut alio ſupplicij genere ad aliorum terrorem puniendi ſunt, pecunia, aut muneribus ſibi parent impunitatem, eamque in ciuibus opinionem ingenerent, ſcelus quodlibet, quamtumuis graue, oblatâ pecuniâ redimi poſſe. Quamuis enim pecuniariâ mulctâ leuiora aliqua peccata vindicari rationi conſentaneum ſit; atrociora tamen, & quę magis exempli prauitate, Reipubl. bono incommodant, pari pœnarum ſeueritate punienda ſunt. nec ſi quando viſum fuerit crimen aliquod pecunia compenſandum, eã decet in proprios vſus Principes conuertere, ne ſtudio potius auaritiæ, quàm facilitatis, aut clementiæ ductos, eam quam infligere iure potuiſſent, pœnam condonaſſe videantur. *Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus*, inquit Iſaias. Et alibi. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicii, iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ*. Quemadmodum enim meretrices accepto pretio vulgant corpora, ita iudices iniqui, & Principes pecuniæ potius, quàm æquitatis amatores, iuſtitiam, cuius integritatis tanquam virginis cuiuſdm regiæ ſatellites acerrimi, ſolertiſſimique eſſe debuiſſent, tanquam meretricem paſſim proſtituunt, id enim Propheta querebatur. Nam cum prius iuri dicundo præpoſiti

Prou. 19. 25
Pro. 21. 11
Iſai. 26 9
3. Re. 20. 23
Ibid. n. 42.
3. Re. 22. 37
Iſai 5. 23
Iſai. 1. 21

ſiti incorruptè indicando ſuam fidem ita populis probarent, vt nullus expoſtulationibus locus ſupereſſet, factum poſtea erat, vt plerique eorum auri ſplendore cęcati, omnem iudiciorum rectitudinem, auaritiâ animos corrumpente, confunderent. Pauci enim erant, aut fortaſſe nulli, qui cum Samuele gloriari poſſent: *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, vtrùm bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus sũ, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi, & contemnam illud hodie, reſtituamque vobis*; vel vt ex Hebręo vertit Pagninus. *De manu cuius acceperim propitiationem, & occultauerim oculos meos*. vel vt alij. *Et ſuper eo diſſimulaui*. Chaldeus, *& inclinaui ab eo oculos meos in iudicio*. Sẽper autem eadem ſententia eſt aſſerentis ſe nunquam à ſontibus accepiſſe pecuniam, aut munus aliquod, vt ad eorum crimina conniueret, aut oculos auerteret, ſed in rectè iudicando conſtantiam perpetuò ita tenuiſſe, vt ſibi nullus poſſet, quantumuis maleuolus obtrectator, deſtitutæ, aut proſtitutæ iuſtitiæ crimen impingere.

1. Reg. 12. 3.

Sõtibus parcendum nõ eſſe, quia non fiunt meliores: & quia ſanguis ab ipſis fuſus clamat ad Principem.
Iſai 26. 10.
Eccl. 1. 15.
Jere. 2. 22.

2 Quod ſi cauſam quæramus, cur pœnæ ſontibus remittendæ facilè non ſint, eam affert Iſaias. *Miſereamur*, inquit, *impio & non diſcet iuſtitiam*: nam vt docet Salomon in Eccleſ. *Peruerſi difficilè corriguntur*. contracti enim longa conſuetudine habitus, in naturam quodammodo tranſeunt, ac quemadmodum, quæ naturalia ſunt, naturâ ipsâ repugnante tollere non poſſumus, aut mutare, ſed eadem ſemper in omnibus ſunt, ita qui ſceleribus diuturno tempore inſueuerunt, vitioſi illius coloris, quem imbiberunt, adeò tenaces ſunt, vt etiamſi *ſe lauerint nitro, & multiplicauerint ſibi herbam borith, maculati tamen ſint in iniquitate ſua:* ac quemadmodum atrum colorem Æthiopis qui tentauerit eluere, operam ludet, cum naturalis ille color tali debeatur corporis temperamento; ita qui longa aſſuetudine malè facere didicerũt, vitio peruerſę voluntatis, virtutis coloris quodammodo incapa-

pa-

paces eſſe videtur, vt quodam loco queritur Ieremias, cū ait; *Si mutare*, inquit, *poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benè facere cum didiceritis malè.* Ergo quemadmodum prudentes medici membra illa à reliquo præcidunt corpore, quæ ita corrupta ſunt, vt etiam communicato morbo reliqua tabefaciant; ita ſapientes Reipubl. moderatores à Reipubl. corpore ſceleratos homines, quos peſtilentes Scriptura frequenter appellat, ita præcidere debent, vt nullum periculum ſit, ne partes illæ, quæ infectæ nondum ſunt, morbo correptæ putreſcant, ac pereant. *Breuem enim languorem præcidit medicus*, inquit Sapiens, id eſt, cum in primordijs adhuc verſatur, nec adeò gliſcit, vt corpus omne peruadendo morbi contagio populetur. Altera cauſa eſt, quod cum priuati homines ſuas ipſi iniurias perſequi prohibeantur, publicæ poteſtatis, quæ omnium nomine gladium portat, munus eſt ita illos vindicare, vt Reipubl. conſulatur, & priuatis etiam qui violati ſunt, fiat ſatis. Idcirco Salomon Banaiæ imperans, vt Ioab iam pridem mortis reum interficeret: *Interfice*, inquit, *eum, & ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab, à me, & à domo patris mei.*

Ierem. 13. 23

Eccl. 10. 12.

3. Reg. 2. 31.

Nihil autem aliud eſt amouere ſanguinem innocentem effuſum, quàm contra iuſtitiam perpetratam cædem, debitam pœnam rependendo, expiare. Phraſi enim Scripturæ ſatis frequenti ſanguis cæſorum clamare dicitur, & vindictam poſtulare donec ſontibus, qui illum iniuſtè effuderūt, ea pœna inflicta ſit, quam meruerunt. Sic de Abelis ſanguine dixit Deus: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Et apud D. Lucam Deus dicitur *facturus vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die, ac nocte.* & in Apocalyſi legimus. *Vindica ſanguinem ſanctorum tuorum, qui effuſus eſt.* Et de Chriſti ſanguine in Epiſtola ad Hebræos habemus, *ſanguinis effuſionem melius loquentem, quàm Abel.* Vt ergo muneri ſuo Princeps ſatisfaciat in re tam graui,

Gen. 40. 10

Luc. 18. 7

Apoc. 6. 10

Heb. 12. 4.

apud

vtius legitur, quàm ea, quæ ex rei immenſa difficultate
Exod. 18. petebatur, dicebat enim. *Vltrà vires tuas eſt negotium, ſolus*
18. *illud non poteris ſuſtinere*; quod & Moſes ipſe vidit, qui
Deut. 1. 10 populum ita alloquebatur. *Non poſſum ſolus ſuſtinere vos, quia Dominus Deus veſter multiplicauit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli plurimi, non valeo ſolus negotia veſtra ſuſtinere, & pondus, & iurgia.* Nec tamen aut Iethro, aut Moſes putauerunt à iudicijs penitus abſtinendum ſupremo Reipublicæ moderatori, ſed partito in inferiores iudices labore onus dumtaxat humanæ imbecillitati tolerabilius reddendum. Ipſe Salomon, quo nullus principum in orbe ſapientior fuit, an non ipſe ſuis ius dicebat, etiam meretriculis, quæ res adeò eius auctoritati nihil detraxit, vt potius multum exiſtimationis addiderit. *Nam audiuit omnis Iſrael iudicium quod iudicaſſet Rex & timuerunt Regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium*, idque eo tempore contigit, cum iam in Rempublicam Hebræorum regia dignitas, & maieſtas erat inducta: nam qui ante Reges ſummam rerum moderabantur, & iudices appellabantur, & erant: nam Samuël vnus ex eorum numero quandiu vixit, populum iudicauit in Ramatha, & cum ſenuiſſet, filios, qui eodem munere fungerentur, ſibi ipſe ſubſtituit. Et cum Iſraëlitas Regis habendi cupido inceſſit iuxta morem aliarum gentium, dixerunt Samuëli. *Conſtitue nobis regem vt iudicet nos, ſicut & vniuerſa habent nationes*, & duæ illæ mulieres, quæ ingentis illius famis tempore, quę Samariam inuaſit, de infantulo in cibum tradendo, & abſumendo litigabant ſuper hac controuerſia, ſe Regi ſtiterunt in muro deambulanti; & Salomon in Prouerbijs benè ominatur principibus, qui pauperum etiam cauſas iudicant, cum ait: *Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur.* Dominus autem per Prophetam vt etiam ita fiat, præcipit, cum ait. *Audi verbum Domini Rex Iuda, qui ſedes ſuper ſolium Dauid, tu & ſerui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas iſtas. Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iuſtitiam. Et liberate vi oppreſſum*

Margin notes: 3. Reg. 3. 28 (beside "xit, vt potius…"); 1. Reg. 8. 1. and 1. Reg. 8. 5. (beside "rum gentium…"); 4. Reg. 6. 28 (beside "mendo litigabant…"); Prou. 29. 14 (beside "iudicant, cum ait"); Ierem. 22. 2. (beside "phetam vt etiam…").

preſſum de manu calumniatoris, & aduenam, & pupillum & viduam nolite contriſtare, &c. Multum verò refert ad fouendam ſubditorum in Principem beneuolentiam, ſi eos ipſe audiat per ſe ſe; nam & communicatio illa iucunda eſt, & ſic intelligunt non contemni ſe, quo nihil ægrius ferunt, facilius enim & animo æquiore à Principe auditi, cauſa cadant, quàm ſi ſaluis rebus ſuis ad eius conſpectum non admittantur, & ſi audiri poſtulent, ſubmoueantur. Rurſus, nihil eſſe poteſt quod tantam iuſtitiæ auctoritatem conciliet, quàm ſi Princeps idem ſit & iudex, qui nec violentiam potentium reformidat, *ſed in ſolio ſuo ſedens*, vt ait ſapiens, *diſſipet omne malum*; nec legum apicibus ad eum modum aſtrictus ſit, quo iudices minorum gentium obligantur. Optandum ergo eſt, vt ipſi Principes ius ſubditis, quantum fieri poteſt, dicant, vt verè de illis vaticinium illud Iſaiæ prædicari poſſit. *Factus eſt Principatus ſuper humerum eius*, aut certè in tribunalia inferiorum iudicum aliquando, aut etiam frequenter deſcendant. Sic enim fiet, vt ſi non iuſtitiæ, certè Principis reuerentia exactius, fideliuſque ius ſuum ad ſe accedentibus tribuant. Hactenus quæſtioni propoſitæ ſatisfactum eſt. Verùm quia omnium Principatuum ea eſt conditio, vt ſine minoribus Magiſtratibus conſiſtere nulla ratione poſſit, cumque nihil magis optent Regni proceres, alijque primarij viri, qui vel à nobilitate, vel à doctrinarum cognitione, vel à rebus præclarè geſtis commendationem habent, quàm publica munera & eorum inſignia, honoreſque adipiſci, diligentiſſimè Principi curandum eſt, ne aliquis error, aut perturbatio in illis diſtribuendis interueniat, quæ vel ipſi reipublicæ vel honorum iſtorum candidatis fraudi eſſe poſſit. Nam vt honorum titulos dignitatumque faſtigium ciues refugiant, & ſe publicis muneribus impares putent, & verò etiam ſubducere conentur, optandum potius eſt, quàm ſperandum; quamquam fuit, vt obiter hoc dicamus, demiſſio hæc & modeſtia in magnis viris, qui quo conatu alij ad magiſtratus graſſantur, eo-

Prou. 20. 8.

Iſa. 9. 6.

dem illi declinarent, ac deprecarentur. Prophetabant in Hebræorum caſtris Eldad, & Medad: commouit ea res

Num. 11. 28 Ioſue, qui ſtatim ad Moyſen accurrens, *Domine mi Moyſes*, inquit, *prohibe eos*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Mitte illos in carcerem*: quæ cauſa tantum virum in prophetantes, & diuino Spiritu afflatos incitauit, vt eos prohiberi, & in carcerem dari voluerit? Sunt qui dicant, penes quos tamen fides ſit, id curaſſe, propterea, quòd vaticinantes, & futura prædicentes, eum poſt Moſis obitum Reipublicæ præfuturum dicerent: cuius diuinationis ipſa etiam verba ſunt apud Thargum Ieroſolymitanum. *En Moſes Propheta, ſcriba Iſraelitarum congregatus eſt de medio mundi, & Ioſue filius Nun eius diſcipulus poſt eum adminiſtrabit res exercitus.* Hæc Thargum. Nimirum quo ſtudio quis Prophetas iſtos ſibi conciliare ſtuduiſſet, vt apud populum eorum teſtimonio non idoneus tantùm, ſed diuinitus etiam deſtinatus ad Reipublicæ gubernationem videretur; tanto vir ſanctus eaſdem voces, quibus ſibi imperium polliceri ſentiebat, qua erat modeſtia, & animi demiſsione, coërcere conabatur. Sed ad inſtitutum noſtrum redeamus. Eſt ſanè admodum procliuè in magiſtratibus demandandis impingere, vel quia Principes ſubditorum ingenia moreſque cognoſcere non ita facilè poſſunt, vel quia ijs, quos ſatis cognitos habent, alios quos magis amant, anteponunt. *Eſt malum*, inquit

Eccl. 10. 5. Salomon, *quod vidi ſub ſole, quaſi per errorem ingrediens à facie Principis poſitum ſtultum in dignitate ſublimi, & diuites* (virtutum ſcilicet & doctrinarum opibus abundantes) *ſedere deorſum. Vidi ſeruos in equis, & Principes ambulantes ſuper terram, quaſi ſeruos.* In nullum aptius conuenit iu-

Eſther 3. 1. ſtiſſima hæc conqueſtio Salomonis, quam in Aman Agagiten, quem *Rex Aſſuerus exaltauit*, vt Scriptura loquitur. *& poſuit ſolium eius ſuper omnes Principes quos habebat, cunctiq; ſerui Regis, qui in foribus palatii verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman, ſic enim præceperat eis Imperator*, qui cum omnia videret ex ſe vno pendentia, ita iubente Aſſuero, hominibuſque ac gentibus fortu-

nam

nam ſe dare poſſe exiſtimaret, omnium ab ipſo vno ambitione ſuſpenſa: adeò ægrè tulit ſibi à Mardochæo cultum illum denegari, quem reliqui omnes exhibere conſueuerant, vt ſuæ iniuriæ vindicandæ ſatis eſſe non putaret, ſi illum de medio tolleret; ſed de vniuerſa Iudæorum gente penitus abolenda cogitarit. Tam verò ſupinus, & negligens in Amani moribus, & ſtudijs explorandis fuit Aſſuerus, vt quidquid ipſe ſuggereret, oraculi cuiuſdam loco haberet, ipſiq; quantam vellet, in ſubiectos populos concederet poteſtatem, tradito etiam annulo ſignatorio, quo ipſe ad Judæorum perniciem vteretur. *Tulit ergo Rex annulum,* inquit Scriptura, *quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag hoſti Iudæorum, dixitque ad eum. Argentum quod tu polliceris tuũ ſit, de populo age, quod tibi placet.* Hunc autem ſtultum meritò dicere poſſimus, non tantum eo nomine, quod Scripturarum phraſi; improbi omnes ſtultitiæ cuiuſdam notentur ignominia, ſed etiam propterea quòd fortunam ſuam reuerenter habere neſciuerit, non ſatis intelligens quàm in lubrico ſit eorum potentia, qui ab humili loco, malis etiam artibus progreſſi ad ſummos magiſtratus prorepſerunt; quibus ſi moderatione animi, comitate in omnes, morumque facilitate locum quem ſunt adepti, non tueantur, ferè accidit, vt & ſe ipſos perdant, & alios etiam multos in idem exitium trahant. Hoc quàm verum ſit Amani exitus ſatis ſuperque declarauit: nam collectam multo tempore gratiam vna duntaxat effudit offenſio, & quam inimico ſuo parari iuſſerat crucem, aſcendit ipſe, Dominoque illi pro malo iuſtam rependente vindictam, cum ſuis funditus euerſus, & extinctus eſt. Mardochæus verò cuius eximia fuerant in Regem promerita, à cuius iugulo coniuratorum Eunuchorum gladios auerterat, ab Amano priùs deſpectui habitus, & odio; poſtea ab inuito etiam triumphantis habitu circumductus, non iam amplius, vt loquitur Eccleſiaſtes, *ſuper terram ambulauit quaſi ſeruus,* ſed equo Regio inſidens, honoribus auctus & potentia,

Ibid. n. 10.

popu-

ſum enim eſt, ne vel per inſcitiam, dum lites ad ſe venientium controuerſiaſque diſceptat, à recto veritatis tramite deflectat: vel animi perturbationibus tranſuerſus agatur, volenſque ac prudens eis noceat, quos ab iniuria inimicorum incolumes ſeruare debuiſſet. Sed fortaſſe Septuaginta Hebræam vocem Margema, σφενδόνην id eſt, *palam* verterunt, quod duplicem ſignificationem haberet, & purpuram, aut annuli palam ſignificare poſſet. Fauet autem huic coniecturæ, quod aurifices ſolent palam annuli, cui gemma aliqua inſerenda eſt, bracteola aliqua purpurea, vel alterius coloris ab interiori parte munire, ne gemmæ vſque ad aurum viſum transmittant, neue fulgor ex lapillis exiſtens, flaccidus, & iners ſit, ſed viuidus & vibrans: quare qui Hebræum contextum de purpura illa palæ intellexerit, & ſenſum commodiſſimum eliciet, & Septuaginta Interpretes cum Hebraica lectione conciliabit. Huiuſmodi autem homines, qui ijs carent dotibus, quibus par eſt præditum eſſe eum, qui alijs gubernandis præficitur, idola vocat Zacharias, pulcherrima ſanè ſimilitudine, & cum Salomonis ſimilitudine, quam hactenùs explicauimus, optimè conſentienre. *O Paſtor*, inquit, *& idolum*, Quemadmodum enim ſaxum aliquod ex aliqua rupe exciſum, & in humanã formã edolatũ, ſpeciem quidem exhibet hominis, homo tamen non eſt, cum nec audire poſſit quæ dicuntur, nec quæ in ſuo conſpectu perpetrantur, intueri. *Os enim habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt*, vt de mutis ſimulacris canit ſanctus Dauid: ita homines iſti lapidibus nihilo ſapientiores, licet ad inſtar ſtatuarum, ſericis, aut purpureis veſtibus amiciantur, licet magiſtratuum inſignia, & ornamenta circumferant, lapides tamen ſunt ad omnia muti & ſenſibus carentes, ad ea tantùm vigilantes, erecti, maioremque in modum imminentes, & intenti, quæ lucri alicuius aut honoris ſpem aliquam patefaciunt. *Nã licet dereli-*

Zach. 11. 17.

Pſal. 113. 15.

Zach. 11. 16

cta

dicente Salomone, *Virũ autem fidelem quis inueniet?* Cordato tamen Principi & in hanc rem non oſcitanter intẽto, multi deeſſe non poterunt, qui cum ſuam induſtriã, & virtutem in minoribus magiſtratibus Principi egregiè probauerint, ſenſim ac per gradus ad maiores attollantur; ſic enim illi rerum geſtarum præmium aliquod conſecuti animos erigunt, & ad rem in poſterum optimè gerendam redduntur alacriores, & in ampliorem educti campum, clariora exhibent ſuæ documenta virtutis. Sic Alexander Macedonum Rex, poſtquam toto Oriente arma circumtulit, plurimaſque gentes Macedonico ſubiecit imperio, cum plurimis tam diuturno bello commiſſis pugnis, ſuorum virtutem cognitam haberet, atque perſpectam, Prouincias inter præcipuos ſuos duces, viuens ipſe, ſed morti tamen proximus, partitus eſt, vt ex ſacra Machabæorum hiſtoria diſcimus, vt ſcilicet, quemadmodum eos in adeundis periculis alacres in laboribus tolerandis fortes, in conſilijs deliberationibuſque prudentes eſſe compererat, ita præmium quam poſſet ampliſſimum eorum virtuti decerneret, illiſque conſtitutis Principibus, prouinciarum ſuarum incolumitati, quam optimè fieri poſſet, conſultum eſſet. Sed non omnibus Principibus ea eſt ſolertia, vt quid cuique debeatur, cui quiſque muneri à natura factus ſit, quæuè doctrinarum, aut experientiæ ſibi comparauerit adiumenta, diſpicere poſſint; & vt poſſint, periculum tamen eſt, ne alia omnia interdum ſpectent, aut ærariũ locupletius reddere ſtudentes, aut animi propenſione in adulatores neſcio quos, ne quid grauius dicam, inclinantes; eoſq; in vltimis hærere ſinẽtes, qui cum malis artibus ad magiſtratus conſequendos graſſari indignum putent, à virtute duntaxat, quæ minimùm in aliquorum Principum aulis poteſt, commendationem habent. *In duobus*, inquit Eccleſiaſticus, *contriſtatum eſt cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus, contemptus*, qui etiamſi cũ difficilia Reipublicę tempora incidunt, adhibeatur in conſilium, vel rebus gerendis præficiatur, tamen poſtquam

vt de conſanguineorũ Principum potentia in officio continenda eſt.

Prou. 20. 6.

1. Mach. 1. 1

Eccl. 26. 25.

S pericu-

periculoſa tempeſtate defuncti ſunt Principes, nullam, vt par eſſet, ſtrenui, & de Republica benè meriti viri rationem habent, ſed deſpectum, contemptum, omnibuſque poſthabitum eſſe patiuntur. *Hanc quoque* (inquit
Eccl.9 13. Salomon) *ſub ſole vidi ſapientiam, & probaui maximam: Ciuitas parua, & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam, extruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentuſq; eſt in ea vir pauper, & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis.* Vt ergo Princeps bonorum Magiſtratuum delectum ſapienter habere poſſit, omnes animi perturbationes exuere ſtudeat, Reipublicæ dumtaxat commodo ob oculos poſito, eos apud ſe conſtituat ad præfecturas, & magiſtratus euehere, quos ad veram laudem ſolida virtus & aliqnibus probata experimentis, erexit. Et quamuis nobilibus viris fauere æquum ſit, & diuitibus etiam, quos ab auaritiæ ſordibus longiùs abeſſe meritò credendum eſt, quibus etiam generis, & opulentiæ fama exiſtimationem conciliat; quæ in negotijs tractandis, plerumque magno vſui eſſe ſolet: non tamen tenuioris fortunæ homines propterea, conſentaneum eſt eum aſpernari, cum ſub ſordido palliolo ſapientia latere poſſit: nam quemadmodum inſanum eſſet, equum aliquem ad curſum expeditiſſimum exiſtimare, quod pretioſis phaleris, aureoque fræno eſſet ornatus; ita non mediocriter errant illi, qui cum aliquem ſericis indutum veſtibus, aureo torque de collo ſuſpenſo ornatum cernunt, magna etiam clientum famulorumque caterua ſtipatum, continuò ſapientem hominem ſuſpicantur, quaſi cultus hic ſapientiæ debitus ſtultos etiam homines frequenter non circumſiſtat. Reddēda ergo eſt vnicuique natiua ſua facies, phaleriſque cogitatione detractis, ad exactum vocanda ſunt examen vitia quæ
Iacob.2.2. latent, virtuteſque ſi quæ fortè ſunt: hoc ſi facere neſcimus, ſtulti ſumus rerũ æſtimatores. *Etenim*, inquit D. Iacobus *ſi introierit in conuentum veſtrum vir anulum aureum habens in veſte candida, introierit autem & pauper in*

ſordido

ſordido habitu, & intendatis in eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei, Tu ſede hic benè, pauperi autẽ dicatis, Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedũ meorũ, nonne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarum? Sed à Principum conſanguineis, & propinquis tanto fortaſſe magis ſibi Diſtributiua iuſtitia timere poteſt, quanto facilius beneuolentia, qua propinquos complectimur, fucum nobis facere poteſt, quam externa illa diuitiarum ſpecies, & apparatus, quem licet tenuioris fortunæ homines admirentur; viri tamen principes, quorum cenſus tanto ampliores ſunt, & frequentior ſtipãtium numerus, adeò non ſuſpiciunt, vt opulentiſſimos quoſque præ ſe, etiam contemnere nonnunquam conſueuerint. At coniunctio iſta ſanguinis ita veritati nonnunquam velum obtendit, vt ignauiſſimus quiſque ad ſummos etiam Reipublicæ honores non alia de cauſa admoueatur, quàm quia eiuſdem gentis eſt, & familiæ, tantaque indulgentia corruptiſſimi eorum mores tolerentur, ac ſi virtutes eſſent. Nimirum *oculi carnei* aliquibus Principibus eſſe ſolent, *& ſicut videt homo, & ipſi vident, ſenſumque ſuum euertunt, oculoſq; ſuos declinant vt non videant cœlum, neque recordentur iudiciorum iuſtorum.* Iob.10.4. Sed illud tantum quantum poſſunt modis omnibus vrgent, vt diuitijs & honoribus augeantur: ſi verò ad munera reipubl. inepti ſunt, ſi in ſubditos acerbi, ſi faſtu ſuperbiaque turgidi, hoc ſcilicet pro minimo habent, illos ne verbis quidem leuiter increpare ſuſtinentes. Sicut de Dauide legimus in tertio Reg. qui 3.Reg.1.6. Adoniam eleuantem ſe, & regnum affectantem, *Non corripuit aliquando, dicens, quare hoc feciſti?* Cuius negligentiæ (nam ab aliquo, licet fortaſsè non ita graui negligentiæ crimine Dauidem plerique ſacræ Scripturæ interpretes non liberant) cauſam in nimium amorem, quo Adoniam ſecundo loco genitum poſt Abſalon, illique pulchritudine planè geminum proſequebatur, cõferre poſſumus. Nam paterna in filium charitas, & Abſalonis extincti imago in Adonia fratre ſuperſtite elucẽs,

ætaſque in ſenium iam inclinata, quę homines ad audendum timidiores facit, impedimento fuerunt, quo minus aſperiore aliquo verbo filium ea mouentem, quibus publica pax, & quies turbabatur, increpare non auderet. Vt ex hoc vno exemplo colligere poſſimus quid de Principibus qui ſine delectu conſanguineos ſuos ad ſummos honores euehunt, quorum virtus cum Dauidis ſanctitate conferenda non eſt, ſperare poſſimus. Huc etiam facit Heli ſummi ſacerdotis in filios grauiſſimè peccantes remiſſio, de qua alibi diximus, quæ à Domino per Prophetam acriter reprehenſa eſt; & grauiſſimis pœnis, ad poſterorum exemplum vindicata. Affectum hunc egregiè vicerat S. Moyſes, qui cum diuinitus ſe proximè à morte abeſſe cognouiſſet, menteque reputaret fieri poſſe, vt in ſucceſſore deſignando, quæ eſt humanorum iudiciorum imbecillitas, falleretur; non filios, non conſanguineos nominauit; ſed quia multi ſunt in hominum animis receſſus, totum hoc iudicium Deo cordiũ ſcrutatori relinquendum putauit, vt ipſe quem vellet, atque idoneum eſſe ſciret, ſiue propinquus eſſet, ſiue alienus, ad Reipublicæ illius gubernacula admoueret. *Prouideat,*

Num. 27. 15 inquit, *Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, & poſſit exire, & intrare ante eos, & educere eos vel introducere, ne ſit populus Domini, ſicut oues abſque paſtore.* Huius facti adiuncta elegantiſſimè, vt ſolet, & grauiſſimè perſequitur Philo libro de Charitate, cuius verba, quia ad rem noſtram mirum in modũ

Philo lib. de charitate.

faciunt, adſcribere erit operæpretium. *Cum*, inquit, *mortalis huius vitæ finis inſtaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullum vel Regem, vel priuatum imitatus eſt, quorum vnicum votum habetur, ac ſtudium, heredes liberos relinquere; ſed quamuis pater eſſet duorum filiorum, neutrum ſucceſſorem ſibi optauit, victor affectuum erga cognatos, & domeſticos, & poterat ſi filios ſuſpicabatur parum idoneos, certe fratris filios extollere, iam virtute meritos ſacerdotium: ſed fortaſſe aut non placebat eos a diuinis rebus diſtrahi, aut potius cogitabat impoſſibile eſſe eundem hominem rectè curare ſimul regnum, &*

ſacer-

ſacerdotium, quandoquidem alterum religionis, alterum ſubditorum curam profitetur: aut fortaſſe non putauit rem tā magnam pertinère ad ſuum iudicium, maluitq; iudicandam Deo committere, qui pro ſua potentia perſpicit etiam intima pectorum. Hæc vera eſſe vel hinc colligitur. Erat ei amicus, & familiaris penè a puero Ieſus nomine, non vulgaribus conciliatus artibus, ſed amore integro cœleſtique è quo omnes virtutes proueniunt. Is etiam conuictor, contubernaliſque Prophetæ fuit, niſi ſi quando ille ſeceſſum quæſiuit propter diuina colloquia: Idem adminiſtrationis Reipub. particeps, & tantum non Principis vicarius, multa pro poteſtate ſolitus erat gerere. Attamen quamuis ſciret hunc eſſe diu ſpectatæ probitatis hominem, dictiſq; factiſq; honeſtatem eius expertus, & quæ maximè requirebatur ad beneuolentiam erga populum, nec ſic quidem auſus eſt ei principatum committere, ne fortè opinione falleretur, non ſatis fidens humano iudicio: Itaque ne ſibi ipſi quidem credens, ſupplex inuocauit Deum, qui ſolus inuiſibilem animam introſpicit, & mentium arcana penetrat, vt ex optimatibus eligeret vnum aliquem idoneum Principem, qui paternam curā ſubditorum gereret: ſubleuatiſq; ad cœlum puris, & virgineâ (vt ita loquar) caſtitatis manibus, ſic precatus eſt. Proſpiciat Dominus Deus ſpirituum & vniuerſæ carnis, de homine, qui plebem hanc curet, paſcatque ſine crimine, ne corrumpatur, ſicut grex diſperſus carens Magiſtri cura & diligentia. Quis nō miretur has preces, dicatq;, Here quid ais? ſta ne tibi fratriq; deſunt germani filii, ſucceſſoreſq; à natura dati? aut his, aut illis principatū relinquito. Quod ſi neutros exiſtimas idoneos, & potior eſt tibi Republica, quam neceſſitudinis domeſtica ratio; habes certè amicum irreprehenſibilem, ac probatæ virtutis, vel tuo iudicio ſapientiſſimo. Quin igitur hunc, ſi probitas, non genus ſpectatur, eligis? Verum reſpondebit, cum in omnibus rebus non eſſe præcipitandum iudicium, tum in his potiſſimum, quæ rectè aut ſecus adminiſtrata, plurimis felicitatem, aut calamitatem afferunt. Nihil autem principatu maius cui belli paciſque arbitrium committitur à ciuibus: quemadmodum enim ad proſperam nauigationem opus eſt bono peritoq; gubernatore, ſic etiam ſapiente Principe ad tuendam tranquillitatem benè con-

principem populo, & vero iudicio eligere, & rectâ iuſtaq́; ſententia? ad quem dixerat Deus: Elige presbyteros populo, quos tu ipſe ſcis presbyteros eſſe, & elegit tales, in quibus cõtinuò Dei ſpiritus requieſceret, & prophetarent omnes. Quis ergo ita potuit eligere principem populi, vt Moyſes poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne poſteris præſumptionis relinquat exemplum. Sed auſculta quid dicit. Prouideat, inquit, *Dominus Deus ſpirituum & omnis carnis, hominem ſuper Synagogam hanc, qui egrediatur ante faciem eorum, & qui ingrediatur, & qui producat eos, & qui reducat. Si ergo tantus ille ac talis Moyſes, non permittit iudicio ſuo de eligendo Principe populi, de conſtituendo ſucceſſore; quis erit, qui audeat vel ex plebe, quæ ſæpè clamoribus ad gratiam, aut ad pretium fortaſſe excitatis, moueri ſolet; vel ex ipſis etiam Sacerdotibus quis erit, qui ſe idoneum ad hoc iudicet, niſi ſi cui oranti, & petenti a Domino reueletur?* Hæc Origenes. Illud tandem obſeruatione dignum videtur, quod alicubi S. Auguſt. notauit, quamobrem ſcilicet Ioſephus, poſtquam fratrum ſcelere in Ægyptum delatus eſt, & è carcere eductus, toti regno cum ſumma poteſtate præpoſitus, parentem tamẽ, quem vehementer diligebat, quemq́ue mœrore & lacrymis confici non ignorabat, ſtatus ſui certiorem non fecerit. Nam nec obliuiſci potuit parentis indulgentiſſimi, qui fratres tanto poſt agnouit cum primum eos aſpexit in Ægypto, nec qui omnia cum poteſtate moderabatur, à rege prohibitus eſt, nuntios deſtinare, nec longè diſſitarum regionum intercapedo prohibuiſſe credẽda eſt, cum minus quàm trecenta millia paſſuũ inter Ægyptum, & Chananitidem, in qua Iacob agebat, numerentur, nec deeſſent mercatores, aliјq́ue viatores, qui vltrò citroq́ue frequenter commearent, cuiuſmodi illi erant Iſmaelitæ, qui de Galaad portabant aromata, & reſinam, & ſtacten in Ægyptum, quibus, accepto pretio, Ioſeph à fratribus venditus fuerat. Quæſtioni reſpondet Auguſtinus, diuino id accidiſſe conſilio, ne tribulationis, & doloris illius fructu ſanctus ſenex fraudaretur; cui reſponſioni non repugno, ſed illud addi poſſe puto, con-

Serm. 82. de tempore, tom. 10.

Gen 37. 25.

criminibus deterrebit. *Peſtilente flagellato*, inquit Sapiens, *ſtultus ſapientior erit*. Et alibi. *Mulctato peſtilente ſapientior erit paruulus*. Et Iſaias. *Cum feceris* (inquit) *iudicia tua in terra, iuſtitiam diſcent habitatores orbis*. Hinc grauiter in Regum hiſtoria caſtigatur Achab Rex Iſraël, quod Regem Aſſyriæ Benadad, quem habebat in poteſtate, ac pro eo quod multis malis Iſraëlem vexauerat, Deo volente interficiendus erat, non ſolum liberum dimiſiſſet, ſed in currum ſuum ſuſtuliſſet, fratremque nominaſſet. *Quia dimiſiſti* (inquit Propheta) *virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius*. Quod vaticinium tunc impletum eſt, cum in pugna aduerſus eundem Benadad commiſſa, ſagittâ in incertum à milite excuſſa, grauiter ſauciatus Achab, poſt aliquot tandem horas extinctus eſt. Illud verò multo magis vitandum eſt, ne qui morti omninò debentur, aut alio ſupplicij genere ad aliorum terrorem puniendi ſunt, pecunia, aut muneribus ſibi parent impunitatem, eamque in ciuibus opinionem ingenerent, ſcelus quodlibet, quamtumuis graue, oblatâ pecuniâ redimi poſſe. Quamuis enim pecuniariâ mulctâ leuiora aliqua peccara vindicari rationi conſentaneum ſit, atrociora tamen, & quę magis exempli prauitate, Reipubl. bono incommodant, pari pœnarum ſeueritate punienda ſunt. nec ſi quando viſum fuerit crimen aliquod pecunia compenſandum, eã decet in proprios vſus Principes conuertere, ne ſtudio potius auaritiæ, quàm facilitatis, aut clementiæ ductos, eam quam infligere iure potuiſſent, pœnam condonaſſe videantur. *Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus*, inquit Iſaias. Et alibi. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena iudicii, iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ*. Quemadmodum enim meretrices accepto pretio vulgant corpora, ita iudices iniqui, & Principes pecuniæ potius, quàm æquitatis amatores. iuſtitiam, cuius integritatis tanquam virginis cuiuſdm regiæ ſatellites acerrimi, ſolertiſſimique eſſe debuiſſent, tanquam meretricem paſſim proſtituunt, id enim Propheta querebatur. Nam cum prius iuri dicundo præpoſiti

Prou. 19.25
Pro. 21.11
Iſai. 26 9
3. Rc. 20.23
Ibid. n. 42.
3. Re. 22. 37
Iſai 5. 23.
Iſai. 1. 21

paces eſſe vidētur, vt quodam loco queritur Ieremias, cū Ierem.13.23
ait: *Si mutare*, inquit, *poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benè facere cum didiceritis malè*. Ergo quemadmodum prudentes medici membra illa à reliquo præcidunt corpore, quæ ita corrupta ſunt, vt etiam communicato morbo reliqua tabefaciant; ita ſapientes Reipubl. moderatores à Reipubl. corpore ſceleratos homines, quos peſtilentes Scriptura frequenter appellat, ita præcidere debent, vt nullum periculum ſit, ne partes illæ, quæ infectæ nondum ſunt, morbo cor- Eccl.10.12.
reptæ putreſcant, ac pereant. *Breuem enim languorem præcidit medicus*, inquit Sapiens, id eſt, cum in primordijs adhuc verſatur, nec adeò gliſcit, vt corpus omne peruadendo morbi contagio populetur. Altera cauſa eſt, quod cum priuati homines ſuas ipſi iniurias perſequi prohibeantur, publicæ poteſtatis, quæ omnium nomine gladium portat, munus eſt ita illos vindicare, vt Reipubl. conſulatur, & priuatis etiam qui violati ſunt, fiat ſatis. Idcirco Salomon Banaiæ imperans, vt Ioab iam pridem 3.Reg.2.31.
mortis reum interficeret: *Interfice*, inquit, *eum, & ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab, à me, & à domo patris mei*.

Nihil autem aliud eſt amouere ſanguinem innocentem effuſum, quàm contra iuſtitiam perpetratam cædem, debitam pœnam rependendo, expiare. Phraſi enim Scripturæ ſatis frequenti ſanguis cæſorum clamare dicitur, & vindictam poſtulare donec Gen.40.10
ſontibus, qui illum iniuſtè effuderūt, ea pœna inflicta ſit, Luc.18.7
quam meruerunt. Sic de Abelis ſanguine dixit Deus: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. Et apud D. Apoc.6.10
Lucam Deus dicitur *facturus vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die, ac nocte*. & in Apocalyſi legimus, *Vindica ſanguinem ſanctorum tuorum, qui effuſus eſt*. Heb.12.4.
Et de Chriſti ſanguine in Epiſtola ad Hebræos habemus, *ſanguinis effuſionem melius loquentem, quàm Abel*. Vt ergo muneri ſuo Princeps ſatisfaciat in re tam graui,

apud

apud ſe planè conſtituat, ſontes impunè non dimittere, accepto præſertim pretio,& ſibi legem illam, quam Dominus in Hebræorum Repub.ſeruari volebat, penitus indicat:ita enim legimus in libro Numerorum.*Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Non accipietis pretium ab eo qui reus eſt ſanguinis, ſtatim & ipſe morietur*: ſic enim fiet, vt *Rex ſapiens impios diſſipet*,vt eſt in Prouerbijs,vel vt eſt apud LXX.illorum ſit *Ventilator*. quemadmodum enim paleæ & frumenti detrimenta ab ipſo tritico,ventilando ſeparantur, &, vt eſt in Chriſti parabola flammis deſtinantur; ita Ciuitatẽ ab iſtis hominum noxiis quiſquilijs ſapiens moderator Vindicatiuæ iuſtitię ventilabro purgare debet,ne totum ſinceri integriq; frumenti cumulum inficiant, & corrumpant.

Num 35.29

Pro. 20.26

Matt. 3.12.

Formã iudiciorum diligenter ſeruandam.

3 Quod verò attinet ad iudiciorum formam,diligenter ea omnia ſeruanda ſunt, quæ à iure in iudicijs ſeruanda præſcribuntur,ſic enim fiet, vt Princeps hanc ſecutus normam,non impingat,& quæ fecerit,toti Reipubl.magis probet,minuſque pateat obtrectatorum calumnijs. Cum ergo crimen aliquod patratum audiuerit, illius auctores diligenter inueſtiget,certoque cognaſcat,ne fortè innocentes aliqui pro nocentibus puniantur.Ita Gedeon cum Principes Soccoth neſcio quid in ipſum,eiuſque exercitum peccaſſent eos puniturus,vt fuerat comminatus,*Apprehendit puerum de viris Soccoth, interrogauitque eum nomina Principum,& ſeniorum Soccoth,& deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros.* Et S. Iob de ſe ipſo teſtatur:*Cauſam, quam neſciebam,diligentiſſimè inueſtigabam.* & vniuersè de omnibus timentibus Deum teſtatur Sapiens, eos omnia in iudicando circumſpicere, & inueſtigare,ne fortè fallantur.*Viri mali*,inquit,*non cogitant iudicium*; *quia autem inquirunt Dominum,animaduertunt omnia.* Et qui vulgus imperitum ex leuibus coniecturis temerè aliquando de rebus iudicat, Scriptura monet,vt imperitæ turbæ ſententiam non ſequatur,qui iudicaturus eſt: *Non ſequeris*, inquit,*turbam ad faciendum malum,nec in iudicio plurimorum*

Iud.8.14.

Iob.29.16.

Prou.28.5.

Exo.23.2.

rum

rum acquieſces ſententiæ, vt à vero denies. Et Ioſaphat Rex Iuda ſanctè inſtituens iudices ſuos, inter cætera hoc etiam dat in mandatis: *Vt cum diligentia cuncta faciant.* Propter hanc cauſam ſapienter à Daniele Suſannam innocentem condemnans, reprehenſus eſt populus, quod non diligenter cauſam ſanctæ illius mulieris cognouiſſent, ſed nimium ad credendum faciles eam morti adiudicaſſent. *Sic fatui*, inquit, *filii Iſraël non iudicantes, neque quod verum eſt cognoſcentes, comdemnatis filiam Iſraël?* Hæc tandem illa veritas eſſe videtur, quam rationali ſummi Sacerdotis inſeri iuſſit Dominus, quæque iudicium comitari debet, iuxta illud quod habemus in Pſalmo. *Opera manuum eius Veritas, & Iudicium.* Imò quandoque Dominus ſceleris alicuius reos, ne falli quemquam contingeret, miraculo prodidiſſe conſtat ex Scripturis, vt in adulteris mulieribus, quarum fœmur vno dumtaxat aquæ illius hauſtu, quam amariſſimam Scriptura appellat ſtatim putreſcebat, in violati maritalis thori vindictam, vt in libro Numerorum legimus. Nec graues auctores deſunt, qui putent comminuti vituli, quem impiè Iſraëlitæ adorauerant, pulueres, cum aqua Moyſen populo propinaſſe, vt ſignum aliquod, vnde agnoſci poſſent, in ijs qui idololatriæ crimen admiſiſſent, poſt potum illum diuinitus exiſteret. Porrò denuntiatione, aut indicijs criminis auctores deprehenſi, citandi ſunt, aut ſi detrectent, cogendi vt iudicio ſiſtant ſe, & ſi quid habeant quod afferre poſſint ad crimen diluendum, proferant. Abſconderat ſe Adam peccati admiſſi ſibi conſcius, diuinumque declinans aſpectum ſe dederat in latebras. At Dominus auſpicaturus iudicium, *Vocauit Adam, & dixit ei. Vbi es?* Et multis poſtea ſæculis lege iam per Moſen à Domino traditâ, ita ſeruatum eſt in omnibus iudiciis, vt reus vocaretur, & audiretur. Itaque Nicodemus Iudæos aliquid contra ius in Chriſtum, cui infenſi erant, molientes officij admonuit, dicens: *Nunquid lex noſtra iudicet hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat?* Nec verò apud Hebræos tantum ita lege ſancitum

erat

2. Para. 19.7.

Dan.13.48.

Exo 28 30.

Pſal.110.7.

Num.5.18.

Exo.32.20.

Geneſ.3.9.

Ioan.7.51.

erat,ſed naturali lumine dictante apud alias etiam nationes vſus obtinuerat,vt nullus inauditus, aut ſaltem non appellatus damnaretur: quod de Romanis ex Scriptura

Act. 25.16. diſcimus, ita enim loquitur Feſtus in actis Apoſto-

*damnare. lorum. *Non eſt Romanis conſuetudo * donare aliquem hominem priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores,locumque defendendi accipiat,ad abluenda cri-*

Ibid. n. 15. *mina.* Dicit *donare,* quia Paulum Principes Sacerdotum & ſeniores Iudæorum poſtulauerant,vt damnaretur,etiam inauditus; hoc autem fuiſſet reũ illis donare, vt ipſi, prout collibitum fuiſſet,interficerent. Ex Græco autem contextu noſtra verſio lumẽ accipere poteſt, in quo habemus χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, *donare aliquem hominem ad perditionem.* Ad eandem etiam iudiciorum formam ſpectant teſtes,qui ad reuincendum reum,&rei geſtæ veritatem certius cognoſcendam faciunt; hos autem adhiberi iuſſit Dominus in veteri lege.Sic enim præcipitur in Deuteronomio. *In ore duorum aut trium teſtiũ*

Deut. 14.6. *peribit qui interficietur.* Et alibi. *Non ſtabit teſtis vnus contra*

Deut. 16.15. *aliquem,quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, ſed in ore duorum,aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* Quæ verò ex teſtium dictis contra reum conſtiterint, ea mos eſt ſcriptis excipere,& in acta referre,vt cum opus fuerit, oſtendi poſſit,quibus cauſis adducti iudices morti aliquẽ addixerint,aut alijs pœnis in eum animaduerterint.Hinc S.Iob,qui ſe quodammodo iudicio contendere cumDeo intelligebat,modum hunc agendi ſatis indicare videtur: nam de teſtibus quidem ita loquitur: *Inſtauras teſtes tuos*

Iob. 10.17. *contra me, & multiplicas iram tuam aduerſum me*:alibi verò de delictis in commentarium relatis,ait. *Scribis enim cõ-*

Iob 13. *tra me amaritudines, & conſumere me vis peccatis adoleſcentia mea.* De iudicio autem, quo delicta ad puniendum inquiruntur, iſta dici ſatis patet vel ex ipſis verbis,vel ex proximè antecedentibus,ac conſequenti-

Iob 10.2. bus. Nam capite illo decimo dixerat.*Dicam Deo; Noli me condemnare, indica mihi cur ita me iudices: nunquid tibi bonum videtur ſi calumnieris me, & opprimas*

mas me opus manuum tuarum, & conſilium impiorum adiuues? Capite autem decimo tertio, ſe, dum iudicium hoc exercetur, compedibus quibuſdam conſtrictum fuiſſe confirmat, ad eum modum, quo capitis rei carceribus, ne fuga elabantur, concludi ſolent, ita enim loquitur. *Poſuiſti in neruo pedem meum.* Quamuis autem poſſit Princeps in teſtibus conuictum reum, mortis ſententiam pronuntiare, ab eo tamen ſemper tentet commiſſi delicti confeſſionem elicere. Ita Gedeoni interroganti, Zebee, & Salmana cædem quam patrauerant, confeſſi ſunt: *Dixitque Gedeon,* inquit Scriptura, *quales fuerunt viri, quos occidiſtis in Thabor? qui reſponderunt, ſimiles tui, & vnus ex eis quaſi filius Regis. Quibus ille reſpondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. Viuit Dominus, quaſi ſeruaſſetis eos, non vos occiderem.* Similem ex Acham violati anathematis reo confeſſionem expreſſit Ioſue; quamuis enim diuino teſtimonio per ſortes edito confixus planè eſſet; nulluſque pateret effugio locus, illum tamen ita interrogat, *Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere atque indica mihi, quid feceris, ne abſcondas. Reſponditque Acham Ioſue, & dixit ei. Verè ego peccaui Domino Deo Iſraël, & ſic, & ſic feci; vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos ſiclos argenti regulamque auream quinquaginta ſiclorum, & concupiſcens, abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſa humo aperui.* Qua confeſſione audita ad vallem Achor ſeductus eſt, *lapidauitque eum omnis Iſraël, & cuncta quæ illius erant igne conſumpta ſunt, filii nimirum & filiæ, boues & aſini, & oues, eiuſque tabernaculum, & cuncta ſupellex,* vt ibidem ſacra narrat hiſtoria. Huius autem facti occaſione dubitari poteſt, liceatne aliquando Principibus, in criminibus præſertim quibuſdam atrocioribus, cuiuſmodi proditio eſt, aut noxa læſæ maieſtatis, eadem cum parente pœna filios culpæ eius minimè affines inuoluere. Cui dubitationi reſpondendum eſt breuiter, poſſe filios innoxios in grauioribus patrum criminibus, honoribus facultatibuſque licitè ſpoliari: vitam verò adimi

Iob. 13. 27.

Iud. 8. 18.

Ioſ. 7. 19.

mi nulli licere, qui peccato ſuo id commeritus non ſit; id enim nemini Principum ſummus vitæ arbiter Deus concedit. Expreſſerat id olim in veteri lege Dominus:
Deu. 42. 16 nam in Deuteronomio ita Iudicibus præcipiebatur. *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, ſed vnuſquiſq́, pro peccato ſuo morietur.* Cui conſonat illud Ezechielis:
Ezec. 18. 20 *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij, iuſtitia*
Iere. 51. 29 *iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum*; & illud Ieremiæ. *In diebus illis non dicetur vltra: Patres comederunt, vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt, ſed vnuſquiſque in iniquitate ſua morietur, omnis homo qui comederit vuam acerbam, obſtupeſcent dentes eius.* Quod ſi quæ Scripturæ teſtamonia, aut ſanctorum veteris legis principum facta repugnare videntur, atque adeò parentum culpam ad filios pertinere ex ijs locis probari poſſe, multiplex reſponſio è ſanctis Patribus, Scripturæque ſacræ interpretibus afferri poteſt, quamtumuis fortaſſe non vna quælibet cuique loco, ſed alijs alia accommodari poſſit. Dici enim poteſt primò, tunc demum parentis improbitatem filijs nocere, cum filij parentum ſcelera, quod plerumque vſu venire ſolet, imitantur. Secundò, tunc filios innoxios à Domino puniri, cum eorum pœna in ſuperſtites parentes vindictæ conſcios, aut ſpectatores redundare poteſt. Tertiò, pœnas quidem temporales aliquando, ſpirituales nunquam à parentibus ad filios innocentes tranſire poſſe. Quod autem ſpectat ad filios Achan, non deſunt qui putent eos aliqua ratione paterni ſceleris participes fuiſſe, importatæque in domum veſtis pretioſæ, ac pecuniæ aſpectu delectatos eſſe, atque ita parem fuiſſe à Domino pœnam irrogatam iis, quorum diſpar culpa non erat. Quod ſi fortè aliqui ex iis infantes propter rudes annos, & conſilii imbecillitatem, culpæ penitùs expertes fuerunt, id diuinæ ſapientiæ, & voluntatis decreto abſque occiſorum culpa, ſed non abſque cauſa factum fuiſſe, aſſerendum eſt. Nam de poteſtate nullus ambigat, cum Domi-

minus vitæ & necis arbiter ſit, quam ob cauſam cum in quinque Ciuitates incendium, & in vniuerſum orbē cataclyſmum immiſit, infinitam propemodum infantiū multitudinem, qui nullam adhuc culpam contrahere poterant, aquis, aut ignibus aboleuit.

Sed quæri poſſet, an foret è Republ. ſi ius vitæ, & necis parentibus in filios concederetur à lege, quâ illis poteſtas fieret natorum delicta, morte etiam vindicandi, ſi peccati grauitas id poſtulare videretur. Reſpondeo, videri noxium hoc Reipubl. futurum; nam filij quidem ſeruilem potius in modum parentes timerent, quàm diligerent vt liberos decet, &, contra quàm obtabat Apoſtolus, *puſillo animo* fierent & deiecto: parentes verò vel Coloſſ. 3. 1. 2
in ſceleribus puniendis remiſſi nimiùm eſſent, vt Dauid 1. Re. 2. 22.
& Heli Sacerdos, quorum primus Abſalonem perduellionis reum, & peſſimè de vniuerſa Republ. meritum, ſeruatum cupiebat, alter adeò molliter grauiſſimè peccātes increpuit, vt non propterea à ſcelere ſint deterriti; vel fortaſſe poteſtate abuterentur, & exigui criminis reos deſtinarent ad necem ſubitâ & impotenti aliquâ animi perturbatione prouecti. Dicat aliquis lege Deuteronomij, datam fuiſſe parentibus necis poteſtatem in Deut. 21. 18.
filios contumaces, eoſque qui pietatem in parentes contumelia violare veriti non fuiſſent. Præterea Joſeph ad Exod. 21. 17 Leuit. 20. 9 Gene. 37. 2.
parentem Iacob fratrum crimen detuliſſe admodum Gen. 38. 24
graue, & morte fortaſſis expiandum. Tandem Iudam nurum ſuam ad incendium damnaſſe, vt legimus in Geneſeos hiſtoria, quæ omnia hanc illo æuo in patribus familias poteſtatem fuiſſe, videntur oſtendere. Sed facilè reſponderi poteſt, parentes in delictis filiorum contumacium, aut eorum qui eis maledicere auſi fuiſſent teſtes tantum, ſed præcipuæ cuiuſdam auctoritatis, fuiſſe apud populi Judices: Ioſephi verò delatio ad correptionem potius fratrum, quàm ad iudiciariam criminis cognitionem ſpectare videtur: nec Iudas alia ratione, quàm vt populi princeps parabat in nurum ſuam ſceleris compertam, vt ipſe arbitrabatur, animaduertere.

Quid faciẽdum Principi cũ populus vniuerſus peccauit 4 Quia verò fieri nonnunquam poteſt vt criminis alicuius plurimi participes fuerint, aut etiam populus vniuerſus, tunc ſanè ipſi parcendum eſt vniuerſitati, aliquibus dumtaxat in vindictam ſceleris, contumaciumq; terrorem de medio ſublatis. Viguit olim apud aliquos populos ea conſuetudo, vt ſi legio aliqua, aut exercitus vniuerſus aliquid peccaſſet, quod grauiorem pœnam mereretur, decimus quiſque interficeretur, alijs impunè abire permiſſis, ea pœna, decimatio dicebatur. Hac Dominus pœnâ ſe vſurum comminari quodammodo videtur, cum ait apud Iſaiam: *Et adhuc in ea decimatio, & erit in oſtenſionem.* Cuius loci ſententia eſſe poteſt: Licet
Iſai. 6. 13. iam multis plagis populum hunc meum attriuerim, manus tamen mea adhuc extenta eſt ad feriendum, ex omni populi numero decimam partem in ſcelerum pœnam interire permittam, aut quod grauius eſt, tam multos, vt
Exod. 32. decima tantum pars, reliqua fiat. Ita etiam Moſes in Exodo à porta ad portam diſtrictis gladijs diſcurrere iuſſit Leuitas, & obuium quemque demetere; & quamuis populum vniuerſum ſceleris illius contagio paruaſiſſet, pars tamen dumtaxat, in ſceleris deteſtationem, expiationemque obtruncata eſt, cæteræ verò parcitum multitudini. Hinc etiam Iſraël vniuerſus cum filios Beniamin, pro eo, quod peccauerant, ita vno prælio afflixiſſet, vt viginti quinque hominum millia caderent, ſeque iuramento aſtrinxiſſet, vt ſexcentis illis viris, qui ſoli ex vniuerſa illa tribu ſuperſtites erant, filias aut ſorores in matrimonium minimè daret, ſe poſtea inconſultè feciſſe
Jud. 21. 2. animaduertit. *Venerunt itaque omnes ad domum Dei in Silo, & in conſpectu eius ſedentes leuauerunt vocem, & magno vlulatu cœperunt flere, dicentes. Quare Domine Deus Iſraël factum eſt hoc malum in populo tuo, & hodie vna tribus auferetur ex nobis?* Moxque victimis mactatis, & propitiato Numine rurſus ad conſultandum conuenit. Quod ita
Ibid. n. 16. in ſacra narratur hiſtoria. *Ductique pœnitentiâ filij Iſraël ſuper fratre ſuo Beniamin, cœperunt dicere. Ablata eſt tribus*

bus vna de Iſrael, vnde vxores accipient? Omnes enim in commune iurauimus, non daturos nos his filias noſtras. Sed tandem cum habitatores Iabes Galaad contra Beniamitas arma non ſumpſiſſent, nec ſe illo obligaſſent ſacramento, quadringentas virgines ex eo oppido ſelectas, tribui ad interitum vergenti tribuerunt vxores, atque ita & iuriſiurandi religioni ſatisfactum eſt, & tribus illa ab interitu vindicata. Eſt igitur toti multitudini, ſi quando peccauerit, parcendum, capitibus dumtaxat, aut certè aliquibus ex populo in admiſſi ſceleris vindictam, è medio ſublatis: ſi ſecus faciat Princeps, & notam ſæuitiæ non euadet, & ſuas vires, populo deleto, penitùs accidet.

5 Nec verò minutim cuncta ſcrutari & explorare Princeps velit, & ſubditis importunè in omnibus inſtare, vt maritus ille Iudithæ, *qui dum inſtabat ſuper alligantes manipulos in campo, mortuus eſt*; imò conſultò ad quædam conniueat, ne ſubditos nimium premat, ſed illis, vt ſic loquar, permittat reſpirandi facultatem, iuxta S. Iob querimoniam, aut votum, cum precabatur Dominum verbis illis. *Recede ergo paululum ab eo vt quieſcat, donec optata veniat, & ſicut mercenarii dies eius.* Et alibi. *Vſquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam ſaliuam meam?* Quamquam enim optandum eſt, vt toto niſu in hoc moderatores Reip. incumbant, vt corruptos mores aut emendent, aut exſcindant, quædam tamen vitia radices adeò altas egerunt, vt quicunque illa extirpare tentauerint, non ſolùm fruſtra ſint, ſed etiam illud, quod minimè vellent conſequantur, vt cum in irritum conatus euaſerit, minuatur exiſtimatio illorum poteſtatis, quæ amoliendis prauis moribus par eſſe non potuerit. Hæc cum incidunt tempora, prudens conſilium eſt, diſſimulando tranſmittere quæ corrigi non poſſunt, & audiendus Eccleſiaſtes, cum ait: *Pretioſior eſt ſapientia, & gloria parua, & ad tempus ſtultitia.* & Booz imitandus, qui meſſores iuſſit ſpicas aliquas de induſtria inter metendum prætermittere.

Ne ſit princeps nimiũ minutus in delictis inquirendis. Iudith. 8. 3. Iob 14. 6. Ibi. n. 7. 19. Eccl. 10. 1. Ruth. 2. 16.

6 Illud præterea monendus eſt Princeps,vt quemadmodum Dominus,vt eſt in libro Sapientiæ, *cum tranquillitate iudicat*,ita ipſe cum tempora incidunt, quibus puniendi neceſſitas incumbit,zelum ita exerceat,vt omnem iracundiæ remoueat ſuſpicionem, potiuſque ad iraſcendum lentus credatur, quàm procliuis. Nam ſi, vt eſt apud Salomonem, *Spiritum ad iraſcendum facilem, non eſt,qui poſſit ſuſtinere*, quanto grauior Principis ira, quam idem Sapiens non ſemel Leonis iræ ſimilem eſſe docet? *ſicut fremitus Leonis,ita & Regis ira*. Et alibi, *ſicut rugitus Leonis,ita & terror Regis,qui prouocat eum peccat in animam ſuam*. Quare quemadmodum,qui in Libyæ arenis (verbi gratia) deprehenſi ſunt,aut in ſilua Leonibus infeſta, rugitum eorum, quaſi nuncios mortis auribus excipiunt: ita qui Regem ſibi iratum eſſe animaduertunt,certam expectant perniciem, niſi blanda ſapientis hominis oratione placatus furor ille reſederit. *Indignatio Regis*, inquit Salomon, *nuncii mortis, & vir ſapiens placabit eam*. Sapienter itaque Aſſuerus,qui à Regina Vaſthi vxore contemptui habitus, quod ad Regem accerſita, imperium detrectaſſet, licet (vt Scriptura loquitur) *nimio furore ſuccenſus eſſet*, nihil tamen durius in eam ſtatuendum putauit, priuſquam Regni Proceres adhibuiſſet in conſilium: itaque *Interrogauit ſapientes, qui ex more Regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio ſcientium leges,ac iura maiorum (erant autem primi & proximi Charſena, & Sethar, & Admatha, & Tharſis, & Mares, & Marſana, & Mamuchan, ſeptem duces Perſarũ,atq; Medorum, qui videbant faciem Regis, & primi poſt eum reſidere ſoliti erant) cui ſententiæ Vaſthi Regina ſubiaceret, quæ Aſſueri Regis imperium, quod per Eunuchos mandauerat, facere noluiſſet*. Nec prius Regi viſum eſt pœnam aliquam decernere,quàm à conſiliario quodam excogitatum conſilium, non ſibi tantùm, ſed Principibus etiam probatũ fuiſſet. Alius etiam quidam Rex in parabola Euangelica à Domino inductus, cum nuptias filio ſuo feciſſet, & qui inuitati

Irā Principi cauēdam dū punit. Sap. 12. 18.
Prou. 13:14
Prou. 19. 12
Prou. 20. 2.
Prou. 16. 14
Eſther. 1. 12
Ibid. n. 13.
Ibid. n. 21.

inuitati fuerāt,varias pretexētes excuſationes,venire noluiſſent,ex compitis & triuiis obuios quoſq; ad nuptiale conuiuium introduxit, quos cum inſpecturus intraſſet, quendam deprehendit nuptiali veſte non amictum, quod crimen grande fuiſſe ex eo intelligitur, quod qui id facere auſus fuerat, *ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores miſſus eſt, vbi erat fletus & ſtridor dentium*, non tamen ſententiam pronunciauit iratus, ſed placidè illum compellans: *Amice*, inquit, *quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem!* Cum verò ille ſuum crimen agnoſcēs obmutuiſſet, tunc demum lictores iuſſit manus illi iniicere, & ad pœnarum locum abripere. Matt.22.13 Ibid.n.12.

7 Quanquam verò arduum eſt, ſeueritati miſcere manſuetudinem, cum pugnare quodammodò inter ſe iſta videantur, ſanctorum tamen virorum, ſapientiſſimorumque Principum exemplis docemur, iſta ſapienter copulari poſſe, ita vt ſeueritas quædam exiſtat clementiæ dulcedine temperata, quæ nec nocentibus pareat, nec exaſperet animos populorum. *Iuſtitia & pax*, inquit Pſaltes, *oſculatæ ſunt*, nec pax placidis gaudens, iuſtitiæ auerſata eſt auctoritatem, nec iuſtitia pacem, & Dominus qui inflexam amat rectitudinem, dulcis nihilominus æquè appellatur ac rectus, à S. Dauid *Dulcis*, inquit, *ac rectus Dominus*: quibus dotibus, quæ ad populos gubernandos mirificè proſunt, quia abſolutiſſimè erat ornatus, propterea ſubijcitur. *Propter hoc legem dabit delinquentibus in via*. Mitiſſimus etiam Dauid, cuius eſt illa vox ad Dominum: *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius*: plurimum tamen ſanguinis effudit hoſtium, ac nocentium: quam ob cauſam ab ædificatione templi, quod excitare moliebatur, à Domino prohibitus eſt: *Non poteris*, inquit, *ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram me.* De eo autem legimus in hiſtoria Regum. *Menſus eſt autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum*, hoc eſt, duplicem cum Moabitis agendi rationem inſtituit, alios è medio tollendo, re- *Iuſtitia vindicatiua clementiam copulari poſſe.* Pſal.84.11. Pſal.24.8. Pſal.131.1. 1.Par.22.8. 2.Reg.8.2.

belles, ſcilicet, contumaces, ſeditioſos, & eos, qui cum aliorum eſſent capita, publicam quietem conturbabant, alijs quidquid ſuo ſcelere meruerant, condonando, minutiori nimirum plebi & ijs, quos obſequij legumq; patientes, futuros animaduertebat: atq; ita hos duos temperabat funiculos, vt illos modò adduceret, modo remitteret, vt varia Reipublicæ tempora poſtulabant. Quare Moſes Aaronem cum filijs ſacro ritu ſanctificans, vt ſacerdotes eſſent coram Domino, quibus de multis iu-
Leuit. 8. 30. dicandi poteſtas erat committenda: *Aſſumens vnguentum* (vel vt alij legunt, *oleum*) *& ſanguinem qui erat in altari, aſperſit ſuper Aaron, & veſtimenta eius, & ſuper filios illius, ac veſtes eorum*; fortaſſe, vt intelligerent ſanguini iuſtitiæ ſeuerioris, oleum clementiæ ſemper eſſe miſcendum. Itaque Salomon in Eccleſiaſte: *Noli*, inquit, *eſſe iuſtus mul-*
Eccle. 7. 17. *tum*: nam ſummum ius ſummam continere videtur iniuriam, illique meritò reprehenduntur, qui feſtucam e-
Math. 7. 4. ducere volunt, *aut culicem excolare*. Nec aliter ſe geſſit S.
Matt. 23. 24. Iob, qui de ſe ipſo prædicat. *Cum ſederem quaſi Rex cir-*
Iob 29. 15. *cumſtante exercitu, erãtamen mœrentium conſolator*, quem locum S. Gregor. ad rem noſtram accommodatiſſimè explicat in ſuis Moralibus commentarijs ad eum locum, & alijs etiam illuſtrat locis ex ſacra Scriptura depromptis. *Sciendum nobis eſt*, inquit, *quod valde lectorem ædificare etiam iuxta hiſtoriam poteſt, ſi perpendat quomodo bonis rectoribus mixta ſit, & regendi auctoritas, & benignitas conſolandi. Ait enim.* Cumque ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu. *Ecce auctoritas regiminis.* Eram tamen mœrentium conſolator; *Ecce miniſterium pietatis. Diſciplina, enim vel miſericordia multum deſtituitur, ſi vna ſine altera teneatur. Sed circa ſubditos ſuos ineſſe rectoribus debet, & iuſtè conſolans miſericordia, & piè ſæuiens diſciplina. Hinc eſt, quod ſemi-*
Luc. 10. 34. *uiui illius vulneribus, qui a Samaritano in ſtabulum ductus eſt, & vinum adhibetur & oleum, vt per vinum mordeantur vulnera, & per oleum foueantur, quatenus vnuſquiſq;, qui ſanandis vulneribus præeſt, in vino morſum diſtrictionis adhibe-*

at,

at , in oleo mollitiem pietatis : per vinum mundentur putrida ,per oleum ſananda foueantur. Miſcenda eſt ergo lenitas cum ſeueritate , faciendũq́; quoddam ex vtroque temperamentum , vt neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi , neque nimia benignitate ſoluantur. Hoc nimirum illa Tabernaculi arca ſignificat, in qua cum tabulis virga ſimul , ac manna eſt, quia cum ſcripturæ ſacræ ſcientia eſt in boni rectoris pectore:ſi eſt virga diſtrictionis , ſit & manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait : Virga tua, & baculus Pſal. 22. 4. *tuus ipſa me conſolata ſunt : virga etenim percutimur , & baculo ſuſtentamur. Si ergo eſt diſtrictio virgæ , quæ feriat, ſit & conſolatio baculi, quæ ſuſtentet. Sit itaque amor, ſed non emolliens: ſit rigor , ſed non exaſperans : ſit zelus , ſed non immoderatè ſæuiens ; ſit pietas , ſed non pluſquam expediat parcens. Intueri libet in Moyſi pectore miſericordiam cum ſeueritate ſociatam. Videamus amantem piè & diſtrictè ſæuientem. Certè cum Iſraëliticus populus ante Dei oculos penè ineuitabilem contraxiſſet offenſam ; ita vt eius rector audiret* : Deſcende , peccauit populus tuus *: acſi* Exod. 32. 7. *diuina vox diceret ; qui in tali peccato lapſus eſt , iam meus non eſt, atque ſubiungeret* : Dimitte me , vt iraſcatur furor Ibid. n. 10. meus contra eos , & deleam eos , faciamque te in gentem magnam , *ille ſemel & iterum pro populo, cui præerat, obicem ſe ad impetum Dei iraſcentis opponens ait.* Aut di- Ibid. n. 31 mitte eis hanc noxam, aut ſi non facis , dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti. *Penſemus ergo quibus viſceribus eundem populum amauit , pro cuius vita de libro vitæ deleri ſe petiit, ſed tamen iſte, qui tanto eius populi amore conſtringitur, contra eius culpas penſemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim vt petitione prima ne delerentur,* Ibid. n. 27. *culpæ veniam obtinuit , ad eundem populum veniens, ait.* Ponat vir *gladium ſuum ſuper femur ſuum , ite & redite de porta vſque ad portam, per medium Caſtrorum , & occidat vnuſquiſque fratrem , & amicum , & proximum ſuum. Cecideruntque in die illo , quaſi viginti tria millia hominum. Ecce qui vitam omnium , etiam cum ſua*

morte petiit, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arſit ignibus amoris, foris accenſus eſt zelo ſeueritatis. Tanta fuit pietas, vt ſe pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret; tanta ſeueritas, vt eos quos diuinitus feriri timuerat, ipſe iudicii gladio ferriret. Sic amauit eos, quibus præfuit, vt pro eis nec ſibi parceret, & tamen delinquentes ſic perſecutus eſt, quos amauit, vt eos etiam, Domino parcente, proſterneret. Vtrobique legatus fortis, vtrobique mediator admirabilis, cauſam populi apud Deum precibus, cauſam Dei apud populum gladiis allegauit. Intus amans diuinæ iræ ſupplicando obſtitit, foris ſæuiens culpam feriendo conſumpſit: Succurrit citius omnibus, oſtenſa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum ſuum citius exaudiuit agentem pro populo, quia vidit quid ſuper populum acturus eſſet ipſe pro Deo. In regimine ergo populi vtrumque Moyſes miſcuit, vt nec diſciplina deeſſet miſericordiæ, nec miſericordia diſciplinæ. Hactenus Gregorius. Hunc autem agendi modum S. Moyſes à Domino quem ſibi magiſtrum propoſuerat, didicerat, cuius iuſtitia clementiæ dulcedine mitigatur, & miſericordiæ ſuauitas, iuſtitiæ fortitudine ac rigore, cum eſt opus, armatur: *Animaduertis*, inquit D. Baſilius, *quanta cum diſcretione miſericordia Dominus vtatur? ſi quidem neque citra iudicii diſcretionem clemens eſt, neque inclementer iudicat. Miſericors enim & iuſtus eſt Dominus. Hæc igitur cum ita ſint, nolimus quæſo nos Deum ex dimidia tantum parte cognoſcere, neque eius erga nos bonitatem ad ignauiæ occaſionem arripiamus. Propterea Tonitrua, propterea fulminum terrores, vt ne bonitas contemnatur. Qui Solem oriri facit, is cæcitate etiam multat; Qui imbrem dat, etiam ignem pluit; Illa clementiæ, hæc ſeueritatis. Aut enim per illa ad amandum alliciamur, vel per hæc ad metum aſſueſcamus, ne nobis quoque dicatur: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* Hactenus Baſilius. Fieri ergo poteſt, vt nihil remittat Princeps de ſeueritate pœnarum, ſceleribus debita; ita tamen ſe gerat in ferendis ſententiis, morteque imperanda, vt quilibet intelligat inuitum illum ad iſta deſcendere,

S. Baſil. in procem regularū fuſius explicat verius finem

Pſal. 114. 5.

Matt. 5. 45.

4. Reg. 6. 18.

Zach. 10. 1.

Rom. 2. 4.

nec

nec alia de cauſa, quàm vt Rempub. ſeruet incolumem, irati hominis perſonam ad tempus aſſumere: quod qui faciunt, iuxta Dauidis præceptum dicentis: *Iraſcimini & nolite peccare*, iracundiam quandam præ ſe ferunt, cum tamen animo ſedato ſint & tranquillo. Hoc autem iracundiæ genus eſt maximè probabile; quia non è cæco quodam impetu naſcitur perturbatæ mentis,& vindictę libidine concitatæ, ſed ab animo quieto, nulliſque motibus commoto proficiſcitur, ac propterea comperimus ijs adfuiſſe Dominum, qui voluntariam hanc iram ſuſcepiſſent. *An non in iracundia eius*, dicitur de Ioſuë in Eccleſiaſtico, *impeditus eſt ſol, & vna dies facta eſt quaſi duo? Inuocauit Altiſsimum, potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus, & ſanctus Deus in ſaxis grandinis virtutis valdè fortis. Impetum fecit contra gentem hoſtilem, & in deſcenſu perdidit contrarios.* Fuiſſe autem mitem Ioſuë ex eo diſcimus ex Scriptura, quod Acham capitali ſententia damnaturus, verbis tamen appellauit humaniſſimis. *Fili mi*, inquit, *da gloriam Domino Deo Iſraël.* Samuël etiam cuius manſuetudo commendari poteſt,quod totius populi teſtimonio non calumniatus eſſet, nec oppreſſiſſet aliquem, ſed ita ſe geſſiſſet in tanti populi gubernatione,vt nullus auderet conqueri: non tamen propterea, cum opus fuit, zelo, & iracundia accenſus non eſt, non modo contra Amalechitas, de quibus ita ad Saül, Domino dictante, locutus eſt. *Vade & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius, non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem, & ouem, camelum & aſinum*; ſed contra ipſum Saül Regem, qui Samüelis, imo Dei ipſius præcepta ſeruare neglexerat. *Pro eo*, inquit, *quod abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis Rex. Porrò triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine non flectetur, neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiam.* Ita ergo Princeps cum fuerit opus, iraſcatur, vt facilè poſſit animaduerti,quæ geruntur, aut imperantur, non perturbato animo fieri, aut præcipi, ſed ſedato &

Pſal. 4. 5.
Eccl. 46. 5.
Ioſue. 7. 19.
1. Reg. 15. 3.
1. Reg. 15. 23. & 29.

tranquillo; geri tamen, quia Reipub. rationes, quibus id debetur, poſtulant, vt ſontibus punitis, toti ciuitati quies, & ſecuritas, paucorum periculo paretur.

De Clementia Principis.

CAPVT XIII.

Clementiã Principem Deo ſimilẽ facere.

1\. NVlla virtus Principem adeò facit Deo ſimilem, Principis nomine, & munere dignum, ſubditis gratum, regnandiq́ue ſecurum, ac Clementia, de qua nũc dicendum eſt, cum extremo ſuperiori capite docuerimus à Iuſtitia ſeparandam non eſſe.

Facit ergo Clementia Principem Deo maximè ſimilem, in quo cum omnes perfectiones æquales ſint, ſi tamen effectus ſpectemus, qui ab illis prodeunt, altera alteri præſtare videtur; & in his quidem diuina clementia primum locum obtinet, quare S. Iacobus ait. *Superexaltat autem miſericordia iudicium*, vel, vt in Græco eſt, κατακαυχᾶται ἔλεως κρίσεως, *exultat, gloriatur miſericordia*, aduerſus iudicium, quaſi de illo victoriam reportauerit. Nam cum Dominus in nefarios homines pœnarum fulmina molitur, id inuitus facere videtur, repugnanteq́ue natura, & quaſi laborans, & neceſſitati cuidam id ab inuito extorquenti ſeruiens, quod Iſaias videtur illis verbis expreſſiſſe. *Verumtamen, ſeruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* ſenſus enim eſſe poteſt: eo me peccatis tuis adegiſti, vt correctoris cuiuſdam munus mihi inuiſum, & quod cum labore quaſi ſeruiens ſuſtineo, ſubirem. Hinc Deus dicitur à Moſe, *Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis*, vbi pro *patiens* in Hebræo eſt *longis naribus*, hoc eſt, iris, eadem enim vox quæ naſum propriè ſignificat, frequenter in Scriptura adhibetur ad ſignificandum iram, quod iræ quædam indicia in naſo conſpiciantur.

Iacob. 1. 13. *Iſa. 43. 24.* *Exod. 34. 6.*

tur. Ita in lamentationibus Ieremiæ: *In die furoris Domini.* & in Prouerb. *Munus abſconditum extinguit iras,* vtrobique pro *furore,* & *ira* eſt. *Naſus*, quod alibi admodum ſæpè occurrit. Dicitur ergo Deus à Moſe *longis naribus* enallage quantitatis, pro latis naribus, qui enim anguſtis naribus ſunt, citius iraſcuntur, fumos enim & vapores bilioſos ex ſtomacho aſcendentes citius concipiunt; & tardius efflant, ob meatuum anguſtias in naribus: qui verò ijſdem ſunt latioribus, placidiores ſunt, nam bilem facilius efflant, multumque frigidi aëris extrinſecus attrahunt, quo bilis æſtus temperetur. Tanta verò eſt Dei clementia (vt plurima alia, quæ de illa dici poſſent, & quæ paſſim in Scriptura obuia ſunt, taciti prætereamus) vt in ipſis etiam minis, quas hominibus aliquando intentat, vt à peccando deterreat, frequentiſſimè clementię cuiuſdam altè impreſſa veſtigia poſſimus intueri: quod etiamſi fuſius, quam ſoleo, perſequar, lectori tamen, vt arbitror, minimè iniucundam fore excurſiunculā iſtam exiſtimo. Sanè S. Dauid in virga diuinæ punitionis multum ſe conſolationis nactum affirmat, cum ait. *Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt:* nam in minis & ſeueritate correptionis amoris Domini magnitudinem agnoſcebat. Huc facit quod legimus in Geneſi. *Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt.* Quibus verbis in corruptum hominum genus grauis quædam comminatio continetur, quam tamen variis modis explicare poſſumus, cum vox iſta *ſpiritus* multiplicem in ſacris litteris habeat ſignificationem. Primò enim *ſpiritus meus* ſignificare poteſt ipſum Deum, qui Spiritus eſt iuxta illud Joannis. *Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare,* & ſenſus erit: *Deliciæ quidem meæ, eſſe cum filiis hominum;* ſed quia humanum genus vitijs omnis generis nunc implicatum eſt, & coopertum, ita vt carnis deſideriis & voluptatibus ſeruiat, illud deſeram. Secundo ſignificare ſolet *Spiritus* in Scriptura, Dei curam, & prouiden-

[Margin: Iere. 2. 22. · Prou. 28. 14 · Pſal. 22. 4. · Gen. 6. 3. · Ioan. 4. 24.]

uidentiam: ſic uidetur accipi hæc vox in Pſalmo, cum dicitur: *Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis*
Pſal 103. 30. *faciem terræ.* Si ergo in propoſitis ex Geneſi verbis Prouidentiam accipi dicamus, hæc erit ſententia: Non pergam amplius peculiari prouidentia fouere, & complecti perditum hoc hominum genus, imò perdam aquarum immiſſo cataclyſmo. Tertiò *ſpiritus*, animã rationis par-
Eccl. 12. 7. ticipem ſignificat, ita apud Eccleſiaſt. legimus. *Donec puluis reuertatur in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Et ſenſus erit: Non permanebit anima in homine (hanc vocat Deus ſpiritum ſuum, quia illam creat, & infundit in corpus) quia caro eſt, vt hæc
Pſal 103. 29. comminatio ſit ſimilis illi, quæ habetur in Pſalmo. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.* Quartò ſignificat *Spiritus*, ſanctum illum Spiritũ, qui eſt tertia perſona Trinitatis adorandæ, quæ ſignificatio notiſſima eſt. De hoc autem ſpiritu hunc locum
Lib de Arca & Noe cap. 3. interpretatur Ambroſius. *Datur*, inquit, *Spiritus ſanctus hominibus, ſed in eis non permanet, quia caro ſunt; carnis enim natura diſciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat.* Cum tamen tam multiplicem comminationis modum hæc verba contineant, clementiam nihilominus admirabilem in his verbis, altius ea conſiderantibus proculdubio poſſimus agnoſcere. Spiritus ergo in Scriptura nonnunquam pro indignatione, & ira accipitur, vt apud
Jſa. 2. 22. Jſaiam. *Quieſcite*, inquit, *ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius*, id eſt, cuius ita in promptu, & vehemens eſt; & eo-
Iſa 30. 28. dem ſenſu accipitur illud eiuſdem. *Spiritus eius velut torrens inundans ad perdendas gentes in nihilum.* Et Zachariæ:
Zach. 6. 8. *Ecce* inquit, *qui egrediuntur in terram Aquilonis, requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis.* Hanc ergo acceptionem, & ſignificationem *Spiritus* ſecutus D. Hieron. in quæſtionibus Hebraicis ſic loquitur. *Jn Hebræo*, inquit, *ſcriptum eſt, non iudicabit ſpiritus meus homines illos in æternum, quia carnes ſunt; hoc eſt, quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus, ſed hic illis reſtituam, quod merentur. Ergo, non ſeueritatem, ut in noſtris codicibus*

dicibus legitur, ſed clementiam Dei ſonat, dum peccator hic pro ſuo ſcelere viſitatur. Vnde & iratus Deus loquitur ad Oſeæ 4.14.
quoſdam: Non viſitabo filias eorum cum fuerint fornicatæ, &
ſponſas eorum cum adulterauerint. Et in alio loco. Viſitabo in Pſal 88 33.
virga iniquitates eorum & in flagellis peccata eorum, verumtamen miſericordiam non diſpergā ab eis. Hactenus D. Hieron. Sed mihi alia quædam ab hac non diſſimilis, & fortaſsè non repudianda explicatio venit in mentem, quæ clementiam hanc Dei, de qua nunc agimus, præclarè oſtendat. Vt ſcilicet verbis illis polliceatur Dominus, ſe cum hominibus mitius acturum, imò in gratiam rediturum, quia ſcilicet caro ſunt, quam ipſe aliquando aſſumpturus ſit, & ſibi arctiſſimo matrimonij cuiuſdam iure ſit adiuncturus, quaſi dicat: Par eſt, me condonare hominibus omnem iniuriam, meumque furorem aliquando deſidere, quia cum homine aliquando affinitatem contraham. Porrò Incarnationem dominicam matrimonium quoddam eſſe ex illis verbis Canticorum colligi poſſe videtur. *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Sa-* Cant. 3. 11.
lomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, in die diſpenſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Quæ verba ad Chriſti Incarnationem réferunt, D. Gregor. Caſſiod. Beda, Haymo, Alcuinus, Bernardus, & alij. Nec verò iſtæ interpretationes, quæ ad bonum trahuntur ſenſum, communi interpretationi, quæ minas illis verbis contineri affirmat, ita repugnant, vt cum illa conſiſtere minimè poſſint. Nam nihil impedit, quo minus vnus, & idem Scripturæ locus, quæ illius fœcunditas eſt, diuerſos ſenſus nanciſcatur. Peculiariter verò comminationibus hoc conuenire poſſe crediderim, cum à Iudice quidem iuſtiſſimo proficiſcantur, qui tamen ſimul mortalium ſit Pater amantiſſimus. Dicitur in Pſalmo: *Deficiant*
peccatores à terra, ita vt non ſint: Senſus eſt. Ita pereant, vt Pſal 103.35.
non appareant amplius ſuper terram: ad eum ferè modum, quo ventus puluerem à facie terræ diſſipare ſolet, vt habemus in 1. Pſalmo. *Non ſic impii, non ſic, ſed tanquā* Pſal. 1. 4.
puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Sanctus tamen

Aug.

Auguſt. locum illum ita explicat, vt Pſalten iniquis benè precatum velit. *Quid ergo,* inquit, *eſt, quod dicit, deficiant peccatores à terra? planè deficiant, auferatur ſpiritus eorũ, & deficiant, vt emittat ſpiritum ſuum, & recreentur, deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt non ſint, quid nõ ſint niſi iniqui? ergo iuſtificentur, & non ſint iniqui.* Hæc Auguſt. Simili planè modo explicat D. Gregor. illud Prouerbiorum.
Prou. 12. 7. *Verte impios, & non erunt: Conuerſi,* inquit, *impii non erunt, non quia non erunt omninò in eſſentia, ſed non erunt in impietatis culpa,* &c. Ad hunc eundem modum duplicem explicationem admittet illud, quod eſt in Pſalmo. *Niſi con-*
Pſal, 7. 13. *uerſi fueritis, gladium ſuũ vibrabit.* Quibus ſanè verbis minæ ſceleſtis non pœnitentibus intentantur, iuxta litteræ ſenſum per *gladium* intelligendo inſtrumentorum genus omne, quo Deus ad homines puniendos vtitur. Diuus tamen Aug. de Chriſto explicat, qui gladius dicitur, quod humanitate tanquam vagina circumſeptus venerit in hunc mundum. Hic ergo ſenſus eſſe poteſt. Niſi conuerſi fueritis, vel quia non conuertemini, Filium ſuum mittet in mundum, cuius gladij acie vitiorum omnium ſpinæ præcidantur. Ad hunc etiam modum nõ incommo-
Deut. 31. 42 dè explicauerit aliquis locum illum Deuteronomij, in Cantico Moſis. *Et gladius meus deuorabit carnes,* vt ſenſus ſit, Chriſtus Dominus vitia carnis abſumet, quod in Sacramento præſertim Euchariſtiæ fieri experiuntur, qui illud frequentant. Illud etiam, quod habetur eodem Can-
Deut. 32, 39 tico. *Ego occidam, & ego viuere faciam.* quibus verbis Dominus in manu ſua vitam & mortem eſſe docet, ad ſenſum trahemus, ſi interpreremur: Ego occidam vitia, &
Pſal. 105. 26 viuere vos faciam vitâ gratiæ. Legimus in Pſalmo. *Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos in deſerto, & vt deiiceret ſemen eorum in nationibus, & diſperderet eos in regionibus,* ſenſus eſt: Eleuauit manum ſuam ad percutiendum, grauemque de illis ſumere vindictam decreuerat, ita vt illos proſterneret in deſerto, & vt poſteros eorum corruere faceret inter impias gentes, & diſpergeret eos per regiones varias. Similis comminatio habe-
tur

tur apud Ezechielem. *Ego leuaui manum meam, vt gentes, quæ in circuitu veſtro ſunt, ipſa confuſionem ſuam portent.* Ezech.36.7
Et apud Zachariam. *Quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſeruiebant ſibi.* Et apud Iſaiam. *In omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta.* Dixi, has omnes comminationes eſſe: nam manus Domini extenta, & eleuata, ferientis habitum præ ſe ferre videtur, ſed tamen in his etiam minis, miſericordiæ & clementiæ veſtigium quoddam poſſumus deprehendere: nam manus in altum ſublata, pacis & amicitiæ ſymbolum eſt. Cum ergo Dominus manum attollit non tam ferientis, ac percutientis ſeueritatem, quàm ad amicitiam & fœdus prouocantis geſtum agnoſcere debemus. Hinc fortaſsè illa conqueſtio, quam in Prouerbijs legimus. *Extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret.* Queritur enim quod cum multos ad ſe ſe ſpe veniæ inuitaſſet, illi tamen venire recuſaſſent.

Zach.2.9. Iſa 9.12. Prou.1.24.

2. Iam verò Clementiam Principis nomine & munere digniſſimam eſſe oſtendamus. Princeps in Scriptura medicus appellatur, quod quemadmodum ſapiens medicus ita ſuas adhibet curationes, vt diuerſis ac contrarijs morbis, diuerſa etiam ac inter ſe contraria medicamenta accommodet, lenia quædam, & ſuauia; aſpera alia, & iniucunda: cibos aliquando aut potiones ad hauriendum gratiſſimas propinet, aliquando ſectionibus & vſtionibus vexet, ſalutaribus illis quidem, ſed à quibus, vt à rebus moleſtiſſimis, plerique omnes ægroti refugiant. Imò vnum & eundem morbum & ægrotum vtroque medicamentorum genere reuocat ad ſanitatem, quemadmodum pius ille Samaritanus vulneribus illius, qui in latrones inciderat, vinum, & oleum infudiſſe ex Euangelica diſcimus parabola, quorum illud auſterioris cuiuſdam naturæ eſt, hoc lenioris & mitioris. Principem autem eſſe medicum habemus ex Iſaia, apud quem dicitur cuidam; *Princeps noſter eſto*; ille verò munus hoc deprecatur, & detrectat, dicens: *Non ſum medicus,*

Clementiã Principis munere qui quaſi Medicus, ac Pater eſſe debet, digniſſimam eſſe.

Luc.10.34. Iſa.3 7.

dicus, nolite me conſtituere Principe: Chald. *Non ſum ſufficiens vt ſim Princeps*: Septuaginta, *Nõ ero tuus Princeps.* Quid ita? quia nimirũ artẽ iſtã medicandi non calleo, nec Reip. vulnerib⁹ medicinã facere ſcio, modò auſteris medicamẽtis vtendo per iuſtitiæ rigorẽ, modo ſuauibus, & lenib⁹, Pſal. 87. 11. per Clementiã. Rurſus in Pſalmo. *Nunquid Medici ſuſcitabunt, aut confitebuntur tibi?* ex Hebræo verti poteſt: Nunquid Gigantes? quam etiam lectionem ſequitur D. Auguſtinus; eadem enim vox Hebræa, punctis detractis, vtrumque ſignificat. Cum ergo Gigantes, vt alibi me Iob. 26. 5. dixiſſe memini, Principes ſint, Gigantes inquam illi, *qui gemunt ſub aquis* populorum, qui aquarum nomine deſignantur, grauiſſimam ſarcinam ſuſtinentes, ſatis apparet eoſdem dici Medicos propter eam potiſſimum rationem, quam attigi, quòd nimirum languenti Reipublicæ facere debeant medicinam, in idque ſtudium ſuum omne conferre: ac quemadmodũ Medici non ſemper ſanguinem mittunt, aut putreſcentes carnes reſecant, ſed interdum imbecillitati decumbentium conſulentes, vires ſuaui cibo, ac potione reficiunt: ita Princeps non ſemper rigorem illum ſeueritatemque iuſtitię ſectari debet, ſed mitius interdum agere, ſi ſaluam velit eſſe Rempublicam. Hinc Iſaias de eodem Reipubl. ſtatu, cum Principem, ſub Medici nomine, populi quærebant, verba faciens: Iſa. 1. 5. *Omne*, inquit, *caput languidum, & omne cor mœrens à planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas, vulnus, & liuor & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.* Sed alio etiam nomine, quò Principes appellari cupiunt, cum Patres Patriæ audire volunt, Clementia illis commendatur in primis; quemadmodum enim parentes omnia tentant, vt dubiam filiorum indolem ad ſaniora reuocent conſilia, nec ſtatim ad primam offenſam illos exheredant, aut exturbant domo, ſed tum demum, cum perditi mores, & iniuriæ iniurijs additæ patientiam euicerunt: ita Princeps intelligat oportet datam eſſe ſibi patriam poteſtatem, quæ eſt omnium temperatiſſima, ac proinde tunc tantum

tantum ad extrema deueniendum eſſe remedia (quod faciunt Patres) cum alia defuerint, aut ea minus vtilia eſſe cognouerit. Id à ſe videbat exigi Moyſes, cuius erat vox illa ad Dominum: *Cur affluxiſti ſeruum tuum, & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? nunquid ego concepi vniuerſam multitudinem hanc, vel genui eam, vt dicas mihi porta eos in ſinu tuo, vt portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraui Patribus eorum.* Num. 11. 11. Præcipiebat enim Moyſi Dominus, vt ea cura & ſedulitate populi commodis ſeruiret, qua parentes infantulis, quos genuerunt, ac quemadmodum illis blandiri ſolent nutritij, matreſque, quæ infantulos *ad vbera portant, & ſuper genua illis blandiuntur*: ita ipſe populum ſuæ commiſſum curæ, tanquam datos à Deo filios imperandi ſuauitate mulceret potius, quàm odioſa ſeueritate exaſperaret. Iſa. 66. 12. Nec mirum, hanc agendi rationem à Moyſe Dominum exegiſſe, cum ipſe ſummus omnium Princeps, Rex regũ & Dominus dominantium, eundem clementiæ modum ſequatur, vt Dauid teſtatur cum ait. *Quomodo miſeretur Pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* Apoc. 19. 16 Pſal. 102. 13 Imò ipſa natura docente, Principes, & eos, qui in alios dominatum exercere poſſunt, honeſtiſſima & humaniſſima Patris appellatione vocare ſolita fuit antiquitas. Hinc Eccleſiaſticus populi Iudaici Principes aliquot inſigniores, Moſen, Ioſue, Dauidem, Salomonem, Ezechiam, & alios huiuſmodi laudaturus; *Laudemus*, inquit, *viros glorioſos, Patres noſtros*, & ſerui Naaman Principis militiæ Regis Syriæ, Dominum ſuum, Patrem appellabant, quod quemadmodum poteſtate, illorum erat Dominus, *ita pro affectu* (vt Razias ille, qui *pater Iudæorum appellabatur*) quo illos proſequebatur, Parentis apud illos mereretur nomenclaturam. Eccl. 44. 1. 4. Reg. 5. 13. 2. Mach. 14. 37. Sanctus etiam Iob, quem Principem fuiſſe ex Scriptura colligi poſſe videtur, ſe Patrem fuiſſe pauperum, confirmat, cum ait: *Pater eram Pauperum.* Iob. 29. 16. Et Eccleſiaſticus Iudicibus præcipiens, quo modo ſe in munere ſuo rectè poſſint gerere, *In iudicando*, inquit. *eſto pupillis miſericors vt Pater, & eris tu velut filius Altiſſimi.* Eccl. 4. 10

Quemadmodum enim Deus miſeretur hominibus, eoſque tanquam filios amore ſingulari complectitur,& eorum delicta, cum illa incurrunt, benignè condonat; ita Rex ſi ſubditis ſuis, pupillis præſertim, qui parentibus orbati ſunt, benignum ſe exhibuerit, & clementem, Altiſſimi filius, quem imitatur, merebitur appellari. Hinc ſapienter illi feciſſe mihi videntur, qui Principibus quibuſdam nomen indiderunt, *Abimelech*, huius enim nominis Regem habemus in Geneſi, & in libro Iudicum filius Ierobaal, qui aliquo tempore Iſraëlem iudicauit, hoc nomine appellatus eſt, ipſo enim nomine officij admonebantur, cum *Abimelech* nihil aliud ſignificet, quã Pater meus Rex; vt ſcilicet quotieſcumque nominis veniret in mentem, humanitas etiam & clementia parentis in filios verſaretur ob oculos.

Clementiã Principes populis gratos efficere. 3. Sed populis ſanè gratiſſima eſt Principis ſui clemẽtia, nam *ſicut fremitus leonis ira Regis, ita ros ſuper herbam hilaritas eius:* quemadmodum enim ad Leonis fremitum cætera omnia animalia imbecilliora cõtremiſcunt, quippe quæ illius violentiæ reſiſtere non poſſunt, ita Rege irato, & ſua abutente potentia in ſubditos, quis non pertimeſcat, cum illius voluntati citra periculum reſiſtere nemo poſſit? Rurſus, quemadmodum æſtiuo tempore cum campos diurni ſolis vapor, non calefacit modo, ſed etiam adurit, nocturno rore recreantur herbæ, & inclinata ac languentia capita rurſus attollunt, quaſi ad vitam rurſus reuocata; ita quieto moderatoque imperio populi recreantur, & florent, & qui ſub aſpero Principe, & ad immanitatem propenſo languere viſi fuerant, & ad interitum quodammodo vergere, ſi ſæuum hunc, & truculentum benignus excipiat, alia repentè facies eſt Reipubl. læta, hilaris, iucunda, omnibus ordinibus noua parta ſecuritate gaudentibus. Hinc Principes regnandi initio, cum Imperij habenas capeſſunt, hanc Clementiæ aucupantur opinionem, vt Reipubl. veniant gratiores. Propterea Salomon Adoniæ fratri Regni affectati reo, tanti criminis pœnas condonauit;

Prou. 19. 12.

nauit; nam cum iubente Dauid Salomon ad Regni gubernacula eſſet admotus, rei geſtæ fama conturbatus Adonias, *Timens Salomonem ſurrexit & abiit, tenuitque cornu altaris. Et nunciauerunt*,inquit Scriptura,*Salomoni, dicentes. Ecce Adonias timens Regem Salomonem, tenuit cornu altaris,dicens.Iuret mihi Rex Salomon hodie quod non interficiet ſeruum ſuum gladio. Dixitque Salomon. Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram; ſin autem malum inuentum fuerit, in eo, morietur. Miſit ergo Rex Salomon, & eduxit eum ab altari, & ingreſſus adorauit Regem Salomonem, dixitque ei Salomon. Vade in domum tuam.* Quid de Dauidis clementia dicam?nam cùm *facta eſſet*, vt loquitur Scriptura, *longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid*,eo tamen cum diſcrimine vt eſſet *Dauid proficiſcens, & ſemper ſe ipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcens quotidie*; tandem cum omnes tribus Dauidem ſequerentur, adeò Saulis filios, aut nepotes non quæſiuit ad cædem, vt potius diligenter inueſtigauerit, aliquiſne eſſet ex illa familia ſuperſtes, vt cum illo clementer ageret, amore præſertim Ionathæ, quem dum vixerat, ſingulari quadam beneuolentia fuerat proſequutus. Et dixit Dauid: *Putaſne eſt aliquis, qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam propter Ionatham? Erat autem de domo Saul ſeruus nomine Siba, quem cum vocaſſet Rex ad ſe, dixit ei. Tune es Siba? Et ille reſpondit. Ego ſum ſeruus tuus: & ait Rex. Nunquid ſupereſt aliquis de domo Saul, vt faciam cum eo miſericordiam Dei: Dixitque Siba Regi. Supereſt filius Ionathæ, debilis pedibus. Vbi, inquit, eſt? Et Siba ad Regem; Ecce ait, in domo eſt Machir filii Ammiel in Lodabar. Miſit ergo Rex Dauid, & tulit eum de domo Machir filii Ammiel de Lodabar. Cum autem veniſſet Miphiboſeth filius Ionathæ, filii Saul ad Dauid, corruit in faciem ſuam, & adorauit, dixitq́; Dauid Miphiboſeth; qui reſpõdit. Adſum ſeruus tuus. Et ait ei Dauid. Ne timeas, quia faciens faciam in te miſericordiam propter Ionatham patrem tuum, & reſtituam tibi omnes agros Saul Patris tui, & tu comedes panem in menſa mea ſemper. Quia*

3.Reg.1.50.

2.Reg.3.1.

2.Reg.9.1.

adorans eum, dixit, quis ego ſum ſeruus tuus, quoniam reſpexiſti ſuper canem mortuum ſimilem mei? Vocauit itaque Rex Sibam puerum Saul, & dixit ei. Omnia quæcumque fuerunt Saul, & vniuerſam domum eius, dedi filio Domini tui. Operare igitur ei terram tu, & filii tui, & ſerui tui, & inferes filio Domini tui cibos, vt alatur: Miphiboſeth autem filius Domini tui comedet ſemper panem ſuper menſā meam, &c. Quid hic pſeudopolitici ganniant, quib. ad ſtabiliendū Regnū cōſultius fortè videretur, omnes Regij ſanguinis ſtirpes exſcindere, ne ſi fortè aliqua exiſteret inter Principē, populūq; offenſio, adoleſcētis illius in purpura nati ſpiritus aduerſæ fortunæ iniuria nō extinctos, ſed tantū ſopitos ſuſcitaret, & aura populari inflāte, magno Remp. inflāmaret incendio? Sed nimirū Dauid illud penit⁹ hauſerat, quod Salomon poſtea ſcriptum reliquit in Prouerb.
Prou. 20. 28 *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Seceſſerat Saul in ſpeluncam ad deijciendam aluum, deliteſcebat in ea Dauid cum armata militum manu: erat in procliui manus inijcere, perpetuique hoſtis ſe moleſtia & periculo liberare, nec deerant, qui vt hoc faceret, ſtimularent. Sed Dauid *dixit ad*
1. Reg. 24. 7 *viros ſuos: Propitius ſit mihi Dominus ne faciā hanc rem Domino meo Chriſto Domini, vt mittam manū meam in eū, quia Chriſtus Domini eſt: Et confregit Dauid viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos, vt conſurgerent in Saul:* ipſe tantum chlamidis Saulis oram præcidit, vt Saul intelligeret, quo in periculo fuiſſet verſatus, & cuius beneficio præ-
Ibid. n. 8. ſentiſſimam mortem euaſiſſet. *Porrò Dauid,* inquit Scriptura, *exurgens de ſpelunca, clamauit poſt tergum Saul, dicens. Domine mi Rex, & reſpexit Saul poſt ſe, & inclinans ſe Dauid pronus in terram, adorauit, dixitque ad Saul. Quare audis verba hominum loquentium: Dauid quærit malum aduerſum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca, & cogitaui, vt occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam in Dominum meum, quia Chriſtus Domini eſt. quin potius pater mi, vide & cognoſce coram chlamidis tuæ in manu mea,*

mea qui cum praeſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Hæc & alia locutus Dauid, quibus oſtenderet Saulem nullo ſuo merito in ſe exaſperatum eſſe, animumque eius leniret, & ad ſaniora, mitioraque conſilia reuocaret; ita ſui ſceleris conſcium præſentis beneficij magnitudine commouit, vt ab vberibus lacrymis non temperauerit, placatique animi ſigna dederit, quod ita narrat Scriptura. *Cum autem compleſſet Dauid loquens ſermones huiuſcemodi ad Saul, dixit Saul. Nunquid vox hæc tua eſt, fili mi Dauid? & eleuauit Saul vocem ſuam, & fleuit: dixitque ad Dauid. Iuſtior tu es, quàm ego, tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu iudicaſti hodie, quæ feceris mihi bona; quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam: & non occideris me. quis enim cum inuenerit inimicum ſuum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi viciſſitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me. Et nũc quia ſcio quod certiſſimè regnaturus ſis, & habiturus in tua manu Regnum Iſrael, iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo Patris mei. Et iurauit Dauid Sauli.* Sed Dauid meliore fide Sauli vitam dedit, quàm ille accepto beneficio ſit vſus, nam ad ingenium reuerſus, Dauidi inſidias ſtruere, non deſtitit, quamuis non meliore ſucceſſu: nam rurſus venit in Dauidis poteſtatem, qui ſuæ in infeſtiſſimum inimicum voluntatis & manſuetudinis nō oblitus, violentas ab eo manus abſtinuit, lanceam tantum, & aquæ ſcyphum abſtulit, & quo in periculo fuiſſet verſatus, Regem, è proximo vociferatus, admonuit, cui Saul. *Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquã enim vltra tibi malefaciam, eò quòd pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quod ſtultè egerim, & ignorauerim multa nimis.* Non tamen propterea Dauid ſe placatum Saulem habiturum ſperauit; nam poſtquam illum à ſpelunca miſſum fecit, & *Abiit Saul in domum ſuam: Dauid & viri eius aſcenderunt ad tutiora loca*; & altera vice poſt redditam lanceam, & ſcyphum, *ait Dauid in corde ſuo: Aliquando incidam vna die in manus Saul,* atque propterea

Ibid. n. 17.

1 Reg. 26. 21.

1. Reg. 24. 23.

1. Reg. 27. 1.

pterea ſe ſe ad Achis Regem Seth recepit, vt Saulis declinaret inſidias: cuius conſilium prudens admodum fuit: nam cum prauis hominibus, & qui non bona fide & ex animo amicitiam ſarciunt, ſed externa tantum ſpecie fictè ac ſimulatè, quæ pax eſſe poteſt? Clementiæ igitur famam, veritate ſubnixam, plurimi facere debent Principes, eamque diligenter colligere, initio præſertim cum ineunt Principatum; ſic enim fiet, vt à ſubditis populis ferantur in oculis, imò ſint illis non minus grati,
Iſa. 29 10. chariq; quàm oculi, ac propterea *Oculi populorum* meritò dici poſſint, vt quodam loco illos appellauit Iſaias. Hanc vt iniret viam, Roboamum ſenes docebant conſiliarij, vtque ſibi clementia omnium ſubditorum ani-
3. Reg. 12. 7 mos deuinciret, auctores erant: nam dixerunt ei: *Si hodie obedieris populo huic, & ſerulieris, & petitioni eorum ceſſeris, locutuſque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi ſerui cunctis diebus.* Sed ille iuniorum ſecutus ſententiam, quippe iuuenis præ feruido ingenio, & nondum experientia magiſtra benè doctus, populum ita eſt allocutus. *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego autem addam iugo ve-*
Ibid. n. 14. *ſtro. Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus.* Quæ reſponſio non ſeditionem modò concitauit, ſed Regni maiorē partem à Roboamo abſtraxit. Quanto melius Aſſuerus, qui ad conciliandam ſibi Clementiæ opinione beneuolentiam, in edicto, quod publi-
Eſther, 13. 2 cè proponebatur legendum, ita locutus eſt: *Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuerſum orbem meæ ditioni ſubiugaſſem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, ſed Clementia & lenitate gubernare ſubiectos, vt abſque vllo terrore, vitam ſilentio tranſigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.*

Clementiâ Principibus ſecuritatem parari. 4. Ex hac verò populorum erga Principes beneuolentia magna eiſdem ſecuritas paratur, adeò enim illius vitæ non inſidiantur, vt laterum ſuorum obiectu paratiſſimi ſint hoſtium mucrones excipere, vt Reipubl. Principem ſeruent incolmem. Hic erat ſenſus eorum, qui pro Dauide pugnabant contra Abſolonem; nam cum Rex dixiſſet.

dixiſſet. *Egrediar & ego vobiſcum. Reſpondit Populus: Non exibis: ſiue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: ſiue media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt; quia tu vnus pro decem millibus computaris: melius eſt igitur vt ſis nobis in vrbe præſidio. Ad quos Rex ait, quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* Huic planè gemina pro Rege ſuo David, ducum fuit ſolicitudo. Nam cum factum eſſet *rurſum prœliū Philiſthinorum aduerſum Iſraël, deſcendit Dauid, & ſerui eius cum eo, & pugnabant contra Philiſthium. Deficiente autem Dauid, Ieſbibenob, qui fuit de genere Arapha, cuius ferrum haſtæ, trecentas vncias appendebat, & accinctus erat enſe nouo, niſus eſt percutere Dauid, præſidioq; ei fuit Abiſai filius Saruiæ, & percuſſum Philiſthæum interfecit. Tunc iurauerunt viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael.* Tanta enim erat populorum, ducumque in Davidem beneuolentia (quod miti, ac clementi Regis illius ingenio acceptū refert Ambroſius) vt ſuo periculo ac ſanguine vitam illius redimere optarent, præclareq; ſecum agi arbitrarentur, ſi ſuo capite Iſraëlis vniuerſi caput ab interitu vindicarent, quo extincto ſe planè in tenebris ac luctu, non ſecus ac ſi clariſſimū ſolis ſidus tolleretur è mundo, ſe perpetuo futuros putabant. Cū ergo beneuolentiā in primis conciliet Clementia, mirū non eſt, ſi de hac, vt ſuperius dicebamus, Salomon pronuntiauit: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et alibi: *Clementia præparat vitam.* Nā admirabilis quidem eſt populorum vrbiumque conſenſus, & amica conſpiratio in defendenda Principis vita, nec vllum firmius, validiuſq; ſatellitium inueniri poteſt, quàm populorum amor, quē qui nactus eſt, non excubitoribus, non ſtipatoribus, aut arcium eget munimentis, ſed fide populorum tutus, beata quadam ſecuritate perfruitur.

2. Reg. 18. 2. *2. Reg. 21. 16.* *Ambr. l. 2. off. c. 7.* *Prou. 20. 28.* *Prou. 11. 19*

5. Illud verò obſeruandum eſt, antequam caput iſtud claudamus, incidere aliquando tempora, cum largiores quaſdam Clementiæ ſignificationes, aut beneficium aliquod diuinitus acceptum, à Principe videtur exigere, aut rece-

In gratulationibus publicis, aut cum beneficia inſignia diuinitus

accipiũtur, Clementia largius vtendum. recepta, rationique conſentanea conſuetudo. Vtriuſque exemplum Scriptura ſuppeditat. Luculentam de Ammonitarum exercitu victoriam reportauerat Saul: *Nam*
1.Reg. 11. 11. *conſtituit Saul populum in tres partes, & ingreſſus eſt media caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon vſque dum incaleſceret dies: reliqui autem diſperſi ſunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter.* Cum ergo tantæ victoriæ magna fuiſſet pars Saul, cui ad Regnum venienti multi obtrectatores fuerant aduerſati, victoria elatus populus, eos poſtulauit ad necem, quos de nouo Rege oblocutos eſ-
Ibid.n.12. ſe ſciebant. *Quis eſt iſte,* inquiunt, *qui dixit: Saul non regnabit ſuper nos? Date viros & interficiemus eos.* Sed Saul fauſtum illum diem tanto conſignatum beneficio, ciuiũ cæde adeò non putauit funeſtandũ, vt publicã lętitiã Clementiæ ſuæ ſignificatione duxerit cumulandam. *Et ait Saul, non occidetur quiſquam in die hac; quia hodie fecit*
Ibid.nu.13. *Dominus ſalutem in Iſrael.* Conſuetudini etiam debita clementia populus fraudandus non eſt, quaſique de ſuo iure deijciendus. Hinc quia apud antiquos ea obtinuerat conſuetudo, vt ingrediente Principe Ciuitatem, carcerum portæ recluderentur, vinctiſque fieret poteſtas exeundi, ne tota ciuitate in occurſum Regis effuſa vllus eſſet expers publicæ gratulationis, apud Iſaiam, dum tyrannici cuiuſdam mores deſcribuntur, illud etiam addi-
Iſai.14 16. tur, quod vinctis cuſtodias non patefeciſſet: *Nunquid,* inquit, *iſte eſt vir, qui conturbauit terram, qui concuſſit regna, qui poſuit orbem deſertum, & vrbes eius deſtruxit, vinctis eius non aperuit carcerem?* nec vetus illa conſuetudo dam-
Matt.27.15 nanda, qua Pilatus abuſus eſt, cum *Per diem ſolemnem conſueuerat Præſes populo, dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent*; quam conſuetudinem in Iudaico populo antiquam fuiſſe, & ab eo tempore in mores eius populi inuectam, quo Ionathas parentis Saulis decreto tradendus neci, populi repugnantis fauore ereptus eſt, idque conceſsũ eorũ promerito in Remp. aliqui putauerunt. Multum verò auget publicã totius populi lætitiã, ſi ſe ad modicũ illud tẽpus, vitæ ſenſerint, neciſq; arbitros fuiſſe plurimum-

rimumque lætantur, ſi eum à faucibus mortis eripuerint, quem vindicibus iugulatum legibus intelligebant, tandiuque beneficij illius lætitia perſeuerat, quandiu reus ille ciuibus verſatur ob oculos. Nec timendum eſt, ne ſi ynus aut alter ciuitatis beneficio ſeruatus eſt, cæteri fiant proiectores ad audendum; nam cum ad paucos perueniat impunitas, illius ſpe nullus ſe in eas coniiciet anguſtias, à quibus ſe expedire non poſſit; niſi populi, quo nihil magis incertum eſt, conciliatâ voluntate. Cum præſertim poſſit Princeps, quoties ita expedire publicæ quieti iudicauerit, populi poſtulationem anteuertere, priuſque de patibulo ſuſpendere, aut capite truncare, quam populi beneficio commeritis ſupplicijs ſubtrahatur.

De affabilitate, & facilitate Principis.

CAPVT XIV.

1 CLementiæ affinis eſt affabilitas, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, vt ad ſe negotiorum cauſa adeuntes, comiter & cum quadam beneuolentiæ ſignificatione excipiat Princeps, pauperibus etiam aurem facilè accommodando, querimonias audiendo, æquis deſiderijs, ſe propenſum, nec tamen iniquis acerbum exhibendo, Iudicibus, quos conſtituerat: ita præcepit Moſes: *Audite illos* (populos ſcilicet, quibus præerant) *& quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus. Nulla erit diſtantia perſonarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt.* Hanc fortaſſis ob cauſam Salomon Deo gratias agens ait. *Et ſeruus tuus in medio eſt populi*, quod ſcilicet Dei beneficio intelligeret ſe Principem à Domino conſtitutum, crebrò cum populo agere, eorum lites componere, controuerſi-

Explicatur in quo ſita ſit affabilitas.

Deut. 1. 16.

3. Reg. 3. 8

uerſiaſque diſceptare debere, ac proinde non in cubiculis regij palatij abditum, & retruſum, ſed in omnium oculis ac conſpectu debere verſari, ita vt facilis eſſet aditus tenuiſſimo cuique, ſatellitum, ac ſtipatorum multitudine neminem ſubmouente, parique aduerſus omnes æquitate, & æqualitate, vt non huic magis, quàm illi faueret: ſed quemadmodum, qui à plurimis circumſiſtitur, ſi in medio ſitus eſt, æquè ab omnibus diſtat, æquè etiam vicinus eſt, ita omnibus adeſſet, aures præberet, negotijſque quamprimùm expeditis, benignè dimitteret. Nec aliam ſanctus Dauid in ſua domo adminiſtranda rationem ſe tenuiſſe fortaſſe ſignificat, cum ait: *Perambulabā*

Pſal.100.3. *in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Quaſi dicat, Ita vniuerſæ familię præeram, vt omnibus me pręberem æqualem, ac facilem, cunctiſque, ſi poſſem, prodeſſem, ſatagerem certè nemini nocere.

Affabilitatē maieſtati non officere, ſi prudentia regatur, eſſe autem Barbarorū & abiectioris conditionis hominū immodicā quādam affectare maieſtatem.

2 Illud autem in primis ſibi Princeps perſuadeat, affabilitatem iſtam, & facillitatem, quam requirimus ſi prudentia regatur, nihil officere maieſtati. Certè Moſes ſuam apud populum auctoritatem tuebatur, nec vſquam legimus propterea à populo minus habitum in honore, quod, vt Scriptura teſtatur, eſſet *vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*. Nec quiſquam ſapiens Eccleſiaſtici dictum culpauerit ita præcipientis; *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Et alibi, *Rectorem te poſuerunt, noli extolli, eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis.* Barbaros ſapit mores, vel ſolo aſpectu, cupere congredientibus eſſe terrori, vt quondam Aſſuerus, ad quem aliquando non vo-

Num. 12 3.
Eccl. 3.20.
Eccl. 32.1.
Eſther. 15.9

cata Eſther Regina, cum eſſet ingreſſa, *ſtetit* contra Regem, *vbi ille reſidebat ſuper ſolium Regni ſui, indutus veſtibus Regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus, eratque terribilis aſpectu. Cumque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis, furorem pectoris indicaſſet* (putabat enim Rex ad ſuæ maieſtatis contemptionem ſpectare, ſi vel ipſa Regina ad illum iniuſſa auderet accedere) *regina corruit, & in pallorem colore mutato, laſſum ſuper ancillulam reclinauit caput. Conuertitq; Deus,* inquit Scriptura, *ſpiritum Regis in manſuetudinē*

&

& feſtinus ac metuens, exiliuit de ſolio, & ſuſtentans eam vlnis ſuis, donec rediret ad ſe, his verbis blandiebatur. Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli metuere. Non morieris (quaſi aliquid peccaſſet in legem, quæ inuocatos ad Regem accedere prohibebat) *non enim pro te, ſed pro omnibus hæc lex conſtituta eſt* (quaſi diceret, pertinet hæc lex ad cõmunes homines, te autem Reginam non adſtringit) *Accede ergo, & tange ſceptrum. Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, & poſuit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eam, & ait. Cur mihi non loqueris? Quæ reſpondit: Vidi te Domine quaſi Angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena eſt gratiarum. Cumq; loqueretur rurſus corruit, & penè exanimata eſt. Rex autem turbabatur, & omnes miniſtri eius conſolabantur eam.* Hactenus Scriptura, placuit enim integram hiſtoriam recitare, vt barbaricam gentis illius conſuetudinem, quæ à communium hominum conſpectu Regem ſubmouendo, ita maieſtatem illius exaſperabat, vt ad illius aſpectum homines conturbari cuperet, melius intelligeremus. Sed non tantum Barbarorum eſt iſta conſuetudo, eſt etiam infirmiorum & abiectioris cõditionis hominum: cum enim ſibi optimè conſcij timeant, ne ab alijs contemnantur, non ex virtutis opinione, ſed ex truculentia quadam oris, aſperitateque verborum, ac minis aſcitam induunt maieſtatem, quâ nihil aliud conſequuntur, quàm vt grauius odium incurrant ſubditorum. Horum ingenium graphicè deſcriptum habemus in Apologo Ioatham in libro Iudicum. Nam cũ Arbores ſibi Regẽ vellẽt deligere, Oleæq; primò Principatum detuliſſent, tum ficui, tandem viti, omneſque imperium deprecarentur, quod fructibus ſuis, & liquoribus, operam dare mallent, quam in Principatu fructuum ſuorum, & quietis iacturã facere, hac ſpe deiecta, *Dixerunt omnia ligna ad rhamnũ: Veni & impera ſuper nos. Quæ reſpõdit eis. Si verè me Regẽ vobis cõſtituiſtis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite; ſi autẽ nõ vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani.* Quantum enim olea, quantũ Iud. 9. 14.

ficus,

ficus,& vitis,fructiferæ in primis arbores ſterili rhamno, & ſpinarum dumtaxat feraci præſtant; tantum rhamnus, & rhamno ſimiles Principes, qui arborum infructuoſarum inſtar,habent timentes, ne contemptui habeantur à viris primarijs, & virtutum commendatione præſtantibus,ab ijs humilioris demiſſionis obſequium exigunt, ne placido quidem illos dignantes aſpectu, ſe maieſtate illa magis verendos ſubditis apparituros credentes. Quod ſi quid ſubditi fortè peccauerint,quo ſuam minui
Eccl.3.19. exiſtimationem putent,in eos ſtatim impotenter exardeſcunt. Sed nimirum ſua eos fallit opinio, veriſſimè enim dictum eſt à Sapiente: *Fili,in manſuetudine opera tua perfice,& ſuper hominum gloriam diligeris.* Cuius dicti ſententia eſt: Manſuetudinem in agendo magis conciliare beneuolentiam,quàm quoſuis honorum gradus,aut quamuis maieſtatem,hæc enim metum potius incutit, illa verò animos hominum ſibi adeò deuincit,vt in quamcunque voluerit partem,qui ita ſe gerit, illos poſſit inflectere. Aut,quod ad rem noſtram etiam magis facit, ſenſus eſt: *In manſuetudine opera tua perfice.* Nam ſi comitèr & humaniter cum ſubditis egeris, adeò non facies tuæ dignitatis iacturam, vt potius ſuper,id eſt, præter gloriam, quam habes à potentia & Principatu, beneuolentiam etiam omnium,& amorem conſequaris. Huius artis benè gnarus Abſalon, cum ad Regnum graſſaretur, voluntateſque populorum & ſtudia ſibi conaretur adiungere, non eos alia magis ratione ſibi deuinxit, quàm benignitatis & affabilitatis opinione; nam *manè conſurgens Abſa-*
2 Reg 15.2. *lom,ſtabat iuxta introitum portæ,& omnem virum,qui habebat negotium vt veniret ad Regis iudicium, vocabat Abſalom ad ſe,& dicebat: Ex vna Tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. Reſpondebatque ei Abſalom. Videntur mihi ſermones tui boni,& iuſti;ſed non eſt,qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebatque Abſalom: Quis me conſtituat Iudicem ſuper terrā, vt ad me veniant omnes,qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cum accederet ad eum homo, vt ſalutaret illum, extendebat manum ſuam,& apprehendens, oſculabatur eum.*
Facie-

Faciebatque hoc omni Iſraël venienti ad iudicium, vt audiretur à Rege, & ſolicitabat corda virorum Iſraël. vel vt eſt in Hebræo, & Chaldęo *furabatur corda*: nulla etenim re magis homines trahuntur, quàm humanitate; hi ſunt enim *funiculi illi Adam*, quos Oſeas commemorat; hæc vincula charitatis, quibus ita vinciuntur animi, vt quos ita conſtrinxeris, in id, quod velis, facilè ducere poſſis, nō repugnantes, aut reluctantes, aut ſe ab illis nexibus expedire molientes, ſed lætos, & alacres, nihilque magis optantes, quàm vt ei, à quo capti tenentur, in omnibus, quantum poſſunt, obſequantur. Oſe. 11. 4.

3 Remoueatur ergo à Principe typhus ille Perſicus, mos ille ſuperbiæ aboleatur, quo, ſi non, vt olim lege prohibetur, certè multorum Principum, conſuetudine dicam, an abuſu? ſeruatur, *ne licitum ſit indutum ſacco, aulam Regis intrare*: ſed potius audeant Regis Eccleſiaſtici conſilium ita præcipientis. *Congregationi pauperum affabilem te facito*, ſeque ita gerant, vt quantum fieri poteſt nemini neceſſitas incumbat molles aditus captandi, ſed ſuæ benignitatis fores recludant omnibus pauperibus æquè ac diuitibus. Nec fortaſſe myſterio vacat, quod in Deuteronomij loco huius capitis initio indicato, dicitur: *Ita paruum audietis vt magnum*, non è conuerſo, ita magnum vt paruum: neque enim hoc præcipere voluit Dominus, vt nobiles viri, aut magiſtratuum inſignibus illuſtres, contemnantur, aut minus honeſtè tractentur, quàm eorum dignitas poſtulat; ſed vt pauperes ita comiter, & cum amoris ſignificatione excipiantur, benignas eorum neceſſitatibus aures accommodando, vt ſe præ viris nobilibus, aut diuitibus deſpectui haberi, iure conqueri non poſſint. Hanc ſanè ob cauſam olim apud Hebræos iudicia in ciuitatum portis exercebantur, vt ex multis ſacræ Scripturæ locis cognoſci poteſt: cur autem id fieret, ea fuit cauſa, ſi D. Hieronymo credimus, vt publicis tenuiorum præſertim hominum commodis ſeruiretur. *Ne agricola*, inquit D. Hieronymus, *litis cauſa veniens, ciuitatus frequentia, & nouo terreretur conſpectu, nec vrbis* habita-

Principem cū pauperibus præſertim affabilem eſſe debere.

Eſther. 4. 2. Deut. 1. 17. Thre. 5. 14. Pro. 22. 22. & alibi. D. Hier. in c. 5. Amos.

habitator longè ab vrbe properaret. Hęc ille. Ex quo cognoſcere facilè poſſimus, quantum à boni iudicis officio deflectant illi, qui, ne ſe nimium, vt ipſi loquuntur, deiiciant, non facile litigatores admittunt, ſeu diutiſſimè in aulis, aut atrijs præſtolari cogunt, & cum in præſentia poſſint negotia, de quibus agitur, expedire, in alium tamen diem reijciunt, magnum ſcilicet inde ſuæ auctoritatis, & maieſtatis incrementum aucupantes. Præclare

Prou. 3. 27. Salomon. *Noli,* inquit, *prohibere benefacere eum, qui poteſt; ſi vales, & ipſe benefac. Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, cras tibi dabo, cum ſtatim poſſis dare.* Primam huius effati partem ex Hebræo ita licet conuertere: *Ne prohibeas bonum ab eo, qui Dominus eius eſt, cum eſt in fortitudine manus, vt facias.* Sententia verò hæc eſſe ad rem noſtram poteſt. Cum adſunt ciues, & audiri volunt, (cuius rei domini ſunt, id enim iure à Principe repetunt) ne eos hoc bono commodoque priuatos velis, ſi ferendo labori ſufficis, ſed illis faciles aures præbe, nihilque procraſtinans, quàm primum lite diſceptata, aut re, quam poſtulant conceſſa, aut ſi fuerit opus, negata, dimitte; vt enim, quod poſtulant, non concedas, habent tamen vel eo nomine gratias, quod ſtatim dimiſſi ad ſua negotia potuerint reuerti, expenſiſque ſuperuacaneis parcere, quas ſæpenumero peregrini magno rei familiaris diſpendio facere coguntur.

Etiā cū ijs affabilē eſſe debere Principem à quibus aliquādo læſus fuit ſed ijs noxas condonauit.

4 Illud tandem addiderim, affabilitatem hanc etiam ad eos à Principe porrigendam eſſe, à quibus fuerit aliquando violatus, ne ſcilicet ij, quos admiſſi criminis fodit conſcientia, ſuſpicari poſſint, non bona fide noxam à Principe fuiſſe condonatam, ſed illius adhuc hærere memoriam, aliquando fortaſſis magno cum ſubditi incommodo foras erupturam. Id verò facilius Princeps conſequetur, ſi recolat, id quod, cum de Clementia ageremus, dictum eſt, Patrem ſcilicet patriæ ciuiumque eſſe debere, ac quemadmodum Ioſeph tantum non ad Regnum in Ægypto elatus, cum illatas à fratribus iniurias poſſet vlciſci, eos tamen humaniſſimè complecti voluit

voluit,& parua illorum conſilia diuinæ prouidentię prętextu mitigare,eoſque quos ſceleris conſcientia videbat conturbatos,amantiſſimis verbis ad ſpem erexit,ita eos affatus. *Nolite pauere,neq; vobis durum eſſe videatur, quod vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra, miſit me Deus ante vos in Ægyptum. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate,huc miſſus ſum: qui fecit me quaſi Patrem Pharaonis,& dominum vniuerſæ domus eius, ac Principem in omni terra Ægypti. Oſculatuſq; eſt Ioſeph omnes fratres ſuos,& plorauit ſuper ſingulos. Poſt quæ auſi ſunt loqui ad eum.* Ita Princeps omnem ex animo memoriam detergat iniuriarum, verbis compellet blandis,exporrecta excipiat fronte:ita enim conſequetur, vt qui prius de illo fuerant malè meriti, pro malefactis obſequia rependere ſatagant, iniuriaſque Principi fideliſſimè ſeruiendo,compenſare nitantur. Gen. 45. 5. 8. 15

De fide, ac veritate Principis.

CAPVT XV.

HActenus diſputauimus de iuſtitia & clementia, cui affabilitatem propter quandam argumenti cognationem adiunximus,nunc de veritate,ac fide dicere ingredimur: integri virtute, & viro Principe digna, quam qui cum ſuperioribus hiſce coniunxerit, proſpera ſibi cuncta poterit polliceri. Sic enim affatur Dauid Regem illum ſuum, quem miris laudibus ornat in Pſalmo: *Intende*,inquit,*proſperè procede,& regna*, vel vt eſt in Hebræo,*vehere,inequita,inſide*,qui habitus quia eorum eſt,qui rerum potiuntur, propterea hac methaphora ad gubernacula Reipublicæ ſuum Principem vocaſſe videtur,quem his videbat inſtructum ornamentis, quæ abſolutiſſimum regni alicuius præſidem maximè decent. Hæc autem, quæ ſint, ſubijcit, cum ait. *Propter* Pſal. 44. 5.

veri-

veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, deducet te mirabiliter dextera tua. His enim tribus virtutibus, quæ cæterarum Principe dignarum chorum ducunt, modo quodam mirabili, ad eum finem aſpirabis, ad quem contendis.

In quo fides hæc veritaſque ſita eſt. 1 In hoc autem potiſſimum veritas hæc, & fides ſita eſt, vt animo ſincero, & candido ſenſa mentis enunciet oratio, nec aliud verbis, & ore prætendamus, aliud premamus pectore: in promiſſis verò atque conuentis cōſtantia ſeruetur. Talem nobis virum exhibet Iobi hiſtoria, qui fuit *ſimplex & rectus*; talis ille, quem S. Dauid in Domini tabernaculis habitaturum dixit, qui nimirum *loquitur veritatem in corde ſuo*, quod ſtatim explicat, cum ait: *qui non egit dolum in lingua ſua*, qui non vt ille vafer, ac ſubdolus *in corde & corde loquutus eſt*, corde nimirum duplici, *ſed viam prauam, & os bilingue deteſtatus*, moreſque eorum, *qui terram ingrediuntur duabus viis*, nullum mendacijs, fraudibuſque circumueniendum putauit. Is planè quem alio loco deſcribit Dauid, cum eum appellat *mundo corde, qui non iurauit in dolo proximo ſuo*, nec *molitus eſt amico ſuo malum, qui in illo habebat fiduciam*, vel vt eſt in Hebræo, *non arauit malum*. Qua metaphora etiam alibi vſi ſunt ſacrorum codicum auctores, vt cum ait Eccleſiaſticus. *Noli arare mendacium aduerſus fratrem tuum, neq; in amicum ſimiliter facias*: Quæ ſanè rem, de qua agimus, planè nobis ob oculos conſtituit. Quemadmodum enim aratores terram aratro proſcindunt, & humo ſubacta quædam ſpargunt ſemina, quæ aruorum gremio cōcepta paulatim exiſtunt, & adoleſcunr, donec ſolibus excocta matureſcant; ita qui, proximo ſuo calumnias machinantur, materiam ad excipiendos inſidiarum ſatus diligenter præparant, tum occulta quædam ſemina iaciunt, eorum, quæ ipſi moliuntur, eaque diligenter diſſimulatione obducunt, donec ſuo tempore technæ, quas ſtruxerunt maturitatem adeptæ, præclari artifices, qui ararauerunt *impietatem, iniquitatem metant, & comedant frugem mendacii*. Nec diſſimilis Iobi methaphora, qui genus hoc

Marginal references: Iob 1. 1. — Pſal. 14. 3. — Pſal. 11. 3. — Prou. 13. 8. — Eccl. 2. 14. — Pſal. 23. 4. — Prou. 3. 29. — Eccl. 7. 13. — Oſeæ 10. 13.

hoc hominum, *Fabricatores mendacii* appellauit, id arbi- Iob. 13. 14.
trior exprimens, quod dolos & mendacia concinnare
dixerunt Dauid, & Salomon. Hic enim in Prouerbiis: Pro. 12. 19.
Teſtis, inquit, *repentinus concinnat linguam mendacii*: ille
verò in Pſalmis. *Os tuum*, inquit, *abundauit malitia, & * Pſal. 49. 19.
lingua tua concinnabat dolos. Quemadmodum igitur, qui
telis (verbi gratia) tomento fartis, perſonâ, veſtibuſ-
que inte&ctis, ita aliquem aſſimulare ſtudent, vt intuenti-
um fallant oculos, ita corporis molem, & habitum oris,
& capillamenti colorem imitari ſatagunt, vt omnia aptiſ-
ſimè ſint compoſita ad decipiendum, nihilq; ue omnino
appareat, quod eius ſpeciem non exhibeat; ſic qui men-
dacia adornant, ita illa veriſimilium narrationum vela-
mentis obducunt, atque conueſtiunt, ita oculos faciem-
que conformant dum mentiuntur, vt ſimplicioribus
nullo negotio fucum faciant. Huiuſmodi fraudum mi-
rus fuit architectus Ioab, Dauidis exercitus Præfectus:
nam Abner, & Amaſam, quamuis cordatos viros, fraudi-
bus circumuentos interfecit. *Egreſſus*, inquit Regum hi- 2. Reg. 3. 26
ſtoria, *Ioab a Dauid miſit nuntios poſt Abner, & reduxit
eum a ciſterna Sira, ignorante Dauid. Cùmque rediſſet Ab-
ner in Hebron; ſeorſum adduxit eum Ioab ad medium portæ,
vt loqueretur in dolo, & percuſſit illum ibi in inguine, & mor-
tuus eſt.* Amaſæ verò cædem, eadem hiſtoria ita exequi-
tur. *Porro Ioab.* inquit, *veſtitus erat tunica ſtricta ad men-* 2. Reg. 20. 8
*ſuram habitus ſui, & deſuper accinctus gladio dependente vſ-
que ad ilia in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat,
& percutere. Dixit itaque Ioab ad Amaſam. Salue mi frater,
& tenuit manu dextera mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum.
Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quem habebat Ioab,
qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram,
nec ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt.* Ioab planè 1 Mach. 12.
geminus Tryphon, qui cum Aſiæ regno ad quod oculos 4
adiecerat, immineret, *Timens ne fortè non permitteret
eum Ionathas, ſed pugnaret aduerſus eum, quærebat com-
prehendere eum, & occidere. Et exurgens abiit in Bethſan
& exiuit Ionathas obuiam illi, cum quadraginta millibus*

 viro um

virorum electorum, in prælium, & venit Bethſan, & vidit Tryphon, quia venit Ionathas, cum exercitu multo, vt extenderet in eum manus, timuit. Et excepit eum cum honore, & commendauit eum omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera, & præcepit exercitibus ſuis vt obedirent ei, ſicut ſibi. Et dixit Ionathæ. Vt quid vexaſti vniuerſum populum, cum bellum nobis non ſit? Et nunc remitte eos in domos ſuas, elige autem tibi viros paucos, qui tecum ſint, & veni mecum, Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præſidia, & exercitum, & vniuerſos præpoſitos negotii, & conuerſus abibo, propterea enim veni. Et credidit ei, & fecit ſicut dixit, & dimiſit exercitum, & abierunt in terram Iuda. Retinuit autem ſecum tria millia virorum, ex quibus remiſit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo. Vt autem intrauit Ptolemaidam Ionathas, clauſerunt portas ciuitatis Ptolemenſes, & comprehenderunt eum, & omnes qui cum eo intrauerant, gladio interfecerunt. Cumque Ionatham haberet in cuſtodia, inſidias ſibi bellè proceſſiſſe animaduertens,
1. Mach. 13. 14. porrò fraudibus fraudes nectere perrexit. *Vt enim cognouit Tryphon, quia ſurrexit Simon loco fratris ſui Ionathæ, & quia commiſſurus eſſet cum eo prælium, miſit ad eum legatos, dicens. Pro argento, quod debebat frater tuus Ionathas in ratione Regis, propter negotia, quæ habuit, detinuimus eum. Et nunc dimitte argenti talenta centum, & duos filios eius obſides, vt non dimiſſus fugiat à nobis, & remittemus eum. Et cognouit Simon, quia cum dolo loqueretur ſecum, iuſſit tamen dari argentum, & pueros, ne inimicitiam magnam ſumeret ad populum Iſraël, dicentem, quia non miſit ei argentum & pueros, propterea periit. Et miſit pueros & centum talenta, & mentitus eſt, & non dimiſit Ionatham.* Tale Tryphonis ingenium, tales alij, quos commemo-
1 Mach. 16. 11. & ſeqq. rare piget, vt Ptolomæus, qui Ionathæ huius fratrem Simonem amicitiæ ſpecie deceptum cum ſocijs obtruncauit in conuiuio. Tales Iacobi filij, qui ſorori Dinæ illatum ſtuprum vlturi, per fœderis pangendi ſimulationem, vt ſuſciperent Hebræorum ſacra, Religionemque, Regi, Hemor, & filio eius Sichem, vniuerſæque Ciuitati per-

perſuaſerunt, ſacrilegè ſanctis illis cæremonijs ad ſternendam, vltioni viam abutentes, eo enim conſilio, vt circumciſionis ritu initiarentur, illis auctores fuerunt, vt cum dolor ſuſcepti vulneris eſſet acerbiſſimus, ac proptereà ipſi ad arma tractanda, reſiſtendumque minus idonei, ſtupratorem cum parente necarent, vrbemque vniuerſam, maſculis interfectis, popularentur. Sed non eſt neceſſe plura perfidiæ exempla conquirere, cum multo ſit difficilius aliquem inuenire, qui in promiſſis ſeruet conſtantiam, quàm qui datam fidem, aut aliqua ductus cupiditate, aut odia perſecutus, violare non dubitet. Quare Sapiens inquit, *Virum fidelem quis inueniet? quaſi procul, & de vltimis finibus ſit pretium eius*; ac proinde dicere poſſimus: *Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua.* Prou. 26. 6. Prou. 31. 10. Eccl. 31. 10.

2 Hæc igitur in oratione ſimplicitas & veritas; hæc in ſeruandis promiſſis conſtantia Principi maxime cordi eſſe debet, vt nimirum, iuxta Sapientis præceptum, *ſit firmus in ſententia ſua certa, & vnus ſit ſermo eius*, vt eſt apud Septuaginta, id quod in Vulgata noſtra editione legimus, *Eſto firmus in via Domini & in veritate ſenſus tui, & ſcientia, & proſequatur te verbum pacis & iuſtitiæ.* Quam etiam cõſtantiam præcedentibus verbis commendauerat, cum in *omni vento ventilandum eſſe negauerat*, iuxta Septuaginta. Quæ methaphora ab agricolis deſumpta eſt, qui ventilabris cum aliquid aſpirat auræ, triticum à paleis ſecernunt, tritico, vtpotè grauiore, ſubſidente, paleis ventorum flabris alio temerè abreptis. Id verò ſignificari videtur, non cum primum aliqua compendij aut commoditatis ſpes affulſerit, continuò eam veteri mutato conſilio, proſequendam, ſed quemadmodum Agricolæ non omni aſpirante vento triticum ventilando purgant (neq; enim, verbi gratia, ſi turbinibus area perfletur, paleæque agantur in gyrum, & rurſus tritico admiſceantur, ventilationi locus erit) ſed opportuniorem ventum expectant; ita in iis negotijs, quæ ſe offerunt, non facilè viro cordato aliquid eſſe aggrediendum, *Vniuerſim Principi hæc virtus commendatur.* Eccl. 5. 12. Ibid. n. 15.

aut repudiandum, ſed prius diligenter animaduertendum, non modò an vtile & quæſtuoſum, ſed multo magis,an virtuti,ac honeſtati conſentaneum ſit, huncque ita agendi tenorem, perpetuò ac conſtanter retinendum. Vulgatæ verò editionis lectio, *Non ventiles te in omnem ventum*, eandem continet conſtantiæ commendationem; ſuadet enim vt grauitatem induamus, cuius beneficio non facilè omni vento circumferamur, tanquam arundines, quas vel tenuiſſimæ auræ flatus in quamlibet inclinat partem, ſed in dictis factiſque omnibus conſtantiam perpetuò teneamus. Quod cum in omnibus verum ſit, in Principe tamen præcipuè locum habet, vt enim docet Salomon: *Non decet ſtultum verba compoſita, nec* Prou. 16. 7. *Principem labium mendax*; vel vt eſt in Hebræo. *Non decet ſtultum labium excellentiæ vel auctoritatis, nec Principem labium mendacii vel falſitatis.* Et ſententia eſſe videtur: Non minus Principem, imò multò magis dedecere mendacium, quàm ineptum aliquem hominem, & de triuio petitum, dedeceant verba auctoritatis, ſi nimirum nullâ perſonæ, decoriq; habita ratione, loquatur, vt Principes, Regna, & imperia, bella & exercitus, conſilia & magiſtratus crepet, quaſique nutritus in purpura, de rebus magnis arduiſque Reipubl. negotijs, quæ nimirum non intelligit, ſermones miſceat. Quemadmodum enim, qui ſic ageret, meritò ſtultus haberetur, magnumq; ſibi dedecus compararet; ita Princeps ſi mentiatur, rem facit perſona, quam ſuſtinet, maximè indignam, nec ignominiæ turpiſſimam notam effugere poteſt. Vt verò hæc mendacij turpitudo magis appareat, paucula quędam delibabimus ex Scripturis, quibus benè perceptis, Prou. 30. 8. *Vanitatem & verba mendacii longè faciat* à ſe noſter Princeps, candidamque ſimplicitatem adamet, & veritatem.

Fidelē Principem & veracem, Deum ſummū Principē imitari.

3 Primò igitur mendax Princeps, à Dei optimi maximique Principis ſimilitudine, qui prima veritas eſt, cum mentitur, abſcedit. Iſaias enim cum Dominum nobis, exhibet in ſua prophetia, vt Principem, eiuſque mores,

res,ac geſta deſcribit: *Et erit*,inquit,*fides,cinctorium renum* Iſa. 11.5.
eius:quo loco vox,*Fides*, conſtantiam in dictis & factis,
certitudinem veritatemque deſignat. *Non enim eſt Deus,* Num.23.19
quaſi homo vt mentiatur , nec vt filius hominis vt mutetur,
ſed ſunt *cogitationes eius antiquæ fideles, Amen.* Sanè *antiqua,* Iſa. 25.1.
quia quibus olim in ſua æternitate conſtituit nos bonis
gloriæ,aut gratiæ ornare, nulla longiſſimi temporis tractu,facta mutatione,cum conſtitutum tempus aduenerit
decorat,illaque priuilegia, quæ pet Prophetas ſuos pollicitus eſt Eccleſiæ,illi manent immutata nec, vllis adeò
irritatur offenſionibus noſtris, *vt quæ proceſſerunt de ore* Pſal88..35.
ſuo,faciat irrita,ſed in æternum verbum illius permanet, & in
generationem & generationem veritas eius. Pollicitus fuerat Pſa. 118.89
Dauidi ſeruo ſuo nonnulla , quæ commemorantur in
pſalmo;tum ſubdit: *In æternum ſeruabo illi miſericordiam* Pſal. 88.29
meam,& teſtamentum meum fidele ipſi, hoc eſt, quod Dauid ptomiſi,& iuriſiurandi ſacramenro confirmaui. *Nam* Ibid,n.36.
ſemel iurauit Dominus *in ſancto ſuo, ſi Dauid mentiar*,ſumma fidelitate ſeruabo,teſtamentum enim meum,pactum
ſcilicet,quod cum illo inij, fidele erit, ſtabile ſcilicet &
firmum , quod nulla vnquam temporis longinquitate
labefactati poterit. Hebtaica enim phraſi,quod ſtabile
eſt & dinturnum , fidele dicitur ; ita Abigail Dauidem
alloquens; *Faciet,* inquit, *Dominus tibi Domino meo domum fidelem,quia prælia Domini,Domine mi,tu præliaris*: Et 1.Re.25. 28
Iſaias,aquas perennes, *Fideles* appellat eodem ſermonis Iſa.33.16.
ſchemate. *Iſte*,inquit,*in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius,panis ei datus eſt,aqua eius fideles ſunt.* Et
Moyſes in Deuteronomio. *Augebit*,inquit, *Dominus plagas tuas,& plagas ſeminis tui,plagas magnas, & perſeuerantes.*
Tò *Perſeuerantes*,in Hebræo eſt *fideles*.Sunt ergo Dei promiſſiones ratæ,firmæ,ſtabiles, nullo vnquam tempote Deut.28 59
mutabiles,quippe qui ipſa veritas eſt; nam vt eſt in Cãtico Moyſis: *Deus fidelis*,vel vt eſt in Hebręo,*Deus veritas*,vt
tanto ante Moſes à Domino illuſtratus cecinerit, quod Deut.32.4.
poſtea de ſe ipſo Chriſtus prædicauit, *Ego ſum via,veritas, & vita.* Domini igitur mores,ac fidelitatem Prin- Ioan.14.6.

cepsimitetur, vt quam habet cum Deo poteſtatis ſimilitudinem, dictorum & conuentorum conſtantiâ tueatur.

Mendacem Dæmoni ſimile eſſe.

4 Nec verò poteſt Princeps, eam, quam cum Domino habet ſimilitudinem exuere, quin eadem opera, antiquum illum mendacij parentem æmuletur, illiuſque ſe affectatorem, & diſcipulum profiteatur. Quis enim quęſo primus fuit mendaciorum artifex; & magiſter? planè diabolus, de quo S. Ioannes ita loquitur: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax eſt & pater eius.* Dicitur autem ex proprijs loqui cum mentitur, quia mendacium, Dæmonis inuentum eſt, primus enim omnium mentitus eſt, cum Parentibus humani generis in horto voluptatis eſt pollicitus: *Eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum.* Homines verò cum mentiuntur, non loquuntur ex proprijs, quia re aliena, alienoque inuento vtuntur. Et propter eamdem cauſam, idem dicitur mendacij Pater, illius ſcilicet inuentor, & architectus: Scripturæ enim phraſi, qui primi aliquod artificium excogitarunt, illius parentes dicuntur, vt alibi docuimus. Nullum eſt autem mendacij genus, quod aut ipſe non inuenerit, aut nobis non commendet, vt illud amplectamur. Reperio enim in Scripturis mendacij nomine cenſeri actiones illas, quæ ita ab aliquo proficiſcuntur, vt perſonæ illi ita non conueniant, vt ſi illas exerceat, recedat ab officio, alioque planè modo ſe gerat, quàm illius ſtatus conditio videatur polliceri. Vt ſi quis munus aliquod in Republica exerceat, quod eximiam requirat ſanctitatem, vt verbi gratia, ſacerdotis; ſi ſacerdos hic ſui gradus, & dignitatis oblitus, aut turpi lucro, aut corporis obſcœnis voluptatibus ſeruiat, mentitur, aliud enim quotidianæ illius actiones clamant, aliud promittit gradus, in quo conſtitutus eſt & munus, quod obeundum ſuſcepit. Sic Ieremias: *A Propheta,* inquit, *vſque ad ſacerdotem, cuncti faciunt men-*

Joan. 8. 44. *Geneſ. 3. 5.* *Ierem. 8. 10*

mendacium.& eodem capite: *Apprehenderunt mendacium,& noluerunt reuerti.* Et D. Paulus ſuadens vt mendacium hoc fugiamus,quod in actionibus conſiſtit,ita ſcribit in epiſtola ad Epheſios.*Veritatem autem facientes, per omnia creſcamus in ipſo.* Rurſus mendacium,Idola ſignificat in Scriptura,cum enim in templis (verbi gratia) aut aris quaſi Numen aliquod verum repræſentia ſtatuantur,fallunt,& mentiuntur;nam vt ait alicubi S. Paulus, *Idolum nihil eſt*,id eſt Idolo,quod ſimulacrum quoddam eſt, nihil veri Numinis correſpondet, quod illo ſignificetur: & ita D. Hieronymus illud Oſeæ accipit,cum populum reprehendit,quod *operati ſint mendacium*, quod ſcilicet Idolis ſeruierint, eorumque ſimulacra pro verorum Deorum imaginibus coluerint. Tandem mendacium, inanes hominum ſpes ſignificat, cum ſcilicet diuitijs plus nimium fidunt, honores, & voluptates tanquam ſolida bona conſectantur, quos mendacij redarguit Dauid,cum ait in Pſalmo. *Fili hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium?* Et Oſeas cum ait, *Ephraim paſcit ventum,& ſequitur æſtum, tota die mendacium , & vaſtitatem multiplicat.* Dicitur paſcere ventum,id eſt, vento nutriri,pariterque cum mendacio interitus ſibi cauſas vaſtitatiſque conquirere. Nec diſſimilis Iſaiæ querela , cum falſas quaſdam, & nomine tantum telas , peccatores ſibi texuiſſe commemorat,quas ipſi fortaſſe, vt præclarum opus,& ingenioſum admirabantur, re tamen vera, plenum erat inanitatis,& nullis planè vſibus profuturum. *Telas*,inquit,*araneæ texuerunt , telæ eorum non erunt in veſtimentum,neque operientur operibus ſuis.* Horum ergo mẽdaciorum , quis verſutior architectus, quàm humani generis hoſtis Diabolus? Quis enim cuiuſuis conditionis hominibus ſuadet, vt muneris ſui obliti, ea conſectentur, quæ ad illos non pertinent, officijque deſertores,Paſtorem,Ducem, Doctorem, Concionatorem, Conſiliarium , Magiſtratumue probum mentiantur? Quis credulas mortalium mentes ſuperſtitione imple-

Ibid. n. 5.
Ad Ephe. 4. 15.
1. Cor. 8. 4.
Oſeæ 7. 1.
Pſalm. 4. 3.
Oſeæ, 12. 1.
Iſa. 59. 6.

u..,& ad muta ſimulacra colenda, quà vi tyrannorũ, quà impiorum hominum aſtu impulit? Quis falſa bona pro veris obtrufit, & rerum inanium admiratione cæcas ſtultorum mentes adeò defixit, vt pro illis conſequendis nullos non labores ſpontè ſubirent, eoſq; qui ea fuiſſent etiam malis artibus conſecuti, beatos crederent, ac prædicarent? ſanè id Dæmonis calliditati atque verſutiæ acceptum referre debemus, qui nullum non mouit lapidem, vt à veri Dei cultu ad ſuperſtitionem, à veritate ad errorem, à virtutis caſtris ad vitia, quam plurimos poſſet mortales, ſuis irretitos fallacijs deceptionibuſque traduceret. Eſt ergo Principi turpiſſimum mentiri, & ſpiritus illius veteratoris, quaſi diſcipulum fieri, à quo mendaciorum, calumniarumque genus omne profluxit, vnde & Diaboli nomen apud Græcos inuenit.

Seruile eſſe mentiri ac proinde Principem maximè dedecere.

5 Sed alia etiam turpitudo mendaces comitatur, nam mentiri ſeruilis, & abiecti animi certiſſimum eſt argumentum; qui enim forti, & erecto ſunt animo, cum ſibi à nullo metuant, quod ſentiunt, liberè proloqui non verentur? qui verò timidiores ſunt & animo deiectiore, confutis mendacijs, quæ celata cupiunt, prætexere conantur vt quod virtute conſequi ſe poſſe diffidunt, ad ea ſaltem aſpirent calliditate mentiendi. Quare Dauid Regnùm Chriſti deſcribens ſub eximij cuiuſdam Principis allegoriâ, tantam illius fore virtutem commemorans, vt illius nominis hoſtes, illi vel inuiti ſubijciantur. *In multitudine*, inquit, *virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* Quod vt melius intelligatur, aduertendum eſt, ſchemate quodam ſermonis non infrequenti alias in ſcriptura voces pro alijs poni, cum ſcilicet res ſignificantur vel affines, vel coniunctæ, vel quarum vna ex alia ſequi ſolet; ſic fuga ponitur pro curſu concitatiſſimo quod ij, qui fugâ ſibi conſulere ſatagunt, timore pedibus alas addente quam citiſſimè currant; ita aliqui accipiunt illud Canticorum: *Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum.* Sic conſolatio pro dolore ſumitur

Pſal. 65. 3.

Cantic. 8. 14.

mitur, quòd dolentium animas conſolatione lenire ſoleamus, qua ratione explicant aliqui illud Iſaiæ: *Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis.* Quia ergo ſeruis, & ſeruili animo præditis hominibus mẽtiri eſt admodum familiare, hinc fit vt locutione Scripturæ pro eodem capiantur ſeruire, & mentiri, atque propterea teſtimonij illius Dauidici ſenſus eſt maximè litteralis. *In multitudine virtutis tuæ ſeruient tibi inimici tui*, ſeque etiam non volentes ſubijcient, ſeruorumque more qui inuiti ſeruitutem ſeruiunt, mentientur. Idemque fortaſſe ſignificatur alio Pſalmo cum dicitur. *Inimici Domini mentiti ſunt ei.* & quod legimus in Deuteronomio; *Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis*, nam illud, *Negabunt te inimici tui*, eſt apud LXX. ψεύσονταί σε οἱ ἐχθροί σου. quod vertere poſſis, *Mentientur tibi inimici tui.* Principes ergo quorum conditio à ſeruorum ſtatu longiſſimè diſtat, quã ſe abijciant, conſiderent, cum mentiuntur; nam quicquid præclarũ & illuſtre ſecum affert eximia illa poteſtas quam habent in Rempub. mendaciorum dehoneſtamento planè corrumpunt, ipſique ſibi turpiſſimam infamiæ notam, loquendi iſta vanitate cõciliant. quod docuit olim Sapiens; *Mores*, inquit, *hominum mendacium ſine honore & confuſio illorum cum ipſis ſine intermiſsione.* Vel vt alij interpretantur: *Familiaris homini mendaci eſt ignominia, ſuumque dedecus comitatur eum aſsiduè.* Sed Vulgata noſtra editio aliquid amplius videtur innuere, ſcilicet tam eſſe turpẽ, ac prauam iſtam mentiendi peruerſitatem, vt etiamſi temperans alioqui ſit aliquis, aut liberalis, aut alijs virtutum ornamentis conſpicuus, tamen mores illi, quantumuis laude digni, penitus iaceãt, & debito honore careant, ſi qui illis præditus eſt, mendax appellari meritò poſſit: veriſſimè enim eodem capite dixit Eccleſiaſticus. *Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indiſciplinatorum aſsiduè erit.*

[Margin: Iſa. 1. 24. — Pſal 80. 14. — Deut. 33. 29 — Eccl. 20. 27 — Eccl. 20. 25]

6. Nec verò ſibi ſatis conſulunt, qui ſe à mentiendi conſuetudine abduci non timent, quod ſe tam multis menda- *Mendaciũ vix latere poſſe.*

mendaciorum inuolucris veritatem obducere poſſe cõfidant, vt nullo vnquam tempore, fraudum appareat, mendaciorumque turpitudo: ea enim veritatis vis eſt, vt ſi non ſtatim, certè temporis longinquitate, aliquibus ſe prodat indicijs, nonnunquam etiam omnibus perruptis impedimentis in lucem clariſſimam emergat. Vendiderant Ioſephum fratres, illum in Ægyptum peregrini mercatores abduxerant, veſteque ſanguine imbuta ſeni parenti filij mortem probauerant, quis tam bellè concinnatum mendacium retegendum aliquando crediſiſſet? Retectum tamen eſt, tantique ſceleris auctoribus perniciem peperiſſet, niſi Ioſephus fraternæ charitatis non oblitus, maluiſſet beneficiorum magnitudine fratrũ immanitatem ſuperare, quàm illatas iniurias in memoriam reuocando, de ſontibus, vt facilè potuiſſet, vindictam ſumere. *Qui deprauat vias ſuas manifeſtus erit*, inquit Salomon, *Et nihil opertum eſt, quod non reueletur, neque abſconditum, quod non ſciatur*. Hoc ſanè præclarè Moyſis nobis oſtendit hiſtoria, qui cum omnia circum, oculis luſtraſſet, priuſquam manus Ægyptio inferret, ſe tamen deprehenſum ſentit. Hoc verò cum in omnibus locum habet, tum præcipuè in Principibus, in quos omnium oculi, atque ora conuerſa ſunt, quorum omnium dicta, factaque diligentiſſimè obſeruantur, ab aulicis præſertim, qui eos perpetuò circumſiſtunt; fitque frequẽter, vt quæ ipſi arbitris ſemotis occultè patrata crediderunt, in vulgus tamen miris quibuſdam modis emanent, à domeſticis priùs animaduerſa. *Oculi enim ſeruorum in manibus dominorum ſuorum*, qui diligenter explorant, quid faciat, quid loquatur, nec infrequenter quid moliatur facturuſque ſit, aut expiſcantur à cõſcijs, aut ipſi probabilibus ducti coniecturis, Principiſq; naturæ cognitione, diuinãt.

Gen. 27. 28 — Prou. 10. 9. — Luc. 12. 2. — Exod. 2. 11. — Pſal. 122. 2.

Mendaciũ Reip. plurimũ nocere.

7. Sed ſi mendacium, hoc duntaxat afferret incommodi, quod ſolis mendacibus conciliaret turpitudinem, eſſet ſanè tolerabilius malum, nam ei tantum noceret, qui illius auctor eſſet, & culpam peccantis pœna comitaretur: nunc verò adeò Rebuſpub. incommodat, vt ſi veritas

ritas à Ciuitatibus exulet, omnia publica priuataque negotia perturbentur neceſſe ſit, eoque res deducatur, vt communis vita amplius retineri non poſſit. Quid enim aliud ſunt Reſpubl. quàm corpora quædam inter ſe ita compacta, atque connexa, vt mutuis membrorum officijs, ſibi inuicem ſinguli ſeruiant, atque ita non ſolum vitam tueantur ea parando, quæ ad victum ſunt neceſſaria, ſed ea etiam quæ ad ornatum cultumque corporis, ſenſuumque oblectamenta, ingenioſa voluptas excogitauit? Quemadmodum autem ſi in humano corpore, cũ Luc. 11, 11. ſtomachus cibum appetit, illi mentiretur manus, & panem poſtulanti porrigeret lapidem, aut petenti piſcem, ſerpentem daret, aut ouo indigenti offerret ſcorpionem, veneno in viſceribus concepto totius humani corporis ſtructura corrumperetur: ita in qualibet Republ. *Cum frater fratrem circumuenit in negotio*, illeque decipitur, qui ſimpliciter gradiebatur, Reipubl. partes, quæ 1. Theſ. 4. 6 prius mutuis inter ſe officijs nexæ erant, & aptæ, diſſociantur, totaque Reipub. ratio prorſus euertitur. Vidit hoc D. Paulus, qui ad Epheſios ſcribens: *Deponentes*, inquit, *mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo.* ſtatimque, cur ita faciendum ſit, rationem ſubdit, *quoniam ſumus inuicem membra.* Eccleſiaſtici verò au- Eph. 4. 15 ctor, adeò magna importare incommoda mendacium exiſtimauit, vt illud cum furto compoſuerit, imò etiam deterius eſſe pronuntiauerit, ſi fuerit frequens. *Potior*, inquit, *fur, quam aſsiduitas viri mendacis, perditionem autem ambo hereditabunt.* Benè iſta inter ſe vitia copulauit; nam Eccl. 20. 27 ferè ſe mutuò comitantur, concordiam vtraque tollunt, ignominiamque auctoribus ſuis conciliant, omniaque confundunt, ipſumque mendacium, furtum quoddam eſſe videtur, dum ei veritas ſubtrahitur, cum patefacienda fuiſſet. Cur autem deterius furto mendacium ſit, ea fortaſſis cauſa afferri poteſt, quòd nobiliora bona mendaces ſubducant, quàm fures; nam quantula tandem iactura videbitur rectè rem æſtimanti, ſi mihi è re familiari, aliquid quis furto ſublegerit? ſi verò in-

uadat

uadat in famam, meque apud alios traducat, proſcindatque mendacijs, aut ſi mihi falſam aliquam pernicioſamque opinionem quis obtrudat pro vera, quàm grande hoc malum eſt, ſi modo veritatis pretium ſcimus, de qua
Iob.28.15. illud meritò dici poſſit, quod habemus apud Iob; *Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius, non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi ſardonycho pretioſiſſimo, vel ſapphiro. Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vaſa auri. Excelſa & eminentia non memorabuntur comparatione eius, non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tinctura mundiſſimæ componetur.* Tandem illud addi poteſt, eos qui furantur, eo frequenter adigi, vt ſibi ad victum parent neceſſaria: quo etiam nomine Salomon illorum culpam
Prou.6.30. extenuat, cum ait: *Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit, furatur enim vt eſurientem impleat animam, deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet:* damnumque quod intulerunt, pecuniam refundendo reparari poterit; qui verò mentitur aſſiduè, proximiſque damnum infert, aut famam illorum violãdo, aut prauis dogmatibus decipiendo, aut promiſſa, quę illi rata putauerant, non adimplendo, linguę facit intemperantiã, itaque frequenter loquitur, vt damnum, quod ſuis obtrectationibus infert, nulla ſit arte reparabile.
Pſal.33.13. *Quis eſt homo, qui vult vitam,* inquit Dauid, *& dies videre bonos?* quaſi dicat. Eſtne aliquis, qui vitam in pace velit traducere, & abſque moleſtijs? Nihil enim, vt arbitror impedit, quo minus locũm hunc, quem de æterna vita alij interpretantur, etiam ad dies, vitamque, quam in hoc mundo viuimus, extendamus: *Prohibe,* inquit, *linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum.* Hoc enim ſi diligenter præſtiteritis, & omnia rixarum fomenta facilè abſtuleritis, & vitam poteritis in pace propagare, proximorumque veſtrorum amantes, omnibuſq; amabiles. Quod ſi priuatorum hominum mendacia, & infidelitas ita Rempubl. perturbant, ac peſſundant, quid de Principe ſentiendum erit, cuius negotia plura ſunt, & grauiora.
& ad

& ad commune Ciuitatis, aut Regni bonum pertinentia? *corruat in platea veritas* (in curia nimirum, ſubſellijſ- Iſa.59.14. quemagiſtratuum) *& æquitas non poßit ingredi, fiat veritas in obliuionem*, vt de ea alicubi loquitur Iſaias; vel vt Daniel, *In terram proſtrata ſit*, perditus planè erit Reipub. Dan. 8. 12. vniuerſæ ſtatus, quod & Iſaias indicauit, qui euerſam Rempub. illa debilitatæ veritatis metaphora nobis ob oculos ponere ſtuduit.

8. Sed nullum nos damnum, aut incommodum quantumuis grande magis à perfidia, & mendacio deterrere debet, quàm Numinis offenſio. Fruſtrà enim ſunt, qui mendacium neceſſitatis cuiuſdam prætextu honeſtare conantur, eius eſſe cōmodū, ac bonū vſum nonnunquā affirmantes non minus quā medicamentorū, quibus benè valentes minimè vtuntur, ſed ea, cū ægritudine corporis tentantur, coguntur admittere. Sed hunc errorē apertiſſima teſtimonia Scripturarum iugulant, ea etiam, quæ ab illis prima facie ſtare videntur. Vt cum ait Eccleſiaſticus. *Noli velle mentiri omne mendacium, aßiduitas enim illius non eſt bona.* nō enim monet Sapiens ab aliquibus dumtaxat mendacijs abſtinendum, alijs, leuioribus, v. g. permiſſis, ſed idem eſt, ac ſi dixiſſet. Ne prorſus mentiaris, quemadmodum in Leuitico dicitur, iuxta Hebraicum contextum, *Omnem adipem, & omnem ſanguinē non comedetis.* Senſus is eſt, quē Vulgatus expreſſit. *Nec ſanguinem nec adipem omnino comedetis*; quod verò addit, *aßiduitas enim illius non eſt bona*, idem eſt ac ſi dictum eſſet, eſt valdè mala; ita.n. loquitur interdū Scriptura, vt cum dicitur in Prouerbijs, *Cognoſcere perſonam in iudicio, non eſt bonum*; hoc eſt, valdē malum; omnem verò dubitandi anſam planè præcidunt Salomon & Zacharias: ille enim ita loquitur in libro Sapientiæ. *Os, quod mentitur, occidit animam*; hic in ſua Prophetia, *Vnuſquiſque*, ait, *malū contra amicum ſuum, ne cogitetis in cordibus veſtris, & iuramentum mendax ne diligatis; omnia enim hæc ſunt quæ odi, dicit Dominus.* Rurſus ex grauitate pœnarum, quibus mendacia pernicioſa vindicantur, præſertim cum iuramenti religio

In mendacio culpam eſſe, grauiterque à Deo puniri.

Eccl.7.14. Leuit.3.17. Prou.24.23 Sap.1.11. Zach. 8.17

religio violata eſt, de culpæ magnitudine licet capere
Apoc.21.8. coniecturam. *Omnibus mendacibus* dicitur in Apocal. *pars eſt in ſtagno ardenti igne, & ſulphure quod eſt mors ſecunda*;
Pſal.11.4. & Dauid in Pſalmo: *Diſperdet*, inquit, *Dominus vniuerſa labia doloſa*. Et auctor Eccleſiaſtici, *Si fruſtrauerit*, inquit,
Eccl.23.13 *fratrem*, illum ſcilicet decipiendo, *delictum illius ſuper ipſum erit, & ſi diſſimulauerit*, errorem ſcilicet ſuum corrigere, *delinquit dupliciter: & ſi in vacuum iurauerit, non iuſtificabitur: replebitur enim retributione domus illius*. Expertus hoc eſt Pharao, & Ægyptiorum exercitus vniuerſus:
Pſal.104. nam poſtquam *Conuerſum eſt cor eorum vt odirent populum eius, & dolos facerent in ſeruos eius, poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham. Miſit tenebras, & obſcurauit, conuertit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum. Edidit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipſorum. Dixit & venit cœnomyia & ciniſes in omnibus finibus eorum, poſuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipſorum, & percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum. Dixit & venit locuſta, & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorũ. Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum*. Expertus etiam eſt Sedechias Rex, Iuda, is, qui à Nabuchodonoſor regno donatus eſt, quod ita
4.Reg.24.17. narratur in hiſtoria Regum: *Et conſtituit Matthaniam patruum eius pro eo, impoſuitque nomen ei Sedechiam*; additur verò in libris Paralipomenon, eum fidem Regi Nabuchodonoſor datam iuramentoque firmatam fefelliſſe, ita
2.Par.36.13 enim dicitur. *A Rege quoq; Nabuchodonoſor receſſit, qui adiurauerat eum per Deum*. Vt autem huius iuriſiurandi ſemper memor eſſet, illiuſque religione contineretur in officio, eum Sedechiam voluerat appellari, quaſi vindicem Dei iuſtitiam ſcelus illius punitur um indicaret, ſi fidem datam irritam facere non dubitaſſet, ſed cum ille à Na-
Loco citato. buchodonoſor defeciſſet (quæ defectio inter Sedechiæ
4 Reg.24.7. crimina numeratur in Paralipomenis) ab eo victus, & captus eſt, qui in perfidiæ pœnam *Filios eius occidit coram eo*,

eo, & oculos eius effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem: quam pœnam de perſido, ac periuro Rege captam Scriptura probat, cum ait de Nabuchodonoſor. 4.Reg.25.6
Locutus eſt cum eo iudicium, quod etiam repetitur à Ieremia; loqui autem iudicium, idem eſſe crediderim, quod ſimili dicendi formula Scriptura appellat *Facere iudiciū,* hoc eſt, à Iuſtitiæ, æquitatis, virtutiſque præſcripto non diſcedere, vt cum à Domino dicitur Abrahamo: *Scio enim* Gen.18.19.
quod præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt custodiant viam Domini, vt faciant iudicium, & iuſtitiam. & filijs Iſraël præcipitur in Leuitico: *Facietis iudicia mea, &* Leuit.18.4.
præcepta mea ſeruabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus veſter. Hoc ergo meritò in perfidiæ vltionem Sedechias paſſus eſt. Nec verò deeſſent alia exempla, ex Scriptura petita, quibus, quod contendimus, probaretur, ſed pro noſtri inſtituti ratione iſta ſufficiunt.

9. Quomodo igitur Princeps in promiſſis, obſtringendaque fide ſe gerere debeat, videamus. In primis autem ſuadeo, vt non temerè quidquā polliceatur, ſed tunc demum, cum rem etiam atque etiam conſiderauerit, & quid fieri expediat, probè intellexerit; quod enim de Fideiuſſore dixit Salomon ad ſponſores omnes, quacunque tandem ratione nomine promiſſi teneantur, extendi poteſt: *Fili mi,* inquit, *ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui,* Prou.6.1.
& captus propriis ſermonibus. Fac ergo, quod dico, fili mi, & temetipſum libera; quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Sanè aptiſſimè Sapiens ſuſceptæ obligationis vinculum nobis ponit ob oculos, cum illud laqueum appellat, quo ſe, qui promiſit, conſtringi paſſus eſt, manumque, qua fidem dedit, quaſi clauo apud extraneum defigi, ſuadetque vt nullum non moueat lapidem, vt ſe expedire, quacunque poſſit ratione, contendat; idque vt intelligatur melius, feſtinatio-

Conſideratè Principem loqui & promittere debere.

nationis, curſus, curæ peruigilis, & ferarum, laqueis aucupum, ac venatorum implicatarum, appoſitiſſimis metaphoris explicat. Quare ſapienter etiam Eccleſiaſticus
Eccl. 28. 29 admonet. *Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos.* Quibus verbis, vt nobis ſtateram paremus docet, ne ſcilicet temerè verba effutiamus, ſed antequam proloquamur aliquid, illud ad ſtateræ examen vocemus, accurateque pendamus, quid eloquendum ſit, quid ſilentio premendum, quid vtile poſſit eſſe, quid noxium; quia verò vt ſuadet alicubi
Prou 23. 23 Salomon, cum ait. *Veritatem eme*, nullis parcendum eſt ſumptibus, vt illam tandem nanciſci poſſimus: *aurum, argentumque conflandum* dixit, vt ex illo ſtateram iſtam veri examinatricem, prudentia quę certiſſimam normam, aut conficiamus ipſi, aut ab alijs dato quantumuis grandi pretio comparemus. Eſt enim omnibus ſanè neceſſaria prouiſio diligens, ne in verbis, aut promiſſis concipiendis aliquid inconſultè proloquantur, ſed multo etiam diligentior cautio adhibenda Principibus viris, iiſque omnibus, quorum apud alios magna eſt auctoritas; quorũ ſingula verba, vt notantur diligenter, ita fideliter referuntur.
Ioan. 21. 22 Dixerat Chriſtus de Ioanne: *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei Ieſus, non moritur, ſed ſic eum volo manere donec veniam,*
Ioan. 2. 19. *quid ad te?* Rurſus dixerat Dominus. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud:* Sed teſtes, quos meritò falſos Euangeliſta appellat, eum dixiſſe affirmarunt.
Matt. 26. 61 *Poſſum deſtruere templum* Dei, *& in triduo reædificare illud.* Quare meritò reprehendit Salomon eum, *qui altero ſer-*
Prou. 17. 9. *mone repetit*; aliam enim huiuſmodi homines rebus faciẽ inducunt, & cum inter loquendi formulas latum ſit diſcrimen, omnia confundentes benè ſapienterque locuto, dum falſum affingunt, infamiæ alicuius nota, quæ illi fraudi eſſe poſſit, impudenter aſpergunt. Nec tantum ſtateræ illius vſus neceſſarius eſt, vt ſatisfiat iis, quibuſcum agit Princeps, ſed etiam vt ſuæ conſulat conſcientiæ, ne

tiæ, ne poſtquam ſuam pollicitatione aliqua fidem obſtrinxerit, ſi inconſultò ſe longius prouectum intellexerit, quàm eſſet opus; conſcientiæ ſtimulis fodiatur, docet hoc Salomon, cuius eſt illa monitio. *Eſt qui promittit & quaſi gladio pungitur conſcientia.* quod alij vertunt; *Temerè effutire, perinde eſt atque gladio perfodere,* conſcientiam ſcilicet, quod in idem recidit: eſt enim ſenſus: eſt qui temerè aliquid promittit, & poſtquam promiſit pœnitentia ductus, conſcientia promiſſionis pungitur, quaſi gladio. Huiuſmodi Herodis promiſſio, qui cum temerè promiſiſſet ſaltatrici puellæ, vel dimidium Regni ſui, ſi illud poſtulare voluiſſet, contriſtatus eſt, cùm Ioannis Baptiſtæ caput in diſco poſtulatum eſt; nam virum ſanctitate clariſſimum magnifaciebat, *& libenter illum audiebat, & audito eo multa faciebat.* Quanquam omnia iſta poſthabuit, vitamque ſanctiſſimo Prophetæ truncato capite eriperet, vt promiſſi fidem liberaret, adulteræque filię poſtulatum impleret, non dubitauit. Inconſultè etiam Dauid, vir alioqui ſanctiſſimus, & Deo in primis charus, qui ſe vitam Nabali Abigailis marito erepturum, minatus eſt, minaſque iuriſiurandi religione firmauit, ita enim locutus eſt: *Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus, quæ ad ipſum pertinent vſque mane, mingentem ad parietem.* Inconſultè inquam, nam nec alia ſuberat cauſa, propter quam Nabali violentas manus inijceret, quàm propter iniurias, quibus fuerat laceſſitus; eas autem illata morte, priuata authoritate vindicare iure non poterat. Nec ſi in Regem fuerat inunctus à Samuele, continuò etiam Regni adminiſtrationem acceperat, ſed tantùm erat ſacra illa ceremonia ad Regnum deſtinatus, vt tunc eius gubernacula capeſſeret, cum Saul è viuis exceſſiſſet; quod verò Nabal, pro acceptis beneficijs ingratitudinem rependerat, non eum capitis reum conſtituebat: imò nec tam atrociter vitium illud fuiſſet vindicandum, ſi pactum aliquod aut contractus, qui tum inter eos nullus erat, interceſſiſſet: iam verò domum illius exſcindere, qui iuſtitiæ titulo nihil deberet,

Prou. 12. 18

Marc. 6. 20

1. Reg. 25. 22.

omnibus etiam, qui ad illum pertinerent ad vnum extinctis, ad nimiam ſanè vindictæ libidinem ſpectare videtur. Prudenter verò Abigail, quæ cum mariti ſui mortem aptiſſimis verbis deprecaretur, peccati religionem Dauidi viro Deum timenti inijciendam putauit, ira enim
Ibid. n. 30. poſt multa locuta eſt: *Cum ergo fecerit Dominus tibi Domino meo omnia, quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te Ducem ſuper Iſrael, non erit tibi hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis Domino meo, quod effuderis ſanguinem innoxium, aut ipſe te vltus fueris, & cum benefecerit* Dominus *Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.* Hanc verò Dauidis temeritatem præter alios agnoſcit D. Auguſtin. cuius illa
Serm. 1. de ſanctis. ſunt verba. *Quod* Dauid *iuramentum per ſanguinis effuſionem non impleuit, maior pietas fuit. Video* Dauid *pium hominem & ſanctum, in temerariam iurationem cecidiſſe, & maluiſſe non facere, quod iurauerat, quam iurationem ſuam fuſo hominis ſanguine implere,* &c. *& iurauit Dauid temerè, ſed non impleuit iurationem maiori pietate.* Et infrà; *Ecce ſanctus Dauid, non quidem iratus ſanguinem hominis fudit, ſed eum falſum iuraſſe negare, quis poterit?* Hæc Aug. Ex quibus etiam obiter illud animaduerti poteſt, non facilè iuramenti religione interpoſita, quidquam affirmandum eſſe, aut promittendum, ne labes aliqua temerè iurantib.
Eccl. 23. 11. adhæreſcat. *Sicut enim ſeruus,* inquit Eccleſiaſticus, *interrogatus aſſiduè, à liuore non minuitur, ſic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur;* cuius loci ſententia eſt, quemadmodum ſeruus, qui frequenter torquetur à Domino, quæſtionique ſubijcitur, ad eliciendam veritatem vibicibus, verberumque veſtigijs exarata cute plagarum ſigna circumfert, ita qui frequenter iurat (eſt autem iuramentum quoddam quæſtionis genus, quo Numinis violandi timore verum extorquetur) ſi quid peccet, quod in tanta frequentia eſt procliue, labem non facilè abſtergendam contrahet.

Etiam inimicis ſeruandam fidem.

10. Illud tandem addendum eſt, promiſſa etiam inimicis facta, præſtanda eſſe, vt *quod ſemel egreſſum eſt de labiis*
Deut. 23. 23. *noſtris, obſeruetur,* vt iubetur in Deut. Probat hoc egregiè Gabaonitarum impunitas, quibus fides à Ioſue data ſa-

luti fuit, quamuis illis poſt retectã fraudem parcere non teneretur, cum Gabaonitarũ dolus promiſſo cauſam dediſſet, nec iuſiurandũ illud iniquitatis vinculũ eſſe poſſet, fuiſſet autẽ ſi eos impunitos dimittere coëgiſſet, quos delendos penitus Dominus imperaſſet. niſi dicamus potuiſſe Ioſue illos abſq; noxa ſeruare, id concedente Domino, ad commendandam apud Gentes Hebræorum fidẽ: Sed D. Ambroſiũ, ita in libris de Officijs differentem audiamus. *Veterẽ autẽ iſtam*, inquit, *de dolo non iuriſperitorũ formulam, ſed Patriarcharum ſententiam, ſcriptura diuina euidenter expreſſit, in libro teſtamenti veteris, qui Ieſu Naue inſcribitur. Nam cum exiſſet fama per populos, ſiccatum eſſe mare, in Hebræorum tranſitu fluxiſſe aquam de petra, de cœlo diurnam miniſtrari alimoniam tot populi millibus abundantem, corruiſſe muros Hiericho, ſacro tubarum ſono ictos, & vlulatu plebis arietatos, Getheorum quoq; Regem vinctũ, & ſuſpenſum in ligno vſq; ad veſperam, Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cũ verſutia ſimulantes ſe de terra longinqua eſſe, diuq; peregrinatos dirupiſſe calceamenta, detriuiſſe amictus veſtiũ, quarum veteraſcentiũ indicia monſtrarent. Cauſam autem tanti laboris emerendæ pacis, & ineundæ cum Hebræis eſſe amicitiæ cupiditatem, & cœperunt ab Ieſu Naue poſcere, vt ſecum firmaret ſocietatẽ. Et quia adhuc erat ignarus locorũ, atq; incolarum, inſcius non cognouit fraudes eorũ, neque Dominum interrogauit. ſed citò credidit. Adeò ſancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos poſſe non crederetur. Quis hoc reprehendat in ſanctis, qui cæteros de ſuo affectu exiſtimant? & quia ipſis amica eſt veritas, mentiri neminem putant, fallere quid ſit ignorant, libenter credunt, quod ipſi ſunt, nec poſſunt ſuſpectũ habere quod non ſunt. Hinc Salomon ait: Innocens credit omni verbo. Nõ vituperanda facilitas, ſed laudanda bonitas. Hoc eſt innocente eſſe, ignorare quod noceat, & ſi circumſcribitur ab aliquo, de omnibus tamẽ benè iudicat, qui fide eſſe in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis ſuæ deuotione inclinatus, vt crederet, teſtamentum diſpoſuit, pacem dedit, confirmauit ſocietatem, ſed vbi in terras eorum ventum eſt, deprehenſa fraude, quod cum eſſent finitimi, aduenas ſe eſſe ſimula-*

3. de Offic. c 10.
Ioſue 3.
Ioſue 6.
Prou. 14. 15.

mulauerant, circumſcriptum ſeſe populus Patrum indignari cœpit. Ieſus tamen pacem, quam dederat, reuocandam non cenſuit, quia firmata erat, ſacramenti religione, ne dum alienam perfidiam arguit, ſuam fidem ſolueret. Mulctauit tamen eos vilioris obſequio miniſterii, clementior ſententia, ſed diuturnior. Manet enim in officiis pœna veteris aſtutiæ hereditario in hunc diem miniſterio deputata. Hactenus Ambroſius. Itaque Ioſue fidem Gabaonitis ſemel obligatam, quia iuriſiurandi interceſſerat religio, ſanctè ſeruauit. qua in re ſanctus Imperator barbaris idolorum cultoribus ſimilis eſſe non ſuſtinuit, quibus fides pendet ex fortuna, quique religionem iuramenti qua ſe obſtrinxerant, nihili pendunt, parũ aut nihil ſibi metuentes à Dijs ſuis, quãtumuis pacta violauerint: vt.n. dicitur in libro Sapientiæ.
Sap. 14 29. *Dum confidunt in idolis, quæ ſine anima ſunt, male iurantes noceri ſe non ſperant.* Hanc autem fidem à Ioſue Gabaonitis datam, adeò ratam voluit eſſe Dominus, vt famem Dauide regnante in vniuerſum populum immiſerit, quæ tres continentes annos tenuit, propter fœdus à Saule violatum; id autem quomodo acciderit, & qua ratione Gabaonitis à Dauide ſatisfactum, ex hiſtoria Regum
2. Reg. 21. 1. diſcamus quæ ſic ait. *Facta eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter, & conſuluit Dauid Oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis Rex dixit ad eos (Porro Gabaonitæ non erant de filiis Iſrael, ſed reliquiæ Amorrhæorum: filii quippe Iſrael, iurauerant eis & voluit Saul percutere eos Zelo, quaſi pro filiis Iſrael & Iuda.) Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas: quid faciam vobis? & quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hereditati Domini? Dixeruntque ei Gabaonitæ. Non eſt nobis ſuper argento, & auro quæſtio, ſed contra Saul, & contra domum eius, neque volumus vt interficiatur homo de Iſrael. Ad quos Rex ait. Quid ergo vultis vt faciam vobis? Qui dixerunt Regi. Virum qui attriuit nos, & oppreſſit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius, in cunctis finibus Iſrael. Dentur nobis ſeptem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in*
Gabaa

Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait Rex: Ego dabo. Pepercitque Rex Miphiboſeth filio Ionathæ filii Saul, propter iuſiurandum Domini quod fuerat inter Dauid, & inter Ionatham filium Saul. Tulit itaque Rex duos filios Reſphæ filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboſeth, & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino, & ceciderunt hi ſeptem ſimul occiſi in diebus meſſis primis, incipiente meſſione hordei. &c. Ex his ergo, quæ diximus, ſatis patet etiã hoſtibus fidem datam ſeruandam eſſe. Quare ſi conſtitutus ſit cum hoſte, aut locus aut dies prælio, magnæ perfidiæ ſit aut loco præuenire, aut tempore; aut ſi tu bellica virtute ſuperatus tributum pendere, aut obſides dare coactus; aut contra victor hoſtes tuos liberos dimiſſurum te fueris pollicitus, ſi fecerint imperata, grande ſit piaculum fallere fidem, & honeſtate contempta, ſolius vtilitatis habere rationem; hoc enim non ſolum eſt turpe apud omnes gentes, ſed à Deo perfidiæ vindice, admiſſi ſceleris pœnas accerſit. Tandem ex dictis etiam colligitur, quatenus verum ſit vulgare illud dictum, quod multorum ſermonibus frequenter iactari ſolet, nimirum, Frangenti fidem, eam viciſſim eſſe frangendam. Neque enim ſententia eſt, licere fallere fidem hæreticis (verbi gratia) idolorum cultoribus, aut alioqui facinoroſis hominibus, qui obligatam Deo fidem, cum baptiſmo abluti ſunt, & Chriſti militiæ nomen dederunt, non ſeruant; ſed ſic accipiendum eſſe commune illud effatum, vt liceat non præſtare promiſſum, ſi viciſſim qui tibi aliquid pollicitus fuerit, ipſe non præſtiterit, tunc .n. illius perfidia fidem tuam liberat. Moſes (exempli cauſa) poſtulabat ab Amorrhæo, vt per eius fines exercitũ traducere liceret: *Tranſibimus*, inquiebat, *per terram tuã, publica gradiemur via, non declinabimus neque ad dexterã, neq; ad ſiniſtram, alimenta pretio vende nobis, vt veſcamur, aquam pecunia tribue, & ſic bibemus, tantum eſt vt concedas nobis tranſitum.* Si annuiſſet Amorrhæus, & Moſes pro- Deut. 2. 27.

 miſſis

miſſis non ſtetiſſet, ſed milites tractus illius incolis violentas manus intuliſſent, aut cibarijs acceptis, debitis pecunijs fraudaſſent, ſi agros vaſtaſſent, vineas diripuiſſent, concuſſiſſent agricolas, ferociterque tractaſſent, quis dubitet Amorrhæum pacti obligatione ſolutum, vim illatam prohibere, & ſuis finibus Iſraelitas arcere potuiſſe, conditione ab illis non impleta? Sed rem, de qua agimus, aptius etiam & expreſſius ponunt ob oculos exploratores ab Ioſue miſſi in Iericho, qui cum in
Ioſue 2. 14. meretricis Raab domo latebras quæſiuiſſent: *Anima noſtra*, aiebant, *ſit pro vobis in mortem, ſi tamen non prodideris nos, cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te miſericordiam ac veritatem*, expreſſius autem conditionis
Ibid. n. 20. vim paulo poſt explicantes: *Quod ſi nos prodere volueris*, inquiebant, *& ſermonem iſtum proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiuraſti nos*. Niſi ergo aliquid tale inciderit, quo ſoluti promiſſis cēſeri poſſimus, etiam cum hæreticis, aut infidelibus conuentorum conſtantiam ſeruare debemus. Alij, quod eodem recidit, ita docent, Promiſſum ſeruandum, ſi poſſit abſque noxa, & niſi quid inciderit, quod rei faciem planè aliam inducat,
2. Cor. 1. 15. vt cum D. Paulus, qui ſe Corinthum iturum receperat, eò tamen non iuit, quod interuenientibus nouis cauſis, conſilium mutare iure potuiſſet.

De liberalitate Principis.

CAPVT XVI.

Quomodo hic accipiatur liberalitas & de eius affinitate cum iuſtitia.

1. ANtequam de liberalitate dicere ingrediamur, illud aduertendum eſt, non ita nos preſsè de illa loqui vt diſtinguitur à miſericordia, aut amicitia, ſed ita illam accipere, vt ſiue ex contemptione pecuniæ affectuque aduerſus illam moderato quis largiatur; ſiue alienæ calamitatis paupertatiſue miſeratione commotus; ſiue, vt amicitiam colat, ac tueatur, id totum liberalitati tribuimus. Hic autem eſt de virtute iſta dicendi locus, cum

cum de virtutibus agimus, quæ ad alios referuntur, & cum Iuſtitia affinitatem habent, nam in Scripturis erogatio iſta pecuniæ, Iuſtitiæ nomine appellatur, vt cum dicitur in Pſalmo: *Diſperſit, dedit pauperibus, Iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi*: & apud S. Matthæum præcipit Dominus; *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Quo loco Græcus cōtextus ἐλεημοσύνην habet, vt etiam legit D. Chryſoſtomus loco Pſalmi proximè citato. Huc etiam referri poteſt, quod habemus in Prouerbiis. *Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt.* Prior enim huius verſiculi pars periphraſim quamdam liberalis hominis continere videtur, qui ſuarum pecuniarum non habet rationem, ſed cum aliqua amici neceſſitas inciderit, illas animo liberali profundere non veretur. Quem etiam loci huius ſenſum ex verſione Pagnini confirmare poſſumus, qui particulam illam, *qui negligit damnum*, vnico expreſſit verbo, *Abundans*, quod ad rem noſtram valdè facit. Quis enim alius abundantis nomine propter amicum cenſeri melius poteſt, quàm liberalis, cui licet anguſta res ſit, ſi tamen neceſſitas exigat, abundanter depromit, quod amico tribuat, amoreque honeſtatis, quæ in virtute latet, pecuniæ parcendum non exiſtimat?

Pſal. 111. 9. Matth. 6. 1. Prou. 21. 26.

2. Porrò de liberalitate illud in vniuerſum dici poſſe videtur, radicem illam eſſe bonorum omnium, nam ſi de auaritia veriſſimè dictum eſt ab Apoſtolo, *radix omnium malorum eſt cupiditas*, ſanè liberalitas, quæ cum illa, aduerſa fronte pugnat, omnium radix bonorum meritò poterit appellari. Ac ſanè de honeſtatis & gloriæ bono non multum fortaſsè repugnauerint ij ipſi, qui aſtrictiores ſunt in expendendis pecunijs; vtilitatem verò adeò à liberalitate ſeparabunt, vt potius per eam multa fortunarum damna Principibus, & priuatis importari contendant. Quem errorem vt eximamus, primò hoc de vtilitate caput breuiter exequemur, tum etiam de honeſtate paucula quædam, quæ ad rem noſtram faciunt ex Scripturis noſtro more delibabimus. Ac primò quidem

De liberalitatis vtilitate qua redundat in Principes.

dem Principis præcipua cura in eo eſſe debet, vt regnū, quod à maioribus ſuis accepit, aut virtute propria comparauit, omnibus, quibus iure poteſt, artibus ſtabiliat, eaque omnia amoliatur, quæ minus firmam illius poſſeſſionem, minuſque aut à domeſticis turbis, aut ab externis bellis ſecuram reddunt. Hoc autem liberalitas præſtat in primis, de qua ita loquitur Salomon in Pro-
Prou. 20.29 uerbijs. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur Clementia thronus eius*; vel, vt vertit Vatablus, *Beneficentia, & Fides ſeruant Regem*: *Beneficentia ſuffulcitur ſolium eius.* Illius enim Principis magnitudo ſtabilis & fundata eſt, qui ita à ſubiectis populis diligitur, vt nihil aliud publica omnium vota expetant, quàm eum incolumē eſſe. Non enim corporis ſtipatores, armatique ſatellites, non munitarum arcium muri, odio proſequentium ciuium vim ſatis arcere poſſunt, quæ aut ſibi facilem aditum inuenire non neſcit, aut ſi omnia clauſa repererit, & obſepta, perrumpere tamen quidquid obſtat, poteſt, iiſque, quos odit, parare perniciem. At verò Ciuium beneuolentia certiſſimæ ſecuritatis parens eſt, quę nullis artibus facilius conciliatur, quam beneficentia ac liberalitate: multi enim, vt Principis ope indigent, ita ad illius amicitiam obrepere ſatagunt, illique benè eſſe deſiderant, vt illius liberalitate, quàm diutiſſimè frui poſſint: *Multi colunt perſonam potentis*, inquit Sapiens, *& amici ſunt dona tribuentis*, vel vt ex Hebræo verti po-
Prou. 19.6. teſt; *Multi colunt perſonam liberalis, & omnes amici ſunt dona tribuentis.* Nec verò fucatam ſemper hanc amicitiam dixeris, tamdiu duraturam apud homines iuſtos, quamdiu ex Principis fontibus aliquid, ſe haurire poſſe ſperabunt, qui ſi repentè exaruerint, etiam amicitia, perenni ad eum diem liberalitate irrigata, penitus exareſcet. Vt enim concedam initiò, non Principis magis virtutem iſtos ſuſpicere & amare, quam proptia cōmoda conſectari, non tamen adeò dura ſunt hominū pectora, vt beneficijs continentibus, aūt repetitis non molliantur, eoſq; quos prius vtilitatis tantū aucupandæ cauſa

cauſa colebant, etiam,ex animo beneuolentia comple-
cti non incipiant, cupiantq; ſi ſe dederit occaſio in eos, à
quibus beneficiis ornati ſunt, non tantum beneuolam
mentem oſtendere, ſed etiam regerere beneficia. nam vt
ait Sapiens in Prouerbiis, *Victoriam & honorem acquiret,* Prou. 22. 9.
qui dat munera; animam autem aufert accipientium. Cuius
loci ſententiam eam eſſe putat Ianſenius, vt dicatur mu-
nera accipientes adeò dantibus obſtringi, vt, quæ eſt hu-
mana fragilitas, fermè ad quodlibet agendum ſint parati,
vt donatoribus gratificentur, quod quamquam peſſimè
ſit, cùm nullus cum æternæ ſalutis periculo aliis placere,
aut ſeruire debeat; oſtendit tamen id, de quo agimus,
veriſſimum eſſe, maximam ſcilicet eſſe vim liberalitatis,
quæ accipientes, ita de ſe ſuſpenſos habet, vt quicquid
libuerit, poſſit de illis ſibi polliceri. Sed alius fortaſſe nō
incommodus ſenſus, & ad rem noſtram accommodatiſ-
ſimus elici poteſt, vt nimirum dicantur donantes, ani-
mas accipientium auferre, quia ſummæ illas ſibi aſtrin-
gunt beneuolentiæ vinculis, iuxta id quod in Hebræo
contextu, de Abſalone dicitur, cū populis blandiebatur
eoſque ſolicitabat. *Furabatur corda virorum Iſraël:* ita er- 2. Reg. 15. 6
go liberales furantur animas eorū, in quos benefici ſunt,
dum eos ſibi humanitatis & liberalitatis ſignificationi-
bus raptos adiungūt. *Inuenerat Ioſeph gratiam coram Do-* Gen. 39. 4
mino ſuo, & licet fratrum ſuorum iniuriâ ſeruitutem ſer-
uiret, adeò tamen Domini animam furatus eſt, vt totius
domus adminiſtratorem illum, ac tantum non Domi-
num conſtitueret. Hoc ergo beneficium, prolixaque iſta
in ſeruū liberalitas, Joſephi animam maximè ingenuam
adeò abſtulit, vt adoleſcens id ætatis domina vltrò inui-
tante non acquieuerit operi nefario, eamque reddiderit
rationem, quam his verbis Scriptura expreſſit. *Ecce Do-* Ibid. n. 8.
*minus meus omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in do-
mo ſua, nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel
non tradiderit mihi, præter te, quæ eius vxor es, quomodo ergo
poſſum hoc malum facere, & peccare in Deum?* Quaſi di
ceret, qui poſſum ego tantum ſcelus admittere, quod di-
 uinis

uinis mandatis aduerſatur, in eum præſertim à quo tam multis ſum ornatus beneficijs, qui cum me inter mediaſtinos, ad abiectiſſima quæuis domus munia deſtinare potuiſſet, mihi tamen domum ſuam, pecunias, prouentuſque omnes credidit, meque quaſi alterum vniuerſæ familiæ herum conſtituit? Poſſum equidem tam benigni, & liberalis heri cauſa multos exantlare labores, & quælibet, quantumuis dura perpeti; eam verò quam de mea in eum fide opinionem concepit, fallere ſanè non poſſum.

Liberalitatē honeſtam eſſe, quia pecunia in eos conferuntur vſus ad quos facta ſunt

3 Sed iam de honeſtate liberalitatis aliquid dicamus, quæ ſatis ex eo perſpicitur, quod qui in expendendis tractandiſue pecunijs tenax non eſt, is non vt ſeruus ille euangelicus defodit pecuniam, vnde inertiæ nomine reprehenſus & infamia notatus, in tenebraſque exteriores eiectus eſt; ſed theſauris ſuis ita vtitur, vt recta præſcribit ratio, quare omnium ore celebratur. Non enim ignorat illud Eccleſiaſtici. *Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?* Quemadmodum enim vir aliquis omnium laudandarum artium ſcientia abſolutiſſimus, *ſi non deriuet foras doctrinæ ſuæ fontes*, eoſque ita recludat, vt qui indigent, haurire poſſint, quantum ſatis ſit ad reſtinguendam ſitim, fruſtra in doctrinis comparandis, quarum nullus ſit vſus, laborauerit; ita qui pecuniarum vſum ignorat, & in auro congeſto pauper eſt, ſanè fruſtra theſaurum illum comparauit: quo enim diuitiæ, ſi ijs vti, cum opus fuerit, non conceditur? In quo etiam aliud eſt ſtultitiæ genus, quod dum pecuniarum tenaces, illis omninò parcunt, quaſi illas perpetuò ſibi habere poſſint grauiter falluntur; nam vel vtiliter & honeſtè in amicos, alioſque humanæ vitæ neceſſarios vſus erogantur, vel certè relinquuntur ab inuitis, qui nihil cũ ex hac vita eſt excedendum, auferre poſſunt, aut etiam quod frequenter accidit, furto ſublatæ, aut aliquo alio caſu, repentè pereunt, vt eas quodammodo putes auolaſſe. Vidit hoc Salomon, qui docuit in Prouerbijs diuitias facere *ſibi pennas vt aquilæ, & volare in cœlum.* Quaſi nimi-

Matt. 25. 24
Eccl. 41. 17
Pſa. 5. 16.
Prou. 23. 5.

nimirum indignantes, quod arcis incluſæ, ſeruitutem indignam ſeruiant, ad ea non adhibitæ, ad quæ factæ ſunt, ac propterea hominum iſtorum *vanitati non volentes ſubiectæ, & quaſi parturientes, & ingemiſcentes, in libertatem ſe conantur aſſerere*, ac propterea ſibi pennás aptant, quibus è cuſtodia euolantes, libertatem optatam nanciſcantur. Rom. 8. 20.

5 Sed ex eo etiam liberalitatis honeſtas intelligi poteſt, quod qui ad dandum ſunt procliues, Deum imitantur, qui diuitiarum ſuarum theſauros largè effundit, adeò vt non hominibus tantum, ſed brutis etiam animantibus ratione carentibus, & ad paſtum abiectis, ea omnia ſuppeditet, quæ neceſſaria ſunt, & eorum naturæ conſentanea. *Oculi* enim *omnium*, vt inquit Pſaltes, *in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Ipſe eſt ille, *qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam, qui producit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum, qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Id verò liberali prorſus animo facit, vt conſentaneas naturæ ſuæ operationes exerceat, non quaſi hominibus aut alijs indigens creaturis, veriſſimè enim dixit de ſe in Pſalmis. *Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſiluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero non dicam tibi; meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius.* Verum ita agit, quia iuxta Chriſti Domini verbum, *Beatius eſt magis dare, quam accipere*: qui enim aliquid accipit, actum exercet vilem, ſeque quodammodo illis rebus, quas accipit, egenum profitetur; qui verò alijs tribuit, nec ab alio cui dat, quidquam expectat, honeſtum exercet actum, & quaſi non indigens, ea, quibus abundat, cũ egentibus communicat. Quare Chriſtus Dominus veræ ac ſolidæ gloriæ parandæ in largiendo rationem cum vellet oſtendere, eis docet eſſe benefaciendum, à quibus nihil propter paupertatem rependi poſſit: *Cum facis*, inquit, *prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos*.

Liberales Deum imitari. Principeſq; liberalis titulũ affectare.

Pſal. 144 15

Pſal. 146. 8.

Pſal. 49. 10

Act 20. 35.

Luc. 14 12.

pauper, quàm vir mẽdax, quaſi dicat: Præſtat pauperẽ eſſe, ac propterea alijs largiendi facultãte deſtitutum, quàm diuitijs abundare, & cum auarus ſis, velle tamen tuam beneficentiam, quam non exerces, ab omnibus prædicari. Nec ab hoc loco Prouerbiorum abludit alius locus eodem libro, vbi dicitur: *Multi homines miſericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet?* quorum verborum ſententia duobus præcipuè modis accipi poteſt. Alius eſt proximè explicatæ ſententiæ perſimilis, multos ſcilicet eſſe, qui ſuam frequenter prædicent liberalitatem, & beneficentiam, quam exercent in alios, difficilè tamen eſſe fidelem virum inuenire, qui ſcilicet in hoc ipſo, in quo ſe laudat, non mentiatur, aut qui ijs adiunctis circumſtantijs largiatur, vt norma virtutis exigit. Vel etiam ſenſus eſſe poteſt, multos eſſe, qui laudent, & prædicent eum, qui in ipſos eſt beneficus, ſed laude iſta contentos cum ſe offert occaſio, beneficum non rependere, nec par pari referre, vt poſtulat fidelitas, æquitas, ratioque gratitudinis. Ita enim ſe res habet, multi vitio laborant ingratitudinis, poſtquam acceperunt; multi verò cum dant, inani gloriæ velificantur, dumque liberales, & munifici, largi audire volunt, adeò in ſinum eorum, quibus benefaciunt, beneficia non abſcondunt, vt potius quantulumcumque tribuerint, *tuba canant ante ſe*, omniumque per ora cupiant volitare; qui in eo quidem non falluntur, quod beneficentiæ comitem eſſe intelligunt gloriam, in eo autem non mediocriter peccant, quod quæ Dei amore, aut ſtudio virtutis largiri debuiſſent, ea de cauſa tantum tribuunt, vt hominum laudem conſequantur, quod totum ad inſignem quandam pertinet inanitatem. Prou. 20. 6. Matth. 6. 2.

5 Cum verò in dando beneficio, laudabilis ſit liberalitas, in reddendo tamen eſt neceſſaria, nec menſura pari, ſed vberiore reddendum eſt. *Etenim*, inquit D. Ambroſius, *ſuperiorem non eſſe in referendo beneficio, hoc eſt minorem eſſe; quoniam qui prior contulit, tempore ſuperior eſt, humani-* *In dando, ſed maximè in reddendo beneficio liberalitatem requiri.*

1. Offic. cap. 31. *manitate prior. Vnde imitanda nobis eſt in hoc quoque natura*
Prou 24. 30. *terrarum, quæ ſuſceptum ſemen multiplicatiori ſolet numero*
reddere, quam acceperit. Ideo eſt tibi ſcriptum, ſicut agricultu-
iuxta Septuaginta. *ra eſt homo inſipiens, & tanquam vinea, homo egens ſenſus, ſi*
reliqueris eum, deſolabitur: ſicut agricultura ergo etiã ſapiens, vt tanquam fænerata ſibi maiore menſura ſemina ſuſcepta reſtituat. Terra ergo non ſpontaneos fructus germinat, aut creditos vberiore cumulo refundit, ac reddit. Vtrumque debes quodam hereditario vſu parentis, ne relinquaris ſicut infœcundus ager. Eſto tamen vt aliquis excuſare poſſit, quod non dederit, quomodo excuſare poteſt, quod non reddiderit? Non dare cuiquam vix licet, non reddere verò non licet. Ideo pulchrè Salomon ait: Si ſederis cænare ad menſã potentis, ſapienter intellige ea, quæ apponuntur tibi, & mitte manum tuam ſciens, quod oportet te talia præparare. Hæc Ambroſius. Huius virij reũ agebat Salomonem, quamuis amicè & amanter, Hiram
Prou. 23. 1. Rex Tyri, cuius ſingularia in Salomonem promerita recenſentur in Regum hiſtoria. Nam cùm Salomon in templi ſtructuram ligna cedrina ſuccidi optaſſet in ſiluis Libani, quæ in Tyriorum Regis erant ditione, & in latomijs lapides cædi. *Cum audiſſet Hiram verba Salomonis,*
3. Reg. 5. 7 *lætatus eſt valdè, & ait. Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit Dauid filium ſapientiſſimum, ſuper populum hunc plurimum, & miſit Hiram ad Salomonem, dicens. Audiui quæcunque mandaſti mihi, ergo faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis, & abiegnis. Serui mei deponent ea de Libano ad mare, & ego componam ea in ratibus in mari, vſque ad locum, quem ſignificaueris mihi, & applicabo ea ibi, & tu tolles ea, præbebiſque neceſſaria mihi, vt detur cibus domui meæ. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta omnem voluntatem eius. Solomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros puriſſimi olei. Hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos annos.* Quanta verò fuerit operarum multitudo, ligna cædentium & onera conuehentium, ex quo etiam lignorum, lapidumque multitudo quanta fuerit, conijcere poſſumus, ita narratur: *Elegitque Rex Salo-*

mon

operarios de omni Iſraël, & erat indictio triginta millia virorum. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos viciſſim, ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis & Adoniram erat ſuper huiuſmodi indictione. Fueruntque Salomoni ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant: & octoginta millia latomorum in monte, abſque præpoſitis, qui præerant ſingulis operibus, numero trium millium, & trecentorum præcipientium populo, & his, qui faciebant opus. Præcepitq́ Rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pretioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos, quos dolauerunt cæmentarii Salomonis, & cæmẽtarii Hirã. Salomonẽ ergo Rex Hiram amanter, vt dixi, accuſauit, quod tam multis beneficiis non ſatis dignam vicem rependiſſet, quod eodẽ libro ita narratur. *Expletis autem annis viginti, poſtquam ædificauerat Salomon duas domos, id eſt, domum Domini, & domum Regis (Hiram Rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne, quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ, Et egreſſus eſt Hiram de Tyro, vt videret oppida, quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait: Haccine ſunt ciuitates, quas dediſti mihi frater? & appellauit eas, terram Chabul, vſque in diem hanc.* Non eſt autem exiſtimandum vt obiter hoc dicamus, oppida illa fuiſſe, ita Tyriorum Regi donata, vt in illius poſſeſſionem planè tranſirent, in iiſque ipſe ius diceret, ſed tantum oppidorum eorum ad certum aliquod tempus aſſignatos fuiſſe prouentus, qui ex vectigalibus, & tributis colliguntur, vt lignorum, lapidum, operarumq́ue pretium, quibus Salomoni opem tulerat, compenſarentur. Nam ſi Hebræi agros ſuos, alterius tribus hominibus vendere non poterant, *ne commiſceretur poſſeſſio filiorum Iſraël, de tribu in tribum,* vt dicitur in libro Numerorum, nec niſi vſque ad Iubilæi annum; ſanè multo minus in alienigenarum poſſeſſionem tranſire poterant, eius præſertim qui cum eſſet cultor Idolorum, à vera religione ſubditos ad impietatem traducere potuiſſet. An verò iure conqueſtus ſit Hiram, qui regionem illam *terram Chabul* appellauit (id

3. Reg. 9. 10

Num. 36. 7

Leuit. 25. 15

id eſt terram diſplicentiæ, ſeu vt alii interpretantur, terram tenacitatis, quod lutoſa eſſent, aut arenoſa, ita vt per eam ingredientium retineret veſtigia) nõ facilè dixerim, nam ſapientiæ Salomonis id parum conſentaneum eſſe videtur: contrà verò prolixa conſtanſque Tyrij liberalitas, mutuis continentibuſque cum Dauid & Salomone officijs confirmata, iniuſtæ querelæ locum relinquere non videtur.

Dandum hilariter.

6 Illud verò in primis ſeruandum cenſeo in liberalitate, vt hilari vultu tribuamus, & explicata fronte, verbis etiam non malignis, & vix exeuntibus, ſed in quibus volentis animi & liberalis emineant notæ. Corrumpit enim beneficij gratiam, qui cum aliquid petitur, adducit frontem, vultum auertit, occupationes ſimulat, longis ſermonibus, & de induſtria non inuenientibus exitum, occaſionem aufert poſtulandi, & varijs

Prou. 3. 28. artibus properantes neceſſitates eludit. *Ne dicas*, inquit Sapiens, *amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis.* Nam nõ ſponte tributa, ſed extorta ſunt iſta beneficia, pluſque dilatio cruciat, quàm res tandem ac-

Prou. 12. 13. cepta delectet. Veriſſimè enim dictum eſt à Salomone.

2. Cor. 9. 7. *Spes quæ differtur, affligit animam*: ac quemadmodũ teſte D. Paulo, *Hilarem datorem diligit Deus*, ita homines, quibus cordium intima penetrare non licet, comitate ſermonis, & vultus hilaritate, ex quibus de animis faciunt

Eccl. 35. 11. coniecturam, maximè capiuntur; quare monet Eccleſiaſticus, *In omni dato hilarem fac vultum tuum*: duplo enim gratius hilaritatis commendatione beneficium venit, quod ſi ab expugnato per vim animo exprimitur, non habemus illi gratiam, quod tandem voluerit, ſed quod tamdiu noluerit, ſtamachamur. Hoc planè Pharaonis ingenium, qui poſtulatam à Moyſe facultatem, cum po-

Pſa. 104. 28 pulo in deſertum abeundi, vt Deo ſuo ſacris operarentur, tamdiu rem traxit, donec *Miſit Dominus tenebras, & obſcurauit, conuertitque, aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum, edidit terra eorum ranas in penetralibus Regũ ipſorum, dixit, & venit cinomyia, & ciniphes in omnibus fini-*

ſtibus eorum, poſuit pluuias eorum, grandinem, ignem comburentem in terra eorum, cætæriſque plagis, quæ Exodi libro, & Pſalmo indicato commemorantur, attrita eſt Ægyptus vniuerſa, quæ tandem mala vel ab inuito & reluctante, profectionis inſtituendæ facultatem extundere potuerunt. Eos verò, qui ita dant, nullus dixerit liberales, quamuis enim poſtulantium precibus fatigati tandem tribuant, animus tamen inuitus eſt, atque ideò non liberalis, cum non ex ipſis rebus, quæ conceduntur, ſed ex voluntate benefaciendi, ſpectanda ſit liberalitas, quæ parua etiam munuſcula extollere poteſt; ſordida illuſtrare, & rebus omnibus, quæ tribuuntur, qualeſcumque tandem illæ ſint, pretij modum imponere. *Si enim*, inquit Diuus Paulus, *voluntas prompta eſt, ſecundum id, quod non habet.* Sic Dominus *reſpiciens eos, qui mittebant munera ſua in Gazophylacium diuites, vidit & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, & dixit. Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper pluſquam omnes miſit*: nam alij opibus abundantes, quamuis largè tribuerent, non tamen propterea, aut de victu aliquid, aut de cultu corporis detrahere cogebantur, illa verò pauper tanto ad tribuendum affectu ducebatur, vt duobus illis minutis in arcam iniectis, nihil ſibi reliquum faceret, quo vitam propagare poſſet, præter ſpem, quàm in eo fixam, locatamque habebat, cui ſe, cum munera offerret, largiri intelligebat. 2. Cor. 8. 12. Marc. 12. 4

7 Eſt autem diligenter videndum, cui & quantum detur, vt liberalitatis modus ratione regatur, ſine qua perit omnis honeſti ratio; & licet Deum imitari glorioſum ſit; qui omnibus tribuit, cum etiam piratis maria pateant, & ſceleratis ſol non minus oriatur, quàm probis, vt dicitur à Chriſto Domino., *qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos*: quia tamen vera illa bona, quæ ſepoſuit amicis ſuis, non omnibus tribuit Dominus, ſed ijs duntaxat, qui probatis moribus, & diuinæ legis obedientia ed ea capeſ- *Videndũ cui & quantũ detur.* Matth. 5. 45

capeſſenda viam ſibi muniuerint,iiſque digni fuerint,facilè poterit intelligere Princeps, *vt omnia honeſtè & ſe-*
1.Co.14.40 *cundum ordinem fiant*, rationi conſentaneum eſſe, vt perſonarum ratio habeatur, & dignitatum, & prome-ritorum in Rempub.Nec minus ſpectandum eſt, quantum detur;in quo præclarè mihi ſenior Tobias filio ſuo
Tob. 4.8. præcepiſſe videtur. *Quomodo potueris*,inquit, *ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit,abundanter tribue*; *ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude.*Nam in
Leuit.2.13. Leuitico,lege præſcribitur. *In omni oblatione tua offeres ſal*,vt nimirum intelligamus,quidquid tribuimus,condiendum ſale prudentiæ, quæ largitionum modum ita
Pſal.98.4 moderatur,vt non minus ab auaritia, quàm à prodigalitatis extremo recedatur. *Nam Regis honor, qui plurimum in largitate conſiſtit, iudicium diligit.* Ita Artaxerxes Perſarum Rex pecuniæ modum præſcribit, quem
1.Eſdr. 7.21 Iudæis in patriam redeuntibus tribui voluerat. *Ego*,inquit,*Artaxerxes Rex, ſtatui atque decreui omnibus cuſtodibus arcæ publicæ,qui ſunt trans flumen, vt quodcumque petierit à vobis Eſdras ſacerdos,ſcriba legis Dei cœli, abſque mora detis,vſque ad argenti talenta centum,& vſque ad frumenti coros centum,& vſque ad vini cados centum,& vſque ad batos olei centum, ſal verò abſque menſura.* Cur autem ita ſit
Eccl.5.10. agendum, in promptu ratio eſt. Nam licet multi ſint prouentus Regij,diueſque ſit ærarium multis in eo theſauris repoſitis,tamen quia,*vbi multæ ſunt opes, multi ſunt qui comedunt eas*,vt ait Sapiens;idcircò prudenter tantum depromendum eſt,quantum præſcripſerit ratio, cuius munus erit proſpicere, ne tantum exhauriantur regij theſauri,vt ſi bellum ingruerit,aut alia Reipubl.neceſſitas,adeò pecuniarum,quæ nerui belli ſunt, inopia laboretur,vt Reſpub. detrimentum aliquod graue patiatur, aut illius incurrendi adducatur in diſcrimen. Stulta enim prodigorum illorum vox eſt, qui nihil aliud ſpectantes quam quod præſens eſt,ventri indulgent, & voluptati-
Iſa 22.13. bus, quæ multis prodigendarum pecuniarum cauſa ſunt,& iis conſectandis & aucupandis intenti. *Comedamus,*

mus, inquiunt, *& bibamus, cras enim moriemur*: & illa vſurpant verba quæ ſunt apud Salomonem. *Venite & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis, coronemus nos roſis antequam marceſcant, nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra, nemo noſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors.* Qui autem hoc vitæ genus inſtituunt, nullamque voluptatem oculorum, aut ventris non conſectantur, quia in ſumptus ad iſta neceſſarios, multæ ſunt parandæ pecuniæ, ſtatim inde conſequitur, vt nulla ab ijs iuſtitię ratio habeatur, ſed dicant. *Opprimamus pauperem iuſtum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis. Sic autem fortitudo noſtra, lex iuſtitiæ: quod enim infirmum eſt, inutile inuenitur.* Qui loquendi modus tyrannorum proprius eſt, *qui ſceptrum exactoris* præ manibus habentes, id agunt, vt non *ceſſet exactor*, nec quieſcat tributum: ſed virga dominantium, baculoque impiorum cædunt populos in indignatione, plaga inſanabili, ſubijcientes in furore gentes, & perſequêtes crudeliter. Sed de inexplebili auaritia, eorum qui deglubunt potius, quam tondent, & emungendi finem non faciunt, donec eliciant ſanguinem, paulo poſt erit dicendi locus.

Sap. 2. 6. Ibid. n. 10. Iſa. 9. 4. Iſai. 14. 4. Prou. 30. 33

8 Illud tandem admonendi ſunt Principes, vt quando eos Deo ſimiles diximus fieri, cum largiuntur, ita illius morem imitentur, *qui cum det omnibus affluenter, non tamen improperat*, vt ait D. Iacobus. Quemadmodum enim in accipientis memoria perpetua accepti beneficij recordatio hærere debet, adeo fixa, vt illius obliuio nunquam ſubeat, ſic qui tribuit, ita ſe cum accipiente gerrere debet, ac ſi nunquam tribuiſſet. Lacerat enim animum, ac premit frequens meritorum commemoratio, & quodãmodo etiã, eũ qui accepit, ingratũ pronũtiare videtur, quaſi non ſatis apud alios acceptum prædicet beneficiũ, Quare Eccleſiaſticus, cũ nonnulla erubeſcenda comme-

Cũ dederit Princeps, ne improperet ei, cui dedit. Iacob. 1. 5. Eccl. 41. 26.

Eccl.41.26. moraſſet,& hoc ſubdit. *Erubeſcite ab amicis de ſermonibus improperii, & cum dederis, non improperes.* Honeſtius enim de beneficijs, quæ in alios contulimus, ipſi tacemus, quæ nimirum prædicare eorum eſt, qui acceperunt:& monet

Prou.22.2. Sapiens: *Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus, & non labia tua.*

An Principi liceat diuitiis augendis ſtudere, & quibus artibus augeri poſſint.

CAPVT XVII.

Licere Principibus theſauros colligere, & quæ rationes ſuadeant, vt id fiat.

1 PRiuſquam de auaritia, quæ liberalitati opponitur, dicere aggrediar, quærendum eſt, liceatne Principibus ad rem faciendam, theſauroſque coaceruandos attentis eſſe: cum verò probatum fuerit, licere, artes quædam proponendæ erunt, quibus citra noxam, pecuniarum magnam vim ſibi parare facilè poſſint. Tandem proximis capitibus de auaritia nonnulla diſputabuntur, quibus nimiam pecuniarum colligendarum cupiditatem deteſtandam, ac proinde compeſcendam eſſe demonſtremus. Principio igitur poſſit aliquis ambigere, liceatne Principi theſauros colligere, cum Dominus Deuteronomij lege, olim futurum in ſuo populo Principem inſtituens, id facere vetuerit. *Non habebit,*

Deut.17.17. inquit, *argenti & auri immenſa pondera,* Sed quis loci huius ſenſus ſit, ex ipſis verbis, ſatis intelligitur: Nam nimia cogendæ pecuniæ cura reprehenditur, præſer-

Ierem.17.11 tim cum quis *facit diuitias, & non in indicio*, non autem moderatum, & rationis præſcripto conſentaneum theſauri colligendi ſtudium. Vt enim ingentes diuitiæ Principum animos ſui confidentiâ inflant, & in alios parum æquos reddunt, ita paupertas deſpicabiles facit, & accipiendæ à potentioribus iniuriæ opportunos, qua-

Eccl.2.8. re Salomonis, qui *Coaceruauerat ſibi argentum & aurum,* &

& ſubſtantias Regum ac Prouinciarum, ſapientiſſimum votum legimus in Prouerbijs: *Mendicitatem*, inquit, *& diuitias ne dederis mihi.* Prou. 30. 8. Cur autem pecuniæ parandæ ſint à Principibus, in promptu ratio eſt: nam ſunt præclarum quietem agenti, tranquillæque Reipubl. ornamentum, perturbatæ verò aut bellis externis implicatæ, ſubſidium neceſſarium. Parum enim eſt ſapere, ac conſilio ac prudentia bonum eſſe, niſi quæ acutè videris, etiam exequi, eaſque omnes difficultates & impedimenta, quæ obijciuntur, expugnare poſſis, quod fermè pecunia præſtare ſolet. Quare Sapiens, *Corona*, inquit, *ſapientium diuitiæ eorum*; Prou. 14. 24 nec cornoa tantum, qua illorum frontes honeſtiores reddantur, ſed præſidium etiam, munimentum, & murus: *ſubſtantia* enim *diuitis, vrbs fortitudinis eius*, teſte Salomone. Quod ipſum alio etiam loco, totidem ferè verbis repetijt, cum ait; *Subſtantia diuitis, vrbs roboris eius.* Prou. 18. 11. *& quaſi murus validus circumdans eum.* nam cum *pecuniæ obediãt omnia*, Eccl 3. 19. neceſſe eſt eum, qui illis abundet, omnia etiam habere præſidia, rerum benè gerendarum; eum verò, qui à pecunia malignè ſit inſtructus, iis omnibus deſtitui adiumentis, quibus Reipub. difficillibus temporibus, incommodis omnibus obuiam ire potuiſſet. Quare ille apud Iſaiam, cui Principatus deferebatur, illum, paupertatem excuſando, ita deprecatur: *In domo mea*, inquit, Iſai. 3. 7. *non eſt panis, neq; veſtimentum, nolite conſtituere me Principem populi.* Quemadmodum igitur prudens Paterfamilias, ea parat æſtatis tempore, quæ menſibus hibernis vniuerſæ familiæ vſui eſſe poſſint, iuxta Sapientis conſiliũ, dicentis: *Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt, qui autem ſtertit in æſtate, filius confuſionis* : Prou. 10. 5. & alio loco pigrum ad formicam, ſedulum & indruſtrium animal mittentis, quę ore trahit, quodcumque poteſt, & aceruo addens, ingenti labore, victui neceſſaria congerit: *Vade*, inquit, *ad formicam, ô piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam,* Prou. 9. 6 *quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod Comedat* ita Princeps, qui ſibi Reipublicæque conſultum eſſe cupit

ſi colligendæ pecuniæ ſtudium nullo vnquam tempore negligere debet, vt parata ſemper habeat opportuna Reipubl. præſidia, largiterque, cùm fuerit opus, ea poſſit depromere, quæ ſapienter, & prouidè repoſuerat, cum nulla neceſſitas vrgebat.

Induſtria diuitias à ſapienti Principe augeri poſſe.

2 Poſſe autem Sapientes ſibi pecunias bonis artibus parare, docet ſapientum primus Salamon, qui illuſtri quadam Proſopopœia, ſapientiam inducens de ſe ipſa magnificè prædicantem, ita loquentem facit. *Mecum ſunt diuitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & iuſtitia.* Et eodem libro de Sapientia differens: *In ſiniſtra*, inquit, *illius diuitiæ & gloria.* Et in libro Sapientiæ, *ſi diuitiæ*, inquit, *appetuntur in vita, quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia?* Hi autem ferè fontes ſunt, ex quibus theſauros ſibi Principes comparant, propria latifundia, mercatura claſſibus in longinquas regiones miſſis; auri argentique fodinæ; tributa & vectigalia, quæ Principi penduntur à Republica. De iſtis autem ſingulis breuiter aliquid dicendum eſt.

Prou. 8. 18
Prou. 3. 16.
Sap. 8. 5.

Primus modus augendi diuitias latifund. parendis

3 Ac de agris quidem proprijs, gregibus, & armentis à ſe poſſeſſis, ita ſcribit Salomon in libro Eccleſiaſtæ: *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium, poſſedi ſeruos, & ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque & magnos ouium greges, vltra omnes qui fuerunt ante me in Ieruſalem.* Similes Iobi diuitiæ, de quibus in eius hiſtoria ita ſcribitur: *Et fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouiũ & tria millia camelorũ quingeta quoq; iuga boũ, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis.* Nulla hic agrorũ mẽtio, vel quod illis tẽporibus propter infrequẽtes habitatores terræ, poſſeſſio nullo fermè eſſet in pretio; vel quod ex iugis boum, ingentique famulitio de terræ à Iob poſſeſſæ amplitudine capere liceat coniecturam: quod vtrumque verum eſſe crediderim, alterum quidem, quia antiquis illis temporibus multos fuiſſe, eoſque ampliſſimos terræ tractus, qui cum à quo-

Eccl. 2. 4.
Iob. 1. 3.

quam occupati non eſſent, in nullius venerant poſſeſſionem. Alterum verò, quia conſuetudine etiam Latinæ linguæ iugum pro iugero promiſcuè accipitur, vt iugum ſit, terræ ſpatium illud, quod iuncti boues vno die exarare poſſunt. & fauet Septuaginta interpretatio, qui vertunt ex Hebræo. *Et opera magna erant ei ſuper terram*. Ampliſsimas autem fuiſſe Iobi diuitias facilè apparebit ſupputanti, quantum telluris inuertere poſſint boues mille, præſertim ſi non reſtibiles illos agros fuiſſe dicamus, qui nimirum quotannis ſeruntur, ſed nouales, & requietos, qui alternis tantum annis ſubiguntur. Et adhuc ampliorem Iobi poſſeſſionem fuiſſe iudicabimus, ſi in agris proſcindendis aſinarum illarum quadringentarum vſus erat, quod probabile ſit, ex loco quodam Iſaiæ, vbi huic operi addicuntur: *Tauri*, inquit, *tui, & pulli aſinarum, qui operantur terram, commiſtum migma comedent ſicut in area ventilatum eſt*. Quod autem dicitur de Iob: *Et familia multa nimis* eodem referri poteſt, & fauet Hebraica vox עבדה *ghauda*, cuius radix עבד quæ ad vtrumque ſignificandum, & ſeruitutem, quæ hominibus, culturam, quæ agris impenditur, traduci poteſt, ſicut apud Latinos benè dicimus Parentes, Magiſtratus, Principes, & agros etiam, & vineas colere: quare agricolæ ab Hebræis *ghouedim* dicuntur, *ghauadim* autem ſerui, voce ab eadem radice deductâ, exiguo ſanè vocis ſono diſtincta, nec maiore diſcrimine, quod attinet ad ſignificationem, quàm ſint hæ duæ voces Latinæ *ſeruus* & *ſeruiens*, cum ex illis etiam duabus vocibus Hebraicis, quas adduxi, prima participium ſit, ſecunda nomen, vtrumque ab eadem radice profectum. Hinc in Geneſi, quod habemus. *Fuit autem Abel paſtor ouium, & Cain agricola*, in Hæbræo eſt *ſeruiens terra*, vel *colens terram*. Sed quamuis nullus eſſet vſus boum, aſinarumve in terræ ſolo vertendo; maximus tamen ex iis, ceteriſque armentis prouentus percipi poterat, capitibus, quæ ſubinde naſcebantur, diſtrahendis. nam camelis v. g. veteres illi Arabes apud quos agitabat Job, vte-

Iſai. 30. 24.

Iob 1, 3.

Gen. 4. 2.

vtebantur ad pugnandum, & tempore etiam pacis ad onera ſarcinaſque conuehendas, nec illorum carnes in cibis auerſabantur. Ex ouium etiam gregibus non modica vtilitas capi poterat, quæ multis modis hominibus commodant, lacte, carne, velleribus; de bobus enim &
3. Reg. 4. 26 aſinis dictum eſt. Facileque crediderim Salomonem, in cuius equilibus, tam multa equorum millia ſtabulabantur, eos non in vſum tantum belli paratos habuiſſe, ſed ex tam copioſo armento pullos etiam expetiniſſe, quibus venditis, pecuniæ plurimum inferret in ærarium. Ac Iobi quidem hunc fuiſſe prouentum facilè ſibi perſuadebit, qui animaduerterit aſinarum pullis inſidere ſolitos fuiſſe viros etiam Principes, habitaque in deliciis iumenta illa in Palæſtina, orientiſque ſolis regionibus, ea fortè de cauſa, quod corporis mole ſatis procera, viribus ad ferendum validis, molliſſimo etiam greſſu incedentia, ſeſſores non ſuccuterent. De filiis Iair, qui Hebræi populi iudex fuit, ita narratur in Scriptura.
Iud. 10. 1. *Iair Galaadites iudicauit Iſraëlem per viginti & duos annos, habens triginta filios ſedentes ſuper triginta filios aſinarum.*
Iud. 12. 14. Et de Abdon filijs ita habemus eodem libro. *Abdon habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, aſcẽdẽtes ſuper triginta pullos aſinarum.* Ex quibus colligere poſſumus. Principe viro digniſſimum ſtudium eſſe equorum armenta generoſiſſima poſſidere, quibus inſtruendo equitatui, cum poſtulauerit neceſſitas vti poſſit, foreque ſtudiũ illud quæſtuoſum dũ generoſa ſoboles, ſubinde ſuccreſcens, aut pretio, aut aliis rebus commutatur. Sed redeamus ad agros, quos ſibi plurimos, imò omnes emiſſe Pharaonem habemus in ſacra Geneſeos hiſtoria,
Gen. 47. 18. quod ita narratur. *Venerunt quoque anno ſecundo, & dixerunt ei. Non celabimus Dominum noſtrum, quod deficiente pecuniâ, pecora ſimul defecerunt. nec clam te eſt, quod abſque corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te vidente? Et nos & terra noſtra tui erimus, eme nos in ſeruitutẽ regiã, & præbe ſemina, ne pereunte cultore, redigatur terra in ſolitudinẽ. Emit ergo Ioſepho mnẽ terrã Ægypti, vedẽtibus*

tibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis, ſubiecitque eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouiſſimis terminis Ægypti vſque ad extremos fines eius, præter terram ſacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis. Ad hunc modum Pharao omnia latifundia, eſcis, quibus vitam propagare poſſent, ſuppeditatis, ſui iuris fecit, quamuis ea poſtea proprijs dominis remiſit, vt ea colerent, ac poſſiderent, quinta dumtaxat fructuum parte ſibi reſeruata: quam conditionem læti, & alacres Ægyptij admiſerunt: nam cum dixiſſet Ioſeph. *Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibum familiis & liberis veſtris. Qui reſponderunt: Salus noſtra in manu tua eſt, reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſeruiemus Regi. Ex eo tempore, vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Ægypti, Regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt, quaſi in legem, abſque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* Ex quo prouentuum magnitudo, quos regio ærario Ioſephus addidit, facilè apparet, cum animo reputanti cultiſſimi regni frugumq; feraciſſimi amplitudinem, & fidem Ægyptiorum, qui non ſua tantum, ſed ſe ipſos Regi propter accepta beneficia obnoxios eſſe ſentientes, quod promiſerant, integrè perſoluebant, tanquam legi nulla ratione violandæ, aut labefactandæ ad amuſſim obſequentes. Gen. 47. 7.

Alter modus augendi regii cenſus ex fodinis, lapicidinis, ſiluis, ſalinis, &c.

4. Altera cenſus regij, augendique ratio, ex auri, argenti metallorumque fodinis petitur, idemque iudiciũ de ſalinis, lapicidinis, aut ſiluis expetitorum lapidum aut lignorum feracibus: ſolent enim huiuſmodi poſſeſſiones Principum eſſe, ex quibus mirum quantum prouentuum poſſit exiſtere, ſi diligenter ſepoſitos à natura, intimiſque terræ viſceribus abſtruſos theſauros inueſtigare quis ſciuerit, & in lucem producere. Ideò in ſacris litteris, cum Palæſtinæ feracitas commendatur inter cęteras eximias laudes, quibus ornatur à Moſe, metallorum mentio non præteritur. *Cuius*, inquit, *lapides ferrum ſunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur.* Et in Machabæorum hiſtoria, vbi Romanorum potentia, quæ vul- Deut. 8. 9.

vulgante fama ad Iudæ Hebræorum ducis aures peruenerat, deſcribitur, ita de Fodinis habetur: *Et audierunt*
1.Mach.8.3 *quanta fecerunt in regione Hiſpaniæ, & quod in poteſtatem redegerunt metalla argenti,& auri,quæ illic ſunt*, &c. Maxima verò cura operi huic Romanos inſtitiſſe, vtpote quęſtuoſiſſimo, diſcimus ex Polybio, qui in fodinis ad Carthaginem nouam in Hiſpania teſtatur, *non minus quadraginta hominum millia aſsiduè in opere verſari*. Et ſanè iure optimo, tanto ſtudio negotium hoc vrgebant; nam qui metallis eruendis operam dant, ſine furto diuitias rapiunt, & abſque vlla nundinatione, citra bellorum, mariſue pericula, citra iniuſtam aliorum criminationem, aut oppreſſionem, eas, quas in ſuo ſinu tellus reconditas habet opes, quę inertes alioqui iacuiſſent, depromunt, & ad Reip. vſus, commodumque conuertunt. Reperio etiam in Scriptura, lapidibus, ligniſque ex ſiluis quæſtum feciſſe Hiram Tyri Regem; nam vt habemus in Regum
3.Reg. 9. hiſtoria. *Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, iuxta omnē voluntatem eius, Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros puriſſimi olei. Hæc tribuebat Salomon Hiram per ſingulos annos.* Præter hunc autem annuum prouentum, quid poſt annorum viginti decurſum Tyrio Hirā tribuerit Salomon, narrat Scriptura in Regum hiſtoria, quæ ſuperiore capite deſcripſimus. Ex ſalinis etiam ſiue ſalis foſſilis ſint, ſiue eius, qui in locis, ad id deſtinatis, effuſo mari, & in illud aquæ dulcis riuis deductis paratur, reliquiſq; adhibitis, quæ illius rei artifices præſcribunt, vtilitas nō modica Principibus exiſtere poterit. nam cum Scriptura
Job.6.6. teſte, *non poſſit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum*, nulli non homines, etiam tenuiſſimi, ſalis expetunt cōdituram; eæ verò res, quæ humanis vſibus magis accommodatæ ſunt, imò neceſſariæ cum à plurimis expetantur, pluris etiam æſtimantur, pretioque maiore à propôlis venduntur, ex quo amplior ad Principes vtilitas manat. Quare Demetrius Iudæorum gentem eximij alicu-
ius

ius beneficij ſignificatione ornaturus, illis remittit *areas* 1. Mach. 11. 35.
ſalinarum, vel vt habent Septuaginta τὰς τοῦ ἁλὸς λίμνας
ſalis ſtagna; quod tamen idem eſt, nam ſtagna iſta, quæ vocant Septuaginta, nihil aliud ſunt; quàm areæ quædã, ad vſum ſalis conficiendi comparatæ, in quas cùm aqua, quæ in ſalem concreſcit, immiſſa eſt, ſtagni cuiuſdam ſpeciem exhibet: cum verò has remittit areas, omnem eum prouentum remittit, quem ex ſalinis illis capiebat: quem non exiguum fuiſſe ex eo conijcere licet, quod, vt dixi magni alicuius beneficij loco vna cum tributorum, ac decimarum, coronarumque penſitatione, quæ Regi tribuebantur, remittuntur.

5. Sequitur vt de mercatura dicamus, quam modis omnibus in ſuis ciuibus fouere, & augere Princeps debet: quamuis enim artificia multa ſint, quæ ijs ſordida ſunt à quibus exercentur, Principi tamen maximè honorificum eſt, ſi tenuiorum etiam opificum ſtudia, & ingenia artibus omnibus excitet ad rem mercatoriam, quantum potuerit, promouendam; mirum enim eſt, quàm beatæ ſint, & opulentæ ciuitates illæ, quæ ab inſtitoribus frequentantur præſertim ſi adiacentis maris beneficio, cum exteris, longeque ſepoſitis nationibus communicare poſſint. Satis hoc indicat elegantiſſima Tyri deſcriptio, quæ eſt apud Ezechielem. *O Tyre tu dixiſti. Perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum: abietibus de Sanir extruxerunt te*, & cætera, quæ per nauis allegoriã ſubijciuntur; mox verò quæ tantę opulentiæ ac felicitatis eſſet cauſa, explicatur. *Carthaginenſes*, inquit, *negotiatores tui, a multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, ſtanno ; plumboq; repleuerunt nundinas tuas, Gracia, Thubal, & Moſoch, ipſi inſtitores tui; mancipia, & vaſa area aduexerunt populo tuo. De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos aduexerunt ad forum tuum: filii Dedan negotiatores tui, inſulæ multa, negotiatio manus tuæ dentes eburneos, & hebenninos cõmutauerunt in pretio tuo. Syrus negotiator*

Tertius modus ex mercatura.

Ezech. 27. 3.

Ibid. n. 12.

tor tuus propter multitudinẽ operum tuorum, gemma, & purpuram, & ſcutulata, & byſſum & ſericũ, & chodchod(genus eſt pretioſi lapidis)*propoſuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo, balſamum, & mel & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis. Damaſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. Dan, & Græcia, & Moſel in nundinis tuis propoſuerunt ferrum fabrefactum: ſtacte, & calamus in negotiatione tua. Dedan inſtitores tui in tapetibus ad ſedendum, Arabia & vniuerſi Principes Cedar, ipſi negotiatores manus tuæ cum agnis, & arietibus, & hædis venerunt ad te negotiatores tui. Venditores Saba & Reema ipſi negotiatores tui, cum vniuerſis primis aromatibus, & lapide pretioſo, & auro, quod propoſuerunt in mercatu tuo. Haram, & Chene, & Edem negotiatores tui: Saba, Aſſur, & Chelmad venditores tui. Ipſi venditores tui multifariam inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumq́; pretioſarum, quæ obuoluta & aſtricta erant funibus. Cedros quoque habebant in negotiationibus tuis. Naues maris, principes tui in negotiatione tua.* Quare mirum non eſt, quod ſtatim ſubditur à Propheta, *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* nam ipſi inſtitores, qui permutandis mercibus operam dant, ad amplas ferè opes, pecuniaſq́ue perueniunt, ex quibus, cum multi ſunt, totius ciuitatis conflatur opulentia, ex qua dum vectigalia ſoluuntur & portoria, aut dum pro cenſu Principi aliquid erogatur, mirificis auctibus ærarium amplius fit, & locupletius. Suas verò opes, ſanè ampliſſimas, Salomon claſſibus acceptas referre debuit, quæ in Ophir aliaſque regiones profectæ, cùm alias pretioſas merces multas, tùm præcipuè ingentia auri pondera referebant, id verò

3. Reg. 9. 26. ita narrat Scriptura. *Claſſem quoque fecit Rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumeæ. Miſitque Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos, & gnaros maris, cum ſeruis Salomonis, qui cum veniſſent in Ophir, ſumptum inde aurum quadringentorum viginti*

ginti talentorum, detulerunt ad Regem Salomonem. Et eodē libro dicit: *Sed & omnia vaſa, quibus potabat Rex Salomon erant aurea, & vniuerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo, non erat argentum, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis.* Ratio autem tantarum diuitiarum ſtatim ſubditur: *quia claſſis Regis per mare, cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pauos. Magnificatus eſt ergo Rex Salomon ſuper omnes Reges terræ diuitiis, & ſapientia.* De claſſe etiam Regis Hiram dicitur. *Sed & claſſis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretioſas. Fecitq́ Rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas lyraſque cantoribus, non ſunt allata huiuſcemodi ligna, neque viſa, vſque in præſentem diem.* Itaque Zabuloni benedicens Moyſes & Iſachar ait, *qui inundationem maris, quaſi lac ſugent.* Hebraicus textus habet, *Affluentiam maris.* Septuaginta, *Diuitias maris,* opes nimirū per mare aduectas & *theſauros abſconditos arenarum* fodinarum ſc. Septuaginta *habitantium prope mare.* Quas .n. diuitias habent populi, mari circumcincti, eas cum alijs prouincijs per inſtitores communicare ſolent. Hoc autem diuitiarum ſuctu vix credi poteſt quantum ciuitates viriū capiant & incrementi: quare Ezechiel Regem alloquēs Tyriorum ait. *In multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem.* ex Hebræo, cum Pagnino in Lexico vertere poſſis: *Multiplicare feciſti opes tuas.* & de Babylone idem Propheta alibi loquens: *In vrbe,* inquit, *negotiatorum poſuit illam.* Septuaginta habēt, *In vrbe murata.* Quæ .n. ciuitas mercatorum opibus abundat, ijs, quaſi mœnium ſepimento, munita eſt. Quo etiam ſermonis ſchemate alibi vtitur Scriptura, cum de priuatorum diuitijs loquitur, ijs enim, cum amplæ ſunt, & ingentes, vim quandam tribuunt, & robur; ita apud Iob legimus, *Diuites confortatos diuitiis.* Et apud Micheam dicitur, *Interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum*

3. Reg. 10. 21.

3. Reg. 10.

Deut. 33. 19.

Ezech. 28. 5

Ezech. 17. 6

Iob. 21. 7.

Mich. 4. 13.

eorum Domino vniuerſæ terræ. Tò *Fortitudinem*, Chaldæus
Prou.10.15. vertit, *pretioſam pecuniam*, & Salomon *Subſtantia*, inquit, *diuitis, vrbs fortitudinis eius: pauor pauperum, egeſtas eorum.* Quod autem in magnis vrbibus paſſim factitari videmus, vt celebriores aliqui vici, qui propius diſtant à foro, & prætorio, ac propterea frequentiores ſunt, ita ab opificibus incolantur, vt non promiſcuè habitent, ſed vicus vnus aurificibus v. g. alter fabris ferrarijs, aut lignarijs, tertius ſutoribus tribuatur, etiam in Scriptura reperio ſeruatum ab Eſdra, cum Ieruſalem ciuitatum Palæſtinæ frequentiſſimam inſtauraret; nam vici, in quo aurifices, negotiatores, ſcruta etiam vendentes ſedes ſuas haberent, mentio eſt, ita n. legimus in ſecundo eius libro
2.Eſdr.3.30 *Poſt eum ædificauit Melchias filius aurificis vſque ad domum Nathinæorum & ſcruta vendentium contra portam iudicialem & vſque ad cœnaculum anguli. & inter cœnaculũ anguli in porta gregis ædificauerunt aurifices & negotiatores.* Facit autem huiuſmodi vicorum diſtributio non ſolum ad ciuitatis ſpeciem, quæ ex ordine exiſtit, ſed emptoribus etiam non parum commodat, cum variarum rerum propolas, non paſſim tota vrbe diſſipatos quærere coguntur, ſed eos in vnum collectos habeant; vt ſi minus apud vnum aliquem, quod optauerant, nanciſci poſſint, idem apud alium, nulla temporis facta iactura reperiant.
Ezech. 19. 10. Quod in Vulgata editione habemus apud Ezechielem, *Mater tua quaſi vinea in ſanguine ſuo ſuper aquam plantata eſt*; Septuaginta paulò aliter legerunt: nam Tò *in ſanguine tuo*, ὡς ἄνθος ῥοᾶς, *ſicut flos malogranati* interpretati ſunt; non enim legiſſe videntur in textu Hebræo, vt nunc habemus *bedammecha*, in ſanguine tuo, ſed ſimilibus litteris *cherimmon*, ſicut malum granatum. Aptiſſimè autem ad rem noſtram, Ieruſalem de qua hic ſermo eſt, opulenta ciuitas, maximeque frequens, malo granato comparatur. Vt enim in hoc malo ſub vno corticis complexu plurima grana inter ſe vniuntur, eaque
ſuis

ſuis quæque loculis ordinatè inſerta, folliculiſque, & membranulis diſcreta continentur: ita in benè inſtituta ciuitate, ciues omnes, qui quà ciues ſunt, eiuſdē quaſi coloris participes ſunt; varijs tamen locis tribuuntur, vt vel liberalibus, & nobili viro dignis muneribus ſe impendant; vel mechanicis, ſellularijſque opificijs, vt cuiuſque ſtatus, ac fortunæ exigunt, ſuis quique locis, foris, viciſque diſtribui.

6. Sed iam aliquid de tributis dicamus: quod ex propoſitis capitibus, ex quibus pecunia iure confici poteſt à Principe, quartum erat. Poſſunt ergo principes tributa imponere Reipubl. ſiue rebus venalibus, quæ importantur, aut exportantur ex vrbibus, ſiue ſingulis capitibus, pro cenſus cuiuſque ratione, obligatio imponatur aliquid ſoluendi, quod in Principis ærarium inferatur, vnde pro neceſſitatis ratione depromi poſſit, quantum ſatis fuerit, vt illi, cum inciderit, occurratur. Cum enim Principes publicæ tranquillitatis cuſtodes ſint, ea omnia imperandi facultatem habuerunt à Republica, quæ ad illam parandam, ac tuendam neceſſaria ſunt. Quia verò multi ſumptus in hanc rem neceſſariò fieri debent, qui in Reipublicæ commodum redundant, æquum eſt pecunias à Republ. ſuppeditari, quæ huiuſmodi, erogationibus ſatis eſſe poſsint. Quare Chriſtus Dominus cauillandi, & calumniandi occaſionem quęrentibus Phariſæis reſpondit: *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo*, & D. Paulus ad Romanos ſcribens, *Ideo*, inquit, *& tributa præſtatis; miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tribum: cui vectigal, vectigal.* Ea autem moderatione Principes exigere debent, vt nihil amplius quàm neceſſitas imperat, repetatur. Acriter Micheas in eos Principes inuehitur, qui cū Paſtores populorū eſſe debuiſſent, non lanas tantū detondent, ſed pelles etiā detrahunt, & carnes immani crudelitate deuorare non dubitant. *Audite*, inquit, *Principes Iacob, & duces domus Iſrael. Nunquid*

Quartus modus ex tributis vbi etiam docetur ea moderata eſſe debere.

Matt. 22. 21

Rom. 13.

Mich. 3. 1.

Prou. 27. *quid non veſtrum eſt ſcire iudicium,qui odio habetis bonum,*
27. *& diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum deſuper*
Prou.30.31. *eis. & carnem eorum deſuper oſsibus eorum? Qui comederunt*
Ezech.45.9 *carnem populi mei, & pelles eorum deſuper excoriauerunt, & oſſa eorum confregerunt, & conciderunt ſicut in lebete,& quaſi carnem in medio ollæ?* Et Salomon ab eadem Paſtoris allegoria non diſcedens, *Sufficiat,* inquit, *tibi lac caprarum in cibos tuos,& in neceſſaria domus tuæ:* & alibi. *Qui nimis emungit, elicit ſanguinem.* Similis Ezechielis conqueſtio,& increpatio, *Sufficiat,*inquit, *vobis, Principes Iſraël: iniquitatem & rapinas intermittite: & iudicium,& iuſtitiam facite,ſeparate confinia veſtra à populo meo,ait Dominus.*To *confinia,* ex Hebræo verti poteſt *tributa,* vel vt vulgari ſermone dicimus, *Angarias.* quare Dominus iam dudum miſeratus populi ſui calamitatem, qui Principum quorumdam iniquitate bonis fuerat ſpoliatus, continentibus pecuniarum exactionibus, vt per Iſaiam conqueritur, cum ait.
Iſai.3,12. *Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt,* ita graue iugum leuius ſe facturum pollicetur; ait enim a-
Iſai 60.17. pud eundem Prophetam: *Et ponam viſitationem tuam, Pacem,* vel vt ex Hebræo conuerti poteſt, *Tributum tuũ.* Ponam,inquit,*pacem,* quia pecuniarias exactiones,quibus non minus populus meus atteritur quàm bello, ita ceſſare faciam, vt in magna pace ac tranquillitate vitam traducant. Principum autem intereſt, humaniter ſe gerere,in tributis exigendis: nam nulla populis grauior ſeruitus videtur,quàm ſi perpetuis exactionibus ſe videant exhauriri, tamque atrociter hanc calamitatem ferunt,vt in apertas etiam ſeditiones, interdum incluſus dolor erumpat. Cum imperij gubernacula capeſſeret
3.Reg.12.3 Roboamus,*multitudo Iſraël locuta eſt ad eum,dicens.Pater tuus duriſsimum iugum impoſuit nobis,tu itaque nunc imminue paululum de imperio Patris tui duriſsimo,& de iugo grauiſsimo,quod impoſuit nobis: & ſeruiemus tibi.*Sed Roboam capto ad deliberandum tempore, ſenioribus, qui conſilia ſaniora ſuggerebant,non auditis,adoleſcentium ſecutus ſententiam, ferociter reſpondit, atque ita, qui exigui

prouen-

prouentus iacturam facere noluit, quam ſubditorum beneuolentia abundè compenſaſſet, maiore parte regni ſpoliatus eſt, tamque grauiter vorborum aſperitate animos ſuorum offendit, vt nec ipſe, nec in regno ſucceſſores, regni ſciſſuram potuerint vnquam reſarcire. Paucula hæc ad cupiditatem frænandam in exigendis tributis addere placuit, quia in hoc procliuius multò eſt, vt Principes iuſtitiæ limites tranſiliant, quam in alijs augendi ærarij modis, quos hoc capite numerauimus.

7. Tandem poteſt inquiri quid de arte chimica ſentiendum ſit, vtrum ſcilicet digna videatur cui ſtudeant Principes, vt ærarium locupletent, aut certè faueant hâc ſcientiam profeſſis, ijs nimirum, qui in perueſtigatione deſudant rationis alicuius, qua viliora metalla in pretioſiora & nobiliora tranſmutent, cuiuſmodi ſunt aurũ, & argentum. Non deſunt qui artificium hoc vtile eſſe credant, & verò etiam alijs, vt ita ſentiant, perſuadere conentur, illique ab inuentoribus auctoritatem conciliare contendant: illius enim, vt generis humani parentem conſtituunt Adamum, propterea quod ſapientiſſimus fuerit, aut Moſen, quem ex ſacris litteris in omni Ægyptiorum ſapientia eruditum fuiſſe ſcimus, aut Salomonem propter eandem rationem, quod ſcilicet in Regum libris dicatur præceſſiſſe ſapientia Orientales omnes, ac nominatim Ægyptios, quos iſti artis chimicæ peritos faciunt in primis, à quibus etiam chemia ars ipſa dicatur, quaſi chamia, deducto vocabulo à Cham filio Noë, quem toti illi tractui nomen dediſſe conſtat; Ægyptum enim, terram Cham vocari patet ex Sacris litteris, vt cum dicitur in Pſalmo. *Qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham.* & alibi. *Percuſſit omne primogenitum in tabernaculis Cham.* Adde libellum circumferri nomine Salomonis inſcriptum, qui huius artis præcepta contineat. Et verò ſimile eſſe putant, hoc artificium Salomonem non latuiſſe, qui cum eſſet mortalium omniũ ſapientiſſimus, in naturæ ſe penetrabat arcana, occulta

An ars chimica diuitiis parandis vtilis eſſe poſſit.

Act. 7. 22.

3. Reg. 4. 3

Pſal. 105. 22

Pſal. 77. 51.

veſtigãdo, quamobrẽ etiã botanicen ſcriptis ſuis illuſtra-
3.Reg.4.33. uit, ſtirpiumq; omniũ ſcientiam, *diſputans à cedro, quæ eſt in libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete*, perſequens etiam volucrum naturas, iumentorum, piſcium, reptiliumque, vt credibile videatur eam partem interioris amœnioriſque philoſophiæ, quæ auro faciendo inſiſtit, ab eo minimè neglectam fuiſſe. Quod etiam cõfirmari poteſt ex eo, quod artificium hoc ſapientiæ tribui videtur in Sacris litteris, cum de ea prædicant his
Sap.8.5.6. verbis. *Quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia? &, quis horum, quæ ſunt, magis quam illa eſt artifex?* Ex quo colligi poſſe videtur, ſapientium ſolertia rationem excogitatam fuiſſe, qua verum aurum conficiatur; quandoquidem Sapientia eorum, quæ ſunt generatim architecta, & opifex pronuntiatur: Tandem ex immenſis Salomonis diuitijs argumentum etiam ducitur, eũ Chryſopæam calluiſſe: quomodo enim tanta pretioſorum metallorum vis Ieroſolymis eſſe potuiſſet, vt argentum
2.Para.1.15. & aurum quaſi lapides haberentur, vt dicitur in Paralipomenis, niſi ex viliori materia, arte fuſoria, impurioribus metallis liquatis, excoctis, defæcatis, & ad ſuperiorem ſpeciem adductis, magna illa diuitiarum vis parta fuiſſet? Hæc Chimici, qui, vt ego quidem ſentio fruſtrà ſibi Salomonem patronum aſciſcunt: nã in primis chemiæ nomen à chamo deductum non eſt, alioqui chamia dicenda fuiſſet, potius quàm chemia, nec loca, quæ ex libro Sapientiæ afferuntur, quidquam probant, cum ibi præcipuè de diuina ſapientia rerum omnium creatrice ſermo ſit, aut ſi de humana ea accipere velimus dicere poſſimus ſapientiam, metaphoricis mentis diuitijs eſſe locupletem, aut etiam externis, ſed non chimico, vt iſti volunt, artificio comparatis. Liber ille de chemia pſeudepigraphus eſt, nec illum vt Salomonis agnoſcũt ſapientes. Ingentes verò Regis huius theſauri, donis, vectigalibus, tributis, claſſeque in Tharſis, & in Ophir deſtinata, comportati & congeſti ſunt, vt Scriptura non vno loco teſtatur. Nec ſi Salomon ſapientiſſimus fuit,
etiam

etiam chimicæ operam dediſſe credendus eſt; ſimul .m. nouerat fallacibus eã niti experimentis, difficillimumq́; eſſe ita omnia, quæ conſpirare debent, miſcere, & attẽperare, & materiæ operatrices effectriceſque cauſas admouere & applicare, vt optata illa metallorum conuerſio conſequatur. Et ſanè ita paſſim vſu venire ſolet. Vt enim concedamus aliquando contigiſſe, vt poſt multa tentata ſemel aut iterum Chryſopœo alicui conatus ſuccederet, alijs tamen propemodum infinitis aberrare cõtigit, adeò vt prudentium non ſit fallacis artificij illecebra duci, & verum, ac ſolidum aurum, quod tenent, profundere, vt inanes quaſdam ſpes conſectentur, & captẽt. Sentio ergo huic malo, ſi gliſcat in republica, legibus occurrendum, ſtatuendumque quod alicubi ſeruari audio, vt nemini liceat chimicem exercere, aut profiteri, niſi Principis permiſſu; ſic enim fiet, vt ſeges ſubducatur multarum fraudum, quibus metallis adulteratis fucus fieri ſimplicioribus facilè poſſit, ſuperſtitioſis etiam obſeruationibus, quæ in res huiuſmodi facilè irrepunt, aditus præcludetur, & tandem benè merebuntur Principes de priuatis familijs, quarum bona curioſitate & ſpe noxia prouecti aliqui fornaculis fuſorijs intabeſcentes dilapidant. Qui vtinam Sapienti auſcultarent, cum ait: *In ſupernacuis rebus noli ſcrutari, multipliciter, & in pluribus operibus eius* (Dei ſcilicet) *non eris curioſus: multos enim ſupplantauit ſuſpicio eorum* (vana ſcilicet ſpes, qua lactantur dum meliores ſemper artificij toties ludificãtis ſucceſſus expectant) *& in vanitate detinuit ſenſus eorum.* Eccl. 3. 24.

De Auaritiæ turpitudine, damnis, eiuſdemq́; remedijs.

CAPVT XVIII.

1. NVllũ ferè in Principe viro teterius vitiũ inueniri poteſt quã auaritia, ſi præſertim imperij poteſta- *Auaritia in ſacris litt.*

ris ferarum quarundã beſtiarum nominibus appellari, & quæ huius rei ſit cauſa. Vbi etiã de auaritia inſatiabilitate.

te ad ſuam explendam cupiditatem abutatur: nam quæſtui habere Rempub. non modo turpe eſt, ſed ſceleratum etiam, & nefarium, quare nonnunquam ſacrarum litterarum oracula cum ſermo incidit de auaris, tanquam de teterrimis, ferociſſimiſque belluis loquuntur, aut certè hominibus, ipſis belluis deterioribus cuiuſmodi latrones ſunt, qui publicas obſidentes vias, peregrinos intercipiunt, pecunia ſpoliant, & vitam etiam immani crudelitate eripiunt. *Leo rugiens*, inquit Salo-
Prou. 28. 15 mon, *& Vrſus eſuriens, Princeps impius ſuper populum pau-*
Prou. 33. 13 *perem.* Qua etiam metaphora Dauid vſus eſt, quod enim habemus in Pſalmo: *Diuites eguerunt, & eſurierunt*; ex Hebræo verti poteſt, *Leones eſurierunt.* Quemadmodum enim Leones venatu ſibi victum parant, & cum cibi naturale deſiderium ad quærendam prædam eos euocauit, in animalia, quæ habent obuia, violentiſſimè ſæuiunt, ea diſcerpunt, dilacerant, deuorant, & ſi prædam facilè nanciſci non poſſint, per ſaltus monteſque diſcurrunt, vt aliquid ſibi parent; quo famem, qua ſtimulantur, exſaturent: ita auarus latentis lucri ſolertiſſimus indagator eſt, & vbi prædam inuenerit, feræ belluæ inſtar habet, quæ expleri non poteſt: nam licet cupiditati, quæ ſemper augetur, pabulum ſuggerat, adeò tamen non extinguitur habendi fames, vt potius pecuniarum incremento, tanquam nouo habendi irritamento vehementius excitetur. Hi enim ſunt, de quibus ait
Pſal. 51. 5. Pſaltes. *Dilexiſti omnia verba præcipitationis*, vel *deuoratio-*
Pſal. 34. 5. *nis*, vt verti poteſt ex Hebræo. Hinc opulentorum vota deſcribens Dauid: *Ne dicant*, inquit, *deuorauimus eum*,
Ibid. n. 10. nimirum, de quo eodem Pſalmo dicitur: *Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum, & pauperem à diripienti-*
Pſal. 123. 2. *bus eum.* Metum verò pauperum alio Pſalmo: *Cum exurgerent*, inquit, *homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos.*
Ibid. n. 6. Et, *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus*
Iob. 20. 5. *eorum:* & Iob eadem deuorandi vſus metaphora, *Diuitias*, inquit, *quas deuorauerat, euomet.* Et idem ſignificare vi-
Iſa. 49. 19. detur illa Domini per Iſaiam pollicitatio: *Longe fuga-*

buntur

buntur, qui abſorbebant te. Sed Prædones etiam, vt dixi, appellantur, ita enim accipio illud apud Iob. *Abundant tabernacula pradonum, & audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manibus eorum.* Quæ vltima verba, Principis periphraſim continent, qui Dei voluntate, aut permiſſione, ita Rempub. adminiſtrat, vt omnia in manu, hoc eſt, in poteſtate, habere dicatur. Aptiſſimè autem deuorandi metaphora inexplebilem auarorum cupiditatem ponit ob oculos: quemadmodum enim voraces beſtiæ, vt Leones aut lupi non facilè carnibus occiſorum animalium explentur, ita auari quantumuis creſcat pecunia, habendi tamen deſiderium non minuitur, ſed dum ad maiores diuitias aſpirare perpetuò contendit, augetur etiam libido colligendi, vt veriſſimè pronuntiauerit Salomon, *Auarum non impleri pecunia.* Itaq; Iſaias diuites reprehendens, qui vicinorum agrorum dominis ſummotis, poſſeſſiones ſuas, aut domos amplificare ſtudent, eorumque ingenium, eadem opera deſcribens, *Væ,* inquit, *qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ?* Quemadmodum enim ignis, ſi materiam, quæ flammis poſſit abſumi, corripuerit, non prius comburendi finem facit, quàm pabulum ac fomentum omne deficiat, ita diues quaſi ignis cuncta populatur, nec vnquam habendi deſiderio modum facit, donec cuncta deuorauerit. Quare Salomon de auaris ita ſcribit in Prouerbijs. *Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus ſuis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* ſtatimque ſubdit: *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, Affer Affer.* Inſaturabilis nimirum cupiditas in duobus ſpectatur, imò verò in quatuor, quæ numerantur à Sapiente eodem loco cum dicit. *Tria ſunt inſaturabilia, & quartũ quod nunquam dicit, ſufficit, Infernus, & os vulnæ, & terra quæ nõ ſaturatur aqua. Ignis verò nunquam dicit, ſufficit.* Hiſce metaphoris ſignificari videtur vlciſcendi cupiditas, quæ multos per mutuas cædes ante tempus demittit ad infernum, ad ſepul-

Iob. 12. 6.
Eccl. 51. 9.
Iſa. 5. 8.
Prou. 30. 14
Ibid. n. 15.

ris ferarum quarundã beſtiarum nominibus appellari, & quæ huius rei ſit cauſa. Vbi etiã de auaritiæ inſatiabilitate.

te ad ſuam explendam cupiditatem abutatur: nam quæſtui habere Rempub. non modo turpe eſt, ſed ſceleratum etiam, & nefarium, quare nonnunquam ſacrarum litterarum oracula cum ſermo incidit de auaris, tanquam de teterrimis, ferociſſimiſque belluis loquuntur, aut certè hominibus, ipſis belluis deterioribus cuiuſmodi latrones ſunt, qui publicas obſidentes vias, peregrinos intercipiunt, pecunia ſpoliant, & vitam etiam immani crudelitate eripiunt. *Leo rugiens*, inquit Salo-

Prou. 28. 15 mon, *& Vrſus eſuriens, Princeps impius ſuper populum pau-*

Prou. 33. 13 *perem.* Qua etiam metaphora Dauid vſus eſt, quod enim habemus in Pſalmo: *Diuites eguerunt, & eſurierunt*, ex Hebræo verti poteſt, *Leones eſurierunt.* Quemadmodum enim Leones venatu ſibi victum parant, & cum cibi naturale deſiderium ad quærendam prædam eos euocauit, in animalia, quæ habent obuia, violentiſſimè ſæuiunt, ea diſcerpunt, dilacerant, deuorant, & ſi prædam facilè nanciſci non poſſint, per ſaltus monteſque diſcurrunt, vt aliquid ſibi parent; quo famem, qua ſtimulantur, exſaturent: ita auarus latentis lucri ſolertiſſimus indagator eſt, & vbi prædam inuenerit, feræ belluæ inſtar habet, quæ expleri non poteſt: nam licet cupiditati, quæ ſemper augetur, pabulum ſuggerat, adeò tamen non extinguitur habendi fames, vt potius pecuniarum incremento, tanquam nouo habendi irritamento vehementius excitetur. Hi enim ſunt, de quibus ait

Pſal. 51. 5. Pſaltes. *Dilexiſti omnia verba præcipitationis*, vel *deuoratio-*

Pſal. 34. 5. *nis*, vt verti poteſt ex Hebræo. Hinc opulentorum vota deſcribens Dauid: *Ne dicant*, inquit, *deuorauimus eum*,

Ibid. n. 10. nimirum, de quo eodem Pſalmo dicitur: *Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum, & pauperem à diripienti-*

Pſal. 123. 2. *bus eum.* Metum verò pauperum alio Pſalmo: *Cum exurgerent*, inquit, *homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos.*

Ibid. n. 6. Et, *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus*

Iob. 20. 5. *eorum:* & Iob eadem deuorandi vſus metaphora, *Diuitias*, inquit, *quas deuorauerat, euomet.* Etidem ſignificare vi-

Iſa. 49. 19. detur illa Domini per Iſaiam pollicitatio: *Longe fuga-*

buntur

buntur, qui abſorbebant te. Sed Prædones etiam, vt dixi, appellantur, ita enim accipio illud apud Iob. *Abundant* Iob.12.6.
tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manibus eorum. Quæ vltima verba, Principis periphraſim continent, qui Dei voluntate, aut permiſſione, ita Rempub. adminiſtrat, vt omnia in manu, hoc eſt, in poteſtate, habere dicatur. Aptiſſimè autem deuorandi metaphora inexplebilem auarorum cupiditatem ponit ob oculos: quemadmodum enim voraces beſtiæ, vt Leones aut lupi non facilè carnibus occiſorum animalium explentur, ita auari quantumuis creſcat pecunia, habendi tamen deſiderium non minuitur, ſed dum ad maiores diuitias aſpirare perpetuò contendit, augetur etiam libido colligendi, vt veriſſimè pronuntiauerit Salomon, *Auarum non impleri pecunia.* Itaq; Eccl. 51. 9.
Iſaias diuites reprehendens, qui vicinorum agrorum dominis ſummotis, poſſeſſiones ſuas, aut domos amplificare ſtudent, eorumque ingenium, eadem opera deſcribens, *Væ,* inquit, *qui coniungitis domum ad domum,* Iſa.5.8.
& agrum agro copulatis vſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? Quemadmodum enim ignis, ſi materiam, quæ flammis poſſit abſumi, corripuerit, non prius comburendi finem facit, quàm pabulum ac fomentum omne deficiat, ita diues quaſi ignis cuncta populatur, nec vnquam habendi deſiderio modum facit, donec cuncta deuorauerit. Quare Salomon de auaris ita ſcribit in Prouerbijs. *Generatio, quæ pro dentibus* Prou.30.14
gladios habet, & commandit molaribus ſuis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. ſtatimque ſubdit: *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, Affer Affer.* Inſaturabilis nimirum cupiditas in duobus ſpectatur, imò verò in quatuor, quæ numerantur à Sapiente eodem loco cum dicit. *Tria ſunt inſaturabilia, & quartũ quod nunquam dicit,* Ibid.n.15.
ſufficit. Infernus, & osv ulnæ, & terra quæ nõ ſaturatur aqua. Ignis verò nunquam dicit, ſufficit. Hiſce metaphoris ſignificari videtur vlciſcendi cupiditas, quæ multos per mutuas cædes ante tempus demittit ad infernum, ad ſepul-

chrum ſcilicet, quod Scripturæ vulgata phraſi inferni ferè nomine deſignatur. Libido etiam, tactuſque voluptates quæ maximè vigent in fœminis, tandemque diuitiarum, honorumque cupiditas, quibus ſe in altum homines conantur attollere, ad ignis modum, cuius natura eſt in ſublime ſemper eniti. Tale ergo auarorum ingenium, qui talia nomina in Sacris litteris meritò nacti ſunt. Sed aliqua ſubijciamus, ex quibus intelligi poſſit, quantoperè vitium hoc, cum omnibus, tum Principibus potiſſimùm deteſtandum ſit.

Auaritiam deteſtandā quia ſeruitus eſt Idolorum.

2. Ac primò quidem illud omnes commouere debet, me quidem iudice, quod qui auaritiæ ſtudent, duriſſimā ſeruitutem ſeruiunt, nūquam excutiendam, niſi ipſi cupiditati modus aliquis imponatur. Id ſanè D. Paulus nos docuit, cum ad Coloſſenſes ſcribens ita præcipit, *Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus.* Nec aliud ſenſit Iſaias, cum ita ſcripſit. *Abſtuli terminos populorum, & Principes eorum depradatus ſum*: quod enim Vulgatus dicit, *Principes*, ex Hebræo *theſauros* verti poteſt, quos auari tanquam Principes ſuos colunt, & quodammodo adorant, ac frequenter inuiſunt ſeruorum more: qui ſubinde ſiſtunt ſe Dominis ſuis, vt videant ſi in aliquo opera illorum vti velint. Quare Hebræis diuitiæ, *viſitatio* dicuntur nonnunquam, vt apud Iſaiam, cum dicitur: *Secundum magnitudinem operis, & viſitatio eorum*: *ad torrentem ſalicum ducent eos*: ſententia autem eſt: Iuxta peccatorum magnitudinem, futurum etiam eſſe punitionis modum, eoſque qui peccauerunt, ducendos eſſe ad torrentem ſalicum, quem aliqui Euphratem interpretātur, coniecturam & eo capientes, quod qui in captiuitate ſedebant ad Euphratem, In ſalicibus dicuntur organa ſuſpendiſſe. Sed tamen ex Hebræo verti poteſt, *Et opes ſuas ad torrentem ſalicum deferent*; ac ſi dicat, inquit, Rabbi Abraham, ad locum alium ſuas diuitias deferent. Nec diſſimilis Rabbi Dauid interpretatio, qui ſenſum hunc eſſe pu-

Coloſſ. 3. 5. Iſa. 10. 13. Iſa. 15. 7. Pſal. 136.

ſe putat: Diuitias eorum hoſtes ad torrentem ſalicum, qui erat propè vrbem Moab, deferēt, vt eas inter ſe partiantur. Eadem igitur vox & viſitationem ſignificat, & diuitias, quod diuitias ſuas auari frequenter viſitare conſueuerint. Ac quemadmodum Idola adeò reuerentur eorum cultores, vt propius manus admouere non audeant, ne fortè temeritatis pœnas ferant, qui res ſanctas communibus manibus attrectare non dubitauerint: ita auari pecunijs ſuis, quaſi ſacris parcunt, nec audent eas conuertere in vſus ſuos, ac ſuorum, vt verè dixerit Eccleſiaſticus: *Viro cupido, & tenaci, ſine ratione eſt ſubſtantia, & homini liuido* (qui ſcilicet ſibi alijſque pecuniæ vſum inuidet) *ad quid aurum?* in quo magnam animaduertere licet humani cordis deceptionem: nam vt ibidem dicitur, *qui aceruat ex animo ſuo* (id eſt toto ſuo conatu) *iniuſtè, aliis congregat, & in bonis illius, alius luxuriabitur. Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit?* quaſi dicat: Qui totus in eo poſitus eſt, vt pecunias, quà iuſtè, quà iniuſtè congreget, eas non ſibi, ſed alijs parat, qui auari diuitiarum iſtarum collectoris immemores, ijs ad voluptates captādas abutantur prodige: nec eſt, quod quiſquam ſe putet ab auaro quidquam accepturū; nā ſi ſibi ipſi, cum opus habet, nō prouidet, vt idolo pecuniarum ſuarum parcat, proculdubio conſequens eſt, vt credamus neque erogaturum pecuniam, vt aliorum neceſſitatibus proſpiciat: *& non iucundabitur in bonis ſuis. Qui ſibi inuidet, nihil eſt ipſo nequius, & hæc redditio eſt malitiæ eius*: dum enim genium ſuum ſordibus homo defraudat, vt pecunias multas colligat, dat peccati ſui iuſtas pœnas; nam multa ſibi ſubtrahendo, quæ natura deſiderat, ſe ipſum macerat, & tandem cum pecunijs pepercerit, heredem plerumque accipit, qui, quod minimè vellet, eas, omne voluptatis genus ſectando, largè profundit. Quanquam etiam videmus fieri nonnunquam vt pecuniæ poſſeſſioneſque auarorum bonos heredes nanciſcantur, & in vſum cedant Eccleſiarum, aut piorum virorū, Deo ipſas ad meliores vſus conuertente,

Eccl. 14. 3.

Ibid. 6.

Iob. 27. 16. iuxta ea, quæ legimus in libro S. Iob: *Si comportauerit quaſi terram, argentum, & ſicut lutum præparauerit veſtimẽta, præparabit quidem, ſed iuſtus veſtietur illis, & argentũ innocens diuidet.* Quod ita vſu veniſſe diſcimus ex Scriptura, nã opes multæ Laban datæ ſunt Iacob, quod ipſe te-
Gen. 31. 9. ſtatus eſt, cũ ait. *Tulit Deus ſubſtantiam Patris veſtri, & dedit mihi.* Regna etiam eorum, qui Palæſtinam tenuerant, filijs Iſrael data ſunt, & regnum, ad quod Saul fuerat euectus, poſtquam illo excidit, Dauid collatum eſt, qui propterea experimento edoctus, ita canit in Pſalmo.
Pſal. 36. 34. *Expecta Dominum, & cuſtodi viam eius, & exaltabit te, vt hereditate capias terram: cum perierint peccatores, videbis.* Hanc autem auarorum ſtultitiam, de qua ſermo nobis erat, cognouerat Salomon, qui ita in Eccleſiaſte ſcriptũ
Eccl. 2. 18. reliquit. *Rurſum deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui, habiturus heredẽ poſt me, quem ignoro vtrum ſapiens, an ſtultus futurus ſit, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui; & ſolicitus fui, & eſt quidquã tam, vanum? Vnde ceſſaui, renuntiauitq́; cor meum vltra laborare ſub Sole,* coaceruandis nimirùm pecunijs, ſapientiorique conſilio me ad fruendum ijs, quæ paraueram, conuerti. Nam *hanc ratus ſum partem meam, ſi vterer labore meo:* hic enim finis diuitiarum eſt, vſus earum;
1. Tim. 6. 17. quare D. Paulus ad Timotheum ſcribens, ait. *Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublimè ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendũ.* In quibus verbis duo notanda ſunt, quæ ad rem noſtram faciunt. Alterum eſt, quod diuitias à Domino docet ſuppeditari, non vt arcis recondantur, ſed vt, cum opus eſt, ad noſtros, aliorumq́, vſus liberaliter depromãtur. Alterũ eſt, quod ſperare iubet non in incerto diuitiarũ, ſed in Deo viuo, quoniã ſcilicet diuitiæ, quæ pro Deo habentur ab auaris, numẽ quoddam mortuũ ſunt, quod eos audire non poteſt, nec illis prodeſſe, niſi ipſum Idolum, cui prius Seruierant, vt vice mutata ſeruire coë-
Exod. 32 20. gerint, illud ſcilicet comminuendo, vt olim Moſes aureum vitulũ, quem Iſraelitæ pro Deo coluerant, & egentibus

tibus propinando, cauendoque ne id accidat, quod apud Iſaiam legimus. *Repleta eſt terra argento & auro, & repleta eſt idolis.* Et apud Oſeã cũ ait: *Hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal*: hoc autem accidit, cum diuitiis congeſtis ita ſeruitur à poſſeſſoribus, vt illas quodammodo pro Deo colant. Iſa. 2. 7. Oſe. 2. 8.

3 Hæc autem ſeruitus, cùm multis modis homine eſt indigna, tùm præſertim, quod cum ea ſeruitute, quam Deo conditori noſtro multis ex capitibus debemus, conſiſtere non poteſt: veriſſimum enim eſt Chriſti Domini pronuntiatum. *Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ*, quem locum explicans Chryſoſt. *Hoc loco*, inquit, *& animo prorſus toto perhorreſcamus, & corpore, intelligentes iſtud, quod Chriſtum dixiſſe memorauimus, ex aduerſo ſcilicet Deum aurumq; conſiſtere, & componi: ſi igitur iſtud ſono quoque ſermonis horribile eſt, quanto eſt horribilius, cum ipſis operibus, tyrannis auri, Dei timori præfertur?* Et rurſus eadem Homilia. *Non hoc ſolo vobis*, inquit, *diuitiæ nocent modo, ſed contra vos latrocinantium armant manus, nec quia magno cum cumulo intellectum veſtræ mentis obtenebrant, verum etiam, quod vos à ſeruitute Dei diuellunt, & rei mortuæ, pecuniarum ſcilicet captiuos efficiunt, ſatis proculdubio ex vtroque lædentes, dum & earum vos ſeruitio ſubiugant, in quas oportuerat exercere dominatum, & à Dei vos obſequio excludunt, cui ſupra omnes profectò ſeruire, & neceſſarium eſt vobis pariter & commodum.* Hæc Chryſoſtomus, qui quod paulò ſuprà notauimus, ex D. Paulo, diuitias ſcilicet, idolum eſſe mortuum, cui ſeruire turpe ſit, expreſſius ipſe pronuntiauit eodem ſpiritu imbutus, quem ex Apoſtoli ſcriptis hauſerat, cuius erat ſtudioſiſſimus. Porrò diuitiarum ſeruitutem, quam auari ſeruiunt, Chriſti Domini repugnare ſeruituti, ſatis explicauit Apoſtolus, cum eorum texens catalogum, qui à Dei regno excludendi ſunt, auaros etiam numerat: *An neſcitis*, inquit, *quia iniqui Regnũ Dei nõ poſſidebũt? Nolite errare, neq; fornicarii neq; idolis ſeruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; ma-* 1. Cor. 6. 9.

Hanc ſeruitutem turpem eſſe, quod Dei ſeruituti repugnet.

Matth. 6. 24. Hom. 2. in Matth.

maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poßidebunt. Et huius rei cauſam indicat, ad Timotheum ſcribens: quia humanæ cupiditatis propenſionem odoratus hoſtis humani generis, diuitias, quaſi eſcam illicem nobis oſtentat, vt illa per oculos animo blandiente in eius
1. Tim. 6. 9. laqueos nos inducere non dubitemus. *Qui volunt*, inquit, *diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Quod ipſum affirmat Eccleſiaſticus cum ait. *Si diues fue-*
Eccl. 11. 10. *ris, non eris immunis à delicto.* Itaque Dauid potentes auaros, qui pauperes iniuſtis modis opprimunt, deſcripturus, commune peccatorum nomen, quod alijs etiam conuenit, tanquam proprium accommodauit, indicans auaritiam à ſcelere nunquam diſſociatam inueniri, cunctorumque malorum radicem, ita peccatores eos facere in quibus reperitur, vt abſque vllo addito peccatores per antonomaſiam nuncupentur: in Pſalmo enim quodam Iudices increpans, qui peruertunt iuſtitiam, & diuitum pecunijs corrupti, aut potentiam veriti, cauſas il-
Pſal. 81. 2. lis contra inopes adiudicant: *Vſquequo*, inquit, *iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis? Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, eos peccatores appellans, qui pauperes, viduas & pupillos de ſua poſſeſſione iniuſtè deijciunt, hi autem auari ſunt, qui proprijs, quibus abundant, diuitijs non contenti, aliorum agellis, aut domibus imminent, in eaſq; per ſummam iniuriam inuadunt. Meritò etiam peccatoris nomenclaturam meretur auarus, ſi criminis grauitatem ſpectemus: nam cum quædam peccata ſint, quæ adeò diuinam prouocant iuſtitiam, vt in cœlum dicantur clamare, quaſi vindicem, Numinis dexteram ad percutiendum excitent; in his illud auarorum genus continetur, quod à Dauide deſcri-
Jacob. 5. 4. bitur; nam D. Iacobus ait: *Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini, Sabaoth introiuit.* Eccleſiaſtici verò auctor hos pares ijs facit, qui ſanguinem fun-
Gen. 4. 10. dunt innoxium, quod peccatum (vt de homicidio Cain

Scri-

Scriptura teſtatur)in cœlum clamat. *Qui effundit*, inquit, *ſanguinem, & qui facit fraudem mercenario, fratres ſunt.* Eſt autem admodum procliuè diuitibus,tenuioribus hominibus iniuriam in aliquo facere:nam cum paria propter humilitatem ſtatus reponere non poſſint, necaudeant fortibus verbis, ſi in aliquo violati fuerint, exerere re libertatem, diuitum violentiæ ſunt magis opportuni; quare monet Sapiens tenuioris fortunæ homines, ne ſe ditioribus ſocios adiungant, aut vlla ratione, quantum fieri poteſt,communicent,ne ex hac conſuetudine multiplicia incommoda reportent. *Pondus*,inquit,*ſuper ſe tollit,qui honeſtiori ſe communicat, & ditiori te, ne ſocius fueris: quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim ſe colliſerint,confringetur. Diues iniuſtè egit, & fremet;pauper autem læſus tacebit. Si largitus fueris,aſſumet te,& ſi non habueris,derelinquet te:ſi habes,conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te. Si neceſſarius illi fueris, ſupplantabit,te & ſubridens ſpem dabit,narrans tibi bona, & dicet quid opus eſt tibi? & confundet te in cibis ſuis,donec te exinaniat bis,& ter & in nouiſſimo deridebit te,& poſtea videns derelinquet te,& caput ſuum mouebit ad te.* Hoc ferè potentiorum ingenium;quo diligentius Principi cauendum eſt, ne quando amplior ım, quàm vllus alius in Republica poteſtatem nactus eſt, ita cum tenuioribus hominibus agat, vt clamor eorum, quos iniuſtè vexauerit, Numen irritet ad vindictam.ſed,vt ſupra dictum eſt, Patrem ſe populi eſſe meminerit,qui adeò ſubditos expilare, & fortunis euertere non debet, vt potius hoc illi diligentiſſimè curandum ſit,vt vnicuique ſua poſſeſſio tuta,& ab ijs, qui in aliena inuolant bona,ſarta & tecta ſit,verum hanc rationem à parentis munere,quo Princeps in Rep. fungitur, vrgebimus infra,locis ex Scriptura iuxta noſtrum morem allatis.

Eccl. 34. 27.

Eccl. 13. 2.

4 Sed alia etiam eſt huius ſeruitutis conditio, quæ illam valdè laborioſam reddit. Hęc autem in eo poſita eſt quod auaris plurimi ſunt exantlandi labores, & exhauriendæ moleſtiæ, vt ad eas peruenire poſſint diuitias, quas

Hanc ſeruitutem durā eſſe,ac laborioſā, ideo fugiendum.

quas cogitatione,& cupiditate præceperunt. Ac quemadmodum Iſraëliticus populus dum Pharaonis imperio preſſus, lutum totos dies tractare cogebatur, pa-
Exod. 1. 13. leaſque colligere. Nam *Ægyptii, qui oderant filios Iſraël, eos affligebant, illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum, operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terra operibus premebantur*; ita qui aurum tractantes, cumulos illius aggerare ſtudent, pluſquàm credi poſſit à non expertis, fatigantur. Et quamuis ad Principes labor iſte pertinere non videatur, qui more mercatorum maria, ac terras, compendia ſectantes non diſcurrunt, ſed ſolo imperio cenſum augent; tamen ſi nimia rem faciendi cupiditate tenentur, ea cura procul dubio coquuntur, quæ omnibus auaris eſt communis, nec laborare, & affligi animo non poſſunt, cum ſe populorum obtrectationibus lacerari ſciunt, ac diris vulgò deuoueri. Quare in libro Iob *argentum* dicitur *laßitudinũ*, quod nimirum dum illud colligunt mortales, vehementer & vſque ad laſſitudinem fatigentur: quod enim quo-
Iob 22. 25. dam capite legimus: *Erit Omnipotens contra hoſtes tuos, & argentum coaceruabitur tibi*: ex Hebræo verti poteſt, *Argentum laßitudinum tibi*, nam vox תּוֹעֲפוֹת à radice יעף deductur, quæ fatigare, laſſareque ſignificat: & ſenſus eſſe poteſt, idem cum eo, quem Vulgatus expreſſit, magna tibi coaceruabitur argenti copia, in quo conquirendo, computandoque multorum induſtrię, & verò etiam corpora fatigentur: verè enim diuitias colligentibus vſu venit, vt multis modis laboribus ſint obnoxij: quod ſibi accidiſſe teſtatur Iacob, qui in domo Laban ſoceri ſui, ad amplas pecoris armentorumque deuitias, in quibus ſita erat æui illius opulentia, aliquot annorum decurſu peruenerat. Nam abitus ſui afferens cauſas, excuſſique ſeruitutis iugi, quod ad illum diem tolerauerat; *Die noctuq;*
Gen. 31. 40. inquit, *æſtu vrebar & gelu, fugiebatq; ſomnus ab oculis meis, ſicque per viginti annos in domo tua ſeruiui tibi; niſi Deus Patris mei Abraham & timor Iſaac affuiſſet mihi, forſitan modo nudum me dimiſiſſes: afflictionem meam, & laborem ma-*

nuum

nuum mearum reſpexit Deus, & arguit te heri. Multa enim talia pati neceſſe eſt non eos ſolum, qui cum paupertate luctantur, ſed etiam eos, qui cũ diuites ſint, ad vlteriorẽ, pinguioremque fortunam aſpirare contendunt, quod iugum Principibus etiam viris, ſuo modo, vt ſupra diximus, ferendum eſt.

Laborẽ qui ferẽdu eſt in hac ſeruitute, malè collocari, quod ſcilicet malè parta malè dilabantur.

5 Sed nimirum ſtultus eſt labor iſtorum: plerumque enim accidit, vt quæ diuitiæ malis artibus ſunt partæ, eædem malè dilabantur, & quaſi aceres aut glumæ, aut modicus vapor, vento rapiente, diſpereant, iuſto Dei iudicio auarorum cupiditatem, in eo ipſo, in quo peccarunt, puniente. *Qui congregat theſauros lingua mendacii, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Operatio theſaurorum in lingua mendacii, vanitas impulſa quærentium mortem. Vanitatem impulſam* intelligit Sapiens aliquid valdè leue aut tenue, quod facilè abſtrahitur, diſſipatur, & euaneſcit, idcircò Theodotio vertit ἀτμὸς φερόμενος *vapor, aura tenuis, halitus* qui fertur, aut rapitur. Eadem verò ſimilitudo vocibus aliquantulũ diuerſis, ſed idem ſignificantibus, eo ſpectat, vt intelligãt omnes, malis artibus quæſitas pecunias (*idem* enim eſt quod ad propoſitum noſtrum attinet, ſiue mendaciis decipiendo, ſiue per violentiam rapiendo, aut extorquendo in alienas res inuadas) non eſſe diuturnas: quare alibi idem Salomon; *Alii*, inquit, *diuidunt propria, & ditiores fiunt, alii rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt.* Et S. Iob, eorum, qui multos theſauros colligunt, inanem laborem arguens: *Ædificauit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit vmbraculum.* Quemadmodum enim qui autumni tempore vineas cuſtodiunt, temporariam quandam caſam ex ramalibus excitant, & ſtramine, ſtatim poſt abſolutam vindemiam diſſipandam: & quemadmodum tinea lignum excauando, ſibi domunculam quandam, aut cauernulam conſtruere videtur, quæ tamen ad breuiſſimum tempus durat, nam ligno arroſione illa labefactato, & confracto, etiam tineæ domus perit, imò ſibi perniciem illam comparat, & conciliat, dum ſibi domum ædifi-

Prou. 21. 6.

Prou. 11. 24.

Iob. 28. 18.

ædificare videbatur; ita qui iniuſtè aliena rodendo, rem ſuam amplificare ſtudet, perniciem ſibi certiſſimam ſtruit.

Græcus interpres eandem ſimilitudinis vim retinuit, voce mutata: nam verit, *Euaſit domus eius ſicut tinea, & ſicut aranea*, nullus enim neſcit aranearum telas multo labore diligētiaq; cōtextas, tenuiſſimis filis artificio prorſ⁹ mirabili ita ductis, vt ratione carētis animalis ſolertiam omnino ſuperare videantur, aut vento diſſipari, aut incidente lapillo, aut folio perforari, totumque laborem in eis contexendis impenſum momento temporis interire. Hanc autem ſimilitudinem etiam vſurpauit Baldad eodem libro, cum ait. *Sicut tela aranearum, fiducia eius: innitetur ſuper domum ſuam, & non ſtabit; fulciet eam, non conſurget. Humectus videtur antequā veniat & ſol, & in ortu ſuo germen eius egredietur ſuper aceruum petrarum, radices eius denſabuntur, & inter lapides commorabitur.* Et Iſaias, qui cum violatam iuſtitiam fuiſſet lamenatus, iniuſtos hos homines araneaum telas ait texuiſſe, quas tamen eum vſum non eſſe habituras confirmat, quem ipſi voluiſſent, ac ſperauiſſent: *Telas*, inquit, *aranearum texuerunt, telæ eorū nō erunt in veſtimentū, neq; operiētur operibus ſuis, opera eorū opera inutilia.* Et Ieremias Sellū Ioſiæ Regis Iuda filium acriter reprehendens, quod auarè regnaſſet & iniuſtè quòd ſcilicet, vt ipſe loquitur, *Eius oculi, & cor ad auaritiam, & ad ſanguinem innocentium fundendum, & ad calumniam, & ad curſum mali operis* intenti fuiſſent, ac propterea (quòd nos diuitibus fermè contingere affirmamus) breuem, imò nullam ex raptarum diuitiarum poſſeſſione lætitiam percepturum, fruſtraq; mercedes eorum, qui eas fuiſſent promeriti, per iniuſtitiam retenturum: *Væ*, inquit, *qui ædificat domum ſuam in iniuſtitia, & cænacula ſua non in iudicio: amicum ſuum opprimet fruſtra, & mercedem eius non reddet ei.* Quod etiam confirmat Iob, qui potentes iſtos potentia impotenter abutentes, eás diuitias, quas congeſſerunt, prius docet eſſe relicturos, quàm frui poſſint: *Diuitias*, inquit, *quas*

Marginal notes: Iob. 8. 14. — Iſai. 59. 6. — Ierem. 22. 17. — Ibid. n. 13. — Iob. 20. 15.

quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet illas Deus, prius ſcilicet, quàm in ſuccum eius, qui eas deuorauerat, ſanguinemque tranſeant: cui ſimile illud Ezechielis. *Argentum eorum foras proiicietur, & aurum eorum in ſterquilinium erit. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam ſuam non ſaturabunt, & veſtes eorum non implebuntur, qui ſcandalum iniquitatis eorum factum eſt.* Quod idem alia metaphora eleganter expreſſit Salomon cum ait. *Non roborabitur homo ex impietate*, contrà quam accidit iuſtis, de quibus ſubdit, *& radix iuſtorum non commouebitur*, quod etiam Iobi pronuntiatum eſt, qui ait; *Non ditabitur, neque perſeuerabit ſubſtantia eius, neque mittet in terram radicem ſuam.* Vt quod Ezechiæ Regi dictum eſt, qui in diuitijs inaniter fuerat gloriatus, multo magis in eos quadret, qui non peccato dumtaxat iactantiæ peccant, ſed etiam iniuſtitiæ, dum aliena per iniuriam rapiunt. *Ecce*, inquit, *dies venient, & auferentur omnia; quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt Patres tui, vſque in diem hanc, in Babylonem.* Nam quemadmodum *ſubſtantia, quæ paulatim colligitur manu, multiplicabitur*, ita *feſtinata* ea nimirum, quæ malis artibus ab auaro, qui ditari feſtinat, collecta eſt, *minuetur*; *qui enim feſtinat ditari, non erit innocens*, & *Hereditas, ad quam feſtinatur, in principio benedictione carebit.*

Ezech. 2. 19.

Prou. 14. 3.

Iob. 15. 29.

4. Reg. 20. 15.

Proe. 13. 11. Prou. 28. 20. Prou. 20. 21

6 Parum ergo prudenter, parumque conſultè faciunt, qui in diuitijs ſpes ſuas omnes collocant: quod ſanè vitium adeò latè patet, vt proptereà Scriptura ſatis frequenter cum de diuitijs incidit ſermo, eas appellet *robur* aut *fiduciam*, quod ſcilicet in earum poſſeſſione robur ſitum eſſe plerique hominum ſibi perſuadeant, & qui illis abundant, ſe firmiſſimo præſidio munitos eſſe falſa perſuaſione confidant, quaſi in illis tantum omnia poſita ſint; parum interim iuſtitiam curantes, aut Dei bonorum omnium largitoris iuſſa, legeſque, qui regnum Dei priùs quærendum præcipit & iuſtitiā eius, tuncque hæc alia omnia vitæ, rerūq; publicarū, ſeu præſidia, ſeu ornamenta

Colligitur ex dictis, diuitiis non eſſe fidendum.

menta abundè ſuppeditāda. Quare Baldad Suhites aqud
Iob,18,12. Ibid. u. 14. Iob potentibus iniuſtis malè precatur, his verbis: *Attenuetur fame robur eius*: & paulò poſt. *Auellatur de tabernaculo ſuo fiducia eius*, & eodem libro ſanctus Propheta, ſe ab horum eximens conſortio, omneque auaritiæ crimen amoliens; quippe qui non ſperaſſet in pecuniæ the-
Iob.31.24. ſauris. *Si putaui*, inquit, *aurum robur meum, ſi obrizo dixi, fiducia mea*. Eodem etiam ſpectat illud Salomonis: *Sub-*
Prou.18 11. *ſtantia diuitis, vrbs roboris eius, & quaſi murus validus cir-*
Baruch 3. 16. *cumſtans eum*. Et illud Baruc. *Vbi ſunt Principes gentium, & qui dominantur ſuper beſtias, quæ ſunt ſuper terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines*? Idem enim eſt, ac ſi dixiſſet, quod eſt hominum fiducia, & robur, eorum opinione.

Principem auarum eſſe non debere, quia auaritia odioſum facit populo, & periculum amittendi Principatus creare poteſt

7 Sed aliud etiam incommodum ſecum affert auaritia. Nam populo, auarorum quorumcunque capita execrabilia facit, & innumeris diris frequentiſſimè deuouenda. Id de quodam auarorum genere docet Sapiens cum ait. *Qui abſcondit frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem ſuper caput vendentium*. has autem vulgi deuotiones, & populi dolentis vota, nō vt inania verba, & in irritum iactata contemnenda eſſe ſapienter monet Eccleſiaſticus, cum ait: *Animam eſurientem ne deſpexeris, & non exaſperes pauperem in inopia ſua, cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum anguſtianti. Rogationem contribulati ne ab-*
Prou. 11.26. Eccleſ.4. 2. *iicias, & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram, & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius exaudiet enim eum, qui fecit illum*. Maledictionis autem iſtius, quam Dominus exau-
Leuit.26. 17.& 20. dit, effectus quis ſit, exprimitur à Moſe in Leuitico, & Deuteronomio. *Fruſtra*, inquit, *ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt, immittamque in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra,*
Deut.18.16. *& ad paucitatem cuncta redigant, deſertaque fiant viæ veſtræ*. Et in Deuteronomio: *Maledictus*, inquit, *eris in ciuitate, Male-*

maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Mittet Dominus ſuper te famem, eſuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies, donec conterat te, & perdat velociter. Et poſt nonnulla. *Domum ædifices, & non habites in ea.* Ibid. n.30. *Plantes vineam, & non vindemies eam. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Aſinus tuus rapiatur in conſpectu tuo, & non reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis tuis, & nō ſit qui te adiuuet. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras, & ſis ſemper calumniam ſuſtinens, & oppreſſus cunctis diebus, & ſtupens ad terrorem eorum, quæ videbunt oculi tui. Sementem multam iacies in ter-* Ibid. 17. 38. *ram, & modicum congregabis, quia locuſtæ deuorabunt omnia. Vineam plantabis, & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quoniam vaſtabitur vermibus. Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo, quia defluent, & peribunt. Omnes arbores tuas, & fruges terræ tuæ* 3. Reg. 12. *rubigo conſumet.* Huius maledictionis vim expertus eſt Roboam, qui vt ſæpius memorauimus, afflicti nimijs exactionibus populi preces non admittens, decem integras Regni ſui partes, duabus dumtaxat retentis, amiſit, 3. Reg. 14. 15 & non multo poſt, anno nimirùm quinto Regni eius, *Aſcendit Seſac Rex Ægypti in Ieruſalem, & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios, & vniuerſa diripuit, ſcuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon,* Regiſque opulentiſſimi filius, anguſta admodum ditione circumſcriptus, theſauriſque plurimis ſpoliatus, tantùm Regis nomen, poteſtatemque non amiſit.

8. Vt autem faciliùs poſſit Princeps gliſcentes auaritiæ *Principem* impetus comprimere, quędam illi frequenter mēte vol- *non debere,* uenda proponam, quibus affectus ſuos componat, & *auarum eſſe,* amplius habendi cupiditatem minuat. Ac primò qui- *quia populorum eſt pa-* dem illud recolendum eſt, quod ſuprà poſuimus, Reges *ter.* ac Principes ſe inſtar habere Patrum in Republ. ac propterea eorum curas eo ſpectare debere, non vt filios ſuos exhauriant tributis, ac vectigalibus grauioribus im-

poſitis, ſed potius vt eos, ſi qua ratione poſſint, locuplētent. quare par eſſet Principem eum induere affectum, quem ſe habuiſſe S. Paulus oſtendit, cum ait: *Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos ; non enim debent filii theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis.* Quod idem probat Chriſti Domini dictum: nam cum Dominus diſcipulis comitātibus veniſſet Capharnaum, acceſſerunt, *qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei. Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait, etiam : & cum intraſſet in domum, prævenit eum* IESVS, *dicens. Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit ab alienis? Dixit illi* IESVS. *Ergo liberi ſunt filii. Vt autem non ſcandalizemus eos*, &c. Si enim Princeps non ſua tantùm compendia ſpectare velit, ſed ſubditorum, quaſi filiorum, ea duntaxat exiget, quæ ad Reipubl. neceſſitates ſubleuandas, neceſſaria ſunt, ac proindè in populorum commodum redundant; quod non tam ſibi, quàm ſubditis theſaurizare eſt : eas verò exactiones omnes, tanquam ſuperuacaneas, & ab auaritia profectas reſecabit, quæ explendis Principis cupiditatibus potiùs deſeruire videbuntur, quàm opportunitati publicæ commodare. Non enim amantis parentis aut domini eſt, eum filium, aut ſeruū, quem ſe totū videt impendere in parētis obſequium, grauioribes etiam, quàm ferre poſſit, oneribus velle vexare. *Non lædas*, inquit Eccleſiaſticus, *ſeruum in veritate operantem, neque mercenariū dantē animā ſuam, ſeruus ſenſatus ſit tibi dilectus, quaſi anima tua, nō defraudes illum libertate, neq; inopem derelinquas eum.*

2. Cor. 12. 14. — *Mat. 17. 23.* — *Eccl. 7. 22.*

9 Paſtoris etiam nomen, quod Principi conuenit, & munus, quod in Republ. ſuſtinet, auaritiam ſuadent deteſtari. Idcircò Salomon à re paſtoritia metaphoram mutuatus: *Qui fortiter*, inquit, *premit vbera, ad eliciendum lac, exprimit butyrum, & qui vehementer emungit, elicit ſanguinem.* Eandem ſequutus metaphoram Ezechiel, luculentè & copiosè in eos paſtores inuehitur, qui gregis bonum poſthabentes, paſcebant potius ſemetipſos, ſuis cupiditatibus magis ſeruientes, quàm neceſſitatibus

Idem probatur, quia eſt Paſtor populorum. *Pro. 30. 32.*

taribus

ſtatibus gregum, quos variis modis vexabant, non tantum lac emulgendo, detondendo lanam, ſed etiam deuorando, & vulneribus aut morbis, ſi quos incurrebant, medicinam non faciendo. Eſt autem locus planè inſignis & qui multorum aliorum inſtar eſſe poſſit. *Væ,* inquit, *Paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges a Paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis: quod infirmum fuit, non conſolidaſtis; & quod ægrotum, non ſanaſtis; quod confractum eſt, non alligaſtis; & quod abiectum eſt, non reduxiſtis; & quod perierat, non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò quod nõ eſſet Paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omniũ beſtiarũ agri, & diſperſæ ſunt. Errauerũt greges mei, in cunctis montibus, & in vniuerſo colle excelſo, & ſuper omnẽ faciem terræ diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat, inquã, qui requireret. Propterea Paſtores audite verbũ Domini. Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo, quod facti ſunt greges mei in rapinã, & oues meæ in deuoratione omnium beſtiarum agri, eo quod non eſſet Paſtor. Neq; enim quæſierunt paſtores mei gregẽ meũ, ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & greges meos non paſcebant: Propterea Paſtores audite verbũ Domini. Hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego ipſe ſuper Paſtores, requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos, vt vltra non paſcant gregẽ, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos, & liberabo gregẽ meũ de ore eorum, & non erit vltrà eis in eſcam.* Ezec.34.2. Hoc ingenium Principum eorum, qui tyrannico more populos gubernantes, nihil minus propoſitum habent, quàm ſubditorum ſuorum bonum. Quanto ſapientior paſtor Iacob, qui fratris ſui Eſau ſocietatem defugiens, neceſſitatem gregum armentorumq; prætendit, quibus cũ ſeruire deberet, nimis in ambulando vrgere nõ poſſet? *Noſti,* inquit, *quod paruulos habeam teneros & oues & boues fœtas mecum, quas ſi plus in ambulando fecero laborare, morientur in vna die cuncti greges.* Gen.33.13. Et propter hanc fortaſſe cauſã, quædã in ſacris Scripturis reperiuntur, quæ ita præcepta

 ſunt,

ſunt, vt iis Dominus, cuius ſpiritus mirum quantum ſuauis eſt, etiam ipſis brutis animantibus ratione que carentibus proſpicere voluiſſe videatur, vt nimirum intelligerent ij, qui populorum paſtores ſunt, quam humaniter ratione præditos homines tractare debeant, ſi etiam beſtijs, in quibuſdam, legis veteris præſcripto, parcendum erat. Nam in libro Exodi, vbi hebdomadaria Sabbathi quies præſcribitur, dicitur. *Sex diebus operaberis, ſep-*
Exod.23.12 *timo die ceſſabis.* Huius autem præcepti ratio cum affertur, non ſolum dicitur. *Vt refrigeretur filius ancillæ tuæ, & aduena,* ſed dicitur etiam, *vt requieſcat bos & a-*
Deu.20.10 *ſinus tuus.* in Deuteronomio legimus: *Non arabis in boue ſimul, & aſino*, ne videlicet totum iugi pondus in aſinum mole corporis minorem recumbat, & plus iuſto fatigetur. & eodem libro præcipitur: *Non ligabis os bouis*
Deut.25.4. *terentis in area fruges tuas:* nimis enim durum videtur, ſi iumentum quod magno labore, in gyrum actum, ſpicas terit, & grana ex ariſtis excutit, pauculas paleas in cibum carpere non poſſit, quibus inter laborandum reficiatur. Sed quod legibus hiſce diuinis præceptum eſt, ſponte ſua à iuſtis ac pijs hominibus fieri affirmat Sa-
Pro.12.19. piens, cum ait: *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum crudelia.* Cuius dicti ſententia. Iuſtus nō hominum tantum ſibi commiſſorum rationem, ſed & iumentorum ſuorum curam gerit, prouiderque ſolicitè, ne plus æquo in laborando exigatur ab eis, & ne quid eis deſit eorum, quæ neceſſaria ſunt: ex quo facilè quilibet intelligat, iuſtos multo id præſtare diligentius erga familiares ac ſubditos. Imo Dominus ipſe, de quo dicitur in Sapientiæ libro. *Diligis Domine omnia, quæ*
Sap.11. 25. *ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti.* Niniuem, ſicut fuerat comminatus, pepercit euertere, non hominum tantum miſertus, ſed etiam iumentorum, quæ nimirum nihil peccauerunt, & quodammodo iam pœnitentiam egerant ſacris inſtrata, & ieiunio macerata: ita enim legimus in Ionæ Prophetia, qui cum doleret hederam vermis arroſione exaruiſſe, audiuit à Domino; *Tu doles*

ſuper

doles ſuper hederam, in qua laboraſti, neque feciſti vt creſce- Ionæ 4.10.
ceret, quæ ſub vna nocte periit, & ego non parcam Niniuæ ci-
uitati magnæ, in qua ſunt pluſquam centum viginti millia ho-
minum, qui neſciunt, quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſu-
am, & iumenta multa. Quemadmodum ergo, & diuinæ legis mandato, & rectâ etiam ratione dictante ab ipſis iumentis, plus exigendum non eſt, quàm eorum vires patiantur, nedum ipſa nimio labore atterimus, etiam nobis, quibus ſeruiunt, noceamus: ita multo magis cum hominibus agendum eſt, quibus maior debetur reuerentia, & à quibus vberiores in Principem vtilitates redundant. *Homo,* inquit Iob, *cum mortuus fuerit & nuda-* Iob. 14.10.
tus, atque conſumptus, vbi quæſo eſt? Ita ſi perpetuis exactionibus ſemper aliquid à ſubditis extundatur, migrationem cogitant, alioque fortunis translatis, in regno, in quo vixerant, ſolitudinem faciunt, appareátque tandem veriſſimum eſſe, quod Salomon dixit in Prouerbijs, *Rex* Prou. 29. 4.
iuſtus erigit terram, vir auarus deſtruit eam, & qui tributa extorquet, euertit eam. Et Eccleſiaſticus, *Rex inſipiens,* in- Eccleſ. 10. 3.
quit, *perdet populum ſuum, & ciuitates inhabitabuntur per ſenſum prudentium*, imo ſe ipſum euertit: nam *cum omne opus corruptibile in fine deficiat,* vt ait, idem Eccleſiaſticus, *& qui illud operatur, abit cum illo,* abeuntibus enim Ecc. 14. 20.
incolis, ciuitateque ad infrequentiam redacta, ſtultitiæ ſuæ pœnas Princeps in primis dabit. Huius autem nimię in populis exhauriendis auaritiæ exemplum habemus in Pharaone, qui cum populum indigno premeret ſeruitio, paleaſque, quæ prius ſuppeditabantur, ſubtraheret; & nihilominus imperatum laterum numerum exigeret, rem eò deduxit, vt miſerante Domino, populi ſui calamitatem, ex Ægypto ſexcenta hominum millia armis ferendis idonea proficiſcerētur, regnumq; tam multis capiribus imminueretur, ex quibus antea multa ad Regem manare commoda neceſſe erat. Vt interim taceamus de ea clade, quam accepit, cum rubri maris vorticibus hauſtus eſt, vnà cum exercitu vniuerſo.

10. Sed facilius fortaſſis huic malo remedium face- *Remedium*

præcipuum auaritia proponitur, vt ſcilicet Princeps cupiditates ſuas intra modum ſuarum virium moderetur.

rent Principes, ſi ſuis moderarentur affectibus, ſuasque cupiditates intra potentiæ & opulentiæ ſuæ modum cõtinerent. Nam ſi Princeps non admodũ diues, Salomonem imitari velit, qui de ſe ita ſcribit: *Omnia quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaueram*; ea nimirũ, quæ eodẽ capite deſcribit his verbis. *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas feci hortos & pomaria, & conſeui cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorũ germinantium*, &c. Quæ proſequitur in eandem ſententiam, ſuas delicias atque opes enumerans, quas cõgeſſerat. Si inquã Princeps tantos concipiat ſpiritus, vt ſe plus æquo velit attollere, atq; ita ſe in profundẽdis pecunijs, cũ ſe dant occaſiones, gerere, ac ſi largiſſimi, & vberrimi prouentus eſſent, illiſq; oneribus, quæ ſubit, ferendis idonei, procul dubio multa iniuſtè patret neceſſe eſt, dum pecuniã omni ſtudio corradere ſatagit, & modò ærariu fiat locupletius, iura omnia, ſiue humana, ſiue diuina pro nihilo habet. Talis Moabitarũ ſuperbia, quam per Ieremiam reprehendit Dominus, cum ait: *Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valdè: ſublimitatem eius, & arrogantiam, & ſuperbiam, & altitudinem cordis eius & quod non ſit iuxta eam virtus eius*. Quod ipſum de Ægypto dixit Iſaias, cum ait. *Superbia tantũ eſt, quieſce.* Quod autẽ de Moab dixerat Ieremias, ab Iſaia etiam totidẽ ferè verbis reperitur: *Audiuimus*, inquit, *ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valdè: ſuperbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius pluſquam fortitudo eius*. Huiuſmodi Principẽ deſcribit Eliphaz apud Iob, cum ait inter cętera. *Tetendit aduerſus Deũ manum ſuam, & contra omnipotentẽ roboratus eſt*, &c. & paulò poſt. *Habitauit in ciuitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redacta.* Quæ verba non impiorum miſeriam, ſed potius felicitatem, qua in hac vita fruuntur, diuitias & potentiam oſtẽdunt: nam ſenſus eſt, tantum fore ſuperbi hominis typhũ & ſuperbiam, vt, quod aliqui Reges, & imperatores fecerunt, ciuitates alioqui infrequentes, & ab incolis deſer-

Eccl. 2. 10.
Ibid. n. 4.
Iere. 48. 25.
Iſai. 30. 7.
Iſa. 16. 6.
Iob. 15. 23.
Ibid. n. 28.

tas excitare rurſus nitantur propemodum à fundamẽtis, inſtauratis mœnibus, templis, prætorijs, arcibus: quia in re pecuniarum vim propè infinitam conſumi neceſſe eſt. Hunc autẽ eſſe ſenſum, ex eo confirmari poteſt, quod eiuſdem Libri capite tertio deſcribens Iobeum, cui omnia ad voluntatem fluunt, ait. *Cum Regibus, & conſulibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines.* Cuius dicti eadem eſt ſententia, vt expoſuimus. Cùm ergo Principem talis aliqua inceſſerit cupiditas, ab exigendis per omne nefas pecunijs vix temperare poterit. Quod autem de inſanis fabricis dictũ eſt, ad alia omnia transferri poteſt, in quibus pecuniarum plurimum inſumitur. Ita Antiochus, cum pecuniam ad immoderatos ſumptus & munera deficere animaduertiſſet, ad rapinas ſacrilegas eſt conuerſus. *Et vidit* (inquit Scriptura) *quod defecit pecunia de theſauris ſuis, & tributa regionis modica, propter diſſenſionẽ, & plagã, quã fecit in terra, vt tolleret legitima, quæ erant à primis diebus: & timuit, ne non haberet vt ſemel & bis, in ſumptus & donaria, quæ dederat antè larga manu, & abundauerat ante Reges, qui ante eum fuerant. Et conſternatus erat animo valdè, & cogitauit ire in Perſidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum. Et Rex Antiochus perambulabat ſuperiores regiones, & audiuit eſſe ciuitatẽ Elymaidem in Perſide nobiliſſimam & copioſam in argento, & auro, templumq; in ea locuples valdè, & illic velamina aurea, & loricæ, & ſcuta, quæ reliquit Alexander Philippi Rex Macedo, qui regnauit primus in Græcia. Et venit, & quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam, & non potuit, quoniam innotuit ſermo his, qui erant in ciuitate, & inſurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum triſtitia magna, & reuerſus eſt in Babyloniam.* Cum ergo potiundæ Ciuitatis, theſaurorumque diripiendorum ſpe excidiſſet, triſtiq; inſuper nuntio rei à ſuis ducibus in Iudæa infæliciter geſtæ fuiſſet perculſus, *Expauit & commotus eſt valdè, & decidit in lectum, & incidit in languorẽ præ triſtitia, quia non factum eſt ei ſicut cogitarat, & erat illic per dies multos, quia renouata eſt in eo triſtitia magna, & arbitratus eſt ſe mori. Et vocauit*

Iob. 3. 14. 1 Ma. 3. 29. 1. Mac. 6. 1. Ibid. n. 8.

omnes amicos ſuos, & dixit illis: Receſſit ſomnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ ſolicitudine, & dixi in corde meo. In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ, in qua nunc ſum, qui iucundus eram, & dilectus in poteſtate mea? Nunc verò reminiſcor malorum, quæ feci in Ieruſalem, vnde & abſtuli omnia ſpolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Iudæam ſine cauſa. Cognoui ergo, quia propterea inuenerunt me mala iſta, & ecce pereo triſtitia magna in terra aliena. Hoc Tyrannorum ingenium, qui cum proximorum regnorum dominatum cogitatione cupiditateque præceperint, omneſque theſauros ſpe deuorauerint, ſi in irritum conatus ceciderint, nec factum ſit eis, ſicut cogitauerant, perinde commouentur & dolent, ac ſi iniuſtè aliquid paſſi eſſent; cum ij ſint, qui alios inuadentes iniuſtè violant. Ita Nabuchodonoſor Rex Aſſy-
Judith.17. riorum, cùm Medorum Rege Arphaxad ſuperato, *miſiſſet ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damaſco, & Libano, & ad gentes, quæ ſunt in Carmelo & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Eſdrelon, & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Jordanem, vſque ad Jeruſalem & omnem terram Ieſſe, quouſque perueniatur ad terminos Æthiopiæ*; conatuſque fuiſſet, vt gentes iſtæ omnes iugum ſeruitutis acciperent, ſeque ſuæ adiungerent ditioni; id verò cum facere detrectaſſent, & quos ipſe legauerat nuntios, nullo honore proſequuti eſſent, ſed repulſam paſſos irritos remiſiſſent, quaſi iniuria vltrò ab eis prouocatus eſſet, adeò exarſit, vt belli aduerſus eos gerendi cogitationem ſuſciperet; quaſi illatam iniu-
Ibid. n. 22. riam vindicaturus. *Tunc indignatus Nabuchodonoſor Rex aduerſus omnem terram illam, iurauit per thronum, & regnũ ſuum, quod defenderet ſe de omnibus regionibus his.* Quanto melius Reges iſti ſuas frænantes cupiditates, & intra modum fortunarum ſuarum coërcentes, bonis, quibus affluebant, fruerentur, *iucundiq; eſſent & dilecti in poteſtate ſua*, vt dicebat Antiochus, tantiſq; ſumptibus, quos colligendis exercitibus fecerant, pepercisſent, imò ſibi ipſis,
quos

quos multas curas continenter exercuiſſe & exediſſe neceſſe eſt (vt de Antiocho vidimus) quem etiam fluctibus illis triſtitiæ, quos memorauit Scriptura ibidem docente, hauſtum fuiſſe ſcimus. Sed nimium *inſatiabilis eſt oculus cupidi, in parte iniquitatis*, id eſt, non expletur auarus, etiamſi partem, quam iniquè optauit, fuerit conſecutus. *Non ſatiabitur, donec conſumat arefaciens animam ſuam.* cupidus enim alijs inuidet, inuidiaque tabeſcit, & macreſcit; & vniuerſim, quicumque cupiditatibus ſuis tradunt ſe, in quácumque partem ipſæ incubuerint, rapiendos, nuſquam quietem animi tranquillitatemque conſequentur:nã hydropicis ſimiles ſunt, qui quo plus aquarum hauſerint, plus ſitiunt: *Nec enim ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur*; cumque multa pretioſa, oculiſque aut alijs ſenſibus blandientia comparauerint, alia præterea exoptant, nec vllus modus eſt, aut finis. quia radix omnium malorum non præciditur, quam cupiditatem eſſe diſcimus ex Apoſtolo. Sapienter igitur monet Eccleſ. cum ait: *Si ſpiritus poteſtatem habentis, aſcẽderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, quia curatio faciet ceſſare peccata maxima.* Quem locum iuxta litteralem ſenſum, interpretationem hanc recipere poſſe puto. Si te inuaſerit cupiditas aliqua, quales frequenter in ijs excitantur, qui poteſtatem in alios habent, quia Principes ſunt; caue, ne de ſtatu illo deijciaris, quem recta prẹſcribit ratio: nam ſi perturbationem illam ſedaueris, eíque medicinam feceris, multas euitaueris culpas, quibus illi implicantur, qui oculos cupiditatis ad ea, quẹ aliena ſunt adijcientes, omnem lapidem mouent, vt id quod optauerunt, malis etiam artibus conſequantur.

Eccleſ. 14. 9
Eccleſ. 1. 8.
1. Timot. 6. 10.
Eccl. 10. 4.

11. Illud etiam ſibi perſuadeat Princeps, plus ſapientiæ ac conſilio fidendum eſſe, quàm theſauris: nam ſine ingentibus pecunijs ac diuitijs Princeps ſapientia res ſuas moderatur & tractat, vt ſibi & populis paret incolumitatem. Princeps verò inſipiens, quamuis Salomonis diuitias habeat, vt contigit Roboamo, omnia tamen prudentiæ, ac conſilij inopia perdit, vt ex eiuſdem Roboami

Poſſe etiam Principem non admodum diuitẽ ſibi Reipublicæq; proſpicere.

boami hiſtoria, de qua ſæpius diximus, clariſſimè patet.

Ezech. 9.13 *Hanc quoque ſub ſole vidi ſapientiam*, inquit Eccleſiaſtes, *& probaui maximam. Ciuitas parua & pauci in ea viri: venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitionem per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentuſque eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam*

Luc. 12. 15. *ſuam*. Et Chriſtus Dominus ait: *Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia, cuiuſquam vita eſt ex his, quæ poſſidet.* Quemadmodum enim hominis vnius ſalus non ex eo pendet, quod multas diuitias parauerit, quibus ea ſibi poſſit coëmere, quæ ad victum, & cultum neceſſaria ſunt, ita totius Reipubl. incolumitas non in eo vertitur, quod pecuniarum abundet copia (quamquam non ſit negandum plurimum hoc prodeſſe, vt ſupra dictum eſt) ſed potius eius ſecuritas Principis, Ciuiumque virtuti accepta ferenda eſt, quæ ſi adſit, & pericula amoliri, & commoda omnia importare

Pſal. 51. 9. in Rempubl. poteſt: ideò Dauid in Doëg Idumæum inuehitur, *quod ſperauerit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuerit in vanitate ſua*, vel vt vertit Chaldæus, *Fortis factus ſit in pecunia ſua*. quæ reprehenſio in omnes eos conuenit, qui Deo virtuteque poſthabitâ, diuitiarum tantum ſubſidia, cura intentiore conquirunt.

De fortitudine Principis, & animi magnitudine.

CAPVT XIX.

Quid ſit fortitudo de qua hic diſputandum: & quatenus corporis fortitudo requiratur in Principe.

1. FOrtitudo, de qua in hoc capite diſputamus, eſt moralis virtus, per quã animus erga ea, quæ ſunt acerba, & terribilia, ita rectè ſe habet, vt neque prauè timendo, neque temerè audendo, deſciſcat propter illa ab officio rectæ rationi conſentaneo. Cum igitur hoc ſit virtutis huius officium, ſatis intelligitur corporis imbecillitatem viriumque tenuitatem impedimento eſſe

non

non poſſe, quo minus fortitudinis laudem conſequi, & tueri poſſimus. Quanquam autem in Principe viro, bonum corporis habitum, firmaſque vires, & laboris patientes omninò neceſſarias eſſe non dicimus, cum illius munus vigore potius mentis indigeat, quàm firmitate membrorum; tamen quia labores aliqui, in bellis præſertim, Principibus ſubeundi ſunt; qui viribus firmis ſunt à natura inſtructi, eas diligenter tueri; qui paulò ſunt imbecilliores, eas, quantum induſtria conſequi poſſunt, augere debent, vt neceſſitate ingruente ferendis laboribus pares eſſe poſſint. Id verò vt Principi contingat etiam magis optandum eſt, quod frequenter accidit, vt qui valido ſunt corpore, periculis etiam repellendis, aut excipiendis animo ſint præſentiore, minuſque frangantur aduerſis: quanquam etiam, vt dixi, fieri poteſt, vt imbecilla corpora ingentes animos verſent in pectore, quod Sapiens docuit cum ait; *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Porrò in Prou.18.14 Sacris litteris nonnullos reperio viros in Republica Principes, magnis fuiſſe viribus inſtructos. Nam Caleb vir primarius, ita de ſe prædicat in libro Ioſue: *Hodie octoginta quinque annorum ſum ſic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quã ad gradiendum.* Multo verò mirabilius Samſonis robur, qui Leones tamquam hædos, lacertorum violentiâ lacerauit, funes iniectos, quibus conſtrictus erat, ita diſrupit, *ſicut ſolent ad odorem ignis ligna conſumi*, aſiniique arrepta mandibula *interfecit in ea mille viros*, tandemque cum in hoſtium ſuorum poteſtatem veniſſet, columnas domus, quibus innitebatur, ita concuſſit, vt ingenti ruina procumberet, Philiſthæorumque ingentem ederet ſtragem, *multoq; plures interficeret moriens*, (nam ipſe domus ruina oppreſſus eſt) *quam ante viuus occiderat*, nec diſſimilis Dauidis fortitudo, qui de ſe ipſo Saüle audiente, ita commemorat in Regum hiſtoria. *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus,*

Ioſue 14.10

Iudic.14.6.

Iud.15.24.

Iud.16.30.

1.Reg.17.34.

& tol-

men ſolis intercipitur; ita qui maſculo animi vigore deſtituuntur, variam pro temporum viciſſitudine, ac varietate faciem induunt, quique ſe *in æternum mouendos* Pſal. 29.7. non putarant, ingruentibus curis, ac ſolicitudinibus, vel etiam periculis repentè conturbantur, & franguntur. Huius rei præclarum exemplum habemus in Roboamo, qui tumoris & iactantia pleniſſimus, iuxta iuniorum conſiliũ populo reſpondit duriter, ac planè vt ipſi ſuggeſſerant, cum dixerant; *Sic loqueris populo qui dixit tibi: Pater tuus aggrauauit iugum noſtrum, tu ſubleua, & ſic reſpondebis eis. Minimus digitus meus großior eſt lumbis Patris mei. Pater meus impoſuit vobis graue iugum, & ego maius pondus apponam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos ſcorpionibus.* 2. Paral. 10.10. Sed quanta eſſet Roboami fortitudo paulò poſt euentus oſtendit, nam *ſurrexit Ieroboam filius Nabat ſeruus Salomonis filii Dauid, & rebellauit contra Dominum ſuum, congregatique ſunt viri vaniſsimi & filii Belial, & prævaluerunt contra Roboam filium Salomonis: Porrò Roboam erat rudis, & corde pauido, nec potuit reſiſtere eis.* 2 Para. 13.6 Ex quo apparuit ita frequenter accidere, vt qui ſe magnificè iactant, & glorioſè, cum ſe ſe obtulerit occaſio fortiter faciendi, ignauia, & pauore torpere; cõtrà verò fortes, nec ſuas res laudare intemperanter ſolitos eſſe, & cum in diſcrimen veniendum eſt, animo eſſe præſenti & erecto, vt Salomon monuit ſapienter, cũ ait: *Non contriſtabit iuſtum, quidquid ei acciderit.* Et, *Sicut leo ad nullius pauebit occurſum.* Prou. 12. 21 Prou. 30.30 Vix autem credi poteſt, quantopere Principis metus ac perturbatio cæteris omnibus, qui ab illius nutu pendent, nocere ſoleat. Nam priuati etiam vnius timor, nedum Principis, cum alijs etiam communicatur, facileque quaſi vulgato morbo, cunctos inuadit: quare in Deuteronomio præcipitur, vt cum ad bellum cum hoſtibus gerendum prodeundũ erit, *duces per ſingulas turmas audiente exercitu proclament, quis eſt homo formidoloſus & corde pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorũ, ſicut ipſe timore perterritus eſt.* Deut. 20.5 & 8. Quod accidiſſe videmus

Iſraëli,

cuius vnius imperium expectant omnes, quemque ſapientia, & animi magnitudine cæteris præſtantiorem adeò arbitrantur, vt, eo timente, timere, aut fugam capeſſere, iam non turpe, ſed neceſſarium eſſe videatur. Prouocabat Golias in valle Terebinthi ad ſingulare certamen fortiſſimos quoſque Iſraëlitarum, nec vllus in tanta multitudine reperiebatur, qui cum illo congredi auderet, imò pauore marcebant in tabernaculis, & attonitis ſimiles ſtupebant: *Audiens autem Saul*, inquit Regũ hiſtoria, *& omnes Iſraelitæ ſermones Philiſthæi huiuſcemodi ſtupebant, & metuebant nimis*; facilè crediderim tanto metui cauſam non magis attuliſſe proceri illius gigantis immania membra, aut caſſidem æream, ſquamatamque loricam, quàm pauorem Principis; quem animo conſternato, conſilij inopem intuebantur. Nihil enim aliud, quàm ingentem aliquam cladem expectare poteſt, qui timore proſtratos viderit bellatorum animos, ac præſertim Ducis. Propterea ſapienter meretrix illa Ierichuntina certiſſimam ſe dicebat capere coniecturam victoriæ, quam Iſraelitæ conſecuturi erant, quod ciues ſui ingentem aduenientis exercitus metum concepiſſent. *Noui*, inquit, *quod Dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos terror veſter*. Huius autem fortitudinis in aduerſis præclarum ſpecimen edidit S. Dauid: nam cum Abſalonem magna regni pars ſequeretur, illumque ad regni gubernacula conaretur admouere, quamquam repentini mali violentiæ reſiſtere non potuit, atque adeò impetum, quem ſuſtinere non valebat, ſapienter declinauit (nam *Toto corde vniuerſus Iſrael ſequebatur Abſalon*) non tamen propterea animo conſternato, ſe mœrori dedit, ſed cum *flerent voce magna*, quicumque illum comitabantur, & abeuntem è ciuitate deducerent, ipſe tamen in diuinæ prouidentiæ conſilio acquieſcens, nihilque perturbatus, calamitatis magnitudine, & atrocitate, *Si inuenero*, inquit, *gratiam in oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam* (Arcam ſcilicet fœderis (*& tabernaculum ſuum. Si autem dixerit mihi: Non placet:*

1. Reg. 17. d
Ioſue 2. 9.
2. Reg. 15. 13
Ibid. n. 23.
Ibid. n. 25.

places: præſto ſum, faciat, quod bonum eſt coram ſe. Cumque tanto in diſcrimine verſaretur, de ſuorum potius ſalute, quàm de ſuo periculo ſolicitus, Ethai Gethæum, qui ſe Regi comitem volebat adiungere, Sadoc quoque & Abiathar Sacerdotes in vrbem reuerti iuſſit, ne, ſi profugum ſequi pergerent, eodem periculo inuoluerentur. Quoniam autem timor mentem perturbat, ne, quid facto opus ſit, deſpicere poſſint ij, qui periclitantur, ſe eo vacuum ſatis probauit Dauid, cum Cuſai Arachitem

Ibid. n. 32 *ſciſſa veſte & terra pleno capite* obuiam habuit, qui cum Regem ſuum ſequi vellet, optimo ſanè conſilio à Rege dimiſſus eſt, vt cum Sadoc, & Abiathar Sacerdotibus ab Abſolone ſtare ſe ſimularet, occultè tamen Regi faueret, & Achitopelis aſtuta conſilia diſturbaret, *ſi veneris*

Ibid. n. 33. *mecum* (inquit Dauid, Chuſai alloquens) *eris mihi oneri; ſi autem in ciuitatatem reuertaris, & dixeris Abſalon: Seruus tuus ſum Rex: ſicut fui ſeruus patris tui, ſic ero ſeruus tuus diſſipabis conſilium Achitopel. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar ſacerdotes, & omne verbum quod audieris de domo Regis indicabis Sadoc, & Abiathar ſacerdotibus: ſunt autem cum eis duo filii eorum Achimaas filius Sadoc, & Ionathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum quod audiueritis.* Eandem verò animi conſtantiam perpetuò tenuit, donec Abſalone extincto, & regno & ſuis reſtitutus eſt. Nihil attinet hoc loco dicere de Iobi in aduerſis tolerandis patientia & animi æquitate, cuius vox: *Do-*

Iob. 1. 21. *minus dedit, Dominus abſtulit*, omnium ore celebratur, cum non Regibus tantum, qualem & ipſum fuiſſe non leuibus probatur coniecturis, ſed omnibus planè hominibus patientiæ exemplar propoſitus ſit, vt diſcant, qui ærumnis doloribuſque conflictantur, quomodo ſe in illis perferendis gerere debeant: quod ipſum de Tobia affirmare poſſumus, nam de vtriuſque ita ſcribitur in hi-

Tob. 2. 12. ſtoria Tobiæ: *Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob.* Hanc ergo fortitudinis partem, quæ in malis conſtanti animo perpetiendis conſiſtit, ad ſe etiam

perti-

pertinere Principes putent. nam frequenter accidit potentiſſimis etiam Regibus, vt ad voluntatem res, quæ geruntur, minimè fluant, multæque exiſtant, perturbationis, timoris, aut certè mœroris cauſæ, quibus cedendum non eſt, ſed contra potiùs obſiſtendum, animuſq; vincendus; quod qui faciunt, non minorem merentur laudem, quàm qui admotis machinis, & exercitibus arces munitiſſimas quatiunt, & in poteſtatem redigunt, iuxta Sapientis dictum, ita pronuntiantis. *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* Quem locum explicans D. Gregorius homilia quadam: *Minor eſt ergo victoria*, inquit, *vrbes expugnare; quia extra ſunt, quæ vincuntur: Maius autem eſt, quod per patientiam vincitur; quia ipſe à ſe animus ſeparatur, & ſemetipſum ſibimetipſi ſubicit, quando eum patientia in humilitate tolerantiæ ſternit.* Prou.16.32. Hom.35.in Euang.

3. Fortitudini autem nõ repugnat, in priuatis, aut publicis calamitatibus ſigna quædam doloris edere, quemadmodum in Scripturis frequenter legimus fortiſſimos ſapientiſſimóſque viros, iuxta æui illius morem, veſtimenta ſcidiſſe, cùm primùm triſti aliquo nuntio aures eorum perculſæ ſunt. Sic Iacob ad conſpectum cruentæ illius tunicæ, quam Ioſeph nati ſui ſanguine infectam putauit: ſic Iob, & Dauid; ille, cùm in caput filiorum ſuorum domum procubuiſſe, & ſub ea oppreſſos iacuiſſe; hic verò, cum fuſis Hebræorum copijs Saülem Ionathamque in bello cecidiſſe cognouit, veſtes, in argumentum, ſignificationemque doloris, ſcidiſſe leguntur. Quod etiam fecit Ioſue cum ad Hai infeliciter ab Iſraële pugnatum eſſet, Domino propter vnius dumtaxat ſcelus in multorum capita ſæuiente. Huc etiam ſpectat lapidearum confractio tabularum, quas Moſes cum de monte deſcenderet, & populum in religionem, conflato adoratoque vitulo, peccaſſe comperiſſet, comploſas colliſaſque comminuit. Neque enim ad conſtantiã pertinet, ad mala, quæ nobis diuinitùs intentantur, non commoueri, vt egregiè docuit D. Gregor. explicans il- *An fortitudini repugnet edere ſigna doloris.* Gen.37.34. Iob.1.20. 2.Reg.1.11. Ioſue 7.6. Exod.32.19.

 lud

D. Greg. l. 2. mor. c. 10 lud Iob, ſcidit veſtimenta ſua. *Nonnulli*, inquit, *magna conſtantiæ philoſophiam putant, ſi diſciplinæ aſperitate correpti, ictus verberum doloresq; non ſentiant. Nonnulli verò tam nimis percuſſionum flagella ſentiunt, vt immoderato dolore cõmoti, etiam in exceſſu linguæ dilabantur. Sed quiſquis veram philoſophiam nititur tenere, neceſſe eſt, vt inter vtraque gradiatur. Non eſt enim pondus veræ virtutis, inſenſibilitas cordis, quia & valdè inſana per ſtuporem mẽbra ſunt, quæ & inciſa ſentire dolorem nequaquam poſſunt. Rurſus virtutis cuſtodiam deſerit, qui dolorem verberum, vltra quam neceſſe eſt, ſentit, quia dum nimia afflictione cor tangitur, vſq; ad impatientiæ contumelias excitatur, & qui per flagella corrigere* Iere. 5. 3. *malefacta debuerat, agit vt nequitia per flagellum creſcat. Cõtra inſenſibilitatem quippe percuſſorum per Prophetã dicitur: Percuſſiſti eos, nec doluerunt, attriuiſti eos, & renuerunt acci-* Pſal. 139. 11. *pere diſciplinam. Contra puſillanimitatem verò percuſſorum per Pſalmiſtam dicitur.* In miſerijs non ſubſiſtent: *in miſeriis namque ſubſiſterent, ſi æquanimiter aduerſa tolerarent. At poſtquam mente inter flagella corruunt, quaſi inter illatas miſerias ſubſiſtendi conſtantiam perdunt.* Hæc aliaque S. Doctor in eandem ſententiam. Princeps ergo in publicis præſertim calamitatibus, quibus Rempublicam affligi contigerit, ſenſum doloris oſtendat: hac enim ſignificatione exhibita, pietatem in patriam, charitatem in ſuos oſtendet, dum ea, quibus ipſi premuntur, infortunia ad ſe etiam pertinere profitetur: quare ſibi apud omnes beneuolentiam conciliabit, tandemque ſummi Luc. 19. 41. Principis Chriſti exemplum imitabitur, qui Ieroſolymæ impendens excidium animo præcipiens, ſolutus eſt in vberes lacrymas, ſuæ gentis miſeratione commotus.

Magnitudinis animi eſſe minus ſecũdos rumores qui ſparguntur, negligere. 4. Fortitudinis etiam & magnitudinis animi eſt, minus ſecundos rumores, qui de Principibus viris aliquã do ſparguntur, magno animo ferre, nec ſtatim aut lubricum linguæ ad pœnam trahere, aut eorum, quæ iactãtur, impatientia officium prodere. Exemplo ſit Moſes, qui cum populum Ægypto eduxiſſet, iamque ſuorum ceruicibus barbarorum gladios, qui proximè aberant, impen-

impendere videret, ipſe verò cum vniuerſo exercitu, quà maris planitie, quà immanium montium dorſo interclusus cogeretur in anguſtum, nec arma aut tela muniendis corporibus, aut hoſtibus propulſandis ſuppeditarent, imminentiſque mali expectatio vulgi linguas in ductorem acueret, inuidiam tamen erecto animo paſſus eſt, & ipſis, vt confiderent, diuini auxilij ſpe propoſita, auctor factus eſt. *Cumq; appropinquaſſet Pharao, leuantes filii Iſrael oculos, viderunt Ægyptios poſt ſe, & timuerunt valde, clamaueruntq; ad Dominum, & dixerunt ad Moyſen. Forſitan non erant ſepulchra in Ægypto, ideò tuliſti nos vt moreremur in ſolitudine, quid hoc facere voluiſti, vt educeres nos ex Ægypto, dicentes. Recede a nobis, vt ſeruiamus Ægyptiis: Multo .n. melius erat ſeruire eis, quam mori in ſolitudine. Et ait Moyſes ad populum. Nolite timere, ſtate & videte magnalia Dei, quæ facturus eſt hodie. Ægyptios enim quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis, vſque in ſempiternũ.* Exod. 14. 10

Quod Moſi, id Principibus omnibus vſu venire ſolet, vt etiam cũ moderatè ſubditis præſunt, malè audiant, quibuſdam rerum ignoratione, alijs perturbatione aliqua animi, pleriſque intemperantia linguæ obloquentibus. Quãquam verò latere Principes iſta non poſſunt, quando maximè etiam arcana, & quæ in cubiculorum penetralibus quis loquutus eſt, aut cũ animo ſuo meditatus, per delatores, regijs auribus accidunt, vt docet Sapiens. *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti: quia aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit ſententiam:* nihilominus Principibus propterea iraſcendum ferè non eſt, ne fortè vitia, quæ obijciuntur, videantur agnoſcere, ſed potius fortiter ferendum; ſic enim fiet vt quæ obijciuntur ſpreta citius exoleſcant: iuſtitia potius cæteriſque virtutibus, quibus Principes de ſubditis benè mereri conſueuerunt, curandum, vt populorum voluntates ſibi adiungant; quamquam ne tum quidem cum his artibus vſi fuerint, auſim polliceri ab obtrectatoribus fore ſecuros. *Iniquos*, vt ait Dauid, *odio habent*: ſcelera vindicant? incle- Eccl. 10. 20. Pſal. 118. 113

 men-

mentes audient, aut crudeles: ſontibus ratione ducti condonant? pœna aut legis aliqua obligatione benè de Repub, meritos ſoluunt? iam remiſſi, languidi, & in legum cuſtodia, negligentes appellantur. *Sæpè aliquid* inquit D. Greg. *à maioribus diſpenſatoriè agitur, aut præcipitur, quod à minoribus error putatur. Quod benè bobus calcitrantibus inclinata illa teſtamenti arca ſignauit, quam quia caſuram credens, leuiter erigere voluit, mox ſententiam mortis accepit. Quid eſt enim mens iuſti, niſi arca teſtamenti, quæ geſtata à bobus calcitrantibus inclinatur? quia nonnunquam etiam, qui benè præeſt, dum ſubductorum populorum confuſione concutitur, ad diſpenſationis condeſcenſionem ex ſola dilectione promouetur: ſed in hoc, quod diſpenſatoriè agitur, inclinatio ipſa fortitudinis caſus putatur imperitis. Vnde & nonnulli ſubditi contra hanc, manum reprehenſionis mittunt, ſed à vita protinus ipſa ſua temeritate deficiunt: Leuites verò quaſi adiuuans manum extendit, cum delinquens vitam perdidit; quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipſa viuentium ſorte reprobantur.* Et paulò poſt. *Vnde rectè Leuites idem Oza dicitur, quod videlicet, robuſtus Domini interpretatur, quia præſumptores quique, niſi audaci mente robuſtos, ſe in domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta, velut infirma indicarent.* Hactenus Gregorius. Satius itaque eſt, cum animo reputare Regium eſſe, cum benè feceris malè audire, eoq; impenſius curare vt Deo, cui omnis noſtra militare debet induſtria, reliquis omnibus ſpretis, placeamus, & cum Apoſtolo dicere; *Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.*

D. Greg. 5. mor. c. 10.

2. Reg. 6.

1. Cor. 4. 3.

De fortitudine quæ cernitur in aggrediēdo.

5. Altera fortitudinis pars in audendo poſita eſt, vt nimirum nulla arduarum, terribiliumùe rerum formidinem deterriti, ea aggrediamur, quæ recta præſcribit ratio: in quo temeritas in primis vitanda eſt, quod illi nō faciunt, qui nulla ſpe bonæ frugis ſe dant in pericula, ex quibus incolumes euadere nulla ratione poſſunt. Cuius rei exemplum illuſtrius in Sacris hiſtorijs non reperio, quàm Pharaonis, & Ægyptiorum, qui cū Hebræos inſe-

inſecuti fuiſſent, vt illos reuocarent in ſeruitutẽ, cumq; Iſraëlitæ in vlteriorem ripam ſuperato mari rubro, quod illis patuerat Diuino miraculo, traieciſſent, auſi ſunt cum vniuerſo exercitu per eandem viam hoſtes inſequi: cuius tamen temeritatis pœnas ſtatim dederunt, aquis, quæ vtrinque in aggeris modum ſteterant, refluentibus, & vorticibus ita multitudinem illam abſorbentibus, vt ne vnus quidem ſuperſtes relinqueretur, qui tantæ cladis nuntium ferret in Ægyptum. Nec temeritatis effugerunt notam *Ioſephus Zachariæ filius, & Azarias Princeps virtutis*, qui dixerunt: *Faciamus & ipſi nobis nomen, & eamus pugnare aduerſus gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt.* Verùm, quia temerarius fuit eorum conatus, *quia non audierunt Iudam, & fratres eius, exiſtimantes fortiter ſe facturos; fugati ſunt vſque in fines Iudææ, & ceciderunt illo die de populo Iſrael ad duo millia viri, & facta eſt fuga magna in populo.* Et ſubditur paulò poſt, *In die illa ceciderunt Sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum ſine conſilio exeunt in prælium.* Par Azaëlis temeritas, quam etiam par exitus eſt conſecutus: nam cum Abner Princeps exercitus Isboſethi Saülis filij cum exercitu Dauidis infeliciter pugnaſſet, fugaque ſibi conſuleret, Aſael Saruiæ, Dauidis ſororis filius, qui *curſor velociſſimus fuit, quaſi vnus de capreis, quæ morantur in ſiluis, perſequebatur Abner, & non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram, omittens perſequi Abner. Reſpexit itaque Abner poſt tergum ſuum, & ait: Tune es Aſael? Qui reſpondit; ego ſum. Dixitque ei Abner. Vade ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, & apprehende vnum ex adoleſcentibus, & tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſael omittere, quin vrgeret eum. Rurſumque locutus eſt Abner ad Aſael; Recede, noli me ſequi, ne cempellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. Qui audire contempſit, & noluit declinare. Percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta in inguine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco.* Abſit ergo à viro Principe temeritas, quæ tanto eſt in illo periculoſior, quanto aditis temerè periculis, rebus infe-

Exod. c. 14

1. Mach. 5. 56.

Ibid. n. 61.

Ibid. n. 67.

2. Reg. 2. 18.

liciter geſtis, maius Reipublicæ detrimentum creatur, quàm ſi priuatus aliquis homuncio in aliquod ſe vitæ diſcrimen conijciat, à quo Reipub. ſtatus, & tranquillitas non dependet. Ea verò adſit fortitudinis pars, quæ ſpectatur in periculis, arduiſque negotijs aggrediendis, difficultatibus, quæ iter impeditum, ac difficilè reddunt, ſuperatis. Huius fortitudinis exemplum habemus in Caleb in libro Numerorum, qui cum animaduertiſſet populum, non audere Palæſtinorum terram inuadere, quam illis promiſerat Dominus, territum inani quadam monſtrorum ſpecie, quæ exploratores ſe vidiſſe iactabant, murmur ſubortum dictis compeſcere conatus eſt, metuque perculſis animos addere, vt ſperarent ſe proculdubio eas omnes perrumpere difficultates poſſe, quibus promiſſionis terram putabant obſeptam, ſibique perſuaderent, ſe ad illius poſſeſſionem, modo
Num.13.31 auderent, non ita multo pòſt peruenturos eſſe. *Aſcendamus*, inquit, *& poßideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.* Et quamuis alij, qui terram illam luſtrauerant, contrà niterentur, dicerentque: *Nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt*; vrgere tamen non deſinebat, animoſque addere, quantum
Num.14.19 poterat, conabatur, dicens: *Ne timeatis populum terræ huius, quia ſicut panem, ita eos poſſumus deuorare.* Nec ſilentio inuoluenda Abrahami fortitudo, qui cum Loth cõſanguineum ſuum à quatuor Regum exercitu captum
Gen.14.14 audiuiſſet, *numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſecutus eſt vſque Dan, & diuiſis ſocijs irruit ſuper eos nocte, percußitque eos: & perſecutus eſt eos vſque ad Hoba, quæ eſt ad læuam Damaſci, reduxitque omnem ſubſtantiam, & Loth fratrem ſuum, cum ſubſtantia illius, mulieres quoque & populum.* Quamuis autem non dicatur in Scriptura copiarum Regum illorum quatuor, quanta fuerit multitudo, par tamen eſt credere, multo plures milites habuiſſe in caſtris quatuor Reges, quàm potuerit Abraham in tanta celeritatis neceſſitate contrahere. Atque propter hanc cauſam crediderim numerum militum

tum Abrahami, in ſacra hiſtoria expreſſum fuiſſe, vt quicumque factum illud legeret, intelligeret, egregiæ fortitudinis facinus ab eo patratum fuiſſe, qui cum tumultuaria illa paucorum vernaculorum manu, copioſum Regum nonnullorum exercitum aggredi non dubitauit. Aliud ſanè eximium fortitudinis exemplum, imò non vnicum tantum, ſed multiplex ſpectare licet in Machabæis, qui Mathathiam filium Ioannis (qui ſicut Phinees, zelatus eſt legem Domini) audacter ſecuti, Mathathia proclamante. *Omnis qui Zelum habet legis ſtatuens teſtamentum exeat poſt me*, auſi ſunt, poſt ſacrilegè nefarium hominem, auitæ religionis violatorem, trucidatum, bellum aduerſus Antiochum Regem potentiſſimum, eiuſque duces ſuſcipere, & fortiter gerere; & quamuis numero eſſent haud paulò inferiores, acie tamen decernere veriti non ſunt, ſecundis etiam euentibus hoſte non ſemel cæſo, & in fugam acto, aſſertaque genti ſuæ libertate, ex quo magnam ſibi bellicæ fortitudinis gloriam pepererunt. *Sed deficiat me tempus enarrantem, de Gedeon, Barac, Samſon, Iephthe, Dauid*, & reliquis quamplurimis, qui *fortes facti ſunt in bello, caſtraque verterunt exterorum*. Nam vel ex vno Machabæorum libro plurima afferri poſſent, quæ ad abſolutiſſimam fortitudinis ſpeciem ob oculos ponendam mirificè facere poſſent. 1. Mach. 2. 27. Ad Hebr. 11. 32. Ibid. n. 34.

6. Aliquot ergo proponamus adiumenta, quæ ad fortitudinis vim exerendam, cum opus fuerit, non parum prodeſſe poterunt. Ac primò quidem, quod eſt cum alijs virtutibus ac Dei donis commune, meminerimus eam eſſe à Domino poſtulandum; nam vt dicitur in Prouerbijs. *Mea eſt fortitudo & ſpiritus* ille *fortitudinis*, cuius inter cætera dona meminit Iſaias, & dicitur *ſpiritus Domini*, à quo nimirum largiente proficiſcitur: & in Deuterotomio admonentur Iſraelitæ, *ne dicant in corde ſuo: Fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt*; ſed recordētur Domini Dei ſui, quod ipſe vires præbuerit. Quod egregiè pręſtitit S. Dauid cui⁹ illa verba ſunt in Pſal. *Diligā te Domine, fortitudo mea; Dominus firmamentū* *Primū adiumentum ad fortitudinem conſequendam, de ea ſcilicet à Deo poſtulanda.* Prou. 8. 14. Iſa. 11. 2. Deut. 8. 17. Pſal. 17. 2.

Ibid. n. 33. *meum, & refugium meum.* Et, *Deus qui præcinxit me virtute, & poſuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & ſuper excelſa ſtatuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & poſuiſti vt arcum æreum brachia mea. Dilataſti greſſus meos ſubtus te, & non ſunt infirmata veſtigia mea. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt ſtare; cadent ſubtus pedes meos. Et præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti. Clamauerunt, nec erat, qui ſaluos faceret, ad Dominum; nec exaudiuit eos, & comminuam eos, vt puluerē ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos*: quibus addit S. Vates alia nonnulla in eandem ſententiam, ex quibus, quod ipſe probè intelligebat, omnibus conatur perſuadere, ſe quicquid nactus erat fortitudinis, & potentiæ, qua hoſtium ſuorum ſuſtinebat impetum, eoſque cladibus atterebat, diuinum eſſe munus à Domino conceſſum, à quo bona omnia nobis proueniunt; ac proinde in eo dumtaxat eſſe gloriandum, cuius beneficio fieret, vt eã perficere poſſemus, ad quæ manus admoueremus. Quare hanc S. Dauidis fortitudinem extollens D. Ambroſius, de illo ita ſcribit, ſanè eleganter.

Lib. 1 de off. c. 35. *Nunquam (Dauid) niſi conſulto Domino, bellum adorſus eſt, ideò in omnibus victor prælijs, vſque ad ſummam ſenectam manu promptus, bello aduerſus Titanas ſuſcepto, ferocibus bellator miſcebatur agminibus, gloriæ cupidus, incurioſus ſalutis.* Propter hanc eandem cauſam S. Iob hoſtes ſuos ad certamen prouocare, aut de illis ſibi victoriam polliceri nō prius audet, quàm ſibi Numen adſit, cuius fretus potentia, nullius declinat congreſſum, nullumque defugit aduerſarium, quantumuis virium confidentia ferocientē, ſed victorem ſe in pugna futurum certiſſimè ſtatuit, deque eo ſibi pollicetur triumphum.

Iob. 17. 3. *Pone,* inquit, *me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me.*

Secundum adiumen- 7. Alterum fortitudinis adiumentum à Prudentia petendum eſt, neque enim robore tantum corporum, ac

vio-

violentia lacertorum depugnandum eſt, ſed vires conſilio regendæ ſunt, quæ licet longè inferiores videantur, frequenter tamen accidit, vt aduerſarios ſuos deijciant, victoriamque conſequantur. Quæ bellua leone ſæuior aut fortior, de quo dicitur in Prouerbijs: *Leo fortiſſimus beſtiarū, ad nullius pauebit occurſū?* & nihilominus hominū longè imbecilliorū induſtria, ita domantur leones, vt etiam ſub iugum miſſi legantur aliquando. Quod etiam in alijs belluis ferociſſimis locum habet, quare S. Iacob; *Omnis*, inquit, *natura beſtiarum, & volucrum & ſerpentium, & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana.* Cum igitur venitur in certamen fortitudinis, compoſitis v. g. exercitibus, non tantùm ſolidè de fortitudine corporū decertandū eſt, quod belluarū proprium eſt, ſed quod humanā decet ſolertiā, ingenij etiā vires exercēdæ ſunt, & exerendæ; quod adeò à fortitudine alienum non eſt, vt multorum fortiſſimorum ducum exemplis probari poſſit id, quod aſſerimus. Sanè Abraham, cuius paulò ſuperius mentionem fecimus, cum quatuor Regum exercitus ſuperare ſe poſſe diffideret, ſi illos interdiu explicata acie prouocaſſet ad pugnam, nocturnis vſus tenebris, nihil minus opinantes aggreſſus eſt; tantumque abeſt, vt hoc aliquid, de fortitudinis gloria detrahat, vt addat quaſi cumulum, ſingularis cuiuſdam ſolertiæ militaris eximiam laudem; ſtulti enim ac furentis eſt in pugnam ruere, & totius corporis niſu in id, quod ſemel inuaſeris, incumbere, cum fieri videamus frequenter, vt qui hunc pugnandi modum ſectantur, ſe ipſos hoſtium telis induant imprudenter, cum interim qui conſilio rem gerunt, vel leui corporis declinatione maxima pericula euadere poſſint. Hinc varius in bellis ſtratagematum vſus, vt, cùm Gedeon pauculos milites (nam trecentos tantum ad eam expeditionem eduxit) facibus, teſtaceis lagenis incluſis inſtructos de nocte ad Madianitarum hoſtium caſtra admouit, ad quæ cum peruentum eſſet, lagenis repentè comploſis, micantium ignium ludibrio, in ſpeciem terribili, perculſi hoſtes, clangenti-

tum, de iuuanda fortitudine induſtria adminiculis.

Pro. 30. 30.

Iacob. 3. 7

Gen. 14. 15.

bus Gedeonis tubis, ita conturbati ſunt, vt *vociferantes,*
Iud.7.21. *vlulanteſque fugerent*, luculentamque victoriam Gedeon nulla ſanguinis effuſione reportaret. Res autem, quam tractamus, de coniungenda nimirum cum viribus induſtria, non malè fortaſſis nobis exprimitur in Prouerbijs, cum fortis illius mulieris facinora deſcribuntur, quam cum dixiſſet Salomon, *manum ſuam miſiſſe ad fortia*, ſta-
Prou.31.19. tim ſubiungit, *& digiti eius apprehenderunt fuſum*, quod artificii genus exercetur induſtria, vt nimirum intelligeremus hæc duo non tantum in œconomicis officijs, ſed in alijs etiam publicis muneribus, ſiue pacis tempore, ſiue belli, ſemper coniūgenda eſſe, vt ſcilicet fortitudini comes eſſet induſtria, ſine qua nihil præclarum perfici poteſt. Nec myſterio vacare videtur, quod apud Hebræos eadem vox חריץ fortem ſignificat, & ſolicitum.
Prou.21.5. Quare quod S. Hieronymus Prou. cap. 21. vertit *cogitationes robuſti ſemper in abundantia*, ex Hebr. Pagninus & a-
Pro.12.14. lii verti poſſe putant, *cogitationes ſoliciti*, quod & alibi locum habet, cum eadem occurrit vox, vt in eodem libro
Pro.13.4. Prou. cap. 12. & 13. videtur enim indicari ſolicitudinem iſtam ad virum fortem ita pertinere, vt ad perficienda, quæ fuerit aggreſſus, plerumque neceſſaria ſit. Neque fortitudini repugnat cum metus aut diſcrimen mortis inciderit, ad quædam ſe demittere: quæ alioquin vilia videantur, ſi tamen abſit noxa, nec diuinæ legi aduerſentur: nec enim mentiri licet, aut peierare, aut dolis graſſari, quæ omnia repugnant rationi, & ſine peccato ad-
Joſue. 2. 1. mitti non poſſunt. Sic Iſraëlitarum exploratores cum
1. Reg.21. Iericho veniſſent, apud meretricem delituerunt; ſic Da-
13. & 22.1. uid apud Achis Getheorum regem ſtultitiam in loco ſi-
2. Reg.17. mulauit; ſic Jonathas, & Achimaas Abſalonis arma fu-
19. gientes, in puteum deſcenderunt, cuius os mulier velo quodam obduxit, ne videri poſſent; ſic tandem D. Pau-
Act.9.25. lus ſporta per murum demiſſus eſt ab amicis, vt ab ini-
2. Co.11.33. micorum violentia ſe ſeruaret incolumem.

De inanibus terro- 8 Tertium adiumentum eſt, vt inanibus terroribus remotis, res quas aggreſſuri ſumus, vt reuera ſunt, conſidere-

deremus, non vt ſe nobis oſtendunt. Nam plerumque ſit, vt metu perturbatis, quædam magna videantur aut terribilia, quæ ſi ſedato animo, detractaq; perſona, quæ ſenſibus noſtris illudit, ſuæ veræ faciei reddantur, ſatis appareat inanẽ illum fuiſſe metum; quo perculſi pueriliter formidauimus, vt ſcilicet nobis illud acciderit, quod alicubi dicit Regibus Pſaltes. *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Talẽ, ſed falsò Zebul putauit eſſe Gaal, qui cum militum cuneos aduentantes vidiſſet è ſpecula, Zebul hoſtilis exercitus aduenientis admonebat, qui illum timidorum more, ſine cauſa trepidare credens, *Vmbras*, inquit, *montium vides quaſi capita hominum, & hoc errore deciperis.* & quidem opinio ſpeculatorem non fefellit, increpatio tamen Zebul nobis eleganter timidorum expreſſit ingenium, qui nihil non timent, ſi de nocte ſomniarint, ſibi mali aliquid accidiſſe, quaſi futuri euentus omen ſit, ſolicitè ſibi cauent, nec ad ea, quæ faciẽda ſunt, aggredi audent, metu infauſti exitus retardati. Egregiũ huic rei probandæ teſtimonium ſuppeditaretur ex eodem libro Iudicum, ſi ſomnium, de quo ibi agitur, diuinitùs ad Gedeonem confirmandum immiſſum non fuiſſet: quamuis autem ita ſit, tamen illa narratione ſatis oſtenditur, quàm facilè terriculamentis quibuſdam nullius momenri, mentes hominum quorumdam meticuloſorum percellantur. *Cumq; veniſſet Gedeon,* inquit, (ad caſtra ſcilicet Madianitarum) *narrabat aliquis ſomnium proximo ſuo, & in hunc modum referebat, quod viderat. Vidi ſomnium, & videbatur mihi, quaſi ſubcinericius panis ex hordeo volui, & in caſtra Madiam deſcendere: cumque perueniſſent ad tabernaculum, percuſſit illud, atque ſubuertit, & terræ funditus coæquauit: Reſpondit is, cui loquebatur. Non eſt hoc aliud, niſi gladius Gedeonis filii Ioas viri Iſraëlitæ,* &c. Ita duo illi diſſerebant Madianitæ, qui fortaſſis eum aliis cõmunicato ſomnio ita exercitus illius milites affecerunt, vt cum primum increpuit Gedeonis tuba, in effuſiſſimam fugam verterentur. Sic Iſraëlitæ exploratoribus, quæ viderant in terra, quam luſtrauerant, in maius attol-

ribus non formidandis.

Pſal. 13. 5.

Iud. 9. 36.

Iud. 7. 13.

Num.13.13. attollentibus, ac dicentibus: *Terra, quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. populus, quem aſpeximus proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam de genere gigantæo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur*: adeò commoti ſunt & conſternati, vt ſibi eſſe putarent vtilius Ægyptum repetere, vbi duriſsimam ſeruiuerant ſeruitutem, quàm terram illam inuadere, quam vel ipſorum exploratorum teſtimonio vberrimam eſſe didicerant, melleque & lacte fluentem, qui ſi populi aggredientis multitudinem ac vires, quodque caput erat, præſentiſsimum, quod ad eam diem experti fuerant, Numinis auxilium perpendiſſent, fierique poſſe putaſſent, vt quæ dicebantur ab exploratoribus, non omninò certa eſſent, tanto ſuo malo, Domini eos ducentis imperium non detrectaſſent.

De incommodorum, quæ timidos & remiſſos in aggrediendo conſequuntur, conſideratione.

9. Quartum adiumentum eſt, in mentem reuocare malorum & incommodorum magnitudinem, quæ eos ſequuntur, qui remiſsiores ſunt, & languidiores in agendo, contrà verò bona plurima, quæ fortitudinem, & ſtrenuitatem comitantur. Multus eſt Salomon in hoc loco tractando, idemque monitum frequenter inculcat, vt excuſſa pigritia negotijs fortiter manum admouendam eſſe perſuadeat: *egeſtatem*, inquit, *operata eſt manus remiſſa, manus autem fortium diuitias parat. Et manus fortium dominabitur, quæ autem remiſſa eſt, tributis ſeruiet. Et Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet.* Re enim vera ita eſt, qui magno animo imperium, aut negotium aliud quodcumque capeſsit, difficultates, quæ exiſtunt, examinat, quæ adhiberi poſsint remedia, ſolerter inueſtigat, & cum inueſtigauerit, adhibet, & *quodcumque facere poteſt manus ſua inſtanter operatur*, omnes difficultates diſcutit, omnes ſalebras complanat, greſſuſque ſuos dilatat, vt Scriptura loquitur, vt confidenter poſsit incedere, & res ad publicum ciuitatis ſtatum pertinentes feliciter adminiſtrare, & promouere. Contra verò piger, & remiſſus omnia ita formidans ac ſi ab illis extremum aliquod malum metuere deberet, dicit, vt eſt apud Salomonem: *Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum,*

Prou.10.4. Pro.12.24. Prou.19.15. Eccl.9.10. Prou.22.13.

ſum. Ex quo fit, vt cum per huiuſmodi difficultates, quas aggredi reformidat, muneri ſuo deſit, omnia peſſum e-ant, vt de eodẽ inerte Sapiens teſtatur, cũ ait: *per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat: quod cum vidiſſem poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum, inquam dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, vt quieſcas, & veniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas quaſi vir armatus.* Pro. 24. 30.

10. Quintum adiumentum eſt, vt fortiſsimorum virorum exempla nobis ponamus ob oculos, vt eorum excitati exemplo nos etiam fortiter facere condiſcamus. Quamuis autem nonnulla hoc capite dicta ſint, ex quibus de fortitudine virorum quorumdam eximiorum, quorum Scriptura res præclarè geſtas cum laude commemorat, capere poſſumus coniecturam; placet tamẽ S. Ambroſij verba hic inſerere, quibus probat bellicam fortitudinẽ veræ fidei ſectatoribus nõ eſſe inuſitatã: quę verba propterea affero, quia exẽpla dũtaxat ex Scripturis petita continent, ac proinde ſunt inſtituto noſtro accõmodatiſsima, qui nullis alijs vtimur in hoc opere firmamentis, ad ea, quæ dicimus, ſtabilienda, quàm ijs, quæ ex ſacris Scripturis depromi poſſunt. *Quam fortis*, inquit Ambroſ. *Ieſus Naue, vt vno prælio quinque Reges captos ſterneret, cum populis ſuis? deinde cum aduerſum Gabaonitas ſurgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit. Stet ſol, & ſtetit, donec victoria conſummaretur. Gedeon in trecentis viris de ingenti populo & acerbo hoſte reuexit triumphum. Ionathas adoleſcens virtutem magnã fecit in prælio. Quid de Machabæis loquar? Sed prius de populo dicam Patribus, qui cum eſſent parati ad repugnandum pro templo Dei, & pro legitimis ſuis dolo hoſtium die laceſsiti Sabbathi, maluerunt vulneribus offerre nuda corpora, quam repugnare, ne violarent Sabbathum, itaque omnes læti ſe obtulerunt morti. Sed Machabæi conſiderantes, quod hoc exemplo gens omnis poſſet perire, Sabbato etiam*

De fortium virorum exemplis & imitatione.

Lib. 1. off. c. 40.

Ioſ. 10.

Indic. 7.

1. Reg. 14.

iam cum ipſi in bellum prouocarentur, vlti ſunt innocentium necem fratrum ſuorum. Vnde poſtea ſtimulatus Rex Antiochus, cum bellum accenderet per duces ſuos Lyſiam, Nicanorem, Gorgiam, ita cum Orientalibus ſuis, & Aſſyriis attritus eſt copiis, & quadraginta, & octo millia in medio campi, à tribus millibus proſternerentur. Virtutem ducis Iudæ Machabæi de vno eius milite conſiderate. Namque Eleazarus cum ſupereminentem cæteris elephantem lorica veſtitum regia aduerteret, arbitratus quod in eo eſſet Rex, curſu concito in medium legionis ſe proripuit, & abiecto clypeo, vtraque manu interficiebat donec perueniret ad beſtiam, atque intrauit ſub eam, & ſubiecto gladio interemit eam, itaque cadens beſtia oppreſſit Eleazarum, atque ita mortuus eſt. Quanta igitur virtus animi, primo vt mortem non timeret, deinde, vt circũfuſus legionibus inimicorum in confertos raperetur hoſtes, mediũ penetraret agmẽ, & cõtẽpta morte ferocior, abiecto clypeo, vtraq; manu vulnerata, molẽ beſtiæ ſubiret ac ſuſtineret, poſt, infra ipſam ſuccederet, quo pleniori feriret ictu, cuius ruina incluſus magis quam oppreſſus, ſuo eſt ſepultus triumpho. Nec fefellit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis ſpectaculo defixi hoſtes inermem occupatum incurſare non auſi, poſt caſum ruentis beſtiæ ſic trepidauerunt, vt impares ſe omnes vnius virtuti arbitrarentur. Denique Rex Antiochus, qui cum centum viginti millibus hominũ armatus venerat, & cum triginta duobus elephantis, ita vt ad ortum ſolis per ſingulas beſtias velut montes quidam armorum coruſco tamquam lampadibus ardentibus refulgerent, vnius territus fortitudine, pacem rogare. Itaque Eleazarus heredem virtutis ſuæ pacem reliquit. Hactenus Ambroſius.

1. Mac. 5.

De Perſeuerantia & conſtantia Principis.

CAPVT XX.

Explicatur, quid ſit perſeueran-

1. AD fortitudinem perſeuerantia pertinet, cuius pars potentialis eſt, vt morales Philoſophi loquuntur. Eius enim munus eſt animũ perficere, &

re, & obdurare, vt licet diuturnitas operis moleſtiam afferat, in opere tamen inchoato perficiendo perſiſtatur, quamdiu recta ratio præſcripſerit. Nec multum differt conſtantia, cuius officium eſt efficere, vt firmiter perſiſtatur in bono contra difficultates ex quibuſcunq; aliis circumſtantijs proueniant. De vtraq; accipi poteſt illud D. Iacobi *Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.* Quem enim S. Apoſtolus *duplicem animo* dixit, is in Græco textu δίψυχος, appellatur, quâ voce Interpretes eum ſignificari volunt, qui in diuerſa rapitur, ac diſtrahitur, nec inſtitutum tenet, ſed ſubinde ad alia mentem & ſtudium applicat. Syrus in ſua paraphraſi hunc eundem ſenſum exhibuit, ait enim, *dubius ſeu diuiſus mente ſua, & commotus in omnibus viis ſuis.* Has ergo virtutes, quę tam modico diſcrimine ſeparantur hoc capite coniungemus: nam quæ de vna afferri poſſunt, ad aliam etiam facilè accommodabuntur. Occurrit autem inter alios omnes S. Moſes, quem perſeuerantiæ & conſtantiæ ſingularis abſolutiſſimum exemplar Principi ponamus ab oculos, qui diuturno tempore plurimas exhauſit moleſtias in opere complendo, quod Deo mandante ſuſceperat, populi nimirum ex Ægypto educendi, & in promiſſionis terrā inducendi; quod tamen decus Ioſue Moſis ſucceſſori reſeruatum eſt. Primum enim quot repulſas à Pharaone paſſus eſt, abeundi facultatem Iſraelitis denegante, & rem in longum trahente, vt non dierum tantum, aut menſiū, ſed annorum etiam aliquot ſpatium, non improbabilibus argumentis, putent aliqui interceſſiſſe, ab eo tempore, quo primum abeundi in deſertum facultas poſtulata eſt, vſque ad illud, quo tandem malis fatigatus & fractus Pharao, expreſſam tot cladibus diſcedendi poteſtatem, conceſſit. Quas verò difficultates expertus nō eſt cū populo illo duræ ceruicis & refractario. is *cui* (vt inquit S. Steph.) *noluerūt obedire Patres noſtri: ſed repulerūt, & auerſi ſūt cordibus ſuis in Ægyptū, dicētes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedāt nos. Moſes.n. hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, neſcim⁹ quid factū ſit ei. Et vitulū fecerūt in dieb⁹ illis, & obtulerunt*

in & cōſtātia, vt hic accipitur. & Moſis & aliorū exēplo illuſtratur.

Iacob. 1. 8.

Act. 7. 39.

Exod. 32. 1.

lerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum. Quæ ſcelera quantum mœroris Moyſi afferrent, facilè quis æſtimare poteſt, & ex illius etiam facto cognoſcere, cum in tanti vindictam ſacrilegij multa ciuium ſuorum millia in caſtris cædi iuſſit. Adde moleſtiſſimam iuris dicendi ſolicitudinem, quam aliquamdiu, in tanta populi multitudine, tamque multis controuerſiis, quantas in ea extitiſſe par eſt credere ſolus ſuſtinuit. Nam *ſe-*
Exod. 18, 14 *debat Moyſes, vt iudicaret populum, qui aſſiſtebat Moyſi à manè vſque ad veſperam*; quamquam laborem cum alijs minoribus iudicibus poſtmodum partitus ſit Iethro illius ſocero modum illum agendi reprehendente, dicebat enim: *Non bonam rem facis, ſtulto labore conſumeris tu, &*
Ibid. n 17. *populus iſte, qui tecum eſt: vltra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Nec verò paucis aliquot diebus, aut menſibus, ſed ſolidis quadraginta annis tantæ gubernationis tædium deuorauit. Hoc ego ſanè præſtantiſſimum perſeuerantiæ paradigma eſſe exiſtimo. Nam ſi multi reperiuntur, qui onera iſta gubernationum libenter ſubeant, magiſtratuſque ambiant, non eſt ſanè mirum; ſua enim commoda, ſuos honores, ſuos quæſtus, & compendia quærunt: at eum, qui inanibus honorum titulis nihil moueatur, qui auaritiæ non ſeruiat, ſed diuinæ tantum vocationi parendi ſtudio, tantos, tam diuturnos labores ſuſtineat, cum præſertim pro beneficijs in Rempublicam collatis obtrectationes rependuntur, & conuitia, hunc ego excellenti perſeuerantia & conſtantia præditum affirmo. Hoc autem paſſus eſt Moſes, de quo S. Dauid canit in Pſalmo: *Et irritauerunt Moyſen in Ca-*
Pſal. 105. 16 *ſtris, Aaron ſanctum Domini.* Nec tamen cum iſta pateretur, quidquam de ea beneuolentia remiſit, qua populum illum complectebatur, ſed peccantem, ſceleribuſque diuinam prouocantem vindictam, ita apud Dominum imminentia, & debita ipſis mala deprecando tuebatur, vt ſe pro illis aut mactandum, aut de libro vitæ, in quo ſe ſcriptum nouerat, delendum offerret, tantum vt à ſuorum ciuium ceruicibus impendentem perniciem auerteret.
Obſe-

Obſecro, dicebat, *aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti*; tamdiuque Dominum precibus fatigando inſtitit, donec quod volebat impetrauit. in quo etiam illud obſeruatione dignum eſt, non ſua Moyſen commoda, aut honorem ſpectaſſe, cum tanto niſu imminentem populo calamitatem conabatur amoliri: quippe, qui ſi voluiſſet, magnæ ipſe gentis Pater ac Princeps eſſe potuiſſet Domino illi pollicente: *Faciam te in gentem magnam*; ſed ſuum ipſe vrgere propoſitū maluit, ſuiſque poſthabitis commodis populum ſibi creditum eſſe optauit incolumen: quod etiam diu oratione luctando conſecutus eſt. Hoc igitur Princeps conſtitutum habeat apud ſe, cum ſemel re benè per ſe ipſum perpenſa, aut in conſilium adducta, ſententia ſteterit, in ea permanendum eſſe, nec vllis difficultatibus, blanditijs, precibus cedendum, ſed omnia perſeuerantia, ac conſtantia perrumpenda. Talem in arrepto propoſito conſtantiam & perſeuerantiam in SS. Ioſeph, & Iob agnoſcit & prædicat D. Hieronymus, cuius illa ſunt verba: *Ioſeph vnum habebat propoſitum placere Deo, hoc nulla varietate temporis immutatum eſt, nec fratrum inuidia, nec conditione ſeruitutis, nec ætatis illecebris, nec Dominæ repromiſſis, nec ſqualore carceris, nec poſtea tumore Ægyptiæ poteſtatis, ſed ſemper vnus fuit, & varietatem temporum redimens, malos dies vertit in bonos. Hoc idem eſt de Iob ſentiendum, quod per varia tentamēta vexatus, nec diuitiis, nec damnis, nec orbitate, nec vulnere, nec exprobratione amicorum, nec ſolitudine, nec poſtea bonorum omnium reſtitutione mutatus eſt.* Hæc D. Hieronymus. Quare D. Paulus cum vereretur, ne fortè veniret in ſuſpicionem apud Corinthios leuitatis cuiuſdam, quod propoſitum Corinthum veniendi, vt pollicitus fuerat, mutaſſet, hanc ſuſpicionem, abſtergere conatur diligenter. *Cum ergo hoc voluiſſem*, inquit, vt ſcilicet venirem ad vos, *nunquid leuitate vſus ſum? aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito:* Græc. βουλεύομαι, id eſt, delibero, ſtatuo; vt nimirum leuitate quadam, mobilitateque naturæ, ac mutabilitate, aut (quod ij facere ſolent,

Exo. 32. 32.

Ibid. n. 19.

Lib. 3. in Epiſt. ad Epheſ. c. 4.

2. Cor. 1. 17.

lent, qui carnis ſectantur prudentiam) mea dumtaxat commoda, aut lucra ſecutus, ita mutaui ſententiam *vt ſit apud me, eſt, aut non.* Se autem ab iſto agendi modo vehementer abhorrere propterea probat, quòd in docendo vanus nunquam fuerit aut fallax, ſed ſemper idem ac ſibi conſtans. *Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt, aut non.* Par igitur non eſt credere eum, qui nunquam in docendo fefellerit, quamuis tam multos habuerit aduerſarios, tamque grauibus periculis propterea caput ſuum obiecerit, deinde in tantula re voluiſſe cuiquam fucum facere.

Commendatur Principi conſtantia, quod cũ Deo ſimilem faciat.

Malac. 3. 6.

2. Porrò ad conſtantiam Principi commendandam illud opportunum eſſe crediderim, quod Deus, cuius vinum quoddam ſimulacrum in terris Princeps eſt, voluntatis ſuæ propoſitum non mutat, vt de ſe ipſe teſtatur apud Malachiam, cum dicit. *Ego Dominus, & non mutor,* & ſententia eſt: Nullus exiſtimet me nunc malos hominum mores probare, quos antea ſolebam deteſtari, & auerſari: nam idem ſemper ſum, nec placitum meum in diuerſa diſtrahitur, ita vt modò in hanc partem propendeam, modò in illam, ſed ſemper eodem tenore conſtantiam ſeruo, eadem probans, eademque improbans. Vbi notandum in Hebræo vocem illam, mutor, eſſe שניה, quod verbum inconſtantiam quamdam ſignificat, cum ſcilicet quis nunc hoc vult, nunc illud: cui opinor apud Græcos optimè reſpondere id quod ipſi dicunt ἀδοιάζειν ſiue ἀδυάζειν, quorũ verborum, radix, eſt vox δύο; duo. Illi autem dicuntur ἀδυάζειν; qui non vnum volunt, ſed duo; nunc ſcilicet hoc, poſtmodum illud, quod inconſtãtium eſt, & in eodem mentis propoſito minimè perſeuerantium. Idẽ verò ſignificat vox Hebræa, quæ eſt in contextu Malachiæ: nam eſt à radice שנה à qua deducitur שני & שנים duo. nec ſine myſterio dixit *Ego* היה ſcilicet Dominus, eo vocabulo vtens, quod ab eſſe deriuatur, vt ſignificaret ſe eum eſſe, cui conuenit ſemper eodem modo eſſe, & à quo omnis mutatio alieniſſima eſt. Hanc eandem Dei immutabilitatem humanæ mobili-

bili-

bilitatis contentione commendat etiam Balaam in libro Numerorum: *Non eſt*, inquit, *Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo & non faciet, locutus eſt, & non implebitur?* & D. Iacobus in ſua Canonica epiſtola de Deo dixit. *Apud quem non eſt transmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio.* Hanc autem conſtantiæ laudem magnam, & humano faſtigio celſiorem eſſe putauit ſapientiſſima illa mulier Thecuitis, quæ Abſaloni reditum in Patriam impetrauit, quæ Dauidem laudans & in promiſſione ſtabilem reddere cupiens cum Angelo comparabat verbis illis: *Fiat verbum Domini mei Regis, ſicut ſacrificium: ſicut enim Angelus Dei, ſic eſt Dominus meus Rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur, vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum.* Nu. 23. 19. Jacob. 1. 17. 2. Re 14. 17.

3 Nec verò, qui facilè mutatur, à diuinæ tantum perfectionis imitatione, aut Angelorum longè abeſt, ſed inter homines etiam effugere non poteſt leuitatis, & ſtultitiæ cuiuſdam notam. Itaque omnes, qui honoratiorem aliquem locum occupauerint in Republ. hanc cōſtantiæ laudem affectare ſolent. Quare Pilatus vrgentibus Iudæis, quibus gratificari ſtudebat, & in quorum gratiam ſcelus omnium grauiſſimum ſuſceperat, vt ſcilicet innocentem Chriſtum cruci adiudicaret innoxiū, ſe tamen à ſententia dimoueri non eſt paſſus, quaſi illud conſtantiæ laudem mereretur, & aliis verbis crucis inſcriptionem conciperet, ſed eam, quam ſemel dictauerat, retineri voluit, petentesque vt eam mutaret, reiecit dicens: *Quod ſcripſi, ſcripſi.* Et Chriſtus Dominus Ioan. Baptiſtam publicum veritatis præconem, egregiè laudare volens, eo nomine præſertim commendat, quod non inſtar arundinis, auræ cedens, in quamlibet partem inclinaretur, ſed quod fortis eſſet conſtans, rigidusque ſatelles iuſtitiæ. *Quid*, inquit, *exiſtis in deſertum videre? Arundinem vento agitatam?* Et tandem Eccleſiaſtici auctor de inconſtantibus, & conſtantibus hoc iudiciū profert. *Homo ſanctus in patientia manet, ſicut ſol: ſtultus autem ſicut luna mutatur.* *Inconſtātes etiam inter homines leuitatis infamia laborant.* Ioa. 19. 22. Matt. 11. 7. Eccl. 27. 12.

 4 Sed

Aliud incommodum proponitur, quod incurrunt ij, qui in benè ceptis non perſeuerant, quod eorum quæ iam facta ſunt iacturam faciunt.

4. Sed alia etiam ratio afferri poteſt, propter quam par eſt eum, qui ad opus aliquod manum admouit, in eoque nonnihil progreſſus eſt, inchoatum bonum proſequi debere, & vrgere, donec illud omni ex parte perfecerit: quia nimirum labor omnis, qui in promouendo illo opere vtiliter, & laudabiliter poſitus eſt, perit, & in irritum cadit, ſi opus imperfectum relinquatur. Præclarè vt omnia, hoc docuit S. Gregor. & teſtimonijs ex ſacra Scriptura depromptis confirmauit. *Si inchoata,* inquit, *bona fortis operantis manus ad perfectionem non ſublevat, ipſa operandi remiſsio contra hoc quod operatum eſt, pugnat. Hinc enim eſt quod per Salomonem dicitur: Qui mollis & diſſolutus in opere ſuo fuerit, frater eſt ſua opera diſsipantis; quia videlicet, qui cœpta bona diſtrictè non exequitur, diſſolutione negligentiæ manum deſtruentis imitatur: Hinc Sardis Eccleſiæ ab Angelo dicitur: Eſto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant, non enim inuenio opera tua coram Deo meo. Quia ergo plena coram Deo eius opera inuenta non fuerunt, moritura, reliqua etiam, quæ erant geſta, prædicebat.* Hactenus D. Gregorius.

Paſtor. p. 3. admonit. 35.

Prou. 18. 9.

Apoc. 3. 2.

Laudabilē eſſe conſtantiam in miniſtris, & magiſtratibus non facile à ſuis muneribus amouendis.

5 Sed his, quæ hactenus generatim diſputauimus, paucula quædam monita ſubijcienda ſunt, quæ huc ſpectant, & Principes magis peculiariter inſtruunt, qua ratione ſe gerere debeant. Primum eſt, vt valdè laudabilem eſſe conſtantiam in adminiſtris aut ducibus, quos ſemel vt gubernationis ſuæ inſtrumenta adhibendos cenſuerit, retinendis, fouendis, & quatenus ratio recta præſcripſerit, amplificandis. Quamuis enim ſi in aliquo prauitas reperiatur, loco mouendus ſit, & debitis mulctandus pœnis, alio in eius vicem ſubrogato, nec tunc turpe cenſeatur, imò valdè honorificum, ſi ab omnibus dicatur illud, quod eſt in libro Iob. *Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles:* id tamen paſſim factitare & qualibet offenſiuncula ita commoueri, vt quem omnibus honorum titulis cumulaueras, ſtatim deijcias, & inconſtantiæ nota non vacat, & prudentes ac cordatos homines ab illorum Principum aulis, qui huiuſmodi ſunt, deterret,

Iob. 4. 18.

terret,

terret, & reuocat, vel ſi adhuc in illis hæreant, ſegniores reddit & timidiores in ijs vrgendis, quæ Principis commoda, aut vtilitates promouere poſſent; illud enim tantum ſtudent, vt offenſionibus euitatis, res ſuas collocent, in tuto. In quo ſanè optimam conditionem (vt in reliquis etiam omnibus) ij nacti ſunt, qui ſe ab illis aularum fluctibus ſubducentes, & arridentem pelagi malaciam ſuſpectam habentes, Dauidem audierunt monentum. *Nolite confidere in Principibus, in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.* atque propterea eam vitæ rationem inſtituerunt, vt cum gaudio dicere poſſent, *Mihi adhærere Deo bonum eſt*, qui exhibita ſibi obſequia, & agnoſcit, & largè muneratur, nec ita noſtris culpis irritatur, vt irreconciliabiles cum ſeruis ſuis inimicitias gerat. Pſal. 145. 3. Pſal. 72. 28.

6. Alterum monitum eſt, vt conſtantiam ſuam contra mulíebres aſſultus benè muniat: fit enim frequenter, vt Princeps recti tenax, & virorum in aula Principum precibus inuictus, vxoris aut filiæ, aut, quod peius eſt, ſcorti alicuius aulici frangatur mellitis verbis, aut lacrymis, eaque concedat, quæ neganda fuerant; aut etiam ad ea deſignanda moueatur, quæ ſine aliorum iniuria fieri non poſſunt. Sunt enim mulieres, quà blandiendo, quà iraſcendo, & minando, quà dolos nectendo in ijs, quæ obtinere volunt, eblandiendis, admirabili arte inſtructæ, vt ſe ab illis iuſtitia & officio incolumi expedire facilè non ſit. Blandiebatur Sampſoni Dalila, *quæ fundebat apud Sampſon lachrymas, & querebatur, dicens; Odiſti me, & non diligis, idcirco problema, quod propoſuiſti filius populi mei, non vis mihi exponere. At ille reſpondit; Patri meo, & matri nolui dicere: & tibi indicare potero? Septem igitur diebus conuiuii flebat ante eum, tandemq; die ſeptimo, cum ei eſſet moleſta, expoſuit: quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis.* Iraſcebatur Iobi coniux, marito ſuo, quem tot ærumnis circumuentum putabat, quòd nimis conſtanter, iuſtitiam ſimplicitatemque coluiſſet, & quaſi vnguis in vlcere, illius dolorem redde- Iud. 14. 16.

Cauendum Principibus ne eorum conſtantia mulierum precibus infringatur.

 bat

bat acerbiorem: nam *dixit illi vxor ſua: Adhuc tu per-*
Tob.2.9. *manes in ſimplicitate tua? Benedic Deo, & morere.* vel vt eſt
in aliquibus Græcis codicibus, ita illum alloquebatur:
Quouſq; perſeueras, dicens: Ecce adhuc pauliſper permaneam
ſperans ſalutem meam? Ecce enim extincta eſt memoria tua,
vteri mei labores atque dolores, quos cum angore tuli. Tu au-
tem in vermium ſterquilinio conſides, ſub dio pernoctans, &
ego errabunda, & ancilla locum ex loco peragrans, domumq;
ex domo ſpectans, dum ſol occidat, & à laboribus acquieſcā, a
doloribusq;, qui me opprimunt. Loquere verbum aliquod ad-
uerſus Deum, & morere. Perſimili modo exercitus eſt To-
bias; nam cum ipſe domui ſuæ bene præpoſitus cauen-
dum admonuiſſet, ne aliquid inferretur quod furto ſub-
latum eſſet, vehementer vxor illius commota pieta-
tatem illus amarè irridere cœpit, & eas, quas feciſſet e-
leemoſynas quaſi penitus inutiles, exprobrare: dicebat
enim. *Manifeſtè vana facta eſt fides tua, & eleemoſynæ tua*
Tob 2.22. *modò apparuerunt. atque his, & aliis huiuſcemodi verbis ex-*
probrabat ei. Sed nec Anna Tobiæ vxor, nec Iobi coniux
molles viros, & qui duris rebus frangi poſſent, nactæ
ſunt: Imbecilliorem Iezabel, quæ virum ſuum Achab
his verbis irridebat. *Grandis auctoritatis es, & bene regis*
Regnum Iſraël. Surge & comede panem, & æquo animo eſto,
3.Reg.21.7. *ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ.* Quibus verbis
adeò fractum eſt prius illud Achabi propoſitum, iuſti-
que tenacitas, (quanquam illud recti ſtudium non fuit,
ſed potiùs abiectio quædam degeneris animi) vt qui
prius vineæ cupiditatem ita comprimebat, vt triſtitia ac
mœrore propemodum contabeſceret, vxoris animatus
verbis, conſenſerit audaciæ, eamque facinus impium ac
deteſtandum patrantem non prohibuerit. Nec fortior
Herodes, qui Ioannem Baptiſtam, quem ſanctitatis
nomine venerabatur, quem libenter audiebat, quoque
audito multa faciebat, impuræ tamen mulierculæ poſtu-
lationi reſiſtere non ſuſtinuit, ſed annuit poſtulatis, ma-
gnaque iniuſtitiæ peruerſione reus adulter in inſontem
monitorem, capitalis ſupplicij pœnam ſtatuit, & quia
Hero-

Herodiadem *noluit contriſtare,miſſo ſpiculatore præcepit af- ferri caput eius in diſco; & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.* Quanto ſapientius Salomon, ad quem cum Mater Bethſabee veniſſet, *vt loqueretur ei pro Adonia* (vxorem poſtulabat Adonias Abiſag Sunamitidem) eam quidem perhonorificè,vt matrem excepit, nam *ſurrexit Rex in occurſum eius, adorauitque eam, & ſedit ſuper thronum ſuum,poſituſq; eſt thronus matri Regis,quæ ſedit ad dexteram eius. Dixitque ei,Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam, & dixit ei Rex. Pete mater mea,neque enim fas eſt,vt auertã faciem tuã. Quæ ait, Detur Abiſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor.* Sed cũ Salomon, cauſis quibuſdam ductus, id omnino publicæ paci noxium iudicaret, adeò matri poſtulanti, quod volebat, non conceſſit, vt etiam Adoniam, quem his artibus ad regnum graſſari ſentiebat,iuſſerit interfici. Quam vtinam conſtantiam ad exitum vſque vitæ ſemper ſeruaſſet; ſic enim mulierum blanditijs & precibus ſuperatus, idololatriæ ſcelus grauiſſimum nõ ſuſcepiſſet. *Nam cum iam eſſet ſenex deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Aſtarthen Deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon, quod non placuerat corã Domino: & non adimpleuit vt ſequeretur Dominum, ſicut Dauid Pater eius. Tunc ædificauit Salomon fanum Chamos idolo Moab, in monte, qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit vniuerſis vxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis ſuis.* Hic igitur tantus vir, quem vniuerſo Hebræorum Regno, imò cæteris etiam nationibus admirationi fuiſſe ſcimus, propter ingenij, ſapientiæ, opulentiæ propemodum infinitæ magnitudinẽ, de conſtantiæ ſtatu mulierculis trahentibus miſerè deiectus, & à veri Dei cultu ad Idolorum profanitates fœdè traductus eſt, vt vel hoc vno exemplo liquidiſſimè appareat, veriſſimum fuiſſe quod Dominus tanto ante prædixerat, cum

Mat. 6. 26.

3. Reg. 2. 19.

3. Reg. 11. 4.

pòppulo ſuo vetuit, ne gentilium idololatrarum filias
3.Reg.11.2. ſibi vxores adiungerent, dicens: *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras; certiſsimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Quod ſi in grauiſſimo religionis negocio, in quo etiam alijs ſceleribus maculati homines conſtanter omnem labeculam auerſantur, euincunt tamen mulieres, vt eiurata veteri religione muta ſimulacra Dæmonum colantur pro numinibus, Deo ipſo contempto, cui grauiſſima infertur iniuria; quàm procliues fore putamus ad alia minora peccata, quæ cum Dei cultu non ita aduerſa fronte pugnant; cuiuſmodi ſunt iniuriæ, rapinæ, cædes; quæ tamen, qui cōmittere ſuſtinent, cum conſtantia, æternæ ſalutis iacturam faciunt, nulla humana ope reparabilem.

Ita amplectenda cōſtantia, vt vitium Pertinaciæ non incurratur.

2 Illud tandem aduertendum eſt, dum conſtantiam aut perſeuerantiam ſectamur, vt caueamus pertinaciam, quæ tunc potiſſimùm incurritur, cum poſt captum conſilium de aliqua re perficienda, aut etiam poſt eam inchoatam, nouæ aliquæ rationes apparent, quæ prius latuerant quibus ſuadetur, vt deſiſtamus ab incepto: nam rationi cedendū eſt, conſiliaq; in melius mutanda. Nec
Sap.9.14. verò huius rei pudere nos debet: nam cum ſint *incertæ prouidentiæ noſtræ*, vt dixit Salomon, debent etiam eſſe *cogitationes mortalium timidæ*, vt ibidem dicitur, vt ſcilicet, nunquam ſententiæ noſtræ ita adhæreamus, quin ſuſpicio aliqua nos ſubeat fieri poſſe; vt noſtra nos fallat opinio, ac proinde melius ſit rem illam contrà quam aggreſſi fueramus, diuerſa omnino ratione, inſtituere,
Eccl.18.27. ac proſequi. Propterea dicitur in Eccleſiaſtico. *Homo ſapiens in omnibus metuet*, quippe qui experientia didicit, nonnunquam accidere, vt quæ nobis optima videbantur conſilia, appareant deinde deterrima, & maximè noxia. Eſt autem maximè vitandum genus illud pertinaciæ, quod omnium peſſimum iudico, cum ſcilicet, non ſolùm conſilia, quæ ab amicis, aut prudentibus conſiliarijs ſuggeruntur, reijciuntur, ſed nec ad aures admittun-
Prou. 3.5. tur; ſunt enim aliqui *Sapientes apud ſemetipſos, prudentiaque*

ſua

ſua adeò innitentes, contrà quam præcipit Salomon, vt aliorum cogitata faſtidiant quaſi inutilia, aut minus bona, eaque etiam audire contemnant. Imò fieri poteſt, vt eo deueniatur interdum, vt reſpuantur, aut non audiantur, quæ ſalutariter admonent alij, quia libidine v. g. vindictæ, aut alicuius alterius perturbationis clauduntur aures, ne ſi fortè meliora conſilia ſuggerantur, pudeat in ea ſententia, quæ ſtetit, pertinacius hærere. In hos optimè quadrat, mea quidem ſententia, illud Dauidicum. *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas, quæ non exaudit vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.* Quemadmodum enim vulgari Philoſophorum placito traditum eſt, ſurdas aſpides cum à veneficis incantationibus vrgentur, aurem alteram terræ applicare, in alteram extremam caudam immittere, ne magico illo carmine ad illud adigantur, quod facere recuſant; ita pertinaces iſti *nolunt intelligere, vt benè agant*, conſiliaque ſalutaria audire recuſant, quia veram ſalutem auerſantur. Hi planè ſunt ij, de quibus dicitur apud Zachariam: *Hæc ait Dominus exercituũ, dicens: Iudiciũ verũ iudicate, & miſericordiã & miſerationes facite vnuſquiſq; cũ fratre ſuo; & viduã, & pupillũ, & aduenam, & pauperem nolite calumniari.* Quæ ſanè capita hypotheſis quædam ſunt, & thema earum adhortationum, quibus viros Principes conſiliarij fideles & ſapientes admonere ſolent, vt ad virtutis normam actiones ſuas exigant, quæ ſi audire refugiant, vt liberiùs peccent, iam in eos conuenit, quod Propheta ſubdit. *Et noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentem: & aures ſuas aggrauauerunt, ne audirent.*

Pſal. 57. 5.

Zach. 7. 9.

Ibid. n. 11.

Sed de conſiliarijs audiendis alius erit dicendi locus.

(:)

De magnificentia Principis.

CAPVT XXI.

Explicatur quid ſit magnificentia, & Salomonis exemplũ proponitur.

1. PRincipem, qui in Republica maximus eſt, paruæ non decent, ſed vt poteſtate graduque inter cæteros omnes excellit, ita par eſt in pecunijs expendendis cum opus aliquod faciendum eſt, ſordidum non eſſe, ſed ita largum, vt ſtatus ſui magnitudini operis etiam amplitudo, & dignitas proportione reſpondeat, appareatque cogitationem illam, & adminiſtrationem rerũ magnarum & excelſarum, ex ampla quadam & ſplendida animi propoſitione proficiſci, quæ pecunijs non ſeruit, vt auari homines faciunt, & illiberales. Non deſunt autem in Scripturis ſanctis eximiæ cuiuſdam magnificentiæ exẽpla maximè illuſtria: ex quibus duo illuſtriora ſeligo, alterum Salomonis, alterum Aſſueri. Ac de Salomonis quidem magnificentia in Ieroſolymitano templo ornando dictum eſt, cum de religione diſputaremus; quare ſatis nunc fuerit, Regiarum domorum, quas ſibi Rex ſapientiſſimus & opulentiſſimus ædificauit, vt in ſacris litteris proponuntur; magnificentiam deſcribere: ita autem legimus in tertio libro Regum. *Domum autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis, &*

3 Reg. 7. 1. *ad perfectum vſque perduxit. Ædificauit quoque domum ſaltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis; & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas, ligna quippe cedrina exciderat in columnas; & tabulatis cedrinis veſtiuit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim contra ſe inuicem poſitas, & è regione ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cũctis æqualia. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorũ latitudinis, & al-*

teram

teram porticum in facie maioris porticus, & columnas, & epiſtylia ſuper columnas. Porticum quoque ſolii, in qua tribunal eſt, fecit, & texit lignis cedrinis a pauimento vſq; ad ſummitatem, & domuncula, in qua ſedebatur ad iudicandum, erat in media porticu ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam vxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticũ. Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normã quãdam, atque menſuram, tam intrinſecus, quam extrinſecus ſerrati erant; à fundamento vſque ad ſummitatem parietum, & extrinſecus vſque ad atrium maius. Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſiue octo cubitorũ. Et deſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erãt, ſimiliterque de cedro. Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus ſectis, & vnius ordinis de dolata cedro. Porrò regiæ domui Libani magnificentiſſimæ luculẽtiſſima cõueniebat ſupellex, quã illã Salomon inſtruxit: nam vaſa plurima aurea, thronuſq; ex elephanto, elegantiſſimo opere perfectus, in ea collocatus eſt, adeò vt omnia eboris candore, auriq; flammea claritate ſplenderẽt. Quare eodẽ Regum libro dicitur. *Fecit quoque Rex Salomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo, ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti vnius; & trecentas peltas ex auro probato, trecentæ minæ auri vnam peltam veſtiebant, poſuitque eas Rex in domo ſaltus Libani. Fecit etiam Rex Salomon thronum de ebore grandem, & veſtiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat ſex gradus & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile, & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas, & duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde. non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis. Sed & omnia vaſa, quibus portabat Rex Salomon, erant aurea, & vniuerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo.* Ex quo ſatis intelligi poteſt, quantam vim pecuniarum in tam egregio perficiendo opere effuderit Rex opulentiſſimus.

2. Alterum regiæ planè magnificentiæ exemplum habemus in Aſſuero Rege, quod accuratè & minutim deſcribitur ſtatim initio libri Heſter, in hęc verba. *In diebus Aſſueri,* *Aliud magnificẽtiæ exemplũ, ro ponitur in*

Conuiuio Aſſueri. *Aſſueri, qui regnauit ab India vſque in AEthiopiã ſuper centum viginti ſeptem prouincias, quando ſedit in ſolio regni ſui. Suſan Ciuitas regni eius exordium fuit. Tertio igitur anno Imperii ſui fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris ſuis, fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & præfectis Prouinciarum coram ſe, vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem atque iactantiam potentiæ ſuæ multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus. Cumq̃; implerentur dies conuiuii, inuitauit omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan, a maximo vſque ad minimum, & iuſſit ſeptem diebus conuiuium præparari in veſtibulo horti & nemoris, quod regio cultu & manu conſitum erat, & pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris, & carbaſini, ac hyacinthini, ſuſtentata funibus byſſinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inſerti erant, & colũnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei, & argentei ſuper pauimentum ſmaragdino, & pario ſtratum lapide diſpoſiti erant, quod mira varietate pictura decorabat. Bibebant autem, qui inuitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vaſis cibi inferebantur. Vinum quoque, vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum apponebatur. Nec erat, qui nolentes bibere cogeret ad bibendum, ſed ſicut Rex ſtatuerat, præponens menſis ſingulos de Principibus ſuis, vt ſumeret vnuſquiſque quod vellet.* Hæc ibi. Ex quibus quamuis ſtatim appareat quàm amplum, quamq́ue Regio ſplendore ac magnificentia dignum fuerit hoc conuiuium, ſunt nihilominus ſingula illius adiuncta, vt res melius percipiatur, ſeorſim conſideranda. Nam cum duplex epulum datum fuerit, alterum Principibus Regni, alterum populo ciuitatis, conuiuium Principum centum octoginta dies tenuit, hoc eſt menſes ſex, in quod tempus ſanè neſcio an vllum vnquam conuiuium productum ſit. Populi verò conuiuium breuiori quidem temporis ſpatio abſolutum eſt, ſeptem nimirum diebus, ſed populi frequentiſſimæ ciuitatis maxima multitudine, quod temporis ſpatio deerat, abundè compenſatum eſt. Iam verò quantus fuerit conuiuarum numerus, cum vocati ſint

non

non aulici tantùm, qui Regi perpetuò aderant, quorum maximam fuiſſe multitudinem par eſt credere, ſed centum viginti ſeptem Prouinciarum Præfecti, & proceres omnes, quos, vicarijs ſuo loco relictis, adfuiſſe par eſt credere, vt res maiorem in tanta frequentia admirationem & ex mutuo conſpectu hilaritatem haberet; rurſus quanta exquiſitiſſimorum ciborum copia, Regis iuſſu parata fuerit, qui tam multis, tamque egregijs viris tamdiu regio more epulum dare conſtituit, facilius cogitari poteſt, quàm dici. Acceſſit etiam conuiuio magnificentia ex loci ornatu, in quo celebratum eſt: nam præterquam quod ad exhibendum conuiuium delectum eſt veſtibulum horti & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat, tentoria etiam; quibus inumbrabantur menſæ, & materiæ pretio, & artificij ſubtilitate, viſenda erant. Quod verò in Vulgata noſtra editione habemus; *tentoria columnis marmoreis* fuiſſe ſuffulta, diſtinctius explicant Septuaginta: nam ita deſcribunt, *ſuper cubos aureos, & argenteos, & ſuper columnas parias, & lapideas.* Sunt autem cubi taxilli qui columnis, pilis, aut pyramidibus, molibuſque eiuſmodi ſubſtruuntur, vt firmius inſiſtant. Quod verò de ſmaragdino lapide, quo ex parte pauimentum dicitur inſtratum, quamuis propter lapidis pretium & raritatem fidem ſuperare videatur, tamen non in Vulgata tantum habetur, ſed etiam apud Septuaginta, qui verterunt ſmaragditem lapidem, apud quos etiam quædam de veſte ſtragula, & lectorum ornamentis adduntur, quæ Vulgata non expreſſit. Sic enim habent. *Et ſtrata pellucida variè ornata floribus, in circuitu roſæ ſparſæ. Pocula aurea & argentea, & gemmatus calix propoſitus è talentis triginta millibus, vinum multum, & ſuaue, quod ipſe Rex bibebat.* Ita habet latina interpretatio Romæ edita, quæ tamen minus exprimere mihi videtur, quid ſit, quod dicunt Septuaginta ἀνθράκινον κυλίκιον, ſignificant enim calicem paruulum quidem fuiſſe, quare & voce diminutiua κυλίκιον vſi ſunt, ſed quia ἀνθράκινον, id eſt, ex carbunculo excauato, vt puto, propterea pretio immani

mani, quod expreſſerunt Septuaginta, non indignum; triginta enim talentorum millibus æſtimabatur; quæ talentorum ſumma, aureorum noſtrorum milliones, vt vocant, decem & octo efficit, ſi ſingula talenta Iudaica, ſexcentos habere aureos, cum recepta opinione dicamus: par enim eſt credere Iudæorum ſcriptorem, Judaicorum talentorum rationem ſecutum eſſe. Quod autem de vino dicitur in editione Vulgata, quæ habet; *Vinum vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.* & Chaldæus interpretatur, *dignum quod à Rege biberetur*, dixerunt Septuaginta, *quod ipſe Rex bibebat.* Quod tandem attinet ad miniſtros, latinus noſter interpres Principes appellat menſis Præpoſitos, quos LXX. œconomos, Chaldæus voce Græca 'επιτρόπους curatores habet, textus autem Hebræus appellat Magiſtros, ſeu Præfectos domus Regiæ. Conſtat ergo omnium ſententia viros fuiſſe primarios, & principes, quales ij eſſe ſolent in aulis magnorum Regum, qui domus Magiſtri vocitantur; qui aderant ipſi menſis, vt conuiuas blande exciperent, ſuis locis collocarent, & quaſi quidam ſympoſiarchæ, & modiperatores, ita conuiuio præeſſent, vt curarent omnia ordine fieri, & honeſtè, ne fortè aliquæ exiſterent turbæ, quales inter homines, mero calentes, ſuper menſis naſci ſolent.

An peccauerit Aſſuerus tã ſumptuoſo diuturnoq; conuiuio inſtruendo, & de conuitiis quæ in Principum inauguratione celebrata legimus in ſcripturis.

3. Quod ſi quærat aliquis, paccaueritne Aſſuerus, tam diuturno tam ſumptuoſo epulo tam multis conuiuis exhibito? Reſpondeo id ex cauſis, quibus motus eſt ad illud inſtruendum & celebrandum, judicandum eſſe, & ex eiuſdem adiunctis quibuſdam. Ac primò aliqui colligunt ex profanis ſcriptoribus celebrati conuiuij cauſam fuiſſe reportatas ex hoſtibus victorias, quod ſcilicet Babylonios, Ægyptioſque rebellantes, & Perſarũ iugum excutere conantes armis domuiſſet; & ſanè huiuſmodi victorias inſtiſſimam publicæ lætitiæ cauſam afferre, exemplis ex ſacra Scriptura depromptis, & communi gentium more, quem nullus iure poſſit reprehendere, probari poteſt. Sic Philiſthæorum Principes, Sampſone,

pſone, à quo multis cladibus fuerant attriti, tandē in poteſtatē redacto, *conuenerunt in vnum, vt immolarent hoſtias magnificas, magno Deo ſuo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noſter inimicum noſtrū Sampſon in manus noſtras.* Iud. 16. 23. Sic Amalecitæ capta Siceleg, *diſcumbebant ſuper faciē vniuerſæ terræ, comedentes & bibentes, & quaſi feſtum celebrantes diē pro cuncta præda, & ſpoliis, quæ ceperant de terra Philiſthiim, & de terra Iuda. Nam* (vt ait Iſaias) *lætabantur, ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia.* 1. Reg. 30. 16. Iſai. 9. 3. Altera epuli dandi cauſa, non minus laudabilis ea fuit, quod regnandi tunc caperet initium. Nā Suſis præcipuus erat Regni thronus, in quo Reges ſedere cōſueuerant, non quaſi ea cæremonia regni poſſeſſionem adirent, ptidem enim regnare cœperat Aſſuerus, ſed quod ea adhibita tunc demum crederetur Rex, omnibus numeris abſoluta inauguratione, in regni poſſeſsione collocatus. Huic autē epulo cauſam dediſſe ſolemnem hanc inaugurationē, ſatis indicat Scriptura. Nā Septuaginta habent ὅτε ἐνεθρονίσθη, *cum in throno collocatus eſt.* Hebræus verò textus, *In diebus*, inquit, *iſtis, cum ſederat* (id eſt ſedere inciperet) *Rex ſuper throno regni ſui, qui Suſis eſt, in anno Regni ſui tertio fecit conuiuiū*, &c. Chaldæ⁹, *quādo quæſiuit ſedere ſuper ſolio regni ſui, quod in Suſan.* Cum igitur celeberrimo apparatu concurſuq; frequētiſſimo, huiuſmodi inaugurationes celebrari ſoleant, mirum non eſt, ſi tam celebre conuiuium Aſſuerus inſtituit. Sic cum Dauid in Hebron Rex conſtitutus eſt, plurimi ex varijs tribubus confluxere, quorū catalogum habemus libro primo Paralipom. ſuperatq́ue trecentorum quadraginta millium numerum, hiſq́ue omnibus triduo epulum largè tributū dicitur. *Omnes iſti viri bellatores expediti ad pugnandum corde perfecto venerunt in Hebron, vt conſtituerent Regē Dauid ſuper vniuerſum Iſrael, ſed & omnes reliqui ex Iſrael, vno corde erant, vt Rex fieret Dauid. Fueruntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes: præparauerant enim eis fratres ſui. Sed & qui iuxta eos erant, vſque ad Iſſachar, & Zabulon, & Nephtali,* 1 Para. 12. 38.

aſſere-

afferebant panes in aſinis & camelis, & mulis & bobus, ad veſcendum, farinam, palathas, uuam paſſam, vinum, oleum, boues, arietes ad omnem copiam: gaudium quippe erat in Iſrael. Sic Adonias cum regnum affectaret, iamque illi immineret, Regis filijs omnibus, excepto Salomone, vocatis, epulare ſacrificium inſtituit, in quo fauſtis omniũ acclamationibus ad regnum admoueretur, Rexque re-
3. Reg. 1. 5. cepta illa formula: *Viuat Rex*, ſalutaretur. *Adonias au-*
Ibid. n. 9. *tem filius Haggith*, inquit Scriptura, *eleuabatur, dicens: Ego regnabo.* Et poſt nonnulla. *Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & vniuerſis pinguibus iuxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit vniuerſos fratres ſuos filios Regis, & omnes viros Iuda ſeruos eius.* Et rurſus poſt aliqua commemorans, quibus verbis Nathan Propheta qui partes Salomonis ſequebatur, cum Rege Dauid ex-
Ibid. n. 24. poſtulauerit, ita legimus. *Domine mi Rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum? quia deſcendit hodie, & immolauit boues, & pinguia, & arietes plurimos, & vocauit vniuerſos filios Regis & Principes exercitus, Abiathar quoque ſacerdotem, illisq́; veſcentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Viuat Rex Adonias, &c.* Poterat ergo Aſſuerus iure optimo Principes ſuos, & populum ciuitatis excipere conuiuio, vt illi largioribus epulis, mutuaque ſympoſij hilaritate recreati, ejus lætitiæ eſſent participes, qua nouus Rex ipſa inauguratione perfundebatur, eoſque ſibi ea magnificentiæ ſignificatione deuinciret, vt conciliatis beneuolentia animis, promptiores eos haberet, & paratiores ad ea obſequia præſtanda, quæ ſubditi Principibus debent. Poſtrema
Eſth. 1. 4. cauſa conuiuij, quam Scriptura expreſſit, fuit, *Vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiã potentiæ ſuæ, multo tempore, centum videlicet, & octoginta diebus.* Propterea autem conuiuia, aut ſolennes inſtituere apparatus, vt inde capiatur ſuperbiæ fomentum, & arrogantiæ, piaculum eſſe nemo non intelligit, dicente A-
1 Cor. 4. 7. poſtolo. *Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Quare Ezechias, quod
Chal-

Chaldæis theſauros ſuos per iactantiam oſtentaſſet, graues pœnas, Deo iubente, comminatus eſt Iſaias Propheta, vt quarto Regum libro narratur, & alio fortaſſe loco fuſius dicetur. Rurſus, qua ratione à peccato excuſari poſſit tam diuturnum conuiuium, non ſatis video: nam honeſtæ cuiuſdam hilaritatis cauſa amicos conuenire ad conuiuium laudabile ſanè eſt, & amicitiæ tuendæ officium conſentaneum. *Epulari autem quotidie ſplendidè,* ſympoſiaque multum frequentare, multa importat incommoda, quorum aliqua à Sapiente tanguntur in Prouerbijs, cum ait. *Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui fouea? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Cum verò omnes dedeceat ebrietas, tum maximè Reges, quibus Salomon præceptum illud, tanquam à matre auditum, præſcribit: *Noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas, ne forte bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam afflictorum.* Effectus autem, qui conſequi ſolent, etiam hoc Aſſueri conuiuium conſecuti ſunt: nam ipſe potando hilarior factus eſt, vt ſi ebrius non eſſet, proximè tamen abeſſet à temulentia; parumque prudenter vxorem Vaſthi iuſſit adduci, vt illius pulchritudinem omnibus ſpectandam & admirandam proponeret, cui cum regina parere noluiſſet, Rex ira exarſit, eamque repudiauit, ſicque iuxta Sapientem: *Extrema gaudii luctus occupauit.* quamuis omnibus iſtis incommodis pro ſua ſapientia Dominus ad gloriam ſuam amplificandam, noſque ſalutaribus monitis imbuendos vſus ſic Licet ergo regia magnificentia, qua Principibus & populo datum eſt epulum, ſit laudabilis, finis tamen iactantiæ, quem ſibi Rex propoſuit, temporiſque tam diuturni circumſtantia facti illius gratiam corrumpunt, faciuntque vt exemplum hoc Principibus proponi non poſſit, niſi moneantur ſimul, quid in eo peccatum ſit, ne ad eaſdem ipſi metas luxuriæ, & profuſionis immodicæ adhæreſcant.

4. Quoniam autem exemplis propoſitis Salomonis

[Margin notes: 4. Reg. 20. 13. — Luc 16. 19. — Prou. 23. 29 — Prou. 31. 4. — Prou. 14. 13 — De Princi-]

pis magni-ficentia in largitioni-bus. & Aſſueri, quales Reges deceant fabricæ, & conuiuia, docuimus, facilè erit, ex ijs, quæ diximus, conijcere, quomodo in reliquis expenſis, quæ occurrunt, vt in itineribus ſuſcipiendis, tribuendiſque muneribus munificus Princeps ſe gerere debeat. Huius autem rei ſi quis exemplum requirit, habet luculentiſſimum in Regina Saba, quæ cũ Salomonis fama excita veniſſet ad Salomonem, eum regijs planè muneribus donauit: nam, vt ait

3. Reg. 10. 10. Scriptura. *Dedit Regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretioſas. Non ſunt allata vltra aromata tam multa, quàm ea, quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni.* Quia verò munera, quæ Principibus tribuuntur non ad eorum ſubleuandam inopiam, ſed (quemadmodum ea, quæ Deo offeruntur) ad teſtificandam eam, quam de eorum magnitudine & excellentia concepimus opinionem, inſtituuntur, ideò ampla eſſe debent, & magnifica, & ad iſtam opinionem exprimendã idonea. Quare Dominus apud Prophetam holocauſtorum victimarúmque oblationes reijcit, ſi fortè quaſi indigenti tribuantur; adeò enim tali animo factis ſacrificijs non placaretur Deus, vt potius tanquam inſigni contumelia, vt

Pſal. 49. 9. reuera eſſet, commoueretur in offerentem. *Non accipiã,* inquit, *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ ſunt omnes feræ ſiluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum eſt, ſi eſuriero non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo?* Sed ijs tantum ſe ſacrificijs delectari affirmat, quibus eius apud populos creſcit exiſtimatio, quibuſque debitam multis ex capitibus laudẽ tribuimus. *Immola,* inquit, *Deo ſacrificium laudis.* Ita Principes ijs capiuntur muneribus, quæ eorum magnitudinem & excellentiam oſtendunt.

De

De Principis magnificentia in ædificando.

CAPVT XXII.

1\. ÆDificandi ſtudium Principes decet in primis, quo ſibi ſapientum, ac magnificorum nomen parant, & honeſtæ relaxationis, cum à negotijs feſſi ſunt, iucũdiſſimum leuamentum. Mirum enim quantum delectat moliri arces, muris vrbes circumdare, portus effodere, templa excitare, aut ædes regias, & cum operibus extremam manum artifices impoſuerint, ea tanquam fœtus ac partus à ſe in lucem eductos contemplari. Eſt autem triplex ædificiorum genus, quædam enim neceſſaria ſunt, quædam vtilia, quædam ad voluptatem dumtaxat comparata. De ſingulis breuiter paucula quædam attingemus. Atque in primis neceſſaria illa duco, ſine quibus ſecuritas ciuibus non conſtat, nec commercia tuta ſunt, nec, vno verbo, politica munera functioneſque exerceri commodè poſſunt. Huiuſmodi proculdubio fuit murorum Hieroſolymitanorum inſtauratio ſub Nehemia, quam fruſtra Sanaballat prohibere conatus eſt: nam milites ſubmouere ſe paſſi non ſunt, ſed *media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & Principes poſt eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium, vna manu ſua faciebant opus, & altera tenebant gladium: ædificantium enim vnuſquiſque gladio erat accinctus ad renes.* Sentiebant enim nihil magis communiter in ciuitate viuentibus neceſſarium eſſe, quàm munitum aliquem locum habere, vnde ad pugnam exirent, & quò iactati ab hoſtibus, quibus vndique premebantur, receptum haberent. Idem ſtudium ædificandi ciuitatum munitiones in alijs eiuſdem populi Principibus fuit: nam de Salomone legimus in Paralipome-

Studium ædificandi decere Principem: & de variis ædificiorum generibus, neceſſariis, vtilibus, aut ad voluptatem comparatis.

2 Eſdr. 4. 16.

2.Para.8.3. pomenis, *Ædificauit Palmiram in deſerto, & alias ciuitates munitiſſimas ædificauit, in Emath. Extruxitque Bethoron ſuperiorem, & Bethoron inferiorem, ciuitates muratas habentes portas, & vectes, & ſeras, Balaath etiam, & omnes vrbes firmiſſimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctaſque vrbes quadrigarum & vrbes equitum,* &c. De Roboam verò eodem
2.Para.11.5 libro: *Habitauit autem Roboam in Ieruſalem, & ædificauit ciuitates muratas in Iuda, extruxitque Bethlehem, & Atam, & Thecue, Bethſur quoque, & Socho, & Odollam, nec non & Geth, & Mareta & Tiph, ſed & Aduram, & Lachis, & Azeca, Saraa quoque & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda, & Beniamin, ciuitates munitiſſimas. Cumque clauſiſſet eas muris, poſuit in eis Principes, ciborumque horrea, hoc eſt, olei, & vini: ſed & in ſingulis vrbibus fecit armamentarium ſcutorum, & haſtarum, firmauitque eas ſumma diligentia, & imperauit ſuper Iudam, & Beniamin.* Porrò ad voluptatem illa ſpectant ædificia, quæ numerat Salomon in Eccleſiaſte, & quamquam à ſe conſtructa, tamen quod in eo genere nimius fuiſſet, ea damnat longo nimirum vſu ſapientior factus, tādemque intelligens ſe in illis fruſtrà deſudaſſe, cum omnia ad vanitatem, & afflictionem ſpiritus
Eccl 2.4. pertinerent: *Magnificaui*, inquit, *opera mea, ædificaui mihi*
10. *domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarū, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium,* &c. *Omnia, quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaueram.* Tandē vtilia ſunt, quibus carere quidam Reſpublica poteſt, ſi tamen ea habeat, aut ijs abundet, commoditatis alicuius non mediocris fructum percipit. Huius generis ſunt fontes, aquarumque deriuationes, portus, ampliores viæ, porticus, & explicatiores plateæ, aut areæ, apothecæ laxiores ad publicam annonam condendam, triticum, vinum, ſal, aliaque huiuſmodi, qualia feciſſe Roboamum paulò antè memorauimus, qualia etiam parauit Pharao, vt hoc eodem capite infrà paucis attingemus.

2. Cæte-

2. Cæterum ædificationis vrgendæ tempus illud aptiſſimum eſſe videtur, cum pacato Regno quies domi eſt ab externis tumultibus, & bellis, quod vidit Aſa Rex Iudæ, de quo legimus in Paralipomenis; *Ædificauit quoque vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella ſurrexerant. Dixit aũt Iudæ, ædificemus ciuitates iſtas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & ſeris, donec à bellis quieta ſunt omnia.* Quibus in verbis facilè quilibet animaduerterit, propterea Regẽ conſilium ſuum Iudæ communicaſſe, & ad muniendas ciuitates inuitaſſe, vt libentius populi eam ſtipem erogarent, quæ ad ædificationis impenſas neceſſaria cenſebatur, quod fortaſſe regium ærariũ à pecunijs non benè inſtructũ, tanto operi faciendo par eſſe non poſſet. Porrò Principibus cauendum diligenter, ne immenſis, & intolerabilibus ædificationib. populos atterant, & exhauriant, à quo genere iniuriæ Nabuchodonoſor non abſtinuit, cui Habacuc Propheta minas intentat illis verbis; *Væ, qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate.* Cuius loci ſententia eſt, Væ Nabuchodonoſor impio, qui Babylonem magnificis ædificiorum ſtructuris auguſtiorem facit in ſanguinibus, hoc eſt, opibus per iniquitatem, & rapinam, & iniuriam in pauperes, comparatis. Quæ loquendi formula vernaculæ noſtræ ſimilis eſt: eorum.n. qui anguſtas res domi habent, ſupellectilẽ, pecuniolas, & reliqua bona, ſanguinem pauperum appellare conſueuimus. Quò ſpectat etiam illud Eccleſiaſtici. *Panis egentium vita pauperum eſt; qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt:* & Jllud Micheæ: *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Jeruſalem in iniquitate:* Sed Nabuchodonoſore etiam durius egit Pharao cum Iſraelitis quos ſeruilem in modum, ad opus faciendum, intentatis etiam verberibus adigebat. *Præpoſuit itaque eis*, vt dicitur in Exodo, *magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus, ædificaueruntque vrbes tabernaculorum Pharaoni Phithom & Rameſſes.* Tò *Vrbes tabernaculorum*, LXX. vertunt πόλεις ὀχυρὰς, *Vrbes munitas*, alij ex Hebræo *vrbes concluſas*, alij

Quo tempore ædificatio vrgẽda & quorũ expenſis ædificandũ.

2. Par. 14.6

Haba. 2. 12.

Eccl. 34. 25

Mich. 3. 10.

Exod. 1. 11.

 granaria,

granaria, apothecas, ſeu *repoſitoria* interpretantur, in quibus publica frumenta, oleum vinumve reconderetur. Quæcumque tandem eſſent fabricæ illæ, certum eſt Iſraëlitas indignis modis habitos, & vexatos fuiſſe: quæ agendi ratio cauenda Principibus eſt, ne in ſe ciuiũ odia, aut etiam arma conuertant. Paſſus eſt hoc Salomon in ea ſeditione, quæ duce Ieroboam contra illum exarſit, de

3. Reg. 11 26 qua hæc legimus in Regum hiſtoria. *Ieroboam quoque filius Nabath Ephrateus de Sareda ſeruus Salomonis, cuius mater erat Sarua, mulier vidua, leuauit manum contra Regẽ, & hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginem ciuitatis David patris ſui.* Quod vt clarius intelligatur, ſciendum eſt inter ciuitatem Dauid, & templum à Salomone excitatum, mediã fuiſſe ingentem quandam inter duos montes voraginẽ, quæ Mello dicebatur. Quia ergo à ciuitate Dauid ad tẽplum adire cupienti, aditus non patebat propter interiectam illam voraginem, aggreſſus eſt Salomon duos mõtes ponte vno, vel vt alijs placet, duobus iungere, quorum ædificationem ſumptuoſiſſimam fuiſſe neceſſe eſt, dum pilæ immenſæ cuiuſdam altitudinis, quæ pontem fulcirent, excitantur, quæ res populos offendit, quorum communibus cum Rege ſumptibus opus promouebatur, & ad ſeditionem incitauit. Si ergo Salomon cuius ſapientia miraculo erat, ac proinde maxima apud ſuos auctoritate pollebat, tamen ædificiorum magnis, continẽtibuſque expenſis commotos & ad arma ſpectantes populos expertus eſt, videant noſtri æui Principes, quid à ſuis timere poſſint, ſi nimium illos premere, & pecunijs in ædificia collatis exhaurire non dubitauerint.

De ædificiorum regiorũ magnificentia.

3. Porrò quia magnificum Principem eſſe decet, meminerit quæcumque ædificare inſtituerit, celſitatem, & magnitudinem animi, pecuniarum ſuarum minimè tenacem exhibendam: ac proinde templa, portus, fora, curias, baſilicas, vias publicas, aquęductus, porticus, & ſimilia, quæ molitus fuerit, amplitudine, maieſtate, deſcriptionis elegantia ſpectabilia eſſe debere. Præſtitit hoc

Salomon

Salomon in templi ſtructura, & ædium illarum, quas ſibi vxorique parauiſſe cognoſcimus ex Regum hiſtoria. Eas tres fuiſſe nonnulli exiſtimant, ac propterea aſſerũt alteram ſibi à Rege ædificatam, alteram filiæ Pharaonis quam duxerat in matrimonium, tertiam ad animi remiſſionem, & voluptatem inſtructam, quam domum ſaltus Libani indigitauerit. Colligi hoc videtur ex Scriptura. Nam de prima dicitur: *Domum autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum vſque perduxit.* De ſecunda: *Domum quoque fecit filiæ Pharaonis.* De tertia: *Ædificauit quoque domum ſaltus Libani.* Accedit ipſius Salomonis teſtimonium in Eccleſiaſte, vbi ait: *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos.* Verius tamen eſt, vnicam tantum domum à Salomone ædificatam fuiſſe, ſed ampliſſimam vt magnum opulentiſſimũque Principem decebat, eamque tribus partibus, quaſi totidem domibus diſtinctam, quæ aperta eſt Scripturæ ſententia. Nam dicitur in tertio Regum: *Expletis annis viginti poſtquam ædificauerat Salomon duas domos, id eſt, domum Domini & domum Regis,* &c. Itaque quemadmodũ nomine domus Domini plura comprehendebantur ædificia, plurimùm à ſe forma & magnitudine diſtincta, & diuerſorum habitationi deſtinata, ita regias ædes, domũ appellauit, quanquam diuerſæ illarum partes eſſent Regis, aut Reginæ habitationi attributæ, quibus illa pars accedebat, quæ ſaltus Libani dicebatur. Par igitur eſt, domos Principum adeò amplas eſſe, vt non familiam tantùm regiam capiant, ſed etiam illarum pars magna habitatore vacua, principibus viris, ſi fortè in Republ. noſtra peregrinentur, aut eorum legatis, vt cuiuſque eorũ conditio poſtulauerit, lautè, liberaliterque excipiendis relinquatur.

3. Reg 7. 1. Ibid n. 8. Ibid. nu. 2. Eccl. 2. 4. 3. Reg. 9. 10.

Nec tamẽ cum hæc dico, auctor Principibus fieri volo, vt difficillima quædam, & quibus natura contumaciter reſiſtit, aggrediantur, cuiuſmodi eſſet iſthmi alicuius foſſio, aut perfoſſio montium, vallium ingentium complanatio, fluuiorum ex ſuo in alium alueum deriuatio,

ne fortaſſe pro gloria, quam aucupantur, ſtultitiæ notam incurrant,& offenſionem etiam populorum,qui in tam difficili opere cum naturæ pertinacia, Reipublicæ priuatoque incommodo luctari compellantur: quæ fortè cauſa fuit inuidiæ in Salomonem excitatæ cum Mello ædificare inſtituit,de quo paulò ſupra dicebamus. Aquarum certè ductus,& excauationes foſſarum, quæ nauigiorum patientes ſint, quos Scriptura *fluuios diorygas* appellat in libro Eccleſiaſtici, aut *aquæ tramites*, vtiles eſſe ciuitatibus nemo neſcit, in quibus ſi operam ſuorum collocauerit, & expenſas ex ærario publico ſuppeditauerit,rem ſanè commodam Princeps faciet & commendatione dignam.

Eccl. 24. 41

De veteribus ædificiis inſtaurandis.

4. His addendum videtur, non exiguam mereri laudem eos Principes,qui ædificia vetera iam fatiſcentia, & ad ruinam vergentia, vel ea quæ hoſtium iniuria diſturbata ſunt,fulciunt,inſtaurant, reficiunt. Sic legimus Ioſiam Iudæorum Regem curaſſe,vt pecunia, quàm à populo Sacerdotes collegerant,curatoribus operis reficiendi & ſarciendi templi tribueretur. Scribæ enim templi in hæc verba mandauit. *Vade ad Helciam Sacerdotem magnum, vt confletur pecunia,quæ illata eſt in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo,deturque fabris per præpoſitos domus Domini, qui & diſtribuant eam his qui operantur in templo Domini ad inſtauranda ſarta tecta templi tignariis videlicet,& cæmentariis, & iis qui interrupta componunt;vt emantur ligna,& lapides de lapicidinis, ad inſtaurandum templum Domini.* Nec in pari cauſa diſpar ſtudiũ Iudæ Machabæi,qui deuicto Lyſia Antiochi Epiphanis duce,Ieroſolymitanum templum gentilium profanitatum contaminatione pollutum purgauit, &, vbi opus erat,inſtaurauit. Qua de re in primo Machab. libro hæc legimus. *Et ædificauerunt altare nouũ ſecundum illud quod fuit prius,& ædificauerunt ſancta, & quæ intra domum erant intrinſecus,& ædem & atria ſanctificauerunt.*

4. Reg 22. 4

1. Mach. 4. 47.

De

De Maieſtate Principis.

CAPVT XXIII.

MAgnificentiæ Maieſtatem placet ſubnectere, quod hæc ſine illa ægrè conſiſtere poſſit; quodque eæ artes, quibus paratur maieſtas, cuiuſmodi ſunt corporis auguſtior cultus, ædium, palatiorum, hortorum amplitudo, frequens corporis ſtipatorum, ſatellitum, aulicorum magiſtratuum, regnique procerum corona, domus luculenta, ſupellex, auro, argentoque renidens, curruum, equorumque multitudo, & varietas, & alia, quæ ſunt generis eiuſdem, largiores ſumptus deſiderent, quos Princeps ad rem faciendam attentior, minimeque magnificus facere non ſuſtinet. Quamuis autem ſolidæ maieſtatis fundamentum eſt excellens virtus Principis, quæ nullis etiam externis ornamentorum apparatuumque adminiculis grato & iucundo introitu animis hominum illabitur, admirationemque ciet; quia tamen gradus ille virtutis ad paucos pertinet, extrinſeca quædam adiumenta contemnenda non cenſeo, de quibus deinceps dicendum eſt.

1. Et quidem quod ad veſtes attinet, eam ſemper obtinuiſſe conſuetudinem reperio, vt qui dignitatis excellentioris prærogatiua inter cæteros eminerent, cultu corporis honeſtiore vterentur, non tantùm vt faciliùs ab alijs dignoſci poſſent, ſed etiam vt externa illa ſpecies auctoritatem illis & maieſtatem conciliaret. Cum Rebecca filium ſuum dolis ſubornauit, vt ad Patrem accedens, Eſau benedictionem acciperet, cauit etiam, ne ſenex, cuius oculi caligauerant, attrectando, fraudem poſſet deprehendere; quare non tantum pelliculis hædorum, manuum, collique nuda protexit, *ſed veſtibus etiam Eſau valdè bonis*, vt loquitur Scriptura, *quas apud ſe habe-* Gen. 27.15.

De Principis maieſtate in veſtibus & corporis cultu.

In trad. Hebr. in Geneſ. *bat domi, induit eum.* Tò *valde bonis*, alij teſte Hieronymo, legunt, *veſtimenta deſiderabilia*, Chaldeus *veſtes mundas* interpretatus eſt, Septuaginta *Pulchras.* Hæ autem omnes interpretationes eodem ſpectant, vt ſcilicet explicent, veſtes illas pretioſas fuiſſe, mundas, vſu non detritas, quas fortaſſè in Sacerdotij vſum domi conditas haberet. Vt enim loco indicato docet D. Hieronym. tradunt Hebræi, primogenitos Sacerdotum officio eſſe functos, & habuiſſe veſtimentum Sacerdotale, quo induti, Deo victimas offerebant, antequam Aaron in Sacerdotem eligeretur. Ex quo colligimus, ſtolam illam Eſau pulchram, ac deſiderabilem, inſigne fuiſſe Primogenitorum, & Sacerdotij, ita poſtulante dignitatis illius ratione vt cultu illo honeſtiore à cæteris fratribus, qui Sacerdotes non erant, diſtingueretur. Eamdem conſuetudinem cultioris ornatus corporis in viris primarijs indicat S.
Iacob. 2. 2. Iacobus; cum ait: *Si introierit in conuentum veſtrum vir annulum aureum habens in veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus eſt veſte preclara*, &c. Cum autem veſtis candida dicitur à Iacobo, non tam de colore albo videtur intelligendum, quàm de ſplendore ac nitore, qui in veſtibus etiam alterius coloris eſſe ſolet: & fauet vox Græca, non enim dicitur ἐσθῆτι λευκῇ ſed λαμπρᾷ, λαμπρὸς autem ſplendidum, nitenſque ſignificat. Deſignat ergo veſtes pretioſiores, nitidiores, molliores, vno verbo, eiuſmodi veſtes, quales ferre ij ſolent, qui in Principum aulis verſantur, de quibus Dominus dixit: *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus*
Matt. 11. 8. *Regum ſunt.* Porrò viris primarijs, regum amicis, cuiuſmodi fortè ſunt Megiſtanes quidam, qui frequenter in aulis magnorum Principum verſantur, vſum purpuræ fuiſſe conceſſum legimus in Scriptura. Ita Ionathæ purpuram conceſſit Alexander per epiſtolam, cuius exemplum habemus in Machab. hiſtoria. *Rex*, inquit, *Ale-*
1. Mach. 10. 20. *xander fratri Ionathæ ſalutem. Audiuimus de te, quod vir potens ſis viribus, & aptus es, vt ſis amicus noſter, & nunc conſtituimus te hodie ſummum Sacerdotem gentis tuæ, & vt ami-*

cus

ens voceris Regis(& miſit ei purpuram, & coronam auream) & quæ noſtra ſunt,ſentias,&c. Et eodem libro rurſus dici- 1.Mach.11.
tur. *Et ſcripſit Antiochus adoleſcens Ionathæ dicens: Conſti-* 58.
tuo tibi Sacerdotium, & conſtituo te ſuper quatuor ciuitates, vt ſis de amicis Regis: & miſit illi vaſa aurea in miniſterium, & dedit ei poteſtatem bibendi in auro, & eſſe in purpura, & habere fibulam auream: &c. Similibus honoris inſignibus Simonem honeſtauit Demetrius, *& Rex Demetrius,* 1.Machab.
inquit Scriptura, *ſtatuit illi ſummum Sacerdotium. Secun-* 14.38.
dum hæc fecit eum amicum ſuum, & glorificauit eum gloria magna. & Paulò poſt conceſſiſſe commemorat *vt operia-* Ibid.n. 43.
tur purpura & auro, & vtatur fibula aurea. Primarij ergo 44.
viri, qui amicorum Regis nomine cenſebantur, hoc illis regio priuilegio indulgente purpura indui poterant, aureiſque quibuſdã ornamentis vti, quę alioqui Regũ propria eſſe videbantur ex quo ipſorũ Regum ornamenta fuiſſe pretioſiſſima, facilè ſibi quilibet perſuadebit, quod & Scripturæ teſtimonijs pluribus probari poterit. Certè Regina illa, quã celebrat Dauid, à dextris Regis *aſtitit in veſtitu deaurato*, vel vt eſt in Hebræo, *in auro Ophiri* quã- Pſa. 44.10.
quã vox Hebr. כתם non tantùm aurũ ſignificat, ſed illud cui artifices acceſſerunt manus, fundendo, poliendo, maculiſq; variorum colorũ exactè pingendo & variando: nam & aliquando pro colore accipitur in Scriptura, vt cum dicitur in Threnis: *Mutatus eſt color optimus,* Thren.4.1.
& apud Iob, *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus*, vtrobique eſt vox כתם nec abludit Aquilæ interpretatio, qui Iob.28.16.
vertit ἐν βάμματι ὠφὶρ *in tinctura Ophir.* Niſi fortè veſtes peregrinis coloribus imbutas intelligat, cuiuſmodi illæ erant, quæ de Ophir, quæ regio in India fuiſſe putatur, aduehebantur, quæ colore florido, vegeto, rutiloq; magis oculis ſpectantiũ blãdiebãtur: celebrantur enim Scripturæ ſacræ teſtimonio colores Indici, vt cum dicitur apud Iob, loco citato. *Non conferetur tinctis Indiæ* Job.28.16.
coloribus. vbi etiam in Hebræo, & Græco, eſt *chetem, Ophir.* Talis Reginæ Eſtheris, atque adeò Aſſueri regius ornatus, de quo ita legimus in Scriptura. *Die autẽ tertia*

(Eſther)

Eſth. 15.14. Eſther) *depoſuit veſtimenta ornatus ſui, & circundata eſt gloria ſua, cùmque regio fulgeret habitu*, &c. Paulò verò poſt de Aſſuero loquens, ita dicit. *Ingreſſa igitur* (eadem Eſther.)
Ibi. n.9: *cuncta per ordinem oſtia, ſtetit contra Regem, vbi ille reſidebat ſuper ſolium regni ſui, indutus veſtibus regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus, eratque terribilis aſpectu.* Quibus in verbis notandum, veſtimenta, quæ ornatus dicuntur, eſſe ferales veſtes, & ad mœrorem indicandum appoſitas, eas ſcilicet, de quibus Scriptura ita narrat. *Cumque depoſu-*
Eſth. 14. 2. *iſſet veſtes regias, fletibus & luctui apta indumenta ſuſcepit.* Septuaginta *veſtimenta anguſtiæ & luctus*: ἱμάτια στενοχωρίας καὶ πένθους. Quod autem dicitur *circumdata gloria ſua*, de regio ornatu intelligendum eſt, quo eam indui oportebat, cum in publicum erat prodeundum, aut cum apparendum coram Rege; quod tempus ipſamet appellat, *Dies oſtentationis*, ὀπτασίας, diceremus Italicæ.
Cap. 14. 16. *Ne i giorni che biſogna, che ſi laſci vedere.* Qui dies opponebantur diebus, vt ipſa vocat, *ſilentii*; Græcè ἡσυχίας, *quietis.* quibus ſc. domi aut in conclaui ſui gynæcei priuatim deſidere licet. Veſtes autem, quibus induebatur in diebus oſtentationis, *Gloriæ* nomine ſignificantur: hoc enim nomen, nonnumquam in Scriptura, ad ornatum veſtium explicandum, ex quo gloria exiſtit, & maieſtas,
2. Mac. 8. 35. adhibetur. Sic de Nicanore dicitur in Machabæorũ hiſtoria. *Depoſita veſte gloriæ per mediterranea fugiens*, &c. τὴν δοξικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα. *Depoſita veſte glorioſa*, & eiuſdẽ hiſtoriæ libro priore, deſcribens auctor, quàm fœliciter cuncta Iſraëlitis cederent, Remp. gubernante Simone Machabæo poſt nonnulla alia commemorata, *Seniores*, in-
1. Mac. 14. 9 quit, *in plateis ſedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & iuuenes induebant ſe gloriam.* Græcè καὶ νεανίσκοι ἐνεδύσαντο δόξας. Vocat δόξας, & gloriam ornatiorem corporis cultum, qui gloriam quandam maieſtatemque conciliat. Quare loco indicato Eſtheris hiſtoriæ, Aſſueri maieſtas, quæ ex pretioſis veſtibus, throno Regio, vultu etiam ad grauitatem, ſeueritatémque compoſito exiſtebat, deſcribitur, eademque vox δόξα apponitur

ad maieſtatem exprimendam: quod enim habemus in Vulgata editione. *Ingreſſa igitur cuncta per ordinem oſtia, ſtetit contra Regem, vbi ille reſidebat ſuper ſolium Regni ſui indutus veſtibus Regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus, eratque terribilis aſpectu. Cumque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet,* &c. *Et ingreſſa omnes ianuas, ſtetit in conſpectu Regis, & ipſe ſedebat ſuper thronum Regni ſui, & omnem ſtolam ſplendoris ſui induerat, totus in auro, & lapidibus pretioſis, & erat terribilis valde, & eleuans faciem ſuam inflammatam gloria, in vigore furoris aſpexit,* &c. Quare Moſes ſummi Sacerdotis veſtes, quæ ad augendam muneris illius auctoritatem, & maieſtatẽ, Dominus voluit eſſe ex pretioſa materia, gemmis etiam appoſitis ornatas, dicit eſſe factas in gloriam & decorẽ. *Facieſque*, inquit, *veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.* Cæterum, quod ad rem attinet, de qua agimus, non eſt neceſſe pluribus oſtendere, cultum corporis in primarijs viris, ac præſertim Principibus laudabilem eſſe, & ad maieſtatem muneri illi neceſſariam, accommodatum; nam præter allata loca, idem alijs ex Scriptura productis teſtimonijs confirmari poſſet, vt Abrahami, Ioſephi, Dauidis, Danielis, Mardochæi, atque Judithæ, & Iob, apud quem diſertè dicitur. *Si habes brachium ſicut Deus, & ſimili voce tonas, circumda tibi decorem, & in ſublime erigere, eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtimẽtis.* Quaſi dicat, ſi te cum Deo ſummo Principe confers, quod conſequens eſt, ornamenta etiam, quæ Principatum decent, aſſume, gloriam ſcilicet pretioſarum veſtiũ nam & ipſe Deus huiuſmodi veſtibus induitur, vt canit Dauid. *Domine Deus meus magnificatus es vehementer, confeſſionem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento.* Sed de Dei maieſtate paulò infrà. Nunc videamus, num quemadmodum veſtium pretium & ornatum laudabilem eſſe oſtendimus in viro Principe, ita etiam gratus aliquis eorumdem veſtimentorum odor arte quæſitus probari poſſit.

Eſth. 14. 9. Exod. 28. 2. Geneſ. 24. 22. 30. 47. 33. Geneſ. 41. 42. 2. Reg. 12. 20. Dan. 5. 29. Eſther. 9. 15. Iudith. 10. 3. Job. 40. 4. Pſal. 103. 1.

2\. Sane crediderim moderatum vſum odorum in Principe *An odorum*

cipe

Vſus in veſtibus Principis laudabilis ſit. cipe laudari poſſe, non tantùm quia ad corporis incolumitatē prodeſſe poteſt, cum ſuauitate odoramentorum hominis cor delectetur, vt dicitur in Prouerbijs. *Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor*; ſed etiam, quia illorum

Pro. 27. 9. vſum in Scriptura reperio, non in molliori tantùm mulierum ſexu, ſed etiam in viris præſertim primarijs. Itaque S. Dauid cum Principem illum laudaſſet à multis

Pſal. 44. 3. egregijs dotibus, quæ Regem ornant, quod ſcilicet eſſet *ſpecioſus forma præ filiis hominum, quod diffuſa eſſet gratia in labiis illius, quod propter veritatem & manſuetudinem, & iuſtitiam, quam dilexiſſet*, eſſet fœliciter in ijs, ad quæ manus admouiſſet, deducendus, aliquid etiam addidit ad

Ibid. n. 9. externum corporis cultum, de odoratis veſtibus mentionem inducens, *Myrrha*, inquit, *& gutta, & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis*, &c. nemo autem neſcit ex huiuſmodi aromatis ſuauiſſimum odorem efflari. Bonus etiam ſenex Iſaac mirificè ſcribitur delectatus odore veſtimentorum filii ſui, quem Eſau eſſe putauit; nam ſtatim vt ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam

Gen. 27. 27. benedicens illi ait. *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Quam benedictionem ſic extulit Chaldæus. *Sicut odor incenſi, ex optimis aromatibus, quæ tandem offerentur in monte, vbi erit domus ſanctuarii, ſiue templum, cui, benedixit, qui viuit in æternum.* Metaphora ergo agri pleni ad flores vel fructus referenda eſt: nam vere cum tellus omnis noua florum pube veſtitur, tunc prata varijs colorum picturis in certamen vſque luxuriant, & campos omnes longè lateque violaria reddunt purpureos, ac ſuaueolentes: Imò ipſa tellus à cultoribus altiùs verſata halitum quendam gratiſſimum emittit, ex ſole conceptum, cui comparati ſuauitas nulla poſſit. Sponſæ verò in Canticis veſtimentorum ſuaueolen-

Cant. 4. 11. tia his verbis commendatur. *Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris*: quod in Vulgata dicitur *thuris*, in Hebr. eſt לבנון *Leuanon*, quam vocem Septuaginta retinnerunt, nam verterunt λίβανον. Quemadmodum autem apud Hebræos לבנון & thus ſignificat, & mon-

tem

rem etiam Libanum; ita apud Græcos λίβανον eandem duplicem habet ſignificationem. Nemini autem mirum videri debet, ſi veſtimentorum fragrantia cum odore Libani montis comparatur; nam par eſt credere, montem illum, in quo plurimæ arbuſculæ & frutices optimi odoris naſcebātur, longè lateque gratiſſimum ſparſiſſe odorem: quare eodem loco indicato ſubditur non poſt multa. *Nardus, & crocus, fiſtula, & cinamomum cum vniuerſis lignis Libani.* Ibid. n. 14. Ad odorem etiam referri poſſe videtur, quod Saluator Dominus Salomonis veſtimenta cum lilijs comparauit: non enim tantum eximius candor commendatur in liliis aut decens, ad modum calathi figura, reſupinis ſe per ambitum labris pandens, ſed etiam odor planè admirabilis, qui ex illis efflatur, omnem poſt ſe æmulatricis artis conatum longo ſpatio relinquit. *Conſiderate*, inquit, *lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnum ex iſtis.* Matt. 6. 28. Quanquam illud monuerim, cauendum eſſe in huiuſmodi, abuſum, qui tunc accidit, cum aut voluptas ſenſuum captatur, aut quod deterius eſt, cum ad luxum libidinesque refertur: quo nomine filiarum Sion curioſa licentia reprehenditur in cultu corporis & odoramentis, quibus minatur Iſaias, cum ait: *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium.* Iſa. 3. 24. Eum verò qui corporis cultum ſtatui decorum quæſiuerit, aut odores adhibuerit, culpa vacare crediderim, imò rem honeſtam facere, & perſonæ, quam ſuſtinet, conſentaneam. In quo non ſatis laudari poteſt Reginæ Eſtheris, rerum humanarum, honorum, Regiíque ſplendoris, qui in externo elucet cultu, deſpicientia, quæ licet ſumptuoſiſſimis veſtibus, auro gemmisque illuminatis veſtiretur, adeò tamen hoc vniuerſo cultu non abutebatur ad ſuperbiam, vt potius illud magna deteſtatione auerſaretur. Quare Dominum alloquens: *Noſti*, inquit, *quia oderim gloriam*

Eſther.14. 15. *gloriam iniquorum, & deteſter cubile in circumciſorum, & omnis alienigenæ. Tu ſcis neceſsitatem meam, quod abominer ſignum ſuperbiæ, & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud, quaſi pannum menſtruatæ, & non portem in diebus ſilentii mei, & nunquam læta ta ſit ancilla tua, ex quo huc tranſlata ſum vſque in præſentem diem, niſi in te, Domine Deus Abraham.* Cui tantæ mulieris modeſtiæ, ſi libet ſuperbi alicuius typhum opponere, non alius mihi quærendus eſt, quàm Herodes, de quo ita dicitur in actis Apoſtolorum. *Statuto autem die*

Act.12.21. *Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces & non hominis. Confeſtim autem percuſsit eum Angelus Domini, eo quod non dediſſet honorem Deo, & conſumptus à vermibus, expirauit.* Quamuis autem præcipua tam atrocis mortis diuinitus illatæ cauſa ea ſit, quam D. Lucas expreſſit, quod ſcilicet aſſentatorum voces tanquam Deum ſalutantium, illique gratulantium non repuliſſet, ſed potius libens admiſiſſet, eiſque fuiſſet gauiſus; ſimul tamen punitam crediderim cedonoxiam illam, quam ex regiarum veſtium cultu captare ſtudebat apud vulgus: quod ſacer hiſtoricus videtur innuere, cum regiæ illius veſtis mentionem facit, & expreſſius Ioſephus eandem narrans hiſtoriam, cuius hæc ſunt verba. *Amictus veſte, tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis exorientis ſolis percuſſa, & diuinum quendam fulgorem emittens venerationem cum honore incutiebat ſpectantibus.* Hæc Ioſephus.

De cæſarie promiſſoq; capillo.

3. Cæſaries etiam, & copioſior coma quibuſdam gentibus fuit in vſu, vel vt pulchritudinem oris hilariorem redderent, vel vt Auguſtiorem facerent. Ea etiam Principibus viris vſurpata. De Abſalon Dauidis filio, munditiarum, & cultioris capilli ſtudioſiſſimo, ita habemus in

2.Reg.14. 26. Regũ hiſtoria. *Quando tondebat capillũ (ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis pondere publico.* Hos crines puellæ Ieroſolymitanæ expetebant, vt aſcititijs comis, vel deformitatem tegerent, vel meliore, quàm eſſent forma ſpe-

ſpectantibus apparerent. Adde, quod apud Nahum comatus, aut cæſarie promiſſa ſpectandus, Principis periphraſis eſt, quod fortaſſe eo tempore cæſaries inſigne Principum eſſet apud Aſſyrios (de quibus eſt ſermo) vt putat Ribera, vbi enim legimus *cuſtodes ſui quaſi locuſta*, quod Pagninus vertit, *Maiores*; Rabbi Dauid *Principes* interpretatus eſt in libro radicum, alij verò *coronati*, verſio alia Hebraicæ proprietati inſiſtens, ita reddidit: *Comati tui locuſtas referunt*. Nec parum ad rem noſtram, aptè cum locuſtis facta videretur à Propheta comparatio, ſi de eo genere locuſtarum ſermo eſſet, quæ in Apocalypſi Regia quadam ſpecie deſcribuntur, cum dicitur. *Et ſimilitudines locuſtarũ ſimiles equis paratis in prælium, & ſuper capita earũ tanquã coronæ ſimiles auro, & facies earum tanquã facies hominũ, & habebãt capillos ſicut capillos mulierum*. Dauid etiam cum ſibi & Chriſto Domino Proſpera cuncta, diuinitus afflatus, ominatur: *Inimicos eius*, inquit, *induam confuſione* (capite nimirum raſo) qui habitus eſt captiuorum, atque mœrentium: contra verò, *ſuper ipſum efflorebit*, germinabit, *ſanctificatio mea*. D. Hieronymus ex Hebræo, & Chaldæo, *Corona*, aut *Cæſaries*; hæc enim in vertice germinat, & in humeros diffluit, diciturque ſanctificatio; quia qui Nazaræorum ritu ſancti erant, diuinoque cultui per eam cæremoniam ſepoſiti, cæſariem nutriebant. Hic ergo mos fuiſſe videtur ætui illius, quem poſtea ſæpius intermiſſum, & repetitum, noſtris temporibus, vt eſt rerum conſuetudinumque viciſſitudo, iterum à quibuſdam reuocatur. Sanè ſi rem ipſam ſpectemus, parum refert, ſiue alat capillum Princeps noſter, ſiue detonſo capite malit incedere. Itaque vel eam, quæ obtinet apud ſuos, ſequetur conſuetudinem, vel ſi ea minus placuerit, nouam ipſe faciet: nam quod ab illo probari ſenſerint, alij etiam vſurpabunt: quandoquidem Principis ad exemplum, & aulæ proceres, & reliqui ciues ferè componi ſolent.

Nahum. 3. Ap c. 9. 7. Pſ. 131. 18.

4 Ad Principis etiam maieſtatem pertinet, cohortes habere corporis ſtipatorum, qui, cum prodeundum eſt, cir-

De ſtipatoribus, &

Cohorte militum corporis custodum. circumfuſi latera tegant, & incurrentibus periculis, ſi fuerit opus, ſe opponant, & ſomnum etiam nocturnis excubijs muniant. Munus hoc apud Hebræorum Reges olim expleſſe legiones Cerethi & Pheleti colligitur ex Scriptura. Quemadmodum enim videmus nunc Principes peregrino militi, ex Heluetia plerumque aut Germania accerſito, corporis cuſtodiam credere, ita olim factitatum coniectura ſatis probabili, ex eadem Scriptura deducitur. Nam Cerethi vel Cretenſes fuerunt in Creta orti & educati, vel certè in Palæſtina nati ex aduenis Cretenſibus: nam quod apud Sophoniam

Sophon. 2. 6. legitur: *Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum,* in Hebr. eſt *Gens Cerethim*, & Septuaginta verterunt *Cretenſes.* Facilè autem creditu eſt, Cretenſes nonnullos in Palæſtina vixiſſe, & regiones præſertim incoluiſſe oræ maritimæ, cum ex Inſula Creta in Palæſtinæ continentem non admodum longa ſit nauigatio: Appellantur autem *interfectores* & *gens perditorum*, quod ipſi Regi eſſent pro lictoribus, & ad Principis iuſſa, ad interficiendum, & ad perdendum prompti. Et hi fortaſſe

Cant. 3. 7. ſunt, de quibus dicitur in Canticis. *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladios, vnuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum.* Quanquam quod ad genus armorum ſpectat, quo vſi ſunt, eos Chaldæus interpres, arcu, ſagittis, & funda inſtruit; nam pro Cerethi & Phelethi, vertit *ſagittarios, & fundibularios.* Eos verò lictores fuiſſe, videtur etiam ex eo capi poſſe coniectura, quod eorum dux Banaias Ioab & Adoniam iuſſu

3. Reg. 2. Salomonis interfecerit, vt in Regum hiſtoria narratur;

1. Reg. 19. 11. & hi etiam fortaſſe ſunt, quos Saul legitur miſiſſe, *vt cuſtodirent Dauid, & interficerent manè.* Hæ verò militum legiones, quia fidæ admodum Principi ſuo erant, Dauidem ſecutæ dicuntur, cum fugeret Abſalonem. *Egreſ-*

2. Reg. 15. 17. *ſuſq; Rex & omnis Iſraël pedibus ſuis, ſtetit procul à domo, & vniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, & legiones Cerethi & Phelethæi, & Gethæi pugnatores validi, ſexcenti viri, qui ſecuti fuerant eum de Geth pedites, præcedebant Regem:*

Quam-

Quamuis autem plerique exiſtiment, Gethæos iſtos nō fuiſſe ex gente Philiſthinorum, ſed ex filijs Iſraël; ſic autem appellatos, quod Dauid apud Regem Achis commorantem, & poſtea inde abeuntem proſecuti eſſent: id tamen non admodum exploratum eſſe mihi videtur, nec coniecturæ quibus nituntur adeò firmæ, vt contrarium defendi cum Theodoreto, & ſcholaſticæ hiſtoriæ authore, aliqua ratione nō poſſit. Eius ergo opinionis duo ſunt fundamenta. Alterum, quod Dauid vrbem Geth non habitaret, ſed Siceleg, quod oppidum Gentiles non incolebant, ſed Dauid tantùm cum ſuis: quare nec inde petere poterat Gethæos, quos ſibi adiungeret, nec verò ſi potuiſſet, eos ſibi adiungere ſuſtinuiſſet, ne fortè aliquis Regis ſui damnis commotus, Dauid ad Regem Achis deferret, quod alterum eſt ſententiæ huius firmamentum: ſolertiſſima enim animi prouiſione cauebat Dauid, ne cum prædas è regno Achis egiſſet, incurſionū illarum, damnorumque auctor haberetur, vt in hiſtoria Regum legimus libro primo. *Et percutiebat*, inquit, *Dauid omnem terrā, nec relinquebat viuentem virum & mulierem, tollensq; oues, & boues, & aſinos, & camelos, & veſtes, reuertebatur, & veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis: In quem irruiſti hodie? Reſpondebat Dauid: Contra meridiē Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni. Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens: ne forte loquantur aduerſum nos.* Cæterùm pro Theodoreto, quis diceret, Gethæos illos fuiſſe quidē de gente Philiſthinorū, ſecutosq; Ethai Gethæum, qui aliqua fortaſſe offenſione, exilio cauſam dante, patriū verterat ſolum, operamq; ſuam Dauidi ad bellū locauerat, aut corporis cuſtodiam, ſecutusq; fuerat Dauid abeuntē: nam primò ipſum Ethai Gethæum fuiſſe ex Scriptura apertè conſtat. nā *dixit Rex ad Ethai Gethæum, reuertere, & habita cum Rege, quia peregrinus es, & egreſſus es de loco tuo.* Quemadmodū ergo Ethai natione Gethæus nō in exercitu tantū Dauid, ſed inter amicos etiam cenſebatur: ita probabiliter credi poſſe alios etiam ſexcentos Gethæos

Abulenſ. 2. Reg. 15. quæſt. 26.

Theodor. q. 29 in 2. Regum.

1. Re. 27. 9.

2. Re. 15. 19.

ſub Ethai meruiſſe, illiuſque auctoritatem ſecutos, cum illo ſub Dauid militaſſe. Quamuis autem Dauid Siceleg incoleret frequenter, tamen in aula Regis Achis verſatum fuiſſe, credibileque eſſe, habuiſſe eum ibi aliquos amicos, & fautores, quamuis plures haberet aduerſarios, quos etiam ibi iniquos experiebatur, & gloriæ ſuæ obtrectatores quorum tandem ceſſit inuidiæ, vt lib. 1. Regũ
1. Re. c. 29. hiſtoriæ commemorat Scriptura, fierique potuiſſe, vt tanta haberet Ethai fidelitatis pignora, vt ei totique Gethæorum cohorti, corporis ſui cuſtodiam credere prudenter poſſet, quemadmodum Achis Dauidi ſe credere conſtituerat, cui dixit: *Ego cuſtodem capitis mei ponam te*
5. Re. 28. 2. *cunctis diebus*. Quam etiam alienigenarum in ſe fidem in Pſalmo videtur Dauid celebraſſe, cũ ait: *Populus, quẽ non cognouit, ſeruiuit mihi, in auditu oris obediuit mihi.* Quæ ver-
Pſa. 17. 45. ba de Gethęis Bellarminus intelligit in eum locũ. Quidquid hac de re ſentiendum ſit, ratio ſuadet prudenter peregrino militi potius, quam ex indigenis collecto Regium credi ſatellitium. Nam indigenarum fidelitas magis ſuſpecta eſſe poteſt, quàm peregrinorum; hi enim præter ſua ſtipendia, quæ merentur in aliena patria, occaſionem rerum nouandarum non habent, nec plus huic ex Regni Principibus fauent, quàm illi, cum omnibus ſint æquè peregrini, & ignoti. Indigenæ verò, qui ex ciuibus ſuis alij ex alijs pendent, iiſque aut animi propenſione ſuapte ſponte, aut beneficijs deuincti adhærent, facilius in ſuſpicionem venire poſſunt, ne fortè ſalutem caputque Regis alicui prodant, quem regnum affectare vident, aut alioqui Reipublicæ alia aliqua ratione incommodare molientem. Quod verò diximus de Cerethi & Gethæis, dicendum etiam eſt de Phelethi; cùm enim Phelethi legio, cum legione Cerethi coniungatur, idem etiam illius munus fuiſſe credibile eſt, & nominis fauet etymologia: nam פלת ſiue פלא eſt *ſeligere, ſegregare*, ex quo ſit Phelethi inde nomen nactos fuiſſe, quod ſelectorum militum manus eſſent ad Regis cuſtodiam deputatæ.

5 Spe-

5. Spectatur etiam maieſtas Principis in externis quibuſdam rebus, quæ illum circumſiſtunt, cuiuſmodi eſt thronus Regius, aut lectica, qua vehatur, & alia generis eiuſdem, ſane Rex Salomon thronum mirabili artificio perfectum ex auro, eboreque elaboratum fieri iuſſit, cuius deſcriptio eſt in hiſtoria Regum. *Fecit etiam*; inquit, *Rex Salomon thronum de ebore grandem, & veſtiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat ſex gradus, & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile, & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas, & duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde. Non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis.* Aptè autem ad maieſtatem Leones additi, quod animal propter prærogatiuam fortitudinis inter cætera facilè obtinet principatum, ipſoque corporis habitu, licet arte tantum picturæ, aut ſculpturæ aſſimulatum ſit, terrorem quendam incutit. quod facit ad maieſtatem. De ferculo verò Salomonis magnificentiſſimo ita ſcribitur in Canticis. *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtrauit, propter filias Ieruſalem.* Hebraicam vocem, quam *Ferculum* noſter interpres, & cum illo conſentientes Septuaginta φορεῖον verterunt, cum ſemel tantum in Scriptura occurrat, hoc nimirùm loco: alij aliter interpretati ſunt, à Vulgata editione, ſine idonea cauſa recedentes. Erat igitur *Ferculum* ſella quædam, aut lectica Salomonis, qua ipſe Rex cum Maieſtate circumferretur. Eius ferculi partes minutim Scriptura deſcribit, vt operis artificium, materiæque ex qua fuerat elaboratum, pretium oſtendat; nam columellæ adſidi ſuſtinendæ, & fulciendæ, ex argento fuerunt. Reclinatorium, ſiue acclinatorium, cui ſcilicet humeri, brachiaque inniterentur, fecit ex auro; aſcenſum, hoc eſt, ipſū ſedile ex purpura, vel, vt alij volunt, ipſū integumentum, ac lecticæ teſtudo, media autem Charitate conſtrauit, rebus ſcilicet, quæ multum amantur, & magni pretij ſunt, lapidibus nimirum pretioſis, mira arte

De Maieſtate in alijs quibuſdam, quæ Principem circumſiſtunt, vt throno regio, &c.

3. Reg. 10. 18.

Cant 3. 9.

diſpoſitis; nã Septuaginta habent ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον ἀγάπην, *in interiore ipſius opus lapidibus conſtratum ipſam dilectionem*, nam τὸ ἀγάπην poſitum eſt appoſitiuè, hoc ſenſu, quod ipſam dilectionem dixeris, adeò eſt amabile, pulchrum, pretioſum. LXX. autem editio ex lectis lapillis pretioſis ſcilicet opus coagmentatũ ſignificat, ita enim habet, τὸ μέσον αὐτοῦ ἐψηφολόγησε *medium eius electis calculis ornauit*. Adeò verò præclarum hoc fuit Salomonis ferculum, vt cum eo Salomon circumferretur regio inſignis diademate, ad eum ſpectandum filiæ Sion euo-

Ibid. n. 11. rentur. Nam ſtatim ſubditur: *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Videtur enim ſpectaculum admirabile ſimul & iucundum, Regem illum, auro purpuráque nitentem, tam eleganti & pretioſo ferculo circumferri.

Ad maieſtatem facere ſi ſe Princeps in loco à vulgi conſpectu ſubducat.

6. Sed facit etiam ad maieſtatem ac reuerentiam, ſi ſe ſe in loco & tempore Principes ab hominum vulgarium præſertim conſpectu, & conſuetudine ſubducant, ne ſcilicet continuus aſpectus minùs verendos ipſa ſatietate faciat, neue aliqua fortè notent vitia, quibus ſine viuit nemo, quæ ſi frequenter in eorum oculis verſentur, nullo negotio deprehendant, ac propterea minoris faciant. Maior enim ſummæ poteſtati ex longinquo venit reuerentia. Fuit quondam mos iſte Perſarum, vt ne ad interius quidem Regis atrium inuocatis penetrare liceret, ne dum ad eius conclauia, aut conſpectum, propoſita etiam capitis pœnâ ijs, qui legem violaſſent. Quare

Eſth. 4. 11. Eſther Regina vel in ſummo populi ſui periculo ad Aſſuerũ ingredi formidabat. *Omnes ſerui Regis* (inquit ipſa ad Mardochæũ) *& cunctæ quæ ſub ditione eius ſunt, norũt prouinciæ, quòd ſiue vir, ſiue mulier, non vocatus, interius atriũ Regis intrauerit, abſq; vlla cunctatione ſtatim interficiatur, niſi fortè Rex auream virgam ad eum tetenderit, pro ſigno clementiæ, atque ita poſſit viuere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non ſum vocata ad eum?* Hæc Regina Eſther, quæ tamen cum vrgente Mardochæo, vt immi-

imminens toti Hebræorum genti periculum ab eorum ceruicibus depellere curaret, auſa eſt, Regi, ſe ſiſtere, ſed magnitudine periculi, quod ſubibat, adeò commota, eſt, vt repentè *corruerit, & in paliorem colore mutato laſſum ſuper ancillulam reclinaret caput.* Sed non immeritò videri poſſit alicui ſeuerior iuſto lex iſta, vt Abbati Ruperto viſa eſt, cuius iſta ſunt verba. *Cur,* inquit, *tanta erat difficultas adeundi Regem? Nimirum hoc venerat ex nimia ventoſitate miſeræ vanitatis, vt Rex magni Imperii plus homine putaretur habere aliquid, nec vilior fieret ex vſu publicæ viſionis; maximeq́; apud Perſas mos iſte ſancitus fuit, vt perſona Regis occultaretur ſub ſpecie maieſtatis.* Ita Rupertus. Eſth. 15. 10. Lib. 8. de vict. verbi cap. 10.

7. Ad Principis etiam maieſtatem, ſi vlla res alia, maximè facit, aulicorũ, miniſtrorumque lectiſſimorũ numerus, qui illi aſtent; illum comitentur prodeuntem, redeuntemq́; deducant. Sic Daniel cum diuinam maieſtatẽ de Antichriſto iudicantem deſcribit, cum adiuncta nõnulla expreſſit, quæ ad Maieſtatem faciunt, rum hoc de miniſtrantium, aſſiſtentiumq́; multitudine non prætermiſit; *Aſpiciebam,* inquit, *donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierũ ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flãma ignis, rotæ eius ignis accenſus. Fluuius igneus, rapidusq́; egrediebatur à facie eius. Millia milliũ miniſtrabant ei, & decies millies cẽtena millia adſiſtebãt ei.* Throni poſiti ſunt, maior enim auctoritas eſt, ſanctiorq́, Maieſtas; ſi Rex plures Principes circũ ſe habeat ſedẽtes, quàm ſi ſolus ipſe ſedeat. Quare in Apo. præter thronũ ſũmi iudicis viginti quatuor ſedilia totidẽ ſeniorib⁹ poſita dicũtur: & Chriſt⁹ Diſcipulis ſuis pollicitus eſt, fore, vt & ipſi *ſederent ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Candor etiam veſtium ad maieſtatem facit. Deus enim lucis candore quodãmodo veſtitur, vt non ſemel expreſſit Scriptura: nam à Moſe dicitur Deus eſſe ignis conſumens, & à S. Dauid *amictus lumine, ſicut veſtimento*; & rurſus verbum *in ſplendoribus* De miniſtrorum numero & aulæ frequentia. Dan. 7. 9. Apoc. 4. 4. Matt. 19 28. Deut 4, 24.

Pſal.101.2. *ſanctorum, ex vtero ante luciferum genitum*: Tandemque
Pſal 109.3. in transfiguratione Chriſti veſtimenta *alba* fuiſſe dicun-
Matt. 7.2. tur *ſicut nix*. Candor verò capillorum præter æternitatẽ quæ canitie ſignificatur, maieſtatem etiam, ſanè verendam repræſentat. Porrò thronus igneus, & rotæ igneæ curruli throno ſubiectæ, ad eandem pertinent maieſtatem augendam: tandemque additur id, de quo nunc agimus, numerum prope modum infinitum Angelorum Regio ſummi Principis throno aſtitiſſe, paratorum ad illius iuſſa capeſſenda; quod ad diuinam maieſtatem amplificandam non mediocriter facit. Quare frequens in
Iob. 25. 3. Scripturis multitudinis iſtius incidit mentio, vt cum legimus apud Iob: *Nunquid eſt numerus militum eius, & ſuper quem non ſurgat lumen eius?* diſſeritur autem eo loco de diuina maieſtate, quare & ſtatim antè præmiſe-
Ibid,n.2. rat, *Poteſtas, & terror apud eum eſt* (quæ maximè ad ma-
Heb.12.22. ieſtatem faciunt) & apud D. Paulum cum ait: *Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Jeruſalem cæle-*
Apoc.5.11. *ſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam*; & in S. Ioan. Apocalypſi: *Et audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium & ſeniorum, & erat nume-*
Pſal.67.18. *rus eorum millia millium*. Et in Pſalmo, *Currus Dei decem millibus multiplex millia lætantium*, Angelorum ſcilicet, qui tanquam auxiliares copiæ ad Eliſæum tuendum miſſi ſunt, ne veniret in manus Regis Syriæ. Sed vt à diuinis ad humana deſcendamus, hanc Principum virorum Regi adſtandi conſuetudinem reperio apud Perſas: nam in libro Eſther legimus Reginam Vaſthi Principum vi-
Eſth. 1.13. rorũ conſilio, qui Regi abſtrabant, exauctoratam, regno excidiſſe, *Iratus*, inquit, *Rex, & nimio furore ſuccenſus, interrogauit ſapientes, qui ex more Regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio ſcientium leges ac iura maiorum, erant autem primi & proximi Charſena*, & cæteri, qui recenſentur, *qui videbant faciem Regis, & primi poſt eũ reſidere ſoliti erant*. Quibus nimirum alii minoris poteſtatis & auctoritatis in Regis aula verſabantur, qui licet non ſemper, frequenter tamen Regi adeſſe conſueſſent, vt eius facerent imperata, & Maieſtatem augerent. Tales

illi erant, qui tempore conuiuij ab Aſſuero inſtructi præſidebant mēſis, vt omnia decorè fierent, & citra tumultum, qui in ſacra hiſtoria Principes appellantur. Memorat etiam Scriptura in Dauidis aula complures fuiſſe, vt- Eſther. 1.8.
potè ſub Rege bellatore viros fortiſſimos, qui Regi & Regno non minus eſſent ornamento, quam præſidio. Horum verò catalogus texitur in hiſtoria Regum, vbi etiam aliquorum egregia facinora commemorantur, Eleazari, qui tam pertinaci ſpiritu, tantaque fortitudine cōtra Philiſthæos pugnauit, *donec deficeret manus eius, & obrigeſceret cum gladio ſamma, qui Philiſthæos à campi lente pleni ingreſſu per vim prohibuit, campumque tutius eſt, percuſſitque Philiſthæos, & fecit Dominus ſalutem magnam*; 2. Reg. 23. 9 Ibid. n. 10.
trium fortium, *qui cupienti Dauid hauſtum aquæ de ciſterna, quæ erat in Bethleem, irruperunt in caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam, & attulerunt ad Dauid.* Abiſai, *qui leuauit haſtam ſuam contra trecentos, quos interfecit: Banaiæ, filii Ioiadæ magnorum operum de Cabſeel, qui percuſſit duos Leones Moab, & ipſe deſcendit, & percuſſit Leonem in media ciſterna in diebus niuis, ipſe quoque interfecit virum Ægyptium virum dignum ſpectaculo, habentem in manu haſtā. Itaque cum deſcendiſſet ad eum in virga, vi extorſit haſtam de manu Ægyptii, & interfecit eum haſta ſua*; Cæterorumque fortium, quorum nomina pergit commemorare Scriptura, quæ qui volet legat loco indicato: quæ igitur Dauidis maieſtas cum tam fortibus, tamque multis bellatoribus ſtipatus incederet? ſunt enim, quos hiſtoria Regum nominatim recenſet, *omnes triginta ſeptem.* Nec minus florens aulæ regiæ ſtatus Salomone regnante, quare diligenter Scriptura plures commemorat nominatim ex Principibus viris, eorumque munera, quibus præpoſiti fuerant à Salomone. *Erat autem*, inquit, *Rex Salomon regnans ſuper omnem Iſrael, & Principes, quos habebat Azarias filius Sadoc ſacerdotis, Elioreph, & Abia filii Siſa ſcribæ.* Crediderim, ſcribas Regi à ſecretis fuiſſe epiſtolis expediendis præpoſitos, Regijs decretis ac diplomatis. *Ioſaphat filius Ahilud a commentariis*: Chaldæus interpretatur Ibid. n. 18. Ibid. n. 20. Ibid. nu 39. 3. Reg. 4. 1.

tatur *Præpoſitum ſuper monimenta.* LXX. *Commonefacientem.* Pagninus in theſauro linguæ ſanctæ, commonefactorem, vel à ſecretis, eum ſcilicet qui Regi reuocat in memoriam negotia, quæ gerenda ſunt, aut qui ſupplices porrigit libellos. *Banaias filius Ioiadæ ſuper Exercitum, Sadoc autem, & Abiathar ſacerdotes. Azarias filius Nathan, ſuper eos, qui aſſiſtebant Regi.* Qui verò fuerint hi, qui aſſiſtebant Salomoni, qualeque eorum munus, Scriptura non exprimit: fortaſſe fuerint Regij Conſiliarij, de quibus alicubi mentionem faciens Scriptura aſſiſtendi vocabulum vſurpat. *Iniit*, inquit, *Conſilium Rex Roboam cum ſenioribus, qui aſſiſtebant coram Salomone patre eius, cum adhuc viueret.* Pergit Catalogus miniſtrorum Salomonis: *Zabud filius Nathan ſacerdos, amicus Regis. Amicus Regis*, dignitatem quādam importat, peculiaremq; nomenclaturam, vt ij quos Rex eo honore dignatus eſſet, Amici Regis dicerentur. *Et Abiſar præpoſitus domus, Adoniam filius Abdor ſuper tributa. Habebat autē Salomon duodecim præfectos ſuper omnem Iſrael, qui præbebat annonam Regi, & domui eius.* &c. Ex his ergo, quæ hactenus diximus, ſatis patet, ad maieſtatem & decus Principis maximè facere, ſi ſelectiſſimos quoſque generis nobilitate, ac præcipuè virtute apud ſe habeat in aula, quorum opera vtatur, cū ſe ſe offert occaſio, cuiuſmodi miniſtros & aulicos deſcribere videtur Sapiens, cum ait. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo? coram Regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.* Sapientis enim Principis eſt diligenter, ſolerterque inueſtigare, ſintne aliqui, quorum eximia ſit laus in bellicis, vrbaniſue rebus tractandis, eumque aulæ ſuæ tanquam præcipuum quoddam decus adiungere.

3. Reg. 12. 16. — Mach. 10. 20. & 11. 58. & 14. 38. — Prou. 22. 29

De titulis Principum.

8. Sed tituli etiam Principum aliquod conferunt ad maieſtatem, ideoq; aut à populis, ſuis Principibus pro virtutis modo impoſiti, aut ab ipſis ambitioſus etiā, quā par fuiſſet, affectari. In ſacris literis Antiochus Syriæ Rex dicitur *Illuſtris & Nobilis*, Græcè ἐπιφανὴς *Epiphanes*, quod idem ſignificat; qui tamen ob inſanū in veros Dei cultores furorem, ſordidiſſimaſq; cum quibuslibet helluatio-

1. Machab. 1. 11. — 2. Mach. 4. 7.

luationes & ſcottationem ἐπιμανὴς, hoc eſt *furens*, ſeu *inſanus* verius appellatus eſt. Sic alij Syriæ Reges à titulis commendationem quæſiuêre, nam & νικάτορες, & σωτῆρες, & καλλίνικοι, & κεραυνοί, atque adeò θεοί nuncupari ſunt. *Victores* ſcilicet, *hominum ſeruatores*, *illuſtrium victoriarum reportatores, Fulmina, Dei.* Sed Antiochum illum Epiphanem optimè in eum conueniente epitheto ſacra Machabæorum hiſtoria decorauit; quia enim plurimorum peccatorum fuerat cauſa, quæ ab illo auctore, quaſi à radice exorta ſunt, idcirco eum *Radicem peccatricem* indigitauit, vt vel hinc appareat, quàm diuerſa inter ſe ſint hominum, Deique iudicia; nam quos homines honorificentiſſimis cumulant titulis & laudibus attollunt ad ſidera, eos Deus tanquam ignobiles deſpicit, abijcitque, iuxta id, quod Samueli dixit Dominus; *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnent me, erunt ignobiles.* Faciunt ergo tituli ad maieſtatem, ſi vere Principi conueniant, non adulatoria aſſentatione ſint inditi, ad ſcalpendas Principis aures. Quare magnus ille Princeps, qui cum in forma Dei eſſet, *paruulus* tamen naſci dignatus eſt, *cuius Principatus ſuper humerum eius*, tanto ante ab Iſaia titulorum præconio, quibus olim eſſet ornandus, celebrari voluit: *Vocabitur*, inquit, *nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis.* Et inter mortales rerum geſtarum magnitudine & claritate Principes aliqui, Magni nomen ſibi pepererunt, vt Alexander Macedo, cuius mentio eſt in ipſo ſtatim limine Machabæorum hiſtoriæ, in qua licet magnus non dicatur, ita tamen à bellica fortitudine, reportatiſque victorijs commendatur, vt hoc nomine non indignus, ipſius ſacræ Scripturæ teſtimonio cenſeri poſſit. *Et factum eſt*, inquit, *poſtquam percuſſit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnauit in Græcia, egreſſus de terra Cethim, Darium Regem Perſarum, & Medorum, conſtituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit Reges terræ, & pertranſiit vſque ad fines terræ, & accepit ſpolia multitudinis gentium, & ſiluit terra in*

conſpe-

1. Mach. 1. 11.

1. Reg. 2. 30.

Iſa. 9. 6.

Ibidem.

1. Mach. 1.

conſpectu eius, & congregauit virtutem, & exercitum fortem nimis, & exaltatum & eleuatum eſt cor eius, & obtinuit regiones gentiũ, & Tyrannos, & facti ſunt illi in tributum, &c. in ſacris etiam litteris ex Principibus aliqui Magni dicti

Iob.1.3. ſunt, vt Iob. *Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales*. vt etiam Salomon, quem Regum hiſtoria docet *Magnificatum fuiſſe ſuper omnes Reges terræ, diuitiis, & ſapientia, & vniuerſam terram deſideraſſe vultum eius*. imò in libro Eccleſiaſtæ, prædicat Salomon de ſe ipſo, *Magnus effectus ſum*. Et Dauidi exprobrat Nathan Propheta, ita Deo iubente: *Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui ſunt in terra*. Et Moyſes etiam valdè magnus dicitur in Exodo. *Fuit*, inquit, *Moyſes vir magnus valdè in terra Ægypti coram ſeruis Pharaonis, & omni populo*. Quod etiam teſtatur Eccleſiaſticus, cum ait: *Dilectus Deo & hominibus Moyſes, cuius memoria in benedictione eſt, ſimilem illum fecit in gloria ſanctorum, & magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis ſuis monſtra placauit: Glorificauit eũ in conſpectu Regum*, &c. Aaron etiam Moſis frater, Excelſus dicitur. *Excelſum*, inquit, *fecit Aaron fratrem eius*, &c. Sed iſta ad virtutem potius & promerita, quàm ad cognomina ſpectare quis dixerit. Illud ſine dubio à re in Ægypto fœliciter & ſalutariter geſta, Ioſepho Iacobi filio à Pharaone cognomentum, ſiue nomen impoſitum eſt, quod in Geneſi legimus: *Vertitque nomen eius, & vocauit illum lingua AEgyptiaca, Saluatorem mundi*, quod nimirum imminens toti Ægypto à fame exitium prouidentia ſua, anteuertens, depuliſſet, totque hominum, myriadas ſaluas feciſſet. Voluit enim Pharao ad cætera ornamenta, & inſignia, quibus Ioſephum magnificè ornauerat (*nam tulit annulum de manu ſua, & dedit illum in manu eius, veſtiuitque illum ſtola byſſina, & collo torquẽ auream circumpoſuit. fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ AEgypti*) hoc etiam addere, ne quid ad maieſtatem viro Principi, & in aula Regia poſt Pharaonem ſecundo, conciliandam deſideraretur.

Margin notes: 3.Reg.10.23. — Eccl.1.16. — 2 Reg.7.5. — Exod.11.3. — Eccl.45.1. — Ibid.nu.7. — Gen.41.45 — Gen.41.42

9. Sed

9. Sed priuſquam huic de maieſtate diſſertationi finem imponam, diſpiciamus, quid Saüli venerit in mentem, vt poſtea quam publica populi totius electione ad Regni gubernacula admotus, fauſtiſque acclamationibus ſalutatus, rituque ſolemni inauguratus fuerat Rex à Samuële, depoſito regali ſceptro agreſtem aratri ſtiuã repeteret, ruſticoque operi intentus, terram verſare, regiamque maieſtatem ad tam vilia miniſteria abijcere nõ erubeſceret, aut religioni duceret. Hiſtoriæ ſeriem habemus in libris Regũ, nam cum Naas Ammonites duris admodum conditionibus Iſraëlitis pacis ineundæ ſpẽ feciſſet, ſi nimirum ſinguli dextero lumine ſe paterentur orbari, *Venerunt nuntu in Gabaa Saulis, & locuti ſunt verba hæc audiente populo, & leuauit omnis populus vocem ſuam, & fleuit: & Ecce Saul veniebat ſequens boues de agro.* Crediderim Saülem multis è populo repugnantibus, illiuſque imperium detrectantibus, in priuatæ fortunæ officijs adhuc aliquantiſper hærere, conſultum eſſe putauiſſe. *Filii enim Belial dixerant. Num ſaluare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera, ille verò diſſimulabat ſe audire.* Prudenter nimirum expectans donec inuidiæ deſideret feruor, quo eorum coquebantur pectora, qui hominem ex abiecta contemptaque conditione ad Regni claritatem repentè emerſiſſe, æquo animo ferre non poterant, niſi fortè populo regiam purpuram, lictorum ſecures aut gladios, aulicorumque frequentiam ſpectare nondum aſſueto, non fuerunt iſta repentè oculis inuidioſè ingerenda, præſertim poſt tam inſignẽ modeſtiam Iudicum, qui Rempublicam ad id vſque tẽporis clementi admodum imperio, nulloque potentiæ oſtentandæ apparatu, Iſraëli vniuerſo iura dederant. Tales cum alij fuerunt, tum Sangar filius Anath, qui, vt erat ad ruris opera ſuccinctus, vomere in teli vſum conuerſo ſexcentos obtriuit Philiſthæos, vt dicitur in hiſtoria Iudicum: *Poſt hunc*, inquit, *fuit Sangar filius Anath, qui percuſſit de Philiſthiim ſexcentos viros vomere, & ipſe quoque defendit Iſrael.* Poſtea verò quàm Saül ruſtico opere attritis

Cur Saul iã Rex Iſraëlis creatus, cõtra quã poſtulat ſum. mi Magiſtratus maieſtas, boues ſecutus fuerit.

1. Reg. 11. 4

1. Reg. 10. 27.

Iud. 3. 31.

tis manibus, ſibi pariter regnum, Reipublicæque ſalutẽ ſtabiliuit, ingentibus hoſtium copijs peſſumdatis, illuſtrique victoria reportata, maiori auctus apud populum
1. Reg. 11. 2. exiſtimatione: *nam dixit Populus ad Samuelem, quis eſt iſte qui dixit; Saul non regnabit ſuper nos? Date viros, & interficiemus eos*, ad regni tractanda gubernacula quietus aſſedit, populoque quem malis feſſum ad certam ſalutis ſpem erexerat, ius dicere pro officio ita inſtituit, vt ad ruris opera non amplius reuertiſſe memoretur.

De temperantia Principis in cibo, potu, & ſomno.

CAPVT XXIV.

DE temperantia in capiendo cibo, potuque aliquid Principibus præſcribere ita neceſſarium puto, vt frequens in eorum aulis eſt menſarum abuſus, conquiſitiſſimis epulis, regio ſumptu inſtructarum, à quibus vtinam ſemper abeſſet luxuria, quæ immanibus paratas ſumptibus eſcas, conchylia, piſces auiculas peregrino aliquo guſtu commendabiles, ex longinquo etiam accerſere adeò non veretur, vt huiuſmodi gulæ irritamenta, Principe dignas, ac tantum non neceſſarias lautitias eſſe putet. In quo ſi pecuniarum tantum eſſet profuſio, ferendum eſſet fortaſſe malum in hominibus abundantibus, celſiorique fortunæ; ſed cum etiam corpora hiſce corrupta delicijs, morbis tententur, ſitque in Principe vito ſanitatis aut vitæ iactura, non ipſi dumtaxat, ſed toti etiam Reipubl. perniciosa, quædam ex ſacris litteris more noſtro delibanda ſunt, quibus ſi fieri poſſit, peruerſitas iſta corrigatur.

Naturam paucis parabilibusq; 1. Ac primò illud ſtatuendum eſt, naturam paucis, parabilibuſque cibis eſſe contentam: nam vt ait Eccleſiaſticus, *Initium vitæ hominis, aqua, & panis, & veſtimentum, & do-*

& domus protegens turpitudinem. Quod idem docuit D. Paulus, cùm ait. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Quod ſi cui videtur hæc diſciplina aſtrictior, quàm vt homini elegantiori præſcribi debeat, aliquid amplius cum eodem Eccleſiaſtico indulgeamus. *Initium*, inquit, *neceſſariæ rei vitæ hominum, aqua, ſal, lac, & panis ſimilagineus, & mel & botrus vuæ, & oleum*, &c. Illud tamen meminerimus, Parabile & expoſitum eſſe, quod natura deſiderat, nec, vt id aſſequamur quod ſat eſt, neceſſe eſt tentare maria, aut tanto labore ac periculo ſaltus, ſiluaſque peruadere. Ac primis quidem illis verè aureis ſæculis naſcentis mundi, homines ſaltem pietatis ſectatores à carne abſtinuiſſe ſcimus, frugibuſque dumtaxat & pomis victitaſſe, quæ vel ſpontè, vel cultu prouocata gignebat tellus, vel quòd, vt aliqui putant, Dominus in vniuerſum carnium vſum vetuiſſet, vel, quod veriſimilius eſt, quia ſua ipſi ſponte carnes non attingerēt. Quare Dominus poſt cataclyſmum, cum herbarum, frugumque virtus aquarũ eluuione facta eſſet hebetior, & ad corpora enutrienda minus idonea, ſibi non ingratum fore ſignificauit, ſi carnibus deinceps æquè ac oleribus paſcerentur. *Et omne*, inquit, *quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* Quamuis autem facta ſibi poteſtate homines non inuiti vſi ſint, exiguo tamen guſtu rerum parabilium, famem ſitimque ſedare ſoliti fuerunt; ex quo factum eſt, vt cum alicui etiam lautiores epulæ appararentur, recepta tamen ſacrarum litterarum phraſi, panem comediſſe, & aquam bibiſſe dicatur, vt antiquæ frugalitatis veſtigia, ſi non in menſis, ſaltem in loquendi formulis reſideret, vt cum dicitur in Geneſi de filijs Iacob; *Illi verò parabant munera, donec ingrederetur Ioſeph meridie; audierant enim, quod ibi comeſturi eſſent panem.* Fuiſſe autẽ illud conuiuium, ſatis ex eo apparet, quod Ioſeph Benjamin fratrem ſuum melioribus miſſibus honorauit, & ex alijs eius hiſtoriæ adiunctis. Sed res in Scriptura vel mediocriter verſatis clarior eſt, quàm vt pluribus exemplis expli-

cibis contētam eſſe. Eccl. 29. 28. 1. ad Tim. 6. 8. Eccl. 39. 31. Gen. 9. 3. Gen. 43. 34. Ibid. n. 34.

explicanda ſit. In ipſis porrò conuiuijs etiam procerum & Megiſtanum, cuiuſmodi proculdubio erat Abrahamus, nullæ cupediæ, aut ſcitamenta, nullæ ganeatorum ciborum deliciæ, quæ in tam opulenta domo, ſi ita obtinuiſſet vſus, non defuiſſent, ſed omnia ſimplicia deſcri-
Gen.18.6. buntur: ita enim legimus in Geneſi. *Feſtinauit Abrahã in tabernaculum ad Saram, dixitque ei. Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes; ipſe verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum, deditque puero, qui feſtinauit, & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum, quem coxerat, & poſuit coram eis.* Paucis ergo, quod initiò dicebamus, natura cõtenta eſt, nec eſt creditor moleſtus, paruoque dimittitur, ſi modo illi quod debemus tantùm dare inducamus in animum, non quod poſſumus, aut impotens voluptas ſuaſerit, cui dum homines intemperantius parent, plurima ſibi accerſunt incommoda.

Ciborum multitudinem valetudini incõmodare.

2. Ac primò quidem ſanitas euertitur, quam ſimplicium ciborum vſus tuetur, ſaporum autem aceruatio, & varia condimenta corrumpunt. Conuiuio omnibus rebus apparatiſſimo, inſtructiſſimoque Aſſuerum, & Aman exceperat Regina Eſther, vt in illius hiſtoria legimus. Nam cum ſe Aſſuero Regina ſtitiſſet: *Quid vis,* in-
Eſther 5.3. quit Aſſuerus, *Eſther Regina? At illa reſpondit: Si Regi placet, obſecro, vt venias ad me hodie, & Aman tecum, ad conuiuium, quod paraui. Statimque Rex: Vocate citò Aman, vt Eſther obediat voluntati. Veneruntitaque Rex & Aman ad conuiuium, quod eis Regina parauerat. Dixitque ei Rex, poſtquam vinum biberat abundãter: Quid petis, vt detur tibi,*
Eſther 6.1. &c. Non igitur mirum, ſi Rex vino languidus, ciboque confectus, *Noctem illam duxit inſomnem*: nam cum aſſis elixa miſcentur, turdis piſces, & conchylia, cum dulcibus tragematis, quæ in bilem vertantur ſtomachus oneratur, mirum non eſt, ſi tanta dapum varietate diſtentum
Eccl.5.11. corpus, partem vllam quietis capere non poteſt; ideò Salomon, *Dulcis,* inquit, *eſt ſomnus operanti ſiue parum, ſiue multum comedat, ſaturitas autem diuitis non ſinit eum dormire.*

mire. Ita enim experientia docet, eum, qui diutno labore corpus exercuit, vbi cibo feſſas reſtituit vires, lectuloque fatigata membra compoſuit, arcto illū teneri ſomno, moxque ſopore curato corpore, ſurgere vegetum, vt intermiſſa repetat munia: qui verò temperantiæ modum excedunt, eos, vinolentia, & cruditate quiete prohiberi, & cum mane conſurgunt, ventriculi, aluique conuulſione lancinari, nec priuſquam edormierint crapulam, rebus agendis aptos eſſe poſſe. Idem docet Ecclesiaſticus, *Vigilia*, inquit, *cholera*, *& tortura viro infrunito: ſomnus ſanitatis in homine parco: dormiet vſque mane, & anima illius cum ipſo delectabitur.* Virum infrunitum Eccleſiaſticus eū appellat, qui inſaturabili ingluuie plus ingerit cibi, quàm poſſit concoquere. Quare in Græco eſt, ἀπλήστῳ *inexplebili*. Quod verò dicitur, *anima illius cum ipſo delectabitur*, in Græco eſt, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. *Anima eius cum ipſo.* Nam ij, quorum ars ventris ſagina eſt, nec viuere poſſunt diu, nec ſani eſſe, animuſque eorum nimio ſanguine & adipibus quaſi luto inuolutus, vt vigilans nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de ventris cogitat ingluuie, ita cum ſomno ſopitus eſt, immoderato paſtu, potuque obſtupefactus, abſurdis iactatur inſomnijs, vt meritò mentis humanæ ſit expers; cum contrà hominis parcè, continenter, ſeuerè, ſobrieque viuentis ſomnia iucunda eſſe ſoleant, vt cum experrectus illorum meminerit, & inter dormiendum etiam; quod dicit Sapiens; *Anima illius cum ipſo delectetur.* Hinc porrò opulentis etiam viris aliquando accidit, quod mulieri hæmorroiſſæ eueniſſe ex Euangelica diſcimus hiſtoria, quæ *erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, & in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab vllo potuerat curari*, ſed citius multi breuiore tempore cum morbo colluctari, illius violentia abſumuntur. Quare Eccleſiaſticus: *Noli*, inquit, *auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.*

Eccl. 31. 23.

Luc. 8. 43.

Ecc. 37. 32.

Periculoſiorum eſſe intemperantiam in vita Principe, quia ex illius vita plerumque pendet publica quies.

3. Cùm ergo, vt idem Eccleſiaſticus tradit, *Nulla diuitiæ meliores ſint ſanitate corporis*, & vita, pro qua tuenda, vt dicitur in libro Iob, *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua*, id eſt, artum pro artu (vt habet Chaldæus) exponendo ſcilicet, vt natura docet, brachium v. g. pro capite, vt cum partis iactura totum corpus, & vita conſeruetur (nam de pecunijs dubium eiſe nō poteſt, quin morbis tentati eas largè effundere parati ſint; cum *melior ſit pauper ſanus, & fortis viribus, quam diues imbecillus, & flagellatus malitia, & melius ſit corpus validum, quam cenſus immenſus*,) prudentia docet omni ope nitendum eſſe, vt ſanitas conſeruetur, Principibus præſertim viris, in quorum vita totius Reipubl. ſalus interdum periclitatur, vt v. g. cùm nulla maſcula prole ſuſcepta in ipſo iuuentutis flore Princeps extinguitur, quod Alexandro Macedoni accidit, qui cum Macedonum arma tota Aſia circumtuliſſet, æternumque bellica virtute decus ſibi ſuiſque peperiſſet, *Decidit in lectum, & cognouit quia moreretur, & vocauit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant nutriti a iuuentute. & diuiſit illis Regnum ſuum cum adhuc viueret, & regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus eſt, & obtinuerant pueri eius Regnum vnuſquiſque in loco ſuo, & impoſuerunt omnes ſibi diademata poſt mortem eius, & filii eorum poſt eos annis multis, & multiplicata ſunt mala in terra.* Nam incitati cupiditate regnandi mutuis ſe ſe bellis impetiuerunt, mutuiſque attriti cladibus, regnum in multas diſtraxerunt, aut verius lacerauerunt partes, cum multis hominum myriadibus conciſis totam Aſiam funeſtaſſent. Quod ſi Alexandro diutius, vitam prorogare licuiſſet, legitimique iure thori ſibi adiunxiſſet vxorē, & ex ea liberos ſuſcepiſſet, regia ſtirps iure hereditario veniſſet ad Regnum, ciuiliumque bellorū inter Alexandri duces cauſa ſublata fuiſſet, quod bellum inter ipſos ſæuum ſanè ac diuturnum exarſit, inque morem flagrantiſſimi incendij, Aſiam vniuerſam populatum eſt. Quare prudenter Iſraelis duces, cum Dauid proximè abfuiſſet à mortis periculo, vetuerūt illum amplius in aciem deſcēdere

Iob 2.4.
Eccl. 30.14.
Ibid. n. 15.
1. Mach. 1.6

dere, ne ſi fortè in bello caderet, clades illa non tam Regem ipſum, quàm Regnum vniuerſum affligeret. *Tunc iurauerunt*, inquit Scriptura, *viri Dauid, dicentes. Iam non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael.* Cum igitur Princeps non ſibi tantum, ſed Reipub. viuat, ne ſuo vitio detrimenti aliquid capiat, diligenter cauere debet. 2 Reg. 21. 17.

4. Nec verò exiſtimandum eſt, quod falsò putant aliqui, vitam eos viuere iniucundam, qui intempeſtiuis abſtinent conuiuijs, ſeueriore que victus diſciplina cupiditates regentes, &, vbi opus ſit, coërcentes, multa ſibi negant, cum potius iucundior multo ſit & hilarior. In quo argumento tractãdo aurea ſua illa eloquentia egregiè verſatur D. Chryſoſtomus, quibuſdam ex ſacra Scriptura productis teſtimonijs vel exemplis: cuius verba, quia ad rem noſtram faciunt, & ex ijſdem fontibus argumenta deriuat, vnde & nos noſtra depromimus, dare non pigebit. *Ac primum, ſi placet*, inquit, *diuitum menſas, inopumque perpendamus, & conuiuas percontemur, vtri maximè liquidam ac germanam percipiant voluptatem, an qui ad inclinatum tam in occaſum diem inſtratis decumbunt, prandia cum cœnis iungunt, ventrem diſtendunt, ſenſus hebetant, ingenti epularum pondere nauigium obruunt ac deprimunt, illudque tanquam in naufragio corporis demergunt, compedes, manicas, lingua in impedimenta moliuntur, totumque corpus ebrietatis illo deliciarum vinculo conſtringunt catena ferrea grauiore? qui non ſincerum capiunt, non verum ſomnum, non horribilibus liberantur ſomniis & furentibus miſeriores? qui dæmonem vltrò quemdam in animum admittunt, famulorum turbæ riſum mouent, vel tragædiam potius excitant? lacrymarumque cauſam modeſtioribus præbent? qui nihil intelligunt rerum humanarum, non dicere quidpiam valent, non audire, ſed raptim ad cubile ex menſa feruntur? An non vera voluptate perfunduntur, qui animo ſemper excubant, languore omni abiecto, atque deſidia, qui modum neceßitate metiuntur, ſecundis ventis vtuntur in curſu, cibi, potioniſque condimentum & vo-*

Vitam eorum qui voluntatem in cibus quarunt, non eſſe voluptuoſam.

In tract. quod nemo lęditur niſi a ſe ipſo.

luptatem in fame ac ſiti ſibi maximam ponunt? nihil enim æquè tùm voluptati, tum valetudini conducit, atque eſurientem, ac ſitientem, quæ ſint appoſita & parata, contingere, ſatietatem in vna neceſſitate collocare, neceſſitatis fines non tranſilire, neque corpori maius onus imponere, quàm vires ferant. Quod ſi hæc minus mea tibi perſuadet oratio, vtrorumque corpora, & ſingulorum animos explorato. Neque mihi, quod rarò accidit, ſi qui altera quępiam de cauſa minus valent, adducas; ſed ex iis, quæ perpetuo frequenterque contingunt, ſubducito rationes. Nonne firma ſunt illorum corpora, qui moderatum adhibent cibum, & ſenſus integri, quique ſuo facillimè funguntur officio? aliorum verò eneruata, languida, cera ipſa molliora, & morborum turba circumſeſſa? Etenim ad illos podagræ illicò volitant, tremor membrorum intempeſtiuus, ſenectus immatura, capitis dolores, neruorum diſtenſiones, ac diſſolutiones, ſtomachi vitia, cibi faſtidium, aſſidua medicorum opera indigent, aſſiduis medicamentis, quotidiana curatione. Iſtane ſunt, obſecro, voluptatis? quis hoc tandem dixerit, modò norit, quid ſit voluptas? tunc enim oritur voluptas, cum præeunte cupiditate ſequitur, illud, vt re concupita fruaris. Quod ſi fruaris nullo tamen appetitu, voluptas omnis pereat, & euaneſcat neceſſe eſt. Propterea ſanè etiam ægroti quam lautiſſimos cibos appoſitos ita deguſtant, vt nauſeare, turbarique videantur, quoniam abeſt deſiderium, quo fit, vt cum iucunditate potiamur: neque enim cibi, potionisque natura, ſed veſcentium appetentia, cupiditatem parere, & voluptatem efficere conſueuit. Quo circa vir ille ſapiens, qui ea optimè norat, quæ pertinent ad voluptatem, & de iis præclarè Prou. 27. 7. *diſputare poterat, aiebat:* Anima ſatiata fauis illudit. *Quibus verbis oſtendit, voluptatem non natura menſarum, ſed eorum, qui comedunt affectione contineri, quapropter etiam vates cum res illas admirabiles, quæ tum in Ægypto, tum in ſolitudine acciderant, recenſeret, id quoque inter alia comme-* Pſal. 80. 17. *morauit, videlicet* ex petra melle ſaturauit eos. *Atqui petram melle manaſſe nuſquam legitur; quid eſt igitur, quid eſt igiturquod ait? Nimirum, quoniam labore confecti feſſi de via, ſiti ingenti enecti, aquam gelidam nacti ſunt, cum ſitim pro*

magno

magno quodam haberent condimento, cumque aquarum illarum Propheta vellet iucunditatem oſtendere, mellis nomine aquam vocauit, non quod eſſet in mel aqua natura conuerſa, ſed quod voluptas aqua, cum dulcedine illa certaret, quodque illi ſitientes aquarum, in quas inciderant, potirentur. Cum igitur ita ſe res habeat, nec vllus, vel ſenſus totius expers quidquam poſſit obiicere, nõne perſpicuum eſt, liquidam, ſynceram, ingentem ex pauperum menſis manare voluptatem; ex diuitum verò epulis, faſtidium, ſatietatem, fœditatem, atque adeò (vt ſapiens ille vir ait) res etiam iucundas videri faſtidiis adhæreſcere? Hactenus Chryſoſtomus.

Sed voluptariorum hominum quantumuis opulentorum ideò etiã minor eſt voluptas, quod minus diuturna; cum morbos conciliet intemperantia, ægrotique medicorum præſcripto iis cibis arceantur, qui licet palato ſapiant, integriſque concedi ſoleant, ramen quia valetudini noxij eſſe cenſentur, decumbentibus concedi minimè ſolent. Rem eleganter expreſſit Eccleſiaſticus: nam cum dixiſſet *Melior eſt mors, quàm vita amara, & requies æterna, quam languor perſeuerans*, addit: *Bona abſcondita in ori clauſo, quaſi appoſitiones epularum circumpoſita ſepulchro.* cuius dicti priorem partẽ ita habemus in Græcis Codicibus, ἀγαθὰ ἐκχυμένα ἐπὶ σόματι κεκλεισμένῳ, id eſt, *Bona affuſa ori clauſo*, quod ſcilicet clauſum ægri ſit os, vel propter ſtomachi auerſantis nauſeam, vel quod ſeueriore medicorum diſciplina cibis expleri prohibeatur, ſi ſanitatem recuperare velit. Cum verò dicitur, *quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro*, alluditur ad veterum morem, qui extinctorum hominum ſepulchris apponebant epulas, quibus, licet viuentes, qui vt mortuo parentarent, huic ſupremi diei celebritati intererant, veſci poſſent, tamen mortui ipſi epularum illarum prorſus eſſent expertes. Porrò, veteris illius conſuetudinis, etiam Baruch meminiſſe videtur, cum ait. *Rugiunt autem clamantes contra Deos ſuos, ſicut in cœna mortui.* Pergit Eccleſiaſticus: *Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabitur.* Alia eſt elegantiſſima ſimili-

Eccl. 30.18

Baruc. 6.31

militudo eodem pertinens. Quemadmodum enim dapes & libationes idolis appoſitæ, ab ijs non tanguntur, nec ipſa cis ad paſtum vti poſſunt, quippe, quæ vita & ſenſu carent; ita cibi quantumlibet ſuaues & exquiſiti ægrotantibus fruſtrà apponuntur, cū vis morbi ἀνορεξίαν cibi faſtidium fecit, aut medicorum dogmata illis interdicunt. Eſt autem ſimilitudo hæc, vt ſuperior, ex veteri libationum, ſacrificiorumqumque ritu, quæ idolis offerebantur conſuetudine petita, cuius cum multa ſunt in Scriptura teſtimonia, tum eximium apud Danielem, cu-
Dan. 14. 2. ius hæc verba ſunt: *Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel, & impendebantur in eo per dies ſingulos ſimilæ artabæ duodecim* (menſuræ genus eſt, continentque ſingulæ artabæ ſextarios ſeptuaginta duos) *& oues quadraginta, vinique amphoræ ſex.* Cuius idoli Sacerdotes, Regis, populorumque ſimplicitati imponentes, quaſi Bel ea o-
Ibid. n. 6. mnia voraret, mendacij coarguit Daniel, quod cum Bel *intrinſecus luteus eſſet, & forinſecus æreus, non comediſſet ali-*
Eccl. 30. 20 *quando.* Pergit Eccleſiaſticus. *Sic qui effugatur a Domino, & portans mercedes iniquitatis.* Qui effugatur à Domino, in Græco contextu eſt, ὁ ἐκδιωκόμενος ὑπὸ κυρίου, id eſt, *qui perſecutionem patitur à Domino,* aut, *quem Dominus perſequitur & infeſtat.* Aliquorum enim peccata Dominus ægritudinibus immiſſis vindicat. Quare idem Eccleſiaſti-
Eccl. 38. 15. cus ait: *Qui delinquit in conſpectu eiusqui fecit eum, incidet*
Ioh. 5. 4. *in manus medici.* Et Dominus ei, quem ſanauerat ad probaticam piſcinam, *Ecce,* inquit, *ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Tandem tertiam ſimilitudinem addit Eccleſiaſticus cum ait: *Videns oculis, & ingemiſcens ſicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans,*
Eccl. 30. 21 cui tamen propter concubitus impotentiam optata voluptate frui non licet. Ex quibus liquidiſſimò apparet, eam, quam voluptarij homines in epulis venantur, voluptatem, minimè diuturnam eſſe, cum morbis voluptatum curſum intercipientibus, non conquiſitis tantum palati irritamentis, ſed communibus etiam benevalentium cibis (ita vi morbi poſtulante, quæ ingeſtis

cibis

cibis naturam ſæuius depeculatur, atque depaſcit) carere coguntur.

5. Sed nulla eſt turpitudo, quæ fœdior ſit, aut plura importet incommoda, quam ebrietas, de qua cùm multa ſint in ſacris litteris, tùm locus ſanè inſignis eſt in Eccleſiaſtico: *Diligentes*, inquit, *in vino* (id eſt vinum amantes, potatores) *noli prouocare*, in Græco eſt, ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου, id eſt, ne coneris in vino epotando tuam oſtentare ſtrenuitatem, laudem ſcilicet ex eo quærendo, quod ingentes calices exhaurire poſſis, ne in te quadret illud Iſaiæ: *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.* Pergit Eccleſiaſticus: *Multos enim exterminauit vinum*; cum enim largius ventriculo infunditur, nec ſtomachi robore vincitur & edomatur, cor inuadit & cerebrum, totumque corpus concutit, & rationis vſum adimit, morbiſque materiam ac pabulum præbens, ſanitatem prorſus euertit: *Ignis probat ferrum durum, ſic vinum corda ſuperborum arguit in ebrietate potatum.* Quemadmodum ignis & tinctura, βαφή, ferri aciem, & fortem temperaturam στόμωμα (Italicè dicimus, *la tempera*) & probat & facit; ita qualis ſit homo facilè cognoſcitur, cum vino per ebrietatem immaduit. Sententia hæc Græcè ita habet, κάμινος δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ. οὕτως οἶνος καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων, *Fornax probat aciem ſiue temperaturam in tinctura, ſic vinum cordis ſcilicet temperaturam probat in pugna ſuperborum*: nam cum mero potatorum animi incaluerunt, feruidius agunt, ſecreta produnt, operta recludunt, omnes artes, & ſimulatæ mentis induſtrias excutiente vino. Qualis autem homo ſit, & cuius temperaturæ, apertius etiam patet, ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων, *in pugna ſuperborum*, cum ſcilicet, quod in conuiuijs intemperantibus frequens eſt, leui aliqua occaſione orta contentio, dum alter alteri ſuperbè reſiſtit, vino madidi conuiuæ, linguæ intemperantia furentes, alios laceſſunt, verbaque mortifera proloquuntur, nec redituras per iugulum voces non continent, quibus exaſperati illi in quos conuitia iaciuntur, ad arma proſiliunt,

De intemperantia in potu & ebrietatis malis.

Eccl. 31. 30.

Iſa. 5. 22.

eaque deſignant, quorum paulò poſt, ebrietate diſcuſſa, illos valde pœniteat, *Aqua vita hominibus vinum in ſobrietate*, vita ſcilicet æquabilis ſeu commoda; *Si bibas illud moderatè, eris ſobrius. Quæ vita eſt, quæ minuitur vino?* id eſt, quis, dixerit, eam eſſe vitam, quam is viuit, cuius dies propter vini crapulam minuuntur? quanquam etiam conuenientiſſimus ſenſus eſſe poſſit, vitam illius, qui vino carere cogitur, infelicem eſſe, quod vinum ſobriè potatum, vitam, vt paulò antè dixerat, commodam faciat, & æquabilem. *Quid defraudat vitam? mors.* quaſi inferat, ſi vinum dies ebrioſorum imminuit, quid aliud erit, quàm mors quædam, cuius proprium eſt vitæ vſura homines defraudare? *Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ, & cordis vinum moderatè potatum, ſanitas eſt animæ, & corpori ſobrius potus. Vinum multum potatum. irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animoſitas, imprudentis offenſio minorans virtutē, & faciens vulnera.* Exempla cædium in conuiuijs patratarū non deſunt in Scriptura. Nam Godolias in conuiuio ab Iſmahele filio Nathaniæ obtruncatus, & Amnon Dauidis filius cum temulentus eſſet, occiſus eſt. Præclaram ſanè & elegantem deſcriptionem inſtituit S. Ambroſius, multis, quæ ex ebrietate proficiſcuntur, conglobatis incommodis, illud etiam Ieremiæ dictum ſuo accommodans inſtituto. *Bibite & inebriamini, & vomite, & cadite, neque ſurgatis*, &c. *Ebrietas*, inquit, *fomentum libidinis; ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenum ſapientiæ. Hæc ſenſus hominum mutat & formas, & per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes* (alludit Sanctus Doctor ad illud Ieremiæ: *Equi amatores & emiſſarii facti ſunt, vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat*) *ſiquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati cohibere ſe nequeunt, & in beſtiales libidines excitātur, vt nullū tempus præſcriptū habeant, quod doceat indulgere cōcubitui. Voce amittūt, colore variantur, oculis igneſcūt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardeſcunt, ſenſu excidunt.*

Iere. 41. 2.
2. Reg. 13. 28
Iere. 25. 27.
S. Ambr. de Elia & ieiunio ca. 16.
Iere. 5. 8.

Hinc

Hinc phreneſis periculoſa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens, ſemeſas epulas cum internorum viſcerum cruore fundentium. Mentior, niſi eadem Dominus per Ieremiam locutus eſt, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite & cadetis, & non conſurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti viſus, inſtabilis greſſus, vmbras ſæpe tranſiliunt, ſicut foueas. Nutat his cum facie terra, ſubitò erigi, & inclinari videtur, & quaſi vertatur timentes in faciem ruunt, & ſolum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus ſibi videntur includi, murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & reſonantia fluctu littora. Canes ſi viderint, leones arbitrantur, & fugiunt: alii riſu ſoluuntur inconditо, alii inconſolabili mœrore deplorant, alii cernunt inconſolabiles pauores, vigilantes ſomniant, dormientes litigant, vita his ſomnium eſt, ſomnus his mors eſt, excitari nullis vocibus poſſunt, quantolibet ſtimulando impulſu petas, niſi reſipauerint, euigilare non poſſunt. Vnde benè Ieremias huiuſmodi hominem, tanquam ſuperfluam creaturam deflendum putat. Quid eſt homo, niſi ſuperflua creatura? Hactenus D. Ambroſius. Mirum igitur non eſt, ſi Salomon à matre ſua eruditum ſe fuiſſe ait veriſſimo illo, vtiliſſimoque præcepto. *Noli Regibus ô Lamuël, noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas, ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.* Nam vt dicit Oſeas. *Fornicatio, & vinũ, & ebrietas auferũt cor.* Ex quo ſequitur, vt iudicia peruertant, & iis, quibus minimè deberent, cauſas adiudicent. Quare Sacerdotibus etiam, quorum muneris erat de ſacris, & prophanis, de mundis & immundis iudicium ferre, vini vſus interdicitur in Leuitico. *Vinum*, inquit, *& omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu, & filii tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonii, ne moriamini, quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras, & vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatis, filios Iſraëlq́; omnia legitima meá, quæ locutus ſum ad eos.*

Iere.25.27. Prou.31.4. Oſee.4.11. Leuit.10.9.

6. Tandem vt paucis multa complectar, nullum tam *Intemperantiam in*

cibo potuq; viam munire grauiſsimis peccatis. terrum flagitium eſt, ad quod ebrietas, nimiaque ſaturitas homines non adducat: ea enim eſt mortalium vecordia, vt Dei muneribus ad ſuum malum, imo & ad Dei ipſius contemptum, in quem erumpunt, abutantur. Populum Iſraëliticum Dominus *conſtituit ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumq; de ſaxo duriſſimo, butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medulla tritici, & ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt Dæmoniis, & non Deo, diis, quos ignorabant: noui recenteſq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum, qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui, &c.* Ita

Deut. 23. 13.

Exod. 32. 6. planè illi, qui idolo in vituli ſpeciem fabrefacto, & populo ad adorandum propoſito dicuntur in Exodo *ſediſſe manducare, & bibere, & ſurrexiſſe ludere*, choreas ſcilicet ducentes more eorum, qui colebant idola. Et Salomon in Prouerbijs quantum ſibi hinc timuerit, oſtendit, cum

Prou. 30. 8. ait ſe à Domino poſtulaſſe, victui dumtaxat neceſſaria tribuerer, reſecatis ſuperfluis: *Tribue*, inquit, *tantum victui meo neceſſaria, ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum, &*

Iob. 1. *dicam, quis, eſt Dominus?* Et S. Iob cum videret filios ſuos conuiuijs operam dare (nam *Ibant filii eius, & faciebant conuiuium per domos, vnuſquiſque in die ſuo, & mittentes vocabant tres ſorores ſuas vt comederent, & biberent cum eis*) non mediocriter timens, ne per licentiam lautioris cibi, potationiſque largioris, aliquod graue ſcelus

Ibid. n. 5. ſuſciperent, *cum in orbem tranſiſſent dies conuiuii, mittebat ad eos, & ſanctificabat illos* (præparans ſcilicet vt futuro ſacrificio, quod pro ipſis offerendum erat, ritè expiati intereſſe poſſent) *conſurgenſq; diluculo offerebat holocauſta pro ſingulis: Dicebat enim, ne fortè peccauerint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis.* Quod dicitur obtuliſſe holocauſta pro ſingulis, ſeptuaginta ex Hebræo clarius vertunt;

tunt:habent enim κατ̀ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν *iuxta numerum eorum*, pro ſingulis ſcilicet ſingula ſacrificia. Immo addunt Septuaginta paucula quædam. quæ in Vulgaris latinis editionibus nō sũt, καὶ μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας ὑπὲρ ψυχῶν αὐτῶν *& vitulum vnũ pro peccato, pro animabus illorũ*, hoc ſcilicet vrgens, vt eos ab omnibus, quas contraxiſſent, animi ſordibus ſacrificiis, precibuſq; expiaret, & propitiato Numine ſubduceret diuinæ vindictæ, quæ intemperantium hominum furioſam licentiam & libidinem, nec ſemel nec leuiter vlta eſt. *Balthaſſar Rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille, & vnuſquiſque ſecundum ſuam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulentus, vt afferentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportauerat Nabuchodonoſor Pater eius de teplo, q̃ fuit in Ieruſalẽ, vt biberentin eis Rex & Optimates eius, vxoreſq; eius & concubinæ. Tũc allata ſunt vaſa aurea & argentea*, &c. *bibebantq; vinum, & laudabant* Deos *ſuos aureos, & argenteos, æreos, ligneoſq; & lapideos.* Dan. 5. 1. Crapulæ, & ebrietati idololatriam, veriq́ue Numinis, cuius vaſa profanabant, contemptum adiungentes. Sed illicò vindex Numinis manus adfuit: nam *in eadem hora apperuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ Regiæ, & Rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis. Tũc facies Regis cõmutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur.* Ibid. 5. 1. Cũq; poſt aruſpices, & coniectores, qui adducti fuerant Daniel Propheta Domini aduocatus adfuiſſet, characteres illos legit, & qua par erat tantum vitum loquendi libertate vſus, verã prodigij cauſam elocutus eſt: *Quia*, inquit; *nõ humiliaſti cor tuũ, ſed aduerſum dominatorẽ cæli eleuatus es: & vaſa domus eius allata ſunt corã te, & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibiſtis in eis: Deos quoq; argẽteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligniosq; & lapideos, qui nõ vidẽt, neq; audiũt, neq; ſentiũt, laudaſti: porro Deũ, qui habet flatũ tuũ in manu ſua, & oẽs vias tuas, nõ glorificaſti. idcirco ab eo miſſus eſt articulus magnꝰ, quæ ſcripſit hoc, q̃ exaratũ eſt. Hæc eſt aũt Scriptura, quæ digeſta eſt. Manè, Thecel, Phares.* Ibid. nu. 22

Phares. & hæc eſt interpretatio ſermonis. Mane, numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud. Thecel, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Phares, diuiſum eſt Regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Quod à

Ibid. v. 30. Daniele dictum, ita factum eſt. Nam *eadem nocte interfectus eſt Balthaſſar Rex Chaldæus, & Darius Medus ſucceſſit in regnum.* Sed grauior fuit ea vltio, pluresque complexa, quam legimus in Geneſi aduerſus quinque illas ciuitates, à quibus Numinis naturæque legibus debita reuerentia prorſus exulabat. Nam ignis & ſulphur de cælo lapſum, nefarios homines eorumque tecta, ac ciuitatẽ vniuerſam latè fuſo incendio prorſus; abſumpſit enim

Gen. 19. 24. *Dominus*, vt loquitur Scriptura, *Pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terra virentia*: ſcelerum verò tot, ac tantorũ certiſſima origo ea fuit, quam memorat Ezechiel, cùm ait: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ,*

Ezec. 16. 49 *ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia & otium ipſius, & filiarum eius.* Ex quo illud conſequitur, eum, qui turpitudines flagitioſorum illorum auerſatur, inflictaſque diuinitùs pœnas perhorreſcit, tanti mali nõ radices tantùm, ſed fibras etiam euellere debere, ne paulatim dum corpori cibo, potu, ceteroque luxu blanditur, ad ea delabatur, quæ atrocioribus pœnis vindicari mereantur. Porrò ventris intemperantia luxuriam induci, imò virtutum vniuerſitatem euerti, egregiè docet D. Gregorius his ver-

Paſtora. p. 3 admon. 20. bis: *Quia*, inquit, *gulæ deditos luxuria ſequitur, Propheta teſtatur, qui dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens.*

4. Reg. 25. 10. *Princeps coquorum deſtruxit muros Ieruſalem, Princeps namque coquorum venter eſt, cui magna cura obſequium à coquis impenditur, vt ipſe delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ieruſalem, virtutes ſunt animæ ad deſiderium ſupernæ pacis eleuatæ. Coquorum igitur Princeps muros Ieruſalem deiicit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animi, per luxuriam deſtruuntur.* Ita D. Gregorius. Alludit S. Gregor. ad hiſtoriam, quæ habetur in 4. Regum, & ad offici-

officium Nabuzardanis, qui licet in Vulgata editione dicatur Princeps militiæ, aut exercitus, aut militum, appellatur tamen à Septuaginta ἀρχιμάγειρος, *id eſt, coquorum Princeps:* Nam vox Hebræa ad vtrumque commodè trahi poteſt, legitur enim in Hebræo רב טבחים, aut טבח deriuatum eſt à radice טבח; quæ mactare ſignificat, iugulare, occidere; quia verò coquorum eſt, animalia, quibus ad cibos parandos vtuntur, mactare, & in fruſta ſecare, propterea טבחים appellati ſunt, quod nomen, milites etiam ſignificat, qui cum hoſtibus confligentes, homines mactant & iugulant.

7 Illud tandem Principi cauendum eſt, ne plus temporis ſomno indulgeat, quàm par eſt eum curando corpori impendere, cui tam multa negotia curæ eſſe debent, & ex quo tam multi pendent, quibus cum Principe agendum eſt: quare viros aliquos Principes inuenio in Sacris litteris, ſomno tempeſtiuè diſcuſſo, publicis negotijs operam dediſſe. Oportet Pharaonem membra è ſtrato ſummo mane corripuiſſe: nam Dominus Moyſi præcipit. *Conſurge diluculo, & ſta coram Pharaone, egredietur enim ad aquas, & dices ad eum*, &c. Abraham etiam dicitur mane conſurrexiſſe. Hebr. בבקר eo ſcilicet tempore, quo primùm illuceſcente die homines labores & opera repetunt, & vnuſquiſque nouæ lucis beneficio, artis ſuæ inſtrumenta inquirit. Ducitur enim vox בקר à radice בקר, quæ ſignificat quærere: locū etiam clarius Septuaginta expreſſerunt; ita enim habent, ὤρθισεν Ἀβραὰμ τῷ πρωΐ, id eſt, *Manè autem ſurgens Abraham diluculo*, cum ſcilicet dies appeteret. Idemque alibi de eodem repetitur eodem loco vt ſcilicet intelligamus, ſolemne illi fuiſſe cum primum euigilauerat, ſomno valere iuſſo, rebus agendis ſe impendere. De Iob etiam viro magno inter Orientales & multorum iudicio Principe, dicitur in eius hiſtoria, *Conſurgenſque diluculo*. Et Abſalon, qui ſe populo probare tanquam regno aptum, dum eorum voluntates ſibi conciliare & adiungere ſtudebat, dicitur *manè conſurrexiſſe, & iuxta introitum*

De intemperantia in ſomno.

Exod. 8. 20.

Gen. 19. 27

Gen. 21. 14. & 22. 3.

Iob 1. 5.

porta

Cum enim illuceſcentem diem viderint, antra ſua, & luſtra repetunt, & in ſuis conditi cubilibus rurſus noctē præſtolātur. Huic verò agendi modo prorſus cōtraria eſſe debet agendi ratio, quam ſequuntur homines, de quibus dicitur: *Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.* Hoc enim conſilio ſupremus ille rerum opifex ſolis lampadem hominibus accendit, vt diurno tempore ſuis inſiſterent operibus; quemadmodum etiam poſt ſolis occaſum, tenebras effudit, vt per nocturnam quietem ſe ad ſomnum componerent, & vires fatigatas repararent. Ibid. n. 24.

De temperantia Principis in voluptatibus tactus, ac primò de vitij huius occaſionibus.

CAPVT XXV.

1. Dicturus de Intemperantia in voluptatibus tactus, priùs ab ijs occaſionibus exordiar, à quibus illæ plerumque in viris Principibus exiſtere ſolent, vt nimirum qui ſalui eſſe volent, prius fomitem ac mali irritamentum excludant, quàm periculum trahant, quod vbi ſe intulerit, non facilè excuti poterit. Mirum autem quantum honeſtatem & virtutem amantibus proſit prima morbi ſemina elidere, occaſioneſq; ſubmouere, in quibus cum tenuis quædam eſſe videatur vis ad ſuadendum peccatum, fallit tamen opinionem noſtram; nam frequenter paruula ſcintilla neglecta magnum excitare ſolet incendium. Quantulus erat lapillus ille, qui per montem deuolutus, & pedibus ingentis illius ſtatuæ, materiæ pretio, ſtructuraque admirabilis illiſus, eam tamen euertit, contriuit, & redegit in pulueres? *Abſciſſus eſt lapis*, inquit Propheta, *de monte ſine manibus, & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs argentum, & aurum, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ,*

Quanta ſit in paratis occaſionibus illecebra ad peccandum.

Dan. 2. 34.

mo noſtrum exors ſit luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Hæc enim oculorum ſenſuumque voluptates ad libidines præparant. quique illis indulgent, aut intemperantes ſunt, aut ab intemperantibus proximè diſtant, maximamque temporis iacturam facere cenſendi ſunt, quantumuis ſibi occupati: imò multarum rerum actu fatigati videantur. Et quidem voluptates iſtas venari intemperantium eſſe proprium oſtendit Salomon, cum impudentis illius ſcorti malè cautum adoleſcentulum ad peccatum allicientis inuitationes proponit: *Intexui*, inquit, *funibus lectulum meum, ſtraui tapetibus pictis ex Ægypto, aſperſi cubile meum myrrha & aloe, & cinnomamo.* Prou. 7. 16. Hæc ſunt enim quaſi condimenta quædam illarum voluptatum, quibus ætas illa facilè capitur. Quare Sapiens alio loco intemperantiæ huic ſalutare antidotum præparans, diſſoluenſque auctoritate ſua grauiſſima, eorum paralogiſmos, qui quoniam vita hominum anguſtis concluditur limitibus, ideò confici putabant, quod ipſi dicebant: *Non prætereat nos flos temporis, coronemus nos roſis*, &c. Sap. loco cit. melius ſuggerit conſilium: *Non defrauderis*, inquit, *à die bono, & particula boni doni non te prætereat*, quaſi diceret: Eccleſ. 14. 14. Vtiliter pone tempus, quod cum anguſtum ſit, & rapidum, eiuſque multum ſomnus & neceſſariæ occupationes auferant, æquum non eſt, vt id, quod vtiliter collocari poteſt, temere prodigas, imò religioſè admodum illud debes expendere, & quomodo otium tuum diſponas, diligenter ſubducere rationem, ne fortè particula aliqua tam pretioſæ rei per imprudentiam aut ſocordiam malè pereat. *To particula boni doni &c.* Græcè eſt 'σπιθυμίας ἀγαθῆς, *particula boni deſiderii*, vel *bonæ cupiditatis*, vt ſit conſilium luxurioſorum illorum conſilio, de quibus Sapientia loquitur, omni ex parte oppoſitum. Quemadmodum enim illi malis obſequuntur cupiditatibus, eaſque explere conantur, omnemque adhibent diligentiam, ne occaſionis voluptuosè vitam traducendi particula ita elabatur, vt ea frui non poſſint, ita nos,

qui ſobriam vitam viuere, & ad virtutis præſcriptum mores noſtros exigere cupimus, illud curare debem⁹, ne bonorum illorum cupiditatem, quibus incitamur ad honeſtatem capeſſendam, particulam vllam vitio noſtro irritam eſſe velimus. Hæc enim demum eſt magna ſapientia, reputantes vitæ huius, quam viuimus, breuitatem ita viuere, vt numeros omnes impoſiti muneris expleamus & vt ventris mancipiorum eſt vox illa; *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur:* ita ſapientiæ alumnorum ſunt illæ: *Dum tempus habemus, operemur bonum,* Et, *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum annorum meorum, quis eſt, vt ſciam quid deſit mihi.* Quod tandem verius eſſe voluptatum ſectatores intelligent, cum dicent: *Ergo errauimus a via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus, &c.* nã *Tranſierunt omnia illa tãquã vmbra & tãquã nũcius percurrens, & tã quã nauis, quæ pertranſit fluctuantẽ aquã, cuius cũ præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus. &c.* Ac quemadmodum pueri ex luto, fragmentisque teſtarum, alijque viarum quiſquilijs, domunculas concinnant, quas aut ipſi paulò pòſt, aut tranſeuntes viatores impacto calce diſturbent, in quibus licet luto ſordidi, & tanquam rem ſeriam agerent, vehementer occupati videantur, nullus tamen non intelligit eos tempus, & operam perdere: ita otioſi iſti homines ſeriarum vtiliumque rerum exercitatione vacantes, licet multa moliantur & agant, ſunt tamen penitus otioſi; quia licet per multa diſcurrant, nihil tamen agunt, quod ſolidam aliquam vtilitatem afferre poſſit, Imò dum occaſiones voluptatum indagant, ac perſequuntur, certiſſimam ſibi & alijs perniciem parant.

Iſa.22.13.

1. Co.15.32.

Pſal.38.5.

Sap.5.6.

Ibid.n.9.

Etiam incuſtoditos oculos alio q. ſit ſus.

3. Altera intemperantiæ occaſio, oculi ſunt, per quos dulce venenũ in præcordia delapſum, pleriſque æternæ mortis eſt cauſa. *Hac eſt enim mors illa, quæ aſcendens per feneſtras ingreditur domos noſtras, diſperdere paruulos de foris,* *& iu-*

Iere 9.21.

& iuuenes de plateis. Hi enim ſunt *paruuli illi vecordes iuuenes, qui tranſeunt per plateas prope angulũ.* Quibus Sapiens tã multa ſuggerit, vt laqueos, quos illi adultera meretricio ornata cultu tetendit, poſſit euadere. Huc impegerũt Dauid, cum vxorẽ Vriæ detractis veſtibus ſe lauantẽ vidit. *Vidit,* inquit Scriptura, *mulierem ſe lauantẽ ex aduerſo ſuper ſolarium ſuũ, erat autem mulier pulchra valde.* & ſenes illi populi Iudices apud Danielẽ, qui *videbant Suſannam, quotidie ingredientẽ, & deambulantẽ:* quo factũ eſt, quod ſtatim diceretur; *Et exarſerunt in concupiſcentiã eius, & euerterunt ſenſum ſuũ, erant ergo ambo vulnerati amore eius.* Et Ægyptia illa Putipharis vxor; nam cũ eſſet Ioſeph *pulchra facie & decorus aſpectu, iniecit Domina ſua oculos in Ioſeph, & ait; Dormi mecũ.* Tandem, ne plura, quàm neceſſe eſt, exempla congerã, *videntes filii Dei filias hominũ, quod eſſent pulchræ, acceperũt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Pulchritudine enim vincti, contra quã debuerant à miſcẽdis connubijs cũ filiabus Cain, quæ filiæ hominũ dicuntur, filij Seth, qui Dei filij appellantur, (quod præ cæteris illius æui hominibus veteri parentũ inſtitutione, pietatẽ iuſtitiamq; ſanctius colerẽt) magno ſuo malo non abſtinuerunt. Quare Sapiens pluribus idẽ præceptũ, de oculorũ continentia in mulieribus aſpiciendis inculcat in Eccleſiaſtico. *Ne reſpicias,* inquit, *mulierẽ multiuolã,* Grecè μὴ ὑπάντα γυναικὶ ἑταιριζομένῃ non obtutum tantum, ſed etiam occurſum illius, vt rem periculo plenam prohibens: *Ne occurras mulieri meretrici.* Et paulò poſt, *Virginẽ,* inquit, *ne aſpicias, ne fortè ſcandalizeris in decore eius.* Quod ſanè Chriſti Domini doctrinæ conſentaneũ eſt, cuius illud dictũ eſt: *Si oculus tuus ſcandalizat te erue eũ, & proiice abs te.* Sequitur Eccleſiaſt. *Noli circũſpicere in vicis ciuitatis, nec aberraueris in plateis illius. Auerte faciẽ tuã a muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciẽ alienã. Propter ſpeciẽ mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis exardeſcit. Speciẽ mulieris alienæ multi admirati reprobi facti ſunt; colloquiũ enim eius quaſi ignis exardeſcit.* Et Chriſti Domini

Prou. 7.
2 Reg. 11. 2.
Dan. 13. 8.
Gene. 39. 6.
Gene. 6. 2.
Eccl. 9. 3.
Ibid. n. 5.
Mat 9. 46.
Eccl. 9. 7.

Matth.5. mini Oraculum eſt. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Cum ergo culpam contraxerit, pœna etiam huiuſmodi manet, adulterij perpetrati, aut certè cupiditate deſiderióque concepti. Quare mirum non eſt, ſi viri ſanctitate præcellentes, arctiſſimam ſibi oculorum cuſtodiam indixerunt, vt
Iob.31.1. Iob, cuius ſunt illa verba. *Pepegi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine: quam enim partem haberet in me Deus deſuper & hereditatem Omnipotens de excelſis?* Nec fortaſſe aliud fuit Dauidis votũ, cuius illa precatio
Pſ.118.37. eſt; *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Quæ verba cum lego, muliebris pulchritudinis mihi venit in
Pr.31.30. mentem, de qua Salomon pronuntiauit. *Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo,* vanuſq; omnis ille aſcititius ornatus planè fucatus, & ad inſipientes inani quadam ſpecie fallendos factus. Huius mundi muliebris meminit Iſaias
Iſa. 3.18. cum ait. *In die illa auferat Dominus ornamentum calceamẽtorũ, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra.* Mulieris verò hiſce ornamentis aut artificioſæ pulchritudinis inſtrumentis, quantũuis comptæ, *Vana,* inquit Sapiens, *eſt pulchritudo.* Quod ſi vanitatis huius occaſum, aut conſpectum vitare omninò non poſſimus, quid facto opus ſit, Chriſtus nos docuit; cum enim mulier illa in adulterio deprehenſa illi ſiſte-
Ioan. 8.5. retur à Phariſæis, vt quo animaduerſionis genere illius adulterum vindicandum cenſeret, pronuntiaret; non in eam defixit oculos, ſed terram potius aſpexit, *digito in terram* ſcribens, vt intelligeremus multo magis nobis oculos deijciendos eſſe in quibus peccati fomes igne
Cant.4.9. concupiſcentiæ facilè corripi poteſt. *Vulneraſti cor meũ,* dicitur in Canticis, *in vno oculorũ tuorũ,* in Græco eſt ἐκαρδίωσας, *cor rapuiſti, cor abſtuliſti,* ictibus ſcilicet oculorum, quibus tanta vis ineſt, vt de continentiæ ſtatu viri etiam præſtantiſſimi deijciantur. Quare præceptum Domini, quod

quod Iſraelitis olim datũ fuiſſe legimus in libro Numerorum,transferamus ad nos. *Dixit quoque Dominus ad Moyſen* (inquit Scriptura) *loquere filus Iſraël,& dices ad eos, vt faciãt ſibi fimbrias per angulos palliorũ, ponentes in eis vittas hyacinthinas,quas cum viderint,recordentur omniũ mandatorum Domini nec ſequantur cogitationes ſuas,& oculos per res variasfornicantes ſed magis memores præceptorum Domini faciant eã.ſintque ſancti Deo ſuo.* Quemadmodum enim Hebræi fila quædã contexta in extrema veſtis ora depẽdentia circumferebant,vt legis à Domino traditæ memores perpetuò eſſent, imò, vt ait S.Hieronymus,ſoliti fuerunt,acutiſſimas etiam ſpinas interſerere, quibus & cum ambularent,& cum ſederent, compungerentur, eoque dolore diuinam legem in mentem reuocarent: ita nos legis Domini memores ſimus iuxta Salomonis præceptum, qui ait: *conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Cum ambulaueris gradiantur tecum, cum dormieris cuſtodiant te, & vigilans loquere cum eis: quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ, increpatio diſciplinæ.* Hoc autem ſi fecerimus, id conſequemur, quod quærimus: ſtatim enim ſubdit Sapiens; *Vt cuſtodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus illius.*

Nu.15.27.

Prou.6.20.

Ibid.n. 24.

4. Sunt etiam intemperantiæ occaſiones, ſaltationes & choreæ, aliaque huiuſmodi aularum oblectamenta, in quibus viri cum mulieribus verſantur, colloquuntur, iocantur, aut ſeſe etiam implicatis manibus tangunt. Hanc verò illecebram amoliri curat Eccleſiaſticus,cũ ait: *Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis, nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius.* Et bona illa Sara, quæ poſteà iuniori Tobiæ nupſit, *Nunquam*, inquit, *cum ludentibus miſcui me, neq; cum his,qui in leuitate ambulant,participem me præbui.* Hos autem luſus, de quibus Sara, Hugo cohoreas eſſe interpretatur; hãc enim ſignificationẽ habet aliquãdo in Scriptura verbum *ludere*, vt cum dicitur in Exodo:

De ſaltationibus aliiſq; huiuſmodi luſibus.

Eccleſ.9.4.

Tob.3.17.

Exod.32. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Fuiſſe autem luſum hunc ſaltationem & tripudium, patet ex voce Græca χορούς quæ aut ipſam ſaltationem ſignificat, aut ſaltantium in vnam collectam multitudiné, & ex voce Hebraica מחלת quæ eſt ſignificationis eiuſdem. Nec minus Jeremias prophanos iſtos luſus auerſabatur, qui de ſeipſo prædicat. *Non ſedi in conſilio ludentium, ſolus ſedebam, quoniam comminatione repleſti me*: tinniebant enim ambæ aures eius, cum graues illæ comminationes, quas Dominus intentat huiuſmodi oblectamentorum ſtudioſis, auribus eius inſonarent. Hatum autem minarum ſpecimen qui vult, petat ab Ezechiele, cuius illa ſunt verba. *Pro eo, quod plauſiſti manu, & percuſſiſti pede, & gauiſa es ex toto affectu, idcirco extendam manum meam ſuper te, & interficiam te.* Septuaginta ἐκρότησας τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐψόφησας τῷ ποδί σου, id eſt, *plauſiſti manu tua, & inſonuiſti pede tuo.* videtur autem τὸ κροτεῖν τὰς χεῖρας, καὶ ψοφεῖν τοῖς ποσὶ, exprimere actum ipſum ſaltandi, & ad numerum pedes terram pulſando, & manus certa quadam lege mouendi; ſic per proſopopæiam dicuntur flumina plaudere manu, & exultare montes à S. Dauid. Apud Iſaiam etiam grauis comminatio eſt in filias Iſraël, quæ choreis & luſibus, & nimis exquiſito corporis ornatu delectabantur; *Et dixit Dominus: Pro eo, quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant.* Forerius vertit ex Hebr. *Propterea, quia elatæ ſunt filiæ Sion, & incedebant extentæ gutture, & fallaces oculis ambulando & plaudendo ambulabant, & pedes ſuos laqueolis vinciebant.* Quid autem aliud ſunt ſaltationes, quàm ambulare pedibus plaudendo, & laqueolis pedum, animos ſpectantium conſtringere, dum pedum agilitatem ad numerum compoſitè ſe mouentiũ admirantur, & amant? Quod Herodi accidit, qui Herodiadis filiæ ſaltatione captus, Joannis Baptiſtæ caput viri ſanctiſſimi, quem ipſe alioqui reuerebatur, & magnifaciebat, inter conuiuij lauticias amputare ſuſtinuit. Per-

Iere.15.17.

Ezec.25.6.

Pſal.97.8.

Iſa.3.16.

ſit autē Eſaias pœnas enumerans, quas huiuſmodi mulieribus inflicturus erat Dominus: *Decaluabit*, inquit, *Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit.* & paulò poſt: *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium, pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio, & mœrebunt, atq; lugebunt portæ eius, & deſolata in terra ſedebit.* vt nimirum paria ſceleribus ſupplicia reponantur, *& quantum glorificauerunt ſe, & in delicijs fuerunt, tantum detur tormenti & luctus.* in eoque ipſo plectantur, in quo delicias quæſiuerunt: ſicut vice verſa, qui malis vexati fuerunt & preſſi, Deo illis fauente, ad lætitiam emergunt, vt experientia doctus teſtatur Dauid, cum ait: *Conuertiſti planctum meum in gaudiū mihi, conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia.* quaſi diceret: Ego circumſtantium malorum mole obrutus mœrens iacebam, ſacco amictus, vt exterior corporis cultus, cum animi habitu conueuiret, ſed tu Domine grata vice pro ſacco pannoſoq; indumento lætitiæ ſtolam mihi reddidiſti, & quia ſtatum meū deplorans, plangebam me, & pulſabam vt in magno luctu fieri ſolet, pro planctu chorum, tripudiumq; reuocaſti. Eſſe autem hanc antitheſim in verbis iſtis Prophetæ, expendenti vocem illā *planctum* & *gaudium* clarius apparebit. nam planctus LXX. κοπετός eſt, cum quis inter lamentandum aut pectus aut aliam corporis partem κόπτει, id eſt, pulſat, pro voce autem *gaudium* in Hebræo eſt מחול quam vocem rectè vertas Chorum. Pulſum igitur, qui luctum comitatur in lætitiæ & alacritatis pulſum, quale eſt tripudium, conuerſum dicit. Sed redeamus ad pœnas eorum, qui choreis intemperanter indulgent, inter quas illa maxima cenſenda eſt, quam expreſſit Iob cum ait. *Egrediuntur quaſi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant luſibus, tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*, quæ tandem eſt vitæ eorum miſerrima cataſtrophe. Scio interpretes Hebræos, & aliquos Latinos

Iſa 3.17.
Ibid. n. 24.
Apoc. 18. 7.
Pſal. 29. 12.
Iob. 21. 11.

vltimam hanc partē de deſcenſu ad infernum, de morte ſuaui, & quæ abſque longæ ægritudinis moleſtia contingat, interpretari, vt hoc etiam ad fœlicitatem pertineat impiorum, quod illis vacent moleſtijs, quibus multis & miſerabilibus modis decumbentes & cum longo luctantes morbo, ægroti vexantur. Sed D. Gregorius, Origenes, Beda, & in Catena Philippus, hunc deſcenſum ad pœnam referunt, infernique cruciatus: quorum ſententiam ex recentioribus ſequitur & confirmat Martinus delRio in Adagialibus. Nec certè alio deducendi videtur iſti chorearum agitatores, cum habeant Dæmonem præſultorem: huc enim accommodari poſſunt verba Ieremiæ cum ait. *Piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & Syrenes in delubris voluptatis.* Nam, quænam dicimus commodius voluptatis delubra, quàm Principum palatia, cum mulierum virorumque choris, ſaltationi indulgent, cantibus, luſibus, potationibus. Quæ Syrenes, cum videntur, audiuntur, tanguntur, parum cautis ſerpens in pectore malum relinquunt, tenue primùm, & quod vix notari poſſit, ſed poſteà reſurgens & gliſcens, totumque animum depaſcens. Quid autem aliud ſunt *Piloſi* illi, quàm, vt Chaldæus interpretatus eſt, *Dæmones*? qui igitur ſapit, ſuæque conſcius eſt imbecillitatis, infirmum animum huiuſmodi occaſionibus blandè trahentibus ne committat, ne qui in ſicco vix ſtat, facilius labatur in lubrico.

par. prima. adagiali. 197.

Iſai. 13. 31.

5. Sed intemperantia etiam cibi, vinique, luxuriæ frequens occaſio eſt. Quare D. Paulus ad Epheſios ſcribens ait: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* admodum enim procliue eſt, vt venter mero æſtuans deſpumet in libidinem. Iraque idem Apoſtolus perfectum inſtituens Epiſcopum, inter cætera, quæ præcipit (quorum pleraque ad Principes etiam transferri commodè poſſunt) illud etiam tradit, *oportere Epiſcopum non eſſe vinolentum.* in quem locum aptè ad rem noſtram ſcribit D. Hieronymus, *Prohibet, quoq;* inquit, *Epiſcopũ eſſe vinolentum, de quo ad Timotheum ſcribitur, non multo vino deditũ.* Quale

Intemperantiam in cibo potu que occaſionem eſſe luxuriæ.

Epheſ. 5. 18.

Ad Tim. 1. 7.

1. Tim. 3. 3.

Quale eſt autem Epiſcopum (Principem) *videre vinolentũ, vt ſenſu occupato vel exaltet riſum cõtra grauitatis decorem, & labiis diſſolutis cachinnet, vel ſi paulùlum triſtis cuiuſdam rei fuerit recordatus, inter pocula in ſingultus prorumpat, & lacrymas. Longum eſt ire per ſingula, & inſanias, quas ebrietas ſuggerit explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem iacere conuiuæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena proruere, alios clamare, alios dormitare, qui plus biberit, fortior computatur, accuſationis occaſio eſt, adiuratum per Regem frequentius non bibiſſe. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant. Digeſtio ventris, & guttur vno occupantur officio. Hoc vnum dixiſſe ſufficiat, quod ſecundum Apoſtolum in vino luxuria eſt, & vbicumque ſaturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrem & genitalia; pro qualitate vitiorum ordo membrorum. Nunquam ego ebrium, caſtum putabo, qui etſi vino conſopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Miramur autem Apoſtolum in Epiſcopis, ſiue presbyteris damnaſſe vinolentiam, cum in veteri quoque lege præceptum ſit; Sacerdotes cum ingrediuntur templum miniſtrare Deo, vinum omnino non bibere, & Nazaræum, quam diu ſanctam comam nutriat, & nihil contaminatũ, nihil mortale conſpiciat, & à vino abſtinere, & vua paſſa & a delicatiori, quæ ſolet ex vinaceis fieri potione, omniqueſicera, quæ mentem ab integra ſanitate peruertit. Dicat quiſque quod volet, ego loquor conſcientiam meam, ſcio mihi abſtinentiam & nocuiſſe intermiſſam, & profuiſſe repetitam.* Hactenus Hieronymus. Quibus addi poteſt, mulieres Madianitidas filios Iſrael docuiſſe, *Edere & fornicari*, vt dicitur in Apocalypſi, & in libro Numerorum, ita ſuggerente Balaam, vt nimirum populũ ſuum propter peccata iratus Dominus deſtitueret, & Madianitis vincendum traderet. Suadebant autem mulieres illæ Iſraelitis, vt de Idolothytis manducarent, non alia conditione cõditione corporis copiam facturæ, niſi ſe ſe prophanas illas carnes manducando, idololatriæ labe contaminaſſent, vt etiam colligitur ex initio vigeſimi quinti capitis Numerorum. Sed quærat fortaſſe aliquis, quomodo

Epheſ. 5. 18
Leuit. 10. 9.
Num. 6. 3.
Apoc. 2. 14
Num. 24. 3. & 25. 2. & 31. 16.

Pergami Epiſcopus reprehendatur in Apocalypſi, quod habeat in ſua Eccleſia aliquos *tenentes doctrinam Balaam,* Apoc. 2.14. *qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael, edere & fornicari:* ita & ipſe habeat *tenentes doctrinam Nicolaitarum:* nam vt docuerint Nicolaitæ Chriſtianos fornicari, nõn tamen vſquam legimus eos ad idololatriam pellicere ſtuduiſſe. Sed nimirum ventris indulgentia & ſeruitus, qua illum explere intemperantes ſatagunt, ido- Philip. 3.19. lolatria quædam eſſe videtur, iuxta D. Pauli dictum: *Quorum Deus venter eſt*, ac proinde Nicolaitarum praua dogmata, qui ventri & voluptatibus carnis obſequendum docebant, cum Balaami conſilio, quod Madianitarum Principi ſuggeſſit, optimè conuenit, & inter vtroſq; magna ſimilitudo intercedit. Docebant ergo Nicolaitæ, nõ vt Madianitides mulieres de Idolothytis manducare (non enim fuerunt idololatræ, aut idololatriam trahere ſtuduerunt, vt dicebamus) ſed docebant ſeruire ventri parandis delicatioribus epulis, & pudendis libidinibus, ac ſi peccata non eſſent, operam dare coniungebant autem cum libidine, gulæ intemperantiam, quia friget Venus, cum ciborum ac præſertim vini fomenta deſiderat, quibus ſi abundet, gliſcit, & feruet. Propter quam fortaſſe cauſam, Aſſuerus in Principum, Sattraparumque conuiuio, tunc demum Reginæ Vaſthi recordatus fuiſſe dicitur, eamque iuſſiſſe vocari, vt illius pulchritudo ſpectaretur à conuiuis, cum vino intẽperantiùs hau- Eſth. 1.10. ſto incaluerat. *Cum Rex,* inquit, *eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præcepit ſeptem eunuchis, qui in conſpectu eius miniſtrabant, vt introducerent Reginam Vaſthi coram Rege, poſito ſuper caput eius diademate, vt oſtenderet cunctis populis ac Principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.* Sed de intemperantia in cibo nõ eſt neceſſe plura dicere, cum ex ſupradictis multa peti poſſunt, & ad argumentum præſens accommodari.

Exemplis Dauidis & Salomonis idem confirmatur.

6. Ex his autem occaſionibus, quas enumerauimus, pleræque in Dauidis adulterio reperiuntur. Nam primo, quando Ioab cum exercitu Ammonitas oppugnaret,

ret, & Rabba illorum oppidum obſideret, ipſe domi 2. Reg. 11. 2.
deſidebat otioſus, ſaltem cum pulchritudine Berſabeæ
captus eſt: nam *ambulabat in ſolario domus Regiæ*: Oculorum
etiam captus eſt illecebra; nam cùm oculos circumtuliſſet,
*Vidit Mulierē ſe lauantem ex aduerſo ſuper ſolarium
ſuum: erat autem mulier pulchra valde.* nec contigit, ieiunum
Dauidem hac libidinis tentatione pulſari; *nam poſt* Ibidem
meridiem hoc cōtigiſſe ſacra narrat hiſtoria, cum *de ſtrato
ſuo ſurrexiſſet*, in quo nimirum poſt ſumptum cibum
iacuerat ad meridiandum. Nec Dauidis cibos delicijs caruiſſe
credibile eſt, vtpote Regis, cuius etiam rei capere
poſſumus coniecturam, ex eo, quod Vriam de domo Regis
egredientem, *ſecutus eſt cibus Regius*, lautus nimirum Ibid. n. 8.
& opiparus, qualis Dauidis Regis eſſe ſolebat, qualemq;
eſſe decebat, qui aptè Regis amico pro delicijs ad beneuolentiæ
ſignificationem mitti poſſet, vt minus mirum
videatur, ſi tribus hiſce occaſionibus in vnum conſpirātibus
tentationis impreſſionem Dauid non ſuſtinuerit. 3. Reg. 11. 3.
Nec aliunde quàm ex enumeratis occaſionibus extitiſſe
credenda eſt intemperantia Salomonis, qui ſeptingentas
vxores, quaſi reginas, trecentaſq; cōcubinas ſibi parauit,
tanta libidinis impotentia, vt ab alienigenis mulieribus
iuxta Domini præceptum nō abſtinuerit. *Rex autem Sa-* Ibid. n. 1.
lomon, inquit Scriptura, *adamauit mulieres alienigenas multas,
filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas,
Idumeas, & Sidonias, & Hetthæas, de gentibus ſuper quibus
dixit Dominus filiis Iſrael. Non ingrediemini ad eas, neque
de illis ingredientur ad veſtras, certiſſimè enim auertent corda
veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Et hic quidem abundabat
otio, Iſraelitici generis hoſtibus admiratione
potentiæ ac ſapientiæ Salomonis obſtupefactis, nec
arma in illum mouere audentibus. De hac autem pace
ita ſcripſit Salomon ipſe ad Hiram Regem Tyri. *Nunc* 3. Reg. 4. 5.
*requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum, & non
eſt Satan, neque occurſus malus.* Hinc factum eſt, vt diceret
apud ſe Salomōn, *Vadam, & affluam deliciis, & fruar* Eccl. 2. 1.
bonis. Quod vt conſequeretur, *Feci*, inquit, *mihi cantores*

&

& cantatrices, & delicias filiorum hominum, in Græco apud LXX. *eſt*, ἐντρυφήματα: Aquila τρυφὰς, Symmachus σπατάλας vertit: ſunt autem σπατάλαι, deliciæ, voluptates omnis generis, & σπαταλᾶν eſt in delicijs viuere, voluptariam vitam agere, omnis generis voluptates captando: quod ipſum ſignificat Salomon, cum appellat *delicias filiorum hominum*, hoc eſt voluptates ac delicias, quas in libidines & luxum, ingenioſi homines excogitarunt. Itaque & epulæ lautiſſimæ, vinaque pretioſiſſima non defuerunt, & quod ad modū bibendi attinet, alij atq; alij calices variè efformati, & in diuerſas figuras cælatorū in-

Eccl 2.8. duſtria ducti: hoc enim eſt, quod dicit feciſſe ſibi *ſcyphos & vrceos in miniſterio ad vina fundenda*, quam vini intéperantiam poſtea ſapientior factus damnauit, ait enim:

Ibid. 2.3. *Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam.* Alia etiam non defuiſſe oblectamenta ſenſuum omnium, cuiuſmodi ſunt ſaltationes, & ludorum varia genera, facilè crediderim. Quid enim aliud otioſus Princeps tã multis in aulam Reginis & concubinis inductis, in vineis, hortis, & pomarijs conſitis cuncti generis arboribus iuxta piſcinas aquarum, in lætiſſimis ſiluis aquis irriguis, agitaret, quàm ſaltationes & tripudia, luſus, & cantus, & conuiuia, ex quibus ea, de qua diximus, tam ſapientis Regis, intemperantia carnis, & luxuria originem traxit?

De malis, quibus propter luxuriam corpora afficiuntur.

CAPVT XXVI.

Luxuriam properatam adducere ſenectutem, morboſque. 1. Certiſſimum eſt, pluribuſque ſacræ Scripturæ teſtimonijs probari poteſt, multis ægritudinibus corporis eſſe obnoxios eos, qui turpibus ſeruiunt voluptatibus, vitæque ſpatia illis fieri contractiora, quàm pro corporis conſtitutione, & viribus, quibus à natura fuerant

rant inſtructi. Exempla non eſt neceſſe ex longinquo repetere: nam ille ipſe Salomon, de quo paulò ante locuti ſumus, cum quinquageſimum primum ætatis annum agens mortuus ſit, aliquanto ante mortem ſacræ litteræ Senem appellauerunt: ita enim legimus in Regum hiſtoria. *Cumque eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres.* 3. Reg. 11. 4. hoc autem ei accidiſſe putant anno ferè 48. aut 49. Pined. de ætatis, vt qui accuratius iſta ſcrutati ſunt ex probabili- rebus Salomonis bus coniecturis, vt in re obſcura collegerunt; neque e- l. 8 c. 2. nim quanto tempore vixerit Salomon proditum reperitur in Scriptura. Cauſa præcocis ſenectutis non alia cōmodius afferri poteſt, quàm in voluptatibus venereis intemperantia, & frequens cum tam multis vxoribus & concubinis congreſſus, quod cum Salomone, accidit etiam cæteris mulieroſis hominibus, quibus accommodari poteſt, quod dicitur in Deuter. *Sicut dies iuuentutis* Deut. 33. 25 *tuæ, ita & ſenectus tua.* Qui enim temperanter viuunt, & continenter, ijs contingit etiam longæuitas, viridis, proſperaque ſenectus; qui verò voluptatibus hiſce plus æquò indulgent, ijs corpus effætum, morbiſque pluribus obnoxium citius conſeneſcit. Quare Aſtarthe Dea Sidoniorum, Venus à nonnullis eſſe putatur, quæ eadem Dea hominum natalibus, mortique, Libitinæ nomine præſidebat. Itaque non ineptè quis dixerit Salomonem Veneris cultorem, (nam *colebat Salomon Aſtarthem Deã* 3. Reg. 11. 5. *Sidoniorum*) citius ſenectutem contraxiſſe; ſapienter enim & ortum hominis & exitum è vita, in huius Deæ tutela eſſe finxit antiquitas, quod putarent, vt illius beneficio in hanc lucem homines emergunt, ita nimis frequenti eiuſdem vſu, ad ſenectutem, & mortem properare. Huc facit, quod dicitur apud Iob: *Oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient:* Iob. 20. 11. nam intemperantium oſſa, & corpora, quæ prius benè valebant, ſucculenta erant, & valida; poſtmodum cum veneris ignem conceperunt, arefacta ſunt, vt eorum quilibet meritò Dauidicum illud vſurpare poſſit. *Oſſa mea* Pſal. 101. 4. *ſicut cremium aruerunt.* Hanc autem ariditatem ex vitijs ado-

adoleſcentiæ contraxerunt, voluptatibus nimirum carnis, quibus illa ætas feruidior intemperantius indulget. De huiuſmodi autem voluptatibus locum hunc capiendum eſſe, illud ſuadere videtur, quod pro *vitiis adoleſcentiæ* in Hebr. eſt, *occultis*, quæ vox ad concubitum commodè referri poteſt, cum nulla tam impudens lupa reperiatur, aut perditus amator, qui iſta nō tegat ſummotis arbitris omnibus cum patrantur. Dicuntur autem in puluere dormire cum intemperantibus, quia eos vitia, & vitiorum effectus ad mortem vſque & ſepulchrum comitantur, non tantùm propter conſuetudinis vim, quæ vix exui poteſt, ſed etiam quia contracti per intemperantiam morbi, nullo artificio delenda corporibus relinquunt impreſſa veſtigia: in eos enim quadrat, quod a-
Nahū 2.10. licubi dixit Nahum. *Cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium illo-*
Ier.51.30. *rum ſicut nigredo ollæ.* Et quod eſt apud Ieremiam. *Deuoratum eſt robur eorum, facti ſunt quaſi mulieres.* Et in eos recidit in Rubem iactata maledictio, de quo dicitur:
Gen.49.4. *Effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* cur hoc? *Quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Porrò quemadmodum Sephora opportuniore artificio intentatam filio ab Angelo mortem auertere non potuiſſet, quàm eo quo vſa eſt, circumciſione videlicet; nam *tulit ilico*
Exod.4.25. *Sephora acutiſſimam petram, & circuncidit præputium filii ſui:* ita per continentiæ virtutem circunciſis voluptatibus, vitam præſtare plurimis poſſet, quàm temerè prodigunt, Sapientem in Prouerbiis ſana conſilia ſuggerētem non audientes: cuius illa ſunt verba: *Ne des alienis*
Prou.5.9. *honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis.* Quid autem aliud eſt, *Dare annos ſuos crudeli,* quàm immodico libidinis vſu de annorum demenſo ſibi aliquid detrahere? qui propterea crudeli dicuntur tradi, quia meretrices, de quibus eo loco dictum eſt, nō proſequuntur amore amaſios ſuos, ſed illud tātū agunt, vt pecuniam emungant, eoſq́ue exhauriant, eos, cum defecerint nummi, ingreſſu domus prohibituræ.

2. Quod

2. Quod ſi quis cauſam quærat, propter quam corporibus nocet intemperantia, ea eſt in promptu. Nam cum ſemen humanũ ex meliori, ac præſtatiori ſanguine, quo corpora irrigantur, & aluntur, conficiatur, illius frequẽs detractio ſanguinẽ minuit, vireſq; debilitat. Et fortaſſis propter hanc cauſam ſanguinis nomine in ſacris litteris libido intelligitur, vt cũ dicitur apud Oſeam: *Maledictũ, & mendacium, & homicidiũ, & furtũ, & adulteriũ inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Et in Pſalmo: *Libera me de ſanguinibus Deus.* Et apud S. Ioannem. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis.* Quia verò ex ſanguine vita noſtra dependet, licet ſanguis non ſit anima, frequenter tamen in Scriptura animæ nomine appellatur, vt cum dicitur in Leuitico: *Anima omnis carnis in ſanguine eſt, vnde dixi filiis Iſrael, ſanguinem vniuerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt, & quicumque comederit illum interibit.* Et in Deut. *Caue ne ſanguinem comedas, ſanguis enim eorum* (animaliũ ſcilicet quæ numerauerat) *pro anima eſt.* Et in Geneſi dicitur, *Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis:* in Hebręo expreſſius hoc etiã loco ſignificatur, quod dicitur in proximè citatis locis ex Leuitico, & Deuter. ſcilicet animam in ſanguine contineri, ita enim ad verbum. *Excepto quod carnem in anima ſuâ in ſanguine ſuo non comedetis.* quaſi diceret; Excepto quod nõ comedetis ſanguinem, in quo reſidet anima. Ex quo colligitur, frequentem cum mulieribus congreſſum, multũ de vitæ ſpatio detrahere: eos verò, qui ab illis abſtinent, longiorem vitam viuere, multiſque vacare ægritudinibus, quibus illi conflictantur, qui luxurioſi ſunt. Et ſanè vera eſt illa prædicatio, qua Ioachim Summus Pontifex, vniuerſuſq; presbyterorum cætus fortiſſimæ mulieri Iudith victoriam gratulantes, caſtitatem illius præ cæteris laudibus extulerunt: *Tu gloria Ieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi noſtri, quia feciſti viriliter & confortatum eſt cor tuum, eo quod caſtitatem amaueris, & poſt virum tuum alterum neſcieris.* in quibus verbis notandũ, fortitudinem ſanctæ mulieris caſtitati tribui, vt & fortaſſe

Aſſertur ratio cur corporibus intemperantia noceat.

Oſeæ 4. 2.
Pſal 50. 15.
Ioan. 1. 13.
Leuit. 17. 14
Deut. 12. 23
Gen. 9. 4.
Iud. 15. 10.

Jud.16.28. fortaſſe tribuenda eſt vitæ prolixitas: nam de ea dicitur in extrema hiſtoria. *Manſit autem in domo viri ſui annos centum quinque, & defuncta eſt, ac ſepulta, &c.*

Agitur de turpitudine intemperantia. 3. Hæc igitur incommoda & multo plura, quæ ſciens prætereo, hominum corporibus creat intemperantia, tantam verò, ſi de honeſtate agatur, conciliat turpitudi-

1 Cor.6.15. nem, vt nullum vitium maiorem ſecum afferat. Præclarè tractat hunc locum S. Paulus epiſt. 1. ad Corint. *Neſcitis*, inquit, *quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur: erunt enim, inquit, duo in carne vna: qui autem*

Gen. 2. 24. *adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Fugite fornicationem, omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus eſt; qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri. Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro.* quaſi dicat. O Corinthij maiorem in modum vobis auctor ſum, vt fornicationis turpitudinem fugiatis, qua nullum maius animæ, atque corporis veſtri dehoneſtamentum eſſe poteſt. Nam cum ſitis membra Eccleſiæ ac Chriſti, qui Eccleſiæ ipſius caput eſt, quam indignum eſſe putatis, hæc Chriſti membra in lupanar abijcere, & ſcorti viliſſimi, per corporum commixtionem membra facere? Scitis enim, quid olim dixerit Dominns: *Erunt duo in carne vna*, quod tam de legitimo thoro verum eſt, quàm de concubitu fornicario, ſi actus naturam dumtaxat ſpectaueritis. Hoc igitur dedecus admittere ſuſtinebitis, vt corpora veſtra ſancta, quæ Chriſti membra eſſe dixi, vnum cum meretrice corpus faciatis? Quanto honeſtius caſtiſſimos Domini amplexus, qui animas noſtras ſingulari beneficio ſibi deſponſauit, affectaretis? Sanè intelligeretis, quam bonum ſit adhærere Deo, & funiculis charitatis cum illo conſtringi. Fugite ergo fornicationem. Ac cætera quidem peccata, quę quis admittit, aliam plerumque materiam habent à proprio perpetran-

trantis corpore: qui autem fornicando peccat, non animum tantum peccati labe inficit, ſed corpus ipſum fœditate quadam, turpitudineque commaculat, vt non immeritò iniuriam illi non mediocrem inferre dici poſſit, cum illius nitorem & pulchritudinem tollat, exhauriat etiam ac debilitet. Illud præterea memineritis, corpora veſtra Spiritus ſancti templum eſſe, quod libidinis turpitudine polluere ac prophanare grauiſſimum eſt. Præterquam quod vobis hoc impunè non licet, cũ fornicatio ſit rei alienæ abuſus, corporis ſcilicet veſtri quod Domini eſt, qui ſanguine ſuo, valoris immenſi pretio illud comparauit. Glorificate ergo Deum in corpore veſtro, caſtum illud, impollutumque ſeruando. Hæc D. Pauli verborum ſententia, in quibus illa potiſſimum ratio continetur, quæ ad rem noſtram facit, quod qui fornicantur, ſe ipſos fœdent ac dehoneſtent, contumeliamque corporibus ſuis, quibus honos debetur infligant. Quare de hoc crimine illud dici poteſt, quod eſt apud Eccleſiaſticum. *Peccantem in animam ſuam quis iuſtificabit, & quis honorificabit exhonorantem animam ſuam?* id eſt, Quis iuſtum illum eſſe pronunciet, aut honorem aliquẽ mereri putet, qui in ſe ipſum peccat, & corpus ſuum libidinis inquinamento deturpat? Huius autem turpitudinis exemplum habemus in magno Principe Salomone, cuius gloriæ magnitudo etiam Chriſti Domini ore celebrata eſt, qui *cum impletus eſſet, quaſi flumen ſapientia, diuulgatumque eſſet nomen eius ad inſulas longè, & in cantilenis, & prouerbiis, & comparationibus miratæ eſſent terræ*, ad voluptates tamen ſe demiſit, & quam ſapientia, & rerum geſtarum magnitudine collegerat gloriam, nequitia, & intemperantia penitus effudit, *& inclinaſti* (inquit Eccleſiaſticus) *fœmora tua mulieribus, poteſtatem habuiſti in corpore tuo*, in illud ſcilicet nimiam ſibi licentiam ſumens, eoque pluſquam pro poteſtate abutens: quanquã ex contextu Græco alius ſenſus elicitur, nam paſſiuus aoriſtus, ἐνεξουσιάσθης potius ſignificare videtur ſæuam libidinem corporiſque dominationem paſſum Salomonem,

Eccl. 10, 32
Eccl. 47, 19
Ibid. n. 24.

Exod.32. *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Fuiſſe autem luſum hunc ſaltationem & tripudium, patet ex voce Græca χορούς quæ aut ipſam ſaltationem ſignificat, aut ſaltantium in vnam collectam multitudinẽ, & ex voce Hebraica מְחֹלֹת quæ eſt ſignificationis eiuſdem. Nec minus Jeremias prophanos iſtos luſus auerſa-

Iere.15.17. batur, qui de ſeipſo prædicat. *Non ſedi in conſilio ludentium, ſolus ſedebam, quoniam comminatione repleſti me*; tinniebant enim ambæ aures eius, cum graues illæ comminationes, quas Dominus intentat huiuſmodi oblectamentorum ſtudioſis, auribus eius inſonarent. Harum autem minarum ſpecimen qui vult, petat ab Ezechiele,

Ezec.25.6. cuius illa ſunt verba. *Pro eo, quod plauſiſti manu, & percuſſiſti pede, & gauiſa es ex toto affectu, idcirco extendam manum meam ſuper te, & interficiam te.* Septuaginta ἐκρότησας τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐψόφησας τῷ ποδί σου, id eſt, *plauſiſti manu tua, & inſonuiſti pede tuo.* videtur autem τὸ κροτεῖν τὰς χεῖρας, καὶ ψοφεῖν τοῖς ποσί, exprimere actum ipſum ſaltandi, & ad numerum pedes terram pulſando, & manus certa

Pſal.97.8. quadam lege mouendi; ſic per proſopopæiam dicuntur flumina plaudere manu, & exultare montes à S. Dauid. Apud Iſaiam etiam grauis comminatio eſt in filias Iſraël, quæ choreis & luſibus, & nimis exquiſito corporis or-

Iſa.3.16. natu delectabantur; *Et dixit Dominus: Pro eo, quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant.* Foretius vertit ex Hebr. *Propterea, quia elatæ ſunt filiæ Sion, & incedebant extentæ gutture, & fallaces oculis ambulando & plaudendo ambulabant, & pedes ſuos laqueolis vinciebant.* Quid autem aliud ſunt ſaltationes, quàm ambulare pedibus plaudendo, & laqueolis pedum, animos ſpectantium conſtringere, dum pedum agilitatem ad numerum compoſitè ſe mouentiũ admirantur, & amant? Quod Herodi accidit, qui Herodiadis filiæ ſaltatione captus, Joannis Baptiſtæ caput viri ſanctiſſimi, quem ipſe alioqui reuerebatur, & magnifaciebat, inter conuiuij lauticias amputare ſuſtinuit. Pergit

git autẽ Eſaias pœnas enumerans, quas huiuſmodi mu-
lieribus inflicturus erat Dominus: *Decaluabit*, inquit, Iſa 3.17.
Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum
nudabit. & paulò poſt: *Et erit pro ſuaui odore fœtor,* Ibid.n. 24.
& pro Zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro
faſcia pectorali cilicium, pulcherrimi quoque viri tui gladio
cadent, & fortes tui in prælio, & mœrebunt, atq; lugebunt por-
tæ eius, & deſolata in terra ſedebit. vt nimirum paria ſceleri-
bus ſupplicia reponantur, *& quantum glorificauerunt ſe, &* Apoc.18,7.
in delicijs fuerunt, tantum detur tormenti & luctus, in eoque
ipſo plectantur, in quo delicias quæſiuerunt: ſicut vice
verſa, qui malis vexati fuerunt & preſſi, Deo illis fauente,
ad lætitiam emergunt, vt experientia doctus teſtatur
Dauid, cum ait: *Conuertiſti planctum meum in gaudiũ mi-* Pſal.29.12.
hi, conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia. qua-
ſi diceret: Ego circumſtantium malorum mole obrutus
mœrens iacebam, ſacco amictus, vt exterior corporis cul-
tus, cum animi habitu conueniret, ſed tu Domine grata
vice pro ſacco pannoſoq; indumento lætitiæ ſtolam mi-
hi reddidiſti, & quia ſtatum meũ deplorans, plangebam
me, & pulſabam vt in magno luctu fieri ſolet, pro plan-
ctu chorum, tripudiumq; reuocaſti. Eſſe autem hanc an-
titheſim in verbis iſtis Prophetæ, expendenti vocem illã
planctum & gaudium clarius apparebit. nam planctus
LXX. κοπετός eſt, cum quis inter lamentandum aut pe-
ctus aut aliam corporis partem κόπτει, id eſt, pulſat, pro
voce autem *gaudium* in Hebræo eſt מָחוֹל quam vocem
rectè vertas Chorum. Pulſum igitur, qui luctum comi-
tatur in lætitiæ & alacritatis pulſum, quale eſt tripudi-
um, conuerſum dicit. Sed redeamus ad pœnas eorum,
qui choreis intemperanter indulgent, inter quas illa ma-
xima cenſenda eſt, quam expreſſit Iob cum ait. *Egrediun-* Iob,21,11.
tur quaſi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lu-
ſibus, tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum
organi, ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna de-
ſcendunt, quæ tandem eſt vitæ eorum miſerrima cata-
ſtrophe. Scio interpretes Hebræos, & aliquos Latinos

vltimam hanc partẽ de deſcenſu ad infernum, de morte ſuaui, & quæ abſque longæ ægritudinis moleſtia contingat, interpretari, vt hoc etiam ad fœlicitatem pertineat impiorum, quod illis vacent moleſtijs, quibus multis & miſerabilibus modis decumbentes & cum longo luctantes morbo, ægroti vexantur. Sed D. Gregorius, Origenes, Beda, & in Catena Philippus, hunc deſcenſum ad pœnam referunt, infernique cruciatus: quorum ſententiam ex recentioribus ſequitur & confirmat Martinus delRio in Adagialibus. Nec certè alio deducendi videtur iſti chorearum agitatores, cum habeant Dæmonem præſultorem: huc enim accommodari poſſunt verba Ieremiæ cum ait. *Piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & Syrenes in delubris voluptatis.* Nam, quænam dicimus commodius voluptatis delubra, quàm Principum palatia, cum mulierum virorumque choris, ſaltationi indulgent, cantibus, luſibus, potationibus. Quæ Syrenes, cum videntur, audiuntur, tanguntur, parum cautis ſerpens in pectore malum relinquunt, tenue primùm, & quod vix notari poſſit, ſed poſteà reſurgens & gliſcens, totumque animum depaſcens. Quid autem aliud ſunt *Piloſi* illi, quàm, vt Chaldæus interpretatus eſt, *Dæmones?* qui igitur ſapit, ſuæque conſcius eſt imbecillitatis, infirmum animum huiuſmodi occaſionibus blandè trahentibus ne committat, ne qui in ſicco vix ſtat, facilius labatur in lubrico.

par. prima. adagiali. 197.

Iſai. 13. 31.

5. Sed intemperantia etiam cibi, vinique, luxuriæ frequens occaſio eſt. Quare D. Paulus ad Epheſios ſcribens ait: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* admodum enim procliue eſt, vt venter mero æſtuans deſpumet in libidinem. Iraque idem Apoſtolus perfectum inſtituens Epiſcopum, inter cætera, quæ præcipit (quorum pleraque ad Principes etiam transferri commodè poſſunt) illud etiam tradit, *oportere Epiſcopum non eſſe vinolentum.* in quem locum aptè ad rem noſtram ſcribit D. Hieronymus, *Prohibet, quoq;, inquit, Epiſcopũ eſſe vinolentum, de quo ad Timotheum ſcribitur, non multo vino deditũ.*

Intemperantiam in cibo potu que occaſionem eſſe luxuriæ.

Epheſ. 5. 18.

Ad Tim. 1. 7.

1. Tim. 3. 3.

Quale

Quale eſt autem Epiſcopum (Principem) *videre vinolentũ, vt ſenſu occupato vel exaltet riſum cõtra grauitatis decorem, & labiis diſſolutis cachinnet, vel ſi paulu lum triſtis cuiuſdam rei fuerit recordatus, inter pocula in ſingultus prorumpat, & lacrymas. Longum eſt ire per ſingula, & inſanias, quas ebrietas ſuggerit explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, ſcyphum in faciem iacere conuiuæ: alios ſciſſis veſtibus in vulnera aliena proruere, alios clamare, alios dormitare, qui plus biberit, fortior computatur, accuſationis occaſio eſt, adiuratum per Regem frequentius non bibiſſe. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant. Digeſtio ventris, & guttur vno occupantur officio. Hoc vnum dixiſſe ſufficiat, quod ſecundum Apoſtolum* in vino luxuria eſt, *& vbicumque ſaturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrem & genitalia; pro qualitate vitiorum ordo membrorum. Nunquam ego ebrium, caſtum putabo, qui etſi vino conſopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum. Miramur autem Apoſtolum in Epiſcopis, ſiue presbyteris damnaſſe vinolentiam, cum in veteri quoque lege præceptum ſit: Sacerdotes cum ingrediuntur templum miniſtrare* Deo, *vinum omnino non bibere, & Nazaræum, quam diu ſanctam comam nutriat, & nihil contaminatũ, nihil mortale conſpiciat, & a vino abſtinere, & vua paſſa & a delicatiori, quæ ſolet ex vinaceis fieri potione, omnique ſicera, quæ mentem ab integra ſanitate peruertit. Dicat quiſque quod volet, ego loquor conſcientiam meam, ſcio mihi abſtinentiam & nocuiſſe intermiſſam, & profuiſſe repetitam.* Hactenus Hieronymus. Quibus addi poteſt, mulieres Madianitidas filios Iſrael docuiſſe, *Edere & fornicari*, vt dicitur in Apocalypſi, & in libro Numerorum, ita ſuggerente Balaam, vt nimirum populũ ſuum propter peccata iratus Dominus deſtitueret, & Madianitis vincendum traderet. Suadebant autem mulieres illæ Iſraelitis, vt de Idolothytis manducarent, non alia conditione cõditione corporis copiam facturæ, niſi ſe ſe prophanas illas carnes manducando, idololatriæ labe contaminaſſent, vt etiam colligitur ex initio vigeſimi quinti capitis Numerorum. Sed quærat fortaſſe aliquis, quomodo

Ephef. 5. 18

Leuit. 10. 9. Num. 6. 3.

Apoc. 2. 14. Num. 24. 3. & 25. 2. & 31. 16.

Pergami Epiſcopus reprehendatur in Apocalypſi, quod habeat in ſua Eccleſia aliquos *tenentes doctrinam Balaam,*
Apoc. 2. 14. *qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael, edere & fornicari:* ita & ipſe habeat *tenentes doctrinam Nicolaitarum:* nam vt docuerint Nicolaitæ Chriſtianos fornicari, non tamen vſquam legimus eos ad idololatriam pellicere ſtuduiſſe. Sed nimirum ventris indulgentia & ſeruitus, qua illum explere intemperantes ſatagunt, ido-
Philip. 3. 19. lolatria quædam eſſe videtur, iuxta D. Pauli dictum: *Quorum Deus venter eſt*, ac proinde Nicolaitarum praua dogmata, qui ventri & voluptatibus carnis obſequendum docebant, cum Balaami conſilio, quod Madianitarum Principi ſuggeſſit, optimè conuenit, & inter vtroſq; magna ſimilitudo intercedit. Docebant ergo Nicolaitæ, nō vt Madianitides mulieres de Idolothytis manducare (non enim fuerunt idololatræ, aut idololatriam trahere ſtuduerunt, vt dicebamus) ſed docebant ſeruire ventri parandis delicatioribus epulis, & pudendis libidinibus, ac ſi peccata non eſſent, operam dare coniungebant autem cum libidine, gulæ intemperantiam, quia friget Venus, cum ciborum ac præſertim vini fomenta deſiderat, quibus ſi abundet, gliſcit, & feruet. Propter quam fortaſſe cauſam, Aſſuerus in Principum, Satraparumque conuiuio, tunc demum Reginæ Vaſthi recordatus fuiſſe dicitur, eamque iuſſiſſe vocari, vt illius pulchritudo ſpectaretur à conuiuis, cum vino intēperantius hau-
Eſth. 1. 10. ſto incaluerat. *Cum Rex*, inquit, *eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præcepit ſeptem eunuchis, qui in conſpectu eius miniſtrabant, vt introducerent Reginam Vaſthi coram Rege, poſito ſuper caput eius diademate, vt oſtenderet cunctis populis ac Principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.* Sed de intemperantia in cibo nō eſt neceſſe plura dicere, cum ex ſupradictis multa peti poſſunt, & ad argumentum præſens accommodari.

Exemplis Dauidis & Salomonis idem confirmatur.

6. Ex his autem occaſionibus, quas enumerauimus, pleræque in Dauidis adulterio reperiuntur. Nam primo, quando Ioab cum exercitu Ammonitas oppugnaret,

ret, & Rabba illorum oppidum obſideret, ipſe domi 2.Reg.11.2.
deſidebat otioſus, ſaltem cum pulchritudine Berſabeæ
captus eſt: nam *ambulabat in ſolario domus Regiæ*: Oculo-
rum etiam captus eſt illecebra; nam cum oculos circum-
tuliſſet, *Vidit Mulierē ſe lauantem ex aduerſo ſuper ſolarium*
ſuum: erat autem mulier pulchra valde. nec contigit, ieiu-
num Dauidem hac libidinis tentatione pulſari; *nam poſt* Ibidem.
meridiem hoc cōtigiſſe ſacra narrat hiſtoria, cum *de ſtra-*
to ſuo ſurrexiſſet, in quo nimirum poſt ſumptum cibum
iacuerat ad meridiandum. Nec Dauidis cibos delicijs ca-
ruiſſe credibile eſt, vtpotè Regis, cuius etiam rei capere
poſſumus coniecturam, ex eo, quod Vriam de domo Re-
gis egredientem, *ſecutus eſt cibus Regius*, lautus nimirum Ibid.n. 8.
& opiparus, qualis Dauidis Regis eſſe ſolebat, qualemq;
eſſe decebat, qui aptè Regis amico pro delicijs ad bene-
uolentiæ ſignificationem mitti poſſet, vt minus mirum
videatur, ſi tribus hiſce occaſionibus in vnum conſpirā-
tibus tentationis impreſſionem Dauid non ſuſtinuerit. 3.Reg.11.3.
Nec aliunde quàm ex enumeratis occaſionibus extitiſſe
credenda eſt intemperantia Salomonis, qui ſeptingentas
vxores, quaſi reginas, trecentaſq; cōcubinas ſibi parauit,
tanta libidinis impotentia, vt ab alienigenis mulieribus
iuxta Domini præceptum nō abſtinuerit. *Rex autem Sa-* Ibid.n.1.
lomon, inquit Scriptura, *adamauit mulieres alienigenas mul-*
tas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammoniti-
das, Idumeas, & Sidonias, & Hetthæas, de gentibus ſuper qui-
bus dixit Dominus filiis Iſrael. Non ingrediemini ad eas, neque
de illis ingredientur ad veſtras, certiſſimè enim auertent corda
veſtra, vt ſequamini Deos earum. Et hic quidem abun-
dabat otio, Iſraelitici generis hoſtibus admiratione
potentiæ ac ſapientiæ Salomonis obſtupefactis, nec
arma in illum mouere audentibus. De hac autem pace
ita ſcripſit Salomon ipſe ad Hiram Regem Tyri. *Nunc* 3.Reg.4.5.
requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum, & non
eſt Satan, neque occurſus malus. Hinc factum eſt, vt dice-
ret apud ſe Salomōn, *Vadam, & affluam deliciis, & fruar* Eccl.2.1.
bonis. Quod vt conſequeretur, *Feci*, inquit, *mihi cantores*

&

& cantatrices, & delicias filiorum hominum, in Græco apud LXX. *eſt*, ἀπρυφήματα: Aquila τρύφὰς, Symmachus σπατάλας vertit: ſunt autem σπατάλαι, deliciæ, voluptates omnis generis, & σπαταλᾶν eſt in delicijs viuere, voluptariam vitam agere, omnis generis voluptates captando: quod ipſum ſignificat Salomon, cum appellat *delicias filiorum hominum*, hoc eſt voluptates ac delicias, quas in libidines & luxum, ingenioſi homines excogitarunt. Itaque & epulæ lautiſſimæ, vinaque pretioſiſſima non defuerunt, & quod ad modũ bibendi attinet, alij atq; alij

Eccl 2.8. calices variè efformati, & in diuerſas figuras cælatorũ induſtria ducti: hoc enim eſt, quod dicit feciſſe ſibi *ſcyphos & vrceos in miniſterio ad vina fundenda*, quam vini intéperantiam poſtea ſapientior factus damnauit, ait enim:

Ibid. 2.3. *Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam.* Alia etiam non defuiſſe oblectamenta ſenſuum omnium, cuiuſmodi ſunt ſaltationes, & ludorum varia genera, facilè crediderim. Quid enim aliud otioſus Princeps tã multis in aulam Reginis & concubinis inductis, in vineis, hortis, & pomarijs conſitis cuncti generis arboribus iuxta piſcinas aquarum, in lætiſſimis ſiluis aquis irriguis, agitaret, quàm ſaltationes & tripudia, luſus, & cantus, & conuiuia, ex quibus ea, de qua diximus, tam ſapientis Regis, intemperantia carnis, & luxuria originem traxit?

De malis, quibus propter luxuriam corpora afficiuntur.

CAPVT XXVI.

Luxuriam properatam adducere ſenectutem, morboſque.

1. CErtiſſimum eſt, pluribuſque ſacræ Scripturæ teſtimonijs probari poteſt, multis ægritudinibus corporis eſſe obnoxios eos, qui turpibus ſeruiunt voluptatibus, vitæque ſpatia illis fieri contractiora, quàm pro corporis conſtitutione, & viribus, quibus à natura fuerant

rant inſtructi. Exempla non eſt neceſſe ex longinquo repetere: nam ille ipſe Salomon, de quo paulò ante locuti ſumus, cum quinquageſimum primum ætatis annum agens mortuus ſit, aliquanto ante mortem ſacræ litteræ Senem appellauerunt: ita enim legimus in Regum hiſtoria. *Cumque eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres.* hoc autem ei accidiſſe putant anno ferè 48. aut 49. ætatis, vt qui accuratius iſta ſcrutati ſunt ex probabilibus coniecturis, vt in re obſcura collegerunt; neque enim quanto tempore vixerit Salomon proditum reperitur in Scriptura. Cauſa præcocis ſenectutis non alia cōmodius afferri poteſt, quàm in voluptatibus venereis intemperantia, & frequens cum tam multis vxoribus & concubinis congreſſus, quod cum Salomone, accidit etiam cæteris mulieroſis hominibus, quibus accommodari poteſt, quod dicitur in Deuter. *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua.* Qui enim temperanter viuunt, & continenter, ijs contingit etiam longæuitas, viridis, proſperaque ſenectus; qui verò voluptatibus hiſce plus æquo indulgent, ijs corpus effætum, morbiſque pluribus obnoxium citius conſeneſcit. Quare Aſtarthe Dea Sidoniorum, Venus à nonnullis eſſe putatur, quæ eadem Dea hominum natalibus, mortique, Libitinæ nomine præſidebat. Itaque non ineptè quis dixerit Salomonem Veneris cultorem, (nam *colebat Salomon Aſtarthem Deã Sidoniorum*) citius ſenectutem contraxiſſe; ſapienter enim & ortum hominis & exitum è vita, in huius Deæ tutela eſſe finxit antiquitas, quod putarent, vt illius beneficio in hanc lucem homines emergunt, ita nimis frequenti eiuſdem vſu, ad ſenectutem, & mortem properare. Huc facit, quod dicitur apud Iob: *Oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient:* nam intemperantium oſſa, & corpora, quæ prius benè valebant, ſucculenta erant, & valida; poſtmodùm cum veneris ignem conceperunt, areſacta ſunt, vt eorum quilibet meritò Dauidicum illud vſurpare poſſit. *Oſſa mea ſicut cremium aruerunt.* Hanc autem ariditatem ex vitijs ado-

3. Reg. 11. 4.

Pined. de rebus Salomonis l. 8 c. 2.

Deut. 33. 25

3. Reg. 11. 5.

Iob. 20. 11.

Pſal. 101. 4.

adoleſcentiæ contraxerunt, voluptatibus nimirum carnis, quibus illa ætas feruidior intemperantius indulget. De huiuſmodi autem voluptatibus locum hunc capiendum eſſe, illud ſuadere videtur, quod pro *vitiis adoleſcentiæ* in Hebr. eſt, *occultis*, quæ vox ad concubitum commodè referri poteſt, cum nulla tam impudens lupa reperiatur, aut perditus amator, qui iſta nō tegat ſummotis arbitris omnibus cum patrantur. Dicuntur autem in puluere dormire cum intemperantibus, quia eos vitia, & vitiorum effectus ad mortem vſque & ſepulchrum comitantur, non tantùm propter conſuetudinis vim, quæ vix exui poteſt, ſed etiam quia contracti per intemperantiam morbi, nullo artificio delenda corporibus relinquunt impreſſa veſtigia: in eos enim quadrat, quod alicubi dixit Nahum. *Cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium illorum ſicut nigredo ollæ.* Et quod eſt apud Ieremiam. *Deuoratum eſt robur eorum, facti ſunt quaſi mulieres.* Et in eos recidit in Rubem iactata maledictio, de quo dicitur: *Effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* cur hoc? *Quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Porrò quemadmodum Sephora opportuniore artificio intentatam filio ab Angelo mortem auertere non potuiſſet, quàm eo quo vſa eſt, circumciſione videlicet; nam *tulit ilico Sephora acutiſſimam petram, & circuncidit præputium filii ſui:* ita per continentiæ virtutem circuncisis voluptatibus, vitam præſtare plurimis poſſet, quàm temerè prodigunt, Sapientem in Prouerbiis ſana conſilia ſuggerētem non audientes: cuius illa ſunt verba: *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis.* Quid autem aliud eſt, *Dare annos ſuos crudeli,* quàm immodico libidinis vſu de annorum demenſo ſibi aliquid detrahere? qui propterea crudeli dicuntur tradi, quia meretrices, de quibus eo loco dictum eſt, nō proſequuntur amore amaſios ſuos, ſed illud tātū agunt, vt pecuniam emungant, eoſq́ue exhauriant, eos, cum defecerint nummi, ingreſſu domus prohibituræ.

Nah. 2.10. Iere. 51.30. Gen. 49.4. Exod. 4.25. Prou. 5.9.

2. Quod

Quod ſi quis cauſam quærat, propter quam corporibus nocet intemperantia, ea eſt in promptu. Nam cum ſemen humanũ ex meliori, ac præſtatiori ſanguine, quo corpora irrigantur, & aluntur, conficiatur, illius frequẽs detractio ſanguinẽ minuit, vireſq; debilitat. Et fortaſſis propter hanc cauſam ſanguinis nomine in ſacris litteris libido intelligitur, vt cũ dicitur apud Oſeam: *Maledictũ, & mendacium, & homicidiũ, & furtũ, & adulteriũ inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Et in Pſalmo: *Libera me de ſanguinibus Deus.* Et apud S. Ioannem. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis.* Quia verò ex ſanguine vita noſtra dependet, licet ſanguis non ſit anima, frequenter tamen in Scriptura animæ nomine appellatur, vt cum dicitur in Leuitico: *Anima omnis carnis in ſanguine eſt, vnde dixi filiis Iſrael ſanguinem vniuerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt, & quicumque comederit illum interibit.* Et in Deut. *Caue ne ſanguinem comedas, ſanguis enim eorum* (animuliũ ſcilicet quæ numerauerat) *pro anima eſt.* Et in Geneſi dicitur, *Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis:* in Hebręo expreſſius hoc etiã loco ſignificatur, quod dicitur in proximè citatis locis ex Leuitico, & Deuter. ſcilicet animam ſanguine contineri, ita enim ad verbum. *Excepto quod carnem in anima ſuâ in ſanguine ſuo non comedetis.* quaſi diceret; Excepto quod nõ comedetis ſanguinem, in quo reſidet anima. Ex quo colligitur, frequentem cum mulieribus congreſſum, multũ de vitæ ſpatio detrahere: eos verò, qui ab illis abſtinent, longiorem vitam viuere, multiſque vacare ægritudinibus, quibus illi conflictantur, qui luxurioſi ſunt. Et ſanè vera eſt illa prædicatio, qua Ioachim, Summus Pontifex, vniuerſuſq; presbyterorum cætus fortiſſimæ mulieri Iudith victoriam gratulantes, caſtitatem illius præ cæteris laudibus extulerunt: *Tu gloria Ieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi noſtri, quia feciſti viriliter & confortatum eſt cor tuum, eo quod caſtitatem amaueris, & poſt virum tuum alterum neſcieris.* in quibus verbis notandũ, fortitudinem ſanctæ mulieris caſtitati tribui, vt et fortaſſe

Affertur ratio cur corporibus intemperantia noceat.

Oſeæ 4. 2.

Pſal 50. 15.

Ioan. 1. 13.

Leuit. 17. 14

Deut. 12. 23

Gen. 9. 4.

Iud. 15. 10.

trantis corpore: qui autem fornicando peccat, non animum tantum peccati labe inficit, ſed corpus ipſum fœditate quadam, turpitudineque commaculat, vt non immeritò iniuriam illi non mediocrem inferre dici poſſit, cum illius nitorem & pulchritudinem tollat, exhauriat etiam ac debilitet. Illud præterea memineritis, corpora veſtra Spiritus ſancti templum eſſe, quod libidinis turpitudine polluere ac prophanare grauiſſimum eſt. Præterquam quod vobis hoc impunè non licet, cũ fornicatio ſit rei alienæ abuſus, corporis ſcilicet veſtri quod Domini eſt, qui ſanguine ſuo, valoris immenſi pretio illud comparauit. Glorificate ergo Deum in corpore veſtro, caſtum illud, impollutumque ſeruando. Hæc D. Pauli verborum ſententia, in quibus illa potiſſimum ratio continetur, quæ ad rem noſtram facit, quod qui fornicantur, ſe ipſos fœdent ac dehoneſtent, contumeliamque corporibus ſuis, quibus honos debetur infligant. Quare de hoc crimine illud dici poteſt, quod eſt apud Eccleſiaſticum. *Peccantem in animam ſuam quis iuſtificabit, & quis honorificabit exhonorantem animam ſuam?* id eſt, Quis iuſtum illum eſſe pronuntiet, aut honorem aliquẽ mereri putet, qui in ſe ipſum peccat, & corpus ſuum libidinis inquinamento deturpat? Huius autem turpitudinis exemplum habemus in magno Principe Salomone, cuius gloriæ magnitudo etiam Chriſti Domini ore celebrata eſt, qui *cum impletus eſſet, quaſi flumen ſapientia, diuulgatumque eſſet nomen eius ad inſulas longè, & in cantilenis, & prouerbiis, & comparationibus miratæ eſſent terræ*, ad voluptates tamen ſe demiſit, & quam ſapientia, & rerum geſtarum magnitudine collegerat gloriam, nequitia, & intemperantia penitus effudit, *& inclinaſti* (inquit Eccleſiaſticus) *fœmora tua mulieribus, poteſtatem habuiſti in corpore tuo*, in illud ſcilicet nimiam ſibi licentiam ſumens, eoque pluſquam pro poteſtate abutens: quanquã ex contextu Græco alius ſenſus elicitur, nam paſſiuus aoriſtus, ἐξουσιάσθης potius ſignificare videtur ſæuam libidinem corporiſque dominationem paſſum Salomonem,

Eccl. 10,32

Eccl. 47,19

Ibid. n. 24.

eumque funibus peccatorum, blandimentiſq; corporis circumplicatum, in corporis ſui redactum fuiſſe ſeruitutem: quod quam indignum ſit non ſolum tanto regē, ſed etiam homine, nemo non intelligit. Quare ſtatim
Ibid.n.25. ſubdit Eccleſiaſticus, *Dediſti maculam in gloria tua, & profanaſti ſemen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, & in cæteris ſtultitiam tuam:* Cuius peccati labem Salomon contraxit, etiam poſteaquam illud pœnitentia diluit (ſi vera eſt eorum ſententia, qui libidines ſuas, idololatriāque deteſtatum volunt antequam vita defungeretur) eius enim pœna ad filium, regniq́ue heredem tranſijt, imò & cæteri ſtultitiæ illius fuere participes: nā ſciſſo in duas partes regno, (quæ pœna intemperantiæ fuit) mirum quantum toti Iſraelitarum Reipublicæ incommodarit. Itaque Salomoni illud vſu venit, quod quodam loco Sy-
Ezech. 16. 24. nagogæ Dominus exprobrat per Ezech. *Ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis, ad omne caput viæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilē feciſti decorem tuū, & diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas.* Hoc autem quàm turpe ſit,
Eccl. 9. 10. ex eo colligi poteſt, quod in Eccleſiaſtico dicitur de muliere fornicaria. *Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus conculcabitur,* auerſantibus nimirum illius turpitudinē. Quod quāuis de muliere potiſſimùm dictum eſt, pertinet tamen etiam ad viros, quibus mulieroſis eſſe & cum meretricibus frequenter verſari turpiſſimnm eſt: præſertim ſi ſint alioqui, aut ſapiētiæ, aut dignitatis laude, ac præſertim Principis aut Regis maieſtate, vt fuit Salomon, cōmēdabiles.

Turpitudinem incontinētiæ parentum redundare in filios, vbi aliqua de nobis tangitur.

4. Cæterum, antequam ab incōmodis corporis tranſeamus ad vitia mentis, doceamus frequenter accidere, vt parentū incontinentia in filios redundet, quod non ſolum ab experiētia diſcere poſſumus, ſed etiā ex ſacris litteris; nam in Sapientiæ libro ita legimus. *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidat, radix ſapientiæ.*
Sap 3. 15. Quorum verborum ſenſum cum ſequentibus cohærentē accommodum hunc eſſe poſſe puto. Filius eſt, quaſi fructus

fructus quidam, quem ex ſe parentes gignunt, & multis laboribus educant, qui ergo fuerit fertilis arbor & bona, fructus bonos faciēs, cuiuſmodi illi ſunt, qui prolis tantum amore, non cupiditatis, ac libidinis impetu filijs procreandis dant operam, horum glorioſus erit fructus, & radix nouis pullulans filiorum bonorum germinibus non extinguetur, aut peribit, quãuis vetula ſit, ſed exurgentibus propaginibus in illis viuet. *Filij autē adulterorum in conſummatione erunt, & ab iniquo thoro ſemen exterminabitur.* Græcè ſic habet prima pars, τέκνα δὲ μοιχῶν, ἀτέλεστα, *Filij autem Mœchorũ non perfecti:* nã propter frequentem coitum vis ſeminis hebetior, filioſq; viribus infirmioribus procreat, ſi tamē procreat, quare dicitur, *& ab iniquo thoro ſemen exterminabitur.* i. qui damnatũ concubitum, aut fornicationē frequentant, ij prolē non ſuſcipient, aut ita Domino in ſceleris vindictam ſtatuente, aut naturalibus cauſis id poſtulantibus. Sed quia Græca vox ἀτέλεστος ſacris non initiatum ſignificat, aliqui Sapientis dictũ eo referunt, vt ſc. ſignificet nothos à ſacris arceri, quod notati ſint infamia; beneq; cum ſequentibus ſenſus congruit: nam ſubditur: *Et ſi quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore erit nouiſſima ſenectus eorum.* quaſi dicat. Sed fac ex damnato concubitu natum hominem bonis eſſe validiſque viribus, & longæuum, tamen tanquam viliſſimum caput ab omnibus contemnetur, & vt ad vltimam ſenectutem perueniat, tamen propter nataliũ vitium adeò nõ afficietur honoribus, vt etiam paſſim deſpiciatur. Quod ſi ἀτέλεστος ſacris non initiatum, aut ab illis prohibitum ſignificare dicamus, illud addere poſſumus, probabile eſſe, Sapientem ad Deuteronomij locum reſpexiſſe, in quo ſtatuitur, vt qui ſcortum matrem habuiſſent, nec ipſi, nec ex ipſis progeniti, vſque ad decimam generationem Eccleſiam Domini poſſent introire, ſic enim habet lex. *Non ingredietur Mamzer, hoc eſt, de ſcorto natus in Eccleſiam Domini, vſque ad decimã generationem.* retinuit interpres hebraicã vocē ממזר addita interpretatione LXX. virorũ,

Ibid. n. 16.

Deut. 23. 2.

qui verterunt ἐκ πόρνης, ex ſcorto. Quid autem ſit nõ ingredi Eccleſiam vſque ad decimam generationem, non eodem modo ab omnibus explicatur. Nam aliqui, Hebræi præſertim interpretes, de connubiorum communicatione intelligunt, vt ſcilicet vetitum eſſet ſcortorum filijs vxores ducere ex Eccleſia Dei, hoc eſt, ex filiabus Iſrael, ſed conceſſum vt ex proſelytis acciperent, qui cũ non eſſent ex Hebræorum gente, ſe ſe tamen populo illi adiunxerant, eorum ſuſceptis ſacris. Alij de loco ſancto intelligunt, quem ingredi poterant etiam ſacris non initiati, vt ſcilicet aliquid offerrent, comederentque hoſtias pacificas, à quo tamen excluderentur Mamzeres, vt non minus immundi reputarentur, quàm tactu rei alicuius immundæ contaminati, leproſi, vel gonorrhæam patientes, mulieresſque menſtruatæ, quæ eiuſdem loci ingreſſu prohibebantur. Tandem aliqui putant publicis tantum muneribus hac lege caruiſſe, nihilque aliud eſſe volunt non ingredi in Eccleſiam Domini, quam à politicis Reipub. dignitatibus arceri, quod minus vtiles ſint illis adminiſtrandis, vel quod parentum vitia imitẽtur, vel quod vitiorum, prauorumque morum ſuſpicione, ab ijs homines abhorreant, eoſque contemnant. Quæcumque ſit loci interpretatio, nobis ſatis eſt fuiſſe in ea Repub. notatos infamia, parentumque intemperentiam, quod dicebamus ſupra, filijs minimè nocentibus nocuiſſe, & parentibus voluptatem captantibus, in
Iere. 31. *vuis acerbis comedendis dentes filiorum obſtupeſcere*, quamuis filiorum culpa nonnunquam etiam intercedat, de quibus illud dici poteſt, quod de Idololatris quodam lo-
4. Reg. 17. co dicit Scriptura: *Filii eorum, & nepotes, ſicut fecerunt Pa-*
41. *tres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diem.*

De malis animi, quæ ex intemperantia proficiſcuntur.

5. Veniamus nunc ad damna, quæ animis hominum, carnis infert intemperantia. In quibus non vltimo loco numerandum eſt, quod mentis lumen, quod in animis noſtris diuino beneficio ſignatum eſt, obſcuret, dum de limoſa carnis concupiſcentia, nebulæ teterrimæ exhalantur, quibus, quaſi velum obtenditur, quo impediente, in-

te; intemperantiæ fœditatem, pulchritudinemque virtutis ægrè admodum poſſint aſpicere, qui huiuſmodi voluptatibus implicantur. Nam vt eſt apud Oſeam: *Fornicatio, vinum, & ebrietas auferunt cor.* & cum illorum pectoribus ac mentibus ignis ille ſe ſe implicat, qui ad turpes voluptates inflammat, cæcitas conſequitur interiorum luminum, vt quæ meridiana luce clariora ſunt, videre non poſſint. *Supercecidit ignis,* inquit Dauid, *& non viderunt ſolem.* Hoc igne cum prius correpti fuiſſent Sodomitæ, cæcitate corporum percuſſi ſunt diuinitus, *à minimo vſque ad maximum, ita vt oſtium inuenire non poſſent,* & non multò poſt igne & ſulphure de cælo delapſo funditus deleti. Nec aliunde profecta Sampſonis cæcitas, quàm ex cæco Dalilæ amore, quo eò redactus eſt, vt in iumenti morem ad verſandam in piſtrino molam cõcluderetur. Ea verò cæcitas maximè deploranda eſt, quod qui ea laborant ſua mala non ſentiunt, adeoque turpibus hiſce voluptatibus teneri turpe aut noxium eſſe non putant, vt arbitrentur nihil libidinibus iſtis, in quibus volutantur, honeſtius eſſe, aut magis appetendum. De adoleſcentulo illo, quem meretrix *irretiuit multis ſermonibus, & blanditiis labiorum protraxit*, dixit Sapiens: *Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorans, quod ad vincula ſtultus trahitur, donec transfigat ſagitta iecur eius, veluti ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit quod de periculo animæ eius agitur.* itaque de illo ſollicitus Salomon ſana conſilia ſuggerens *a via inferi* eum reuocare conatur, ne ſi pergat eam, quam inſtituit vitam inſiſtere, barathro aliquo exceptus, deuoluatur in præceps, nam *via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi & tenebræ & pœna.* Nec harum immunes tenebrarum milites illi, quos legimus viſa Iudith dixiſſe: *Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, vt non pro his merito pugnare contra eos debeamus?* inſignis planè cæcitas, tanquam præcipuum populi alicuius decus prædicare pulchritudinem, itaque illa capi, vt pro turpi voluptate, mi-

Oſee 4. 11.
Pſal. 57. 9.
Gen. 19. 11.
Iud. 15. 21.
Prou. 7. 21.
Ibid. n. 27.
Eccl. 21. 11.
Iud. 10. 18.

litiæ labores, ac pericula meritò ſuſcipi potuiſſe conſti-
tuant. Sed vlterior etiam, & magis auerſandus cæcitatis
gradus eorum eſt, qui eò deueniunt libidinis impoten-
tia, vt nec homines timeant, nec Deum reuereantur,
ſed quò rapit impetus, reuulſis diuinarum, humanarum-
que legum repagulis, irrumpere non reformident. Quid
filijs magis reuerendum eſt, cubili paterno, eaque,
quam ſibi parens iure matrimonij adiunxit, vxore? de
Leu. 18. 8. qua dicitur in Leuitico: *Turpitudinem vxoris patris tui nō
diſcooperies, turpitudo enim patris tui eſt*. quaſi dicat: Cum
coniuges duo ſint in carne vna, parentis tui reuerentia
ductus, in cuius dedecus tam coniunctæ perſonæ viola-
ti pudoris redundat iniuria, nouercam tuam caue ne cō-
tingas. Quamquam, vt nulla à Domino vnquam lata lex
eſſet, non ſunt hominum corda adeò hebetia (niſi libi-
dinis cæcitas obſtaret) quin intelligant huiuſmodi flagi-
tium quale ſit. Non tamen defuerunt, qui tantum nefas
Gen. 35. 2. admittere non vererentur; vt Ruben, *qui dormiuit cum
Bala concubina patris ſui*. nec cum audis concubinam, in-
de fortaſſe culpā minui putes, quod vxor legitimo tho-
ri iure copulata Iacobo non eſſet: nam in Scripturis fre-
quenter concubinæ vocantur ſecundariæ vxores, quæ
ſine cæremonijs ritibuſque ſolemnibus nupſerunt, ſer-
uilis vel libertinæ conditionis. Hinc iuſta parentis in
filium indignatio, & paulò ante obitum maledictio. *Ef-
Gen. 49. 4. fuſus*, inquit, *es ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile
patris tui, & maculaſti ſtratum eius*. In huiuſmodi autem
nefarij ſtupri auctorem S. Paulus Eccleſiaſtica expediuit
arma, diroque anathemate, qui ſe tam immani facinore
implicauerat, ſeuerè animaduertit, ne fortè aliquis eſſet
Chorinthi, vbi hoc acciderat, aut aliquando alibi in orbe
Chriſtiano, qui flagitij illius cum primis deteſtandam,
1. Cor. 5. 1. auerſandamque turpitudinem, non intelligeret. *Omni-
no*, inquit D. Paulus, *auditur inter vos fornicatio, & talis
fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui ali-
quis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis,
vt tollatur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem
abſens*

abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens eum, qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis, & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti: quaſi dicat D. Paulus. Itane verò Corinthij adeò apud vos naturalis legis, diuinique Numinis reuerentia exoleuit, vt ſit apud vos qui infando nouercæ amore, & congreſſu, parentis thorum violare non dubitauerit? Tam fœdo autem facinore, cum deberetis zelo proculcatæ in parentem pietatis, & iuſtitiæ exardeſcere, ſegnes deſidetis, nec ea vos cura ſolicitat, vt tanti criminis reus meritis pœnis coërceatur, ſed inflati eſtis, vobiſque placetis, nec quam fœda labes veſtræ adhæſerit Eccleſiæ, ſatis intelligitis. Quare ego, qui non vago rumore, ſed certa fama comperi, ſcelus hoc apud vos admiſſum eſſe, quamuis præſens adeſſe non poſſim, tamen re, ac ſi præſens eſſem, probè cognita, conſtitui diuinitus accepta à Chriſto Domino poteſtate qua fungor, vobis in vnũ collectis, ſpirituque meo, qui animo, affectu, auctoritateq; pręſens sũ, ſceleſtũ inceſti hominis caput, anathematis ferire gladio; ita vt extra Eccleſiã ejectus tradatur Satanæ corpore, etiã cruciandus, vt corpore ſæui hoſpitis vexatione macerato, ſapere condiſcat, & corporis vigore exhauſto, ſalus paretur animæ, cæteriq; omnes intelligant, quam turpe ſit & noxium tã fœdis libidinibus implicari. Vltimus tandem cęcitatis huius gradus eſt, cum ita perijt pudor, vt nõ clanculum & remotis arbitris peccata perpetrentur, ſed palã exuto penitus pudore. Ita Sodomitæ illi peſſimi, qui publicè Lothi hoſpites poſtulabant, vt eis abuterentur: *Vbi ſunt*, dicebant, *viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, vt cognoſcamus eos*. Quibus ſimilem dicit Iſaias fuiſſe ciuium ſuorum impudentiam, cum ait. *Agnitio vultus eorum reſpondit eis, & peccatum ſuum, quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt. Væ animæ eorum, quia reddita ſunt eis mala.* Feretius vertit. *Apertio vultus eorum reſpondit contra eos, & peccatũ ſuum ſicut Sodoma annuntiauerunt,*

Gen. 19. 5.
Iſa. 3. 9.

non abſconderunt. Væ animæ ipſorum; quia retribuerunt ſibi malum. Et ſenſus eſſe videtur adeò perfricta ſunt fronte, vt cum peccant, aut poſteaquam peccauerunt, illos minimè pudeat, ſed hilaritatem, & ſecuritatem quamdam vultu præ ſe ferunt, ſimiles Sodomitis, quos ita depuduerat, vt fœdam illam libidinem, cuius ardore æſtuabant, palàm retegere non dubitauerint.

Vitio intemperantiæ homines belluis ſimiles euadere. 6. Porrò huic cœcitati proximum malum eſt, humanis moribus exutis, belluinos induere: cum enim per cœcitatem mentis, rationis acies, qua diſtamus à belluis, retuſa eſt, iam externa dumtaxat hominis ſpecies reſtat, qua beſtia quæpiam, & quidem teterrima, humana ſpecie contegitur, ita vt, quod Nabuchodonoſori accidiſſe memorat Scriptura, vt ſcilicet mutaretur in belluam, ita illis eueniat, qui intemperanter turpibus indulgent amoribus. Quare fortaſſis non incommodè eos *canes* eſſe dicemus *ad vomitum* ſuum reuerſos, & ſues lotas in volutabro luti, vt eſt apud S. Petrum. Et D. Gregorius onocentauros illos, quorum mentio eſt apud Iſaiam, luxurioſos eſſe non dubitat, addens non tantum lubricos, vt ipſe loquitur, ſed etiam elatos ſignificare; quod etiam ad rem noſtram facit, cum Principes facilius hoc ſuperbiæ malum, propter ſtatus excellentiam, corripere poſſint. *Quid verò,* inquit Gregorius, *onocentaurorum nomine, niſi lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio ὄνος, aſinus dicitur, & appellatione aſini luxuria deſignatur, Propheta atteſtante, qui ait,* vt carnes aſinorum, carnes eorum. *Tauri autem vocabulo, ceruix ſuperbiæ demonſtratur, ſicut voce Dominica de Iudæis ſuperbientibus per Pſalmiſtam dicitur,* Tauri pingues obſederunt me. *Onocentauri ergo ſunt, qui ſubiecti luxuriæ vitiis inde ceruicem erigunt, vnde humiliari debuerant, qui carnis ſuæ voluptatibus ſeruiĕtes expulſa longè verecundia, non ſolum ſe amittere verecundiam non dolent, ſed adhuc etiam de opere confuſionis gaudent.* Hæc D. Gregor. & alia quædam huc ſpectantia digna, quæ legantur. Quod ſi cui minus probabile videtur, blandum hoc amoris malum, quo hominum molliri pectora

2. Pet. 2. 22.
7. Mor. c. 15
Ezech. 23. 20.
Pſal. 21. 13.

ctora ac miteſcere videntur, eoſdem homines efferare, & ſanguini minimè parcentes efficere, meminerit Dauidem Vriam de medio ſuſtuliſſe, & Herodem caput Ioannis amputaſſe; hunc, vt fidem ſuam, quam ſaltatriculæ temerè obſtrinxerat, liberaret; illum, vt Bethſabeæ, quam vitiauerat, famæ conſuleret, & fortaſſe vt à periculo legis, quæ adulteras lapidari præcipiebat criminis conſortem, quam malè dilexerat, liberaret.

De malis, quæ Principes aut Reſpubl. libidinis alicuius occaſione paſſæ ſunt.

CAPVT XXVII.

1. PLurima rebus publicis, & viris Principibus mala ex intemperantiæ vitio exſtitiſſe, facilè probari poteſt ex Scriptura, in qua huius rei exempla ſanè inſignia reperirentur. Aliqua ex multis, quæ afferri poſſent, hoc capite exequemur, vt quos turpitudo à vitij conſuetudine nō abducit: incōmoda ſaltē, infortunia, & pœnæ diuinitus immiſſæ, quæ ſcelus comitantur, à peccandi voluntate deterreant. Ac primo loco Saræ Abrahami vxoris in Pharaonis domum abductæ recenſeamus hiſtoriam: magnum enim præbet hic locus teſtimonium, documentumque caſtitatis, vt nemo alienum affectet thorum, aut alienam inceſtet vxorem. ita ergo legimus in Geneſi: *Cumq; propè eſſet vt ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai vxori ſuæ: noui quod pulchra ſis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii dicturi ſunt: Vxor ipſius eſt, & interficient me, & te reſeruabunt. Dic ergo obſecro te, quod ſoror mea ſis, vt benè ſit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui. Cum itaque ingreſſus eſſet Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem, quod eſſet pulchra nimis, & nunciauerunt principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis. Abram autem bene vſi ſunt propter illam, fueruntq; ei oues, & boues, & aſini, & ſerui, & famulæ, & aſinæ,* Gen. 12. 11.

Primum exemplum Pharaonis, & Abimelech, qui Saram ab Abrahamo abſtraxerant.

 & ca-

& cameli. Flagellauit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarai vxorem Abram. Ad viuum planè hac exprimitur hiſtoria, quid in aulis Principum vſu venire conſueuerit, in quibus cum paraſitis interdum, lenonibusque ſecus quàm merentur honeſtus locus ſit, ipſi luxuriæ materiam Principibus quærunt, ipſi libidines torpentes incitant, ipſi culpæ, aut pœnarum metum minuunt, aut etiam adimunt: quod ſi coniugatæ ſint, aut alios propinquos habeant quos earum pudicitiæ vindices timeant, ijs pecunias offerunt, & magiſtratus, titulis honeſtioribus decorant, quo dedecus, quod illis ſcelere impingunt, aliquo modo tegant, iuſtum dolorem temperent, & eas, quas accipiunt iniurias, ſilentio tranſmittere, quodammodo cogant. Id ſatis indicat Scriptura, cum ait; *Abram bene vſi ſunt propter illam.* Quamuis enim Abram priuatus & peregrinus inuitus iſta pateretur, eum tamen Pharaonis adminiſtri huiuſmodi blanditijs, quantum poterant, ſi fortè rem ægrè ferret, mitigare ſatagebant. Sed maritalis pudicitiæ potentiſſimus vindex Deus *Flagellauit Pharaonem plagis maximis*, peſtilentiam & tumultus, ſeditionesque populares immittens, vt aliquibus placet, vel, vt ſcribunt alij, multiplicibus morbis, grauique animi & corporis cruciatu vſque adeò Pharaonē torquens, vt ne puncto quidem temporis poſſet conquieſcere: quæ mala cum diuinitus intellexiſſet immitti, Saram reddidit, & Abrā honorificè deductum abire permiſit. Nec diſſimile factum Abimelech Regis Geraræ, qui cum Saram tuliſſet, proximè abfuit à mortis periculo; nā *venit Deus ad Abimelech per ſomnium nocte & ait illi: En morieris propter mulierem quam tuliſti, habet enim virum. Abimelech autem nō tetigerat eam*, qua mortis denuntiatione territus Rex, mortē, ſe apud Deū purgando, deprecatur, ait enim: *Domine num gentem ignorantem, & iuſtā interficies? Nonne ipſe dixit mihi, Soror mea eſt, & ipſa ait, Frater meus eſt? In ſimplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum feci hoc. Dixitq; ad eū Deus, Et ego ſcio, quod ſimplici corde feceris, & ideò*

Ioſeph. lib. 1. ant.

Philo in libr. de Abraham.

Gen. 20, 2.

Ibid. nu. 4.

ideò cuſtodiui te,ne peccares in me,& non dimiſi vt tangeres eam. Nunc ergo redde viro ſuo vxorem, quia Propheta eſt,& orabit pro te, & viues: ſi autem nolueris reddere, ſcito quod morte morieris tu,& omnia, quæ tua ſunt. Statimq́ de nocte conſurgens Abimelech vocauit omnes ſeruos ſuos, & locutus eſt vniuerſa verba hæc in auribus eorum, timueruntq́ omnes viri valde. Aduocato igitur Abrahamo, cauſaque cocognita, cur Saram ſororem potiùs, quam vxorem eſſe dixiſſet, donis oneratos dimiſit, facta illis poteſtate, vt vbicumq; libuiſſet, habitarent; dixit enim; *Terra coram vobis eſt, vbicumque tibi placuerit habita. Orante autem Abraham ſanauit Deus Abimelech, & vxorem, ancillasq́ eius, & pepererunt, concluſerat enim Dominus omnē vuluam domus Abimelech propter Saram vxorē Abrahæ.* Ibid.n.15. Ibid.n.17. Quo morbo laborauerit Abimelech, Scriptura non expreſſit: Aliqui tradunt graui admodū morbo correptum fuiſſe, vt de illius ſalute medici deſperarent. Alii volunt, eū in veretro ita eſſe diuinitus percuſsū, vt nec coire cū muliere poſſet, & magnis in ea parte cruciatibus affligeretur: quod autem ad vxorē, & ancillas ſpectat, Scriptura docet earum vteros fuiſſe à Domino clauſos, vt parere non poſſent, ex quo efficitur maximos, acerbiſſimosque eas cruciatus fuiſſe perpeſſas, cum fœtum iam maturum eniti non poſſent. Ex duabus autem hiſce hiſtorijs ſic ratiocinari licet: ſi Dominus duos iſtos Reges nullo iure vetitum coniugium Saræ exiſtimantes, ſeditionibus & turbis, morbis etiam grauiſſimis exercuit, & in propinquas etiam perſonas, cuiuſmodi erant vxores, licet noxæ nullius participes, morbos graues, diroſque cruciatus immiſit, quid mirum ſi plura, grauiora, & ad plures pertinentia mala, aliorum vindicaturus intemperantiam, graſſari permiſit, quibus magna in Reſpubl. damna illata ſunt? vt ex ijs exemplis, quæ ſubijciemus, apparebit.

Ioſep. lib.1.antiq.

2. Infœliciorem exitū habuit Sichem Heuæi amor, qui indignum facinus, quod Dinam Jacobi filiā conſtuprando deſignauit, capite ſuo, ſuorumq; luit. Hiſtoriæ ſumma hæc

Secundum exemplum ex hiſtoria

Dina quæ à Sichem violata eſt. hæc eſt. Egreſſa Dina à parentis tabernaculis, quæ reuerſus è Meſopotamia fixerat in terra Chanaan, vt videret illius regionis virgines æquales ſuas, eam conſpicatus Sichẽ, illiusq; captus pulchritudine rapuit, eāq; inuitã cõpreſſit, cõpreſſamq; blãditijs à triſtitia reuocare conatꝰ eſt. Re cognita, fratres Dinæ cũ iracũdia exarſiſſent, vindictæ talẽ occaſionẽ nacti ſunt. Sichẽ cùm impotenti adoleſcẽtulæ amore flagraret, eã ſibi à fratribus in vxorem dari poſtulauit, nec abnuerunt illi, modò Hebræorum ſacra, & circumciſionem in primis ſuſcipere vellet, qua qui inſigniti non eſſent, connubia cum Hebræis contrahere nullo modo poſſent. Accipit Hemor conditionem ſtudio gratificandi Sichemo cariſſimo filio, cumque vniuerſo ciuitatis populo, cui Princeps Hemor præerat, rem propoſuiſſent, facilè ſuaſerunt, vt & ipſi circumciderentur, & fœdus cum filijs Iſrael pangerent. Maribus ergo cunctis circumciſis: *Ecce*, inquit Scriptura, *die tertio quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt, arreptis duo filii Iacob, Simeon, & Leui fratres Dinæ, gladiis, ingreſſi ſunt vrbem confidenter, interfectisq́ omnibus maſculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem ſororem ſuam. Quibus egreſſis irruerunt ſuper occiſos cæteri filii Iacob: & depopulati ſunt vrbem, in vltionem ſtupri. Oues eorum & armenta, & aſinos, cunctaq́ vaſtantes, quæ in domibus & in agris erant, paruulos quoque eorum, & vxores duxerunt captiuas.* Et quidẽ meritò Iacobo tanta Sichimitarũ ſtrages probata non eſt, qui calentes adhuc cæde, & ſanguine, filios caſtigauit; ait enim ad Simeõ & Leui, *Turbaſtis me, & odioſũ feciſtis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci ſumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Hæc Iacob, eas potiſſimum, cur filiorum facinus damnaret, cauſas afferens, quas ad ferocia iuuenũ pectora in officio in poſterũ cõtinenda idoneas eſſe poſſe exiſtimabat. Iam verò morti proximus cum tam atrocis facinoris memoriæ hæreret recordatio, ita Simeonem & Leui illius auctores allocutus eſt. *Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, in*

Gen. 34. 25. (margin, beside "ergo cunctis circumciſis")

Gen. 34. 30. (margin, beside "guine, filios caſtigauit")

Gen. 49. 5. (margin, beside "recordatio, ita Simeonem")

conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea, quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murũ. Maledictus furor eorũ; quia pertinax, & indignatio eorũ, quia dura; diuidã eos in Iacob & diſpergã eos in Iſrael. Quorũ verborũ hæc eſt ſentẽtia. Simeõ & Leui fratres, nõ tãtũ natura, ſed ẽtiã dolo, furore, crudelitateque germani, qui conceptam mente iniquitatem, in flagitium ſtrenui, tunc exprompſiſtis cum Sichimitas propter ſororis dedecus obtruncaſtis, abſit vt veſtrum conſilium, aut facinus approbem, aut de vindicta, quam de Sichimitis expetiuiſtis, glorier. Nam etiam nunc deteſtor facinus, quod patraſtis, cum Hemor ciuitatis Principem, eiuſque filium, populum vniuerſum hoſtilibus interceptum manibus, interemiſtis, & muros ſubruiſtis, & deiecistis. Maledictus furor veſter, quia pertinax & flecti neſcius, & ſæua indignatio. Diuidam vos, qui ad prauum ineundem conſilium capita contuliſtis, vt inuicem ſeparati, alijs in poſterum veſtro iſthoc agendi modo fraudi, ac damno eſſe non poſſitis. Quamuis autem in vindicta ſumenda Simeon & Leui, eorumque adiutores & adminiſtri peccauerint, in vindicta modum non ſeruantes, eoque non iuſtitiæ zelo, ſed furore quodam & impetu prouecti, præſertim contra fidem in fœdere datam, Deus tamen in libidinis vindictam, non ſolum Sichem, qui virginem violauerat, ſed eius etiam parentem, ac ſubditos, qui factum probauerant, deleri permiſit, vt omnibus extaret documentum, eorum malorum, quæ ſua ſibi libidine, imò etiam alijs Principes interdum accerſunt. Quare Iudith pœnam Sichimitarum, vt à Deo in ſcelerum eorum vindictam, Judith.9.2.
profecta eſt, ita extollit & prædicat, *Domine Deus Patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarũ, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua & denudauerunt fœmur virginis in confuſionem, & dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem, & omnẽ prædam in dimiſſionem ſeruis tuis, qui zelauerunt zelum tuum, ſubueni quæſo te Domine Deus meus mihi viduæ*, &c.

Qui-

Quibus in verbis obiter notandum eſt, licet à Iudith Simeonis & Leui zelus laudetur, quo excitati Hemor Principem, eiuſque filium Sichem, cum alia ratione ius ſuum proſequi non poſſent, armata manu aggreſſi ſunt, non tamen id laudare, quod damnatum eſt à Iacob, & honeſto zeli obtentu velari non poteſt, exceſſum nimirum in ſumenda vindicta à Sichimitis fraude deceptis.

Tertium exemplum ex clade Beniamitarum cũ reliquo Iſraele pugnantium. Iudith. 19. 1. & ſeq.

3. Sed atrocius aliud infœlicis intemperantiæ exemplum legimus in hiſtoria Iudicum, quo vniuerſa Iſraelitarum Reſpub. turbata eſt & concuſſa, & vna ex duodecim tribubus fermè deleta, nonnullis hominum myriadibus bello ciuili extinctis. Hiſtoriæ ſumma hæc eſt. Leuites quidam montem Ephraim incolebat, ſed occaſione vxoris *ſuæ* Bethlemitis, cum à ſocero, qui habitabat in Bethlem, veniſſet in Gabaa, ſe iam tenebris intendentibus, vxore, pueroque vno comitatus, ab omnibus excluſus ſedebat in platea, donec ſenex quidam, à ruſtico reuerſus opere, domi ſuæ illos recepit, à quo etiam perhumaniter habiti ſunt. Illis ergo neceſſario cibo corpora labore feſſa reficientibus, oppidi illius ciues, domum ſenis illius, qui peregrinos hoſpitio exceperat circumdantes, educi poſtulabant Leuiten, vt eo præpoſtera libidine abuterentur. Rem ſenex indigniſſimè tulit, ſed cum tam multis ſolus, nullo tanti ſceleris vindice opem ferente, reſiſtere non poſſet, à grauiori crimine abducere ſtuduit, & dummodo parceretur hoſpitibus, & ipſi à turpi illo concubitu abſtinerent, concubinam hoſpitis ſui conceſſit, quam cum multi ea nocte cognouiſſent, eam albente iam cælo, tandem reliquerunt, quæ cum ad hoſpitis ſui domicilium reuerſa eſſet in ipſo ædium limine extincta procubuit. Eam vir in aſinam ſuſtulit, domumque ſuam reuerſus, cadauer illius in duodecim fruſta concidit, vnicuique tribui partem vnam mittens; quod cum vidiſſent ſinguli, rei indignitate commoti, capitum Iſraelis concilium cogunt, in eoque ſtatuunt, vt ſi tribus Benjamin, Gabaæ ciues, qui ſe tam fœdo crimine maculauerant, tradere ad ſupplicium detrectet, exercitus vrbi

admo-

àdmoueatur, vt patrati flagitij meritas luat pœnas. Imperio Iſraëlis vniuerſi obtêperare recuſant filij Benjamin, & ſe ad bellum collecto exercitu & expeditis armis cōparant. Quid plura? deſcenditur in aciem, phalanges concurrunt, primoque commiſſo prælio Benjamitæ victores, viginti duo hominum millia Iſraëlitarum ceciderunt, ruſuſque alio die inſtaurata pugna, ſecundam Benjamitæ reportant victoriam, decem & octo millibus hoſtium obtruncatis: ſed tertio tandem certamine, ſorte commutata, qui vicerant, inſidijs intercepti ſunt ab Iſraëlitis, cæſaque amplius viginti quinque hominum millia, vt Beniamitarum tribus propè abeſſet ab interitu. Beniamitarum quoque ciuitati ſubiectæ faces, quas qui euadere potuerunt, in ſolitudinibus palantes periculum dèclinabant. Fuerunt hi ſexcenti dumtaxat, qui cum munitum natura locum occupaſſent, quatuor mēſes obſidionem tolerarunt, cum interim Iſraëlitæ omnes reliquias oppidi illius euertiſſent, imò cunctas vrbes & viculos Beniamin voracibus flammis populati eſſent. Hæc ſummatim, quæ fuſiùs hiſtoria Judicum perſequitur, memorandum planè omnibus ſæculis exemplum relinquens, quàm diras clades, paucorum intemperantia in Rempubl. vniuerſam importare poſſit.

4. His ſubnecti poſſunt Dauidis, & Salomonis filii eius exempla. Dauidi enim propter adulterium cum Bethſabee, ita iubente Domino, & verba in ore eius ponente, locutus eſt Nathan. *Quamobrem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eo quod deſpexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt eſſet vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus. Ecce ergo ſuſcitabo ſuper te malū de domo tua, & tollā vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius. Tu enim feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu ſolis.* Nec ſecus accidit, atque à Propheta dictum eſt; nam verè gladius de domo eius non receſſit. Filius enim, quem ex Bethſabee ſuſceperat, diuinæ vltionis gladio percuſſus eſt, violento morbo extinctus

Quartum exemplum in iis, quæ Dauid eiuſque poſteri propter parentis luxuriam paſſi ſunt.

2. Re. 12, 10.

2. Re. 12, 18.

tinctus die ſeptimo, nec quantumuis ieiunio, & humi
cubatione ab infantulo cladem Dauid auertere conatus
eſſet, quidquam profecit. Nec multo poſt, ſuperſtite ad-
2. Re. 13. 29. huc Dauide, Amnon eius primogenitus ab Abſalone
propter violatam Thamar interemptus eſt. Poſt hunc,
Abſalon ipſe cædis Amnoni auctor, cum aduer-
2. Re. 18. 14. ſus Patrem regnum occupaturus arma mouiſſet, tribus
à Ioabo conſobrino ſuo lanceis confixus eſt. Poſtea ve-
rò quam Salomon Rex declaratus eſt, regnique adijt
3 Re. 2. 34. poſſeſſionem, extincto iam Dauide, eiuſdem filius Ado-
nias propter affectatum regnum, iuſſu Salomonis à Ba-
naia eſt interfectus. Hactenus numerati Dauidis nati fu-
2. Par. 21. 18. erunt. De domo verò Dauid, ex eius poſteris multi gla-
dio perijſſe comperiuntur in Regum hiſtoria. Nam Io-
ſaphat Rex, cum ſex liberos ſuſcepiſſet, ex ijs quinque ab
eorum fratre Ioram ſublati ſunt; ſed, Domino eius cru-
delitati vicem rependente, omnes eius filij à latronibus
occiſi ſunt, vno tantum paruulo regiæ domus ſtirpe ſu-
perſtite Ioachaz, qui cum veniſſet ad regnum, longâ con-
ſumptus tabe extinctus eſt. Huic ſucceſſit filius Ocho-
zias, qui à Rege Iſraëlis eſt interemptus. Ochotiæ autem
filius Ioas peruenit quidem ad regnum, omnes tamen
2. Paralip. fratres ab Athalia necatos amiſit. Rurſus ipſe Ioas cum
2..17. Ibid. num. quadraginta annos regnum tenuiſſet, à ſeruis ſuis ob-
truncatus eſt, cuius filius Amaſias eodem lethi genere, à
2. Paralip. ſeruis ſuis occiſus, mortuus eſt. Imo regum optimus
2..9. Ioſias in bello cecidit, cuius mortem vniuerſus Iſraël,
Ibid. n. 10. ſed in primis Ieremias Propheta lacrymis plurimis pro-
2. Paralip. ſequutus eſt. Rurſus Sedechiæ filij à Nabuchodonoſor
24. 25. occiſi ſunt, & Sedechias oculis orbatus eſt. Ex quibus ap-
2. Paralip. paret, quàm verè à Nathan dictum fuerit. *Non recedet*
25. 27. *gladius de domo tua.* Et hæc quidem in necis Vriæ vltio-
2. Paralip. nem, cui adulterium occaſionem præbuerat, domus Da-
35. 20. uid paſſa eſt. Quod verò ad adulterium attinet, peculia-
4. Re. 25. 7. ri etiam pœna & quidem graui vindicatum eſt. *Ecce*, in-
quit, *ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam v-*
2. Re. 12. 11. *xores tuas, in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum*
vxo-

vxoribus tuis in oculis ſolis huius,&c. Quod ad vnguem impletum eſt. Abſolone enim regnum affectante bellum exarſit, Rexque Dauid domeſtico malo propemodum extinctus eſt: Cumque Dauid pugnando ſe Abſaloni parem eſſe poſſe diffideret, quem fama vulgauerat vniuerſi Iſraëlis conſenſu ad regnum admoueri, relictiſque decem concubinis è ciuitate egreſſus eſſet; ecce tibi Achitophelis conſilio ingreſſus eſt Abſalon ad concubinas parentis ſui. *Tetenderunt ergo*, inquit Scriptura, *Abſalon tabernaculum in Solario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram vniuerſo Iſraël.* Cumque Dauid vxorem Vriæ vnam duntaxat extraneam, & in occulto cognouiſſet, decem ipſius à filio palam vitiatæ ſunt. Ex quibus omnibus apparet, *per quæ quis peccauerit, per ea etiam torqueri*, peccatorumque fructus admodum acerbos eſſe, ita vt cum parentes vuas comederint, multo poſt tempore natorum dentes obſtupeſcant.

2. Re. 16 22.

Sap. 11. 17.

5. Sed veniamus ad Salomonem, de cuius intemperantia ſuprà diximus, quantas, bone Deus! calamitates accerſiuit ſibi? *Iratus eſt Dominus Salomoni* (propter immoderatam libidinem, alienigenarum coniugia, & eam, quæ ſecuta eſt, idololatriam) inquit Scriptura. *Et dixit Dominus, quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, de manu filii tui ſcindam illud, nec totum regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem quam elegi.* Hæc Scriptura, quæ priuſquam ſciſſi regni commemoret hiſtoriam, tres adhuc ſuperſtiti Salomoni aduerſarios ſuſcitatos narrat, quorum primus Adad Idumæus fuit, qui diu apud Pharaonem commoratus illique etiam propinquitate coniunctus eſt ducta Taphnes, Reginæ ſorore germana. Alter fuit Razon filius Eliada, qui latronum manu, quorum Princeps erat, opitulante, regnum Damaſci adeptus eſt, Salomonemque quantum poterat, oppugnauit. Tertius fuit Ieroboam filius Nabath

Quintum exemplum ex damnis quæ Iſraeli Salomonis luxuria intulit.

3. Reg. 11. 9. 11.

Ibid. n. 14. 19.

Ibid. n. 23.

Ibid. n. 29. & 40.

bath Ephrathæus ſeruus Salomonis, qui & ipſe, vt ſcriptura loquitur, *leuauit manum contra Regem*: Cum autem Salomon Ieroboamum ad necem quæreret, ipſe ſe periculo ſubducens, ad Seſac Ægypti regem confugit, apud quem fuit vſque ad mortem Salomonis, quo tandem è viuis erepto in patriam reuerſus occaſione ſeditionis, quæ ſuſcitata eſt contra Roboam, qui Iſraëlitarum poſtulatis, tributorum remiſſionem aliquam poſtulantibus, acquieſcere recuſauit, ad regnum Iſraëlis peruenit, iuxta Ahiæ Silonitæ prædictionem, qui pallio ſuo nouo, quo erat amictus, in duodecim partes dilacerato Ieroboam, quem obuium habuerat, decem ſciſſuras iuſſit accipere, clariuſque euoluens facti huius myſterium ait; *Tolle tibi*
3. Reg. 11. 31. *decem ſciſſuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël. Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.* Hoc autem Rege Iſraëlis creato, quanta mala occupauerint Hebræorum Rempubl. non eſt dictu facile. Nam nouarum ſuperſtitionum architectus Ieroboam, vitulos aureos adorandos propoſuit, & à veri Numinis cultu fidelē populum ad impietatem idolorum traduxit. Hinc multa à Domino immiſſa mala in gentem illam, hinc captiuitates, ſeditiones, bella cum Regibus Iuda, cumque alijs circumiectis Principibus, quæ ſi recenſere velimus, infiniti ſimus. Hæc autem mala Salomoni accepta referenda ſunt, iuxta illud Eccleſiaſtici de eadem.
Eccleſ. 47. 22. *Dediſti maculam in gloria & profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam, vt faceret Imperium bipartitum, & ex Ephraim imperare imperium durum. To, & incitari ſtultiam tuam,* in Græco eſt, καὶ κατανυγῆναι ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ σου, hoc eſt, *& compungi,* vel *vt*
Eccleſ. 2. 17. *compungereris in ſtultitia tua.* Quod fortaſſe ſignificauit idem Salomon, cum ait: *Taduit me vitæ meæ, videntem mala vniuerſa eſſe ſub ſole, & cuncta vanitatem & afflictionē ſpiritus.* Septuaginta verterunt, *Malum ſuper me, opus quod factum eſt ſub ſole,* vt ſcilicet indicaret triſtitiæ argumentū fuiſſe ingruentia mala, quibus conflictabatur, & præmebatur.

6. Tan-

6. Tandem aliud exemplum, quod caput claudat, paucis addamus, quod tamen omnium inſtar eſſe poſſit. Hoc autē ſumptum eſt ex admirabili planè vindicta, quā Deum ſcelerum vindicem, de vniuerſo humano genere ſumpſiſſe legimus in Geneſi, cum continenti quadraginta dierum, & totidem noctium imbribus, apertis cœli cataractis, fontibuſque fluminum reclufis, ita terræ ſolum aquis redundauit, vt hominum vniuerſum genus, vrbes, regna ingenti illa eluuione abſorberentur, terreſtribus animantibus omnibus, quæ in arca non fuerant, penitus extinctis. Tantæ verò cladi in libidines profuſa luxuries, cauſam dediſſe nemo neſcit. *Nam videntes filij Dei filias hominum quod eſſent pulchra, acceperunt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* ſcelus autem vindicta ſequuta eſt; nam ſubditur. *Dixitque Deus: Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt.* & eodem capite dicitur. *Corrupta eſt autem terra coram Deo, repleta eſt iniquitate. Cumque vidiſſet Deus terram eſſe corruptam: omnis quippe caro, corruperat viam ſuam ſuper terram*, Cataclyſmum, quo tanta fœditas elueretur, induxit. Hæc igitur exempla cum animo ſuo reputanti, facilè apparebit quanta ſit intemperantiæ turpitudo, quam tam diris pœnis Dominus voluit expiari.

Vltimum exemplum ex hiſtoria diluuij.

Geneſ 6. 2.

Ibid. n. 11.

De caſtitate coniugali, & quædam alia præcepta, ad Principum matrimonia ſpectantia.

CAPVT XXVIII.

1. **E**Gregiè Salomon in Prouerbijs ad coniugalem caſtitatem hortatur, cum ait. *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & lætare cũ muliere adoleſcentiæ tuæ. Cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus vbera*

Amor vniꝰ coniugis ſuadetur.

Prou. 5. 15.

eius,inebrient te omni tempore:in amore eius delectare iugiter. Suntautem hæ,quibus vtitur Sapiens , euoluendæ metaphoræ, vt plenius Salomonis ſententiam aſſequamur. *Bibe*,inquit,*aquam de ciſterna tua*, ita etiam Aquila,Symmachus,& Theodotio,qui verterunt ἐκ λάκκου σου, paulò aliter Septuaginta qui habent,ἀπὸ σῶν ἀγγείων,*è vaſis tuis*. Sed metaphoræ iſtæ parum inter ſe diſtant, & eundem ſenſum repræſentant. Suadetur enim vt libidinis ſitis, propriæ coniugis vſu reſtinguatur,non abuſu alienæ. Sequitur alia metaphora. *Deriuentur fontes tui foras.* In aliquibus codicibus Græcis particula negatiua apponitur, & conſentit Aquilæ interpretatio,qui vertit, μὴ διασκορπιζέσθωσαν αἱ πηγαί σου ἔξω, *Ne diſpergantur fontes tui foras*. Et ſenſus clarus eſt, ſuadet enim ne ſcortorum conſuetudine vtatur, in eas pecunias effundendo, & per concubitum vires exhauriendo,iuxta ea,quæ paulò ante dixerat. *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis,& labores tui ſint in domo aliena.* Sed vulgatæ editionis lectione retenta,quæ cum Hebræo contextu conſpirat, in quo non eſt negatio, hac ſignificatur metaphora, quis finis,& fructus coniugiorum eſſe debeat, proles nimirum, quem finem voluptarij homines nec expetunt, nec, vt eſt infœcunda libido, conſequuntur. Quoniam autem non nobis tantum viuere debemus,ſed Reipubl. etiam ſeruire, propterea in plateas corriuandas aquas docet ,vt ſcilicet priuati ſuſcipiant liberos ex legitimo coniugio, eoſque vt bonos decet ciues in foro, & curia, in publicis adminiſtrandis muneribus,operam ſuam Reipubl. impendere doceant. Pergit Salomon. *Habeto eas ſolus , nec ſint alieni participes tui*, ne ſcilicet prolem ſpuriam ſuſcipias, qualis ex vago concubitu naſci ſolet, quod ſanè magnum malum eſt, &
Iſai. 2. 6. ab Iſaia etiam reprehenſum,cum ait: *Proiecisti enim populum tuum,domum Iacob,quia repleti ſunt,vt olim, & augures habuerunt vt Philiſthijm,& pueris alienis adhæſerunt*, Forer. vertit ex Hebræo. *In natis alienis ſibi ſatisfaciunt*,id eſt, ſatis multos nothos gignunt, quippe qui frequen-

quenter adulterantur : vel etiam ſenſus eſſe poteſt, in nothis , & ſpurijs ſibi placent , nec legitimam, vt deberent, prolem quærunt. Hæc autem peruerſitas cum alijs Iſraëlis iniquitatibus recenſetur, quibus irritatus Dominus domum Iacob proieciſſe dicitur. Pergit. *Sit vena tua benedicta.* continuatio eſt eiuſdem allegoriæ, loquitur enim de aquarum vena, quæ fons eſt, vt patet ex Hebræa voce מקור quæ fontem, aut aquarum ſcaturiginem ſignificat, vt cum dicitur apud Ieremiam: *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* vbi eadem vox eſt. Huius autem venæ benedictio in eo potiſſimùm conſiſtit, vt fœcunda ſit, vt ſcilicet in eam conueniat, quod alia vſus metaphora eleganter explicauit Sanctus Dauid. *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filii tui ſicut nouellæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ: ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Addit Salomon. *Et lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ*, cum ea ſcilicet, quam adoleſcens adoleſcentem duxiſti, Septuaginta, μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου, id eſt, *cum vxore, quæ à iuuentute tua.* Pergit Sapiens. *Ceruа chariſſima*, &c. In Canticis etiam ab eodem Salomone vſurpata metaphora, cum ſponſam ita facit loquentem. *Similis eſt dilectus meus capreæ , hinnuloque ceruorum.* Significat ergo vxorem amandam, & in delicijs habendã, quemadmodum à nobilibus viris cicuratæ ceruæ habentur, quæ ad delectationem honeſtam aluntur in paradiſis. Niſi fortè etiam ad proprias quaſdam ceruæ dotes, ſibi benè notas reſpexit Sapiens, qualis illa, quod ſerpentes fuget, quod caſtæ vxores præſtant, quas cum ſibi viri adiunxerunt, ſcorta domo exigunt, quæ ſerpentum inſtar habent. Qualis etiam ea, cuius Phyſiologi meminerunt, quod ſcilicet maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibuſque ad terga redeuntes. Hoc autem ſenſit D. Auguſtinus, qui quodam loco ita ſcriptum reliquit: *Sicut*, inquit, *de ceruis nonnulli talium cognitionem ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt paſcuorum gratia, ſic ſe ordinant, vt onera capitum ſuorum, quæ*

Ierem. 2. 13.

Pſal. 127. 3.

Cant. 2, 9.

Plin. l. 8. 32.

Lib. 83. quæſt. quæſt. 17.

geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent, ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice proiecta, caput collocet, & quia neceſſe eſt vnum eſſe, qui cæteros præcedens, non ante ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur, vt laſſatus ſui capitis onere ille, qui præcedit, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat, cuius ferebat caput, cum ipſe præiret, ita inuicem onera ſua portantes fretum tranſeunt, donec veniant ad terræ ſtabilitatem. Iſtam fortaſſe naturam ceruorum intenderat Salomon dum ait. Ceruus amicitiæ, & pullus, gratiarum tuarum colloquantur tecum. Nihil enim ſic probat amicum quemadmodum oneris amici partitio. Hactenus D. Auguſtinus, qui hunc locum iuxta interpretationem Septuaginta citauit qui ita habent, ἔλαφ☉ φιλίας καὶ πῶλ☉ σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι. Quia verò apud Græcos ὁμιλεῖν, non ſolum colloqui, & conuerſari, ſed etiam concumbere ſignificat, probabile exiſtimo Septuaginta vocem in hac ſignificatione accepiſſe, quamuis qui in Latinum verterunt, *colloquatur*, aliam exhibuerint ſignificationem, nō ignoratione idiotiſmi, ſed honeſtioris ſermonis gratia, vt etiam apud ipſos accidit Græcos, qui ὁμιλίαν, & ὁμιλεῖν, dicunt vt pudentiùs loquantur, vt etiam Latini conſuetudinis, & conſueſcendi vocabula ad eadem ſignificanda accommodauerunt. Quare quod in hiſtoria Suſannæ habemus. *Nunc ergo ſi vidiſti eā, dic ſub qua arbore vi-*

Dan. 13. 54. *deris eos colloquentes ſibi.* in Græco eſt ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις, vt etiam quod dicitur: *Sic faciebatis filiabus Iſrael, & illæ timentes loquebantur vobis*, Græcè eſt, φοβούμεναι ὡμίλουν ὑμῖν,

Ibid. n. 57. *cōcumbebant.* Sed redeamus ad Salomonē. *Vbera eius*, inquit, *inebrient te omni tempore, in amore eius delectare iugiter.* Vox Hebraica quæ hic habetur אהבה amorem charitatemvè ſignificat, vt docent lexicographi. Vulgatus, cuius grauiſſima eſt auctoritas, etiam vbera ſignificare exiſtimauit, nec alia ſedes amoris, quàm cor; quod ſub vberibus latet: ex quo factum, vt commorari inter vbera, quod habetur in Canticis, nihil aliud ſit, quàm in

Oſee. 2. 2. corde commorari, & quod eſt apud Oſeam. *Auferat fornicationes ſuas a facie ſua, & adulteria de medio vberū ſuorū,*

idem

idem eſſe videtur, ac ſi dixiſſet, omnes turpes de corde cogitationes profliget. Quod ergo dicitur, *Vbera eius inebrient te*, idem eſt cum ſequenti particula. *In amore eius delectare iugiter*. Hactenus Salomonis coniugale præceptum. Ex quo apparet etiam in veteri teſtamento bigamiam, aut polygamiam, non admodum fuiſſe probatam, licet ipſe Salomon plurimas vxores habuiſſe legatur, & alij etiam viri ſanctiſſimi, vt Dauid, & Abraham, vna dumtaxat vxore contenti non fuerint: de qua re, quia argumento, de quo agimus, conuenit, & non iniucundam cognitionem continet, aliquid dicendum eſt. *De Bigamia, & Polygamia veteris teſtamenti.*

2. Principio igitur naſcentis mundi, ita matrimonium inter Adamum & Euam conſtitutum eſt à Domino, vt vnius vna dumtaxat vxor eſſet. Itaque Dominus non plures mulieres Adami futuras vxores, ſed vnam dumtaxat excitauit è coſta, quam ab hominis latere abſtraxerat: & Chriſtus interrogantibus Phariſæis, liceretne vxores repudiare, reſpondit. *Nonne legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? & dixit. Propter hoc dimittet homo patrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro*. Quæ ratiocinatio eò quidem dirigitur, vt conficiat vxorem dimittendam non eſſe à marito, ita tamen explicatur, vt ſignificet vnam vnius dumtaxat vxorem, in matrimonij inſtitutione fuiſſe. Satis enim hoc indicant particulæ illæ *Erunt duo in carne vna*: Et, *Iam non ſunt duo, ſed vna caro*. Quod etiam clarius ex eo intelligitur, quod ſubditur. *Dico autem vobis quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur*. Si autem plures vxores ducere licitum eſſet, qui poſtquam vnam duxiſſet vxorem, vel aliam ſuperinduceret, priore retenta, vel etiam priore dimiſſa, quomodo mœcharetur, non apparet. Quare magiſtri ſui Domini doctrinæ conſentanea docens S. Paulus, cũ de viri, & vxoris officijs diſputat, ſiue in epiſtola ad Romanos, ſiue in ſecũda ad Corinthios,

Matt. 19. 4.

Ibid. n. 9.

Rom. 7.

2. Cor. 7.

thios, ſemper ita loquitur vt dubitari non poſſit, eum tanquam de re explorata, de vna tantum vxore verba facere. Accedit, quod Sacramenti huius, quod ſanè magnum eſt, vt dicit Apoſtolus, in Chriſto & in Eccleſia, periret ratio & ſignificatio, ſi viri vnius eſſent plures vxores; neque enim vnius Chriſti cum vnica Eccleſia ſpirituale connubium ſignificari poſſet. Quamuis autem primaria matrimonij inſtitutio duos tantum coniuges requireret, quia tamen prolis ſuſcipiendæ, & educandæ, qui matrimonij finis primarius eſt, non repugnat, ſi quis ſimul duas, aut etiam plures habeat vxores, diuina diſpenſatione, non bigamia tantum, ſed etiam polygamia inducta eſt, vt ſacras literas legenti facilè conſtabit; neque enim damnandi ſunt viri ſanctiſſimi, quaſi aliquid contra diuinas leges fecerint, quos duas aut plures habuiſſe vxores cognoſcimus ex Scriptura. Et quidem Bigamiæ exempla habemus in Abraham, cuius duæ recenſentur in Geneſi, & in Elcana, qui totidem habuiſſe dicitur initio Regum hiſtoriæ & expreſsè videtur in Deuteronomio concedi, cum dicitur: *Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odioſam, &c.* Polygamus etiam fuiſſe legitur Iacob, qui Liam & Rachelem duxit, & hiſce conſentientibus & tradentibus Balam etiam, & Zelpham: & Dauid, cuius multæ vxores nominatim in ſcripturis numerantur, Michol, Abigail, Achinoam, Maacha, Haggit, Abital, Egla, Bethſabee præter alias, quas videtur habuiſſe, cum legamus in hiſtoria Regum: *Accepit ergo Dauid adhuc concubinas & vxores de Ieruſalem, poſtquam venit de Hebron*; cumque fugiens Abſalon filium ſuum regnum occupare ſatagentem, decem mulieres concubinas reliquiſſe dicatur domus regiæ cuſtodes. Sed omnes multitudine vxorum ſuperauit Salomon, cuius ſeptingentæ vxores, concubinæ trecentæ fuiſſe leguntur, in quo ſacræ Scripturæ interpretes in eo ſaltem peccatum agnoſcunt, quod ardentiſſimo amore illis copulatus, vt loquitur Scriptura, ſe & voluptatibus carnis, & quod deterius eſt, idolis earum (nam multas

Margin notes: Epheſ.5.32. — Geneſ.16. — 1.Reg 1. — Deu. 21, 15. — 2.Reg.5.13. — 3.Re.11.16.

tas duxerat alienigenas) manciparit. Quamuis ergo diuina diſpenſatione licuerit ijs temporibus plures vxores ducere, vt frequentius fieret genus humanum cataclyſmo, & vitæ breuitate imminutum; in nouo tamē Teſtamento a Chriſto Domino vetus inſtitutio reuocata eſt, vt ſcilicet vnius viri vna dumtaxat eſſet vxor. Et quidem meritò; nam cum vxor, non famula mariti ſit, ſed ſocia (quod videtur Dominus oſtendiſſe, cum illam non ex Adami capite, aut pedibus, ſed ex latere eductam formauit, vt ſcilicet nec viro præeſſet, nec ita ſubeſſet vt mācipium, ſed laborum & domeſticæ ſolicitudinis particeps, pro modo ſuæ conditionis cum viro ſuo, domui præeſſet) rationi conſentaneum fuit, vnam dumtaxat eſſe, ne functiones domeſticæ, ſi multæ eſſent in domo matresfamilias, impedirentur, vt ferè vſu venire ſolet, cum in aliqua Republ. multorum conſenſus ad aliquid faciendum exigitur: cū enim in varias diſtrahantur ſententias, ſegniùs quàm par eſſet, ea, quæ neceſſaria ſunt, executioni mandantur. His adde coniugium incontinētiæ non tam virilis, quàm etiam muliebris, remedium eſſe debere, quod ſanè obtineri non poteſt, ſi tam multæ mulieres vni dumtaxat viro dentur in matrimonium Porrò rixarum, conuiciorumque quantam putamus fuiſſe ſegetem in ijs domibus, in quibus tam multæ mulieres ſimul viuebant, quæ ad clamores & iurgia procliues ſunt, cum ab ijs ne ſanctas quidem immunes fuiſſe legamus? nam in domo Abraham Sara & Agar; in domo Iacob Lia, & Rachel; in domo Elcanæ, Anna & Phenenna, parum inter ſe conſentiebant, ſed muliebribus eorum querelis & rixis, lacrymis, iurgijs, & conuicijs tecta perſonabant. Melior igitur, & humanis moribus conuenientior ea ratio eſt, quam Chriſtus à vetere inſtitutione repetitam, in fidelium ſuorum leges & mores induci voluit, vt ſcilicet vna dumtaxat vxore contenti homines eſſent. Nec meritò conqueri quiſquam poteſt, cū veteres illos Patriarchas, aut Principes legit tam multas vxores habuiſſe; nam tunc temporis ita fieri decuit, &

alioqui priuata voluptate potius & antiquius, rectæ rationis præſcriptum eſſe debet.

Matrimonia cum infidelibus ineunda non eſſe. 3. A polygamia tranſeamus ad ea coniugia, quæ cum infidelibus, aut hæreticis contrahuntur, à quibus maius Principi periculum eſſe poteſt, cum accidere poſſit interdum, vt alicuius commodi cauſa huiuſmodi coniugiorum auctores, & ſuaſores non deſint, à quibus tamen ſapiens Princeps abſtinebit, & quia non licent, & publicæ quieti, Reipublicæque bono minus expediunt. Et ſanè apud Hebræos lex fuit, quam legimus in Deuteron. ne fœdera pangerent, aut matrimonia cum Chananæis, alijſque gentibus circumiectis ſociarent, quorum regio-
Deut. 7. 2. nes à Domino erant accepturi. *Non inibis*, inquit, *cum eis fœdus, nec miſereberis earum, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat dijs alienis, iraſceturque furor Domini, & delebit te*
Exod. 34. 16. *cito.* Et de iiſdem in Exodo præcipit Dominus: *Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant, & filios tuos in Deos ſuos.* Et in hiſtoria Regum, cum de Salomone ſermo eſt, qui duxit vxores Moabitidas & Ammonitidas, Idumæas, Si-
3. Reg 11. 2. donias, & Hetthæas, additur. *De gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſrael: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras, certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Quamuis autem vetus illa lex antiquata iam dudum obſoleuerit, aſtringitur nihilominus vnuſquiſque cauendi periculi obligatione, ne ſcilicet ſibi periculũ creet lapſus alicuius à fide; quod ſanè periculum omnibus imminet, cum videamus Salomonem mortalium omnium ſapientiſſimum, vxorum & concubinarum ſuarum blandimentis ad idola colenda turpiter eſſe prolapſum. Itaque S. Paulus, nubere volentibus id quidem integrum eſſe affirmat, dummodo
1. Cor. 7. 39 infideli non nubant: *Cui vult*, inquit, *nubat, tantum in*
2. Cor. 6. 14 *Domino*, & alibi vetat *iugum ducere cum infidelibus.* quod de matrimonio cum infidelibus non ineundo commode ac-

deaccipi poteſt. Nec ſanè vt dixi Principibus expedit, nam præterquam quod orthodoxæ fidei ſartæ tectæ ſeruandæ cura omnibus alijs commodis potior eſſe debet, huiuſmodi matrimonia periculum ſecum trahunt, ne proles malè à matre educata, cum adoleuerit, maternos errores, quos cùm lacte ſuxerat, imitetur, ex quo Reipubl. ea omnia impendent pericula, quæ hæreſim aut à fide defectionem comitantur. Adde, fieri vix poſſe, vt ipſo initio, cum ducitur vxor, ab eorum latere prauorum dogmatum ſeminatores, qui huiuſmodi Principes comitantur, abſtrahantur, aut cohibeantur, ne ſuorum errorum ſpargant venena, quæ dum incautè ab aliquibus hauriuntur, Reſpubl in diuerſa ſtudia, ſectaſque diſtrahitur, cum maximo publicæ pacis incommodo. Nec verò obijciat quiſpiam in Scripturis exempla reperiri eorum coniugiorum, in quibus fideles cum infidelibus copulati fuerunt, quæ tamen adeò non reprehenduntur, vt etiam quædam diuino conſilio facta dubitari minimè poſſit. Scimus enim Aſſuero Reginam Eſther nupſiſſe; filiam Puthipharis Ægyptij Ioſepho, Moyſi filiam Ierhro Æthiopiſſam, Salomoni Rahab Iericunthinam, Booz Ruth Moabitidem, Dauidi Maacham filiam Tholmai Regis Geſſur. Nam quod obiicitur, facilè diluitur, vel enim infideles ſacra fidelis coniugis profeſſæ ſunt cum nupſerunt, aut iuris illius ignoratione excuſabantur, aut etiam illo non aſtringebantur, cum res ante ius ſcriptum geſta ſit, eo tempore conciliato connubio, cum lex per Moyſen data nondum erat, tunc enim ſatis fuit legis naturalis præſcripto audientem eſſe, qua in lege diſparitas cultus, non ita huiuſmodi vetabat matrimonia, vt validè contrahi nequirent.

Gen. 41. 45. Exod. 2. 1. Matt. 1. 5. Ruth. 4. 13. 2 Reg. 3. 3.

(:)

De

De modeſtia Principis & animi demiſſione.

CAPVT XXIX.

Facilè Principis animũ in ſuperbiã attollit, adeo vt ſuperiorẽ neminẽ velit agnoſcere ſeq; Deo parem faciat: quod exemplis oſtenditur.

1. HVmanum ingenium cum ſuapte ſponte in ſuperbiam procliue ſit, nec ſuæ ſatis conſcium infirmitatis, ſi prærogatiua regiæ poteſtatis acceſſerit, quam adulatores, qui plerumque circumſiſtunt, Principum vanitatem miris modis inflantes, tantos concipit ſpiritus, vt miſerandum in modum attollatur. Mite Saüli erat ingenium, & ad modeſtiam compoſitum, quippe qui ruſticis aſſuetus operibus, aſinas aut boues aſſectabatur & quamuis diuinitus electus eſſet ad Principatum, quaſi tamen regiæ maieſtatis fulgore eius oculi perſtringerentur, domi inter ſupellectilem domeſticam ſibi latebras quæſierat, ne produceretur ad regnum: quod enim legimus in Regum hiſtoria. *Ecce abſconditus eſt domi.* Hebr. Chaldæus & Septuaginta legunt *inter vaſa.* Sed tamen non ita multo poſt exuta veteri illa ſimplicitate morum, quam attulerat ad regnum, adeò degenerauit in ſuperbiam, vt illius actiones, ac rerum, poſt adeptum regnum, ſeriem conſideranti, Dei oblitus, à quo fuerat admotus ad Principatum, ſuæque priſtinæ humilitatis à qua fuerat excitatus, planè immemor videri poſſit, de ſtabiliendo autem regno adeò ſolicitus, ſuoque cõſilio ita fidens, ac ſi Deo poſſet obniti, nec, qui regnum tribuerat nihil cogitanti, inuito etiam & reluctanti auferre poſſet. Audiendus itaque Sapiens, qui ſaluberrima Principibus ſuggerit conſilia, cum ait. *Audite reges, & intelligite, diſcite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Deo poteſtas vobis & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur, quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſto-*

1.Re.10.21 (margin, beside "nim legimus in Regum hiſtoria")

Sap.6.2. (margin, beside "ma Principibus ſuggerit")

cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium duriſsimum his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia. potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam Deus, quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis. Quibus verbis Sapiens acriter eorum caſtigat arrogantiam, qui eo inſolentiæ, aut potius amentiæ proceſſerunt, vt ſe humano faſtigio celſiores arbitrentur, nec quam acceperant à Deo poteſtatem illi acceptam referant, ſed potius contra illum eiuſque præcepta ſuperbè ceruicem erigere non reformident. Talis Pharao, cui Dominus apud Ezechielem; *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius, & ego feci memetipſum.* Talis Princeps ille, cuius eſt illa ſuperbiæ pleniſſima iactatio apud Iſaiam. *In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſoliũ meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſsimo.* Talis Rex Nabuchodonoſor, qui cum ambularet in aula Babylonis, dicebat. *Nonne hæc eſt Babylon magna, quã ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Talis Rex Aſſyriorum, qui dicebat. *In fortitudine manus meæ feci, & in ſapientia mea intellexi, & abſtuli terminos populorum, & Principes eorum deprædatus ſum, & detraxi quaſi potens in ſublimi reſidentes, & inuenit quaſi nidum manus mea fortitudinem populorum, & ſicut colliguntur oua, quæ derelicta ſunt, ſic vniuerſam terram ego congregaui, & non fuit, qui moueret pennã, & aperiret os, & garriret.* Talis Arphaxad ille, cuius mentio eſt in Iudithis hiſtoria, *Qui gloriabatur quaſi potens in potentia exercitus ſui, & in gloria quadrigarum ſuarum.* Talis tandẽ Antiochus, qui ſe ſupra naturæ leges ſtatuens, *Exiſtimabat ſe præ ſuperbia terram ad nauigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elatione.* Ecquis finis ſit, aut ſuperbos,

Ezech. 29. 3
Iſa. 14. 13.
Dan. 4. 27.
Iſa. 10. 1.
Iud. 1. 4.
2. Mach. 5. 21.

perbos autem eorum voces tumore ac ſuperbia pleniſſimas recenſere volenti?

Aſſertur remedium contra hoc malum, vt ſcilicet agnoſcat Princeps ſe Deo ſubditum eſſe.

2. Statuat ergo prudens & religioſus Princeps, apud ſemetipſum frequenter in mentem reuocare, Principe quantumuis potente plurimiſque regnis imperante alium eſſe Principem longè potentiorem, cui dictorum omnium, factorumque ratio reddenda ſit, quemadmodum dicebat Sapiens, cuius verba ſupra attulimus. Hæc autem recordatio mirum quantum proderit; nullum enim eſt tam atrox ſcelus, quo ſe maculare Principes nó audeant, ſi vindicis ſupremi Numinis iræ obliuiſcantur.
Pſal.13.1. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus.* Quid inde ſecutum eſt? *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis; non eſt, qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Sic*
Job. 8. 13. *via omnium*, dicitur apud Iob, *qui obliuiſcuntur Deum*, cum nimirum *euertunt ſenſum ſuum, & declinant oculos ſuos, ne videant cælum, nec recordantur iudiciorum iuſtorum,*
Dan. 13.9. *nec probant Deum habere in notitia.* Itaque ſanctus Dauid
Rom.1.8. cum multa hominum ſcelera commemoraſſet, quæ ſceleſtis hominibus frequenti vſu facta eſſent familiaria, quòd, ſcilicet, *odiſſent diſciplinam, & proieciſſent ſermones*
Pſal.49.17. *Domini retrorſum*, quòd *videntes furem currerent cum eo, & cum adulteris portionem ponerent*, quòd *os abundaret malitia, & lingua illorum concinnaret dolos*, quòd *ſedentes aduerſus fratrem ſuum loquerentur, & aduerſus filium matris ſuæ ponerent ſcandalum*; quòd tandem exiſtimaſſent Deum illis fore ſimilem, tamque grauia & immania ſcelera, ac ſi ea non deteſtaretur, ſperaſſent ſilentio tranſmittenda: tandem fontem, vnde iſta omnia manaſſent, & pharmacum quo morborum iſta contagio ſanãda eſſet, indicans,
Ibid. n. 22. ait. *Intelligite hæc, qui obliuiſcimini Deum.* quaſi diceret, Obliti eſtis diuini Numinis, ac propterea impunitate propoſita, nihil non auſi eſtis; Reſipiſcite, quodque res
Eccl. 5 7. eſt, intelligite, *Excelſo excelſiorem eſſe alium*, cui gubernationis veſtræ rationem probare debeatis.

Aſſertur aliud reme-

3. Mirum autem in modum proderit ad modeſtiam vel inferendam, vel conſeruandam, ſi ſuæ mortalitatis infimæque

ſimæque conditionis, cuius (quippe homines) participes ſunt, obliuio Principes non capiat. Hac enim omnes lege in hanc lucem emerſimus, vt poſt decurſum huius vitæ ſtadium, metam mortis, quocumque curſum noſtrũ direxerimus, tandem attingamus. Vnus Deus eſt, quem Apoſtolus *Regem Regum* appellat *& Dominum Dominantium, qui ſolus habet immortalitatem.* Portò de mortalibus mortalitatique ſubiectis dicitur ab eodem. *Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, & ſicut veſtimentum veteraſcet*, & ſi Deus faciem ſuam auerteret, auxiliumque ſuum, quo omnia conſeruantur, ſubduceret *turbarentur, & in puluerem ſuum reuerterentur.* Et quantumuis ditionis amplitudine, auri immenſis ponderibus, militum innumerabili multitudine, regaliſq; ſplendore maieſtatis ſibi Reges placeant, tamen fruſtra ſunt; nã cum ſolus Deus ſit *is qui verè eſt*, illius contentione *gentes, quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ, reputatæ ſunt inſulæ quaſi puluis exiguus. Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilũ & inane reputatæ ſunt ei.* Quid ergo eſt, quod tantopere ſibi plaudant homines, cum huius puluiſculi tenuiſſimã particulam occupare potuerunt, quaſi ingẽtem poſſeſſionem, propter quam meritò exultare poſſint, ſint adepti? Cur non potius ſibi maximè vileſcunt, quippe qui tantula ſtillæ huius portiuncula ſunt, vt lynceis planè oculis opus habeat, qui tam tenuem, & propter paruitatem minimè aſpectabilem reculam velit intueri? Hoc probè ſanctus intelligebat Dauid, qui cum alibi, tum in Pſalmo primo ſupra ſexageſimum, hanc hominum vanitatem, inanitatem, & nihilum exaggerauit, quem locum, vtpote inſignem, paulò latius explicare animus eſt. *Verumtamen*, inquit, *vani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.* Multi interpretes de doloſis ſtateris locum accipiunt & verò illis fauet, quod non ſemel in ſacris litteris de illis, vt de re abominabili, mentio eſt. in Prouerbijs: *Statera doloſa abominatio eſt apud Dominũ, & pondus æquum voluntas eius.* cui conſonat præceptum illud Deuteron. *Non habebis in*

ſacculo

dium, vt ſcilicet intelligat adeò ſe Deo ſubditum eſſe, vt etiã infirmus ſit & imbecillis, & more aliarũ creaturarum Dei comparatione nihil.

1. Tim. 6. 16
Ad Rom. 8. 20.
Exod. 3. 14.
Iſa. 40. 15.
Pſal. 61. 9.
Prou 11. 1.
Deut 25. 13.

ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor, pondus habebis iuſtum, & verum, & modius æqualis. & verus erit tibi, vt longo viuas tempore ſuper terram: abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc. Eandem etiam ponderum iniquitatem cap. 6.
Mich. 6. 11. reprehendit Michæas, cum ait: *Nunquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſaccelli pondera doloſa?* Si ergo iuxta iſtos interpretes de ſtateris locum intelligamus, ſenſus erit; Vani & mendaces homines ſunt in ſtateris, adeò vt ex ipſa videantur vanitate omnes pariter conflati. Nihilominus ſi rem altius perſcrutemur, longè diuerſum huius loci ſenſum eſſe reperiemus. Eſt enim elegantiſſima hyperbole in minuendo, qua mirificè vanitas hominum nobis ponitur ob oculos. Senſus enim eſt, vt Ianſenio placet & Genebrardo, & vt ex Hebræo contextu colligitur. Filij hominum, qui alioqui aliquid magnum ſibi videntur eſſe, adeò leues ſunt, vani & nullius ponderis, vt ſi vanitas ipſa & inanitas, quâ nihil vanius aut inanius eſſe poteſt, in alteram lancem inferatur, in alteram verò omnes homines quotquot ſunt, ipſa vanitas præponderatura ſit: atque ita decipiunt de vanitate, quia nullus ſibi vnquam perſuadere potuiſſet tantam in hominibus ineſſe vanitatem, quantam ipſa doceret experientia, ſi omnes libra aliqua appendi poſſent. Ne verò aliquis de vulgo, & fæce populi iſta intelligi putet, primarioſque ac Principes viros eximat, notandæ ſunt illæ duæ voces. Filij hominum, nam in Hebræo non eſt בְּנֵי אָדָם *Bene Adam*, quod ſimpliciter ſignificat filios hominum, ſed eſt, בְּנֵי אִישׁ *Bene iſc*, filij viri, id eſt, nobiles. Iſta verò ita diſtingui, præterquam quod Hebraicè ſcientibus notiſſimum eſt, patet etiam ex Pſalmo 48. ſtatim initio, ſibi
Pſal. 48. 1. enim Pſaltes attentionem concilians: *Audite hæc,* inquit, *omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filij hominum, ſimul in vnum diues & pauper.* Quo loco terrigenas, plebeios, & ignobiles appellat: Græcè Septuaginta habent γηγενεῖς, *terra genitos,*

terræ

terræ filios: filios verò viri, nobiles & illuſtres, vt ſenſus ſit. Adeſte omnes ſiue nobiles ſitis, ſiue obſcuri, ſiue diuites, ſiue pauperes. Vanitatis ergo hominum magna continetur hoc loco exaggeratio, quandoquidem nullus planè reperitur, quiſquis tandem ille ſit, qui ab hac inanitate vacuus eſſe poſſit. Quod ſi homo præſtantiſſimũ animal adeò vanum eſt, vt ipſa vanitate leuius iure dici poſſit meritò; *Totum mundum in maligno poſitum* eſſe, cum D. Ioanne affirmare poſſumus, hoc etiam ſenſu, vt nimirum omnia, quæ mundi nomine cenſentur, creaturas ſcilicet omnes paruas eſſe, tenues, obſcuras, & quæ propter natiuam vanitatem vix appareant; hæc enim eſt vocis huius, *Malignus*, valdè propria ſignificatio, vt ſcilicet exiguum tenuemque ſignificet, quo ſenſu lucem malignã, & ignẽ malignũ dicimus. Quare S. Paulus eos adhortatur, *qui hoc mundo vtuntur, vt ſint tanquã non vtentes*; rationẽq; affert ab hac vanitate petitam, cũ ait: *Præterit enim figura mũdi huius*; ac ſi dicat: Mundus hic inanis quædã figura eſt, & idolum, cui nihil ſubeſt, iuxta illud, quod eadem in epiſtola legimus. *Scimus, quia nihil eſt idolum in mundo*; & quamuis hæc idola, & figuræ iſtæ ſpeciem quamdam præ ſe ferant rerum ſolidarum, noſtraſque ad ſe appetitiones trahant, qui tamen illis ſuam veram reddiderit faciem reperiet eas picturis ſimiles eſſe, quæ veram quidem rem mentiuntur, proximè tamen accedenti, & tractanti nullo negotio, apparet, oculis noſtris pictoris artificio fucũ fieri, quo nõ decipiũtur ij, qui oculos habent eruditos. Id ſenſiſſe videtur Dauid, cum de iniquis, qui in mundi huius ſecundis rebus ſe beatos putant, ait: *Tranſierunt in affectum cordis.* Hebraicè eſt *In picturas*, vel *imaginationes cordis*, quia videlicet ea, in quæ per affectum feruntur, & tranſeunt homines, adeò inania ſunt, nulliuſque momenti, vt picturæ potius, & vana phantaſmata eſſe videantur, quàm res veræ & ſolidæ. Alia metaphora, ſed eandem inanitatem de qua agimus, mirificè explicante, vſus eſt ſanctus Iob, cum ait: *Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum.* Quem locum ita

1. Jo. 5. 19.
1. Cor. 7.
1. Cor. 8. 4.
Pſal. 72. 8.
Iob. 5. 7.

Ll expreſ-

expreſſit. Chaldæus. *Filius hominis ad laborem natus, & finis eius tanquam ſcintillæ, quæ ſaltant ex prunis, & eleuant ſe ac ſi volarent.* Eſt autem ſententia. Homo multis atteritur laboribus, vt aliquam boni alicuius partem conſequatur, ſed ſera illum ſpes fruſtratur; nā cum ad id, quod votis omnibus optauerat, tandem peruenerit, quid aliud eſſe comperiet, quam rem inaniſſimam, & ſcintillis ex prunis exiſtentibus ſimillimam? quæ neſcio quid ſplendoris videntur habere, cum tamen nihil aliud ſint, quàm accenſus cinis, paulò poſt omni amiſſo ſplendore in focum deſcenſurus. Nec minus apta eſt illa metaphora, qua

Eccl. 34. 2. Eccleſiaſtici auctor vſus eſt, cum ait. *Quaſi qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* Quemadmodum enim vmbræ cum nihil ſint, aliquid tamen eſſe videntur; ita res iſtæ ŏmnes quas homines efflictim adamant, potentia, magiſtratus, imperia ad verum ſolis iuſtitiæ lumen admota, nihil ſunt: ſed quemadmodum cum ſol à meridie receſſit longius, maiores etiam vmbræ ſunt, ita vmbrarum iſtarum admiratoribus vſu venire conſueuit; nam quo minus ſolis huius iuſtitiæ radijs afflantur, vmbras iſtas inanes maiores putant, & quaſi res momenti alicuius ſtupentes admirantur: quod ipſimet videntur tandem agnouiſſe, cum

Iere. 6. 4. apud Ieremiam dolentes dicunt. *Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt vmbræ.* Et in libro Sapientiæ ijdem conqueruntur, quod vias difficiles ambulauerint.

Eccl. 1. 8. & Salomon ait: *Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone, non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu adimpletur.* Ad quæ verba ſenſus hic fortaſſe accommodari poteſt: cunctæ res duræ, moroſæ, auaræ; non enim ſe ſatis dant, neque ſui copiam faciunt (hæc enim omnia, vox, *difficilis*, apud Latinos ſignificare ſolet) nec verò facere poſſunt, cum inaniſſimæ planè ſint, ideoque non poteſt eas homo explicare ſermone, cum eas vix

Iob 20. 21. oculis, vix auribus accipiat. Quare Iob ait: *Nec eſt ſatiatus venter eius, & cum habuerit, quæ concupierat, poßidere*

Pſal. 75. 6. *non potuit.* Et Dauid, *Dormierunt*, inquit, *ſomnum ſuum,*

&

& nihil inuenerunt viri diuitiarū in manibus ſuis. Nimios er-
go ſpiritus Principes comprimant, nec ſe aut adulato-
rum fallacibus vocibus, aut innatæ tumore ſuperbiæ in
errorem patiantur induci, ſed illud planè intelligant,
nullam eos inſoleſcẽdi habere occaſionem, ſi ſuarum vi-
rium tenuitatem, ſi ſuæ mortalitatis conditionem pe-
nitus noluerint obliuiſci. Legimus apud Ezechielem. *Fi-* Ezech. 28.
li hominis, leua planctum ſuper Regem Tyri, & dices ei. Hæc 11.
dicit Dominus Deus. Tu ſignaculum ſimilitudinis plenus ſa-
pientia, & perfectus decore in deliciis Paradiſi Dei fuiſti, om-
nis lapis pretioſus operimentum tuum, ſardius, topazius, & ia-
ſpis, chryſolithus, & onyx, & berillus ſapphyrus, & carbuncu-
lus, & ſmaragdus, aurum opus decoris tui, & foramina tua
in die qua conditus es, præparata ſunt. Hebræi poſt vocem,
aurum, punctum figunt; & quæ ſequuntur, ita legunt.
Opus tympanorum tuorum, & fiſtularum tuarum in te, in die,
quo creatus es, parata fuerunt, id eſt, vt Rabbi Dauid inter-
pretatur, reſonantibus in domo tua omnibus inſtrumẽ-
tis muſicis natus es; Principum ſcilicet reſpiciens con-
ſuetudinem, qui cum prolem, maſculam præſertim, ſu-
ſcipiunt, plurima edunt ſigna lætitiæ, tubis clangentibus,
omnibuſque muſicis inſtrumentis perſonantibus; & vox
נְקָבִים commodè eam recipit interpretationem, nam ti-
bias, fiſtulaſque ſignificat, quæ multis ſunt diſtinctæ fo-
raminibus: radix enim נקב *perforare* ſignificat, cui no-
ſter interpres inſiſtens vertit *foramina tua*; & Chaldæus
ad rem noſtram ita interpretatus eſt. *Adeò elatus fuiſti,*
oblitusq; conditionis tuæ, vt non conſideraueris te hominem eſſe
tibique quo die natus es, tanquam homini mortali foramina o-
ris, & narium ad ſpirandum data eſſe. Veriſſima ergo vox
eſt Antiochi, impij alioqui hominis, & æterni Numinis
contemptoris, ſed vel ab inuito malorum vi diuinitus ex-
preſſa. *Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria* 2. Mach. 9.
Deo ſentire. Mirum enim quantum eos auerſatur Domi- 12.
nus, qui poſtquam Dei beneficio aliquid, quod ſuis viri-
bus minimè potuiſſent, perfecerunt, Chaldęos illos imi-

Habac.1.15 tantur, quos reprehendit Habacuc illis verbis. *Totum in hamo ſubleuauit, traxit illud in ſagena ſua, & congregauit in rete ſuum, ſuper hoc lætabitur, & exultabit, propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo.* Illud nimium arroganter intra ſe ipſum dicens, quod vetuit Dominus in
Deut.8.17. Deuteronomio, cum ait: *Ne dicas in corde tuo. Fortitudo mea & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſtiterunt, ſed recorderis Domini Dei tui, quod ipſe vires tibi præbuerit, vt impleret pactum ſuum ſuper quo iurauit patribus tuis, ſicut præ-*
Pſal.17.33. *ſens indicat dies.* Verè enim, vt canit ſanctus Dauid: *Deus qui præcinxit me virtute, qui docet manus meas ad prælium, & poſuit vt arcum æreum brachia mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, adiutor & protector meus, cornu ſalutis meæ, & ſuſceptor meus.*

Oſtenditur exemplis quam malè ſibi conſuluerint ii, qui Dei obliti, in ſuperbiam elati ſibimetipſis placuerunt.

4. Cum verò veritatis huius cognitio Principis menti altè ſederit, aberit proculdubio omnis arrogantiã & tumor, omnis in verbis iactantia ac contumacia, nec inferioris conditionis homines contemnet, nec in pares, aut in ſuperiores inſurget, ſed celſioris illius Principis memor, cui dicta ſua omnia & facta probare debet, in dictis omnibus & factis modeſtiam colet. Itaque recolenda ſunt Regum exempla, qui ſuæ mediocritatis obliti, aut regia opulentia, aut regni frequentia, aut exercitibus ſuis ſibi placuerunt, quaſi non munere diuino illa fuiſſent conſecuti, ac propterea diuinam ſenſere vindictam, qua vel ad priſtinam reuocarentur animi demiſſionem, vel ſi illius capaces non eſſent, ita tamen tumor ille mẽtis diuina vltione ingruente premeretur, vt vel tandem inuiti ſuam agnoſcerent tenuitatem, & ſi diuinitus immiſſa correptione non proficerent, alijs tamen exemplo prodeſſent, qui olim factum eſſent cogn ituri. Talis, vt cæteros taciti prætereamus, Syriæ Rex Benadad, qui non minus ſuperbiæ typho, quàm vino temulentus (nam vt
3.Reg.20.16. ait Scriptura, *Benadad bibebat temulentus in vmbraculo ſuo, & Reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant*) tantum viribus ſuis tribuebat, vt in illa inſaniſſimæ ia-
Ibid.n.10. ctantiæ verba erumperet. *Hæc faciant mihi Dii, & hæc addant,*

dant, ſi ſufficerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui ſequitur me. Cui prudenter paucisq; verbis, fortiũ virorũ more, qui factis potius quam verbis exhibent fortitudinem, Rex Iſtael reſpondit; *Ne glorietur accinctus æquè vt diſcinctus.* Quorum verborum illa ſententia eſt: Non canendum eſſe triumphum ante victoriam, nam cum Mars communis ſit, variuſque bellorum euentus, fieri poſſet, vt qui certam ſibi victoriam pollicebantur, cum ventum eſſet ad manus, turpiter terga darent, victique ſuccumberent, quod etiam vſu venit. Nam *accedens Propheta vnus ad Achab Regem Iſrael ait ei. Hæc dicit Dominus: Certè vidiſti omnem multitudinem hanc nimiam? Ecce, ego tradam eam in manu tua hodie, vt ſcias, quia ego ſum Dominus.* Vt autẽ tantæ auctor victoriæ, quiſnam eſſet clarius cognoſceretur, & verò vt Syri ſuperbia magis contunderetur, non ſelecto exercitus flore ad eam expeditionem vti voluit Dominus, ſed *pediſſequos Principũ prouinciarum* dumtaxat adhibere, qui ducentorum triginta duorum numerum non ſuperabant, vt ingentes illas copias peſſumdaret, ac trucidaret. In quo ſuum morem tenuit Dominus, qui *humilia, & contemptibilia mundi elegit, vt confundat, & euertat fortia.* Quemadmodum ranis, muſcis, ac cyniphibus, ita Pharaonem, vniuerſámque AEgyptum vexauit, vt ferocem Regis animum miteſcere cogeret, & à Moyſe tantorum malorum molem deprecari. Et ſuperbum Philiſthæum contra Dauid *cum gladio, & haſta & clypeo* venientem adoleſcentuli paſtoris, ſed Dei exercituum virtute fidentis, ſaxo è funda emiſſo deiecit in terram, vt nimirum aduerſus Dominum *non glorietur omnis caro.*

Ibid. n. 11. Ibid. n. 13. Ibid. n. 14. Exod. 8. 1. Reg. 17. 45.

De prudentia Principis, & de ingenio Regni & Populi.

CAPVT XXX.

Regnorum inſtabilem eſſe poſſeſſionem.

1. DE prudentia Principis paucula quędam delibanda potius ſunt, quam tractanda: cum toto hoc o-

pere nihil aliud quam ciuilis prudentiæ inſtitutio continéatur; ac potiſſimùm ea ſunt attingenda, ex quibus probè cognitis, quaſi ex fontibus reliqua omnia doctrinæ huius præcepta dimanare certiſſimum eſt; ea ſunt quæ propoſuimus, Ingenium Regni & Populi, quæ qui benè perſpecta habuerit, magnum telum ad Rempubl. bene gerendam nactus fuerit. Ac primò quidem illud ſtatuendum eſt, Regnum omne in lubrico ſtare, fierique nõnunquam vt cum firmioribus niti videtur radicibus, propius tamen abſit ab interitu. Sic enim in humanis rebus, altiſſimo ſuo conſilio ludit Numinis ſapientia. Ingentibus Salomon diuitijs, armis, finitimorum Regum fœderibus, ac potiſſimùm admirabili ſapientia adeò videbatur Iſraelis regnum ſtabiliuiſſe, vt nulla externa vis, nulla ciuium ſeditio, illud aliqua ex parte labefactare poſſet. Et tamen ſub Roboamo, quem fortaſſe

2. Par. 13. 7. propterea *Rudem* ſacra Scriptura appellauit, quod non

3. Reg. 12. 14. ſatis humanarum rerum viciſſitudines intelligeret, exorta ſeditio florentiſſimum regnum diſcidit, decem tribubus ab illo per tumultum abſtractis, alioque Iſraelis Rege conſtituto; quam iacturam nec Roboam ipſe, nec qui illius Regnum poſtea tenuerunt, vllo vnquam tem-

Dan. 5. 1. pore ſarcire potuerunt. *Baltaſſar Rex fecerat grande conuiuium optimatibus ſuis mille*, dumque temulentus plus iuſto hilaris potationibus indulget, nihil minus metuens, quàm Regni, cuius erat mirè ſecurus, amiſſionem,

Ibid. n. 5. ecce tibi: *In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis iuxta candelabrum, in ſuperficie parietis aulæ Regiæ.* Quo viſo, Rex mirum in modum conturbatus, cum neminem inueniret, qui parieti impreſſorum characterum ſententiam poſſet euoluere, tandem adductus

Ibid. n. 25. eſt Daniel, qui diuino colluſtratus lumine: *Hæc eſt ſcriptura*, inquit, *quæ digeſta eſt*, MANE THECEL PHARES. *& hæc eſt interpretatio ſermonis.* MANE *numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud.* THECEL *appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens.* PHARES *diuiſum eſt Regnũ tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.* Vt autem à

Daniele

Daniele prædictum eſt,ita continuò eſt factum, vatis ſui prophetiam implente Domino. Nam *eadem nocte inter-fectus eſt Baltaſſar Rex Chaldæus, & Darius Medus ſucceſſit in Regnum, annos natus ſexaginta duos.* Atque ita vna & eadem nox, & Baltaſſaris & Chaldæorum regno finem impoſuit. Ibid.n. 30.

2. Secundò, de Regno & de Regibus dici poteſt, eos multorum odijs,ſermonibus,offenſionibuſq; patere. *Si non dixerunt,* inquit Iacob, *viri tabernaculi mei,quis det de carnibus eius vt ſaturemur?* Quem locũ explicans S. Gregorius ita ſcribit. *Penſemus quanta fortitudine ſancti viri animus,extra intraq; ſolicitus,ad omnia paratur,qui ſi iniuſtè agètibus aut nunquã per ſilentiũ cederet, aut per rectitudinẽ nõ contrairet,profecto aduerſarios nõ habuiſſet,ſed in eo quod vias vitæ tenuit,exoptatores ſuæ mortis inuenit.* Et paulò poſt Sapientis conſiliũ omnibus ſanè qui alijs præſunt neceſſarium ſubdit Gregorius,quod eſt huiuſmodi: *Cunctis ſermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum, ne forte audias ſeruum tuum maledicentem tibi.* Nam de Principibus multus eſt vulgi ſermo,adeò vt rectè etiam facta carpantur,quibus tamen rumuſculis adeò Princeps moueri nõ debet,vt ne aures quidem illis audiendis accommodare debeat,ne fortè iactis in ſe vulgaribus, & nullius momẽti cauillis irritatus,erumpat ad vindictam,aut ad virtutis & iuſtitiæ regiam viam inſiſtendam ſegnior populi oblocutionibus reddatur. Illud quidem diligenter cauere debet, ne vitio ſuo anſam aliquam facta ſua damnandi ſubditis tribuat, ſed vbi ab officio ſe minimè diſceſſiſſe cognouerit, otioſos, deſides , garrulos planè negligat. Quanquam illa etiam odij cauſa eſt,quod Principem non timere non poſſumus , ex cuius arbitrio vita hominum pendet, itaque, vt mitiſſimus ſit, quia tamen nocere poteſt , formidatur : quæ verò formidamus, ea odio fermè proſequimur, quo etiam timore grauius vrgentur ij, qui ſceleris alicuius conſcij ſibi ſunt. *Si malum feceris,* inquit D. Paulus, *time* (Principem ſcilicet) *non enim ſine cauſa gladium portat; Dei enim miniſter eſt,vindex in*

Principes multorum odiis, & inuidia patere.

Job.31.31.

Eccl.7.22.

Rom.13.4.

iram ei, qui malum agit. Porrò ex odio frequenter erumpunt inſidiæ, quem enim aperta vi aggredi verentur, eũ clanculum oppugnant, & occaſione nata euertere ſatagunt. *Tota die,* inquit Dauid, *verba mea execrabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum, inhabitabunt & abſcondent:* hoc eſt, mecum ſub eodem tecto habitabant, & quod virus premebatur in pectore, beneuolentiæ & amicitiæ velum prætendentes, tegere ſtudebant. *Ipſi calcaneum meum obſeruabant,* veſtigia mea, greſſus, actioneſque diligenter obſeruabant, vt data occaſione aliqua opportuna inſidias adornarent, & innocentem dolis interceptum de medio tollerent; & alibi. *Inimici,* inquit, *mei dixerunt mala mihi,* hoc eſt, de me, *quando morietur, & peribit nomen eius.* quaſi dicat; Si quando in aduerſam incidiſſem valetudinem per ſimulationem officij decumbentem inuiſebant, *Si ingrediebatur,* inquit, *vt videret, vana loquebatur,* mellitis, humanitateque pleniſſimis ſermonibus ſe pro amico gerebat, ſed *cor eius congregauit iniquitatem ſibi,* nam apud ſe improbum aliquid animo conflabat, quod foras egreſſus cum alijs cõmunicaret; *Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum,* omnibus enim qui eiuſdẽ erant ſentẽtiæ in vnum coactis, ea, quæ viderat, loquebatur, ſalutẽ meã iã deſperatã eſſe, nec iam inuiſum caput diu poſſe eſſe ſuperſtes. *Aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabant mala mihi, Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me, nunquid qui dormit non adiiciet, vt reſurgat?* quaſi ex compoſito conſtituerunt iniuſtum aliquod facinus aduerſum me perpetrare, ſed eos fallit opinio, nam cum *in protectione Dei cœli* lateam, qui ita lecto affixus ſum, morboque proſtratus decumbo, adijciam vt reſurgam, cum priſtinæ reſtitutus valetudini, aduerſariorum meorum ſpem ludam, qui quem extinctum ſperabant, aut volebant; incolumem, & integris viribus optimè valentem, vel inuiti cernere cogentur.

[Margin: Pſal. 55. 6. — Pſal. 40. 5. — Pſal. 90. 1.]

Principes abundare

3. Nec tamen iſtud ignorant Principes, qui propterea pharmacà metuentes, prægustatores adhibent, & latus

armato

armato tegunt milite, & nocturnum ſomnum excubitorum cuſtodia muniunt, ne qua poſſint vitæ inſidiatores obrepere. Hinc de Salomonis lectulo dicitur in Canticis: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi, vniuſcuiſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.* Ita enim vſu venire neceſſe eſt, vt qui à multis timetur, multos etiam timeat, nec ſatis virtutis & iuſtitiæ, cui plerumque inuidia inſidias ſtruit, præſidio tutus eſſe poſſit. Quanquam fieri nonnunquam videamus, vt plus iuſto formidenr, & eos ſuſpectos habeant, à quibus nihil timere debuiſſent. Ita Saül Dauidem generum ſuum lancea configere conatus eſt, & diuturno tempore, ſed irrito ſemper conatu quæſiuit ad necem, quo tamen ad eum diem nullum magis fidum inuenerat, ſed quia acer erat conſilio, manu ſtrenuus, charus primoribus, & vulgo militum acceptiſſimus, eum adhuc creſcentem decreuerat opprimere, ne Ionathæ filio debitum occuparet Imperium; ita enim Ionathæ dicebat Saül, *Omnibus diebus quibus filius Iſai vixerit, non ſtabilieris tu, neque Regnum tuum:* in quo tamen falſus eſt, nam quibus artibus eum euertere conatus eſt, iiſdem ad Principarum inuitus admouit. Sed ſæuius etiam Herodis ingenium, qui quo tempore Magi ab Oriente, ſtellæ ductu Ieroſolymam venêre, quærentes Iudæorum Regem nuper natum, non tantum *occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis:* Sed à filio ſuo ſibi metuens, ne illi quidem parcendum eſſe iudicauit, vt meritò quidam dixerit in Herodis domo melius eſſe porcum eſſe, quàm filium: nam cum filium iugularet, parcebat tamen porco, cuius carnibus veſci Iudaicæ legis obſeruatione prohibebatur.

ſuſpicionibus, & metu.

Cant. 3. 7.

1. Re. 18. 11.

1. Re. 20. 31.

Matt. 2. 16.

4. Præter iſta autem, quæ hoc capite de Regni ingenio diſputauimus generatim, alia ſunt, quæ Principem quemlibet diligenter cognoſcere par eſt. Quo iure ad Regnum venerit, an ſucceſſione, an electione, an iure belli.

Peculiares Regni cui præeſt conditiones.

Principi cognitas eſſe debere: vbi de cenſu. belli. Quæ leges Regni ſint, quæ conſuetudines, quæ vires, qui numerus vrbium, qui ex ijs prouentus, quot hominum millia poſſit habere in caſtris, & huiuſmodi. Hoc autem quia cenſu cognoſci poteſt, quærat aliquis an ſit è Republica, & Principis, inire ciuium cenſum, populumque numerare. Eorum ſententiæ qui affirmant, fauet, quod Moſes, Dei ipſius iuſſu, populi capitum per cenſum numerum ſubduxit; præceptum enim illi eſt in

Num. 1. 2. hæc verba: *Tollite ſummam vniuerſæ congregationis filiorũ Iſraël, per cognationes, & domos ſuas, & nomina ſingulorum quidquid ſexus eſt maſculini à vigeſimo anno, & ſupra, omnium virorum fortium ex Iſrael, & numerabitis eos per turmas ſuas, tu, & Aaron.* Et idem ratione confirmari poſſe videtur; nam cenſus beneficio ſubditorum numerum, ætatem, ſuorum qualitates cognoſcit Princeps, quot hominum millia, ſi bellum ingruat, ſub ſignis habere poſſit, quantum armorum aut annonæ parandum ſit, ſi vrbem v. g. obſidione premi contingat. Rurſus quam quiſque artem profiteatur, qua ratione ſibi ſuiſque victum paret: an vagi in vrbe homines ſint, & facinoroſi, qui propter rei familiaris difficultates, aut propter crimina alibi patrata, paſſim ſedes mutant, & Reipublicæ incommodant, cum ad maleficia, ad furta, & cædes promptiores ſint, vt de illis deliberari poſſit, ſintne vrbe, & finibus exigendi, quis modus ſit diuitiarum cuiuſque familiæ, vt faciliùs matrimonia inter æquales, & eiuſdem cenſus copulari poſsint, aliæque vtilitates percipi, quæ ex hac notitia exiſtunt, quæ omnia ad bonam Reipubl. gubernationem non parum conducere exiſtimantur. Sed pro aduerſa huic ſententia non pauciora argumenta afferri poſſunt. Primum, quòd non modò Dauid grauiter à Deo plexus eſt,

2. Re. 24. 15. quod cenſum inijſſet, cum ex populo Dei, ſæuiente peſtilentia, in criminis à Principe patrati pœnam, morte ſubducta ſunt ſeptuaginta hominum millia, ſed ipſemet

2. Re. 24. 10 etiam Dauid conſilium ſuum damnauit verbis illis. *Stultè egi nimis, & peccaui valdè in hoc facto*; quòd nimirum populum

pulum cenſere tempore pacis ad inanẽ gloriam, iactantiamq; pertineat, quo vitio lapſus eſt tantus Rex, ſibi placens, quòd tot hominum myriadibus Princeps ipſe præpoſitus eſſet: vt enim Sapiens ait; *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.* Quo etiam typho inflatus Syriæ Rex ſui magnitudinẽ exercitus gloriosè iactabat, & Regi Iſraelis minabatur, cũ diceret. *Hæc faciant mihi Dii, & hæc addant, ſi ſuffecerit pulwis Samariæ pugillis omnis populi, qui ſequitur me.* Itaque Ioab, cui cenſus peragendi prouincia licet inuito demãdata fuerat, cum vndecies centena millia virorum cenſuiſſet, trecenta millia, numero, quem ad Regem detulit, ſubtraxiſſe eo conſilio creditur à quibuſdam auctoribus, vt quantum poſſet, ſuperbiæ materiam culpamque minueret. Quòd ſi non capita tantùm numerentur, ſed etiam fortunarum quiſque ſuarum ac bonorum, quæ poſſidet, rationem reddere iubeatur; iam durum hoc ſanè, atque inhumanum ſubditis videri poſſit. Cum enim (vt ait Salomon) *aliqui ſint quaſi diuites, cum nihil habeant, & ſint quaſi pauperes, cum in multis ſint diuitiis*, quàm iniquo animo ferent vtrique, ſi in publicas tabulas cuiuſque bona referantur, vnde quæ occulta voluiſſent, retegantur, & non oculis tantùm omnium, ſed etiam linguis exponantur? An non verba illa Iacob vſurpare poterunt; *Quam ob culpam meam ſic exarſiſti poſt me, & ſcrutatus es omnem ſupellectilem meam?* Quod etiam magni cuiuſdam mali nomine recenſere viſus eſt Dauid, cum in dirarum catalogo, quæ quodam Pſalmo continentur, ait. *Scrutetur fœnator omnem ſubſtantiam eius.* Quã multi etiam decoquerent, ſi patefacta eorum paupertate, anſa creditoribus præberetur pecunias ab iis repetendi, qui illas deberent, quorum etiam induſtria Reſpubl. ſpoliaretur, qua ſatagunt res ſuas afflictas reſtituere, vt ſuæ, familiæque exiſtimationi, cummodiſque proſpiciant. Præterea, ſi quos quiſque domi theſauros pecuniarum, aut gemmarum, auri facti infectiuè copiam aſſeruet, recludere compellatur, vt publicis tabulis inſcribantur, non exiguum ſecuritati periculum creatur, & potentium, rapa-

Pro.14.28. 3.Re.20.10. Pro.13.7. Gen.31.36. Pſa.108.11.

ciumque hominum cupiditas quodammodo prouocatur ad prædam. Quod Iudæis accidiſſe cognoſcimus ex Machabæorum hiſtoria, in qua Heliodori facinus narratur, qui Seleuci Aſiæ Regis iuſſu in ſuam redigere poteſtatem conatus eſt theſauros pecuniarum, quæ in Ieroſolymitani templi ærario ſeruabantur, quibus Rex imminebat cupiditate, poſtea quam Simonis cuiuſdam delatione certior factus fuerat, *pecuniis innumerabilibus plenum eſſe ærarium Ieroſolymis.* Tandem vt cogantur ciues
2.Mac.3.6. per Principum edicta dare nomina cenſoribus, quæ catalogis inſcribantur, vix tamen cogi poterunt, vt alia quæ celata cupiunt, aperiant, atque ita, ſicut nec Dauidis cenſus, Eſdræ, aut Auguſti ad emendandos corruptos Reipubl. mores quidquam profuerant, ita nec æui noſtri Principes vllum commodum capient, niſi fortaſſe hac occaſione pecuniæ alicuius acceſſione ærarium fiat locupletius, ſi qui cenſentur, aliquid erogare compellantur, quod ex Euangelio diſcimus feciſſe Romanos, & ex
Exo.30. 13. libro Exodi Hebræos, qui cum cenſebantur, dimidium ſicli iuxta menſuram templi in ſingula capita tenebantur erogare. Hæc tamen pecunia, quæ à cenſis exigebatur, non in ærarium Principis inferebatur, ſed cedebat tabernaculo, ad inhibendam fortaſſe Reip. moderatorum auaritiam, qui corradendæ pecuniæ cupiditatem cenſus honeſtamento prætendere potuiſſent. Quod ſi Domini iuſſu populi cenſus initus eſt à Moſe, vt diximus, non propterea id factum videtur, quaſi in Reipubl. illius mores vſum cenſus vellet inducere, ſed vt omnes intelligerent, Dominum, quod polliticus fuerat, præſtitiſſe, cum ſcilicet gentem Iſraëlitarum ſe mirum in modum aucturum promiſit, ad inſtar *Stellarum cœli, & arenæ quæ eſt in littore maris*: Cum enim Septuaginta tantum capita Ægyptum eſſent ingreſſa, non longiſſimo temporis ſpatio ſexcentorum millium exercitum eduxit Moſes, ad arma tractanda expeditorum militum, præter mulieres, infantes, ſenes, imbecillos, & adoleſcentulos, qui nondum vigeſimum ætatis annum expleuerant

5. Se-

5. Sequitur, vt de populi ingenio dicamus aliquid, qui ſanè bellua eſt multorum capitum, monſtrumque immane ex multorum colluuione vitiorum coagmentatum & conflatum; nam primò vulgus omne inſtabile eſt, & pronum in contraria, vt optimo iure in ſacris literis aquarum nomine populi ſignificentur. *Va*, inquit Iſaias, *multitudo populorum multorum, vt multitudo maris ſonãtis, & tumultus turbarum. ſicut ſonitus aquarum multarum.* & in Apocal. dicitur: *Aquæ, quas vidiſti, populi ſunt, & gentes & linguæ*; & apud Danielem. *Videbam*, inquit, *in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.* Crediderim aquas maris, populos deſignare, ventos autem quatuor, Principes, qui quemadmodum venti inquietorum fluctuũ volumina conflant, & attollunt, cum verò poſuêre, detumeſcere patiuntur, ita ipſi populorum turbidos affectus auctoritate ſapientiaque moderantur quantum poſſunt, & modò incitare, modò cohibere, prout vſus tulerit, conſueuerunt. Sed magnum ſanè diſcrimen intercedit, quod cũ æquori ventus incubuit, in quamcumq; voluerit partem, aquas agit, populorum verò turbidi æſtus temerè ſæuientes, nec Principis imperijs, nec auctoritate aliquando ſedari poſſunt, omnia ſuſdeque, prout libido tulerit, permiſcentes. *Ortum eſt murmur populi in Iſraëlitarum caſtris*, vt dicitur in Numeris. *quaſi dolentium pro labore contra Dominum.* Quis porrò fremitum illum excitauit, niſi *vulgus promiſcuum, quod aſcenderet cum eis*; *flagrauit* enim *deſiderio ſedens & flens, iunctis q́; pariter ſibi filiis Iſraël*, ait; *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes?* Cum enim alacri animo Ægyptum poſt ſe reliquiſſent, inceptumque iter in promiſſionis terram proſequerentur, quidam animo parum conſtanti allia, & cœpas, ollaſque carnium, quibus olim ſeruitutis tempore, aſſueuerant, repetentes, tam abiecti cibi cupiditate populum vniuerſum incenderunt, ſed magno ſuæ gentis malo; nam *Dominus iratus eſt, & accenſus in eos ignis Domini, deuorauitque extremam caſtra-*

Populi ingenium

Principi notum eſſe debere, & quale illud ſit.

Iſa. 17. 12.

Apo. 17. 15.

Dan. 7. 2.

Num. 11. 1.

Ibid. n. 4.

Ibid. n. 1.

caſtrorum partem. Ac quemadmodum fluuij (ſi cum hoc etiam aquarum genere conciratam plebem conferre placeat)cum aquis intumuerunt,ſuperatis aggeribus, aut euerſis circumiectos campos obruunt aquarum mole,ſata læta, & agricolarum labores populantes, ita vulgus inſanum,cum impunitatem ſperat,ſi quis torpentes excitauerit, torrentis inſtar decurrunt, prædas agentes & ferentes , omnia terroribus, ſanguine cædibusq́; cõplentes. Abimelech Principis iugum inuiti Sichimitæ
Jud.9. 23. tolerabant:nam vt dicitur in Scriptura. *Miſit Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui cœperunt eum deteſtari.* Verùm conceptum in eum odium effundere potentiam illius veriti non audebant. Cum ecce tibi, *Venit Gaal filius Obed cum fratribus ſuis, & tranſiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem,egreſſi ſunt in agros,vaſtantes vineas,vuaſque calcantes,& factis cantantium choris, ingreſſi ſunt fanum Dei ſui, & inter epulas & pocula maledicebãt Abimelech clamante Gaal filio Obed. Quis eſt Abimelech, & quæ eſt Sichem, vt ſeruiamus ei?* Eſt etiam vulgus nouarum rerum cupidum,quietis & publici otij impatiens: ideò Abſalonem Iſraëlitæ non tam gubernarionis Dauidis Regis optimi pertæſi, quàm noui alicuius motus deſiderio,ad Regnum admouere ſtuduerunt. Nec diſſimilis in ſimili cauſa furor illo-
2.Reg.15. rum,qui Abſalonis fratrem,Adoniam Dauidi in Regno ſufficere ſatagebant. Eſt prætereà vulgus inſanum,turbidum, credulum, comprimi neſcium, & vt in affectibus
3.Reg.1. 5. vehemens & impotens,ita in rebus iudicandis ſtolidum & vecors. Satis hæc omnia patuerunt in ea ſeditione, quam Demetrius Argentarius contra D.Paulum Epheſi commouit. Nam Argentario contra Paulum,plebem nõ tam religionis, quàm priuati ſui commodi cauſa concitanre, ne ſcilicet exoleſcente Dianæ Epheſiæ maieſtate, ipſe quæſtum artis amitteret; populus,cauſa minimè co-
Act.19.28. gnita, Paulo non audito,maximum tumultum excitarũt. *His auditis,* ait D. Lucas, *repleti ſunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum, & impleta eſt ciuitas confu-*

confuſione, & impetum fecerunt vno animo in theſaurum rapto Caio, & Ariſtarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Alexander autem manu ſilentio poſtulato, volebat rationem reddere populo. quem, vt cognouerunt Iudæum eſſe, vox facta vna eſt omnium quaſi per duas horas clamantium. Magna Diana Epheſiorum. Quid furor eſt, ſi hic non eſt?

6. Sed & de vicinis, finitimiſque populis benè noſcendis cura ſuſcipienda eſt, cognoſcendaque illorum vires, animorum ſtudia, propenſioneſq; veſtigandæ; nam fieri poteſt, vt hoſtilis & infeſtus animus, in omnem nocendi occaſionē imminens, amicitiæ ſignis exhibitis altè prematur, tunc demum erupturus, cum difficiliora tempora inciderint, Principemq; alienæ iniuriæ, ac violentiæ opportunum reddiderint. Experti ſunt Iudæi, cum euerſum Domini templū ſub Zorobabel Principe cœpiſſent inſtaurare: nam *Audierunt hoſtes Iuda & Beniamin, quia filii captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Iſraël, & accedentes ad Zorobabel, & ad Principes Patrū dixerunt eis. Ædificemus vobiſcum, quia ita vt vos, quærimus Deū veſtrum, ecce nos immolauimus victimas à diebus Aſor Haddā Regis Aſſur, qui adduxit nos huc.* Sed Zorobabelem doli non latuerunt, ſimulataq; mente locutos ſenſit. *Et dixit eis Zorobabel, & Ioſue, & reliqui Principes Patrum Iſraël: Non eſt nobis & vobis, vt ædificemus domū Deo noſtro, ſed nos ipſi ſoli ædificabimus Domino Deo noſtro, ſicut præcepit nobis Cyrus Rex Perſarum.* Nec meliore in Iſraëlitas animo fuerunt Ammonitæ, & Moabitæ æterni populi illius hoſtes; nā cū Holophernes Bethuliam obſidione cinxiſſet, & aquas in oppidum deriuari canalibus inciſis prohibuiſſet, *Filii Ammon, & Moab, acceſſerunt ad Holophernē, dicentes. Filii Iſraël nō in lancea nec in ſagitta confidunt, ſed montes defendūt illos, & muniunt illos colles in præcipitio conſtituti. Vt ergo ſine cōgreſſione pugna poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontiū, vt nō hauriant aquā ex eis, & ſine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent ciuitatem ſuam, quam putant in montibus poſitam ſuperari nō poſſe.* Et proceſſiſſent ſanè cōſilia, niſi fortitudinis ſpiritu diuinitùs armato muliebri pectore, in Holo-

Finitimorum populorum ac Principum mores, vires, &c. Principi inueſtiganda.

Eſdr. 4.1.

Iud. 7. 8.

Holophernis caſtra Iudith penetraſſet, eiuſque alto & graui ſomno ſopiti, ſtricto ferro, quod iuxta lectulum pendebat, caput abſcidiſſet. Vicinorum itaque ingenia, mores, ſtudia, propenſioneſque Principi diligenter noſcendæ ſunt, ne fortè aut commodi alicuius ſpecie, aut rerum* ſecundarum inuidia, quibus æmula finitimorum pectora plerumque flagrant, malum aliquod ſtruant; & verò etiam, ſi amicitias ſincerè coluerint, quid ab illis, cum fuerit opus, ſperare poſſit, cognitum habeat.

Curandum Principi vt ſuos benè norit, & quibus ex notis poſſit eos agnoſcre.

7. Sed vt ab externis ad domeſticos & familiares Principis curam reuocemus, cenſeo maximum ad Rempubl. adminiſtrandam habere momentum, ſi Princeps ſuorũ, quibus præeſt, ac præſertim eorum, quibus vt conſiliarijs, & rerum gerendarum miniſtris vſurus eſt, naturam, & mores & propenſiones quamuis ſtudiosè illi tegant, habuerit benè perſpectas. Hoc Principibus tribuit Iſaias, cum eleganti quadam periphraſi Reges, ac Principes, *ſecretorum ſcrutatores* appellauit, quo loco eſſe de Principibus ſermonem ex eo perſpicuè patet, quod eam vocem Septuaginta, ἄρχοντας id eſt, *Principes* verterunt, & alibi Vulgatæ editionis auctor *Tyrannos*, aut *legum latores* interpretatus eſt. Hac autem circumlocutione tanto aptius Principes ſignificantur, quàm Philoſophi (quamuis hi curis omnibus negotijſque ſoluti in arcanis naturæ contemplandis ſint defixi) quantò difficilius eſt pectoris humani ſecreta, quod cordatus Princeps facere debet, quàm naturalium effectorum cauſas ſpeculari aut inuenire; quod Philoſophorum ſtudium eſſe ſolet. Nam cum alioqui *prauum ſit cor hominis & inſcrutabile*, vel vt alii interpretantur, *profundum præ omnibus*, aut *deſperabile*, tantæ ſcilicet altitudinis, vt de illius cognitione deſperate poſſit quiuis, vt D. Hieronymus explicat, cumque multos habeat receſſus, quibus ſua conſilia omnibus tegat, id tamen maiore, & contentione, & ſtudio fit ab ijs, qui verſantur in aulis, qui ita ſe Principum voluntati attemperare ſtudent, vt quantum poſſunt, eos affectus

Iſai, 40. 23. Abac.1. 10. Pro.8.15. Iere.17.9.

qui-

quibus perturbantur, premere ſatagant! Quamquam vt multum laborent, conſequi tamen non poſſunt, vt Sapientem diligenter cuncta notantem diutius lateant: eminent enim quædam in oculis, & in vultu affectuum veſtigia, quæ qui probè notare didicerit, ſtudia etiam hominum, in quibus illa apparent, naturaſque cognouerit. *Cor hominis*, inquit Sapiens, *immutat faciem illius ſiue in bona, ſiue in mala.* Quamuis enim ad modicum aliquod tempus triſti mente iocum fingere quis poſſit, plerumque tamen iracundiæ, clementiæ, hilaritatis, triſtitiæ, timoris aut verecundiæ ſigna, oris contractio, explicatio, color, motus, oſtendere conſueuerunt: Sicut enim *ex abundantia cordis os loquitur, & bonus homo de bono theſauro cordis profert bona*, & malus mala, ita corporis externus habitus, vt variè diſpoſitus animus eſt, ita & ipſe variam faciem ſolet induere: & quemadmodum diuturna triſtitia corpori tabem, & maciem affert, iuxta illud Salomonis. *Spiritus triſtis exſiccat oſſa*, ita cum repentè aliquis incidit timor, aut lætitia, aliaue huius generis perturbatio, licet diuturna non ſit, ſui tamen aliqua in corpore veſtigia imprimere ſolet, quæ qui ſolerter indagare & perſequi nouerit, ad affectionũ, conſiliorum, deſideriorumque cubilia quamuis abſtruſa penetrare poterit. Ac quemadmodum ex interiore temperamento, & craſi, cum plus aut minus caloris, aliarumvè huiuſmodi qualitatum, in vno corpore quàm in alio reperitur, varietas exiſtit in animalium figuris, conformationibus, ac coloribus, qui cum ab ipſa natura promanent, nulla poſſunt arte elui, nam, *Nec mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas:* ita qui prauæ naturæ propenſione, cui virtutis obluctati exercitatione non ſunt, aut longo contracto habitu, vitijs aliquibus inſueuerunt, ea perpetua diſſimulatione celare minimè poſſunt. In primis autem ſermo, animi certiſſimus index eſſe ſolet; nam quantumuis mendacibus, & ſimulandi arte benè peritis, verba aliqua imprudenter excidere ſolent, ex quibus animus latens, qualis ſit

Eccl. 13. 21.

Mat. 12. 24.

Pro. 17. 22.

Iere. 13. 23.

Prou.15. 2. deprehendi poteſt. Quare Salomon, *Lingua*, inquit, *ſapientium ornat ſcientiam, os fatuorum ebullit ſtultitiam.* Quemadmodum enim aquarum ſcaturigines aquas ebulliunt, nec facilè humo ingeſta obrui poſſunt, ſed tandem aliquà ſibi patefaciunt aditum; ita gliſcens in fatui pectore ſtultitia, per os erumpere ſolet, &, ſi ad breue aliquod tempus cohibeatur, tandem tamen emergit. Ac quemadmodum ex ſomnijs, quæ de ſe ipſo
Gen.37. Ioſeph narrabat, qualis futurus eſſet, bonus coniector diuinare potuiſſet (vt etiam parens ipſe, à quo tamen
Matth.28, 73. puer arguebatur, interpretabatur) ita quæ homines dicunt aut faciunt, cum ſui potentes non ſunt, habitum, quem contraxerunt, aut animi ſtudia ac propenſiones oſtendunt, hominemque, vt Petrum, *loquela, manifeſtum faciunt.* Verùm vt ex verbis, quæ temerè dicuntur, aliqua capi poſſit coniectura, ad hominis ingenium cognoſcendum, certiorem tamen regulam ex ipſis rebus geſtis deſumi poſſe crediderim: nam *Nec*
Luc.6. 43. *arbor bona fructus malos, nec mala bonos facere poteſt*: Et Chriſtus Dominus ad opera, tanquam ad lydium quemdam lapidem eos ablegauit, qui dubitabant, eſſetne Chriſtus tanquam Propheta, aut veritatis do-
Ioan.5. 36. ctor recipiendus: *Ipſa*, inquit, *opera, quæ ego facio, teſtimo-*
Ioan.10.38. *nium perhibent de me*, & rurſus. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Si quis olim dubitaſſet, qualis tandem
Eccl.47.3. futurus eſſet Dauid, ſi cum animo reputaret, *cum leonibus luſiſſe, quaſi cum agnis*, eoſq; non venabulo exceptos, non iaculis, aut alio teli genere confixos, ſed lacertorum dumtaxat vi, rictu illorum apprehenſo, & in di-
4. Re.3.16. uerſa per vim diducto dilaceraſſe, ſolum in ſaltibus; an non & robuſtiſſimo præditum corpore, & animo ad pericula præſentiſſimo prudenter pronuntiaſſet? Si quis adoleſcentulum Salomonem in ipſo Regni exordio, litigantium meretricum cauſam ita ſapienter diſceptantem cognouiſſet, vt materni amoris quadam quaſi quæſtione tortam mulierem, veritatis haud dubia argumen-

gumenta in tam obſcuro negotio exprimeret, an non prudenter de tota gubernandi ratione, qua Iſraëlitarum Rempubl. eſſet temperaturus, faceret coniecturam? Ita ſanè arbitror.

An Phyſiognomiæ ſignis aliquid credendum, & an ex corporis pulchritudine de animo liceat facere coniecturam.

8 At fortaſsè quærat aliquis, an etiã ex corporis habitu, oris lineamentis, & phyſiognomiæ præceptis, quę circũferuntur de moribus hominum, de ingenij facultate, de propenſionibus ab ipſa natura inſitis iudicium abſque temeritatis periculo fieri poſſit. Reſpondeo, aliquem horum præceptorum vſum tanquam vtilem, Sapientem videri agnoſcere, cum ait: *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Et Salomonem in Prouerbijs, cum ait: *In facie prudentis lucet ſapientia*, & alibi. Eccl. 19. 26.
Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium ſic corda Prou 17. 24.
hominum manifeſta ſunt prudentibus: Et Eccleſiaſtem di- Prou. 27. 19.
cere. *Sapientia hominis lucet in vultu eius*: Et auctorem Eccl. 8. 1.
Eccleſiaſtici. *Faciem bonam, veſtigium cordis boni* appella- Ecclеſ. 13. 12.
re. Fauet etiam, quod legimus primo Paralipomenon. *Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, cum lateret in deſerto,* 1. Par. 12. 8.
viri robuſtiſsimi & pugnatores optimi, tenentes clypeum & haſtam, facies eorum quaſi facies leonis. Imò rationem ipſam ſuadere aliquã artem eſſe phyſiognomiæ; quemadmodum enim generoſum equum nouerunt Equiſones ex conformatione corporis, & Venatores, canes venaticos, nec eos fallit, opinio, ſed plerumque verum ex illis coniecturis aſſequuntur: ita de hominibus aliqua ad naturales animi aut corporis vires noſcendas, propenſiones etiam & ſtudia ex phyſiognomia capi poteſt conietura, non ita quidem certa, vt in brutis, quæ ipſam naturam nunquam non ſequuntur, probabilis tamen, quæ iis hominibus, in quibus ea apparuerint ſigna, tales ineſſe ad virtutem aut vitia, ad fortitudinem vel inertiam incitationes, & inclinationes, niſi quod à natura inſitum erat, educatione & diſciplina, & quod in his omnibus præcipuum eſt, diuinæ gratiæ auxilio emendatum fuerit. Huc pertinet corporis pulchritudo & decor; nam omnium ferè gentium opinione in corporum maieſtate

quædam eſt veneratio, quoſque eximia ſpecie donare natura dignata eſt, eos maiorum operum capaces iudicamus. Quemadmodum enim corporis pulchritudo in apta quadam membrorum conformatione conſiſtit, cum ſuauitate quadam coloris, ita in animo perturbationum, opinionum, iudiciorumq; æqualitas, & conſtantia, pulchritudo quædam mentis eſt, illamque huius indicem eſſe non ineptè putamus. Et ſanè phyſica ratio ſuffragatur, nam cum vehementes animi affectiones, & perturbationes cuiuſmodi ſunt iræ, timores, odia multùm ex corporis temperamento, & craſi pendeant, ita vt illis magis ſit obnoxius is, in quo aut bilis, aut ſanguis, aut alius humor, aut qualitates illæ primariæ caloris aut frigoris, humoris aut ſiccitatis vitioſè redundarint, neceſſe eſt fateri eaſdem pulchritudinis corporis, & compoſitæ ſedatæque mentis cauſas eſſe, humorum ſcilicet & qualitatum benè temperatam mixtionem. Propter hanc cauſam Theologi & Patres nonnulli Chriſti Domini corpus pulcherrimum fuiſſe aſſeuerant, non quidem ea pulchritudine quæ muliebris eſt, & venuſtas dicitur, ſed ea quæ virum decet & formæ dignitas appellari poteſt. Nã in Canticis, in quibus propheticè vaticinando Chriſti
Cãt.1.15. Domini cum Eccleſia canitur epithalamium, dicitur,
Pſal.44.3. *Ecce tu pulcher es, delecte mi, & decorus*, & de eoden dicitur in Pſalmis. *Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Quamuis tamẽ pulcher eſſet Chriſtus, imò mortalium omnium pulcherrimus; quia tamen, vt ipſe de ſe teſtatus eſt, nec tectum habebat quod ſubiret,
Luc.6.12. nec lectulum, in quo feſſum diurnis laboribus corpus ſomno reficeret, diuturniſque ieiuniis corpus atterebat, & noctes integras *pernoctabat in oratione Dei*: factum eſt, vt amabilis illa pulchritudo defloreſceret, vt etiam ante paſſionis tempus in illum quadraret ſaltem ex parte
Iſa.53.3. Iſaiæ querimonia; *Non eſt ſpecies ei, neque decor, & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus.*
Huc

Huc aliqui referunt, quòd vulgus Iudæorum dicenti Domino ſe ante ipſum Abrahamum fuiſſe obiecit. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Nam propter ærumnas, perpetuosque corporis labores multò videbatur eſſe ſenior, quàm eſſet, ac communi iudicio proximè à ſenectutis limine abeſſe. Primum etiam parentem Adamum, cuius corpus ex terræ limo ſummus opifex Deus fingere non eſt dedignatus, vt animi præclaram indolem, ita corpus elegantiſſimum egregieque temperatum diuino beneficio nactum eſſe dubitandum non eſt; cuius rei Philo Iudæus eam potiſſimùm affert rationem, quòd à Deo, & ad imaginem & ſimilitudinem ipſius Dei conditus ſit. Turpe enim videretur, ſi quaſi imperiti artificis opificium rude eſſet, aut vitioſum, quaſique primum artis rudimentum, Dei homines adhuc perfectè fingere neſcientis. Rurſus conſentaneum rationi non erat, ſi eximia ea ſapientia, qua Adami mentem præditam eſſe conueniebat, in corpore vitioſo aut diſtorto, malè quodammodo habitaret, ſed potius eius nobilitate dignum domicilium excitandum erat, in quo ſuæ dignitati conſentaneè animi vires & functiones exerceret. Itaque Salomon, qui de ſe ipſo ait; *Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonã*, veniſſe ſe affirmat ad *corpus incontaminatum*, id eſt, corpus habuiſſe nulla labe aut vitio inquinatum, quod ſcilicet impedimento eſſe poſſet, quo minus animus virtutis ſatus exciperet, ſed tale prorſus, quale ab anima regi, & ad rationis præſcriptum aptum eſſet gubernari; cuiuſmodi eorum eſſe ſolent, quorum membra decorè, & iuxta conuenientem ſymmetriam poſita ſunt. Hoc tamẽ, de quo agimus, pulchritudinis argumentum, vt afferat nonnullam de morum probitate, animique dotibus cõiecturam, non tamen tale eſt, vt illi multum, ſi cætera deſint, inniti debeamus. Nam licet Ioſeph, v.g. & Dauid cũ pulchritudine corporis, animi, etiam excellentes virtutes copulauerint, Abſalonis tamen, & Adoniæ illius fratris non minus inclyta eſt pulchritudo, quàm ſceleratorum

Joan. 8. 57.

Lib. de mundi opificio.

Sap. 8. 20.

rum ſtudiorũ infamis memoria. Nã igniculi illi, quos ad virtutẽ humanis pectoribus prçclara indole prçditis natura inſeuit, aut prauæ educationis vitio, aut ſociorũ exempilis, aut alijs corruptelis, quæ paſſim obuiæ ſunt, ita obruuntur, vt qui virtute, rebusque geſtis clari eſſe potuiſſent, aut obſcuri iaceant in populi fæce, aut corporis forma ad vitia abutentes, non virtutis laude, ſed ſcelerum immanitate nobilitentur. Itaque monet Sapiens. *Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus eius.* Fieri enim poteſt, vt quis ſtatura puſillus, aut alioqui ſpecie deſpicabilis, apibus tamen ſit ſimilis, quæ cum exiguo admodum ſint corpuſculo, ſuauiſſimi tamen liquoris ſunt artifices, qui inter omnes obtinet Principatum. Quod enim Vulgatus vertit ex Græco *initium*, clariùs verti poteſt *Principatum*, cum vox ἀρχὴ vtrumque ſignificet. Sed iam aliquid de delatoribus dicamus, quibus Principes nonnunquam ad ſuorum mores & ſtudia exploranda vti ſolent.

Eccleſ. 11. 2.

An Delatores in Rep. ferendi.

9. Delatorum duplex genus conſtituo. Alterum eorum, qui ferè pretio à Principe conducti ad colligendos rumores deſtinati, cœtibus hominum ſeſe ingerendo, legum iuſtitiæque violatores, criminum patratores, alienarum fortunarum appetitores, raptoresque ad Principem deferunt. Hoc genus hominum, quamquam Principibus commodat, & bono publico famulatur, abiectum tamen eſt, & omnium odijs expoſitum, quod alijs periculum faceſſere ſiue iure ſiue iniuria, ſordidum ad famam, ac pudendum paſſim cenſeatur. Alterum genus eorum eſt, qui non publici boni ſtudio, ſed aut malignitate quadam prauitateque naturæ ducti, aut etiam ſuis compendijs per Principum ſuſpiciones ſeruientes, delationes exercent, quid quis in foro, in conuiuio, in amicorum cœtu fidenter, aut per imprudentiam locutus ſit in aures Principum inſtillando, vt eos in inuidiam vocent, fortunis euertant, & in vitæ etiam diſcri-

men

men adducant. Vtrorumque magnus in aulis Principum prouentus eſſe ſolet. Pueri tres Ananias, Miſach, & Azarias ſtatuam, quam erexerat Nabuchodonoſor, non adorauerant; *Statimq́; in ipſo tempore*, ait Scriptura, *accedentes viri Chaldæi accuſarunt Iudæos, dixeruntq́; Nabuchodonoſor Regi. Sunt viri Iudæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago: viri iſti contempſerunt Rex decretum tuum, Deos tuos non colunt, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adorant.* Nec Daniel in eadem aula delatorum petitiones euaſit. Cum enim Darius Rex *cogitaret conſtituere eum, ſuper omne Regnum, Principes & Satrapæ quærebant occaſionem vt inuenirent Danieli ex latere Regis, nullamq́; cauſam & ſuſpicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis eſſet, & omnis culpa, & ſuſpicio non inueniretur in eo.* Vt ergo Danielem innocentia munitum, fontem facerent, & ſic expugnare poſſent, & euertere, eum ad Regem his verbis deferunt. *Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit de lege tua, & de edicto quod conſtituiſti, ſed tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua.* Ea delatio periculum Danieli creauit, quod contra Perſarum atque Medorum decretum, quod immutare non licebat, venire auſus fuiſſet, ac idcirco in caueam leonibus diſcerpendus obiectus eſt, quamquam Dominus, qui eſt *Liberator atque Saluator, faciens ſigna, & mirabilia in cælo, & in terra*, eum inde incolumem eduxerit, & quas Danieli ſtruxerāt inſidias, in inſidiantium caput, perniciemque conuerterit. Mirum autem eſt, quod in hoc genere Moyſi accidiſſe legimus in Exodo, qui licet priuſquam manus Ægyptio inijceret, oculos in omnes partes circumtuliſſet, vt Scriptura notauit, neminemque qui factum illud arbitraretur, adeſſe crediſiſſet, ſe tamen deprehenſum ſenſit, ac propterea meritò timuit, & ſeſe fuga Pharaonis violentiæ ſubduxit. Et ſanè commodū elapſus eſt, nā fama criminis per delatores ad Principis aures confeſtim accidit: *audiuitq́; Pharao ſermonē hunc, & quærebat occidere Moyſem.* Huiuſmodi ergo delatoribus, ſi per calū-

Dan. 3. 8. 12.

Dan. 6. 4.

Ibid. n. 13.

Ibid. n. 27.

Exo. 2. 12.

Ibid. n. 15.

niàs graſſantur (quod ijs familiarius eſt, quos in ſecunda claſſe conſtitui) ſi falſa crimina bonis viris impingunt, faciles aures accommodare Princeps no debet, ſed tanquam homines publico exitio natos, legibus pœnisque coërcere, ne fortè per impunitatem malum gliſcat, & cum nocentibus etiam bonos integroſque corripiat, Princepſque ipſe dum delatores non caſtigat, quodammodo inuitare videatur, & à probi etiam viri officio deſciſcere, qui, vt eſt in Pſalmo, non modo opprobrium non accipit aduerſus proximos ſuos, ſed etiam ad nihilum malignos deducere conſueuit.

Pſal. 14. 4.

Alia quadam præcepta ad Prudentiam pertinentia.

CAPVT XXXI.

Non facilè aliquid aggrediendum eſſe, niſi omnibus rei circunſtantijs diligenter exploratis.

1. PRæter ea quæ ſuperiore capite tradita ſunt, paucula quædam præcepta addenda reſtant, quæ cũ latè pateant, multiplicem vſum habere, & cum res tulerit, emergentibus nouis neceſſitatibus accommodari poterunt. Et quidem primò illud perpetuò ſeruandum eſt, vt nulli negotio prius manum admoueamus, quàm diligenter omnia excuſſerimus, circunſtantias rei, quæ proponitur, ad examen reuocando, ne fortè ſi aliqua nos lateat, olim ſuſcepti negotij ſera pœnitentia ſubeat. Huius præcepti ratio ea aſſerri poteſt, quod omnis præpropera feſtinatio plena ſit aleæ, monet enim Sapiens: *Qui feſtinus eſt pedibus, offendet, ſtultitia hominis ſupplantat greſſus eius.* Quaſi dicat Moneo lentè feſtinandum eſſe, nam queamdmodum qui, cũ eſt lapidibus & offendiculis plena via, quò figat veſtigia non ſatis aduertens, greſſus feſtinè glomerando, eò quò deſtinauit animo, peruenire contendit, nõ ſine grauioris lapſus periculo pedibus impingit: ita in tractandis negotijs rerũ, de quibus agitur, adiuncta diligenter circunſpicere negligentes, offendet,

Prou. 19.

nec

nec in ipſas res culpam conferre iure poterũt, ſed quidquid incommodi paſſi ſunt, ſuæ ſtultitiæ, quæ illorum greſſus ſupplantauit, acceptum referre debebunt. Aſcenderat Moyſes montem ad legem Deo dictante accipiendam, dumque populo illius reditum præſtolanti cõgreſſus ille videretur diuturnior, tam longæ moræ pertæſi, nec ſacris, in quæ mala ſeſe induerent, cum vitulũ fabricari aggrederẽtur aduertentes, in idololatriæ crimẽ, & in eas ærumnas, quas ſacer textus commemorat, inciderunt. *Videns autẽ populus*, inquit Scriptura, *quod moram faceret deſcendendi de monte Moyſes, congregatus aduerſus Aaron dixit. Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedãt: Moyſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.* Eam verò quàm vitulum conflatilem adorando ſuſceperunt iniquitatem, ſuo poſtea ſanguine luerunt, vt indicato loco Scriptura proſequitur. Samuelem expectauerat Saul hebdomadam vnam, vt holocauſta offerret & pacifica, cum autem non appareret, populuſq; dilaberetur, iam factus moræ impatiens holocauſtum offerre, quod ſui muneris non erat, occupauit, quæ plurimorum illi malorum ſeges fuit. Nam *Cum compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat, & egreſſus eſt Saul obuiam ei, vt ſalutaret eum, locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti? Reſpondit Saul: Quia vidi, quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras, iuxta placitos dies, porrò Philiſthiim congregati fuerant in Machmas: dixi: Nunc deſcendent Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus, obtuli holocauſtum. Dixitque Samuel ad Saul; ſtultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi: quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet Dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus.* Hæc autẽm mala omnia, vt à Samuele ſpiritu prophetico prædicta ſunt, ita ſuo tempore exactè euenerunt. Omnium autem horum malorum origo fuiſſe

Exod. 32. 1.

1. Reg. 13. 10

videtur expectandi Samuelem impatientia, qui vt ſeptimo die ſe ad ſacrificandum affuturum promiſerat: ita antequam eo die ſeptimo ſacrificij opportunum tempus elapſum eſſet, aduenit, ſed Saul auſpicatus fuerat ſacrificium; itaq; Propheta nullis à Rege prætenſis excuſationibus acquieſcens, & ſtultè eum egiſſe, & facti ſui pœnas luiturum pronuntiauit vt vidimus. Quare Saul com-
Eccl. 2. 17. minationem illam incurrit, quæ eſt apud Eccleſiaſticum: *Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam* (Græcè ὑπομονὴν, patientiam) ex quo factum eſt, vt in errores & peccata laberentur, vt ſtatim ſequitur; *& qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas.* Si verò rurſus quærat aliquis, quam ob cauſam periculoſa ſit feſtinatio, in ſuſcipiendis tractandiſve negotijs, ratio eſt in promptu: nā accidit frequenter, vt quæ prima ſpecie honeſta videntur, aut vtilia, ſi diligentius conſideremus, turpia eſſe inueniamus aut noxia: hoc autem ſapientes diſtant ab imprudentibus, quòd hi, quæ conſideranda erant, facilè tranſmittant, quid in illis lateat, quid conſequi poſſit, non aduertentes; illi verò omnia benè diſcutiant, & quid ex quaque re naſci poſſit, ſolerter explorent. Itaque Sa-
Prou. 14. 16. lomon: *Sapiens*, inquit, *timet, & declinat a malo, ſtultus tranſilit, & confidit. Innocens credit omni verbo, aſtutus conſiderat greſſus ſuos.* Non eſt autem laudabilis iſta innocētia, ſicut nec laude caret aſtutia illius, qui greſſus ſuos conſiderat, aſtutus enim ponitur pro prudenti & circūſpecto, vt innocens pro vitioſè ſimplici, & imperito. Hoc enim vox Hebraica ſignificat פְּתִי, eum ſcilicet, qui facile ſuadetur credens omnibus, qui declinat & flectitur ad omne verbum, radix enim huius vocis eſt פתה quæ ſignificat inclinare cor ad ea, quæ ſunt præter rationem
Iob. 5. 2. & veritatem, vt cum dicitur apud Iob; *Stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.* Tò Paruulum, eſt in Hebræo פֹּתֶה declinantem: & ſenſus eſt; Eum, qui declinauerit ad omnia quæ viderit, & concupiuerit ſibi, interficiet inuidia, quia inuidebit omnibus, quæ videbit.

Vocem

Vocem autem פְּתִי D. Hieronymus, inſipientem, ſtultum, paruulum, vt loco Iobi explicato, vertere ſolet. Rurſus in eamdem ſententiam Sapiems: *Callidus,* inquit, *vidit malum & abſcondit, innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno.* quaſi dicat: Qui ſapiens eſt, vidit ſibi ab inimicis inſidias poſitas eſſe, itaque prudenter ab itinere abſtinuit, ne ſe, videns, & volens in eas indueret: ac ſimſimplex & imprudens, qui omnes circunſtantias præuidere non potuit, interceptus eſt, & ab ijs, quos minimè ſibi putabat aduerſarios fore, circumuentus & malè habitus. Sed quod deterius eſt, ea frequenter inſipientis vecordia, vt ne malis quidem caſtigatus erudiatur; quare Salomon huiuſmodi homines canibus ſimiles facit, qui ad vomitum ſuum reuertuntur, *Sicut canis,* inquit, *qui reuertitur ad vomitum ſuum; ſic imprudens, qui iterat ſtultitiam ſuam.* Quemadmodum enim canes id quod nauſeante ſtomacho eiecerunt, iterum in cibum aſſumentes, ferre non poſſumus, ſed vehementer auerſamur; ita ſtultitiæ eorum ignoſcendum minimè putamus, qui cum ſuo malo, quid facto opus eſſet, diſcere potuiſſent, adhuc tamen in ſua illa parum probabili, imò multum noxia hærent ſimplicitate, ex qua, magiſtra experientia, cũ læſi ſunt, emergere debuiſſent. Sed nimirum etiam, *Si contuderis ſtultum in pila quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo, non auferetur ab eo ſtultitia eius.* Longè autem diſpar eſt prudentium conditio, qui vt de ſapientia dicitur, *Sciunt præterita, & de futuris æſtimant,* ex ijs ſcilicet, quæ fuerunt, de futuris coniecturam capientes, ſuaſque inde actiones prudenter moderantes.

Prou. 22. 3. — Prou. 26. 11 — Prou. 27. 22. — Sap. 8. 8.

2. Alterum præceptum eſt, primis noſtris conſilijs, quæ capimus, quæque animo noſtro inſederunt, non eſſe adeò pertinaciter inſiſtendum, vt nulla ratione ab illis abſtrahi velimus. Accidere enim poteſt, vt quæ prius viſa fuerant ſalutaria, poſtmodum noxia fuiſſe appareant, & rurſus quædam, quæ tanquam minus vtilia repudiata fuerant, ad finem quem conſequi volumus accommoda-

Prudenti mutandum eſſe aliquãdo conſiliũ.

Prou. 16. 26. & Prou. 14. 12. modatiſſima eſſe reperiantur, nam vt ait Sapiens: *Eſt via quæ videtur homini recta, & nouiſſima eius ducunt ad mortem*; & rurſus, viæ aliquæ multis videntur aſperæ ac difficiles per illas ad ardua nitentibus, quas tamen cum fuerimus emenſi, & honeſtatem afferunt, & delectationem. Eſt ergo prudentis, conſilium aliquando mutare, cum nouæ ita faciendi rationes, quæ prius nos latuerát, apparuerint. Nec Principem pudere debet, quod in huiuſmodi conſtantiam non ſeruet, cuius ſapientia maior
Eccl. 42. 19. eſſe non poteſt, quàm Dei, de quo Eccleſiaſticus. *Cognouit enim Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui, annuntians quæ præterierunt, & quæ ſuperuentura ſunt reuelans veſtigia occultorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo. Magnalia ſapientiæ ſuæ decorauit, qui eſt ante ſæculum & vſque in ſæculum, neque adiectum eſt, neque minuitur, & non eget alicuius conſilio.* Et tamen eædem ſacræ litteræ, quæ tã magnifica de illius ſapientia prædicant, de eodem dicere non dubitarunt, cõſilia ipſum mutaturum, ſi nos mores noſtros in melius
Ier. 26. 13. mutare condiſcamus, ita enim loquitur Ieremias: *Nunc ergo bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra, & audite vocem Domini Dei veſtri, & pœnitebit Dominum mali, quod*
Iere. 18. 8. *locutus eſt aduerſum vos.* Et alibi: *Si pœnitentiam egerit gens illa a malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei.* Et in
Gen 6. 6. Geneſi legimus. *Pœnituit eum, quod hominem feciſſet in terra, & tactus dolore cordis intrinſecus, delebo, inquit, hominem quem creaui a facie terræ.* Et in libris Regum. *Pœnitet*
1. Reg. 15. 11. *me, quod conſtituerim Saul Regem.* Alibi etiam quædam euentura prædixit Deus, quæ poſtea non euenerunt, vt
4. Reg. 20. 1. quòd Ezechias ſtatim eſſet moriturus: quod Niniue poſt
Ionæ 3. 4. quadraginta dies ſubuertenda, quod tamen poſtea factum non eſt. Quod ſi Dominus iſta de ſe in ſcripturis prædicari voluit, non video cur tantoperè hominem in-
Sap. 9. 14. firmum, cuius *Cogitationes timidæ ſunt, & prouidentia incertæ,* pudere debeat, ſi, cum res tulerit, conſilium aliquod mutet in melius. Illud tamen aduertendum eſt, cum dicitur

citur Deum pœnituiſſe, non ita in Deo accipiendum eſſe, ſicut cum de hominibus dicitur. Nam in hominibus, cum illos pœnitet, & internus eſt voluntatis dolor, quo factum deteſtantur, & infectum vellent: ex quo ſequitur, vt quod fecerant, quantum poſſunt, retractare, & deſtruere conentur. In Deo autem hoc poſterius eſſe poteſt: nam cataclyſmo genus humanum, cuius auctor fuerat, abſumpſit, & Saulem regno ſpoliauit; prius autem non poteſt, itaque non propriè, ſed metaphoricè tantùm de Deo dicitur illum pœnituiſſe, quod ſcilicet quemadmodum homines cum voluntatem mutant, id etiam quod prius fecerant, mutare aut deſtruere conantur; ita Deus, qui id mutauit, cuius prius auctor fuerat, ſententiam, conſiliumque mutaſſe dicatur. Quod autem ad prędictiones futurorum attinet, ſi aliquid, quod à Domino prædictum ſit, poſtea non euenit, ideò accidit, quòd non abſolutè, ſed ſub conditione enunciata ſunt. Nam Niniuem prædixit euertendam, ſi pœnitentiam non egiſſent, & Ezechiam moriturum, niſi naturalium cauſarum curſus impeditetur, quod ſanè factum eſſet, niſi lacrymis propitiato Numine, ſingulari eius beneficio ſeruatus fuiſſet. Itaque præclarè Aſſuerus fraudibus & mendacijs Amani circumuentus, eoque deductus, vt Hebræorum gentem, quæ in ſuo regno diuerſabatur, iuberet interfici, retectis dolis conſilium mutauit in melius, & ad populos ſibi ſubiectos epiſtolam ſuper hoc negotio ſcripſit, in qua hæc habentur inter cætera. *Nec putare debetis ſi diuerſa iubeamus, ex animi noſtri leuitate, ſed pro qualitate & neceſsitate temporum, vt Reipub. poſcit vtilitas, ferre ſententiam.* Tum Iudæorum explicata innocentia prius edictum abrogat. *Vnde,* inquit, *eas litteras quas ſub nomine noſtro ille direxerat, ſciatis eſſe irritas:* putauitque ſibi honeſtiſſimum eſſe, ſi quæ Aman poteſtate abutens, Regiſque auctoritate in populum Iudaicum peccauerat, ipſe in irritum reuocando corrigeret, oppreſſamque impotentis Amani violentia Iudæorum innocentiam tueretur. Eſther 16.

3. Ter-

Prudentis eſſe ingruẽti neceſſitati ſe accommodare, illique ſeruire.

3. Tertium præceptum eſt ſuperiori non abſimile, vt ſcilicet neceſſitati ſeruire diſcat Princeps, & in conſilijs capiendis ita ſe accommodet, vt quam illi legem neceſſitudo impoſuerit, æquo animo ferat; cumque illum difficilia vrſerint tempora, conſilium in arena capere ſciat. *Homo ſapiens*, inquit Eccleſiaſticus, *tacebit vſque ad tempus.* Nam ſi ab aduerſario ſuo v. g. iniuriam ſibi viderit inferri, nec illi propulſandę par eſſe poſſit, rem ſapiens ſilentio tranſmittet tantiſper, dum maioribus viribus cõtractis ius ſuum tueri poſſit. Nihil verò magis hominis prudentiam oſtẽdit, quàm cum omni ex parte rebus implicatis, ita tamen ab ijs negotia ſua expedit, vt explicatis aut perruptis omnibus difficultatibus ſe ab illis eripiat. Ita Dauid cum à facie Saulis fugeret, & ad Abimelech ſacerdotem veniſſet in Nobe, & panibus propoſitionis veſci ſibi non indicauit interdictum, & Goliæ gladium, quo armaretur, impetrauit, indeque cum ſuis curatis corporibus, euaſit incolumis, vt aliàs frequenter, cum à Saule quæreretur ad necem.

Eccl. 20. 6.

1. Reg. 21. 1.

Prudentis eſſe non facilè credere. quod præceptum latè explicatur.

4. Sed quia magnum eſt prudentiæ telum non facilè credere, licet huius capitis initio quædam attigerimus, quæ hoc ſuadeant, plenius tamen hic locus tractandus eſt, vt paruulis detur ſalutaris aſtutia. Huic rei probandę luculẽta ſuppetunt exempla in Scripturis. Notum eſt Ioſue ſolertem alioqui prudentemque populi Ducem à Gabaonitis ita fuiſſe deceptum, vt eos crederet longè diſſitas regiones incolere, qui infinitimis iis, quas occupabat, regionibus habitabant. Eſt enim ad decipiendum ingenioſa hominum calliditas, præſertim cum aliqua detrimenti alicuius declinandi, aut commodi conſequendi ſpes affulſerit. Itaq; faciendum, quod monet Sapiens, vt *palpebræ noſtræ præcedant greſſus noſtros*, nec facilè credamus ijs præſertim, quos alioqui nobis infeſtos aut infenſos eſſe, aut noſtris incrementis inuidere deprehenderimus. *Non credas*, ait Eccleſiaſticus, *inimico tuo in aternum: ſicut enim æramentum, æruginat nequitia illius; & ſi humiliatus vadat curuus, adiice animum tuum, & cuſtodi te ab illo.*

Ioſue 9.

Prou. 4. 25.

Eccl. 12. 10

illo. Non ſtatuas illum penes te, nec ſedeat ad dexteram tuam, ne fortè conuerſus in locum tuum, inquirat cathedram tuam, & in nouiſsimo agnoſcas verba mea, & in ſermonibus meis ſtimuleris. Quis miſerebitur incantatori à ſerpente percuſſo, & omnibus, qui appropiant beſtiis? Quibus verbis eleganter docet non facilè credendum, ijs præſertim, quos ſemel habuerimus inimicos, appoſitiſſimaque ſimilitudine rem illuſtrat. Nam quemadmodum vas ex ære factum, etiam ſi politum ſit ſtudio artificis, omniſque videatur ærugo deterſa, tamen rurſus æruginat, quia materia ex qua conflatum eſt, eius eſt naturę: ita facilè accidit, vt is qui ſemel inimicus fuit, qualibet leui offenſione irritatus, veteris odij memoria recrudeſcente, nobis malum aliquod ſtruat. In Græco autem contextu ante illa verba: *Ne ſtatuas illum penes te*, alia additur ſimilitudo his verbis: καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς ἐκμεμαχὼς ἔσοπτρον, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσε. *Et eris*, inquit, *ei tanquam is qui abſterſerit ſpeculum, & cognoſces, quòd non in finem terſit æruginem.* Et ſenſus videtur eſſe. Quantumuis bona fide in gratiam cum inimico tuo rediiſſe videaris, itaque abſterſa ſit inimicitiæ rubigo, quemadmodum ab ſpeculis ex metallo confectis deterſam eſſe oportet; tamen non ita multò poſt intelliges, *quod non in finem depoſuit æruginem*, ea rurſus ſpeculum inficiente. Ab eo itaque cauendum monet, ne fortè deceptum ſerò nimiæ credulitatis pæniteat, nulluſque ſit, qui decepti vicem doleat, quippe qui toties & tam diſertè monitus, ſibi tamen malum vltrò accerſierit, ſicuti nullus incantatoris ſerpentes tractantis vicem dolet, ſi ab illis mordeatur, cum potuerit ipſe periculum, ſi voluiſſet, animaduertere. Huius prudentiæ inſigne documentum habemus in Dauid, qui cum latens in ſpelunca Saulis, periculum ſuum non intelligentis, atque ideò eandem ſpeluncam ingreſſi, oram Chlamydis latenter abſcidiſſet, poſt nonnullos ſermones reconciliatæ amicitiæ indices, vltrò citroq; habitos, ſibi tamen adhuc à Saule cauendum exiſtimauit: ſic autem eum loquentē 1.Re.24.9. narrat Regum hiſtoria. *Domine mi Rex, quare audis verba lo-*

quædam eſt veneratio, quoſque eximia ſpecie donare natura dignata eſt, eos maiorum operum capaces iudicamus. Quemadmodum enim corporis pulchritudo in apta quadam membrorum conformatione conſiſtit, cum ſuauitate quadam coloris, ita in animo perturbationum, opinionum, iudiciorumq; ęqualitas, & conſtantia, pulchritudo quædam mentis eſt, illamque huius indicem eſſe non ineptè putamus. Et ſanè phyſica ratio ſuffragatur, nam cum vehementes animi affectiones, & perturbationes cuiuſmodi ſunt iræ, timores, odia multùm ex corporis temperamento, & craſi pendeant, ita vt illis magis ſit obnoxius is, in quo aut bilis, aut ſanguis, aut alius humor, aut qualitates illæ primariæ caloris aut frigoris, humoris aut ſiccitatis vitioſè redundarint, neceſſe eſt fateri eaſdem pulchritudinis corporis, & compoſitæ ſedatæque mentis cauſas eſſe, humorum ſcilicet & qualitatum benè temperatam mixtionem. Propter hanc cauſam Theologi & Patres nonnulli Chriſti Domini corpus pulcherrimum fuiſſe aſſeuerant, non quidem ea pulchritudine quæ muliebris eſt, & venuſtas dicitur, ſed ea quæ virum decet, & formæ dignitas appellari poteſt. Nā in Canticis, in quibus propheticè vaticinando Chriſti
Cāt.1.15. Domini cum Eccleſia canitur epithalamium, dicitur,
Pſal.44.3. *Ecce tu pulcher es, delecte mi, & decorus*, & de eoden dicitur in Pſalmis. *Speciosus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Quamuis tamē pulcher eſſet Chriſtus, imò mortalium omnium pulcherrimus; quia tamen, vt ipſe de ſe teſtatus eſt, nec tectum habebat quod ſubiret,
Luc.6,12. nec lectulum, in quo feſſum diurnis laboribus corpus ſomno reficeret, diuturniſque ieiuniis corpus atterebat, & noctes integras *pernoctabat in oratione Dei*: factum eſt, vt amabilis illa pulchritudo defloreſceret, vt etiam ante paſſionis tempus in illum quadraret ſaltem ex parte Iſaiæ querimonia; *Non eſt ſpecies ei, neque decor, & vidi-*
Iſa.53.3. *mus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus.*
Huc

Huc aliqui referunt, quòd vulgus Iudæorum dicenti Domino ſe ante ipſum Abrahamum fuiſſe obiecit. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Nam ptopter ærumnas, perpetuoſque corporis labores multò videbatur eſſe ſenior, quàm eſſet, ac communi iudicio proximè à ſenectutis limine abeſſe. Primum etiam parentem Adamum, cuius corpus ex terræ limo ſummus opifex Deus fingere non eſt dedignatus, vt animi præclaram indolem, ita corpus elegantiſſimum egregieque temperatum diuino beneficio nactum eſſe dubitandum non eſt; cuius rei Philo Iudæus eam potiſſimùm affert rationem, quòd à Deo, & ad imaginem & ſimilitudinem ipſius Dei conditus ſit. Turpe enim videretur, ſi quaſi imperiti artificis opificium rude eſſet, aut vitioſum, quaſique primum artis rudimentum, Dei homines adhuc perfectè fingere neſcientis. Rurſus conſentaneum rationi non erat, ſi eximia ea ſapientia, qua Adami mentem præditam eſſe conueniebat, in corpore vitioſo aut diſtorto, malè quodammodo habitaret, ſed potius eius nobilitate dignum domicilium excitandum erat, in quo ſuæ dignitati conſentaneè animi vires & functiones exerceret. Itaque Salomon, qui de ſe ipſo ait; *Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonã,* veniſſe ſe affirmat ad *corpus incontaminatum*, id eſt, corpus habuiſſe nulla labe aut vitio inquinatum, quod ſcilicet impedimento eſſe poſſet, quo minus animus virtutis ſatus exciperet, ſed tale prorſus, quale ab anima regi, & ad rationis præſcriptum aptum eſſet gubernari, cuiuſmodi eorum eſſe ſolent, quorum membra decorè, & iuxta conuenientem ſymmetriam poſita ſunt. Hoc tamẽ, de quo agimus, pulchritudinis argumentum, vt afferat nonnullam de morum probitate, animique dotibus cõiecturam, non tamen tale eſt, vt illi multum, ſi cætera deſint, inniti debeamus. Nam licet Ioſeph, v.g. & Dauid cũ pulchritudine corporis, animi, etiam excellentes virtutes copulauerint, Abſalonis tamen, & Adoniæ illius fratris non minus inclyta eſt pulchritudo, quàm ſcelerato-

Joan. 8. 57.

Lib. de mundi opificio.

Sap. 8. 20.

rum ſtudiorũ infamis memoria. Nã igniculi illi, quos ad virtutẽ humanis pectoribus pręclara indole pręditis natura inſeuit, aut prauæ educationis vitio, aut ſociorũ exemplis, aut alijs corruptelis, quæ paſſim obuiæ ſunt, ita obruuntur, vt qui virtute, rebusque geſtis clari eſſe potuiſſent, aut obſcuri iaceant in populi fæce, aut corporis forma ad vitia abutentes, non virtutis laude, ſed ſcelerum immanitate nobilitentur. Itaque monet Sapiens. *Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus eius.* Fieri enim poteſt, vt quis ſtatura puſillus, aut alioqui ſpecie deſpicabilis, apibus tamen ſit ſimilis, quæ cum exiguo admodum ſint corpuſculo, ſuauiſſimi tamen liquoris ſunt artifices, qui inter omnes obtinet Principatum. Quod enim Vulgatus vertit ex Græco *initium*, clariùs verti poteſt *Principatum*, cum vox ἀρχὴ vtrumque ſignificet. Sed iam aliquid de delatoribus dicamus, quibus Principes nonnunquam ad ſuorum mores & ſtudia exploranda vti ſolent.

Eccleſ. 11. 2.

An Delatores in Rep. ferendi.

9. Delatorum duplex genus conſtituo. Alterum eorum, qui ferè pretio à Principe conducti ad colligendos rumores deſtinati, cœtibus hominum ſeſe ingerendo, legum iuſtitiæque violatores, criminum patratores, alienarum fortunarum appetitores, raptoresque ad Principem deferunt. Hoc genus hominum, quamquam Principibus commodat, & bono publico famulatur, abiectum tamen eſt, & omnium odijs expoſitum, quod alijs periculum faceſſere ſiue iure ſiue iniuria, ſordidum ad famam, ac pudendum paſſim cenſeatur. Alterum genus eorum eſt, qui non publici boni ſtudio, ſed aut malignitate quadam prauitateque naturæ ducti, aut etiam ſuis compendijs per Principum ſuſpiciones ſeruientes, delationes exercent, quid quis in foro, in conuiuio, in amicorum cœtu fidentèr, aut per imprudentiam locutus ſit in aures Principum inſtillando, vt eos in inuidiam vocent, fortunis euertant, & in vitæ etiam diſcri-

men

men adducant. Vtrorumque magnus in aulis Principum prouentus eſſe ſolet. Pueri tres Ananias, Miſach, & Azarias ſtatuam, quam erexerat Nabuchodonoſor, non adorauerant; *Statimq́; in ipſo tempore*, ait Scriptura, *accedentes viri Chaldæi accuſarunt Iudæos, dixeruntq́; Nabuchodonoſor Regi. Sunt viri Iudæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago: viri iſti contempſerunt Rex decretum tuum, Deos tuos non colunt, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adorant.* Nec Daniel in eadem aula delatorum petitiones euaſit. Cum enim Darius Rex *cogitaret conſtituere eum, ſuper omne Regnum, Principes & Satrapæ quærebant occaſionem vt inuenirent Danieli ex latere Regis, nullamq́; cauſam & ſuſpicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis eſſet, & omnis culpa, & ſuſpicio non inueniretur in eo.* Vt ergo Danielem innocentia munitum, ſontem facerent, & ſic expugnare poſſent, & euertere, eum ad Regem his verbis deferunt. *Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit de lege tua, & de edicto quod conſtituiſti, ſed tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua.* Ea delatio periculum Danieli creauit, quod contra Perſarum atque Medorum decretum, quod immutare non licebat, venire auſus fuiſſet, ac idcirco in caueam leonibus diſcerpendus obiectus eſt, quamquam Dominus, qui eſt *Liberator atque Saluator, faciens ſigna, & mirabilia in cælo, & in terra,* eum inde incolumem eduxerit, & quas Danieli ſtruxerāt inſidias, in inſidiantium caput, perniciemq́ue conuerterit. Mirum autem eſt, quod in hoc genere Moyſi accidiſſe legimus in Exodo, qui licet priuſquam manus Ægyptio iniiceret, oculos in omnes partes circumtuliſſet, vt Scriptura notauit, neminemq́ue qui factum illud arbitraretur, adeſſe crediſiſſet, ſe tamen deprehenſum ſenſit, ac propterea meritò timuit, & ſeſe fuga Pharaonis violentiæ ſubduxit. Et ſanè commodū elapſus eſt, nā fama criminis per delatores ad Principis aures confeſtim accidit: *audiuitq́; Pharao ſermonē hunc, & quærebat occidere Moyſem.* Huiuſmodi ergo delatoribus, ſi per calū-

Dan. 3. 8. 12.
Dan. 6. 4.
Ibid. n. 13.
Ibid. n. 27.
Exo. 2. 12.
Ibid. n. 15.

nias graſſantur (quod ijs familiarius eſt, quos in ſecunda claſſe conſtitui) ſi falſa crimina bonis viris impingunt, faciles aures accommodare Princeps no debet, ſed tanquam homines publico exitio natos, legibus pœnisque coërcere, ne fortè per impunitatem malum gliſcat, & cum nocentibus etiam bonos integroſque corripiat, Princepſque ipſe dum delatores non caſtigat, quodammodo inuitare videatur, & à probi etiam viri officio deſciſcere, qui, vt eſt in Pſalmo, non modo opprobrium non accipit aduerſus proximos ſuos, ſed etiam ad nihilum malignos deducere conſueuit.

Pſal. 14. 4.

Alia quædam præcepta ad Prudentiam pertinentia.

CAPVT XXXI.

Non facilè aliquid aggrediendum eſſe, niſi omnibus rei circunſtantijs diligenter exploratis.

1. PRæter ea quæ ſuperiore capite tradita ſunt, paucula quædam præcepta addenda reſtant, quæ cũ latè pateant, multiplicem vſum habere, & cum res tulerit, emergentibus nouis neceſſitatibus accommodari poterunt. Et quidem primò illud perpetuò ſeruandum eſt, vt nulli negotio prius manum admoueamus, quàm diligenter omnia excuſſerimus, circunſtantias rei, quæ proponitur, ad examen reuocando, ne fortè ſi aliqua nos lateat, olim ſuſcepti negotij ſera pœnitentia ſubeat. Huius præcepti ratio ea afferri poteſt, quod omnis præpropera feſtinatio plena ſit aleæ, monet enim Sapiens: *Qui feſtinus eſt pedibus, offendet, ſtultitia hominis ſupplantat greſſus eius.* Quaſi dicat Moneo lentè feſtinandum eſſe, nam
Prou. 19. quemadmodum qui, cũ eſt lapidibus & offendiculis plena via, quò figat veſtigia non ſatis aduertens, greſſus feſtinè glomerando, eò quò deſtinauit animo, peruenire contendit, nõ ſine grauioris lapſus periculo pedibus impingit: ita in tractandis negotijs rerũ, de quibus agitur, adiuncta diligenter circumſpicere negligentes, offendet,

nec

nec in ipſas res culpam conferre iure poterũt, ſed quidquid incommodi paſſi ſunt, ſuæ ſtultitiæ, quæ illorum greſſus ſupplantauit, acceptum referre debebunt. Aſcenderat Moyſes montem ad legem Deo dictante accipiendam, dumque populo illius reditum præſtolanti cõgreſſus ille videretur diuturnior, tam longæ moræ pertæſi, nec ſacris, in quæ mala ſeſe induerent, cum vitulũ fabricari aggrederẽtur aduertentes, in idololatriæ crimẽ, & in eas ærumnas, quas ſacer textus commemorat, inciderunt. *Videns autẽ populus*, inquit Scriptura, *quod moram faceret deſcendendi de monte Moyſes, congregatus aduerſus Aaron dixit. Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedãt: Moyſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.* Eam verò quàm vitulum conflatilem adorando ſuſceperunt iniquitatem, ſuo poſtea ſanguine luerunt, vt indicato loco Scriptura proſequitur. Samuelem expectauerat Saul hebdomadam vnam, vt holocauſta offerret & pacifica, cum autem non appareret, populuſq; dilaberetur, iam factus moræ impatiens holocauſtum offerre, quod ſui muneris non erat, occupauit, quæ plurimorum illi malorum ſeges fuit. Nam *Cum compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat, & egreſſus eſt Saul obuiam ei, vt ſalutaret eum, locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti? Reſpondit Saul: Quia vidi, quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras, iuxta placitos dies, porrò Philiſthiim congregati fuerant in Machmas: dixi: Nunc deſcendent Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſſitate compulſus, obtuli holocauſtum.* Dixitque *Samuel ad Saul; ſtultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi: quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet Dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus.* Hæc autem mala omnia, vt à Samuele ſpiritu prophetico prædicta ſunt, ita ſuo tempore exactè euenerunt. Omnium autem horum malorum origo fuiſſe

Exod. 32. 1.

1. Reg. 13. 10

videtur expectandi Samuelem impatientia, qui vt ſeptimo die ſe ad ſacrificandum affuturum promiſerat: ita antequam eo die ſeptimo ſacrificij opportunum tempus elapſum eſſet, aduenit, ſed Saul auſpicatus fuerat ſacrificium; itaq; Propheta nullis à Rege prætenſis excuſationibus acquieſcens, & ſtultè eum egiſſe, & facti ſui pœnas luiturum pronuntiauit vt vidimus. Quare Saul com-
Eccl. 2. 17. minationem illam incurrit, quæ eſt apud Eccleſiaſticum: *Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam* (Græcè ὑπομονὴν, patientiam) ex quo factum eſt, vt in errores & peccata laberentur, vt ſtatim ſequitur; *& qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas.* Si verò rurſus quærat aliquis, quam ob cauſam periculoſa ſit feſtinatio, in ſuſcipiendis tractandiſve negotijs, ratio eſt in promptu: nã accidit frequenter, vt quæ prima ſpecie honeſta videntur, aut vtilia, ſi diligentius conſideremus, turpia eſſe inueniamus aut noxia: hoc autem ſapientes diſtant ab imprudentibus, quòd hi, quæ conſideranda erant, facilè tranſmittant, quid in illis lateat, quid conſequi poſſit, non aduertentes; illi verò omnia benè diſcutiant, & quid ex quaque re naſci poſſit, ſolerter explorent. Itaque Sa-
Pro. 14. 16. lomon: *Sapiens*, inquit, *timet, & declinat a malo, ſtultus tranſilit, & confidit. Innocens credit omni verbo, aſtutus conſiderat greſſus ſuos.* Non eſt autem laudabilis iſta innocẽtia, ſicut nec laude caret aſturia illius, qui greſſus ſuos conſiderat, aſtutus enim ponitur pro prudenti & circũſpecto, vt innocens pro vitiosè ſimplici, & imperito. Hoc enim vox Hebraica ſignificat פֶּתִי, eum ſcilicet, qui facilè ſuadetur credens omnibus, qui declinat & flectitur ad omne verbum, radix enim huius vocis eſt פתה quæ ſignificat inclinare cor ad ea, quæ ſunt præter rationem
Iob. 5. 2. & veritatem, vt cum dicitur apud Iob; *Stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.* Tò Paruulum, eſt in Hebræo פֹּתֶה declinantem: & ſenſus eſt; Eum, qui declinauerit ad omnia quæ viderit, & concupiuerit ſibi, interficiet inuidia, quia inuidebit omnibus, quæ videbit.

Vocem

Vocem autem פְּתִי D. Hieronymus, inſipientem, ſtultum, paruulum, vt loco Iobi explicato, vertere ſolet. Rurſus in eamdem ſententiam Sapiens: *Callidus*, inquit, *vidit malum & abſcondit, innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno.* quaſi dicat: Qui ſapiens eſt, vidit ſibi ab inimicis inſidias poſitas eſſe, itaque prudenter ab itinere abſtinuit, ne ſe, videns, & volens in eas indueret; ac ſimſimplex & imprudens, qui omnes circunſtantias præuidere non potuit, interceptus eſt, & ab ijs, quos minimè ſibi putabat aduerſarios fore, circumuentus & malè habitus. Sed quod deterius eſt, ea frequenter inſipientis vecordia, vt ne malis quidem caſtigatus erudiatur; quare Salomon huiuſmodi homines canibus ſimiles facit, qui ad vomitum ſuum reuertuntur, *Sicut canis*, inquit, *qui reuertitur ad vomitum ſuum; ſic imprudens, qui iterat ſtultitiam ſuam.* Quemadmodum enim canes id quod nauſeante ſtomacho eiecerunt, iterum in cibum aſſumentes, ferre non poſſumus, ſed vehementer auerſamur; ita ſtultitiæ eorum ignoſcendum minimè putamus, qui cum ſuo malo, quid facto opus eſſet, diſcere potuiſſent, adhuc tamen in ſua illa parum probabili, imò multum noxia hærent ſimplicitate, ex qua, magiſtra experientia, cũ læſi ſunt, emergere debuiſſent. Sed nimirum etiam, *Si contuderis ſtultum in pila quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo, non auferetur ab eo ſtultitia eius.* Longè autem diſpar eſt prudentium conditio, qui vt de ſapientia dicitur, *Sciunt præterita, & de futuris æſtimant*, ex ijs ſcilicet, quæ fuerunt, de futuris coniecturam capientes, ſuaſque inde actiones prudenter moderantes.

Prou. 22.3. Prou. 26.11. Prou. 27.22. Sap. 8.8.

2. Alterum præceptum eſt, primis noſtris conſilijs, quæ capimus, quæque animo noſtro inſederunt, non eſſe adeò pertinaciter inſiſtendum, vt nulla ratione ab illis abſtrahi velimus. Accidere enim poteſt, vt quæ prius viſa fuerant ſalutaria, poſtmodum noxia fuiſſe appareant, & rurſus quædam, quæ tanquam minus vtilia repudiata fuerant, ad finem quem conſequi volumus accommoda-

Prudenti mutandum eſſe aliquãdo conſiliũ.

Prou. 16. modatiſſima eſſe reperiantur, nam vt ait Sapiens: *Eſt*
26. & Pro- *via quæ videtur homini recta, & nouiſſima eius ducunt ad*
uer. 14. 12. *mortem*; & rurſus, viæ aliquæ multis videntur aſperæ ac
difficiles per illas ad ardua nitentibus, quas tamen cum
fuerimus emenſi, & honeſtatem afferunt, & delectatio-
nem. Eſt ergo prudentis, conſilium aliquando mutare,
cum nouæ ita faciendi rationes, quæ prius nos latuerãt,
apparuerint. Nec Principem pudere debet, quod in hu-
iuſmodi conſtantiam non ſeruet, cuius ſapientia maior
Eccl. 42. 19. eſſe non poteſt, quàm Dei, de quo Eccleſiaſticus. *Cogno-*
uit enim Dominus omnem ſcientiam, & inſpexit in ſignum æui,
annuntians quæ præterierunt, & quæ ſuperuentura ſunt reue-
lans veſtigia occultorum. Non præterit illum omnis cogitatus,
& non abſcondit ſe ab eo vllus ſermo. Magnalia ſapientiæ ſuæ
decorauit, qui eſt ante ſæculum & vſque in ſæculum, neque ad-
iectum eſt, neque minuitur, & non eget alicuius conſilio. Et ta-
men eædem ſacræ litteræ, quæ tã magnifica de illius ſa-
pientia prædicant, de eodem dicere non dubitarunt, cõ-
ſilia ipſum mutaturum, ſi nos mores noſtros in melius
Ier. 26. 13. mutare condiſcamus, ita enim loquitur Ieremias: *Nunc*
ergo bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra, & audite vo-
cem Domini Dei veſtri, & pœnitebit Dominum mali, quod
Iere. 18. 8. *locutus eſt aduerſum vos.* Et alibi: *Si pœnitentiam egerit gens*
illa a malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego
pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Et in
Gen 6. 6. Geneſi legimus. *Pœnituit eum, quod hominem feciſſet in*
terra, & tactus dolore cordis intrinſecus, delebo, inquit, homi-
1. Reg. 15. 11 *nem quem creaui a facie terræ.* Et in libris Regum. *Pœnitet*
me, quod conſtituerim Saul Regem. Alibi etiam quædam e-
uentura prædixit Deus, quæ poſtea non euenerunt, vt
4. Reg. 20. 1 quòd Ezechias ſtatim eſſet moriturus: quod Niniue poſt
Ionæ 3. 4. quadraginta dies ſubuertenda, quod tamen poſtea fa-
ctum non eſt. Quod ſi Dominus iſta de ſe in ſcripturis
prædicari voluit, non video cur tantoperè hominem in-
Sap. 9. 14. firmum, cuius *Cogitationes timidæ ſunt, & prouidentiæ incer-*
tæ, pudere debeat, ſi, cùm res tulerit, conſilium aliquod
mutet in melius. Illud tamen aduertendum eſt, cum di-
citur

citur Deum pœnituiſſe, non ita in Deo accipiendum eſſe, ſicut cum de hominibus dicitur. Nam in hominibus, cum illos pœnitet, & internus eſt voluntatis dolor, quo factum deteſtantur, & infectum vellent: ex quo ſequitur, vt quod fecerant, quantum poſſunt, retractare, & deſtruere conentur. In Deo autem hoc poſterius eſſe poteſt: nam cataclyſmo genus humanum, cuius auctor fuerat, abſumpſit, & Saulem regno ſpoliauit; prius autem non poteſt, itaque non propriè, ſed metaphoricè tantùm de Deo dicitur illum pœnituiſſe, quod ſcilicet quemadmodum homines cum voluntatem mutant, id etiam quod prius fecerant, mutare aut deſtruere conantur; ita Deus, qui id mutauit, cuius prius auctor fuerat, ſententiam, conſiliumque mutaſſe dicatur. Quod autem ad prędictiones futurorum attinet, ſi aliquid, quod à Domino prædictum ſit, poſtea non euenit, ideò accidit, quòd non abſolutè, ſed ſub conditione enuntiata ſunt. Nam Niniuem prædixit euertendam, ſi pœnitentiam non egiſſent, & Ezechiam moriturum, niſi naturalium cauſarum curſus impediretur, quod ſanè factum eſſet, niſi lacrymis propitiato Numine, ſingulari eius beneficio ſeruatus fuiſſet. Itaque præclarè Aſſuerus fraudibus & mendacijs Amani circumuentus, eoque deductus, vt Hebræorum gentem, quæ in ſuo regno diuerſabatur, iuberet interfici, retectis dolis conſilium mutauit in melius, & ad populos ſibi ſubiectos epiſtolam ſuper hoc negotio ſcripſit, in qua hæc habentur inter cætera. *Nec putare debetis ſi diuerſa iubeamus, ex animi noſtri leuitate, ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, vt Reipub. poſcit vtilitas ferre ſententiam.* Tum Iudæorum explicata innocentia prius edictum abrogat. *Vnde,* inquit, *eas litteras quas ſub nomine noſtro ille direxerat, ſciatis eſſe irritas:* putauitque ſibi honeſtiſſimum eſſe, ſi quæ Aman poteſtate abutens, Regiſque auctoritate in populum Iudaicum peccauerat, ipſe in irritum reuocando corrigeret, oppreſſanique impotentis Amani violentia Iudæorum innocentiam tueretur.

Eſther 16.

3. Ter-

illo. Non ſtatuas illum penes te, nec ſedeat ad dexteram tuam, ne fortè conuerſus in locum tuum, inquirat cathedram tuam, & in nouiſſimo agnoſcas verba mea, & in ſermonibus meis ſtimuleris. Quis miſerebitur incantatori à ſerpente percuſſo, & omnibus, qui appropiant beſtiis? Quibus verbis eleganter docet non facilè credendum, ijs præſertim, quos ſemel habuerimus inimicos, appoſitiſſimaque ſimilitudine rem illuſtrat. Nam quemadmodum vas ex ære factum, etiam ſi politum ſit ſtudio artificis, omniſque videatur ærugo deterſa, tamen rurſus æruginat, quia materia ex qua conflatum eſt, eius eſt naturę: ita facilè accidit, vt is qui ſemel inimicus fuit, qualibet leui offenſione irritatus, veteris odij memoria recrudeſcente, nobis malum aliquod ſtruat. In Græco autem contextu ante illa verba: *Ne ſtatuas illum penes te*, alia additur ſimilitudo his verbis: καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς ἐκμεμαχὼς ἔσοπτρον, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσε. *Et eris*, inquit, *ei tanquam is qui abſterſerit ſpeculum, & cognoſces, quòd non in finem terſit æruginem.* Et ſenſus videtur eſſe. Quantumuis bona fide in gratiam cum inimico tuo rediiſſe videaris, itaque abſterſa ſit inimicitiæ rubigo, quemadmodum ab ſpeculis ex metallo confectis deterſam eſſe oportet; tamen non ita multò poſt intelliges, *quod non in finem depoſuit æruginem*, ea rurſus ſpeculum inficiente. Ab eo itaque cauendum monet, ne fortè deceptum ſerò nimiæ credulitatis pæniteat, nulluſque ſit, qui decepti vicem doleat, quippe qui toties & tam diſertè monitus, ſibi tamen malum vltrò accerſierit, ſicuti nullus incantatoris ſerpentes tractantis vicem dolet, ſi ab illis mordeatur, cum potuerit ipſe periculum, ſi voluiſſet, animaduertere. Huius prudentiæ inſigne documentum habemus in Dauid; qui cum latens in ſpelunca Saulis, periculum ſuum non intelligentis, atque ideò eandem ſpeluncam ingreſſi, oram Chlamydis latenter abſcidiſſet, poſt nonnullos ſermones reconciliatæ amicitiæ indices, vltrò citroq; habitos, ſibi tamen adhuc à Saule cauendum exiſtimauit; ſic autem eum loquentē 1. Re. 24. 9.
narrat Regum hiſtoria. *Domine mi Rex, quare audis verba lo-*

ba loquentium, Dauid quærit malum aduerſum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca, & cogitaui vt occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim, non extendam manum meam in Dominum meum, quia Chriſtus Domini eſt. Quin potius, pater mi, vide, & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea, quoniã cum præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ nolui extendere manum meam in te, animaduerte & vide, quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te, tu autem inſidiaris animæ meæ, vt auferas eam. Iudicet Dominus inter me & te, & vleiſcatur me Dominus ex te, manus autem mea non ſit in te. Sicut & in Prouerbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas; manus ergo mea non ſit in te. Quem perſequeris Rex Iſrael? quem perſequeris? canem mortuum perſequeris, & pulicem vnum. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & iudicet cauſam meam, & eruat me de manu tua. Cum autem compleſſet Dauid loquens ſermones huiuſmodi ad Saul, dixit Saul: Nunquid vox hæc tua eſt fili mi Dauid? & eleuauit vocem ſuam & fleuit. Dixitque ad Dauid. Iuſtior tu es quàm ego, tu enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicaſti hodie, quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manũ tuam, & non occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicũ ſuum, dimittet eum in via bona? ſed Dominus reddat tibi viciſſitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia ſcio, quod certiſſimè regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnum Iſrael, iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo Patris mei, & iurauit Dauid Sauli. Quis non credat poſt tot reconciliati animi ſigna, quę Saul edidit, poſt lacrymas pœnitentiæ, & amoris indices, poſt violatæ amicitiæ confeſſionem, Dauidem cum ſocero ſimul in aulam rediiſſe, cum præſertim apud Saulem omnis abſterſa eſſet ſuſpicio iuriſiurandi religione interpoſita, vt etiam ſi ad regnum aliquando veniret, Saulis tamen domui parceret, nec exerceret inimicitias? & tamẽ ſubdit Scriptura. *Abiit* Ibid. ii. 13.
ergo Saul in domum ſuam & David, & viri eius aſcenderunt ad tu-

ad tutiora loca, Saulis nimirum perfidiam metuens. Nec eum fefellit opinio, nam non ita multò poſt, *Venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid abſconditus eſt in colle Hachila, quæ eſt ex aduerſo ſolitudinis. Et ſurrexit Saul, & deſcendit in deſertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Iſrael, vt quæreret Dauid in deſerto Ziph.* 1.Reg.26 1. Quod cum cognouiſſet Dauid, audaci ſanè conſilio, vno duntaxat Abiſai comite, deſcendit ad Saulem in caſtra, illiusq; dormientis tentorium ingreſſus, haſtam, quæ ad caput Regis erat, & ſcyphum aquæ abſtulit, nulloq; prorſus ex corporis cuſtodibus aut militibus aduertente è caſtris elapſus, cum in tuto conſtitiſſet, Abner repetitis clamoribus ſuſcitauit à ſomno, indicans quid geſtum eſſet. *Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit; Nunquid vox hæc tua, fili mi Dauid? & ait Dauid: Vox mea, Domine mi Rex. Et ait; Quam ob cauſam Dominus meus perſequitur ſeruum ſuum? Quid feci? aut quod eſt malum in manu mea? Nunc ergo audi, oro, Domine mi Rex, verba ſerui tui: Si Dominus incitat te aduerſum me, odoretur ſacrificium: ſi autem filii hominum, maledicti ſunt in conſpectu Domini qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, ſerui diis alienis. Et nunc non effundatur ſanguis meus in terram coram Domino, quia egreſſus eſt Rex Iſrael, vt quærat pulicem vnũ, ſicut perſequitur perdix in montibus.* Ibid. n. 17 Dauidis verborum ſenſus eſt. Si aliquo meo maleficio in me commotus Dominus, vt ſceleris pœnas repoſcat, te in me incitat, illius acquieſco voluntati, oroque, vt quod ego illius voluntate patior, ſit quaſi ſacrificium quoddã per te Domino oblatum, cuius ipſe odore ſuauitatis, vt accidit in ſacrificijs, delectetur (hunc ſenſum exhibent etiam Septuaginta, qui verterunt ὀσφρανθείη ἡ θυσία σου, *odor ſacrificii tui ad eum perueniat*) ſi autem maledicorum hominum, mihique infeſtorum calumnijs, quibus tu aures faciles accommodas, iſta patior, execrabile ipſi munus exercent; nam eò me, quod in ipſis eſt, adigunt, vt cum in hereditate Iſrael, & intra populi mei fines conſiſtere non poſſim, ad finitimos alienigenas tranſeam, abiurataque

vera Domini religione,illorũ ſuperſtitiones ſuſcipiã,quo carior illis ſim, & inter eos magis tutus. Abſit autem vt mea aliqua culpa reus ego ſim mortis, ad quam tamen expetor à te tanto Rege, tantulus ego vt perinde ſit ac ſiquis pulicem vnum, aut auceps perdicẽ in montibus
Ibid. n. 21. perſequatur. *Et ait Saul, peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltrà tibi malefaciam, eo quod pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quod ſtultè egerim, & ignorauerim multa nimis.* Adeo verò Dauid Saulis verbis metu ſolutus non eſt, vt curas etiam magis intenderit, vt aduerſarij ſui inſidias euaderet. *Et ait*, in-
1. Reg. 27. 1. quit Scriptura, *Dauid in corde ſuo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nonne melius eſt vt fugiam, & ſaluer in terra Philiſthinorum, vt deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſraël? fugiat ergo manus eius. Et ſurrexit Dauid, & abiit ipſe & ſexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch Regem Geth.* Apud quem cum aliquo tempore commoratus fuiſſet, bellumque inter Iſraëlias & Philiſthæos exarſiſſet,cumque Philiſthæi caſtra locauiſſent in Aphec,eiuſque expeditionis Dauid Achis Regem Geth ſecutus particeps eſſet,prudenter Philiſthęorum Satrapę Dauid è ſuis caſtris remouerunt; nam cum natione Hebræus eſſet, non facilè credebant adeò ſuæ genti infeſtum eſſe, vt mallet à Philiſthæis, quàm à populo Iſraëlitarum victoriam ſtare. Quod Satraparum conſilium id confirmat, de quo agimus, ſcilicet non facilè inimicis
1. Reg. 29. 3. pręſertim fidendum eſſe. *Dixeruntque Principes Philiſthiim ad Achis; Quid ſibi volunt Hebræi iſti? Et ait Achis ad Principes Philiſthiim. Num ignoratis Dauid, qui fuit ſeruus Saul Regis Iſraël, & eſt apud me multis diebus, vel annis, & non inueni in eo quidquam, ex die, qua transfugit ad me, vſque ad diem hanc? Irati ſunt autem aduerſus eum Principes Philiſthiim & dixerunt ei, Reuertatur vir iſte, & ſedeat in loco ſuo, in quo conſtituiſti eum, & non deſcendat nobiſcum in prælium, vt fiat nobis aduerſarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare Dominum ſuum, niſi in capitibus noſtris? Nonne iſte eſt Dauid, cui cantabant in choris dicentes:*

Per-

Percuſſit Saul in millibus ſuis, & Dauid in decem millibus ſuis? Nec Satrapas coniectura fallebat. Nam ſi Dauid, cum apud Achis moraretur, gentium, quæ cum populo Dei gerebant inimicitias, fines perpetuis incurſionibus vaſtabat prædas agens, habitatoreſque interficiens, atque ita ſimulatione rem tegebat, ac ſi Iudæorum fines irrupiſſet, idque tunc agebat, cum nullum populo ſuo ab allophylis illis periculum imminebat, quid obſecro feciſſet, cum explicatis phalangibus inter Iſraëlitas & Philiſthæos confligendum eſſet? credimus ne temperaturum à Philiſthæorum cæde, & ſanguine in tanto ſuorum diſcrimine, qui hoſtibus gentis ſuæ pacatis tam multa inferebat damna? Tertium, ad rem, de qua agimus, confirmandam exemplum ſanè illuſtre peti poteſt ex hiſtoria Iacob & Eſau fratrũ, inter quos cum ſimultates, occaſione primogeniorum venditorum, benedictioniſque, fraude interceptæ, olim extitiſſent, eſſetque Eſau feroci ingenio, & armis tractandis aſſuetus, ab illo ſibi Iacob non mediocriter metuebat. *Eleuans autem Iacob oculos ſuos*, inquit Scriptura, *vidit venientem Eſau, & cum eo quadringentos viros, diuiſitque filios Liæ, & Rachel, ambarumque famularum, & poſuit vtramque ancillam & filios earum in principio, Liam vero & filios eius in ſecundo loco, Rachel verò & Ioſeph nouiſſimos; & ipſe progrediens adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius. Currens itaque Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum eius, & oſculans fleuit. Leuatiſque oculis vidit mulieres & paruulos earum, & ait. Quid ſibi volunt iſti? & ſi ad te pertinent? Reſpondit: Paruuli ſunt, quos donauit mihi Deus ſeruo tuo, & appropinquãtes ancillæ, & filii earũ incuruati ſunt. Acceßit quoque Lia cũ pueris ſuis, & cũ ſimiliter adoraſſent, extremi Ioſeph & Rachel adorauerũt. Et dixit Eſau, quanã ſunt iſtæ turmæ quas obuiã habui? Reſpondit, vt inuenirem gratiam coram* Domino *meo. Et ille ait. Habeo plurima, frater mi, ſint tua tibi. Dixitque Iacob. Noli ita obſecro, ſed ſi inueni gratiam in oculis tuis, accipe munuſculum de manibus meis, ſic enim vidi faciem tuã quaſi viderim vultum Dei, eſto mihi propitius, & ſuſcipe bene-*

1. Reg. 27. 8

Gen. 33. 1.

dictionem quam attuli tibi, & quam donauit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente ſuſcipiens ait. Gradiamur ſimul, eroque ſocius itineris tui. Dixitque Iacob. Noſti Domine mi, quòd paruulos habeam teneros, & oues & boues fœtas mecum, quas ſi plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Præcedat Dominus meus ante ſeruum ſuum, & ego ſequar paulatim veſtigia eius: ſicut videro paruulos meos poſſe, donec veniam ad Dominum meum in Seir. Reſpondit Eſau. Oro te, vt de populo, qui mecum eſt, ſaltem ſocii remaneant viæ tuæ. Non eſt, inquit, neceſſe, hoc vno tantum indigeo, vt inueniam gratiam in conſpectu tuo, Domine mi. Reuerſus eſt itaque illo die Eſau itinere, quo venerat in Seir, & Iacob venit in Sochoth, tranſiuitque in Salem vrbem Sichimorum, quæ eſt in terra Chanaam. Admirabili ſanè dexteritate & artificio vſus eſt Iacob, vt ſe ab Eſau expediret, incolumiſque euaderet. Nam primò demiſſione animi, verborum modeſtia, externis reuerentiæ ſignis, adorans ſepties, obuiam procedens, munera offerens, Dominum ſuum appellans, Eſau ſibi beneuolentiam conciliare ſtuduit. Deinde ab Eſau comitatu ſe varijs allatis excuſationibus ſubducere, quantum potuit, ſatagit. Videbat enim parum fidendum eſſe fratris voluntati, qui diu antea multumque ei fuerat infenſus, & quamuis multa reconciliati animi edidiſſet ſigna, lacrymis etiam in eius amplexu profuſis, cogitabat tamen fieri poſſe, vt ſi noua aliqua extitiſſet offenſio, præteritarũ etiam meminiſſet, itaque licet promiſerit ſe poſt illum venturum in Seir, declinauit tamen in Sochoth, & inde tranſiuit in Salem vrbem Sichimorum, quæ eſt in terra Chanaam, vt quàm poſſet longius abiret à fratre, præclarè ſecum actũ putans, quod innoxius manus eius euadere potuiſſet. Illud tamen notandum eſt, cum dicimus ab ijs cauendum nobis eſſe, qui nobiſcum aliquando ſimultates geſſerint, nolle nos cuiquam fieri auctores, vt minus bona fide cũ ijs, à quibus violatus fuerit redeat in gratiam; cum ſciamus boni viri officium eſſe iuxta Chriſti præceptum illatas iniurias ex animo condonare: ſed tantum hoc agere, vt

re, vt quando nonnulli malignitate naturæ Saulem, aut Eſau nonnunquam referunt, cordato homini Dauidis aut Iacobi cautionem imitandam videri, Salomoniſque monitum, de quo ſuprà dictum eſt, minimè negligendum eſſe.

5. Quemadmodum autem non facilè fidendum eſt ijs, quorum animum nobis infenſum eſſe cognouerimus, ita eorum, qui inter ſe maxime coniuncti ſunt, odia fore diuturna, non ſtatim nobis perſuadere debemus. Eſt enim arcana quædam vis longo vſu confirmata beneuolentiæ, aut propinquitatis eius, quæ inter parentes ac filios, aut fratres intercedit, vt etiamſi iurgia exiſtant, aut rixæ, reconcilientur tamen inter ſe, imò offenſiones illæ, & iræ, redintegratio quædam ſint, & renouatio amoris. Itaque Achitophel, cuius prudentia vel potius aſtutia, vt Scriptura teſtatur, maximo erat in pretio: nam *conſilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis cōſuleret Deum*, quamuis turpe conſilium Abſaloni dederit, cui ſuaſit, vt publicè ad Patris concubinas ingrederetur: nam auctor illi erat, vt Patris thorum, qui apud omnes gentes ſanctus eſt, violaret, parentique maximâ afferret iniuriam; vtile tamen erat ad abſtergendum Iſraëlitarum metum, qui cum bellum, quod gerendum erat, inter coniunctiſſimas perſonas eſſe animaduertent, intelligerentque facilè fieri poſſe, vt depoſitis odijs reconciliarentur, totaq; commotæ ſeditionis noxa ijs, qui Abſalonis partes fuiſſent ſectari, luenda eſſet, non audebant Abſalonem ſequi: & contra Dauid arma capere, niſi certo aliquo ſigno illis conſtitiſſet, tantis interuenientibus offenſionibus, nullam reconciliandæ pacis ſpem ſupereſſe. In hoc autem Achitophelis conſilij aſtutia poſita eſt, quod his verbis expreſſit Scriptura. *Dixit autem Abſalom ad Achitophel. Inite conſiliū, quid agere debeamus, & ait Achitophel ad Abſalom, Ingredere ad concubinas Patris tui, quas dimiſit ad cuſtodiendam domum, vt cum audierit omnis Iſrael, quod fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergo Abſalom tabernaculum*

Odia inter coniunctos facilè recōciliari.

2. Reg. 16. 23.

2. Reg. 16. 20.

in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas Patris ſui coram vniuerſo Iſrael.

An Principi hebeti & tardo gerendo Reſpublica.

6. Tandem quæri poteſt, quid faciendũ ſit Principi, qui hebetiore ſit ingenio, & obtuſiore, & à prudẽtia, de qua agimus minus inſtructo, quã vt negotijs gerendis facilè par eſſe poſſit. Reſpondendum cẽſeo, Eum, qui planè ſtolidus ſit, & rudis, ab Imperij adminiſtratione abſtinere debere: eum verò, qui tardius quidẽ percipiat quę tractãtur, nec facilè videat quomodo proſpici, & occurri debeat ingruentibus Reip. neceſſitatibus, parare ſibi adminiſtros, & conſiliarios debere, vt quod ipſe conſilij ſui imbecillitate minus aſſequitur, aliorũ ſolertia percipiatur & peragatur. Huiuſmodi fortaſſe tarditatẽ ingenij in Roboamo tanti parentis filio, notauit Scriptura, cũ ait. *Porrò*

2. Par. 13. 7. *Roboam erat rudis, & corde pauido.* Septuaginta legunt, νώτερος καὶ δειλὸς καρδίᾳ, *iuuenis, & animo vili & deiecto.* Sed vox Hebraica נַעַר non ſolùm ſignificat puerum ætate, ſed eũ ẽt qui puer eſt ſenſu, vt loquitur D. Paulus cũ ad Corint.

1. Cor. 14. 20. ſcribens ait. *Nolite pueri effici ſenſibus*, quales à Gręcis νήπιοι dicuntur. Et hoc fortaſſe ſenſu intelligendũ eſt, quod di-

Eccl. 10. 16 citur in Eccl. *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt.* Cũ ergo Vulgatæ noſtræ editionis auctor de Roboam dixit, *erat rudis*, vocẽ נער potius ad mentis ac ſenſuum habitudinẽ retulit, quã ad ætatem: quod fecerunt Septuaginta, qui νώτερος, *iuuenis* vel *iunior* interpretati ſunt. Præclarè ergo agitur cum huiuſmodi Principibus, ſi tantũ acuminis nacti ſint, vt bonos conſiliarios à malis, adminiſtros fidos ab infidis poſſint agnoſcere, quod quia Roboamo non contigit, propterea ſe & Remp. perdidit.

Cauendum Principi à Diuinorum, Magorum, Necromanticorum, aliorumq́; huiuſmodi damnatis artibus.

CAPVT XXXII.

Huiuſmodi artibus ad. 1. ANtequam huic de Principis prudentia diſſertationi finem imponam, opportunum ſanè fuerit

de

de Magica vanitate paucula quædam adiungere, vt monitus Princeps diligenter caueat, ne ad illius ſcopulos adhæreſcat, ad quos læuia quædam & inepta ambitioſorum hominum ingenia blandiſſimis & deſideratiſſimis damnatæ huius artis promiſſis abrepta, naufragium paſſa ſunt. Nec verò inter vulgares tantum fraudibus opportuniores malum ſerpit, ſed ipſas etiam ſummorum Regum aulas corripuit, in quibus reperio peſtes iſtas locũ, & eum quidem honeſtiſſimum tenuiſſe. Itaque cum apud Pharaonem Moſes prodigijs fidem quæreret admirabili illo facto adminiſtrato, quo virgam ſuam conuertit in colubrum. *Vocauit*, inquit Scriptura, *Pharao ſapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam ſimiliter.* Quos Vulgatus noſter vertit maleficos, Aquila κρυφιαστὰς appellauit, occultorum ſcilicet patratores, aut cognitores, ijs enim potiſſimùm aditus patet ad Principum gratiam, qui vt alijs incognita ſe cognituros recipiunt, aut rerum arduarum, & naturam ſuperantium ſcientia effecturos pollicentur, vt ad ea, quæ maximè habet in votis, aſpirare Princeps poſſit. Nec Balthaſſar Rex Scripturæ illius characteribus, quos parieti arcani ſcriptoris digitus impreſſerat, mirum in modum conturbatus, coniectores & diuinos, & harum artium, de quibus agimus, profeſſores neceſſe habuit è longinquo petere aut magno labore conquirere: nam cum timore perculſus eos iuſſiſſet introduci, ſtatim adfuerunt Magi, Chaldæi, & Aruſpices, qui tamen quid monſtri illius nouitate, aut characterum figuris ſignificaretur, expedire non potuerunt. Ne igitur hac ſe peſte afflari Princeps patiatur, ſibi penitus perſuadeat, quidquid hoc eſt artis, non irritum tantùm, & inane eſſe, ſed ſacrilegum & nefarium, omnique niſu tanquam præſentiſſimum venenum à Reip. viſceribus amoliendum.

Regum aulas aditum nonnunquã patere.

Exod. 7. 11

Dan. 5. 7.

2. Id verò ita ſe habere inducet in animum, qui animaduerterit magicarum artium primum auctorem, & doctorem dæmonẽ fuiſſe, qui cũ ſit mendacij pater, fraudulentiſ-

Has artes deteſtãdas.

quod illarũ auctores Dæmones fuerint. lentiſſimam artium excogitauit, vt cõmentis, fraudibus, impoſturiſq; muniret viam, & homines à veri Numinis cultu, ad omne ſuperſtitionum genus impietatemq; traduceret. Nã ſpiritus nequiſſimi ſub ſtatuis atq; imaginibus conſecratis deliteſcere cœperunt, afflatu ſuo vatum pectora inſpirare, extorũ animare fibras, auium volatus gubernare, oracula edere, vera falſis, & falſa veris inuoluere, mendacijs ſuis veritati caliginem inijcere, iuxta illud, quod apud S. Ioanem legimus. *Homicida eſt ab initio,* Ioan. 8, 44. *& in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo. Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax eſt & pater mendacii.* Huius verò profani artificij ſemina ante ipſum cataclyſmum iecisse Dæmonem aliqui auctores ſunt, eo nimirum tempore, quo videntes filij Dei filias hominum quod pulchræ eſſent, ex eis ſibi vxores delegerunt. Nam cũ terrarũ orbis eo tempore corruptiſſimus eſſet, & prius *maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtũ, &* Gen. 6. Osee 4. 2. *adulterium inundaſſet, & ſanguis ſanguinem tetigiſſet,* quàm marium aquæ cœleſtibus auctæ imbribus, & cœli cataractarũ eruptione inflatæ, mortales admirabili illa eluuione deleuiſſent, inde ſibi perſuadent, artem hanc ab inferis emerſiſſe, multoſq; mortales ad ſui ſtudium rerum, quas patraret, admirabilitate traxiſſe. Nam primò quidem filij Seth, qui filij Dei propterea vocãtur in Scripturis, quod pietatem & virtutem impensè colerent, à filiorum Cain conſuetudine, aliquanto temporis ſpatio abſtinuerunt, ne ſcilicet ex horum conuictu & moribus, qui à vera pietate defeciſſent, labem aliquam contraherent, paulatim filiarum hominum, eorum ſcilicet qui erãt de Cain ſobole, illecebra prouocati, ſibi acceperũt ex illis vxores, & longa conſuetudine inolitam, & à parentibus quaſi per manus traditam pietatem, & ſimplicitatẽ in vxorum ſuarũ mores tranſeuntes corruperunt. *Cũ verò* Collat. 8. ca. 28. (inquit Caſſian.) *impia generationi fuiſſet admixtũ (genus ſcilicet Seth Cain filiabus) ad res profanas & noxias, quæ piè didicerat, inſtinctu quoque Dæmonum deriuauit, curioſaſque ex ea maleficiorum artes, atque præſtigias, ac magicas ſuperſti-*

perſtitiones audacter inſtituit, docens poſteros ſuos, vt ſacro illo cultu Domini nominis derelicto, vel elementa hæc, vel ignem, vel aëreos Dæmones venerarentur, & colerent. Et poſt paucula quædã docet idẽ Caſſianus, quomodo damnata hæc ars cũ diluuio non perierit. *Quantum itaque,* inquit, *antiquæ traditiones ferunt, Cham filius, qui ſuperſtitionibus iſtis & ſacrilegis ac profanis fuerat artibus inſtitutus, ſciens nullum ſe poſſe ſuper his memorialem librum in arcam prorſus inferre, in quam erat vna cum Patre iuſto, ac ſanctis fratribus ingreſſurus, ſceleſtas artes ac profana commenta diuerſorum metallorum laminis, quæ ſcilicet aquarum corrumpi inundatione non poſſent, & duriſſimis inſculpſit lapidibus, quæ peracto diluuio eadem, qua celauerat, curioſitate perquirens, ſacrilegiorum ac perpetuæ nequitiæ ſeminarium tranſmiſit in poſteros. Hac itaque ratione illa opinio vulgi, qua credunt Angelos, vel maleficia vel diuerſas artes hominibus tradidiſſe in veritate completa eſt.* Hactenus Caſſianus.

3. Hanc porrò artem, quæ mendaciorum parentem Diabolum habuit, mendacem etiam eſſe, & humanis ſenſibus, præſtigijs & fallacijs illudere neceſſe eſt, multoque plura polliceri, quàm re ipſa præſtare poſſit. Quãuis enim Dæmones poſſint per motum localem actiua paſſiuis applicare, v. g. ignem ex ſua naturali ſede deducere, domoſque & alia inflammare, vt legimus in Iob hiſtoria: *Ignis Dei decidit de cælo, & tactas oues puerosq́ue conſumpſit*; Immittere vehementes, & turbulentos ventos, quibus optimè fundata ædificia euertantur, iuxta illud eiuſdem Iob, *Repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus, quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui ſunt*: poſſint etiam in mari tempeſtates & terræ motus excitare, & in humanis corporibus morbos, ſomnia, & cruciatus, conturbatis humoribus, motis & conformatis ſpiritibus animalibus, diſtractis & diſiunctis compagibus, & connexionibus membrorum, applicando etiam herbas aut alia pharmaca, quæ naturali facultate morbos ſanant, aut alios admirabiles effectus efficere: tandemque poſſint corpora ex

Fallaces eſſe has artes, & ea polliceri quæ præſtare nequeunt.

Iob 1.16.

Ibid. n. 19.

vno loco in alium transferre, vt Chriſtum Dominum, i-
Matt. 4. 8. ta ipſo permittente, Diabolus ſuſtulit in montem excel-
ſum, & in templi pinnaculum: Non tamen tanta eſt Dæ-
monis potentia, vt poſſit mundum deſtruere, aut eius
Hebr. 2. 5. ordinem ſubuertere: nam, vt ait D. Paulus; *Non ſubiecit
Deus Angelis orbem terræ*, nec præcipuas mundi partes,
cuiuſmodi eſt totum vnum aliquod elementum è ſua
naturali ſede commouere, nec cœli conuerſionem ſi-
ſtere, nec in contrarias incitare partes, nec duo corpora
ita in eodem loco collocare, vt ſe mutuò penetrent, aut
vnum & idem in duobus aut pluribus ponere, nec,
cum per motum ea de loco aliquo ad alium transferunt,
qua voluerint pernicitate, & temporis breuitate trans-
ferre, nec in corporibus immediatè formam vllam, aut
ſubſtantialem aut etiam accidentalem producere, licet
multa, vt dictum eſt, paſſiua actiuis applicando efficere
poſſint, non tamen vltra naturalium illorum agentium
vires ac facultates, itaque ex lapide aut ligno equum,
aut leonem producere nequeunt, nec iam extinctos ad
vitam reuocare, nec alia huiuſmodi, quod ita agentium
naturalium vires iſta ſuperent, vt à nullo tam excellen-
tes effectus præſtari poſſint. Itaque præclarè dictum
Eccl. 34. 5. eſt à ſapiente. *Diuinatio erroris & auguria, mendacia &
Ibid. n. 4. ſomnia malefacientium vanitas eſt. Ab immundo quid
mundabitur, & a mendace quid verum dicetur?* nec falla-
cia tantùm, ſed nullius ferè etiã momenti aduerſus cul-
Pſal. 90. 13. tores pietatis, qui diuino freti auxilio *ſuper aſpidem &
baſiliſcum ambulant, & conculcant leonem & draconem.*
Dan. 4. 23. nam cum Deus ſit, qui omnia poteſt, & *iuxta volunta-
tẽ ſuam faciat, tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus
terræ, nec ſit qui reſiſtat manui eius, oderitque omnes obſer-
uantes vanitates ſuperuacuè*: ab inſidijs Dæmonum ac præ-
Pſal. 30. 7. ſtigiatorum ſecuros præſtat eos, qui *in protectione Dei*
Pſal. 90. 1. virtutem & pietatem colendo, commorari ſatagunt. Ita-
que ridet Iſaias eorum vecordiam, qui ex aſtrorum mea-
tibus, & concurſibus, Babylonis euerſionem vaticinari
non potuerant, & eorum, qui ſupputantes menſium nu-
merum

merum, prædicere ſe poſſe crediderant, quanam ætate Regnum illud caſurum eſſet. *Stent*, inquit, *& ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, vt ex eis annuntiarent ventura tibi.* Et ſanè fruſtrà erant, huiuſmodi enim hominibus, qui iudiciariam hanc aſtrologiam vel ſequuntur, vel profitentur, illud occini poteſt. *Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.*

Iſa. 47. 13.

Act. 1. 7.

4 Sed fortaſſe non erit abs re illud explicare, quod in Regum hiſtoria habemus, in qua Samuelem legimus mulieris Pythoniſſæ incantationibus euocatum, vt Saulis reſponderet poſtulatis. Hiſtoriam habemus in ſacris Litteris primo Regum. nam cum Saul bellum cum Philiſthæis gereret, Dominumq; conſuluiſſet, vt cognoſceret quid facto opus eſſet, nullumque planè reſponſum tuliſſet, mentito habitu ad mulierem, Pythoniſſam ſe cõtulit, poſtulauitque vt carminibus ſuis Samuelem ſuſcitaret. Fecit illa, quod iuſſa fuerat, cumque Samuelem præſentem exhibuiſſet, ſic Saulem Propheta rediuiuus compellauit. *Quare inquietaſti me, vt ſuſcitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis, ſiquidem Philiſthiim pugnant aduerſum me, & Deus receſſit a me, & exaudire me noluit, neque in manu Prophetarum, neque per ſomnia; vocaui ergo te, vt oſtenderes mihi, quid faciam. Et ait Samuel; Quid interrogas me, cum Dominus receſſerit à te, & tranſierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus, ſicut locutus eſt in manu mea, & ſcindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid, quia non obediſti voci Domini, neque feciſti iram furoris eius in Amalech, idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie, & dabit etiã Dominus Iſraël tecũ in manus Philiſthiim, cras autẽ tu, & filii tui mecũ eritis, ſed & caſtra Iſraël tradet Dominus in manus Philiſthiim.* Hactenus Samuel. Quamquã autem ſunt qui dubitent, num verè fuerit Samuel, an potius illius ſpectrum aliquod à Pythoniſſa ſuſcitatum: quæ opinio graues ſanè doctores, auctores habet; multo tamẽ probabilior eorum ſententia eſt, qui docẽt ipſãmet Samuelis animam, non idolum tantùm inane, Sauli appa-

Tractatur breuiter quæſtio an Samuelis anima à Pythoniſſa euocata, vi illarum incantationũ apparuerit.

1. Re. 28. 6.

Ibid. n. 15.

apparuiſſe, non quidem vi carminum Pythoniſſæ exhibitam, ſed diuino imperio ab inferis eductam, ſe aſpectabilem Sauli exhibuiſſe: quod ita eſſe ſatis colligitur ex ipſo ſacræ Scripturæ contextu, quem paulò ante recitauimus, cum ait. *Faciet tibi Dominus, ſicut locutus eſt in manu mea*, & illud etiam. *Quare inquietaſti me, vt ſuſcitarer?* Quæ ſanè verba optimè conueniunt in Samuelem, nec in alium quadrare poſſunt. Nec vllum, abſurdum cogit inficiari verum illum Samuelem fuiſſe, vt paulò pòſt patebit; quare cum diſertè textus cùm Samuelem appellauerit, cur nos eum Samuelem fuiſſe negare audeamus?
Eccl.46.23. Accedit libri Eccleſiaſtici grauiſſima & clariſſima auctoritas, in quo ita de Samuele legimus. *Et poſt hæc dormiuit, & notum fecit Regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltauit vocem ſuam de terra in prophetia, delere impietatem gentis.* Quibus verbis ſignificatur, eundem illum Samuelem, qui mortuus fuerat, & de quo plura ab Eccleſiaſtico commemorantur, notum feciſſe Regi, quid proximè in certamine cum Philiſthæis paſſurus eſſet. Illud autem, *exaltauit vocem ſuam de terra*, hunc ſenſum habet: Cum è terra Diuino iuſſu extitiſſet, clara voce prophetauit, quid futurum eſſet, delendam ſcilicet gentis impietatem. Nec tamen idcircò affirmo Samuelem vi incantationum euocatum, ſed tantùm illud aſſero, veri Samuelis animam occaſione illarum incantationum Deum apparere voluiſſe, vt & amplior eſſet atque illuſtrior gloria Samuelis, Saulis verò ad Diuina iuſſa & ad monita eiuſdem Samuelis, dum viueret, contumacis pœna eſſet acerbior. Nec obſtat, quod Samuel dixit: *Cras tu, & filii tui mecum eritis:* quaſi Dæmonem oportuerit hæc protuliſſe, ad cuius ſedes poſt mortem Saul delatus eſt; nam ſermo eſt de eo loco, qui probis & improbis communis erat: vtrique enim ante patefactas paradiſi fores ad inferos deſcendebant, quamuis alia eſſet apud eoſdem inferos ſedes piorum, alia impiorum. Prudens ergo Princeps omnem ſuam ſpem in Diuino locet auxilio, ſtudioque virtutis, & pietatis, cuius *ſi bonus æmulator fuerit,*

rit, nemo ſanè ei nocere poterit. Nam quamuis in aliquem à Domino permittatur Dæmoni facultas, tamen ipſe Dominus habenas adducit, aut laxat, quantum illi, qui cum Dæmone & incommodis ab eo immiſſis confli-ctatur, vtile eſſe animaduerterit. Itaque S. Iob tam multis ſpoliatus bonis, fortuniſque omnibus euerſus, corpore etiam tam fœdè à Dæmone laceratus, non in eam erupit vocem, vt diceret, Dæmon dedit, aut Dæmon abſtulit, ſed verum omnis boni & pœnarum ſalutarium auctorem agnoſcens: *Dominus*, inquit, *dedit*, *Dominus* Job. 1. 21. *abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt*. Nam vt ait Sapiens: *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis*. Sap. 16. 13. Dæmoni verò, ſi quãdo aliqua conceditur poteſtas, ea nec ampla eſt, nec diuturna, quemadmodum dixit Dominus. *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum*; Luc. 22. 53. eaque ipſa incommoda, quæ ab illo irrogantur, ſi commodè ea excipere nouerimus, multas & admirabiles vtilitates afferre conſueuerunt, Deo illa in noſtrum commodũm conuertente.

5. Decet autem, vt in omnibus benè conſtitutis Rebuſpublicis factum videmus, artes huiuſmodi, legibus proſcribi: certè in Hebræorum politia grauiſſimis pœnis ſcelera iſta vindicabantur. Quare in Deuteronomio legimus. *Non inueniatur in te qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia, aut auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones conſulat aut Diuinos, aut quærat à mortuis veritatem; omnia enim hæc abominatur Dominus; & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos* (populos ſcilicet gentiles, & idolorum cultores) *in introitu tuo*. Et in Leuitico præcipit Dominus. *Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia, & anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui. Et vir ſiue mulier, in quibus Pythonicus vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur: Lapidibus obruent eos; ſanguis illorum ſit ſuper illos*. Non eſt itaque mirandum, ſi mulier illa Pythoniſſa, quam Saul habitu regio diſſimulato conſulebat, vix adduci poterat,

Artes iſtas diuino iure quod ſacris Scripturis continetur, prohiberi.

Deu. 18. 10.

Leu. 19. 26.
Leui. 20. 6.
Ibid n. 27.

vt incantationibus ſuis necromanticis mortuum, quem
1.Re. 28.9. Rex volebat, ſuſcitaret. Nam dicebat: *Noſti quanta fecerit Saul, & quomodo eraſerit magos & ariolos de terra, quare ergo inſidiaris animæ meæ, vt occidar?* Cum enim initio regnandi bonus eſſet Saul, adeò, vt de illo Scriptura dicat, non fuiſſe in Iſraël illo meliorem, iuxta legis præſcriptum, cuius verba recitauimus, profanas iſtas magorum artes ex finibus Iſraëlis exterminare conatus eſt. Sed, vt nulla eſſet, diuinationes haſce per Dæmonem exercentibus propoſita pœna, ſatis per ſe turpe eſt, & ignominioſum fœdus cum Dæmone humani generis hoſte teterrimo contrahere, & cum illo familiariter agere. Quare Iudæi cum Chriſtum Dominum contumelijs proſcinderent; *Samaritanum eum appellabant, & Dæmonium*
Ioan.8.48. *habentem, eumque in Beelzebub Dæmoniorum Principe,* cum quo fœderatus eſſet, *Dæmonia eiicere*, criminabantur; quod ſcilicet, intelligerent, nullum grauius aut fœdius crimen honeſto viro impingi poſſe, quàm ſi cum Dæmone paredro & familiari ad decipiendum & in fraudes inducendos mortales abuti confirmaſſent.

Explicantur duo Scripturæ loca, quæ his artibus fauere videntur.

6. Dicat fortaſſe quiſpiam, auguria & præſenſiones futurorum, quæ per diuinandi artem inueſtigantur, non eſſe damnabiles. Nam chiromantiæ fauere videtur, quod legimus in libro Iob. *Qui in manu hominum omnium ſignat, vt ſinguli nouerint opera ſua*; & in Geneſi Ioſeph dicit fratribus. *An ignoratis, quòd non ſit ſimilis mei in au-*
Iob.37.7. *gurandi ſcientia?* & œconomus eius, *Scyphus*, inquit, *quem*
Geneſ.44.15.& 5. *furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet.* Ioſeph ergo aut fuit augur, aut certè videri voluit, noluiſſet autẽ videri, ſi rẽ vetitã aut malã putauiſſet. Reſpondeo loci illius Iob hãc eſſe ſententiam. *Qui in manu omnium ſignat*, id eſt, qui per tẽpeſtates, niues, imbres, manus omniũ claudit & otioſas reddit, impediens ab agriculturæ & paſturæ operibus. Dicitur autem ſignare in manu, pro ſignare & claudere manus, Hebraica dicendi formula. *Vt ſinguli ſciant opera ſua*, id eſt, vt ſin-

ſinguli ſibi proſpiciant, quid quouis tempore agere debeant, vel, vt ſinguli ſciant opera ſua pendere à Deo; vnde Septuaginta verterunt, *vt ſinguli norint infirmitatem ſuam.* Ioſeph ſe augurem per iocum dixit, vel ex opinione vulgi, qua ſummus augur habebatur. Adde nomen augurandi latè patere, & extendi ad omnem diuinationem, etiam ex ſignis, quæ diuinitus diriguntur. Itaque Ioſeph noluit videri augur, vel Diuinus talis, quales erant alij in Ægypto, ſed longè excellentior, vt qui ſpiritu Dei diuinaret, ſicut iam antè non ſemel oſtenderat, & pro tali illum habebant Ægyptij.

HIE-

naculis tractanda ſunt bella: nam bella etiam ipſa, in quibus violentiæ potius, quàm conſilio locus eſſe videtur, conſiliis tamen regenda ſunt: nam cum ſuſcipiuntur *ſedendo,* animo ſcilicet à perturbationibus vacuo, cogitandum eſt, *an cum decem millibus et poſſimus occurrere, qui cum viginti millibus venit ad nos*; & cum iam ſub pellibus fuerimus, aut in acie, attentum eſſe oporret, & quidquid infeſtum eſſe poteſt, circunſpicere, parataque habere præſidia, militèmque ita diſciplina inſtitutiſq; militaribus formatum, vt nutum regentis ſentiat, ſignumque ab vno datum, peditem ſimul, equitemque percurrat; quæ omnia arte conſtant, & conſiliis, quæ Sapiens gubernacula vocat, optimè adminiſtrantur. Luc.14.31.

2. Nec ſecus à cordatis Principibus fieri conſueuit. Itaque Aſſuerus in Reginam Vaſthi, quod ſe Regi, Satrapiſque ſiſtere recuſaſſet, paulò commotior, in eam tamen nō prius animaduertit, quàm Regni procerum ſententiam exquireret. *Iratus,* inquit, *Rex & nimio furore ſuccenſus, interrogauit, ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges, ac iura maiorum.* Et Nabuchodonoſor Rex exercitus ſuos in expeditionem, ſub Holoferne duce emiſſurus, *Vocauit omnes maiores natu, omneſq; duces, & bellatores ſuos, & habuit cum eis myſterium conſilii ſui, dixitq; cogitationem ſuam in eo eſſe, vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio*: & ipſemet Deus, qui *Regum Rex eſt, & Dominus Dominantium,* quaſi de re aliqua deliberaturus Senatum conuocare, & cum ſuis de rebus agendis conſultare deſcribitur, non quod Deus, qui ſumma eſt ſapientia, de alicuius ſententia conſilium capiat aliquando, cum dicat D. Paulus, *Quis nouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit?* & Iſaias. *Quis adiuuit Spiritum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi?* Sed, quòd res ita geri deſcribatur, quemadmodum à ſummis Principibus geritur, qui dum animo per ſe ipſos conſilia non expediunt, ea,

Probatur idem exemplis Principum, & ipſius Dei.
Eſther.1.12.
Iudith.2.3.
Apo.19.16.
Ro.11.34.
Iſa.40.13.

[cre]dendū putauit, ſi ad diuina colloquia admiſſus, ex qui[bu]s Reipub. adminiſtrādę rationem hauſerat, amici ho[m]inis & affinitatis iure propinqui monita ſequeretur. I[de]m fecit & Dauid, cuius fuiſſe conſiliarius dicitur in [ſ]criptura Achitophel, ille, quem tanti faciebant omnes, vt *Conſiliū Achitophel quod dabat in diebus illis, fuerit quaſi ſi quis conſuleret Deum.* Feciſſe etiam videtur Salomon, cum in Regum hiſtoria legamus, *Azariam filiū Nathan ſuper eos fuiſſe, qui aßiſtebant Regi.* Cur enim aſſiſtebant? nimirum vt conſilium datent, ſi interrogarentur; quemadmodum, vt paulò ſupra dictum eſt, Aſſuero ſeptem illi ſapientes aderant, ex quorum conſilio cuncta faciebat. Et qui à Domino ſapientiam poſtulauit, vt ſibi adeſſet quaſi conſiliaria, cum ait; *Da mihi Domine ſedium tuarum, aßiſtricem ſapientiam*, eo ſcilicet fine, vt regnum ſibi commiſſum *diſponeret in æquitate & iuſtitia, & in directione cordis iudicium iudicaret. Quoniam*, inquit, *ſeruus tuus ſum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicii, & legum*: credendus eſt ad aures & animum ſapientum conſilia libenter admiſiſſe, quibus in temperanda Repub. iuuari poſſet.

2. Reg. 15. 12.
2. Reg. 16. 23.
3. Reg. 4. 8.
Eſther 1. 12
Sap. 9. 4.
Ibid. v. 5.

3. Porrò, qui plus iuſto ſapiunt, cumque hebetes ſint & tardi, acuti tamen & cordati ſibi videntur, proximè abſunt ab extremo rei peſſimè gerendæ periculo, vt in illos optimè conueniat illa prædictio, quæ eſt apud S. Iob: *Cōſilium tuum præcipitabit te.* Qui enim ſuperbi ſunt, itineris quantumlibet impediti, & erroribus expoſiti, duces non requirunt, nec ſuam agnoſcunt ſtultitiam, ſi tamen aliquando agnoſcunt, priuſquam per deuia, & anfractus varios eo tandem deuenerint, vnde incolumes pedē referre, viamq́;, quam emenſi ſunt, retexere non poſſint. Itaque precatur Dauid, *Non veniat mihi pes ſuperbiæ*, vt ſcilicet ad eas deueniam ſemitas, in quibus nulla apparent hominum veſtigia, tramiteque, quo in viam ſalutis deducebar, amiſſo in præceps ruam; nam impiorum & ſtultorum via, cum ampla initio videatur, & complanata; in anguſtum tamen & in abrupta & ſcopuloſa loca paulatim

Incōmoda quæ illi incurrūt, qui conſilium capere recuſant.
Iob. 18. 7.
Pſal. 35. 12.

deſinit, quemadmodum alicubi Propheta dixit, cum in
Pſal 1.6. Pſalmo cecinit. *Et iter impiorum peribit.* Itaque Iſaias, *Væ,*
Iſa.5.21. inquit, *qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmet-*
Pro.26.12. *ipſis prudentes.* Et Salomon ait. *Vidiſtis hominem ſapien-*
tem ſibi videri? magis illo ſpem habebit inſipiens. Expertus
eſt hoc Godolias, qui cum ab amicis moneretur parari
ſibi ab Rege Ammonitarum inſidias, certoſque ab eo
Ierem 40. homines fuiſſe deſtinatos, à quibus interficeretur, *Non*
14.16. *credidit eis*, & ait: *Falsũ tu loqueris de Iſmahel.* Sed quis eorũ
Ibi.c.41.1. falſus fuerit; ſtatim exitus indicauit; nã *Venit Iſmahel & op-*
timates Regis, & decẽ viri cũ eo ad Godoliã filiũ Abicã in Ma-
ſphat, & comederunt ibi panes ſimul in Maſphat. Surrexit
autem Iſmahel filius Nathaniæ, & decem viri, qui cum eo e-
rant, & percuſſerunt Godaliam filium Abicam filiũ Sapham
gladio, & interfecerunt eum. Quique ſuo malo diſcere non
potuit, alijs ſaltem documentum reliquit ſalutare, quo
intelligant prudentis non eſſe, ita in ſua fixum eſſe ſen-
tentia, vt conſilia, quæ ab amicis ſuggeruntur, audire
nolint. Expertus eſt etiam Holofernes, qui cum exerci-
tus ſui viribus præſideret, ſeque ſatis inſtructum puta-
ret ad quoſcumq; obuios habuiſſet hoſtes, obterendos,
ſaniora conſilia, quæ Achior Ammonitarum Dux ſug-
gerebat, ſuo magno malo, ſecutus non eſt. *Dicite mihi,*
Iudit.5.3. inquit Holofernes, *quis ſit populus iſte, qui montana obſi-*
det, aut quæ, & quales, & quantæ ſint ciuitates eorum, quæ et-
iam ſit virtus eorum, aut quæ ſit multitudo eorum, vel quis
Rex militiæ eorum? Et quare præ omnibus, qui habitant in
Oriente, iſti contempſerunt nos & non exierunt obuiam no-
bis, vt ſuſciperent nos cum pace? Prudens ſanè & opportu-
na interrogatio, ſi Achioris reſponſionem, qui Hebræ-
orum res habebat perſpectiſsimas, veraque ſubijcere nõ
dubitauit, vt ad aures, ita ad animum admittere ſuſtinu-
iſſet. Sed Holofernis purpuratis ſolita vanitate ſpem eius
Ibid.n.27. inflantibus, dicentibusque: *Quis eſt iſte, qui filios Iſrael poſ-*
ſe dicat reſiſtere Regi Nabuchodonoſor & exercitibus eius,
homines inermes, & ſine virtute, & ſine peritia artis pugnæ?
Veritatis impatiens, maximè vtilia ſuadentem ad He-
bræos

bræos tranſire iuſsit,ſe verò conſiliariosque ſuos perditum ire perrexit. Nam & Holofernes, Deo Iudith imbecillæ mulieri animos & vires addente, capite truncatus, & exercitus omnis in fugam verſus, ab Hebræis conciſus & deletus eſt, inſigne poſteris relinquens documentum,homines,cum ſe permisêre fortunæ,tunc in maximo verſari diſcrimine; non enim impetum,quo feruntur, moderatis conſilijs ſufflaminari patiuntur.

4. Verùm ex alio etiam capite capiendi conſilij neceſſitas exiſtit,fit enim nonnunquam, vt perplexæ admodum nodisque implicatæ difficultates occurrant, veniatque in controuerſiam, liceatne hoc, an illud, quod cum accidit ſcrupulis pectus hæſitantis foditur & lancinatur, nec vlla pars quietis, interim dum ſcrupulus non eximitur, conceditur dubitanti. Itaque, quod habemus in libro Iob neruos teſticulorum Leuiathan ſerpentis implicatos eſſe ad conſcientiæ perplexitates ſignificandas accommodat D. Gregorius his verbis. *Horum*, inquit, *teſticulorum nerui perplexi ſunt, quia ſuggeſtionum illius argumenta implicatis inuentionibus illigantur, vt pleroſque ita peccare faciant; quatenus ſi fortaſſe peccatum fugere appetant, hoc ſine alio peccati laqueo non euadant, & culpam faciant dum vitant, ac nequaquam ab vna ſe valeant ſoluere, niſi in alia conſentiant ligari.* Hactenus Gregorius, qui dictũ ſuum exemplis explicat, quæ fusè proſequitur, & apud ipſum videri poſſunt. Huic ergo malo conſilium medicinam facit; auditis enim Conſiliatiorum, &c, ſi opus fuerit, Theologorum ſententijs, quorum eſt iſta diſquirere; facilè Princeps quid faciendum ſit, peruidebit, Diuũque Paulum audiet, cum ad Romanos ſcribit, ita præcipientem. *Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*, quod non tantum ſignificat, integrum eſſe vnicuiq; in rebus ἀδιαφόροις ſuum ſequi iudicium, & illud quod magis arriſerit amplecti, ſed etiam debere vnumquemque certum eſſe, ac ſibi perſuadere, id quod facit, licitum eſſe, & Deo gratum; ne ſcilicet ſi dubiter, reluctanteque conſcientia aliquid aggrediatur, peccati noxam incurrat: *Qui enim pericu-*

Capiendum interdum conſilium, vt conſcientiæ ſatisfiat.

Iob.40.12.

Ro.14.5.

Eccl. 3. 27. *riculum amat, in illo peribit.* Eam autem interpretationem recipere S. Pauli ſententiam, ex eo probatur, quod apud Græcos πληροφορεῖσθαι certiſſimè noſſe, & compertum habere ſignificet, vel plenè perſuaſum eſſe ita ſe rem habere: quare Syrus hunc locum Pauli exprimens: *Quiſq;*, inquit, *in ſcientia animæ ſuæ confirmetur.* Imò ad e-

Ro. 14. 24. andem explicationem, eundemque ſenſum exhibendum, non inuitam trahere poſſumus vocem illam *Abundet*, vt ſenſus ſit: Plenè & abundè certus ſit, id, quod agit, bonum eſſe ac licitum, nullaque ex parte diuinis præceptis, aut rectæ rationi repugnans, nulliquе rei agendæ manus admoueat, dubitante, ac fluctuante conſcientia. Qui enim ſecus agunt, peccant, eodem Apoſtolo dicente. *Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Quo loco fides nihil eſt aliud, quàm perſuaſio, dictamenque conſcientiæ, exiſtimantis id, quod aggreditur, benè fieri, actionemque illam peccato obnoxiam non eſſe. Hæc autem, vt dixi, in Conſiliariorum, Theologorumq; congreſſibus & conſeſſibus plenè diſcutiuntur, quibus cõponendæ conſcientiæ modus Principibus aperitur, vt pede inoffenſio ſpatium diuinorum mandatorum decurrere poſſint. Talem Principem fuiſſe oportet Ioas Regem Iuda, quamdiu Ioadæ Sacerdotis conſilijs ſecundas aures præbuit: de eo enim dicitur in hiſtoria Regum: *Fecitq; Ioas rectum coram Domino cunctis die-*

4. Re. 12. 2. *bus, quibus eum docuit Ioiada Sacerdos.*

Eum, qui cum conſilio aliquid aggreditur, prudentem habendum, etiam ſi id quod agendum ſuſcepit, infeli cem exitum ſortiatur.

5. Illa tandem ex crebra ſeriaque conſultatione commoditas exiſtit, quod licet fracta, rebusque aduerſis impulſa conſilia fœlicem exitum non ſortiantur; non tamen minus prudens à cordatis viris, qui res ab euentibus non metiuntur, habetur Princeps, ſi adhibitis in conſilium fidis, prudentibusque conſiliarijs, id agendum ſuſceperit, quod cum prudenter inſtitutum ſit, ſequior tamen finis excepit; nam multi interueniunt caſus, quos aſſequi humana mens numquam potuiſſet, qui ita prudenter conſilia diſturbant, & euertunt; quod ſi accidit, non tamen minus prudens ille exiſtimandus eſt,

qui

qui circunſpectis beneque perpenſis, rei, de qua agitur, adiunctis omnibus, conſilium ceperit. Itaque quod dicit Sapiens, *Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis*; ſemper locum habet apud prudentes viros, quos nunquam pœnitet, licet captum conſilium infœlix exitus fruſtretur; in eo enim acquieſcunt, quod quidquid actum eſt, id prudenter & iuxta rationis præſcriptum actum eſt. Quamquam frequentiùs euenit, vt prudens conſilium fauſtus etiam & fortunatus exitus conſequatur. Eccl. 32. 24.

Qualis Conſiliarius à Principe diligendus ſit.

CAPVT II.

1. Mvlta ſunt, quæ Princeps ſpectare debet in eligendis Conſiliarijs, in quo quantò periculoſiùs erratur, tantò attentiùs inſiſtendum eſt, ne quid in hoc delectu Principem fallat. Nos aliquas bonorum Conſiliariorum notas, quantum ex ſacris litteris colligere poterimus, indicabimus, quibus iuuetur vt poſſit bonos à malis internoſcere. Ac primò quidem, quod ad ætatem ſpectat, ſenes conſilijs dandis aptiores puto, quàm iuuenes illi enim longæ ætatis beneficio ſapientiam colligere potuerunt, qua iuuenes plerumque deſtituentur. *In antiquis*, inquit S. Iob, *eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia*. Et Eccleſiaſticus ait. *Quam ſpecioſa veteranis ſapientia, & glorioſus intellectus, & conſilium; corona ſenum multa peritia*; & alibi monet idem auctor, *Ne deſpicias narrationem presbyterorum ſapientium, & in prouerbiis eorum conuerſare; ab ipſis enim diſces ſapientiam, & doctrinam intellectus, & ſeruire Magnatis ſine querela. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* Ita Eccleſiaſticus, quod ſanè dictum veriſſimum eſſe, Roboami cum ſenibus & iuuenibus conſultatio, cum ad Regni gubernacula ſedere cœpit, de qua ſæpius dictum eſt, liquidò ſatis oſtendit.

Senes conſilio meliores eſſe quam iuuenes.

Iob. 12. 12.

Eccl. 25. 7.

Eccl. 8. 9.

Senum maturitatem à moribus, potius, & prudentia, quàm ab annis ſpectandam eſſe.

2. Nec tamen cùm ſenes dico, eos tantùm intelligo, quorum defectum eſt ac pręmortuum corpus, cutis exarata rugis, caputque ac mentum canitie conueſtitum: quamuis enim illa ætas verenda ſit, ſuamque habeat dignitatem: qua de re legimus in Prouerbijs, *Dignitas ſenum canities*, & alibi. *Corona dignitatis ſenectus*, in cuius venerationem in Leuitico præcipit Dominus, *Coram cano capite conſurge*; de ea tamen canitie potiſſimùm ſermo eſt, quæ mentis & conſilij maturitatem affert, non de illa, quæ effætum corpus, & humanis miniſterijs reddit inutile. Itaque legimus in Sapientiæ libro. *Senectus venerabilis eſt non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata.* Fieri enim poteſt, atque vtinam aliquando nō fieret, vt homines iam grandæui in ſuis virijs, quibus aſſueuerunt, conſeneſcant, nec aut virtutis amore, aut impendentis mortis periculo, à turpitudine, quam adamarunt, reuocari poſſint, vt moribus improbi, ita conſilo minimè boni. Tales fuēre ſeniores illi, qui in Suſannæ concupiſcentiam exarſerant, illamque iniquo circūuenire iudicio, opprimereque decreuerant, quos ſanctus Propheta Daniel *Inueteratos dierum malorum appellauit.* Tales illi, de quibus dicit Iſaias: *Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.* Quare Dominus cum Moyſi populi ſui Duci præcepiſſet: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael*, ſtatim addit. *Quos tu noſti, quòd ſenes ſint.* Quem locum explicans S. Gregorius. *Rectè*, inquit, *Dominus ad Moyſen dicit: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, quòd ſenes populi ſunt. In quibus quid aliud, quàm ſenectus cordis requiritur, cum tales iubentur eligi, qui ſenes eſſe ſciuntur. Si enim ſenectus in eis corporis quæreretur, a tantis ſciri poterant, à quantis videri. Dum verò dicitur, quos tu noſti, quod ſenes populi ſunt, profectò liquet, quia ſenectus mentis, non corporis eligenda nuntiatur.* Hæc ille. Talis Rex ille, de quo in Eccleſiaſte Salomon ait. *Melior eſt puer pauper, & ſapiens, Rege ſene, & ſtulto, qui neſcit*

Pro. 20. 29. Pro 16. 2. Leu. 19. 32. Sap. 4. 8. Dan. 13 52. Iſa. 65. 20. Num. 11. 16. Mor. l. 19. c. 11. alias 13. Eccl. 4. 13.

neſcit prauidere in poſterum: & ſenex ille fatuus, quem ſe odio proſecutum fuiſſe teſtatur Eccleſiaſticus, cum ait: *Tres ſpecies odiuit anima mea, & aggrauor valdè animæ illorũ. Pauperẽ ſuperbũ: diuitẽ mendacẽ: ſenẽ fatuũ & inſenſatũ.* Eccl. 25. 3.

3. Cur autem ſenes alijs prudentiores ſint, illud eſt in cauſa, quòd cùm diutiùs vixerint, mores etiam multorũ hominum viderint, vrbesq́ue luſtrarint, nec ſemel fuerint in rebus agendis aut aliorum nequitia, & dolo, aut quod ipſi minùs ad ea, quæ opus fuiſſet, aduerterint, implanati, ſuo malo cautiores facti ſunt; & in iudiciis ferẽdis doctiores. Egregium hac de re teſtimonium habemus apud Eccleſiaſticum, cum ait: *Qui non eſt tentatus quid ſcit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum; qui non eſt expertus, pauca recognoſcit: qui autem in multis factus eſt, multiplicat malitiam. Qui tentatus non eſt, qualia ſcit? qui implanatus eſt, abundabit nequitia! Multa vidi errando, & plurimas verborum conſuetudines. Aliquoties ad mortẽ vſq; periclitatus ſum horũ cauſa, & liberatus ſum gratia Dei.* Quibus verbis, quia lucem afferre poteſt alia ex Græco conuerſio, eã hic ſubiungam, ſic enim ſe habet. *Qui non eſt tentatus, quid ſcit: vir qui vagatus eſt, vidit multa, & multum expertus, enarrabit intellectum; qui non expertus eſt, nouit pauca, & qui deceptus eſt, multiplicat aſtitiam, multa vidi in deceptione mea, & fictiones verborum meorum intellectus meus, pluries vſque ad mortem periclitatus ſum, & liberatus ſum horum gratia.*

Senum prudentiam experientiæ magna ex parte acceptam eſſe referendam.

Eccl. 34. 9.

Biblia regia.

4. Hæc autem fuit cauſa, propter quam omnium gentium more receptiſſimo ſenes ad conſilia publica adhibeantur. Atque ita in libro Iudicum ſeniores conſultant, *Dixeruntq; maiores natu: Quid faciemus?* vt etiam in libris Regum, & Iudith hiſtoria, cum Nabuchodonoſoris cõſultatio proponitur, dicitur aduocaſſe *omnes maiores natu*: & cũ apud Incolas Iabes Galaad cõſultatur admittendæne eſſent conditiones Naas Ammonitæ pacem ita pollicentis, ſi erui ſibi paterentur oculos dextros, ſeniores, quid facto opus ſit, ſtatuunt, & tandem in Hebræorum Republ. Senatus erat capitum ſeptuaginta ex ſenioribus

Senes veterì gentium more in cõſilium adhiberi ſolitos.

Iud. 21. 16.
1 Reg. 4. 3.
Iud. 2. 2.
1. Re. 11. 3.

ribus Iſrael, cuius frequẽs eſt mẽtio in ſacris litteris; quorũ cõſiliũ quãtopere publicis negotijs eſſet vtile, illa Domini per Prophetam cõminatio oſtẽdit, cum præſidijs ſe nudaturũ minitatur Remp. quibus ipſa ſtabat, de Iſrael ſublaturum ſe *honorabilem vultu, & ſenem*, quibus ſi Reſp. caruiſſet, ad certam perniciem rueret, ſalutaribus conſiliis deſtituta: ſed de Conſiliariorum ætate iſta ſint ſatis.

Num. 11. 16. & alibi

Iſa. 33.

Eos deligendos conſiliarios, qui à vita probitate commendatione habeant.

5. Nunc aliquid de vitæ morumque probitate dicamus, qua qui deſtitutus eſt, eum quantumuis acri ad iudicandum ingenio præditum, minus tamen aptum Conſiliarium eſſe exiſtimo: nam, *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus eſſe poterit?* cum præſertim varijs perturbationibus, quæ exercitatione virtutis comprimi debuiſſent, in diuerſas partes rapiatur, vitijſque implicatus, iuſtitiæ ac omnis virtutis patrocinium ſuſcepturus vix debeat ille exiſtimari; cuius animum voluptates occupant, libido deuincit, ſubiugat auaritia, cupiditates perturbant, quatit metus. Itaque liquor ille præſtantiſſimus ſapientiæ, quam Deus amicis ſuis, qui à peccatorum ſordibus defæcatam habent animam largè concedit, ijs denegatur, qui vitiorum labe ſordeſcunt; quemadmodum à Sapiente veriſſimè dictum eſt, cum ait: *In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis: Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu*: quemadmodum enim bonus ſenex Iacob iam morti proximus filijs ſuis benè precaturus, Simeonis & Leui conſilia & facta ſe non probare ſignificauit, quod ab vltionis libidine profecta eſſent, non ab amore iuſtitiæ, cum ſcilicet *In furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum*, Hemor & Sichem, qui Dinam rapuerat, interfecerunt, vrbemque in ſtupri vltionem depopulati ſunt. Dixit enim: *In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea*: ita Dominus fouet & exoſculatur *Cogitationes iuſtorum*, quæ ſunt iudicia; quemadmodum *Conſilia impiorum fraudulenta* deteſtatur. Impij enim & ſceleſti homines ex fraudibus & dolis planè conſuti ſunt,

Eccl. 14. 5.

Sap. 1. 4.

Gen. 34. 25.

Pro. 12. 5.

tunc-

tuncque demum ſe putant arcem tenuiſſe ſapientiæ, cum Pſal. 82. 4.
Super populum malignati ſunt conſilium, vel, vt vertit D. Hieronymus, *Contra populum tuum nequiter tractauerunt, tota die iniuſtitiam cogitantes, & ſicut nouacula acuta dolum facientes: diligunt enim malitiam ſuper benignitatem, iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem, diliguntque omnia verba præcipitationis linguamque doloſam.* Quare S. Dauid ab huiuſmodi hominibus, qui nec Deum timent, nec homines reuerentur, circumueniri timens, diuinũ ſibi auxiliũ, ad quod confugit, ſenſit eſſe neceſſarium: atq; ideò clamat ad Dominum, *Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor, a timore inimici eripe animam meam. Protexiſti me à conuentu malignantiũ*, qui ſc. collatis inter ſe capitibus, vt me euerterent, conſpirauerant, *A multitudine operantium iniquitatem: quia exacuerunt vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatũ:* Eſt enim illis ſolẽne, aſtu, tectiſq; cõſilijs graſſari, & ſimpliciter, confidenterq; gradientem, telis, ex pſeudoſapientiæ ſuæ pharetra depromptis, ex inſidijs impetere. *Subito enim ſagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt ſibi ſermonem nequam*: In ſuis enim conſeſſibus illud omnino fixum, & firmum eſſe cupiunt, vt perdant innocentem. *Narrauerunt, vt abſconderent laqueos, dixerunt, quis videbit eos?* Tanta .n. artis ſubtilitate technas ſuas texunt, vt putent poſſe ſe etiam acutiorum viſum fallere: tandem omnem euertunt officinam, in qua mille artes nocendi conditas habent, *Scrutanturque iniquitates, & ad cor altum accedunt*, mira ſc. aſtutiæ profunditate excauatum, & tenebris ſuæ prudentiæ inuolutum, in quo machinas omnes bonis, rectiſq; hominibus oppugnandis, & ſi fieri poſſit, deiiciendis, & euertendis adornant. Sed nimirum in irritum cadunt conatus omnes ſceleſtorum: nam non ſolùm *Sagitta paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ earum*, ſed etiam Dominus eas ipſas fraudes, quas ad iuſtos circumueniendos nectere ſatagebant, in eorundem perniciem, magno ipſorum malo conuertit; quod vtrumque ex ſcripturis nullo negotio probari poteſt.

Pſal. 51. 3. Pſal. 63. 2.

6. Ac

Prauorum & aſtutorũ hominum conſilia non eum ſortiri exitum, quẽ ipſi voluiſſent.
6. Ac primò quidem aſtutis & prauis hominibus conſilia ſubdola non procedere, quemadmodum ipſi cupiunt, multis locis docet Scriptura, dicente D. Petro, *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Et Iſaia. *Ego ſum Dominus irrita faciens ſigna diuinorum, & ariolos in furorem vertens, conuertens ſapientes retrorſum, & ſcientiã eorum ſtultam faciens.* & Dauide in Pſalmo, *Dominus diſſipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia Principum.* & S. Iob, *Qui diſſipat cogitationes malignorum ne poſſint implere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium prauorum diſſipat.* Quod dicitur in Vulgata, *Ne poſſint implere quod cœperant.* Septuaginta verterunt, *Et non facient manus eorum veritatem*, quia nimirum, cogitatis, quæ animo deſtinauerant, opus non reſpondebit, diuina virtute manus eorum obſtupefaciente, ne quæ animo conceperant, externo opere moliantur, & exequi poſſint; quod fortaſſe Salomon docuit, cum ait in Prouerbijs. *Impius facit opus inſtabile*, torpente nimirum manu, & animi conceptiones & vota, externis conatibus non adæquante. Illuſtriſſimum huius rei exemplum habemus in ijs, qui temerario auſu inſanam illam celſiſſimæ turris ſtructuram excitare inſtituerunt, vt nominis celebritatem ingenti illa mole ſibi conciliarent apud poſteros: nam cùm ad eum diem terra, *labij vnius fuiſſet & ſermonum eorumdem*, ita voces eorum Dominus confudit, vt alter alterum, diuerſum quiddam barbarumque ſonantem non intelligeret, quæ res operis proſequendi conſilium diſcuſſit, & diuinæ voluntati minimè conſentientes conatus, in irritum cadere planiſſimè oſtendit. Illis enim accidit, quod Iſaias dicit quodam loco; *Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis, & errare fecit Ægyptum* (dicemus nos, turris ædificatores) *in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius & vomens. Elongatum eſt enim iudicium ab eis, palpauerunt ſicut cæci parietem, & quaſi abſque oculis attrectauerunt, impegerunt meridie, quaſi in tenebris.* Vt enim dicitur in Prouerbiis. *Non eſt ſapientia, non eſt pruden-*

1. Pet. 5. 5.
Iſa. 44. 24. 25
Pſal. 32. 10.
Iob. 5. 12.
Prou. 11. 10
Gen. 11. 1.
Iſa 19. 14.
Iſai. 59. 19
Prou. 21, 30

prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Et meritò preces fundens ad Dominum Mardochæus in Eſtheris hiſtoria ita loquitur; *Domine, Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui tua poſſit reſiſtere voluntati.* Quare Pharao Iſrael vexare quidem potuit miris modis; obterere, Domino illum defendente, nō potuit: Saul etiam Dauidem, quem ad necem quærebat, iactare, in exilium pellere; vt interficeret autem, quamuis eum votis omnibus ſublatum vellet, nulla ratione aſſequi potuit. Nec Darii ſatrapis felicius proceſſerunt doli, quamuis callido conſilio violatæ religionis prætextu, Danielem mortis reum facere ſtatuiſſent, dicebant enim. *Non inueniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui*; nam Dominus obturauit ora leonum, Danielemque ab eorum rictibus ereptum priſtinæ reſtituit amplitudini; *Iubenteq́, Rege adducti ſunt viri illi, qui accuſauerant Danielem, & in lacum leonum miſſi ſunt ipſi & filii, & vxores eorum, & non peruenerunt vſque ad pauimentum laci donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt. Deus enim ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes*, vel vt alii vertunt *Conatus eius perficiuntur.* Hominum verò temeritas & aſtutia in caſſum contra pios homines, Deumque ipſum ſuos conatus vrget, quaſi eorum cogitatio Deum fallere poſſit, aut ſi Deus quid cogitent intelligat, obſiſtere non poſſit, vt iàm contra inſanos iſtos clamare libeat cum Iſaia. *Væ qui profundi eſtis corde, vt à Domino abſcondatis conſilium, quorum ſunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos? & quis nouit nos? Peruerſa eſt hæc veſtra cogitatio, quaſi ſi lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori ſuo, non feciſti me, & figmentum dicat fictori ſuo, non intelligis.* & alibi. *Væ filii deſertores, dicit Dominus, vt faceretis conſilium, & non ex me, & ordiremini telā, & nō per ſpiritū meū, vt adderetis peccatū ſuper peccatū, qui ambulatis vt deſcendatis in Ægyptū, & os meū non interrogaſtis, ſperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Ægypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionem, & fiducia vmbra Ægypti in ignominiam.*

Margin notes: Eſther 13. 9 — Exod. 1. & 14. — 1. Reg. 18. & 19. & 23. — Dan. 6. — Dan. 6. 24. — 1. Reg. 2. 3. — Iſai. 29. 15. — Iſai. 30. 1.

7. Alte-

Illa eadem cõſilia quæ praui homines excogitant, in eorundem perniciem frequenter conuerti.

7. Alterum, quod probare inſtitueram, illud erat aſtutorum iſta conſilia, quæ ad alios fallendos, & capiendos adornantur, in auctorum ipſorum perniciem, plerumq; conuerti. Egregiè dictum eſt hoc à Sapiente, cum ait. *Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput eius cadet, & plaga doloſa, doloſi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eã, & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo, & qui laqueũ*

Eccl, 27, 28

alii ponit, peribit in illo. Facienti nequiſsimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcet, vnde adueniat illi; illuſio & improperium ſuperborum, & vindicta ſicut Leo inſidiabitur illi. Laqueo peribunt, qui oblectantur caſu iuſtorum, dolor au-

Pſal. 7. 15.

tem conſumet illos, antequam moriantur. Et ſanctus Dauid. *Ecce,* inquit, *parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem, lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet. Adducit enim Do-*

Iob. 12. 17.

minus conſiliarios, prudentes ſcilicet huius ſæculi, qui prudentia illa pollent, quæ inimica eſt Deo, *in ſtultum finem,* vt dicitur in libro Iob; *eoſque apprehendit in aſtutia eorum:*

Iob 5. 13.
Iſai. 5. 26.

quamuis enim *Inueniantur in populo impii inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros, & ſicut decipula plena eſt auibus, ſic domus eorum plenæ ſint dolo:* eos tamen ſupplantat Dominus, & iuxta ipſos laqueos ponit, aut cippos fodit, in quos cadant, nec, emergendi, aut ſe explicandi facultatem concedit, iuxta illud Dauidis.

Pſa'. 72. 18.

Veruntamen propter dolos poſuiſti eis, deieciſti eos, dum alleuarentur.

Eos deligẽdos conſiliarios, qui ſuis cõmodis quæritandis non ſtudeant.

8. Sed illud imprimis diligenter proſpiciendum eſt Principi, ne is quem voluerit in conſilium adhibere, ſpecie boni publici, priuata compendia conſectetur, conſiliorum ſuorum rationes eò dirigendo, vt ſuis commodis velificetur: quod ipſum eſt Sapientis conſilium apud Eccleſiaſticum, cum ait. *A conſiliario ſerua animam tuam,*

Eccl. 37. 9.

prius ſcito, quæ ſit illius neceſſitas: & ipſe enim animo ſuo cogitabit; ne forte mittat ſudem in terram, & dicat tibi, Bona eſt via tua, & ſtet è contrario videre quid tibi veniat. quaſi dicat: Diligenter caue, quid conſiliarius tuus conſilij afferat; quam-

quamuis enim conſilium petere ſit frequenter neceſſarium, eſt tamen periculoſæ aleæ res pleniſſima: quare explorandum prius eſt, an cōſiliarius aliqua prematur neceſſitate, an aliquod illi cū alio Principe vinculū, aut neceſſitudo intercedat, quid ſibi ab ijs, de quibus conſultatur, timere poſſit, quid ſperare; nam cum ipſe res ſuas magis caras habeat, diligentiuſque promouere ſtudeat, quàm Principis, ſedulo cogitabit, qua ratione poſſit ſua vitare incommoda, ſuæque ſeruire vtilitati, reſque publicas aut Principis præ ſuis negliget, cumque vocatus fuerit in conſilium, cippum, in quem incidas, aperiet, aut ſudem, in quam impingas, in terram panget, ſtructiſque dolis, omnia tamen longè à periculo abeſſe pronuntiabit, ipſe interim è regione obſeruans, an aliquid tibi mali accidat, ex quo ipſe vtilitatis aliquid percipere poſſit. Exemplum huius rei, maximè illuſtre, habemus in hiſtoria Regum. Nam cum vrbe exceſſiſſet Dauid ſibi metuens à filio Abſalone, iamque Abſalon Ieruſalem ingreſſus cū ſuis conſultaret, quid facto opus eſſet, vt ſibi Regnum quod videbatur adeptus, ſtabiliret, educendæne eſſent repentè copiæ, & in Dauidem ſuſcipienda expeditio, ijs duntaxat ad bellum emiſſis militibus, qui ad manum eſſent, an verò contrahendus eſſet ex vniuerſo Iſraele exercitus, qui cum eſſet coactus, tum demum in Dauidem immitteretur. Achitophel, cuius eo tempore ſapientia tanti fiebat, vt Oraculi diuini inſtar haberet, ita loquebatur: *Eligam mihi duodecim millia virorum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte, & irruens ſuper eum (quippe qui laſſus eſt & ſolutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus, qui cum eo eſt, percutiam Regem deſolatum, & reducam vniuerſum populum, quomodo vnus homo reuerti ſolet; vnum enim virum tu quaris, & omnis populus erit in pace: placuitque ſermo eius Abſalom, & cunctis maioribus natu Iſrael.* Et ſanè rei, quàm aggrediebatur Abſalom, vtile in primis, & accommodatum conſilium dederat Achitophel, ſtetiſſetq; ſententia, niſi rem totā Chuſai Arachites ad dicendam ſententiā vocatus diſcuſſiſſet, 2.Reg.17.1.

nam

nam cum à Dauidis partibus ſtaret, illiq́ue faueret, licet ignorantibus hoc Abſalone & conſiliariis eius, ita conſilium ſuum temperauit, vt cum de Abſalone in regno firmiter ſtabiliendo ſolicitus videri vellet, id tamen præcipuè ageret, vt Dauidi, quem opprimi poſſe videbat, ſi Achitophelis vinceret ſententia, pararet incolu-
2 Reg.17.7 mitatem. *Nam dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium, quod dedit Achitophel hac vice. Et rurſum intulit Chuſai. Tu noſti patrem tuum, & viros, qui cum eo ſunt, eſſe fortiſsimos, & amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat, ſed & Pater tuus vir bellator eſt, nec morabitur cum populo, forſitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco; & cum ceciderit vnuſquiſque in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalom, & fortiſsimus quiſque, cuius cor eſt quaſi Leonis, pauore ſoluetur; ſcit enim omnis populus Iſrael fortem eſſe patrē tuum, & robuſtos omnes, qui cum eo ſunt; ſed hoc mihi videtur rectum eſſe conſilium. Congregetur ad te vniuerſus Iſrael à Dan vſque Berſabee, quaſi arena maris innumerabilis, & tu eris in medio eorum, & irruemus ſuper eum in quocumque loco inuentus fuerit, & operiemus eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram, & non relinquemus de viris, qui cum eo ſunt, ne vnū quidem. Quod ſi vrbem aliquam fuerit ingreſſus, circumdabit omnis Iſrael ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, vt non reperiatur ne calculus quidem ex ea. Dixitque Abſalom & omnes viri Iſrael. Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ conſilio Achitophel.* In quo tamen vel ipſius Scripturæ teſtimonio falſi ſunt, ex qua diſcimus offuſas à Domino fuiſſe tenebras conſiliariorum illorum mentibus, ne quā vtile Achitophelis conſilium eſſet, poſſent agnoſcere, ait enim. *Domini nutu diſsipatum eſt conſilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus ſuper Abſalon malum.* Itaque in viro etiam probo, qualis erat Chuſai, apparet quàm periculoſa res ſit, conſilium ab eo petere, qui priuatis affectibus ducitur, aut qui, ſi aliquod à Principe ineatur cōſilium, veretur ne rerum ſuarum incrementum intercipiatur, aut etiam damnum aliquod incurrat, Hoc enim homi-

hominum genus nihil non agit, ſeque in omnem verſat partem, vt ea quæ ſibi vtilia eſſe intelligit, quaſi bono publico opportuna conſilia Princeps amplectatur, ſemperque eò dirigit aciem mentis, vt honorem ſuum, rem familiarem, potentiamque in aula amplificet, illaque omni niſu amoliatur, quæ aliqua ratione nocitura videantur. In Regis Aſſueri aula fuerat Aman ad magna & honorata miniſteria Regio fauore productus; itaque in omnem occaſionem potentiæ huius augendæ intentus, cum quæſijſſet ab eo Aſſuerus, quanam ratione ille eſſet honorandus, quem Rex honorare decreuiſſet, ille putans ſe potiſſimùm, qui gratioſiſſimus eſſet Principi, nouis iſtis honoribus admouendum, cum clariſſimi triumphi ſpem animo præſumpſiſſet, ita reſpondit; *Homo, quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus Regiis, & imponi ſuper equum, qui de ſella Regis eſt, & accipere regium diadema ſuper caput ſuum, & primus de Regiis Principibus ac Tyrannis teneat equum eius, & per plateam ciuitatis incedens clamet, & dicat. Sic honorabitur, quemcumque voluerit Rex honorare.* Quod ſi triumphum illum Mardochæo, cui erat infenſus parari ſenſiſſet, aliã planè inſtituiſſet orationem, ac fortaſſe quod aulicis familiare eſt, Aſſuero fuiſſet auctor, quaſi Mardochæi creſcentis magnitudini faueret, vt eum ad aliquam gubernandam prouinciam deſtinaret, non eo conſilio, vt creditæ illius fidei gubernatio virtutis & regiæ beneuolentiæ teſtimonium eſſet, ſed vt eum longius ſubmoueret, quem ſuis luminibus officere animaduerteret. *Multi pacifici ſint tibi*, inquit Eccleſiaſticus, *& conſiliarius ſit tibi vnus de mille, ſi poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facile credas ei. Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis; Et contrà eſt amicus qui conuertitur ad inimicitiã: & eſt amicus, qui odium & rixam & conuitia denudabit. Eſt autem amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis.* Cuius moniti ſententia ea eſt, paucos admodum eſſe fideles amicos, qui ſincero animo conſilium dẽt poſtulantibus, ac proinde maximè attentum debere eſſe eũ,

Eſther 6.7.

Eccl. 6. 6.

Digitized by Google

qui ab amico conſilium petit, ne fortè is, cui ſe credit, cum poſtulat conſilium, ſpe aliqua, aut timore inſtinctus ſibi potiùs, quàm illi conſulat, Prudentium eſt iſta laus, & eorum, qui longo rerum vſu docti ſunt; hi enim facilè, quò conſilium dantes ſpectent, deprehendunt: nam,
Prou.27.19 *Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.* Hanc ego ſolertiam in Rege Iuda Ioſaphat requiro, qui Achab Iſraelis Regis ſuadenti, vt prælium quod imminebat, cultu regio amictus iniret: id ſibi paſſus eſt perſuaderi, cum tamen ipſe Achab diſſimulato Regis habitu, ſub priuati cuiuſpiam militis armis latuiſſet; quod ſanè conſilium vel eo nomine ſuſpectum illi eſſe oportuit, quòd qui Regij cultus retinendi auctor erat, ipſe mentitò habitu prælium eſt ingreſſus. Itaque proximè abfuit Ioſaphat à periculo, Achabi conſilio, in extremum diſcrimen adductus, niſi vociferando ſibi conſuluiſſet, illique intellexiſſent eum non eſſe Regem Iſraël, quem Syriæ Rgis arma potiſſi-
3.Re.22.31. mùm petebant ad necem. *Rex autem, Syriæ,* vt dicitur in Regum hiſtoria, *præceperat Principibus curuum triginta duobus, dicens. Non pugnabitis contra maiorem & minorem quempiam, niſi contra Regem Iſraël ſolum. Cum ergo vidiſſent Principes curruum Ioſaphat, ſuſpicati ſunt, quod ipſe eſſet Rex Iſrael, & impetu facto pugnabant contra eum, & exclamauit Ioſaphat, intellexeruntque Principes curruum, quòd non eſſet Rex Iſraël, & ceſſauerunt ab eo.* Quod ſi etiam ab amicis cauendum eſt, cum petimus conſilium, quid de ijs erit ſentiendum, quos offendimus aliquando, aut à quibus ipſi offenſi ſumus? ſanè multò magis horum fidem ſuſpectam eſſe conuenit, ne fortè tempore, ſoporatus dolor, noua ſe ſe aperiente nocendi via, recrudeſcat, & in caput innocentis, etiamſi nulla recens offenſio extiterit, odij virus effundatur. Exemplo eſt Zebul, qui Gaal infenſus eum dolo malo decipere aggreſſus eſt, nam cum procul venientium hoſtium globos Gaal intueretur, remq; eum Zebul communicaret, hic ſuſpicionem hoſtilium agminum aduenientium eximere conatus

natus eſt, ne ſi periculum imminens animaduerteret, ſibi ſuiſque conſuleret. *Cum vidiſſet populum Gaal, dixit ad Zebul. Ecce de montibus multitudo deſcendit: cui ille reſpondit, vmbras montium vides, quaſi capita hominum, & hoc errore deciperis.* Illud etiam addiderim, conſanguineorum ipſorum, qui nos amant, beneque nobis volunt, & rebus noſtris aduerſis tanquam ad ſe ſpectantibus tanguntur, in conſiiijs dandis ſuſpectam fidem eſſe poſſe, cum etiam ipſi immodicis animi perturbationib. agitari poſſint, ſpe, metu, inuidia, alijſque huiuſmodi motibus, quibus cum cietur animus, vel quid facto opus ſit, non videt, vel ſi quod verum eſt videt, amico inuidet, vt ſibi commodet, ſuiſque perturbationibus obſequatur. Magnus erat Ioab apud Dauid auunculum ſuum, eamque magnitudinem ſibi ingentibus promeritis, bellica virtute multiſque in rebus explorata in Regem fide parauerat: cum tamen Abner, Isboſetho regiæ Saulis domus ſtirpi, quem pleræque Iſraelis tribus Regem ſequebantur, infenſos, ad Dauid tranſire ſtatuiſſet, & cum ipſo Dauide fœdus pepigiſſet, veritus Ioab ne plus gratia apud Dauidem Abner poſſet, quam ipſe valuiſſet (erat enim Abner vir ſtrenuus, & maximæ apud Iſraëlitas auctoritatis) eum omni, qua fieri poſſet, ratione amoliri ſtatuit, & ab Regis latere tantum virum abſtrahere, qui ſi Regi adeſſet, iam ipſe non tanto apud Dauidem eſſet in pretio. Itaque illum apud Regem calumniari aggreſſus eſt, & in inuidiam vocare, quaſi non bona fide tranſfugiſſet ad Dauidem, ſed eo conſilio ſe ſe illi adiunxiſſet, vt exploratis eius conſilio eum tandem Isboſetho, cui ad eum diem ſeruierat, facilius proderet. *Et ingreſſus eſt Ioab ad Regem, & ait: Quid feciſti? Ecce venit Abner ad te, quare dimiſiſti eum, & abiit, & receſſit? Ignoras Abner filium Ner, quoniā ad hoc venit ad te, vt deciperet te, & ſciret exitum tuum, & introitum tuum, & noſſet omnia quæ agis?* Sed cum fortè non perſuaderet, tandem gliſcens inuidia eo erupit, vt virum innocentem, & nihil tale ſuſpicantem, interimeret: quanquam alia etiam intercedebat,

Iud. 9. 36.

2 Reg. 3. 24.

offenſio propter Aſaëlem Ioabi fratrem, quem Abner ſe, cum fugeret, inſequentem haſta transfixerat. Minus itaque miror Sapientis in Eccleſiaſtico conſilium, qui cum prius valdè omnibus commendaſſet, vt in rebus
Eccl.32.24 ambiguis amicos conſulerent, ait enim. *Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis, in via ruinæ non eas, & non offendes in lapides, nec credas te viæ laborioſæ; ne ponas animæ tuæ ſcandalum.* Statim ſubdit, *& à filiis tuis caue, & à domeſticis tuis attende.* Quamuis enim laudabilem putē eorum Principum conſuetudinem, qui filios aut nepotes rebus adminiſtrandis præficiunt potiùs, quàm alios, quibus non ita cordi futura ſperatur Principis amplitudo, cùm ei tantæ neceſſitudinis beneuolentiæque fœdere coniuncti non ſint; modus tamen quidam, meo iudicio, adhibendus eſt, vt ſcilicet Princeps benè exploratis, & quantum fieri poteſt cognitis eorum affectibus, ſic cum illis, quæ gerenda ſunt, communicet, illorumque vtatur opera, vt tamen æſtu perturbationum, quibus fortaſſe commouentur, iræ, ſpei, timoris, ambitionis, diuitiarumque amplificandarum cupiditatis, non abripiatur, aut deflectat à recto virtutis curſu, dumque illis gratificari ſtudet, ipſe ad vadoſa loca, ſcopuloſque deferatur. Quare quod Ionathas de parente ſuo Saul prædicat, cum
1.Reg.20.2. ait: *Neque enim faciet pater meus quidquam grande vel paruum, niſi prius indicauerit mihi*; ſanè in viro Principe non probauerim, cum ſæpè tempora incidere poſſint, in quibus rationi conſentaneum ſit, arcanum aliquod nepoti aut filio non patere, ne fortè inde Reipublicæ incōmodandi occaſionem arripiant, dum ſe & ſua, quà bonis artibus, quà fraudibus & dolo, quà innocentium damno & iniuria promouere ſtudent. Inter affectus autem, potiſſimum in huiuſmodi hominibus dominari video, diuitiarum cenſuumque amplificandorum immodicam
1.Tim.6.10. cupiditatem, quæ cupiditas Apoſtolo teſte, *Radix eſt omnium malorum*, nominatimque in conſiliario cauenda:
Eccl.27.1. nam *qui quærit locupletari, auertit oculum ſuum*, & à ſcopo, in quem intendere ſuaſque omnes actiones dirigere debuiſſet,

buiſſet, aliò auertit, quò ſcilicet eum rapiunt fulgor auri, diuitiarumque illecebræ, quibus captus ita ſua accommodat conſilia, vt præ diuitijs honeſtatem ſpernat, tenueque aliquod emolumentum, ipſa virtute, qua nihil pulchrius eſſe poteſt, antiquius ducat. Quare Eccleſiaſticus cum conſilium capimus, ab ijs cauendum monet, qui vehementi aliquo ducuntur affectu, quo impediti minus perſpicere poſſunt quid fugiendum ſit, quid amplectendum, vetatque cum pauido de bello, cum Religionis contemptore de diuino Numine colendo, cum liuidis de gratijs alicui agendis agitare conſilia, quæ omnia, aliaque ita ab Eccleſiaſtico lepidè efferuntur per ironiam. *Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, & cum muliere, de ea quæ æmulatur, cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhoneſto de honeſtate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de conſummatione anni, cum ſeruo pigro de multa operatione. Non attendas his in omni conſilio.* Et quidem meritò. Nam, vt quiſque affectus eſt, ita ferè iudicat, ſententiamque exquirenti, de rebus ita pronuntiat, vt ipſe ſentit. Itaque Ionadab homo purus Amnonis conſilia expedit in ſcelere, cum ſorore Thamar, quam deperibat, perpetrando. Contrà Loth caſtus & ſanctus, ciues ſuos quantum poterat, à damnato illo cõcubitu arcere conabatur. Rurſus liberalis & largus ipſe *Miſeretur & commodat*, & alijs, vt idem faciant, auctor eſt, vt bonus ille Nehemias faciebat, cuius eſt illa oratio ad ciues ſuos. *Et ego, & fratres mei, & pueri mei commodauimus plurimis pecuniam, & frumentum, non repetamus in commune iſtud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis. Reddite eis hodie agros ſuos, & vineas ſuas, & oliueta ſua, & domos ſuas, quin potius & centeſimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere ſoletis ab eis, date pro illis.* Contrà Giezi ſi ipſum Eliſæus conſuluiſſet, accipiendumnè videretur à Naaman Syro viro opulento, talentum vnum aut alterum, quo ſuam ipſi facilius tolerarent paupertatem, præ-

Eccl, 37, 12

2, Reg, 13, 5

Gen. 13, 7.

2, Eſd, 5, 10

fertim cum ipſe liberaliter admodum offerret, imò vim faceret, ſanè cenſuiſſet, viri Principis liberalitatem repudiandam non eſſe, ne fortè parum vrbanus, propoſitique ſui nimium tenax videretur, contra quam Eliſæus vir ſanctus iudicabat, qui vrgenti Syro reſpondit. *Viuit Dominus ante quem ſto, quia non accipiam.* Itaque audiendus Eccleſiaſticus, cuius illa vox eſt: *Cum fatuis conſilium non habeas: non enim poterunt diligere, niſi quæ eis placent.*

4. Reg. 5. 16.
Jbid.
Eccl. 8. 20.

Conſiliariis in ſententia dicenda liberum eſſe debere.

9. Sed tranſeamus ad libertatem, in ſententia dicenda, quam vereor ne Principes oderint in conſiliarijs ſuis, quorum *ſpiritu multiplici* offenduntur, vehementi ſcilicet, & acri liberaque oratione, vt Baldad ille Suhites apud Iob: ea enim conditio eſt veritatis, vt odium inuidiamque conciliet. Expertus eſt Achior, qui cum de Iſraëlitarũ populo verè dixiſſet Holoferni pugnare pro illo cæleſte Numen, nec fieri poſſe, vt ab exercitu Aſſyriorum vinceretur, ſi propitium Dominum habuiſſent, quaſi violata eſſet Regis ſui maieſtas, ſuperbus Imperator excanduit, & ad hoſtes Achior tranſire compulit: quæ illi res fuit maximè ſalutaris; nam qui cum Aſſyrijs perijſſet eadem inuolutus clade, cum Hebræis incolumitatem eſt conſecutus. Æquum igitur eſt, vt Princeps nanciſcendæ veritatis cupidus, conſiliarijs ſuis tribuat facultatem liberè proloquendi, nec factis aut verbis, aut nutu, cuiuſquam ſententia ſe offenſum oſtendat, niſi velit veritatis, quam ſummoperè adamare debet, facere iacturam: plerique enim hominum adeò ſunt imbecilles, vt minimam etiam Principis offenſionem plurimùm reformident, ac propterea cum conſuluntur, vt ſibi caueant, *Dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* ex quo plurima in Rempublicam incommoda redundare conſueuerunt. Illud tamen monendi ſunt conſiliarij, vt illius memores ſint reuerentiæ, qua Principem ſuum proſequi par eſt eum, qui priuatus eſt, ne libertas in licentiam tranſeat, dum-

Iob. 8. 2.
Jud. 5. 5.
Iſa. 5. 20.

dumque ſententia aliqua, quæ fortaſſe Principi placuit, damnatur, aut rationibus allatis confutatur, carpatur ipſe Princeps, linguam in eum vibrando, quem pro ratione dignitatis, & muneris quod ſuſtinet, venerari magis oportuiſſet. Seruauit hoc Achior, de quo nunc dicebamus, cuius eſt illud prooemium orationis, quam habuit ad Holofernem. *Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem de populo iſto in conſpectu tuo, qui in montanis habitat, & non egredietur verbũ falſum ex ore meo.* Et Samuel, qui Saulem ita alloquitur. *Sine me, & indicabo tibi, quæ locutus ſit Dominus ad me nocte.* Et Eliphas Themanites nõ diſſimili induſtria putauit ſibi auditorem præparandum, ne ijs fortaſſe offenderetur, quæ dicturus erat. Ita enim legimus in libro Iob: *Reſpondens autem Eliphaz Themanites dixit: Si cœperimus loqui tibi, forſitan moleſtè accipies.* Quaſi dicat: Si ea quæ hactenus à te diſputata ſunt oppugnando refutauerimus, faciemus fortaſſe tibi rem parum gratam, ſi quod plerìſque Principibus accidit, ita volueris omnia tua verba excipi, vt illis nequeat contradici. Sed dabis nobis hanc veniam, vt amici, amicè contra amicum, non euertendæ, ſed potius eruendæ veritatis ſtudio diſſeramus. Huc etiam facit Salomonis præceptum in Prouerbijs cum ait: *Vir obediens loquetur victorias.* Septuaginta ἀνὴρ ὑπήκοος φυλασσόμενος λαλήσει, *vir obediens*, qui ſcilicet ſubditus eſt, *cautè loquetur.* Sed ſunt aliqui ab ipſa natura, quam ipſi ratione non moderantur, ita facti, vt paulò etiam, quàm par eſſet, concitatius in ipſos Principes inuehantur ipſis audientibus, ſibique malum aliquod impudentia accerſant, quam tamen ipſi libertatem indigitant. Talis mihi ſemper viſus eſt Ioab Dauidis ex ſorore nepos & conſiliarius, qui licet ſui Principis incolumitati, & amplitudini ſtuderet, acriùs tamen & vehementiùs illum allocutus eſt, quàm par fuiſſet, cum Dauid nece Abſalonis nimium quantũ dolens æterno luctu ſqualoreque contabeſceret. *Ingreſſus ergo Ioab ad Regem*, inquit Scriptura, *in domum, dixit. Confudiſti hodie vultus omnium ſeruorum tuorum, qui ſaluã*

Marginal notes: Iud. 5. 5. — 1. Reg. 15. 16 — Iob. 4. 5 — Prou. 21. 28 — 2. Reg. 19. 5

fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te, & oſtendiſti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de ſeruis tuis: & verè cognoui modò, quia ſi Abſalom viueret, & omnes nos occubuiſſemus, tunc placeret tibi. Nunc igitur ſurge, & procede, & alloquēs ſatis fac ſeruis tuis, iuro enim tibi per Dominum, quòd ſi non exieris, ne vnus quidem remanſurus ſit tecum nocte hac, & peius hoc erit tibi, quàm omnia mala, quæ venerunt ſuper te ab adoleſcentia tua, vſque in præſens. Hæc Ioab: cuius oratio aſperior eſt, quàm vt ea Rex tanto mœrore confectus compellandus eſſet, cum præſertim mendacijs paſſim aſperſa ſit, vt enim Abſalonē diligeret Dauid eumque optaret ſuperſtitem, incolumemque, non tamen ſeruos ſuos aut Duces clade illa contritos cupiebat, quod inuidioſè Dauidi Ioab affingit. Itaque animi ardore plus iuſto prouectus Ioab in ea erupit verba, quibus ſtomachum ſuum effunderet, & Regem adeò perſtringeret, vt, quod ipſe ſuadebat, non facere non auderet. Sed eorum conſiliariorum libertas propiùs recedit à culpa, imò dixerim ab inſania, qui quamuis ſe nihil profuturos intelligant, adeò tamen linguæ furunt intemperantia, vt quæ mente conceperunt, quidquid tandem accidat, eloqui non vereantur. Nam conceptus ſermo *factus eſt in corde eorum, quaſi ignis exæſtuans, clauſuſque in oſſibus, & deficiunt ferre non ſuſtinentes*, cum Eliphaz Themanithe clamantes: *Conceptum ſermonem tenere quis poterit?* Eliu Buzithi perſimiles, qui de ſe ipſo ita loquebatur: *Plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei. En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit: loquar & reſpirabo paululum, aperiam labia mea, & reſpondebo.* Huiuſmodi homines meritò fatuos vocat Eccleſiaſticus, cum ait. *A facie verbi parturit fatuus tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa fœmori carnis,* vel vt alia habet lectio, *canis, ſic verbum in corde ſtulti.* Quorum verborum hæc eſt ſententia. Quemadmodū mulieres vterum geſtantes, cum tempus aduenit partus eniten-

Ier. 20.
Iob. 4. 2.
Iob. 32. 18.
Eccl. 19. 11.

enitendi, maximis tentantur doloribus, nec prius leuationem aliquam ab illis cruciatibus ſentiunt, quam ediderint fœtum; ac rurſus, quemadmodum ſi canis fæmori ſagitta altè infigatur, ſenſum maximum doloris facit, & latratum ac vociferationem, vel ab inuito exprimit: ita ſtulti aliqui conceptum ſermonem intra ſeptum dentium continere non poſſunt, ſibique benè nunquam futurum putant, niſi quod ſentiunt, effuderint, parum interim curantes, ſi importuna iſta loquacitate ſibi damnum aliquod quantumuis grande concilient.

10. Illud etiam cauendum cenſeo in conſiliario, ne ſuæ ſententiæ nimiùm adhæreat, alios præ ſe contemnens, quaſi nihil ipſi videant, nec alia rei benè gerendæ ratio, quàm ea, quæ ipſi placuit iniri poſſit. Ab ipſa quidem natura hominibus inſitum eſt, vt ſententias, quas dixerint, quaſi partus ſuos exoſculentur, & diligant, quod docet Sapiens, cum ait. *Lætatur homo in ſententia oris ſui,* vel vt habent Hebræa ad verbum. *Gaudium eſt viro in reſponſione oris ſui.* Et Eccleſiaſticus, *Omnis,* inquit, *conſiliarius prodit conſilium.* Græcus contextus habet ἐξαίρει hoc eſt, *extollit,* quia nimirum ſententiam ſuam, tanquam alijs anteponendam laudare conſueuit. Non tamen proptereà adeò ſibi placere debent, vt alios omnes bardos aut fatuos putent, ſed credere, ſibique perſuadere, alios etiam ſapere, & ſi frequentes in aliam ſententiam iuerint, eam potius ſequendam eſſe, nec temerè de illis, tãquam de hominibus tardis, imbecillique conſilij pronuntiare. Talis mihi videri ſolet Caiphas ille Pontifex, qui, in Concilio quod collegerunt Pontifices & Phariſæi, vt quomodo Chriſtum, cuius fama in dies magis augebatur, opprimerent, ita collegas ſuos, & ſymmyſtas alloquitur: *Vos neſcitis quidquam nec cogitatis.* Cum huiuſmodi ergo hominibus, docet Eccleſiaſticus, ne conſilia ineamus, eosque fatuos appellare non dubitat. *Cum fatuis,* inquit, *conſilium non habeas:* vt verò intelligamus quodnam genus hominum hoc ſit, quos dicit fatuos, ſubdit: *Non enim poterunt diligere, niſi quæ eis placent.*

Conſiliarium ſuæ ſententiæ non nimis adhærere debere.

Pro. 15. 23.

Eccl. 37. 8.

Jo. 11. 49.

Eccl. 8. 20.

Cumque aliorum inuenta non probent, ad rixas, & contentiones procliues ſunt (nam *inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia*) & cum alios audiunt, ſeſe continere non poſſunt, quin ſigno aliquo ſibi ſententiam illam diſplicere prodant, in quo rurſus ſtultos ſe eſſe oſtendunt, ſi Sapienti credimus dicenti; *Impatiens operabitur ſtultitiam.* τὸ *Impatiens* in Hebræo eſt, *Breuis irarum*, is nimirum, qui facilè irã concipit, quem Græci ὀξύχολον vocant, vel ὀξύθυμον. Itaque multò ſapientius amici illi Iob, atque ideò imitandi, qui licet acriter cum Iob diſceptando congrederentur, ita tamen loquendi & tacendi tempora inter ſe partiebantur, vt vno diſſerente ſilerent alij, & rurſus, cum is qui tacuerat, dicere erat exorſus, reliqui fauerent linguis, & ſecundis auribus orationem eius ad finem vſque proſequerentur.

Pro. 13. 10.

Pro. 14. 17.

Conſiliarij fidelem eſſe debere arcanorum cuſtodem.

11. Nec minus requiritur, imò fortaſſe magis, fidelitas, vt nimirum quæ illius fidei committuntur arcana, quaſi Principis depoſitum in imo pectore cuſtodire, reſque auditas ſilentio premere ſciat, adeò vt non modò rem ipſam eloquatur, ſed ne ſignis quidem aut indicijs præbeat occaſionem ſuſpicandi ijs, qui ſagaciter omnia odorantur, vt ad conſiliorum cubilia penetrare poſſint. Itaque fidelis amicus miris à Sapiente laudibus extollitur in Eccleſiaſtico, cum ait: *Amicus fidelis protectio fortis, qui autem inuenit illum, inuenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio, & non eſt digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis, & qui metuunt Dominum, inuenient illum.* Cum huiuſmodi ergo amico communicãda conſilia, non cum ijs, qui inſtar dolij multis rimis fatiſcẽtis, ea quæ infunduntur, continere non poſſunt. *Cum fatuis* (inquit Eccleſiaſticus loco paulò ſupra indicato) *cõſilium non habeas, non enim poterunt diligere, niſi quæ eis placent.* Græcus non ϛέρξαι legit, vt legiſſe videtur Vulgatę editionis author, ſed ϛέξαι, quod eſt, *tegere, continere*, & ſenſus eſt. Ne communices cum ſtultis conſilia, qui quæ ab amicis audiuerint, fideli pectore condita aſſeruare non noue-

Eccl. 6. 14.

Eccl. 8. 20.

nouerunt, ſed illa temerè effutiunt, & in vulgus emanare ſinunt, quæ nemini fuiſſent aperienda. Itaque, quemadmodum ſacrorum myſteria initiatis vulganda non ſunt, ne fortè *Proiiciantur margaritæ ante porcos,* Matt. 7. 6. qui eas negligant, pretium illarum ignorantes, imò deſpiciant & conculcent; ita credita arcana continere neſcientes, tanquam minimè initiati, & prophani, ab adytis conſultationum arcendi ſunt. Hinc ſcriptor hiſtoriæ Iudith conſilium, quod Rex Aſſyriorum Nabuchodonoſor conuocauit, myſterium appellauit, ad commendandam nimirum taciturnitatis huius virtutem, quæ cõſiliarium virum maximè decet. *Vocauitq́,* inquit; *omnes maiores natu, omnesq́; duces, & bellatores ſuos, & habuit cũ eis myſterium conſilii ſui.* Judit. 2. 2. Et meritò Rex Syriæ moleſtiſſimè tulit ſua hoſtibus patere conſilia, quod tamen nullius Regii conſiliarii vitio eueniebat, ſed Deo Prophetæ Eliſæo rem patefaciente, quod cum Rex ille neſciret, ſeque & arcana ſua hoſtibus prodita exiſtimaret, perfidiam ſibi noxiam ſuſtinere non valens. *Conturbatum eſt,* inquit, *cor Regis Syriæ pro hac re, & conuocatis ſeruis ſuis, ait; Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit apud Regem Iſrael? Dixitq́; vnus ſeruorum eius. Nequaquam Domine mi Rex, ſed Eliſæus Propheta, qui eſt in Iſrael, indicat Regi Iſrael omnia verba quæcumque locutus fueris in conclaui tuo.* 4. Re. 6. 11. Quo audito Syrus omnes ſuas curas eò intendit, vt Eliſæum in ſuam redigeret poteſtatem, ſatis intelligens nulla ſua conſilia eum, quem optabat, exitum nanciſci poſſe, donec aliquis eſſet qui ea Iſraelitis patefaceret. Si ergo arcana tua iis dumtaxat conſiliariis, qui ea ſilentio tegere nouerunt, patefacis; nõ prudenter tantũ facis, ſe hoſtibus, aliiſque, qui tuæ inuident magnitudini, tibi nocẽdi anſam eripis, quemadmodum qui in aduerſariorũ arcana ſe penetrare poſſunt, magnum nanciſcuntur telum, quo eorum res labefactent & euertant: Sic Dauid cum fuga ſe ſubduceret, ne in filii Abſalonis manus perueniret, obuiumque habuiſſet Chuſai Arachitem, veterem, fidumq; conſiliarium ſuum, ſe ſequi volentẽ, non ſuſti-

ſuſtinuit, ſed Abſalonem ſequi iuſſit, vt eius beneficio, quid in conſultationibus Abſalonis agitaretur cognoſcere poſſet, eiusque conſilia aut maturè præuenire, aut aliqua ratione poſſet intercipere; ne quod ſceleratè moliebatur Abſalon, perficere poſſet. *Dixit ergo ei David. Si veneris mecum, eris mihi oneri, ſi autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Abſalon: Seruus tuus ſum, Rex, ſicut fui ſeruus Patris tui, ſic ero ſeruus tuus, diſſipabis conſilium Achitophel. Habes autem tecum Sadoch, & Abiathar ſacerdotes, & omne verbum quodcumque audieris de domo Regis, indicabis Sadoch & Abiathar ſacerdotibus: ſunt autem cum eis duo filii eorum Achimaas filius Sadoch, & Jonathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum, quod audieritis.*

2 Re. 15. 33.

2. Re. 17. 21. Quod, vt dixit, planè ſucceſſit; nam per hoſce adoleſcentes, cognitis David Abſalonis conſiliis, ſibi ſuisque commodiſſima ratione proſpexit.

Conſiliariorum experientia, & rerum de quibus agitur vſu, præditũ eſſe debere.

12. Huc tandem facit experientia, & rerum vſus, qui in viro conſiliario, vel imprimis requiritur; altiſſima enim eorum eſt prudentia, præſentiſſimumque in rebus implicatis conſilium, qui varijs rebus iactati, & in ijs negotijs, de quibus conſultatur, diu multumque verſati ſunt. Itaque ſi de bello ſuſcipiendo deliberetur, non togatulus aliquis conſulendus eſt, qui numquam caſtra viderit; aut agricolæ, qui vt in colendis agris, aut in rebus vrbanis verſati ſint, tamen cum de bello agitur, quid ſit aciem inſtruere, dirigere frontem, cornua exercitus promouere, quid cunei ſint, legiones, aut phalanges, ne de nomine quidem ſatis norunt. *Qua ſapientia*, inquit Eccleſiaſticus, *replebitur qui tenet aratrum, & qui gloriatur in iaculo* (quo ſcilicet boum arantium latera fodiuntur, & inſtar iaculi habet, cũ ſit haſtile quodam ſtimulo præfixum & armatum, quod Græcus textus δόρυ κέντρου dixit, hoc eſt, *haſtile ſtimuli*) *ſtimulo boues agitat, & conuerſatur in operibus eorum, & enarratio eius in filiis taurorum. Cor ſuum dabit ad verſandos ſulcos, & vigilia eius in ſagina vaccarum. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diẽ tranſigit, qui ſculpit ſignacula ſculptilia* (Græcè γλύμματα

Eccl. 38. 28.

σφραγ

σφραγίδων cælaturas ſignaculorum, vel ſigillorum) *& aßiduitas eius variat picturam.* Multus ſcilicet eſt in nouis excogitandis inuentis,& alio, atque alio modo metalla, quæ tractat, efformandi & effingendi, hoc enim eſt, quod habemus in Græco ἀλλοιῶσαι ποικιλίαν *(cor ſuum dabit in ſimilitudinem picturæ, & vigilia ſua perficiet opus; ſic faber ferrarius ſedens iuxta incudem, & conſiderans opus ferri, vapor ignis vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur;* Cum æſtu,qui ex camini vicinitate exiſtit,conflictans quodammodo & pugnans: *Vox mallei innouat aurem eius,* dum nouis ſubinde tunſionibus ferrum ſubigitur, *Et contra ſimilitudinem vaſis oculus eius,* in exemplar, quod opere ſuo conatur exprimere, frequenter aſpiciens. *Cor ſuum dabit in conſummationem operum, & vigilia ſua ornabit imperfectionem:* nam vigilans & frequenter manum operi admouẽs, tandem opus omni ex parte abſolutiſsimum reddit. *Sic figulus ſedens ad opus ſuum, conuertens pedibus ſuis rotam, qui in ſolicitudine poſitus eſt ſemper propter opus ſuum, & in numero eſt omnis operatio eius.* Tantum enim materiæ præparat, quanta ſufficere poſsit, ad eum vaſorum numerum effingendum, quem apud ſe ſtatuit efformare; *In brachio ſuo formabit lutum, & ante pedes ſuos curuabit virtutem ſuam,* vires ſcilicet ſuas exercendo in ſubigenda ex artis præſcripto lutoſa illa materia; *Cor ſuum dabit, vt conſummet linitionem,* extremam ſcilicet vaſi manum adhibendo, & luto cruſtam ex alia materia inducendo, quæ excocto ritè vaſi nitorem conciliet, & ſplendorem: *& vigilia ſua mundabit fornacem,* opere nimirum expleto, vt vaſa iam formata ignis vapore durentur. *Omnes hi in manibus ſuis ſperauerunt; & vnuſquiſque in arte ſua ſapiens eſt;* nam & agricola de ſubigenda terra, & malleator de ducendis ex metallo vaſis aut ſtatuis, & figulus de luteis vaſis effingendis benè diſputat. Imò eorũ opera ciuitatibus adeò ſunt neceſſaria, vt ſine huiuſmodi mœchanicarum artium fabris & artificibus cœtus vlli aut ciuitates conſiſtere non poſsint; *Itaque ſine his omnibus non ædificatur ciuitas, & non inhabitabunt, nec ambu-*

ambulabunt homines in ea. Quod ſi de muneribus agitur publicis, deq́ue republica tractanda *in Eccleſiam non tranſilient*, ſiue legamus in Græco ὑπερκαλοῦνται, ſiue vna detracta litterula ὑπεραλοῦνται eodem ſemper ſentētia recidit; nam ſenſus erit, in Eccleſiæ cœtibus, hi dignitatum titulis non fulgebunt, neque priuatæ fortunæ fines tranſilient. *Super ſellam iudicis non ſedebunt, & teſtamentum iudicii non intelligent, neque palam facient diſciplinam, & iudicium, & in parabolis non inuenientur.* Ita Eccleſiaſticus. Ex quo intelligitur, quanta eorum ſit temeritas, qui ad ea manus admouere non dubitant, quæ tractare neſciunt, aut de iis reſpondent, quæ numquam didicerunt, cuiuſmodi fuiſſe videtur Sedecias ille, qui cum Propheta non eſſet, nec Prophetæ filius, Ioſaphat & Achab gentis Hebrææ Reges ad bellum inuitabat, victoriæque certam ſpem, quam tamen præſtare non poterat, faciebat.
2.Re.22.11. *Fecit quoque*, inquit Scriptura, *ſibi Sedecias filius Chanaam cornua ferrea, & ait. Hæc dicit Dominus. His ventilabis Syriam, donec deleas eam,* cum tamen ſecus euenerit: nam in eo prælio, quod Prophetæ huius inſtinctu commiſſum eſt, adeò victoria ab Iſraelitis non ſtetit, vt alter ex illis, ſagita in incertum emiſſa confoſſus, exſtinctus ſit. Cur autem aliquando apud Principes aliqui temerè de rebus, quæ ignorant, pronuntiēt, ea cauſa eſſe poteſt, quod eos pudeat fateri ſe id ignorare, de quo interrogantur à Principe, quaſi aliquid de eorum exiſtimatione pereat, ſi de omnibus rebus, quarum etiam vſum non habent, etiam in promptu ſententiam dicere non poſſint, contrà quam monet Eccleſiaſticus, cum ait: *Penes Reges noli velle videri ſapiens.* Et Salomon. *Ne glorioſus appareas coram*
Eccle.7.5. Pro.25.5. *Rege.* Fieri enim poteſt, vt ſi interrogationibus vrgearis à Principe, tua tandem inſipientia prodatur, aut etiam grauem aliquam animæ labem contrahas, ſi temerè de rebus agendis pronuntiaueris, cum tamen vtpote talium rerum ignarus & rudis, non ſatis perfectum habeas, quid expediat.

13. Huc tandem faciunt alia monita, quæ ad prudentiam

tiam ſpectant, de quibus ſuprà libro 2. diſputatum eſt, cum de Principis virtutibus diſſereremus, quæ ibi videri poterunt.

De Principis Adminiſtris, & monita quædam ad ipſos pertinentia.

CAPVT III.

1. DE Principum Adminiſtris, minoribusque Magiſtratibus eligendis, nonnulla ſuperiore libro dicta ſunt, cum de illa iuſtitiæ parte, quæ in diſtributionibus verſatur, diſputaremus: nunc quod reſtat paucula quædam attexenda ſunt, ne rem magni momenti, & in quo potiſſimùm verſatur Reipubl. ſalus, paucis contenti, penè taciti prætereamus. Ac primò quidem in eis deligendis magno ſtudio elaborandum eſt, curandumque vt ij à Principibus, ad publica munia adhibeantur, qui ijs notis fuerint inſignes, quæ publico magiſtratui præfectum, muneri illi gerendo idoneum eſſe demonſtrant; eæ fermè ſunt, quæ ſuperiore capite, in quo de conſiliariis diſſeruimus, allatæ ſunt. Illud fortaſſe diſcrimen poſſit intercedere, quòd cũ conſiliis dandis aptiores eſſe dixerimus eos, qui ætate iam prouectiores ſunt, rebus ipſis gerendis, quod miniſtrorum eſt vtilis ætas, in qua plus ineſt non ſolùm roboris in membris, ſed etiam vigoris in animo, meritò accommodatior videri poteſt. Hoc conſilio bonus Mathathias in duos filios rerum ſummam ita partitus eſt, vt ætate prouectior, conſilioq; melior Simon, tanquam pater ceteros dirigeret. Iudas verò, quem melior ſanguis acrem in rebus bellicis manuque promptum reddebat, rem bellicam adminiſtraret. *Et ecce*, inquit, *Mathathias Simon frater veſter, ſcio quod vir conſilii eſt, ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis pater, & Iudas Machabæus fortis viribus à iuuente ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi.* Huiuſmodi rerũ adminiſtros ſtrenuos ſcilicet & in rebus agendis expeditos, maximè probauit Salomon, cum ait: *Vidiſti virum*

De Adminiſtrorum Principis ætate, quædam.

1.Ma.2.65.

Pro.22.29.

rum velocem in opere ſuo? coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles, ſua nimirum dexteritate, & virtute eum adeò promouente, vt apud ipſos Principes gratioſus ſit, illiſque charus in primis. Quare apud eundem Salomonem legimus. *Acceptus eſt Regi miniſter intelligens, iracundiam eius inutilis ſuſtinebit.*

Pro.14.35.

Quàm conſideratè miniſtri eligendi, & de aliquibus conditionibus, quæ in illis ſpectāda ſunt.

2. Exutis ergo omnibus, ſi fieri poteſt, animi perturbationibus, conſideratè admodum eligat Princeps ad magiſtratus eos, quos vitæ probitas, & integritas, prudentia etiam& rerum publicarum experientia commendauerit, Apoſtolorum Eccleſiæ capitum exemplum imitatus, qui Diaconos per populum electuri, quibus, vt vox ipſa ſonat, miniſtris vterentur in ſubleuandis Eccleſiæ neceſsitatibus ad victum, aliaque huiuſmodi pertinentibus, quæ ſi ipſi per ſe curare vellent, à concionādi, Chriſtianamq; legem docendi munere auocarentur, populo perſuaſerunt, vt ſeptem viros eligerent diligenti prius attentaque cogitatione præmiſſa, quos illi miniſterio meritò præficiendos exiſtimarent. *Conſiderate ergo fratres,* inquiunt, *viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſuper opus!* quaſi dicerent. Non facile debetis cuique in hac electione ſuffragari: rem apud vos taciti prius diligenter conſiderate, triaque in ijs, qui eligendi ſunt, potiſsimùm deſiderari, animaduertite: vt excellenti virtute prędìti ſint, vt ſapientia & prudentia inſigniter ornati, tandem vt ſecunda apud omnes fama vixerint, opinioneque ſanctitatis. Huiuſmodi homines cum nacti fueritis, eos putate idoneos, qui Eccleſiæ pecunias tractent, fideliumque neceſsitatibus, ea, qua par eſt, integritate proſpiciant. Hinc S. Paulus dotes hiſce conſentaneas in Diaconis requirit, quos Timotheus Epiſcopus electurus erat. *Diaconos,* inquit, *ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes magiſterium fidei in conſcientia pura. Et hi autem probentur primùm: & ſic miniſtrent, nullū crimē habentes.* Græc. ἀνέγκλητοι hoc eſt, quibus propter vitam ſanctè & inculpatè geſtam, nullus

Act.6.3.

1.Ti.3.10.

audeat

audiat crimen vllum impingere. Quanquam verò iſta dicantur de Diaconis Eccleſiæ, rerumque Eccleſiaſticarum adminiſtris; nihilominus ad Reipubl. magiſtratus commodè transferri poſſunt, quorum præcipua laus eſt, vt ab omni turpi lucro abhorrentes, ita ſapienter ſe in ſuo munere gerant, vt populi obtrectationibus nullum locum relinquant. Illud addo, ſuſpectos illos Principi eſſe debere, qui cum ſe aliqua offert occaſio Magiſtratus alicuius aut Præfecturæ, quæ alicui demandanda ſit, non tantùm operam ſuam deferunt, dicentes cum Propheta, ſed ſpiritu longè diuerſo, *Ecce ego, mitte me,* Iſa. 6. 8. ſed eos omnes adhibent, quos apud Principem gratioſos eſſe arbitrantur, commendatitias etiam à Regibus litteras aucupantur, omnemque lapidem mouent, vt ad honorificum illud atq; quæſtuoſum munus, quod optauerunt, aſpirare poſſint. Hoc inquam, hominum genus Principi ſuſpectum eſſe iubeo, qui ſi non aliud, certè ambitioſi ſunt, ac propterea longè minus ad hæc munera idonei, quàm ij qui illud agunt, vt ſe magiſtratu potius dignos exhibeãt, quã importunè à Principe extorqueant. Nam vt aliqui in Republ. inueniantur, qui ab honoribus dignitatumque titulis refugiant, optandum potius quã ſperandum eſt; quàm pauci enim ſunt qui pareant Sapienti ſuadenti. *Noli quærere ab homine Ducatum, neque à* Eccl. 7. 4. *Rege cathedram honoris?* Blandiuntur enim iſta neſcio quomodo mortalium oculis, ad ſuique amorem trahunt ſpecie quadam honeſtatis, & vtilitatis, quam oſtentant, eaque eſt hominum conditio, vt ſibi facilè perſuaderi patiantur ſe ad illa, quæ cupiunt, ſatis aptos eſſe, imò etiam cęteris aptiores, adeò vt miraculo ſit paucorum quorundam hominum deſpicientia, qui oblatas pinguium ſacerdotiorum infulas aut Regni diademata aliquando repudiarunt. Cuius virtutis frequentiora videremus exempla, ſi honorum iſtorum candidati, quemadmodum vehementi quodam cupiditatis ardore ad illa aucupanda feruntur, ita pericula, quæ in illis latent, ſtudio diligentiore rimarentur, à quibus illi potiſſimum

 proxi-

Hebr.5.4. proximè abſunt, qui non vt *Aaron vocati* diuino conſilio, ſed ſuapte ſponte illa ſuſcipiunt, in illas ſe induentes difficultates, à quibus poſtea expedire ſe nulla ratione poſſunt. Si enim Saul diuina electione Rex Iſraelis deſignatus, nihilque tale cogitans, imò quantum poterat recuſans (ad regnū enim admouendus ſe data opera ſubduxerat, latebrasq; quæſiuerat) in Regio throno collocatus, veterem illam ſuam maximeque probabilem ſim-
1.Re.10.22. plicitatem amiſit. & ex Rege Tyrannus, Regni occaſione effectus eſt; quid de illis dicemus, qui tantum ad honores, ad quos perueniunt, virtutis afferre non poſſunt? Si igitur aliquem Princeps tanta animi moderatione præditum nactus fuerit, qui honeſtiora iſta munera deprecetur, ſatagatque cum honore etiam onus & periculum amoliri, vt quondam Moyſes, qui populi Ducatum ſubire non audebat, ſed cum alia, tum potiſſimùm linguæ tarditatem cauſatus, omnibus modis munus ſibi
Exod.4.10.& 13. impoſitum defugiebat, dicebat enim. *Non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius, mitte quem miſſurus es:* hunc ſciat ceteris omnibus magis idoneum futurum, ſperetque
1.Re.12.3. impoſito munere defunctum, cum Samuele dicturum. *Loquimini de me coram Domino & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quemquam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi, & contemnam illud hodie, reſtituamq; vobis;* nec diſſimile reſponſum laturū, quàm tunc ipſe tulerit.
Ibidem. *Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicuius quidpiam.* Sed, vt dixi, vix vllus inuenietur, qui refugiat honores, magiſtratusque quæ-
Eccl.31.8. ſtuoſos. Vt enim pauci admodum ſunt, *Qui poſt aurum*
Ibidem. *non abeant, nec ſperent in pecunia & theſauris*; ac propterea iſta modis omnibus non conſectentur. *Quis eſt hic,*
Lu.20.49. inquit Sapiens, *& laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua.* Ita pauci planè ſunt, qui honores detrectent, quique non cupiant *ambulare in ſtolis*, inſignibus magiſtratuum, & potentiæ in populo, nec *ament ſalutationes in foro*, cum longa clientium famulorumque caterua

terua in forum aut in curiam deducti, Senatores audiunt, Præfecti, Præſides, Gubernatores; *& primas Cathedras in Synagogis*, cum publici celebrantur conuentus; *& primos diſcubitus in conuiuiis*, cum in priuatorum ædes inuitantur. Quamuis enim reuera, *non ſit maior illo, qui timet Dominum*, tamen apud imperitum vulgus, *Magnus & iudex, & potens eſt in honore*, aliique paſſim vel contemnuntur, vel non magni fiunt. Eccl 10. 27. Ibidem.

3 Sed poſtquam Princeps aliquem elegerit rerum gerendarum Adminiſtrum, munuſque aliquod demandauerit, caueat ne tantum illi concedat poteſtatis, vt ipſi etiam Principi formidandus euadat, olimque ipſi Principi, ſi illum in ordinem redigere tentauerit, periculum aliquod creare poſſit. Vſu enim venire ſolet aliquando, vt Principes ſeruos ſuos, quos potentia ipſi auxerunt, poſtea contumaces adeò experiantur, vt non audeant, aut non poſſint vt volunt, de rebus Regni grauiſſimus decernere, ſed id demum cogantur eligere, quod iſtis Principum Principibus collibitum fuerit. *Multi*, dicitur in libro Eſther, *bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus eſt, abuſi ſunt in ſuperbiam, & non ſolùm ſubiectos Regibus nituntur opprimere, ſed datam ſibi gloriam non ferentes, in ipſos, qui dederunt, moliuntur inſidias.* Ac ſeruorum quidem, qui Dominis violentas attulerunt manus, exempla ſuppeditat Scriptura: nam vno dumtaxat capite quatuor narrat Reges à ſeruis cæſos eſſe; qui cum Regni accepiſſent gubernacula, ipſi rurſus interempti ſunt. Nam Zachariam Regem Iſrael *Sellum filius Iabes percuſſit palam, & interfecit, regnauitq; pro eo*: ſed Sellũ nõ plus vno menſe Regnũ tenuit; nã à Manahẽ interfectus eſt. Manahen verò filiũ quidem Phaceiã Regni ſucceſſorẽ reliquit, ſed *Coniurauit aduerſus eũ Phacee filius Romeliæ dux eius, & percuſſit eum in Samaria, & in turre domus Regiæ, & interfecit eum, regnauitq; pro eo. Coniurauit autem & tetendit inſidias Oſee filius Ela, contra Phacee filiũ Romeliæ, & percuſſit eũ & interfecit, regnauitq; pro eo.* Eorũ verò, qui licet Principibus perniciẽ afferre nõ ſint moliti,

Cauẽdum ne tantum quis augeatur, vt ipſi Principi euadat formidabilis.

Eſth. 16. 2.

4 Reg. 15. 10. Ibid. n. 14. Ibid. n. 25. Ibid. c. 32.

plus tamen iuſto, apud illos, potentia valuerunt, in eiuſdem Scripturæ hiſtorijs exempla non deſunt. Hoc enim paſſus videtur Dauid Rex tantus, apud quem Ioab militiæ Princeps tantum ſibi potentiæ vendicauerat, vt Abner exercitus Saulis ducem, qui poſt Domini ſui cædem, relicto Isboſeth, ſe ad Dauidis partes adiunxerat, occiderit proditoriè, cuius mortis nuntio ad Dauidem allato, diris quidem grauiſſimis Ioabi caput deuouit, à quo ſcelus iſtud profectum fuerat, grauius autem aliquid ſtatuere in eum auſus non eſt, quod in Regni primordijs verſaretur adhuc.
2. Re. 3. 39. *Ego autem*, inquit, *adhuc delicatus, & vnctus Rex*, id eſt, recens factus Rex, & necdum viribus confirmatus, vt poſſim nocentes iſtos punire. *Porrò viri iſti filij Saruiæ duri ſunt mihi*, vel, vt eſt in Hebræo, Chaldæo, & apud Septuaginta, *Duriores me*, id eſt, fortiores ſunt & potentiores. *Retribuat Dominus facienti malum, iuxta malitiam ſuam.* Rurſus cum Abſalon bellum excitaſſet aduerſus Parentem ſuum Dauid, iamque
2. Re. 18. 5. prælium eſſet committendum, de filij periculo ſollicitus pater, *Præcepit Ioab, & Abiſai, & Ethai, dicens. Seruate mihi puerum Abſalon, & omnis populus audiebat præcipientem Regem, cunctis Principibus pro Abſalon.* Cùm tamen Dauidis exercitus victoriam reportaſſet, Abſalonque de quercu eſſet ſuſpenſus: *Tulit Ioab tres lanceas in manu ſua, & infixit eas in corde Abſalon*, Regiſque præceptum violare nō dubitauit, tantumque abfuit, vt Dauidis metueret offenſionem, vt etiam ipſum Regem duriore reprehenſione increpare auſus ſit, quòd nimio ſe mœrore conficeret, mortuumque Abſalonem nimijs lacrymis proſe-
2. Reg. 19. 5. queretur. *Confudiſti*, inquit, *hodie vultus omnium ſeruorum tuorum, qui ſaluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te, & oſtendiſti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de ſeruis tuis; & verè cognoui modò, quia ſi Abſalon viueret, & omnes nos occubuiſſemus, tunc placere tibi*: Quæ Ioabi reprehenſio licet ab amore in Regem na-

ſci

ſci potuerit, aſperior tamen aliquanto fuit, quàm ab eo proficiſci deberet, qui ipſum interfecerat Abſaloné; Ioabique potentiam, quod nunc agimus, quanta fuerit, oſtédit, qui cruentis adhuc Abſalonis ſanguine manibus nõ tantùm ſe Regi ſiſtere, quem cariſsimo orbauerat filio, ſed liberiore etiam oratione arguere non dubitauit. Nec mirum eſt, ſi cum Ioab Abſalonis Regis filij cædem impunè tuliſſet, Amaſæ etiam Dauidis ex ſorore nepoti violentas attulit manus, quæ cædes nihilo meliore fide, quàm Abner patrata eſt; nam cum Ioab Amaſam habuiſſet obuium, humaniſsima ſalutatione acceptum, in ipſo congreſſu quaſi oſculaturus amplexus, gladio, quo erat accinctus; *Percuſsit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram, nec ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt.* Cauſam verò etiam habuit deteriorem, ambitionis nimirum impotentiam; nam cum Amaſæ, qui Abſalonem fuerat ſecutus, reconciliatuꝭ Dauid, militiæ ducatum fuiſſet pollicitus, veritus Ioab ne redigeretur in ordinem, Amaſam occupauit occidere. Reconciliationis huius, quæ Amaſæ conciliauit interitum, ſermo eſt in Regum hiſtoria: nam cum Dauid, Sadoch & Abiathar ſacerdotes legaſſet ad tribus Iſrael, quæ Abſalonem ſecutæ rebellauerant, dedit illis in mandatis, vt Amaſæ dicerent; *Nonne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat ſi non Magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab.* Propterea verò Ioab Amaſam de medio ſuſtuliſſe, ne ipſe regendi exercitus munere fortaſsis excideret, ex eo diſcimus, quod Amaſa cæſo, illiuſque cadauere in terra adhuc iacente; *Quidam viri cum ſtetiſſent iuxta cadauer Amaſæ, de ſociis Ioab dixerunt: Ecce qui eſſe voluit pro Ioab comes Dauid*; quaſi dicerent. En quò Amaſæ conſilia reciderunt, qui ſubmoto Ioab exercitus ducatũ ſatagebat inuadere, quàm benè ſpes illius omnes Dux noſter, vno duntaxat ictu, illo nihil minus cogitante præcidit. Cũ ergo Ioab cædes cædibus cumulaſſet, multiſque modis offendiſſet Regem, potentiam tamen illius veritus Dauid, quem apud milites gratioſum eſſe in-

2. Paral. 2. 17.
2. Re. 20. 10.
2. Re. 19. 13.
2. Re. 20. 11.

intelligebat, omnia diſſimulare & ſilentio tranſmittere coactus eſt: quamquam tantorum ſcelerum memor debitam pœnam non condonauit, ſed in aliud tempus tantiſper diſtulit, donec aliqua ſe daret occaſio, qua tutò poſſet, & citra diſcrimen tumultus alicuius militaris, in tantorum criminum reum animaduertere. Quia verò morte præuentus, quod cogitauerat implere non potuit, iam morti proximus Salomoni filio, Regni ſucceſ-
3.Reg.2.5. ſori mandauit, vt ipſe effectum daret. Quod poſtea Salomon, cum parentem ſuum Dauid compoſuiſſet, executus eſt; nam Ioab altare tanquam aſyli locum tenentē
3.Reg.2.31. à Banaia nihilominus iuſſit obtruncari. *Interfice*, inquit, *& ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab, a me & a domo patris mei:* vt nimirum nullo modo ſim, aut videar culpæ particeps, qui in criminis vindictam ipſum Ioab iampridem mortis reum interfici iuſſerim: *Et reddet Dominus ſanguinem eius ſuper caput eius, quia interfecit duos viros iuſtos melioreſq; ſe, & occidit eos gladio patre meo Dauid ignorante, Abner filium Ner Principem militiæ Iſraël, & Amaſam filium Iether Principem exercitus Iuda, reuertetur ſanguis eorum in caput Ioab, & in caput ſeminis eius in ſempiternum.* Huc tandem Ioab euaſit potentia, qua ne aliquando excideret, tantum laborauerat, primarijs illis viris per proditionem de medio ſublatis. Sed multò etiam maior Abner potentia apud Iſboſeth Saulis filium Regem Iſraël, non quidem Isboſeth voluntate, ſed potius neceſſitate temporum. Nam cum de Iſraëlis regno perpetua illi eſſet cum Dauide contentio, plurimumque apud exercitum Abner valeret auctoritas, tantum ille ſibi licere nollet; quare cum Reſpham olim Saulis concubinam adamaſſet, & cum illa habuiſſet conſuetudinē, idq; ægerrimè tuliſſet Isboſeth, dixiſſetq;
2.Reg.3.8. ad Abner: *Quare ingreſſus es ad concubinam Patris mei? iratus Abner nimis propter verba Iſboſeth, ait. Nunquid caput canis ego ſum aduerſum Iudam hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui, & ſuper fratres & proximos eius, & non tradidi te in manus Dauid, & tu requiſiſti in*

ſti in me, quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat Deus Abner & hæc addat ei, niſi, quomodo iurauit Dominus Dauid, ſic faciam cum eo, vt transferatur Regnum de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid ſuper Iſraël, & ſuper Iudam, à Dan vſque Berſabee. Quibus minis Isboſeth non auſus eſt totidem ſaltem verba rependere, quia Ducis exercitus ſui potentiam formidabat. *Et non potuit*, inquit Scriptura, *reſpondere ei quidquam, quia metuebat illum.* Nec fortaſſis adeò iuſtam iraſcendi occaſionem nactus fuerat Abner: namque, vel tanquam ad ſcortum ingreſſus fuerat ad Reſpham, nullo cum ea contracto matrimonio; hoc enim Regiæ domus, non vulgare erat dehoneſtamentum, ſi Saulis vxore (concubinarum enim nomine vxores cenſentur, licet primariæ non eſſent, nec Reginarum nomen conſecutæ) Saulis adminiſter ad ſuam explendam libidinem abuteretur: Vel, ſi legitimi iure thori Reſpham ſibi iungere cogitauerat, alia poterat Isboſethi animum tentare ſuſpicio, ne fortè nouis iſtis nuptijs ſibi Abner ad Regnum viam ſterneret, vt poſtea Adonias filius Dauid, qui Abiſag Sunamitidem Dauidis concubinam à Salomone poſtulauit vxorem, Betſabee ſubmiſſa, quæ quod volebat, impetraret à Rege. Cui Salomon. *Quare poſtulas Abiſag Sunamitidem Adoniæ? Poſtula ei & Regnum. Ipſe eſt enim frater meus, maior me, & habet Abiathar Sacerdotem, & Ioab filium Saruiæ. Iurauit itaque Rex Salomon per Dominum, dicens. Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc. Et nunc viuit Dominus, qui firmauit me, & collocauit ſuper ſolium Dauid Patris mei, & qui fecit mihi domum, ſicut locutus eſt, quia hodie occidetur Adonias. Miſitque Rex Salomon per manum Banaiæ filii Ioiadæ, qui interfecit eum, & mortuus eſt.* 3. Re. 2. 22. Si igitur Salomon ſapientiſsimus ad Regnum conſequendum Adoniæ cum Abiſag connubium aliquid, imò multum conferre poſſe putauit, auſoque hoc poſtulare tanquam reo affectati regni, & perduellionis iam conuicto, crimen morte luendum exiſtimauit, nec,

 vt par-

vt parceret, fraternæ propinquitatis coniunctione permoueri potuit, quid mirum ſi Isboſeth Abneris factum audax, & in Regem iniurioſum ſilentio ferendum eſſe non cenſuit? Cæterùm Abner alienato ab Jsboſeth animo ſe conuertit ad Dauidem, id potiſsimùm cogitans, quomodo Isboſeth, à quo ſe putabat offenſum, Regno exturbaret, cui proculdubio negotij multum faceſſere potuiſſet, niſi priuatas perſecutus iniurias, illum Ioab, vt ſuprà diximus, occidiſſet. Sed tertium ad rem, de qua agimus confirmandam, Ieroboami exemplum afferamus: hunc enim *Videns Salomon adoleſcentem bonæ indolis, & in-*
3 Re. 11. 28. *duſtrium, conſtituerat eum Præfectum ſuper tributa vniuerſæ domus Ioſeph.* Hanc verò Præfecturam magni momenti fuiſſe ex eo coniicimus, quod inter primarios viros apud Dauidem etiam tributorum Præfectus recenſetur,
2. Re. 20. 20 libro Regum ſecundo, & tantarum diuitiarum adminiſtratorem, aut exactorem, quantæ in Regium ærarium ſub Salomone inferebantur, magnæ in aula Regia potentiæ fuiſſe neceſſe eſt. Ad hoc verò munus euectus Jeroboam, tantos concepit ſpiritus, vt Regi ſuo cum Mello exædificaret, repugnare auderet, opuſque, vt aliqui exiſtimant, reprehendere. *Ieroboam quoque*, inquit
3. Re. 11. 16. Scriptura, *filius Nabath Ephratæus de Sareda ſeruus Salomonis, cuius mater erat nomine Sarua mulier vidua: leuauit manũ contra Regẽ, & hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum: quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voragine ciuitatis Dauid patris ſui, erat autẽ Ieroboam, vir fortis & potens. Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam; qui ſurrexit, & aufugit in Ægyptum ad Seſac Regẽ Ægypti, & fuit in Ægypto vſq; ad mortẽ Salomonis,* quo extincto, in vindictã peccatorũ Salomonis, permiſit Deus, vt eorũ ſeminum, quæ cum rebellauit Ieroboam, iecerat, fructus matureſcerent, tandemque appareret ſuo malo Salomonem magnitudinis Ieroboami fundamenta poſuiſſe, nam decem tribus à filii Salomonis regno diſtraxit, & in eis ad ſummum euectus magiſtratum, nouum Regnum, ira Deo, vt diximus, permittente, fundauit. Quamquam autem

tem periculoſæ aleæ negotium pleniſſimum eſt, vnum aliquem vltra aliorum magiſtratuum modum plurimum attollere, vt in allatis exemplis videre poſſumus: Ioſephi tamen ad Ægyptiorum Regnum tantum non elati demõſtrat hiſtoria, fieri poſſe, vt tanta ſit hominis alicuius integritas, fides, & in omni virtutum genere excellentia, vt ſingulari Dei beneficio, ad Regni alicuius, aut prouinciæ ſalutem factus aliquando videri poſſit. Quare Pharao cum ſapientiam illius in coniectanda ſomniorum interpretatione deprehendiſſet. *Tu*, inquit, *eris ſuper domũ meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum Regni ſolio te præcedam. Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph. Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Ægypti. Tulitque anulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius, veſtiuitque eum ſtola byſſina, & collo torquem aureum circumpoſuit, fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & Præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Ægypti. Dixit quoque Rex ad Ioſeph. Ego ſum Pharao, abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca, Saluatorem mundi.* Tam verò latè patens Ioſephi potentia non Ægypto tantum, ſed circumiectis etiam prouincijs fuit admodum ſalutaris: nam ingenti tritici numero in horrea Regia importato: fame ingruente, ita prudenter, quæ ad alendos populos erant neceſſaria, deprompſit, atque diſtribuit, vt fame perituris vitæ neceſſaria ſubſidia ſubminiſtrauerit, & Regium ærarium multò quàm antea, nulla ſubditorum interueniente offenſione, fecerit locupletius.

Gen. 41. 40

Quatenus adminiſtri Principibus ſuis obtemperare teneantur.

4. Sed quæri poteſt, quatenus adminiſtri ea, quæ à ſuis Principibus habent in mandatis, effecta dare debeant. Quo loco primum mihi Principes monendi videntur, vt eos publicis muneribus, & præfecturis, & functionibus præficiendos eligant, quos morigeros eſſe, minimè ceruicoſos, nec ſui iudicij ſententięque tenaces experimento didicerint: quæ enim ijs commendantur qui huiuſ-

modi non ſunt, aut exitum minimè fauſtum, aut eum quem noluiſſet Princeps, non infrequenter ſortiuntur. Talis fortaſſe erat Ioab, quem Dauid cum aliàs durum, vt dicebamus, tum præſertim in populi cenſu ineundo expertus eſt; nam cum illam prouinciam ſuſcepiſſet inuitus, non inconſtanter ſolum, ſed minus etiam perfectè Regis voluntati obtemperauit: nam duas integras tribus non recenſuit, vt in Paralipomenis expreſſe à
1. Para. 21. 5. 6. Scriptura notatum eſt. *Deditque Dauid*, inquit, *numerum eorum, quos circuierat*, &c. *Nam Leui, & Beniamin non numerauit, eò quod Ioab inuitus exequeretur Regis imperium.* Sed rurſus etiam adminiſtri monendi, vt ſi fortè Principem nacti ſint, qui ſibi ſapere videatur, quique ſalutaria ſuggerentibus non ſolum indociles aures, & animum præbeat, ſed etiam aſper ſit verbis, & iracundus; à ſententia ſua promenda, quantum fides officiumque patiuntur, ſuperſedeant, ne ludant operam, aut etiam malum ſibi aliquod imprudenter accerſant; Nam
Prou. 17. 12 *Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus, quam fatuo cō-*
Prou. 16. 14 *fidenti in ſtultitia ſua. Indignatio* autem *Regis, nuntii mortis.* & vſu venit aliquando, vt quantumuis beneuolentia, aut etiam propinquitate coniuncti, ſi huiuſmodi hominibus iratis interueniant, malè verbis, aut etiam factis accipiantur, vt Ionathæ accidit, cum Dauidis abſentiam excu-
1. Reg. 20. 30. 33. ſare apud Saulem parētem exorſus eſt. Si verò Princeps placidis ſit moribus, nec facilè quouis leui irritamento commoueatur, poterunt interdum adminiſtri, non ſine ſpe bonæ frugis, modo ſummæ cum reuerentiæ ſignificatione, vt par eſt, fiat, rem, quæ imperatur, differre, Principem edocere, & rationes, quæ in contrarium occurrunt proponere; nec enim credendum eſt, aut Principem, qui huiuſmodi eſt, rationi repugnare velle, ſicut nec Principi prudētem adminiſtrum ratione aliqua, qua moueatur, deſtitutum. Quandiu Moſes linguæ tardioris impedimentum excuſans, populi ex Ægypto educēdi munus detrectauit, quia non improbabilis afferri videbatur ratio, patienter tulit Dominus, quæ à Moſe obiicie-

ijciebantur, diluens atque diſſoluens; ſed cum primum Moſes rationem vrgere deſijt, & tantum inſtitit munus detrectare, quaſi vellet quacumq; tandem ratione poſſet, onus excutere, illis verbis: *Mitte, quem miſſurus es*; Exod. 4. 13. 14. tunc demum Dominum iratum fuiſſe legimus. Quod ſi aliquod tempus contingat, in quo res aliqua mandetur Adminiſtro, quam ipſe dubitet, poſſit nec ne, citra peccati labem executioni mandari, tunc viros doctos in cōſilium adhibeat, & ſi quidem in vtramque partem res fuerit anceps propter rationum momenta, & doctorum ſuffragia, qui vtrique parti patrocinantur, Principi accōmodet obſequium, niſi forte certa aliqua euidentiq; ratione ductus ipſe ſciuerit, ſaluo iure cōſcientiæ illud fieri non poſſe; tunc enim locum habere videtur monitum illud, quod habemus in Exodo: *Non ſequeris turbam ad faciendum malum, neque in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, vt a verò deuies.* Exod. 23. 2. Tandem, ſi res apertè mala iubeatur, nec tergiuerſari liceat, aut deprecari, nec ſe Princeps à ſententia dimoueri patiatur, tunc, quia *obedire oportet Deo magis, quàm hominibus*, Act. 5. 29. imitandæ ſunt Ægypriæ illæ obſtetrices, quæ *Timuerunt Deum, & non fecerunt iuxta præceptum Regis Ægypti*; Exod. 1. 17. non autem Doëg ille Idumæus, qui Sacerdotibus manus injcere, Saule imperante, veritus non eſt, quod alij facere detrectauerant. 1. Reg. 21. 18 Sed nimirum in hoc etiam parum felices plerique Principes ſunt, quorum adminiſtri etiam ad ſcelera imperata expediti adeò ſunt, vt etiam Dominorum iuſſa nonnunquam anteuertant, quales Aſſueri fuiſſe diſcimus ex Scriptura; nam cum iratum ſe Rex Amano oſtendiſſet, Eſther 7. 8. occuparunt illi infelici caput obnubere, non ſecus ac ſi in illum capitis ſententia lata fuiſſet.

5. Illud etiā admonendi ſunt Principes, vt miniſtrorū ſuorum, quos ad magnos in Republica dignitatis gradus euexerunt, criminationes non facilè ad aures, aut ad animum admittant, multos enim inuidia ſuſcitante patiuntur obtrectatores, quicumq; Principum fauore, ſuper alios in Republica caput extulerunt, raraque paucorum *Non facilè credunt Principes criminationibus quæ magiſtratibus impinguntur, nam ſæpè*

felicitas

ab inuidia proficiſcuntur. felicitas eſt, ita omnibus ſatisfacere, vt nullus, quid deſideret, aut carpat, in publicarum rerum adminiſtratione reperire poſſit. *Placuit Dario,* inquit Daniel, *& conſtituit ſuper Regnum Satrapas centum viginti, vt eſſent in toto Regno ſuo; & ſuper eos Principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt Satrapæ illis redderent rationem, & Rex non ſuſtineret moleſtiam. Igitur Daniel ſuperabat omnes Principes & Satrapas, quia Spiritus Dei erat in illo. Porrò Rex cogitabat cōſtituere eum ſuper omne Regnum, vnde Principes & Satrapæ quærebant occaſionem, vt inuenirent Danieli ex latere Regis.* (Dan.6.1.) Vel, vt in aliquibus Græcis codicibus eſt, ἐκ τῆς βασιλείας, vel, ἐκ πλαγίων βασιλείας. *ex Regno, & latere regni*; accommodatiſſimam enim criminationem ad Danielem euertendum fore putauerunt, ſi Regi malè parumque fideliter adminiſtrati à Daniele Regni ſuſpicionem inijcerent. Verùm, quia mira Danielis integritas erat, plurimiſque argumentis teſtata, tam luculento mendacio illum petere non ſunt auſi. *Nullamque cauſam,* inquit Scriptura, *& ſuſpicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis eſſet, & omnis culpa & ſuſpicio non inueniretur in eo.* (Ibid. nu. 4.) Quare cum illum non à crimine tantùm, ſed à ſuſpicione criminis longiſſimè abeſſe intelligerent, edictum veræ Religioni, cuius Daniel ſectator erat, repugnans, Rege illud approbante, ſcripſerunt, cuius reus facilè factus Daniel (quippe qui vel propoſita capitis pœna, ab ea Religione, quam cum lacte ſuxerat, veriſſimamque eſſe intelligebat, abſtrahi ſe non patiabatur) in leonum caueam ad certiſſimum vitæ diſcrimen iniectus eſt, ex quo tamen Dei benignitate liber euaſit, vt ex illius hiſtoria cognoſci poteſt. Quia igitur eſt admodum in procliui, vt etiā innocentibus Principis miniſtris, ab inuidis crimina impingantur, ita illa audiat Princeps, vt ei, qui agitur reus, ſe ab obiectis purgandi locum relinquat. Sic prudens illę Paterfamilias, *Qui habebat villicum, qui diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius,* (Luc.16.1.) nō ſtatim domo exturbauit, aut in carcerem miſit, ſed animo ſedato, & ad moderationem cōpoſito ad ſe vocauit, criminiſque diluendi, ſi qua ratione poſſet,

poſſet, fecit poteſtatem. *Et vocant*, inquit, *illum*, *& ait illi*: *Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ; iam enim non poteris villicare*; ſi nimirum obiectis ſatisfacere non potueris. Quod ſi immerentem per calumniã traductum ab inuidis fuiſſe repererit, ab inimicorum petitionibus ſecurum reddat, illáque vſurpet verba, quibus Dauid Abiathar Sacerdotem affatus eſt. *Mane mecum, ne timeas, ſi quis quæſierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque ſeruaberis.* 1. Reg. 22. 25.
Quoniam tamen fieri poteſt, & verò non infrequenter accidit, vt aliqui Principum Adminiſtri, aut muneribus, ad quæ admoti ſunt, pares non inueniantur, aut etiam potentia & gratia, quam apud Principes nacti ſunt, aut perturbationibus acti, aut commodis priuatis ſeruientes, abutantur; extremum aliud cauendum moneo, ne ſcilicet ita Principes probent quæcumque geruntur à miniſtris, vt ſibi perſuadeant, eos numquam aut per oſcitantiam impingere, aut à recto æquitatis tramite de induſtria deflectere, ideóque licet omnibus frementibus, & indignantibus, eos à muneribus & Præfecturis amoueri, animo obfirmato non patiantur. Mirum eſt, quod in ſecundo Regum libro legimus. *Calcitrabant boues*, plauſtrum nouum trahentes, quo arca 2. Reg. 6. 6.
Domini vehebatur, iamque periculo proxima erat, vt deuolueretur in terram, boues enim *Declinauerant eam:* Senſit hoc Oza, labantemque manu extenſa ſuſtinuit, ſed ſuo malo; nam *Dominus percuſſit eum*, ibique ipſe, iuxta arcam ſtratus, occubuit. Celebris eſt quæſtio inter ſacrarum litterarum interpretes, quid peccauerit Oza, vt tam graui tamque repentino exitio plecti mereretur, cũ potius prudenter ac piè feciſſe videri poſſit, arcam fulciens, & prouidens, ne indecorè deferretur in terram. Alij, alia. Nonnullorum ego, eorumque grauium ſcriptorum ſententiam probo, qui ab Oza peccatum putant, quod arcam diuino præſcripto Leuitarum humeris portandam, ipſe plauſtro à bobus trahendam impoſuiſſet. Quod ad mores tranſlatum, ad rem noſtram facit, Principibuſque documento eſſe poteſt, vt ſcilicet caueant, ne aut onera regen-

regendarum Eccleſiarum, aut ciuilium magiſtratuum functiones & muniaijs imponi velint, qui aut legibus prohibentur ne illa ſubeant, aut alioqui idonei non ſunt, qui illa pro dignitate ſuſtineant. Sed cur Oza, dicat aliquis non priùs plectitur, quam arcæ manum admouerit, illiuſque caſui occurrere tentauit? Vt nimirum ijdem intelligant, non tam plectendos eſſe Principes, quod parum aptos, aut etiā prauos adminiſtros aut magiſtratus elegerint, quàm quod poſtquam captum de ijs eſt experimentum, ipſique inepti deprehenſi ſunt, aut etiam noxij, adhuc tamen in publicarum functionum Præfecturis illos pergere, aut etiam ad maiora promouere non dubitent.

Principem Adminiſtris eam facultatem, & agendi poteſtatem concedere debere, quã negotia requirunt.

6 Porrò, quod ad poteſtatis modum attinet, multùm valere puto ad res benè gerēdas, ſi ita prouincia aliqua, aut munus adminiſtris aliquibus credatur exercendum, vt ſimul facultas fiat cum in rem præſentem venerint, negotioque quod peragitur, manus admouerint, rem, de qua agitur, pro arbitratu moderādi, modò ex re Principis id futurum prudenter exiſtimetur. Nam qui Principes ſecus faciunt, & omnia ad ſe integra deferri volunt, præterquam quod adminiſtrorum ſuorum ingenia nimis premunt, & ad præclarè audendum ſegniora faciunt, eo etiam negotia ipſa deducunt, vt occaſiones, ſi quæ exiſtunt rei benè gerendæ, corrumpantur. Inferiores enim Præfecti, quo plus credi ſibi, & quo liberaliùs tractari ſe vident, eo libentiùs, ne videlicet humanitate vincantur, ſeſe rebus agendis impendunt, omneſque ſuas curas intendunt quaſi in negotio proprio, vt illud ad optatum exitum perducant. Quod ſi ſe ſe in arctum cogi videant, & quibuſdam præſcriptorum, & præceptorum, finibus, quaſi anguſto quodam gyro circumſcribi intelligant, indignantur ſcilicet, & eorum induſtria, quæ latiorem campum, in quem excurreret, deſiderabat, arctis illis cancellis compreſſa langueſcit. Rurſus, cum Principis adminiſter, certis præceptis, quæ tranſilire non liceat, alligatur, rarum eſt vt ex ſententia quid-

quidquam poſſit efficere; magna enim conſilij pars eſt in tempore, & nouis emergentibus caſibus, rebuſque pro varijs adiunctis, aliam ſubinde faciem induentibus, niſi pro re nata conſilium capere liceat, ſed ad abſentes referre ſit opus, occaſionis præteruolabit opportunitas, quam nec reuocare poteris, & fruſtrà, quantumuis nitaris in poſterum captare, tentaueris. Diſcere hoc poſſunt minores Principes, ex ſummo illo Principe, ac rerum omnium moderatore Deo, qui cum hominem præſtantiſſimum animal efformaſſet, cæteris hiſce rebus aſpectabilibus dominaturum, dum eum in orbis terrarum poſſeſſionem immitteret, tamque amplæ prouinciæ adminiſtrationem crederet: *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus, cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret, quid vocaret ea:* pro arbitratu ſuo nomina quibuſlibet rebus imponere permittẽs, quemadmodum & in eas dominatum exercendi faciebat poteſtatem. Deus enim quamuis ſumma ſit ſapientia, optimeque calleat rerum omnium naturas, & quid cuique tempori, loco, perſonæ aptum ſit, & conueniens: quia tamen hominem libertate donatum, ſui compotem fecit; *Cum magna reuerentia diſponit nos,* vt dicitur in libro Sapientiæ, vel, vt eſt in Græco μετ' πολλῆς φειδοῦς, *cum multa parcitate,* parcens nimirum, ijs rebus ſuum imperium interponere, quas noſtræ ſubiectas eſſe libertati, & arbitrio ſemel indulſit. Huiuſmodi adminiſtri imago elucet in Ioſepho, qui cum luculento experimento, ſuam Pharaoni probaſſet ſapientiam, (nam & ſomnij myſteria diuinitus edoctus prudenter euoluerat, & ingruenti fami opportunum remedium excogitauerat) Præfecturæ Ægypti ab Rege admotus eſt, cum proximæ à Rege poteſtatis, & honoris inſignibus. Nec quiſquam dixerit in Ioſepho ornando modum exceſſiſſe Pharaonem; nam eximia viri virtus, nullius honoris faſtigium non æquabat, vt quantumuis in altum ſublatus, ampliſſimãque Ægyptij Regis beneficio nactus eſſet poteſtatẽ, celſitudinem tamen, quam apud Principem adeptus erat, re præ-

Gen 2. 19.

Sap. 12. 18.

præclarè geſta, beneficijſque, quibus populos illos cumulauit, mirum quantum illuſtrauit, nam toti prouinciç annonæ cõfecit vilitatem, & à præſentiſſimo diſcrimine Ægyptum vniuerſam, circumiectaſque Regiones liberauit; ex quo factum eſt, vt *Saluatoris mundi* honeſtiſſimum ſibi nomen compararet. Huic planè geminus Daniel, ille Dario Perſæ acceptiſſimus adminiſter, quem Rex vniuerſo Regno præficere habebat in animo. Quod conſilium aulæ magnates, excitata in innocentem conſpiratione, omni conatũ intercipere ſunt conati, ſed nimirum inuidia impar virtuti, prauæ molitionis auctoribus perniciem attulit, Danielque maximam apud Regem adeptus poteſtatem, regni negotia ſumma fide, Reipublicæque bono ita adminiſtrauit, vt rationem, qua Darius Danielem amplificare inſtituit, toti regno maximè ſalutarẽ fuiſſe ſatis apparuerit.

Gen. 41. 45 / Dan. 6. 1.

Adminiſtros Principis potius gloria, quã ſua deſerui re debere, idque commodo ſuo facturos.

7. Cæterum adminiſtrorum ea debet eſſe in ſuos Principes reuerentia, vt ſi pugna infelix, ſi turpe fœdus, ſi fuueſta deditio, denique ſi triſtius aliquid acciderit, quantum fas erit, à Principe inuidiam amoliantur, nec illius famam, inſcitiam, aut temeritatem criminando, & apud alios traducendo comminuant. Rurſus, ſi fæliciter pugnatum fuerit, ſi res aliqua domi, aut militiæ benè geſta, ſi aliqua Principis exiſtimationis, & gloriæ augendæ ſe ſe aperuerit occaſio, eam non prætermittant; ſic enim fiet, vt & beneuolentiam Principis ſibi concilient, & ſuã potentiam magis confirment, nouo in Principem collato beneficio. Vidit hoc Ioab Iſraelitarum Dux, qui re feliciter geſta, non in ſuam famam exultauit, ſed ad Principem, vt ad auctorem, miniſter ipſe famam referebat, extra inuidiam futurus, non extra gloriam: nam *Cum pugnaret contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnaret vrbem Regiam, miſit nuncios ad Dauid, dicens; Dimicaui aduerſum Rabbath, & capienda eſt vrbs aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obſide ciuitatem, & cape eam, ne cum à me vaſtata fuerit vrbs, nomini meo adſcribatur victoria.* Sanè prudenter: nam illud eſt ingenium Prin-

2. Reg. 12. 26.

Principum, vt ſuis luminibus obſtrui miniſtrorum gloria putent, eorumque incrementa, tanquam Principatui imminentia habeant ſuſpecta, nihilque illi gratius poſſit accidere, quàm ſi eam gloriæ partem, quam in ſe adminiſtri deriuare poſſent, in ipſos transfundant, nec magis commoueantur, quàm ſi laudis ſuæ particulam aliquam, aut togati magiſtratus, ſibi decerpant, aut belli duces. Cuius rei exemplum planè luculentum habemus in Saule; nam cum Dauid in Goliæ caput vibrato ſaxo in ſpatium ingens ruentem porrexiſſet hoſtem, capiteque truncaſſet, mulierumque chori, lætum victori, in hæc verba canerent epinicium. *Percuſſit Saul mille, & David* 1. Reg. 18. 7.
decem millia. Iratus eſt Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte, dixitque: Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt, quid ei Supereſt niſi ſolum Regnum? Non rectis ergo oculis Saul aſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps. Porrò, quia omnis potentia in aulis, poſita eſt in lubrico, eumque de ſtatu magis deijcere conantur inuidiæ ſtimulis inſtincti, quicumque eamdem æmulantur magnitudinem apud Principem, quem ſupra cæterorum priuatorum modum ſe ſe altiùs viderint efferentem, modeſtia, & comitas, & cum ijs, quibuſcum agendum eſt, facilitas Principum Adminiſtris præſertim maioribus, cordi eſſe debet, ne ſcilicet, qui eos oderint, ſtomachentur, ægreque ferant hominem à priuata fortuna, Principis fauore ſubuectum, quaſi Princeps eſſet, in verbis, in cultu, in moribus, maieſtatem, Regiumque ſupercilium induere. Itaque quod Salomon monet in Prouerbijs.
Non decent ſtultum deliciæ, nec ſeruũ dominari Principibus; Prou. 19. 10
Septuaginta ita conuerterunt, οὐ συμφέρει ἄφρονι τρυφή, καὶ ἐὰν οἰκέτης ἄρξηται μετ' ὕβρεως δυναστεύειν, id eſt, *Non eſt vtile inſi-* Prou. 30. 13.
pienti deliciari, &, ſi ſeruus dominatus fuerit, cum contumelia imperare, vel gubernare: vix enim eſt, qui ferat *generationem, cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in alta ſurrectæ.* Nam inter illa, per quæ Sapiens terram commoueri docet, etiam illud eſt, *Per ſeruum cum regnauerit*; qui e- Prou. 30. 22
nim ſeruilis, aut certè abiectæ conditionis prius fuerunt,

Digitized by Google

ſi ad magiſtratus, aut Regni faſtigium attollantur, fortunæ ſecundæ proſperitate, cui non aſſueuerunt, vti neſciunt, ſed plus iuſto ſibi aſſumunt, illud etiam fortaſſe verentes, ne, ſi ſe faciles quibuslibet exhibuerint, ab ijs contemnantur, qui meminerunt illos ex terræ puluere excitatos, & in alto collocatos, vt ſedeant cum Principibus & ſenatoribus terræ: ideoque magnatum perſonam faſtidioſè induunt, ac propterea, ciuium ſuorum incurrunt inuidiam, à quibus initijs ad eam proceſſerint magnitudinem, recolentium.

An peregrinis adminiſtris potius vtendum ſit, quàm ciuibus.

8. Verùm, quia Principes aliqui peregrinis adminiſtris, aut in ducendis exercitibus, aut in iure dicundo ſibi potius vtendum putauerunt, quàm ciuibus, quos facilius à recto iuſtitiæ tramite amicorum aut propinquorum charitas poſſit abſtrahere, quique opibus & clientelis potentes, patriæ Principatum, ſi armis inſtructi fuerint, & exercitibus imperauerint, affectare poſſint, ita fidem ſuam Principi probare debent qui ſunt huiuſmodi, vt nulla, quantumuis tenuis in illos cadat ſuſpicio; nam etiam innoxij, nulliuſque criminis comperti, eo duntaxat nomine calumnijs patēt, quod peregrini ſunt, quos non eadem beneuolentia Principem aut Rempublicam, cui operam ſuam nauant, complecti facilè credi poteſt. Hinc enim obtrectatores anſam arripiunt, Adminiſtri illius apud Regem aut Principem criminandi, & in inuidiam vocandi, vt aliquod illi periculum creent, cuius magnitudini, quaſi ſibi præreptæ, inuident. Ea fortaſſe cauſa fuit, cur Danielem apud Darium traducere (Dan. 6.) Satrapæ illi ſatagerent, vt ſuprà dictum eſt; & Dauidem Achis Regis Megiſtanes conſpiratione in illum facta, ab exercitu ſubmouerent. Dicebant enim Principi ſuo. (1. Reg. 29. 9) *Reuertatur vir iſte, & ſedeat in loco ſuo, in quo conſtituiſti eum, & non deſcendat nobiſcum in præliū, ne fiat nobis aduerſarius, cū præliari cœperimus: quomodo .n. aliter poterit placare Dominum ſuum, niſi in capitibus noſtris? Nonne iſte eſt David, cui cantabant in choris, dicentes. Percuſſit Saul in millibus ſuis, & David in decem millibus ſuis? Vocauit ergo Achis David,*

& ait ei. Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conſpectu meo, & exitus tuus, & introitus tuus mecũ eſt in caſtris, & non inueni in te quidquã mali ex die. qua veniſti ad me, vſque in diem hanc, ſed Satrapis non places. Reuertere ergo & vade in pace, & nõ offendas oculos Satraparũ Philiſthiim. Fide autem incorrupta, multiſque experimentis probata, ſedulitate, negotijſque creditis adhibita diligentia, ſuſpiciones diluet prudens adminiſter, & ſi non omnibus carũ, ſaltem ſe calumnijs minimè violabilem reddere poterit.

9. Sed fortaſſe quiſpiam quærat, quid vtilius ſit Principi, Reipublicæque adminiſtrationi conducibilius, viroſnè generoſa ſtirpe, ſtemmatibus ac ceris maiorum nobiles ad tractandam Rempubl. vocare, illoſque in publicis muneribus adminiſtros adhibere, an ſatius ſit eos prætetire, qui à nobilitate commendationem habent, viros tamen alioqui prudentes, cordatos, nauos, quibus publica commendentur munera, ſeligendo? Rem hanc non facilè quilibet diſceptauerit: nam neutra pars firmamentis argumentorũ, exemplisve deſtituitur. Ac primò quidem plebeis fauet, quod Dominus ipſe, cuius ſumma ſapientia eſt, Ioſephum ex ergaſtulo eductum toti Ægypto quàm latè patebat, præfecit. Dauid etiam ab ouium caulis, ad aulam Regiam traduxit; nam, vt ipſe canit in Pſalmo: *Elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hereditatem ſuã.* Et ratio idem ſuadere videtur, nam huiuſmodi laboris magis ſunt patientes, & ad eos facilius patet aditus, quã ad maiorũ nobilitate tumidos, qualis D. Auguſtino fuiſſe videtur Pharao, qui ſe alloqui volentes, ſatellitio ſubmotos, eminus quid vellet, cogebat profari. *Quod Moyſes dicit* (inquit Auguſtinus) *Ecce ego gracili voce ſum, & quamodo exaudiet me Pharao? Non videtur tantùm propter magnitudinem populi excuſare de vocis gracilitate, verũ etiam propter vnum hominem. Mirum ſi tam gracilis vocis fuit, vt nec ab vno homine poſſit audiri, an forte Regius faſtus, nõ eos permittebat de proximo loqui?* Ita ille. Adde Principes expeditiùs plebeios in ordinem

An nobilibus potius, quàm ignobilibus.

Gen. 41. 14. 40.

Pſal. 77. 70.

16. in Exod.

nem redigere poſſe, ſi ſuo vitio illos minus vtiles, aut etiam noxios eſſe Reipubl. compererint: qui enim opibus florent, & potentia, ſi in illos Principes velint animaduertere, magnos cient in Rep. motus, eſtque, cum tantum poſſunt, vt vniuerſum illius ſtatum non ſine ingenti periculo concutiant. Sed nimirum veriùs videtur, multum adiumenti nobilitatem afferre poſſe ad rẽ præclarè gerendam: nam præterquam quod in maiores ſuos reſpicienti, generoſus quidam impetus ad virtutem exiſtit, dicto etiam magis audientes ſubditos habebit, qui longa patrum ſerie, virtute ſpectabilium, commendabilis eſt, quàm qui nouus homo terræque filius, vel ad Rempubl. ſua prorepſit induſtria, vel Principis alicuius fauore, vt illam poſſet attingere, productus eſt. Porrò, publicam pecuniam, qui ſuis cenſibus opulenti ſunt, ſanctius tractabunt, quàm ij, qui priuatas anguſtias, publicis pecunijs laxare ſtudent, magis etiam primarijs viris æqualibus ſuis gratus erit, quàm ignobilis, quem ſcilicet illi præ ſe contemnunt, & auerſantur. Tandem nobilium, qui verè nobiles ſunt, mores mitiores eſſe ſolent, liberali educatione humanitatis cuiuſdam ſuauitatẽ inſtillante, quæ in congreſſibus mirum quantum mortales allicit. Iiſdem rebus duris & aduerſis animus infractior, vt contrà abiectæ cõditionis homines, qui cum ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi facti ſunt, truces, & aſperi eſſe ſolent, & ſi aduerſam experiri fortunam contigerit, deijciunt animos, tam in rebus duris abiecti, quàm in proſperis & ſecundis fuerant inſolentes. Huiuſmodi fuiſſe credendus eſt Adonibezech ille, qui pluſ-
Iud. 1. 7. quam tyrannica crudelitate ſeptuaginta Reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus, ciborum reliquias ſub menſa ſua cogebat colligere, quem cum Iudas Iſraelitarum Dux redegiſſet in poteſtatem, extremitatibus manuum amputatis, idque, vt experiretur, compuliſſet, quod ab ipſo paſſi fuerant alij, tam graui ærumnæ ferendæ impar, dolore ac ſqualore confectus exanimatus eſt. Sed fortaſſis vtraque ſententia conciliari poterit, ſi dixeri-

dixerimus maioribus Præfecturis Prouinciarum ac ciuitatum, in quibus multi agitant, antiquæ nobilitatis claritate inſines, quibuſcum frequenter agendum eſt, non niſi primarios generoſoſque viros præficiendos eſſe, alios verò minores Præfectos, qui iuri dicundo totos dies in tribunalibus ſedent, cauſas diſceptando aut alia huiuſmodi miniſteria tractando nihil prohibere, quominus etiam ignobiles adhibeantur.

An coniugati, vel coniugio ſoluti.

10. Sed ambigi poteſt, an coniugati potius Miniſtri ad Reipubl. munera adhibendi ſint, an vinculis cõnubialibus ſoluti. Sanè quia plurimis laboribus atteruntur, qui publica tractãt negotia, æquum eſſe videtur, ſi poſt laborem reuertentibus vxorium leuamentum, curarum moleſtias abſtergat, & cum vxore, chariſſimiſque liberis honeſtiſſimo perfruantur oblectamento. *Perfruere*, inquit Sapiens, *vita cum vxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ inſtabilitatis tuæ; hæc eſt enim pars in vita & in labore tuo, quo laboras ſub ſole*. Eccle. 9. 9. Rurſus, Magiſtratuum Regumque vxores, viros ſuos conſilio, & ope iuuerunt, vt Pilati coniux, quæ viro ſuo Præſidem in Iudæa agenti auctor erat, ne innocenti Chriſti ſanguine ſe ipſum macularet; Matth. 27. 29. & Michol, quæ à præſentiſſimo vitæ periculo maritum ſuum Dauidem eripuit, & Saulis in ipſum ſæuientis impetum ingenioſo eluſit inuento. 1. Reg. 19. 13. Adde, coniugatos pluribus nominibus Reipubl. eſſe oppigneratos, pro qua magis ſtrenuè ſe ſe impendunt, cum ſciunt ſe pro liberis & vxoribus laborare, & ſi in bello ceciderint, meminerunt filios ſe habere ſuperſtites, nec totos extingui. Pro contraria ſententia afferri poſſunt, quæ primo libro de ingenio mulierum diſputata ſunt; ex quibus probari poſſe videtur, expeditiores, & Reipubl. vtiliores fore magiſtratus, ſi cælibem vitam agant, ſeque totos coniugalibus tricis ſoluti rebus agendis impendant. Reuertenti Moyſi in Ægyptum cum vxore & filijs; *Cum eſſet in itinere in diuerſorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum*. Exod. 4. 24. Cuius rei cauſam aliam alij attulerunt. Ad rem noſtram facit, quod teſte D. Auguſtino quidam exiſtima-

runt, propterea infeſto mucrone mortẽ Angelum Moyſi intentaſſe, quod fœminam ſecum adduceret, quæ iter illud, quod hominem poſtulabat expeditum, retardaret. *Quidam* (inquit D. Auguſtinus) *putauerunt propter hoc Angelum terruiſſe, ne ad impedimentum miniſterii, quod diuinitus impoſitũ Moyſes gerebat, fœmineus ſexus comitaretur.*

Lib. qu. in Exod. q. 12. tom. 4.

Deut. 24. 5. Lege etiam Deuteronomij cautum erat in hæc verba. *Cũ acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam neceſſitatis iniungetur publicæ.* & ratio ſtatim redditur: *vt vno anno lætetur cum vxore ſua.* Quãuis alia ratio, quam Scriptura non expreſſit, nec tamen illi repugnat, addi poteſt, quia dum ſponſus ab vxorijs blanditijs inuitus abſtrahitur, illæque menti ſubinde obuerſantur, & recurſant, nec animus ad pugnam ferox, nec ad negotia publica expedienda alacer, & promptus eſſe poteſt. Frequẽs in ſacris literis Eunuchorum occurrit mentio, in libro Geneſeos, in Regum hiſtoria, in Danielis Prophetia, in libris Eſther, & Iudith; ſatiſque conſtat ex illis electos fuiſſe præcipuos Magiſtratus, Regioſque adminiſtros, & conſiliarios, cuius moris cauſam Heliodorus in Æthiopicis reddit, cum ait; *Perſarum enim Regiis aulis oculi ſunt & aures Eunuchorum genus, qui cum neque liberos, neque cognatos habeant, quibus eorum animi deuincti eſſe poſſint, pendent ex eo ſolo, qui ſe illis credidit.* Quibus verbis ſignificatur, propterea idoneos iudicatos à Perſis fuiſſe Eunuchos, qui Rempubl. tractarent, quod illorum fidelitas, & beneuolentia, filiorum, aut cognatorum charitate, quibus melius vellent, magiſque quàm Principi gratificari ſtuderent, non corrumperetur, & ad plures diſtraheretur, cum in coniugatis contrà accidat; nam dum filios aut propinquos locupletiores reddere ſatagunt, ita illorum ſeruiunt vtilitati, aut cupiditati, vt publicam rem aut negligant, aut etiam euertant. Nec tamẽ facilè Eunuchis (quod Reges illi faciebant) Reſp. credendas eſſe putauerim, quorum genus, & hominum ludibrio ferè expoſitum eſt, & vitijs notatum non ignoro: ſatis nobis fuerit, ſi Eunuchorum exemplo eorum firmaueri-

Heliodori Æthiop. li. extremo.

uerimus ſententiam, qui eos Principibus vtiliores eſſe putant, qui vt Eunuchi à mulieribus expediti ſunt.

11. Sed quibuſcumque tandem adminiſtris Princeps vtatur, æquiſſimum eſt, neminem ad ſummum aliquem Magiſtratum prius admouere, quàm in inferioribus ſuæ documentum virtutis præbuerit. Quemadmodum enim natura res magnas, quas molitur, à paruis exorditur initijs (quæ enim magnæ ſunt arbores, humiles primùm ſtirpes fuerunt, & quæ flumina magnarum nauium patientia, fontes ignobiles, aut riuuli exiguas trahentes aquas) ita in Rebuſp. fieri oportet; magnum enim eſt ad virtutem calcar, & incitamentum ſpes maiorum decorũ, quę vbi quis conſecutus eſt à Principe, congeſtis in eundem hominem honoribus omnibus, plurimiſq; diuitijs, iam vt ſegnior fiat procliue eſt, aut etiam nouæ magnitudinis inſolentia, cuius parum fortè capax eſt, tumens, ac typho inflatus, in omnium odia & offenſiones incurrat. *Per tria enim mouetur terra*, vt docet Salomon, *& quartum non poteſt ſuſtinere*, horum autem primum eſt, *per ſeruum cum regnauerit*, quod ſupra monebamus, cum ſcilicet quis à Principe ab humili ac propemodum ſeruili ſtatu, non proceſſibus, ſed ſaltu, ad ſummum dignitatis ac poteſtatis culmen euehitur. Et ſanè docuit vſus, non, vt decuiſſet, ab huiuſmodi hominibus reuerenter habitam fuiſſe fortunam, imò ſibi ſuiſque, dum ad celſiora contendunt, ruinam parauiſſe. Nec ſi Ioſeph ab ergaſtulo vniuerſę Ægypto præpoſitus eſt, aut Mardochæus ab humili afflictoque ſtatu admirabili quadam conuerſione fortunæ ad magnam potentiam, ſummoſq; honores ſublatus, id continuo cum ceteris paſſim fieri prudenter poſſe cenſendum eſt; nam huiuſmodi legibus Deus ſolutus eſt, in *Cuius oculis facile eſt ſubitò honeſtare pauperem*, vt loquitur Eccleſiaſticus, & alioqui videmus Apoſtolos, quos Eccleſiæ Principes volebat Dominus conſtituere, pluſquam triennio ad munus illud eximium fuiſſe inſtitutos: & Ioſue, qui Moſi Hebræorum Imperatori ſubrogandus erat, ſub eodem Moſe tyrocinium poſuiſſe, &

Adminiſtros prius probãdos eſſe in inferioribus magiſtratibus, quam ad ſummos euehantur.

Prou. 30. 21.

Gen. 41. 40. Eſth. 5. 15.

Eccl. 11. 23.

Num. 27. 18.

1.Tim.5. 17.

D. Paulum Timotheo præcepiſſe in illa verba; *Manus citò nemini impoſueris.*

An vni tantum Adminiſtro prudenter negotia omnia credantur.

Quanquam verò vſus obtinuit, vt vnus quiſpiã ceterorum omnium, qui in aula famulantur, quaſi Princeps ac moderator conſtituatur, vt amplitudine poteſtatis, præſtans, ſic etiã prærogatiua virtutis ac ſapientiæ, cuius munus ſit domeſticorum aulicorum continere diſciplinam, & curare, vt inferiores Miniſtri attentè & ſuis cuncta temporibus opportunè munia obeant, qualis fuit Eliezer Abrahami,

Gen. 24. 2.

de quo dicitur in Geneſi: *Seruus ſenior domus illius, qui præerat omnibus, quæ habebat:* & Ioſeph, in

Gen. 39. 4.

domo Putipharis, cum adhuc ſeruitutem ſeruiret, de quo legimus, *Ioſeph miniſtrabat Domino ſuo, a quo præpoſitus omnibus, gubernabat creditam ſibi domum, & vniuerſa quæ ei tradita fuerant*; tamen vt omnia, quæ ad Rempub. pertinent, vnius dumtaxat conſilio aut opera adminiſtrentur, non facilè probandum cenſeo. Nam vt quis tot negotiorum capax, iiſque cognoſcendis, & expediendis par eſſe poſſit: ſummus tamẽ ille poteſtatis apex adminiſtro inuidioſus, periculoſus Principi, Reipublicæque eſſe ſolet. De mari æneo, quod in ſacrificiorum vſum in templo ſtatuit Salomon, dicitur in Paralipomenis, *Capiebat tria millia metretas*; At in libris Regũ dicitur, *Duo millia batos capiebat.*

2. Par. 4.5. 3. Reg. 7. 26. Libr. 2. de templo cap. 16.

In contextu Hebræo eſt eadem vtrobique vox בת quam interpres ſemel batos, ſemel metretas vertit, ad leniendam fortaſſe difficultatem, quam locorum ingerebat diſſonantia, quæ multorum interpretum torſit ingenia. Abulenſis & Lyranus apud Riberam, cẽſent trium millium metretarum capax fuiſſe vas illud, ſed tamen duo tantùm millia infundi ſolita, atque ita conciliant textus, vt in altero loco de aquarum modo, qui adhiberi ſolebat, ſermo ſit, in altero de aquis, quas explere ad ſummum vſque volenti, capere mare illud potuiſſet. Cui explicationi fauet Paralipomenon textus, vbi habetur ex Hebręo ad verbum; *Fortificare facienti, capiebat batos tria millia,* quaſi dicatur: Si quis vas impleat quantum quantum eſt, & vſque ad ſummum. Sed iam ad rem

ad rem noſtram. Quanquam fieri poſſit, vt magnarum rerum multipliciumque negotiorum capacia quædam ingenia reperiantur, tantum tamen ingenere dignitatum, munerum, poteſtatis, quantum capere quis poſsit, è re Principis eſſe non facilè crediderim: præterquam quod qui Magiſtratus ambiunt, vt quondam Zebedæi filij *poſſumus* dicunt, cum ea quæ cupiunt proponuntur, cum tamen reuera, ſi vniuerſa moles illis imponatur, ſub onere ſuccumbant, quamuis rerum potiundi deſiderio prouecti, fortaſſe non gemant. Matt 20.22

13 Hic de Legatis aliquid addi poteſt, quod eſt adminiſtrorum extraordinarium quoddam genus. Si ergo eſſe debent, dignitate, ætate, prudentiaque & rerum vſu ſpectabiles. Itaque (quod attinet ad ætatem) Abraham cum filio ſuo Iſaac vxorem quæreret, *ſeruum ſeniorem domus ſuæ, qui præerat omnibus, quæ habebat*, qui de nuptijs conciliandis ageret, legauit. Et Balac Moabitarum Rex Balaam filium Beor, ariolum ſibi adiungere cupiens, eo conſilio, vt Iſraelitarum populo malè precaretur, illumque diris Orco deuoueret, grandiores natu miſit, vt ex Numerorum libro habemus, in quo legimus. *Perrexeruntq; ſeniores Moab, & maiores natu Madian, habentes diuinationis pretium in manibus.* Cumque Balaam à Domino prohibitus, iter illud ſuſcipere detrectaſſet, nec ad Balac, vt ipſe poſtulauerat, veniſſet; *Rurſum ille multò plures, & nobiliores, quam antea miſerat, miſit.* Et Ezechias Rex cum ab Aſſyriorũ Regis exercitu intra mænia compulſus obſideretur, ad Rabſacem exercitus ducem tres primarios viros legauit Eliacim, ſcilicet filium Helciæ *Præpoſitum domus, & Sobnam ſcribam* (magnum Cancellarium nos appellare conſueuimus) *Iohae filium Aſaph à commentariis*: eum ſcilicet, quem noſtrates à ſecretis appellant. Cur autem ita agendum ſit, ratio eſt in promptu: nam, quò amplior, & clarior eſt eorum dignitas, qui mittuntur, tantò illuſtrius teſtimonium eſt opinionis, quàm de Principis, ad quem legantur, excellentia concepimus, ijque cum ſe impenſius coli ſentiunt, animum

Aliqua de legatis qui extraordinarij ſunt miniſtri.

Gen. 24. 2.

Nu. 22. 7.

Ibid. n. 15.

4. Re. 18. 18.

mum magis beneuolum induunt, erga Principem illum, qui mittendæ legationis auctor fuit. Porrò, de prudentia quid attinet dicere? cum in negotijs tractandis, pace componenda, nuptiis conciliandis, fœderibus iungendis alijsque huiuſmodi ſumma dexteritas & prudentia neceſſaria ſit, cum in huiuſmodi rebus impingere maximè ſit in procliue. Itaque Salomon temerarii Principis in extremum diſcrimen res ſuas adducentis, errores legati ſapientis dexteritate & ſapientia emendari docuit, quod enim in Vulgata legimus. *Nuntius impii cadet in malum, legatus autem fidelis, ſanitas.* Septuaginta verterunt: *Rex temerarius cadet in mala; legatus autem ſapiens liberabit eam.* Illud etiam plurimum iuuerit, ſi legatus Principis illius linguam, ad quem mittitur, calleat; nam remotis arbitris expeditius, & fidentius, ſua fas erit tractare negotia, nulliuſque interpretis fide interpoſita, qui ſi parum conſideratè, parumve fideliter, quæ vltrò, citròq; dicuntur, interpretetur, facilè animos, qui reſpõſionum humanitate leniendi eſſent, exaſperabit, totumque negotium corrumpet. Vidit hoc prudenter Ezechias, qui cum eos, quos ſuprà memorauimus, legatos ad Rabſacem miſit, hoc ſpectauit, vt Syriacum idioma, quod Rabſaci erat familiare, tenerent. *Dixerunt autem* (inquit Scriptura) *Eliacim filius Helciæ, & Sobna & Ioahe Rabſaci. Precamur vt loquaris nobis ſeruis tuis Syriacè, ſi quidem intelligimus hanc linguam, & non loquaris nobis Iudaicè, audiente populo, qui eſt ſuper murum.* Sed ante omnia fidelitas in legatis exigitur, ne ſcilicet publica Principis negotia negligendo, aut etiam prodendo, priuata ſua compendia conſectentur: cuius rei exemplum habemus in Menelao in Machabæorum hiſtoria. *Et poſt triennii tempus,* inquit, *miſit Iaſon Menelaum ſupradicti Simonis fratrem, portantem pecunias Regi, & de negotiis neceſſariis reſponſa perlaturum. At ille commendatus Regi, cum magnificaſſet faciem poteſtatis eius, in ſemetipſum retorſit ſummum ſacerdotium, ſuperponens Iaſon talenta argenti trecenta. Acceptiſq; à Rege mandatis venit, nihil quidem habens dignum ſa-*

[Margin notes: Pro. 13. 17. — 4. Re. 18. 16 — 2. Ma. 4. 23.]

ſacerdotio. Itaque Menelaus, quà adulatoria aſſentione Regis animum demulcendo, quà pecunijs demerendo (nam plus obtulit, quàm Iaſon obtuliſſet) res ſuas promouit, alterius euertit.

14. Tandem de Prouinciarum inſpectoribus, ſiue viſitatoribus breuiter agamus, quos aliquando Principes, qui per ſe ipſos regna luſtrare non poſſunt, eo conſilio mittunt in Prouincias, vt earum ſtatum cognoſcant, magiſtratuum fidem, iudiciorum integritatem explorent, rectène omnia vt par eſt, & iuxta legum præſcriptum, fiant, an potius è contrario iura negligantur, & peſſundentur, populique malè habeantur, exhauriantur, tyrannicè tractentur. Samuel præcipuas Iſraelis ciuitates cum populum iudicaret, ipſemet circuire conſueuerat, eo crediderim conſilio, vt ſui copiam faceret, eum adire, & ius ſuum perſequi volentibus, vtque minores magiſtratus contineret in officio, & ab iniuria ſubditos prohiberet: de eo enim dicitur; *Iudicabat Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ, & ibat per ſingulos annos circumiens Bethel, & Galgala, & Maſphat, & iudicabat Iſraelem in ſupradictis locis.* Hoc autem viſitandi munus, aut ſupremi Principis eſt, aut alicuius, quem ipſe cum ampla poteſtate ſibi ſubſtituerit, ſuaſque ei partes demandauerit: qui enim viſitandi ſunt, eos ſub aliorum poteſtate conſtituti neceſſe eſt. Itaque Eliu apud Iob de Deo Principū ſummo verba faciens. *Quis poterit*, inquit, *ſcrutari vias eius, aut quis poterit ei dicere, operatus es iniquitatem?* Ex Hebræo propriè verti poteſt. *Quis viſitabit ſuper illo?* Cùm ergo ad Prouincias, aut Regna inſpicienda viſitatores huiuſmodi deſtinati fuerint, vt eos officij ſui nomen ſatis admonet, diligenter inſpiciant, qui mores in melius emendandi, quæ vitia exſcindēda; nec amicos illos S. Iob imitentur, qui cum afflictam eius fortunam inſpexiſſent, eumque ad ſummam egeſtatem redactum, vlceribus plenum, ab omnibus deſtitutum reperiſſent, non tamen eius malis leuamentum aliquod attuliſſe, ſed potius calamitatē importunis diſputationibus exaſperaſſe, inno-

De inſpectoribus Prouinciarum, ſiue viſitatoribus.

1. Re. 7. 15

Iob. 36. 23.

Iob. 2. 11.

innoxium vexaſſe,& quaſi violati Numinis reum peragere voluiſſe memorantur. Non parum ad rem noſtram
1. Mach. 2. facit, quod in Machabæorum hiſtoria legimus, in qua poſt ingentes enumeratas calamitates, quibus impius Rex Antiochus Hieroſolymam circumiectasque ciuitates vexauit, afflixit, ac tantùm non attriuit, cum de Mathathia, & quinque eius liberis ſermo incidit, dicitur.
Ibid. nu. 6. *Hi viderunt*, vel, vt eſt in Græco textu, εἶδε, *vidit*, ſolus ſcilicet Mathathias *mala, quæ fiebant in populo Iudæ, & Ieruſalem*. An non videbant hæc mala cæteri omnes qui aderant, in quorum oculos incurrebant, cum in eorum conſpectu fierênt? Sanè videbant, ſed ij tantùm vidiſſe dicuntur, qui vidiſſe non contenti, ad Rempubl. defendendam, & è tyranni manibus eripiendam, animum adiecerunt, eiusque furori ſeſe opponere non dubitarunt. Et fortaſſe hoc ſenſu dicitur in Geneſi, *Deſcendiſſe Do-*
Gen. 11. 5. *minum vt videret ciuitatem, & turrim quam ædificabant fi-*
Ib. c. 18. 21. *lii Adam*; & rurſus eodem libro deſcendiſſe, vt videret an clamor Sodomorum, qui ad eum aſcenderat, verus eſſet, an falſus. Proculdubiò Dominus, qui, vt canit S.
Pſal 137. 6. Dauid, *alta à longè cognoſcit*, neceſſe non habet, quemadmodú homines ad res ipſas accedere, quas vult contemplari, cum ijs ſemper interſit, & præſens ſit; ſed ea loquendi formula vſus eſt Moſes iuxta humanum agendi morem, vt nos intelligamus, eos, quorum fidei Reſpublicæ inſpiciendæ creditæ ſunt, propiùs accedere ad res ipſas debere, negotia, quæ proponuntur, diligenter verſare, atque cognoſcere, & tandem (quod potiſsimùm ab ijs omnes expectant) prauos corrigere, ſontes plectere, publicæque quietis perturbatores compeſcere: quod conſequentur, ſi omnia ad æquitatis libellam diligenter exegerint, & ſi fieri poſsit, antequam ad Principes ſuos redeant, ita omnia conſtituta reliquerint, vt etiam poſtquam prouincia exceſſerint, curſum teneant, & benè conſtanterque procedant.

Leges

Leges Reipublicæ neceſſarias eſſe, quales eſſe debeant, iiſq́ parendum.

CAPVT IV.

1. LEgum præſcripta Rebuſpublicis vtilia eſſe, nullus vnquam qui ſanæ quidem mentis eſſet, dubitauit: illarum enim metu humana comprimitur audacia, tutaque redditur inter improbos innocentia, multaque ſanciendo Reipubl. ſtatui accommodata, omne genus hominum, quod ſinu ſuo, ciuitas aut regnum complectitur, inſtituunt, & ad officium vocant. *Lex ſapientis*, inquit Salomon, *fons vitæ, vt declinet à ruina mortis*; & ſenſus eſt legum fontibus, quos ſapiens toti Reip. recluſerit, promanare latices, qui ex ijs haurientibus ſalutares ſint: & leges quaſi indicem eſſe, cuius beneficio, à periculis imminentibus auertamur, & abducamur, ſi ad earum præſcriptum rectum iter inſiſtere ſtuduerimus. Itaque S. Dauid diuinam legem, *lucernam* appellat. *Lucerna*, inquit, *pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*. Er Salomon. *Quia*, inquit, *mandatum lucerna eſt, & lex lux*. Cum enim mortalitatis huius ſemitæ nihil aliud ſint, quàm *tenebræ & lubricum*, Legis *Præceptum lucidum, & illuminans oculos*, tanquam pharus clariſſima accendi ſolet, vt omnes ad illam curſum intendant, & pericula, ſi quæ interueniunt, declinent. Sic per legem quæ non concupiſcendū præcipit, ſe cognouiſſe affirmat D. Paulus cauendū eſſe, ne ad concupiſcentiarum ſcopulos deferamur. *Peccatum*, inquit, *non cognoui niſi per legē; nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces:* In pericula autem cognita qui ſe ipſum induit, ſuo vitio perit, non legis, quæ bona eſt, & peccatum omne ac nefas, quantum in ipſa eſt, amolitur. Contrà verò cum nullæ ſunt leges, quæ ad iuſtitiam, ac pietatem homines erudiant, aut cum ſunt quidem, ſed minimè ſeruantur, quod per-

Leges vtiles eſſe ac neceſſarias Reip.

Pro. 13. 17.

Pſ. 118. 105.
Prou. 6, 23.
Pſal. 34. 6.
Pſal. 18. 9.

Rom. 7. 7.

perinde eſt ac ſi non eſſent, nullum eſt incommodum, quod Rempubl. nō inuadat. Quare mala illa omnia, quæ ab Iſaia, quodā loco recenſentur, populumq; Iſraelis peſſum dediſſe deſcribuntur, propterea, quòd diuina lex neglectui fuiſſet habita, & pactum, quod cum illis Dominus pepigerat, violatum, eas omnes Reſpublicas occupant, quæ legum negligunt ſanctiones, prauis inductis conſuetudinibus, quæ cum in ciuitatis mores irrepunt,
Iſa 24. 4. omnem virtutem ac decus populantur; *Luxit*, inquit, *& defluxit terra, & infirmata eſt, defluxit orbis, infirmata eſt altitudo populi terræ, & terra infecta eſt ab habitatoribus ſuis, quia tranſgreſſi ſunt leges, mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terrā, & peccabunt habitatores eius, ideoq; inſanient cultores eius, & relinquentur homines pauci; luxit vindemia, infirmata vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde. Ceſſauit gaudiū tympanorū, quieuit ſonitus lætantiū, conticuit dulcedo citharæ. Cū cantico nō bibēt vinū, amara erit potio bibētibus illā. Attrita eſt ciuitas vanitatis, clauſa eſt omnis domus, nullo introeunte. Clamor eſt ſuper vino in plateis, deſerta omnis lætitia, trāslatū gaudiū terræ, relicta eſt in vrbe ſolitudo & calamitas opprimet portas, quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum*, &c. quæ in hanc eandē ſententiam proſequitur ſanctus Propheta. Nam reuera cūm legum mutus à potentioribus qui legibus parere nolunt, ſubruitur; aut cum vigor illæ ſeneſcit, qui ſubditos legibus obedire cōpellit, ciuitas redigitur ad vaſtitatem; nā incolæ dilabuntur, agrorum cultura deſeritur, ciuitasq; tota ciuilibus turbis diſtrahitur, & laceratur, tandemque ad interitum ruat neceſſe eſt. Huc facit felix illa arbor, quæ
Dan. 4 8. Nabuchodonoſori Regi per quietem diuinitùs oſtenſa eſt. *Videbat*, inquit, *& ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingēs cælum, aſpectus eius erat vſque ad terminos vniuerſæ terræ, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & eſca vniuerſorum in ea, ſubter eam habitabant animalia, & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cæli, & ex ea veſcebatur*
omnis

omnis caro. Cùm verba iſta conſidero, optimè mihi videtur congruere arboris iſtius ſimilitudo, opulentæ alicui ciuitati aut regno; quemadmodum enim arbor pingui ſolo innata, aquis irrigata perennibus, aperto, ſinceroque ſolis nitore illuſtrata in magnam excreſcit altitudinem, foliorum lætiſſima viriditate veſtitur, pomiſque aut baccis abundans peregrinos inuitat, vt patulis ſuccedentes vmbraculis ſub ramis acquieſcant, aues verò vt in eiuſdem complexu nidulentur; ad eundem planè modum, ciuitates diuitiis ac potentia beatæ, ſed potiſſimùm iuſtis legum fundatæ ſanctionibus, non ſolùm ſpectantium oculos tenent ac rapiunt, ordinis ac decoræ deſcriptionis admiratione defixos, ſed quod caput eſt, rebus omnibus neceſſarijs ad vitam ac delicias opportunis abundant, integrumque eſt, non ciuibus tantùm, ſed aduenis etiam & peregrinis in ea ſtationem figere, & tutis eſſe ac quietis nullo planè accedente, legũ beneficio ſecuritatem adeptis inferre moleſtiã. Quare ꝙ S. Dauid de homine prædicat, qui in lege Domini meditatur die ac nocte, id vniuerſis benè cõſtitutis ciuitatibus cõuenit, vt ſcilicet *ſint tanquã lignũ, quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarũ, quod fructũ ſuum dabit in tempore ſuo: & foliũ eius nõ deflu et, & omnia quæcumq; faciet proſperabũtur.* Pſal. 1. 3.

2. Hunc autem legum ordinẽ, præſcriptumq; in Rebuſpublicis ſeruandũ eſſe, illud etiã ſuadet, quod naturæ leges, cuius author eſt ipſe Deus, in mũdo cõſtantiſſimè ſeruari videmus, quas ſi qua poteſtas interueniẽs, aut tolleret, aut turbaret, molẽ hãc vniuersã tã ſapiẽter inter ſe coagmẽtatã penitus labefactaret & euerteret. *Nã oritur ſol & occidit, & ad locum ſuũ reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiẽ, & flectitur ad Aquilonẽ, luſtrans vniuerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur. Omnia flumina intrant in mare, & mare nõ redundat, ad locũ vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.* Ad eundẽ modũ ſtellæ ſuas nocturno tempore ſeruant ſtationes, & in militiæ caſtrorũq; morẽ iuxta Domini leges lumẽ ſuũ exerunt, faces orbi terrarũ circumferentes. *Stellæ autẽ* inquit Baruch, *dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt, vocatæ*

Legum neceſſitas in Rep. colligitur ex naturali rerum ordine, ac lege.

Eccle. 1. 5.

Bar. 3. 34.

aut, & dixerunt; Adſumus, & luxerunt ei cum iucunditate qui fecit illas. Rurſus terra, & mare, quod illius ſinu fouetur, eiuſdem Legiſlatoris mandatis ita parent, vt ne latum quidem vnguem ab illius præſcripto diſcedant. Audiamus Dominum de turbine ſic alloquentem ſeruum

Job. 38. 4. ſuum Iob. *Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras eius ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularem eius? Cum me laudarent ſimul aſtra matutina & iubilarent omnes filii Dei? Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia, & dixi: Vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*; quemadmodum enim *ignis, nix, glacies,*

Pſ. 148. 8. *ſpiritus procellarum faciunt verbum eius*; ita cœli & omnia elementa, quæque in illis continentur diuinis imperijs conſtanter parent, iiſque cientur motibus, quos ipſe præſcripſerit, ſua ſeruantes loca, naturæque ſuæ conſentaneas functiones eodem ſemper tenore exhibentes, vt meritò cum diſcipulis ſtupore defixis dicere poſſimus.

Mar. 4. 40. *Quis putas eſt iſte, quia & venti & mare obediunt ei?*

Idem probatur ex diuinis legibus quas Deus hominibus præſcripſit: vbi etiam de legũ obſeruatione.

3. Quid porrò dicemus de legibus illis, quas ijs naturis dedit Dominus, quæ rationis participes ſunt? verè cũ S. Dauid dicere poſſimus: *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* nam non ſolùm quale ſibi præſtari vellet obſequium legibus datis aperuit, ſed ſeueris etiam in violatores animaduerſionibus, quantoperè Reip. intereſſet, oſtendit, earum ſanctionibus ad virtutem & publicũ bonũ ciues inſtitui, & ſi opus ſit, inflictis pœnis in officio contineri. Diſcere poſſumus hoc ex Angelis, quos cum Dominus ad ſui ipſius imaginẽ ac ſimilitudinem condidiſſet, eximijsque naturæ & gratiæ ornamentis decoraſſet, vt idcirco in omnes conueniat, quod de vno quopiã

Eze. 28. 17. illorum prædicat Ezechiel Propheta. *Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore, in deliciis paradiſi*

diſi fuiſti, omnis lapis pretioſus operimentū tuū: tamen cū in ſuperbiā elati, legē Domini ſeruare contempſerunt, *illis* 2.Petr. 2.4. *peccantibus Dominus nō pepercit*, vt quodā loco dicit S.Petrus *ſed rudentibus inferni detractos in tartarū tradidit cruciādos.* quod alijs verbis ſanè grauiſsimis S. Iudas expreſſit in Catholica epiſtola ſua, cū ait. *Angelos verò, qui nō ſeruauerūt ſuū Principatū, ſed dereliquerunt ſuū domicilium, in iudiciū magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.* Iudæ. 1. 6. Nec diſsimilis in homines primos animaduerſio, quos in paradiſo voluptatis collocatos ita gratia & originali iuſtitia donauerat, vt eorum appetitiones rationi, & carnem ſpiritui ſubijceret, eosque à mortalitatis neceſsitate, aliiſque malis & ærumnis eximeret, vitamq; fœlicē & tranquillam largiretur. Hos ergo, poſtquam præſcriptam legem violarunt, iuſtitia originali ſpoliatos & paradiſo exturbauit, & morti fecit obnoxios, cæteriſque malorum examinibus, quæ nos quotidie experimur ita ſubiecit, vt pro meris voluptatibus, quibus in amœno illo deliciarum viridario fruebantur, nunc malorum pœnarumque calix, *cuius fæx non exinanitur*, nobis propinetur, vt re- Pſal. 74.9. uera quicumque mortalem hanc vitam viuimus, *abſynthio inebriati* nullam quietis partem capere poſsimus. Nec maiores tantum culpas, quæ leges illius in rebus Thre. 3. 15. grauioribus violant, ſeuerioribus pœnis inflictis, vindicat, vt Sodomitarum & Gomorrhæorum infame crimen, de quibus ait S. Iudas: *Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates, ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem* Iudæ. 1. 7. *alteram, factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes:* ſed etiam peccata illa & noxas, quæ non ita graues nobis videntur, atrociter aliquando, ſi ita de Diuina iuſtitia licet loqui, pœnis etiam mortis, ad legum ſuarum ſanciendam diſciplinam, puniendas cenſuit, vt Prophetæ illi accidit, qui cum cibum contra Domini præſcriptum, alio Propheta illi offerente & decipiente, ſum- 3.Re.13.24. pſiſſet, à leone, quem obuium habuit in via occiſus eſt. Iaque leges ſuas Dominus ante Principis oculos verſari iuſsit, easque apud ſe deſcriptas habere, omneſq;

ſubditorum actiones ad earum normam exigere. Nam Regi futuro ita præſcribitur in Deuteronomio. *Poſtquam autem ſederit in ſolio Regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplaria Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba, & caremonias eius, quæ in lege præſcripta ſunt: nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram aut ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe, & filii eius ſuper Iſraël:* quibus verbis tria monita maximi momenti continentur. Primum eſt, vt legem Dei optimè calleat, atque vt obliuioni & illius ignorationi occurratur, illam ipſe deſcribat. Quod præceptum non tam ſignificat diuinam legem Regis manu in membranis exarandam, quàm iuxta Sapientis conſilium, *In tabulis cordis deſcribendam* ita exactè & ad amuſſim, vt Principis cogitationes, verba, & facta perfectiſſimum quoddam exemplar ſint ad diuinæ legis præſcriptum efformatum & effictum, ſitque ipſe lex quædam viuens, & ſpirans, in quam ciues omnes oculos ſuos conijcientes Principis ſui exemplo proficiant ad omne decus. Quicunque enim dat præcepta hominibus, ad vitam, moreſque fingendos, ipſi eodem modo viuendum eſt, quem alijs præſcribit, ne, ſi aliter ipſe vixerit, præceptis ſuis fidem detrahat, leuioremque doctrinam ſuam faciat, ſi re ipſa reſoluerit, quod verbis conatur aſtringere. Cuius enim importunitatis eſt, homini libero leges imponere velle, quibus ipſe non pareas? aut quibus, cum ipſe tuleris, fraudem facias? Itaque Moyſes qui Iſraëlitici populi caput erat, cum è montis vertice reuerteretur ad ſuos, tabulas legis manibus tenuiſſe dicitur, facto ſuo monens, non tantum præceptis illis capita ſubmittenda, eorumque auctorem veneratione ac reuerentia proſequendum, ſed etiam præ manibus Principi habenda eſſe, & executioni mandanda, ne leges ſine moribus vanæ ſint, nihilque proficiant. Alterum monitum eſt, vt leges Sacerdotum exemplaribus congruant, vt nimirum

Deu. 17. 18.

Prou. 3. 4.

rum quando ſuarum legum exemplaria, cum Sacerdotum exemplaribus compoſuerint, cum illis conſentiant, ne fortè mundi aut Dæmonis placita, pro legitimis, probatis, rationique conſentaneis legibus admittant. Quare, quæcumque leges Sacerdotum doctrinæ, quæ in Eccleſia recepta eſt, repugnant, eæ tanquam iniquæ abrogandæ ſunt, & abolendæ, ſi fortè iam latæ fuerint; nulla autem ratione, ſi non extent, Reipubl. cui maximè noxiæ eſſent, proponendæ aut ingerendæ. *Labia enim Sacerdotis* (vt eſt apud Malachiam) *cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt*. Benè Sacerdotes appellantur Angeli, vt nimirum intelligamus, quemadmodum Angeli hominibus naturæ excellentia præſtant, eoſque dirigunt, & docent ea, quæ à Domino præcipiuntur; ita Sacerdotes quibuslibet hominibus, Principibus etiam & Regibus antecellere, hoſque ab illis conſilium capere debere, ijs in rebus, quæ ad Diuinam legem aliqua ratione ſpectauerint. Quod ipſũ Dominus docuit, cum Ioſue belli exercitusque ducem conſtitui, Eleazarum verò ſummũ Sacerdotem initiari iuſſit, qui, *Si quid agendum eſſet conſuleret Dominum, & ad illius verbum egrederetur ipſe, & ingrederetur* (qui modus loquendi, cuncta facere ſignificat) *& omnes filii Iſraël cũ eo, & cætera multitudo*. Cumq; Ioſue magiſtratum iniret, ita illum Dominus allocutus eſt. *Confortare, & eſto robuſtus valdè, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyſes ſeruus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta, quæ agis; non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuam, & cuſtodies eam.* Tertium monitum eſt, vt caueat, ne nimios ſpiritus aſſumat, *eleueturq́; cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos*, ſicque leges negligat, quaſi ipſis minimè obnoxius, cum nullus ſit, qui leges euertentem poſſit coërcere. Itaque Princeps ne illis ſimilis ſit, in quos Chriſtus inuehitur, cum ait. *Dicunt enim & non faciunt, alligant onera grauia & importabilia,*

Malac. 2. 7.
Nu. 27. 21.
Joſ. 1. 7.
Matt. 23. 3.

bilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo no-
Act.23.3. *lunt ea mouere*, Pontificique illi Ananiæ, quem D. Paulus verbis illis increpuit. *Percutiat te Deus paries dealbate. Et tu quidem ſedens iudicas me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti.* Rigidus ſit legum ſatelles, quaſque alijs præſcripſerit, etiam ipſe patiatur, memor ſe maiori Principi, factorum dictorumque ſuorum rationem redditurum, etſi nullus ſubditorum dicere poteſt; cur ita facis? non propterea ſi leges violauerit, præſcriptumque mandatorum Dei tranſilierit, impunè laturum: quod S. Dauid agnouit, & verò etiam prædicauit, cum pecca-
Pſal 50.6. ti ſui labes deplorans in Pſalmo, ita flebiliter canit. *Tibi ſoli peccaui.* Quamuis enim in Vriam, cuius thorum violauerat, quem periculo expoſitum interfecerat, offendiſſet, quamuis Betſabee ad peccati conſuetudinem pellexiſſet, & vt Scriptura loquitur; *blaſphemare feciſſet ini-*
2.Re.12 14. *micos Domini*, tamen ait: *Tibi ſoli peccaui*; quia ſcilicet nulla erat tanta in Republ. illa poteſtas, quæ pœnæ alicui ſontem Dauidem poſſet addicere: ſed quidquid in Deum, in Vriam, in leges denique ipſas peccauerat, diuinæ vltionis vindicta, à qua ſe ipſum eximere, aut ſubducere non poterat, erat expiandum.

Curandum Principi, vt leges ſeruentur, præſertim cum recenter latæ ſunt.

4. Sed ad legum obſeruationem reuertamur, quæ cum omnibus temporibus & locis, à violatorum iniuria vindicandæ ſunt, tum potiſſimùm tum recentes adhuc ſunt, & nuper latæ, ne, ſi contemni ſtatim incipiant cum feruntur, illarum ius & auctoritas nullo negotio obſoleſcat, & cõcidat. Quod enim ſcelus incredibile alioqui, & vltra audaciam poſitum videbatur, illud primi legum euerſores fieri poſſe oſtendunt, & verò vt fiat, timidius aggredientibus viam munientes animos addunt. Hinc Adami & Euæ peccatum tam diuturnis, tam grauibus pœnis vindicatum, hinc cædes Abel à Cain illius fratre
Gen.4.11. patrata, vnde primò tellus *aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris de manu Cain*: cum ad illum diem nullo
Ibidem. ſanguine eſſet polluta, illas Domini in Cainum diras euocauit. *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, cum opera-*

operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos, vagus & profugus eris ſuper terram: grauis admodum pœna, & expedito aliquo genere mortis longè grauior; nam, quod nos legimus *vagus & profugus*, Septuaginta babent, στένων καὶ τρέμων *gemens & temens*, alij σαλευόμενος καὶ ἀκαταστατῶν ac ſi diceret, curarum ac mœroris ſalo agitatus, carnificinaque pectus fodientis & lancinantis conſcientiæ inſtinctus alias ſubinde regiones mutans: Hinc Iudas *Crepuit medius & diffuſa ſunt omnia viſcera eius*, quòd nuper inſtituti Sacramenti ſanctitatem non reueritus, primus ore ac corde, quo dirum illud conceperat facinus, quod mens cogitare refugit, ſacrum illud myſterium indignè tractare, nec minus quàm alij, quorum ſincerus erat animus, vſurpare non dubitauerit. Hinc cùm Chriſti tunc primùm naſcens Eccleſia verſaretur in primordiis, tantàque eſſet Chriſtianorum liberalitas, vt propriis latifundiis ac domibus pretio diſtractis, pecunias quas conflauerant, ad Apoſtolorum pedes proiicerent, Ananiæ ac Saphiræ crimen, qui venditi agri pretii partem aliquam ſibi retinuerunt, non verbis tantùm acribus caſtigauit, ſed etiam examinauit; nam dixit Petrus: *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venũdatum in tua erat poteſtate? quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias verba hæc, cecidit, & expirauit: & factus eſt timor magnus ſuper omnes, qui audierunt*: quo ſcilicet alij, qui mortuum viderant Ananiam, aut ad quos facti fama peruenerat, à diuinæ legis præceptis violandis reuocarentur. Hinc etiam lege Domini Moſis præconio conſtituta, cum *filii Iſraël in ſolitudine inueniſſent hominem colligentem ligna in die Sabbathi, obtulerunt eum Moyſi & Aaron, & vniuerſæ multitudini, qui recluſerunt eum in carcerem, neſcientes, quid ſuper eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moyſem; Morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Cumque adduxiſſent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus eſt ſicut præceperat Dominus.*

Act. 1. 18.

Act. 5. 3.

Num. 15. 32.

minus. Quamuis enim fieri potuerit, vt non diuturnus labor eſſet colligentis ligna, aliquóque neceſſitatis prætextu à grauioris criminis noxa liberari poſſe videatur, ſecus tamen, vel ex eo iudicandum eſt, quod morti oppetendæ iuſto Domini iudicio addictus eſt, eam ob cauſam, vt aliqui Patres putant, quod primus legem illam de Sabbatho non violando eſſet tranſgreſſus. Hinc tandem Acham filius Charmi, cum legem primus violaſſet, qua iuſſerat Dominus, ne quis ex ſpoliis Iericho ſibi quidquam reſeruare auderet, *Sed quidquid erat auri, & argenti, & vaſorum æneorum, & ferri, Domino conſecraretur, & in theſauris eius reponeretur:* Ioſue Dux populi, Domino per ſortes tanti criminis reum indicante, in vindictam ſceleris, cæterorumque terrorem, lapidibus obruit, magnum ſuper eum lapidum aceruum aggerendo, vallíque, in qua eſt occiſus, *Vallis Achor* id eſt, *turbationis,* triſte nomen imponendo, quæ appellatio, Scriptura atteſtante, loco illi diutiſſimè hæſit, non minus ad patrati criminis memoriam renouandam, quam ad vindictæ terrorem incutiendum, abſterrendoſque poſteros, qui olim lapides illos in vnum aggeſtos conſpecturi eſſent, nomenque vallis audituri, ne ſanctitatem legum parui pendere, aut perrumpere auderent. Sed de his hactenus: nam ſuperiore libro, cum de Vindicatiua Principis iuſtitia diſputarem, nõnulla dicta ſunt, quæ huc cõmodè trãsferri poſſunt, quæ qui volet cognoſcere, inde petat licet.

Theodoret q. 31. in Numer. Salman. lib. 6. de Prouidentia circa medium. Ioſue. 6, 19. Ioſue 7 21.

Leges paucas eſſe debere.

5 Quærat hic aliquis, meliusnè ſit, & Reipublicæ ſalutarius, multas ferre leges, illudque conari, ne quid à legiſlatore prætereatur, quod legibus comprehenſum non ſit; an verò parcius adhibendæ, ea tantùm præſcribendo quæ maioris ſunt momenti, reliqua Principis arbitrio reſeruando. Sanè magis placet, leges paucas eſſe; nam præterquàm, quod plurimas habere leges corruptæ Reipublicæ ſignum eſt, flagitiorum æque, ac legum mole laborantis, illud etiam incommodum eſt quod multis obruti præceptis, ea vel obliuiſcimur, vel etiam quod deterius eſt, contemptum imus. Adde, homi-

hominum naturam libertatis tenacem ad ea vt plurimũ niti, quæ vetita ſunt, vt exemplo diſcimus vxoris Loth, Geneſ.19. cui cum imperatum eſſet, ne oculos ad flagrantis incen- 17.26. dio ciuitatis apeſctum reflecteret, humano malo, quo ægriùs vetitis abſtinetur, parum dicto audiens, in ſtatuam ſalis conuerſa eſt. Itaque Apoſtoli in Synodum Act.15.28. coacti, nouamque Eccleſiam legibus fundantes, paucula quędam eo tempore neceſſaria ſtatuerunt, reliqua omnia miſſa facientes & in hæc verba Concilij illius canonẽ concipientes. *viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, a quibus cuſtodientes vos, benè agetis. Valete.* & S. Petrus eos verbis caſtigans, qui onera Eccleſiæ conabantur imponere grauiora, quàm vt ferri commodè poſſent. *Nunc ergo*, inquit, *quid tentatis Deum, imponere iugum* Act.15.10. *ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus*? Sanè iugum graue nam ſi ijs credimus, qui curioſiùs iſta perſecuti præceptorum veteris legis numerum ſupputarunt, vniuerſæ legis præcepta ſexcenta tredecim fuerunt, vetantia quidem ad trecenta ſexaginta quinque, quot nimirum dies annum conficiunt; affirmantia verò, ducenta octodecim, vt verè S. Auguſtinus, legis illius multiplex præſcriptum, *Innumerabilium obſeruationum ſarcinam* appellarit: quod tamen nullus ſapientiſſimo legislatori vitio vertat; nam peruicax ille, & duræ ceruicis populus, & ad idololatriam procliuis graui multarum legum obſeruatione premendus fuit, vt ſcilicet cæremonijs illis, ritibuſque peragendis intentus, circumiectarum nationum errores non hauriret. Adde, multiplicibus illis, quaſi lineamentis ac picturis euangelicam legem fuiſſe rudibus illis populis exprimendam, Chriſtique olim venturi neceſſitatem aperiendam, qui humanarum virium imbecillitati ferret opem, aliquid de pondere minuendo, ad id, quod fuiſſet impoſitum, commodiùs portandum, vires ſufficiendo. Cæterum, noua lex cæremonialibus illis, ac iudiciali-

Abulenſ.in cap.1. Ruth. q. 24.

Serm.9. de verbis Domini.

bus legibus abrogatis, ad pauciora multo ſacramenta, & ritus, vnicumque ſacrificium reuocata eſt, vt proinde

Rom.9.28. meritò à D. Paulo nouum teſtamentum, *verbum breuiatum* dictum ſit, nulluſque iure conqueri poſſit, quaſi legum cumulo preſſus, aut eas memoria complecti, aut opere præſtare arduum ſit & difficile, cum dixerit Do-

Matt.11.30 minus. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Sed po-

Eccl.51 34. tius legum hanc facilitatem & paucitatem exoſculando, *ſubiiciens illis collum, ſuſcipere debeat diſciplinam*, vt alicubi loquitur Eccleſiaſticus.

Curandum vt ſubditi legibus non inuiti pareant.

6. Illud tandem optandum eſt, & verò etiam ſperandum in Republ. iuſtis legibus temperata, quam ſapiens aliquis Princeps, & communis boni cupidus moderetur, vt non tam atrocitatem pœnarum timentes ſubditi legibus pareant, quàm virtutis amore & beneuolentia ducti, qua Prncipem proſequuntur: quod ſi conſequi Princeps poſſit, tunc demum Rempubl. omni ex parte beatam futuram putet. Iudæi, qui Ieroſolymis verſabantur, ad eos qui erant in Ægypto cum ſcriberent aliquando, nihil ſe illis melius optare poſſe ſunt arbitrati, quàm ſi eam mentem ipſis inijci diuinitus precarentur, qua

2. Mac. 1.3. volenti animo diuinæ legis mandata capeſſerent. *Det vobis*, inquiunt, *cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti*: tunc enim *iugum ſuaue, & onus leue*, quod imponitur à lege, eſſe videtur, cum non idcirco illi paremus, quia lex per metum à nobis exprimit, vt illud faciamus, ſed nos, quæ iubentur, alacriter facimus, quia legum ſanctionibus ſubiacere delectat. Ideo S. Dauid de ſeipſo prædicat in Pſal-

Pſ.118.127. mis, *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion, propterea ad omnia mandata tua dirigebar*: quaſi diceret, cum mandata tua maximi facerem, & mirum in modum placerent (quippe, quæ rationi ſunt ac virtuti conſentanea) propterea rectum virtutis tramitem conſtanter tenebam, nuſquam à virtutis via declinans, ſiue ad dexteram ſiue ad ſiniſtram. Sed egregiè, meo quidem animo, Eccleſiaſticus, qui auditorem ſuum ita vult ſapiē-

tiæ

tiæ præſcripta, atque inſtituta capeſſere, vt ea non tanquam graue iugum, ſed potius tanquam præclarũ quoddam honeſtamentum, & quaſi torques quoſdam, non vincula, aut compedes eſſe putet: ſic enim loquitur. *Audi fili, & accipe conſilium intellectus, & ne abiicias conſilium meum. Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum, ſubiice humerum tuum, & porta illã, ne acidieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conſerua vias eius,* Et paulò poſt. *Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & baſes virtutis, & torques illius in ſtolam gloriæ: decor enim vitæ eſt in illa, & vincula illius alligatura ſalutaris, ſtolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis ſuperpones tibi.* Ita enim frequenter vſu venit, vt quæ virtutis ſtudioſis grata accidunt, & mirum quantum iucunda, eadem ſi eiuſdem virtutis oſoribus agenda proponantur, ardua, aſpera, difficilia appareant, ac proinde ab illis opere præſtandis, quantum poſſunt, refugiant. Cum Dominus in Sinai montis vertice ſeruo ſuo Moyſi legis tabulas digito ſuo conſcriptas, populoque, vt ſeruarentur, proponendas traderet, magnum ij, qui ad montis radicem conſederant, timorem conceperunt. Nam cum nubes verticem occupaſſent, tonitruorum tumultum exaudiebant, fulgurationes intuebantur, eliſorumque fulminum iactus formidabant. *Iamque aduenerat tertius dies*, inquit Scriptura, *& manè inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat, & timuit populus qui erat in caſtris.* At Moſes, ſi Philoni credimus, adeò terrificis illis tumultibus non perturbabatur, vt potius ſuauibus muſicorum inſtrumentorum ſonis, vocibuſq; modulatis mulceretur, quod etiam in ſua Apocalypſi D. Ioannes expertus eſt, qui ait. *Audiui vocem citharædorũ, citharizantium in citharis ſuis, & vocem quam audiui, ſicut vocem tonitrui magni:* vt nimirum ex hiſce locis facilè intelligamus, plurimum intereſſe, quo quis modo ſit diſpoſitus: nam eaſdem leges, quas duras aliqui, & ad ſeruandum

Eccl. 6. 24.
Ibid. n. 30.
Exod. 19. 16
Philo. lib. de ſomniis.
Apoc. 14. 2.

uandum difficiles exiſtimabunt, faciles alij, imò verò iucundas arbitrabuntur. Quod ſi Princeps ita animos ſubditorum moderari nouerit, & molliter leges proponeret, vt ſubditi volentibus animis illas complectantur, expeditam viam inuenerit, qua citra pœnarum terrorem publicum ciuitatis bonum conſtanti ſuauiq́ue legum obſeruantia promouere poſſit.

Quomodo leges interpretari debeamus.

7. Porrò, cum nodus aliquis in germano legis ſenſu percipiendo inciderit, curandum eſt, vt iuxta Legiſlatoris mentem, adhibitis fidis legum illarum interpretibus, difficultatem, quæ negotium nobis faceſſit, euoluamus: fit enim nonnunquam, vt animi perturbationibus tranſuerſi agantur homines, & ad ſua commoda, aut compendia, legum verba traducant, interpretationibus in eam quam voluerint partem, mala fide torquentes. Huiuſmodi Phariſæorum, & Scribarum erat ingeniũ, quos Chriſtus Dominus increpat apud Matthæum, quod minus verè legem de parentibus colendis interpretarentur.

Matt. 15. 4. *Deus dixit*, inquit Chriſtus, *Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autẽ dicitis: Quicunq; dixerit patri vel matri: Munus quodcunq; eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrẽ ſuum, aut matrem ſuã: & irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem veſtram.* Qui locus ſanè difficilis, ex alterius Euangeliſtæ verbis illuſtrari poteſt & explicari. ſic enim legimus apud S. Marcum.

Marc. 2. 11. 12. *Vos autem dicitis, ſi dixerit patri aut matri Corban (quod eſt, donum) quodcunque ex me, tibi profuerit, & vltra non dimittitis eum quidquam facere patri ſuo, aut matri.* Et ſenſus eſt; Vos Phariſæi & Scribæ verũ præceptorum Domini ſenſum prauis veſtris interpretationibus corrumpitis: nam cum Dominus iubeat, vt filij parentes honore afficiant, eoſque, cum opus habuerint, alant, vos contrà filiorum auaritiæ & in parentes impietati obſecundantes, aut etiam priuata lucra captantes, & in vos deriuantes ea, quæ parentibus potiori iure deberentur, filijs auctores eſtis, vt cum ſacrificia aliqua offerunt, pro parentibus etiam ſuis offerant; qui proinde

ad partem aliquam ſacrificio oblatæ rei percipiendam admittantur, qua iuuentur quidem, & aliqua ratione eorum ſubleuetur inopia; cæterum eos, non id præſtare compellitis, quod diuino iubentur præcepto, vt ſcilicet eorum occurrant neceſſitatibus, & quibus rebus opus habuerint, pro facultate proſpiciant. Mendax planè interpretatio, & à mendacij parente profecta. Antiquus enim mos eſt callidi illius ſerpentis, ac veteratoris diuinarum legum, verba ſecùs interpretari, quàm iuxta Legiſlatoris mentem capienda ſint. Sic enim primorum humani generis parentum ſimplicitati impoſuit, cum eo conſilio pomi illius eſum vetitum dixit; quod Deus rerum omnium ingenium ac facultates perſpectas habens vereretur, ne, ſi illius arboris fructu veſcerentur, tantam rerum omnium ſcientiam conſequerentur, vt Deorum quorundam inſtar haberentur. *Scit enim Deus*, inquit, Gen. 3. 12 *quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum.* Quod quàm verum eſſet, exitus ſatis oſtendit.

8. Tandem, quia legibus omnia complecti non poſſumus, nec fortaſſe, ſi poſſemus, expediret, veteribus receptiſque conſuetudinibus ſuus honos habendus eſt, illiſque tanquam non temerè inductis inſiſtendum, curãdumque vt ſartæ tectæ in Republ. cuſtodiantur. Nam, ſi cum ipſa lege conſuetudo componatur, quamquam illi concedit in multis, in aliquibus tamen hæc, illi præſtare deprehendetur. Legem enim, aut vnus duntaxat, aut, pauci, qui in varias fermè ſententias diſtrahuntur, certè non omnes, ferunt: At conſuetudo omnium vſu & moribus vſurpatur. Lex pœnis, quas intentat, armata, ſibi ciues obtemperare compellit: conſuetudo blandè hominum ſubit voluntates, mentibuſque ſibi conciliatis quæ fieri vult, vt etiam fiant, perſuadet. Lex vno Principis verbo antiquatur & reſcinditur: conſuetudo difficiliùs à ciuiũ abſtrahitur complexu, fitque nonnunquã, vt quantumuis Principes obnitantur, obtineat. Leges tandem obſcuræ plerumque ſunt, multiſque prauis explica- *Quædam de conſuetudinibus.*

plica-

plicationibus patent: Conſuetudo aperta eſt, & perſpicua, vt nullus illius obtentu alterum circumuenire, aut fucum illi facere poſſit. Itaque reperimus conſuetudines quaſdam longo vſu confirmatas, eandem ferè vim, quã leges obtinuiſſe. Exemplum habemus in ea, quam facto ſuo Dauid induxit, ac deinceps perpetuò militaris caſtrorum mos retinuit, vt ſcilicet ij milites, qui ad cuſtodiendas ſarcinas ſediſſent in caſtris, non minùs eſſent participes prædæ, quàm ij qui cum prodiſſent in expeditionem, pericula adiſſent, ſuoque ſudore, aut etiam ſanguine prædam illam peperiſſent. *Et factum eſt*, inquit

1. Reg. 30. 25. Regum hiſtoria, *ex die illa, & deinceps conſtitutum & præfinitum, & quaſi Lex in Iſrael, vſque in diem hanc*, vt ſcilicet, *æqua pars eſſet deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, ſimiliterque diuiderent*. In ſacra etiam Euangeliorum hiſtoria habemus, eam fuiſſe Hieroſolymis conſuetudinẽ, vt quotannis, cum dies ſolemnis Paſchatis reuolueretur, vnum aliquem Præſes populo liberũ à carcere dimitteret, quem ipſi poſtulaſſent. *Per diem autem*

Matt. 27. 15 *ſolemnem*, inquit D. Matthæus, *conſueuerat Præſes populo dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent*: quæ conſuetudo ad publicam feſti illius diei lætitiam augendam inuenta eſt. Nam plurimũ populus lætatur, ſi vel vni periclitanti ſalutem afferre poſſit, qui tam inſignis beneficij auctorem populum agnoſcat, & quandiu vixerit, prædicet. Quamquam laudabili conſuetudine in Chriſtum Dominum à Phariſæis, Scribiſque concitatus populus abuſus eſt, cum nocentiſſimum Barabbam, plurimiſque & grauiſſimis ſceleribus coopertum liberum dimitti voluit; eum verò, qui adeò nullum crimen aut noxam admiſerat, vt etiam eſſet de multis priuatim, & de vniuerſo populo optimè meritus, vt ſibi ad mortem dederetur, poſtulauit. Laban tamen, qui genero ſuo Iacob, pro Rachele quam adamauerat, & vt ſibi in vxorem daretur, poſtulauerat, Liam natu grandiorem ſuppoſuit, quantumuis conſuetudine ſuæ gentis ſe ſatis excuſatum putaret, di-

Gen. 29. 26. cebat enim: *Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores*

antea

antea tradamus ad nuptias, violatæ fidei iniuriæq; Iacobo impactæ crimen non euaſit. Nam tunc demum laudabiliter conſuetudinem, quam obtendebat, ſeruaſſet, ſi nulla interueniente fraude, de Lia cum ipſo matrimonio iungenda tranſegiſſet, nec cõtra quàm naturæ leges poſtulant fidem fefelliſſet, & Liam filiam, nullo matrimonij vinculo intercedente, proſtituiſſet potiùs, quam legitimo iure, Iacobo quid ageretur ignoranti coniunxiſſet. Tunc enim conſuetudo in abuſum degenerat, cum aduerſus naturæ iura molitur aliquid, aut contra id quod diuinis legibus eſt conſtitutum, quas totius Reip. conſentientis auctoritas (vtpote ſupremi Principis Dei voluntate latas) abrogare non poteſt.

De Ciuitatis condendæ ſitu, aliiſque eodem ſpectantibus.

CAPVT V.

1. SI vlla res alia Principum nomen illuſtrat, eorumque famam propagat, & ad poſteros tranſmittit, ea eſt conſtructio Ciuitatis, ſi opportuno loco ſita, ſi ædificiorum deſcriptione elegans, ſi ciuium multitudine celebris fuerit; veriſſimè enim dictum eſt ab Eccleſiaſtico. *Filii & ædificatio ciuitatis confirmabit nomen.* Quemadmodum enim qui filios genuit, etiam ſi fato ipſe conceſſerit, in liberis tamen ſuperſtitibus expreſſam ſui relinquit imaginem, iuxta eiuſdem Sapientis dictum ; cuius illa ſunt verba. *Mortuus eſt Pater & quaſi non eſt mortuus; ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.* Ita eius, qui ciuitates fundarunt, legibuſque datis vniuerſæ politiæ ſtatum conſtituerunt, inſtar parentum habentur, & à ciuium illorum pietate perpetuos honores ferunt. Itaque poſt terræ eluuionem, quæ ſub Noe fuit, cum hominum familiæ plurimæ eſſent, & quæ ex iis naſcebantur, capita propemodum eſſent innumerabilia, adeò vt eos vnius regionis fines complecti non poſſent, cum de aliis quęrendis ſedibus

Glorioſum eſſe Principi ciuitates condere.

Eccl. 40. 19.

Eccl. 30. 4

ſedibus conſilium agitarent, antequam alij ab alijs ſeparentur, de ciuitate condenda, ad tantæ rei memoriam
Gen.11.3. celebrandam, ſtatuerunt. *Dixitque alter ad proximum ſuum* (inquit Scriptura) *Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro ſaxis, & bitumen pro cœmento, & dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomen noſtrum, antequam diuidamur in vniuerſas terras.* Facit enim ad celebritatem nominis, quam quærebant, conſtructio ciuitatis; quanquam illi pro gloria quam impotentius affectauerant, arrogantiq; conſilio vrbis moliendæ, illorum cæptis reſiſtente Numine, ſuperbiæ infamiâ conſecuti ſunt. Nec diſſimilis Princeps ille, cuius ſuperbia deſcribitur in libro Iob, de quo præter cætera, quà ſuperbiæ, quà potentiæ ſuæ argumenta, quæ illic enume-
Iob.15.28. rantur, illud etiam dicitur. *Habitauit in ciuitatibus deſolatis, & in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redactæ*; cuius loci ſententia eſt, Principem illum pro ſua potentia vrbes euerſas, & ſolo æquatas inſtaurare, & prætorio ac palatijs Regio ſumptu, ac magnificentia excitatis, ibi ſedē figere, vbi prius vaſtitas fuerat, & ſolitudo. Quàm autem gloriosum eſt Principi, ſi dirutam ciuitatem, in qua, vt
Iſa.13.21. Iſaias loquitur, *requieſcebant beſtiæ, & replebantur domus draconibus, & in qua ſtruthiones habitabant, & ſaltabant piloſi, & reſpondebant vlulæ in ædibus, & ſirenes, in delubris voluptatis*, egeſtis ruinis, tectiſque excitatis, primam faciem ciuitati inducat, & à ſumma vaſtitate & ſolitudine, ad celebritatem, frequentiamque traducat? In huiuſmodi ciuitates optimè conuenit, quod Iſaias habet quodam lo-
Iſai.9.1. co. *Primo tempore*, inquit, *alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nepthali, & nouiſſimò aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Ex Hebræo vertit Forerius. *Primo tempore vilis fuit terra Zabulon, & nouiſſimò honorata fuit via maris.* Quemadmodum enim regiones illæ, de quibus loquitur Iſaias, ignobiles prius fuerant, ſed poſtea-

quam

quam Apoſtolos genuerat, quorum ſonus ex illis egreſſus regionibus, in omnem terram exiuit, & vſque ad fines terræ, ingentem gloriam ſunt conſecutæ: ita ciuitates, quæ raro fuerint habitatore ſemirutæ, ſi Principum induſtria ad magnam perueniant frequentiam & celebritatem, cum prius eſſent quaſi vmbra mortis ſepultæ, caput exerunt, & incolarum multitudine & opulentia, quaſi lucem aſpiciunt. Ex quo magnum in Principem decus redundat. nam vt eſt in Prouerbijs Salomonis; *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.* Prou. 14. 28

2. Illud autem primò curandum eſt, ſi noua aliqua ciuitas conſtituenda ſit, vt ſaluberrimus locus eligatur: is autem erit excelſus, non nebuloſus, regioneſque cœli ſpectans, non æſtuoſas, neque frigidas, ſed temperatas; cum enim calores aut frigora nimia ſunt, vitia corporibus infunduntur; temperatæ verò regiones, vt corporibus ſalubres, ita mentis functionibus exercendis ſunt accommodatæ: Paludes autem præſertim vitandæ, quæ ex ſtagnantibus & inertibus aquis graues & peſtilentes emittunt auras, quæ cum in adiacentes ſparguntur ciuitates, mirum quantum corporibus nocent. Quod ſi ea cautio ratione carentibus animalibus à natura ipſa tributa eſt, vt ſalubribus & temperatis loca mutent, inſalubria, & quæ aut nimio frigore laborant, aut æſtus intolerando vapore aduruntur, vt in ciconijs, hirudinibus, turturibuſque videmus, de quibus ita loquitur Ieremias. *Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui*, quæ hominum ſit ſtultitia, ſi ea ſedibus figendis eligant loca, in quibus aut caloribus nimijs coquantur corpora, aut frigoribus aſſiduis torpeſcant, vitaque incommodis viuendi curſum contractiorem faciant? De præclara ciuitate Ieruſalem, ita loquitur Dauid. *Fundatur exultatione vniuerſæ terræ mons Sion, latera aquilonis, ciuitas Regis magni.* Pagnin. ienſus eſt,tit. *Pulcher climate gaudium vniuerſa terra*; & -iuitatem præclaro in tractu, regione, loco

Marginal notes: *De ſitus ſalubritate in quo locanda ciuitas.* — Ierem. 8. 7. — Pſal. 47. 3.

loco ſcilicet amœno, ſalubri, & vbere, collocatam eſſe, & ſanè ita fuit; nam non in ſaluberrimo tantum tractu poſita erat, ſed etiam in monte, quod ad munitionem, ſalubritatem aëris, proſpectuſque delectationem facit, & in terræ Chanaam vmbilico; quare etiam appellatur
Ezec. 38.12. ab Ezechiele *Vmbilicus terræ*. Itaque S. Dauid canit in
Pſal. 86 1. Pſalmis: *Fundamenta eius in montibus ſanctis*; quod nimirum non vnius montis vertice eſſet ſuffulta, quod, vt dixi, ad munitionem facit: nam greſſu in aduerſum ſubeuntibus, ac proinde fatigatis pauci de ſuperiore loco facilè obſiſtunt, vimque illatam nullo negotio propulſant. Itaque Saul cum Dauidem montis cacumina tenere audiuiſſet, expeditiſſimam militum delegit manum, ex vniuerſis copijs, qui robore & leuitate membrorum præſtantes, & animorum ardore ſtrenui, alacreſque ad
1. Reg. 24.3 Dauidem aſcendere non dubitarent. *Aſſumens ergo Saul*, inquit Scriptura, *tria millia electorum virorum ex omni Iſrael perrexit ad inueſtigandum Dauid, & viros eius, etiam ſuper abruptiſſimas petras, quæ ſolis ibicibus peruiæ ſunt.* Quod autem in regionis illius medio ſita eſſet Ieruſalem, non vno teſtimonio Scripturæ probari poteſt. Legimus enim
Ezech. 5. 5. apud Ezechielem. *Iſta eſt Ieruſalem, in medio gentium po-*
Pſal. 73. 12. *ſui eam, & in circuitu eius terras.* Et in Pſalmis. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ*, Chriſtus ſcilicet Dominus noſter, qui extra illius ciuitatis mœnia Crucem, noſtram ſalutem operatus, aſcendit. Nec tantũ in medio terræ Chanaam ſita eſt Jeruſalem, ſed medium etiam locum obtinet inter eas regiones, quas olim antiqui cognitas habuerunt, adeò vt ſi circini pedem alterum Ieroſolymis figas, alterum ad extrema vſque Africæ littora porrigas, fiet, vt illo circumacto, omnes ferè priſcis illis temporibus cognitæ regiones concludantur. Habent autem, quæ ſic poſitæ ſunt ciuitates, eam vel maximam opportunitatẽ, quòd propter eam, quæ cum cæteris ciuitatibus intercedit, vicinitatem, bona quibus abundant, cum illis communicant, ea verò quæ deſunt, ab illis abundè ſupp catu- tantur. Qua de re nonnulla dicta ſunt, cum d 3. Eadem ra diſputaremus.

3. Eadem de cauſa ditiores vt plurimùm ſunt eæ ciuitates, quæ mari adiacent, cuiuſmodi Tyrus erat, quã à diuitijs, ex negotiatione paratis, & ab inſtitorum incolarumque frequentia, mirum quantum ſacra ſcriptura celebrat apud Ezechielem. Quanquam ſunt, qui potius laudent earum ciuitatum ſitus, quæ paululum recedunt à mari, nam negotiatorum, exterarumque gentium colluuione, quanta in maritimis cernitur ciuitatibus, nõ polluuntur, per quos, mores ſi non praui, ſaltem exotici & peregrini importantur, & tamen ijs non deſtituuntur commoditatibus, quibus illi fruuntur, qui tractus mari imminentes incolunt. Talis Ieruſalem, quam propterea *Virginem* Prophetæ non ſemel appellant, quod alienigenarum gentium moribus corrupta non eſſet, cum tamen rebus omnibus abundaret, quæ mari aduehuntur, ſub Salomone præſertim Principe, qui claſſibus in varias regiones deſtinatis, non ſolum res ad victum cultumque neceſſarias, ſed ad omne deliciarum genus opportunas, Ieroſolymam inuexit. Si tamen de bellicis cõmoditatibus agamus, quæ mari adiacent ciuitates, & ad reſiſtendum munitiores eſſe ſolent (cum facilius tanto aquarum interiectu arceantur hoſtes) & ad nocendum, ſi fortè alijs bellum inferre neceſſitas cogat, oportuniores; quippe quæ non terra tantum militem in expeditionem emittere, ſed claſſibus etiam inſtructis hoſticas regiones infeſtas habere poſſunt. Hinc apud Iſaiam Tyrus dicitur *Fortitudo maris*, quòd à vicinitate maris, & ad ſe tuendam, & ad alias ciuitates inuadendas eſſet inſtructior.

An potiores ſitus earum vrbium qui ora maris adiacent.

Ezech. 27. 3

Iſa. 37. 22.

Iſai. 23. 4.

4. Quod ſi præter maris vicinitatem illud etiam adſit, quod ſolo vbere & pingui vrbs noſtra ſit poſita, plurimum ſanè commoditatis acceſſerit; quantumuis enim aliunde importatæ diuitiæ in celebri aliquo emporio abundent, tamen quia bellis interdum, aut aliqua ratione intercluditur mare, multis premi anguſtijs neceſſe eſt ea loca, quæ nec naturalibus regionis diuitijs redundãt, nec aliunde aduectis mercibus gaudere poſſunt. Itaque

Pingue ſolum, & vber vrbi ponenda deligendum.

Ieruſalem præter cæteras laudes, quæ in eam conueniunt, à glebarum etiam fœlicitate commendationem habuit, ſoliqúe feracitate, dicente Domino apud Prophetam. *Vinea facta eſt dilecto meo, in cornu filio olei*, in Palæſtinæ ſcilicet tractu, qui ſi figuram ſpectes, cornu refert: filio autem olei, id eſt, pingui & olei abundantia redundante. In huiuſmodi autem ſolo habitantibus, *Omne robur panis, & omne robur aquæ*; vt eſt apud Iſaiam; quidquid ſcilicet ad victum neceſſarium eſt (quod panis & aquæ nomine vſitato Scripturæ loquendi ſchemate nũcupatur) ſemper adeſt, cum interim, qui aridis locis cõſederunt, rerum penuria frequenter laborare conſueuerint.

Iſai. 5. 1.

Iſai. 3. 1.

Quam ampla ciuitas eſſe debeat.

5. Quærat aliquis, quis magnitudinis modus in condenda ciuitate ſtatuendus ſit, amplane, an anguſtis finibus circumſcripta eſſe debeat? Huic quæſtioni facilis eſt reſponſio. Dicendum enim eſt, pro populi illas habitaturi frequentia, vrbes aut laxiores eſſe debere, aut murorum ambitu contractiores. Si populus, cui ſedes paratur, magnus ſit, ſi ſolum vber, ſi locus portuoſus, vnde aduenarum frequentia ſperetur, magnæ etiam capacitatis vrbes extruendæ ſunt. Contrà, ſi paucorum colonia deducenda ſit, ſi ſteriles campi, ſi locus remotus à mari, paucos euocet peregrinos, breuiori murorum gyro contenti eſſe poterimus. Quanquam rarò accidit, vt vniuerſę ciuitati ſimul condendæ deligatur area, viæ ac plateæ, domus & prætoria, pontes & templa aliæque illius partes ſimul omnes deſcribantur, ſed incolarum paulatim creſcente numero, nouæ ſubinde domus & palatia excitantur, donec ad ſummam frequentiam, & amplitudinẽ perueniatur. Quamuis enim legamus in Scripturis, exempli gratia, Ecbatana ciuitatem ab Rege Medorum excitatam, murorum ambitu ſeptam, turribuſque in miram altitudinem eductis munitam eſſe, ita enim narratur initio libri Iudith: *Arphaxad itaque Rex Medorũ ſubiugauerat multas gentes imperio ſuo, & ipſe ædificauit ciuitatem potentiſſimam, quam appellauit Ecbatanis, ex lapidibus*

Iudith. 1. 1.

dibus quadratis & ſectis, fecit muros eius in latitudinem cubitorum ſeptuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, turres vero eius poſuit in altitudinem cubitorum centum: Sitque probabile, Regem illum multas bello ſubiugatorũ hominum myriadas in eam compuliſſe, quod verba illa videntur indicare, *Rex Medorum ſubiugauerat multas gentes imperio ſuo*: non tamen facilè adducor vt credam, ab Arphaxad planè inchoatam eſſe, ſed inſtauratam potius, amplificatam, mœniumque ambitu munitam fuiſſe ciuitatem; ita tamen, vt illius aliquod priùs veſtigium eſſet. Quo etiam ſenſu à Nabuchodonoſor Rege dictum eſt apud Danielem. *Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Et in libro Geneſeos, cum dicitur. *De terra illa egreſſus eſt Aſſur, & ædificauit Niniuem & plateas ciuitatis, & Chale. Reſen quoque inter Niniuem & Chale. Hæc eſt ciuitas magna.* Quantam enim eſſe oporteret Principis illius potentiam, qui ingentis vaſtitatis ciuitatem ab ipſis fundamentis moliri, & cum nullum eſſet illius rudimentum, perficere poſſit, qualem nobis ſacræ litteræ deſcribunt, cum de Niniue loquuntur, quam trium dierũ iter habuiſſe ex ſacra diſcimus hiſtoria? Quę profectò ingens eſt amplitudo, ſiue triduo tantùm poterat circuiri, ſiue (quod magis eſt, ſed planè videtur ſuperare fidem) à porta ad oppoſitam portam per mediam vrbem tranſeundo, trium duntaxat dierum ſpatio perueniri poterat: ſiue tandem (quod verius eſſe puto) totam vrbem, vel certè præcipuos vicos & fora perambulare volenti, trium continentium dierum tempus erat neceſſarium; quod maximam quidem vrbem fuiſſe oſtendit, non tamen portentoſæ, & vix cuiquam credibilis magnitudinis, qualem duo illi priores dicendi modi videntur exhibere. Temeritas autem ſit, tam ingentes excitare ſtructuras & moles, priuſquam experimento didiceris, ſalubrene ſit, an graue cœlum; opportunumne culturæ ſolum, an ineptum, commodum an incommodum peregrinis & ciuibus: vix enim fieri poteſt, vt humano

Dan. 4. 27.
Gen. 10. 11.
Jonæ 3. 3.

conſilio omnia præcaueamus, & præcipiamus locorum incommoda & vitia quæ paulatim experiendo, ipſo tandem temporis curſu ſentiuntur.

De figura, an ſcilicet quadrata, vel potius rotunda.

6. Sed quæ figura vrbis, quadratane, an rotunda aptior erit? Magis placet ſi quadrata non ſit, neque angulis procurrentibus, vt ſcilicet ex pluribus locis hoſtis (ſi quando obſidione eam cinxerit) conſpici poſſit: in quibus enim anguli procurrunt, ea ciuitas difficiliùs defenditur; quod anguli magis hoſtem quàm ciuem tueantur. Ideo circularem formam in metandis caſtris alijs prætuliſſe videtur Saul: nam de Dauide à paſcuis properante ad exercitum, in quo fratres eius militabant, dicitur,
1. Reg. 17. 20. *Venit ad locum Magala, & ad exercitum.* Magala Hebraicè circulum ſignificat, eoque nomine, ſi loci proprium nomen non eſt, caſtra orbiculari forma contra hoſtes munita deſignantur. Quod ſi quis eam ciuitatem opponat, quæ D. Ioanni viſa eſt in Apocalypſi, de qua ita ſcri-
Apoc. 21. 16 bit. *Et ciuitas in quadro poſita eſt, & longitudo eius tanta eſt, quanta & latitudo.* Facilis eſt reſponſio. Nam ibi de Beatorum ciuitate ſermo eſt, quam nulli bellorum tumultus concutiunt, quæque nihil ab hoſtibus timet, extra omne periculum poſita, aliam fortaſſe faciem, figuramque habitura, ſi militantis & ſe ſe ab hoſtibus aſſerentis typo deſcriberetur.

De nomine vrbi imponendo.

7. Tandem vrbi nomen aliquod apponendum eſt, vt vel ab ipſo auctore nomenclaturam ſortiatur, vel aliud nanciſcatur, quod fauſti ſit ominis. Et quidem ab auctoribus dictæ ſunt multæ, quarum Scriptura meminit, ab Romulo, Alexandro, Antiocho, Seleuco; Roma, Alexandria, Antiochia, Seleucia. Putant enim Principes, nec immeritò ad nominis ſui celebritatem facere, ſi amplarum ciuitatum conditores ipſi dicantur, & quoties vrbis illius nomen vſurpatur, rerum ab ipſis geſtarum memoria renouetur. Itaque Abſalon cum nullos liberos genuiſſet, ſibi ad nominis perennitatem arcum triumphalem aut pyramidem excitarat, ne vllo vnquam tempore Abſalonis memoria poſſet obſoleſcere. *Porrò Abſalon,*

ſalon, dicitur in Regum hiſtoria, *erexerat ſibi cum adhuc viueret titulum, qui eſt in valle Regis. Dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei; vocauitque titulum nomine ſuo, & appellatur Manus Abſalon, vſq; ad hanc diem.* Quod fecit Abſalon, etiam reliqui faciunt Principes, cum ſe ſe obtulerit occaſio. Quare de ijs omnibus canit S. Dauid. *Relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulchra eorum, domus illorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie, & progenie vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* Quorum verborum ſenſus eſt, Potentes viros cum extinguuntur, diuitias & theſauros, quos congeſſerāt, alijs relinquere, eorum verò cadauera exigui alicuius cōditorij anguſtijs contineri, illudque ipſis pro tabernaculo, imò pro domicilio & palatio futurum, quamuis nomen illuſtre ſupereſſe poſſit, variaque varijs locis rerum geſtarum monimenta, epigraphæ marmoribus inciſæ, pyramides, vrbeſque de conditorum nomine appellatæ. Quod ſi magis placeat nomen aliud indere, quod ab Ædificatoris nomine deductum non ſit, illud videtur ſeruandum, vt boni ſit ominis, aut certè in oppidum illud, propter ſoli, aut cœli proprietates, aut propter vbertatem camporum, frequentiamue incolarum, aut aliquid ſimile egregiè conueniat. Id à veteribus Hebræis frequenter videmus vſurpatum. Nam Bethania *obedientiæ domum* ſignificat; Bethleem *domum panis*; Ephrata, *vbertas, ſiue frugifera*; Hauoel Iair *oppida illuminationis*, Corozain, *myſterium*; Cariath Sepher, *ciuitas litterarum*; Ieruſalem *viſio pacis*, ſeu *pulchritudo pacis*: Nam Hebræorum eſt conſuetudo, vt cum pulchrum aliquid ſignificare volunt, frequenter videndi, aut viſus vocabulo vtātur; ea enim eſt pulchri facultas, vt oculos rapiat, & cōuertat ad ſe ſe. Itaque in Geneſi dicitur. *Produxit Dominus Deus, de humo omne lignum pulchrum viſu.* Et alibi dicitur, eodem tamen libro. *Noui, quod pulchra ſis mulier:* in Hebræo eſt, *Scio, quòd ſis mulier pulchra viſu.* & alibi quod in Vulgata legimus. *Aſcendebant ſeptem boues pulchræ & craſſæ, aliæ quoque ſeptem fœdæ*: In Hebræo eſt. *Vacca pul-*

1. Reg. 18. 18

Pſal. 48. 12.

Gen. 2. 9.

Gen. 12. 11.

Gen. 41. 2.

cæ pulchra viſu, & *Vacca malæ viſu*. Ex hoc ergo factum eſt, vt vox *viſum* ſignificans, pro ipſa accipiatur pulchritudine, & apud Italos noſtros, qui pulchri ſunt, à viſu dicuntur Viſtoſi. Quare quod in hiſtoria Regum dici-
2 Reg. 23. 21 tur de Banaia, *Ipſe quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum ſpectaculo*, ex Hebræo verti poteſt, *virum vi-*
Iſai. 53. 2. *ſu*. & quod legimus apud Iſaiam. *Vidimus eum, & non erat aſpectus*: ex Hebræo bene vertas. *Non erat viſus*. Ex quibus intelligitur, Ieruſalem nomen, ſignificare *viſum, viſionem*, ſiue *pulchritudinem pacis*, vt ipſa vocis etymologia illud videatur ſpondere quod Iſaias clariùs pollicitus
Iſai. 32. 18. eſt, cum ait. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, &*
Iſai. 66. 12. *in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta*. & alibi. *Decli-*
Pſal. 71. 7. *nabo ſuper eam, quaſi fluuium pacis*. & in Pſalmis. *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis.*

An Peregrini in ciuitates admittendi, & an Ciues deductis coloniis aliò ablegandi.

CAPVT VI.

An Peregrini in vrbem admittendi, aut aliqua occaſione ſiue belli tẽpore eiiciendi.

1\. QVæri meritò poteſt, futurusne ſit in benè conſtituta Republ. Peregrinis locus; videmus enim nationes aliquas inter ſe quietiſſimè agere, reliquorum verò mortalium cætus refugere, & commercia abnuere, nec intra ſuos fines peregrinos pati; adeò vt ſi quis externus in eorũ ciuitates pedes intuliſſe prehenſus fuerit, ea res homini illi ſit capitalis. In Repub. quidem Hebræorum, vt hinc exordiamur, non ſolùm aduenis erat locus, ſed magnum etiam eorum numerum in ea aliquãdo fuiſſe comperio, vt ſub Dauide, ac Salomone, cum Iſraelis Regnum maximè floruit; nam in ſecundo Para-
[illegible] 2. 17. lipomenon libro dicitur. *Numerauit Salomon omnes viros*

ros proſelytos, qui erant in terra Iſrael, & inuenti ſunt centum quinquaginta millia, & tria millia ſexcenti. Hos autem omnes ætate, & viribus integris fuiſſe neceſſe eſt; nam laborioſiſſimo operi, ad lapides ſcilicet in montanis latomijs cædendos, & ad onera conuehenda, Regis imperio deſtinati ſunt: dicitur enim eodem loco, *Fecitque ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent, tria autem millia, & ſexcentos præpoſitos operum populi.* Oportet autem ex eodem genere ſenes multos, infantes, mulieres, & inualidos fuiſſe, qui hoc numero non cenſerentur. Hi ergo aduenæ, ſiue proſelyti, quanquam ſe ſe aggregarant Iudæis, & circuncisione conſignati, eorum ſacra, religionemque ſuſceperant, tamen, vt nomine diſtinguebantur, vt apparet ex illa S. Lucæ enumeratione, in qua dicitur, *Iudæi quoque, & proſelyti*; ita etiam iure æquales non erant: nam iſti in terra promiſſionis nec agrorum poſſeſſiones adipiſci poterãt, quę veris tantùm Iſraelitis cedebant per tribus & familias; nec ad Reipubl. honorifica munia adſpirare, quorum ij tantùm participes erant, qui Iſraelitici ſeminis prærogatiua gauderent. Quanquã autem hoc vtplurimum ſeruaretur, vt ſcilicet ab adminiſtranda Republ. aduenæ, ſiue proſelyti arcerentur, probabile tamen eſt, aliquos peculiari priuilegio admiſſos, quos vel perſonæ dignitas, vel promerita in Iſraelem, vt id conſequerentur, dignos reddidiſſent. Talis videtur Achior ille, ex Ammonitarum natione, quæ gens licet ordinaria Dei lege prohiberetur, ne vnquam in Eccleſiam Dei, hoc eſt, in publicorum munerum communionem venire poſſet, vt ex Deuteronomio diſcimus, populo tamen Dei aggregatus eſt, & non ſolùm ciuitatis iure donatus, ſed etiam, vt probabiliter ſentit D. Thomas, & cum eo Serrarius noſter, vt populi honores gerere poſſet; quod nimirum Ammonitarum Ducem, domi ſuæ potentem & opulentum, de Iudæis, eorumque Deo coram Holopherne in omnium Principum conſpectu fortiter, & honorificè locutum,

Ibid. nu. 18.

Act. 2. 11.

Deut. 23. 3.

D. Th. 1. 2. q. 105. a. 3. Serrar. in c. 14. Iud.

modis omnibus ornare, rationi conſentaneum videretur. Sed hoc, vt dixi, Achiori ex priuilegio indultum eſt, & fortaſſe alijs poſtea eiuſdem conditionis, aut meriti: & ſanè ſi hoc non licuiſſet, quomodo Phariſæi tam intenta cura proſelytos facere ſtuduiſſent, gentilibus ad Iudæorum ſacra traductis, quibus procliuè fuiſſet, cùm vrgerentur, humilem in ea Repub. proſelytorum conditionem, qua deterrentur, obijcere? Non tamen negauerim, ferè pauperiores fuiſſe proſelytos, & aduenas, abiectiorisque fortunæ: quod ex eo colligitur, quod exigua fortaſſe aliqua ſtipe ad vitam tolerandam aſſignata, à Salomone ad onera portanda deputati ſunt, vt ſuprà ex Paralipomenis diximus, cum interim Iſraëlitæ diuitum & ingenuorum more, benè haberêtur; ita enim legimus in

3. Reg. 9. 22 hiſtoria Regum. *De filiis autem Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quenquam, ſed erant viri bellatores & miniſtri eius, & Principes, & Duces, & Præfecti curuum & equorum,*

Deut. 24. 19 *&c.* Quodq; in Deuteronomio cum pauperibus viduis, ac pupillis, aduenæ cenſerentur, ſiue in terra Iſraël ſedes fixas haberent, ſiue in ea peregrinarentur, patriam poſteà repetituri: vtroſque enim vox Hebrea גר & Græca προσήλυτος complectitur, quibus ad inopiæ ſolatium concedebantur manipuli à meſſoribus per obliuionem in agro relicti, oliuæque & racemi, qui in oliuetis & vinetis collectorum manus effugiſſent. Hæc ergo aduenarũ conditio fuit in Hebræorum Republ. Quod ſi iam quæratur vniuerſim, admittendine ſint, an, quod bar baris aliquibus placere dicebamus, procul habendi peregrini: Reſpondeo duplex tempus diſtingui poſſe, belli alterũ, alterum pacis: & ſanè cum hæc contigerit, quid pulchrius eſſe poteſt, quam conuenarum vndique confluentium multitudo, qui aut mercaturã exercentes, cibaria, veſtes, domeſticæ ſupellectilis, aut bellici apparatus inſtrumenta, in ciuitates importare conſueuerunt, aut alia aliqua honeſta de cauſa ciuitates illas incolẽtes, artificijs, induſtria, profeſſione diſciplinarum, pecuniis

allatis

allatis publico cōmendare ſolent, quibus rebus cū abū-
dant ciuitates, nihil deſiderare poſſunt eorum, quæ ad
vitam propagandam, imò ad eam fæliciter ac beatè tra-
ducendam facere poſſunt. Hanc ob cauſam Tyrij, quos
per Prophetam caſtigat Dominus, ſibi nimiùm quan-
tum placebant, quòd Syri, Damaſceni, Carthaginenſes,
aliæque nationes longiùs diſſitæ portum illum ſubirent,
emporiumque frequentarent, ex quo fiebat, vt ciuitas
opibus, potentia, delicijs etiam abundaret. Quare apud
Ezechielem hæc legimus. *O Tyre, tu dixiſti: Perfecti de-
coris ego ſum, & in corde maris ſita. Finitimi tui, qui te ædifi-
cauerunt, impleuerunt decorem tuum*; quo loco Propheta
latè inſtitorum peregrinorum multitudinem recenſere Ezec.27.3.
pergit, quorum diuitiæ & deliciæ, cum Tyrijs, in quo-
rum ciuitatem inferebantur, communes fiebant. Nam
finitimos populos ciuitatum proximarum euocare ſo-
let, mercatores quidem quæſtui faciendo imminentes,
lucri ſpes oſtentata, humilem verò plebem & obſcuram,
annonæ vilitas opportunitasque earum rerum paranda-
rum, quibus vita ſuſtentatur. Quanquam verò peregri-
ni nullam Reip. partem attingere debent, nec in curiam
admitti, nec exercere ſolēt iudicia, quare Lotho dicebāt
Sodomitæ; *Ingreſſus es vt aduena, nunquid vt iudices?* In- Gen.19.9.
dulgeri tamen poteſt, & verò etiam ſolet in benè tempe-
ratis ciuitatibus, vt ſi multi gentis alicuius, præſertim
mercatores, celebre aliquod emporium habitent, quia
inter ſe frequenter agunt, exiſtuntque controuerſiæ,
quæ morum illorum, & linguæ non ignaro diſceptatore
indigent, quædam illis iudicia relinquantur, & ab ipſiſ-
met, vel à Principe vnus aliquis, vel plures nationis il-
lius conſules aut iudices, qui cauſas cognoſcant, conſti-
ſtuantur. Babylone captiui agebant Hebræorum pluri-
mi, ijs Rex permittebat vt ſuos haberent iudices, qui iu-
xta patrios mores, ac leges ius dicerent. Id ita ſe habuiſſe
diſcimus ex Suſannæ hiſtoria apud Danielem, in qua le- Dan.13.5.
legimus; *Et conſtituti ſunt de populo duo ſenes iudices illo an-
no.* Quibus etiam capitalium cauſarum cognitio permiſ-

 ſa vi-

ſa videtur, quod Iudæis Romani concedendum non putauerunt, poſtquam Iudæa in prouinciam redacta eſt, & Româ miſſis Præſidibus cœpit gubernari. Atque idcirco, ſi Ruperto credimus, alijſque ſententiam illius ſecutis, Pilato dicente Iudæis de Chriſto, *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum, dixerunt Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam.* Quod ſi bellicus aliquis tumultus ingruerit, rurſus diſpiciendum arbitror, magnusne ſit externorum numerus, meritoque formidandus, an modicus, & à quo nihil admodum incommodi rebus noſtris timere poſſimus; nam ſi pauci fuerint, ſi pacati, ſi armorum tractandorum imperiti, nullam video cauſam, propter quam Regni finibus exigantur, imò plerumque accidere poſſe arbitror, vt pauci illi obſidum inſtar obtineant, fiatque vt aduerſarius Princeps ſuorum periculo deterritus (ne ſcilicet in ſuos quid grauius conſulatur) à violandis externis, qui in ſuo Regno viuunt, abſtinere compellatur. Quod ſi magna ſit multitudo peregrinorum, ſi ingenia acria, parum quieta, ſi rerum nouarum cupida, ſi rei militaris non planè rudia, tunc diligenter cauendum Principi putauerim, ne quid ab externis iſtis hominibus publica res detrimenti capiat. Itaque, niſi illud euenerit, quod frequenter ſolet accidere, vt ſcilicet tempore bellici tumultus, *Vnuſquiſque*, vt loquitur Iſaias, *ad populum ſuum conuertatur, & ſinguli ad terram ſuam fugiant*, Principi cordi eſſe debebit, vt eos ſuis finibus pellat, aut certè numerum minuat, quo ciuibus ſuis ſecuritatem paret, eorumque conatus anteuertat, ne dicere cogatur aliquando Dauidicum illud, *Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me*, viribuſque extrinſecus aduenientibus inteſtino malo adiutis, extrema ciuitati pernicies concilietur, locuſque fiat Prophetæ illius querimoniæ, qui dicebat. *Quia poſuiſti ciuitatem in tumulum, vrbem fortem in ruinam, domum alienorum, vt non ſit ciuitas.* Quod etiam timuit Pharao cum dicebat ſuis, *Venite, ſapienter opprimamus eum* (Iſraelem ſcilicet) *ne fortè multiplicetur, & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur*

Ioã. 18. 31.
Iſai. 13. 14.
Pſal. 53. 4.
Iſai. 25. 2.
Exod. 1. 10.

addatur inimicis noſtris, expugnatiſque nobis, egrediatur de terra. Recolendaque Satraparum Achis prudens ſententia, qui Dauidem cum Hebræis ſub externo Rege aduerſus ſuos merentem, adeo ſuſpectum habuerunt, vt non prius de illo dimittendo Principem ſuum vrgere deſtiterint, quàm quod cupiebant, effectum dediſſent. Sed fortaſſe miretur aliquis, quamobrem Philiſthæi, qui Dauidis arma ſuſpecta habuerant nec eum in caſtris hærere permiſerint (ne fortè cum ad pugnam ventum eſſet, proditis Philiſtæis, Saulis partes adiuuaret) eum tamen in terram Philiſthæorum præſidio militum vacuam redire permiſerunt, nec timuerunt, ne dum ipſi verſarentur in caſtris, ipſe regionem vaſtaret ac diriperet, prædas ageret, ſtragemque latè daret imbellis turbę, quæ domi remanſerat, viris bellatoribus in expeditionem egreſſis. Nam quod Amalecitæ fecerunt, qui cum Dauidē abeſſe ſenſiſſent, *Impetũ fecerunt ex parte auſtrali in Sıceleg, & percuſſerunt Siceleg, & ſuccenderunt eam igni, & captiuas duxerunt mulieres ex ea, à minimo vſque ad magnum*; Eandem opportunitatem nactus præſtare potuiſſet, præſertim tã inſigni iniuria Satrapatum prouocatus, qui eum tanquam Regi parum fidum è caſtris exegerant. Nec fortaſſe minus placatum ſibi Saulem reddidiſſet, ſi aliam quampiam Regni Achis partem, turbis excitatis, infeſtam reddidiſſet: nam & hoſtium caſtra, cura ac timore compleuiſſet, & copias Philiſthinorum in plures diſtraxiſſet partes, cum patria tecta, quæ reliquerant, fumantia procul conſpexiſſent, cædesque, quas hoſtilis furor perpetraret, animo coniectarent, ad auxilium ſuis ferendum accurrere coacti fuiſſent. Sed prudenter Philiſthæi magis ſibi à Dauide timebant, ſi remaneret in caſtris, cũ præſertim agmen vniuerſum clauderet, facileq; poſſet in Philiſthæorum terga cum Saule pugnantium mucrones diſtringere, qua etiam ratione Saulem ſibi magis reddidiſſet placatũ, ſi ad eos occidēdos viros, quibus Philiſthæorũ ſtabat imperium, opis aliquid, cũ maxi-

1. Re. 29. 3.

1. Reg. 30.

ma vrgeret neceſſitas,contuliſſet. Nec adeò à militum præſidio deſtitutæ Philiſthæorum ciuitates erant, vt à ſexcentis viris ſibi timere poſſent, cum præſertim mœnibus vndique cingerentur,vt facilè externam paucorũ hominum vim propulſare poſſent.De regionis enim huius ciuitatibus legimus in Deuteronomio, eas fuiſſe *Ingentes, & ad cœlum vſque muratas*: Nec ſi oppidulum Siceleg, quod Dauidi tribuerat Achis, vt ibi cum ſuis moraretur, Amalecitarum incurſibus, & iniuriæ opportunũ fuit, idem de aliis maioribus Philiſthæorum oppidis credendum eſt. Nam Siceleg ſolus Dauid cum ſuis incolebat, quibus ad bellum egreſſis propugnatoribus, vacua Siceleg eſt relicta; at verò ciuitates reliquæ, vt frequentiores, ita etiam plurimis in bellicam expeditionem emiſſis, multi tamen hæſerant domi, qui ingruentem hoſtem propulſare poſſent.

Deut. 9. 1.

De Aſylis, an licita ſint.

2. Ad vrbes etiam amplificandas aſyla conducunt, de quibus quæri poteſt, an iure aperiri poſſint exulibus eiectitijſque, qui patria propter patrata crimina, aut ob iuſtam Principis offenſionem exciderant, admiſſis & in tutelam etiam receptis, quòd Ægypti Rex cum Ieroboamo feciſſe videtur, qui cum à Salomone ſibi periculum imminere ſenſiſſet, *Fugit ad Seſac Regem, & fuit ibi vſque ad mortem Salomonis*, vt habemus in Regum hiſtoria. Et quidem huiuſmodi aſylis fauere videtur Deuteronomij lex, quæ eſt huiuſmodi. *Non tradas ſeruum Domino ſuo, qui ad te confugerit, habitabit tecum in loco qui ei placuerit, & in vna vrbium tuarum requieſcet, ne contriſtes eum.* Sed lex iſta Deuteronomij de iis ſeruis accipienda eſt, qui quod malè habeantur à Dominis, eorum ſæuitiam fugiunt,tantiſper abſtrturi dum ſe dominorum frangat indignatio, ad eos, quorum poſſeſsio ſunt, cũ ira ſubſederit, redituri. Sanè ſi Principes facinoroſos homines tueantur,iure timendum eſt, ne ipſi ad audendum proiectiores impunitate fiant. Adde, paſsim cenſere omnes, iura legesque amicitiæ violari, ſi eos, quos Principes perduelles aut infenſos experti ſunt, quique de Republ. malè

3. Re. 11. 40.

Deu. 23. 15.

malè ſunt meriti, Princeps alius, alioqui amicitiam profeſſus, apud ſe honeſtè habitos, ſecutos, & impunes eſſe velit. Diuum Petrum Herodes detinuerat in cuſtodia, qui mox Angeli miniſterio eductus, periculum euaſerat: commouit ea res Herodem, qui propterea *Tyriis, & Sidoniis iratus erat*, quod Petrum, quem læſæ maieſtatis reum ipſe faciebat, in ſuam ipſi fidem recepiſſent. Quare Sidonij & Tyrij interpoſita Blaſti gratia placatum Regem ſibi reddere ſtuduerunt ne fortè duriorem ipſo irato annonam experirentur, commeatibus, quibus indigebant, interclusis. Et tandem, fœderis ea conditio fuit inter Romanos, & Iudæos his verbis concepta in Machabæorũ hiſtoria: *Si qui ergo peſtilentes refugerunt de regione ipſorum ad vos, tradite eos Simoni Principi Sacerdotum, vt vindicet eos ſecundum legem ſuam.* Nec verò ſatis commoda videtur hæc ratio ad ciuitates augendas; nam ſceleſtos homines, & criminibus infames, quis credat fidos fore, & quietos ciues, ſi in Reipubl. ſinum recipantur? imò potius ſuſpectos Principi eſſe debere crediderim, ne ſi fortè bellicus aliquis tumultus exarſerit, vt ipſorum Principum gratiam ineant, & ad reditum in patriam ſibi viam muniant, noui aliquid moliantur in eorum perniciem, apud quos pacatè ad eam diem verſati ſunt, quo nomine apud Achis Regem Geth quantum poterant Satrapæ contenderunt, & verò etiam euicerunt, vt Dauid à caſtris procul haberetur, vt ſuprà eſt.

Act. 12. 20.

1. Machab. 15. 21.

1. Re. 27. 12.

An vtilis Coloniarũ deductio.

3. Sequitur, vt de Colonijs dicamus, quæ à veteribus multas ob cauſas excogitatæ ſunt, nimirum ad deuictos populos in fide & officio continendos, ad conſtituenda variis in locis Imperii propugnacula, ad remunerandos veteranorum militum labores, qui ætate ac laboribus fracti, prædiolo aliquo publica auctoritate donati, poſt impetratam miſſionem in ſuo lare, quod vitæ ſupererat, quietè tranſigebant, ad ciuitatem vrbana plebe (tanquã ſanguinis miſſione in humano corpore facta) exonerandam, qua etiam ratione ſeditionibus occurrebatur, quæ cum hoc genus hominum corripuerunt, feruere violen-

olentiùs ſolent; tandem ad gentem illam augendam, quò coloniæ mittuntur. Quemadmodum enim arborum rami ab arbore aliqua deciſi, in magnas etiam ipſi euadunt arbores, cùm fertili panguntur ſolo, quæ alioqui ad eam magnitudinem non excreuiſſent; ita pauci etiam homines, qui cum patriam colerent, mutuò ſe prementes creſcere non poterant, in varias diſtracti regiones, mirum quantum eo laxamento capiant incrementi. Huius rei luculentum habemus in Scripturis teſtimonium: nam vt canit S. Dauid, *Intrauit Iſraël in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham, & auxit populum ſuum vehementer:* tot verò hominum myriadum (cum enim cenſus in deſerto, & illis ex Ægypto exeuntibus, initus eſt, ſexcenta millia virorum ſuperarunt, ijs in cenſu prætеritis, qui aut vigeſimum annum non attigiſſent; aut maſculini ſexus non eſſent) ſeptuaginta quinque animæ, vt legimus in Apoſtolorum actis, ſtirps fuerunt. Nec terra tantam populorum varietatem nacta eſſet, niſi poſt Noë diuiſæ fuiſſent gentes poſt diluuium, earum Principibus diuerſas regiones petentibus, in quibus creſcente ſobole frequentiſſimæ ciuitates conditæ ſunt, terræque tractus incolarum multitudine celebrati. Porrò Coloniæ hanc Reipubl. afferunt vtilitatem, quod cum eiuſdem ſint nationis, eiſdemque legibus, ac moribus, quibus diuturno vſu aſſueuerunt, viuant, ſuæ genti magis fidæ, eiuſdemque cum ſuis, à quibus originem ducunt, factionis eſſe conſueuerunt, nec facilè in ritus ac mores alienos degenerare. Philippi, ciuitas in Macedonia Romanorum erat colonia, de qua in actis Apoſtolorum ita legimus. *Inde venimus Philippos, quæ eſt prima partis Macedoniæ ciuitas, Colonia.* Porrò in hanc ciuitatem cum D. Paulus veniſſet, diuinæque doctrinæ prædicatione ciuium animos commouere cœpiſſet, multique, vt ferè accidit, orientis veritatis oſores extitiſſent, eam in primis obtendere cœperunt cauſam, propter quam nouitiam illam religionem, quam noui præcones circumferebant, ſuſcipere non poſſent, quod ſcilicet Romanorum

Pſ. 104. 23. Num. 1. 45. Act. 7. 24. Gen. 10. 32. Act. 16. 12.

norum genus eſſent quibuſcum ſanguinis propinquitate coniuncti, cultu etiam religionis ſimiles eſſe de- Act. 16.21.
berent, nouis ſacris, quæ inculcabantur, planè repudiatis; ita enim loquebantur: *Annuntiant morem, quem non licet nobis ſuſcipere, cum ſimus Romani.* Itaque Aſſyriorum Rex cum anno nono Oſeæ Regis, Samariam cepiſſet, Iſraelitarumque populum in Aſſyrios tranſtuliſſet, ne ſcilicet ampliùs rebellare poſſent, aut tumultuari, colonias ſuorum in Regnum Samariæ deduxit, vt illud magis fidum, pacatum, dictoque audiens haberet. *Adduxit autem,* inquit Scriptura, *Rex Aſſyriorum de Babylone,* 4.Re. 17.6. Ibid. n.24.
& de Cutha, & de Anah, & de Emah, & Sepharuaim & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Iſrael qui poſſederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus eius; & ſanè illi conſilium proceſſit. nam tantùm abeſt vt coloni iſti à Regum Aſſyriorum, Chaldæorum, Medorum, atque Perſarum fide defecerint, vt etiam pro illorum tuenda ditione, arcendiſque Iudæis, vt Principibus ſuis gratificarentur, plus æquo ſoliciti fuiſſe reperiantur. Cum enim duæ tribus, Iuda ſcilicet & Benjamin, de Babylone reuertiſſent, vrbiſque Ieruſalem mœnia, quà denuo moliri, quà collapſa reſtaurare cœpiſſent, ſuper hoc Regi Artaxerxi, cui ſuam fidem probare cupiebant, ſcripſerunt, qua in epiſtola hæc inter alia leguntur. *Nos memores ſalis, quod in palatio comedimus, & quia læſiones Regis videre nefas ducimus, miſimus & renuntiauimus Regi*; 1.Eſd.4.14.
nec prius ædificatione prohibere Iſraelitas deſtiterunt, quàm ſuo reſcripto Rex & Judæis ciuitatis ædificandæ poteſtatem faceret, & ipſi quietem agere iuberentur.

(?*?)

Beneuolentiam populi,ſubditorumq́ȝ,Principem ſibi conciliare debere.

CAPVT VII.

Beneuolentiam populorum parari moderatione imperii, & lenitate agendi cum ſubditis.

1. INter præcipua Regni præſidia meritò beneuolentia populorum in Principem, numeranda eſt, quos quia nec armis cogere, vt ament, nec eorum beneuolentiam auro parare poſſumus, ſed fide, officio; imperaudiq́ue moderatione, & lenitate, aliiſque artibus nobis conciliamus, paucula quædam attingenda ſunt,ex quibus intelligere poſsit Princeps, qua ſibi ratione ad eorum voluntates demerendas,viam munire poſsit.Quãuis ergo Principi neceſſaria ſit maieſtas, de qua ſuperiore libro ſatis diſputatum eſt, ab ea tamen, ſi amari velit, faſtus omnis, ſuperbaq́ue oſtentatio remouenda eſt, cauendumq́ue,ne populi meritò ſuſpicari poſsint Principẽ typho poteſtatis inflatum, alios præ ſe contemnere, aut etiam auerſari, ſed potius illi ita agendum eſt, vt celſitudinis Regiæ faſtigium, quantum ſalua maieſtate poteſt lenitate agendi, demittat, vt ſcilicet, quantum ſubditi reuerentur viri Principis auctoritatem,tantum mores placidos,ac faciles ſuſpiciant,& exoſculentur. Eccl.32. 1. *Rectorem te poſuerunt*, inquit Eccleſiaſticus, *noli extolli, eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis*. Quod quamuis à Sapiente de modiperatoribus in conuiuiis, quorum Regnum in potandi menſura verſabatur, dictum ſit; commodè tamen ad alios quoſcumque transfertur, qui in alios imperium ſortiuntur. Nec verò facilitas hæc, quam Principi commendatam cupio, ita beneuolentiæ gratiam conciliat, vt corrumpat maieſtatis decus: nam virtutes hæ ſpecie diſpares, ita inter ſe prudentia iungi, ac temperari poſſunt, vt alteram altera tueatur ac protegat. Luculentus huius rei teſtis eſt Sapiens,cuius illa ſunt verba in Eccleſiaſtico. Eccl.3.19. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam*

riam diligeris. Cuius loci ſenſus eſt, vt alio loco dixiſſe memini, Si moribus fueris mitibus, ſi in ſubditis gubernandis plus beneuolentia quàm ſeueritate, cohortatione, quàm commotione, charitate quàm poteſtate agendum putaueris; adeò gloriæ & maieſtatis dignitatem non amittes, vt potius id ſis conſecuturus, vt ad dignitatem, quam principatus faſtigium ſecum affert, beneuolentiæ etiam ſubditorum cumulus accedat. Vel etiam ſenſus eſſe poſſet; Ideò diligeris à ſubditis, vt hominum gloriam, quam cum Principatu conſecutus es, populorum æquet beneuolentia, aut etiam ſuperet. *Miſericordia & veritas*, inquit Salomon, *cuſtodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus eius.* Prou. 20, 28. Quibus verbis, paucis complexus eſt Sapiens eas artes, quibus populorum beneuolentiam citra peccati alicuius culpam, imò cum virtutis laude poſſit Princeps aucupari, fide nimirum, & conſtantia dictorum, & conuentorum, quod *veritatis* voce expreſſit, & *miſericordia* in ſubditos, propenſaque voluntate, calamitates eorum, miſeriaſque ſubleuandi, ſique ſontes aliqui plectendi ſint, clementia, quâ rigor ille iuſtitiæ mitigatur, & molleſcit. Quanquam vulgatus noſter interpres, pro vna Hebraica voce, duplicē poſuit in ſua interpretatione; quod enim ipſe primò miſericordiam dixit, deinde clementiam, vnius & eiuſdem Hebraicæ vocis eſt interpretatio, quæ vtrumque ſignificat: nam חסד benignitatem, ſeu beneficentiam, pietatem, humanitatem, affectuſque propenſionem ad aliquod bonum, aut officium in aliquem conferendū: veritas autem conſtantiam, vt dixi, in pactis, conuentiſque ſignificat. Sic cum dicitur in Geneſi: *Si facitis miſericordiam, & veritatem cum Domino meo indicate mihi*; Genes. 24. 49. Senſus eſt, Si beneficium hoc in Dominum meum conferre vultis, & collatum conſtanti voluntate conſeruare, indicate mihi. Huc facit, quod de Regno Dauid legimus in Machabæorum hiſtoria. *Dauid in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem Regni, & ſecula:* 1. Machab. 2. 57. & ſanè manſuetudinem illius moreſque facillimos, non alij tantùm laudibus extollūt,

ſed ipſemet prædicat in Pſalmo, cum ait. *Memento, Do-*
Pſa.131. 1. *mine, David, & omnis manſuetudinis eius*, cuius fructum
vberrimum tulit: nam Regnum ſuum iuxta Salomonis
dictum ſtabiliuit, ſuoſque omnes adeò Regiæ incolumi-
tatis amantes, ac ſtudioſos reddidit, vt quia ſemel capi-
tis periculum adierat, eum in poſterum à belli diſcrimi-
2. Re. 21.17 ne arcerent, ne fortè, vt ipſi loquebantur, *Extingueretur*
lucerna Iſrael, mortis ſcilicet tenebris luculenta illa lam-
pas obrueretur, quæ Iſraelem vniuerſum clariſſimo ſuo
ſplendore recrearet. Quo exemplo, cum alijs huc ſpe-
ctantibus, vtitur D. Ambroſius ad rem, de qua agimus,
confirmandam, libro De officijs ſecundo: quem locum,
D. Ambr. quia inſignis eſt, addere placuit; ita enim ſcribit. *Ac pri-*
2. de offic. *mùm nouerimus nihil tam vtile, quam diligi, nihil tam inu-*
cap. 7. *tile quàm non amari. Nam odio haberi exitiale ac nimis ca-*
pitale arbitror. Itaque id agamus, vt omni ſedulitate commen-
demus exiſtimationem, opinionemq́ noſtram, ac primùm pla-
ciditate mentis, & animi benignitate influamus in affectum
hominum: popularis enim & grata eſt omnibus bonitas, nihilq́
tam facile illabitur humanis ſenſibus. Ea ſi manſuetudine mo-
rum, ac facilitate animi, moderatione præcepti, & affabilitate
ſermonis, verborumque honore, patienti quoque ſermonum vi-
ce, modeſtiaq́ adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit
ad cumulum dilectionis. Legimus enim, non ſolum in priuatis,
ſed etiam in ipſis Regibus, quantum facilitas blandæ affabilita-
tis profuerit; aut ſuperbia, verborumq́ obfuerit tumor, vt Re-
gna ipſa labefactaret, & poteſtatem ſolueret. Iam ſi quis con-
ſilio, vſu, miniſterio, officiis, popularem comprehendat gratiã,
aut ſi quis periculum ſuum pro vniuerſa plebe offerat, non eſt
dubium, quin tantum charitatis à plebe in eum refundatur, vt
populus ſalutem eius, & gratiam ſibi præferat. Quantas Moy-
ſes à populo Dei illatas abſorbebat contumelias? & cum Domi-
nus in inſolentes vindicare vellet, ſe tamen pro populo offerebat
frequenter, vt indignationi diuinæ plebem ſubduceret. Quam
miti ſermone poſt iniurias appellabat populum, ſolabatur in
laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus: & cum Deo
Exod.33. *conſtanter loqueretur, homines tamen humili, & grata appel-*
latione

latione affari ſolebat, Meritò æſtimatus eſt ſupra homines, vt & vultui eius non poſſent intendere, & ſepulturam eius non Exod 34.
repertam crederent, quia ſic ſibi totius plebis mentes deuinxe- Deut 34.
rat, vt plus eum pro manſuetudine diligerent, quam pro factis admirarentur. Quid eius imitator David, electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis ſpiritu, ſedulus corde, facilis affatu? Ante regnum ſe pro omnibus 1.Reg.17.
offerebat, Rex cum omnibus æquabat ſuam militiam, & par- 1.Reg.18.
tiebatur laborem. fortis in bello, manſuetus in Imperio, patiens in conuicio, ferre magis promptus quam referre iniurias; Ideo tam charus erat omnibus, vt iuuenis ad Regnum etiam in- 2.Reg.2.
uitus peteretur, reſiſtens cogeretur, ſenex ne prælio intereſſet, à ſuis rogaretur, quod mallent omnes pro ipſo periclitari, quam illum pro omnibus: Ita ſibi gratis officiis plebem obligauerat; Primum, vt in diſcordiis populi exulare in Hebron mallet, quàm in Ieruſalem regnare: Deinde vt etiam in hoſte poſi- 2.Reg.3.
tam virtutem diligeret, iuſtitiam etiam his, qui arma contra ſe tulerant, æquè ac ſuis præſtandam putaret. Denique fortiſſimum aduerſæ partis propugnatorem Abner Ducem & inferentem prælia, miratus eſt, & orantem pacis gratiam non aſpernatus, honorauit conuiuio, interemptum inſidiis, doluit & fleuit, proſequutus exequias, honeſtauit, mortem vltus conſcientiæ fidem præſtitit, quam filio inter hereditaria iura tranſcripſit: magis ſollicitus ne innocentis mortem inultam relinqueret, quam quò ſuam mortem doleret. Non mediocre iſtud præſertim in Rege, ſic obire humilitatis munia, vt commu- 3.Reg. 2.
nem ſe exhiberet etiam infimis: alieno periculo cibum non quæ- 1.Reg. 21.
rere, potum recuſare, peccatum fateri, ſeque ipſum pro popu- 2.Reg.23.
lo offerre morti, vt in ſe Diuina indignatio conuerteretur, cum 2.Reg. 24.
ferienti Angelo offerens ſe, diceret. Ecce ego peccaui, & ego paſtor malum feci, & iſte grex quid fecit? Fiat manus tua in me. Nam quid alia dicam, quod dolum meditantibus os ſuum non aperiebat, & tanquam non audiens, nullum ſermo- Pſal.37.
nem referendum putabat? Non reſpondebat conuitiis; cum ſi- Pſal. 108.
bi derogaretur orabat; cum malediceretur, benedicebat; am- Pſal 100.
bulans in ſimplicitate, & ſuperborum fugitans arrogantiam; Pſal. 01.
ſectator immaculatorum, qui cinerem miſcebat alimentis ſuis,

 cum

cum peccata propria deploraret, & potum ſuum temperabat fletibus. Meritò ſic expetitus eſt ab vniuerſo populo, vt venirent ad eum omnes tribus Iſraël, dicentes. Ecce nos oſſa tua, & caro tua ſumus, & heri & nudius tertius cum eſſet Saul, & regnaret ſuper nos, tu eras qui producebas & inducebas Iſraël,
2.Reg.5. *& dixit tibi Dominus. Tu paſces populum meum Iſraël. Et*
Pſal.88.21. *quid plura de eo dicam, de quo huiuſmodi Dei proceſſit ſententia, vt de eo diceret. Inueni David ſeruum meum, ſecundum*
Act.13.3. *cor meum? Quis enim in ſanctitate cordis, & iuſtitia, ſicut iſte*
Pſalm 39. *ambulauit, vt impleret voluntatem Dei? Propter quem & de-*
3.Reg.11. *linquentibus poſteris eius venia data, & prærogatiua eſt reſeruata, heredibus. Quis igitur non diligeret eum, quem videbat ita charum amicis, vt, quia ipſe ſincerè amicos diligebat, æquè diligi ſe à ſuis amicis arbitraretur? Denique parentes eum filiis ſuis, filii præferebant parentibus. Vnde grauiter indignatus Saul, percutere Ionathã filium ſuum haſta voluit, quia pluris apud eum valere Dauid amicitiã iudicabat, quàm vel pietatẽ, vel auctoritatẽ paternam. Etenim ad incentiuũ charitatis communis plurimum proficit, ſi quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare ſe probet, quàm ipſe amatur. idque amicitiæ fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare, quàm gratia? Quid tam inſitum naturæ, quàm vt diligentem diligas? quid tã inolitum atque impreſſum affectibus humanis, quàm vt eum*
Eccleſ.29. *amare inducas in animum, a quo te amari velis? Meritò Sapi-*
Eccleſ.22. *ens dixit. Perde pecuniam propter fratrem & amicũ, & alibi. Amicum ſalutare non erubeſcam, & à facie illius non me abſcondã: ſiquidem vitæ & immortalitatis medicamentum in a-*
Eccleſ.6. *mico eſſe Eccleſiaſticus ſermo teſtatur, & ſummũ in charitate*
1.Cor.13. *præſidium, nemo dubitauerit, cum Apoſtolus dicat. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas nunquã cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi à ſubiectis, quàm timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis ſeruat excubias, neſcit diuturnitatis cuſtodiã. Itaque vbi timor diſceſſerit, audacia obrepit, quoniam fidem non timor cogit, ſed affectus exhibet. Prima ergo ad cõmendationem noſtri, eſt charitas. Bonum eſt ergo teſtimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc naſcitur fides, vt committere*

ſe ſuo

ſe ſuo effectori non vereantur etiam alieni, quem pluribus charum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem perueniutur, vt qui vni aut duobus præſtiterit fidem, tanquam influat in animos vniuerſorum, & omnium requirat gratiam. Hactenus D. Ambroſius. Hoc artificio beneuolentiæ populorum captandæ abuſus eſt Abſalon, cũ Regni faſtigium niteretur: nam cum maieſtatem non neglexiſſet, *fecit ſibi currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum*, beneuolentiæ etiam ſignificationibus, quantum poterat, populares ſuos ſatagebat allicere: *Manè conſurgens Abſalon ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad Regis iudiciũ, vocabat Abſalon ad ſe, & dicebat, de qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna tribu Iſrael ego ſum ſeruus tuus. Reſpondebatq; ei Abſalon. Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti. Sed non eſt, qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebatq; Abſalon: Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant, omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cùm accederet ad eum homo vt ſalutaret eum, extendebat manũ ſuam, & apprehendens oſculabatur eum. faciebatq; hoc omni Iſrael venienti ad Iudicium, vt audiretur à Rege, & ſolicitabat corda* (vel vt alij vertunt, *furabatur corda virorum Iſrael*) & verò illi procedebat conſilium; plurimos enim habuit ſuarum partium ſectatores, qui illum ad Regnum pro viribus admouere ſtuduerunt, effectumq; dediſſent, niſi Dominus eorum conatus euertiſſet, & conſilia, non audito Achitophele, infatuaſſet.

2.Re. 15.1.

Ibid. n. 2.

2. Porrò, annonæ vilitate magnam à populo Princeps init beneuolentiam: nam ſi immodicis rerum venalium pretiis fatigetur, non diuitibus tantùm, qui ſupprimendo tritico duriorem annonam faciunt, aut præualentibus mancipibus, qui quod magnæ plebis parti ſufficere poſſet, ſoli ipſi mercantur, ſed Principi etiam iraſcitur, eumque conuiciis lacerat, quod genus hoc hominum, qui tantoperè publicæ rei incommodant, compeſcere negligat, illudque vſu venit, quod quodam loco legimus in Pſalmo. *Et, ſi non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Vt enim Pſ. 58.16.

Annonæ vilitate, Principes apud populũ inire beneuolentiam.

eſſet, ſed etiam exquiſitorum ciborum cupiditati explē-
dæ: *mandauit enim nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit,* Pſalm.77.
& pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit 23.
eis. Panem Angelorum manducauit homo, cibaria miſit eis in abundantia. Tranſtulit auſtrum de cœlo, & induxit in virtute ſua Africum, & pluit ſuper eos, ſicut puluerem, carnes, & ſicut arenam maris, volatilia pennata. In Deuteronomio verò pollicitus eſt iis, qui diuinam legem incorruptam ſeruauerint, rerum omnium ad victum neceſſariarum vbertatem & copiam, ac proinde temporibus opportunis pluuiam latis, vineis, oliuetis, paſcuiſq; immiſſurum, frugeſque omnis generis largiturum recepit.
Si obedieritis, inquit Moſes, *mandatis meis, quæ ego hodie* Deut.11.
præcipio vobis, vt diligatis Dominum Deum veſtrum, & ſer- 13.
uiatis ei in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra; dabit pluuiam terræ veſtræ temporaneam, & ſerotinam, vt colligatis frumentum, & vinum, & oleum, fœnumque ex agris ad paſcenda iumenta, & vt ipſi comedatis, & ſaturemini. Hoc enim Domino ſolemne fuit, vt populo ſuo, quandiu veram tenuit religionem, nihil deeſſe ſineret; ſed largiter omnia quæ ad victum ſunt neceſſaria, ſuppeditaret, iuxta
id quod per Prophetam prædictum fuerat, *Implebuntur* Joel.2.24.
areæ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo, & & 26.
comedetis veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei veſtri, qui fecit mirabilia nobiſcum, & non confundetur populus meus in ſempiternum. Cum ergo Principibus honeſtiſſimum ſit pro modulo Dei ſummi Regis beneficentiam in ſuos æmulari, curandum illis eſt ſedulò, vt populis illis, quibus præſunt, non ſolùm ea, quæ ad victū neceſſaria ſūt, non deſint; ſed etiā abundēt oppida generis omnis cibariorum; ita enim fiet, vt ſibi populorū voluntates, animoſque deuinciāt, & cū opus fuerit, ad ipſa etiā belli diſcrimina ſubeūda paratos habeant.

3 Poſt exempta cibo famen, oculorum ſuccedit cupi- *Spectaculis*
ditas, ſpectaculorum ſcilicet ac luſuum, cuius rei exem- *beneuolentiam*
plum habemus in Exodo; nam cum ex inauribus po- *am Princip.*
puli opere fuſorio Aaron vitulum effomaſſet, illi- *conciliari.*

num inſtillant, omneque genus corruptelæ, ex quibus libidines exardeſcunt, alieni thori violantur, matronarum pudicitia viriatur, inimicitiæ, rixæ, factiones exiſtunt in ciuitatibus, malumque tandem à priuatis ędibus progreſſum, integras reſpublicas corrumpit & euertit; vt libro ſuperiore, cum de libidinis malis diſputaremus, Scripturæ teſtimonijs comprobauimus.

Quale ſit Tyrannidis ingenium, & de vitanda Tyrannide.

CAPVT VIII.

1\. TYranni vox ſacræ Scripturę phraſi aliquando in vitio ponitur, vt cùm Antiochus in Machabęorum hiſtoria *crudelis Tyrannus* appellatur: aliquando Regem tantùm, Principemve ſignificat, vt cum legimus apud Habacuc. *Et ipſe de Regibus triumphabit, & Tyranni ridiculi eius erunt.* Quem locum ita vertit D. Hieronym. *Ducet ante currum ſuum captiuos Reges, & habebit irriſui.* Septuaginta habent, καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ, *Et Tyranni ludibria, aut ludicra eius erunt.* In Hebræo eſt, *& Principes riſus illi*, ſiue ſignificetur Nabuchodonoſorem Principibus abuſurum ad exercendos luſus, quibus ipſe delectabatur, vt Sampſone Philiſthæi, ſiue potentiæ ipſius deſcriptio ſit, qui ſuis fidens viribus nullis aliorũ Principum exercitibus; aut munitionibus terreretur. Sic etiam in libro Eſther loquitur Aman. *Homo, quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus Regis, & primus de Regis Principibus ac Tyrannis teneat equum eius.* Idem iudicium eſt de voce Tyrannis, vt cum dicitur in libro Iob. *Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt Tyrannidis eius.* In Hebr. ad verbum. *Numerus annorum abſconditi ſunt Tyranno.* Quo loco vox Hebr. עריץ non tam eum ſignificat, qui impotenti dominatu popu-

Tyranni nomen non ſemper in vitio ponit in ſcripturis

2\. Mach. 7. 27.

Haba. 1. 10.

Eſth. 6. 9.

Iob. 15. 20.

cum Tyranni, de quibus loquimur, non tantùm eos abiecerint, ſed etiam de medio illata morte ſuſtulerint. Eleganter Iſaias Tyrannorum ſæuitiam ob oculos ponit, cum Iſraeliticum populum ab illorum immanitate liberum fore prænuntiat: *Contriuit*, inquit, *Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentem populum in indignatione, plaga inſanabili, ſubiicientem in furore gentes, perſequentem crudeliter.* Iſai. 14. 5. Virga enim aut ſceptrum, quo Principes quaſi paſtorali pedo vti debuiſſent, ea vt virga quõdam Moyſis in colubrum conuertitur, qui venenatis ſuis morſibus miſeros mortales abſumat. Hanc autem morum inclementiam vocis & ſermonis etiam conſequitur aſperitas & inhumanitas, in qua (cùm vox animi ſit index) crudelitatis eius, de qua nunc dicebamus, eminent notæ. Cum ligna rhamnũ Regem conſtituiſſent, vt eſt in apologo in libro Iudicũ, quæ arbor, vtpote nullo fructu commendabilis, ſed tantùm aculeis & ſpinis aſpera, quibus tractantium manus cruente tyranni typum præfert, ſuperbè inducitur locuta Tyrannorum more. *Dixerunt omnia ligna*, inquit Scriptura, *ad Rhamnum. Veni, & impera ſuper nos; quæ reſpondit eis. Si verè me Regem conſtituitis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite; ſi autem non vultis, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.* Jud. 9. 14. Tyranno etiam, quam Principi conuenientior nota illa & ſæpius memorata reſponſio Roboami, qui populos, qui aliquid ſibi de tributis remitti poſtulabãt, ita eſt allocutus: *Pater meus aggrauauit iugũ veſtrũ, ego autẽ addã iugo veſtro; pater meus cecidit vos flagellis, ego autẽ cædam vos ſcorpionibus.* 3. Reg. 12. 14. In Iob etiã hiſtoria quidam de amicis Iob, ita de Deo loquitur. *Qui non accipit perſonas Principũ, nec cognouit Tyrannũ, cũ diſceptaret cõtra pauperẽ.* Iob. 34. 19. Ex Hebræo verti poteſt. *Non cognouit clamorem*, vel *clamantẽ contra paupere*, vt enim mites & moderati Principes clamores cohibent nec magis elata voce loquuntur, quàm audientium diſtantia poſtulet, vt de Chriſto ab Iſaia prædictum eſt, cum ait quodam loco. *Non clamabit, neque accipiet perſonam, neque audietur vox eius foris*, vel, vt Iſai. 42. 2.

Matt.12.19 eſt apud Matthæum, *Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.* Ita ſuperbi & Tyranni ſtultorum more, in loquendo, *exaltant vocem ſuam*, vt ſcilicet ea ratione ſubditis formidabiliores euadant. Illud tandem Tyrannorum ſæuitiam, de qua agimus, plerumque exaſperat, & ditiorem ſubditis reddit, quod eorum iniuriæ, etiam cum crudeliter habentur, hilari vultu, non patienter tantū ferendæ ſunt. Nam & inter mortis comminationes & pericula, vultu nihil exprobrante, ſed tranquillo ac læto, quidquid, à Principe decretum fuerit, admittendum eſt, diligenterque prouidendum, ne aliquo vel leui ſigno incluſus, & imo pectore compreſſus dolor erumpat. Ita etiam ſub bono Principe Salomone, compoſitus erat Semei, qui cum Regiam Dauidis maieſtatem, non conuitijs ſolùm, ſed lapidibus etiam ingeſtis violaſſet, illique Salomon interdixiſſet, ne ex vrbe Ieruſalem pedem efferret, aut torrentem Cedron tranſiret, interficiendus ſi ſecus faceret; Regi ita
3 Reg.2.38. reſpondiſſe fertur; *Bonus ſermo, ſicut locutus eſt Dominus meus Rex, ſic faciet ſeruus tuus.*

Tyrannos timidos eſſe, & ſuſpicionibus obnoxios. 3. Porrò, crudelitas, de ſuſpicionibus, timoribuſque naſci plerumque ſolet; nihil enim non metuunt Tyranni, cum ſecuritas, ſerenáque tranquillitas in eorum ſit animis, qui nullius ſceleris conſcientia perturbantur;
Job 22.10. eos enim, vt loquitur ſanctus Iob, *Conturbat formido ſub-*
Job.24.22. *ita.* & alibi. *Cum ſteterit, non credit vitæ ſuæ.* Nam ſi menſæ aſſederit, cogitat auro etiam venena potari, ſi ſtipatorum ſuorum corona cinctus incedat, timet ne quis ancipiti gladio latus hauriat, nullaque hominum conditio ab iſta Principis ſuſpicione immunis eſſe poteſt, non propinqui, non filij, non vxores, non coniunctiſſimi quique amicitiæ vinculo, quos omnes aut priuatis odiis ductos, aut regnandi cupiditate incitatos, aut accepta pecunia corruptos facilè credit, ac propterea eos occidendo inſidias anteuertendas eſſe conſtituit. Eos verò maximè Tyrannus formidare conſueuit, quos genere, opibus, claritate virtutis, rerumque geſtarum inter ceteros caput

put viderit extuliſſe, quorum icirco capita demetit, vt ſe ab illis ſecurum præſtet. Quare de Tyranno legimus in libro Iob. *Detraxit fortes in fortitudine ſua*, vel, vt interpretantur LXX. *Furore euertit.* Hunc verò metu conſternatæ mentis terrorem eleganter nobis ponit ob oculos liber Sapientiæ, in quo ita de Ægyptiorum metu (quod ad rem noſtram transferri poteſt) ſcribitur cap. decimo ſeptimo. *Siue ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonans de altiſſimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore.* Timoris verò cauſam ſi quæras, ab eodẽ Sapiente affertur, cum ait, *Cum ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis: ſemper enim præſumit ſæua perturbata conſcientia.* Atque ita Reges ac Tyranni cum legibus atque iudicijs non teneantur, naturæ tamen lege, & conſcientiæ iudicio vexantur & torquentur, ſuorumque ſcelerum facibus, & furijs ita agitantur, vt partem nullam quietis capere vnquam poſſint. *Sonitus terroris*, dicitur in libro Iob, *ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Fugit enim impius, nemine perſequente*; vt quodam loco dixit Salomon: contra quam facit iuſtus, cuius conſcientia nullis malefactorum ſtimulis foditur, ac lancinatur, de quo ita pronuntiat. *Iuſtus autem quaſi leo confidens abſque terrore erit.*

Job.24.22. Sap.17.17. Sap.17.10. Job.15 21. Prou. 28.1 Ibidem.

4. Altera Tyrannorum nota eſt immenſa quædam auri argentique, quà iure, quà iniuria coaceruandi cupiditas, nullaq; iuris, ac legum reuerentia, ſi huic pecuniarum cogendarum ſiti repugnare videantur. Iobum arguens, quaſi Tyrannum, Eliphaz Themanites, ita in illũ inuehitur. *Abſtuliſti pignus fratrum tuorum, ſine cauſa, & nudos ſpoliaſti veſtibus. Aquam laſſo non dediſti, & eſurienti ſubtraxiſti panem, in fortitudine brachij tui poſſidebas terram, & potentiſſimus obtinebas eam. Viduas dimiſiſti vacuas, & lacertos populorum comminuiſti.* Ac ſi dicat, ſordidè admodùm & illiberabiliter te geſſiſti, qui cum nulla ſub-

Tyrannos auaros eſſe & rapaces. Iob.22 5.

Beneuolentiam populi, ſubditorumq́ue, Principem ſibi conciliare debere.

CAPVT VII.

Beneuolentiam populorum parari moderatione imperii, & lenitate agendi cum ſubditis.

1. INter præcipua Regni præſidia meritò beneuolentia populorum in Principem, numeranda eſt, quos quia nec armis cogere, vt ament, nec eorum beneuolentiam auro parare poſſumus, ſed fide, officio, imperandique moderatione, & lenitate, aliiſque artibus nobis conciliamus, paucula quædam attingenda ſunt, ex quibus intelligere poſsit Princeps, qua ſibi ratione ad eorum voluntates demerendas, viam munire poſsit. Quãuis ergo Principi neceſſaria ſit maieſtas, de qua ſuperiore libro ſatis diſputatum eſt, ab ea tamen, ſi amari velit, faſtus omnis, ſuperbaque oſtentatio remouenda eſt, cauendumque, ne populi meritò ſuſpicari poſsint Principẽ typho poteſtatis inflatum, alios præ ſe contemnere, aut etiam auerſari, ſed potius illi ita agendum eſt, vt celſitudinis Regiæ faſtigium, quantum ſalua maieſtate poteſt lenitate agendi, demittat, vt ſcilicet, quantum ſubditi reuerentur viri Principis auctoritatem, tantum mores placidos, ac faciles ſuſpiciant, & exoſculentur. *Rectorem te poſuerunt*, inquit Eccleſiaſticus, *noli extolli, eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis.* Quod quamuis à Sapiente de modiperatoribus in conuiuiis, quorum Regnum in potandi menſura verſabatur, dictum ſit; commodè tamen ad alios quoſcumque transfertur, qui in alios imperium ſortiuntur. Nec verò facilitas hæc, quam Principi commendatam cupio, ita beneuolentiæ gratiam conciliat, vt corrumpat maieſtatis decus: nam virtutes hæ ſpecie diſpares, ita inter ſe prudentia iungi, ac temperari poſſunt, vt alteram altera tueatur ac protegat. Luculentus huius rei teſtis eſt Sapiens, cuius illa ſunt verba in Eccleſiaſtico. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam*

Eccl. 32. 1.

Eccl. 3. 19.

riam diligeris. Cuius loci ſenſus eſt, vt alio loco dixiſſe memini, Si moribus fueris mitibus, ſi in ſubditis gubernandis plus beneuolentia quàm ſeueritate, cohortatione, quàm commotione, charitate quàm poteſtate agendum putaueris; adeò gloriæ & maieſtatis dignitatem non amittes, vt potius id ſis conſecuturus, vt ad dignitatem, quam principatus faſtigium ſecum affert, beneuolentiæ etiam ſubditorum cumulus accedat. Vel etiam ſenſus eſſe poſſet; Ideò diligeris à ſubditis, vt hominum gloriam, quam cum Principatu conſecutus es, populorum æquet beneuolentia, aut etiam ſuperet. *Miſericordia & veritas,* inquit Salomon, *cuſtodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus eius.* Quibus verbis, paucis complexus eſt Sapiens eas artes, quibus populorum beneuolentiam citra peccati alicuius culpam, unò cum virtutis laude poſſit Princeps aucupari, fide nimirum, & conſtantia dictorum, & conuentorum, quod *veritatis* voce expreſſit, & *miſericordia* in ſubditos, propenſaque voluntate, calamitates eorum, miſeriaſque ſubleuandi, ſique ſontes aliqui plectendi ſint, clementia, qua rigor ille iuſtitiæ mitigatur, & molleſcit. Quanquam vulgatus noſter interpres, pro vna Hebraica voce, duplicẽ poſuit in ſua interpretatione; quod enim ipſe primò miſericordiam dixit, deinde clementiam, vnius & eiuſdem Hebraicæ vocis eſt interpretatio, quæ vtrumque ſignificat: nam חסד benignitatem, ſeu beneficentiam, pietatem, humanitatem, affectuſque propenſionem ad aliquod bonum, aut officium in aliquem conferendũ: veritas autem conſtantiam, vt dixi, in pactis, conuẽntiſque ſignificat. Sic cum dicitur in Geneſi: *Si facitis miſericordiam, & veritatem cum Domino meo indicate mihi;* Senſus eſt, Si beneficium hoc in Dominum meum conferre vultis, & collatum conſtanti voluntate conſeruare, indicate mihi. Huc facit, quod de Regno Dauid legimus in Machabæorum hiſtoria. *Dauid in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem Regni, & ſecula:* & ſanè manſuetudinem illius moreſque facillimos, non alij tantùm laudibus extollunt,

Prou. 20, 28.

Geneſ. 24, 49.

1. Machab. 2, 57.

Vu ſed

ſed ipſemet prædicat in Pſalmo, cum ait. *Memento, Domine, David, & omnis manſuetudinis eius*, cuius fructum vberrimum tulit: nam Regnum ſuum iuxta Salomonis dictum ſtabiliuit, ſuoſque omnes adeò Regiæ incolumitatis amantes, ac ſtudioſos reddidit, vt quia ſemel capitis periculum adierat, eum in poſterum à belli diſcrimine arcerent, ne fortè, vt ipſi loquebantur, *Extingueretur lucerna Iſrael*, mortis ſcilicet tenebris luculenta illa lampas obrueretur, quæ Iſraelem vniuerſum clariſſimo ſuo ſplendore recrearet. Quo exemplo, cum alijs huc ſpectantibus, vtitur D. Ambroſius ad rem, de qua agimus, confirmandam, libro De officijs ſecundo: quem locum, quia inſignis eſt, addere placuit; ita enim ſcribit. *Ac primùm nouerimus nihil tam vtile, quam diligi, nihil tam inutile quàm non amari. Nam odio haberi exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus, vt omni ſedulitate commendemus exiſtimationem, opinionemq; noſtram, ac primùm placiditate mentis, & animi benignitate influamus in affectum hominum: popularis enim & grata eſt omnibus bonitas, nihilq; tam facile illabitur humanis ſenſibus. Ea ſi manſuetudine morum, ac facilitate animi, moderatione præcepti, & affabilitate ſermonis, verborumque honore, patienti quoque ſermonum vice, modeſtiaq; adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim, non ſolum in priuatis, ſed etiam in ipſis Regibus, quantum facilitas blandæ affabilitatis profuerit; aut ſuperbia, verborumq; obſuerit tumor, vt Regna ipſa labefactaret, & poteſtatem ſolueret. Iam ſi quis conſilio, vſu, miniſterio, officiis, popularem comprehendat gratiã, aut ſi quis periculum ſuum pro vniuerſa plebe offerat, non eſt dubium, quin tantum charitatis à plebe in eum refundatur, vt populus ſalutem eius, & gratiam ſibi præferat. Quanta Moyſes a populo Dei illatas abſorbebat contumelias? & cum Dominus in inſolentes vindicare vellet, ſe tamen pro populo offerebat frequenter, vt indignationi diuinæ plebem ſubduceret. Quam miti ſermone poſt iniurias appellabat populum, ſolabatur in laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus: & cum Deo conſtanter loqueretur, homines tamen humili, & grata appellatione*

Pſa. 131. 1. 3. Re. 21. 17. D. Ambr. 2. de offic. cap. 7. Exod. 33.

latione affari ſolebat, Meritò æſtimatus eſt ſupra homines, vt & vultui eius non poſſent intendere, & ſepulturam eius non repertam crederent, quia ſic ſibi totius plebis mentes deuinxerat, vt plus eum pro manſuetudine diligerent, quam pro factis admirarentur. Quid eius imitator David, electus ex omnibus ad plebem regendam, quam mitis & blandus, humilis ſpiritu, ſedulus corde, facilis affatu? Ante regnum ſe pro omnibus offerebat. Rex cum omnibus æquabat ſuam militiam, & partiebatur laborem. fortis in bello, manſuetus in imperio, patiens in conuicio, ferre magis promptus quam referre iniurias; Ideo tam charus erat omnibus, vt iuuenis ad Regnum etiam inuitus peteretur, reſiſtens cogeretur, ſenex ne prælio intereſſet, à ſuis rogaretur, quod mallent omnes pro ipſo periclitari, quam illum pro omnibus: Ita ſibi gratis officiis plebem obligauerat; Primum, vt in diſcordiis populi exulare in Hebron mallet, quam in Ieruſalem regnare: Deinde vt etiam in hoſte poſitam virtutem diligeret, iuſtitiam etiam his, qui arma contra ſe tulerant, æquè ac ſuis præſtandam putaret. Denique fortiſſimum aduerſæ partis propugnatorem Abner Ducem & inferentem prælia, miratus eſt, & orantem pacis gratiam non aſpernatus, honorauit conuiuio, interemptum inſidiis, doluit & fleuit, proſequutus exequias, honeſtauit, mortem vltus conſcientiæ fidem præſtitit, quam filio inter hereditaria iura tranſcripſit: magis ſollicitus ne innocentis mortem inultam relinqueret, quam quo ſuam mortem doleret. Non mediocre iſtud præſertim in Rege, ſic obire humilitatis munia, vt communem ſe exhiberet etiam infimis: alieno periculo cibum non quærere, potum recuſare, peccatum fateri, ſeque ipſum pro populo offerre morti, vt in ſe Diuina indignatio conuerteretur, cum ferienti Angelo offerens ſe, diceret. Ecce ego peccaui, & ego paſtor malum feci, & iſte grex quid fecit? Fiat manus tua in me. Nam quid alia dicam, quod dolum meditantibus os ſuum non aperiebat, & tanquam non audiens, nullum ſermonem referendum putabat? Non reſpondebat conuitiis; cum ſibi derogaretur orabat; cum malediceretur, benedicebat; ambulans in ſimplicitate, & ſuperborum fugitans arrogantiam; ſectator immaculatorum, qui cinerem miſcebat alimentis ſuis,

Exod 34. Deut 34. 1.Reg.17. 1.Reg.18. 2.Reg.2. 2.Reg.3. 3.Reg. 2. 1.Reg. 21. 2.Reg.23. 2.Reg. 24. Pſal.37. Pſal. 108. Pſal 100. Pſal. 01.

cum peccata propria deploraret, & potum ſuum temperabat fletibus. Meritò ſic expetitus eſt ab vniuerſo populo, vt venirent ad eum omnes tribus Iſraël, dicentes. Ecce nos oſſa tua, & caro tua ſumus, & heri & nudius tertius cum eſſet Saul, & regnaret ſuper nos, tu eras qui producebas & inducebas Iſraël,
2.Reg 5. *& dixit tibi Dominus. Tu paſces populum meum Iſrael. Et*
Pſal.88.21. *quid plura de eo dicam, de quo huiuſmodi Dei proceſsit ſententia, vt de eo diceret. Inueni Dauid ſeruum meum, ſecundum*
Act.13.3. *cor meum? Quis enim in ſanctitate cordis, & iuſtitia, ſicut iſte*
Pſalm 39. *ambulauit, vt impleret voluntatem Dei? Propter quem & de-*
3.Reg.11. *linquentibus poſteris eius venia data, & prærogatiua eſt reſeruata, heredibus. Quis igitur non diligeret eum, quem videbat ita charum amicis, vt, quia ipſe ſinceré amicos diligebat, aquè diligi ſe à ſuis amicis arbitraretur? Denique parentes eum filiis ſuis, filii præferebant parentibus. Vnde grauiter indignatus Saul, percutere Ionathā filium ſuum haſtà voluit, quia pluris apud eum valere Dauid amicitiā iudicabat, quàm vel pietatē, vel auctoritatē paternam. Etenim ad incentiuū charitatis cōmunis plurimum proficit, ſi quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare ſe probet, quàm ipſe amatur. idque amicitiæ fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare, quam gratia? Quid tam inſitum naturæ, quam vt diligentem diligas? quid tā inolitum atque impreſſum affectibus humanis, quàm vt eum*
Eccleſ.29. *amare inducas in animum, a quo te amari velis? Meritò Sapi-*
Eccleſ.22. *ens dixit. Perde pecuniam propter fratrem & amicū, & alibi. Amicum ſalutare non erubeſcam, & à facie illius non me abſcondā; ſiquidem vitæ & immortalitatis medicamentum in a-*
Eccleſ. 6. *mico eſſe Eccleſiaſticus ſermo teſtatur, & ſummū in charitate*
1.Cor.13. *præſidium, nemo dubitauerit, cum Apoſtolus dicat. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas nunquā cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi à ſubiectis, quàm timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis ſeruat excubias, neſcit diuturnitatis cuſtodiā. Itaque vbi timor diſceſſerit, audacia obrepit, quoniam fidem non timor cogit, ſed affectus exhibet. Prima ergo ad cōmendationem noſtri, eſt charitas. Bonum eſt ergo teſtimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc naſcitur fides, vt committere*

ſe ſuo effectori non vereantur etiam alieni, quem pluribus charum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem peruenitur, vt qui vni aut duobus præſtiterit fidem, tanquam influat in animos vniuerſorum, & omnium requirat gratiam. Hactenus D. Ambroſius. Hoc artificio beneuolentiæ populorum captandæ abuſus eſt Abſalon, cũ Regni faſtigium niteretur: nam cum maieſtatem non neglexiſſet, *fecit ſibi currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum*, beneuolentiæ etiam ſignificationibus, quantum poterat, populares ſuos ſatagebat allicere: *Manè conſurgens Abſalon ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad Regis iudiciũ, vocabat Abſalon ad ſe, & dicebat, de qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna tribu Iſrael ego ſum ſeruus tuus. Reſpondebatq́; ei Abſalon. Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti. Sed non eſt, qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebatq́; Abſalon: Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant, omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cum accederet ad eum homo vt ſalutaret eum, extendebat manũ ſuam, & apprehendens oſculabatur eum, faciebatq́; hoc omni Iſrael venienti ad judicium, vt audiretur à Rege, & ſolicitabat corda* (vel vt alij vertunt, *furabatur corda virorum Iſrael*) & verò illi procedebat conſilium; plurimos enim habuit ſuarum partium ſectatores, qui illum ad Regnum pro viribus admouere ſtuduerunt, effectumq́; dediſſent, niſi Dominus eorum conatus euertiſſet, & conſilia, non audito Achitophele, infatuaſſet. 2.Re. 15.1. Ibid. n. 2.

2. Porrò, annonæ vilitate magnam à populo Princeps init beneuolentiam: nam ſi immodicis rerum venalium pretiis fatigetur, non diuitibus tantùm, qui ſupprimendo tritico duriorem annonam faciunt, aut præualentibus mancipibus, qui quod magnæ plebis parti ſufficere poſſet, ſoli ipſi mercantur, ſed Principi etiam iraſcitur, eumque conuiciis lacerat, quod genus hoc hominum, qui tantoperè publicæ rei incommodant, compeſcere negligat, illudque vſu venit, quod quodam loco legimus in Pſalmo. *Et, ſi non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Vt enim Pſ. 58.16.

Annonæ vilitate, Principes apud populũ inire beneuolentiam.

cauendum eſt Principi, ne nimia rerum, quæ ad victum neceſſariæ ſunt, laxitate populus otio marceſcat, & in luxuriam ſoluatur, ita curandum eſt, ne ciborum aliarumque rerum venalium caritate conflictetur; nam quemadmodum ſeruilia mancipiorum ingenia molliter tractanda non ſunt, nec tamen ad vitam propagandam neceſſaria ſubtrahenda, vt quodam loco monet Salomon cum ait; *Cibaria & virga, & onus aſino: panis & diſciplina*
Pro. 33. 28. *& opus ſeruo*: Itaque populus ſi attollat ſpiritus, aſtrictiore diſciplina operibusq; faciendis exercendus eſt & premendus, ſemper tamen annonæ difficultas, reique frumentariæ inopia omni opere auertenda, ne ſi plebem fames inceſſerit, odium in Principem concipiat, tandemque diuturno tempore collectum dolorem in caput eius effundat, aut eorum, quibus de medio ſublatis, famem eximendam, cibariorum conſecuta commoditate, crediderit. Æmulanda Principi viro eſt ſummi omnium Principis Dei profuſa in homines liberalitas; in quem cum *oculi omnium ſperent*, *ipſe dat eſcam illorum in*
Pſal. 144. *tempore opportuno*, *aperit manum ſuam & implet omne animal benedictione*, ſuo tempore *operit cælum nubibus*, *& parat terræ pluuiam. Producit in montibus fœnum*, *& herbam*
Pſa. 146. 8. *ſeruituti hominum, datque iumentis eſcam ipſorum*, *& pullis coruorum inuocantibus eum*: Nullaque eſt locis tam repoſita natio, aut moribus tam barbara & agreſtis, cui diuinum Numen res ad victum neceſſarias ſingulari ſua prouidentia non ſuppeditarit; cumque tam bonus ac libe-
Matt. 5. 45. ralis Princeps *ſolem ſuum oriri faciat ſuper bonos & malos*, *& pluat ſuper iuſtos & iniuſtos*; eos etiam illuſtrioribus ſuæ beneficentiæ ſignificationibus fouet, quos vt ſuos peculiari cura regendos ſuſceperit, vt quondam Hebræorum populum, cuius ſe Dominus Principem adeò profitebatur, vt iniquè tulerit, eorum animos, ſe paſtore, ac rege repudiato & abiecto, Regis habendi, iuxta cæterarum nationum morem, cupiditatem inceſſiſſe. Itaque horreis ſuis reſeratis, tantum inde cibariorum deprompſit, quantum non fami ſolum depellendæ ſatis
eſſet,

eſſet, ſed etiam exquiſitorum ciborum cupiditati explē-
dæ: *mandauit enim nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit,* Pſalm. 77.
& pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit 23.
eis. Panem Angelorum manducauit homo, cibaria miſit eis
in abundantia. Tranſtulit auſtrum de cœlo, & induxit in
virtute ſua Africum, & pluit ſuper eos, ſicut puluerem, car-
nes, & ſicut arenam maris, volatilia pennata. In Deutero-
nomio verò pollicitus eſt iis, qui diuinam legem incor-
ruptam ſeruauerint, rerum omnium ad victum neceſſa-
riarum vbertatem & copiam, ac proinde temporibus
opportunis pluuiam ſatis, vineis, oliuetis, paſcuiſq; im-
miſſurum, frugeſque omnis generis largiturum recepit.
Si obedieritis, inquit Moſes, *mandatis meis, quæ ego hodie* Deut. 11.
præcipio vobis, vt diligatis Dominum Deum veſtrum, & ſer- 13.
uiatis ei in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra; dabit
pluuiam terræ veſtræ temporaneam, & ſerotinam, vt colliga-
tis frumentum, & vinum, & oleum, fœnumque ex agris ad
paſcenda iumenta, & vt ipſi comedatis, & ſaturemini. Hoc
enim Domino ſolemne fuit, vt populo ſuo, quandiu ve-
ram tenuit religionem, nihil deeſſe ſineret, ſed largiter
omnia quæ ad victum ſunt neceſſaria, ſuppeditaret, iuxta
id quod per Prophetam prædictum fuerat, *Implebuntur* Joel. 2. 24.
areæ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo, & & 26.
comedetis veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis nomen
Domini Dei veſtri, qui fecit mirabilia nobiſcum, & non con-
fundetur populus meus in ſempiternum. Cum ergo Princi-
pibus honeſtiſſimum ſit pro modulo Dei ſummi Regis
beneficentiam in ſuos æmulari, curandum illis eſt ſedu-
lò, vt populis illis, quibus præſunt, non ſolùm ea, quæ
ad victū neceſſaria ſūt, non deſint; ſed etiā abundēt oppi-
da generis omnis cibariorum; ita enim fiet, vt ſibi po-
pulorū voluntates, animoſque deuinciāt, & cū opus fue-
rit, ad ipſa etiā belli diſcrimina ſubeūda paratos habeant.

3 Poſt exempta cibo famen, oculorum ſuccedit cupi- *Spectaculis*
ditas, ſpectaculorum ſcilicet ac luſuum, cuius rei exem- *beneuolenti-*
plum habemus in Exodo; nam cum ex inauribus po- *am Principi*
puli opere fuſorio Aaron vitulum efformaſſet, illi- *conciliari.*

num inſtillant, omneque genus corruptelæ, ex quibus libidines exardeſcunt, alieni thori violantur, matronarum pudicitia vitiatur, inimicitiæ, rixæ, factiones exiſtunt in ciuitatibus, malumque tandem à priuatis ędibus progreſſum, integras reſpublicas corrumpit & euertit; vt libro ſuperiore, cum de libidinis malis diſputaremus, Scripturæ teſtimonijs comprobauimus.

Qualis ſit Tyrannidis ingenium, & de vitanda Tyrannide.

CAPVT VIII.

1. TYranni vox ſacræ Scripturę phraſi aliquando in vitio ponitur, vt cùm Antiochus in Machabęorum hiſtoria *crudelis Tyrannus* appellatur: aliquando Regem tantùm, Principemve ſignificat, vt cum legimus apud Habacuc. *Et ipſe de Regibus triumphabit, & Tyranni ridiculi eius erunt.* Quem locum ita vertit D. Hieronym. *Ducet ante currum ſuum captiuos Reges, & habebit irriſui.* Septuaginta habent. καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ, *Et Tyranni ludibria, aut ludicra eius erunt.* In Hebræo eſt, *& Principes riſus illi*, ſiue ſignificetur Nabuchodonoſorem Principibus abuſurum ad exercendos luſus, quibus ipſe delectabatur, vt Sampſone Philiſthæi ſiue potentiæ ipſius deſcriptio ſit, qui ſuis fidens viribus nullis aliorū Principum exercitibus, aut munitionibus terreretur. Sic etiam in libro Eſther loquitur Aman. *Homo, quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus Regis, & primus de Regis Principibus ac Tyrannis teneat equum eius.* Idem iudicium eſt de voce Tyrannis, vt cum dicitur in libro Iob. *Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum incertus eſt Tyrannidis eius.* In Hebr. ad verbum. *Numerus annorum abſconditi ſunt Tyranno.* Quo loco vox Hebr. עריץ non tam eum ſignificat, qui impotenti dominatu popu-

Tyranni nomen non ſemper in vitio ponitur in ſcripturis

2. Mach. 7. 27.

Haba. 1. 10.

Eſth. 6. 9.

Iob. 15. 20.

cum Tyranni, de quibus loquimur, non tantùm eos abiecerint, ſed etiam de medio illata morte ſuſtulerint. Eleganter Iſaias Tyrannorum ſæuitiam ob oculos ponit, cum Iſraeliticum populum ab illorum immanitate liberum fore prænuntiat: *Contriuit*, inquit, *Dominus baculum* Iſai. 14. 5.
impiorum, virgam dominantium, cædentem populum in indignatione, plaga inſanabili, ſubiicientem in furore gentes, perſequentem crudeliter. Virga enim aut ſceptrum, quo Principes quaſi paſtorali pedo vti debuiſſent, ea vt virga quõdam Moyſis in colubrum conuertitur, qui venenatis ſuis morſibus miſeros mortales abſumat. Hanc autem morum inclementiam vocis & ſermonis etiam conſequitur aſperitas & inhumanitas, in qua (cùm vox animi ſit index) crudelitatis eius, de qua nunc dicebamus, eminent notæ. Cum ligna rhamnũ Regem conſtituiſſent, vt eſt in apologo in libro Iudicũ, quæ arbor, vtpote nullo fructu commendabilis, ſed tantùm aculeis & ſpinis aſpera, quibus tractantium manus cruente tyranni typum præfert, ſuperbè inducitur locuta Tyrannorum more. *Dixerunt omnia ligna*, inquit Scriptura, *ad Rham-* Jud. 9. 14.
num. Veni, & impera ſuper nos; quæ reſpondit eis. Si verè me Regem conſtituitis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite; ſi autem non vultis, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani. Tyranno etiam, quam Principi conuenientior nota illa & ſæpius memorata reſponſio Roboami, qui populos, qui aliquid ſibi de tributis remitti poſtulabãt, ita eſt allocutus: *Pater meus aggrauauit iugũ veſtrũ, ego* 3. Reg. 12.
autẽ addã iugo veſtro; pater meus cecidit vos flagellis, ego autẽ 14.
cædam vos ſcorpionibus. In Iob etiã hiſtoria quidam de amicis Iob, ita de Deo loquitur. *Qui non accipit perſonas* Iob. 34. 19.
Principũ, nec cognouit Tyrannũ, cũ diſceptaret cõtra pauperẽ. Ex Hebræo verti poteſt. *Non cognouit clamorem*, vel *clamantẽ contra paupere*, vt enim mites & moderati Principes clamores cohibent nec magis elata voce loquuntur, quàm audientium diſtantia poſtulet, vt de Chriſto ab Iſaia prædictum eſt, cum ait quodam loco. *Non clamabit,* Iſai. 42. 2.
neque accipiet perſonam, neque audietur vox eius foris. vel, vt

eſt

put viderit extuliſſe, quorum icc irco capita demetit, vt ſe ab illis ſecurum præſtet. Quare de Tyranno legimus in libro Iob. *Detraxit fortes in fortitudine ſua*, vel, vt interpretantur LXX. *Furore euertit*. Hunc verò metu conſternatæ mentis terrorem eleganter nobis ponit ob oculos liber Sapientiæ, in quo ita de Ægyptiorum metu (quod ad rem noſtram transferri poteſt) ſcribitur cap. decimo ſeptimo. *Siue ſpiritus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos auium ſonus ſuauis, aut vis aquæ decurrentis nimiùm, aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inuiſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonans de altiſſimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore.* Timoris verò cauſam ſi quæras, ab eodẽ Sapiente affertur, cum ait, *Cum ſit timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis: ſemper enim præſumit ſæua perturbata conſcientia.* Atque ita Reges ac Tyranni cum legibus atque iudicijs non teneantur, naturæ tamen lege, & conſcientiæ iudicio vexantur & torquentur, ſuorumque ſcelerum facibus, & furijs ita agitantur, vt partem nullam quietis capere vnquam poſſint. *Sonitus terroris*, dicitur in libro Iob, *ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Fugit enim impius, nemine perſequente*; vt quodam loco dixit Salomon: contra quam facit iuſtus, cuius conſcientia nullis malefactorum ſtimulis foditur, ac lancinatur, de quo ita pronuntiat. *Iuſtus autem quaſi leo confidens abſque terrore erit.*

Iob.24.22. Sap.17.17. Sap.17.10. Iob.15 21. Prou. 28.1. Ibidem.

4. Altera Tyrannorum nota eſt immenſa quædam auri argentique, quà iure, quà iniuria coaceruandi cupiditas, nullaq; iuris, ac legum reuerentia, ſi huic pecuniarum cogendarum ſiti repugnare videantur. Iobum arguens, quaſi Tyrannum, Eliphaz Themanites, ita in illũ inuehitur. *Abſtuliſti pignus fratrum tuorum, ſine cauſa, & nudos ſpoliaſti veſtibus. Aquam laſſo non dediſti, & eſurienti ſubtraxiſti panem, in fortitudine brachii tui poßidebas terram, & potentiſsimus obtinebas eam. Viduas dimiſiſti vacuas, & lacertos pupulorum comminuiſti.* Ac ſi dicat, ſordidè admodùm & illiberabiliter te geſſiſti, qui cum nulla ſub-

Tyrannos auaros eſſe & rapaces. Iob.22.6.

ſubeſſet cauſa, in alienas fortunas auidus inuolaſti, violentuſque fratres nos, quos propinquitatis iure, tueri potius debueras, ac fouere, non pecunijs tantùm, ſed ipſis etiam veſtibus ſpoliaſti: pectuſque tuum durum; & à miſericordia adeò fuit alienum, vt eſurientibus fameque enectis, fruſtulum cibarij panis inuideres, miſeroſque mortales multis malis vexatos, violento dominatu premeres, exactionibus, tributiſque potiùs degluberes, quàm tonderes; viduas ipſas omni mortalium ſubſidio deſtitutas, omnibuſque, qui ſenſum habent humanitatis, miſerandas, rapinis tuis exhauſiſti, boniſque omnibus per ſummam iniuriam euertiſti. Sed expreſſiùs etiam Tyrannorum rapacitatem, ponit ob oculos apologus ille Nathani, quo Dauidis factum prudenter caſti-
2.Reg.12.3. gauit, errantemque ad crimen deteſtandum adduxit. *Pauper*, inquit, *nihil habebat omnino, præter ouẽ vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu illius dormiens, eratq; illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidã veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & de bobus ſuis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini, qui venerat ad ſe.* Ita locutus eſt Nathan, cuius narrationis atrocitas adeò Regis animum commouit, vt iureiurando confirmarit ſe tantum ſcelus eius, quiillud
Ibid.nu.5. admiſiſſet, morte vindicaturum. *Iratus autẽ,* inquit Scriptura, *indignatione Dauid aduerſus hominem illũ nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir, qui fecit hoc; ouem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum iſtud, & non pepercerit.* quod autem facinus tam immane Dauidi viſum eſt; id eſt Tyrannis familiare, qui pauperes reculis ſuis, quas ad propagandam vitam neceſſarias habent, ſpoliant, diuitias verò ſuas theſauroſque, aut ſitum ducere permittunt, vt in illos conueniat
Iacob.5.2. illud D. Iacobi, *Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt, aurum & argentum veſtrum æruginauit;* aut certè in paraſitos, lenones, adulatoreſque

effun-

effundunt, quam ob cauſam fortaſſe diuites à Zacharia Zach. 11. 6
quercus Baſan dicti ſunt, quos ibi Chaldæus *Satrapas pro-
uinciarum* appellauit. Quemadmodum enim quercus,
quo vberior eſt glandium prouentus, plures paſcunt
porcorum greges, ita potentum diuitias, quas ad paupe-
rum inopiam ſubleuandam æquius fuiſſet expendere,
vltima fæx hominum adulatores, quos dixi, & paraſiti
turpiter abſumere conſueuerunt. Porro vt pecunijs per-
petuò abundent quas ita prodigant, non verentur *Ty-* Iob. 24. 2
ranni terminos transferre, diripere greges, & tanquam ſuos
*paſcere eos, aſinum pupillorum abigere, & auferre pro pignore
bouem viduæ. Subuertunt pauperum viam, & opprimunt pa-
riter manſuetos terræ. Agrum non ſuum demetunt, & vineã
eius, quem vi oppreſſerint, vindemiant. Nudos dimittunt ho-
mines indumenta tollentes, quibus non eſt indumentum in fri-
gore, quos imbres montiũ rigant, & non habentes velamen am-
plexantur lapides* (antrorum ſcilicet & cauernarum, in
quas ſeſe abdunt ad vim frigoris euadendam) *vim fecerũt
deprædantes pupillos, & vulgum pauperẽ ſpoliauerunt. Nudis
& incedentibus abſque veſtitu, & eſurientibus tulerunt ſpicas.
Inter aceruos eorum meridiati ſunt, qui calcatis torcularibus
ſitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulne-
ratorum clamauit*, vt tandem eos finis ille excipiat, qui ibi-
dem exprimitur. *Et Deus inultũ abire non patitur.* Cui per-
ſimilis eſt illa conqueſtio apud Micheam. *Audite Princi-* Michæ 3. 1
*pes Iacob, & Duces domus Iſrael, nunquid non veſtrum eſt
ſcire iudiciũ, qui odio habetis bonũ, & diligitis malũ? qui vio-
lenter tollitis pelles eorum, deſuper oſſibus eorũ? Qui comederũt
carnem populi mei, & pellem eorum deſuper excoriauerunt, &
oſſa eorum confregerunt, & conciderunt ſicut in lebete, & quaſi
carnem in medio ollæ?* Hunc autem locum, qui totus per
allegoriam tractatur à Propheta, à Chaldæo Paraphraſte
abſque figura, ita ad rem noſtram effertur. *Violenter po-
puli facultates ab eo rapientes, pecuniamque eorum pretioſam
ab eis tollentes, & qui diripuerunt ſubſtantiam populi mei,
& pecuniam eorum pretioſam tollunt, reliquiaſque eorum cõ-
ſumunt, conuerſi diuidunt eos, quemadmodum qui concidunt*

membra

membra in fruſta in medio lebetis, & particulas in ollæ medio.

Tyrannos eſſe legum violatores & contemptores.

Iob 11, 12.

5. Legum porrò violatio, aut etiam contemptus tyrannidem comitatur. *Vir enim vanus*, vt eſt in libro Iob, *in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri, ſe liberum natum putat.* In quem locum D. Gregorius ita ſcribit: *Homo, quia ad ſequentem vitam ducitur, neceſſe profectò eſt, vt in cunctis ſuis motibus, ſub diſpoſitione diſciplinæ religetur, & quaſi domeſticum animal loris vinctum ſeruiat, atq; æternis diſpoſitionibus reſtrictum viuat. Qui ergo implere cūcta quæ deſiderat, per effrænatam libertatem quærit, quid aliud quam pullo onagri eſſe ſimilis concupiſcit, vt diſciplinæ hunc lora non teneāt, ſed ardenter vagus per ſiluam deſideriorum currat?* Quia igitur Tyrannus ferum animal, & iugi

Pſal. 31. 9. impatiens, fræno aliquo, aut *camo maxillas ſuas conſtringi* non patitur, omne ius peſſumdat, leges figit atque refigit, veterumque ſtatuta, ac decreta, ludibrio habet, &

Iſai 24. 5. vt eſt apud Iſaiam, *Tranſgreduntur leges, mutat ius, diſſipat fœdera ſempiterna*: quare mirum non eſt, ſi quod ibidem

Ibidem. Propheta conqueritur, *Terra infecta eſt ab habitatoribus ſuis*, nullumque incommodi genus in Rempubl. importatum non eſt. Quemadmodum enim ſeruatis legibus

Prou 13.17. acceptū referre debemus quidquid boni eſt in Republ. iuxta Sapientis dictum. *Lex Sapientis fons vitæ, vt declinet à ruina mortis*; ita illis poſthabitis, aut neglectis, Rerumpublicarum euerſiones & ruinæ conſequuntur.

Tyrannos doctos homines veramque doctrinam odiſſe.

6. Rurſus Tyranni *rebelles ſunt lumini*, vt eſt in libro Iob, timent enim, ne ſi praua ipſorum opera in bono collocentur lumine, omnibus appareat quàm diſtorta ſint, & à recta virtutis & iuſtitiæ regula diſcordent. Propter hanc cauſam veritatis præcones oderunt, eoſq; qui falſitate detecta, ſanam doctrinam, quà eorum corrigātur prauitates in medium proferunt. Hoc enim proculdubio ſi vllum aliud hominum genus, illud eſt, de quo ſanctus Paulus ad Timothæum ſcribens ait fore aliquā-

2. Tim. 4. 3. do homines, qui *ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus,*

& a

& à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Hoc enim quorumdam malè ſanorum hominum ingenium eſt, eorum præſertim, qui *circa fidem naufragauerunt*, vt dogmatis etiam planè falſis, & germanæ Theologorum doctrinæ aduerſantibus, quædam ſibi fingentes ſomnia, & pſeudoprophetas quoſdam excitantes, qui erroribus patrocinentur, veritati tenebras ſtudeant offundere; in quos egregiè conueniat illud Iſaiæ. *Populus ad iracundiam prouocans eſt, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Id nimirum agentes, ne omnes intelligant ea, quæ moliuntur, veritati, probitati, legum Eccleſiaſticarum aut etiam Diuinarum obedientiæ repugnare, cumque ſemidoctos aliquos, malitia potius inſtructos, quàm imbutos litteris, quà prece, quà pretio pellexerint, vt errores illos propugnent, omnia ſibi tuta arbitrantur, nec aut ſtimulos conſcientiam fodientes, aut veritatis ſtrenuos ſatellites, qui veritatem voce ſcriptiſue defendunt audientes, nec metuentes infamiam, quam ſibi apud cordatos homines conciliant cæci, ac tantum non amentes, imò planè amẽtes, qui ſolida bona terrenis poſthabent, lumen veritatis auerſantur, tenebras errorum vltrò accerſunt, &, cùm omnibus hominibus miſerabiliores ſint, ſe beatos putant, aut etiam prædicant. Tales cum alij, tum ij fuerunt Principes, qui Caluinianas & Lutheranas peſtes noſtra, aut Patrum noſtrorum memoria, prauoſque illos errores, qui ex ipſis inferni faucibus emerſerũt, amplexi ſunt, vaniſſimoſque illorum buccinatores fouerunt, aut etiam armis tutati ſunt, ne, quas commeriti fuerant, pœnas darent; qui quantum Reipubl. incommodarint (vt de alijs grauiſſimis malis nihil dicam) omnis clamat Septentrio, vt rem per ſe apertiſſimam exemplis, quę paſſim in oculos incurrunt, confirmare ſuperuacaneum ſit. Quantò ſapientius illi, qui cum nodi aliqui aut difficultates incidunt, quas facilè ipſi per ſe non expediunt,

1. Tim. 1. 19.

Iſa. 30. 9.

verentes ne fortè ſpecie veri decipiantur, doctos pioſque viros conſulunt, ipſaſque totas Academias litteratorum hominum, veritatis indagatrices, & magiſtras; curantque, vt re benè diſcuſſa, implicata euoluantur, & obſcura ab eorum ingenijs, & doctrina lucem accipiât, conſpiranteſque eorum ſententias amplectuntur: quæ etiam ferè fauſtum à Domino, & optatis reſpondentem

2. Reg. 20. 18. exitum nanciſcuntur. *Sermo dicebatur in veteri prouerbio,* vt habemus in 2. Regum lib. *qui interrogat, interroget in Abela: & ſic perficiebant.* Prouerbio locum fecit, Abelæ

Ioſue 15. 15. Iſraelitidis vrbis opinio ſapientiæ, quod nimirum in ea (vt etiam in Cariath Sepher, quæ ciuitas à litteris & diſciplinarum profeſſione nomen habebat) quoddam eſſet emporium doctrinarum, quò ſe conferre conſueuerant, qui aliqua de re dubitabant, & quod tulerant reſpõſum, illud *perficiebant*, hoc eſt, quaſi rectè agendi normã ſequebantur. Vel certe ſenſus eſt, ad rem noſtram accõmodatus, *& ſic perficiebant*, id eſt, quæ optabant, menteq; ac votis deſtinabant, ſapiens illud conſilium ſecuti, aſſequebantur. Vtinam hæc mens omnibus ſit Principibus, vt veritatem ſincerè quærant, ac proinde ibi quærant, vbi non magno negotio, à bona fide agentibus poteſt inueniri, ac præſertim apud Romanam ſedem, omni vetuſtatis oraculo ſanctiorem, & veriorem, quæ meritò eas voces vſurpare poteſt, quibus illa mulier pro Abela

Ibid. n. 19. Ioab alloquebatur. *Nonne ego ſum, quæ reſpondeo veritatem in Iſrael?*

Tyrannidē cauſam eſſe mutationū, & euerſionū Rerumpub. 7. Hæ ſunt Tyrannorum notæ, quas ſi Princeps in ſe ipſo deprehenderit: meritò timere poterit, ne ſubditorũ animis impotenti dominatu exaſperatis, rebus nouis ſtudere incipiant. Illuſtre habemus huius rei exemplum in

1. Reg. 8. 1. Regum hiſtoria, in qua ita legimus. *Factum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices Iſrael: Fuitque nomen filii eius primogeniti Ioel, & nomen ſecundi Abia iudicum in Berſabee: & non ambulauerunt filii illius in viis eius, declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuerſi maiores natu*

Iſrael

Iſrael venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei. Ecce tu ſenuiſti, & filii tui non ambulant in viis tuis, conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes. Imò tyrannidis rigor animos etiam ad deteriora ſolicitat. Id enim interdum accidere, & ſacrarum hiſtoriarum exempla, & tot ſæculorum experimenta docuerunt Nec tamen cum id fieri autumo, eorum ego conatus etiam approbo, qui manus ſuas in Chriſtos Domini audent extendere, qui nouerim Dauidem laudari, quod 1. Reg. 24. 11
Sauli inimico ſuo, à quo quærebatur ad necem, quem- & c. 26. 11.
que abiecerat Dominus, violentas manus afferre noluerit de quo ita ſcribit S. Ambroſius in Officiorum libris. *Quàm honeſtum, quod Dauid, cum potuiſſet Regi ini-* 3. Offic. c. 9
mico nocere, maluit parcere? quàm etiam vtile, quia ſucceſſori hoc profuit, vt diſcerent omnes fidem Regi proprio ſeruare, nec vſurpare imperium, nec vereri, &c. Imò Samuel ipſe, qui iam ex viuis exceſſerat, cum Pythoniſſæ carminibus euocatus fuiſſet, ſigno honoris, eundem Saulem eſt proſecutus: id ex eo colligimus, quòd ad mulierem illam regio cultu depoſito Rex veniſſet, cum primum Samuel excitatus emerſit. *Exclamauit voce magna* (Pythoniſſa) 1. Reg. 28.
& dixit ad Saul. Quare impoſuiſti mihi? tu es enim Saul. Cui 12.
nimirum, tanquam Principi ſigno aut motu aliquo externo Samuel ſignum exhibuit reuerentiæ, ex quo Saulem illum eſſe, mulier eſt aſſecuta. Regiæ igitur dignitatis maieſtas & ſanctitas verenda eſt, quamuis interdum accidat, vt praui mores, & execrandi ſint.

8. Vt tamen manus hominum euadant Tyranni, certè vindicem Domini dexteram, quæ *attingit à fine vſque ad finem fortiter*, non euadent; *quo enim ibunt à Spiritu Domini? & quò a facie eius fugient? Si aſcenderint in cœlum, illic eſt; ſi deſcenderint in infernum, adeſt. Si ſumpſerint pennas ſuas diluculo, & habitauerint in extremis maris, etenim illuc manus Domini deducet eos, & tenebit eos dextera illius. Vir qui errauerit à via doctrinæ* (inquit Sapiens) *in catugigantum commorabitur.* Septuaginta verterunt ἀνὴρ πλανώμενος ἐξ ὁδοῦ δικαιοσύνης ἐν συναγωγῇ γιγάντων ἀναπαύσεται, id eſt,

Deum Tyrannidis ſceleris grauibus pœnis vindicare. Pſal. 138. 7.
Prou 21. 16.

id eſt, *vir qui errauerit a via iuſtitiæ, in cætu gigantum*, vel, vt habet Symmachi interpretatio θεομάχων eorum ſcilicet, qui cum Deo pugnare non verentur (cuiuſmodi Tyranni ſunt qui *nec homines timent,nec Deum reuerentur*) *commorabitur aut requieſcet*. Ex Hebræo verti etiam poteſt. *In cætu mortuorum*, qui cætus eorum eſt, qui verè mortui ſunt morte ſecunda, omnique reſurrectionis ſpe deſtituti. Idem que ſignificare poteſt vox *Gigantum*, qua voce aliqui putant ſignificari homines virium ſuarum fiducia, omne fas & ius contemnentes, quorum facinora non abſimilia illis eſſent, quæ de gigãtibus Græci memorant: in quam ſententiam illud etiam accipiunt, quod

Pſal. 32. habemus in Pſalmo. *Non ſaluabitur gigas in multitudine virtutis ſuæ*. Itaque hoc ſenſu nullis magis gigantis nomen conuenit, quàm Tyrannis, qui agreſti ingenio, & feroci, potentia ad iniuſtitiam abutuntur, & pleraque omnia violenter adminiſtrant.

Cur Deus in Rebuſp. Tyrannos permittat. 9. Sed quærat fortaſſe quiſpiam, quid cauſæ ſit, quòd cum Tyranni *In Cathedra ſedeant peſtilentiæ*, vel vt D. Auguſtinus exponit, *In Cathedra dominandi*, quem tamen

Pſal. 1. dominatum ad peſtem conuertunt ſubditorum, illos tandiu patiatur Dominus, nec peſtes huiuſmodi, cum primùm populos corripuerint, amoliatur. Huic quæſtio-

Iob. 34. 30. ni ſatisfacit Eliu in libro Iob, cum ait. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Sæpe enim accidit, vt quis ad honores & magiſtratus, imò ad Regnum ipſum perueniat, non quòd ipſe eo gradu dignus ſit, ſed quòd peccatis ſuis populi commeriti ſint, vt à tali Principe regerentur. Quare D. Gregorius locum illum enar-

Moral. lib. 25. c. 14. 14 alias 20. rans, ita ſcribit. *Nullus qui talem Rectorem patitur, eum quem patitur accuſet; quia nimirum ſui fuit meriti, peruerſi Rectoris ſubiacere ditioni. Culpam ergo propriu magis accuſet operis, quam iniuſtitiam gubernantis Scriptum namque eſt;*

Oſeæ 13. 11. *Dabo tibi Reges in furore meo. Itaque Reges idolorum cultores, quibus tanquam flagellis ad populum ſuum corripiendum vti volebat Dominus, Chriſtos ſuos appellat, & ſanctificatos*

Iſai. 13. 3. *ſuos. Ego mandaui, inquit per Iſaiam, ſanctificatis meis, & vocaui*

caui fortes in ira mea, exultantes in gloria mea. Vox multitudinis vt montibus, quaſi populorum frequentium, vox ſonitus Regum gentium congregatarum, Dominus exercituum præcepit militia belli venientibus de terra procul a ſummitate cœli Dominus, & vaſa furoris eius, vt diſperdat omnem terram, & de Cyro Rege Perſarum hæc legimus apud eundem Prophe- Iſai. 45. ſ.
tam. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas Iſai. 10. 5.
conteram, & vectes ferreos confringam. Et alibi dicitur. Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe eſt, in manu eorum indignatio mea. His ergo tanquam furoris ſui vaſis, virgis, flagellis, ac quaſi carnificibus quibuſdam vtitur Dominus, vt de populis pœnas ſumat, ſæuitiam implacabilem Tyrannorum induces, magiſtratuùmve moleſtam aſperitatem, vt qui à Domini lege, tramiteque virtutis aberrauerant, in viam ſalutis redeant, quique tenebris peccatorum obcæcati lumen veritatis non aſpiciebant, quaſi Tob. 11. 11.
amaro felle (quod Tobiæ accidiſſe narratur in eius hiſtoria) lumen veritatis intueri rurſus incipiant, quæque facienda cognouerint, operibus perficere aggrediantur. Illud tamen aduertendum eſt, huiuſmodi Tyrannos licet à Domino populos premendi facultatem acceperint, non tamen plus in eos poſſe, quàm Dominus ipſe permiſerit, quemadmodum etiam ſancto Iob videmus accidiſſe, quem cum Dominus in patientiæ exemplum, fortunis, liberis, corporis ſanitate à Dæmone ſpoliari permiſiſſet, non tamen omnia in eum permiſit, ſed animam Tob. 2. 6.
illius ſeruari iuſſit, cum ait. *Ecce in manu tua eſt, veruntamen animam illius ſerua.*

De ſeditionibus Ciuiumque diſcordiis, quibus Reſpublicæ euertuntur.

CAPVT IX.

Galat.5.1. *Ingentibus malis ſubiacere Reſpub. propter diſcordias, turbaſque ciuiles.*

1. EGregiè Galatas monuit D. Paulus: *Si inuicē mordetis*, inquit, *& comeditis: videte, ne ab inuicem cōſumamini.* Qua metaphora illos monere voluit, vt à domeſticis ciuilibuſque diſcordijs temperarent, quibus Reipubl. corpus non minus conſumitur, quàm cum homines vi morbi in rabiem acti, ſua ipſorum membra, manus videlicet aut brachia morſibus appetentes, rodunt, & depaſcuntur. Hoc enim illud eſt, quod eodem vſus

Iſai.9.20.

loquendi ſchemate dixit Iſaias. *Vnuſquiſque carnem brachu ſui vorabit, Manaſſes Ephraim, & Ephraim Manaſſem, ſimul ipſi contra Iudam.* Id planè accidit in ciuili Iſrae-

Iud.20.1.

litarum bello, contra tribum Benjamin; Nam cum habitatores Gabaa, impuri homines, Leuitę vxore ad ſuas explendas libidines abuſi eſſent, & ad mortem vſq; vexaſſent, nec Benjamitæ ſceleris auctores ad pœnam, reliquis poſtulantibus Iſraelitis, tradere voluiſſent, bellum ciuile exarſit, cumq́ue mutua cęde ter exercitus concurriſſent, plurimi mortales ceciderunt. Nam ex Iſraelitis ad

Ibid. nu.21. & 25.

quadraginta hominum millia cæſa ſunt, ex tribu autem

Ibid. n.35.

Benjamin, *Filii Iſrael viginti quinque millia & centum viri, omnes bellatores & educentes gladium*, cumque fuga ſibi

Ibid. n.37.

conſulere ſatagerent Benjamitæ, in inſidias delati ſunt, quas fugientibus ſtruxerant Iſraelitæ, *qui cum repentè de latibulis ſurrexiſſent, & Beniamin terga cadentibus daret, ingreſſi ſunt ciuitatem, & percuſſerunt eam in ore gladii*; adeò vt alia decem & octo virorum millia cæderentur, faci-

Ibid. n.44.

buſque iniectis, ſuccenſa vrbis tecta abſumerentur. Tantaque fuit rebus illius clades, vt poſtquam pugnandi ardor

ardor ille deſederat, intelligerent Iſraelitæ vindictam facinoris illius in magnum totius Reip. incommodum recidiſſe: nam vt ait Scriptura, *Ducti pœnitentia filii Iſrael ſuper fratre ſuo Beniamin, cæperunt dicere. Ablata eſt tribus vna de Iſrael.* Et fortaſſe pertinacioribus odijs, quàm par fuiſſet, pugnatum eſt. Sed vt acer eſſe ſolet inter propinquos amor, ita grauiores & acerbiores ſunt inimicitiæ; cum enim mutuis offenſionibus & odijs certare cæperint, iura propinquitatis, quæ charitatis vincula eſſe debuiſſent, apud infenſos irarum incitamenta fiunt. Ea etiam cauſa eſt, propter quam odia inter parentes aut fratres, inter quos maius vinculum eſt, arctiorque coniunctio, immaniora & diuturniora eſſe ſoleant. Vna Dauidis domus, non vnum rei huius, de qua diſputamus, ſuppeditat documentum. Nam Amnonem fratrē ſuum Abſalon tanto proſecutus eſt odio, vt ſororis dedecus nonniſi ferro & cæde putauerit expiādum, quamuis tandiu concepti in fratrem odij pertinaciam texerit, donec illo ad conuiuium euocato, paratæ in beneuolentiæ ſymbolum dapes, trucidati à ſatellitibus ſuis Amnonis calido cruore aſpergerentur. Nec maior Abſalonis in parentem reuerentia: nam quantum potuit, conatus eſt Regno illum euertere, atque etiam de medio tollere, nihil parentis canos miſeratus, in cuius perniciem Iſraelem vniuerſum exciuit, infeſtiſque mucronibus, quamuis irrito conatu, fugientis iugulum petiit. Et de Cain quid attinet dicere; qui cum fratris ſui Abelis ſacrificia Deo præ ſuis grata fuiſſe animaduerteret, tam immane odium concepit in fratrem, vt immerentem & innoxiū interficeret, terramque fraterno ſanguine primus imbueret.

Iud. 21. 6.

2. Reg. 13. 19.
2. Reg. 15. 14.

Gen. 4. 8.

2. Porrò cum aliàs ſit turbis, factionibus, & ſeditionibus locus, maxime tamē hiſce motibus opportunæ ſunt Reſpubl. cum nullus eſt, qui ad Regni ſedeat gubernacula, vt interregni tempore ſolet accidere, impunitate enim propoſita, quā Principis ſcelera vindicantis, pollicetur abſentia, ſceleſti & turbulenti homines nihil non

Quibus potiſſimum occaſionibus temporibuſque diſcordia gliſcant in Republ.

audent, Reipublicæque ſtatum aggrediuntur euertere. Quare Scriptura, cum tumultum illum, bellumque ciuile Iſraëlitarum contra Benjamitas recenſuiſſet, aliaque nonnulla incommoda, quæ Reſpub. illa paſſa fuerat, malorum omnium radicem indicans, ita loquitur in extremo libro Iudicum; *In diebus illis non erat Rex in Iſrael: ſed vnuſquiſque quod rectum ſibi videbatur, hoc faciebat.* tunc enim (vt quodam loco ait S. Dauid) *In circuitu impij ambulant*, omnem circa regionem latrocinijs infeſtam habentes, aut alia ratione turbantes, vt cuiq; fuerit collibitum. Nec multo melior ciuitatis ſtatus cum Principes adhuc infantes ſunt, aut ætate tenera, & puerili, vt Regiam dignitatem conſilij & virium imbecillitas contemnendam reddat. Quare Salomon ita pronuntiat. *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt*, Cuius Reipubl. infelicitatem, ad rem, de qua agimus, accommodatiùs expreſſiuſque ſcribit Iſaias. *Et dabo*, inquit, *pueros Principes eorum, & effaminati* (vel vt eſt in Hebræo *paruuli*; ſeu, vt interpretatur Chaldæus, *infirmi*) *dominabuntur eis, Et irruet populus, vir ad virum, & vnuſquiſque ad proximum ſuum, tumultuabitur puer contra ſenem, & ignobilis, contra nobile*; quæ ſanè mala in alijs etiam Rebuſp. euenire non ſemel animaduertimus, illud præſertim quod dicitur. *Tumultuabitur ignobilis contra nobilem.* Etenim nullam ferè Ariſtocratiam fuiſſe vnquā crediderim, in qua plebs ægrè non tulerit dominatum eſſe penes paucos, quorum potentiæ inuidet, & quibus iniquo animo penituſque inuito ſubeſſe ſolet, in omnes iugi excutiendi occaſiones intenta. Quamquàm nobilitas dum nimium populares premit, & ab omni publico munere plebei ordinis homines ſubmouet, ac præ ſe quaſi ciuitatis fæcem contemnit, malum iſtud ſi non creat, ſaltem in ſinu fouet, quod fortaſſe beneficentia & clementia morum, ſi non ſanare, certè mulcere gliſcentiſque violentiam mitigare poſſet.

Iud. 21. 24. *Pſal. 11. 9* *Eccl. 10. 16.* *Iſai. 3. 4.* *Ibidem.*

In diſcordiis belliſque

3. Cæterum, ſi Reipublicæ tranquillitatem aliquæ huiuſmodi turbæ corripuerint, fuerintque contra ciues arma

arma capienda, ſemper meminerit Princeps, contra ciues bellum eſſe, quantumque ſanguinis cæde ſuorũ ſparſerit, tantùm Reipubl. vires infringi ac debilitari, quæ tot ciuium imminuta capitibus, ad eam deueniet imbecillitatem, vt externa bella, ſi fortè ingruant, propulſare non poſſit, quo nomine Iaſon in Machabæorum hiſtoria meritò reprehenditur. *Iaſon verò*, inquit, *non parcebat in cæde ciuibus ſuis, nec cogitabat proſperitatem aduerſum cognatos, malum eſſe maximum, arbitrans hoſtium, & nõ ciuium ſe trophæa capturum*. Illa enim ferè pudenda victoria eſt etiam in iuſta cauſa, quæ Regni vires euertit, ciuium numerum imminuit, manus propinquorum ſanguine imbuit, humique iacentem ac proſtratum Reipubl. ſtatum relinquit. Quare prudentes & cordati viri, res alioqui bonas, & quæ magno eſſent vſui, ſi diſcordiarum rixarumque fuiſſent cauſa, infauſto nomine notarunt, vt turbarum illarum cauſas execrandas eſſe nullus non intelligeret. Itaque Iſaac puteum illum, cuius cauſa cum paſtoribus ſuis, paſtores Geraræ iurgati ſunt, *Calumniam* & *Inimicitias* appellauit, vt in Geneſeos hiſtoria legimus.

ciuilibus quantum fieri poterit ſanguini parcendũ.

2. Mac. 5. 6.

Geneſ. 26. 20. 21.

4. Tandem in ſeditionum diſcordiarumque amoliendis cauſis, affectibuſque ciuium mitigandis, & ad concordiam, mutuamq; beneuolentiam traducendis, Principis induſtria deſudare debet. Itaque non negligat oblocutorum quoddam genus, qui *halitu ſuo prunas ardere faciunt*, & inter pacatos ciues, quà magiſtratuum impotentiam aut tyrannidem, quà in tribuendis honoribus inæqualitatem, quà à maioribus conſtitutam Reipubl. formam carpendo, tranquillum Reipub. ſtatum perturbant, & omnia ſuſdeque euertere moliuntur. *Vir impius*, inquit Salomon, *fodit malum, & in labiis eius ignis ardeſcit; homo peruerſus, ſuſcitat lites, & verboſus ſeparat Principes:* Fodiunt malum, quia ſimiles ij ſunt, qui latentes, & ingenti telluris aggere obrutas res, magno labore ſtudioque in lucem educunt; nam ſopitas, & obliuione ſepultas diſcordiarum cauſas exiſtere faciunt, ſicque lites ſu-

De tollendis diſcordiis ciuilibus documentum.

Job. 41. 12.

Pro. 19. 27.

ſcitant, diſcordiaſque inter priuatos homines, aut etiam inter Reipubl. Principes, ex quo malorum Iliades conſequuntur, totiuſque Reipubl. euerſio, & ruina, quæ tunc præceps ruit, cum ciuium diuiſæ ſunt linguæ, videturque *iniquitas & contradictio in ciuitate*, vt quodam loco loquutus eſt Dauid.

Bellis Reſpublicas interdum euerti, & liceatne bellum gerere, quiq; finis in ſuſcipiendis bellis ſpectandus ſit.

CAPVT X.

SEquitur vt de bello dicamus, vique externa, quæ Reſpublicas interdum euertit, vt Chananæorum populis accidit, qui Hebræorum armis ſunt ſubacti, rurſuſque ipſis Hebræis, qui diuino auxilio deſtituti, exterarum nationum potentiæ impares, Reipubl. ſuæ ruinam non ſemel, ciues etiam ſuos in captiuitatem abductos ſpectare coacti ſunt. Verùm, quia nonnulla de bello ad ciuilem doctrinam ſpectantia, non inutiliter diſputari poſſunt, paucis hiſce extremi libri capitibus ea complectemur, quæ ad rem noſtram facere videbuntur, preſsè tamen & paucis quantum homini ſacras litteras, non armorum tractandorum ſcientiam profeſſo, ſatis eſſe videbitur.

Licitum eſſe aliquando bellum gerere probatur ex Scripturis.

1. Ac primò illud ſtatuendum eſt, nullo iure vetitum eſſe, cum ratio recta ſuaſerit, aliaque adiuncta (de quibus paulò pòſt dicemus) adfuerint, arma contra hoſtes capere, acie inſtructa confligere; ſi reſiſtant occidere, regiones hoſtium, oppidaque inuadere, vno verbo bellum gerere. Id ſacræ Scripturæ teſtimonijs, exempliſque probari facile poteſt; nam ſanctiſſimi viri, ipſarumque Scripturarum præconio laudati, bella geſſiſſe leguntur Abraham Moyſes, Ioſue, Gedeon, Sampſon, Dauid, Ioſias, & Machabæi, & in noui teſtamenti libris legimus

Centurionem, qui Chriſto Domino dicebat. *Habeo ſub me milites, & dico huic vade, & vadit; & alii veni & venit,* Matth. 8.
à Domino laudatum, non autem reſponſum, aut præceptum tuliſſe, vt abdicata militia, aliud vitæ genus inſtitueret. Quod idem de altero Centurione Cornelio, cuius mentio eſt in actis Apoſtolorum, dicendum eſt, de quo legimus fuiſſe *virum iuſtum & timentem Deum,* non Act. 10.
autem à Domino, aut ſancto Petro à quo baptizatus eſt, prohibitum fuiſſe, quo minus Principis ſui ſtipendia mereret, aut cum opus eſſet, caſtra ſequeretur. Nec Domini præcurſor Ioannes, qui magna libertate in vitia ad ſe adeuntium inuehebatur, hoc crimen diſſimulaſſet, cum ſeſe illi milites ſiſterent, & quid facto opus eſſet, interrogarent, vt ſalutem æternam conſequi poſſent, & tamen eis, vt militarent, faciebat poteſtatem, ſalutaribusque duntaxat monitis inſtructos dimittebat. *Interrogabant eum,* (inquit S. Lucas) *& milites, dicentes: Quid faciemus & nos? & ait illis. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Luc. 3.
Si Chriſtiana diſciplina, inquit D. Auguſtinus, *omnia bella culparet, hoc potius militibus conſilium ſalutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent arma, ſeque militiæ omnino ſubtraherent, dictum eſt autem: Neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum, quibus proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Ad Marcellinum cap. 5.
Quid quod Dominus bella quædam vt gererentur, ipſe præcepit, vt cum Iſraelitarum populo iuſsit, vt contra Amalecitas expeditio ſuſciperetur? Sic in hiſtoria Regum legimus. 1. Re. 15.
Hæc dicit Dominus exercituum. Recenſui quæcumque fecit Amalech Iſraeli, nunc ergo vade, & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius, non parcas ei: nec præcepit tantùm, ſed etiam miris modis præliantes adiuuit: nam Ioſue depugnante bella Domini, ſolis curſus inhibitus eſt, pluresque lapidum grandine de cælo demiſſa, ex Iſraelitarum hoſtibus obruti ſunt, quàm militum gladiis interfecti. Machabæis etiã Angeli equitum ſpecie adfuerunt, Ioſue. 10. 2. Mac. 14.

runt, quorum auxilio illuſtrem de hoſtibus ſuis victoriam reportauerunt, vt dubitari non poſſit, quin diuino conſilio bella illa ſuſcepta fuerint, quibus tam impensè Dominus fauerit.

An vtile ſit Principi neutrum contra alterum iuuare, cum bellū inter finitimos exarſerit.

2. Sed antequam progrediamur vlteriùs, quandoquidem vt certum ſtatuimus licere Principi cum propriæ Reipubl. intererit, bellum ſuſcipere: Quærat aliquis, quid facto opus ſit Principi, cum inter finitimos bellum exarſerit, medium ne ſe vtriſque amicum præbere debeat, nullius partem fouentem, aut iuuantem, an verò ſatius ſit alteri parti ſe adiungere, & pro illorum altero ſtare aduerſus alterum. Alicui fortaſſe videri poſſit melius eſſe, neutrum contra alterum iuuare; nam qui inter ſe pugnant Principes, dum illum, qui medius eſt, ſibi conciliare ſatagunt, aut dum ſibi ab illo, metuunt, officijs in illum beneficijsque certabunt. Deinde, quia ſi contra neminem arma expediat, & rebus ſuis parcet, & ciuiū ſuorum ſanguini, & inſuper idoneus pacis ſequeſter inter hoſtes eſſe poterit: ſi verò ſe turbis immiſceat, nec alijs prodeſſe, nec fortaſsè cum voluerit, referre pedem honeſtè poterit, & ſuas res in diſcrimen adducet; nam vt docet Sapiens, *Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.* Quemadmodum enim canes ſi auribus apprehendantur, facilè irritantur, & dentes in prouocantes exerunt: Ita, qui aliis inter ſe contendentibus, cum ſua parum aut nihil interſit, ſe tamen immiſcet, exalperatos iracundia animos facilè concitat, & alterutrum, ſi non vtrumque, ſibi inimicum reddit. Prætereà, alia exiſtit vtilitas, quod dum ſe finitimi bellis atterunt, atque conficiunt, qui quieti egerunt, ſi fortè laceſſiti iniuria arma iure capere potuerint, integris viribus in hoſtes cooriuntur, & ex aliorum ruinis ſibi parant incrementum; quod ſpectaſſe videtur Rex ille Moabitarum, cum ſuis animos addens, ita loquebatur. *Pugnauerunt Reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuò, nunc ſurge ad prædam Moab.* Verius tamen videtur, vtilius eſſe alteri parti adhærere: nam, qui nullam ſequitur

Pro.26.17.

4.Re 3.23.

tur, nulli etiam amicus eſſe cenſetur, & qui ſe deſertum videt iniquo tempore, illud vſurpare poſſe videtur; *Qui* Luc.11.23.
non eſt mecum, contra me eſt. Quare D. Paulus cum Iudæos in diuerſa rapi ſtudio religionis animaduerteret, ſe Phariſæum eſſe palam profeſſus eſt, quæ illi profeſſio Act.23.6 7.
cauſa ſalutis fuit; contra quam accidit viris Iabes Galaad, qui propterea quod à bello, quod contra Benjamitas v- Iud.21.9.
niuerſæ tribus indixerant, abſtinere voluerant, cæſi ipſi 10.
ſunt, & eorum vrbs capta & euerſa eſt. Nec Lais ciuitati vtilius fuit, quod cum finitimis nec commercia exerceret, nec amicitias coleret, nec fœdere vllo iungeretur, nam ea de cauſa cladem ingentem paſſam eſſe ſacer contextus ſatis indicat, cum ait: *Percuſſerunt eos in ore gladii,* Iud.18.28.
vrbemque incendio tradiderunt nullo penitus ferente præſidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam ſocietatis, ac negotii. Quæ verò hactenus diſputauimus ſaluo partium iure, bellique iuſtitia intelligenda ſunt; ſi, enim cum honeſtate vtilitas pugnet, nulli dubium eſſe poteſt honeſtatem vtilitati anteferendam, nec regnandi, aut Regni amplificandi cauſa, cuiuſquam ius violari poſſe.

3. Porrò, conditiones nonnullæ adeſſe debent, quæ ſi deſint, bella ſunt iniuſta auctoritas nimirum legitima in indicente bellum, iuſta belli ſuſcipiendi cauſa, rectus etiam finis, formaque gerendi, de quibus ſingillatim pauca attingemus. Iis igitur Principibus, & Rebuſpublicis, ius eſt gerendi belli, quæ neminem agnoſcunt in rebus temporalibus ſuperiorem, cuiuſmodi Reges erant in Scriptura Iſraëlitarum, Perſarum, Aſſyriorum, Ægyptiorum, quorum frequens mentio eſt in ſacris litteris, quorum etiam bella, clades, victoriæ recenſentur. Apud iſtos igitur ius eſt gerendi belli, cum id Reipubl. neceſſitas poſtulauerit. Sed iuſta etiam eſſe debet cauſa propulſandi nimirum iniuriam, iuſque ſuum, ſi quis illud violare tentauerit, defendendi. Eſtq; adeò pectori mortalium inſitū bellum ſuſcipiendum non eſſe, niſi iuſta ſubſit cauſa, vt etiam Tyranni alienorumque Regnorum inuaſores,

Quæ conditiones requirantur, vt bellum quod ſuſcipitur, iure ſuſcipiatur.

uaſores, id iure facere videri velint, vt impius Nabuchodonoſor, qui cum Hebræos primus, nullaque prouocatus iniuria laceſſere, imò in eorum fines irrumpere non dubitaſſet, ita tamen locutus eſt, ac ſi Hebræi Regium ius violare occupaſſent, vltroque iniuriam aliquam intuliſſent. *Nam cum miſiſſet ad omnes, qui habitabant in Ci-*
Iudith.1.7. *licia, & Damaſco, & Libano, & ad gentes quæ ſunt in Carmelo & Cedar, & inhabitantes Galilæam, & in campo magno Eſdrelon, & ad omnes qui erant in Samaria, & transflumen Jordanem vſque ad Ieruſalem, & omnem terram Ieſſe, quo vſque perueniatur ad terminos Æthiopiæ*; Iubens nimirum, vt iugo illius colla ſubmitterent, & Nabuchodonoſor Regem ſuum iuſſis illius parendo agnoſcerent, nec, quod iniuſtè poſtuleuerat, obtinuiſſet. *Indignatus*
Ibid. n. 12. *Nabuchodonoſor Rex aduerſus terram illam iurauit per thronum, & Regnum ſuum, quod defenderet ſe de omnibus regionibus his.* Quaſi verò fuiſſet aliqua in re violatus ab illis, qui libertatem ſuam propugnare ſtatuerant, Regnum autem Nabuchodonoſor aggredi, aut alia ratione illi incommodare, ne in animo quidem habuerant. Sed nimirum ita Rex loquebatur, vt omnes exiſtimarent, ſe ius ſuum defendere, non in alienum inuolare, vimque regionibus illis afferre, quod iuſtis ipſius poſtulatis (vt credi volebat) non acquieuiſſent. Porrò rectus etiam in bellis ſuſcipiendis finis requiritur, quæ propterea ſuſcipienda ſunt, vt ſine iniuria in pace viuamus. Itaque Domi-
Deu.20.10. nus præcipit in Deuteronomio. *Si quando acceſſeris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem.* Nec Dauid cum Golia pugnaturus aliud ſpectauit, quàm populi ſui tranquillitatem, & pacem, diuinæque gloriæ amplificationem, quam auctum iri ſperabat, ſi carneam illam turrem gentis Palæſthinæ propugnaculum eruertere, & ad terram affligere potuiſſet; Quare Philiſthæum ita al-
1.Re.17.46. loquebatur. *Dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferã caput tuum à te, & dabo cadauera caſtrorũ Philiſthiim hodie volatilibus cæli, & beſtiis terræ, vt ſciat omnis terra, quia eſt Deus in Iſrael, & nouerit vniuerſa Eccleſia hæc,*

quia

quia non in gladio, nec in haſta ſaluat Dominus: ipſius enim eſt bellum, & tradet vos in manus noſtras. Tandem, quoad modum gerendi bellum, illud vt iuſtè garatur, ſeruandũ eſt, vt ſanguini humano, quantum fieri poteſt, parcatur. Quare conditionem accepit Saul Iſraelque vniuerſus, quam propoſuerat Golias cum diceret. *Eligite ex vobis* 1. Re. 17. 8.
virum, & deſcendat ad ſingulare certamen; Si quiuerit pugnare mecum, & percuſſerit me, erimus vobis ſerui: Si autem ego praeualuero, & percuſſero eum, vos ſerui eritis, & ſeruietis nobis. Hoc ſi optaſſet Abner, qui poſt extinctũ Saulem, exercitum Isboſeth cum imperio moderabatur, ſanè iuſtè feciſſet, ne enim Gentilium ſuorum ſanguis funderetur abſque vitio à Ioab Dauidici exercitus Duce poſtulare potuiſſet, vt paria aliquot ſelectorum militum componerentur, quo ſcilicet paucorum periculo cæteris incolumitas pararetur. *Egreſſuſque eſt Abner filius Ner,* inquit
Regum hiſtoria, *& pueri Isboſeth filii Saul de caſtris in Ga-* 2. Re. 2. 12
baon, porrò Ioab filius Saruiæ, & filii Dauid egreſsi ſunt, & occurrerunt ei iuxta piſcinam Gabaon, & cum in vnum conueniſſent, è regione ſederunt, hi ex vna parte piſcinæ, & illi ex altera. Dixitque Abner ad Ioab. Surgant pueri, & ludant coram nobis, & reſpondit Ioab, ſurgant: ſurrexerunt ergo, & trãſierunt numero duodecim de Beniamin ex parte Isboſeth filii Saul, & duodecim de pueris Dauid, apprehenſoque vnuſquiſque capite cõparis ſui, defixit gladiũ in latus contrarii, & ceciderunt ſimul, vocatumq́; eſt nomẽ loci illius, Ager Robuſtorũ in Gabaon. Verùm credibilius eſt, nullum interceſſiſſe pactũ inter illos pacis poſt duellum ineundæ, ſed ſtrenuitatis, fortitudiniſque duntaxat oſtentandæ cauſa, milites illos, depugnaſſe, quare poſtquam mutuis vulneribus, duodecim illa pugnatorum paria occubuerunt, exercitus etiam Ibid. n. 15.
vtrique conflixerunt, vt enim legimus ibidem, *Ortum eſt bellum durum ſatis in die illa, fugatuſque eſt Abner, & viri Iſrael à pueris David.* Nec contra ea, quæ diximus, obiici poteſt, Dominum præcepiſſe, vt nulla ſpe pacis bella quædam gererentur, vt habemus in libro Numerorũ. Nam bellum interDauidẽ & Isboſeth ciuile erat, & inter

cos

eos gerebatur, qui eiuſdem Reipubl. partes erant, eiuſdemque Religionis cultores: quod verò perpetuum, & ſine fœdere eſſe debebat, cũ Chananæis diuino iuſſu ſuſceptum erat, eoque pectabat, vt ſimul cum impia gente idolis addicta, & omnibus ſceleribus cooperta, profanus cultus tolleretur, & Hebræis pacata ſedes pararetur, omniſque in ethnicorum vitia prolabendi occaſio remoueretur, nationibus illis penitus excisis. Itaque Iſraëlitæ, qui Domini voluntatem habebant exploratam, ſeſe, vt id, quod Domino gratum eſſe ſciebant, facerent, nuncupato etiam voto obſtrinxerunt, vt eodem Numeri libro legimus. *Iſrael*, inquit, *voto ſe Domino obligans ait:*
Num.21.2. *Si tradideris populum iſtum in manu mea, delebo vrbes eius.* Quod votum Domino fuiſſe gratiſſimum Scriptura ſignificat, cum ait. *Exaudiuitq. Dominus preces Iſraël, &*
Ibid.n.3. *tradidit Chananæum, quem ille interfecit, ſubuerſis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius Horma, id eſt, anathema.*

De fatialibus mittendis, & rebus iniuſtè ablatis, aut occupatis antequam ad arma veniatur, repetendis.

4. Illud tandem aduertendum eſt, quandoquidem bella tardè ſuſcipienda ſunt, eaque dumtaxat, quæ pia, & pro defendenda Republ. neceſſaria fuerint, priuſquam exercitus, & arma expediantur, legatos res repetitum mittendos eſſe; qui ſi poſtulata impetrauerint, à violentia erit abſtinendum; ſin minus, bellum erit indicendum, vt nimirum & hoſtes, & quicumque alij, qui, quod factum fuerit, cognouerint, à quo ſtet iuſtitia, quique recti fines tranſilierit, intelligant. Nouem tribus Iſrael contra tres, quæ primæ iuxta Iordanem ſortis ſuæ funiculum nactæ fuerant, bellum cogitabant indicere, quod veram patriamque religionem prodidiſſe dicerentur. Ergo certos quoſdam homines legarunt ex primarijs populi, *Phinees ſcilicet filium Eleazari Sacerdotis, & decem*
Ioſ.24.15. *Principes cum eo, ſingulos de ſingulis tribubus*, qui nimirum diligenter cognoſcerent verane eſſent, quæ de ipſis fama
Ioſ.22.16. vulgauerat, dicerentque. *Hæc mandat omnis populus Domini. Quæ eſt iſta tranſgreſſio? cur reliquiſtis Dominum Deum Iſrael, ædificantes altare ſacrilegum, & à cultu illius recedentes?*

tes? Iephte etiam, cum primum Principatum auſpicatus eſt, bellumque cum Ammonitis inſtaret, antequam manus armis admoueret, *Miſit nuncios ad Regem filiorum Ammon, qui ex perſona ſua dicerent. Quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, vt vaſtares terram meam? Quibus ille reſpondit, quia tulit Iſraël terram meam.* Cui rurſus Iephte factum excuſare aggreſſus eſt, cauſasque afferre, propter quas Iſraëlitæ cum de Ægypto aſcenderent, bellum geſſiſſent contra filios Ammon, quod ſcilicet aditu eos ad promiſſam à Domino regionem armis prohibere inſtituiſſent, contra quos bellare coacti eſſent vt ad poſſeſſionem ſuam adeundam viam ferro aperirent, quandoquidem hoſtilibus alioqui copiis iter fuerat interſeptũ. Qui verò ita circumſpectè bella ſuſcipiunt, vt pacem potiùs optent, omnique ratione contendant hòstes ſuos ad officium faciendum inducere, eos dixerim *ſanctificare bellum*, quod alicubi legimus apud Prophetam; nam & iura ſua defendunt, nihilque moliuntur, quod diuinæ legis, naturæue præſcripto aduerſetur; ſed arma ipſa, quæ tractant, bellumque quod gerunt iuſtitiæ ſtudio, cauſæque pietate ſanctificant: qui verò ſecus faciunt, omneſque belli mouendi occaſiones arripiunt, ciuiumque ſecuritatem per incertos euentus certaminum in diſcrimen adducunt, tenuis alicuius compendij cupiditate, certa, grauique iactura victoriam petentes: Ij ſanè, vt moderatè loquar, inconſultè faciunt, cum non alibi cunctantior Princeps eſſe debeat, quàm in expediendis armis, billiſque ſuſcipiendis ex quibus omnium malarũ rerum pelagus exundat, etiamſi iuſtiſſima ſint; quam etiam fortaſſis ob cauſam cum Dauidi Peſtis, Belli, Famiſve optio data eſſet, Peſtem bello duxit eſſe potiorem.

Iud. 11. 12.

Mich. 3. 5.

An pax perpetua ineunda ſit, an verò ad tẽpus tantum

5 Cæterum, quia finis belli pax eſt; Quærat aliquis, ſatius ne ſit pacem cum hoſtibus, quibus reconciliamur, ad certum tantùm tempus inire, an verò perpetuam, & nulla temporis periodo finiendam? Reſpondeo pacem perpetuam eſſe debere; hoc enim ab induciis diſtinguitur, quæ ad certum tempus inter hoſtes conciliari ſolent.

lent. Si enim ad tempus tantùm pax fiat, nec ſuſpiciones inter Principes aut Reſpubl. amoliri, nec diſcordiarum fibras, ac radices exſcindere, nec curis ſoluti quietè a-

1. Timot. 2. 1. 2. gere poterimus, contra quam optar Apoſtolus, qui fidelibus *obſecrationes, orationes, poſtulationeſque*, indicit, *pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, quietam & tranquillam vitam agant*, & alibi, propius ad rem noſtram,

2. Theſſ. 3. 16. cunctis à Domino pacis, ita benè precatur: *Ipſe autem Dominus pacis det nobis pacem ſempiternam*, vt nimirum *in charitate fundati & radicati*, vt idem loquitur ad Epheſi-

Epheſ. 3. 17. os ſcribens, amicitias bona fide, firmiterque colamus. Itaque in veteri lege fœdera frequēter appellantur ſempiterna, quod multis locis repetitur in Geneſi, Nume-

Geneſ. 9. 16. & 17. 7. Num 25. 13. 1. Paralip. 6 15. Iſai. 24 9. Num. 18. 16. ris, Paralipomenis, Iſaia, & alibi, & pacta ſalis, hoc eſt firma, ſtabilia, perennia. Quemadmodum enim ſal carnes prohibet ne putreſcant, eaſque conſeruat; ita pactū ſalis illud eſt, quod à corruptione & violatione alienum eſt, quia ſcilicet firmum, ratum, perpetuum eſt. Quod ſi fortè fœderum memoria temporis longinquitate obſoleſcat, miſſis legationibus ſubinde renouāda eſt, & conuentorum leges, pactàque inſtaurauda, quod Iudæos

1. Machab. 12. 14 15. cum Romanis, & Spartanis, feciſſe legimus in Machabæorum hiſtoria. Quemadmodum etiam fœdus quod Dominus cum populo ſuo pepigerat, eiuſdem voluntate; & iuſſu frequenter renouabatur, vt nimirum obliuioni occurreretur, nec apud dilectam illam Rempubl. legum cum Deo pactarum memoria poſſet intercidere.

De belli Duce, eiuſque notis.

CAPVT XI.

Ducē belli optimum quærendū, cum bellandi neceſſitas incubuerit.

1 PRrinceps, cui belli incubuerit neceſſitas, in eo curam intendat, vt egregium copiis ſuis Imperatorem paret: nam militaris turba ſine duce, quid aliud ſit, quàm corpus ſinè ſpiritu, quam remiges ſine gubernatore curſum dirigente? viderunt hoc Iſraëlitæ, qui

cum

cum exercitum ingentem coëgiſſent, omniumque voluntates in idem conſpirarent: ita enim loquitur Scriptura; *Conuenit vniuerſus Iſrael ad ciuitatem quaſi homo vnus, eadem mente, vnoque conſilio*; Ducem nihilominus tam diligenti ſtudio quærendum putauerunt, vt tanquam de re maximi momenti, Domini oraculum expeterent. Ita enim ibidem Iudicum narrat hiſtoria. *Qui ſurgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt, in Silo, conſuluerùntque Deũ, atque dixerunt: Quis erit in exercitu noſtro Princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus reſpondit Dominus. Iudas ſit Dux veſter.* Nec deſunt in Scriptura rei malè geſtæ, aut in vltimum diſcrimen adductæ exempla, propterea quod aut nullus eſſet exercitui Dux, aut ſi quis erat, cecidiſſet in bello; Cum cecidiſſet Abner in Hebron, *Omnis Iſrael perturbatus eſt*, tanto duce deſtitutus; vnoque Holoferne capite truncato, *Principes virtutis Aſſyriorum ſciderunt omnes veſtimenta ſua, & intolerabilis timor & tremor cecidit ſuper eos, & turbati ſunt animi eorum valdè, & factus eſt clamor incomparabilis in medio caſtrorum eorum: cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audiſſet, fugit mens & conſilium ab eis, & ſolo tremore & metu agitati, fugæ præſidium ſumunt, ita vt nullus loqueretur cum proximo ſuo, ſed inclinato capite relictis omnibus euadere feſtinabant. Hebræos, quos armatos ſuper ſe venire audientes, fugiebant per vias cãporum, & ſemitas collium.* Vidit etiam Syriæ Rex, cui cum Iſraelitis erat bellum, maximum eſſe in Imperatore momentum; quare ita ſuis præceperat. *Non pugnabitis contra maiorem & minorem quempiam, niſi contra Regem Iſrael ſolum*: quod diſcrimen Rex ille præcauere niſus eſt, ac proinde Regia abiecta purpura, Imperatorioque paludamento, plebeij ac vulgaris militis indutus amiculo, ne ſcilicet ab hoſtibus agnoſceretur, pugnam ingreſſus eſt. *Porrò*, inquit, *Rex Iſrael mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum.*

[Margin: Iud. 20.11. — Ibid. n. 18. — 2 Re 4.1. — Iud. 14.17. — 3. Re. 22.31. — Ibid. n. 30.]

2. Sed quærat hic aliquis, expediatne Regem ipſum in caſtris verſari, & imperatorem agere, an ſatius ſit partes ſuas alteri mandare, qui fide & ſtrenuè Principis ſui bella de-

[Margin: *An debeant Principes in caſtris ver-*]

ſari, & belli Ducem agere. depugnet. Sanè Regum munus eſſe, ante ſuos in bellum deſcendere, illud ſuadet, quod non Principes tantùm, aut Paſtores populorum dicuntur Reges in ſacris litteris, ſed etiam Duces; nam Dominus cum alloquitur Samuelem, à quo Saul in Regem inungendus erat, ait. *Vnges eum Ducem ſuper populum meum Iſrael.* & Regni Iſraelitici primores cum Dauidem admouerent ad Regnum, dicebant; *Ecce nos os tuum & caro tua ſumus, ſed heri & nudiuſtertius cum eſſet Saul Rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſrael: Dixit autem Dominus ad te. Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris Dux ſuper Iſrael.* Et Salomon cum Dauidis adhuc ſuperſtitis voluntate regnum accepit, non Rex tantùm, ſed populi etiam Dux appellatur; *Sedebit* (Salomon inquit Dauid) *ſuper ſolium meum, & ipſe regnabit pro me, illique præcipiam, vt ſit Dux ſuper Iſrael, & ſuper Iudam.* Nec aliud fuit populi votum Regem poſtulantis. *Rex* (inquiunt) *erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* His addi poſſunt exempla fortiſſimorum Principum, qui ſuis ipſi exercitibus præfuerunt, vt Alexandri Macedonis cuius laudata eſt in ſacris litteris fortitudo: Saul, Daniel, aliorúque, qui quanto maiore ſunt auctoritate, quàm inferiores Duces, tanto faciliùs continent in officio, ſuaque præſentia milites vrgent, vt ſeſe alacriùs impendant, periculaque non reformident, quod ſcilicet ſe ſpectante Principe non gratuitò ſortes futuros eſſe confidant. Sed alteri etiam parti ſua firmamenta non deſunt, quibus probatur Principem, quo extincto totius Reipubl. ſtatus periclitari ſolet, dubijs præliorum euentis eximendum eſſe, quod Dauidis milites ſpectauerunt, nam cum Rex tributo in tres partes exercitu, dixiſſet: *Egrediar & ego vobiſcum. Reſpondit populus: Non exibis, ſi enim fugerimus non magnopere ad eos* (hoſtes ſcilicet) *de nobis pertinebit, ſiue media pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt, quia tu vnus pro decem millibus computaris; melius eſt igitur, vt ſis nobis in vrbe præſidio: ad quos Rex ait, Quod vobis videtur rectum,* hoc

Marginal references: 1.Re.1.16. (beside "muelem"); 2.Reg.5.1. (beside "litici primores"); 3.Re.1.35. (beside "Sedebit"); 1.Re.8.19. (beside "que ſicut omnes"); 2.Re.18.2. (beside "tributo in tres")

hoc faciam. Quod rurſus alia quadam occaſione ſenſerunt, addita etiam iuriſiurandi religione, qua ſe principem ſuum ab expeditionibus bellicis prohibituros confirmarent. Nam cum Rex propè fuiſſet à periculo vitæ, Abiſai ex ſorore nepotis præſidio ereptus, *Iurauerunt viri Dauid dicentes: Iam non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſrael.* Quare caſtris abſtinuit, bellaque per duces ſuos, Ioab præſertim virum nauum, & multis prælijs exercitum adminiſtrauit. Quod plerumque Principibus faciendum cenſeo, niſi grauiſſimũ aliquod periculum vniuerſæ immineret Reipubl. quod niſi præſente Rege auerti non poſſe putaretur. Tunc enim induenda ſunt illi arma, ſtandum in acie, & pro communi ſalutate Regni, aut Prouinciarum fortiter depugnandum; citra verò huiuſmodi periculum, minora bella Ducibus etiam minoribus arbitror deleganda. 2. Re. 21. 17.

3. Illud etiam monendi ſunt Principes, ſummum rei militaris Præfectum, vnum tantum eſſe debere, ne fortè æquato inter duos aut plures imperio, diſſenſionibus inter ſe diſcordent, remque totam in magnum aliquod periculum adducant Duo fratrum paria in rei, de qua agimus, confirmationem afferri poſſunt. Machabæi duo Simon & Judas Mathathiæ filij; his enim quamuis vt propinquitatis, ita amoris vinculo inter ſe coniunctiſſimis, populi regendi cura credita eſt, vt Iudas bellicis expeditionibus, cum ſummo imperio præeſſet, Simon verò qui conſilio plurimùm valebat, tanquam ceterorum in reliquis Pater eſſet. *Vos ergo filii*, inquit Mathathias, *confortamini, & viriliter agite in lege, quia in ipſo glorioſi eritis. Ecce Simon frater veſter, ſcio quòd vir conſilii eſt, ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis Pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi.* Idem iudicium de Moſe, & Aaron, quamuis enim Moſi populi imperium deprecanti Aaron ſocius diuino nutu additus fuerit, dicente Domino ad Moſen. *Aaron frater tuus Leuites, ſcio quod loquens ſit, ecce ipſe egreditur in occurſum tuum, videnſque te lætabitur* Exod. 4. 14.

An vnus tantum belli Dux, an verò plures eſſe debeant.

1. Ma. 2. 64.

bitur corde, loquere ad eum & pone verba mea in ore eius, & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & oſtendam vobis quid agere debeatis, ipſe loquetur pro te ad poppulum, & erit os tuum: Quamuis patratis ſignis, rebus, quæ à Moyſe proponebantur, auctoritatem conciliauerit, orationeque ſua fidem apud populum fecerit, ita enim eodem libro legi-
Ibid.n.30. mus: *Locutuſque eſt Aaron omnia verba, quæ dixerat Dominus ad Moſem, & fecit ſigna coram populo, & credidit populus,* ſumma tamen populi regendi, bellique adminiſtrandi poteſtas penes Moyſen fuiſſe videtur, qui cum imperio cunctis præeſſet, Reipubl. habenas, & pacis tempore & belli moderaretur. Nec reprehenſione aut pœna caruit Barac, qui cum aduerſus Siſaram diuinitus Dux electus eſſet, ad bellum egredi non audebat, niſi Deboram prophetidem ſibi ſociam expeditionis aſciſceret; nã *dixit*
Iud 4.8. *ad eam Barac; ſi venis mecum, vadam, ſi nolueris venire mecum, non pergam: quæ dixit ad eum; Ibo quidem tecum, ſed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Siſara;* quod vt ab ea prædictum eſt, ita planè ac-
Jud.4.24. cidit; nam Iahele tempora Siſaræ clauo perforante, gloriam ſublati hoſtis, qua Barac fuerat virio ſuo fraudatus, conſecuta eſt, iiſque qui cum imperio exercitibus præſunt, documentum reliquit, nec vni Duci geminos, nec mulierem viro præferendam aut æquandam fuiſſe. Sed ad Imperatoris notas deueniamus.

In belli Duce rei militaris periti am, quæ experientia colligitur requiri.

4. Primùm igitur rei militaris ſcientiam, peritiamque longo vſu, & exercitatione collectam, in ſupremo Duce requiro. Neque enim regendis exercitibus ille aptus fuerit, qui nunquam vrbe pedem extulerit, aciem non viderit, tubæ ſonitum, caſtrorumque fremitum non audiuerit, ſed is tandem, qui multa expleuerit ſtipendia, cũ hoſtibus pedem crebrò contulerit, expertusq; didicerit, quomodo extruenda aut explicanda ſit acies, locanda caſtra, cum hoſtibus cõfligendum, cæteraque calluerit, quæ militari experientia, meliùs quàm lectione librorum aut ingenij bonitate Duces aſſequuntur. Talis ſanè Dux Io-
Joſue.1.1. ſue fuit filius Nun, qui frequenter in ſacris litteris *Moyſi mini-*

miniſter appellatur, quod ſcilicet eius lateri perpetuò affixus, tam excellentis exẽplaris intuitu adminiſtrandorũ bellorum doctrinam excellentẽ hauſerit; adhuc enim ſuperſtite Moyſe, exercitumq; Iſraelitici populi ductante, difficillimis expeditionibus Moſis iuſſu non ſolùm interfuit, ſed etiam præfuit, cuius militari prudentiæ tantum datum eſt, vt militum delectus, pugnandique cum hoſtibus modus illi penitus committeretur: ita enim legimus in Exodo. *Dixitq; Moſes ad Ioſue, elige viros, & egreſſus pugna contra Amalech. Fugauitq; Ioſue Amalech, & populum eius in ore gladii.* Sic Dauidis adhuc paſtoris, mox futuri militis, tum tribuni tandemq; ſupremi Iſraelis Ducis tyrociniũ aſſiduæ venationes imbuebant. Fuit autẽ puerilis illius exercitatio, luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, edita montiũ iuga ſuperare, horrẽtibus ſcopulis gradũ inferre, & cũ obuijs belluis certare, cũ fugacibꝰ curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu. Itaq; verè apud Saulem penè puer gloriatur, cum ait. *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos & percutiebam, eruebamq; de ore eorum, & illi conſurgebant aduerſum me; & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamq; eos. Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus.* Quæ Dauidis facta commemorans Eccleſiaſticus, *Cum leonibus*, inquit, *luſit quaſi cum agnis, & in vrſis ſimiliter fecit ſicut in agnis ouium, in iuuentute ſua.* Mox à ſilueſtribus iſtis pugnis ad arma progreſſus meruit in Saulis caſtris, & poſt Goliam ſingulari certamine proſtratum; *Fecit eum Saul tribunum ſuper mille viros, & egrediebatur, & intrabat in conſpectu populi, in omnibus quoque viis ſuis Dauid prudenter agebat.* Mox Saule Dauidis caput, data opera, occaſioneque quæſita, periculis obiectante (nam *Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philiſtinorum*) regiones hoſtium populatus, ducentisque viris interfectis, eorum præputijs Regi annumeratis, non magis vxoris Michol, quam adamauerat, nuptias, quàm Regis ſibi conciliauit odium, qui cum omnia illius incrementa ſuſpecta haberet, de me-

Exod. 17. 9 & 13.

1. Re. 17. 34.

Eccl. 47. 3.

1. Re. 18. 13.

Ibid. n. 25.

dio ſubalatum Dauidem cupiebat, quem Regno diuina deſtinatione, populique illum amore proſequentis fauore, imminere animaduertebat. Tandem fugà elapſus multisque modis à Saule iactatus, ad Achis Regem Geth ſe recepit, indeque excurſionibus ſubinde factis, arma ſitum contrahere non ſinebat, donec Satraparum ſuſpicionibus aliam ſibi ſedem parare iuſſus eſt. Poſtremò ad Regnum euectus, cum Hebræorum hoſtibus tantum geſſit bellorum, vt à Domino *vir bellator appellatus ſit*,
1. Par. 28. multique viri bellatores, armorumque tractandorum peritiſsimi, tanquam ex militari quodam Dauidis ludo extiterint, quorum catalogus texitur in Regum hiſtoria, breuiter etiam ac ſummatim inſignibus eorum facinoribus commemoratis, quæ ex loco indicato quilibet cognoſcere poterit. Quæ verò de Ioſue & Dauid dicta ſunt, de aliis etiam nonnullis Ducibus dici poſſunt, Iephte, Ioab, Iuda Machabæo, qui non prius exercituum Imperatores renunciati ſunt, quàm diuturna tractandorum armorum experientia, militaris ſcientiæ laudem ſibi parauiſſent. Sed de hoc ſatis.

Corporis etiam fortitudo militares labores ferre poſsit.

5. Illud etiam in exercitus Imperatore videtur optandum, vt vel ad militum beneuolentiam colligendam, vel ad inertium metus eximendos, vel ad acres & erectos virtutis exemplo magis ac magis excitandos ea ſit virium firmitate, vt cum militibus ſuis laborum particeps eſſe poſsit, iſque animi vigor ſit, vt ad pericula capeſſenda non deſit audacia. Itaq; corpus exercendum eſt, vt inediæ patiens ſit, vigiliæ, algoris, æſtus, cumque ad arma veniendum eſt, Princeps in prælium deſcendere non dubitet, ſi res ita poſtulet, eoque conſerto, vltimus excedat
Iud. 7. 17. ex acie. Digna ſanè ſtrenuo Imperatore vox illa Gedeonis, qua ſuos excitabat milites. *Quod me facere videritis*, inquit, *hoc facite, ingrediar partem caſtrorum, & quod fecero, ſectamini.* Nec fortiùs locutus eſt, quàm fecit: nã primus
Ibid. n. 19. ipſe Madianitarũ ſtationes ingreſſus eſt, vt, ipſa Scriptura docente, colligimus, cum ait: *Ingreſſusq; eſt Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in parte caſtrorũ.* Hac etiã, de

de qua loquimur, corporis fortitudine animique ſtrenuitate præditus fuit Dauid, de quo præter cætera, quæ multis locis de illo ſacræ prædicant ſcripturæ, ita legimus in Regum hiſtoria. *Ipſe eſt* (Dauid ſcilicet) *quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* Quo loco Dauidis fortitudo cum celeberrimi cuiuſdam bellatoris fortitudine componitur, cuius Hebraicum nomen in Latinam dialectum tranſlatum, tenerrimum ſonat ligni vermiculum, cuius nimirum egregia facta, quo tempore Regum hæc hiſtoria conſcripta eſt, omnium ore celebrabatur, illudque præſertim quod vno impetu, vnoque congreſſu octingentos occidiſſet. Et ſanè Danidi inter tot bella, terrores, fugas, præſentiſſimaque vitæ pericula locus non fuit, aut tempus delicias conſectandi, cum puer agitaret in montibus parentis ouiculas paſcens, cumque in ſpeluncis Saulis metu latitaret, vigiliarum, ſomniique nec die nec nocte diſcriminata tempora habere potuit, cibique ac potionis tantum adhibuiſſe credendus eſt, non quantum ſuaderet voluptas, ſed quantum ſedando naturali deſiderio ſatis eſſe poſſet, eoque compulſum aliquando legimus, vt Abimelech ſacerdotem in hæc verba rogare coactus ſit; *Nunc ergo ſi quid habes ad manum, vel quinque panes da mihi, vel quidquid inueneris,* vt ſcilicet ipſe famem, quique illum comitabantur, ſedare poſſent. Huiuſmodi ergo Ducem milites nacti, nihil non audent; tamque præſenti ſunt animo, vt difficultatibus obluctari, eaſque perrumpere non reformident, donec ſibi & Duci cum victoria, gloriam etiam & decus inſigne pepererint.

2.Reg.23.8.

1.Reg.21.3.

6. Cæterùm, fortitudini prudentia iungenda eſt, eaq; illa regenda, vt ſcilicet omnia in bello cautè Dux circumſpiciat, ne feſtinatione præpropera, aut incauta temeritate, rei bene gerendæ occaſiones corrumpat, aut etiam in diſcrimen aliquod adducat, nec ſit ex eorum numero, qui adeo rudes, & hebetes ſunt, vt paratas inſidias, & pericula, quæ in oculos incurrunt, non aduertant, auiculis quibuſdam incautioribus ſimiles, ante quas cum

Prudentia militari Ducem præditum eſſe debere.

retia explicentur, & ad capiendum inſtruantur, in ea tamẽ, aut in laqueos ab aucupe poſito, ſe induũt, de quib.
Prou. 1. 17. fortaſſe accipi poteſt illud Sapientis. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorũ:* vt ſenſus ſit, Tanta eſt quarumdam ſimplicitas auium, vt etiam apertas inſidias non declinent, ſed retibus aut laqueis quantumuis apparentibus pedes aut collum inſerant. Itaque laudandus Samariæ
4. Reg. 7. 10 Rex, cui cum leproſi illi dixiſſent, *Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, niſi equos & aſinos alligatos, & fixa tentoria*, ſuſpicatus hoſtes inſidias fugæ ſimulatione texiſſe, ita ſuos allocutus eſt: *Dico vobis,*
Ibid. n. 12. *quid fecerint nobis Syri, ſciũt quia fame laboramus, & idcirco egreſſi ſunt de caſtris, & latitant in agris, dicentes: Cum egreſſi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus*; nec prius hoſtes fugâ dilapſos eſſe credidit, quàm miſſis exploratoribus, deſertis caſtris, ſarcinis, veſtibus, ac vaſis omnis generis abiectis, panico terrore, diuinitùs immiſſo, ſe inde Syros timore perculſos proripuiſſe cognouiſſet. Quem ſi Gorgias fuiſſet imitatus, ſanè ſibi meliùs, ſuiſque conſuluiſſet. Nam, vt legi-
1. Mach. 4. 5 mus in Machabæorum hiſtoria, *Venit Gorgias in caſtra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus, quoniã dixit: Fugiunt hi à nobis. Sed cum dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo*, Gorgiaq; abſente, cum hoſte cõflixit, plurimiſq; cæſis, caſtris Gorgiæ, & opulenta præda
Prou. 4. 25. potitus eſt. Itaq; quod monet Salomon, cum ait, *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos*, ſedulò ſeruandum eſt, ne ſcilicet in cippum aliquem, aut laqueum impingat Dux, ſeroque dicere incipiat. Non putaram. Hanc ob cauſam Eſdras amicitiam fœduſque ſuſpectum habuit, quod Iſraelitarum hoſtes cum ipſo pangere ſatagebant, miſſis
Eſd. 16. 2. nuntiis, qui dicerent; *Veni & percutiamus fœdus pariter:* nam prætenſo amicitiæ & fœderis honeſto nomine pa-
Ibid. nu. 3. rabantur inſidiæ: *Ipſi autem*, inquit Eſdras, *cogitabant, vt facerent mihi malum.* Cautè igitur eorum conatus eluſit nuntiis miſſis, qui dicerent: *Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere, ne fortè negligatur cũ venero, & deſcendero ad*

ro ad vos. Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices, & reſpondi eis iuxta ſermonē priorem. Ad hãc etiam prudentiam militarem, de qua agimus, illud ſpectat in primis, vt à belli Duce omnis abſit temeritas, & mitiora cōſilia in rebus dubijs ſequi velit. Sic Ioſue cum renuntiaſſent exploratores duo millia militum ſatis eſſe ad occupandam Hai, ipſe tamen eò tria millia deſtinauit. Contrà verò temeritatis notam meritus eſt Amaſias Rex Iuda, qui cum ſecundo prælio cum Idumæis conflixiſſet, ſucceſſu elatus Ioas, Regem Iſraël ſuis iam viribus præfidens, prouocauit ad bellum cuius confidentiá poſtquam Ioas irriſiſſet, Cardui parabola, qui cedri Libani filiam in vxorem filio ſuo depoſcere non dubitauit, cornua etiam contudit: nam cum prælio decreuiſſent, qui plus audaciæ, quàm virium attulerat, profligatus eſt, verumque eſſe Salomonis oſtendit oraculum, dicentis: *Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus.*

Ioſue. 7. 4

4. Reg. 14. 9.

Prou. 16. 18

7. Porrò ex militari prudentia, & fortitudine quaſi quædam ſoboles naſcitur exiſtimatio, quæ ad res bene gerendas mirum quantum prodeſt. Cum titulos, quibus olim decorandus erat, eximius ille Princeps, quem deſcribit Iſaias, enumerat Propheta, eum *fortem* appellat & *conſiliarium*, quorum primum ad bellicam virtutem, ſecundum ad prudentiam ſpectat: quare mirum non eſt, ſi audiat etiam *admirabilis*, quæ laus dotes iſtas in Imperatore conſequitur. Multa præclarè geſſerat in bello Holofernes, quæ Scriptura enumerat cap. ſecundo hiſtoriæ Iudith: nam *venit ad magnos montes Ange, qui ſunt à ſiniſtro Ciliciæ, aſcenditq; omnia caſtella eorum, & obtinuit omnem munitionem. Effregit autem ciuitatem opinatiſſimā Melothi, prædauitq; omnes filios Tharſis, & filios Iſmahel, qui erant contra faciem deſerti, & ad auſtrum terræ Cellon, & tranſiuit Euphraten, & venit in Meſopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelſas, quæ erãt ibi à torrente Mambre, vſquequo perueniatur ad mare, & occupauit terminos eius à Cilicia vſq; ad fines Iapheth, qui ſunt ad auſtrum. Abduxitque omnes filios*

Plurimū in belli Duce exiſtimationem quæ de ipſius virtute habetur ad res bene gerendas momenti habet.

Iſa. 9. 6.

Iud. 2. 12.

Madian

Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omneſque reſiſtentes ſibi occidit in ore gladii: & poſt hæc deſcendit in campo Damaſci, in diebus meſsis, & ſuccendit omnia ſata, omneſque arbores & vineas fecit incidi. Cum ergo tam multa præclarè geſſiſſet, mirum non eſt, ſi nomen ipſius fama circumtulit; tantaque exiſtimatio victorias illas conſe-

Ibid. n. 15. cuta eſt; vt quod ibidem additur, *ceciderit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.* Dauid etiam, vt legimus in

2. Reg. 8. 13. hiſtoria Regum: *Fecit ſibi nomen cum reuerteretur capta Syria, in valle Salinarum cæſis decem & octo millibus.* Nec minor Iudæ Machabæi apud Iſraelitici nominis aduerſarios fuit exiſtimatio; eo enim cum exercitu adueniente, ne aſpectum quidem illius ſuſtinuerunt hoſtes. *Et cogno-*

1. Mach. 5. 34. *uerunt*, inquit, *caſtra Thimothei, quia Machabæus eſt, & fugerunt à facie eius, & percuſſerunt eos plaga magna*; quæ virtutis & fœlicitatis opinio aduerſarios conturbat, militum animos confirmat, ciuitatum & prouinciarum ad deditionem ſollicitat voluntates, exercitus integros in fugam vertit, aut Imperatori adiungit, vno verbo difficultates omnes emollit ac perrumpit, victoriaſque conciliat. Magnum autem eſt in fama momentum, initio bellorum: in quam enim partem, aliqua facta fuerit inclinatio, ſecundo rumore omnia in maius attollente, variè militum animos afficit; & eos, qui detrimentum aliquod paſſi ſunt, conſternat metuque percellit, eos verò, qui rem benè geſſerunt, ad audendum reddit alacriores. Hoc potiſſimum argumento vſum videmus Chuſai Arachitem cum Abſalonem deterreret, ne continuò ijs, quas habebat, copijs, in Dauidem impetum faceret: metum enim inijcere conatus eſt, ne fortè ſi aliquid, dum nimis properatur, peccatum eſſet, pauore vulgato à partibus Abſalonis Iſraelitas expectatione bellici euentus ſuſpe-

2. Reg. 17. 3. ctos abſtraheret. *Cum ceciderit*, inquit, *vnus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet. Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalon, & fortiſsimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur.* Sed de Duce hactenus, ad milites veniamus.

De

De Militum delectu, diſciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

1. Expediti, fortis, & ad tolerandos labores infracti exercitus egregia deſcriptio eſt apud Iſaiam, in qua, quid in milite ad bellum profecturo deſiderandum ſit, videtur contineri; cum enim exteras nationes immiſſurum Dominum populo ſuo minaretur Propheta, ita loquitur. *Et eleuabit*, Dominus ſcilicet, *ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce feſtinus velociter veniet. Non eſt deficiens neque laborans in eo, non dormitabit, neque dormiet, neque ſoluetur cingulũ renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius vt ſilex, & rotæ eius quaſi impetus tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.* Sanè expediti, qui de finibus terræ velociter adeſſe, ac tantùm non aduolare poſſent. Viribus integris, quòd non eſſet deficiens, aut laborans in eis, ad nocturnas docti excubias, qui neque dormirent, neque dormitarent, ſub armorum pondere minimè fatigati, ſiue ſtandum eſſet in acie, ſiue caſtra aliò transferenda, quippe quorum cingulum renum eorum non ſolueretur, veſtibus benè muniti, ad frigoris & hyemis iniurias perpetiendas, quorum ne corrigia quidem calceamenti rumperetur. Armis probè inſtructi, ſagittis nimirum & arcubus, quibus eo tempore maximus in bellis vſus, nec pedites tantum, ſed etiam equites, & currus falcati, iique optimi; nam vngulæ equorum eius vt ſilex, & curruum rotæ cum equis rapientibus per ſaxa decurrerent, quaſi impetus tempeſtatis. Ducis verò ac militum tantus vigor animi, ac robur corporis, vt cum leoni-

Locus quidam Iſaiæ explicatur, quo egregiè militis deſcriptio continetur.

Iſai. 5. 26.

leonibus componi poſſint, rugitus eius vt leonis. Huiuſmodi milites qui nactus eſt, is certiſſimum habet Reipubl. in bellis, ac pace præſidium; quare idem Iſaias alio quodam loco firmamenta cõmemorans, quæ eſſet Dominus propter peccata populi ex Hebræorum Republ.
Iſai. 3. 2. ſublaturus, *conſiliarium ſcilicet, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici, iudicem, & Prophetam*, etiam milites, & quidem primo loco commemorat, cum ait, *Fortem & virum bellatorem*, & alibi, ciuibus militũ præſidio deſtitutis auctor eſt, vt fluuiorum inſtar, quorum aquæ ab vna regione ad aliam maxima velocitate decurrunt, ita ſe ſe ab hoſtium impetu, quem ſuſtinere nõ poſ-
Iſai. 23. 11. ſit, ſubducere ſatagant: *Tranſi*, inquit, *terram tuam, quaſi flumen, filia maris, non eſt cingulum vltra tibi.* Quæ vltima verba aliqui de mœnium ambitu accipiunt, quo quaſi cingulo ædes, ac fora ciuitatis coërcentur; alij de militibus, qui baltheis militaribus accincti eſſe ſolent, vt ſenſus ſit, à militibus planè es deſtituta, ac ſi Italica lingua exprimere volentes omnem perijſſe equitatum, diceremus in Italia. *Non c' é reſtata lancia.*

Huiuſmodi milites ad defendendã Remp. deligendos eſſe. 2. Milites ergo Reipubl. neceſſarij ſunt, quibus hoſtes arceantur, & iura ciuitatis ac Regni ſarta tecta conſeruari poſſint. Sed, quia non quilibet armis tractandis idonei ſunt, quòd quidam corporis viribus deſtituantur, quidam animi, diligens à Duce habendus eſt delectus, ne ſi confuſam turbam eduxerit in expeditionem, impedimentum potius ſe habere, quàm auxilium ſuo malo tandem intelligat. Quare prudenter faciebat Saul, de quo
1. Reg. 14. legimus in libris Regum. *Quemcumque viderat Saul virũ*
52. *fortem, & aptum ad prælium, ſociabat ſibi*; non enim tantum multitudo, quantum virtus in bellis poteſt, & in magnis etiam exercitibus pauci ſunt, qui prælia profligant. Itaque idem Saul ex vniuerſo Iſraelis exercitu, in quo trecenta ac triginta millia militum cenſebantur, tria tantùm millia elegit, tantulíſque copijs, cum Ionatha filio
1. Reg. 13. 2. partitis, rem proſperè geſſit contra Philiſthæos. *Et elegit*, inquit, *ſibi Saul tria millia de Iſrael, & erant cum Saul duo*

duo millia, in Machmas & in monte Bethel,mille autem cum Ionatha, in Gabaa Beniamin: porrò ceterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua, & percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Moſes etiam Madianitarum vlturus iniurias, cum in eos, ita iubente Domino, militem educturus eſſet, duodecim tãtùm hominum millia, ex totidem tribubus elegit, millenos ex ſingulis,hoſque duntaxat ad profligandum populum armis, viriſque florentem ſatis eſſe duxit: nec eum fefellit opinio, nam quinque regibus cæſis, quorum nomina in Numerorum hiſtoria recenſentur, plurimiſque in bello captis, vicos & caſtella flammis aboleuerunt,prædam plurimam aſportarunt, iumentorum armenta abegerunt, reſque Madianitarum mirũ in modum afflixerunt. Sed operæ pretium eſt ipſa ſacræ Scripturæ verba audire,quibus deligendorum militum ratio deſcribitur. *Armate*, inquit, *ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint vltionem Domini expetere de Madianitis,mille viri de ſingulis tribubus eligantur ex Iſrael,qui mittantur ad bellum.* Minoribus ergo Ducibus ea cura mandatur, vt eos potiſſimum eligant, quos benè nouerint: hoc enim ſatis indicat,quod dicitur *ex vobis*, cumque vna duntaxat tribus,quot erant ad expeditionem neceſſarij, ſuppeditare poſſet, ex vniuerſis tribubus optimos quoſque ſeligi iuſſit. Niſi fortè, eo conſilio hoc factum dicamus, vt deuictorum hoſtium gloria non vni tantùm tribui priuatim, ſed Iſraeli vniuerſo deberetur, quod ſanè vtiliter Duces exercituum,imitari poſſunt. Nam cum exercitus plerumq; ex diuerſis conſtent nationibus,nõ ita fauendum eſt vni, vt ceteræ negligantur, ſed curandum vt ad militare decus omnes pariter (niſi peculiaris aliqua ratio contrarium ſuadeat) aſpirare poſſint. Illuſtre etiam militaris delectus exemplum habemus in Gedeone, qui diuino imbutus ſpiritu, cum animum adiecíſſet ad populum ſuum à Madianitarum imperio aſſerendum, conuocatis ad arma popularibus ſuis, non omnes in caſtris habendos cenſuit, ſed Domino monente,

Num. 31. 3.

Ibidem.

Iud. 7. 3.

Locu-

Iud. 7. 3. *Locutus eſt ad populum, & cunctis audientibus prædicauit. Qui formidoloſus & timidus eſt, reuertatur. Receſſeruntque de monte Galaad, & reuerſi ſunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanſerunt. Dixitque Dominus ad Gedeon, adhuc populus multus eſt, duc illos ad aquas, & ibi probabo illos; & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipſe pergat, quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque deſcendiſſet populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas ſicut ſolent canes lambere, ſeparabis eos ſeorſum; qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manus ad os proiicientes lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo, reuertatur in locum ſuum.* Sunt qui putent & inter hos Ioſephus Iudæus, eos qui toto corpore ad bibendum procubuerunt, fortiores fuiſſe, & confidentiores, adeoque nullo ingruentium hoſtium metu perterritos, non timuiſſe ita ſeſe ad potum componere, vt nō facilè ſe poſſent erigere, trecentos verò vno duntaxat inclinato genu, propterea lymphas curuata manu ad os admouiſſe, quòd ab imminentibus hoſtibus incommodi aliquid formidarent, ac propterea vel ad pugnandum, ſi opus eſſet, vel etiam ad fugam expediti eſſe vellent. Eo autem conſilio Dominum formidoloſos iſtos delegiſſe potiùs, quàm fortes, vt reportatam deinde victoriam non ſuis aſcriberent viribus, bellatorumque fortitudini, ſed planè intelligerent fuſos, cæſoſque Madianitas fuiſſe, quòd eos Dominus, cui perinde eſt in paucis ac in multis vincere, in Gedeonis manus tradidiſſet. Verum potius ego crediderim, eo delectu confidentiſſimum quemque, fortiſſimumque delectum eſſe, quemadmodum enim qui primo loco dimiſſi ſunt, timidi erant, dictum enim eſt; *Qui formidoloſus, & timidus eſt, reuertatur*, iique relicti ſunt qui belli diſcrimina minus horrebant, cur paulò poſt formidoloſi potius eligendi fuerunt, quàm fortes?

Propter

Propter eam dices rationem, quam Ioſephus inſinuat, vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio, non ſuæ fortitudini acceptum referrent. Atqui, quantumuis fortem fuiſſe dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illuſtri miraculo victoriam dicemus adeptam? nam cum tam multi eſſent hoſtes, vt locuſtarum multitudini eos ſacra Iudicum hiſtoria, & arenæ quæ in littore maris eſt, contulerit, ſanè mirum eſt, tam multos ſubita cõſternatione perculſos, vbi primum Gedeon tubas inſlauit, amphoraſque comminuit, capeſſiuiſſe fugam, aut ſe mutua cæde cõfeciſſe, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragoſa palantes periiſſe.

3. Ætatis autem ratio habenda eſt in eligendo milite, vt neque viribus defecti ſenes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, ſed viri viribus integris militaribuſque laboribus pares vocentur ad ſagum. Quis autem ſit modus ætatis ad bellum aptæ ſatis exprimitur in hiſtoria Numerorum; nam cum cenſus eorum, iuſſu Domini initur, qui ferendis armis apti eſſe poſſunt, ij prætereuntur qui vigeſimo anno minores eſſent. *Numerate*, inquit, *omnem ſummam filiorum Iſraël, à viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas cunctos, qui poſſunt ad bella procedere.* Nam præterquam quod viribus ac corporibus, nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè ſuccumbunt qui iuniores ſunt, animus etiam imbecillus eſt, & ad micantium gladiorum, cruoriſque conſpectum conſternatur. Gedeonis filium natu maximum in caſtris, atque inter armorum ſtrepitum educatum fuiſſe par eſt credere, cum tamen parentis iuſſu, in Zebee & Salmana viros Principes, Madianitarum Reges, euaginato gladio iuſſus eſt incurrere, eoſque concidere, non eſt auſus; cuius rei rationem illam affert Scriptura, quòd puer eſſet. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge & interfice eos, qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus exiſtunt, nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores naſcuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum

De militum deligendorum ætate.

Num. 26. 2.

Iud. 8. 20.

bitur corde, loquere ad eum & pone verba mea in ore eius, & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & oſtendam vobis quid agere debeatis, ipſe loquetur pro te ad poppulum, & erit os tuum: Quamuis patratis ſignis, rebus, quæ à Moyſe proponebantur, auctoritatem conciliauerit, orationeque ſua fidem apud populum fecerit, ita enim eodem libro legi-
Ibid.n.30. mus: *Locutuſque eſt Aaron omnia verba, quæ dixerat Dominus ad Moſem, & fecit ſigna coram populo, & credidit populus,* ſumma tamen populi regendi, bellique adminiſtrandi poteſtas penes Moyſen fuiſſe videtur, qui cum imperio cunctis præeſſet, Reipubl. habenas, & pacis tempore & belli moderaretur. Nec reprehenſione aut pœna caruit Barac, qui cum aduerſus Siſaram diuinitus Dux electus eſſet, ad bellum egredi non audebat, niſi Deboram
Iud 4.8. propheridem ſibi ſociam expeditionis aſciſceret; nã *dixit ad eam Barac; ſi venis mecum, vadam, ſi nolueris venire mecum, non pergam: quæ dixit ad eum; Ibo quidem tecum, ſed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Siſara;* quod vt ab ea prædictum eſt, ita planè ac-
Jud.4.24. cidit; nam Iahele tempora Siſaræ clauo perforante, gloriam ſublati hoſtis, qua Barac fuerat vitio ſuo fraudatus, conſecuta eſt, iiſque qui cum imperio exercitibus præſunt, documentum reliquit, nec vni Duci geminos, nec mulierem viro præferendam aut æquandam fuiſſe. Sed ad Imperatoris notas deueniamus.

In belli Duce rei militaris periti am, quæ experientia colligitur requiri.

4. Primùm igitur rei militaris ſcientiam, peritiamque longo vſu, & exercitatione collectam, in ſupremo Duce requiro. Neque enim regendis exercitibus ille aptus fuerit, qui nunquam vrbe pedem extulerit, aciem non viderit, tubæ ſonitum, caſtrorumque fremitum non audiuerit, ſed is tandem, qui multa expleuerit ſtipendia, cũ hoſtibus pedem crebrò contulerit, expertusq; didicerit, quomodo extruenda aut explicanda ſit acies, locanda caſtra, cum hoſtibus confligendum, cæteraque calluerit, quæ militari experientia, meliùs quàm lectione librorum aut ingenij bonitate Duces aſſequuntur. Talis ſanè Dux Io-
Joſue.1.1. ſue fuit filius Nun, qui frequenter in ſacris litteris *Moyſi mini-*

miniſter appellatur, quod ſcilicet eius lateri perpetuò affixus, tam excellentis exẽplaris intuitu adminiſtrandorũ bellorum doctrinam excellentẽ hauſerit;adhuc enim ſuperſtite Moyſe, exercitumq; Iſraelitici populi ductante, difficillimis expeditionibus Moſis iuſſu non ſolùm interfuit, ſed etiam præfuit, cuius militari prudentiæ tantum datum eſt, vt militum delectus,pugnandique cum hoſtibus modus illi penitus committeretur:ita enim legimus in Exodo. *Dixitq; Moſes ad Ioſue, elige viros, & egreſſus pugna contra Amalech. Fugauitq; Ioſue Amalech, & populum eius in ore gladii.* Sic Dauidis adhuc paſtoris, mox futuri militis,tum tribuni tandemq; ſupremi Iſraelis Ducis tyrociniũ aſſiduæ venationes imbuebant. Fuit autẽ puerilis illius exercitatio,luſtrare ſaltus,excutere cubilibus feras,edita montiũ iuga ſuperare, horrẽtibus ſcopulis gradũ inferre,& cũ obuijs belluis certare,cũ fugacib⁹ curſu, cum audacibus robore,cum callidis aſtu. Itaq; verè apud Saulem penè puer gloriatur,cum ait. *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem,& veniebat leo,vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis,& perſequebar eos & percutiebam,eruebamq; de ore eorum, & illi conſurgebant aduerſum me; & apprehendebam mentum eorum,& ſuffocabam,interficiebamq; eos. Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus.* Quæ Dauidis facta commemorans Eccleſiaſticus, *Cum leonibus*, inquit, *luſit quaſi cum agnis,& in vrſis ſimiliter fecit ſicut in agnis ouium, in iuuentute ſua.* Mox à ſilueſtribus iſtis pugnis ad arma progreſſus meruit in Saulis caſtris, & poſt Goliam ſingulari certamine proſtratum; *Fecit eum Saul tribunum ſuper mille viros,& egrediebatur, & intrabat in conſpectu populi,in omnibus quoque viis ſuis Dauid prudenter agebat.* Mox Saule Dauidis caput, data opera, occaſioneque quæſita,periculis obiectante(nam *Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philiſtinorum*)regiones hoſtium populatus,ducentiſque viris interfectis, eorum præputijs Regi annumeratis, non magis vxoris Michol, quam adamauerat,nuptias,quàm Regis ſibi conciliauit odium,qui cum omnia illius incrementa ſuſpecta haberet, de medio

Exod. 17. 9 & 13.

1. Re. 17. 34.

Eccl. 47. 3.

1. Re. 18. 13.

Ibid. n. 25.

dio ſubalatum Dauidem cupiebat, quem Regno diuina deſtinatione, populique illum amore proſequentis fauore, imminere animaduertebat. Tandem fugà elapſus multisque modis à Saule iactatus, ad Achis Regem Geth ſe recepit, indeque excurſionibus ſubinde factis, arma ſitum contrahere non ſinebat, donec Satraparum ſuſpicionibus aliam ſibi ſedem parare iuſſus eſt. Poſtremò ad Regnum euectus, cum Hebræorum hoſtibus tantum geſſit bellorum, vt à Domino *vir bellator appellatus ſit,*
1. Par. 28. multique viri bellatores, armorumque tractandorum peritiſsimi, tanquam ex militari quodam Dauidis ludo extiterint, quorum catalogus texitur in Regum hiſtoria, breuiter etiam ac ſummatim inſignibus eorum facinoribus commemoratis, quæ ex loco indicato quilibet cognoſcere poterit. Quæ verò de Ioſue & Dauid dicta ſunt, de aliis etiam nonnullis Ducibus dici poſſunt, Iephte, Ioab, Iuda Machabæo, qui non prius exercituum Imperatores renunciati ſunt, quàm diuturna tractandorum armorum experientia, militaris ſcientiæ laudem ſibi parauiſſent. Sed de hoc ſatis.

Corporis etiam fortitudo militares labores ferre poſsit.

5. Jllud etiam in exercitus Imperatore videtur optandum, vt vel ad militum beneuolentiam colligendam, vel ad inertium metus eximendos, vel ad acres & erectos virtutis exemplo magis ac magis excitandos ea ſit virium firmitate, vt cum militibus ſuis laborum particeps eſſe poſsit, isque animi vigor ſit, vt ad pericula capeſſenda non deſit audacia. Itaq; corpus exercendum eſt, vt inediæ patiens ſit, vigiliæ, algoris, æſtus, cumque ad arma veniendum eſt, Princeps in prælium deſcendere non dubitet, ſi res ita poſtulet, eoque conſerto, vltimus excedat
Iud. 7. 17. ex acie. Digna ſanè ſtrenuo Imperatore voxilla Gedeonis, qua ſuos excitabat milites. *Quod me facere videritis,* inquit, *hoc facite, ingrediar partem caſtrorum, & quod fecero, ſectamini.* Nec fortiùs locutus eſt, quàm fecit: nã pri-
Ibid. n. 19. mus ipſe Madianitarũ ſtationes ingreſſus eſt, vt ipſa Scriptura docente, colligimus, cum ait: *Ingreſſusq; eſt Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in parte caſtrorũ.* Hac etiã,
de

de qua loquimur, corporis fortitudine animique ſtrenuitate præditus fuit Dauid, de quo præter cætera, quæ multis locis de illo ſacræ prædicant ſcripturæ, ita legimus in Regum hiſtoria. *Ipſe eſt* (Dauid ſcilicet) *quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* Quo loco Dauidis fortitudo cum celeberrimi cuiuſdam bellatoris fortitudine componitur, cuius Hebraicum nomen in Latinam dialectum tranſlatum, tenerrimum ſonat ligni vermiculum, cuius nimirum egregia facta, quo tempore Regum hæc hiſtoria conſcripta eſt, omnium ore celebrabatur, illudque præſertim quod vno impetu, vnoque congreſſu octingentos occidiſſet. Et ſanè Dauidi inter tot bella, terrores, fugas, præſentiſſimaque vitæ pericula locus non fuit, aut tempus delicias conſectandi, cum puer agitaret in montibus parentis ouiculas paſcens, cumque in ſpeluncis Saulis metu latitaret, vigiliarum, ſomnique nec die nec nocte diſcriminata tempora habere potuit, cibique ac potionis tantum adhibuiſſe credendus eſt, non quantum ſuaderet voluptas, ſed quantum ſedando naturali deſiderio ſatis eſſe poſſet, eoque compulſum aliquando legimus, vt Abimelech ſacerdotem in hæc verba rogare coactus ſit; *Nunc ergo ſi quid habes ad manum, vel quinque panes da mihi, vel quidquid inueneris*, vt ſcilicet ipſe famem, quique illum comitabantur, ſedare poſſent. Huiuſmodi ergo Ducem milites nacti, nihil non audent; tamque præſenti ſunt animo, vt difficultatibus obluctari, eaſque perrumpere non reformident, donec ſibi & Duci cum victoria, gloriam etiam & decus inſigne pepererint.

2. Reg. 23. 8.

1. Reg. 21. 3.

6. Cæterùm, fortitudini prudentia iungenda eſt, eaq; illa regenda, vt ſcilicet omnia in bello cautè Dux circunſpiciat, ne feſtinatione præpropera, aut incauta temeritate, rei bene gerendæ occaſiones corrumpat, aut etiam in diſcrimen aliquod adducat, nec ſit ex eorum numero, qui adeo rudes, & hebetes ſunt, vt paratas inſidias, & pericula, quæ in oculos incurrunt, non aduertant, auiculis quibuſdam incautioribus ſimiles, ante quas cum

Prudentia militari Ducem præditum eſſe debere.

 retia

retia explicentur, & ad capiendum inſtruantur, in ea tamē, aut in laqueos ab aucupe poſito, ſe induūt, de quib.
Prou. 1. 17. fortaſſe accipi poteſt illud Sapientis. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorū:* vt ſenſus ſit, Tanta eſt quarumdam ſimplicitas auium, vt etiam apertas inſidias non declinent, ſed retibus aut laqueis quantumuis apparentibus pedes aut collum inſerant. Itaque laudandus Samariæ
4. Reg. 7. 10 Rex, cui cum leproſi illi dixiſſent, *Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, niſi equos & aſinos alligatos, & fixa tentoria*, ſuſpicatus hoſtes inſidias fugæ ſimulatione texiſſe, ita ſuos allocutus eſt: *Dico vobis,*
Ibid. n. 12. *quid fecerint nobis Syri, ſciūt quia fame laboramus, & idcirco egreſſi ſunt de caſtris, & latitant in agris, dicentes: Cum egreſſi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus;* nec prius hoſtes fugâ dilapſos eſſe credidit, quàm miſſis exploratoribus, deſertis caſtris, ſarcinis, veſtibus, ac vaſis omnis generis abiectis, panico terrore, diuinitùs immiſſo, ſe inde Syros timore perculſos proripuiſſe cognouiſſet. Quem ſi Gorgias fuiſſet imitatus, ſanè ſibi meliùs, ſuiſque conſuluiſſet: Nam, vt legi-
1. Mach. 4. 5 mus in Machabæorum hiſtoria, *Venit Gorgias in caſtra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus, quoniā dixit: Fugiunt hi à nobis. Sed cum dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo,* Gorgiaq; abſente, cum hoſte cōflixit, plurimiſq; cæſis, caſtris Gorgiæ, & opulenta præda
Prou. 4. 25. potitus eſt. Itaq; quod monet Salomon, cum ait, *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos,* ſedulò ſeruandum eſt, ne ſcilicet in cippum aliquem, aut laqueum impingat Dux, ſeroque dicere incipiat. Non putaram. Hanc ob cauſam Eſdras amicitiam fœduſque ſuſpectum habuit, quod Iſraelitarum hoſtes cum ipſo pangere ſatagebant, miſſis
Eſd. 16. 2. nuntiis, qui dicerent; *Veni & percutiamus fœdus pariter:* nam prætenſo amicitiæ & fœderis honeſto nomine pa-
Ibid. nu. 3. rabantur inſidiæ: *Ipſi autem,* inquit Eſdras, *cogitabant, vt facerent mihi malum.* Cautè igitur eorum conatus eluſit nuntiis miſſis, qui dicerent: *Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere, ne fortè negligatur cū venero, & deſcendero ad*

ro ad vos. Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices, & reſpondi eis iuxta ſermonē priorem. Ad hāc etiam prudentiam militarem, de qua agimus, illud ſpectat in primis, vt à belli Duce omnis abſit temeritas, & mitiora cōſilia in rebus dubijs ſequi velit. Sic Ioſue cum renuntiaſſent exploratores duo millia militum ſatis eſſe ad occupandam Hai, ipſe tamen eò tria millia deſtinauit. Contrà verò temeritatis notam meritus eſt Amaſias Rex Iuda, qui cum ſecundo prælio cum Idumæis conflixiſſet, ſucceſſu elatus Ioas, Regem Iſraël ſuis iam viribus præfidens, prouocauit ad bellum cuius confidentiā poſtquam Ioas irriſiſſet, Cardui parabola, qui cedri Libani filiam in vxorem filio ſuo depoſcere non dubitauit, cornua etiam contudit: nam cum prælio decreuiſſent, qui plus audaciæ, quàm virium attulerat, profligatus eſt, verumque eſſe Salomonis oſtendit oraculum, dicentis: *Contritionem precedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus.*

Ioſue. 7. 4

4. Reg. 14. 9.

Prou. 16. 18

7. Porrò ex militari prudentia, & fortitudine quaſi quædam ſoboles naſcitur exiſtimatio, quæ ad res bene gerendas mirum quantum prodeſt. Cum titulos, quibus olim decorandus erat, eximius ille Princeps, quem deſcribit Iſaias, enumerat Propheta, eum *fortem* appellat & *conſiliarium*, quorum primum ad bellicam virtutem, ſecundum ad prudentiam ſpectat: quare mirum non eſt, ſi audiat etiam *admirabilis*, quæ laus dotes iſtas in Imperatore conſequitur. Multa præclarè geſſerat in bello Holofernes, quæ Scriptura enumerat cap. ſecundo hiſtoriæ Iudith: nam *venit ad magnos montes Ange, qui ſunt à ſiniſtro Ciliciæ, aſcenditq; omnia caſtella eorum, & obtinuit omnem munitionem. Effregit autem ciuitatem opinatiſſimā Melothi, prædauitq; omnes filios Tharſis, & filios Iſmahel, qui erant contra faciem deſerti, & ad auſtrum terræ Cellon, & tranſiuit Euphraten, & venit in Meſopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelſas, quæ erāt ibi à torrente Mambre, vſquequo perueniatur, ad mare, & occupauit terminos eius à Cilicia vſq; ad fines Iapheth, qui ſunt ad auſtrum. Abduxitque omnes filios* Madian

Plurimū in belli Duce exiſtimationem quæ de ipſius virtute habetur ad res bene gerendas momenti habet.

Iſa. 9. 6.

Iud. 2. 12.

Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omneſque reſiſtentes ſibi occidit in ore gladii: & poſt hæc deſcendit in campo Damaſci, in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omneſque arbores & vineas fecit incidi. Cum ergo tam multa præclarè geſſiſſet, mirum non eſt, ſi nomen ipſius fama circumtulit; tantaque exiſtimatio victorias illas conſe-
Ibid. n 15. cuta eſt; vt quod ibidem additur, *ceciderit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.* Dauid etiam, vt legimus in
2. Reg 8.13. hiſtoria Regum: *Fecit ſibi nomen cum reuerteretur capta Syria, in valle Salinarum cæſis decem & octo millibus.* Nec minor Iudæ Machabæi apud Iſraelitici nominis aduerſarios fuit exiſtimatio; eo enim cum exercitu adueniente, ne aſpectum quidem illius ſuſtinuerunt hoſtes. *Et cogno-*
1. Mach. 5. *uerunt*, inquit, *caſtra Thimothei, quia Machabæus eſt, &*
34. *fugerunt à facie eius, & percuſſerunt eos plaga magna*; quæ virtutis & fœlicitatis opinio aduerſarios conturbat, militum animos confirmat, ciuitatum & prouinciarum ad deditionem ſollicitat voluntates, exercitus integros in fugam vertit, aut Imperatori adiungit, vno verbo difficultates omnes emollit ac perrumpit, victoriaſque conciliat. Magnum autem eſt in fama momentum, initio bellorum: in quam enim partem, aliqua facta fuerit inclinatio, ſecundo rumore omnia in maius attollente, variè militum animos afficit; & eos, qui detrimentum aliquod paſſi ſunt, conſternat metuque percellit, eos verò, qui rem benè geſſerunt, ad audendum reddit alacriores. Hoc potiſſimùm argumento vſum videmus Chuſai Arachitem cum Abſalonem deterreret, ne continuò ijs, quas habebat, copijs, in Dauidem impetum faceret: metum enim inijcere conatus eſt, ne fortè ſi aliquid, dum nimis properatur, peccatum eſſet, pauore vulgato à partibus Abſalonis Iſraelitas expectatione bellici euentus ſuſpe-
2. Reg. 17. 3. ctos abſtraheret. *Cum ceciderit*, inquit, *vnus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet. Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalon, & fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur.* Sed de Duce hactenus, ad milites veniamus.

De

De Militum delectu, diſciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

1. EXpediti, fortis, & ad tolerandos labores infracti exercitus egregia deſcriptio eſt apud Iſaiam, in qua, quid in milite ad bellum profecturo deſiderandum ſit, videtur contineri; cum enim exteras nationes immiſſurum Dominum populo ſuo minaretur Propheta, ita loquitur. *Et eleuabit*, Dominus ſcilicet, *ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce feſtinus velociter veniet. Non eſt deficiens neque laborans in eo, non dormitabit, neque dormiet, neque ſoluetur cingulū renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius vt ſilex, & rota eius quaſi impetus tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.* Sanè expediti, qui de finibus terræ velociter adeſſe, ac tantùm non aduolare poſſent. Viribus integris, quòd non eſſet deficiens, aut laborans in eis, ad nocturnas docti excubias, qui neque dormirent, neque dormitarent, ſub armorum pondere minimè fatigati, ſiue ſtandum eſſet in acie, ſiue caſtra aliò transferenda, quippe quorum cingulum renum eorum non ſolueretur, veſtibus benè muniti, ad frigoris & hyemis iniurias perpetiendas, quorum ne corrigia quidem calceamenti rumperetur. Armis probè inſtructi, ſagittis nimirum & arcubus, quibus eo tempore maximus in bellis vſus, nec pedites tantum, ſed etiam equites, & currus falcati, ijque optimi; nam vngulæ equorum eius vt ſilex, & currum rotæ cum equis rapientibus per ſaxa decurrerent, quaſi impetus tempeſtatis. Ducis verò ac militum tantus vigor animi, ac robur corporis, vt cum leoni-

Locus quidam Iſaiæ explicatur, quo egregiè militis deſcriptio continetur.

Iſai. 5. 26.

leonibus componi poſſint, rugitus eius vt leonis. Huiuſmodi milites qui nactus eſt, is certiſſimum habet Reipubl. in bellis, ac pace præſidium; quare idem Iſaias alio quodam loco firmamenta cõmemorans, quæ eſſet Dominus propter peccata populi ex Hebræorum Republ.
Iſai. 3. 2. ſublaturus, *conſiliarium ſcilicet, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici, iudicem, & Prophetam*, etiam milites, & quidem primo loco commemorat, cum ait, *Fortem & virum bellatorem*, & alibi, ciuibus militũ præſidio deſtitutis auctor eſt, vt fluuiorum inſtar, quorum aquæ ab vna regione ad aliam maxima velocitate decurrunt, ita ſe ſe ab hoſtium impetu, quem ſuſtinere nõ poſ-
Iſai. 23. 11. ſit, ſubducere ſatagant: *Tranſi*, inquit, *terram tuam, quaſi flumen, filia maris, non eſt cingulum vltra tibi.* Quæ vltima verba aliqui de mœnium ambitu accipiunt, quo quaſi cingulo ædes, ac fora ciuitatis coërcentur; alij de militibus, qui baltheis militaribus accincti eſſe ſoleant, vt ſenſus ſit, à militibus planè es deſtituta, ac ſi Italica lingua exprimere volentes omnem perijſſe equitatum, diceremus in Italia. *Non c' é reſtata lancia.*

Huiuſmodi milites ad defendendã Remp. deligendos eſſe.

2. Milites ergo Reipubl. neceſſarij ſunt, quibus hoſtes arceantur, & iura ciuitatis ac Regni ſarta tecta conſeruari poſſint. Sed, quia non quilibet armis tractandis idonei ſunt, quòd quidam corporis viribus deſtituantur, quidam animi, diligens à Duce habendus eſt delectus, ne ſi confuſam turbam eduxerit in expeditionem, impedimentum potius ſe habere, quàm auxilium ſuo malo tandem intelligat. Quare prudenter faciebat Saul, de quo
1 Reg. 14. 52. legimus in libris Regum. *Quemcumque viderat Saul virũ fortem, & aptum ad prælium, ſociabat ſibi*; non enim tantum multitudo, quantum virtus in bellis poteſt, & in magnis etiam exercitibus pauci ſunt, qui prælia profligant. Itaque idem Saul ex vniuerſo Iſraelis exercitu, in quo trecenta ac triginta millia militum cenſebantur, tria tantùm millia elegit, tantuliſque copijs, cum Ionatha filio
1. Reg. 13. 2. partitis, rem proſperè geſſit contra Philiſthæos. *Et elegit*, inquit, *ſibi Saul tria millia de Iſrael, & erant cum Saul duo*

duo millia, in Machmas & in monte Bethel, mille autem cum Ionatha, in Gabaa Beniamin: porrò ceterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua, & percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Moſes etiam Madianitarum vlturus iniurias, cum in eos, ita iubente Domino, militem eductnrus eſſet, duodecim tātùm hominum milia, ex totidem tribubus elegit, millenos ex ſingulis, hoſque duntaxat ad profligandum populum armis, viriſque florentem ſatis eſſe duxit: nec eum fefellit opinio, nam quinque regibus cæſis, quorum nomina in Numerorum hiſtoria recenſentur, plurimiſque in bello captis, vicos & caſtella flammis aboleuerunt, prædam plurimam aſportarunt, iumentorum armenta abegerunt, reſque Madianitarum mirũ in modum afflixerunt. Num. 31. 3. Sed operæ pretium eſt ipſa ſacræ Scripturæ verba audire, quibus deligendorum militum ratio deſcribitur. *Armate*, inquit, *ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint vltionem Domini expetere de Madianitis, mille viri de* Ibidem. *ſingulis tribubus eligantur ex Iſrael, qui mittantur ad bellum.* Minoribus ergo Ducibus ea cura mandatur, vt eos potiſſimum eligant, quos benè nouerint: hoc enim ſatis indicat, quod dicitur *ex vobis*, cumque vna duntaxat tribus, quot erant ad expeditionem neceſſarij, ſuppeditare poſſet, ex vniuerſis tribubus optimos quoſque ſeligi iuſſit. Niſi fortè, eo conſilio hoc factum dicamus, vt deuictorum hoſtium gloria non vni tantùm tribui priuatim, ſed Iſraeli vniuerſo deberetur, quod ſanè vtiliter Duces exercituum, imitari poſſunt. Nam cum exercitus plerumq; ex diuerſis conſtent nationibus, nõ ita fauendum eſt vni, vt ceteræ negligantur, ſed curandum, vt ad militare decus omnes pariter (niſi peculiaris aliqua ratio contrarium ſuadeat) aſpirare poſſint. Illuſtre etiam militaris delectus exemplum habemus in Gedeone, qui diuino imbutus ſpiritu, cum animum adieciſſet ad populum ſuum à Madianitarum imperio aſſerendum, conuocatis ad arma popularibus ſuis, non om- Iud. 7. 3. nes in caſtris habendos cenſuit, ſed Domino monente,

Locu-

Iud. 7. 3. *Locutus eſt ad populum, & cunctis audientibus prædicauit. Qui formidoloſus & timidus eſt, reuertatur. Receſſeruntque de monte Galaad, & reuerſi ſunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanſerunt.* Dixitque *Dominus ad Gedeon, adhuc populus multus eſt, duc illos ad aquas, & ibi probabo illos; & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipſe pergat, quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque deſcendiſſet populus ad aquas, dixit* Dominus *ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas ſicut ſolent canes lambere, ſeparabis eos ſeorſum; qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manus ad os proiicientes lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait* Dominus *ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo, reuertatur in locum ſuum.* Sunt qui putent & inter hos Ioſephus Iudæus, eos qui toto corpore ad bibendum procubuerunt, fortiores fuiſſe, & confidentiores, adeoque nullo ingruentium hoſtium metu perterritos, non timuiſſe ita ſeſe ad potum componere, vt nō facilè ſe poſſent erigere, trecentos verò vno duntaxat inclinato genu, propterea lymphas curuata manu ad os admouiſſe, quòd ab imminentibus hoſtibus incommodi aliquid formidarent, ac propterea vel ad pugnandum, ſi opus eſſet, vel etiam ad fugam expediti eſſe vellent. Eo autem conſilio Dominum formidoloſos iſtos delegiſſe potiùs, quàm fortes, vt reportatam deinde victoriam non ſuis aſcriberent viribus, bellatorumque fortitudini, ſed planè intelligerent fuſos, cæſoſque Madianitas fuiſſe, quòd eos Dominus, cui perinde eſt in paucis ac in multis vincere, in Gedeonis manus tradidiſſet. Verum potius ego crediderim, eo delectu confidentiſſimum quemque, fortiſſimumque delectum eſſe, quemadmodum enim qui primo loco dimiſſi ſunt, timidi erant, dictum enim eſt; *Qui formidoloſus, & timidus eſt, reuertatur,* iique relicti ſunt qui belli diſcrimina minus horrebant, cur paulò poſt formidoloſi potius eligendi fuerunt, quàm fortes?

Propter

Propter eam dices rationem, quam Ioſephus inſinuat, vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio, non ſuæ fortitudini acceptum referrent. Atqui, quantumuis fortem fuiſſe dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illuſtri miraculo victoriam dicemus adeptam? nam cum tam multi eſſent hoſtes, vt locuſtarum multitudini eos ſacra Iudicum hiſtoria, & arenæ quæ in littore maris eſt, contulerit, ſanè mirum eſt, tam multos ſubita cõſternatione perculſos, vbi primum Gedeon tubas inflauit, amphoraſque comminuit, capeſſiuiſſe fugam, aut ſe mutua cæde cõfeciſſe, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragoſa palantes periiſſe.

3. Ætatis autem ratio habenda eſt in eligendo milite, vt neque viribus defecti ſenes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, ſed viri viribus integris militaribuſque laboribus pares vocentur ad ſagum. Quis autem ſit modus ætatis ad bellum aptæ ſatis exprimitur in hiſtoria Numerorum; nam cum cenſus eorum, iuſſu Domini initur, qui ferendis armis apti eſſe poſſunt, ij prætereuntur qui vigeſimo anno minores eſſent. *Numerate*, inquit, *omnem ſummam filiorum Iſraël, a viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas cunctos, qui poſſunt ad bella procedere.* Nam præterquam quod viribus ac corporibus, nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè ſuccumbunt qui iuniores ſunt, animus etiam imbecillus eſt, & ad micantium gladiorum, cruoriſque conſpectum conſternatur. Gedeonis filium natu maximum in caſtris, atque inter armorum ſtrepitum educatum fuiſſe par eſt credere, cum tamen parentis iuſſu, in Zebee & Salmana viros Principes, Madianitarum Reges, euaginato gladio iuſſus eſt incurrere, eoſque concidere, non eſt auſus; cuius rei rationem illam affert Scriptura, quòd puer eſſet. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge & interfice eos, qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus exiſtunt, nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores naſcuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum

De militum deligendorum ætate.

Num. 26. 2.

Iud. 8. 20.

maiorumque ſuorum, aut etiam conſanguineorum virorum in arte bellica fortium, habuerint commendationem. Ita Dauidis domus, fratres ſcilicet & conſobrini à bellica fortitudine laudem conſecuti ſunt. Nota eſt Ioab & Abiſai Saruiæ Dauidis ſororis filiorum ſtrenuitas, Aſaëlis etiam mira in currendo velocitas, Ionathan etiam filij Samaa fratris Dauid egregium, facinus in Regum hiſtoria narratur; nam cum bellum gereretur in

2. Reg. 21. 20. Geth, *occidit virum excelſum qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor: & erat de origine Arapha.* Mathathiam etiam virum fortiſſimum, qui pri-

1. Mach. 2. 24. mus, gentium Iudæos ad profanas religiones trahentiũ, duroque prementium dominatu, iugum excuſſit, Iudas filius excepit, qui cùm ab ipſo Mathathia laudatus eſt, fratribuſque in bellicis expeditionibus præpoſitus, his

Ibid. n. 66. verbis; *Et Iudas Machabæus, fortis viribus a iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*; tùm rebus geſtis, quæ Machabæorum recenſet hiſtoria, clariſſimus fuit. Nec ruſticam plebem in ſui exercitus milites deſcribere Dux noſter dedignabitur, quos vtpote ſub diuo & in laboribus enutritos, vſus docet hyemem, & æſtatem iuxta pati, humi requieſcere, famem, ſitimque exiguo rerum parabilium guſtu ſedare, quibus nec locus vllus aſper aut arduus eſt, qui tandem nec ipſam mortem multum formidant, cum vrbanarum deliciarum expertes, duritiæ patientiæque aſſueti, cum è vitæ ſtatione migrandum eſt, non dolent ſe à voluptatibus abſtrahi, ſed potius quod requietem optatam oppetita morte naſciſcantur, alacri animo ſanguinem vitamque profun-

Iud. 3. 31. dunt. Talis fuit Samgar, filius Amath, qui vt erat ad ruris opera ſuccinctus, vomere in teli vſum conuerſo, ſex-

Pſal. 77. 70 centos obtriuit Philiſthæos: Talis Dauid, qui de poſt fœtantes ad militarem vitam Regiumq; faſtigium euocatus eſt. Talis tandem Gedeon, vt de alijs nihil dicam,

Iud. 6. 11. qui *cum excuteret, atque purgaret frumenta in torculari*, ad populi ſui ducatum, Deo per eum ſalutem populo parante, euectus eſt.

Nec

Nec prætermittendum eſt id, quod apud Hebræos diuinæ legis auctoritate ſancitum reperio, noſque paulò ante cum de Gedeone ageremus, indicauimus, vt ſcilicet ab exercitu ignaui omnes, ac formidoloſi remouerentur: ne, dum res armis geritur, in fugam auerſi Rempubl. perderent. Propter hanc igitur cauſam immunes erant à militia, qui ædificata noua domo, nondum integrum annum illa vſi fuerant, tum qui plantata vinea, nõdum ex ea fructus perceperant, & præter hos, qui deſponſata vxore, nondum eam domum duxerant, ne harum rerum deſiderio, ſibi parcentes & ſeruantes, ſe, relictis voluptatibus, parum fortiter rem gererent. Itaque proclamabant in caſtris. *Quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut & ipſe timore perterritus eſt.* Deut. 20. 8. Atq; vtinam noſtris etiam temporibus, aut ſuam trepidationem fateri non erubeſcerent timidi, aut belli Duces huiuſmodi militum iacturam nõ formidarent, adeò enim iſtorum opera exercitus non indigent, vt potius vulgato, & communicato cum alijs pauore, plus ipſi turbẽt aciem, quã incurrentiũ hoſtiũ cunei, maioremq; cladem à ſuis Reſpub. capiat, quos pro ſe armatos emiſit ad bellum, quàm ab ijs, qui ſe illius hoſtes ſunt profeſſi.

4. Sed tollenda illorum opinio eſt, aut potius error, qui ſibi perſuaſerunt, Chriſtianæ Religionis dogmata militum animos frangere, & ad pericula ſubeunda remiſſiores reddere, minuſque feroces. Primò, quòd cruentas animalium mactationes Chriſtiana Religio in hoſtias mutauerit incruentas, quo ſanguinis ſpectaculo ab oculis mortalium ſubducto, molliores redduntur animi: & à cædium conſuetudine magis abhorrentes. Sic elephanti ad ſanguinis, aut rei alterius ſanguinem referẽtis conſpectum efferantur, vt habemus in Machabæorũ hiſtoria: *Et elephantis,* inquit; *oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.* Secundò, quia Chriſtiana religio eos fælices, & beatos prædicat, qui pauperes ſunt, qui elatos ſpiritus non habent, qui

An Chriſtiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.

1. Machab. 6. 34.

mites ſunt, qui illatas iniurias patienti, & æquo animo ferunt; quæ documenta animos deiicere videntur, & ad accipiendam iniuriam, eos, qui ea ſequuntur, reddere opportunos. Tertiò, quia Chriſtianis bona inuiſibilia proponuntur in præmium, quod genus bonorum à ſenſibus remotum ſegnius animos irritat, quàm ea bona quæ aſpectabilia ſunt, & præſentia. Quã ob cauſam Moſes à D. Paulo laudatur, quòd *Fide reliquerit Ægyptum, nõ veritus animoſitatem Regis; inuiſibilem enim tamquam viſibilem ſuſtinuit.* Quartò, quòd Chriſtianis edicat D. Iacobus, ne iraſcantur, *Ira enim viri*, vt inquit ipſe, *iuſtitiã Dei nõ operatur*; at nemo neſcit iram cotem eſſe virtutis, ſine qua excitari, aut exeri non poſſit, ab illa verò quaſi animatam egregia edere facinora; nam vt eſt apud Sapientem, *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Sed contrarium multò verius eſt, ac certius. Primò, quia Chriſtiana religio magna proponit præmia, quibus etiam ad egregia patranda facinora Chriſtianorum animi excitantur. Sic Moyſes, qui *In remunerationem aſpiciebat*, vt loquitur D. Paulus, magna omnino fecit, quemadmodum & magna contempſerat. Et de Gentilibus quidem illud Apoſtoli dici poteſt, eos tantos labores poſuiſſe, *vt corruptibilem coronam acciperent, nos verò vt incorruptam.* Secundò, quia corporis valetudo viriumque firmitas Dei donum eſt; *Oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinẽ his, qui corde perfecto credunt in eum.* Qualem fortitudinem Diuino beneficio nactus eſt Caleb, qui de ſe ipſo verè prædicabat, *Hodie octoginta quinque annorum ſum, ſic valens vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum.* Hoc autem diuino munere illum conſecutum fuiſſe teſtatur Eccleſiaſticus, cũ ait; *Dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hereditatem, vt viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo*; quam eandem ob cauſam copiis Iſraëlitarum,

Hebr. 11. 27
Iacob. 1. 20.
Prou. 18. 14
Hebr. 11. 26.
1. Cor. 9. 25.
2. Paral. 16. 9.
Ioſue. 14. 10.
Eccleſ. 46. 11.

rum, cum ex Ægypto egreſſi ſunt, largitus eſt Dominus, *vt, non eſſet in tribubus eorum infirmus*, vt cecinit ſanctus Pſal. 104. Vates. Tertiò, quia Christiana religio cultores ſuos do- 37. cet, quàm facilis ſit vitæ iactura, maxima, & æterna bona ſperantibus, quibus frequenter auditũ ſit illud Chri- Matt. 10. 28. ſti Domini: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere*: ex quo animus pronus fit, vt in ferrum ruat, ſi ſit opus, cui ignauum & pudendum videatur parcere vitæ, olim tanto cum fænore rediturae. Quartò, quia aſtricta eſt, & ſeuera Chriſtiana diſciplina; ſuos enim ad ieiunia, chameunias, tenuem, parabilemque victum, aſperumque corporis cultum condocefacit, quæ rudimenta ſunt aptiſſima ad efformandos milites, quos Gedeonicis illis ſimiles facit, qui corpora Iud. 7. 5. ad potus voluptatem non abiiciebant, ſed quod naturæ neceſſarium erat, erecti ac ſtantes, aut certè non multùm ad blandientia inclinati, capiebant. Quæ verò à contrariæ ſententiæ patronis obijciebantur, dilui facilè poſſunt. Ac primò, non negamus conſpectu cruoris, & ſanguinis efferari animos, vt illis accidebat, quos Sapientia *comeſtores viſcerum hominum, & deuoratores ſanguinis* Sap. 12. 5. *appellauit*, ſed longo interuallo diſſita ſunt inhumana feritas, & virtus militaris, quod inficiari non poterit, qui ad memoriam reuocauerit, quam mites fuerint Dauid, cæterique Iſraelitarum Duces, de quibus tamen affirmat D. Paulus *per fidem viciſſe regna, effugaſſe aciem gladii, fortes factos in bello, & caſtra vertiſſe exterorum*. Hebr. 11. 33. Ad ſecundum, tertiumque argumentum dicimus, Chriſtianam Religionem minuere illam quidem aut tollere gloriæ, aut diuitiarum cupiditatem: accendere tamen in ſuorum mentibus melioris, ac fælicioris vitæ deſideriũ, ac bonorum, quæ nulla qui diuturnitas corrumpere poſſit, quibus propoſitis multò magis, quam illis generoſi animi impetus incitari poſſit. Quod ſi quoſdam memorant profanorum hiſtoriæ, qui ſe in voragines præcipites pro Republ. dederunt, aut in confertas hoſtium copias ad certam mortem immiſerũt, vt poſthumam capta-

rent famam, cuius ipſi fructum nullum viuentes percepturi erant: quis negauerit, promiſſione cæleſtium bonorum tarditatem imbecillitatis humanæ ad decus, & gloriam, & ad fortiter faciendum ſtimulari poſſe? Nec verò Chriſti lege ita commendatur humilitas, aut patiẽtia, aut etiam imperatur, vt cum bellica pugnent fortitudine; neque enim virtutum chorus ſibi aduerſus eſt, aut contrarius: ſed illud duntaxat præcipitur, vt moderatè agamus, nec licere putemus iniurias illatas perſequi, aut vlciſci auctoritate priuata, vt illi faciebant, de quibus

Sap. 2. 11. dicitur in libro Sapientiæ: *Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ.* Nec quidquam moderatio illa obeſt fortitudini, nam feroces illi, qui ſe, cum procul abſunt à periculo, iactant & ſua prædicant facinora milites glorioſi, cum manus cominùs ſunt conferendæ, alijs ſunt magis trepidi, & ad

Pſal. 77. 9. fugam proniores. *Filii Ephrem mittentes & intendentes arcum, conuerſi ſunt in die belli.* Ad quartum dicimus, aut neceſſe non eſſe ab iracundia præſidium petere pugnaturis, aut ſi neceſſe ſit, non defuturam Chriſtianis mili-

Pſal. 4. 5. tibus, qui ex Pſalmo frequenter audiuerint: *Iraſcimini, & nolite peccare.*

De diſciplina militari monita quædam. 5. Venio ad diſciplinam militarem, ſeueramque illam militis conformationem ad robur & virtutem, quæ præcipuum eſt exercituum decus, & ſtabilimentũ, quæ victorias parit & triumphos. Ad hãc autem ſpectat in primis, vt Ducis imperijs promptè fortiterque pareatur, qui ſecus fecerint, pro magnitudine criminis iuſtas perſoluant pœnas, vt ſcilicet vel mulcta imponatur, vel ignauiæ & de decoris nota, vel etiam in grauioribus cul-

1. Reg. 14. pis capitali pœna puniantur. Huc facit Saulis factum, qui volens meritas à Palæſthinis pœnas ad ſatietatem repetere, cum diris deuouiſſet eum, quicumque intermiſſa cæde, ante noctem cibum caperet, nolens ante tenebras inſequendi, & cædendi finem facere, fortè accidit, vt Ionathas cum ſuo armigero, qui primus victoriç illius auctor fuerat, abeſſet à caſtris, ac propterea parentis imprecationes non exaudiret; itaque cum ad ſiluam quan-

quandam delatus eſſet, melliſque fauum nactus mel ſumma virga intincta comediſſet, cum quod acciderat Saul cognouiſſet ex filio, iuriſiurandi religione ductus, ſtudioq; ſanciendæ diſciplinæ militaris, quòd iuſſionem parentis improbaſſet, triſte exemplum ſibique luctuoſum, ſed, vt videbatur, vniuerſo populo ſalubre ſtatuit edere, vt nimirum Ionathas neci traderetur, quod parentis decretum æquo animo tulit Ionathas, nec mortem deprecatus eſt. Sed vniuerſa multitudo præſtantem iuuenis de tota gente optimè meriti, indolem miſerata, irato Patri eripuit ac ſeruauit incolumem. Et ſanè ad continendos in officio milites, genus hominum ferox & contumax, aliqua pœnarum ſeueritas in loco adhibita plurimùm poteſt, Ducibuſque ac legibus reddit obedientes, iiſque obtinetur, vt cuſtodiæ, vigiliæque, & ordo ſtationum intentiori ſeruetur cura, nec paſſim milites per circumiectos campos, vicoſque cum capitis ſui periculo, totiuſque exercitus diſcrimine vagentur ad prædam. Ac ſanè in Moyſis exercitu magnam diſciplinæ militaris curam fuiſſe oportet, quandoquidem cum ad fines Idumææ perueniſſet, Legatis præmiſſis ad Regem, petijt liberum ad terram, ad quam pergebat, tranſitum, potuitque ſibi tantùm de militis obedientia, diſciplinaque militari polliceri, vt fidem ſanctè dare non vereretur, ſe ſine cuiuſquam iniuria iter facturum, reſque omnes venales, quibus opus habuiſſet, dato pretio coëmpturum, ipſo etiam aquæ hauſtu pecunia redempto: *Obſecramus*, inquit, *vt nobis tranſire liceat terram tuam, non ibimus per agros, neque per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinantes, donec tranſeamus terminos tuos.* Eſt autem ad diſciplinam hanc nouus miles, ex vrbana præſertim plebe collectus, diligenter condocefaciendus: nam laſciuiens inter patrias delicias, non ſe facilè patitur adſtringi, ſed ad ciuitatis voluptates, commoditateſque ſubinde animum refert, vt Hebræis Moyſem ſecutis videmus vſu veniſſe, de quibus dicitur

Num. 20. 17.

Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omneſque reſiſtentes ſibi occidit in ore gladii: & poſt hæc deſcendit in campo Damaſci, in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omneſque arbores & vineas fecit incidi. Cum ergo tam multa præclarè geſſiſſet, mirum non eſt, ſi nomen ipſius fama circumtulit; tantaque exiſtimatio victorias illas conſecuta eſt; vt quod ibidem additur, *ceciderit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.* Dauid etiam, vt legimus in historia Regum: *Fecit ſibi nomen cum reuerteretur capta Syria, in valle Salinarum caſis decem & octo millibus.* Nec minor Iudæ Machabæi apud Iſraelitici nominis aduerſarios fuit exiſtimatio; eo enim cum exercitu adueniente, ne aſpectum quidem illius ſuſtinuerunt hoſtes. *Et cognouerunt,* inquit, *caſtra Thimothei, quia Machabæus eſt, & fugerunt à facie eius, & percuſſerunt eos plaga magna;* quæ virtutis & fœlicitatis opinio aduerſarios conturbat, militum animos confirmat, ciuitatum & prouinciarum ad deditionem ſollicitat voluntates, exercitus integros in fugam vertit, aut Imperatori adiungit, vno verbo difficultates omnes emollit ac perrumpit, victoriaſque conciliat. Magnum autem eſt in fama momentum, initio bellorum: in quam enim partem, aliqua facta fuerit inclinatio, ſecundo rumore omnia in maius attollente, variè militum animos afficit; & eos, qui detrimentum aliquod paſſi ſunt, conſternat metuque percellit, eos verò, qui rem benè geſſerunt, ad audendum reddit alacriores. Hoc potiſſimum argumento vſum videmus Chuſai Arachitem cum Abſalonem deterreret, ne continuò ijs, quas habebat, copijs, in Dauidem impetum faceret: metum enim inijcere conatus eſt, ne fortè ſi aliquid, dum nimis properatur, peccatum eſſet, pauore vulgato à partibus Abſalonis Iſraelitas expectatione bellici euentus ſuſpectos abſtraheret. *Cum ceciderit,* inquit, *vnus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet. Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalon, & fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur.* Sed de Duce hactenus, ad milites veniamus.

Ibid. n. 15.

2. Reg 8.13.

1. Mach. 5. 34.

2. Reg. 17. 9.

De

De Militum delectu, diſciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

Locus quidam Iſaiæ explicatur, quo egregii militis deſcriptio continetur.

Iſai.5.26.

1. EXpediti, fortis, & ad tolerandos labores infracti exercitus egregia deſcriptio eſt apud Iſaiam, in qua, quid in milite ad bellum profecturo deſiderandum ſit, videtur contineri; cum enim exteras nationes immiſſurum Dominum populo ſuo minaretur Propheta, ita loquitur. *Et eleuabit*, Dominus ſcilicet, *ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce feſtinus velociter veniet. Non eſt deficiens neque laborans in eo, non dormitabit, neque dormiet, neque ſoluetur cingulũ renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius vt ſilex, & rota eius quaſi impetus tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.* Sanè expediti, qui de finibus terræ velociter adeſſe, ac tantùm non aduolare poſſent. Viribus integris, quòd non eſſet deficiens, aut laborans in eis, ad nocturnas docti exeubias, qui neque dormirent, neque dormitarent, ſub armorum pondere minimè fatigati, ſiue ſtandum eſſet in acie, ſiue caſtra aliò transferenda, quippe quorum cingulum renum eorum non ſolueretur, veſtibus benè muniti, ad frigoris & hyemis iniurias perpetiendas, quorum ne corrigia quidem calceamenti rumperetur. Armis probè inſtructi, ſagittis nimirum & arcubus, quibus eo tempore maximus in bellis vſus, nec pedites tantum, ſed etiam equites, & currus falcati, ijque optimi; nam vngulæ equorum eius vt ſilex, & curuum rotæ cum equis rapientibus per ſaxa decurrerent, quaſi impetus tempeſtatis. Ducis verò ac militum tantus vigor animi, ac robur corporis, vt cum leoni-

leonibus componi poſſint, rugitus eius vt leonis. Huiuſmodi milites qui nactus eſt, is certiſſimum habet Reipubl. in bellis, ac pace præſidium; quare idem Iſaias alio quodam loco firmamenta cōmemorans, quæ eſſet Dominus propter peccata populi ex Hebræorum Republ.
Iſai. 3. 2. ſublaturus, *conſiliarium ſcilicet, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici, iudicem, & Prophetam*, etiam milites, & quidem primo loco commemorat, cum ait, *Fortem & virum bellatorem*, & alibi, ciuibus militū præſidio deſtitutis auctor eſt, vt fluuiorum inſtar, quorum aquæ ab vna regione ad aliam maxima velocitate decurrunt, ita ſe ſe ab hoſtium impetu, quem ſuſtinere nō poſ-
Iſai. 23. 11. ſit, ſubducere ſatagant: *Tranſi*, inquit, *terram tuam, quaſi flumen, filia maris, non eſt cingulum vltra tibi*. Quæ vltima verba aliqui de mœnium ambitu accipiunt, quo quaſi cingulo ædes, ac fora ciuitatis coërcentur; alij de militibus, qui baltheis militaribus accincti eſſe ſolent, vt ſenſus ſit, à militibus planè es deſtituta, ac ſi Italica lingua exprimere volentes omnem petijſſe equitatum, diceremus in Italia. *Non c' é reſtata lancia.*

Huiuſmodi milites ad defendendā Remp. deligendos eſſe.

2. Milites ergo Reipubl. neceſſarij ſunt, quibus hoſtes arceantur, & iura ciuitatis ac Regni ſarta tecta conſeruari poſſint. Sed, quia non quilibet armis tractandis idonei ſunt, quòd quidam corporis viribus deſtituantur, quidam animi, diligens à Duce habendus eſt delectus, ne ſi confuſam turbam eduxerit in expeditionem, impedimentum potius ſe habere, quàm auxilium ſuo malo tandem intelligat. Quare prudenter faciebat Saul, de quo
1. Reg. 14. 52. legimus in libris Regum. *Quemcumque viderat Saul virū fortem, & aptum ad prælium, ſociabat ſibi*; non enim tantum multitudo, quantum virtus in bellis poteſt, & in magnis etiam exercitibus pauci ſunt, qui prælia profligant. Itaque idem Saul ex vniuerſo Iſraelis exercitu, in quo trecenta ac triginta millia militum cenſebantur, tria tantùm millia elegit, tantuliſque copijs, cum Ionatha filio
1. Reg. 13. 2. partitis, rem proſperè geſſit contra Philiſthæos. *Et elegit*, inquit, *ſibi Saul tria millia de Iſrael, & erant cum Saul*

duo

duo millia, in Machmas & in monte Bethel, mille autem cum Ionatha, in Gabaa Beniamin: porrò ceterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua, & percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Moſes etiam Madianitarum vlturus iniurias, cum in eos, ita iubente Domino, militem eductus eſſet, duodecim tãtùm hominum millia, ex totidem tribubus elegit, millenos ex ſingulis, hoſque duntaxat ad profligandum populum armis, viriſque florentem ſatis eſſe duxit: nec eum fefellit opinio, nam quinque regibus cæſis, quorum nomina in Numerorum hiſtoria recenſentur, pluri miſque in bello captis, vicos & caſtella flammis aboleuerunt, prædam plurimam aſportarunt, iumentorum armenta abegerunt, reſque Madianitarum mirũ in modum afflixerunt. Num. 31, 3. Sed operæ pretium eſt ipſa ſacræ Scripturæ verba audire, quibus deligendorum militum ratio deſcribitur. *Armate*, inquir, *ex vobis viros ad pugnam, qui poßint vltionem Domini expetere de Madianitis, mille viri de* Ibidem. *ſingulis tribubus eligantur ex Iſrael, qui mittantur ad bellum.* Minoribus ergo Ducibus ea cura mandatur, vt eos potiſſimum eligant, quos benè nouerint: hoc enim ſatis indicat, quod dicitur *ex vobis*, cumque vna duntaxat tribus, quo rerant ad expeditionem neceſſarij, ſuppeditare poſſet, ex vniuerſis tribubus optimos quoſque ſeligi iuſſit. Niſi fortè, eo conſilio hoc factum dicamus, vt deuictorum hoſtium gloria non vni tantùm tribui priuatim, ſed Iſraeli vniuerſo deberetur, quod ſanè vtiliter Duces exercituum, imitari poſſunt. Nam cum exercitus plerumq; ex diuerſis conſtent nationibus, nõ ita fauendum eſt vni, vt ceteræ negligantur, ſed curandum, vt ad militare decus omnes pariter (niſi peculiaris aliqua ratio contrarium ſuadeat) aſpirare poſſint. Illuſtre etiam militaris delectus exemplum habemus in Gedeone, qui diuino imbutus ſpiritu, cum animum adieciſſet ad populum ſuum à Madianitarum imperio aſſerendum, conuocatis ad arma popularibus ſuis, non omnes in caſtris habendos cenſuit, ſed Domino monente, Iud. 7. 3.

Locu-

Propter eam dices rationem, quam Ioſephus inſinuat, vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio, non ſuæ fortitudini acceptum referrent. Atqui, quantumuis fortem fuiſſe dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illuſtri miraculo victoriam dicemus adeptam? nam cum tam multi eſſent hoſtes, vt locuſtarum multitudini eos ſacra Iudicum hiſtoria, & arenæ quæ in littore maris eſt, contulerit, ſanè mirum eſt, tam multos ſubita cõſternatione perculſos, vbi primum Gedeon tubas inflauit, amphoraſque comminuit, capeſſiuiſſe fugam, aut ſe mutua cæde cõfeciſſe, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragoſa palantes periiſſe.

3. Ætatis autem ratio habenda eſt in eligendo milite, vt neque viribus defecti ſenes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, ſed viri viribus integris militaribuſque laboribus pares vocentur ad ſagum. Quis autem ſit modus ætatis ad bellum aptæ ſatis exprimitur in hiſtoria Numerorum; nam cum cenſus eorum, iuſſu Domini initur, qui ferendis armis apti eſſe poſſunt, ij prætereuntur qui vigeſimo anno minores eſſent. *Numerate*, inquit, *omnem ſummam filiorum Iſraël, a viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas cunctos, qui poſſunt ad bella procedere.* Nam præterquam quod viribus ac corporibus, nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè ſuccumbunt qui iuniores ſunt, animus etiam imbecillus eſt, & ad micantium gladiorum, cruoriſque conſpectum conſternatur. Gedeonis filium natu maximum in caſtris, atque inter armorum ſtrepitum educatum fuiſſe par eſt credere, cum tamen parentis iuſſu, in Zebee & Salmana viros Principes, Madianitarum Reges, euaginato gladio iuſſus eſt incurrere, eoſque concidere, non eſt auſus; cuius rei rationem illam affert Scriptura, quòd puer eſſet. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge & interfice eos, qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus exiſtunt, nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores naſcuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum

De militum deligendorum ætate.

Num. 26. 2.

Iud. 8. 20.

maiorumque ſuorum, aut etiam conſanguineorum virorum in arte bellica fortium, habuerint commendationem. Ita Dauidis domus, fratres ſcilicet & conſobrini à bellica fortitudine laudem conſecuti ſunt. Nota eſt Ioab & Abiſai Saruiæ Dauidis ſororis filiorum ſtrenuitas, Aſaëlis etiam mira in currendo velocitas, Ionathan etiam filij Samaa fratris Dauid egregium facinus in Regum hiſtoria narratur; nam cum bellum gereretur in
2. Reg. 21. 20. Geth, *occidit virum excelſum qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor: & erat de origine Arapha.* Mathathiam etiam virum fortiſſimum, qui pri-
1. Mach. 2. 24. mus, gentium Iudæos ad profanas religiones trahentiũ, duroque prementium dominatu, iugum excuſſit, Iudas filius excepit, qui cùm ab ipſo Mathathia laudatus eſt, fratribuſque in bellicis expeditionibus præpoſitus, his
Ibid. n. 66. verbis; *Et Iudas Machabæus, fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*; tùm rebus geſtis, quæ Machabæorum recenſet hiſtoria, clariſſimus fuit. Nec ruſticam plebem in ſui exercitus milites deſcribere Dux noſter dedignabitur, quos vtpote ſub diuo & in laboribus enutritos, vſus docet hyemem, & æſtatem iuxta pati, humi requieſcere, famem, ſitimque exiguo rerum parabilium guſtu ſedare, quibus nec locus vllus aſper aut arduus eſt, qui tandem nec ipſam mortem multum formidant, cum vrbanarum deliciarum expertes, duritiæ patientiæque aſſueti, cum è vitæ ſtatione migrandum eſt, non dolent ſe à voluptatibus abſtrahi, ſed potius quod requietem optatam oppetita morte naciſcantur, alacri animo ſanguinem vitamque profun-
Iud. 3. 31. dunt. Talis fuit Samgar, filius Amath, qui vt erat ad ruris opera ſuccinctus, vomere in teli vſum conuerſo, ſex-
Pſal. 77. 70 centos obtriuit Philiſthæos: Talis Dauid, qui de poſt fœtantes ad militarem vitam Regiumq; faſtigium euocatus eſt. Talis tandem Gedeon, vt de alijs nihil dicam,
Iud. 6. 11. qui *cum excuteret, atque purgaret frumenta in torculari*, ad populi ſui ducatum, Deo per eum ſalutem populo parante, euectus eſt.

Nec

Nec prætermittendum eſt id, quod apud Hebræos diuinæ legis auctoritate ſancitum reperio, noſque paulò ante cum de Gedeone ageremus, indicauimus, vt ſcilicet ab exercitu ignaui omnes, ac formidoloſi remouerentur: ne, dum res armis geritur, in fugam auerſi Rempubl. perderent. Propter hanc igitur cauſam immunes erant à militia, qui ædificata noua domo, nondum integrum annum illa vſi fuerant, tum qui plantata vinea, nōdum ex ea fructus perceperant, & præter hos, qui deſponſata vxore, nondum eam domum duxerant, ne harum rerum deſiderio, ſibi parcentes & ſeruantes, ſe, relictis voluptatibus, parum fortiter rem gererent. Itaque proclamabant in caſtris. *Quis eſt homo formidoloſus, & cor de pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut & ipſe timore perterritus eſt.* Deut. 20. 8. Atq; vtinam noſtris etiam temporibus, aut ſuam trepidationem fateri non erubeſcerent timidi, aut belli Duces huiuſmodi militum iacturam nō formidarent, adeò enim iſtorum opera exercitus non indigent, vt potius vulgato, & communicato cum alijs pauore, plus ipſi turbēt aciem, quā incurrentiū hoſtiū cunei, maioremq; cladem à ſuis Reſpub. capiat, quos pro ſe armatos emiſit ad bellum, quàm ab ijs, qui ſe illius hoſtes ſunt profeſſi.

4. Sed tollenda illorum opinio eſt, aut potius error, qui ſibi perſuaſerunt, Chriſtianæ Religionis dogmata militum animos frangere, & ad pericula ſubeunda remiſſiores reddere, minuſque feroces. *An Chriſtiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.* Primò, quòd cruentas animalium mactationes Chriſtiana Religio in hoſtias mutauerit incruentas, quo ſanguinis ſpectaculo ab oculis mortalium ſubducto, molliores redduntur animi: & à cædium conſuetudine magis abhorrentes. Sic elephanti ad ſanguinis, aut rei alterius ſanguinem referētis conſpectum efferantur, vt habemus in Machabæorū hiſtoria: *Et elephantis*, inquit; *oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.* 1. Machab. 6. 34. Secundò, quia Chriſtiana religio eos fælices, & beatos prædicat, qui pauperes ſunt, qui elatos ſpiritus non habent, qui

mites ſunt, qui illatas iniurias patienti, & æquo animo ferunt; quæ documenta animos deiicere videntur, & ad accipiendam iniuriam, eos, qui ea ſequuntur, reddere opportunos. Tertiò, quia Chriſtianis bona inuiſibilia proponuntur in præmium, quod genus bonorum à ſenſibus remotum ſegnius animos irritat, quàm ea bona quæ aſpectabilia ſunt, & præſentia. Quã ob cauſam Mo-
Hebr. 11. 27. ſes à D. Paulo laudatur, quòd *Fide reliquerit Ægyptum, nõ veritus animoſitatem Regis; inuiſibilem enim tamquam viſibilem ſuſtinuit.* Quartò, quòd Chriſtianis edicat D. Iacobus, ne iraſcantur, *Ira enim viri*, vt inquit ipſe, *iuſtitiã Dei*
Iacob. 1. 20. *nõ operatur*; at nemo neſcit iram cotem eſſe virtutis, ſine qua excitari, aut exeri non poſſit, ab illa verò quaſi animatam egregia edere facinora; nam vt eſt apud Sapientem,
Prou. 18. 14. *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Sed contrarium multò verius eſt, ac certius. Primò, quia Chriſtiana religio magna proponit præmia, quibus etiam ad egregia patranda facinora Chriſtianorum animi excitantur. Sic
Hebr. 11. 26. Moyſes, qui *In remunerationem aſpiciebat*, vt loquitur D. Paulus, magna omnino fecit, quemadmodum & magna contempſerat. Et de Gentilibus quidem illud Apoſtoli dici poteſt, eos tantos labores poſuiſſe, *vt corruptibilem*
1. Cor. 9. 15. *coronam acciperent, nos verò vt incorruptam.* Secundò, quia corporis valetudo viriumque firmitas Dei donum eſt;
2. Paral. 16. 9. *Oculi etiam Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinẽ his, qui corde perfecto credunt in eum.* Qualem fortitudinem Diuino beneficio nactus eſt Caleb,
Ioſue. 14. 10. qui de ſe ipſo verè prædicabat, *Hodie octoginta quinque annorum ſum, ſic valens vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum.* Hoc autem diuino munere illum conſecutum fuiſſe te-
Eccleſ. 46. 11. ſtatur Eccleſiaſticus, cũ ait; *Dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hereditatem, vt viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo*; quam eandem ob cauſam copiis Iſraëlitarum,

rum, cum ex Ægypto egreſſi ſunt, largitus eſt Dominus, *vt, non eſſet in tribubus eorum infirmus*, vt cecinit ſanctus Vates. Tertiò, quia Chriſtiana religio cultores ſuos docet, quàm facilis ſit vitæ iactura, maxima, & æterna bona ſperantibus, quibus frequenter auditũ ſit illud Christi Domini: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere:* ex quo animus pronus fit, vt in ferrum ruat, ſi ſit opus, cui ignauum & pudendum videatur parcere vitæ, olim tanto cum fænore rediturae. Quartò, quia aſtricta eſt, & ſeuera Christiana diſciplina; ſuos enim ad ieiunia, chameunias, tenuem, parabilemque victum, aſperumque corporis cultum condocefacit, quæ rudimenta ſunt aptiſſima ad efformandos milites, quos Gedeonicis illis ſimiles facit, qui corpora ad potus voluptatem non abiiciebant, ſed quod naturæ neceſſarium erat, erecti ac ſtantes, aut certè non multùm ad blandientia inclinati, capiebant. Quæ verò à contrariæ ſententiæ patronis obijciebantur, dilui facilè poſſunt. Ac primò, non negamus conſpectu cruoris, & ſanguinis efferari animos, vt illis accidebat, quos Sapientia *comeſtores viſcerum hominum, & deuoratores ſanguinis appellauit*, ſed longo interuallo diſſita ſunt inhumana feritas, & virtus militaris, quod inficiari non poterit, qui ad memoriam reuocauerit, quam mites fuerint Dauid, cæterique Iſraelitarum Duces, de quibus tamen affirmat D. Paulus *per fidem viciſſe regna, effugaſſe aciem gladii, fortes factos in bello, & caſtra vertiſſe exterorum*. Ad ſecundum, tertiumque argumentum dicimus, Christianam Religionem minuere illam quidem aut tollere gloriæ, aut diuitiarum cupiditatem: accendere tamen in ſuorum mentibus melioris, ac fælicioris vitæ deſideriũ, ac bonorum, quæ nulla qui diuturnitas corrumpere poſſit, quibus propoſitis multò magis, quam illis generoſi animi impetus incitari poſſit. Quod ſi quoſdam memorant profanorum hiſtoriæ, qui ſe in voragines præcipites pro Republ. dederunt, aut in confertas hoſtium copias ad certam mortem immiſerũt, vt poſthumam capta-

Pſal. 104. 37.
Matt. 10. 28.
Jud. 7. 5.
Sap. 12. 5.
Hebr. 11. 33.

rent famam, cuius ipſi fructum nullum viuentes percepturi erant: quis negauerit, promiſſione cæleſtium bonorum tarditatem imbecillitatis humanæ ad decus, & gloriam, & ad fortiter faciendum ſtimulari poſſe? Nec verò Chriſti lege ita commendatur humilitas, aut patiētia, aut etiam imperatur, vt cum bellica pugnent fortitudine; neque enim virtutum chorus ſibi aduerſus eſt, aut contrarius: ſed illud duntaxat præcipitur, vt moderatè agamus, nec licere putemus iniurias illatas perſequi, aut vlciſci auctoritate priuata, vt illi faciebant, de quibus
Sap. 2. 11. dicitur in libro Sapientiæ: *Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ.* Nec quidquam moderatio illa obeſt fortitudini, nam feroces illi, qui ſe, cum procul abſunt à periculo, iactant & ſua prædicant facinora milites glorioſi, cum manus cominùs ſunt conferendæ, alijs ſunt magis trepidi, & ad
Pſal. 77. 9. fugam proniores. *Filii Ephrem mittentes & intendentes arcum, conuerſi ſunt in die belli.* Ad quartum dicimus, aut neceſſe non eſſe ab iracundia præſidium petere pugnaturis, aut ſi neceſſe ſit, non defuturam Chriſtianis mili-
Pſal. 4. 5. tibus; qui ex Pſalmo frequenter audiuerint: *Iraſcimini, & nolite peccare.*

De diſciplina militari monita quædam.

5. Venio ad diſciplinam militarem, ſeueramque illam militis conformationem ad robur & virtutem, quæ præcipuum eſt exercituum decus, & ſtabilimentū, quæ victorias parit & triumphos. Ad hãc autem ſpectat in primis, vt Ducis imperijs promptè fortiterque pareatur, qui ſecus fecerint, pro magnitudine criminis iuſtas perſoluant pœnas, vt ſcilicet vel mulcta imponatur, vel ignauiæ & de decoris nota, vel etiam in grauioribus cul-
2. Reg. 14. pis capitali pæna puniantur. Huc facit Saulis factum, qui volens meritas à Palæſthinis pœnas ad ſatietatem repetere, cum diris deuouiſſet eum, quicumque intermiſſa cæde, ante noctem cibum caperet, nolens ante tenebras inſequendi, & cædendi finem facere, fortè accidit, vt Ionathas cum ſuo armigero, qui primus victorię illius auctor fuerat, abeſſet à caſtris, ac propterea parentis, imprecationes non exaudiret; itaque cum ad ſiluam

quan-

quandam delatus eſſet, melliſque fauum nactus mel ſumma virga intincta comediſſet, cum quod acciderat Saul cognouiſſet ex filio, iuriſiurandi religione ductus, ſtudioq; ſanciendæ diſciplinæ militaris, quòd iuſſionem parentis improbaſſet, triſte exemplum ſibique luctuoſum, ſed, vt videbatur, vniuerſo populo ſalubre ſtatuit edere, vt nimirum Ionathas neci traderetur, quod parentis decretum æquo animo tulit Ionathas, nec mortem deprecatus eſt. Sed vniuerſa multitudo præſtantem iuuenis de tota gente optimè meriti, indolem miſerata, irato Patri eripuit ac ſeruauit incolumem. Et ſanè ad continendos in officio milites, genus hominum ferox & contumax, aliqua pœnarum ſeueritas in loco adhibita plurimùm poteſt, Ducibuſque ac legibus reddit obedientes, iiſque obtinetur, vt cuſtodiæ, vigiliæque, & ordo ſtationum intentiori ſeruetur cura, nec paſſim milites per circumiectos campos, vicoſque cum capitis ſui periculo, totiuſque exercitus diſcrimine vagentur ad prædam. Ac ſanè in Moyſis exercitu magnam diſciplinæ militaris curam fuiſſe oportet, quandoquidem cum ad fines Idumææ perueniſſet, Legatis præmiſſis ad Regem, petijt liberum ad terram, ad quam pergebat, tranſitum, potuitque ſibi tantùm de militis obedientia, diſciplinaque militari polliceri, vt fidem ſanctè dare non vereretur, ſe ſine cuiuſquam iniuria iter facturum, reſque omnes venales, quibus opus habuiſſet, dato pretio coëmpturum, ipſo etiam aquæ hauſtu pecunia redempto: *Obſecramus*, inquit, *vt nobis tranſire liceat terram tuam, non ibimus per agros, neque per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinantes, donec tranſeamus terminos tuos.* Num. 20. 17. Eſt autem ad diſciplinam hanc nouus miles, ex vrbana præſertim plebe collectus, diligenter condocefaciendus: nam laſciuiens inter patrias delicias, non ſe facilè patitur adſtringi, ſed ad ciuitatis voluptates, commoditateſque ſubinde animum refert, vt Hebræis Moyſem ſecutis videmus vſu veniſſe, de quibus dicitur

 in li-

Num.11.4. in libro Numerorum: *Vulgus promiſcuum, quod aſcenderat, cum eis, flagrauit deſiderio, ſedens & flens iunctis ſibi pariter filiis Iſrael, & ait: Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt, & nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man.* Itaque ſeditionem mouere cœperunt, tamque diuturnæ ac laborioſæ peregrinationis culpam in Moſen conferre cuius nimirum ſuaſu dicerent reliquiſſe ſe fertiliſſimam regionem, nũcque non ſolum eius vbertate carere, verùm etiam pro ſperata fælicitate, cum extrema ciborum inopia, aliarumque rerum ad victum neceſſariarũ egeſtate luctari. Sed Dominus, qui præcipuam populi illius gerebat curam, diſciplinam plurimorum morte ſanciuit; quamuis enim coturnicibus immiſſis caſtra compleuerit, tamen non multò poſt in inſanam vulgi inſolentiam ac maledicta a-

Pſal.77.31. nimaduertit. Nam *Adhuc eſca eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.* Sed pertinet etiam ad caſtrorum diſciplinam, vt arceãtur ſcorta, quibus molliuntur & franguntur in libidinem militum animi, Numenque ſceleribus ad vindictam prouocatur, vt Iſraelitis accidit, qui cũ filiabus Moab miſcentes corpora, & gentiliũ idola venerantes, vt à ſcortis inirent gratiam, grande genti vni-

Num.25.3. uerſæ crearunt malum. *Quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari, filii Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitarum lupanar, & perfodit ambos ſimul, virum ſcilicet & mulierem in locis genitalibus, ceſſauitque plaga à filiis Iſrael, & occiſi ſunt viginti quatuor millia hominum.*

De militari exercitatione. 6. Tranſeo ad exercitationem, quæ ſanè ad formandũ militem neceſſaria eſt, ne, ſcilicet, cùm acie inſtructa, concurrendum erit, ordines deſerant, aut turbent, Ducis imperium non exaudiant, armaque tractare neſciant, quibus vel impetant hoſtes, vel petitiones illorum excipiant, aut declinent, aliaque huiuſmodi, quę Tyrones per

quo-

quotidiana exercitia, campeſtreſque meditationes edocendi ſunt. Itaque apud Hebræos exercitationis huius cura peculiaris exercitato alicui viro videtur incubuiſſe; nã inter eos, qui à Nabuzardan militiæ Regis Babylonis Principe in captiuitatẽ ſunt abducti, reperio etiã *Sopher Principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ* : & 4. Re. 25. 19.
qui exercitibus præerant, frequenter in ſacris litteris Magiſtri militiæ dicuntur, vt Putiphar enuchus Pharaonis, qui Ioſephum emit in ſeruũ, vt Nabuzardam apud Gen. 37. 36.
Ieremiam: vt nimirum quemadmodum nomen exercitus, exercitationem quæ militibus familiaris, & quotidiana eſſe debet, reuocat in memoriam; ita ipſi Duces cum ſe Magiſtrorum nomine appellari animaduertunt, recordentur muneris ſui, fiantque ſpectatores & moderatores militum, Sciamachias & ficta certamina ineuntium, vt cum vſus tulerit, paratum ſit agmen, & Ducem ſequi, ſeque in diſcrimen dare, & non voces tantùm imperantis excipere, ſed nutibus etiam parere, quæ res ſi vlla alia victoriam conciliare ſolet. Jerem. 39. 9. 10.

7. Sequitur vt de armis verba faciamus, quæ Princeps multò antè parata habere debet, quam belli ſuſpicio ingruerit, inſtruendumque prudentium Principum more copioſum armamentarium, vnde, cum opus fuerit, bellicæ machinæ, omneque telorum genus depromi poſſit. Sic Salomon, dequo, legimus in libro Paralipomenon ſecundo, *Fecit igitur Rex Salomon, ducentas haſtas aureas, de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur, trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum quibus tegebantur ſingula ſcuta, poſuit que ea Rex in armamentario, quod erat conſitum nemore*. Quæ poſtea omnia ſiue domus Regiæ ornamenta, ſiue munimenta in Ægyptij Regis prædam ceſſerunt. Nam, vt eodem libro dicitur: *Receſſit Seſac Rex Ægypti ab Ieruſalem, ſublatis theſauris domus Domini, & domus Regis, omniaque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, pro quibus fecit Rex æneos, & tradidit illos Principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatii, cumque introiret* *De militũ armis.* 2. Par. 8. 15. 2. Par. 12. 9.

Rex domum Domini, veniebant ſcutarii, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium ſuum. Quæ vltima verba ſcutorum illorum vſum indicant, vt ſcilicet iis, quà ornati, quà armati Regij ſtipatores incederent, cum Regi prodeundem eſſet in publicum, militum ſuorum ſatellitio circumcincto. Nihil tamen obſtat, quin credamus, præter clypeos iſtos pretioſioris materiæ, alios etiam plures fuiſſe in armamentario conditos, ex ære, aut chalybe, aut ferro, aliaque omnis generis ferramenta armandis militibus deſtinata, quæ prudentes Principes, cũ opus eſſet, ad manum habere voluerunt. Imò de Roboamo legimus in ſingulis ciuitatibus armamentaria inſtituiſſe, apothecasque, quibus omnis generis commeatus aſſeruaretur, vt ſi aliqua occurreret neceſſitas, externorũ impreſsiones ſuſtinere ac propulſare poſſent facile vrbium præfecti. *Cumque clauſiſſet*, inquit, *eas muris, poſuit in*
2. Paralip. 11.11. *eis Principes, ciborumque horrea; hoc eſt, olei, & vini; ſed in ſingulis vrbibus fecit armamentarium ſcutorum, & haſtarũ, firmauitque eas ſumma diligentia.* Idem colligendorum armorum ſtudium fuiſſe in Ozia Rege Iuda diſcimus ex eodem libro in quo hæc habentur. *Præparauit quoque eis O-*
2. Paralip. 26.14. *zias, id eſt, cuncto exercitui, clypeos, & haſtas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad iaciendos lapides, & fecit in Ieruſalem diuerſi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent ſagittas, & ſaxa grãdia.* Antiochi etiam Regis miniſtri in Machabæorum hiſtoria dicuntur, *Ædificaſſe ciuitatem Dauid muro magno & fir-*
1. Mac. 1. 30 *mo, & turribus firmis, & feciſſe eam ſibi in arcem, & poſuiſſe ibi arma, & eſcas, & congregaſſe ſpolia Ieruſalem.* Quoniam verò quibus eſt armamentarium multis refertum armis, ij in bellicis tumultibus confidentiores eſſe ſolent, quod ijs arreptis, plebeque ciuitatis armata, aut vim inferre, aut arcere illatam facili negotio poſsint, ne occaſione iſtá ad res nouandas, turbandamque Rempubl. ſubiecti populi excitarentur; reperio Principes aliquos ſubditos ſuos ita premere conſultum putauiſſe, vt omnem armorũ vſum illis prohibuerint, armaq; ipſa, eorumque artifices ſub-

ſubtraxerint, vt accidit Iſraelitis cũ Philiſthæorum imperio ſubiacerent. *Porrò*, inquit Regum hiſtoria, *faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael, cauerunt que Philiſthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthiim, vt exacueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. Retuſæ itaque erant acies vomerum & ligonum, & tridentiũ, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corrigendum. Cumq; veniſſet dies prælii, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saul, & Ionatha filio eius.* Et fortaſſe propter eandem cauſam currus hoſtium ſuccendi iuſsit Dominus, equoſque ſubneruari, ne ſi populis illis integri relinquerentur, ad inſtaurandum bellum incitamento forent. *Equos eorum*, inquit Dominus ad Ioſue, *ſubneruabis, & currus igne combures.* Cui etiam præcepto paruit Dauid, de quo legimus; *Et captis Dauid ex parte eius mille ſeptingẽtis equitibus, & viginti millibus peditum, ſubneruauit omnes iugales curruum, dereliquit autem ex eis centum currus*, quibus fortaſſe ad conuehendas ſarcinas, alioſque belli vſus indigebat. Hoc Principũ ſtudium in parandis ſibi armis, aut hoſtium corrumpendis eſſe debet. Sed cuilibet etiam militi curandum eſt, vt arma omnia polita ſint, omni rubigine deterſa, & ad prę liorum vſus quam aptiſſima. Quod apud Iſaiam dicitur quodam loco, *Accipite clypeum*; Ex Hebræo verti poteſt, *vngite clypeum*: Quare laudantur milites illi apud Nahũ, de quorũ clypeis dicitur *Clypeus fortium eius ignitus*. Quòd politiſsima cum eſſent eorum ſcuta, aduerſo feriente ſole quaſi flammas vomerent, vt etiã dicitur in Machabæorũ hiſtoria, vbi legimus; *Et vt refulſit ſol in clypeos aureos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.* Sanctus etiã Dauid quodã loco Dominũ quaſi virũ pugnatorẽ exhibens, gladium illi tribuit benè politum, quod enim legimus in Pſalmo; *Gladium ſuum vibrauit*; Hieronymus vertit *Acuet*, ex Hebrææ vocis proprietate, quidam verti poſſe putant, *Expoliet*; alij, quod idem eſt, *ſplendificabit*. Ne autem facilè rubiginem contrahant ferra-

1.Re.13.19.

Ioſue.11.6.

2.Reg.8.4.

Iſai.21.5.

Nahu.2.8.

1.Mac.6.39

Pſal.7.13.

Iud. 7. 3. *Locutus eſt ad populum, & cunctis audientibus prædicauit. Qui formidoloſus & timidus eſt, reuertatur. Receſſeruntque de monte Galaad, & reuerſi ſunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanſerunt. Dixitque Dominus ad Gedeon, adhuc populus multus eſt, duc illos ad aquas, & ibi probabo illos; & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipſe pergat, quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque deſcendiſſet populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas ſicut ſolent canes lambere, ſeparabis eos ſeorſum; qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os proijcientes lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo, reuertatur in locum ſuum.* Sunt qui putent & inter hos Ioſephus Iudæus, eos qui toto corpore ad bibendum procubuerunt, fortiores fuiſſe, & conſidentiores, adeoque nullo ingruentium hoſtium metu perterritos, non timuiſſe ita ſeſe ad potum componere, vt nō facilè ſe poſſent erigere, trecentos verò vno duntaxat inclinato genu, propterea lymphas curuata manu ad os admouiſſe, quòd ab imminentibus hoſtibus incommodi aliquid formidarent, ac propterea vel ad pugnandum, ſi opus eſſet, vel etiam ad fugam expediti eſſe vellent. Eo autem conſilio Dominum formidoloſos iſtos delegiſſe potiùs, quàm fortes, vt reportatam deinde victoriam non ſuis aſtriberent viribus, bellatorumque fortitudini, ſed planè intelligerent fuſos, cæſoſque Madianitas fuiſſe, quòd eos Dominus, cui perinde eſt in paucis ac in multis vincere, in Gedeonis manus tradidiſſet. Verum potius ego crediderim, eo delectu confidentiſſimum quemque, fortiſſimumque delectum eſſe, quemadmodum enim qui primo loco dimiſſi ſunt, timidi erant, dictum enim eſt; *Qui formidoloſus, & timidus eſt, reuertatur*, ijque relicti ſunt qui belli diſcrimina minus horrebant, cur paulò poſt formidoloſi potius eligendi fuerunt, quàm fortes?

Propter

Propter eam dices rationem,quam Ioſephus inſinuat,vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio, non ſuæ fortitudini acceptum referrent. Atqui, quantumuis fortem fuiſſe dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illuſtri miraculo victoriam dicemus adeptam? nam cum tam multi eſſent hoſtes,vt locuſtarum multitudini eos ſacra Iudicum hiſtoria, & arenæ quæ in littore maris eſt,contulerit,ſanè mirum eſt,tam multos ſubita cõſternatione perculſos, vbi primum Gedeon tubas inflauit, amphoraſque comminuit, capeſſiuiſſe fugam,aut ſe mutua cæde cõfeciſſe, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragoſa palantes periiſſe.

3. Ætatis autem ratio habenda eſt in eligendo milite,vt neque viribus defecti ſenes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, ſed viri viribus integris militaribuſque laboribus pares vocentur ad ſagum.Quis autem ſit modus ætatis ad bellum aptæ ſatis exprimitur in hiſtoria Numerorum;nam cum cenſus eorum,iuſſu Domini initur, qui ferendis armis apti eſſe poſſunt, ij prætereuntur qui vigeſimo anno minores eſſent. *Numerate*, inquit, *omnem ſummam filiorum Iſraël,à viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas cunctos,qui poſſunt ad bella procedere.* Nam præterquam quod viribus ac corporibus,nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè ſuccumbunt qui iuniores ſunt, animus etiam imbecillus eſt,&ad micantium gladiorum, cruoriſque conſpectum conſternatur. Gedeonis filium natu maximum in caſtris, atque inter armorum ſtrepitum educatum fuiſſe par eſt credere, cum tamen parentis iuſſu, in Zebee & Salmana viros Principes, Madianitarum Reges,euaginato gladio iuſſus eſt incurrere, eoſque concidere,non eſt auſus; cuius rei rationem illam affert Scriptura,quòd puer eſſet. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge & interfice eos, qui non eduxit gladium:timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus exiſtunt,nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores naſcuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum

De militum deligendorum ætate.

Num. 1. 2.

Iud. 8. 20.

maiorumque ſuorum, aut etiam conſanguineorum virorum in arte bellica fortium, habuerint commendationem. Ita Dauidis domus, fratres ſcilicet & conſobrini à bellica fortitudine laudem conſecuti ſunt. Nota eſt Ioab & Abiſai Saruiæ Dauidis ſororis filiorum ſtrenuitas, Aſaëlis etiam mira in currendo velocitas; Ionathan etiam filij Samaa fratris Dauid egregium, facinus in Regum hiſtoria narratur; nam cum bellum gereretur in
2. Reg. 21. 20. Geth, *occidit virum excelſum qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor: & erat de origine Arapha.* Mathathiam etiam virum fortiſſimum, qui pri-
1. Mach. 2. 24. mus, gentium Iudæos ad profanas religiones trahentiũ, duroque prementium dominatu, iugum excuſſit, Iudas filius excepit, qui cùm ab ipſo Mathathia laudatus eſt, fratribuſque in bellicis expeditionibus præpoſitus, his
Ibid. n. 66. verbis; *Et Iudas Machabæus, fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*; tùm rebus geſtis, quæ Machabæorum recenſet hiſtoria, clariſſimus fuit. Nec ruſticam plebem in ſui exercitus milites deſcribere Dux noſter dedignabitur, quos vtpote ſub diuo & in laboribus enutritos, vſus docet hyemem, & æſtatem iuxta pati, humi requieſcere, famem, ſitimque exiguo rerum parabilium guſtu ſedare, quibus nec locus vllus aſper aut arduus eſt, qui tandem nec ipſam mortem multum formidant, cum vrbanarum deliciarum expertes, duritiæ patientiæque aſſueti, cum è vitæ ſtatione migrandum eſt, non dolent ſe à voluptatibns abſtrahi, ſed potius quod requietem optatam oppetita morte nãciſcantur, alacri animo ſanguinem vitamque profun-
Iud. 3. 31. dunt. Talis fuit Samgar, filius Amath, qui vt erat ad ruris opera ſuccinctus, vomere in teli vſum conuerſo, ſex-
Pſal. 77. 70 centos obtriuit Philiſthæos: Talis Dauid, qui de poſt fœtantes ad militarem vitam Regiumq; faſtigium euocatus eſt. Talis tandem Gedeon, vt de alijs nihil dicam,
Iud. 6. 11. qui *cum excuteret, atque purgaret frumenta in torculari*, ad populi ſui ducatum, Deo per eum ſalutem populo parante, euectus eſt.

Nec

Nec prætermittendum eſt id, quod apud Hebræos diuinæ legis auctoritate ſancitum reperio, noſque paulò ante cum de Gedeone ageremus, indicauimus, vt ſcilicet ab exercitu ignaui omnes, ac formidoloſi remouerentur: ne, dum res armis geritur, in fugam auerſi Rempubl. perderent. Propter hanc igitur cauſam immunes erant à militia, qui ædificata noua domo, nondum integrum annum illa vſi fuerant, tum qui plantata vinea, nōdum ex ea fructus perceperant, & præter hos, qui deſponſata vxore, nondum eam domum duxerant, ne harum rerum deſiderio, ſibi parcentes & ſeruantes, ſe, relictis voluptatibus, parum fortiter rem gererent. Itaque proclamabant in caſtris. *Quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut & ipſe timore perterritus eſt.* Deut. 20. 8. Atq; vtinam noſtris etiam temporibus, aut ſuam trepidationem fateri non erubeſcerent timidi, aut belli Duces huiuſmodi militum iacturam nō formidarent, adeò enim iſtorum opera exercitus non indigent, vt potius vulgato, & communicato cum alijs pauore, plus ipſi turbēt aciem, quā incurrentiū hoſtiū cunei, maioremq; cladem à ſuis Reſpub. capiat, quos pro ſe armatos emiſit ad bellum, quàm ab ijs, qui ſe illius hoſtes ſunt profeſſi.

4. Sed tollenda illorum opinio eſt, aut potius error, qui ſibi perſuaſerunt, Chriſtianæ Religionis dogmata militum animos frangere, & ad pericula ſubeunda remiſſiores reddere, minuſque feroces. Primò, quòd cruentas animalium mactationes Chriſtiana Religio in hoſtias mutauerit incruentas, quo ſanguinis ſpectaculo ab oculis mortalium ſubducto, molliores redduntur animi: & à cædium conſuetudine magis abhorrentes. Sic elephanti ad ſanguinis, aut rei alterius ſanguinem referētis conſpectum efferantur, vt habemus in Machabæorū hiſtoria: *Et elephantis,* inquit; *oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.* Secundò, quia Chriſtiana religio eos fælices, & beatos prædicat, qui pauperes ſunt, qui elatos ſpiritus non habent, qui mites

An Chriſtiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.

1. Machab. 6. 34.

mites ſunt, qui illatas iniurias patienti, & æquo animo ferunt; quæ documenta animos deiicere videntur, & ad accipiendam iniuriam, eos, qui ea ſequuntur, reddere opportunos. Tertiò, quia Chriſtianis bona inuiſibilia proponuntur in præmium, quod genus bonorum à ſenſibus remotum ſegnius animos irritat, quàm ea bona quæ aſpectabilia ſunt, & præſentia. Quã ob cauſam Moſes à D. Paulo laudatur, quòd *Fide reliquerit Ægyptum, nõ*
Hebr. 11. 27 *veritus animoſitatem Regis; inuiſibilem enim tamquam viſibilem ſuſtinuit.* Quartò, quòd Chriſtianis edicat D. Iacobus, ne iraſcantur, *Ira enim viri*, vt inquit ipſe, *iuſtitiã Dei*
Iacob. 1. 20. *nõ operatur*; at nemo neſcit iram cotem eſſe virtutis, ſine qua excitari, aut exeri non poſſit, ab illa verò quaſi animatam egregia edere facinora; nam vt eſt apud Sapientem,
Prou. 18. 14 *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Sed contrarium multò verius eſt, ac certius. Primò, quia Chriſtiana religio magna proponit præmia, quibus etiam ad egregia patranda facinora Chriſtianorum animi excitantur. Sic
Hebr. 11. 26. Moyſes, qui *In remunerationem aſpiciebat*, vt loquitur D. Paulus, magna omnino fecit, quemadmodum & magna contempſerat. Et de Gentilibus quidem illud Apoſtoli dici poteſt, eos tantos labores poſuiſſe, *vt corruptibilem*
1. Cor. 9. 25. *coronam acciperent, nos verò vt incorruptam.* Secundò, quia corporis valetudo viriumque firmitas Dei donum eſt;
2. Paral. 16. 9. *Oculi etiam Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinẽ his, qui corde perfecto credunt in eum.* Qualem fortitudinem Diuino beneficio nactus eſt Caleb,
Ioſue. 14. 10. qui de ſe ipſo verè prædicabat, *Hodie octoginta quinque annorum ſum, ſic valens vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum.* Hoc autem diuino munere illum conſecutum fuiſſe teſtatur
Eccleſ. 46. 11. Eccleſiaſticus, cũ ait; *Dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hereditatem, vt viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo*; quam eandem ob cauſam copiis Iſraëlitarum,

rum, cum ex Ægypto egreſſi ſunt, largitus eſt Dominus, *vt, non eſſet in tribubus eorum infirmus*, vt cecinit ſanctus Vates. Tertiò, quia Chriſtiana religio cultores ſuos docet, quàm facilis ſit vitæ iactura, maxima, & æterna bona ſperantibus, quibus frequenter auditū ſit illud Chriſti Domini: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere:* ex quo animus pronus fit, vt in ferrum ruat, ſi ſit opus, cui ignauum & pudendum videatur parcere vitæ, olim tanto cum fænore rediturae. Quartò, quia aſtricta eſt, & ſeuera Chriſtiana diſciplina; ſuos enim ad ieiunia, chameunias, tenuem, parabilemque victum, aſperumque corporis cultum condocefacit, quæ rudimenta ſunt aptiſſima ad efformandos milites, quos Gedeonicis illis ſimiles facit, qui corpora ad potus voluptatem non abiiciebant, ſed quod naturæ neceſſarium erat, erecti ac ſtantes, aut certè non multùm ad blandientia inclinati, capiebant. Quæ verò à contrariæ ſententiæ patronis obijciebantur, dilui facilè poſſunt. Ac primò, non negamus conſpectu cruoris, & ſanguinis efferari animos, vt illis accidebat, quos Sapientia *comeſtores viſcerum hominum, & deuoratores ſanguinis appellauit*, ſed longo interuallo diſſita ſunt inhumana feritas, & virtus militaris, quod inficiari non poterit, qui ad memoriam reuocauerit, quam mites fuerint Dauid, cæterique Iſraelitarum Duces, de quibus tamen affirmat D. Paulus *per fidem viciſſe regna, effugaſſe aciem gladii, fortes factos in bello, & caſtra vertiſſe exterorum*. Ad ſecundum, tertiumque argumentum dicimus, Chriſtianam Religionem minuere illam quidem aut tollere gloriæ, aut diuitiarum cupiditatem: accendere tamen in ſuorum mentibus melioris, ac fælicioris vitæ deſideriū, ac bonorum, quæ nulla qui diuturnitas corrumpere poſſit, quibus propoſitis multò magis, quam illis generoſi animi impetus incitari poſſit. Quod ſi quoſdam memorant profanorum hiſtoriæ, qui ſe in voragines præcipites pro Republ. dederunt, aut in confertas hoſtium copias ad certam mortem immiſerūt, vt poſthumam capta-

Pſal. 104. 37.

Matt. 10. 28.

Iud. 7. 5.

Sap. 12. 5.

Hebr. 11. 32.

rent famam, cuius ipſi fructum nullum viuentes percepturi erant: quis negauerit, promiſſione cæleſtium bonorum tarditatem imbecillitatis humanæ ad decus, & gloriam, & ad fortiter faciendum ſtimulari poſſe? Nec verò Chriſti lege ita commendatur humilitas, aut patiētia, aut etiam imperatur, vt cum bellica pugnent fortitudine; neque enim virtutum chorus ſibi aduerſus eſt, aut contrarius: ſed illud duntaxat præcipitur, vt moderatè agamus, nec licere putemus iniurias illatas perſequi, aut vlciſci auctoritate priuata, vt illi faciebant, de quibus

Sap. 2. 11. dicitur in libro Sapientiæ: *Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ.* Nec quidquam moderatio illa obeſt fortitudini, nam feroces illi, qui ſe, cum procul abſunt à periculo, iactant & ſua prædicant facinora milites glorioſi, cum manus cominùs ſunt conferendæ, alijs ſunt magis trepidi, & ad

Pſal. 77. 9. fugam proniores. *Filii Ephrem mittentes & intendentes arcum, conuerſi ſunt in die belli.* Ad quartum dicimus, aut neceſſe non eſſe ab iracundia præſidium petere pugnaturis, aut ſi neceſſe ſit, non defuturam Chriſtianis mili-

Pſa'. 4. 5. tibus, qui ex Pſalmo frequenter audiuerint: *Iraſcimini, & nolite peccare.*

De diſciplina militari monita quadam. 5. Venio ad diſciplinam militarem, ſeueramque illam militis conformationem ad robur & virtutem, quæ præcipuum eſt exercituum decus, & ſtabilimentū, quæ victorias parit & triumphos. Ad hāc autem ſpectat in primis, vt Ducis imperijs promptè fortiterque pareatur, qui ſecus fecerint, pro magnitudine criminis iuſtas perſoluant pœnas, vt ſcilicet vel mulcta imponatur, vel ignauiæ & de decoris nota, vel etiam in grauioribus cul-

2. Reg. 14. pis capitali pæna puniantur. Huc facit Saulis factum, qui volens meritas à Palæſthinis pœnas ad ſatietatem repetere, cùm diris deuouiſſet eum, quicumque intermiſſa cæde, ante noctem cibum caperet, nolens ante tenebras inſequendi, & cædendi finem facere, fortè accidit, vt Ionathas cum ſuo armigero, qui primus victoriç illius auctor fuerat, abeſſet à caſtris, ac propterea parentis imprecationes non exaudiret; itaque cum ad ſiluam

quan-

quandam delatus eſſet, melliſque fauum nactus mel ſumma virga intincta comediſſet, cum quod acciderat Saul cognouiſſet ex filio, iuriſiurandi religione ductus, ſtudioq; ſanciendæ diſciplinæ militaris, quòd iuſſionem parentis improbaſſet, triſte exemplum ſibique luctuoſum, ſed, vt videbatur, vniuerſo populo ſalubre ſtatuit edere, vt nimirum Ionathas neci traderetur, quod parentis decretum æquo animo tulit Ionathas, nec mortem deprecatus eſt. Sed vniuerſa multitudo præſtantem iuuenis de tota gente optimè meriti, indolem miſerata, irato Patri eripuit ac ſeruauit incolumem. Et ſanè ad continendos in officio milites, genus hominum ferox & contumax, aliqua pœnarum ſeueritas in loco adhibita plurimùm poteſt, Ducibuſque ac legibus reddit obedientes, iiſque obtinetur, vt cuſtodiæ, vigiliæque, & ordo ſtationum intentiori ſeruetur cura, nec paſſim milites per circumiectos campos, vicoſque cum capitis ſui periculo, totiuſque exercitus diſcrimine vagentur ad prædam. Ac ſanè in Moyſis exercitu magnam diſciplinæ militaris curam fuiſſe oportet, quandoquidem cum ad fines Idumææ perueniſſet, Legatis præmiſſis ad Regem, petijt liberum ad terram, ad quam pergebat, tranſitum, potuitque ſibi tantùm de militis obedientia, diſciplinaque militari polliceri, vt fidem ſanctè dare non vereretur, ſe ſine cuiuſquam iniuria iter facturum, reſque omnes venales, quibus opus habuiſſet, dato pretio coëmpturum, ipſo etiam aquæ hauſtu pecunia redempto: *Obſecramus*, inquit, *vt nobis tranſire liceat terram tuam, non ibimus per agros, neque per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinantes, donec tranſeamus terminos tuos.* Num. 20. 17. Eſt autem ad diſciplinam hanc nouus miles, ex vrbana præſertim plebe collectus, diligenter condocefaciendus: nam laſciuiens inter patrias delicias, non ſe facilè patitur adſtringi, ſed ad ciuitatis voluptates, commoditateſque ſubinde animum refert, vt Hebræis Moyſem ſecutis videmus vſu veniſſe, de quibus dicitur

 in li-

retia explicentur, & ad capiendum inſtruantur, in ea tamē, aut in laqueos ab aucupe poſito, ſe induūt, de quib.
Prou 1. 17. fortaſſe accipi poteſt illud Sapientis. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorū:* vt ſenſus ſit, Tanta eſt quarumdam ſimplicitas auium, vt etiam apertas inſidias non declinent, ſed retibus aut laqueis quantumuis apparentibus pedes aut collum inſerant. Itaque laudandus Samariæ
4. Reg. 7. 10 Rex, cui cum leproſi illi dixiſſent, *Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, niſi equos & aſinos alligatos, & fixa tentoria*, ſuſpicatus hoſtes inſidias fugæ ſimulatione texiſſe, ita ſuos allocutus eſt: *Dico vobis,*
Ibid. n. 12. *quid fecerint nobis Syri, ſciūt quia fame laboramus, & idcirco egreſſi ſunt de caſtris, & latitant in agris, dicentes: Cum egreſſi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus*; nec prius hoſtes fugâ dilapſos eſſe credidit, quàm miſſis exploratoribus, deſertis caſtris, ſarcinis, veſtibus, ac vaſis omnis generis abiectis, panico terrore, diuinitùs immiſſo, ſe inde Syros timore perculſos proripuiſſe cognouiſſet. Quem ſi Gorgias fuiſſet imitatus, ſanè ſibi meliùs, ſuiſque conſuluiſſet. Nam, vt legi-
1. Mach. 4. 5 mus in Machabæorum hiſtoria, *Venit Gorgias in caſtra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus, quoniā dixit: Fugiunt hi à nobis. Sed cum dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo*, Gorgiaq; abſente, cum hoſte cōflixit, plurimiſq; cæſis, caſtris Gorgiæ, & opulenta præda
Prou. 4. 25. potitus eſt. Itaq; quod monet Salomon, cum ait, *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos*, ſedulò ſeruandum eſt, ne ſcilicet in cippum aliquem, aut laqueum impingat Dux, ſeroque dicere incipiat. Non putaram. Hanc ob cauſam Eſdras amicitiam fœduſque ſuſpectum habuit, quod Iſraelitarum hoſtes cum ipſo pangere ſatagebant, miſſis
Eſd. 16. 2. nuntiis, qui dicerent; *Veni & percutiamus fœdus pariter*: nam prætenſo amicitiæ & fœderis honeſto nomine pa-
Ibid. nu. 3. rabantur inſidiæ: *Ipſi autem*, inquit Eſdras, *cogitabant, vt facerent mihi malum*. Cautè igitur eorum conatus eluſit nuntiis miſſis, qui dicerent: *Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere, ne fortè negligatur cū venero, & deſcendero ad*

ro ad vos. Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices, & reſpondi eis iuxta ſermonẽ priorem. Ad hãc etiam prudentiam militarem, de qua agimus, illud ſpectat in primis, vt à belli Duce omnis abſit temeritas, & mitiora cõſilia in rebus dubijs ſequi velit. Sic Ioſue cum renuntiaſſent exploratores duo millia militum ſatis eſſe ad occupandam Hai, ipſe tamen eò tria millia deſtinauit. Contrà verò temeritàtis notam meritus eſt Amaſias Rex Iuda, qui cum ſecundo prælio cum Idumæis conflixiſſet, ſucceſſu elatus Ioas, Regem Iſraël ſuis iam viribus præfidens, prouocauit ad bellum cuius confidentiã poſtquam Ioas irriſiſſet, Cardui parabola, qui cedri Libani filiam in vxorem filio ſuo depoſcere non dubitauit, cornua etiam contudit: nam cum prælio decreuiſſent, qui plus audaciæ, quàm virium attulerat, profligatus eſt, verumque eſſe Salomonis oſtendit oraculum, dicentis: *Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus.*

Ioſue. 7. 4

4. Reg. 14. 9.

Prou. 16. 18

7. Porrò ex militari prudentia, & fortitudine quaſi quædam ſoboles naſcitur exiſtimatio, quæ ad res bene gerendas mirum quantum prodeſt. Cum titulos, quibus olim decorandus erat, eximius ille Princeps, quem deſcribit Iſaias, enumerat Propheta, eum *fortem* appellat & *conſiliarium*, quorum primum ad bellicam virtutem, ſecundum ad prudentiam ſpectat: quare mirum non eſt, ſi audiat etiam *admirabilis*, quæ laus dotes iſtas in Imperatore conſequitur. Multa præclarè geſſerat in bello Holofernes, quæ Scriptura enumerat cap. ſecundo hiſtoriæ Iudith: nam *venit ad magnos montes Ange, qui ſunt à ſiniſtro Ciliciæ, aſcenditq; omnia caſtella eorum, & obtinuit omnem munitionem. Effregit autem ciuitatem opinatiſſimã Melothi, prædauitq; omnes filios Tharſis, & filios Iſmahel, qui erant contra faciem deſerti, & ad auſtrum terræ Cellon, & tranſiuit Euphraten, & venit in Meſopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelſas, quæ erãt ibi à torrente Mambre, vſquequo perueniatur ad mare, & occupauit terminos eius à Cilicia vſq; ad fines Iapheth, qui ſunt ad auſtrum. Abduxitque omnes filios* Madian

Plurimũ in belli Duce exiſtimationem quæ de ipſius virtute habetur ad res bene gerendas momenti habet.

Iſa. 9. 6.

Iud. 2. 12.

Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omneſque reſiſtentes ſibi occidit in ore gladii: & poſt hæc deſcendit in campo Damaſci, in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omneſque arbores & vineas fecit incidi. Cum ergo tam multa præclarè geſſiſſet, mirum non eſt, ſi nomen ipſius fama circumtulit; tantaque exiſtimatio victorias illas conſecuta eſt; vt quod ibidem additur, *ceciderit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram.* Dauid etiam, vt legimus in hiſtoria Regum: *Fecit ſibi nomen cum reuerteretur capta Syria, in valle Salinarum cæſis decem & octo millibus.* Nec minor Iudæ Machabæi apud Iſraelitici nominis aduerſarios fuit exiſtimatio; eo enim cum exercitu adueniente, ne aſpectum quidem illius ſuſtinuerunt hoſtes. *Et cognouerunt*, inquit, *caſtra Thimothei, quia Machabæus eſt, & fugerunt à facie eius, & percuſſerunt eos plaga magna*; quæ virtutis & fœlicitatis opinio aduerſarios conturbat, militum animos confirmat, ciuitatum & prouinciarum ad deditionem ſollicitat voluntates, exercitus integros in fugam vertit, aut Imperatori adiungit, vno verbo difficultates omnes emollit ac perrumpit, victoriaſque conciliat. Magnum autem eſt in fama momentum, initio bellorum: in quam enim partem, aliqua facta fuerit inclinatio, ſecundo rumore omnia in maius attollente, variè militum animos afficit; & eos, qui detrimentum aliquod paſſi ſunt, conſternat metuque percellit, eos verò, qui rem benè geſſerunt, ad audendum reddit alacriores. Hoc potiſſimùm argumento vſum videmus Chuſai Arachitem cum Abſalonem deterreret, ne continuò ijs, quas habebat, copijs, in Dauidem impetum faceret: metum enim inijcere conatus eſt, ne fortè ſi aliquid, dum nimis properatur, peccatum eſſet, pauore vulgato à partibus Abſalonis Iſraelitas expectatione bellici euentus ſuſpectos abſtraheret. *Cum ceciderit*, inquit, *vnus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet. Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalon, & fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur.* Sed de Duce hactenus, ad milites veniamus.

Ibid. n. 15.

2. Reg. 8. 13.

1. Mach. 5. 34.

2. Reg. 17. 3.

De

De Militum delectu, diſciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

1. EXpediti, fortis, & ad tolerandos labores infracti exercitus egregia deſcriptio eſt apud Iſaiam, in qua, quid in milite ad bellum profecturo deſiderandum ſit, videtur contineri; cum enim exteras nationes immiſſurum Dominum populo ſuo minaretur Propheta, ita loquitur. *Et eleuabit*, Dominus ſcilicet, *ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce feſtinus velociter veniet. Non eſt deficiens neque laborans in eo, non dormitabit, neque dormiet, neque ſoluetur cingulũ renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorum eius vt ſilex, & rota eius quaſi impetus tempeſtatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.* Sanè expediti, qui de finibus terræ velociter adeſſe, ac tantùm nòn aduolare poſſent. Viribus integris, quòd non eſſet deficiens, aut laborans in eis, ad nocturnas docti excubias, qui neque dormirent, neque dormitarent, ſub armorum pondere minimè fatigati, ſiue ſtandum eſſet in acie, ſiue caſtra aliò transferenda, quippe quorum cingulum renum eorum non ſolueretur, veſtibus benè muniti, ad frigoris & hyemis iniurias perpetiendas, quorum ne corrigia quidem calceamenti rumperetur. Armis probè inſtructi, ſagittis nimirum & arcubus, quibus eo tempore maximus in bellis vſus, nec pedites tantum, ſed etiam equites, & currus falcati, iique optimi; nam vngulæ equorum eius vt ſilex, & curruum rotæ cum equis rapientibus per ſaxa decurrerent, quaſi impetus tempeſtatis. Ducis verò ac militum tantus vigor animi, ac robur corporis, vt cum leoni-

Locus quidam Iſaiæ explicatur, quo egregiè militis deſcriptio continetur.

Iſai. 5. 26.

leonibus componi poſſint, rugitus eius vt leonis. Huiuſmodi milites qui nactus eſt, is certiſſimum habet Reipubl. in bellis, ac pace præſidium; quare idem Iſaias alio quodam loco firmamenta cõmemorans, quæ eſſet Dominus propter peccata populi ex Hebræorum Republ.

Iſai. 3. 2. ſublaturus, *conſiliarium ſcilicet, & ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici, iudicem, & Prophetam*, etiam milites, & quidem primo loco commemorat, cum ait, *Fortem & virum bellatorem*, & alibi, ciuibus militũ præſidio deſtitutis auctor eſt, vt fluuiorum inſtar, quorum aquæ ab vna regione ad aliam maxima velocitate decurrunt, ita ſe ſe ab hoſtium impetu, quem ſuſtinere nõ poſ-

Iſai. 23. 11. ſit, ſubducere ſatagant: *Tranſi*, inquit, *terram tuam, quaſi flumen, filia maris, non eſt cingulum vltra tibi.* Quæ vltima verba aliqui de mœnium ambitu accipiunt, quo quaſi cingulo ædes, ac fora ciuitatis coërcentur; alij de militibus, qui baltheis militaribus accincti eſſe ſoleat, vt ſenſus ſit, à militibus planè es deſtituta, ac ſi Italica lingua exprimere volentes omnem perijſſe equitatum, diceremus in Italia. *Non c' é reſtata lancia.*

Huiuſmodi milites ad defendendã Remp. deligendos eſſe.

2. Milites ergo Reipubl. neceſſarij ſunt, quibus hoſtes arceantur, & iura ciuitatis ac Regni ſarta tecta conſeruari poſſint. Sed, quia non quilibet armis tractandis idonei ſunt, quòd quidam corporis viribus deſtituantur, quidam animi, diligens à Duce habendus eſt delectus, ne ſi confuſam turbam eduxerit in expeditionem, impedimentum potius ſe habere, quàm auxilium ſuo malo tandem intelligat. Quare prudenter faciebat Saul, de quo

1. Reg. 14. 52. legimus in libris Regum. *Quemcumque viderat Saul virũ fortem, & aptum ad prælium, ſociabat ſibi*; non enim tantum multitudo, quantum virtus in bellis poteſt, & in magnis etiam exercitibus pauci ſunt, qui prælia profligant. Itaque idem Saul ex vniuerſo Iſraelis exercitu, in quo trecenta ac triginta millia militum cenſebantur, tria tantùm millia elegit, tantuliſque copijs, cum Ionatha filio

1. Reg. 13. 2. partitis, rem proſperè geſſit contra Philiſthæos. *Et elegit*, inquit, *ſibi Saul tria millia de Iſrael, & erant cum Saul*

duo

duo millia, in Machmas & in monte Bethel, mille autem cum Ionatha, in Gabaa Beniamin: porrò ceterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua, & percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Moſes etiam Madianitarum vlturus iniurias, cum in eos, ita iubente Domino, militem educturus eſſet, duodecim tātùm hominum millia, ex totidem tribubus elegit, millenos ex ſingulis, hoſque duntaxat ad profligandum populum armis, viriſque florentem ſatis eſſe duxit: nec eum fefellit opinio, nam quinque regibus cæſis, quorum nomina in Numerorum hiſtoria recenſentur, pluriméque in bello captis, vicos & caſtella flammis aboleuerunt, prædam plurimam aſportarunt, iumentorum armenta abegerunt, reſque Madianitarum mirū in modum afflixerunt. Sed operæ pretium eſt ipſa ſacræ Scripturæ verba audire, quibus deligendorum militum ratio deſcribitur. *Armate*, inquit, *ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint vltionem Domini expetere de Madianitis, mille viri de ſingulis tribubus eligantur ex Iſrael, qui mittantur ad bellum.* Num. 31. 3. Ibidem.
Minoribus ergo Ducibus ea cura mandatur, vt eos potiſſimum eligant, quos benè nouerint: hoc enim ſatis indicat, quod dicitur *ex vobis*, cumque vna duntaxat tribus, quot erant ad expeditionem neceſſarij, ſuppeditare poſſet, ex vniuerſis tribubus optimos quoſque ſeligi iuſſit. Niſi fortè, eo conſilio hoc factum dicamus, vt deuictorum hoſtium gloria non vni tantùm tribui priuatim, ſed Iſraeli vniuerſo deberetur, quod ſanè vtiliter Duces exercituum, imitari poſſunt. Nam cum exercitus plerumq; ex diuerſis conſtent nationibus, nō ita fauendum eſt vni, vt ceteræ negligantur, ſed curandum, vt ad militare decus omnes pariter (niſi peculiaris aliqua ratio contrarium ſuadeat) aſpirare poſſint. Illuſtre etiam militaris delectus exemplum habemus in Gedeone, qui diuino imbutus ſpiritu, cum animum adiecisset ad populum ſuum à Madianitarum imperio aſſerendum, conuocatis ad arma popularibus ſuis, non omnes in caſtris habendos cenſuit, ſed Domino monente, Iud. 7. 3.
Locu-

Propter eam dices rationem, quam Ioſephus inſinuat, vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio, non ſuæ fortitudini acceptum referrent. Atqui, quantumuis fortem fuiſſe dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illuſtri miraculo victoriam dicemus adeptam? nam cum tam multi eſſent hoſtes, vt locuſtarum multitudini eos ſacra Iudicum hiſtoria, & arenæ quæ in littore maris eſt, contulerit, ſanè mirum eſt, tam multos ſubita cõſternatione perculſos, vbi primum Gedeon tubas inflauit, amphoraſque comminuit, capeſſiuiſſe fugam, aut ſe mutua cæde cõfeciſſe, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragoſa palantes periiſſe.

3. Ætatis autem ratio habenda eſt in eligendo milite, vt neque viribus defecti ſenes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, ſed viri viribus integris militaribuſque laboribus pares vocentur ad ſagum. Quis autem ſit modus ætatis ad bellum aptæ ſatis exprimitur in hiſtoria Numerorum; nam cum cenſus eorum, iuſſu Domini initur, qui ferendis armis apti eſſe poſſunt, ij prætereuntur qui vigeſimo anno minores eſſent. *Numerate*, inquit, *omnem ſummam filiorum Iſraël, à viginti annis & ſupra, per domos & cognationes ſuas cunctos, qui poſſunt ad bella procedere.* Nam præterquam quod viribus ac corporibus, nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè ſuccumbunt qui iuniores ſunt, animus etiam imbecillus eſt, & ad micantium gladiorum, cruoriſque conſpectum conſternatur. Gedeonis filium natu maximum in caſtris, atque inter armorum ſtrepitum educatum fuiſſe par eſt credere, cum tamen parentis iuſſu, in Zebee & Salmana viros Principes, Madianitarum Reges, euaginato gladio iuſſus eſt incurrere, eoſque concidere, non eſt auſus; cuius rei rationem illam affert Scriptura, quòd puer eſſet. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge & interfice eos, qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus exiſtunt, nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores naſcuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum

De militum deligendorum ætate.

Num. 26. 2.

Iud. 8. 20.

maiorumque ſuorum, aut etiam conſanguineorum virorum in arte bellica fortium, habuerint commendationem. Ita Dauidis domus, fratres ſcilicet & conſobrini à bellica fortitudine laudem conſecuti ſunt. Nota eſt Ioab & Abiſai Saruiæ Dauidis ſororis filiorum ſtrenuitas, Aſaëlis etiam mira in currendo velocitas, Ionathan etiam filij Samaa fratris Dauid egregium facinus in Regum hiſtoria narratur; nam cum bellum gereretur in

2. Reg. 21. 20. Geth, *occidit virum excelſum qui ſenos in manibus pedibuſque habebat digitos, id eſt, viginti quatuor: & erat de origine Arapha.* Mathathiam etiam virum fortiſſimum, qui primus,

1. Mach. 2. 24. gentium Iudæos ad profanas religiones trahentiũ, duroque prementium dominatu, iugum excuſſit, Iudas filius excepit, qui cùm ab ipſo Mathathia laudatus eſt, fratribuſque in bellicis expeditionibus præpoſitus, his

Ibid. n. 66. verbis; *Et Iudas Machabæus, fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*; tùm rebus geſtis, quæ Machabæorum recenſet hiſtoria, clariſſimus fuit. Nec ruſticam plebem in ſui exercitus milites deſcribere Dux noſter dedignabitur, quos vtpote ſub diuo & in laboribus enutritos, vſus docet hyemem, & æſtatem iuxta pati, humi requieſcere, famem, ſitimque exiguo rerum parabilium guſtu ſedare, quibus nec locus vllus aſper aut arduus eſt, qui tandem nec ipſam mortem multum formidant, cum vrbanarum deliciarum expertes, duritiæ patientiæque aſſueti, cum è vitæ ſtatione migrandum eſt, non dolent ſe à voluptatibus abſtrahi, ſed potius quod requietem optatam oppetita morte naſciſcantur, alacri animo ſanguinem vitamque profun-

Iud. 3. 31. dunt. Talis fuit Samgar, filius Amath, qui vt erat ad ruris opera ſuccinctus, vomere in teli vſum conuerſo, ſex-

Pſal. 77. 70 centos obtriuit Philiſthæos: Talis Dauid, qui de poſt fœtantes ad militarem vitam Regiumq; faſtigium euocatus eſt. Talis tandem Gedeon, vt de alijs nihil dicam,

Iud. 6. 11. qui *cum excuteret, atque purgaret frumenta in torculari*, ad populi ſui ducatum, Deo per eum ſalutem populo parante, euectus eſt.

Nec

Nec prætermittendum eſt id, quod apud Hebræos diuinæ legis auctoritate ſancitum reperio, noſque paulò ante cum de Gedeone ageremus, indicauimus, vt ſcilicet ab exercitu ignaui omnes, ac formidoloſi remouerentur: ne, dum res armis geritur, in fugam auerſi Rempubl. perderent. Propter hanc igitur cauſam immunes erant à militia, qui ædificata noua domo, nondum integrum annum illa vſi fuerant, tum qui plantata vinea, nōdum ex ea fructus perceperant, & præter hos, qui deſponſata vxore, nondum eam domum duxerant, ne harum rerum deſiderio, ſibi patentes & ſeruantes, ſe, relictis voluptatibus, parum fortiter rem gererent. Itaque proclamabant in caſtris. *Quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domum ſuam, ne pauere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut & ipſe timore perterritus eſt.* Deut. 20. 8. Atq; vtinam noſtris etiam temporibus, aut ſuam trepidationem fateri non erubeſcerent timidi, aut belli Duces huiuſmodi militum iacturam nō formidarent, adeò enim iſtorum opera exercitus non indigent, vt potius vulgato, & communicato cum alijs pauore, plus ipſi turbēt aciem, quā incurrentiū hoſtiū cunei, maioremq; cladem à ſuis Reſpub. capiat, quos pro ſe armatos emiſit ad bellum, quàm ab ijs, qui ſe illius hoſtes ſunt profeſſi.

4. Sed tollenda illorum opinio eſt, aut potius error, qui ſibi perſuaſerunt, Chriſtianæ Religionis dogmata militum animos frangere, & ad pericula ſubeunda remiſſiores reddere, minuſque feroces. Primò, quòd cruentas animalium mactationes Chriſtiana Religio in hoſtias mutauerit incruentas, quo ſanguinis ſpectaculo ab oculis mortalium ſubducto, molliores redduntur animi: & à cædium conſuetudine magis abhorrentes. Sic elephanti ad ſanguinis, aut rei alterius ſanguinem referētis conſpectum efferantur, vt habemus in Machabæorū hiſtoria: *Et elephantis*, inquit; *oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium.* Secundò, quia Chriſtiana religio eos fælices, & beatos prædicat, qui pauperes ſunt, qui elatos ſpiritus non habent, qui *An Chriſtiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.* 1. Machab. 6. 34.

mites ſunt, qui illatas iniurias patienti, & æquo animo ferunt; quæ documenta animos deiicere videntur, & ad accipiendam iniuriam, eos, qui ea ſequuntur, reddere opportunos. Tertiò, quia Chriſtianis bona inuiſibilia proponuntur in præmium, quod genus bonorum à ſenſibus remotum ſegnius animos irritat, quàm ea bona quæ aſpectabilia ſunt, & præſentia. Quã ob cauſam Moſes à D. Paulo laudatur, quòd *Fide reliquerit Ægyptum, nõ veritus animoſitatem Regis; inuiſibilem enim tamquam viſibilem ſuſtinuit.* Quartò, quòd Chriſtianis edicat D. Iacobus, ne iraſcantur, *Ira enim viri*, vt inquit ipſe, *iuſtitiã Dei nõ operatur*; at nemo neſcit iram cotem eſſe virtutis, ſine qua excitari, aut exeri non poſſit, ab illa verò quaſi animatam egregia edere facinora; nam vt eſt apud Sapientem, *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Sed contrarium multò verius eſt, ac certius. Primò, quia Chriſtiana religio magna proponit præmia, quibus etiam ad egregia patranda facinora Chriſtianorum animi excitantur. Sic Moyſes, qui *In remunerationem aſpiciebat*, vt loquitur D. Paulus, magna omnino fecit, quemadmodum & magna contempſerat. Et de Gentilibus quidem illud Apoſtoli dici poteſt, eos tantos labores poſuiſſe, *vt corruptibilem coronam acciperent, nos verò vt incorruptam.* Secundò, quia corporis valetudo viriumque firmitas Dei donum eſt; *Oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinẽ his, qui corde perfecto credunt in eum.* Qualem fortitudinem Diuino beneficio nactus eſt Caleb, qui de ſe ipſo verè prædicabat, *Hodie octoginta quinque annorum ſum, ſic valens vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum, quàm ad gradiendum.* Hoc autem diuino munere illum conſecutum fuiſſe teſtatur Eccleſiaſticus, cũ ait; *Dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & vſque in ſenectutem permanſit illi virtus, vt aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hereditatem, vt viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo*; quam eandem ob cauſam copiis Iſraëlitarum,

Hebr. 11. 27
Iacob. 1. 20.
Prou. 18. 14
Hebr. 11. 26.
1. Cor. 9. 25.
2. Paral. 16. 9.
Ioſue. 14. 10.
Eccleſ. 46. 11.

rum, cum ex Ægypto egreſſi ſunt, largitus eſt Dominus, *vt, non eſſet in tribubus eorum infirmus*, vt cecinit ſanctus Pſal. 104. Vates. Tertiò, quia Chriſtiana religio cultores ſuos do- 37. cet, quàm facilis ſit vitæ iactura, maxima, & æterna bona ſperantibus, quibus frequenter auditū ſit illud Chri- Matt. 10. 28. ſti Domini: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere:* ex quo animus pronus fit, vt in ferrum ruat, ſi ſit opus, cui ignauum & pudendum videatur parcere vitæ, olim tanto cum fænore rediturae. Quartò, quia aſtricta eſt, & ſeuera Chriſtiana diſciplina; ſuos enim ad ieiunia, chameunias, tenuem, parabilemque victum, aſperumque corporis cultum condocefacit, quæ rudimenta ſunt aptiſſima ad efformandos milites, quos Gedeonicis illis ſimiles facit, qui corpora Jud. 7. 5. ad potus voluptatem non abiiciebant, ſed quod naturæ neceſſarium erat, erecti ac ſtantes, aut certè non multùm ad blandientia inclinati, capiebant. Quæ verò à contrariæ ſententiæ patronis obijciebantur, dilui facilè poſſunt. Ac primò, non negamus conſpectu cruoris, & ſanguinis efferari animos, vt illis accidebat, quos Sapientia *comeſtores viſcerum hominum, & deuoratores ſanguinis* Sap. 12. 5. *appellauit*, ſed longo interuallo diſſita ſunt inhumana feritas, & virtus militaris, quod inficiari non poterit, qui ad memoriam reuocauerit, quam mites fuerint Dauid, cæterique Iſraelitarum Duces, de quibus tamen affirmat D. Paulus *per fidem viciſſe regna, effugaſſe aciem gla-* Hebr. 11. 33. *dii, fortes factos in bello, & caſtra vertiſſe exterorum*. Ad ſecundum, tertiumque argumentum dicimus, Chriſtianam Religionem minuere illam quidem aut tollere gloriæ, aut diuitiarum cupiditatem: accendere tamen in ſuorum mentibus melioris, ac fælicioris vitæ deſideriū, ac bonorum, quæ nulla qui diuturnitas corrumpere poſſit, quibus propoſitis multò magis, quam illis generoſi animi impetus incitari poſſit. Quod ſi quoſdam memorant profanorum hiſtoriæ, qui ſe in voragines præcipites pro Republ. dederunt, aut in confertas hoſtium copias ad certam mortem immiſerūt, vt poſthumam capta-

rent famam, cuius ipſi fructum nullum viuentes percepturi erant: quis negauerit, promiſſione cæleſtium bonorum tarditatem imbecillitatis humanæ ad decus, & gloriam, & ad fortiter faciendum ſtimulari poſſe? Nec verò Chriſti lege ita commendatur humilitas, aut patiētia, aut etiam imperatur, vt cum bellica pugnent fortitudine; neque enim virtutum chorus ſibi aduerſus eſt, aut contrarius: ſed illud duntaxat præcipitur, vt moderatè agamus, nec licere putemus iniurias illatas perſequi, aut vlciſci auctoritate priuata, vt illi faciebant, de quibus dicitur in libro Sapientiæ: *Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ.* Nec quidquam moderatio illa obeſt fortitudini, nam feroces illi, qui ſe, cum procul abſunt à periculo, iactant & ſua prædicant facinora milites glorioſi, cum manus cominùs ſunt conferendæ, alijs ſunt magis trepidi, & ad fugam proniores. *Filii Ephrem mittentes & intendentes arcum, conuerſi ſunt in die belli.* Ad quartum dicimus, aut neceſſe non eſſe ab iracundia præſidium petere pugnaturis, aut ſi neceſſe ſit, non defuturam Chriſtianis militibus, qui ex Pſalmo frequenter audiuerint: *Iraſcimini, & nolite peccare.*

Sap. 2. 11.

Pſal. 77. 9.

Pſa. 4. 5.

De diſciplina militari monita quædam.

5. Venio ad diſciplinam militarem, ſeueramque illam militis conformationem ad robur & virtutem, quæ præcipuum eſt exercituum decus, & ſtabilimentũ, quæ victorias parit & triumphos. Ad hãc autem ſpectat in primis, vt Ducis imperijs promptè fortiterque pareatur, qui ſecus fecerint, pro magnitudine criminis iuſtas perſoluant pœnas, vt ſcilicet vel mulcta imponatur, vel ignauiæ & dedecoris nota, vel etiam in grauioribus culpis capitali pæna puniantur. Huc facit Saulis factum, qui volens meritas à Palæſthinis pœnas ad ſatietatem repetere, cum diris deuouiſſet eum, quicumque intermiſſa cæde, ante noctem cibum caperet, nolens ante tenebras inſequendi, & cædendi finem facere, fortè accidit, vt Ionathas cum ſuo armigero, qui primus victoriȩ illius auctor fuerat, abeſſet à caſtris, ac propterea parentis imprecationes non exaudiret; itaque cum ad ſiluam quan-

2. Reg. 14.

quandam delatus eſſet, melliſque fauum nactus mel ſumma virga intincta comediſſet, cum quod acciderat Saul cognouiſſet ex filio, iuriſiurandi religione ductus, ſtudioq; ſanciendæ diſciplinæ militaris, quòd iuſſionem parentis improbaſſet, triſte exemplum ſibique luctuoſum, ſed, vt videbatur, vniuerſo populo ſalubre ſtatuit edere, vt nimirum Ionathas neci traderetur, quod parentis decretum æquo animo tulit Ionathas, nec mortem deprecatus eſt. Sed vniuerſa multitudo præſtantem iuuenis de tota gente optimè meriti, indolem miſerata, irato Patri eripuit ac ſeruauit incolumem. Et ſanè ad continendos in officio milites, genus hominum ferox & contumax, aliqua pœnarum ſeueritas in loco adhibita plurimùm poteſt, Ducibuſque ac legibus reddit obedientes, iiſque obtinetur, vt cuſtodiæ, vigiliæque, & ordo ſtationum intentiori ſeruetur cura, nec paſſim milites per circumiectos campos, vicoſque cum capitis ſui periculo, totiuſque exercitus diſcrimine vagentur ad prædam. Ac ſanè in Moyſis exercitu magnam diſciplinæ militaris curam fuiſſe oportet, quandoquidem cum ad fines Idumææ perueniſſet, Legatis præmiſſis ad Regem, petijt liberum ad terram, ad quam pergebat, tranſitum, potuitque ſibi tantùm de militis obedientia, diſciplinaque militari polliceri, vt fidem ſanctè dare non vereretur, ſe ſine cuiuſquam iniuria iter facturum, reſque omnes venales, quibus opus habuiſſet, dato pretio coëmpturum, ipſo etiam aquæ hauſtu pecunia redempto: *Obſecramus*, inquit, *vt nobis tranſire liceat terram tuam, non ibimus per agros, neque per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtram declinantes, donec tranſeamus terminos tuos.* Num. 20. 17. Eſt autem ad diſciplinam hanc nouus miles, ex vrbana præſertim plebe collectus, diligenter condocefaciendus: nam laſciuiens inter patrias delicias, non ſe facilè patitur adſtringi, ſed ad ciuitatis voluptates, commoditateſque ſubinde animum refert, vt Hebræis Moyſem ſecutis videmus vſu veniſſe, de quibus dicitur

Num.11.4. in libro Numerorum: *Vulgus promiſcuum, quod aſcenderat, cum eis, flagrauit deſiderio, ſedens & flens iunctis ſibi pariter filiis Iſrael, & ait: Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt, & nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man.* Itaque ſeditionem mouere cœperunt, tamque diuturnæ ac laborioſæ peregrinationis culpam in Moſen conferre cuius nimirum ſuaſu dicerent reliquiſſe ſe fertiliſſimam regionem, nūcque non ſolum eius vbertate carere, verùm etiam proſperata fælicitate, cum extrema ciborum inopia, aliarumque rerum ad victum neceſſariarū egeſtate luctari. Sed Dominus, qui præcipuam populi illius gerebat curam, diſciplinam plurimorum morte ſanciuit; quamuis enim coturnicibus immiſſis caſtra compleuerit, tamen non multò poſt in inſanam vulgi inſolentiam ac maledicta a-

Pſal.77.31. nimaduertit. Nam *Adhuc eſca eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.* Sed pertinet etiam ad caſtrorum diſciplinam, vt arceātur ſcorta, quibus molliuntur & franguntur in libidinem militum animi, Numenque ſceleribus ad vindictam prouocatur, vt Iſraelitis accidit, qui cū filiabus Moab miſcentes corpora, & gentiliū idola venerantes, vt à ſcortis inirent gratiam, grande genti vni-

Num.25.3. uerſæ crearunt malum. *Quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari, filii Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitarum lupanar, & perfodit ambos ſimul, virum ſcilicet & mulierem in locis genitalibus, ceſſauitque plaga à filiis Iſrael, & occiſi ſunt viginti quatuor millia hominum.*

De militari exercitatione. 6. Tranſeo ad exercitationem, quæ ſanè ad formandū militem neceſſaria eſt, ne, ſcilicet, cùm acie inſtructa, concurrendum erit, ordines deſerant, aut turbent, Ducis imperium non exaudiant, armaque tractare neſciant, quibus vel impetant hoſtes, vel petitiones illorum excipiant, aut declinent, aliaque huiuſmodi, quę Tyrones per

quo-

quotidiana exercitia, campeſtreſque meditationes edocendi ſunt. Itaque apud Hebræos exercitationis huius cura peculiaris exercitato alicui viro videtur incubuiſſe; nã inter eos, qui à Nabuzardan militiæ Regis Babylonis Principe in captiuitatẽ ſunt abducti, reperio etiã *Sopher Principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ*: & qui exercitibus præerant, frequenter in ſacris litteris Magiſtri militiæ dicuntur, vt Putiphar enuchus Pharaonis, qui Ioſephum emit in ſeruũ, vt Nabuzardam apud Ieremiam: vt nimirum quemadmodum nomen exercitus, exercitationem quæ militibus familiaris, & quotidiana eſſe debet, reuocat in memoriam; ita ipſi Duces cum ſe Magiſtrorum nomine appellari animaduertunt, recordentur muneris ſui, fiantque ſpectatores & moderatores militum, Sciamachias & ficta certamina ineuntium, vt cum vſus tulerit, paratum ſit agmen, & Ducem ſequi, ſeque in diſcrimen dare, & non voces tantùm imperantis excipere, ſed nutibus etiam parere, quæ res ſi vlla alia victoriam conciliare ſolet.

4. Re. 25. 19.
Gen. 37. 36.
Ierem. 39. 9. 10.

7. Sequitur vt de armis verba faciamus, quæ Princeps multò antè parata habere debet, quam belli ſuſpicio ingruerit, inſtruendumque prudentium Principum more copioſum armamentarium, vnde, cum opus fuerit, bellicæ machinæ, omneque telorum genus depromi poſſit. Sic Salomon, dequo, legimus in libro Paralipomenon ſecundo, *Fecit igitur Rex Salomon, ducentas haſtas aureas, de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur, trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum quibus tegebantur ſingula ſcuta, poſuit que ea Rex in armamentario, quod erat conſitum nemore.* Quæ poſtea omnia ſiue domus Regiæ ornamenta, ſiue munimenta in Ægyptij Regis prædam ceſſerunt. Nam, vt eodem libro dicitur: *Receſſit Seſac Rex Ægypti ab Ieruſalem, ſublatis theſauris domus Domini, & domus Regis, omniaque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, pro quibus fecit Rex æneos, & tradidit illos Principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatii, cumque introiret*

De militū armis.
2. Par. 8. 15.
2. Par. 12. 9.

ſubtraxerint, vt accidit Iſraelitis cũ Philiſthæorum imperio ſubiacerent. *Porrò*, inquit Regum hiſtoria, *faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael, caueruntque Philiſthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthiim, vt exacueret vnuſquiſque vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. Retuſæ itaque erant acies vomerum & ligonum, & tridentiũ, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corrigendum. Cumq; veniſſet dies prælii, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saul, & Ionatha filio eius.* Et fortaſſe propter eandem cauſam currus hoſtium ſuccendi iuſsit Dominus, equoſque ſubneruari, ne ſi populis illis integri relinquerentur, ad inſtaurandum bellum incitamento forent. *Equos eorum*, inquit Dominus ad Ioſue, *ſubneruabis, & currus igne combures.* Cui etiam præcepto paruit Dauid, de quo legimus; *Et captis Dauid ex parte eius mille ſeptingẽtis equitibus, & viginti millibus peditum ſubneruauit omnes iugales curruum, dereliquit autem ex eis centum currus*, quibus fortaſſe ad conuehendas ſarcinas, aliosque belli vſus indigebat. Hoc Principũ ſtudium in parandis ſibi armis, aut hoſtium corrumpendis eſſe debet. Sed cuilibet etiam militi curandum eſt, vt arma omnia polita ſint, omni rubigine deterſa, & ad prœliorum vſus quam aptiſſima. Quod apud Iſaiam dicitur quodam loco, *Accipite clypeum*; Ex Hebræo verti poteſt, *vngite clypeum*: Quare laudantur milites illi apud Nahũ, de quorũ clypeis dicitur *Clypeus fortium eius ignitus*. Quòd politiſsima cum eſſent eorum ſcuta, aduerſo feriente ſole quaſi flammas vomerent, vt etiã dicitur in Machabæorũ hiſtoria, vbi legimus; *Et vt refulſit ſol in clypeos aureos, reſplenduerunt montes ab eis, & reſplenduerunt ſicut lampades ignis.* Sanctus etiã Dauid quodã loco Dominũ quaſi virũ pugnatoré exhibens, gladium illi tribuit benè politum, quod enim legimus in Pſalmo; *Gladium ſuum vibrauit*; Hieronymus vertit *Acuet*, ex Hebrææ vocis proprietate, quidam verti poſſe putant, *Expoliet*; alij, quod idem eſt, *ſplendificabit*. Ne autem facilè rubiginem contrahant ferra-

1.Re.13.19. Ioſue.11.6. 2.Reg.8.4. Iſai.21.5. Nahu.2.8. 1.Mac.6.39 Pſal.7.13.

ferramenta, ſuis vaginis, & inuolucris aptè condenda ſunt: Quare Goliæ gladius apud Achimelech dicitur fuiſſe *inuolutus pallio*, alio ſcilicet ſuper vaginam integumento, ne facile puluere fœdaretur. Parique diligentia clypeum milites vindicabant à rubigine, & ſordibus, vt ex Iſaia colligi poteſt, apud quem legimus quodam loco; *Et parietem nudauit clypeus*: quæ verba ex Hebræo verti poſſunt, *ſcutatus miles nudauit clypeum*. Hoc autem ſi diligenter milites faciunt, ſibi ipſis decus addunt, armorum ſplendore, & honeſtamento conſpicuos ſe reddentes, quare dicitur in Pſalmo. *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum Potentiſſime, ſpecie tua & pulchritudine tua.* Quæ verba quidam appoſitiuè accipiunt, vt ſenſus ſit, armis tuis, & gladio tuo muni te; quod munimentum pariter ſunt, & corporis etiam ſpecies, & ornamentum.

1. Re. 21. | Iſai. 22. 6. | Pſal. 44. 4.

De recenſendis militibus.

8. Solent autem exercituum Duces, vt explorent, an milites armis, & equis benè ſint inſtructi, vt illis ſtipendia, quæ meruerunt, perſoluant, vt copiarum ſuarum numerum cognoſcant, eas in conſpectum dare, antequam ad pugnæ diſcrimen veniatur. Præſtitit hoc Saul, de quo dicitur primo Regum: *Præcepit itaque Saul populo, & recenſuit eos quaſi agnos, ducenta millia peditum, & decem millia virorum Iuda. Tò Quaſi agnos*, in Hebræo eſt בטלאים batthelaim *in agnis*, vel *cum agnis*. Vatablus, Abulenſis, & alij commenti cuiuſdam Rabbinorum meminerunt; qui fingunt militum vnumquemque agnum attuliſſe, ſicque numeratis agnis, non autem militibus, ſummam totius exercitus fuiſſe collectam: Id autem propterea fuiſſe factum, ne inito cenſu malum aliquod, vt poſtea Dauid, ſibi populoque Saul accerſeret. Sed Rabbini ſuo more nugantur. Neque enim probabile videtur, tantum agnorum numerum in regione non admodum ampla facilè inueniri potuiſſe, quot erant militum capita, nec, ſi inuenti fuiſſent, Saulem exercitum non numeraſſe verè dici potuiſſet, aut incommodum, quod verebatur, ſatis cauiſſe. Si ergo vulgatæ editionis auctorem ſequamur, ſenſus erit, exercitum ea facilitate qua agni à

1. Reg. 15.

paſtore

paſtore numerantur, recenſitum fuiſſe: ſi verò legamus vt in Hebræo textu nunc habemus בטלאים *batthelaim* per beth, non כטלאים *Catthelaim* per caph, vt legit Vulgatus, dicemus *Thelaim* loci cuiuſdam nomen eſſe, iuxta quem à Saule luſtratus ſit exercitus. Quod etiam ſecuti ſunt Septuaginta, qui vocem *Thelaim*, tanquam proprium loci nomen, retinuerunt.

De equeſtribus copiis, ſtratagematis, exploratoribus.

CAPVT XIII.

1. EXiſtimet fortaſſe aliquis Iſraelitarum populo in ſacris litteris curruum & equitatus vſum planè fuiſſe interdictum. Hoc enim ſignificare videtur, quod Dauid cecinit in Pſal. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autē in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus. Illi obligati ſunt & ceciderunt, nos autē ſurreximus, & erecti ſumus. Non ſaluatur Rex per multam virtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur. Ab increpatione tua Deus, dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.* Expreſſiuſque in Deuteronomij lege, equitatus videtur prohiberi, cum dicitur: *Cumq; fuerit conſtitutus* (Rex ſcilicet) *non multiplicabit ſibi equos*: & quod Iſaias mala illis interminatur, qui præſidium ſuum in equitatu, & quadrigis Ægyptiorum collocabant, eodem reſpexiſſe videtur. *Væ*, inquit, *qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multa ſunt, & ſuper equitibus, quia prævalidi nimis, & non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſrael, & Dominum non requiſierunt.* Philo tamen Iudæus rerum & legum ſuæ gentis benè doctus in ſuo de agricultura tractatu, equitatus neceſſitatem & commoda commemorans,

De equitatu. Pſal. 19. 8. Pſal. 32. 16. Pſal. 75. 7. Pſ. 146. 10. Deu. 17. 16. Iſai. 31. 1.

morans, conſtanter affirmat, non id voluiſſe Dominum, vt equites in ſuis exercitibus Jſraelitæ planè non haberent, ſed potius myſterium aliquod, quod ipſe recludere conatur, illo interdicto abſcondi. *At enim dicat aliquis,* ait Philo, *magnam eſſe potentiam Regis in æquitatu, non minorem vtique quàm in pedeſtribus, vel nauàlibus copiis, nonnunquam verò etiam vtiliorem, tunc præſertim cum ſine dilatione opus eſt expedita celeritate, temporibus moram non ferentibus, ſed ipſum momentum occaſiones vrgentibus, vt cunctatio non damnum modo, ſed cladem quoque illatura videatur, occaſione tanquam nube præteruolante. Huic nos reſpondemus, nullum belli præſidium legislatorem noſtrum à Principe ſubmouiſſe, neque copias eius parte aliqua mutilaſſe, imò, quantum fieri poteſt, augere conatum eſſe, vt robore ac multitudine freti ſocii facilè hoſtium aciem prouocarent. Quis enim alius ſic docuit, vt inſidias collocare, vel inſtruere aciem, vel ordinatè legiones diſtribuere, eaſque tribunis & centurionibus aſſignare, vt res poſtulat, nunc pluribus nunc paucioribus, vt hic noſter legislator, ad omnia rei militaris præcepta ritè tradenda confirmatam habens longo vſu peritiam? Sed ille in eo, quo dixi, loco, non facit verba de iſto equitatu, quales Principes ſolent colligere ad infeſtandos hoſtes, tuendoſque ſocios neceſſariò, ſed de eo, qui animæ noſtræ ineſt.* Pergitque allegoricam de vitioſis affectibus, ac cupiditatibus comprimendis explicationem afferre, quæ ſanè interpretatio ad fulciendam Philonis de equitatu Iſraelitis minimè interdicto ſententiam non eſt neceſſaria. Nam firmæ ſatis coniecturæ afferri poſſunt, quibus oſtendatur curruum & equitatus vſum planè veritum Iſraeli non fuiſſe. Nam ſanctus Dauid, Diuinæ legis obſeruantiſsimus, cum plurimas Regis Adarazer quadrigas in ſuam redegiſſet poteſtatem, plurimos quidem equos ſubneruauit iuxta Domini præceptum, de quo alibi diximus, non tamen totam illam equorum & quadrigarum præ-
1.Par.18.4. dam planè corrupit, dicente Scriptura: *Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, ſubneruauitque omnes equos curruũ,* *exce-*

exceptis centum quadrigis,quas reſeruauit ſibi. Adonias etiã Dauid filius,cum paternum Regnum affectaret, fecit ſibi,recepto Regum ac Principum more,currus& equites. Samuelq; cum ius Regium populo, Principẽ importuniùs poſtulanti,explicaret, ita loquitur. *Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq́, ſibi equitem & præcurſorem quadrigarum ſuarum.* Quod ſanè effectum dedit Abſalon alter filius Dauidis,cum ad Regnum aſpirare conaretur. Tandem ad Salomonem, cum nondum à pietate ac religione defeciſſet,adducebantur per ſingulos annos equi, & muli,vt habemus in Regũ hiſtoria, vt ſcilicet iis equitatus augeretur, aut ſuppleretur. Nec ſanè obſtant, aut Dauidis & Prophetarum allata teſtimonia, aut lex ipſa Deuteronomij,quæ magis videtur vrgere. Nam ea lege non magis equorum multitudo prohibetur,quàm ingẽs pecuniarum, & theſaurorum aceruatio,aut vxorum greges,vt enim dicitur: *Non multiplicabit ſibi equos*, etiam de vxoribus & theſauris dicitur: *Non habebit vxores plurimas,neque argenti, & auri immenſa pondera.* Nam ſi ingens equitum multitudo à populi Principe aleretur, periculũ ſanè erat,ne rei benè gerendæ fiduciam in ſuis viribus atque equitibus collocarent,quod Dominus qui peculiari prouidentia populi ſui res moderabatur, conabatur auertere. Hoc autem eſt, quod Prophetæ reprehendunt: quare Iſaias, *Si reuertamini*, inquit, *& quieſcatis, ſalui eritis: In ſilentio, & in ſpe erit fortitudo veſtra. Et noluiſtis, & dixiſtis: Nequaquam, ſed ad equos fugiemus, ideo fugietis. Et ſuper veloces aſcendemus, ideo velociores erunt qui perſequentur vos.* Et alibi ſtudium parandi equitatus æquè prohibens, ac pecuniarum immenſam cupiditatem: *Repleta eſt*, inquit, *terra argento & auro, & non eſt finis theſaurorum eius, & repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ illius.* Illud etiam erat incommodum, quod equis ex Ægypto, alijſque circumiectis regionibus adducendis intenti peregrinos mores ſuperſtitioſaſque idolorum religiones combibere nullo negotio poterant,cũ præſertim ad eas procliue eſſet nimium quantum Iſrae-

litarum

3. Reg. 1. 5.
1. Re. 8. 11.
Deut. 17. 16.
Ibid. n. 17.
Iſai. 30. 15.
Iſai. 2. 7.

litarum ingenium. Iſtam autem negotiationem ſatis frequentem fuiſſe ſub Salomone colligitur ex Regum hiſtoria, in qua dicitur. *Educebantur equi Salomoni de Ægy-*
2. Reg. 10. *pto & de Coa; negotiatores enim Regis emebant, atque in*
28. 29. *hunc modum cuncti Reges Hebræorum & Syriæ equos venundabant.* Tandem illud etiam periculum erat, ne ſibi nimiùm placerent Principes illi, ſi plurimas equitum turmas aluiſſent, quòd magnum ſit Regij ſplendoris, ac potentiæ argumentum, magnamque habeat equitatus maieſtatem, propter equorum generoſitatem, phalerarum & curruum ornamentorum magnificentiam, ex quibus Principis animus in ſuperbiam, viriumque ſuarum nimiam confidentiam poteſt extolli. Non itaque prohibitus in Deuteronomio eſt equorum vſus, ſed tantum immoderatus & nimius. Quo nomine reprehen-
2. Paral. 9. dendus Salomon, de quo dicitur. *Habuit Salomon qua-*
25. *draginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitumque duodecim millia; conſtituitque eos in vrbibus quadrigarum,*
3. Reg. 10. *& vbi erat Rex in Ieruſalem.* & alibi: *congregauit Salomon*
26. *currus, & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus,*
2. Paral. 1. *& duodecim millia equitum.*
14. 2. Quod ad ſtratagemata attinet, callidaque conſilia, quibus hoſtis à ſolerti Duce, omneſque rei promouen-
De ſtratagematis. dæ occaſiones circumſpiciente circumueniri ſolet, illud eſſe apud omnes certum arbitror, nimirum licere non tantum petitiones & conſilia aduerſariorum declinare, & eludere, ſed militaribus etiam artificijs, conſilia occultando, diſſimulando, atque etiam multa ſimulando, quibus hoſtes decipiantur, capiantur, aut vincantur, ſe ſe hoſtibus præſtare conari. Id quam verum ſit, virorum etiam ſanctitate præſtantium exempla demonſtrant, vt
Ioſue. 8. 4. Ioſue, quem legimus inſidias poſuiſſe cum aduerſus Haitas Domini iuſſu copias eduxiſſet. *Ponite*, inquit Ioſue, *inſidias poſt ciuitatẽ, vt longius recedatis, & eritis omnes parati*: Gedeon etiam, qui Domini iuſſu, & ductu contra Madianitas præliabatur, noto illo ſtratagemate ingentem illam hoſtium multitudinem non modò in effuſam con-

conuertit fugam, ſed Domino panicum immittente terrorem, effecit, vt ſeſe mutua cæde conficerent. Nam trecentis non amplius ex vniuerſo exercitu fortiſſimis viris, quos ſecum adduceret, electis, faceſque fictilibus includens lagenis, cum ſilentio ad caſtra Madianitarum, qui nihil minus ſuſpicabantur, ſed vino ſomnoque ſepulti paſsim in tentoriis ſtrati iacebant, cum armata ſuorum manu perueniſſet, hydriiſque confractis tubas inflaſſet, caſtra vniuerſa tanto concuſsit terrore, vt omnes ſeſe in fugam darent, gladioſque in ſuos conuerterent; ex quo factum eſt, vt admodum luculentam victoriam Gedeon reportaret. Illud videtur obſeruandum neceſſe eſſe, vt bello procedant, ita rem totam diſponere, vt omnia ſuo tempore fiant; neque v.g. qui in concaua aliqua valle deliteſcunt, priùs erumpant, quàm rei bene gerendæ poſtulet opportunitas. Quare Ioſue ſigno ſuis dato, eos ad inuadendos hoſtes euocauit, legimus enim in eius hiſtoria: *Cumque eleuaſſet*, inquit, *clypeum ex aduerſo, ciuitatis, inſidiæ, quæ latebant, ſurrexerunt confeſtim: & pergentes ad ciuitatem cœperunt, & ſuccenderunt eam.* Ioſ. 8. 19. Tandemque illud diligenter prouidendum cenſeo, ne dum aduerſarios putamus incautè agere, ipſi in eorum fraudulentas tendiculas incidamus. Ea enim omnia nobis vehementer ſuſpecta eſſe debent, quæ adeo videntur abſurda, vt prudentem belli Ducem luce tam aperta hallucinari turpiſsimum ſit; tunc quippe licet ſuſpicari, dolos necti, inſidiaſque parari, quantumque cauendum eſt, ne occaſiones per ſocordiam elabi patiamur è manibus, tantùm, aut etiam plus curas noſtras intendere debemus, ne circumueniamur ab hoſtibus, in eaſque anguſtias compellamur, vnde rebus ſaluis, pedem referre non poſſimus. Iud. 20. 31. Si cauiſſent hoc Benjamitæ cum de ciuitate erumperent, nec ſimulate effugientes hoſtes longiùs ab oppido quàm par erat, perſecuti eſſent, nec in paratas inſidias, quibus intercepti penè deleti ſunt, incidiſſent.

3. Paucula quædam hic de exploratoribus addam, quorum opera non inſidias tantùm euitaturis, ſed iis omni- *De exploratoribus.*

ribus: confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Quæ omnia diligenter & ſtrenuè perfecerunt, quadraginta dierũ ſpatio totam eam regionem luſtrantes, fructuſque eius, vberis ſoli argumentum, reportantes. Quamquam quod ad incolarum vires, attinet, non mediocriter populi animum conturbarunt, monſtra quædam hominum de genere giganteo iactantes, quibus ipſi compoſiti locuſtarum inſtar haberent, vt *Ibi vidimus*, dicebant, *monſtra quadã filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.* Quo loco notandum, curandum Principibus eſſe, vt cum mittuntur exploratores, aut redeunt, id clam populo fiat, ne ſi aduerſi aliquod eos apportare contingat, exercitus conſternatio conſequatur, vt Moſi accidit, cuius imperium formidoloſus populus terroribus illis perculſus detrectabat: paſſim enim dictitabant in caſtris, *Nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt.* Porrò in exploratoribus requiritur, vt non omnibus rumuſculis fidem accommodent, ſed ea demum referant ad Ducem, quæ certa fuerint, quippe quæ aut ipſi oculis hauſerint, aut idoneis fideque dignis auctoribus cognouerint; tales ij fuiſſe videntur, de quibus dicitur in libro Ioſue, *Quod cum audiiſſent filii Iſrael, & ad eos certi nuntii detuliſſent.* Tales etiam Dauidis explotatores, de quibus Regum hiſtoria. *Miſit*, inquit, *exploratores, & didicit, quod illuc veniſſet certiſſimè*; Saul ſcilicet cum ſuis. At quia fieri poteſt, vt non ita facilè Dux idoneum exploratorem nanciſci poſſit, cuius ſcilicet dictis ita credendum videatur, vt diſcrimen propter ea, quæ ex ipſo cognita fuerint, ſubeatur, non imprudenter faciet Princeps, ſi Gedeonis magni apud Hebræos Ducis exemplo, ad loca cognoſcenda acceſſerit ipſe expeditis aliquibus comitatus, citraque capitis periculum, quantum fieri poterit: Tutiùs enim oculis credi ſolet quàm auribus, meliuſque intelliget deſcendendumne ſit in certamen, an verò abſtinẽdum, ſicq; confligẽdi ſteterit ſententia, quomodo diſponendæ acies, quibus in locis collocandæ inſidiæ, aliaque

Ibid. n. 34.

Ibid. n. 31.

Ioſ. 22. 11.

1. Re. 26. 4.

filius Sadoch, & Ionathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum, quod audieritis; Quod conſilium vt excogitatum fuit prudenter, ita feliciter ſucceſſit: Nam & Achitophelis conſilium ſalutare, id agente Chuſai, exploſum eſt, & quidquid conſiliarij Abſalonis cenſuiſſent, per Achimaas & Ionatham, vt condictum fuerat, cognouit.

4. De transfugis quid ſentiendum, & quatenus illis fidendum ſit, ſatis conſtare poteſt ex ſupra diſputatis, cum de Dauide ad Achis Regem Geth tranſeunte mentio incidit: ea qui voluerit, ne ſæpius inutiliter repetantur, recognoſcere poterit. Illud in præſentia quæri poteſt, prudenter ne fecerint Bethuliæ ciues, qui Achior Ammonitem ab Holoherne eiectũ, & ad Hebræos tranſire compulſum, non benignè tantùm, ſed etiam honorificè apud Oziam gentis Principem hoſpitio, dato etiam epulo ſuſceperunt, vt habemus in Iudith hiſtoria. Dubitandi anſam præbet quorundam transfugarum ſimulatio, quos ſcimus non ſolùm egregiè frontem finxiſſe mentiendo, & ad decipiendum verba aptè probabiliterque compoſuiſſe, ſed eo etiam fallendi ſtudio prouectos, vt ſibi ipſis manus inferẽt, ſeq; aut vulneribus cruentarent, aut etiam auriculas, & nares inhoneſto vulnere præciderent, vt fidem apud hoſtes, quos decipere parabant, inuenire poſſent. Quæ res cum Duces omnes admoneat, vt quàm diligentiſſimè cuncta circumſpiciant, ne fortè eos in fraudem contingat impelli; factum etiam Bethuliæ ciuium, quaſi nimiùm ad credendum facilium ac ſimplicium damnare videtur. Reſpondendum cenſeo, prudenter illos egiſſe videri. nam præterquam, quod apta ſapienſque eorum, quæ apud Holophernem ſibi acciderant, narratio, fidem Achiori conciliabat: fieri etiam potuit, vt viri non procul à Bethulia habitantis grauitas famaque virtutis Hebræis pridem eſſet non ignota. Deinde, quod caput eſt, quamquam eum benigne acceperunt, & honorifice, vt dignitas perſonæ, & ratio poſtulabat humanitatis; nihil tamen egiſſe leguntur, quod

Aliqua de Transfugis.

Iudith. 6.

bono Reipublicæ ſtatui incommodare poſſet: Quamuis enim probabile exiſtimem, quod alibi dictum eſt, ciuitate donatum, & priuilegio honoribus gerendis idoneum redditum, tamen priuſquam ſolueretur obſidio, nec adhibitus eſt ad ſecreta conſilia: nec vllam militarem præfecturam conſecutus; ſed potius cum apud Oziã hoſpes verſaretur, ita in omnium, ac præſertim ipſius Oziæ oculis vixit, vt ſi quid moliretur, aut moueret, ſtatim deprehẽdi poſſet. Ipſum verò procul à publicis negotijs quietè egiſſe, vel ex eo colligitur, quòd cum Judith in vrbem reuerſa, amputato Holophernis capite, magna eſſet omnium ordinum, vt in publica gratulatione, concurſatio, ingenteſque populi exultantis clamores, & vociferationes; ipſe tamen non niſi euocatus ad tantæ rei ſpectaculum domo prodijſſe legatur. Jud. 13. 27.

De caſtris & arcibus.

CAPVT XIV.

De caſtrorum deſcriptione, vexillis, &c. Num. 2. 2.

1. DEſcriptionem caſtrorum populi Hebræi, anteq̃uã ad promiſſam venirent regionẽ, habemus in Numerorum hiſtoria. *Singuli*, inquit, *per turmas, ſigna, atque vexilla, & domos cognationum ſuarum caſtra metabũtur: filij Iſrael per gyrum tabernaculi fœderis; ad orientem Judas figet tentoria*: pergitque minutim explicare quẽ vnaquæque tribus locum occuparit, qui Duces, Principeſq; familiarum, quot etiam capta ſub vexillis cenſuerint; ex qua deſcriptione illud habemus, totam caſtrorum conformationem quadratam fuiſſe, quæ figura ſanè cõmoda videtur: quanquam alias etiam metandi formas in vſu fuiſſe facile crediderim. Sanè de Dauid dicitur in Regum historia: *Et venit ad locum Magalá. To, Magala* Hebr. *Rotunditatem* interpretari poſſumus, vt etiam Septuaginta verterunt. Chaldæus autem dixit *Caſtra*, vt ex hoc capere 1. Rc. 17. 20

poſſi-

poſſimus coniecturam locum illum orbiculari figurâ caſtra aliquando habuiſſe, ſiue Dauid ipſe, ſiue quiuis alius belli Dux, cum ſuo ſibi exercitu conſederit. Sed quamcumq; habuerint formam, vt ſcilicet meliùs ac commodiùs Imperator duxerit, multum expedit in ſua quoſque tentoria ita diſtributos eſſe, vt omnis perturbationis tollatur occaſio, quod in Hebræorum metaturâ, quam diximus, ſeruatum videmus, vt ſcilicet alij ſeorſim ab alijs, ſuis locis conſiſterent ſuaque haberent ſigna & vexilla, quibus diſtinguerentur ab alijs. De quibus vexillis vereor vt verum ſit, quod quidam Rabbini tradiderunt, in vexillis ſcilicet Iudæ fuiſſe leonem; quod ſcilicet Iacob morti proximus cũ de filijs ſuis prophetaret, Iudam appellauit leonem, *Catulus*, inquit, *leonis Iuda, ad prædam fili mi, aſcendiſti; requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna quis ſuſcitabit eum?* In ſignis verò Ruben, hominis figuram expreſſam fuiſſe, quod ipſe primus homo eſſet de ſemine Iacob, vt dicitur eodem Geneſeos cap. *Ruben primogenitus meus.* In ſignis vero Ioſeph, fuiſſe taurum, quòd de ipſo dicatur in Deuteronomio, *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius*. Tandem tribum Dan, colubrum in vexillis ſuis prætuliſſe, ex eo coniecturam capientes, quod de eo dicitur in Geneſi. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita.* Sed nimirum familiare eſt Rabbinis vera falſis aſpergere, & nugas ſuas pro ſolidis probatiſque hiſtorijs obtrudere Si enim ſatis ſolida probatio eſſe poſſit, quod metaphoris ab aliquibus animalibus deſumptis, leones dicantur aut ceraſtæ; etiam Gad leonem prætuliſſe dicendus erit, de quo dicitur in Deuteronomio. *Quaſi leo requieuit.* imò ipſi Dan non minus leo tribuendus fuit, quàm Iudæ, cũ eodem Deuteronomij loco *Dan catulus leonis* appelletur, Iſachar verò qui dicitur *Aſinus fortis*, non aliud inſigne iſtis auctoribus habere poterit, quàm ſtolidum illud & rude animal, quo Iſachar per metaphoram appellatus eſt Illud etiã monendum videtur caſtra benè poni in edito aliquo loco, aut tumulo, vnde ſubeũtes hoſtes facilè propelli poſſint, quod paſſim factitari videm⁹ ab Imperatoribus

Apud Abulenſ. in c. 2. Num.

Gen. 49. 9.

Ibid. n. 3.

Gen. 49. 17

Deut. 33. 20

Ibid. n. 22.

Gen. 49. 14

bus, exercituũm, ſic Philiſthæi editum locum caſtris occupauerant, ad quos Ionathas cum armigero ſuo adrepere conatus eſt. *Erant*, inquit Scriptura, *inter aſcenſus,*
1.Reg.14.4. *per quos nitebatur Ionathas tranſire, ad ſtationem Philiſthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quaſi in modum dentium ſcopuli, hinc & inde prærupti.* Sic Beniamitarum reliquiæ poſt cladem ab Iſraëlitis acceptam confugerunt ad petram Remmon, vt loci beneficio externam vim fa-
Iub 20.47. cilius arcerent, in qua etiam quatuor integros menſes ita ſederunt, vt ab hoſtibus nulla ratione potuerint violari. Cauendum tamen eſt, ne dum locum editum conſectatur Imperator, longiùs à fluminibus aut fontibus recedat, laborentque ſui penuria aquarum, adeò vt cum aquarum mittendi erunt, fluminis aut fontis vndam ſanguine redimant. Itaque Gedeon iuxta fontem, qui vo-
Iub 7.1. catur Harad cum ſuis legitur conſediſſe, ne ſcilicet aquæ ex longinquo, cum militum ſuorum diſcrimine, petendæ eſſent; Porrò, caſtra, aggeribus, vallo, foſſaque munienda ſint, ne facilè ad illa hoſtes obrepere poſſint, aut repentè impreſſione facta, nihil tale cogitantes opprimere. Videtur hoc neglexiſſe Saul, qui cum *caſtra meta-*
1,Reg.26,3. *tus eſſet in Gabaa Hachila*, vt dicitur in Regum hiſtoria; nec nocturnos adhibuit excubitores, qui ſomnii ſuũ ab hoſte ſecurum redderẽt, nec caſtra foſſis aut vallo muniuit, quibus Dauid penetrare prohiberetur; ſed ſuis fortaſſe viribus fretus, hoſtium paucitate contemptâ, ſeſe in cuſtoditum compoſuit ad ſomnum, non intelligens quàm grande periculum adiret, quod tamen non alia ratione euaſit, quàm eius benignitate, in cuius manus inciderat. Maior etiam Amalecitarum ſocordia, qui, quod abſente Dauid, de Iuda, & de terra Philiſtiim prædas egerant, & Siceleg ciuitatẽ igne ſuccenderãt, omnia tuta arbitrãtes, paſſim per herbã fuſi vino epuliſque indulgebant, nullã caſtrorũ muniendorũ cura ſuſcepta, quaſi nihil ab irritato violatoque hoſte, viribus tamen integro, timen-
1. Reg.30, 16. dum ipereſſet. *Ecce illi* (inquit Scriptura) *ſuper faciem vniuerſæ terræ diſcumbebant, comedentes & bibentes, & quaſi*
feſtum

feſtum celebrantes diem, pro cuncta præda & ſpoliis, quæ ceperant de terra Philiſthiim, & de terra Iuda. Et percuſſit eos Dauid a veſpere vſque ad veſperam alterius diei, & non euaſit ex eis quiſquam, niſi quadringenti viri adoleſcentes, qui aſcenderant camelos, & fugerant. Audiendus itaque Dauid, cuius eſt militare illud præceptum. *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.* Omnibus ſanè caſtra figentibus, aut arcem aliquam excitantibus, aut cuſtodientibus planè neceſſarium. Senſus autem eſſe poteſt. Stationes diſponite, excubitores nocturnos diurnoſque in mœnibus & propugnaculis collocate, qui eam circumdent & paſſibus complectantur in circuitu, & per gyrum ambulãdo. *Numerate turres eius* (ſic enim Pagninus legit, quod in vulgata habemus *Narrate in turribus*) diligenter cũcta recognoſcendo, animumque applicate ad ea munienda, & inſtauranda quæ veſtram operam deſiderant: ſiue ille murus ſit, ſiue antemurale. Quod enim vulgatus dicit, *Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite domos eius*: Idem Pagninus vertit ex Hebræo, *Ponite cor veſtrũ ad antemurale eius, roborate palatia eius.* Pſal. 47. 13.

2. Quæ de caſtris hactenus diſputauimus, ad arces etiam fermè accommodari poſſunt, de quibus prætereà paucula quædam addenda ſuperſunt, quæ nunc explicabimus. Sunt autẽ arces regni totius propugnacula, quæ ciuitates & oppida minora ab hoſtium incurſionibus tuta reddunt, & in quas belli tempore tanquam tutiſſimas ſtationes, ſeſe recipiunt milites, vniuerſamque regionem quantumuis hoſtilibus armis infeſtam in Principis ſui fide retinent, & conſeruant. Itaque antiquis illis temporibus video Reges ſolicitos fuiſſe de arcibus excitandis, locisque opportuniſſimis diſponendis, vt hoſtibus iter in regnum intercluderent, incolaſque ab externis ingruente vi redderent ſecuros. Sic de Baaſa legimus in Regum hiſtoria. *Aſcendit quoque Baaſa Rex Iſrael in Iudam, & ædificauit Rhama, vt non poſſet quiſpiam egredi,* 3. Reg. 15. 17

De arcibus conſtruendis, earumque ſitu.

vel ingredi de parte Aſa Regis Iuda. Quod iniquiſſimo animo tulit Aſa, quaſi quoddam iugum ſuis ceruicibus eſſet impoſitum, quod omni ratione amoliendum, & excutiendum putauit. Itaque Syriæ Regem Benadad in Baaſan ſuſcitauit, in quem cum Syrus expeditionẽ ador-
Ibid.nu.21. naret, Baaſa eius aduentu audito; *Intermiſit ædificare Rhama*, vt ſcilicet ſe ſuoſque ad tantam belli molem ſuſtinendam compararet. Nec ſatis habuit Iudæ Rex Aſa in aduerſarium ſuum Benadad concitaſſe, ſe munitione euerſa Baaſæ, aliam munitionem cenſuit opponendam, quam vt extrueret, ſubditis ſuis conuehendæ materiæ, ad ſubſtructiones faciendas, neceſſitatem impoſuit. Ita
Ibid.n. 22. enim legimus eodem loco: *Rex autem Aſa nuntium miſit in omnem Iudam, dicens: Nemo ſit excuſatus, & tulerunt lapides de Rhama, & ligna eius, de quibus ædificauerat Baaſa, & extruxit de eis Rex Aſa Gabaa Beniamin, & Maſpha.* Qua in re ſatis apparet planè ſibi perſuaſiſſe Aſa arcem illam ita ſuo Regno incommodare, vt theſauri omnes domus Domini, & Regij ærarij profundendi potius eſſent, quàm arcis illius perficiendæ Iſraëlis Regi conce-
Ibid. n. 18. deretur facultas. Nam *tulit Aſa omne argentum, & aurum quod remanſerat, in theſauris domus Domini, & in theſauris domus Regiæ, & dedit illud in manus ſeruorum ſuorũ, & miſit ad Benadad*, vt ſcilicet in fines Baaſæ cum exercitu irrumperet, & ab inchoato opere, quod moliebatur, auerteret. Quod cum impetraſſet, aſcendit in Rhama, & munimentum illud iuxta Sapientis dictum ſolo æqua-
Prou. 21. 22 uit. *Ciuitatem fortium*, inquit Salomon, *aſcendit ſapiens, & deſtruxit robur fiduciæ eius.* commodè enim locus hic de oppidis arte vel natura munitis accipi poteſt, quæ idcirco *robur fiduciæ* dicuntur, quòd qui ea inſederunt, hoſtium conatus irritos fore confidant. Sapientis autem eſt, iuxta Salomonis dictum, eas munitiones ſolo æquare, quas aut tueri non poſſis, aut propter periculum, ne ab hoſtibus occupentur, indéque tuis te armis oppugnent, diſturbandas eſſe prudentes rerum æſtimatores iudicauerint, ad quem fortaſſe ſenſum trahi poſſunt verba illa

ba illa, quæ de Dauid legimus in libris Regum. *Percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo, coæquans terræ.* 2. Reg. 8. 2.

3. Bene autem collocantur arces in collibus, editiſque locis, in faucibus etiam vallium, præſertim ſi opportunitate ſitus, hoſtium incurſionibus, & irruptionibus aditum intercludant. *Nathinæi habitabant in Ophel vſque cōtra portam aquarum ad Orientem, & turrim quæ prominebat,* vt habemus in libro Eſdræ. Vox Ophel עֹפֶל iuxta aliquorum ſententiam apud Hebræos *fauces* ſignificat, quas Græci πύλας vocant; Itali, *chiuſe.* Quare nonnulla huiuſmodi loca arcibus inſeſſa apud eoſdem Serrauallis nomen inuenerunt: Videtur datus locus Nathinæis ad cuſtodiendum, ne ad Regiam hoſtibus pateret irruptio. Quia verò huiuſmodi loca in faucibus vallium conſtituta obſcura eſſe ſolent, quod ſolis radios non facilè admittant, hinc fortaſſe factum eſt, vt cum quarto libro Regum dicitur: *Cumque veniſſent iam veſperi*, vbi eadem vox Hebræa recurrit, Septuaginta verterint, εἰς σκοτεινόν, *in obſcurum.* Rabbini apud D. Hieronymum in illud Iſaiæ, *Tenebræ & palpatio,* vocem *Ophel*, quæ in Hebraico textu eſt, *Tenebras,* ſeu *Nubilum* interpretantur, & fuiſſe eius nominis turrim putant Hieroſolymis, quæ tantæ celſitudinis eſſet, vt vſque ad nubes erigeret caput, vt ibi loquitur Hieronymus. Quod de Manaſſe dicitur in Paralipomenis; *Poſt hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid, ad Occidentalem in conualle, ab introitu portæ piſcium per circuitum vſque ad Ophel, & exaltauit illum vehementer* Tò, *per circuitum*, ex Hebræo ad verbum vertere poſſis, *& circumdedit*, ſiue *fecit circuitum, arcem, aut turrim, & exaltauit illam valde.*

Alia quædā de arcium ſitu. 2. Eſdr. 3. 26. 4. Reg. 5. 24. Iſa. 32. 14. 2. Par. 33. 14.

4. Porrò arcibus ſtrenuorum militum manus, qui eas tueantur, præficienda eſt, nec vnqnam committendum, vt ſiue fiducia pacis cum hoſtibus initæ, ſiue virium contemptu militibus deſtituantur. Documento nobis eſſe poteſt, quod de ciuitate Hais, ſacra hiſtotia Iudicum cōmemorat. *Euntes*, inquit, *quinque viri venerunt Hais,*

De arcium propugnatoribus.

vide-

videruntque populum habitantem in ea abſque vllo timore, iuxta conſuetudinem Sydoniorum, ſecurum & quietum, nullo eis penitus reſiſtente, magnarumque opum, & procul à Sidone, atque a cunctis hominibus ſeparatum. Ibid.n.11. & 27. *Profecti igitur ſunt de cognatione Dan ſexcenti viri, accincti armis bellicis, veneruntque in Hais, ad populum quieſcentem atque ſecurum, & percuſſerunt eos in ore gladii, vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præſidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam ſocietatis ac negotii.* Quę ſanè narratio nobis ob oculos ponit ſupinam Haitarum negligentiam, qui cum iniuriæ eſſent opportuni, eo quòd procul aberant à Sidonijs, alijſq; omnibus à quibus auxilium ſperare poſſent, ſi periculum aliquod ingrueret, quod accedentibus oppidi diuitijs, & opulentia ſuſpicari debuerant, ita ſalutem ſuam neglexerunt, vt ſexcentis dumtaxat viris præda fuerint, patriamque incendio abolente perdiderint. Quod ſanè illis non eueniſſet, ſi tantas opes, tam procul ab amicis poſitas, non incuſtoditas relinquendas putauiſſent, arce ciuitatis, ſi quam habebant, aut certè portis armatorum militum excubijs, munitis. Quod ſi ciuitatem munitam habeas armis, viriſque: cauendum eſt, ne, ſi bellicus aliquis tumultus increpuerit, è ſuis ſtationib. milites præſidiarij omnes educantur, accidit enim nonnunquam, vt omnibus ad bellandum effuſis, deſtituta ciuitas in hoſtium manus veniat, diripiatur, & extrema quæq́, patiatur. Docet hoc Haitarum clades, qui Iſraëlitarum exer-
Ioſue 8.16. citum fugere arbitrantes, *Vociferantes pariter, & ſe mutuò cohortantes perſecuti ſunt eos, & cum receſſiſſent à ciuitate, & ne vnus quidem in vrbe Hai & Bethel remanſiſſet, qui non perſequeretur Iſraël (ſicut eruperant aperta oppida relinquentes) inſidiæ quæ latebant ſurrexerunt confeſtim: & pergentes ad ciuitatem, cœperunt, & ſuccenderunt eam.* Aliquid etiam tale paſſus legitur Dauid, qui cum abeſſet à Siceleg, quo in oppido cum ſuis habitare tunc temporis cõſueuerat,
1.Reg.30.1. *Amalecitæ impetum fecerunt ex parte auſtrali in Siceleg, & percuſſerunt Siceleg, & ſuccenderunt eã igni, & captiuas duxerunt*

xerunt mulieres ex ea, à minimo vſque ad magnum. Quamuis autem Amalecitis catò ſteterit ab acta præda, vt eode 1 capite, Regum perſequitur hiſtoria, tamen tā grande incommodum, ciuitatis nimirum incendium, ſuorūque periculum euaſiſſet, ſi parte militum relicta, ab hoſtium incurſionibus ſecutam, cum ipſe alio proficiſceretur, reliquiſſet, quod laudabiliter feciſſe legimus Iudam Machabæum, quem cum neceſſitas vrgeret, vt in Galaaditim cum fratre Ionatha proficiſceretur, exercitus partem reliquit Ioſepho, vt ab hoſtium impreſſionibus ſi fortè per Iudæ abſentiam aliquid mouerent, tutā redderet regionem. *Et reliquit,* inquit, *Ioſephum filium Zachariæ, & Azariam Duces populi, cum reſiduo exercitu in Iudæa ad cuſtodiam:* ſed ſalutaria etiam monita addidit, ne ſcilicet manus confererent cum hoſtibus, ne multitudine ſuperati, ipſorum culpa Reſpub. caperet detrimentum, ſed ſatis haberent vim externam propulſate. *Et præcepit illis dicens: Præſtote populo huic, & nolite bellum committere aduerſum gentes, donec reuertamur.* Illud tandem pro paragraphi huius clauſula addamus, Principib. prodeſſe populis finitimis in fide, & officio continendis, ſi in eorum arcibus, expenſis ſuis Reges milites alant, qui ſeditiones motuſque popularium comprimant, ipſoſq; Principes vicinos promiſſis conuentiſq; ſtare compellant. Id iuſte parta victoria fieri poteſt: nam quas vrbes deuicto Principi adimere poſſis, ſi hac conditione reſtituas, vt nationis tuæ præſidiarios milites admittat, in reliquis ſuo iure, rem omnem politicam adminiſtret, non iniuriam facis, quòd aliquid auferas, ſed beneficium nō vulgare, quòd multa, quæ iure belli adimere potuiſſes, liberaliter per vim ſubactis remittas. Hoc ipſum feciſſe videtur Dauid, de quo ita legimus in libris Regum. *Fecit quoque ſibi Dauid nomen cū reuerteretur capta Syria in valle Salinarum, cæſis decem & octo millibus, & poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid:* niſi fortaſſe regionem pleno iure poſſedit, quod

1. Mach. 5. 18.

Ibid. nu. 19.

2. Reg. 8. 13.

quod vulgata hæc verba (*facta eſt Idumaa ſeruiens Dauid*) ſignificare videntur.

De cuſtodiendis ciuitatum & arcium portis. 5. Quod verò attinet ad portas arcium & ciuitatum cum ſuſpicio aliqua belli ingruerit, aut hoſtium agmina propè abfuerint, diligenter militum cuſtodia muniendæ ſunt, nec aperiendæ in tenebris, ſed clara luce, ne aliqua fortè fraus ab hoſtibus ad omnes occaſiones intentis fieri poſſit. Præſtitit hoc Nehemias, qui ſe ita ſcribit 2.Eſdr.7:3. præcepiſſe; *Non aperiantur portæ Ieruſalem vſque ad calorem ſolis, & portæ clauſæ ſunt & oppilatæ, & poſui cuſtodes* Ioſue 2,5. *de habitatoribus Ieruſalem ſingulos per vices ſuas.* Quare parum conſultè feciſſe videtur Rex Ierícho, qui cum ſe tenebræ noctis intenderent, tunc demum portas claudere iubebat, vt ex Ioſue hiſtoria diſcimus: nam cum Iſraélitæ hoſtes inſtarent, eorumque fama vniuerſas illas regiones peruaſiſſet, prudens conſilium fuiſſet, ſi citiùs claudi iuſſiſſet, quàm cum pacata circum erant omnia, nulluſque hoſtis, qui pacem turbaret, timeretur.

Monita quædam ad pugnam ſpectantia.

CAPVT XV.

In aggrediendis hoſtibus loci tẽporiſque opportunitatem captãdam. 1. QVandoquidem bella non viribus tantùm corporis geruntur, ſed multo magis prouidentia, & conſilio, vt docet Salomon, cuius illa ſunt verba. *Cogitationes roborantur conſiliis, & gubernaculis tractanda ſunt bella.* Et alibi. *Vir ſapiens fortis eſt, & vir doctus robuſtus & validus, quia cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus, vbi multa conſilia ſunt.* Si fuerit cum hoſte confligendum, diligenter omnia circunſpicere debet imperator, vt ſi aliquam rei bene gerendæ occaſionem à loco, à tempore, aliave circunſtantia captare poſſit, eam præterlabi non ſinat: fieri enim poteſt, & verò non ſemel vſu venit, vt Prou.20. Prou.24.

quialioqui militum numero,& robore pares non erant, induſtria, & conſilio militari etiam ſuperiores euaſerint. Sic Abraham cùm Lothi cognati ſui,tùm Sodomitarum, amicorum,& vicinorum clade commotus, cùm ſe ſuoſq; ad opem ferendam expediuiſſet, *Numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſecutus eſt eos vſq; Dan,& diuiſis ſocijs irruit ſuper eos nocte, percuſſitq; eos.* Gen.14 14.
Quod ſane factum,militarem Abrahami prudētiam cōmendat; etenim diuiſis copijs,ex multis diuerſiſq; partibus in eos impetum faciendo, terrorem maiorem incuſſit, ſpeciemque exhibuit ingentis exercitus, quo omni ex parte ſe putarent circumſiſti, adeò vt nullus ad fugam aditus pateret. Quæ res adeò conſternauit hoſtium animos,vt quiſque fuga ſe periculo ſtuderent eripere. Sic etiam Ioſue vrbem Iericho expugnaturus, non ab vna tantùm parte copias admouit, ſed exercitu in agmina diuiſo, cùm vociferatio militum, clangorque tubarum increpuiſſet, diuinoque miraculo muri corruiſſent, illicoque ciuitas ad prædam, nudata mœnibus apparuiſſet; *Ingreſſi ſunt ſinguli per locum contra quem ſteterant.* Eodem Ioſ.6.5.
conſilio cum Haitas expugnaret vſus eſt, copijſque diuiſis,quoſdam in inſidijs collocauit,alios aperto marte ad pugnam eduxit,ſic tandē Abimelech, de quo legimus Ioſ.8. 4.
in Iudicum hiſtoria, *Abimelech tulit exercitum ſuum,& diuiſit in tres turmas tendens inſidias in agris,videnſque quod egrederetur populus de ciuitate, ſurrexit, & irruit in eos cum cuneo ſuo, oppugnans & obſidens ciuitatem, duæ autem turmæ palantes per campum aduerſarios perſequebantur. Porrò Abimelech omni de illo oppugnabat vrbem, quam cepit, interfectis habitatoribus eius,ipſaque deſtructa, ita vt ſal in ea diſpergeret.* Iud.9. 43.

2. Opportunum etiam tempus Abram elegit,nocturnum ſcilicet; nam noctis ſilentio parui motus, ingentes & horribiles videntur; nec ſatis cognoſci poteſt, paruane ſit,an magna hoſtium manus,omniaque repentina,& quæ magis re ipſa ſentiuntur, quàm animi aut ſenſuum prænotione,vehementius animos hominum cōmouent *An nocturno tempore aggredi hoſtē expediat.*

atque

atque perturbant; animo verò perturbato, paruæ etiam res magnæ videntur, & horribiles. Præterquam, quòd nocturno tempore ſopitis, & vino languidis, inermibus etiam, nulloque ordine diſpoſitis cladem inferre non admodum difficilè videtur, quo etiam ſtratagemate Gedeon Madianitarum copias ingentes, trecentorum dumtaxat militum armis peſſumdedit; quamquam ingenti miraculo, ſuo Duci Deus tam luculentam victoriam de tanta hoſtium multitudine largitus eſt. Simile Gorgiæ conſilium, diſſimili tamen euentu. Nam vt dicitur in

1. Mach. 4. 1 Machabæorum hiſtoria. *Aſſumpſit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos, & mouerunt caſtra nocte, vt applicarent ad caſtra Iudæorum, & percuterent eos ſubito, & filii qui erant ex arce, erant illis Duces.* Sic tandē Ioſue quinque Regibus Amorrhæis in vnum collectis, repentinus ſuperuenit, eoſque plaga magna contriuit. *Irruit itaque*

Ioſ. 10 9. *Ioſue*, inquit Scriptura, *ſuper eos repentè tota nocte aſcendens de Galgalis.*

Cum hoſtibus confligendū, cum aliqua occaſione aut animis ſunt conſternati, aut fracti viribus.

3. Vtile etiam eſt, cum hoſtibus bello decernere, cum animis conſternati ſunt, aut corporibus imbecilliores. Nam & metus alacritatem frangit, & fames continenſque labor vires atterit, corporaq; debilitat, vt conſerendo certamini parùm idonei reddantur. Bonum victoriæ conſequendæ omen eſſe putauit Gedeon, cum ſomnio territum militem, cum ſocio ſermones miſcentem audiuit, hordeacei panis nocturnum viſum commemorantem, quo impellente Madianitarum tentoria concidiſſent. Nec eum fefellit coniectura, quemadmodū enim gregario illi militi, diuinitùs immiſſo viſo, quòd futurū erat, ſignificauit Dominus, ita planè factum eſt terrore cunctus iniecto, quoad clangore buccinarum Gedeonis, adeò conterriti ſunt, vt nullus auderet reſiſtere, ſed omnes effuſam fugam, in qua funditus ceciderunt, occupa-

Jud. 7. 13. rent. Simeon etiam & Leui ciuitatem Sichem filij Hemor armis aggreſſi ſunt die tertio, poſtquam circumciſione fuerant conſignati, cùm ſcilicet dolor acerbiſſimus vulnerum eſſe ſolet, tantaque in languentes corporum debi-

debilitate, cæde debaccahti ſunt, vt omnes maſculos delerent, vrbem popularentur, in greges etiam & armenta ſæuirent, paruulos & mulieres captiuos abducerent, quæ in domibus, quæque in agris occurrebant eodem impetu vaſtantes; nec vllus fuit, qui à patrijs tectis tantam cladem poſſet auertere, quòd nimirum dolor ad arma tractanda reddidiſſet ineptos. Gen.34.35.

4. Sed quærat fortaſſe aliquis, vtiliuſne ſit, cùm bellum gerēdum eſt, hoſtium aduentantium impetum domi præſtolari, an exercitu expedito in eorundem fines irrumpere, eoſque anteuertendo, quam vaſtitatem nobis meditabantur, eorum agris oppidiſque vltrò inferre. Ac ſanè vim externam propulſantes eam commoditatem habent, quod ſuæ ipſorum regionis benè periti, non mons, non vallis, non fluminis vadum, non occultus ad commeandum trames, non viarum latent compendia, quæ locorum experientia maximas ſæpè auertit clades, victoriaſque luculentas conciliauit. Rurſus, cōmeatus vberior, ſponteque ſuppeditatur, non enim vi extorquetur ab inuitis, ſed ab amicis vltrò conuehitur. Militum etiam animi alacriores, quippe qui pro aris, & focis, pro vxoribus, liberiſque chariſſimis, pro templis & patria, tandem pro ſe ipſis ſe pugnaturos intelligunt, non autem expedire arma pro gloria dumtaxat Principis ſui augenda, quem temeritas ad bella mouenda, ſuorumque ſanguine parandum nomen impellat. Contrà verò ſi in alienos fines ipſe tranſilias, tuam regionem ab hoſtilibus popularionibus damniſque propemodum innumeris vindicas, hoſtiumque vires minuis, atque debilitas; quare aliquibus magis placuiſſe video conſilium hoc, vt occuparent ipſi in hoſtē tranſire; vt Sehon Rex Amorrhæorum, qui cum ſuis finibus Iſraelitas arcuiſſet, nec vllis conditionibus acquieſcere voluiſſet, vt per ſuas regiones inceptum iter continuarent, *Exercitu congregato egreſſus eſt obuiam in deſertum.* Dauid etiam cum primùm cognouit Philiſthæos bellum parare, non illos in-

An expectandi ſint hoſtes intra regnum, an vero in eorum fines irrumpendū

Num.21.23.

2.Reg.5.7.

tra Regni fines expectandos duxit, ſed potiùs illis occurrendum; quod etiam feciſſe Ioas Regem Iſraelis legimus, cùm Amaſias Iudæ Rex contractis copijs arma moueret. Et idem videtur indicari in Euangelica illa parabola, quæ eſt apud D. Lucam, Regis nimirum euntis committere bellum aduerſus alium Regem, in qua particulæ illæ, *Iturus committere bellum*, &, *Cum decem millibus occurrere*, Regis illius, qui ibi deſcribitur, conſilium videtur oſtendere, non ſegniter domi deſidendo hoſtem intra ſuos fines opperientis, ſed vltrò in eius occurſum cum armato milite procedentis. Sed huic dubitationi ita cenſeo reſpondendum eſſe, vt ſi Princeps pacatum habeat regnum, & ab ſeditionibus diſcordijſque ciuilibus tutum, ita vt cum è finibus ipſe pedem extulerit, nulli motus timeantur, iuſtumque exercitum cogere poſſit, quo viribus non impar, aduenientibus hoſtibus cenſeatur, ſatius eſſe belli incommoda in aduerſarium conuertere, quàm agrum tuum hoſtibus relinquere ferro, ignique vaſtandum. At ſi Principis externa expeditio res domi incompoſitas relictura eſt, ſi ſeditiones, inteſtinique tumultus, meritò formidari poſſunt, ne ancipiti malo prematur Reſpublica, melius erit fines ſuos tueri, vim ingruentem propulſare, victoremq; ſe futurum exiſtimare, ſi victus ipſe non fuerit.

4. Reg. 14. 11.

Luc. 14. 31.

De tubis, tympaniſq; militaribus ad animos in prælia acuendos.

5. Iuuat autem ad animos militum in prælio acuendos, ſi clangor tubarum, tympanorumque tumultus languentes exſuſcitet animos, vt omnium gentium vſu paſſim fieri videmus. Nam canor ille Martius, & ſegnibus vires ſufficit, eamque concitat alacritatem, ſine qua nec moliri arma, nec cum hoſte confligere milites poſſent. Idem de ſublatis clamoribus iudicium, qui truces, & inconditi ab ingenti exercitu ſublati aduerſarios terrent, commilitones in prælium incitant, diſcriminiſque in quod ſe conijciunt, obuerſantem oculis ſpeciem, recordationemque minuere conſueuerunt. Fuit hoc Iſraëlitis familiare, de quibus legimus, *Exercitus egreſſus*

1. Reg. 17. 20.

ſus ad pugnam vociferatus erat in certamine, & eodem capite: *Conſurgentes viri Iſrael & Iuda vociferati ſunt, & perſecuti ſunt Philiſthaos.* & Gedeon ſuis mandat: *Quando perſonuerit tuba in manu mea, vos quoque per caſtrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni. Populus etiam cum miſiſſet in Silo, & tuliſſet inde arcam fœderis Domini exercituum ſedentis ſuper Cherubim, veniſſetque arca in caſtra, vociferatus eſt omnis Iſrael clamore grandi, & perſonuit terra*: quæ vociferatio vt alacritatem addidit Iſraelitis, ita terrorem incuſſit Philiſthæis, vt ex eadem diſcimus hiſtoria, in qua ita dicitur. *Timueruntque Philiſthiim, dicentes. Venit Deus in caſtra, & ingemuerunt dicentes; Væ nobis, non enim fuit tanta exultatio heri & nudius tertius, væ nobis.* Omne ſibi malum imminere præcipientes, & præſentia Numinis, & aduerſariorum alacritate, quam ſublato ingenti illo clamore prodiderant. Ibid. n. 32. Iud. 7. 18. 1. Reg. 4. 4. Ibid. n 4.

6. Sed quia nonnunquam accidit, vt quantumuis Imperator diligenter cuncta circunſpexerit, nec temerè deſcenderit in aciem, quia tamen communis Mars eſt, nulloque ſuo, ſed aliorum vitio fieri poteſt, vt exercitus prementibus aduerſarijs pedem referre cogatur, fugaque ſibi conſulere, ita diſpoſitum militem habeat, vt non illi accidat, quod Aſſyrijs eueniſſe legimus in libro Iud. *Et quoniam*, inquit, *Aſſyrii non adunati in fugam ibant præcipites: filii autem Iſrael vno agmine perſequentes debilitabant omnes, quos inuenire potuiſſent*; quodq; Dominus ſuis euenturum minitatur, ſi à vera religione deflexerint; *Corruent ſinguli ſuper fratres ſuos.* Curandum etiam eſt, vt ſi agmen aliquod, aut inſidijs hoſtium interceptũ, aut vi oppreſſum euadere non potuerit, alijs ſaltem conſulatur, & in tutum adducantur: quâ in re prudenter ſe geſſit Iacob, qui cum timuiſſet aduenientem Eſau fratrem ſuum, *Perterritus diuiſit populum, qui ſecum erat, greges quoque, & oues, & boues, & camelos in duas turmas,* *De fuga, hoſtibuſque perſequendis.* Iud. 15. 4. Leu. 26. 27. Gen. 32. 7.

 dicens.

dicens. Si venerit Eſau ad vnam turmam, & percuſſerit eam, alia turma quæ reliqua eſt ſaluabitur. Solet autem facili negotio cliuus aliquis, edituſque locus fugam victorum tueri, eoſque ab hoſtium impreſſione tutos reddere. Sic Sodomorum Reges & Gomorrhæ, cum victi certami-
Gen. 14. 10. ne fuiſſent; *Qui remanſerant, fugerunt ad montem*: quemadmodum enim Benjamitarum reliquiæ in ſcopulis petræ Remmon, cum ingenti clade ſunt ab Iſraëlitis attriti, ne penitus delerentur conſederunt. Mœnibus autem vrbis alicuius quæ in proximo ſit, ſanè tutiſſimum eſt ſe includere, niſi verearis, ne impetum hoſtium portis ac muris ſuſtinere poſſis; tunc enim ſatius videtur per apertos elabi campos, donec te inſtantibus hoſtium mucronibus planè ſubduxeris. Cum veniſſet Dauid in Ceilam, qui prius per inania, & ingenti ſolitudine vaſta loca fugiebat Saulis inſidias, magnam concepit ſpem Saul il-
1. Reg. 23. 7. lius capiendi; *Tradidit*, dicebat, *eum Deus in manus meas, concluſuſque eſt introgreſſus vrbem, in qua porta & ſeræ ſunt. Et præcepit Saul omni populo, vt ad pugnam deſcenderet in Ceilam, & obſideret Dauid & viros eius.* Nec tamen, qui alios fugientes perſequuntur, omnia tuta debent arbitrari: nam redit etiam virtus victis in præcordia, & fuga fingitur, & dolo trahuntur aliquando per metus ſimulationem incauti milites in ſtructas inſidias, vt Benjamitis accidit, de quibus ſupra dictum eſt, qui cum Iſraelem per vim cedere exiſtimaret, paulatim progreſſi, deducti ſunt ad eum locum, vbi paratis inſidijs circum-
Iud. 20. 32. uenti ſunt, & oppreſſi. Itaque ſibi melius Aſael conſu-
2. Reg. 2. 21 luiſſet, ſi Abner quem perſequebatur, conſilium admiſiſſet, qui ei dicebat. *Vade ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, & apprehende vnum de adoleſcentibus, & tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſael omittere quin vrgeret eum. Rurſumque locutus Abner ad Aſael, recede, noli me ſequi; vt compellar fodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum; qui audire contempſit, & noluit declinare: percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta in inguine,*

guine, & transfodit & mortuus eſt in eodem loco. Cautè igitur armati proſequendi ſunt, ne, vt dixi, aut in inſidias deferaris libidine perſequendi, aut dum alijs exitium inferre cogitas, tibi ipſi maturiùs temeritate, quàm putauiſſes, accerſas.

7. Quod ſi fuga elapſus Imperator obſidionem tolerare cogatur, duo inter cætera ab obſeſſis ſatagat obtinere. Primum eſt, vt animos non deſpondeat, & ad deditionem faciliùs quàm par eſt inclinent animos; quemadmodum videmus accidiſſe ijs, qui Bethuliæ obſidebantur, vt narratur in hiſtoria Iudith. nam *Ad Oziam congregati omnes viri fœminæque, iuuenes, & paruuli, omnes ſimul vna voce dixerunt. Iudicet Deus inter nos, & te, quoniam feciſti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Aſſyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum, & ideo non eſt qui adiuuet, cum proſternamur ante oculos eorum in ſiti, & perditione magna. Et nunc congregate vniuerſos, qui in ciuitate ſunt, vt ſponte tradamus nos omnes populo Holophernis; melius eſt enim, vt captiui benedicamus Dominum viuentes, quàm moriamur, & ſimus opprobrium omni carni, cum viderimus vxores noſtras, & infantes noſtros, mori ante oculos noſtros. Conteſtamur hodie cœlum & terram, & Deum Patrum noſtrorum, qui vlciſcitur nos ſecundum peccata noſtra, vt iam tradatis ciuitatem in manu militiæ Holophernis, & ſit finis noſter breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate ſitis, & cum hæc dixiſſent factus eſt fletus, & vlulatus magnus in Eccleſia ab omnibus.* Tales quiritationes, lacrymæ, obſeſſorumque ſtudia eſſe ſolent; contra quæ non minus forti pectore opus eſt, quàm blanda comitate, quibus partim mulceatur exaſperatus animus, perpeſſione malorum, partim deditionis conſilia conſtanter diſturbentur. Alterum eſt, vt incommoda tolerare patienter aſſueſcant, pro defendenda domo, patria, liberis, ipſaque vita, qua nihil charius habere poſſumus. Hoc in Bethuliæ populo deſiderari poterat, vt ſcilicet ſpe fortunæ melioris in Domino collocata, patientiùs ſitim fer-

De obſidionibus.

Jud. 7. 12.

ferrent, aliaque obſidionis incommoda. Hoc vt faciliùs aſſequatur Imperator, in ipſo obſidionis exordio conſtituat diſpenſatores, qui commeatum, & cibaria omnia parcè diſtribuat, ne, ſi contingat obſidionem in longum produci, neceſſarijs vitæ ſubſidijs deſtituti, fame compellatur eas ab hoſte conditiones accipere, quas illi armis exprimere nòn potuerunt. De ciſternis Bethuliæ deficientibus ita dicitur in Iudith hiſtoria. *Defecerunt ciſternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita vt non eſſet intra ciuitatem, vnde ſatiarentur vel vna die, quoniam ad menſuram dabatur populis aqua quotidie.* Quod in cæteris etiam rebus, quæ vſu conſumuntur, ſeruandum eſſe, cum par ingruerit neceſſitas, nemo non videt.

Iud. 7. 11.

De annona in vrbem, quæ obſidionem timet, importāda.

8. Cæterùm, quia obſidionem tolerantes in ipſis etiam initijs quædam deficere ſolent, quia nimitum, quamuis intenta cura, ſolicitaque animi prouiſio adhibeatur, vix ita proſpici poteſt, vt tantus frumenti numerus, aliarumque rerum ad victum neceſſarium copia importetur in ciuitates, aut arces, vt diuturno tempore nihil deſideretur: curandum eſt diligenter, vt huic occurratur incommodo, ne poſtea mœnibus incluſi ad vltimam vſque penuriam compulſi, leniendæ famis gratia, non equos tantum, & aſinos, ſed fœdiora etiam animalia, aut pelles, & lora feruenti aqua macerata & reſoluta, quod aliquando accidiſſe legimus in veterum hiſtorijs, mandere cogantur. Cuius calamitatis luculentum habemus exemplum in Regum hiſtoria. Nam cum Benadad Syriæ Rex Samariam obſideret, *Facta eſt fames magna in Samaria, & tandiu obſeſſa, donec venundaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum, quinque argenteis.* Putat Lyranus cum dicitur, *Caput aſini*, totum animal ſignificari, quæ vſitata eſt vernaculæ linguæ phraſis, & etiam latinæ, vt cum dicitur cenſu tót millia capita ciuium eſſe numerata: quo dicendi ſchemate vtitur etiam Eccleſiaſticus. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.*

4. Reg. 6. 25

Eccl. 25. 22

ris. Verum probabiliùs cenſeo cum aliis interpretibus, ita locum intelligendum vt verba ſonant, vt ſcilicet eo truculentæ famis amariſſimis legibus redacti eſſent Samaritæ, vt aſini caput à cetero corpore reuulſum, octoginta argenteis venderetur. Argumento autem eſt, quod neque à columbino ſtercore obſcæna fames abſtinuit, imò, quod eſt maximè miſerandum, nec à proprijs liberis, quos matres ad vſum nefariæ dapis conuertere non dubitarunt, & pro infelicibus cadauerum reliquijs coram Rege litigare, vt eodem capite legimus, locum Moyſis vaticinio facientes, qui ita comminatus fuerat genti ſuæ, ſi diuinas leges violare fuiſſent auſi, *Comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum*; & Ezechielis triſti prædictione tanto peſtea denuntiantis. *Patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres ſuos.* Partes ergo prudẽtis Principis aut Ducis ſunt, mala iſta, quantum fieri poterit, anteuertere, & annonam cum ſuppetit, largiter in vrbes inducere, vt ſi circumiectam regionem penuria inceſſerit, qui obſidentur non ſolum vitam tolerare, ſed arma etiam pro defenſione patriæ fortiter, & animoſe tractare poſſint.

Deut 28.53.

Ezec. 5. 10.

9. Tandem, cum res ipſa per ſe loquatur, neceſſe fortaſſe non fuerit monere eos qui obſidione cinguntur, vt cum fœderatis, & ſuarum partium Principibus aut Ducibus gentis ſuæ, qui propè abſunt, & ſuppetias ferre poſſunt nuntiorum, aut litterarum communione hoſtium progreſſiones, conſilia, conatus cognoſcere ſtudeant: & viciſſim, quibus ipſi premantur incommodis, & quibus rebus opus habent, aperiant, vltro, citroque deſtinatis nuntiis, habitu diſſimulato, aliave neceſſaria cautione adhibita, ne intercipiantur, litteriſque eo artificio exaratis, vt ſi in hoſtium manus eas deferri contingat, intelligi non poſſint. Huius rei nonnulla excogitari & vſurpari ſolent artificia, vt cum chartæ circa virgam aliquam certæ menſuræ, quæ apud vtroſque ſit, qui illis vti neceſſe habuerint, ita complicantur, coniunguntur, & per

De arcanis litteris, quas cifras vocant, vltro citroque mittendis.

& per extremas margines committuntur, vt cum fuerint inſcriptæ, & dein explicatæ arcanæ illius rationis expertibus litteræ truncæ, & mutilæ appareant, membraque earum & apices in partes diuerſiſſimas ſpargantur: gnaris verò ſecretioris illius modi, & circa æqualem rudem, quam apud ſe habent, rurſus complicantibus, ita concinnè coaleſcant, & coëant, vt integras incorruptaſque epiſtolas, & quæ nullo negotio legi poſſint, exhibeant. Alij litterarum ordinem mutant, aut alijs elementis pro alijs vtuntur, v. g. B. pro A. D. pro C. vſurpando, aut etiam aliquo alio charactere in ordine alphabetico longius diſſito. Hunc autem modum ſecreta tegendi quæ ſcripturæ committuntur, veteribus Hebræis non omnino inuſitatum puto. eiuſque in Ieremia veſtigium aliquod reperio, ſi D. Hieronymo, alijſque grauiſſimis eius prophetiæ interpretibus credimus, qui cum cap. vigeſimo quinto Seſac nominatur, putant hypobolymæas eſſe litteras illas, & pro alijs ſubſtitutas, hoc ordine, vt ſcilicet loco primæ alphabeti, vltima ponatur, loco ſecundæ penultima, & ſic deinceps, qua ratione ſeruata cum Propheta reuera בָּבֶל Babel dicere
Iere. 25. 27. vellet שֵׁשַׁךְ Seſac tamen dixit per anagrammatiſmum, idque eo conſilio feciſſe creditur, vt Chaldæorum qui tunc dominabantur, offenſionem euitaret. Siue ergo ratio hæc placeat, ſiue alia opportunior, nemo non intelligit eſſe frequenter neceſſarium, aliqua arte conari vigilem hoſtium pro vallo excubantium obſidionem eludere, vt quæ nuntianda ſunt, aut cognoſcenda litteris exarata fidelibus vltro citroque commeare poſſint.

(:)

De

De victoria, & illius vſu, victorumq́; præmiis, triumphis, & trophæis.

CAPVT XVI.

1. Librum hunc, & opus etiam totum claudent paucula quædam præcepta ad victoriam, eiuſque vſum ſpectantia. Si ergo Dominus, qui *Triumphator* à Samuele dicitur, hoc eſt victoriarum & triumphorum largitor, victoriam de hoſtibus conceſſerit, par eſt Deo gratias ingentes agere, cuius beneficio non ſolùm noſtra agmina conſeruata ſunt, ſed etiam tributum, vt hoſtium exercitus funderetur. Quod ſedulò feciſſe videmus viros fortiſſimos æquè ac ſanctiſſimos Melchiſedech & Moſen. Nam ille quidem ſacrificium obtulit in gratiarum actionem pro reportata victoria de Chodorlahomor Rege Elamitarum, & fœderatis Regibus, vt habemus in Geneſi his verbis. *At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem & vinum (erat enim Sacerdos Dei altiſsimi) benedixit ei, & ait. Benedictus Abram Deo excelſo, qui creauit cœlum & terram, & benedictus Deus excelſus, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt.* Moſes verò cum vidiſſet *Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & magnam manum, quam exercuerat contra eos Dominus. Tunc cecinit Moſes, & filii Iſrael carmen hoc Domino, & dixerunt. Cantemus Domino. glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem, iſte Deus meus, & glorificabo eum: Deus Patris mei, & exaltabo eum.* & quæ ſequuntur. Quæ omnia præclara ſunt, qualia nimirum decent virum diuino ſpiritu afflatum, quique beneficij, quo fuerat affectus, & periculi, vnde ereptus, magnitu-

Pro victoria Deo gratias agendas eſſe.

1. Reg. 15.

Gen. 14. 18.

Exo. 13. 30.

Exod. 14. 1.

dinem præclarè cognoſceret. Eſt autem victoriæ curſus ferè ſiſtendus cum nocte ipſa, ne per occaſionem tenebrarum, aut inſidiis, aut alia ratione exercitus periclitetur; Dauid tamen Amalecitas, qui Siceleg ciuitatem, in qua cum ſuis Dauid habitabat, inuadere, & prædis abactis diripere veriti non ſunt; *Percuſſit eos à veſpere vſque ad veſperam alterius diei.* prouectus fortaſſe de ſiderio vindicandi iniuriam ſuis illatam, qui domo fuerant abducti, tectis ciuitatis inflammatis, dirutis, direptis, vt mirum non ſit, ſi in gentiles, Iſraëliticique nominis hoſtes, indignatione iuſta Dauid excanduerit. Cæterùm, cum hoſtes non reſiſtunt, ſed victoribus cedunt, à cæde, & ſanguine temperandum eſſe, ſenſus ipſe humanitatis perſuadet, quod cum in omni bello locum habeat, potiſſimùm, tamen verum eſt in ciuili, cum par ſit ſuis maxime parcere belli Ducem, quos gentis eiuſdem communione aut ciuitatis attingit. Cum Abner Dux quondam Saul cum ſuis conuerſus eſſet in fugam, victoriamque ſecutus Ioab, fugientes vrgeret: *Exclamauit Æbner ad Ioab, & ait. Nunquid vſque ad Internecionem tuus mucro deſæuiet? An ignoras, quod periculoſa ſit deſperatio? Vſquequo non dicis populo, vt omittat perſequi fratres ſuos? & ait Ioab. Viuit Dominus, ſi locutus fuiſſes mane, receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum; Inſonuit ergo Ioab buccina, & ſtetit omnis exercitus, nec perſecuti ſunt vltra Iſrael, neque iniere certamen.*

1. Reg. 30. 17.

2. Reg. 2. 26.

2 Porrò, non hominibus tantùm parcendum eſt, ſed molibus etiam ædificiorum, quæ tibi, tuiſque vſui futuræ ſunt, pecoribus, arboribùſque, quæ ſuccidenda non ſunt, aut incẽdenda; nam præterquam quod in ea ſæuire, quæ nullo modo reſiſtunt, aut iniuriam non fecerunt, & ratione etiam carent, barbari furoris eſt, damnum etiam ſibi inferunt, qui talia deſignant; cum poſt victoriã non res alienas, ſed ſuas igni ferroque corrũpant. Itaque Dominus, qui Chananæorũ populos, ex Iſraëlitis deleri voluerat, ne illor ſcelum eribus aut idololatriis con-

Victoriam citra crudelitatem perſequendam eſſe.

cõtaminarentur, à cæde tamen arborũ abſtinere manus milites ſuos iuſſit: ſic enim præcepit in Deuteronomio. *Quando obſederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, vt expugnes eam, non ſuccidas arbores, de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem, quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia, & in ceteros apta vſus, ſuccide, & inſtrue machinas, donec capias ciuitatem, quæ contra te dimicat.* Sæuitiæ etiam immodicæ argumentum eſt, quod aliquando factum legimus ab iratis Principibus, vt ſcilicet captis dirutiſque ciuitatibus ſal in iis diſpergeretur, quod etiam habemus in Scriptura. *Porrò. Abimelech* (inquit liber Iudicum) *omni die illo oppugnabat vrbem, quam cepit interfectis habitatoribus eius, ipſaq́; deſtructa, ita vt ſal in ea diſpergeret.* Deu. 20. 19. Iud. 9. 45.

3. Victoriam prædatio conſequitur, ſpoliorumque collectio, in quo idem recurrit præceptum, quod cum de inſiſtendo, fugientibus hoſtibus, diceremus, allatum eſt. nam *cum omnis violenta prædatio cum tumultu* cõiuncta ſit, ideoq; milites ordines deſerãt impeditioreſq; ſint ad arma tractanda, propter ſarcinam detractorum ſpoliorum, hoſtium non ſolum inſidiis, ſed etiã violentiæ ſunt opportuni, accidit que frequenter, vt dolenda viciſſitudine, qui vicerant, redeuntibus hoſtibus, certamine inſtaurato turpiter ſuccumberent, proptereaquod per cãpos palantes deprehenſi, arcendæ hoſtium ſuperuenientium impreſſioni pares non fuerunt. Sapienter itaque ſuos ita monet Iudas in Machabæorum hiſtoria. *Non concupiſcatis ſpolia, quia bellum contra non eſt, & Gorgias, & exercitus eius prope nos in monte; ſed ſtate nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos; & ſumetis poſtea ſpolia ſecuri.* Decet autem ex collecta præda diuinum Numen à quo victoria profecta eſt, ſuſpenſis donarijs, nobilique aliquo ad rei memoriam anathemate honorare, vt ſimul poſteris olim teſtimonio ſit, & *De ſpoliis detrahendis & colligenda præda.* Iſa. 9. 5. 1. Mac. 4. 17.

& bellicæ maiorum ſuorum virtutis, & in Deum etiam bonorum omnium auctorem egregiæ pietatis. Sic Abram de ſpolijs & manubiis deuictorum Regum, Melchiſedech ſacerdoti decimam donauit partem, vt habe-
Gen.14.20 mus in Geneſi, in qua legimus. *Et dedit ei decimas ex omnibus.* Qui locus, quãuis ambiguus ſit, cum non magis colligi poſſe videatur Abramne Melchiſedecho, an potius ipſe Melchiſedech decimam donauerit Abrahamo: tamen Septuaginta interpretum grauiſſima auctoritas ambiguitatem ſuſtulit, cum habeant. *Et dedit ei Abram decimas ex omnibus*; clariſſimumque D. Pauli teſtimonium in epiſtola ad Hebræos rem planè reddit indubitatã,
Heb. 7.1. cum dicat: *Melchiſedech obuiauit Abræ regreſſo à cæde Regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abram.* Et Paulò poſt. *Intuemini quantus ſit hic, qui decimas*
Ibid.n.4. Ibid.n.6. *dedit de præcipuis Abram patriarcha*; & deinde. *Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumpſit ab Abram.* Similem in Deum liberalitatem exhibuerunt Iſraelitæ, ſoluta obſidione Bethuliæ, & de Aſſyrijs loculenta illa ſemperque memoranda victoria reportata. *Et fa-*
Iud.16.22. *ctum eſt poſt hæc, omnis populus poſt victoriam venit in Ieruſalem adorare Dominum, & mox, vt purificati ſunt, obtulerunt omnes holocauſta, & vota, & repromiſſiones ſuas.* Quod vulgatus noſter interpres *vota* dixit, in Græco eſt ἑκούσια *ſpontanea*, ea ſcilicet, quæ ſponte, & nullo legis adigente præcepto quiſque offerre voluit, ſiue ex detractis ſpoliis, vt par eſt credere, ſiue ex ijs, quæ priùs pro obtinẽda victoria, ſe daturos Deo nuncupato voto, cum obſidione premerentur, obſtrinxerant. Quod verò dicitur *Repromiſſiones*, Græc. habet δόματα, hoc eſt, *dona*, quæ ſcilicet liberali prorſus animo, nullaq; præcedẽte aut voti, aut alterius generis obligatione, quiſq; largitus eſt Domino; quod exemplũ etiam ipſius Iudith, quod ſubiungit, confirmat. *Porrò Iudith*, inquit, *vniuerſa vaſa bellica Holophernis, quæ dedit illi populus, & conopeum, quod ipſa ſuſtulerat de cubili ipſius, obtulit in anathema obliuionis*; ſcilicet

in do-

in donarium, quod conſpicuo aliquo loco ſuſpenderetur, hoc enim eſt ἀνάθημα, quæ vox hic habetur, non ad inducendam obliuionem, ſed potius vt occurreretur obliuioni, ſemperque memoria eximii illius beneficii renouaretur, cum ſuperbi Ducis ſpolia, ſpectantibus in oculis incurrerent. Nec militum pietas ſilenda, qui ſub Moſe meruerant; nam victoriam adepti de Madianitis, dona dicuntur obtuliſſe Domino in Numerorum hiſtoria. *Cumq́; acceſſiſſent*, inquit, *Principes exercitus ad Moſem, & tribuni, centurioneſq́;, dixerunt: Nos ſerui tui recenſuimus numerum pugnatorum, quos habuimus ſub manu noſtra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc cauſam offerimus in donariis Domino, ſinguli quod in præda auri potuimus inuenire, periſcelides, & armillas, annulos, & dextralia, ac murenulas, vt depreceris pro nobis Dominum. Suſceperuntq́; Moſes & Eleazar ſacerdos omne aurum in diuerſis ſpeciebus pondo ſedecim millia, ſeptingentos quinquaginta ſiclos à tribunis & centurionibus. Vnuſquiſque enim quod in præda rapuerat, ſuum erat, & ſuſceptum intulerunt in tabernaculum teſtimonii, in monimentum filiorum Iſrael coram Domino.* Et hæc quidem tribuni centurioneſque ſpontè obtulerunt, reliquam enim prædam iuſſerat Dominus Moſen & Eleazarum ſacerdotem, vulgique Principes inter milites partiri. Ita enim legimus eodem capite. *Tollite ſummam eorũ, quæ capta ſunt ab homine vſque ad pecus. Tu & Eleazar ſacerdos & Principes vulgi, diuideſq́; ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt, egreſſiq́; ſunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem, & ſeparabis partem Domino, ab his, qui pugnauerunt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus, quam ex bobus, & aſinis, & ouibus, & dabis eam Eleazaro ſacerdoti, quia primitiæ Domini ſunt. Ex media quoque parte filiorum Iſrael accipies quinquageſimum caput hominum, & boum, & aſinorum, & ouium, cunctorum animantium, & dabis ea Leuitis, qui excubant in cuſtodiis tabernaculi Domini. Feceruntq́; Moſes & Eleazar, ſicut præceperat Dominus.* Quæ verba vt meliùs intelligan-

Num. 31. 48

Ibid. n. 26.

gantur; notandum eſt, non ita iuſſiſſe Dominum ex æquo partiri prædam, vt quantum in ſingula militum capita tribuebatur, tantum etiam eis, qui non militauerant, tribueretur. Hoc enim iuxta diſtributiuæ iuſtitiæ præſcriptum non fuiſſet, ſed tantum prædæ accepit reliqua multitudo, quæ ad bellandum profecta non eſt, quantum exercitus acceperat. Porrò cum exercitus, duodecim milliū numerū non ſuperaſſet, vt ex eodem ſacro contextu habetur, reliqui verò in caſtris hærentes quaſi ſexcenta millia capitū eſſent, ſatis apparet, quàm melior bellatorū, quàm aliorū cōditio fuerit, cū vnus dumtaxat ex his tantùm auferret è prȩda, quantū ex ceteris quadraginta vel etiā quinquaginta. Quod ſi dicat aliquis prædā diuidendam æqualiter fuiſſe inter procedentes ad bellū, & remanentes in caſtris, iuxta eam legem, quam Dauid ſanxiſſe legimus, cum pronuntiauit; *Æqua pars erit deſcendentis in prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter*
1.Re.30.24. *diuident.* Occurrendum eſt, legem hanc multò poſt à Dauide latam eſſe, nec ſatis hic conuenire; nam qui ad ſarcinas remanent, militant, participeſque ſunt periculorum, & laborum, non ſecus atque alij qui prodeunt ad certamen; at verò ſexcenta illa hominum millia, quamuis eſſent in caſtris, non tamen tunc aduerſus hoſtes Iſraelitici nominis, arma ſuſceperant, ſed in ſuis tentorijs citra periculum, longè à bellico tumultu conſederant: Quare æquum non erat, vt qui laborem non ſuſceperant, nec diſcrimen adierant, in fructus, aliorum ſudore & ſanguine partos inuolarent. Quòd ſi aliqua prædæ portiuncula diuino iuſſu aſperſi ſunt, id factum videtur ad comprimendam inuidiam, pacemque inter eiuſdem populi ciues fouendam, aut etiam, quod ita animi præparatione diſpoſiti erant, vt ſi opus eſſet in expeditionem ire non recuſarent. Illud etiam aduertendum eſt; diuiſionem hanc prædæ modo explicato inſtitutam non repugnare iis, quæ attulimus, cum tribunorum ac centurionum oblationem commemoraremus, de quo ſacer con-

textus

textus ita loquitur. *Vnuſquiſque enim quod in præda rapuerat, ſuum erat:* hoc enim de auro tantùm intelligendũ eſt, quod in communem partitionem conferendum non erat; ſed quiſque quod nanciſci potuiſſet, aut prædari ſibi reſeruabat. Quoniam verò alacriùs milites belli diſcrimina ſubeunt, ſi ſpes aliqua lucri, aut prædæ affulſerit, lege Deuteronomii cautum erat, vt cum populo victoria contigiſſet, præda milites potirentur. *Omnem prædam*, inquit, *exercitui diuides, & comedes de ſpolijs hoſtium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi.* Cui præcepto ad vnguem obtemperauit Ioſue, capta Hai, vt dicitur in Ioſue hiſtoria. *Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiſerunt filii Iſrael, ſicut præceperat Dominus Ioſue.*

Nu 31 53. Deu. 20. 14. Ioſ. 8 27.

4. Sed præter prædam hoſtibus ereptam, conſueuerunt etiam munifici Imperatores peculiaribus aliquibus præmijs ac donariis, armis, v. g. auro atque præclaro opere decoris, coronis, armillis, redditibus annuis, ac præſertim honoribus decernendis eorum munerari virtutem, qui egregiam nauerint in bello operam, quique eximio aliquo facinore reliquos antecelluerint. Communis hic erat Iſraelitarum ſenſus, qui cum in valle Terebinthi contra Philiſthæos tenderent, Goliasque agminum Saulis terror prodiret in campum, nec vllus cum illo congredi auderet, ita loquebantur. *Qui percuſſerit virum, ditabit eum Rex diuitiis magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum Patris eius faciet abſq; tributo in Iſrael.* Et Saul iam Dauidi infenſus, cum ab inimico ſuo fautores, & amicos niteretur abſtrahere, eo nititur argumento perſuadere, quod ſcilicet Dauid (quippe pauper & priuatæ fortunæ homo) præmia illis dare non poſſet, aut mercedem eorum obſequiorum & ſtudiorum, quibus illum proſequebantur. *Audite nunc*, inquit, *filii Iemini; nunquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros, & vineas, & vniuerſos vos faciet tribunos, & centuriones? quoniam coniuraſtis omnes aduerſum me.* Idemque Dauid in eadẽ Regũ hiſto-

De præmiis tribuendis qui victoriæ fuerint auctores.

1. Re. 17. 25. 1. Re. 22. 7.

hiſtoria dicitur præmium eſſe pollicitus ei, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas; qui locus cum ad rem noſtram faciat, ſitque difficilis, & cognitionem habeat cum iucunditate coniunctam, hic nobis explicandus eſt. His ergo verbis, vt tota res geſta eſt, deſcribitur in lib. 2. Regum. *Et abiit Rex, & omnes viri*
2. Re. 5. 6. *qui erant cum eo, in Ieruſalem ad Iebuſæum habitatorem terræ, dictumq́ eſt Dauid ab eis; Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos, & claudos, dicentes: Non ingredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid. Propoſuerat enim Dauid in die illa præmium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos, odientes animam Dauid.* Quod vt intelligatur, ſciendum eſt, Iebuſæos arcis propugnatores, loci opportunitate præfidentes, cæcos & claudos pro arcis pinnis collocaſſe, quaſi defenſoribus iſtis vim omnem Dauidis & exercitus eius floccifacere poſſent, quod genus irriſionis, Dauidis induſtriam exacuit, ad eas omnes artes excogitandas, quibus edita illa munitione potiri poſſet: quare militibus, qui eo niti auderent, & verò etiam aſpirare poſſent, vſque ad domatum, tectorum ſcilicet, fiſtulas, quibus quaſi imbricibus ad colligendas aquas pluuias vtebantur, ac proinde in arcis faſtigio, quò perueniendum erat, viſebantur, pollicitus eſt ſe præmium tanto auſu non indignum largiturum. Nec defuit militibus virtus & alacritas, qui pro præmii propoſiti honeſtamẽto conſequendo, benè periculum tam grande adeundum eſſe putarent; itaque cum eo perueniſſent, mæniaque defenſoribus nudaſſent, cæcis & claudis odientibus Dauid, qui ſcilicet contra ipſum ſteterant, inuitis, arce potitus eſt. Ceterum, quod ad virtutis præmia conſequenda attinet, haud parum infelix eſſe ſolet aulicorum aulæque conditio, in qua, ſi quid peccatum ab aulicis fuerit, belli ducibus, aut Principis adminiſtris, ſtatim illis
Gen. 4. 7. *In foribus adeſt peccatum*, rapiuntur in cuſtodias, extremo etiam ſupplicio puniuntur: ſi verò aliquid pro Principe

cipe aut Republ. fortiter in bello geſſerunt, ſi ſapientis alicuius ſalutariſque conſilij auctores fuerunt, in pace rarò, aut ſerò, aut fortè nunquam benefacto merces rependitur: Eunuchi, qui contra Aſſuerum coniurauerant, ſtatim *appenſi ſunt in patibulo*, Mardocheus verò ſerò, & non niſi caſu quodam inſignis ſui in Regem promeriti præmium tulit. Idem contigit Berzellai, qui non prius à Dauide inuitatus eſt, vt in Regia ciuitate Ieruſalem fructum caperet quietis, quàm annis grauis, & viribus adeò fractis eſſet, vt iam per ætatem aulæ honoribus, & voluptatibus parum eſſet idoneus, vt ipſe ſapienter excuſans ætatem, Dauidi reſpondit. *Octogenarius*, inquit, *ſum hodie, nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, aut amarum, aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus; aut potus, vel audire poſſum vltra vocem cantorum, aut cantatricum? quare ſeruus tuus ſit oneri Domino meo Regi?* Et ſanè ita eſt; plus multo interdum negotij eſt id, quod meritus fueris, obtinere à Principe, aut à miniſtris eblandiri, quàm rebus præclarè geſtis aut præmium aliquod mereri, aut honeſtamentum virtutis. Dauidi propter vnum Goliam proſtratum Michol in vxorem ex Regis promiſſione debebatur, ſed tamen non niſi centum Philiſthæorū præputijs numeratis, quod meritus fuerat, potuit obtinere. Verùm non viuentibus tantùm ac ſuperſtitibus, ſed extinctis etiam debentur præmia, quæ in ipſis locum habere poſſunt. Sic de Ioiada ſacerdote optimè de Republ. merito legimus: *Sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid cum Regibus, eò quòd feciſſet bonum cum Iſraël, & cum domo eius.* Ionathæ etiam ſepulchrum, cuius multa extiterunt in gentem ſuam promerita, honeſtiſſimum fuit, vt deſcribitur in Machabæorum hiſtoria. *Et planxerunt eum*, inquit, *omnis Iſraël planctu magno, & luxerunt eum dies multos & ædificauit Simon ſuper ſepulchrū patris ſui, & fratrum ſuorum ædificium altum viſu, lapide polito, retro & ante, Et ſtatuit ſeptem pyramidas, vnam contra vnam, patri & matri, & quatuor fratribus, & his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam*

Eſther. 2. 23
2. Reg. 19. 35.
1. Reg. 17. 25.
1. Reg. 18. 27.
2. Par. 24. 16.
1. Mach. 13. 26.

ternam, & iuxta arma naues ſculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare, hoc eſt ſepulchrum, quod fecit in Modin, vſque in hunc diem.

Nobilium parentum & benè de Rep. meritorũ liberis fauendum.

5. Sed fauendum etiam eſt liberis eorum, qui de Republ rebus præclarè geſtis benè meriti ſunt; quod enim filijs tribuitur, videtur rependi parentibus, qui etiam idcirco ſibi minus parcent, liberaliusque & ſtudioſius in Principis obſequium ſe impendent, ſuſceptis laboribus aditisque periculis, ſi cognouerint, Principum liberalitatis, & beneficẽtiæ, filios, quos ipſi poſt ſe reliquerint ſuperſtites, fore participes. Præſtitit hoc Dauid, qui olim à Ionatha Saulis Regis violentiæ ſubductus, alijſque ornatus beneficis, chariſſimi ac fideliſſimi amici memoriam, interpoſiti temporis diuturnitate ſibi eripi non eſt paſſus, atque ideò Miphiboſeth Ionathæ filium pedibus captum, ſuæ menſæ perpetuò iuſſit aſſidere. *Ne timeas,* inquit, *quia faciens faciam in te miſericordiam propter Ionatham patrem tuum, & reſtituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in menſa mea ſemper.* Illud tamen cauendum eſt, ne dum ſtudemus bonorum parentum filijs, aut in eos beneficia conferimus, continuò etiam putemus eos ſemper ad ea munera idoneos eſſe, quibus parentes eorum cum laude præfuerunt. Nam à magnorum parentum indole ac ſapientia, filij nonnunquam degenerant, vt Roboamus, qui Salomonis filius, eius nimirum qui *Impletus eſt, quaſi flumen, ſapientia,* vt loquitur Eccleſiaſticus, ab eodem vocatur *gentis ſtultitia, & imminutus à prudentia.* Quemadmodum etiam Iſaac, & Samuel viri ſanctitate & prudentia maximè conſpicui, filios mirum quantum paternis moribus abſimiles ſuſceperunt, vt ex ſacris litteris habemus.

2.Reg.9.7. — Eccl.47.16. — Ibid.n. 27. — Gen 2[illegible].27. — 1.Re.8.3.

De triumphis, & trophæis.

6. Sequitur, vt aliquid etiam de triumphis, eorumque pompa & trophæis dicamus: quorum veſtigium aliquod apparet in ſacris litteris. Nam Saul poſt deuictos Amalecitas dicitur *Erexiſſe ſibi fornicem triumphalem*, arcum D. Hieronymus interpretatur in traditionibus Hebraicis

1.Re.15. 12.

braicis. *Quando victoria potiebantur*, inquit, *faciebant arcum de myrtetis & palmis, & oliuis, ob ſignum victoriæ*. Hebræi pro fornice aut arcu habent יד *manum*. Septuaginta χεῖρα, ſiue quod trophæis manum imponerent, ad ſignificandum hoſtes valida manu deuictos: ſiue quod trophæa omnia manus appellarentur, ab ijs manibus translato vocabulo, quæ in biuijs aut triuijs ſtatui ſolent ad dirigendos peregrinos, ne aberrantes à via, aliò fortè deflectant, quò iter non intenderant. Quo ſenſu accipiendum eſt illud Ezech. *Et manu capiet coniecturam*, eius ſcilicet manus, quæ eſt in biuio, indicium ſequetur. Ezec. 21. 19.
Quia verò cippus ſuppoſitus, ſtipes erectus, & manus impoſita non diſſimilem à trophæis ſpeciem exhibet, factum putarim, vt idem vocabulum, ad vtrumque ſignificandum à ſacris Scriptoribus adhiberetur. Dauid etiam cum deiecto, capiteque truncato Philiſthæo, reuerteretur, ſolemni pompa videtur in ciuitatem inuectus, mulieribus cantatricibus victorem carmine proſequentibus, & cum Saule redeunti obuiam effuſis. *Porro*, inquit Regum hiſtoria, *cum reuerteretur percuſſo Philiſthæo Dauid, egreſſæ ſunt mulieres de vniuerſis vrbibus Iſrael, cantantes chorosq; ducentes in occurſum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris, & præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes. Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia*. Suntque qui putent etiam Dauid, quemadmodum Saul ſibi aliquando triumphalem arcum excitaſſe; de arcu enim interpretantur, quod 2. Regum legimus. *Fecit quoque ſibi Dauid nomen, cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum*. Porrò in pompa ſolemni, triumphorũ, victores Duces aut curru ſublimes vehebantur, aut equo: quem morem reſpexiſſe videtur Dauid, cum canit in Pſalm. *Proſperè procede, & regna*; pro quo in Hebræo eſt. *Vehere, inequita, inſide*, eodem ſenſu: qui enim vehuntur curru, aut equo, proſperè procedunt, ſecundo etiam fauore, & aura circumfuſorum populorum; regnant autem, aut inſident, cum Regni habenas tractent, & pro arbitrio, vt victores conſueuerãt, mode-

1. Re. 18. 6.

2. Re. 8. 13.

Pſal. 44. 5.

rantur. Tandem arma victis detracta tholo templorum
1.Re.31.10. fixa ab antiquis reperio, vt Saulis extincti in templo Aſtharoth à Philiſthæis; aut etiam domi habita, conſpicuo tamen aliquo loco, vt ab omnibus cerni poſſent, vt arma Goliæ in tabernaculo Dauid, de quibus dicitur: *Arma verò eius in tabernaculo ſuo*, vel vt interpretantur aliqui,
1.Re.13.54. *in domo ſua Beethlemitica.* Inſtituitur autem triumphorum pompa, aut trophæorum, vt virtus illuſtri loco poſita, ab omnibus hominum gradibus eum conſequatur plauſum, quem merita eſt; ex quo etiam reliqui ciues, qui ſpectatores triumphis interfuerunt, cum ſe dederit occaſio, ita ſe gerere ſatagant, vt & ipſi alijs iucundo illuſtrique ſpectaculo eſſe poſſint.

(?*?)

LAVS DEO.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM
S. SCRIPTVRÆ.

Hoc Indice continentur tantùm ea loca, quæ aliqua ratione explicantur, aut illuſtrantur: ea enim omnia colligere, quæ citantur, nimium ſanè fuiſſet, cùm totum opus ex ſacrarum litterarum teſtimoniis contextum ſit. Primus numerus ſignificat librum, ſecundus caput, tertius paragraphum, ſiue numerum margini adſcriptum.

Genesis.

Cap.2.n.19. *Adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea.* l.3.c.3.n 6
3.16. *Sub viri poteſtate eris & ipſe dominabitur tui.* l.1.c.5.n 1
3.9. *Adam vbi es?* l.2.c.72.n.3
4.2. *Fuit Abel paſtor ouium, & Cain agricola.* l.2.c.17.n.3
4.4. *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui.* l. 1.c.7.n.3
4.11. *Vagus, & profugus eris ſuper terram.* l.3.c.4.n.4
4.20. *Tubal pater canentium cithara, & organo.* l.1.c.8.n.3
6.2. *Vidētes filii Dei filias hominū, quòd eſſent pulchræ.* l.2.c.25.n.3
6.3. *Nō permanebit ſpirit⁹ meus in homine, quia caro eſt.* l.2.c.13.n.1
9.4. *Carnem cum ſanguine non comedetis.* l.2.c.26.n.2
11.4. *Celebremus nomen noſtrum antequam diuidamur.* l.3.c.5.n.1
11.5. *Deſcendit Dominus vt videret ciuitatem, & turrim.* l.3.c. 3.n.14.
12.11. *Dixit Sarai vxori ſuæ, noui quod pulchra ſis,* &c. nonnulla ex hoc capite explicantur. l.2.c.27.n.1
14.10. *Vallis autem ſilueſtris habebat puteos multos bituminis.* l. 1.c.8.n.2
14.20. *Et dedit eis decimas ex omnibus.* l.3.c.16.n.3
15.15. *Ibis ad patres tuos in pace, ſepultus in ſenectute bona.* l.2.c.8.n.3
18.19. *Vt faciant iudicium, & iuſtitiam.* l.2.c.15.n.8
18.21. *Deſcendam, & videbo.* l.3.c.3.n.14

19.9. *Ingreſſus es vt aduena, nunquid vt indices?* l.3.c.6.n.1
21.9. *Cum vidiſſet filium Agar AEgyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo.* l.2.c 3.n.2
21.14. *Mane autem ſurgens Abraham.* l.2 c.24.n.7
23 16. *Quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ.* l.2.c.9.nu.1
24.49. *Si facitis miſericordiam, & veritatem cum domino meo, indicate mihi.* l.3.c.7.n.1
25.20. *Nomen putei vocauit calumniam.* l.3.c.9.n.3
25.21. *Appellauit eum inimicitias,* l.3.c.9.n.3
27.15. *Veſtibus Eſau valde bonis, quas apud ſe habebat domi induit eum.* l.2.c.23.n.1
27.27. *Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, &c.* l.2.c.23.n.2
29.26. *Non eſt in loco noſtro conſuetudinis vt minores antea tradamur ad nuptias.* l.3 c.4.n.8
30 37. *Tulit Iacob virgas populeas, &c.* l.1.c.10.n.1
34.25. *In conſilium eorum non veniat anima mea.* l 3 c.2 n.5
36.33. *Mortuus eſt autem Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Boſra.* l.1.c.6.n.2
39.9. *Quomodo poſſum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum?* l 2 c.16.n.2
41.43. *Præco clamabat vt omnes coram eo genua flecterent.* l. 1. c.8. n.13
41.45. *Vertitque nomen eius & vocauit illum lingua AEgyptiaca Saluatorem mundi.* l.2.c.23 n.8
43 35. *Audierāt enim quod ibi comeſturi eſſent panē.* l.2.c 24 n.1
44.5. *Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet.* l.2. c.32.n.6
44.15. *An ignoratis quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia.* l.2.c.32.n 6
48.18 *Non ita conuenit pater, quia hic eſt primogenitus, pone dexteram tuam ſuper caput eius.* l.1.c.7 n.2
49.5 *Simeon, & Leui fratres vaſa iniquitatis bellātia.* l.2.c.27.n.2

Exodus.

Cap.1 10. *Venite ſapienter opprimamus eum ne fortè multiplicetur, & ſi ingruerit, contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, &c.* l.3 c 6.n.1
1.11. *AEdificaueruntque vrbes tabernaculorum Pharaoni Phithom,*

thom, & Rameſſes. l.2.c.22.n.2

4 24. *Cum eſſet in itinere in diuerſorio occurrit ei Dominus, & nolebat occidere eum.* l.3.c.3.n.10

7.11 *Vocauit Pharao ſapientes, & maleficos, &c.* l.2.c.32.n.1

8.20. *Conſurge diluculo, & ſta coram Pharaone.* l.2.c.24.n.7

11.4. *Morietur omne primogenitum in terra AEgyptiorum, à primogenito Pharaonis, &c* l.1.c.6 n.2.& c.7 n.2

21.14. *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur.* l.2.c.5.n.5

22. 28. *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.* l.1.c 3.n.2

28.30. *Pones in rationali iudicii doctrinam, & veritatē.* l.1.c.8.n.1

32.6. *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* l.2.c.25.n.4 & l.3 c.7.n.3

32.29 *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, vnuſquiſque in filio, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio.* l.2.c 3.n.1

34 6. *Deus patiens, & multæ miſerationis.* l.2.c 13 n.1

39.43. *Moſes vidit cuncta completa, & benedixit eis.* l.2.c.3 n.5

Leuiticus.

Cap.2.13. *In omni oblatione tua offeres ſal,* l.2.c.16.n.7

3.17 *Nec ſanguinem, nec adipem comedetis.* l.2.c.15.n.8

8.30. *Aſſumens vnguentū quod erat in altari, aſperſit ſuper Aaron.* l 2.c.12.n 7

10 9. *Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filii tui.* l 2.c.24 n.5

18 4 *Facitis iudicia mea.* l 2 c.15 n.8

25 23. *Terra non vendetur in perpetuum, quia mea eſt, & vos aduenæ, & coloni mei eſtis, &c.* l 2.c 4 n.4

Numeri.

11.4. *Vulgus promiſcuum, quod aſcenderat cum eis flagrauit deſiderio, &c.* l 3 c 12 n 5

11 16. *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes ſint.* l 3 c 2.n.2

15 37 *Faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum.* l.2.c 25 n 3

18.19 *Pactum ſalis.* l 3 c.10 n 5

20.17 *Non ibimus per agros neque per vineas, non bibemus aquas de puteis, &c.* l 3 c 12 n 5

22.34. *Domine peccaui neſciens quod tu ſtares contra me, & nunc ſi diſplicet tibi vt vadam, reuertar.* l.1.c.3.n.6

23.19. *Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.* l.2.c.20.n.2

27.1. *Acceſſerunt filiæ Salphaad*, &c. *atque dixerunt. Date nobis poſſeſsionem inter cognatos patris noſtri.* l.1.c.7.n.5

27.21. *Ad illius verbum egredietur ipſe, & ingredietur* l.3.c.4.n.5

31.27. *Diuides ex æquo prædã inter eos qui pugnauerunt* l.3.c 16.n.3

31.53. *Vnuſquiſque quod in præda rapuerat ſuum erat.* l.3.c.16.n.3

Deuteronomium.

Cap. 8.9. *Cuius lapides ferrum ſunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur.* l.2.c.17.n.4

12.8. *Non facietis quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur.* l.1.c.2.n.7

17.15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* l.1.c.6.n.5

17.16. *Cumq́, fuerit Rex conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos.* l.3.c.13.n.1

17.17. *Non habebit argenti & auri immenſa pondera.* l.2.c.17.n.1

17.18. *Deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius*, &c. l.3.c.4.n.3

19 3. *In tres æqualiter partes totam terræ tuæ prouinciam diuides, vt habeat è vicino, qui propter homicidium profugus eſt quo poſſit euadere.* l.2.c.5.n.5

20.8. *Quis eſt homo formidoloſus, & corde pauido? vadat, & reuertatur in domum ſuam.* l.3.c.12.n 3

20 10. *Non arabis in boue ſimul & aſino.* l.2.c.18.n.9

23.2. *Non ingredietur mamzer in Eccleſiam* Domini. l.1.c.7.n.6

23.15. *Nõ trades ſeruũ domino ſuo, qui ad te confugerit.* l.3.c.6.n.2

24.16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus.* l.2.c.12.n.3

25 4 *Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas.* l.2.c.18.n 9

28.55. *Plagas magnas & perſeuerantes.* l.2.c.15.n.3

32.4. *Deus fidelis, & abſq́ vlla iniquitate.* l.2.15.n.3

32.9. *Iacob funiculus hereditatis eius.* l.2.c.10.n.3

32.39. *Ego occidam, & ego viuere faciam.* l.2.c.13.n.1

32.42. *Gladius meus deuorabit carnes.* l.2.c.16.n.1

33.10. *Ponet thymiama in furore tuo, & holocauſtũ ſuper altare tuũ.* l.2.c.3 n.1

33. 17. *Quaſi primogeniti Tauri pulchritudo eius.* l.1.c.7.n.3

33. 19. *Inundationem maris quaſi lac ſugent & theſauros abſconditos arenarum.* l.2.c.17.n.5

33. 25. *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua.* l.2.c.26.n 1

33. 29. *Negabunt te inimici tui, & tu eorum corda calcabis.* l. 2. c.15.n.5

34. 7. *Moyſes centum & vinginti annorum erat, quando mortuus eſt, non caligauit oculus eius, nec dentes eius moti ſunt.* l.2.c.8.n.2

Ioſue.

Cap. 6. n, 26. *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauit, & ædificauerit ciuitatem Hiericho in primogenito ſuo fundamentum eius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius.* l.2.c.5.n.5

7. 19. *Fili mi, da gloriam* Domino Deo *Iſrael, & confitere, &c.* l.2. c.12.n.3

7. 26. *Vocatumq; eſt nomen loci illius Vallis Achor.* l.3.c.4.n.4

10.1. & 3. *Quæ cum audiſſet Adoniſedec Rex Hieruſalem, miſit ad Oham Regem Hebron, &c. dicens ad me, abſcondite, &c.* l.1.c.6.n.2

Iudicum.

Cap. 3. 15. *Aod, qui vtraque manu pro dextera vtebatur.* l. 1. c. 2.nu.2

7. 7. *In trecentis viris, qui lambuerunt aquas liberabo vos.* l. 3. ca. 12. n.2

7. 27. *Quod me facere videritis, hoc facite.* l.3.c.11.n.5.

8. 14. *Interrogauit nomina Principum, & ſeniorum Sochoth & deſcripſit ſeptuaginta viros.* l.2.c.12.n.3

8. 20. *Dixitque Iether primogenito ſuo, ſurge, & interfice eos: qui non eduxit gladium, timebat enim, quia adhuc puer erat.* l.3. c.12.n.3

9. 2. *Quid vobis eſt melius vt dominentur veſtri ſeptuaginta viri, an vt dominetur vnus.* l.1 c 4 n.7

9. 2. *Quid eſt vobis melius vt dominentur veſtri ſeptuaginta viri, omnes filii Hieroboam, an vt dominetur vir.* l.1 c.6 n.5

9. 15. *Egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani.* l. 2. c.14.n.2

9. 36. *Cum vidiſſet populum Saul, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo deſcendit.* l.3.c.2.n.8
9. 45. *Ita vt Sal in ea diſpergeret.* l.3 c.16 n.2
10. 4. *Habens triginta filios ſedentes ſuper triginta filios aſinarum,* l. 2. c 17 n.3
11.1. *Iephte Galaaditès filius mulieris meretricis.* l.1 c.7.n.6
17 6. *In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.* l.1.c 2 n.7
20. 2. *Omnes anguli populorum.* l.1.c.9 n.2
21. 24. *In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod rectum ſibi videbatur, hoc faciebat.* l.3. c 9.n.2

Primus Regum.

Cap 1. 16. *Vnges eum ducem ſuper populũ meũ Iſrael.* l.3.c.11 n.2
2.3. *Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.* l.3 c 2 n.6
6. 19. *Percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* l.1 c 8 n 4
8 5. *Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes.* l. 1. c. 4.n.5
8 7. *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* l 1.c.4 n 5
8. 20 *Rex noſter egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* l 3.c 11 n 2
10. 22. *Ecce abſconditus eſt domi.* l.1.c.11. n.1
11. 13. *Non occidetur quiſquam in die hac, quia hodie fecit Dominus ſalutem in Iſrael.* l.2. c. 13 n 5
12 3. *Si de manu cuiuſquam munus accepi.* l.2.c.12.n 1
13. 54. *Arma verò eius in tabernaculo ſuo.* l 3 c.16.n 6
14 38 *Applicate huc vniuerſos angulos populi.* l.1 c 9 n.2
14. 52 *Quemcunque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, ſociabat ſibi.* l.3...
15 4. *Recenſuit eos quaſi agnos.* l 3.c 12 n. 8
15 12. *Erexit ſibi fornicem triumphalem.* l 3 c. 16.n 6
17. 20. *Et venit ad locum Magala.* l 3 c.5.n 6, & c.14.n.1
19. 23. *Et abiit in Aioth in Ramatha.* l 1.c 8 n.1
20. 2. *Non faciet pater meus quicquam grande vel paruum, niſi prius indicauerit mihi.* l.3 c 2.n 8

22. 2. *Conuenerunt ad eum omnes qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum princeps.* l.1 c 2. n 4
23 9. *Applica Ephod.* l 2. c 6. n. 1
25. 22. *Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hoc addat, &c.* l. 2. c. 15. n. 9.
25 28. *Faciet tibi Dominus domum fidelem.* l 2 c 15. n. 3
28 6. *Et non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per Prophetas.* l 2. c. 6. n 1
28 9. *Noſti quanta fecerit Saul, & quomodo eraſerit Magos, & Hariolos de terra.* l. 2 c. 32. n. 5
28. 12 *Exclamauit voce magna, & dixit ad Saul; Quare impoſuiſti mihi, tu es enim Saul.* l 3. c 8. n. 7
28, 15. *Quare inquietaſti me, vt ſuſcitarer?* l. 2. c 32. n. 4
30. 24 *Æqua pars erit deſcendentis in prælium, & remanentis ad ſarcinas.* l. 3 c. 16 n. 3
31. 4. *Irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum eo.* l. 1 c. 10. n. 1

Secundus Regum.

Cap. 3 39. *Ego autem adhuc delicatus & vnctus Rex, porrò iſti filii Samariæ duri ſunt mihi.* l 3. c 3 n. 3
5 8. *Propoſuerat Dauid in die illa præmium ei qui percuſſiſſet Ieбuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam* Dauid. l 3 c. 16 n. 4
6 7. *Iratus eſt* Dominus *contra Ozam, percuſſit eũ, &c.* l. 3. c. 3 n. 5.
8 2. *Menſus eſt duos funiculos: vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum.* l. 2. c 12. n. 7
8. 13 *Fecit quoque ſibi Dauid nomen cum reuerteretur capta Syria.* l. 3. c. 11. n. 7. & c. 16. n. 6
8. 14. *Et poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitq́ præſidiũ.* l. 3. c. 14. n. 4
9. 7. *Faciam in te miſericordiam propter Ionathan patrem tuum.* l. 3. c. 16. n. 5
10. 21. *Ecce abſconditus eſt domi.* l. 2. c. 29. n. 1
12, 14. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.* l. 1. c. 10. n. 2.
12. 28. *Ne cum à me vaſtata fuerit vrbs nomini meo adſcribatur*

batur victoria. l.3.c.3.n.7

12. 31. *Populum quoque eius adducens ſeruauit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta, diuiſitque cultris, & traduxit in typo laterum.* l.2.c.3.n.1

14. 1. *Si mundi ſunt pueri maximè à mulieribus.* l.1.c.8.n.4

15. 6. *Sollicitabat corda virorum Iſraël.* l.1.c.16.n.2

15. 34. *Si veneris mecum, eris mihi oneri; ſi autem in ciuitatem reuerteris, &c.* l.3.c.2.n.11

16. 20. *Ingredere ad concubinas patris tui, &c.* l.2.c.31.n.5

17. 1. *Eligam mihi duodecim millia virorum, &c. nonnulla explicantur & illuſtrantur ex eo capite.* l.3.c.2.n.8

17. 4. *Cum ceciderit vnus quilibet in principio audiet quicunque audierit, & dicet, facta eſt plaga in populo.* l.3.c.11.n.7

19. 35. *Octogenarius ſum hodie, nunquid vigent ſenſus mei.* l.3.c.16. nu. 4

20. 18. *Sermo dicebatur in veteri prouerbio: Qui interrogat, interroget in Abela, & ſic perficiebat.* l.3.c.8.n.6

21. 17. *Non egredieris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſraël.* l.3.c.11.n.2

23. 8. *Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* l.3.c.11.n.5

23. 21. *Ægyptium virum dignum ſpectaculo.* l.3.c.5.n.7

Tertius Regum.

Cap, 1. 20. *Verumtamen Domine mi Rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſrael, vt indices eis quis ſedere debeat in ſolio tuo, Domine mi Rex, poſt te.* l.1.c.6.n.3

2. 31. *Amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab, à me & à domo patris mei.* l.2.c.12.n.2

2. 38. *Bonus ſermo; Sicut locutus eſt Dominus meus Rex ſic faciet ſeruus tuus.* l.3.c.8 n.2

3. 8. *Seruus tuus in medio eſt populi.* l.2.c.14.n.1

4. 1. *Et hi principes quos habebat, &c. recenſentur & explicantur nonnulla munera Aulicorum & adminiſtrorum Salomonis.* l.2.c.23.n.7

4. 8. *Azarias filius Nathan ſuper eos qui aſſiſtebant Regi.* l.3.c.1. nu. 2

7. 26. *Duo millia batos capiebat.* l.3.c.3.n.12 9.10.

9.10. *Poſtquam ædificauerat Salomon duas domos, id eſt, domum Domini, & domum Regis.* l. 2.c.22.n.3
9. 11. *Dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ.* l. 2. c.16.n.5
9.13. *Et appellauit eas terram Chabul.* l.2.c.16.n.5
11. 4. *Cùm Salomon eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres.* l.2.c.26.n.1
11.5. *Colebat Salomon Aſtarthen Deam Sidoniorum.* l 2.c.26.n.1
11.26. *Cuius mater erat nomine Sarua, mulier viduæ.* l.1.c.8.nu.1
11.27. *Et hæc eſt cauſa rebellionis, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginem ciuitatis Dauid patris ſui.* l.2.c.22. nu. 2
13. 2. *Altare, altare, hæc dicit Dominus.* l.2.c.7.n.3
13.18. *Et ego Propheta ſum ſimilis tui, &c. fefellitque eum.* l.2.c.7. nu.3
14.13. *Iſte ſolus inferetur de Ieroboam in ſepulchrum.* l.1.c.10.n. 1
15.17. *Ædificauit Rhama, vt non poſſet quiſpiam egredi aut ingredi.* l.3.c.14.n 2
15. 26. *Qui peccare fecit Iſrael.* l.1.c.10.n. 2
20. 11. *Ne glorietur accinctus æquè vt diſcinctus.* l.2.c.29.n.4
22.19. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris, &c. & bona pars illius capitis explicatur.* l.3.c.1.n.2
22.31. *Non pugnabitis contra maiorem aut minorem quempiam niſi contra Regem Iſrael ſolum.* l.3.c.11.n.1
22. 31. *Rex Iſrael mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum.* l.3 c.11.n.1
22. 42. *Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius.* l.2.c.12 n.1

Quartus Regum.

Cap. 3.23. *Pugnauerunt Reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuo, nunc ſurge ad prædam Moab.* l.3.c.10.n.2
3.27. *Accipienſque filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum.* l.1. c.7.n.1
5. 13. *Pater, & ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta.* l.2.c.13.n.2
5.24. *Cumque veniſſent iam veſperi.* l.3.c.14.n.3
6. 11. *Conturbatum eſt cor Regis Syriæ pro hac re, &c.* l.3.c.2.n 11

6.25.

6.25. *Facta eſt fames magna donec vanundaretur caput aſini octoginta argenteis.* l.3.c.15.n.8
6.18. *Muſach quoque Sabbathi quod ædificauerat in templo, & ingreſſum Regis exterius conuertit in templum Domini propter Regem Aſſyriorum.* l.2.c.2.n.3
18. 26. *Precamur, vt loquaris nobis ſeruis tuis Syriace.* l.3.c.3.n.13
14. 17. *Impoſuitque ei nomen Sedeciam.* l.2.c.15.n.8
25.6 *Locutus eſt cum eo iudicium.* l.2 c.15.n.8
25.10 *Princeps coquorũ deſtruxit muros Hieruſalem* l.2 c.24 n.6
25.19. *Sopher Principem exercitus qui probabat tyrones de populo terræ.* l.3 c.12.n.6

Paralipomenon primus.

Cap.12. 8 *Facies eorum quaſi facies leonis.* l.2.c.50.n.8
21.25. *Dedit Dauid pro loco ſyclos iuſtißimi ponderis ſexcentos.* l.2.c.9.n.1

Paralipomenon ſecundus.

Cap. 2.17. *Numerauit Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſrael.* l.3.c.6.n.1
4.5. *Capiebant tria millia metretas.* l.3 c 3.n.12
11.22. *Conſtituit in capite abium filium, Manca, ducem ſuper omnes fratres ſuos, ipſum enim Regem facere cogitabat, quia ſapientior fuit & potentior ſuper omnes filios eius.* l.1.c 6.n.3
12.11. *Veniebant ſcutarii & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium ſuum.* l.3.c.12.n.7
13.7. *Roboam erat rudis, & corde pauido.* l.2 c.32 n.6
16.9. *Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.* l.3.c. 12. nu 4
21.3. *Regnum autem tradidit Ioram, eo quod eſſet primogenitus.* l.1. c.7.n.1
29.35. *Et completus eſt cultus domus Domini.* l.1.c.10.n.1

Eſdræ primus.

Cap 4.1 *Audierunt autem hoſtes Iudæ & Beniamin, quia filii captiuitatis ædificarunt templum Domino, &c.* l.2.c.2.n.2

Eſdræ ſecundus.

Cap. 3.26. *Nathinei habitabant in Ophel, vſque contra portam aquarum ad orientem, &c.* l.3.c.4.n.3

3.31.

5.31. *Vſque ad domum Nathinæorum, & ſcuta vendentium.* l.2.c.17.n.5

Tobias.

Nunquam cum ludentibus miſcui me. l.2.c.25.n.4

Iudith.

Cap 1.12. *Iurauit quod defenderet ſe de omnibus regionibus ſuis.* l.2 c.18 n.10

1.22. *Iurauit quod defenderet ſe de omnibus regionibus ſuis.* l.3.c.10 n.3

2.2. *Et habuit cum eis myſterium conſilii ſui.* l.3.c.2.n.11

16.22. *Obtulerunt omnes holocauſta, & vota, & repromiſſiones.* l.3 c.16.n.3

16 23. *Obtulit in anathema obliuionis.* l.3.c.16.n.5

Eſther.

Cap.1.10. *Cum Rex incaluiſſet mero, præcepit vt introducerent Reginam Vaſthi.* l.2.c.25.n.5

4.2. *Non enim erat licitum, indutum ſacco aulam Regis intrare.* l.2 c.10 n.3

6.1. *Noctem illam Rex duxit inſomnem.* l.2.c.29.n.2

14.16. *In diebus oſtentationis meæ.* l.2.c.23.n.1

15.14. *Depoſuit veſtimenta ornatus ſui.* l.2.c.23.n.1

Iob.

Cap.1.1. *Vir ſimplex & rectus.* l.2.c 15.n.1

1.3. *Et fuit poſſeſſio eius ſeptem millia ouium, & tria millia Camelorum.* l 2 c.17.n.3

1.3. *Eratque vir ille magnus inter omnes orientales.* l. 2. c.23.n.8

1.5. *Mittebatque ad eos, & ſanctificabat illos, conſurgenſque diluculo offerebat holocauſtum pro ſingulis.* l.2 c 24.n.6

2.4. *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua.* l.2.c 24.n.3

3.14. *Cum Regibus & conſulibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines.* l.2.c.18.n.10

4.2. *Conceptum ſermonem tenere quis poterit?* l.3.c.2 n.9

5.2. *Paruulum occidit inuidia.* l.2.c.31.n.1

5.7. *Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum.* l. 2. ca.29. nu.3

5.12.

5.12. *Qui diligit cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum quod cœperant.* l.3.c.2.n.6
8.2 *Spiritus multiplex ſermonis oris tui.* l.3.c.2 n.9
8.14. *Sicut tela aranearum fiducia eius.* l 2 c 18.n 5
10.17. *Inſtauras teſtes tuos contra me.* l.2.c.12 n.3
11.12. *Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullus onagri ſe liberum natum putat.* l.3.c 8.n.5
12. 6. *Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manibus eorũ.* l.2.c 18 n 1
12 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* l. 1 c.7.n 3
13. 8. *Nunquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini.* l 2 c.9.n.2
13. 9. *Aut placebit ei quem celare nihil poteſt, aut decipietur vt homo veſtris fraudulentiis?* l 2 c.2.n.4
13 27. *Poſuiſti in neruo pedem meum, ſcribis contra me amaritudines.* l.2.c.12 n 3
14. 10 *Homo cum mortuus fuerit, & nudatus atque conſumptus vbi quæſo eſt?* l.2 c.18.n 9
15 7. *Nunquid primus homo tu natus es?* l 1 c.7.n.3
15. 20. *Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit.* l 2 c.8.n 3
15. 20. *Numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius.* l. 3 ca 8. nu.1
15.28. *Habitauit in ciuitatibus deſolatis, & in domibus deſertis quæ in tumulos ſunt redactæ.* l.2.c.18. n. 10 &l.3 5.n 1
15 32. *Antequam dies eius impleantur peribit, & manus eius areſcent, lædetur quaſi tinea in primo flore botrus eius, & quaſi oliua proiiciens florem ſuum.* l.2 c.8.n.1
18.7. *Conſilium tuum præcipitabit te.* l.3 c.1.n 3
18.12. *Attenuetur fame robur eius.* l.2.c.18 n.6
18 13. *Conſumat brachia illius primo genita mors.* l.1 c.7.n 3
18.14. *Auellatur de tabernaculo ſuo fiducia eius.* l.2.c.18.n.6
20.11 *Oſſa eius implebuntur vitiis adoleſcentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.* l.1 c.8.n 1.&l.2 c.26 n.1
21.11. *Exultant luſibus, tenent tympanum & citharam, &c. & in puncto ad inferna deſcendunt.* l.2.c.25 n 4
21. 16. *Veruntamen quia non ſunt in manibus eorum bona, conſilium*

lium impiorum longè ſit à me, quoties lucerna impiorum extinguetur, & ſuperueniet in eis inundatio, &c. quæ ſequuntur explicantur. l.2 c.8.n.1
21. 22. *Super illos ſtillabat eloquium meum.* l.1.c.1.n...
22 6. *Abſtuliſti pignus fratrum tuorum ſine cauſa.* l 3.c 8.n.4
22.25. *Erit omnipotens contra hoſtes tuos, & argentum coaceruabitur tibi.* l.2.c.18.n.4
24.22. *Detraxit fortes in fortitudine ſua.* l.3.c.8.n.3
26. 5. *Gigantes gemunt ſub aquis.* l.1.c.8.n.1
27.16. *Si comportauerit quaſi terram argentum, &c. iuſtus veſtietur illis & argentum innocens diuidet.* l.2.c.18.n.2
27. 18. *Ædificauit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit vmbraculum.* l.2.c.18.n.5
28. 16. *Non conferetur tinctis Iudææ coloribus.* l.2.c.23.n.1
26.16. *Cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inueſtigabam.* l. 2. c.12.n.3
29.16. *Pater eram pauperum.* l.2.c.12.n.2
29. 25. *Cum ſederem quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator.* l.2.c.12.n.7
31. 13. *Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo & ancilla mea cum diſceptarent aduerſum me.* l.2.c.9.n.2
31. 24. *Si putaui aurum robur meum, ſi obryſo dixi, fiducia mea.* l. 2.c.18.n.6
32. 18. *Plenus ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei.* l. 3.c.2.n.9
34. 19. *Nec cognouit tyrannum cum diſceptaret contra pauperem.* l.3.c.8.n.2
34. 30. *Qui regnare facit hominum hypocritam propter peccata populi.* l.3.c.8.n.9
36.23. *Quis poterit ſcrutari vias eius? aut quis poterit ei dicere, operatus es iniquitatem.* l.3.c.3.n.14
37. 7. *Qui in manu hominum omnia ſignat, vt ſinguli nouerint opera ſua.* l.2 c.32.n.6
38.37. *Quis enarrabit cælorum viſionem? & concentum cæli dormire quis faciet?* l.1.c.4.n.2
40. 4. *Eſto glorioſus, & ſpecioſis induere veſtimentis.* l. 2. ca. 23. nu. 1

40.14 *Ipſe eſt principium viarum Dei.* l.1.c.4.n.3
42.15. *Deditque eis pater ſuus hereditatem inter fratres eorum.* l.1.c.7.n.5

Pſalterium.

1.1. *In cathedra peſtilentiæ non ſedit.* l.3.c.8 n.9
2.1. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?* l. 1. c.10.n.1
2.9. *Et ipſe reget eos in virga ferrea.* l.1. c. 4.n.4
2.9. *Tanquam vas figuli confringes eos.* l 2 c 6.n.2
2 9. *Reges eos in virga ferrea.* l.1.c.9.n.3
2.10. *Et nunc Reges intelligite, &c.* l.1.c.10.n.1
5.5. *Manè aſtabo tibi.* l.1.c.8.n.2
7.1. *Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me, ne quando rapiat vt leo animam meam.* l.1.c.4.n.3
7.13. *Niſi conuerſi fueritis gladium ſuum vibrabit.* l.2.c.13.n.1
7.13. *Gladium ſuum vibrabit.* l.3 c. 12.n.7
11. 3. *In corde & corde loquuti ſunt.* l.2.c.15.n.1
11. 9. *In circuitu impii ambulant, ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.* l.1 c.6.n.3
13.6. *Conſilium inopis confudiſtis.* l.1 c.1.n.6
14 3. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua.* l.2.c.15.n.1
15.16. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* l.2.c.10.n.2
17.26. *Cum ſancto ſanctus eris.* l. 2.c.12.n.1
17 45. *Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi.* l.2.c.23. n.4
18. 6. *Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam, à ſummo cælo egreſſio eius vſque ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat a calore eius,* l.1.c.4.n.2
22.1. *Dominus regit me.* l.1.c 4.n.4
24. 8. *Dulcis & rectus Dominus.* l.2.c.12.n.7
24. 14. *Firmamentum eſt Dominus timentibus eum.* l.1.c.8.n.2
27.7. *Auditus ſum & refloruit caro mea.* l.2.c.8.n.3
29. 12. *Conuertiſti planctum meum in gaudium, &c.* l.2.c.25.n.4
30.20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ quam abſcondiſti timentibus te.* l.1.c.8.n.2

32.16.

32.16. *Non ſaluabitur gigas in multitudine virtutis ſuæ.* l. 3 c 8. n.8

33.11 *Diuites eguerunt & eſurierunt.* l.2 c.18 n.1

35.2. *Non veniat mihi pes ſuperbiæ.* l.3 c.1. n.3

36.34. *Vt hereditate capias terram, cum perierint peccatores videbis.* l.2 c.18 n.2

37.11. *Cor meum conturbatum eſt.* l.1.c.11 n.3

40.5. *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quomodo morietur, & peribit nomen eius, &c. & quæ ſequuntur, explicantur.* l.2 c. 30 n.2

44.3 *Specioſus forma præ filiis hominum.* l.2.c.3.n.8

44.4. *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſimè. Specie tua & pulchritudine tua.* l.3.c.12 n.7

44.5. *Proſperè procede & regna.* l.3.c.16.n 6

44.6. *Intende, proſperè procede, & regna.* l.2 c.15 *initio.*

44.10. *In veſtitu deaurato.* l.2.c.23.n.1

45.5. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* l.2 c 2.n.4

47.3. *Fundatur exultatione vniuerſæ terræ mons Sion.* l.3 c 5 n.2

47.13. *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius.* l.3.c. 14.n.1

48.1. *Quique terrigenæ & filii hominum.* l.2.c.29 n.3.

48.12. *Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* l.3.c.5.n.7

49.19. *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.* l.2.c.15.n.1

49.19. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* l.1.c.1 n.4

50.6. *Tibi ſoli peccaui.* l.3 c.4.n.5

50.14. *Spiritu principali confirma me.* l.2.c.16.n.4

51.5. *Diligentes malitiam ſuper benignitatem, omnia verba præcipitationis.* l.2.c.5.n.5

51.6. *Dilexiſti omnia verba præcipitationis.* l.2.c.18.n.1

51.9. *Et præualuit in vanitate ſua.* l.2.c.18.n.11

54.16. *Nequitia in habitaculis eorum in medio eorum.* l.1.c.11.n.5

55.6. *Tota die verba execrabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum, inhabitabunt & abſcondent.* l.2.c. 30.n.2

57.5. *Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudit vocem incan-*

tantium, & venefici incantantis ſapienter. l.2.c.20.n.7

61.9. *Verumtamen vani filii hominum; mendaces filii hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.* l.2.c.29.nu.3.

63.2. *Exaudi Deus orationem meam cum deprecor. Maior pars Pſalmi, Confitemini, explicatur.* l.3.c.2.n.5

65.3. *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* l.2.c.15.n.5

71.11. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.* l.1.c.10.n.1

72.3. *Zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns, quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum, &c. bona pars huius Pſalmi explicatur.* l.2.c.8.n.1

72.8. *Tranſierunt in affectum cordis.* l.2.c.29.n.3

73.12. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ.* l.3.c.5.n.2

77.9. *Filii Ephren mittentes & intendentes arcum conuerſi ſunt in die belli.* l.3.c.12.n.4

77.11. *Diuites eguerunt & eſurierunt.* l.3.c.8.n.2

77.54. *Sorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.* l.2.c.10.n.2

77.56. *Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.* l.1.c.7.n.2

79.1. *Dominus regit me, nihil mihi deerit.* l.1.c.9.n.3

80.16. *Inimici Domini mentiti ſunt ei.* l.2.c.15.n.5

80.17. *De petra melle ſaturauit eos.* l.2.c.24.n.4

81.1. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum.* l.1.c.3.n.2

81.2. *Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis? Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* l.2.c.18.n.3

81.5. *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* l.1.c.9.n.1

82.4. *Super populum malignauerunt conſilium.* l.3.c.2.n.5

86.1. *Fundamenta eius in montibus ſanctis.* l.3.c.5.n.2

87.11. *Nunquid medici ſuſcitabunt.* l.2.c.13.n.2

89.29. *Et teſtamentum meum fidele ipſi.* l.2.c.15.n.3

96.3. *Ignis ante ipſum præcedet.* l.2.c.23.n.7

100.3. *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ.* l.2.c.14.n.1

102.13. *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* l.2.c.3.n.2
103.20. *Herodii domus dux eſt eorum.* l.1.c.9.n.4
103.24. *Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.* l.2.c.24.n.7
103.35. *Deficient peccatores à terra, ita vt non ſint.* l.2.c.12.n.2
104.22 *Vt erudiret Principes eius ſicut ſemetipſum.* l.1.c.8.n.4
104.23 *Intrauit Iſrael in Ægyptum & Iacob accola fuit in terra Cham, & auxit populum ſuum vehementer.* l.3.c.6.n.3
104.37. *Non erat in tribubus eorum infirmus.* l.3.c.12.n.4
105.26. *Et eleuauit manum ſuam ſuper nos, &c.* l.2.c.13 n.1
109.1. *Tecum principium.* l.1.c.7 n.1
111.9. *Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.* l.2.c.16.n.1
118.37. *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* l.2.c.25.n.5
118.127. *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion, propterea ad omnia mandata tua dirigebar.* l.3.c.4.n.6
121.4. *Illuc aſcenderunt tribus tribus.* l.1.c.8.n.2
122.2. *Oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum.* l.2.c.15.nu.6
124.3 *Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.* l.2.c.8 n.1
126.2. *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.* l.2.c.24.n.7
128.6. *Sicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur exaruit.* l.2.c.8.n.5
131.1. *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* l.2.c.1.n.2
131.18 *Inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.* l.2.c.23.n.3
135.7 *Fecit luminaria magna, ſolem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.* l.1.c.4.n.2
136.1. *Super flumina Babylonis illic ſedimus, &c.* l.2.c.1.n.1
140.5. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* l.1.c.11.n.4
143.7. *Erue me de manu filiorum alienorum.* l.1.c.6.n.5

Prouerbia.

Cap.1.17. *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum.* l.3 c.11.n.6.

1.24. *Extendi manũ meã, & non fuit qui aſpiceret.* l. 2. c. 13.n.1

1 32. *Auerſio paruulorum interficiet eos.* l.3.c.8.n.7

2.7. *Cuſtodiet Dominus rectorum ſalutem.* l.1 c 8 n.2

3.9. *Honora Deum de tua ſubſtantia.* l.2.c.9.n.1

3.27. *Noli prohibere benefacere eum qui poteſt; ſi vales, & ipſe benefac.* l 2.c 14.n.3

3.28. *Ne dicas amico tuo vade, & reuertere, cras tibi dabo, cum ſtatim poſsis dare.* l.2 c.14.n. 3.& l.2 c.16 n.6

5.15. *Bibe aquam de ciſterna tua, &c.* l.2.c.28.n.1

6.1. *Fili ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam, &c.* l 2.c.15 n.9

6.30. *Non grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit. furatur enim vt eſurientem impleat animam.* l. 2.c.15 n.8

10.9. *Qui deprauat vias ſuas, manifeſtus erit.* l.2 c.15.n.6 & l.1. c.11 n 5

10.17. *Subſtantia diuitis, vrbs fortitudinis eius.* l.2.c 17.n.5

11.18. *Impius facit opus inſtabile.* l.3.c.2 n 6

11.19. *Clementia praparat vitam.* l.2.c.13 n.4

11 24. *Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt, alii rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt.* l.2.c.18.n.5

12. *Verte impios, & non erunt.* l 2 c 13 n 1

12.18. *Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientiæ.* l.2.c.15 n 9

12.19. *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum crudelia.* l 2.c.18.n.9

12.26. *Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt.* l.2. c.16. num.1

13.17. *Legatus autem fidelis ſanitas.* l.3 c 3.n.13

13.17. *Lex ſapientis, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.* l.3 c. 4. num.1

13.24. *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum; qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* l.2.c.24 n.7

14.16. *Innocens credit omni verbo, aſtutus conſiderat greſſus ſuos.* l.2.c.31.n.1

14.17. *Inſipiens operabitur ſtultitiam.* l.3.c.2.n.10

14 24. *Corona ſapientium diuitiæ eorum.* l.2.c.17.n.1
15.2. *Lingua ſapientum ornat ſcientiam.* l.1.c.8.n.5
15.2. *Os fatuorum ebullit ſtultitia.* l.2.c.30.n.7
15 23 *Lætatur homo in ſententia oris ſui.* l.3.c.2.n.10
16.18. *Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exultatur ſpiritus.* l.3 c.11.n.6
16.27. *Vir impius fodit malum, & in labiis eius ignis ardeſcit. homo peruerſus ſuſcitat lites, & verboſus ſeparat principes.* l.3. c.9.n 4
16 32. *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* l.2.c.19.n.2
17.17. *Non decent ſtultum verba compoſita, nec principem labium mendax.* l.2.c.15.n 2
17.9. *Qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos.* l.2.c.15.n.9
17. 24. *In facie prudentis lucet ſapientia.* l.2.c.30.n.8
17.27. *Pretioſi ſpiritus, vir eruditus.* l.1.c.8.n.4
18.11. *Subſtantia diuitis vrbs roboris eius, & quaſi murus validus circumdans eum.* l.2.c.17.n.7.& l.2.c.18.n.6
18.14. *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* l.2.c.19.n.1.& l.3.c.12.n.4
19.2. *Qui feſtinus eſt pedibus offendet; ſtultitia hominis ſupplantat greſſus eius.* l.2.c.31.n.1
19.6. *Multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis.* l.2.c.16.n.2
19.10. *Non decent ſtultum delitiæ, nec ſeruum dominari principibus.* l.3.c.3.n.7
19. 12. *Sicut fremitus leonis ira Regis, ita ros ſuper herbam hilaritas eius.* l.2.c.13.n.3
19.22 *Homo indigens miſericors eſt, & melior pauper quam vir mendax.* l.2.c.16.n..
20.6. *Multi homines miſericordes vocantur; virum autem fidelem quis inueniet?* l.2.c.16.n.4
20.25. *Ruina eſt homini deuorare ſanctos.* l.2.c.5.n.5
20.26. *Diſſipat impios Rex ſapiens, & incuruat ſuper eos fornicem.* l.2.c.3.n.1.& c.12.n.2
20.28. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regẽ, & roboratur clementia thronus eius.* l.3.c.7.n.1. l.2.c.13.n.3.& l.2.c.16.n.2

21.5. *Cogitationes robuſti ſemper in abundantia.* l.2 c.19.n.7
21.6. *Qui congregat theſauros linguá mendacii, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis.* l.2 c.18.n.5
21.8. *Peruerſa via viri altera eſt.* l.2.c.12.n.2
21.16. *Vir qui errauerit a via doctrinæ in cœtu gigantum commorabitur.* l.3.c.8.n.8
21.22. *Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & deſtruxit robur fiduciæ eius.* l.3.c.14.n.2
22. 3. *Callidus vidit malum, & abſcondit; innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno.* l.2.c.31.n.1
22.9. *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera, animam autem auferet accipientium.* l.2.c.16.n.2
22.20. *Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter, in cogitationibus, & in ſcientia.* l.1.c.1.n.7
22.29. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo, coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.* l 3.c.3.n.1
23.5. *Facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cœlum.* l.2.c. 16.n.3
23.23. *Veritatem eme.* l.2.c.15.n.9
24.23. *Cognoſcere perſonam in iudicio non eſt bonum.* l.2.c.15.n.8
24 30. *Iuxta 70. Sicut agricultura eſt homo inſipiens.* l. 2. ca. 16. nu.5
25.20. *Acetum in nithro qui cantat carmina cordi peſſimo.* l. 1. c. 8.n.5
26.1 *Quomodo nix in æſtate, & pluuia in meſſe, ſic indecens eſt ſtulto gloria.* l.2.c.11.n.2
26.8. *Sicut qui mittit lapidem in aceruum mercurii, ita qui tribuit inſipienti honorem.* l.2.c.11.n.2
26.11. *Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens qui iterat ſtultitiam ſuam.* l.2.c.31.n.1
26.17. *Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.* l.3.c.10.n.2
27.19. *Quomodo in aquis reſplendent corda proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.* l.3.c.2.n 8
28.2 *Propter peccata terræ multi Principes eius.* l.1.c.4.n.7
28.15. *Leo rugiens, & vrſus eſuriens, princeps impius ſupra populum pauperem.* l.2.c.18.n.1

29.4

29.4. *Rex iuſtus erigit terram, vir auarus deſtruit eam, & qui tributa extorquet, euertit eam.* l.2.c.18.n.9

30.15. *Sanguiſuga duæ ſunt filiæ dicentes, affer, affer.* l.2.ca.18. nu.1

31.1. *Noli Regibus dare vinum, &c.* l.2.c.24.n.5

31.10. *Mulierem fortem quis inueniet.* l.1.c.5.n.2

31.19. *Manum ſuam miſit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum.* l.2.c.19.n.7

31.23. *Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum Senatoribus terræ.* l.1.c.5.n.2

31.30. *Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo.* l.2.c.25.n 3

31 31. *Laudent eam in portis opera eius.* l.1.c.5.n.2

Eccleſiaſtes.

Cap.1.7. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterũ fluant.* l.1.c.4.n.2

1.8. *Cuncta res difficiles, &c.* l.2.c.29.n.3

1.9.10. *Nihil eſt ſub ſole nouum, & quid eſt quod erit? id quod fuit.* l.1.c.8.n.6

1.13. *Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea.* l.1.c.8.n.8

2.1. *Feci mihi cantores & cantatrices, & delitias filiorum hominum.* l.2.c.25.n.6

2.9. *Sapientia quoque perſeuerauit mecum.* l.1.c.11.n.2

4.13. *Melior eſt puer pauper & ſapiens Rege ſene & ſtulto.* l.3. c.2. nu.2

7.18. *Ne impiè agas multum, & noli eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo.* l.2.c 8.n.1

7.28 *Ecce hoc inueni vnum & alterum, vt inuenirem rationem quam adhuc quærit anima mea, & non inueni.* l.1.c.5.n.2

8.1. *Sapientia hominis lucet in vultu eius.* l.2.c 30.n.8

9.15. *Inuentus eſt vir pauper & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam.* l.2.c.18.n.11

10 4. *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te locum tuum ne dimiſeris, quia curatio ceſſare facit peccata maxima.* l.2. c.18.n.10

10.5. *Eſt malum quod vidi ſub ſole, quaſi per errorem ingrediens à*

facie Principis, poſitum ſtultum in dignitate ſublimi, & diuites ſedere deorſum. l.2.c 11 n.1
10.16.*Væ tibi terra cuius Rex puer eſt, & cuius Principes manè comedunt.* l 1.c.6.n.2. & l.2.c.31 n.6
10.17.*Beata terra, cuius Rex nobilis eſt.* l.1.c.6.n.3
10.20. *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti, quia aues cæli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annunciabit ſententias.* l.2.c.19. nu.4

Cantica.

Cap. 1. 15. *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* l.2.c.30.n.8
2.9. *Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.* l. 2. c. 28.n.1
3.7. *En lectulum Salomonis; ſexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladios, &c.* l.2.c 23.n.4
3.9. *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani.* l. 2. c.23. nu.5
3.11. *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius.* l.2.c.13.n.1.& l 2. c 23.n.5
4.9. *Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum* l.2.c.25.n.3
4.11. *Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.* l.2.c.23.n.2
5.5. *Digiti mei plem myrrha probatiſſima.* l.2.c.9.n.1
8 14. *Fuge dilecte mi.* l.2. c.15.n.5

Sapientia.

Cap.1 4 *In maleuolam animã non introibit ſapientia.* l.3. c 2 n.5
2.11. *Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ.* l.3.c 12.n.4
3 15. *Bonorum laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidat radix ſapientiæ.* l 3.c.26.n.4
3.16. *Filii adulterorum in conſummationem erunt.* l.1.c 7.n. 6. & l.2.c.26.n.4
4.8. *Senectus venerabilis eſt non diuturna, neque annorum numero computata, cani autem ſunt ſenſus hominis.* l.3.c.2.n.2
7.17. *Mihi dedit dicere ex ſententia.* l. 1.c.8.n.5
8.5. 6 *Quid ſapietia locupletius, quæ operatur omnia, & quis eorum quæ ſunt magis quam illa eſt artifex.* l.2.c.17.n.7
8 20. *Sortitus ſum animam bonam, & corpus incontaminatum.* l.2. c.30.n.8

12. 28. *Cum magna reuerentia diſponit nos.* l.3 ca.5.n.6
14.29. *Dum confidunt in Idolis, quæ ſine anima ſunt, malè iurantes noceri ſe non ſperant.* l.2.c.15.n.3
17. 10 *Cum ſit timida nequitia dat teſtimonium condemnationis, ſemper enim præſumit ſæua perturbata cōſcientia.* l.3.c.18.n.3

Eccleſiaſticus.

Cap 2.4. *Magnificaui opera mea, Ædificaui mihi domos.* l.2.c. 22.n.3
2.17. *Væ iis qui perdiderunt ſuſtinentiam.* l.2.c.31.n.1
3. 19. *Fili, in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum opera diligeris.* l.3.c.7.n 1.&l.2.c.14.n.2
3.24. *In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curioſus. Multos enim ſupplantauit ſuſpicio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus eorum.* l.2.c.17. n.7
4 10. *In iudicando eſto pupillis miſericors vt Pater.* l.2.c.13.n.2
5 9. *Auarus non impletur pecunia.* l.2.c.18.n.1
5. 11. *Non te ventiles in omnem ventum.* l.2 c.15.n.2
5.11. *Saturitas diuitis non ſinit eum dormire.* l.2.c.24.n.2
5.12. *Eſto firmus in via Domini, & in omni veritate ſenſus tui.* l.2. c.15.n 2
6.6. *Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus de mille.* l. 3 c 2 n.8.
7.5. *Penes Reges noli velle videri ſapiens.* l.3. c.2.n.12
7. 13. *Noli arare mendacium aduerſus fratrem tuum.* l 2.c.15 n.1
7.14. *Noli velle mentiri omne mendacium. Aſſiduitas enim illius non eſt bona.* l.2.c.15.n.8
7.32. *Cunctis ſermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne fortè audias ſeruum tuum maledicentē tibi.* l.2.c.30.n.2
8.20. *Cum fatuis conſilium non habeas, non enim poterunt diligere niſi quæ eis placent.* l.3.c.2.n.8
9.3. *Ne reſpicias mulierem multiuolam.* l.2.c.25.n.3
10.11. *Omnis potentatus vita breuis, languor prolixior grauat medicum, breuem languorem præcidit medicus, ſic & Rex hodie eſt, & cras morietur.* l.2.c.8.n.1
10.12. *Breuem languorem præcidit medicus.* l.2.c.12.n.2
10.32. *Peccantem in animā ſuam quis iuſtificabit, & quis honorifica-*

ficabit exhonorantem animam ſuam? l.2.c.26 n.3

11.2. *Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo. Breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus eius.* l.2.c.30.n.8

12.10. *Non credas inimico tuo in æternum.* l.6.c.31 n.4

13.2. *Pondus ſuper ſe tollet, qui honeſtiori ſe cõmunicat.* l.2.c.18.n.3

13.31. *Cor hominis immutat faciem illius, &c.* l.2.c.30 n 7

14.3. *Viro cupido & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia, & homini liuido ad quid aurum? qui aceruat ex animo ſuo, iniuſtè aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur, qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit?* l.2.c.18.n.2

14.5. *Qui ſibi nequam eſt, cui bonus eſſe poterit.* l.3.c.2.n.5

14.9. *Inſatiabilis eſt, oculus cupidi, in parte iniquitatis.* l.2.c.18.nu.10

14.14. *Non defrauderis à die bono, & particula boni domi non te prætereat.* l.2.c.25.n.2

19.11. *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori carnis, ſic verbum in ore ſtulti.* l.3.c.2.n.2

19.22. *Eſt ſolertia certa, & ipſa iniqua eſt, qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo.* l.1.c 11 n.5

19.26. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* l.2.c.30.n.8

20.6. *Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus.* l.2.c.31 n.3

20.27. *Potior fur quam aſſiduitas viri mendacis.* l.2 c.15 n.5

20.28. *Mores hominum mendacium ſine honore, & confuſio illorum cum ipſis ſine intermiſſione.* l.2.c.15.n.5

23.11. *Sicut ſeruus interrogatus aſſiduè à liuore non minuitur, ſic omnis iurans & nominans in toto à peccato non purgabitur.* l.2.c.15.n 9

24.5. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.* l.1.c.7.n.3

24.5. *Tres ſpecies odiuit anima mea, &c Pauperem ſuperbum, diuitem mendacem, ſenem fatuum & inſenſatum.* l.1. c.6.n.3. & l 3.c.2.n.2

25.22. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* l.1.c.5.n.4

25.22. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, &c.* l.3.c.15 n.8

26.25 *In duobus contriſtatum eſt cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus contemptus.* l 2. c 11 .n.3

27.12. *Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol, ſtultus vt luna mutatur.* l.2 c.19.n.2

28.25. *Qui ſapientia replebitur, qui tenet atatrum, &c. & nonnulla alia ex eo capite explicantur.* l.3 c.2.n.12

28.29. *Aurum tuum & argentum tuum conſla, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos.* l.2 c.15.n.9

30.4. *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim reliquit poſt ſe, &c. reliquit enim defenſorem domus contra inimicos & amicis reddentem gratiam.* l.1.c.6.n.3

30.18. *Bona abſcondita in ore clauſo quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro.* l.2.c.24.n.4

30.19. *Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec adorabitur.* l.2 c.24.n.4

31.23. *Vigilia, cholera, & tortura homini infrunito ſomnus ſanitatis in homine parco. Dormiet vſque in mane, & anima ipſius cum ipſo delectabitur.* l 2.c.24.n.2

31.30. *Diligentes in vino noli prouocare, & multa ex eo capite explicantur.* l.2.c.24.n.5

32.1. *Rectorem te poſuerunt, noli extolli, eſto in illis quaſi vnus ex ipſis.* l 3.c.7.n.1

32.24. *Fili ſine conſilio nihil facies, & poſt factum non pœnitebis.* l 3.c.1.n.5

32.26. *A filiis tuis caue, & à domeſticis tuis attende.* l.3.c.2.n.8

34.2. *Quaſi qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia.* l.2.c.29.n.3

34.25. *Panis egentium vita pauperum eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt.* l.2 c 22.n 2

34.27. *Qui effundit ſanguinem, & qui facit fraudem mercenario, fratres ſunt.* l 2 c.18.n.3

35.11. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* l.2.c.16.n 6

36.14. *Miſerere plebi tuæ ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum, & Iſrael quem coæquaſti primogenito tuo.* l.1.c.7.n.4

37.8. *Omnis conſiliarius prodit conſilium,* l.3.c.2.n.10

37.9. *A conſiliario ſerua animam tuam.* l.3.c.2.n.8

37.12.

37.12. *Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, &c.* l.3.c.2.n.8

38.15. *Qui delinquit in conſpectu eius qui fecit eum incidet in manus medici.* l.2.c.24.n.4

39.1. *Sapientiam omnium antiquorũ inquiret ſapiens* l.1.c.8.n.6

40.19. *Filii & ædificatio ciuitatis confirmabit nomen.* l.3.c.5.n.1

41.17. *Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque.* l.2.c.16.n.3

44.1. *Laudemus viros glorioſos, &c. & multa ex eo capite explicantur, & ſequentibus.* v.45.46.47.49. l.1.c.1.n.2

44.1. *Laudemus viros glorioſos Patres noſtros,* l.2.c.13 n.2

45.5. *In iracundia eius, impeditus eſt ſol, &c.* l.2.c 12 n.6

45.16. *Non eſt indutus illis alienigena aliquis, ſed tantum filii ipſius ſoli, & nepotes eius per omne tempus.* l 1. c. 6. nu.3

46.23. *Poſt hæc dormiuit, & votum fecit Regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ.* l.3.c.32.n.4

47.22. *Et incitari ſtultitiam tuam, vt faceres regnum partitum.* l.2.c.27.n.5

47.24. *Inclinaſti femora tua mulieribus, poteſtatem habuiſti in corpore tuo.* l.2.c.26.n.3

Iſaias.

Cap. 1.5. *Omne caput languidũ, & omne cor mœrens,* l.1.c.10.n.1

1.7. *Regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili.* l.1.c.6.n.5

1.21. *Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis plena iudicii; iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ.* l.2.c.12.n.1

1.24. *Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis.* l. 2.c.15.n.5

2.6. *Angues habuerunt vt Philiſthiim, & pueris alienis adhæſerunt.* l.2.c.28.n.1

2.7. *Repleta eſt terra argento & auro, & repleta eſt dolis.* l.2.c.18. n.2

2.22. *Quieſcite ab homine cuius ſpiritus in naribus eius.* l.2.c.13.n.1

3.1. *Omne robur panis, & omne robur aquæ.* l.3.c.5.n.1

3.3. *Auferet Dominus ſenem & honorabilem vultu.* l.3.c.2.n.4

3.4. *Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.* l.2.c.2.n.1. & l.3.c.9.n.2

3.7. *Non ſum medicus; nolite me conſtituere Principem.* l.2. c. 13. n.2

3.7.

3.7. *In domo mea non eſt panis, neque veſtimentum, nolite conſtituere me Principem populi.* l.2.c.17.n.1
3.9. *Agnitio vultus eorum reſpondit eis, & peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt.* l.2.c.26.n.1
3.12. *Populum meum exactores ſpoliauerunt.* l.2.c.17.n.6
3.16. *Eleuatæ ſunt filiæ Sion, &c. & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis.* l.2.c.25.n.4
5.1. *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei.* l.3.c.5.n.4
5.23. *Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus.* l.2.c.12.n.1
5.26. *Eleuabit* Dominus *ſignum in nationibus, & ecce feſtinus velociter veniet, & quæ ſequuntur, explicantur.* l.3.c.11.n.1
6.13. *Et adhuc in ea decimatio, & erit in oſtenſionem.* l.2.c.12.n.4
7.4. *Vide vt ſileas, noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium iſtorum.* l.2.c.2.n.3
7.11. *Pete tibi ſignum a Domino* Deo *tuo in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra;* Dixit *Achaz, non petam, & non tentabo Dominum.* l.2.c.2.n.3
7.13. *Audite ergo domus Dauid, nunquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo?* l.2.c.2.n.3
9.1. *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, &c.* l.3.c.5.n.1
9.6. *Vocabitur nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, &c.* l.2.c.23.n.2.& l.3.c.11.n.7
9.12. *Adhuc manus eius extenta,* l.2.c.13.n.1
9.14. *Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput & caudam incuruantem & refrenantem.* l.1.c.2.n.6.& l.2.c.9 n.4
9.20. *Vnuſquiſque carnem brachii ſui vorabit.* l.3.c.9.n.1
10.6. *Ad gentem fallacem mittam eum.* l.2.c.2.n.4
10.13. *Et principes eorum deprædatus eſt.* l.2.c.18.n.2
11.5. *Et erit fides cinctorium renum eius.* l.2.c.15.n.3
11.6. *Habitabit lupus cum agno.* l.2.c.3.n.4
11.9. *Non nocebunt, & non occident: in vniuerſo monte ſancto meo.* l.2.c.3.n.4
13.22. *Et Sirenes in delubris voluptatis.* l.1.c.11.n.4
13.31. *Piloſi ſaltabunt ibi, & Sirenes in delubris voluptatis* l.2.c.25.n.4
14.5. *Contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populum.* l.3.c.8.n.2

14.16.

14.16. *Vinctis eius non aperuit carcerem.* l.2 c.13.n.5
15.7. *Secundum magnitudinem operis, & viſitatio eorum: ad Torrentem Salicum ducent eos.* l.2.c.18.n.2
16.7. *Qui latantur ſuper muros cocti lateris, loquimini plagas ſuas.* l.1.c.9.n.1
17.12. *Multitudo populorum multorum, & multitudo maris ſonantis.* l.2.c.30.n.5
19.13. *Receperunt AEgyptum angulum populorum eius.* l.1.c.9.nu.2
21.5. *Accipite clypeum.* l.2.c.12 n.7
22.6. *Parietem nudauit clypeus.* l 3.c 12.n.7
22.10. *Domos Hieruſalem numeraſtis, & deſtruxiſtis domos ad muniendum murum.* l.2.c.9.n.1
23.4. *Tyrus fortitudo maris.* l.3.c.5.n 3
23.10. *Tranſi terram tuam quaſi flumen filia maris, non eſt cingulum vltra tibi.* l.3.c.12 n.1
24.2. *Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos; & ſicut ſeruus, ſic dominus eius, &c.* l.1.c.2.n.6
24.10. *Attrita eſt ciuitas vanitatis.* l.1.c.2.n.6
24.15. *In doctrinis glorificate Dominum.* l.1.c.8.n.1
25.1. *Cogitationes eius antiquas fideles, amen.* l.2.c.15.n.3
25.4. *Quaſi turbo impellens parietem.* l.1.c.9.n.2
30.13. *Propterea erit nobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadens, & requiſita in muro excelſo quoniam ſubito, dum non ſperatur, veniet contritio eius, & comminuetur, ſicut conteritur lagena figuli contritione prætialida, & non inuenietur de fragmẽtis eius teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aqua de fouea.* l.2.c.6.n.2
30.24. *Tauri tui, & pulli aſinorum qui operantur terram, commiſtum migma comedent.* l.2.c.17.n.3
33.16. *Aqua eius fideles ſunt.* l.2.c.15.n.5
37.22. *Virgo filia Sion.* l.3.c.5.n.3
40.25. *Qui dat ſecretorum ſcrutatores quaſi non ſint.* l.2.ca.16.nu.7
43.24. *Seruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* l.2.c.13.n.1
46 3. *Domus Iſrael, qui portamini à meo vtero.* l.1.c.9.n.3

49.23.

49.23. *Et erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* l.1.c.9. n.3

50.4 *Dominus erigit mane, manè erigit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum.* l.1.c.8 n.2

50.4. *Dominus dedit mihi linguam eruditam vt ſciam, ſuſtentare eum qui lapſus eſt verbo.* l.1.c.8.n.5

53.3 *Non eſt ei ſpecies, neque decor.* l.2 c.30.n.8

59.6 *Telas araneæ texuerunt.* l.2.c.15.n.4

59.14. *Corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.* l.2.c.15.n.7

60.16. *Mamilla Regum lactaberis.* l 1 c 9.n.3

60.17. *Ponam viſitationem tuam pacem.* l 2.c.17.n.6

61.6. *Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria eius ſuperbietis.* l.2.c 5 n 4

66.21. *Aſſumam ex iis Sacerdotes & Leuitas.* l.1 c.6.n.4

Hieremias.

Cap. 2.33. *Quid niteris bonam oſtendere viam tuam, &c. in alis tuis inuentus eſt ſanguis, &c.* l.1.c.10.n.2

4.16. *Ecce auditum eſt in Hieruſalem cuſtodes venire de terra longinqua.* l.1.c.6.n.5

6.4. *Væ nobis quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt vmbræ.* l.2.c.29.n.3

6.28. *Omnes iſti Principes declinantes corrupti.* l.1.c.9.n.2

7.13. *Locutus ſum ad vos manè conſurgens.* l.2.c.24.n.7

8.8. *Verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum.* l.1.c 1.n.4

8.10. *A Propheta vſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium.* l.2 c.15.n.4

10.7. *Quis non timebit te, O Rex gentium? tuum eſt enim decus inter cunctos ſapientes terræ, & in vniuerſis regnis, &c.* l.1.c.6 n.2

12.10. *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam.* l.1.c 4.n.7.& l 1.c. 9.n.8

13.13. *Dic Regi, & dominatrici, humiliamini, & ſedete, quoniam deſcendit de capite noſtro corona gloriæ.* l 2 c.1.n 1

17.9. *Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile.* l. 2.c.30.n.7

20.9. *Factus eſt in corde meo quaſi ignis exæſtuans clauſuſque in*

 oſſibus

oſsibus, & deficiunt ferre non ſuſtinentes. l 3.c 2.n.9
27. 6. *Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſerui mei.* l.1.c.3.n.5

Threni,

Cap. 1. 1. *Quomodo ſedet ſola ciuitas plena populo.* l.2.c.1.n.1
4. 1. *Mutatus eſt color optimus.* l.2.c.23.n.1

Baruch.

Cap. 6.31 *Rugiunt clamantes ante Deos ſuos,ſicut in cœna mutui.* l.2.c.24 n.4

Ezechiel.

Cap. 5.5. *Iſta eſt Hieruſalem, in medio Gentium poſui eam, &c.* l.3 c.5.n 2
13.10. *Linebant luto abſque paleis.* l.2.c.7.n.3
16. 49. *Hac fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſuperbia.* l. 1. c. 11. n. 2
16. 49. *Hæc fuit inquitas Sodomæ, otium ipſius, & filiarum eius.* l. 2. c. 25.n.2
17. 4. *In vrbe negotiatorum poſuit illam.* l.2.c.17.n.5
18.20. *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* l.2.c.12.n.3
21.19. *Et manu capiet coniecturam.* l.3.c.16.n.6
22.4 *In idolis tuis quæ feciſti polluta es; & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum.* l. 2. c. 8. nu.1
25. 6. *Pro eo quod clauſiſti manum, & percuſiſti pede, &c.* l.2.c. 23.n.4
27. 3. *O Tyre tu dixiſti, perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita, finitimi tui qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum.* l.3.c.6.n 1
28. 5. *In multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem.* l.2.c.17.n.5
28. 13. *Et foramina tua in die qua conditus es, præparata ſunt.* l. 2. c.9.n.2
28. 13. *Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt.* l.2 c.29.n.3
28. 14. *Tu Cherub extentus & protegens.* l. 1.c.4. n.3
29. 18. *Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna, aduerſus Tyrum omne caput decaluatum, & omnis humerus*

merus depilatus aſt, &c. l.1.c.3.n.5
34. 23. *Suſcitabo ſuper eas paſtorem vnum.* l.1.c.4.n.7
36. 7. *Ego leuaui manum meam.* l.2.c.13.n.1
38. 12. *Vmbilicus terræ.* l.3.c.5.n.2
38. 13 *Negotiatores Tharſis, & omnes leones eius.* l.3.c.8.n.2
45. 9. *Separate confinia veſtra à populo meo.* l.2.c.17.n.6

Daniel.

Cap. 2. 23. *Caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia ex argento, &c.* l.1.c.1.n.1
4. 14. *Sententia vigilum decretum eſt.* l.3.c.1.n.2
4. 27. *Nonne hæc eſt Babylon magna quam ego ædificaui.* l.3.c.5. n.5
5. 3. *Biberunt in eis Rex, & Optimates eius, vxores & concubinæ eius.* l.1.c.10.n.1
6. 4. *Satrapæ quærebant occaſionem vt inuenirent Daniel. ex latere regis.* l.3.c.3.n.5
7. 2. *Quatuor venti cæli pugnabant in mari magno.* l.2.ca 30. n 5
7. 9. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, &c. millia millium miniſtrabant ei.* l.2.c 23.n.7
8. 16. *Et audiui vocem viri inter Vlai, & clamauit, & ait Gabriel fac intelligere iſtum viſionem.* l.1.c.2 n.3
10. 13. *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus, &c.* l.1.c.2 n.6
13. 5. *Conſtituti ſunt de populo duo ſenes iudices illo anno.* l.3.c.6. nu.1
13. 54. *Dic ſub qua arbore videris eos colloquentes.* l.2. c.28. n.1

Ozeas.

Cap. 1. 4. *Viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu.* l. 1. c. 10.n.2
1. 11. *Congregabuntur filii Iuda, & ponent ſibi caput vnum.* l. 1. c. 4 n. 7
2. 2. *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria de medio vberum ſuorum.* l.2.c.28.n.1
2. 8. *Argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* l.2 c.18.n.2

2.15. *Et dabo ei vinitores ex eodem loco.* l.1.c.6.n.5
3.4. *Quia dies multos ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, ſine Principe, ſine Sacrificio, & ſine Altari, & ſine Ephod, & ſine Teraphim.* l.2.c.1.n.1
4.11. *Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.* l.2.ca.24.num.5
7.1. *Operati ſunt mendacium.* l.2.c.15.n.4
7.4. *Omnes calefacti ſunt quaſi clibanus.* l.1.c.10.n.1
11.3. *Ego quaſi nutritius Ephraim portabo eos in brachiis meis.* l.1.c.9.n.3
12.1. *Ephraim paſcit ventum, tota die mendacium multiplicat.* l.2.c.15.n.4

Ioel.

Cap.3.17. *Erit Hieruſalem ſancta, & non tranſibunt alieni per eam.* l.1.c.6.n.5

Amos.

Cap.6.5. *Sicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici.* l.1.c.11.n.2

Ionas.

Cap.3.3. *Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum,* l.3.c.5.n.5

Micheas.

Cap.3.1. *Audite principes Iacob & duces, &c.* l.3.c.8.n.4
3.5. *Sanctificant ſuper eum prælium.* l.3.c.10.n.4
3.10. *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus & Hieruſalem in iniquitate.* l.2.c.22.n.2
4.13. *Interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino vniuerſæ terræ.* l.2.c.17.n.5
6.2. *Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ.* l.1.c.9.n.2
7.5. *Ab ea quæ dormit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui.* l.1.c.5.num.5

Nahum.

Cap.2.8. *Clypeus fortium ignitus.* l.3.c.12.n.7
3.17. *Cuſtodes tui quaſi locuſtæ.* l.2.c.23.n.3

Abacuc.

Cap.1.10. *Et tyranni ridiculi eius erunt.* l.3.c.8.n.1

2.12.

2.12. *Væ qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus.* l.2.c.22.n.2

Sophon.

Cap. 2. 5. *Væ qui habitatis funiculum maris gens perditorum.* l.2.c.23 n.4

3.9. *Et ſeruiant ei humero vno.* l.1.c.4.n.6

Zacharias.

Cap. 2. 9. *Quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos.* l.2.c.13.n.1

6.8. *Requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis.* l.2.c.13.n.1

11 6. *Quercus Baſan.* l.3.c.8.n.4

11.17. *O paſtor & idolum.* l.2.c.11.n.2

12.10. *Et plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum vt doleri ſolet in morte primogeniti.* l.1.c.7.n.2

Malachias.

Cap. 2.7. *Legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt.* l.3.c.4.n.3

3 6. *Ego Dominus & non mutor.* l.2.c.20.n.2

Machabæorum primus.

Cap. 2. 6. *Hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Iudæ & Hieruſalem.* l.3.c.3.n 14

2.57. *Dauid in tua miſericordia conſecutus eſt ſedem regni & ſæcula.* l.3.c.7.n.1

6. 34. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem vuæ, & mori ad acuendos eos in prælium.* l.3.c.12.n.4

6. 39. *Refulſit ſol in clypeos aureos, reſplenduerunt montes, &c.* l.3.c 12 n.7

8.3. *In poteſtatem redegerunt metalla argenti & auri.* l. 2. c.17. n.4

10.45. *Vt quicumque confugerent in templum, quod eſt Hieroſolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxii regi in omni negotio dimitterentur.* l.2.c.5.n.5

11.25. *Area Salinarum.* l.2.c.17.n.4

14.9. *Iuuenes induebant ſe gloria.* l.2.c.23.n.1

Machabæorum ſecundus.

Cap. 1. 3. *Faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti.* l.3.c 4.n.6

3. 12. *Decipi eos qui vendidiſſent loco & templo quod per vniuer-*

ſum mundum honoratur pro ſui veneratione & ſanctitate omnino impoſsibile eſſe. l 2 c 5 n.5

4 12. *Auſus es ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque Ephœborum in lupanaribus conſtituere.* l. 2. c. 2. n.2

14. 37. *Qui pro affectu pater Iudæorum vocabatur.* l.2.c.13.n.2

Matthæus.

Cap.6. 1. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* l.2.c 16.n.1

6. 24. *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.* l.1.c.3.n.6

6.28. *Conſiderate lilia agri.* l.2.c.23.n.2

10. 28 *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* l.3.c.12.n.4

12.24. *Ex abundantia cordis os loquitur.* l.2 c.30.n.7

13. 28 *Vis imus & colligimus ea? ait non, ne forte colligentes Zizania, eradicetis, &c.* l.2 c.3.n 4

16.18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* l.1.c 4 n 4

16 24. *Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.* l.2.c 18 n.2

17. 23. *Cum veniſſet Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant ad Petrum.* l 2 c 5 n.4

19. 4. *Nonne legiſtis quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos.* l.2 c.28.n.2

21.30. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* l.3.c. 4.n 5

22.21. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.* l.2 c 17 n 6

23 4. *Digito autem ſuo nolunt ea mouere.* l.1.c.10.n.1

25.33. *Statuet oues quidem a dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.* l 1.c 7 n.1

27. 15. *Per diem ſolemnem conſueuerat Præſes populo dimittere vnum vinctum quem voluiſſent.* l. 2.c.13.n.5.&l.3.c.4.n.8

Marcus.

Cap. 7.11. *Vos autem dicitis, ſi dixerit patri aut matri Corban, quod eſt donum, quodcunque ex me, tibi profuerit.* l. 3. c.4. nu.7

10.42. *Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent ipſorum.* l.1.c.4.n.5

14.37. *Et ait Petro; Simon dormis.* l.1.c.10 n.2

Lucas.

Cap. 4 6. *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam eorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do ea.* l.1.c.3.n.5
9.55 *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis.* l.2.c.3.n.4
11.17. *Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Si autem & Sathanas in ſe ipſo diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius?* l.3.c.2 n.6
11 23. *Qui non eſt mecum, contra me eſt.* l.3 ca.10.n.2
12 2. *Nihil opertum quod non reueletur.* l.2.c.15 n.6
12. 15. *Cauete ab omni auaritia quia non in abundantia cuiuſquam vita ex his quæ poſſidet.* l.2.c.18.n.11
14. 12. *Cum facis prandium, &c. Noli vocare amicos tuos.* l. 2. c. 16. n.4
16. 2. *Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ.* l. 3. c.3.n.5
22. 25. *Qui poteſtatem habent ſuper eos benefici vocantur.* l. 2. c.16. num.4

Ioannes.

Cap. 1.13. *Non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri.* l.1 c.8.n.6
21. 9. *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* l.2. c.15.n.9
4 53. *Credidit ipſe & domus eius tota.* l.1.c.10.n.1
8.41. *Nos ex fornicatione non ſumus nati.* l.1.c.7.n.6
8. 44. *Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater eius.* l.2.c.15.n.4
8. 57. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti.* l. 2.c.30.n.8
11. 46. *Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebant* l 2.c.2 n 2
11. 49. *Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis.* l.3 c 2.n.10
12. 31 *Nunc iudicium eſt mundi, Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras.* l.1.c.3.n.5
18.11 *Mitte gladium tuum in vaginam.* l.2.c.3.n.4
18.3. *Nobis non licet interficere quemquam.* l 3 c.6.n.1
21. 17. *Paſce oues meas.* l. 1. c. 4.n.4
21 23 *Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur.* l.2.c.15.n.9

Acta Apoſtolorum.

Cap.1. 18. *Crepuit medius,& diffuſa ſunt omnia viſcera eius.* l. 3. c 4.n.4
5.5. *Audiens autem Ananias verba hæc,cecidit & expirauit.* l. 3. c. 4.n.4
6.3. *Conſiderate fratres viros ex vobis boni teſtimonii.* l. 3. c. 3. num. 2
7.22. *Eruditus eſt Moſes omni ſapientia Ægyptiorum.* l.1.c.8.n.1
15. 10. *Iugum quod neque patres noſtri,neque nos portare potuimus,* l.3.c.4.n.5
16 17. *Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis.* l. 2 c. 3.n.5
16.21. *Annunciant morem, quem non licet nobis ſuſcipere, cum ſimus Romani.* l.3 c 6.n 3
19.18. *Repleti ſunt ira,& exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.* l 2.c.3.n. 3
19.19. *Multi ex his qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt.* l.2 c.3 n.5
20. 35. *Beatius eſt magis dare, quam accipere.* l.2.c.16 n.4
23.3. *Iudicas me ſecundum legem & contra legem iubes me percuti.* l 3.c.4 n.3
23. 6. *Sciens,quia vna pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum,&c. & ſoluta eſt multitudo.* l.2.c.3.n 3
25. 16. *Non eſt Romanis conſuetudo donare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores.* l.2. c.12 n.3

Pauli Epiſtola ad Romanos.

Cap. 9. 28. *Verbum breuiatum faciet Dominus.* l. 3. c. 4. n.5
13 3. *Ideo neceßitate ſubditi eſtote.* l.1.c.3.n.3
13. 9. *Ideo & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* l.2.c.17.n.6
14 5. *Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat.* l.3 c.1.n.4
14.24. *Omne quod non eſt ex, fide peccatum eſt.* l.3.c.1.n.4

Ad Corinthios prima.

Cap. 5. 1 *Omnino auditur inter vos fornicatio,& talis fornicatio,* qua-

qualis nec inter gentes. l.2.c.26.n.5
5. 12. *Quid mihi de iis qui foris ſunt iudicare?* l.2.c 3.n.4
6. 15. *Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis, &c.* l 2.c.26 n 3
7.39. *Cui vult nubat, tantum in Domino.* l.2.c.28.n 3
8.4. *Idolum nihil eſt.* l 2.c.11.n.2
11.10. *Ideo debet mulier poteſtatem habere ſuper caput.* l.1.c.5.n.1
14. 20. *Nolite pueri effici ſenſibus.* l.2.c.13 n.6
14.40. *Omnia honeſte, & ſecundum ordinem fiant.* l. 2. c.1. n.3

Ad Corinthios ſecunda.

Cap. 1.17. *Cum hoc voluiſſem nunquid leuitate vſus ſum? aut quæ cogito ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me, eſt & non?* l. 2.c 20.n 1
6. 14. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* l. 2. c.28.n.3

Ad Galatas.

Cap.2.2. *Ne forte in vanum currerem, aut cucurriſſem.* l.2.c.3.n.5
4.19. *Filioli mei, quos iterum parturio.* l 1. c 9.n.3
4.29. *Quomodo tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eũ qui ſecundum ſpiritum, ita & nunc.* l.2.c.3.n.2
5. 9. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* l.2.c.3.n.2
5.15. *Si inuicem mordetis, & comedetes, videte ne ab inuicem conſumamini.* l.3.c.9.n.1

Ad Epheſios.

Cap. 3. 14. *Flecto genua ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas, &c.* l.1. c.4.n.3
4.25. *Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra.* l.2.c 15. nu.7
6. 12. *Aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum.* l.1.c.3.n.5

Ad Philippenſes.

Cap.3. 19. *Quorum Deus venter eſt.* l.2.c.25.n.5

Ad Coloſſenſes.

Cap. 3.5. *Auaritia quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus.* l.2.c.18.n.2

Ad Theſſalonicenſes prima.

Cap. 5.20. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* l.2.c.3.n.5

Ad Timotheum prima.

Cap. 2 11. *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum* l.1.c.5.n.1

2.14. *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta. in preuaricatione fuit.* l.1.c.5.n.3

3.6. *Non Neophytum, ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli.* l.1 c.6.n.5

3. 10. *Sic miniſtrent nullum crimen habentes.* l.3.c 3 n.2

6. 17. *Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum.* l.2. c.18.n.2

Ad Timotheum ſecunda.

Cap 1.17. *Sermo eorum vt cancer ſerpit.* l.2.c.3.n.2

2.17. *Profana & vaniloquia deuita.* l 2.c.3.n.2

3.15 *Quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem.* l.1.c.1.n.5

3.16. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, &c. ad erudiendum in iuſtitia.* l.1.c.1.n.1

3.16. *Vt perfectus ſit homo Dei.* l.1.c.1.n.5

4.2. *Obſecra, increpa in omni patientia.* l.2.c.7.n.3

4.3. *Sanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria, &c.* l.3.c.8.n 6

4.17. *Liberatus ſum de ore leonis.* l.3.c.8 n.2

Ad Titum.

Cap.1 12 *Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri.* l.1. c.8.n.6

Ad Hebræos.

Cap.11.4 *Sanguinis effuſionem, melius loquentem quàm Abel.* l.2. c.12.n.2

12.8. *Quod ſi eſtis extra diſciplinam, cuius participes facti ſumus omnes, ergo adulteri, & non filii eſtis.* l.1.c.7.n.6

Epiſtola Iacobi.

Cap.1.5. *Dat omnibus affluenter, & non improperat.* l.2.c.16.n.8

1.8. *Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.* l. 2. c. 20 n.1

2.2. *Vir annulum aureum habens in veſte candida.* l.2.c.23.n.1

2.23. *Superexaltat miſericordia iudicium.* l. 2.c. 3.n.1

5.4. *Ecce merces operariorum qui meſſuerunt regiones veſtras quæ frauda-*

Digitized by Google

fraudata eſt vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domimini Sabaoth introiuit. l.2.c.18.n.3

Petri prima.

Cap 3.5. *Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* l.1.c.5.n.1

Ioannis prima.

Cap. 5.19. *Totus mundus in maligno poſitus eſt.* l.2.c.29.n.3

Apocalypſis.

Cap. 2.12 *Habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* l.2.c.3.n.2

2.20. *Permittis mulierem Iezabel, quæ ſe dicit Propheten docere, & ſeducere ſeruos Dei, fornicari & manducare de Idolothyis.* l.2.c.3.n.2

2.24. *Altitudines Sathanæ.* l.1.c.1.n.7

14 2 *Audiui vocem Citharœdorum cithariZantium.* l.3.c.4.n.6

17.13. *Aquæ, quas vidiſti populi ſunt & gentes & linguæ.* l.2.c.30.n.5

21.16. *Et ciuitas in quadro poſita eſt.* l.3.c.5.n.6

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

A

Abimelech Saram vxorem Abrahæ rapit 506. à Deo punitur & quomodo ibid. & ſeq.
Abraham Princeps & miles, 45. eius pietas 250. reuerentia eius & virtus apud Barbaros, ib. amor erga mortuum ſuum qualis, 251. cur bene habitus apud AEgyptios 506. orat pro Abimelech 506. Propheta 507. bigamus, 520
Abſolonis ambitio qualis, 65
Achab qualis. 255. Naboth vinea ſua ſpoliat, 256. & ſeq. A ſacerdotibus Idololatris decipitur 221. eius mors. 257. an ex nece Naboth excuſabilis. 258. Amano comparatur. ibid.
Achan & eius filij quo genere mortis extincti & cur. 288
Achau Rex Iuda qualis, 146. quibus ſceleribus maculatus, 149. eius inobedientia, ibid. promiſſa Dei ſui ſpernit. 148
Achitophelis conſiliũ quale. 565
Adam primus parẽs an Chimicus fuerit, 369. ex limo terræ cur formatus, 549. ei⁹ corpus quale, ibid. dignitas in Paradiſo. 641
Adminiſtri Principum ætate pro vecti cur eligendi, 607. conſiderat & cur, 608. ne augeantur cauendum & cur, 611. an teneantur obedire Principibus ſuis, 617. 618. cur Principis ſui gloriæ potius ſtudere debent quam eorum, 624
Adulationis ingenium quod. 10
Adulatores in aulis pernicies Regum ſunt, 125. eorum verba qualia. 126
AEdificatio quo tempore erigenda & quorum expenſis. 437
AEdificia munita an proſint. 435. vetera inſtauranda. 440
AEdificiorum genus triplex, 435
Affabilitas Principum in quo ſita. 513. non officit maieſtati ſi prudentia regatur, 314 Barbaris an proſit, 315
Affectiones animi quales. 548
Agrorum poſſeſſio quãdo in nullo fermè pretio fuit, 358
Alexandri Magni ſolertia, 273. eius liberalitas in Principes ſuos, ibid.
Aman vir diues & arrogans, 258. cum ſuis funditus euertitur & extirpatur, & cur. 269
Amor vnius coniugis commendatur. 515
Anarchia magnum malum, 25. an apud

apud Hebræos aliquando fuerit. 26
Angelorum reſpub.qualis. 20. & 40
Angeli militia cæli vocantur & cur, 21, eorum diſpar authoritas, 22. an aliquando inter ſe diſſideant & quomodo, 24. aduerſus Chananæos dimicarunt & quomodo, 181
Annona cur in vrbem importanda, 758
Apoſtoli Chriſti doctrinæ alumni, 32. an obediendum præceperint Principibus qui tyrannice regna occupauerant.33.an Infidelibus aut peccatoribus Principibus parendum docuerint,ibid. 27
Arabes veteres in quem finem vtebantur Camelis. 360
Arcium portæ benè cuſtodiendæ 750
Ariſtocratiæ forma vnde, 51
Ars Chimica in quoſita,369.vnde nomen habeat, & eius inuentores quinam, ibid. 30
Aſinorum pulli in quibus Principibus vtiles. 360
Aſſueri clementia,310.eius magnificentia,428. quod habuerit Prouincias & quamdiu ſederit ibid. & ſeq. eius conuiuium quale.428. 429. an peccauerit Aſſuerus tam diuturno tã ſumptuoſo epulo tam multis conuiuis exhibito, 430
Aſylus quid & eius ius 201. apud Hæbræos in vſu.ibid.& ſeq.
Auari belluis deteriores, 372. Prædones 373. cupiditas eorũ inſaturabilis ibid.igni aſſimilantur. 374
Auaritia in viro Principe quale vitium, 37. ſeruitus Idolorum 374.375. & ſeq. odioſum facit Principem populo, & periculũ amittendi Principatus creare poteſt. 384
Auarus numen mortuum, 376
Authoris inſigne documentum pro pueris Principum erudiendis.94.exemplis probat.ibi.

B

BAlac qualis, 221. eius legatio ad Balaam ariolum ibid. cur ei iraſcitur, ibid.
Bellum gerere an licitum ſit.698. Reſpublicas euertit probatur ex ſacris literis, ibid. quando iniuſtum. 701. ablata in bello reſtituenda,764.belli dux qualis & quando quærendus,706. an vnus vel plures eſſe debeant:709.rei militaris peritia in belli duce requiritur, 710
Beniamitarum enorme facinus, 510
Beniamitæ in prælio victores, 511. quot millia Iſraelitarum ceciderint, ibid. ferme poſtmodum ab Iſraelitis extincti quibuſdam exceptis profugis, ibid.

C

CAEſaries quibuſdam gentibus fuit in vſu.448.an Principibus conueniat ibid. eius vſus intermiſſus & repetitus, 449
Cain Adami primogenitus priprimus qui vrbem condidit,19 &

& iuxta nonnullos cur. ibid.
Cancri natura & vis. 161
Caput in corpore humano quid 264. Caſtra tempore belli quid 745. eorũ propugnatores 747
Caſtrorum deſcriptio, 742
Cenſus ex quibus augendus 361. ex mercatura, 363 664. 365. Ex tributis & quomodo. 367. an ex arte Chimica. 369
Ceremoniæ in Eccleſia quid denotent. 133
Chimicorum patronus quiſnam. 3 o. an eorum ars in Republica ad mittenda, 371. huius artis abuſus & defectus. ibid.
Chriſtus ſacrorum voluminum argumentum. 1. verbo & facto hoc profitetur, ibid. Regum & Principum mandatis parendum docuit. 31 Cæſari quæ ſunt Cæſaris dãda pronunciauit, ibid. propter nomen ſuum omnia patienda, 38. cur mulierem in adulterio deprehenſam non aſpexerit. 484
Cibus ſuperfluus valetudini incommodat. 465. in ijs quæ voluntas. 467
Ciuiles diſcordię in Republica quęnã 604. quibus temporibus & occaſionibus eæ gliſcant in Republica, 695. in ijs an ſanguini parcendum. 697
Ciuitates refugij apud Hebræos. 201. earum ius & priuilegium ibid. Diuina lege inſtitutę 202. cur non plures quam ſex. ibi. an pro exteris & peregrinis, 203. Ciuitates in quo loco locandæ. 655
Clementia Principem Deo ſimilem facit, 298. eius effectus, ibid. nomine & munere digniſſima 303. in quibus commendatur, 304. Principes populis gratos effecit, 306. Principibus ſecuritatem parat, 310. in quibus largius vtenda, 311. eius affinis quiſnam. 33
Cœnobia in quem finem ædificata. 198
Cœnobitarum munus. 199
Colonus quomodo vti debeat alienis agris. 258
Conſiliarij qui diligendi, 590. liberi in quibus, 598. aſtutorum hominum conſilia qualẽ exitum ſortiuntur, 588. item prauorum. 590
Conſilij neceſſitas ex S. Scriptura probatur, 576. & exemplis Principum & ipſius Dei, 579. cur conſilium capiendum, 581. conſilio vtentes quales cenſendi. 655
Concionatoris munus quod, 230
Concionatores an aulæ negotijs ſe immiſcere poſſint, ibid. eorum mores quales eſſe debeãt, 231. an ab aulis ſubmouendi ibid. inter Deum & homines quinam, ibid. honore digni, ibid.
Confeſſarius qualis eligendus. 219. in quibus audiendus. ibid.
Coniugium quid. 521
Conſcientia impiorũ qualis, 244
Conſtantia in Principibus valdè neceſſaria, 415. huius exemplar

plar quiſnam, ibid. precibus mulierū nō debet infringi. 421

Cōuiuij Aſſueri principalis cauſa quænam. 430. 431. & ſeq.

Corporis pulchritudo an indicium boni animi, 547. corporis fortitudo militares labores ferre poteſt. 712

Cyri Perſarum liberalitas quænam. 208. ſummoperè commendatur. ibid.

D

Darius Rex Perſarū cur addictus Iudæis. 209

Dauid à Samuele Propheta in Regem Iſrael electus 30. eius progenies ibid. liberalitas & clementia in Mipſiboſeth 308. ſumptus ad templum excitandum neceſſarios præparat. 210. 211. eius adulterij cauſa quænā. 491. timet Ioab & cur. 613

Delatores an in Republ. ferendi, 550. horum genus, duplex, ibid.

Democratia & Ariſtocratia ſeditiones excitant. 48

Deus autor luminis naturalis. 29. eius viua ſimulacra quinam, 31 cur interdum Regibus & principibus permittit vexare ſubditos 34. quid conferat credentibus in eum, 180. manus eius qualis. ibid. non ſemper pugnat pro nobis, 18. 182. & ſeq. 183. miſericordia vtitur cū diſcretione. 297 Deus immutabilis. 418 Deum pænitere & homines quæ differentia, 557

Deo agendæ gratiæ pro victoria 761. interdum mutat conſilium & quomodo, 557

Diaboli regnum ſine capite conſiſtere non poteſt, 24

Differentia inter electionem & ſucceſſionem, 63. inter vetus & nouum teſtamentum, 71.

Dina Iacobi filia à quibus violata, 507. & quid inde ſecutum fuerit, 508

Diſciplinæ militaris monita quędam, 726. 727, & ſeq.

Diſcordia Reipub. pernicies. 20

Diſcretio & animi moderatio requiruntur in Reipublicæ gubernatoribus. 205

Diuitiæ in quem finem datæ. 376

Diuitiæ malè partæ male dilabuntur, 318 quibus aſſimilantur, ibid. an fidendum ijs. 383

Dogma an quodlibet cuique ſtat liberum, 167. an apud Iudæos in vſu. ibid. an ſcriptum doceat. 168. eius obiecta & refutationes. 169 & ſeq. ibid.

Dominatus vnius duntaxat quale bonum. 50

Dux belli prudentia militari præditus eſſe debet. 713

E

Ebrietas non decet Principes. 433. ex ſcripturis probatur ibid. ebrietatis exemplum Aſſuerus. ibid. eius incommoda. 471. 472

Eccleſiæ adminiſtratio à quo pēdeat. 3. eius typus, quiſnā, ibi. naui & arcæ Noeticæ comparatur. 44. eius Monarcha quis, 45 forma qualis. ibid. poteſtas eius qualis. 193

Emporia ex quibus augeatur: 61

Eua in quibus culpabilis. 55
Exemplum adulteræ mulieris, 285. luxuriæ in Salomone 513. item ex Hiſtoria diluuij. 515

F

FEſtinatio in quibus periculoſa. 554
Fides Principum in quo ſita. 320. 21.22. inimicis etiam ſeruanda. 338
Filiæ an iure paternæ hęreditatis priuari poſſint, 82. quando excludendæ. ibid.
Filij viduarum raro boni & cur 87. an parentum improbitas ijs noceat, 288
Fortitudo corporis quę, 394. an in Principibus præcipue neceſſaria. 395
Fortitudo Principum in aduerſis ſuſtinēdis quę, 396. 97 98. quid ei repugnat, 401. à Deo poſtulanda 407. de fortium virorum exemplis & imitatione. 413

G

GEnus mortis in caſtris quale. 457
Gethæi vnde orti. 451. & ſeq.

H

HAEretici cur extremo mortis ſupplicio puniendi. 153. in Republica tolerandi non ſunt, & cur, 159. Fermento comparantur, 160. Cancro ibid. In republica non ſunt tolerandi & cur. 163 homines ſeditioſi ibid. eorum libri an exterminandi. 171. & ſeq. 172
Hebręi cur alterius nationis Principem non admittebant, 72. eorum ritus in conſulendo Dominum. 216
Heli cur Domino per Prophetam acriter reprehenſus. 276
Herodes cur impuræ mulierculæ petitioni reſiſtere noluerit, 422 423
Hiſtoriæ ad quid vtiles, 100. earū virtutes. 101
Homo animal Sociale. 17. deterior conditione eſt ipſis viuentis & in quibus. 18. non læditur niſi à ſe ipſo 467. in quibus belluis ſimilis, 504
Hoſtem an nocturno tempore aggredi expediat, 751
Hoſtis quando bello petendus, 752. vbinam expectandus. 753. in eorum fines an irrumpendum. ibid.
Hypocrita Princeps Reipublicæ malum & in quibus. 134

I

IAcob Patriarchæ fructus ex amiſſione filij ſui Ioſeph, 278. ob facinora filiorum in Schimitas perturbatur. 509
Iaſon qualis, 141. eius impietas & nequitia, ibid.
Ieroboam quomodo ad regnum peruenerit, 137. 514. eius peccatum graue 138. quæ mala eius cauſa ſecuta, 514. architectus nouarum ſuperſtitionum. ibid.
Ieruſalem malo granato comparatur. 366
Ieſus Iſrael, qualis. 7
Iezrael mulier peruerſiſſima, 256. occiditur & cur. 257
Imperij formæ quotuplices, 38. eius partes quales. 39
Impii ſemper timidi. 244

Inge-

Ingenium humanum ad quid procliue, 524
Infidelium imploratio quam periculoſa. 177
Iniuſtitia quæ. 259
Intéperantia in cibo potuque viā munit grauiſſimis peccatis, 474. eius occaſio in oculis aliiſque ſenſibus vitanda. 482 altera in ſaltationibus aliiſq; luſibus, 485. corporibus nocet & cur. 495. huius turpitudo. 499 501. 502. 503. ex ea mala animi proficiſcuntur. 500. 501. & ſeq.
Ioab audacia contra Abner vnde 612. contra Amaſam. 613. interficitur. 614
Iob de ſeipſo tanquam de alio ſcribit & cur. 3. Princeps & pater pauperum. 305. an ex armentis ſuis & quibus maximum prouentum habere potuerit, 360
Ioſeph ex odio à fratribus ſeruituti traditur. 68. Exemplar præclarum ſeruorum, 103. cur Parentem ſtatus ſui certiorem non fecerit in AEgypto. 278. eius conſtantia & perſeuerantia. 417
Ioſue quantus. 5
Isboſeth intentio in culpando Abner quænam. 615
Iudex cuius perſonam gerat. 255. perſecutor iniquitatis. ibid.
Iudices iniqui quibus aſſimilantur, 281. 283
Iudiciorum forma ſeruanda. 284 in iudicio circa reos quid. 285
Iudas Patriarcha, Princeps & Iudex. 45
Iuſtitiæ vox in ſcriptura quid deſignet. 2. Iuſtitia quotuplex, 248. cum ciuibus & ſubditis ſeruanda: ibid. nil aufert, 249. in commutationibus ſeruanda. 253. in ponderibus, menſuris ac numiſmatibus ſeruanda. 261
Iuſtitia vindicatiua qualis. 280

L

Lectio Hiſtoriarum an vtilis 99
Legati Principum quales eſſe debeant. 633. an in iis prudentia requiratur 634. mittendi antequam ad arma veniatur. 704
Leges Reipub. quales, 637. earum murus an interdum ſubruatur 638. earum neceſſitas in quo ſita, 639. ex Diuinis legibus probatur. 640. Leonis natura & ſæuitia. 372
Leuitarum ortus & priuilegia, 189. eorum cauſæ ad tribunal ſummi Pontificis pertinebant. 190. 191. & ſeq.
Leuitæ cur à tributis exempti. 196
Lex Romanorum militaris quænam. 204
Literæ arcanæ in bello cur mittendæ. 759
Luminis naturalis autor quis, 29
Luxuria ex cibo & potu quandoque oritur. 481. ad ſenectutem morboſq; properat 402. Luxuria Salomonis damnum quale intulerit Iſraeli. 519
Luxus & delitiæ Regum quandoque perditio. 122

M

Machabæi nunquam per ſacerdotem conſuluerunt Dominum 218. cur viri pii & bellicoſi. ibid.
Magia quale venenum. 567. huius artes cur deteſtandæ. 56?. cur fallaces, 569. diuino iure prohibentur. 573. an fautores habeant. 574
Magiſtratus an facilè à ſuis muneribus amouendi. 420
Magnificentia Principis in quo ſita. 426. eius exempla in ſacris ſcripturis ibid. Principum in largitionibus, 434
Magnificentia ædificiorum Regiorum. 438
Maieſtas Principum in quo ſita. 441. & ſeq. eius maieſtas an etiam in throno Regio aut lectica conſiſtat. 453
Mali in officio quando contineri poſſunt. 280
Mater quando tenetur cedere filio in Imperio. 81
Matrimonia cum infidelibus an ineunda. 522. quam noxia & periculoſa. 523
Melchiſedech qualis 91. & de eius nomine variæ opiniones. ibid.
Michææ conſtantia. 222. prædicit Regi Achab mortem. ibid.
Militaris exercitatio quænam. 728
Militis deſcriptio. 717. quales ad Rempublicam defendendam eligendi. 718. de eorum deligendorum ætate, 721. an eos Chriſtiana religio ignauos aut minus fortes faciat. 723. eorum arma quænam. 729. an ſint recenſendi. 735
Miniſtri inferiores cur nimis non attollendi. 262
Monarcha cæleſtis Ieruſalē quis. 43. eius Principes qui. ibid.
Monarchia quibus rebus præſtat. 39. Monarchia Angelorum. 40. Dæmonum. 42. Iudæorum, & huius Principes quinam 4?. eius differentia inter Democratiam, & Ariſtocratiam. 48. quale bonum. 50
Mors ſanctis etiam horribilis. 244
Moſis laus 4. & ſeq. eius doctrina & excellentia, 87. à Deo ad populi gubernationem vocatur 30. ſucceſſores eius poſt mortem quales. 276. orat pro populo. 40. 17
Mulier amanda, 517. & cui comparatur. ibid.
Mulierem pro capite agnoſcere, hominibus exoſum. 58
Mulieres in quem finem creatæ. 51. earum defectus. 52. In numerum ac cenſum fortium adſcribi cur non liceat. 55. earum conſilium imbecillum ibid. nonnullæ inſignes & prudentes, 56. vehementibus animi perturbationibus commoueri ſolent. 57. an cum eis arcana Imperij communicanda ſint. 58. earum vis mira. 59. Mulieres cur non aſpiciendæ 483. ad iurgia procliues ex ſcriptura probatur. 21

Naboth

N

NAboth à quo occiſus, cur & quomodo. 456
Nathan Propheta & vir prudens 6. Pædagogus & Magiſter Salomonis, 92. Dauidem cur adit 95
Natura hominis paucis cibis cōtēta viuere debet, 463. qui buſdam à natura brutuorum differt. 547
Nobilibus cur fauendum. 274 eorum mores quales. 628
Nobilitas decus Principum. 65
Nehemias Rempub. Iudæorum recreauit. 7
Neophyti cur non eligebantur in Epiſcopos. 72
Nothorum à legitimis differentia quænam. 499. cur à ſacris arcendi. ibid.
Numen aliquod an apud gentem etiam barbaram notum. 129
Numiſmata ſeu inſignia in nummis quid proſunt. 264

O

OCulorum continentia homini vtilis. 483. oculorū vis. 484
Odia inter coniunctos qualia. 65
Oſculari Dominum quid deſignet. 90
Otium cauſa luxuriæ. 486

P

PAEna pecuniaria qualis. 281
Paludes cur vitandæ. 655
Parentes an ſine graui incommodo filios ad regnum eligere poſſint. 68. eorum incontinentia aliquando in filios redundat. 498
Paulus Apoſtolus euerſor Idolorum, 163, 164. capitur & flagellatur. 165
Pauperes an ſemper reijciendi. 274. an Reipublicæ honore digni. 275
Pax animi interna vnde, 242. pax in bello quando ineunda. 705
Peccata ſubditorum quibus imputantur, 119. eorum fructus. 513
Pecuniæ quibus artibus quærendæ. 358
Peregrini an ad regnum eligendi 71. in ciuitates admittendi aut vllo tempore eijciendi. 662
Perſeuerantia in bene cæptis optanda, 420. laudabilis. ibid.
Pertinacia in Principe vitanda. 424
Pharao cur potius viros Hebræos quam eorum mulieres radicitus exſcindere voluerit. 55. cur abeundi poteſtatem dederit Iſraelitis. 74. à Deo punitur cur & quomodo. 507
Phyſiognomiæ ſignis an credendum. 547. an ars quædam. ibid.
Pilatus omnium grauiſſimū ſcelus perpetrauit & in quibus. 419
Politia in ſcripturis tradita eiuſque excellentia 2 Hebræorum cur ſpurios non admittebat 83. eius fundamentum & baſis. 106
Politici quales. 140. eorum Magiſter. ibid. velamine vtuntur. 141. exemplis probatur 142. 143 circa religionem qualis. 149.

M

Machabæi nunquam per ſacerdotem conſuluerunt Dominum 218. cur viri pii & bellicoſi. ibid.

Magia quale venenum. 567. huius artes cur deteſtandæ. 568. cur fallaces, 569. diuino iure prohibentur. 573. an fautores habeant. 574

Magiſtratus an facilè à ſuis muneribus amouendi. 420

Magnificentia Principis in quo ſita. 426. eius exempla in ſacris ſcripturis ibid. Principum in largitionibus, 434

Magnificentia ædificiorum Regiorum. 438

Maieſtas Principum in quo ſita. 441. & ſeq. eius maieſtas an etiam in throno Regio aut lectica conſiſtat. 453

Mali in officio quando contineri poſſunt. 280

Mater quando tenetur cedere filio in Imperio. 81

Matrimonia cum infidelibus an ineunda. 522. quam noxia & periculoſa. 523

Melchiſedech qualis 91. & de eius nomine variæ opiniones. ibid.

Michææ conſtantia. 222. prædicit Regi Achab mortem. ibid.

Militaris exercitatio quænam. 728

Militis deſcriptio. 717. quales ad Rempublicam defendendam eligendi. 718. de eorum deligẽdorum ætate, 721. an eos Chriſtiana religio ignauos aut minus fortes faciat. 723. eorum arma quænam. 729. an ſint recenſendi. 735

Miniſtri inferiores cur nimis non attollendi. 262

Monarcha cæleſtis Ieruſalẽ quis. 43. eius Principes qui. ibid.

Monarchia quibus rebus præſtat. 39. Monarchia Angelorum. 40. Dæmonum. 42. Iudæorum, & huius Principes quinam 45. eius differentia inter Democratiam, & Ariſtocratiam. 48. quale bonum. 50

Mors ſanctis etiam horribilis. 244

Moſis laus 4. & ſeq. eius doctrina & excellentia, 87. à Deo ad populi gubernationem vocatur 30. ſucceſſores eius poſt mortem quales. 276. orat pro populo. 40, 17

Mulier amanda, 517. & cui comparatur. ibid.

Mulierem pro capite agnoſcere, hominibus exoſum. 58

Mulieres in quem finem creatæ. 51. earum defectus. 52. In numerum ac cenſum fortium adſcribi cur non liceat. 55. earum conſilium imbecillum ibid. nonnullæ inſignes & prudentes, 56. vehementibus animi perturbationibus commoueueri ſolent. 57. an cum eis arcana Imperij communicanda ſint. 58. earum vis mira. 59. Mulieres cur non aſpiciendæ 483. ad iurgia procliues ex ſcriptura probatur. 21

Naboth

N

NAboth à quo occiſus, cur & quomodo. 456
Nathan Propheta & vir prudens 6. Pædagogus & Magiſter Salomonis, 92. Dauidem cur adit 95
Natura hominis paucis cibis cōtēta viuere debet. 463. qui buſdam à natura brutuorum differt. 547
Nobilibus cur fauendum. 274 eorum mores quales. 628
Nobilitas decus Principum. 65
Nehemias Rempub. Iudæorum recreauit. 7
Neophyti cur non eligebantur in Epiſcopos. 72
Nothorum à legitimis differentia quænam. 499. cur à ſacris arcendi. ibid.
Numen aliquod an apud gentem etiam barbaram notum. 129
Numiſmata ſeu inſignia in nummis quid proſunt. 264

O

OCulorum continentia homini vtilis. 483. oculorū vis. 484
Odia inter coniunctos qualia. 65
Oſculari Dominum quid deſignet. 90
Otium cauſa luxuriæ. 480

P

PÆna pecuniaria qualis. 281
Paludes cur vitandæ. 655
Parentes an ſine graui incommodo filios ad regnum eligere poſſint. 68. eorum incontinentia aliquando in filios redundat. 498
Paulus Apoſtolus euerſor Idolorum, 163. 64. capitur & flagellatur. 165
Pauperes an ſemper reijciendi. 274. an Reipublicæ honore digni. 275
Pax animi interna vnde, 242. pax in bello quando ineunda. 705
Peccata ſubditorum quibus imputantur, 119. eorum fructus. 513
Pecuniæ quibus artibus quærendæ. 358
Peregrini an ad regnum eligendi 71. in ciuitates admittendi aut vllo tempore eijciendi. 662
Perſeuerantia in bene cæptis optanda, 420. laudabilis. ibid.
Pertinacia in Principe vitanda. 424
Pharao cur potius viros Hebræos quam eorum mulieres radicitus exſcindere voluerit. 55. cur abeundi poteſtatem dederit Iſraelitis. 74. à Deo punitur cur & quomodo. 507
Phyſiognomiæ ſignis an credendum. 547. an ars quædam. ibid.
Pilatus omnium grauiſſimū ſcelus perpetrauit & in quibus. 419
Politia in ſcripturis tradita eiuſque excellentia 2. Hebræorum cur ſpurios non admittebat 83. eius fundamentum & baſis. 106
Politici quales. 140. eorum Magiſter. ibid. velamine vtuntur. 141. exemplis probatur 142. 143 circa religionem qualis. 149.

Fraudulenti circa Eccleſiaſtica bona. 199
Polygamia quando in vſu. 520
Pontifex Romanus ad Pontificatum cur electione non ſucceſſione euehatur. 71
Pontifices Hebræorum & Leuitæ à Regum poteſtate exempti. 188 probatur ex nouo teſtamẽto. 192. à tributis quoque 192.
Populorum æſtus quales. 541. exemplis probantur. 542
Poteſtas gubernatrix in ſtatu naturæ à Deo fuit. 28. Regia minus perfecta à Deo cur nõ improbatur 46. regiæ poteſtatis modus quotuplex. 47
Præfecti interdum quales 64
Primogeniti apud Hebræos quomodo habiti. 75. num fuerint ſacerdotes in veteri lege, 76. à parentibus, amore proſequuntur. 77. 78. eorum partus qualis ibid. in ſcripturis quomodo appellantur, 79. eorum excellentia, ibid.
Primogenitura ex vſu gentium probatur. 75
Principatus ineundi ratio quotuplex. 60
Princeps loquendo & promittendo qualis eſſe tenetur. 335. in muneribus & beneficijs dandis qualis. 352. quibus dandum, 353. an improperare benefactori debeat. 355. cur non auarus debeat eſſe. 385. & 385
Principes Iſraelitarum cur Patriarchæ dicti. 41. eorum electio qualis 60. in ijs diſciplinæ doctrinæque neceſſitas an requirenda. 85. gigantes, ibid. eorum Magiſter. 87. cur filios ſuos erudire tenentur. 91. pro ijs inſtruendis qualis petẽdus. 92. Eloquentiæ ſtudio dediti eſſe debent, 96. & ſtudio Hiſtoriarum & cur. 99. in ijs moderatio neceſſaria. 104. eorum finis & intentio. 106. Atlantes, 107. muro & angulo comparãtur. ibid. Item paſtoribus. 108. Cur etiam nutrices, & non tãtum paſtores. 110. Capita. ibid. Baſes & fundamenta populorum 111. exemplo & bonis virtutibus plurimũ proſunt. 111. in quibus grauiter peccant. 117. Cur in initio meliores quã poſtea. 119. & huius mutationis cauſa quænam. ibid. quando à mentis cultura impediũtur. 124 ſub tecto in ijs quandoque latet vitium & cur. 127. Externum religionis cultum amare debet & cur. 131. Ex ſcripturis & rationibus probatur. 132
Principes Hypocritæ quales, 135. 136. 137. ſimulatione cur vtuntur. 146. Cæci. 150. victorioſi, 151. Nicolaitæ. 162. an liceat ijs inire fœdus cum Infidelibus eorumque implorare opem. 173. comparantur Nembrot. 206. eorum liberalitas neceſſaria & exemplis probatur, 207. & in quibus. ibid. eorum vita longæua in quibus conſiſtat.

ſtat. 232. in homines quando parum iuſti. 233. in venditionib. & emptionibus quales, 248. miniſtris inferioribus indigent & cur 264. corpori humano comparantur. ibid. & 265. an abſurde faciant cū honorem immerenti tribuunt, 270. in adulatores quales, 273. quid faciendum ijs cum populus vniuerſus peccat. 290. an nimis minuti eſſe debeant in delictis inquirendis. 291. quando ira cauenda. 292. eorum clementia. 298. Medici. 303. 304. Patres. ibid. Oculi populorum. 310. cum quibus affabiles eſſe debent. 318. vide affabilitas. an liceat illis theſauros colligere 356. cupiditates eorum an moderandæ. 390. quando ſibi Reipublicæque bene proſpicere poſſunt. 393. rumores minus fecundos negligere non debent. 402. 403. Audaces. 404. qualem Confeſſarium ſibi deligere debeant. 215. quando interſunt Concionibus an multum proſit. 215. In rebus dubijs quid ijs faciendum, 216. Dei viuæ ſimulachra. 418. quando inter homines leuitatis infamia laborant, 419. eorum leuamentum quodnam. 435. an odorum vſus in veſtibus Principum laudabilis. 446

R

Regum mores ſubditi facile imitantur. 116

Reges Iudæorum an vllam Iuriſdictionem habuerint in Pontifices. 187. an ex facto Salomonis contra Abiathar affirmetur. 188. multorum odiis & inuidiæ patent, 535. 536. notum iis debet eſſe ingenium regnorum 534. ſuſpicionibus & metu abundant. 537. ex quibus conditiones regnorum cognoſcere poſſunt. 539. & ſeq. aliorum populorum mores & vires inueſtigare debent & cur. 543. ex quibus notis ſuos agnoſcere poſſunt. 544. artes magicas odiſſe debent, 567. harum artium damna qualia, ibid. Vide Principes.

Religio quædam duabus gentibus quaſi inſita, 129. eiuſque amor & ſenſus 16. quot functiones exerceat. 131. vera & antiqua diteſcit Principes. 209

Remedium pro Principe in quo cognoſcere debeat ſe Deo ſubditum eſſe. 525. Aliud, 527

Reſpublica abſque gubernatione ſalua eſſe non poteſt. 16. probatur. ibid. & 17. eſt inſtar nauis. ibid. 16. homini comparatur. 18. & ſeq. eius pernicies diſcordia. 20. occaſione libidinis interdum paſſa. 505

Rex Niniuitarum exemplum pænitentię ſubditis ſuis præbuit. 116

Roboam Rex Iſrael cur rudis vocatus. 534

Romani in fodinis apud nouam Carthaginem quot millia virorum habuerint. 362

Romanorum conſuetudo circa reos. 286

Ruben à parente cur maledicitur. 502

S

Sacerdotes in rebus dubiis cõſulendi & cur. 216. 217. quid profit. 219. eorum conſtantia qualis eſſe debeat. 224. eorum libertas cum Principibus, ibid.
Sacra ſcriptura Chriſti genealogiam & multa ad Remp. pertinentia tradit. 1. & 8. vocatur aliquando inſtrumentum & cur. 11
Sacri ſcriptores animalibus aſſimilantur, 3. laudantur in ipſa ſcriptura. 4
Salomonis encomium, 6
Salomon in initio regiminis qualis, 121. inclinata iã ætate qualis, ibid. mutationis cauſa quęnam, ibid & 123. 124. ex diuitijs templum magnificentiſſimum exſtruxit. 210. 211. eius liberalitas commendatur, 213. 214. eius magnificentia 416, lapſus eius vnde ditus 491. præco eis ſenectutis cauſa quænam, 484. eius aduerſarii quot & quinam 513. prudentia regnum ſuum ſtabiliuit. 534
Saltationes quid. 486. homines ſaltatione capiuntur. ibid.
Samuel Propheta præſtantiſſimus. 5. Deo annuente autor Regiæ poteſtatis, 50. eius anima Phytoniſſa an euocata à vi illarum incantationum apparuerit, 571
Sancti nonnulli quod diu vixerint, mortuique in ſenectute bona cui aſſcribendum, 239. cur temporalia hæc ſpernunt. 244
Sapientia hominis guttæ comparatur. 90
Saulis interitus vnde, 60
Saul ſe indignum clamat Diademate Regio, & quomodo, 120. Ex bono Rege factus poſtmodum peſſimus, ibid. Deo factus inimicus ibid. ſimiliter Dauidi 121. cauſa furoris in Dauidem quænam, ibid, Cur Saul iam Rex Iſrael creatus, contra quam poſtulat ſummi Magiſtratus maieſtas boues ſecutus fuerit 461. Pythoniſſam conſulit & cur. 571
Seditioſi capite carere non poſſunt. 23
Senectus diuturna & fœlix vnde, 242
Senes in quibus meliores iuuenibus, 583. eorum maturitas vnde. 584. item prudentia. 585. veteri gentium more in conſiliũ adhibiti ſoliti, ibid.
Seruitus idolorum repugnat ſeruituti Dei, 377. dura & laborioſa. 379
Seueritas clementiæ dulcedine temperanda. 293
Sol inter cætera ſidera Monarcha. 39. eius claritas qualis. ib.
Sontibus non parcendum, 260. & cur. ibid.
Spectacula in quibus aliquando vtilia. 680
Spolia quomodo colligenda & quid ſibi in ijs cauendum. 763
Stellæ pugnarunt aduerſus Chananæos & quomodo. 181

Stra-

Stratagemata in bello an licita. 737
Spurii an à Principatu ſemper excludendi ſint. 82.83
Succeſſio Regum & Principum multa mala interdum gignit. 63
Succeſſio Patrum & Auorum filios Principes & Reges summopere commendat. 64. eius commodum, 69
Succeſſio Reges & Principes facit diligentes, 67. quales eligẽdi ſucceſſores, 278
Supplicia vltima & pœnæ impiorum apud Iudæos, 157
Synagoga Dei quid, 31

T

Temperantia Principum in cibo & potu eius abyſſus in aulis Principũ, & quid noceat Principibus, ibid.
Temperantia Principis in voluptatibus tactus, & de huius vitij occaſione, 479
Titulus Principum ad maieſtatẽ eorum quid confert, 458. 459. 460
Tranquillitas animi in quibus regnat, 242
Transfugis in bello an credendum, 741
Tubæ in bello ad quid vtiles, 754
Tyranni nomen in ſcripturis quo modo accipiendum, 681. eius notæ quænam, 682. cur timidi & ſuſpicionibus obnoxij, 684. auari & rapaces, 685. legum contemptores & violatores, 688. viros doctos veramque doctrinam oderunt. ibid. in Republica cur Deus eos permittit, 692
Tyrannis multorum malorum origo, 690. eius ſcelus Deus interdum grauibus pœnis vindicat, 691

V

Varietas in ponderibus & mẽſuris vitanda, 261.262
Vaſthi Regina cur ab Aſſuero repudiatur, 117. Exemplum dat cæteris mulieribus & quale, ibid.
Veritas in aulis Principum exulat, 215. Principum in quo ſita, 319. oppreſſa quænam. 222
Victoria an quædam perſequẽda 762. victoriæ autores præmio digni. 767
Viſitatorum in Prouinciis officia quænam, 635
Vita longæua an beneficium Diuinum. 244. & ſeq.
Vrbium ſitus qui orę maris adiacent an potiores, 657. an ſolum pingue & vber in ijs ponendis requiratur ibid. quam amplæ eſſe debeant, 658. earum figura quænam, 660. nomen etiam ijs imponendũ, bonũ. ibi.
Vulgus quale, 542
Vxor cur ſocia mariti & non famula, 521. vnius viri vxor vna quantum bonum, ibid.

FINIS.

6-3-1

Digitized by Google

Digitized by Google